

DICTIONAR BIBLIC

3

Stephanus

EDITURĂ
CREȘTINĂ



P-Z

Editura STEPHANUS își face o datorie de cuget și simțire față de cititorii români de pretutindeni, prin apariția acestui DICȚIONAR BIBLIC, carte de referință pentru lumea francofonă.

Însoțit de acest DICȚIONAR BIBLIC, fiecare cititor serios va putea aborda, fără reticențe, studiul SFINTEI SCRIPTURI care vine spre noi din negura vremurilor, cu același mesaj divin, mereu proaspăt, dătător de viață și întoldeauna de o stringentă actualitate.

Iată și numele câtorva dintre personalitățile care și-au adus aportul la apariția, în limba franceză, a acestei opere monumentale: Dr. André Lamorte, profesor, Aix-en-Provence; Jaques Blocher, pastor și J. Marcel Nicole, profesor, directori ai Institutului Biblic din Nogent-sur-Marne; Dr. Gabriel Millon, director al Institutului Biblic din Bordeaux; Daniel Vernet, profesor universitar în științele naturii, Montpellier; Dr. Pierre de Benoit, fondator al Institutului Biblic Emmaüs, precum și René Pache și Alfred Kuen, ex-directori ai aceluiași institut biblic.

Prin bogăția, varietatea și ineditul informațiilor sale, această carte, fără echivalent, la ora actuală, va constitui pentru fiecare cititor, o unealtă indispensabilă.

EDITORUL



DICȚIONAR BIBLIC

Traducere din limba franceză:
CONSTANTIN MOISA

VOL. 3

P - Z

EDITURA  STEPHANUS
București, 1998

pallis CH-180

réservés pour

2 - 8287 - 00

permisiunea so

6 Saint-Légier

CONSTANT

P

PAARAI. Unul dintre vitejii lui David (II Sam. 23.35). Probabil că numele acesta este o variantă pentru Naarai, care apare în I Cr. 11.37.

PACE. Dumnezeu este un Dumnezeu al păcii, afirmație frecventă în Sf. Scriptură (Rom. 15.33; 16.20; II Cor. 13.11; I Tes. 5.23; Evr. 13.20, etc.). Unul din Numele Domnului este *YHWH-Shalom*, Domnul păcii (Jud. 6.24). Totuși, în lume, războiul face ravagii: între Satan și Dumnezeu, între rase, națiuni, indivizi și chiar în inima fiecărui om. Universul este tulburat de nesiguranță, torturat de dureri cumplite, măcinat de insatisfacții. Așa se face că o imensă revoltă îi împinge pe îngerii și oamenii decăzuți să se opună lui Dumnezeu, toți aceștia devenind *„popoare îndărătnice, care s-au răzvrătit împotriva Domnului”* (Ez. 2.3), *„fiii neascultării”* (Ef. 2.2; 5.6). Însă oamenii sufăr amarnic de pe urma răzvrătirii și doresc fierbinte să se bucure de pace, chiar în neascultarea lor (Dt. 29.18-19). Într-adevăr, ne impresionează profund când vedem ce eforturi disperate fac popoarele pentru a scăpa de coșmarul războiului și distrugerilor atomice, fără însă a face dovada unei mișcări sincere de pocăință și credință înaintea lui Dumnezeu! Or, *„cei răi n-au pace, zice Domnul.”* (Is. 48.22; 57.20-21). Față de această severă declarație, popoarele nu duc lipsă de oameni politici și prooroci falși care spun: *„Pace! Pace! Și totuși nu este pace!”* (Ez. 13.10; Ier. 6.14; 8.11). Din nefericire, va veni un moment teribil în care va avea loc o reglementare a conturilor, atunci când *„pacea va fi luată de pe pământ”* (Ap. 6.4), cel din urmă război fiind mai devastator decât toate celelalte (v. 8; 19.15-21).

Cine va scoate omenirea din acest coșmar și va restabili pacea mondială? Numai Domnul

Isus Cristos, căci *„El este pacea noastră”* (Ef. 2.14) El S-a aruncat în toiul învâlmășelii, acceptând să fie lovit cu sabia dreptății divine care era îndreptată contra noastră (v. 13-17; Col. 1.20). Într-adevăr, *„Dumnezeu era în Cristos, împăcând lumea cu Sine”*. El a restabilit pacea și a proclamat amnistia; El face dintr-un răzvrătit care se pocăiește un fiu al păcii și o făptură nouă (II Cor. 5.17-21). De aceea, orice copil al lui Dumnezeu, care a fost îndreptătit prin credință are pace *cu* Dumnezeu (Rom. 5.1). De acum încolo, *„pacea LUI Dumnezeu, care întrece orice pricepere”* îi va păzi inima și gândurile în Isus Cristos (Fil. 4.7). El cunoaște bucuria și fericirea, se culcă liniștit și adoarme în pace (Ps. 4.6-8). Pacea aceasta nu este produsul artificial și trecător al unui efort omenesc, ci una din roadele Duhului (Gal. 5.22), dată de Dumnezeu Însuși (II Tes. 3.16). Copiii lui Dumnezeu au datoria să trăiască în pace cu toți oamenii (Rom. 12.18; I Tes. 5.13; Evr. 12.14; Iac. 3.18), însă ei nu trebuie să se mire dacă totuși sunt urâți și prigonți de unii semeni, căci Cristos a venit să aducă *„nu pacea, ci sabia”* (Mt. 10.34), astfel că se va ajunge până acolo încât indivizi și popoare se vor lăsa seduși de cel ce este ucigaș și mincinos de la început (Ioan 8.44). Dar glorioasa certitudine a revenirii Domnului ne dă asigurarea că în curând pacea va domni peste tot pământul. Ea va fi una din caracteristicile domniei Celui ce este Domnul păcii (Is. 9.6-7; 2.4; Ps. 72.7). *„Ferice de cei împăciuitori!”* (Mt. 5.9) (V. *Ordine*).

PACHATH-MOAB. (V. *Pahat-Moab*).

PACHUR. (V. *Pașhur*).

PADAN, PADAN-ARAM = *câmpie, câmpia lui Aram*, adică a Siriei. (V. *Aram* 2, a).

PADON - *răscumpărare*. Fondatorul unei familii de netinieni. Unii dintre urmașii săi s-au întors din deportarea babilonică (Ezra 2.44; Nem. 7.47).

PAFOS, PAPHOS. Localitate (cunoscută acum sub denumirea de Kuklia) în SV insulei Cipru, în apropiere de Capul Zephyrium. Trebuie să menționăm că au existat două localități cu denumirea de Pafos: cea veche, port maritim, se afla la cca 16 km depărtare de noul Pafos, spre NV. Acesta din urmă, capitală a provinciei romane Cipru, era reședința unui proconsul. În vechiul Pafos a existat un templu dedicat Așerei pe care grecii l-au transformat într-un templu al Afroditei (Homer, *Odissea* VIII, 362). Ap. Pavel a vizitat Pafosul (F.A. 13.6-13). Numele modern al Pafosului nou este Baffo.

PAGHIEL. (V. *Paguiel*).

PAGUEL, PAGHIEL = *întâlnire cu Dumnezeu*. Căpetenia sem. lui Așer, în timpul călătoriei israeliților prin pustie (Num. 1.13; 2.27; 7.72, 77; 10.26).

PAHARNIC. Ofițer care turna băuturile în paharul împărătesc și i le oferea suveranului (Gen. 40.9-14; Nem. 1.11; 2.1-2). Funcția de paharnic era, la curțile orientale, una dintre cele mai înalte și cerea din partea acestuia cea mai perfectă integritate. În caz contrar, paharnicul s-ar fi lăsat corupt și i-ar fi dat



Paharnic asirian

regelui să bea vin cu otravă (Ant. 16.8.1). Investirea lui Neemia, un străin, un necunoscut, într-o asemenea funcție, de către suveranul Persiei dovedește din plin marea sa valoare morală.

PAHAT-MOAB, PACHATH-MOAB, PAKHATH-MOAB = *guvernatorul Moabului*. Fondatorul unei familii ai cărei membri s-au întors din deportarea babilonică (Ezra 2.6; 8.4; Nem. 7.11). Unii dintre ei s-au însurat cu femei străine pe care ulterior le-au repudiat la porunca lui Ezra (Ezra 10.30). Reprezentantul acestei familii și-a pus pecetea pe legământul făcut cu Domnul (Nem. 10.14). Hașub, un membru al fam. lui Pahat-Moab, a reparat o porțiune din zidurile Ierusalimului (3.11).

PAHI. (V. *Pau*).

PAIE. Din pleava de grâu și orz, amestecată uneori și cu tulpini de leguminoase, *evreii* obțineau un nutreț hrănitor pentru vite: cămile, măgari și cai (Gen. 24.25, 32; Jud. 19.19; 1 Împ. 4.28; Is. 11.7). *Egiptenii* amestecau argila cu paie, obținând cărămizi mai compacte și mai greu fisurabile. Când faraonul egiptean a interzis a li se mai acorda paie tăiate sclavilor evrei, pentru facerea cărămizilor, aceștia au fost nevoiți să strângă miriște de pe câmp, sau mai curând să adune tulpini și să le toace mărunț (Ex. 5.7, 12, 16). Probabil că în grajdurile evreilor nu existau așternuturi de paie pentru animale, ci era utilizat, în acest scop, bălegarul uscat. (V. art. *Cărămidă* și fotografia unei cărămizi șampilate cu pecetea lui Ramses II. Se pot distinge paie, sau miriștea, amestecate cu lut).

PAJIȘTE. (V. *Pășune*).

PAKHATH-MOAB. (V. *Pahat-Moab*).

PALAL = *El (Dumnezeu) a judecat*. Fiul lui Uzaî. A ajutat la repararea zidurilor Ierusalimului (Nem. 3.25).

PALANCHIN. (V. *Litieră*).

PALAT. *David* a avut o reședință regală la Ierusalim (II Sam. 5.9; 7.1-2), dar primul mare palat din acest oraș a fost clădit de *Solomon* (I Împ. 7.1-12). Edificarea acestei construcții a durat 13 ani, pe când Templul a fost terminat în numai 7 ani (6.38; 7.1). *Casa din pă-*

durea Libanului (v. 2-5) era una din părțile componente ale acestui ansamblu arhitectonic, iar numele ei se datora numeroșilor stâlpi de cedru folosiți pentru susținere. Clădirea respectivă avea o lungime de 100 de coți (cca 46 m), lățimea de 50 de coți și înălțimea de 30 de coți. Zidurile sale au fost foarte solide. În interiorul acestei case, se ridicau 4 șiruri de stâlpi de cedru, fiecare șir mergând probabil de-a lungul unui perete. Cele 4 șiruri alcătuiau cele 4 laturi ale unei curți interioare, de formă dreptunghiulară cu laturile de cca 80 și, respectiv, 30 de coți. Sau poate că stâlpii au fost dispuși în două șiruri duble, pe lungimea clădirii, lăsând loc unei curți centrale. Grinzile, fixate cu un capăt pe stâlp și cu celălalt pe perete susțineau cele 3 nivele care dădeau spre curtea interioară. Casa din *pădurea Libanului* servea deopotrivă ca arsenal și trezorerie (10.17, 21; Is. 22.8). Ar fi putut avea și alte utilizări. Marele edificiu dispunea de un *pridvor cu stâlpi* (I Împ. 7.6), care servea ca sală de așteptare și măsura 50 de coți în lungime și 30 în lățime. Aici se ajungea printr-un alt portic și o platformă cu trepte. Aceasta pare să fi fost intrarea principală a palatului. Apoi, venea *pridvorul scaunului de domnie* (v. 7), sala unde judeca regele, limitată pe 3 laturi de pereți solizi, prevăzuți cu uși și fără ferestre, a patra latură fiind liberă. Acolo se afla marele tron de fildeș, acoperit cu aur curat (10.18-20).

Casa *pădurii Libanului*, sala tronului, pridvorul cu stâlpi erau dispuse probabil în formă de potcoavă împrejurul unei curți dreptunghiulare. În spatele sălii de judecată și a tronului, se aflau apartamentele private ale împăratului, aparent comunicând cu sala aceasta. Așadar, regele rostea judecățile și acorda audiențe la poarta palatului său. Această curte regală, unde se aflau numeroase straturi cu flori și fântâni, era poziționată într-un cadru care aducea a mănăstire.

Potrivit lui Josephus, casa fiicei suveranului egiptean (I Împ. 7.8) era amplasată foarte aproape de sala tronului (Ant. 8.5.2).

Toate aceste edificii alcătuiau palatul lui Solomon, al cărui stil aducea aminte de acela al caselor princiare din Asia occidentală. Arheologii au exhumat ruinele unor reședințe regale asiriene, babiloniene, persane, datând din această perioadă.

Cartea Esterei conține aluzii la palatul regelui Persiei, din capitala Susa (Est. 1.5, 6, 9; 2.3, 14; 5.1-2; 7.7). Aceste pasaje ne permit să ne facem o oarecare imagine despre elegan-

ța și frumusețea palatului lui Solomon. (V. *Casă; Asmoneeni - Palatul lor; Irod - Palatul lui; Pretoriu*).

PALATUL ASMONTILOR (V. *Asmoneeni*).

PALESTINA (Ioel 3.4; Ex. 15.14; Is. 14.29, 31). Numele dat de greci și romani întregului teritoriu locuit de israeliți și care s-a păstrat până în zilele noastre. Termenul de Palestina a derivat de la Filistia, denumirea țării filistenilor (cf. Herod. 7.89). Vechii evrei numeau Canaan porțiunea din acest teritoriu situată la V de Iordan și o distingeau de țara Galaadului, la E de valea acestui râu. După cucerirea sa de către evrei, întreaga regiune s-a numit țara lui Israel (I Sam. 13.19; I Cr. 22.2; Mt. 2.20). După dezbinarea împărăției, numele de Israel a reprezentat adesea Regatul de Nord. În Evr. 11.9, Palestina este numită *Țara făgăduinței*. Scriitorii greci și latini de la începutul erei creștine foloseau cuvântul *Palestina*, înlocuit în Evul Mediu, în majoritatea cazurilor, cu *Țara sfântă* (cf. Zah. 2.12; II Mac. 1.7).

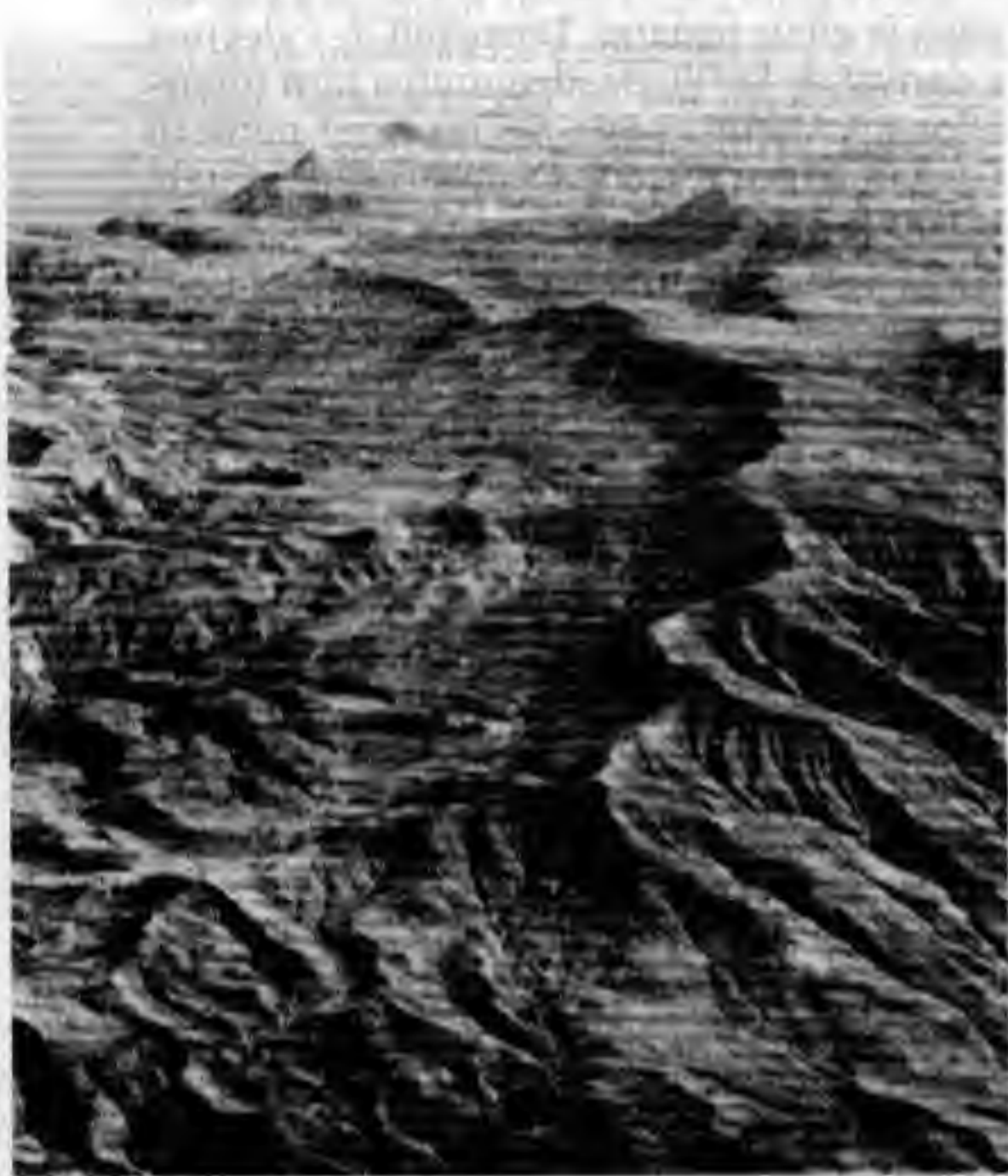
1. Hotarele și suprafața Palestinei

Teritoriul pe care îl ocupau evreii se întindea de la S la N, de la Cades-Barnea și uedul el-'Arish, până la Hermon, iar de la V la E, de la Marea Mediterană până la pustia orientală. Din această suprafață trebuie scăzută Câmpia filistenilor și țara Moabului. Teritoriul promis israeliților a fost delimitat în Gen. 15.18; Ex. 23.31; Dt. 11.24; Jos. 1.4, însă numai unii dintre împărații lui Israel (David, Solomon) au luat în stăpânire Hamatul, Damascul, au venit pe Eufrat și și-au impus controlul peste teritoriile locuite de amoniți, moabiți și edomiți. Evreii spuneau că țara lor se întindea de la Dan la Beer-Șeba (peste 240 km) (V. Jud. 20.1; II Sam. 17.11; 24.2). Uedul el-Fikrah și Arnonul consituiau, pe vremea aceea, frontiera sudică. Densitatea populației care locuia între aceste limite era foarte ridicată. Omitând o bună parte a teritoriului lui Simeon și o părticică din acela al lui Neftali, se poate constata că aceste limite modificate descriu un paralelogram, cu înălțimea (măsurată între laturile descrise de teritoriul lui Dan și țărmul sudic al Mării Moarte) de cca 233 km, baza de 113 km și suprafața de 26 288 km². Acest paralelogram include și regiunea filisteană care se întinde cel mult de la Carmel la Beer-Șeba. Făcând abstracție de aceasta, evreii ocupau cca 21 716 km². O asemenea măsurătoare îi atribuie Palestinei răsăritene, de la Hermon la Arnon, 9842 km². Palestina occidentală,

până la Beer-Şeba, la S, şi cumulând Filistia, echivala cu 15 642 km².

2. Populaţia Palestinei

Pe vremea cuceririi Canaanului, israeliţii numărau 600 000 de bărbaţi, deci vreo 600 de clanuri (v. *Mie; Număr; Numeri - cartea*): o populaţie totală de 2 000 000 de persoane pe 21 716 km².



Werner Braun

Pustia lui Iuda şi, pe fundal, Marea Moartă.

Regele David a făcut recensământul unei populaţii care locuia un teritoriu mult mai vast. Biblia şi istoricul Josephus Flavius afirmă că altădată densitatea populaţiei era considerabilă, lucru pe care, de altfel, îl atestă şi vestigiile numeroaselor aşezări. Numeroasele coline palestinienne sunt aproape, în exclusivitate, amplasamentul unui oraş sau sat, fie locuit, fie în ruine (v. *Şefela; Câmpie*).

3. Geologia Palestinei

Un banc de *gresie de Nubia* (numită şi *gresie de Petra*) merge de-a lungul coastei răsăritene a Mării Moarte, prelungindu-se pe faleza care mărgineşte, la E, valea Iordanului. Astfel de gresii se regăsesc pe versanţii occidentali ai Libanului şi Anti-Libanului. Rocile respective, în general roşiatice sau negricioase, au o origine, îndeosebi conti-

nenţială, dar se semnalează şi intercalarea unor depuneri marine. Această structură geologică a luat naştere în jurasic, adăugându-i-se noi straturi în diverse perioade, începând din carbonifer şi întinzându-se până în cretacic. Mai spre suprafaţă, se află cea mai importantă formaţiune geologică a Palestinei, şi anume *calcarul cretacic*, care reprezintă cea mai mare parte a platoului, la E şi la V de valea Iordanului. În zona Ierusalimului, se constată prezenţa a două bancuri de calcar: stratul superior, ceva mai dur, căruia locuitorii îi spun *misseh*, şi stratul inferior, mai moale, pe care ei îl numesc *melekh*. Cu prilejul săpăturilor efectuate de localnici, în interiorul şi în exteriorul oraşului, pentru puţuri şi bazine de apă, cavouri şi morminte, a fost străpuns stratul numit *melekh*. Temeliile clădirilor au fost aşezate pe stratul solid (*misseh*). În marile cariere din vecinătatea *Porţii Damascului*, se extrage calcarul *melekh*, piatră care a fost folosită şi pentru construirea Templului. Bancuri din acest calcar cretacic se întâlnesc sub formaţiuni de dată mai recentă, începând de la Carmel şi mergând spre Beer-Şeba (aici, straturile respective îşi schimbă orientarea spre SV, mergând în paralel cu Mediterana). *Mostre* ale acestor *calcare mai recente* pot fi văzute, de asemenea, la E, NE şi SV de Ierusalim, precum şi în împrejurimile Sihemului. Aceste calcare sunt numite *numulitice*, deoarece ele ascund cantităţi uriaşe de numuliţi (gen de foraminifere, animale fosile ale căror cochili calcaroase microscopice au dus la formarea, prin sedimentare, de roci calcaroase). Aceste calcare numulitice datează din eocenul terţiar şi, probabil, din eocenul mijlociu. Roca numulitică este atât de bine sudată de calcarul cretacic încât s-ar părea că acestea formează o singură unitate geologică. Flancând calcarul numulitic la V, un lung strat de gresie calcaroasă traversează regiunea filisteană şi se întinde până în N, în formaţiuni detaşate, apropiindu-se de Carmel. Această gresie poroasă, moale, dezagregându-se, dezgoleşte calcarul mai dur al platoului şi face ca pantele care duc spre Câmpia Iudeii şi Câmpia Samariei să capete o mare înclinaţie. Între aceste gresii filistene şi Mediterana, se întind nişte plaje „ridicate”, aparţinând pliocenului superior sau unor epoci recente. De-a lungul coastei mediteraneene a Filistiei, pretutindeni unde solul este mai coborât, se semnalează un şir de dune, unele dintre acestea atingând înălţimea de 70 m. Cele din partea de SV au fost formate probabil, măcar în parte, din nisipurile aduse de vânturi

din Egipt și Sinai. Dunele nordice au luat naștere din nisipurile măturate de vânturi din gresiile calcaroase ale Filistiei. Tendința lor este să se extindă peste terenurile agricole.

Am luat în considerare formațiunile sedimentare. Cele mai vechi din rocile respective, datând din carbonifer, sunt împestrițate cu *roci vulcanice vechi*, în funcție de marea masă de granit, de diorit, de felsit, care se găsește mai la S, în Araba și Sinai. Dar pe malul răsăritean al Iordanului, aproape de la Hermon și până la S de Lacul Tiberiada, și spre E și SE de Havran, dincolo de Palestina, țara este acoperită de un imens amalgam de natură vulcanică: bazalt, dolerit, felsit. Nici una dintre rocile acestea nu este anterioară pliocenului terțiar, unele sunt chiar mai recente. Blocuri izolate din aceste roci vulcanice sunt presărate în Palestina occidentală, la V și NV de Lacul Tiberiada, și în alte locuri.

În rezumat, istoria geologică a Palestinei se prezintă astfel: în timpul *erelor primară și secundară*, Palestina era probabil acoperită de apele mării; în *cretacicul superior*, marea a depus calcarul cretos care constituie partea mijlocie a regiunii și peste care, la începutul terțiarului, marea *eocenă* a venit să depună calcarul numulitic. În *miocen*, Palestina a fost definitiv uscată. În *pliocen*, mișcările deosebit de intense ale solului au avut drept consecință, pe de o parte, o declanșare a erupțiilor vulcanice, iar pe de altă dislocări și fracturi (Marea Roșie, Marea Moartă) (V. *Atlas de la Bible*, Ed. Sator-CLC-Emmaüs, 1986, p.11).

4. Geografia fizică a Palestinei (v. *Atlas de la Bible*, Ed. Sator-CLC-Emmaüs, 1986, p. 10). Teritoriul Palestinei se împarte în 5 regiuni: câmpia maritimă; Șefela sau Țara de Jos; lanțul muntos central; valea Iordanului; platoul oriental. Cele 5 zone paralele traversează, de la N la S, cu mici devieri, întreaga țară. În Samaria, lanțul muntos central se orientează către câmpia maritimă, numită Saron. Paralelismul zonelor este întrerupt de câmpia Ezdrelonului (v. *Izreel*), care intercepțează lanțul de munți și leagă din nou coasta maritimă de valea Iordanului. Pârâul Chison străbate cea mai mare parte a câmpiei Ezdrelonului, după care se varsă în Marea Mediterană.

1. *Câmpia maritimă* merge de-a lungul coastei palestinienne, cu o singură întrerupere: Muntele Carmel. După ce, la N de Carmel, s-a îngustat foarte mult, câmpia măsoară peste 9,5 km la S de acest munte și merge mereu lărgindu-se. Solul aproape neted, fertil, al acestei regiuni depășește cu 30-70 m nivelul

mării. Porțiunea cuprinsă între Carmel și Nahr-el-Audjeh, care se varsă la N de Iope, se numea câmpia Saronului; partea sudică a acesteia aparținuse filistenilor.

2. *Țara de Jos*, numită *Șefela* (Chephelah), presărată cu numeroase coline, de formă rotundă, se întinde între câmpia maritimă, la S de Carmel, și lanțul muntos central. Șefela este o terasă care domină Mediterana cu cca 150 m. Sub această denumire, este cunoscută aproape întreaga parte de Jos a țării și se întinde din dreptul localității Iope până la Beer-Șeba, la S. Un șir de văi coboară de la N spre S, între Șefela și partea de mijloc a țării.

3. *Lanțul muntos (sau coama) central* este o prelungire a Libanului. La S de râul Leonte, munții cei mai înalți coboară până la un platou înalt care atinge, la S, extremitatea nordică a Lacului Tiberiada și Acra. Este vorba de Galileea de Sus, a cărei suprafață este presărată cu dealuri variind între 600 și 900 de m; câteva vârfuri, de ex., Djebel Jermuk, ating 1 200 de m. Galileea de Jos are formă triunghiulară: Lacul Tiberiada și Iordanul constituie latura estică, până la Bet-Șean; la SV, se află câmpia Ezdrelonului. Galileea de Jos constă dintr-un șir de coame, nu prea înalte, orientate spre E și spre V; multe din dealurile respective abia ating 100-200 m, câteva vârfuri mai înalte semnalându-se la V de Lacul Tiberiada. La SV de acesta, se află Muntele Tabor, care atinge 562 m altitudine; urmează, mai spre S, Muntele Ghilboa, cu două vârfuri mai importante, unul dintre ele având 500 de m. Partea sudică a Galileei de Jos se înclină spre câmpia Ezdrelonului, care nu depășește 90 m altitudine. La S de Ezdrelon, numeroase ueduri taie lanțul, ai cărui munți formează grupuri separate. Crestele lor sunt accesibile dinspre câmpia maritimă, dinspre câmpia Ezdrelonului și de pe valea Iordanului. Promontoriul Carmelului înaintază spre NV. Înălțimea medie a lanțului său este de 609 m, iar piscul cel mai înalt atinge 651 m. În Samaria, Muntele Ebal atinge 938 m, iar Garizimul 868 m. De la Betel la Hebron, și aproape până la Beer-Șeba, pe o distanță de vreo 70 km, lanțul formează o masă compactă cu coaste abrupte spre E și V. Înălțimea medie a acestui lanț este de 670 m.

Vom menționa acum câteva localități și altitudinea la care au fost amplasate: Betel, la 893 m; Ierusalimul, în punctul cel mai înalt al orașului, la 791 m; Betleemul, la 776 m; Hebronul, la 926 m. La cca 24 km S de Hebron, munții coboară spre pustie. Platoul îngust,

locuit cândva de sem. lui Benjamin și Iuda, constituie punctul cel mai ridicat al lanțului muntos. Numeroase cursuri de apă (adesea ueduri) își au izvoarele în acest lanț central și se varsă în Mediterana sau în Iordan. (V. *Munte; Țara de miazăzi*).

4. *Valea Iordanului* este o falie uriașă, care începe la poalele Hermonului, la 518 m altitudine. Valea respectivă, încadrată inițial de munți pe ambele laturi, devine din ce în ce mai profundă, coborând spre S, astfel că, în momentul când atinge Marea Moartă, se află cu 393 m sub nivelul Mediteranei (v. *Marea Moartă; Iordan*). Deși nu a constituit un obstacol insurmontabil, totuși valea Iordanului a îngreunat comunicarea între populațiile de pe malul răsăritean, de la S de Iaboc până la Edom, și sem. lui Iuda și Benjamin, în V.

5. *Platoul oriental* este o vastă regiune fertilă, la peste 900 m altitudine. Acest platou se întinde de pe malurile Iordanului până la pustia Siriei. Iabocul îl taie în două, apoi Iarmucul secționează din nou porțiunea nordică, imediat la S de Lacul Tiberiada (V. planșa-color *Pârâul Hasbany* de la finele volumului).

5. Principalele drumuri ale Palestinei

(O bună parte dintre acestea sunt menționate în Biblie). Cum era și firesc, relieful țării a determinat traseul căilor de comunicație. Importantul drum comercial și militar care lega Egiptul de marile imperii orientale trecea prin Palestina. Această arteră rutieră numită, în unele versiuni, „*ruta mării*” (Is. 8.23) sau „*drumul care duce spre țara filistenilor*” (Ex. 13.17), traversa uedul el-'Arish, la capătul său de jos, mergea de-a lungul coastei maritime până la Gaza, unde întâlnea drumul Elatului și Arabiei; apoi, străbătând câmpia filistenilor, atingea cetatea Asdod. La ieșirea din Asdod, drumul se bifurca: o ramificație, mergând de-a lungul coastei prin Iope (Jaffa) și Dor, ocolea Carmelul, pe linia litoralului, la baza promontoriului. Or, dedesubtul acestuia, pasajul are doar 180 m lărgime și este tăiat de stânci. Cealaltă ramificație, și cea mai importantă, pleca de la Asdod, trecea prin Ecron și Lod, străbătea munții și atingea câmpia Ezdrelonului prin intermediul unuia din următoarele 3 defilee: a) drumul vestic, ieșind în apropiere de Tell Keimun, ducea spre Aco, Tyr, Sidon și mai spre N; b) drumul central atinge localitatea el-Lejjun (Meghido), traversa câmpia Ezdrelonului și Galileea de Jos până la câmpia Ghenezaretului, mergând apoi pe firul Iordanului în amonte; după aceea, drumul respectiv urca valea râului Leitani,

între Liban și Anti-Liban, atingând Hamatul și localitățile din N. O altă ramificație traversa Iordanul între Lacul Huleh și Marea Galileii și mergea spre NE de Damasc; c) a treia rută, cea mai circulată, plecând din câmpia maritimă, trecea de Dotan și En-Ganim, ramificându-se: un tronson ieșea în drumul Galileii de Jos, deja menționat. Celălalt tronson ducea la Bet-Șean după care, bifurcându-se la rândul său, atinge Galaadul sau, respectiv, Damascul. Toate drumurile din N permiteau atingerea Carchemișului, pe Eufrat.

O altă arteră rutieră lega câmpia Ezdrelonului de Egipt. Străbătând regiunea deluroasă, aceasta trecea prin Samaria, Sihem, Betel, Ierusalim, Betleem, Hebron, Beer-Șeba. Acest „*drum de creastă*” pe care patriarhii călătoreau adesea, a fost numit „*drumul care duce la Efrata*”, îndeosebi tronsonul din apropierea Betleemului (Gen. 35.19; 48.7). În această cetate, se bifurca, oferind următoarele posibilități: luând-o spre V, se ajungea pe ruta principală care ținea linia țărmului, drumul țării filistenilor; urmând traiectoria Rehobotului și Ain Muweilehului și traversând pustia, se putea ajunge în Egipt. Probabil că Agar a ales această cale, „*drumul care duce la Șur*” când a plecat, pentru prima dată, de la Sara (Gen. 16.7). Un drum care ducea de la Bet-Șean la Edom cobora pe valea Iordanului și atinge Ierihonul; călătorii care doreau să se suie la Ierusalim, din Ierihon alegeau drumul cu numeroase povârnișuri care ducea spre capitală. Din Ierihon, drumul mergea mai departe, atingând localitatea En-Ghedi, unde întâlnea un alt drum care venea de la Ierusalim și Betleem. De la En-Ghedi, se ajungea la Edom și la Elat (Ețion-Gheber), la marginea Golfului Aqaba din Marea Roșie. Ruta palestiniană întâlnea la Elat drumurile folosite de caravanele care mergeau din Egipt și Gaza spre ținuturile din S Arabiei.

La E de valea Iordanului, un drum pentru caravane, venind de la Damasc și mergând pe la marginea pustiei, ducea spre S, către Arabia (v. *Decapole*). Acest drum era accesibil din diferite direcții: un drum venea din Bet-Șean, traversând Galaadul; un altul, coborând de la Sihem pe valea Far'ah, până la vadul Iordanului, ceva mai jos de gura Iabocului, traversa Galaadul și ajungea până la Raba fiilor lui Amon; în sfârșit, un al 3-lea drum, pornind de la un vad din apropierea Ierihonului și trecând prin Heșbon. La V de valea Iordanului, Galileea era străbătută de un drum care mergea aproape în linie dreaptă spre E,

plecând din Aco și comunicând cu drumul Damascului în apropierea punctului unde acesta traversa Iordanul, la jumătatea distanței dintre apele Merom și Lacul Tiberiada. Însă era mai dificil de ajuns din câmpia maritimă pe platoul înalt locuit de sem. lui Beniamin și Iuda. Existau totuși două căi care duceau din câmpia Saronului și de la Nahr el-Audjeh (aflat nu departe de Ras el-'Ain, adică Antipatrida), la SE, în regiunea dealurilor; ele întâlneau drumul care lega Samaria de Ierusalim la 3 km SV de Betel. O altă cale de comunicație, care străbătea valea Ajalonului și Bet-Horonul, lega portul Iafu de Ierusalim. Drumul cel mai scurt dintre Asdod și Ierusalim trecea prin uedul es-Sarar și prin Bet-Şemeş, dar se mai putea ajunge la Ierusalim și la Betleem străbătând uedul es-Sant, ceva mai departe decât pe valea Soco. Colinele învecinate cu Hebronul erau accesibile prin uedul el-'Afran, lângă Beit Djibrin, și prin valea el-Hasi, în vecinătatea lui Tell el-Hasi, nu departe de Lachis. (V. *Atlas de la Bible*, Ed. Sator-CLC-Emaüs, 1986, p. 65) (V. planşa-color *Câmpia și Oazele Ierihonului* de la finele volumului).

6. Clima și meteorologia Palestinei

Configurație. Dată fiind configurația geografică a țării și contrastele pe care le prezintă ea, climatul este foarte variabil. Hermonul este acoperit de zăpezi persistente, în timp ce valea Iordanului, Ierihonul și En-Ghedî (pe țărmul Mării Moarte) cunosc un climat tropical.

Anotimpuri și precipitații. Se remarcă existența a două sezoane principale: iarna, temperată și ploioasă, și vara, caldă și secetoasă. În cursul iernii, există perioade cu ploi foarte bogate. La începutul iernii, ploile permit înmuierea pământului uscat și fac posibile aratul și semănatul; apoi, ploile târzii (în martie) contribuie la maturizarea spicelor de orz și grâu în vederea secerișului care are loc în aprilie/mai (Rut 1.22; Ioel 2.23). Volumul precipitațiilor care cad, în condiții normale, pe parcursul unui an, pe cea mai mare parte a zonei muntoase centrale, este aproximativ echivalent cu acela al Parisului (600 mm anual). La S de Hebron, se remarcă o diminuare rapidă a precipitațiilor. (V. *Atlas de la Bible*, Ed. Sator-CLC-Emaüs, 1986, p. 15).

Vânturile. Vânturile care suflă iarna, aducând nori și ploi, vin din V (cf. I Împ. 18.41-46), pe când vânturile uscate, din timpul verii, vin din Orient sau dinspre Neghev (Lc. 12.54-55). Din fericire, roua, foarte abundentă vara, înviorează flora care are mult de suferit din

pricina căldurii din timpul zilei (cf. Jud. 6.36-40; II Sam. 17.12) (V. *Timp; Vânt; Vânt din răsărit*).

Izvoare și fântâni. Ploaia contribuie la refacerea pânzelor freatice, astfel că suprafața Palestinei este presărată cu izvoare (Dt. 8.7). Unele surse nu seacă nici după ce seceta a făcut ravagii timp de 3 ani (I Împ. 18.5). În Palestina, există vreo 70 de localități al căror nume începe cu Ain sau En (Eyn = izvor) și vreo 60 cu Beer (= fântână). Uneori, dar nu în toate cazurile, seceta a fost o pedeapsă trimisă de Dumnezeu (cf. Gen. 12.10; 26.1; 41.57 cu I Împ. 17.1).

Pustiuri. Proveniți din Mediterana, norii își descarcă ploaia pe versantul vestic și pe piscurile lanțului central. Așadar, latura estică a acestor munți este privată de ploi, îndeosebi versanții munților care se întind de-a lungul Mării Moarte. Regiunea aceasta se numește Pustia lui Iuda (Ps. 63, titlu; Mc. 1.12-13).

Temperatura aerului. În ianuarie, luna cea mai rece la Ierusalim, temperaturile cele mai coborâte variază, în general, între +10°C și -2°C. În august, temperatura medie este de 26°C la Ierusalim, oraș unde valorile maxime urcă la 33°C la umbră (uneori, ating 40°C). La Ierihon, în iulie, temperatura aerului depășește 38°C; în august, termometrele arată 48°C. (V. *An*). Temperatura medie, pe țară, în iulie este de 23,6°C, și iarna de 15,5°C.

7. Flora Palestinei

Varietatea și abundența florei (se remarcă prezența plantelor specifice diferitelor zone geografice) se datorează configurației sale geografico-climatice. Tristram a demonstrat că, din cele 3 002 plante cu flori și ferigi palestiniene cunoscute, 2 563 sunt paleoarctice; majoritatea aparțin zonei mediteraneene; 161 sunt originare din Etiopia, 27 din India și 251 sunt specifice Palestinei. Din munții Taurus până în regiunea sudică a Peninsulei Sinai, și între Mediterana și Pustiul Siriei, Dr. Post a găsit 850 de soiuri și cca 3 500 de specii. Vegetația Palestinei a suferit modificări substanțiale din timpurile biblice și până în prezent. În cursul lungii perioade a Judecătorilor și pe vremea monarhiei, țara era acoperită cu păduri, de ambele părți ale văii Iordanului și, în special, în regiunile deluroase, lucru care rezultă clar din următoarele texte: Ios. 17.14-18; II Sam. 18.8; II Împ. 2.23-24. După distrugerea celor 5 cetăți din Câmpie, valea Iordanului a devenit, mai mult sau mai puțin, o regiune deșertică, după ce fusese cândva ca o grădină a Edenului (Gen. 13.10). Numai câteva oaze (de ex. Ierihonul) reprezintă niște locuri fertile

(II Împ. 2.19-22). O junglă unde trăiau fiare sălbatice (Ier. 49.19; 50.44), se întindea, la o dată oarecare, pe malurile Iordanului (II Împ. 6.1-7) (V. *Atlas de la Bible*, Ed. Sator-CLC-Emmaüs, 1986, p. 17).

8. Fauna Palestinei

Repartiția diferitelor specii de animale depinde, ca și în cazul florei, de configurația țării. Astfel, Tristram a stabilit că 55 din cele 113 specii cunoscute de mamifere palestinienne aparțin regiunilor paleoartice, din care fac parte și speciile europene; 34 sunt originare din Etiopia, 16 din India și 13 sunt specifice Palestinei. Aceeași specie provine, uneori, din două regiuni diferite. Din 348 de specii de păsări, 271 sunt paleoartice, 40 etiopiene, 7 indiene și 30 proprii Palestinei. Din 91 de specii de reptile și amfibii, 49 sunt paleoartice, 27 etiopiene, 4 indiene și 11 proprii Palestinei. Din 43 de specii de pești de apă dulce, 8 sunt paleoartice, 2 etiopiene, 7 indiene și 26 specifice Palestinei. Fie că este vorba de plante sau de animale, tipurile africane și indiene se întâlnesc mai ales în bazinul Mării Moarte și, într-o măsură mai mică, pe valea joasă a Iordanului.

Povestirile biblice conțin numeroase referințe la fauna palestiniană. Câteva liste cu animale, păsări, reptile și pești (Lv. 11; Dt. 14) pun unele probleme de identificare traducătorilor Bibliei. (V. *Animale*).

9. Etnologia Palestinei

De când arheologii întreprind săpături în Palestina, ne este tot mai bine cunoscută istoria oamenilor din țara aceasta. Au fost găsite schelete ale așa-numiților *oameni neolitici*, îndeosebi în Transiordania, precum și la Ierihon (culturile tahuniană, ierihoniană), vestigii importante, cu mult anterioare perioadei biblice.

De asemenea, au fost date la iveală multe vestigii datând din calcolitic (4500-3000 î.Cr.) (printre acestea, numărându-se cele ghasulienene), unele chiar la N de Marea Moartă, în fața Ierihonului sau de cealaltă parte a Iordanului. Deja în această epocă atât de îndepărtată, casele de cărămidă nearsă erau ornate cu uimitoare și artistice picturi murale.

Pornind de la cultura calcolitică, abordăm istoria propriu-zisă și găsim vestigii din epoca bronzului și din istoria canaanienilor care ne-au lăsat, din belșug, urme ale civilizației lor. Aborigenii, oameni viguroși, de talie înaltă, erau anachimii (Ios. 11.21-22), refaimiții (Gen. 14.5), emimii, zamzumimii, horienii (horiții) (Dt. 2.10-23). Urme ale populației

autohtone existau încă în epoca monarhiei (II Sam. 21.16-22).

În momentul sosirii lui Avraam, țara era ocupată îndeosebi de *amoriți* și de alte triburi canaanite mai puțin importante. Un grup autohton de *filistenii*, diferiți de cei din Caftor, și niște *fenicienii* erau stabiliți de-a lungul coastelor mării. Niște *hitiți* locuiau la hotarele nordice și la Hebron. Filistenii au venit din V, probabil din insula Creta, prin sec. XII î.Cr. Canaanienii și fenicienii, populație de origine canaanită, vorbeau o limbă semitică. Conduși de Moise, apoi de Iosua, evreii au învins aceste popoare, dar nu le-au nimicit cu desăvârșire. Asimilarea ocazională a edomiților, amoniților, moabiților, prin cucerire și imigrație, nu a modificat nicidecum rasa evreiască, pentru că aceste popoare erau semite și descindeau tot din Avraam. Cucerirea triburilor aramaice nu a făcut decât să adauge alți semiți comunității israelite. După căderea Samariei, asirienii au deportat semințiile israelite din N și E țării și le-au înlocuit cu *coloniști proveniți din Hamat, Babilonia și Elam* (II Împ. 17.24; Ezra 4.9). În marea lor majoritate, aceștia erau semiți și arieni. Numeroși greci au pătruns în Palestina după cuceririle lui Alexandru cel Mare, s-au stabilit la Aco, pe care au numit-o Ptolemais (Ptolemaida), au clădit cetățile grecești ale Decapolelui, unde au introdus, într-o oarecare măsură, limba, obiceiurile și cultura Greciei. Mai târziu, au venit *romanii*. Funcționarii și ostașii romani, au ocupat țara și au întemeiat colonii. Între anii 633-640 d.Cr., Palestina a fost supusă *musulmanilor*. O bătălie decisivă a avut loc la Iarmuc (636); Ierusalimul a căzut în anul 638 (v. *Ierusalim* III, 3). Coloniile înființate de soldații arabi s-au implantat în orașe și sate. În anul 1517, turcii au luat în stăpânire Palestina, dar evreii nu s-au amestecat cu musulmanii. Această dominație a încetat în anul 1917, când armatele britanice au ocupat Țara Sfântă. Marea Britanie a favorizat atunci crearea unui cămin național evreu și imigrația israelită. La 15 mai 1948, Puterea Mandatară abandonează controlul asupra Palestinei. David Ben Gurion proclamă imediat fondarea Statului Israel, în timp ce o parte a țării și orașul vechi al Ierusalimului erau alipite Statului Transiordania. (V. *Israel* III).

10. Istoria Palestinei

Istoria veche a țării, înainte de sosirea lui Avraam, este obscură. Analele evreiești, după cum spuneam mai înainte, menționează națiunile care au locuit succesiv teritoriul

palestinian. Suveranii babilonieni au inițiat, la o dată timpurie, expediții militare spre regiunile vestice. Campania lui *Chedorlaomer* în regiunile răsăritene ale Palestinei, pe vremea lui Avraam, este descrisă în Gen. 14. *Babilonienii* au făcut din cultura, limba și scrierea lor cuneiformă mijloace care au favorizat contactele internaționale. După ce au alungat regii-păstori (hyksoși) de pe valea Nilului, *marii faraoni* din cea de a 18-a dinastie și-au extins dominația, reușind să atingă Asia. Thutmes III a cucerit țara Canaanului și a pretins tribut popoarelor subjugate, până pe malurile Eufratului. Sub domnia faraonilor Amenophis III și IV, niște trupe egiptene au ocupat Canaanul și dregători egipteni l-au administrat. Mai târziu, puterea Egiptului a intrat în declin, *hitiții* au început să constituie o serioasă amenințare la hotarul nordic, anarhia a cuprins numeroase regiuni, călătoriile erau din ce în ce mai riscante, unele state tributare s-au răsculat și diferite triburi și-au lărgit hotarele în detrimentul Egiptului. Faraonul Sethi I a traversat Palestina ca să lupte contra hitiților. Bătălia s-a dat pe Oronte. Ramses II a invadat din nou țara, dar în anul 1272 î.Cr., el a încheiat un tratat de parteneriat cu hitiții. După moartea lui Ramses II, revolta re izbucnește. Merneptah pacifică țara. (Referitor la evenimentele Exodului, v. *Egipt* III, 8). Sub conducerea lui Moise, israeliții au ocupat teritoriul aflat la E de valea Iordanului. În anul următor, sub conducerea lui Iosua, ei trec de cealaltă parte și întreprind numeroase campanii în Canaan, ocupându-l. De atunci și până la distrugerea Ierusalimului în sec. I al erei creștine, istoria Palestinei este, în mare parte, însăși istoria poporului evreu. (V. *Istorie*).

11. Topografia Palestinei

Potrivit unor estimări, Biblia și cărțile apocrife menționează un număr de 622 de cetăți la V de Iordan. Numele geografice citate pe listele lui Thutmes III, Sethi I, Ramses II, Sheshonq I și Șisac) la Karnak, au o mare importanță pentru localizarea așezărilor palestinene. Aceste citate proiectează o vie lumină asupra topografiei Palestinei și a cărții lui Iosua. Tabletele de la Tell el-Amarna conțin numele cetăților palestinene de pe vremea faraonilor Amenophis III și IV. Documentele asiriene conțin aluzii mai tardive la aceleași localități, îndeosebi cele care raportează expedițiile militare din Palestina.

Eusebiu, episcop de Cezareea (prima jumătate a sec. IV d.Cr.) a scris o lucrare conținând nume ale localităților care figu-

rează în Sf. Scriptură. Hieronymus, locuind la Betleem, un secol mai târziu, o traduce și o amplifică. Lucrarea respectivă se numește „*Onomasticonul lui Eusebiu și Hieronymus*”. Acești erudiți furnizează informații deseori prețioase, însă uneori absurde, cu privire la situația vechilor așezări palestinene.

Reland întreprinde o seamă de cercetări, ale căror rezultate le dă publicității în anul 1714. Călătoriile lui Seetzen și Burckhardt, îndeosebi pe malul răsăritean al Iordanului, la începutul sec. XIX, au deschis drumul lui Robinson care a desfășurat, de o manieră sistematică, o explorare științifică a Palestinei în anul 1838. Solicitându-le băștinașilor numele ruinelor sau al unor sate încă locuite, el a observat că acele localități purtau adesea, într-un limbaj arab, vechile denumiri ebraice. Robinson, ajutat de un misionar cu numele Smith, a făcut astfel descoperiri foarte importante cu privire la topografia Palestinei. În anul 1841, el a publicat, în 3 volume „in-octavo”, rezultatele investigațiilor sale; în anul 1856, i-a apărut un nou volum, intitulat „*Later Biblical Researches*”. Autorul a demonstrat, în cadrul tuturor cercetărilor pe care le-a întreprins, o perspicacitate aparte, o argumentație precisă, cunoștințe profunde, foarte multe din concluziile sale fiind recunoscute și de specialiștii contemporani.

În anul 1865, o societate numită „*The Palestine Exploration Fund*” a fost constituită în Anglia tocmai pentru a continua, într-un spirit științific, tot felul de cercetări în Țara Sfântă. Societatea a condus releveurile topografice pentru o însemnată parte a Palestinei și a întocmit, în 26 de planșe, o magnifică hartă a țării. Aceeași asociație a efectuat și o serie întreagă de săpături arheologice. În anul 1900, a fost creat în Palestina centrul de studii numit „*American School of Oriental Study and Research*.” În 1921, o școală asemănătoare s-a deschis la Bagdad. Cele două instituții au fuzionat sub denumirea de „*American Schools of Oriental Research*.” De partea catolică, cităm faimoasa Școală biblică franceză de la Ierusalim.

12. Săpături arheologice efectuate în Palestina

De la începutul sec. XIX, odată cu descoperirea și traducerea Pietrei de Rosetta și a inscripției de pe Stânca Behistunului (v. *Arheologie*), a crescut interesul pentru vechile civilizații ale Orientului Apropiat. Egiptul, apoi Mesopotamia (Irak), au atras numeroși exploratori, însă Siria, Transiordania și Pales-

tina au captivat, la fel de repede, atenția arheologilor. De îndată ce Robinosn a publicat rezultatele cercetărilor sale topografice (v., în ac. art., *Topografia Palestinei*), Palestina a fost pur și simplu invadată de arheologi.

După exploratorii deschizători de drumuri, ca: Reland, Burkhardt, Robinson (v. mai sus), o serie întreagă de cercetători au continuat activitatea începută de ei: astfel, în sec. XIX, ne gândim la Victor Guérin (F), F. de Saulcy (F), Charles Warren (GB), Ch. Clermont-Ganneau (F), Conder și Kitchener (GB), G. Schumacher (D), Flinders Petrie (GB) și F. J. Bliss (USA). Din sec. XX, menționăm pe: Macalister (Irlanda), Sellin (D), Reiner și Fisher (USA), Garstang (GB), Kenyon (GB) și Yadin (Israel).

Rezultatele cercetărilor întreprinse de arheologi au fost date publicității și specialiștii biblici au început să înțeleagă și mai bine istoria israeliților în Palestina. În plus, au fost confirmate nu numai generalități ale relatărilor biblice, dar și o serie întreagă de detalii.

Au fost exhumate vestigii ale unei părți însemnate din marile orașe biblice palestinene: Arad, Beer-Şeba, Debir, Bet-Şemeş, Lachis, Ghezer, Ierusalim, Ierihon, Betel, Ghibea, Gabaon, Sihem, Samaria, Dotan, Meghido, Bet-Şean, Capernaum, Horazin, Haţor. Multe din vestigiile recoltate de pe aşezările respective datează de pe vremea cuceririi Canaanului (BR), a Judecătorilor (F. I), a monarhiei (F. II).

Dintre descoperirile de inscripții sau sculpturi de primă importanță, amintim: ostraca de la Samaria, Lachis și Arad; calendarul de la Ghezer; inscripțiile protosinaitice de la Lachis; Stela lui Meşa (descoperită în Iordania); placa Templului din Ierusalim; unele sigilii sau amprente ale unor peceti – Şema, Ghedalia, Baruc, Iaazania (Iaazaniahu), etc.; apeductul lui Ezechia de la Ierusalim cu inscripția Siloamului și, fără îndoială, Manuscrisele de la Marea Moartă.

Dintre vestigiile arhitecturale cele mai notabile, menționăm: fortăreața regelui Saul de la Ghibea (I Sam. 10.26), vestigiile unui templu al lui Dagon de la Bet-Şean (I Cr. 10.10), porțiuni din zidurile iebusit și davidic ale Cetății lui David (II Sam. 5.9), rămășițe din porțile construite de Solomon la Haţor, Meghido și Ghezer (I Împ. 9.15), palatul lui Mori și Ahab de la Samaria (I Împ. 16.24; 22.39) (Pentru relații suplimentare, v. art.: *Ghibea; Bet-Şean; Cetatea lui David; Haţor; Meghido; Ghezer; Samaria*).

PALMĂ. (V. *Greutăți și măsuri*).

PALMIER, FINIC. (În ebr. *tamar, timmorah, tomer*; în gr.: *phoenix*). Copac de talie înaltă (Cânt. 7.7-8); din pricina aspectului său impunător, servește ca termen de comparație pentru creșterea celui neprihănit (Ps. 92. 12). Palmierul se număra printre pomii fructiferi (Ioel 1.12); a inspirat motive decorative Templului lui Solomon și altor sanctuare (I Împ. 6.29, 32, 35; Herod. 2.169). Frunzele de palmier simbolizau biruința și pacea (I Mac. 13.51; II Mac. 10.7; Ioan 12.13; Ap. 7.9). Expresia populară „ramuri de finic”, în loc de *frunze de palmier*, nu este clară din punct de vedere botanic (Lv. 23.40; Nem. 8.15; Ioan 12.13). Foarte puțini finici prezintă ramuri și palmierul-curmal, prezent în Palestina cu câteva specii, nu constituie una din aceste rare excepții. Frunzele de palmier seamănă cu niște pene uriașe, având 1,20-1,80 m. Se pot detașa cu ușurință cele formate de noii lăstari care apar la baza tulpinii. Palmierii creșteau, din abundență, pe valea Nilului, dar și la Elim, în pustie, pe țărmul Mării Roșii (Ex. 15.27); în Edom (Virgiliu, *Georg.* 3.12). Palmierul prospera în diferite locuri în Iudeea, la En-Ghedî, pe malurile Lacului Tiberiada, pe valea Iordanului și îndeosebi la Ierihon, numit și „cetatea finicilor” (Dt. 34.3; Jud. 1.16; II Cr. 28.15). Potrivit afirmațiilor lui Strabon, Josephus ș.a., plantațiile de palmieri ale Ierihonului măsurau 20 km lungime. Pliniu relatează că, datorită terenului salin, curmalilor le mergea mai bine decât finicilor (cf. Gen. 14.7, unde cuv. *palmier* apare în denumirea geografică de Haţaton-Tamar; Dt. 34.3; Ecclesiastic 24.14; Ant. 9.1.2; Răzb. 1.6.6; 3.10.8). Numele de Sansana, (în S Iudeii) și Chiriati-Sana (Ios. 15.31, 49) evocă palmieri. Finicul mai creștea pe muntele lui Efraim, în apropierea Betelului (Jud. 4.5), lângă Ierusalim (Nem. 8.15; Ioan 12.13), la E de Damasc; palmierilor li se datorează nume de localități ca: Tadmor, Tamar, Palmira. Ei creșteau, pe suprafețe întinse, și pe cursul inferior al Tigrului și Eufratului (Herod. 1.193). Grecii și romanii considerau finicul ca fiind arborele tipic Palestinei și ținuturilor învecinate. Fenicia își datora numele ei în grecește palmierului-curmal. Niște monede, emise la Roma pentru a comemora luarea Ierusalimului, reprezentau Iudeea sub înfățișarea unei femei dezolate care stătea sub coroana unui palmier-curmal (v. *Monedă*). Acest copac, atât de răspândit altădată în Palestina, aproape că a dispărut,

excepție făcând câmpia maritimă a Filistiei și împrejurimile Beirutului; însă palmierul este din nou cultivat, mai ales în zona Ierihonului.

Palmierul despre care vorbește Sf. Scriptură este, în majoritatea cazurilor, *Phoenix dactylifera*, palmierul-curmal, care atinge 14-20 m înălțime. Tulpina sa dreaptă, fără ramuri, având aceeași grosime pe toată lungimea sa, poartă cicatrice de pe urma frunzelor căzute și se termină cu un smoc de frunze uriașe, totdeauna verzi. Palmierul trăiește 100-200 de ani, iar ca material de construcție folosește la confecționarea de acoperișuri, pereți, palisade, rogojini, coșuri. Străpungând partea moale a pânului, se extrage un lichid din care, prin evaporare, se obține zahăr. Prin fermentație sau prin distilare sucule de palmier se transformă într-o băutură puternică, numită *arack* (Răzb. 4.8.3; Herod. 1.193). Fructele, foarte abundente, anuale, se prezintă sub formă de ciorchine. Curmalele sunt foarte căutate din pricina valorii lor alimentare. Perșii au menționat 360 de întrebuințări ale palmierului-curmal. Sâmburii concasați servesc ca hrană cămilelor în pustie.

S-ar putea ca israeliții să fi cunoscut și o altă specie de palmier, finicul de Palmira, care crește la Tadmor, în pustie, cu denumirea științifică de *Borassus flabelliformis*. Frunzele sale au formă de evantai.

PALON, PELON, PELONIT. Palon (sau Pelon, în unele versiuni I Cr. 27.10), este numele localității din care proveneau unii dintre vitejii lui David (I Cr. 11.27, 36). Probabil că este vorba de una și aceeași localitate cu Pelet (II Sam. 23.26). Una din formele de mai sus a dat naștere adj. *pelonit* sau *paltit* (cf. dif. vers. bibl) (V. *Bet-Palet*).

PALTI, PALTIEL, PALTHI, PALTHIEL. (Palti este abbrev. lui Paltiel = *izbăvirea lui Dumnezeu*).

1. Reprezentantul sem. lui Benjamin în grupul celor 12 iscoade trimise să exploreze Canaanul (Num. 13.9).

2. Bărbatul căruia Saul i-a dat-o de nevastă pe fiică-sa Mical, nevasta lui David. Ulterior, ea avea să se întoarcă la soțul ei legitim (I Sam. 25.44; II Sam. 3.15).

3. Căpetenie a sem. lui Isahar și contemporan cu Moise (Num. 34.26).

PALTIEL. (V. *Palti*).

PALTTT. (V. *Palon*).

PALU, PALLU = distins. Fiu al lui Ruben și fondatorul unui clan (Gen. 46.9; Ex. 6.14; Num. 26.5).

PAMFILIA. O provincie de pe coasta sudică a Asiei Mici. Pamfilia se învecina: la N, cu Pisidia; la S, cu un golf mediteranean, numit Marea Pamfiliei, pe care ap. Pavel l-a traversat (F.A. 27.5); la E, cu Cilicia; la V, cu Licia. În Pamfilia, existau numeroase comunități evreiești (2.10). Cu prilejul primului său turneu misionar, Pavel s-a oprit la Perga și Atalia, orașe ale Pamfiliei (13.13; 14.24-25; 15.38).

PANTOFI, SANDALE, ÎNCĂLȚĂMINTE. Evreii purtau, de obicei, sandale de piele, fixate cu ajutorul curelelor. (V. *Haine*). Sandalele erau scoase înainte de a intra într-o sală de recepție și înainte de a lua parte la o masă festivă (cf. Lc. 7.38). În casele bogaților, un servitor desfăcea curelele și scotea încălțăminte invitatului (cf. Mc. 1.7). De asemenea, se impunea descălțatul înainte de a păși într-un loc sfânt (Ex. 3.5; Ios. 5.15). Faptul că, în descrierea veșmintelor sacerdotale, nu se spune nimic cu privire la încălțăminte, ne permite să presupunem că preoții slujeau desculți în sanctuar.

Lipsa încălțărilor și a oricărui veșmânt superfluu era un semn al stării deplorabile a unui prizonier (Is. 20.2) sau o expresie a unei întristări profunde (II Sam. 15.30). Dacă cineva voia să-și disimuleze durerea, într-o zi de jale, își punea încălțăminte în picioare și un turban pe cap (Ez. 24.17, 23). În vremuri străvechi, la evrei, pentru a dovedi că avusese loc o tranzacție comercială sau un act de răscumpărare, vânzătorul își scotea încălțăminte și o înmâna cumpărătorului, gest care simboliza transmiterea dreptului de proprietate (Rut 4.7-8). Dacă un bărbat încălca legea leviratului, refuzând s-o ia de nevastă pe văduva fratelui său, aceasta îi scotea sandaia din picior și îl scuipa în față (Dt. 25.9-10). Aruncatul încălțărilor într-un anumit loc semnifica fie luarea acestuia în stăpânire, fie gestul prin care un stăpân îi poruncește sclavului să-i ducă sau să-i curățe încălțăminte (Ps. 60.8). Soldații asirieni purtau încălțăminte montantă pe care locuitorii lui Iuda nu o utilizau (Is. 9.5).

PAPYRUS, PAPIRUS. Acest termen indică: o plantă, o anumită hârtie și un tip de manuscris.

a) Planta (Iov 8.11; Is. 18.2). Cuv. ebr. *gome'*, o plantă care crește în regiunile mlăștinoase (Is. 35.7). Dacă trad. fr. redau acest termen

prin stuf sau trestie, vers. rom. îl traduc prin papură, pipirig, rogoz, etc. Papyrusul propriu-zis este *Papyrus antignorum*, o plantă din familia *ciperacee* (nici gramineu, nici jonca-ceu). Tulpinile sale cu secțiune triunghiulară, înalte de 2,5 - 3 m, se termină cu un smoc de flori. Papyrusul crește în câmpia Saronului, în vecinătatea Lacului Tiberiada, în mlaștinile Lacului Huleh, numite de obicei Apele Merom. Dacă odinioară era foarte răspândit pe valea Nilului, în prezent papyrusul aproape că a dispărut de pe aceste locuri. Egiptenii făceau din papyrus: încălțăminte, coșuri, canote, hârtie și alte obiecte (cf. Ex. 2.3; Ex. 18.2).

b) Hârtia pe care scriau egiptenii era făcută din fibre extrase din interiorul tulpinii. Ap. Ioan și-a redactat cea de-a doua Epistolă pe un tip de hârtie căreia grecii îi spuneau *chartēs* (II Ioan 12). Iată cum se trata papyrusul: măduva moale a tulpinii se partaja în fâșii fine, așezate orizontal pentru a constitui pagina *recto* a unei foi, în timp ce pagina *verso* consta din niște fibre plasate vertical și perpendiculare pe primele. Paginile verso și

recto, presate și lipite laolaltă, formau foile, al căror număr varia în funcție de mărimea pe care se dorea s-o aibă un sul. Unele suluri atingeau 38 cm înălțime, dar cele folosite de scribi aveau, de regulă, numai 25 cm. În ceea ce privește lungimea, unele suluri liturgice egiptene ating 15 m, altele depășesc și această cifră. A fost descoperit un sul care măsoară... 40 m lungime! Începând cu sec. II d.Cr., creștinii au prins foile de papyrus sub forma unor caiete, excepție făcând codicele (în antichitate, codicele au fost, inițial, niște tăblițe de lemn, legate una de cealaltă). Pentru a obține acest tip de carte, foile de papyrus se îndoiau.

c) Manuscrisele. Orice persoană care studiază Sf. Scriptură ar trebui să cunoască istoria și întrebuințarea papyrusului, care furniza materialul necesar pentru manuscrisele egiptene deja cu 3 milenii, dacă nu și mai mult, î.Cr. Abia în anul 1778 a ajuns în Europa primul papyrus. Este vorba de celebrul *Papyrus Borgianus*, a cărui descifrare a marcat începutul papirologiei.

Climatul uscat și solul nisipos al Egiptului au permis conservarea, în condiții optime, a



Pacific School of Religion.

Pagina verso a unei scrisori scrise pe papyrus. Se pot vedea fâșiile verticale lipite perpendicular pe fâșiile orizontale.

numeroase papyrusuri. Astfel, *Papyrusul Nash*, care se găsește la Universitatea din Cambridge, este un mic fragment ebraic anterior erei creștine cu 100-200 de ani. Aparent, el prezintă un text biblic dintr-un sul liturgic și nu un sul biblic. Biblioteca lui John Rylands dispune, din sec. II î.Cr., de câteva mici fragmente, în gr., ale Deuteronomului. Niște celebre *Logia* (cuvinte ale lui Cristos), scrise pe papyrus, au fost descoperite la Oxyrhynchus (Deșertul Libiei, la 180 km S de Cairo). Un alt papyrus din biblioteca lui John Rylands, cel mai vechi fragment manuscris al N.T. pe care-l avem, conține Ioan 18.31-33, 37, 38; potrivit estimărilor, el datează din prima jumătate a sec. II. (V. *Ioan - Evanghelia; Manuscris*, pentru o reproducere a acestui fragment). Manuscrisul grecesc al lui Freer, aflat la Washington, conține porțiuni din Micii Profeti. Papyrusurile descoperite de M. A. Chester Beatty conțin părți din Vechiul și Noul Testament, toate în grecește.

Papyrusurile biblice ale lui John H. Scheide (Ez. 19.12 - 39.29, în gr., și prezentând câteva



Papyrusul Nash.

El conține o porțiune din Decalog (Ex. 20.2-17; Dt. 5.6-21), precum și Shema, Israel care apare în Dt. 6.4

lacune) datează de la finele sec. II sau III d.Cr. Depuse la Universitatea din Princeton, acestea au fost editate și publicate de A. C. Johnson, H. S. Gehman și E. H. Kase. Papyrusurile de la Elefantina sunt niște documente variate, redactate în aramaică. Majoritatea provin din sec. V î.Cr. de la o colonie evreiască, aflată în garnizoană la Elefantina și Syena, unde a dăinuit din sec. VI până prin sec. IV î.Cr., pentru a asigura protecția frontierei sudice a Egiptului. (V. *Iohanan; Siena*).

Această colecție de papyrusuri conține documente legale, sociale și religioase, scrisori, un fragment din *Cuvintele lui Aniqur* (v. *Proverbe*), o versiune aram. a Inscricției de pe Stânca Behistunului, etc.

Printre documentele religioase (dintre care unele sunt scrisori), întâlnim referințe la sabbat, la sărbătoarea Azimilor, la un templu construit înainte de cucerirea Egiptului de către Cambyse II, împăratul Persiei (525 î.Cr.). În templul respectiv, se aduceau jertfe în timpul cultului și era adorat Yahu (= YHWH); probabil și o zeiță, numită Anath-Bethel, sau un alt zeu. Și atunci, se va fi practicat oare, pe această insulă, un cult evreiesc sincretist? Oare acesta a constituit motivul pentru care preoții din Ierusalim, după toate probabilitățile, nu au reacționat? Totuși, Albright se întreabă dacă nu cumva aceste nume (Anath-Bethel, Herem-Bethel) nu ar fi mai degrabă niște ipostaze ale Divinității, conform procedurii personificării, adoptat mai târziu de evrei când au personificat Înțelepciunea și Prezența divină.

Oricum, scrisoarea acestor evrei, adresată printre alții lui Sanbalat (vrăjmașul lui Neemia), pare să fi primit un răspuns pozitiv referitor la reconstruirea templului, dar probabil pentru a se aduce acolo numai jertfe fără sânge. (V. *Sanbalat; Iohanan 14; Stuf; Trestie*).

PARA = *junincă*. Un sat al lui Beniamin (Ios. 18.23). Identificat în ruinele Farah, în uedul Farah, la 9 km NE de Ierusalim.

PARABOLĂ. (V. *Pildă*).

PARACLET. Din cuv. gr. *paraklêtos* (care apare de 5 ori în N.T.); participiul pasiv al verbului *kaleô* = a chema, compus cu prepoziția *para* = lângă, alături de. Sensul literal = (cel ce este) *chemat lângă*.

1. Folosirea termenului în afara cadrului nou-testamental. Asemenea echivalentului său latin *advocatus*, subst. a fost utilizat ocazional ca un termen juridic, pentru a desemna

un consilier chemat în apărare, un avocat sau un consilier juridic. În greaca helenistă și la Philon, termenul respectiv este folosit în sensul de „*apărător al unei cauze*”. La rabini, ac. cuv., într-o transcriere ebraizată – *paraqlit* – ia sensul mai precis de *mijlocitor*: Legea personificată, faptele bune ale oamenilor, îngerii, toate acestea sunt calificate ca mijlocitori eficienți în favoarea omului înaintea scaunului de judecată al lui Dumnezeu.

2. Semnificația termenului în gândirea iohanică. Cuv. *paraclet* nu este folosit, în N.T., decât în scrierile ap. Ioan: de 4 ori în legătură cu Duhul Sfânt și lucrarea Lui pe pământ (Ioan 14.16, 26; 15.26; 16.7) și o dată în raport cu Cristos și lucrarea Lui în ceruri (I Ioan 2.1). Dacă inițial se pare că termenul a avut un sens pasiv (persoana chemată în preajma alteia pentru a o ajuta), în textele menționate el dobândește un sens activ, a cărui semnificație trebuie să fie căutată în contextul biblic imediat, îndeosebi în învățătura Domnului Isus pe această temă. Înțelesul său este atât de profund, încât nu avem un singur cuvânt care să exprime toată bogăția și frumusețea acestui titlu, așa cum este el atribuit Duhului Sfânt.

În I Ioan 2.1, aspectul juridic al termenului apare atât de clar, încât se pare foarte corect ca *paraclet* să fie tradus prin avocat. Una din lucrările pe care le face Domnul Isus în ceruri este de a pleda cauza poporului Său înaintea lui Dumnezeu-Tatăl.

În Evanghelia după Ioan, cuvântul *paraclet*, aplicat Celui ce mai este numit Duhul Sfânt, Duhul adevărului, pare să indice o lucrare mai complexă, unul dintre aspectele acesteia fiind arta pledării. În primul rând, expresia *un alt paraclet* (Ioan 14.16) îl apropie pe Duhul Sfânt de Cristos: El îi seamănă, și va fi trimis pentru a continua lucrarea începută de Domnul în favoarea ucenicilor Lui. Însă, deși trimis pentru a satisface nevoile ucenicilor lui Cristos, Duhul trebuie să rămână „în veac” cu ei, adică să locuiască în inimile lor (14.16 și urm.), să Se comporte ca Învățător al lor și să le aducă aminte de tot ce le-a spus Domnul Isus (14.26). El va da mărturie despre Cristos (15.26). În plus, El va lucra în lume, adică va acționa asupra conștiinței celor necredincioși, pentru a-i convinge de păcat, neprihănire și judecată (16.8).

Domnul Isus a fost Păstorul cel bun al turmei Sale, și El nu poate și nu vrea să-și abandoneze oile, asemenea unor orfani rămași singuri într-o lume ostilă. Tocmai de aceea *Succesorul* Lui îi ia locul în mijlocul ucenicilor, pen-

tru a-i face să înțeleagă descoperirea Tatălui în Fiul, pentru a le aminti cu ce preț au fost ei răscumpărați și Cine este adevăratul lor Proprietar, pentru a-i mângâia, sfătui, călăuzi, susține, ridica, purta și ajuta ca, la rândul lor, să dea mărturie pentru Domnul și împotriva lumii vinovate. Astfel *Consolatorul* (Mângâietorul) (termen derivat din participiul activ *ho parakalôn*), nu pare a fi cea mai fericită traducere – lucru care nu constituie, desigur, un reproș la adresa unora dintre Părinții Bisericii. Ar trebui, mai degrabă, să reținem multe alte traduceri care se completează reciproc: *reprezentant, avocat, sprijinitor, apărător, consilier*.

PARADIS, RAI. (În lat.: *paradisus*; în gr.: *paradeisos* = parc, grădină de agrement). Termenul provine din colecția de cărți sacre ale vechilor perși (Avesta), unde apare sub forma *pairi-daeza* (loc împrejmuit). În Ecl. 2.5; Cânt. 4.13; Nem. 2.8, ebraica are *pardes* = grădină, livadă, parc... luând sensul de pădure în acest ultim pasaj. Josephus (Ant. 8.7.3; Con. Apion 1.20) numește, în gr., paradis grădinile lui Solomon de la Etam și, de asemenea, grădinile suspendate ale Semiramidei. Septuaginta are *paradisul Edenului*, în Gen. 2.8, pentru *grădina Edenului*.

Paradisul, indicând locul de fericire pe care omul l-a pierdut prin păcat, devine numele locașului ceresc al celor neprihăniți. Israeliti dintr-o epocă tardivă făceau distincție între un rai ceresc și un paradis inferior, primul aparținând cerului, în timp ce al doilea era o despărțitură a Hadesului (în ebr. *che'ol*, Locuința morților), atribuită ca loc de odihnă sufletelor dreptilor. În acest sens Se exprimă Domnul Isus când îi spune tâlharului care s-a pocăit pe cruce: „*Astăzi vei fi cu Mine în rai*” (Lc. 23.43). El vrea să spună: *în Locuința morților fericii*, pe care evreii o mai numeau și „*sânul lui Avraam*” (16.22). Într-adevăr, acolo a descins Cristos, în clipa morții Sale (Ef. 4.9; F.A. 2.27, 31), astfel că, în dimineața învierii Sale, putea, pe bună dreptate, să-i spună Mariei Magdalina: „*...încă nu M-am suit la Tatăl Meu*” (Ioan 20.17).

În alte pasaje ale N.T., termenul își ia sensul său ceresc; astfel, ap. Pavel a fost răpit „în rai”, până în al 3-lea cer, în prezența lui Dumnezeu (II Cor. 12.2, 4). Celui ce va birui, Domnul îi va da să mănânce din pomul vieții, „*care este în raiul lui Dumnezeu*” (Ap. 2.7; cf. 22.2).

PARALITIC. (V. *Slăbănog*).

PARAN. (În unele versiuni, apare, probabil din greșeală, PARAAN, în Gen. 14.6). O regiune pustie, între Sinai sau, mai exact, între Hațerot, aflat la câteva zile de mers de Sinai, și Canaan (Num. 10.12; 12.16). Paranul se afla la S de ținutul lui Iuda (I Sam. 25.1-5) și includea Cadesul (Num. 13.26), desigur și Elatul, pe Marea Roșie (Gen. 14.6). Paranul se găsea la E de pustia Beer-Șeba și deșertul Șur (Gen. 21.14, 21; cf. 25.9, 12-18; 28.9). Pustia Tin fie era inclusă în deșertul Paran, fie se învecina cu acesta, o delimitare precisă fiind dificilă (Num. 13.26; cf. 20.1). Aceste date indică platoul sau regiunea muntoasă (Dt. 33.2; Hab. 3.3) din S Canaanului; pe celelalte laturi, Paranul era mărginit de pustia Șur, de lanțul arcuit al munților Djebel el-Tih, sau muntele peregrinărilor, și de pustia Araba. În pustia Paran au pribegit israeliții timp de 38 de ani. Cea mai mare parte a acestui teritoriu se încadrează în limitele de 600-762 m altitudine.

PARC. (V. *Pășune*).

PARCHANDATHA. (V. *Parșandata*).

PARCHANEDATA. (V. *Parșandata*).

PARDOSIT CU PIETRE. (V. *Gabata*).

PAREOSCH. (V. *Pareoș*).

PAREOȘ, PAREOSCH, PAROȘ, PARHOSH = *purice*. Fondatorul unei familii dintre membrii căreia o parte au revenit din deportarea babilonică (Ezra 2.3; 8.3). Unul dintre clanuri purta numele de Pedaia (Nem. 3.25). Câțiva bărbați din această familie s-au însurat cu femei străine, dar Ezra i-a înduplecat să le repudieze (Ezra 10.25).

PARFUM, MIREASMĂ. Miresmele și uleiurile parfumate erau foarte mult folosite de evrei pentru îngrijirea părului și a trupului (Ecl. 7.1; 9.8; Est. 2.12). Aloia, casia, scorțișoara, mirul, tămâia, nardul, cultivate pe valea Iordanului, sau importate din Arabia și alte locuri, serveau ca elemente de bază pentru obținerea miresmelor (Eclesiastic 24.15). Planta aromată se purta într-un săculeț (Cânt. 1.13), sub formă de mânunchi, sau se pulveriza și i se dădea foc (3.6). Esența de parfum, obținută prin distilare, se pune în niște cutioare care se suspendau la cingătoare. Ames-

tecată cu untdelemn, esența aceasta servea uneori și ca unguent (Is. 3.20; Cânt. 1.3; Ioan 12.3). Diferite parfumuri se foloseau sub formă de amestec (Ex. 30.23-24; Ioan 19.39). Cu miresmele respective se stropeau hainele, corpul și chiar mobilierul (Ps. 45.8; Pv. 7.17; Cânt. 4.11). Balsamul de Galaad și colirul se utilizau în medicină (Ier. 8.22; Ap. 3.18). Niște femei au uns trupul Mântuitorului cu parfumuri de mare preț (Lc. 7.36-50; Mt. 26.6-13). Pregătind trupul unui defunct în vederea înhumării, se foloseau parfumuri și mirodenii; în cazuri mai rare, cadavrele erau îmbălsămate (Lc. 23.56; Ioan 19.39-40). Unguentele palestinene erau preparate pe bază de ulei de măsline parfumate (cf. II Împ. 20.13; Pv. 27.9; Ecl. 10.1; Cânt. 4.10; Is. 57.9; Am. 6.6) (V. *Aromate; Balsam; Tămâie mirositoare*).

PARHOSH. (V. *Pareoș*).

PARMACHETA. (V. *Parmașta*).

PARMASCITHA. (V. *Parmașta*).

PARMAȘTA, PARMACHETA, PARMASCITHA. Un vechi cuv. persan, care înseamnă: *cel preainalt, cel mai de seamă*. Unul dintre fiii lui Haman (Est. 9.9).

PARMENA, PARMENAS. Unul dintre primii 7 diaconi, aleși spre a se ocupa de văduvele evreilor care vorbeau grecește, de săraci și de banii Bisericii primare (F.A. 6.5).

PARNAC, PARNAK. Tatăl unuia din capii lui Zabulon (Num. 34.25).

PARNAK. (V. *Parnac*).

PAROȘ. (V. *Pareoș*).

PAROUSIE. Din cuv. gr. *parousia*, care apare în N.T. de 24 de ori, fiind folosit, cel mai adesea, pentru venirea glorioasă a Mesiei; ocazional, are sensul de apariție, arătare, sosire, prezență, întoarcere. Derivat din participiul verbului *pareimi* = a se afla acolo, a fi prezent.

1. În afara N.T., termenul apare de 3 ori în Septuaginta, în cărțile apocrife, fiind utilizat în legătură cu împărații și dumnezeii epocii heleniste (parousia zeilor reprezenta descendera lor pe pământ; parousia regilor constituia o vizită făcută de un suveran într-o lo-

calitate. Așadar, *parousia* era un demers politic, aureolat de o semnificație religioasă).

2. În N.T.: în 16 din cele 24 de cazuri când este folosit ac. cuv., el se referă la nădejdea creștinului: așteptarea venirii glorioase și ultime a Domnului Isus, la sfârșitul vremurilor (Mt. 24.3, 27, 37, 39; I Cor. 15.23; I Tes. 2.19; 3.13; 4.15; 5.23; II Tes. 2.1, 8; Iac. 5.7-8; II Pet. 1.16; 3.4; I Ioan 2.28) și este tradus, aproape întotdeauna, prin venirea Domnului (v. *Revenirea lui Cristos*). Nu este exclus ca autorii N.T. să fi împrumutat acest termen din iudaism care, la rândul lui, l-a transpus pe plan religios pentru a vorbi de venirea Mesiei.

În alte pasaje, ap. Pavel îl folosește pentru a vorbi de *prezența* lui Ștefana și a lui însuși la Corint sau la Filipi (I Cor. 16.17; II Cor. 10.10; Fil. 2.12), de *sosirea* lui Tit la Corint (II Cor. 7.6-7), de *propria sa întoarcere* la Filipi (Fil. 1.26) și de *arătarea* Celui Nelegiuit (II Tes. 2.9). Petru evocă venirea zilei lui Dumnezeu (II Pet. 3.12) (v. *Revenirea lui Cristos*).

PARPAR = *rapid*. Din context rezultă că acesta era al doilea din cele două mai importante cursuri de apă ale Damascului, pentru că Naaman îl menționează după Abana (II Împ. 5.12). Potrivit tradiției locale, păstrate până prin sec. XVI, Parparul ar fi Taura, unul din cele 7 canale provenite de la Barada (vechiul Abana), care curge în apropierea Damascului. Totuși, există și o altă identificare, mai plauzibilă, pe lângă aceea a locuitorilor Damascului: Parparul (Pharphar) ar fi A'waj care, alături de Barada, este singurul curs de apă independent pe teritoriul Damascului. El curge la vreo 12 km de oraș și provine din joncțiunea mai multor pâraie, ale căror izvoare se află în munții Hermonului. Râul își continuă cursul sinuos, prin pustie, trece pe la S de Damasc și se varsă în cel mai sudic din cele 3 lacuri aflate în zonă. Câteodată, în verile secetoase, apele sale se evaporă înainte de a ajunge în lac.

PARSANDATA. (v. *Parşandata*).

PARŞANDATA, PARCHANDATHA, PAR-CHANEDATA, PARSANDATA. Nume provenit din persana veche și însemnând: *curios*. Un fiu al lui Haman (Est. 9.7).

PARTI. Poporul care a locuit un teritoriu aproximativ corespunzător actualei provincii persane Khorasan, la o oarecare distanță, spre SE, de Marea Caspică. Împărăția parților aco-

perea un teritoriu cu lungimea de vreo 480 km și lățimea de 160-190 km, suprafața sa depășind-o cu puțin pe aceea a Scoției. Prima aluzie la parți figurează pe inscripțiile lui Darius I Hystaspes. În anul 521 î.Cr., ei s-au răsculat contra perșilor, dar fără succes. Apoi, parții au suportat dominația lui Alexandru Macedon și a succesorilor săi orientali, Seleucizii. Pe la anul 255 î.Cr., Bactriana reușește să scuture jugul seleucid. Sub conducerea lui Arsaces I, parții încearcă să urmeze exemplul lor. Dinastia Arșacizilor continuă opera începută de Arsaces I, astfel că independența regatului part datează din anul 247 î.Cr. Mitridate I a domnit aproximativ între anii 174-138 î.Cr. Împărăția fondată de Arsaces I a devenit, sub Mitridate I, un vast imperiu, măsurând de la E la Vcca 2 400 km și având o lățime care varia, de la N la S, între 160 și 640 km. Acest imperiu, al cărui hotar occidental îl constituia Eufratul, se întindea de la Marea Caspică până la Golful Persic. Capitala sa era Ctesiphon, pe Tigru, în fața Seleuciei. După ce au scuturat jugul greco-macedonean, parții au avut numeroase ciocniri cu romanii, pe tema Armeniei. Între anii 64 î.Cr. - 226 d.Cr., ei au împiedicat extinderea spre E a Imperiului Roman. Între anii 40-37 î.Cr., armatele parților au invadat Asia Mică și Siria, au ocupat Ierusalimul, l-au jefuit și au proclamat ca rege al iudeilor pe ultimul dintre Macabei: Antigona (Ant. 14.3.3; Răzb. 1.13.1).

Niște iudei, veniți din imperiul partan, erau prezenți la Ierusalim în ziua Cincizecimii (F.A. 2.9) și probabil că, întorcându-se acasă, ei i-au evanghelizat pe parți.

După aproape 5 secole de glorie, parții s-au lăsat corupți prin lux. Conduși de Ardașir, din familia Sasanizilor, perșii au pus capăt dominației parților și au înlocuit-o, în anul 226 d.Cr., cu al doilea imperiu persan, numit Imperiul Sasanizilor (v. *Persia*).

PARUACH. (v. *Paruah*).

PARUAH, PARUACH, PARUAKH = *înfloritor*. Tatăl intendentului lui Solomon pentru ținutul lui Isahar (I Împ. 4.17).

PARUAKH. (v. *Paruah*).

PARVAIM, PARWAIM, PARVAYIM. Locul de unde a provenit aurul cu care a fost împodobit Templul lui Solomon (II Cr. 3.6). Identificat de Glaser la Sak el-Farwain, lângă Djebel Shammar, în Arabia orientală. (v. *Ofir*).

PARWAIM. (V. *Parvaim*).

PARVAYIM. (V. *Parvaim*).

PASAC, PASAK, PASSAK. Descendent al lui Așer, din fam. lui Beria (I Cr. 7.33).

PASAK, PASSAK. (V. *Pasac*).

PASĂRE. (V. *Păsărea; Păsări*).

PASCHUR. (V. *Pașhur*).

PAS-DAMIM. (V. *Efes-Damim*).

PASEACH. (V. *Paseah*).

PASEAH, PASEACH, PASEAKH = *șchiop, infirm*.

1. Un bărbat din sem. lui Iuda și descendent al lui Chelub (I Cr. 4.12).

2. Tatăl celui Ioiada care a reparat Poarta veche a Ierusalimului (Nem. 3.6). Paseah a fondat o familie de netinieni, unii dintre membrii acesteia întorcându-se din robia babilonică (Ezra 2.49; Nem. 7.51).

PASEAKH. (V. *Paseah*).

PASHAHUR. (V. *Pașhur*).

PASHEHUR. (V. *Pașhur*).

PASTOR, PĂSTOR, PĂSTORIRE. (În ebr.: *ro'eh*; în gr.: *poimên*; verbul: *poimainô*). Cuv. rom. *pastor* este o adaptare a termenului lat. *pastor*, tradus, de obicei prin păstor. Potrivit dicționarului (fr.), *pastor* este termenul poetic pentru *cioban* și termenul specific care desemnează *o slujbă a religiei protestante*, sau încă un titlu al lui Isus Cristos, *Păstorul cel Bun*.

În versiunile vechi ale V.T., cuv. *ro'eh* a fost tradus, în gen., prin *păstor* (în fr.: *berger*), excepție făcând Ier. 2-23, unde o serie de traducători francezi și englezi l-au redat prin *pastor* (în fr.: *pasteur*) (Ier. 2.8; 3.15; 10.21; 12.10; 17.16; 22.22; 23.1-24). De asemenea, versiunile franceze au folosit cuv. *pastor* (*pasteur*, și nu *berger*), în unele pasaje unde sensul fig. era predominant (de ex.: Ez. 34.2, 5, 8, 12, 23; 37.24; Mica 5.4; Naum 3.18; Zah. 10.3; 11.8, 15, 17; 13.7). N.T., care folosește cuv. *poimên*, în sensul său propriu (Mt. 25.32; Lc. 2.8) sau în sens fig. (Mt. 26.31; Mc. 14.27; Ioan 10.2, 11, 12, 14, 16), îl traduce întotdeauna prin *pastor* în Epistole (Ef. 4.11; Evr.

13.20; I Pet. 2.25; 5.4). (Cornilescu folosește, atât pentru cioban, cât și pentru păstor spiritual, cuv. *păstor*. N. Ed.). De asemenea, cuvintele *a paște* și *a păstori* sunt folosite interschimbabil (de ex., la propriu: Gen. 30.36; 36.24; Ex. 3.1; Is. 5.17; Mt. 8.33; I Cor. 9.7, etc. și la figurat: II Sam. 5.2; 7.7; Ps. 78.71; Is. 40.11; 49.9; Ier. 3.15; 23.4; Ez. 34.2; Mt. 2.6; Ap. 2.27; 7.17; 12.5).

Într-o civilizație în care păstoritul constituia una dintre ocupațiile principale și una din sursele de venituri ale populației, era normal ca realitatea cotidiană să sugereze o imagine a lumii politice (Num. 27.17; I Împ. 22.17; Is. 13.14; 44.28; Ier. 3.15; 10.21; 12.10; 50.6) și spirituale (Ps. 23.1; 28.9; 80.1; Is. 40.11; Ier. 23.4; 31.10; Mica 7.14; Zah. 11.9; 13.7; Mt. 2.6; Ioan 10.2, 11-12, 16; 21.15-17). David, care avea în urma lui o lungă experiență de păstor, a făcut în Ps. 23 o paralelă între ceea ce făcea el pentru oile sale și ceea ce face Dumnezeu pentru sufletul lui: îl adapă, îl înviorează, îl călăuzește, îl ocrotește, îl duce la odihnă, îl însoțește. Profetii, îndeosebi Ieremia și Ezechiel au dezvoltat această imagine (cf. Ier. 23; Ez. 34; Is. 11.1-9; Zah. 6.12-13).

N.T. reia imaginea păstorului: Domnul Isus și-o însușește (Ioan 10), apostolii îl prezintă ca „*Păstorul cel mare*” (I Pet. 5.4), „*marele Păstor al oilor*” (Evr. 13.20), „*Păstorul sufletelor voastre*” (I Pet. 2.25). Singurul text din N.T. în care cuv. *pastor* se aplică unui păstor omenesc este Ef. 4.11, unde el apare pe o listă de 4-5 daruri duhovnicești acordate Bisericii: „*El a dat pe unii apostoli; pe alții, prooroci; pe alții, evangheliști; pe alții, păstori și învățători*.” De remarcat că, spre deosebire de alte liste de daruri duhovnicești (Rom. 12; I Cor. 12), aici darurile sunt oameni, care au fost acordați Bisericii, „*pentru desăvârșirea sfinților, în vederea lucrării de slujire*”, adică niște instructori sau oameni care fac ucenici, creștini cărora le-a fost încredințată sarcina de a echipa membrii Bisericii, așa încât fiecare dintre aceștia să devină capabil de a îndeplini slujba corespunzătoare darului său. Unii au văzut, în primele 3 daruri, niște slujbe care nu se limitează la Biserica locală, așa cum este cazul, în opinia lor, cu celelalte două. Alții însă consideră că normal ar fi ca fiecare Biserică să aibă, în sânul ei, prooroci (predicatori inspirați ai Cuvântului Domnului; v. *Profet*), evangheliști, preocupați să identifice noi căi și mijloace pentru a atinge conștiința celor necredincioși, și chiar unul sau mai mulți „*apostoli*”, în sensul larg al ac. cuv. (v. *Apos-*

tol), și anume acela de misionar sau plantator de noi Biserici. Cum ultimele două cuvinte: *păstori* și *învățători* sunt introduse prin același articol, numeroși exegeți consideră că ar putea fi vorba de aceiași bărbați îndeplinind ambele slujbe: un pastor ar trebui să fie și învățător, și viceversa.

N.T. folosește pentru factorii de răspundere ai Bisericilor locale diferiți termeni, mai mult sau mai puțin, echivalenți: conducători sau lideri (F.A. 15.22; Evr. 13.7, 17, 24), episcopi (Fil. 1.1; I Tim. 3; Tit 1.7), pastori (Ef. 4.11), bătrâni (F.A. 11.30; 14.23...; I Tim. 4.14; 5.17... v. art. cu aceste titluri). Echivalența acestor termeni se poate constata comparând F.A. 20.17 și 28; Tit 1.5 și 7. În I Pet. 5.1, Petru nu recurge la subst. pastor, dar le cere bătrânilor să păstorească turma lui Dumnezeu care se află sub îngrijirea lor. Dacă se dorește stabilirea unei deosebiri între acești termeni, se poate spune că cuv. *bătrân*, utilizat îndeosebi în context iudeo-creștin – în timp ce *episcopos* = episcop apare mai frecvent între creștinii proveniți dintre Neamuri – se referă la stare (avansat în ceea ce privește vârsta și maturitatea spirituală), conducător și pastor se referă la funcție. S-ar putea concluziona că, într-o ceată de bătrâni, unul ar trebui să fie dăruit și specializat pentru predicarea Evangheliei (prooroc), un altul pentru chemarea la mântuire a sufletelor pierdute (evangelist), un altul pentru a da învățătură (învățător) și aceeași persoană sau o alta pentru ajutorare și îngrijirea turmei (pastor). Pastorul ar fi, deci, unul dintre bătrâni. Pentru ca învățătorul să se poată dedica total îndeplinirii sarcinii sale, ap. Pavel cere ca membrii Bisericii să-l susțină din punct de vedere financiar (I Cor. 9.14; Gal. 6.6; I Tim. 5.17-18), ceea ce poate justifica o slujire „cu normă întreagă” (*à plein temps*).

Activitatea detaliată a unui pastor se degajă din imaginea unui păstor. El trebuie:

1. Să meargă în fruntea turmei, asemenea păstorilor din Orient (Ioan 10.3-4), adică să fie model pentru credincioși (I Pet. 5.3; cf. I Tim. 4.12) și să-i conducă pe drumul cel bun (I Tim. 5.17).

2. Să păstorească turma lui Dumnezeu care se află sub paza lui (Ioan 21.15-17; F.A. 20.28; I Pet. 5.2), adică s-o hrănească duhovnicește prin predici de zidire și învățătură (I Tim. 5.17).

3. Să vegheze asupra oilor și, după modelul Bunului Păstor (Ioan 10.12-13), să le protejeze de lupi răpitori (F.A. 20.27-29), să le avertizeze (F.A. 20.31; I Cor. 4.14; I Tes. 5.12, 14) și, la nevoie, să exercite disciplina (II Tim. 4.2; Tit

3.10). Conducătorii priveghează asupra fiecărui credincios în parte, fiind conștienți că va trebui să dea socoteală, înaintea Marelui Păstor, de felul cum au slujit turmei (Evr. 13.17).

4. Să îngrijească oile, îndeosebi pe cele mai slabe (F.A. 20.35; cf. Ez. 34.3-6, 8), fapt care implică o cunoaștere a situației lor (cf. Ioan 10.14), să le îndemne, să le consoleze și să implore pe fiecare credincios în parte să se poarte într-un chip vrednic de Dumnezeu (I Tes. 2.12); într-un cuvânt, „să îngrijească de Biserica lui Dumnezeu” (I Tim. 3.5).

Distincția între pastor și bătrânii unei Biserici este o inovație care datează de pe vremea Reformei. În prezent, ea este repusă în discuție în numeroase Biserici locale.

PASTORALE – EPISTOLELE

Începând din sec. XVIII, se numesc *Epistole Pastorale* scrisorile către Timotei și Tit, care au numeroase puncte comune: ele le-au fost adresate, spre sfârșitul vieții lui Pavel, la doi dintre colaboratorii apostolului, și nu unor Biserici; ele conțin niște sfaturi pentru slujitorii lui Dumnezeu care exercită o activitate de păstorie în Biserică; ele sunt focalizate pe aceleași aspecte doctrinale, combat aceleași erezii și sunt caracterizate printr-un stil asemănător. Dar, cu toate că au fost adresate, în primul rând, unor slujitori ai lui Dumnezeu, aceste Epistole erau destinate a fi citite de toți creștinii (I Tim. 6.21; II Tim. 4.22; Tit 3.15).

Autorul

Deoarece aceste scrisori nu concordă cu informațiile privind viața lui Pavel pe care ni le oferă Faptele Apostolilor și celelalte Epistole, deoarece vocabularul și stilul lor prezintă deosebiri notabile, iar doctrinele, ereziile combătute și organizarea ecleziastică reflectată în aceste Epistole s-ar părea că provin dintr-o epocă posterioară, mulți teologi actuali refuză să creadă că *Epistolele Pastorale* au fost scrise de Pavel.

Totuși, citatele extrase din ele de Părinții Bisericii sunt la fel de vechi și de numeroase ca acelea luate din alte Epistole, detaliile referitoare la viața lui Pavel abundă (I Tim. 1.13, 15; 2.7; II Tim. 1.11; 2.9; 3.10-11, 14; 4.10, 12; Tit 1.5; 3.12-13), iar cele privitoare la Timotei (I Tim. 1.2, 18; 4.12; II Tim. 1.5; 2.2; 3.10, 15) concordă cu ceea ce spune Luca în Faptele Apostolilor. Vocabularul și stilul comportă trăsături specifice lui Pavel: parantezele, rupturi în construcția unor fraze, jocuri de cuvinte, procedee retorice, enumerații; 2/3 din

cuvintele folosite aici figurează și în celelalte Epistole pauline, iar 38 de cuvinte și expresii care îi sunt proprii se regăsesc în Pastorale.

Deosebiri de ordin teologic, al organizării ecleziastice și al ereziilor combătute se explică, simplu, prin faptul că avem de-a face cu situații și momente diferite. Divergențele de natură istorică dintre Faptele Apostolilor și Pastorale se rezolvă ușor, dacă ținem seama că acestea din urmă au fost redactate *după* evenimentele consemnate în F.A. 28.

Biserica primară și Părinții (Bisericii) nu au pus niciodată la îndoială autenticitatea acestor scrieri. Epistolele Pastorale sunt citate sau menționate, în sec. II, de către Ignatius, Polycarp, Irenaeus, Tertullian și Clement de Alexandria. Cum ar fi fost posibil ca niște oameni atât de avizați să nu demaște un asemenea fals, dacă el ar fi existat în realitate! Să analizăm acum argumentele avansate:

1. Din punct de vedere cronologic, am putea face să concorde călătoriile menționate aici de Pavel cu relatările din cartea Faptelor? Tocmai în acest punct pare că-și găsește sprijin, în Epistolele Pastorale, opinia tradițională potrivit căreia Pavel ar fi fost pus în libertate după prima sa întemnițare la Roma (F.A. 28.30-31). Trebuie să fi urmat încă 3-4 ani de activitate misionară care i-au permis apostolului să se deplaseze în Creta cu Tit (Tit 1.5) și să-i încredințeze lui Timotei Biserica din Efes (I Tim. 1.3). Probabil că Pavel nu s-a mai întors niciodată în acest oraș (cf. F.A. 20.25). Despărțirea sfâșietoare despre care vorbește el în II Tim. 1.4 se va fi produs probabil la Milet (cf. 4.20). De acolo, apostolul a trecut prin Troa (v. 13), pentru a se duce în Macedonia, unde s-ar putea să fi scris I Tim. Aproximativ în aceeași perioadă i-a adresat el și lui Tit scrisoarea pe care o cunoaștem, informându-l cu privire la proiectul lui de a ierna în Nicopoli (Tit 3.12). Însă planul lui nu a putut fi pus în aplicare: arestat din nou și dus la Roma, el scrie II Tim., în celula temniței sale și cu puțin timp înaintea morții, rugându-l pe Timotei să vină la Roma cât mai curând posibil (II Tim. 4.9).

2. Din punct de vedere lingvistic, s-a pretins că vocabularul Pastoralilor diferă de acela al lui Pavel. Este o realitate că apar 96 de cuvinte noi în I Tim., 60 în II Tim. și 43 în Tit, de două ori mai mult decât în celelalte Epistole ale aceluiași apostol. Dar remarca aceasta nu este totuși concludentă, pentru că Pavel abordează aici subiecte speciale care necesită un vocabular parțial diferit, ca să nu mai vorbim de marea varietate a stilului și expresiilor unui

autor atât de genial ca el. Pe de altă parte, nici unul din cuvintele folosite nu implică o dată mai recentă și peste o jumătate dintre ele apar și în Septuaginta. În sfârșit, un imitator ar fi avut mare grijă să evite toate aceste diferențe.

3. Situația Bisericii descrisă în aceste 3 Epistole s-ar potrivi mai bine, au susținut unii, cu cea specifică sec. II; de ex., slujirile în Biserică ar fi fost prea evaluate pentru epoca lui Pavel. Dar tocmai contrariul este exact. În momentul redactării unor texte ca I Tim. 3.1-7 și Tit 1.5-9, termenii de episcop și bătrân erau sinonimi (v. F.A. 20.17, 28), pe când în sec. II, cele două slujbe deveniseră distincte (cf. scrisorile lui Ignatius, v. 110). Pe de altă parte, Pavel ceruse să fie numiți bătrâni în fiecare Biserică, deja cu prilejul primului său turneu misionar (F.A. 14.23), iar comunitatea din Filipi, când i-a scris apostolul, era deja bine organizată, dispunând de episcopi și diaconi (Fil. 1.1). Așadar, nu există nici o urmă din „*preoția sec. II*”. Era ceva foarte normal ca ap. Pavel, aflat în pragul morții sale de martir, să dea niște directive detaliate privind problemele prezente și de perspectivă ale comunităților creștine (cf. Manley, *Nouv. Manuel de la Bible*, p. 381 și urm.; *Unger's Bible Dict.*, p. 1101) (Pentru o examinare mai detaliată a autenticității Pastoralilor, v. A. Kuen, *Les Lettres de Paul*, pp. 350-392).

Data

Câteva detalii istorice conținute în Epistolele Pastorale nu concordă cu ceea ce ne relatează Faptele Apostolilor despre viața lui Pavel.

Astfel, în I Tim. 1.3, apostolul îi scrie lui Timotei că l-a lăsat la Efes când el s-a deplasat spre Macedonia. Or, plecând din Efes (F.A. 20.1), Pavel a fost însoțit de Timotei (F.A. 20.4; cf. II Cor. 1.1, pasaj scris din Macedonia). Și apostolul nu s-a mai întors în Efes înainte de perioada la care face referire F.A. 28.

Potrivit cu Tit 1. 5-9; 3.12-13, Pavel scrie, în drum spre Nicopolis (în Epir), că el a evanghelizat Creta împreună cu Tit, iar Apolo trebuia să ajungă acolo după plecarea apostolului (3.13). Or, Apolo nu a intrat în cercul colaboratorilor lui Pavel decât în cursul celei de a 3-a călătorii misionare (F.A. 18.24-28). În concluzie, este imposibilă situarea călătoriilor lui Pavel în Creta și în Epir între șederea sa la Efes (F.A. 19) și întemnițarea sa la Roma (F.A. 28).

În II Tim. 4.20, Pavel afirmă că l-a lăsat pe Trofim bolnav în Milet. Or, după trecerea lor împreună prin Milet (F.A. 20.17), Pavel și

Trofim sunt nedespărțiți și la Ierusalim (21.29).

Detaliile referitoare la captivitatea lui Pavel, furnizate în II Timotei, nu corespund cătuși de puțin celor din F.A. 28 (cf. F.A. 28.30-31 și pasaje scrise în captivitate, cum ar fi: Fil. 1.13; Ef. 6.19-20; Col. 4.3 cu: II Tim. 2.9; 4.6). În Filipeni, Efeseni și Coloseni, prietenii și colaboratorii apostolului se află în preajma sa (Fil. 1.1; 2.19; Ef. 6.21; Col. 1.1; 4.7, 10-14; Film. 24), pe când în II Timotei el este singur, părăsit de toți (4.9-10, 16) și își așteaptă condamnarea (4.6), situație total diferită de cea relatată în Fil. 1.25.

Pe de altă parte, întâlnim în Pastorală, în anurajul lui Pavel, un număr de 16 personaje noi.

Toate elementele menționate mai sus ne îndreptătesc să credem că, potrivit presimțirilor sale (Fil. 2.24; Film. 22), Pavel a fost pus în libertate după prima sa întemnițare la Roma și că el și-a luat iarăși toiagul de pelerin pentru a vizita Bisericiile pe care le întemeiasă și a evangheliza alte regiuni (Creta, Epirul, Spania), între anii 63-66. Prin urmare, Epistolele Pastorale ar fi fost scrise în această ultimă etapă a vieții apostolului. (Pentru detalii suplimentare, v. A. Kuen, *Lettres de Paul*, p. 338-350).

Locul

Reconstituirea ultimelor călătorii misionare ale lui Pavel este aleatorie și rămâne conjecturală. Datele conținute în Pastorală sunt insuficiente: plecarea din Efes spre Macedonia (I Tim. 1.3) cu speranța de a se întoarce mai târziu (3.14); șederea în Creta împreună cu Tit; călătoria din Creta la Nicopolis (în Epir: Tit 1.5; 3.12); trecerea prin Troa, Milet și, desigur, Corint (II Tim. 4.13, 20). Dacă planurile pe care și le-a făcut apostolul în timpul primei sale întemnițări au fost puse în aplicare, am putea adăuga acestor date o călătorie la Filipi (Fil. 2.19-24) și la Colose (Film. 22). În Rom. 15.23-24, Pavel își exprimă dorința de a evangheliza Spania, țara cea mai romanizată a Imperiului, unde locuiau numeroși evrei. După 30 de ani de la moartea apostolului, Clement de Roma vorbește de călătoriile care l-au adus până la „capătul Occidentului”, o expresie utilizată de autorii contemporani pentru Spania. O bună parte dintre Părinții Bisericii confirmă această tradiție.

Ținând seama de toate aceste indicii, precum și de alte câteva elemente, cum ar fi: data începerii sezonului navigației maritime, traseul rutelor romane, itinerariile maritime stabilite în epoca respectivă, distanțele parcurse de un pieton, etc. se poate propune ur-

mătoarea reconstituire (care, bineînțeles, nu are decât un caracter ipotetic):

- primăvara anului 63 – începutul anului 64: Roma-Corint-Efes-Colose
- 64-65: Efes-Creta-Efes-Macedonia (sunt redactate I Timotei și Tit)
- iarna 65-66: la Nicopolis, în Epir, împreună cu Tit
- 66: întoarcerea la Efes, călătorind pe Via Ignatia (Tesalonic, Filipi, Troa). Arestarea la Efes (sau Troa). Plecarea la Roma prin Milet și Corint (II Tim. 4.20). Încarcerarea. Procesul. Redactarea Epist. II Timotei. Martiriul, spre sfârșitul anului 66 sau începutul anului 67 (sau, potrivit afirmațiilor lui Hieronymus: sfârșitul lui 67 – începutul lui 68).

PASUR. (V. Pașhur).

PAȘHUR, PACHUR, PASCHUR, PASHAHUR, PASIEIUR, PASUR.

1. Fiul lui Malchia. A fost unul dintre înalții funcționari ai statului, cu mare influență asupra lui Zedechia. El s-a opus cu înverșunare profetului Ieremia (Ier. 21.1; 38.1, 4; cf. 21.9 cu 38.2). Se afirmă, pe bună dreptate, că tatăl său era Malchia din 38.6, membru al familiei regale. Proorocul a fost aruncat în rezervorul de apă al acestui prinz, aflat în curtea temniței. Asimilarea sa cu preotul Pașhur, fiul lui Malchia (I Cr. 9.12), este discutabilă, mai ales că, în Ier. 21.1, nu Pașhur, ci Țefania poartă titlul de preot.

2. Fiul lui Imer; preot și inspector al Templului. El a solicitat punerea în lanțuri a lui Ieremia din pricină că acesta vestea lucruri considerate descurajatoare pentru popor (Ier. 20.1-6).

3. Tatăl unui oarecare Ghedalia, care se împotriva lui Ieremia (Ier. 38.1).

4. Fondatorul unei familii de preoți dintre membrii căreia o parte s-au întors din captivitatea babilonică (Ezra 2.38; Nem. 7.41 și probabil I Cr. 9.12). Unii dintre descendenții săi s-au însurat cu femei străine, care au fost apoi repudiate la recomandarea lui Ezra (Ezra 10.22).

5. Un preot, desigur căpetenia unei case patriarhale. Împreună cu alți preoți, el și-a pus pecetea pe legământul făcut pe vremea lui Neemia. Prin acest pact, ei se angajau să interzică urmașilor lor căsătoriile mixte și promiteau că vor ține Legea Domnului (Nem. 10.3).

PAȘTE. (Termen derivat dintr-un verb ebr. cu semnificația de „a trece pe alături”, în sensul de *a crușa*: Ex. 12.13, 23, 27; Ant. 2.14.6).

1. Prima din cele 3 sărbători evreiești anuale, cu prilejul cărora toți bărbații aveau obligația de a se prezenta la Casa Domnului (Ex. 12.43 și urm.; Dt. 16.2). Paștele se mai numea „sărbătoarea azimilor” (Ex. 23.15; Dt. 16.16). Paștele a fost instituit în Egipt, pentru a comemora izbăvirea israeliților, eveniment de însemnătate fundamentală pentru poporul evreu (Ex. 12.1, 14, 42; 23.15; Dt. 16.1, 3). Era foarte important să se celebreze, într-o atmosferă solemnă, amintirea nopții în care Domnul lovise cu moartea pe toți întâii-născuți ai egiptenilor, dar cruțase casele israelite, marcate cu sângele mielului pascal. Locuitorii stăteau în picioare, cu toiagul în mână, asemenea unor oameni gata de plecare și așteptând izbăvirea promisă de Dumnezeu. Sărbătoarea începea la 14 abib (nisan), seara, adică la începutul zilei a 15-a, prin masa consecutivă înjunghierii mielului (Lv. 23.5). Un miel sau un ied era înjunghiat între cele două seri, la apusul soarelui (Ex. 12.6; Dt. 16.6), între ceasul al 9-lea și al 11-lea (Răzb. 6.9.3). Fript în întregime, mielul era mâncat cu azimi și verdețuri amare (Ex. 12.8). Nu era permisă fierberea cărnii mielului pascal; vărsarea sângelui său evoca ispășirea, verdețurile amare simbolizau suferințele îndurate în timpul robiei egiptene, pâinea fără aluat reprezenta curăția (cf. Lv. 2.11; I Cor. 5.7-8). Israelii care beneficiaseră de acest act de răscumpărare alcătuiau poporul sfânt, care experimenta o comuniune fericită în prezența Dumnezeului nevăzut. Participarea la masa pascală era obligatorie doar pentru capii de familie, însă femeile și restul casei aveau dreptul să mănânce din mielul pascal. Dacă o familie era compusă din mai puține persoane, aceasta se putea asocia cu o alta pentru a consuma toată carnea mielului (Ex. 12.4). Capul de familie relata istoria Paștelui și lămuria semnificația acestei sărbători. La început, israeliții mâncau Paștele stând în picioare, dar mai târziu, bărbații se lungeau pe divane, iar femeile stăteau pe scaune. De asemenea, s-au introdus, cu timpul, particularități care nu fuseseră prescrise în Legea mozaică: băutul a 4 pahare de vin amestecat cu apă; cântatul Ps. 113-118 (cf. Is. 30.29; Ps. 42.4); servirea unui piureu de fructe oțetite, menit să amintească lutul din care făcuseră israeliții cărămizi în Egipt. Masa pascală, ceremonie preliminară, caracteriza sărbătoarea, care se prelungea până în ziua a 21-a a lunii (Ex. 12.18; Lv. 23.5-6; Dt. 16.6-7). În momentul când israeliții au părăsit Egiptul, Moise le-a făcut cunoscut că sărbătoarea Paștelor

avea să dureze 7 zile (Ex. 12.14-20; 13.3-10). El nu le-a dat inițial instrucțiuni precise decât pentru prima noapte (12.21-23), informându-i că aceasta avea să fie o lege pentru ei și pentru urmașii lor, în veac (v. 24-25). Prezența pelerinilor în locul central ales de Domnul pentru prăznuirea Paștelor nu era obligatorie decât în timpul mesei pascale; a doua zi, ei erau liberi să se întoarcă la casele lor (Dt. 16.7). Prima zi a sărbătorii, corespunzătoare zilei a 15-a a lunii, era, de fapt, o zi de sabbat; la fel și a 7-a zi a Paștelui. Nici o lucrare de slugă nu trebuia să se facă în zilele acestea când avea loc și câte o adunare sfântă (Ex. 12.16; Lv. 23.7; Num. 28.18, 25; Ex. 13.6; Dt. 16.8). În ziua următoare primului sabbat, deci în a doua zi a sărbătorii, preotul legăna înaintea Domnului un snop de orz, ca pargă a secerișului. Acest gest consfințea începutul recoltatului (Lv. 23.10-14; cf. Ios. 5.10-12; Lv. 23.7, 11 în Septuaginta; Ant. 3.10.5) (V. *Sărbătoarea Săptămânilor*). Dar legănarea snopului avea o importanță secundară, căci a doua zi a sărbătorii, ziua când era legănat snopul, nu era asimilată unui sabbat. Anul civil avea mai multă legătură cu Sărbătoarea Săptămânilor și aceea a Corturilor decât cu Paștele. Jertfelor obișnuite aduse la Sf. Locaș, trebuia să li se adauge, ca ardere-de-tot zilnică, timp de 7 zile cât durau solemnitățile pascale, câte doi junci, un berbec și 7 miei iar ca jertfă de ispășire un țap (Lv. 23.8; Num. 28.19-23). Pâinea consumată pe parcursul celor 7 zile era făcută fără aluat. În noaptea primului Paște, nu a existat aluat în casele israeliților, care au plecat în pripă, luând cu ei pos-tăvile cu plămădeala nedospită (Ex. 12.8, 34, 39). Azimile, simbolizând curăția, adevărul, etc. aduceau aminte despre fuga evreilor din Egipt (Dt. 16.3; I Cor. 5.8).

Biblia menționează prăznuirea Paștelor: la Sinai (Num. 9.1-14); în momentul intrării israeliților în Canaan (Ios. 5.11); sub domnia lui Ezechia (II Cr. 30.1-27; v. 5, 26 fac aluzie la Solomon); pe vremea regelui Iosia (II Împ. 23.21-23; II Cr. 35.1-19); în timpul lui Ezra (Ezra 6.19-22) (A se mai vedea: Mt. 26.17 și urm.; Mc. 14.12 și urm.; Lc. 22.7 și urm.; Ioan 18.28; Ant. 17.9.3; 20.5.3; Răzb. 6.9.3).

2. Mielul sau iedul înjunghiat la sărbătoarea Paștelui (Ex. 12.21; Dt. 16.2; II Cr. 30.17).

Cristos este Paștele nostru (I Cor. 5.7). El a fost fără cusur, asemenea mielului pascal (cf. Ex. 12.5; I Pet. 1.18-19); nici unul din oasele Lui nu a fost zdrobit (cf. Ex. 12.46 cu Ioan 19.36); sângele Lui servește ca semn înaintea lui Dumnezeu (Ex. 12.13); Sf. Cină a fost prăz-

nuită cu pâini fără aluat (azimi) (cf. Ex. 12.18 și I Cor. 5.8).

PAT. Deși existența paturilor se pierde în negura vremurilor, săracii și călătorii Orientului antic dormeau adesea direct pe pământ, folosind mantaua ca învelitoare (Gen. 28.11; Ex. 22.27). Patul se reducea, în multe cazuri, la un simplu așternut sau o rogojină, din care se făcea, cu ușurință, un balot transportabil (Mt. 9.6); totuși, deja la o dată timpurie, au fost confecționate paturi veritabile, înalte și comode (II Împ. 1.4, 6; 4.10), cu rame de lemn sau de fier (Dt. 3.11). Bogații aveau paturi încrustate cu fildeș (Am. 6.4), perne, covoare, așternuturi de mătase și alte articole de lux (Am. 3.12; Pv. 7.16; Iudita 10.21). Patul de fier al lui Og (v. ac. cuv.), împăratul Basanului, nu era altceva decât sarcofagul său, lucrat în bazalt. (V. *Dormi*).

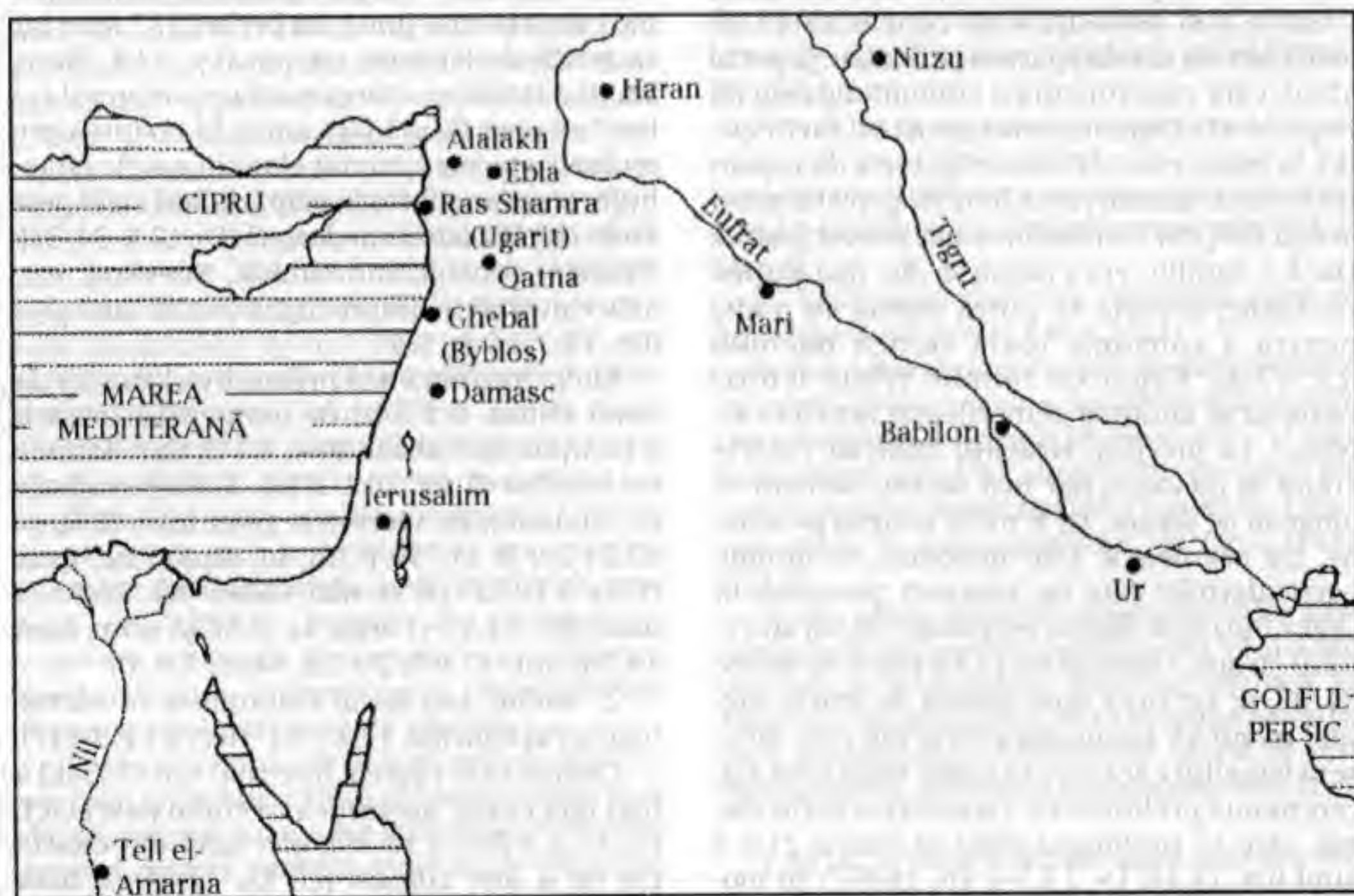
PATARA. Un port maritim, pe coasta de SV a Líciei. Călătorind pentru ultima dată spre Palestina, ap. Pavel s-a imbarcat la Patara pentru a ajunge în Fenicia (F.A. 21.1). În acest oraș, exista un templu celebru, dedicat lui Apollo.

PATAȘCĂ. (V. *Litieră*).

PATMOS. Insula pe care a fost surghiunit ap. Ioan, din pricina Cuvântului lui Dumnezeu și a mărturiei date de el pentru Domnul Isus Cristos. La Patmos, Domnul i-a acordat lui Ioan vedeniile pe care el le-a redat în Apocalipsa (Ap. 1.9). Această insuliță, cu un relief stâncos, din Marea Egee, face parte din Sporade și se numește acum Patino. Patmosul se află în largul coastelor de SV ale Asiei Mici, la cca 48 km S de Samos; ea măsoară aproximativ 16 km în lungime și 9 km în lățime. Cea mai mare parte a insulei este lipsită de vegetație.

PATRIARH. (Termen compus, provenit din cuv. gr.: *patria* = patrie, rasă, și *archein* = a conduce). Tatăl și capul unei familii, al unui clan. N.T. numește patriarhi pe strămoșii poporului evreu, ai rasei iudaice. Acest nume este dat lui Avraam (Evr. 7.4), celor 12 fii ai lui Iacov (F.A. 7.8-9), regelui David (2.29).

În general, titlul de patriarh este conferit unor bărbați evlavioși și capilor de familie a căror biografie este prezentată în V.T. și care au trăit înainte de Moise, de ex. patriarhii antediluvieni menționați în Gen. 5. Sub regim patriarhal, conducerea unui clan aparținea, de drept, fondatorului său. Fiul cel mai mare sau descendentul cel mai vârstnic, în linie directă,



Cetăți importante de pe vremea patriarhilor. Epoca patriarhală a fost reconstituită grație săpăturilor arheologice întreprinse la Tell el-Amarna, Alalakh, Ebla, Ras Shamra, Mari, Nuzu și Ur.

moștenea această autoritate. Căpetenia fiecărei familii care intra în componența tribului respectiv exercita o autoritate asemănătoare în sânul familiei sale.

Regimul patriarhal a precedat instaurarea teocrației, care a fost promulgată pe Sinai; sub acest regim, fiecare cap de familie era totodată preotul casei sale și Dumnezeu i Se revela lui.

(Pentru vârsta patriarhilor, v. art. care au ca titlu numele acestora și *Cronologie I*).

Notă arheologică. Descoperirea textelor de la Mari, Nuzu, Alakakh, Ebla, Egipt (v. ac. cuv., precum și art.: *Hammurabi; Horiți; Sodoma*) au aruncat o lumină atât de puternică asupra epocii patriarhilor încât aceștia sunt acceptați acum de majoritatea exegeților ca personaje istorice, care au trăit într-un context social și politic real; or, cu numai câțiva ani în urmă, orice s-ar fi spus despre patriarhi era privit ca *pură legendă*. Obiceiurile cărora li se conformau acești oameni în viața lor conjugală, în probleme de moștenire, tranzacții comerciale, etc. oglindeau spiritul legislației mesopotamiene din vremea lor (v. harta). (Pentru detalii suplimentare, v. A. Parrot, *Abraham et son temps*; J. A. Thompson, *La Bible à la lumière de l'archéologie*, Ligue pour la lecture de la Bible; v. *Nuzu*).

PATROBA, PATROBAS. Un creștin din Roma, căruia ap. Pavel îi trimite salutări (Rom. 16.14).

PATROS, PATHROS, EGIPTUL DE SUS. În egipt., *Patros* înseamnă: *ținutul de miazăzi*. Nume care indică Egiptul de Sus. În Is. 11.11, această regiune figurează între Egipt și Etiopia. Egiptenii erau originari din Patros (Ez. 29.14). Herodot afirmă că Menes (Menei), primul suveran egiptean cunoscut în istorie, locuia în Egiptul de Sus și că pe vremea acestui faraon, toată câmpia situată la N de Lacul Mœris nu era decât o nesfârșită mlaștină (Herod. 2.4. 15, 99). Isaia a prezis risipirea lui Israel printre popoare și întoarcerea sa definitivă în Palestina din ținuturile cele mai îndepărtate, inclusiv din Patros (Is. 11.11; cf. 7.18). Când Nebucadnețar a pus stăpânire pe Ierusalim, o ceată de iudei, probabil niște refugiați, s-au stabilit la Patros (Ier. 44.1, 2, 15).

PATRUSIM, PATRUSIMI, DIN PATROS. Unul din cele 7 popoare ieșite din Mițraim și locuind la Patros (Gen. 10.14; I Cr. 1.12).

PAU, PAHI, PAHU = behait. Cetate a regelui Hadar, în Edom (Gen. 36.39). În I Cr. 1.50, apare sub denumirea de Pahi. Localitate neidentificată.

PAVEL, PAUL. (În gr.: *Paulos*; în lat.: *Paulus* = mic). Principalul apostol al Neamurilor.

1. Originea și familia. Numele său evreiesc a fost Saul (în ebr.: *cha'oul*; în gr.: *Saoul*). Începând din momentul convertirii lui Sergius Paulus, proconsulul Ciprului, cartea Faptelor îi acordă lui Saul numele de Pavel (F.A. 13.9). În Epistolele sale, apostolul se prezintă întotdeauna sub numele de Pavel. Unii au presupus că el ar fi ales numele de Pavel din pricina convertirii proconsulului. Aserțiune total nefondată și care nu ține seama de felul în care Luca introduce, în Faptele, numele roman al apostolului. Într-adevăr, autorul recurge la acest nume din clipa când începe, printre Neamuri, lucrarea celuiia pe care neevreii îl numeau Pavel. Pe de altă parte, nu avem motive să ne îndoim de faptul că apostolul ar fi putut purta, de la naștere, ambele nume, lucru foarte frecvent printre evrei, în special în cazul celor din diasporă (F.A. 1.23; 12.12; Col. 4.11).

Saul s-a născut la Tars, localitatea cea mai importantă a Ciliciei (F.A. 9.11; 21.39; 22.3), și provenea din sem. lui Beniamin (Fil. 3.5). Nu ne sunt cunoscute cauzele stabilirii familiei la Tars. Potrivit unei foarte vechi tradiții, părinții lui Pavel ar fi plecat din Gischala, localitate galileeană, în momentul când aceasta a intrat sub ocupație romană. Nu este exclus totuși ca, la o dată anterioară, familia lui Pavel să fi fost deportată în Tarsul Ciliciei, transformat într-o colonie siriană de către unul din împărații Siriei (cf. Ramsay, *St Paul the Traveler*, p. 31). O altă eventualitate ar fi ca toată familia să fi emigrat de bună voie, din interese economice, asemenea multor altor familii evreiești. Se pare că Pavel a avut rudeni numeroase și influente. În Rom. 16.7, 11, Pavel roagă să se transmită salutări la 3 dintre rudele sale; el numește pe Andronic și Iunia, oameni foarte apreciați printre apostoli și care au venit la Cristos înaintea lui. Din F.A. 23.16, aflăm că fiul sorei lui Pavel (care se pare că locuia la Ierusalim, probabil împreună cu mama sa) a adus la cunoștința tribunului complotul urzit contra unchiului său. Acest episod ne permite să presupunem că tânărul era rudă cu câteva persoane influente. Rolul important jucat de Saul, în ciuda faptului că

era doar un tânăr, cu prilejul martirajului lui Ștefan, confirmă această presupunere. Fără îndoială că Saul ajunsese deja membru al sinedriului (F.A. 26.10), și marele preot l-a delegat cu persecutarea creștinilor (9.1-2; 22.5). Înseși cuvintele apostolului (Fil. 3.4-7) dovedesc că un personaj important care avea, chiar de la începutul carierei sale, perspectiva unor succese strălucite și a unor averi fabuloase, nu putea proveni dintr-o familie obscură. A fost crescut într-un spirit de ascultare față de Legea mozaică și într-o atmosferă de pioșenie evreiască tradițională, căci tatăl său era fariseu, după cea mai îngustă partidă a religiei israelite (F.A. 23.6). Apoi, Pavel dispunea, prin naștere, de cetățenia romană. Nu știm pe ce temei a fost conferit acest drept unuia dintre strămoșii săi: a fost el recompensat pentru niște servicii aduse Patriei sau un privilegiu cumpărat cu o mare sumă de bani? Calitatea de cetățean roman ar putea fi o explicație pentru numele latin al lui Pavel. Un lucru este sigur: acest titlu i-a fost util în activitatea sa apostolică și i-a salvat viața de câteva ori.

2. Educația și instruirea lui Saul. Tarsul, unul din cele mai însemnate centre culturale ale epocii, era un leagăn al civilizației grecești. Stoicismul era foarte agreat la Tars. Totuși, este puțin probabil că Saul ar fi urmat școlile grecești; desigur că părinții săi, evrei austeri, îl vor fi trimis foarte devreme să studieze la Ierusalim. Tinerii evrei se inițiau în tainele unei meserii, astfel că Saul a învățat meșteșugul facerii corturilor (F.A. 18.3) El declară (22.3) că a fost crescut la Ierusalim, unde trebuie să fi sosit pe când era încă foarte tânăr. Educația pe care a primit-o Saul l-a ancorat profund în tradițiile fariseilor. El a fost instruit în cunoașterea amănunțită a Legii părinților săi (v. 3). Unul dintre cei mai vestiți rabini ai epocii, Gamaliel, nepotul ilustrului Hilel, a fost dascălul său. Un singur discurs al lui Gamaliel (F.A. 5.34-39) a fost suficient pentru ca să împiedice condamnarea la moarte a apostolilor. Deși fariseu, marele rabin nu respingea, în totalitate, cultura grecească și manifesta un spirit tolerant. La picioarele sale, tânărul Saul a studiat nu numai V.T., dar și subtilitățile interpretărilor rabinice. El s-a lansat cu înflăcărare în vâltoarea iudaismului, fiind animat de o râvnă excesivă pentru tradițiile părinților săi (Gal. 1.14). Versat în religia și cultura evreilor, deosebit de dotat, membru al unei familii

distinse, înflăcăratul tânăr fariseu era pregătit pentru a juca un rol de seamă în mijlocul poporului său.

3. Saul – prigonitor al creștinilor. Martorii mincinoși care l-au ucis cu pietre pe Ștefan, și-au lăsat hainele în grija tânărului Saul (F.A. 7.58). Fie că rolul lui Saul avea sau nu un caracter oficial, relatarea lui Luca implică totuși participarea tânărului fariseu, în mod deliberat, la o asemenea execuție (8.1). Acesta a fost, cu siguranță, unul dintre evreii eleniști menționați în F.A. 6.9-14 ca instigatori ai martirajului lui Ștefan. Trebuie că Saul îi ura de moarte pe adeptii acestei noi secte, îl disprețuia pe Mesia al lor, și îi considera pe creștini elemente periculoase, pe plan social și religios. Alimentat de un fanatism orb, și neclintit în convingerile sale, Saul era în stare să-i sfâșie pe creștini, astfel că, imediat după moartea lui Ștefan, el inițiază o adevărată campanie de persecuții contra creștinilor (F.A. 8.3; 22.4; 26.10-11; I Cor. 15.9; Gal. 1.13; Fil. 3.6; I Tim. 1.13). Ajuns pe punctul de a nu-și mai face probleme de conștiință, Saul acționează cu îndârjirea unui adevărat inchiizitor. Considerând că a face prăpăd numai în Ierusalim era prea puțin lucru pentru un om ca el, Saul solicită marelui preot niște scrisori către sinagogile din Damasc, pentru a aduce la Ierusalim creștinii de origine evreiască spre a fi aruncați în lanțuri (F.A. 9.1-2). Sub oblăduirea romanilor, iudeii își rezolvau singuri o mare parte a problemelor lor interne. La Damasc, oraș plasat sub controlul lui Aretas, regele nabateenilor, guvernatorul era deosebit de favorabil evreilor (9.23-24; II Cor. 11.32). De aceea, intervenția lui Saul în Damasc nu ne surprinde deloc. Mărturia clară a lui Luca, coroborată de Pavel însuși, dezvăluie că acesta i-a detestat și i-a prigonit pe creștini, până în clipa convertirii sale, fiind convins că, procedând astfel, făcea o slujbă pentru Dumnezeu.

4. Convertirea subită a lui Saul, în drum spre Damasc (F.A. 9.1-19). Prigonitorul și însoțitorii săi se deplasau, probabil călare, pe drumul care ducea din Galileea spre Damasc, traversând regiunile deșertice. Ei au ajuns, pe la amiază, în frumosele și bine irigatele câmpii care înconjurau Damascul; soarele era la zenit (F.A. 26.13). Deodată se ivește, venind din cer, o lumină orbitoare, mai puternică decât strălucirea soarelui, și călătorii cad cu toții la pământ (v. 14). Se pare că Pavel rămâne prosternat, în timp ce tovarășii săi de drum

se scoală în picioare (9.7). Un glas răsună din mijlocul luminii extraordinare, întrebând în evr.: „*Saule, Saule, pentru ce Mă prigonești? Îți este greu să arunci cu piciorul înapoi în vârful unui țepuș.*” (26.14). Saul întreabă: „*Cine ești, Doamne?*” Și glasul îi răspunde: „*Eu sunt Isus, pe Care-L prigonești.*” (v. 15). „*Scoală-te, intră în cetate și ți se va spune ce trebuie să faci!*” (9.6; 22.10). Însotitorii lui Saul aud ceva (9.7), dar numai el singur înțelege cuvintele rostite de Domnul (22.9). Din pricina luminii orbitoare, Saul este lovit cu cecitate. Apoi, el este luat de mână și dus la Damasc în casa unui oarecare Iuda (9.11), unde rămâne 3 zile, timp în care n-a văzut, n-a mâncat și n-a băut nimic. El se roagă (22.9, 11) și caută să descifreze semnificația celor petrecute. A treia zi, Domnul îi poruncește lui Anania, un creștin evreu, să se ducă la Pavel și să-și pună mâinile peste el pentru a căpăta vederea. Anania ezită, deoarece se temea de vestitul prigonitor, însă Domnul îl îmbărbătează și-l informează că Saul a fost avertizat de Domnul printr-o vedenie. Convinș, Anania se supune. Saul mărturisește credința sa în Isus Cristos, își recapătă vederea și acceptă botezul. Cu energia care îl caracteriza și spre marea uimire a evreilor, el începe să proclame imediat prin sinagogi că Isus este Cristosul, Fiul lui Dumnezeu (9.10-22).

Cartea Faptelor oferă 3 relatări complementare ale acestei convertiri: istorisirea lui Luca (9.3-22); cea rostită de Pavel în auzul iudeilor (22.1-16) și, în sfârșit, mărturia depusă de el înaintea lui Festus și Agripa (26.1-20). Cele 3 povestiri se armonizează perfect și se completează reciproc, fiecare insistând pe detaliile care le lipsesc celorlalte. Povestitorul urmărește, de fiecare dată, un anumit scop.

În Epistolele sale, Pavel face deseori aluzie la convertirea sa, pe care o pune pe seama harului și puterii lui Dumnezeu (I Cor. 9.1, 16; 15.8-10; Gal. 1.12-16; Ef. 3.1-8; Fil. 3.5-7; I Tim. 1.12-16; II Tim. 1.9-11). Așadar, mărturii dintre cele mai convingătoare atestă această convertire. De asemenea, știm bine că Domnul Isus nu S-a mărginit să-i adreseze lui Pavel câteva cuvinte, ci i S-a arătat personal (F.A. 9.17, 27; 22.14; 26.16; I Cor. 9.1). Chipul sub care i S-a revelat nu ne este descris, dar nu încapă îndoială că înfățișarea Domnului a fost plină de slavă, astfel că fariseul și-a putut da seama că Cel Crucificat era Însuși Fiul lui Dumnezeu. Pavel vorbește despre „*vedenia cerească*” (F.A. 26.19), expresie care nu mai apare decât în Lc. 1.22 și 24.23, unde este

vorba de o manifestare divină și supranaturală. Afirmatia că Saul ar fi căzut pradă unei iluzii este pur și simplu absurdă. De altfel, trebuie să precizăm că nu numai apariția lui Cristos a contribuit la convertirea fanaticului fariseu: această colosală întorsătură s-a produs datorită lucrării Duhului Sfânt în inima lui Saul, făcându-l capabil să discearnă și să accepte adevărul care i-a fost revelat (cf., în special, Gal. 1.1, 15 și urm.). Apoi, Dumnezeu S-a folosit de Anania, pentru a pune pe noul convertit în legătură cu tânăra Biserică creștină.

Diversele teorii raționaliste care încearcă să explice schimbarea petrecută cu Saul, fără a ține seama de intervenția personală și supranaturală a lui Cristos, se ciocnesc de însăși mărturia apostolului. El declară că, pînă în momentul convertirii sale, crezuse că era dator să sa-i persecute pe creștini, din credincioșie față de iudaism. Pavel mai afirmă că revirimentul care s-a produs în viața lui se datora puterii și harului Dumnezeului suveran.

Cuvintele: „*Îți este greu să arunci cu piciorul înapoi în vârful unui țepuș*” (F.A. 26.14) nu implică faptul că fariseul Saul ar fi fost un prigonitor în ciuda voinței sale, sau că ar fi considerat creștinismul ca fiind altceva decât o erezie, ci fraza aceasta vrea să spună că este un exercițiu de mare zădărniciie să se împotrivească cineva lui Dumnezeu care, fără știrea lui Saul, l-a pregătit, într-un mod minunat, pentru viitoarea sa misiune. Calitatea de cetățean roman, educația rabinică, darurile intelectuale făceau din acest nou ucenic al lui Cristos un instrument perfect în mîna Domnului. S-a spus, pe bună dreptate, că Saul, cu toată râvna sa, nu găsise în iudaism pacea sufletească (Rom. 7.7-25). Convertirea sa subită trebuie să-i fi demonstrat cu vigoare că mîntuirea provine numai și numai din harul divin, manifestat în Isus Cristos. Însăși experiența sa religioasă a jucat un rol însemnat în a face din Pavel marele interpret al Evangheliei care avea să proclame că numai credința personală în lucrarea ispășitoare a Domnului Isus Cristos îl îndreptățește pe cel păcătos.

5. **Începutul vieții creștine a lui Pavel.** Imediat după convertirea sa, Pavel a început să vestească Evanghelia. Temperamentul său energic l-a împins să facă lucrul acesta, dar rolul precumpănitor l-a avut descoperirea planului lui Dumnezeu care îl chemase la apostolat (F.A. 9.15; 26.16-20; Gal. 1.15-16). El L-a propovăduit pe Cristos, cu mult succes, în sinagogile Damascului (F.A. 9.20-22). Iudeii

din localitate, cu sprijinul guvernatorului, au luat hotărârea să-l omoare pe Pavel (II Cor. 11.32), dar ucenicii l-au scăpat de la moarte, coborându-l noaptea, într-un coș de nulele, de-a lungul zidului cetății (F.A. 9.23-25; II Cor. 11.33). În loc să se înapoieze la Ierusalim, Pavel s-a dus în Arabia; apoi, a revenit la Damasc (Gal. 1.17). Nu știm unde anume în Arabia a locuit el, nici cât timp și nici cu ce s-a ocupat acolo, dar înclinăm să credem că s-a dedicat meditației și rugăciunii. După 3 ani de la convertirea sa, Pavel s-a deplasat de la Damasc la Ierusalim „*să facă cunoștință cu Chifa*” (Gal. 1.18), dar nu a rămas cu acesta decât 15 zile și nu s-a întâlnit cu nici un alt apostol în afară de Iacov, fratele Domnului (v. 19). Luca prezintă câteva detalii suplimentare (F.A. 9.26-29). Creștinii din Ierusalim se temeau de Pavel, și nu credeau că, într-adevăr, el devenise ucenic al lui Cristos. Dar Barnaba, cu generozitatea care îl caracteriza, l-a prezentat pe Saul apostolilor, le-a vorbit despre convertirea sa și despre suferințele care veniseră peste el din pricina schimbării radicale petrecute în viața lui. Prigonitorul de altădată vestea acum Evanghelia, cu mare îndrăzneală, încercând să-i convingă pe iudeii eleniști, vechii săi prieteni (9.28-29), care căutau să-l omoare. De aceea, ucenicii l-au condus pe Pavel la Cezareea, de unde el s-a dus la Tars (v. 30; Gal. 1.21). Domnul i Se arătase în Templu, la Ierusalim, și îi făcuse cunoscut că misiunea sa apostolică avea să se desfășoare printre păgâni (F.A. 22.17-21). Unii exegeți au pretins că pasajele din cartea Faptelor, care se referă la această vizită la Ierusalim nu se potrivesc cu cele relatate în Epist. către Galateni. Ei bine, cele două povestiri se armonizează în felul următor: este foarte probabil că Saul, dorind să lucreze împreună cu ceilalți apostoli, a vrut să se întrețină cu Petru, care era cel mai cu vază dintre ei. Neîncrederea manifestată de creștinii din Ierusalim față de vechiul fariseu era pe deplin justificată, iar gestul lui Barnaba, evreu elenist ca și Pavel, se află în deplină armonie cu conduita sa ulterioară. Pe de altă parte, cele două săptămâni petrecute la Ierusalim au fost suficiente pentru desfășurarea evenimentelor rediate în cartea Faptelor. „Ordinul de plecare” pe care Domnul i l-a dat lui Pavel confirmă scurtimea acestei șederi (22.18). Cuvintele lui Luca prin care se menționează că Barnaba „*l-a dus pe Saul la apostoli*” nu contrazice afirmația din Gal. 1.18-19, potrivit căreia Saul nu s-ar fi întreținut decât cu Petru și Iacov. Aceste două personaje (Iacov

este numit și el „*un stâlp*”, în Gal. 2.9) reprezentau, în împrejurarea respectivă, corpul apostolic. Este exact ceea ce Luca a vrut să spună. Oricum, Saul și capii Bisericii din Ierusalim au înțeles perfect, la acea dată, că Domnul Isus îl rânduisese pe noul ucenic să fie apostolul națiunilor. S-ar părea că nici unul din acești 3 bărbați: Petru, Iacov și Saul nu au anticipat care avea să fie reacția creștinilor proveniți dintre Neamuri față de Legea mozaică. De asemenea, Petru și Iacov nu au realizat atunci care avea să fie dimensiunea misiunii lui Pavel, dar au recunoscut mandatul său. Și cum viața lui se afla în primejdie, frații l-au pornit spre Tars (F.A. 9.30).

6. Saul la Tars și în Antiohia Siriei. Nu avem informații referitor la începutul acestei perioade. Șederea lui Pavel la Tars a durat probabil 6-7 ani (v. *cronologia* de la sfârșitul acestui articol). Fără îndoială că proaspătul vestitor al Evangheliei a desfășurat o activitate misionară și nu ar fi exclus să fi plantat Bisericiile din Cilicia, menționate incidental în F.A. 15.41. La Tars, Pavel se va fi confruntat cu exponenți ai diferitelor curente ideologice. Deja am amintit că orașul era un centru al filozofiei stoice. Întreținerea apostolului cu un grup de epicurieni și stoici, la Atena, dovedește că el cunoștea bine sistemele lor (17.18-19). În timp ce vestea Evanghelia la Tars, Saul aștepta, desigur, ca Domnul să-i arate unde trebuia să înceapă o nouă lucrare. Câțiva creștini evrei care vorbeau grecește, alungați din Ierusalim de valurile de persecuții care au urmat martirajului lui Ștefan, au ajuns la Antiohia Siriei, pe Oronte, în N Libanului. Guvernatorul roman al provinciei își avea pe atunci reședința în acest oraș care fusese cândva capitala regatului sirian. Antiohia număra peste o jumătate de milion de locuitori. Una din principalele localități ale imperiului și centru comercial cu o populație foarte eterogenă, Antiohia se bucura de un prestigiu aparte. Situată în apropierea Palestinei și la porțile Asiei Mici, întreținând relații comerciale și politice cu întregul imperiu, acest oraș era o adevărată *rampă de lansare*, de unde noua credință, destinată să se separe de iudaism, trebuia să pornească spre a cuceri toată lumea. Creștinii refugiați la Antiohia le-au vestit Evanghelia „*grecilor*” (11.20). Mulți s-au întors la Dumnezeu, și astfel a luat naștere, în metropola siriană, o Biserică alcătuită din credincioși neevrei. Când Biserica din Ierusalim a luat cunoștință despre lucrul acesta, l-a trimis pe

Barnaba la Antiohia. Bărbat înțelept și cu o largă viziune, el a înțeles că Domnul binecuvânta Biserica din Antiohia, deși membrii ei nu fuseseră tăiați împrejur. Apoi, realizând că planul lui Dumnezeu era să-l trimită pe Saul la Antiohia, Barnaba s-a dus să caute la Tars pe prigonitorul de altădată și l-a adus în metropolă, unde a lucrat împreună cu el un an întreg (11.21-26). Antiohia a fost localitatea unde li s-a dat ucenicilor, pentru prima dată, numele de *creștini*, ca o dovadă a caracterului neiudaic al acestei comunități. Apariția unei congregații alcătuite din creștini proveniți dintre națiuni, a marcat o importantă etapă în istoria Bisericii. Aceasta trebuia să însemne punctul de plecare al activității misionare a lui Pavel în lumea păgână.

Un profet din Ierusalim, numit Agab, a venit să prevină adunarea despre apropierea unui timp de foamete (11.27-28). Frații din Antiohia au decis să vină în ajutorul creștinilor din Iudeea. Generozitatea acestor creștini proveniți dintre păgâni a constituit o dovadă elocventă a faptului că ei se simțeau îndatorați față de cei ce le-au transmis noua credință. De asemenea, gestul lor demonstra că Evanghelia a dărâmat toate barierele rasiale și sociale dintre ucenicii Domnului Isus. Barnaba și Saul le-au încredințat bătrânilor Bisericii din Ierusalim darurile trimise de creștinii din Antiohia celor din Iudeea (11.29-30). Această vizită a lui Pavel la Ierusalim a avut loc prin anul 44 d.Cr., sau ceva mai târziu. Epist. către Galateni nu o menționează, desigur din pricină că Saul n-a întâlnit atunci pe nici unul dintre apostoli. Unii exegeți au fost tentați să asimileze această vizită cu aceea la care se referă Gal. 2.1-10, dar pasajul din Galateni privește o altă călătorie, care a avut loc după discuțiile despre circumcizia păgânilor. Or, Luca plasează începutul acestei controversă (F.A. 15.1-2) la o dată posterioară anului 44. Scriindu-le galatenilor, Pavel reconstituie prilejurile cu care a adus la cunoștința apostolilor esența mesajului său evanghelic, care l-au aprobat fără rezerve. Potrivit relatării lui Luca (F.A. 11.30), Pavel nu s-a întâlnit, de data aceasta, decât cu bătrânii Bisericii din Ierusalim și s-a mărginit să le transmită ajutoarele aduse din Antiohia. Argumentația din Gal. 2.1-10 nu impune nicidecum să fie menționată o vizită de caritate. Pavel și Barnaba s-au întors din Ierusalim la Antiohia, însoțiți de Ioan, supranumit Marcu (F.A. 12.25).

7. Primul turneu misionar al lui Pavel. Duhul Sfânt le-a descoperit proorocilor Bise-

ricii din Antiohia că Pavel trebuia să desfășoare acum o activitate de apostol itinerant (F.A. 13.1-3). De asemenea, Duhul Domnului a cerut ca Barnaba și Pavel să fie puși deoparte pentru lucrarea la care îi chema Dumnezeu. Data precisă a acestei călătorii nu ne este cunoscută. Unii specialiști au situat-o între anii 45-50 d.Cr. Noi opinăm pentru anii 46-48. Nu știm cât timp a durat acest turneu. Barnaba, fiind mai în vârstă, avea inițiativa, dar Pavel avea să se afle în curând pe primul plan datorită elocvenței sale. Ioan-Marcu îi însoțea. Micul grup a pornit din *Antiohia* spre *Seleucia*, la gura Orontelui. De acolo, echipa misionară a plecat spre *Cipru*, locul natal al lui Barnaba. A urmat o debarcare la *Salamina*, pe coasta de răsărit a Ciprului, Evanghelia fiind predicată în sinagogile de pe insulă. Misionarii străbat întreaga insulă, ating portul *Pafos*, pe coasta de SV. Sergius Paulus, proconsul roman, locuia în acest oraș. El a manifestat interes față de Evanghelia. Un fals profet evreu, Bar-Isus, autointitulându-se Elima (vrăjitorul) și bucurându-se de favoarea proconsulului, s-a opus cu îndârjire Cuvântului lui Dumnezeu (F.A. 13.6-8). Indignat, Pavel îl mustră pe magician și-l avertizează că Domnul îl va lovi cu orbire. Martor al intervenției divine și atent la învățătura misionarilor, Sergius Paulus își deschide inima pentru credința creștină (v. 9-12). Apoi, sub conducerea lui Pavel (v. 13), echipa misionară pornește spre Asia Mică și ajunge la *Perga*, în Pamfilia. Aici, dintr-un motiv care ne scapă, Ioan-Marcu refuză să meargă mai departe și, părăsind pe apostoli, se întoarce la Ierusalim. S-ar părea că Pavel și Barnaba nu au zăbovit prea mult la Perga ci, luând-o spre N, pătrund în Frigia și ating *Antiohia Pisidiei*, capitala provinciei romane Galatia. Misionarii intră în sinagogă și sunt invitați să ia cuvântul. Pavel rostește atunci lungă cuvântare al cărei rezumat ne-a fost transmis în F.A. 13.16-41. După ce a spus că Dumnezeu l-a condus pe Israel și l-a pregătit pentru primirea Mesiei, Pavel reamintește mărturia dată de Ioan Botezătorul și respingerea lui Isus de către autoritățile evreiești. Apostolul declară că Dumnezeu l-a înviat pe Isus, în El găsindu-și împlinirea promisiunilor făcute în trecut lui Israel; el adaugă că numai credința în jertfa lui Cristos îl îndreptățește pe păcătos; Pavel îi sfătuiește pe evrei să nu adopte aceeași atitudine pe care au luat-o capii religioși ai Ierusalimului care s-au făcut vinovați de moartea lui Isus. Acest discurs a suscitat ostilitatea oficialităților evreiești, dar i-a convins pe mulți israeliți evlavioși, precum

și pe numeroși păgâni care suferiseră influența iudaismului. Prozelitii aceștia i-au permis lui Pavel să poată stabili pretutindeni contacte între sinagogă și lumea păgână. În sabatul următor, misionarii insultați au rupt-o cu sinagoga și li s-au adresat direct neevreilor. Evanghelia s-a răspândit în toată regiunea, dar autoritățile din Antiohia Pisidiei, alertate de iudei, i-au expulzat pe Pavel și Barnaba (F.A. 13.50). Apostolii s-au deplasat la *Iconia*, cetate a Frigiei, unde au avut loc numeroase convertirii printre iudei și păgâni (13.51 - 14.1). Iudeii care au rămas, în continuare, ostili Evangheliei au instigat cetatea și au ridicat o parte din locuitorii săi contra misionarilor. Aceștia s-au deplasat la *Listra*, apoi la *Derbe*, cetăți importante ale Licaoniei (14.2-6). La *Listra*, Pavel a săvârșit o minune, vindecând un om care nu umblase niciodată în viața sa. Noroadele, crezând că Jupiter și Mercur coborâseră în mijlocul lor, au vrut să le aducă jertfe. Barnaba și Pavel s-au opus energic. Atunci Pavel a rostit cuvântarea îndreptată contra idolatriei, al cărei rezumat ni s-a păstrat în v. 15-18. Acesta este al doilea dintre discursurile lui Pavel pe care le raportează Luca. Întoarcerea la Dumnezeu a lui Timotei s-a produs, desigur, în *Listra* (cf. F.A. 16.1; II Tim. 1.2 3.11). Iudeii din Antiohia și *Iconia* au venit în *Listra* pentru a instiga populația contra apostolilor. Pavel a fost împroșcat cu pietre, târât afară din cetate și lăsat aproape în nesimțire (F.A. 14.19). Dumnezeu îl face să-și recapete cunoștința și el pleacă cu Barnaba la *Derbe*, probabil o localitate aflată în partea de SE. a provinciei Galatia (v. 20). Traversând munții pentru a ajunge în Cilicia, misionarii s-ar fi putut duce apoi la Tars și de acolo direct în Antiohia Siriei, după ce ar fi urmat un itinerar circular. Dar ei intenționau să întărească Bisericele nou-înființate înainte de a se întoarce în Antiohia Siriei. Așa că au călătorit, în sens invers: *Derbe*, *Listra*, *Iconia*, Antiohia Pisidiei, *Perga*, consolidând Bisericele și îmbărbătându-i pe ucenici. Misionarii s-au oprit la *Perga* pentru a predica și acolo, lucru pe care probabil nu l-au făcut la prima lor trecere prin localitate. Apoi, au coborât la *Atalia*, port al *Pergăi*, și s-au imbarcat pentru Antiohia Siriei (F.A. 14.21-26). Așa s-a terminat prima călătorie misionară a lui Pavel, care a străbătut niște ținuturi aflate imediat la V de acelea unde Evanghelia se implantase deja. Metoda lui Pavel era să prezinte Evanghelia întâi iudeilor și apoi națiunilor. El a descoperit că iudaismul reușise să influențeze un mare număr de neevrei și i-a pregătit sufletește pentru a accepta învățăturile creștine.

O altă metodă folosită de Pavel a constatat în plantarea de Biserici în orașele principale spre care accesul era mult ușurat datorită drumurilor excelente construite de autoritățile romane pentru a face legătura între diferitele puncte militare. Greaca era vorbită pretutindeni. Și astfel Dumnezeu a deschis calea solu-lui Evangheliei.

8. Conflictul lui Pavel cu creștinii iudaizanți; conferința de la Ierusalim.

Succesele obținute de Pavel printre neevrei au provocat totuși un conflict în sânul Bisericii. Anumiți creștini de origine evreiască, încă atașați de Legea lui Moise, s-au deplasat din Ierusalim la Antiohia pentru a le spune convertiților proveniți dintre națiuni că mântuirea lor depindea de tăierea împrejur (F.A. 15.1). În urmă cu câțiva ani, Dumnezeu Se folosisese de Petru pentru a descoperi Bisericii că ea nu trebuia să-i constrângă pe convertiții dintre Neamuri să păzească Legea lui Moise (10.1 - 11.18). Dar creștinii iudaizanți, în marea lor majoritate foști farisei (15.5) nu au dat curs instrucțiunilor lui Petru. Când Biserica din Antiohia a ascultat mesajul lor, a trimis imediat la Ierusalim pe Pavel, Barnaba și alți câțiva frați, pentru a supune această problemă judecării apostolilor și prezbiterilor (F.A. 15; Gal. 2.1-10; aceste două relatări concordă pe deplin, deși autorii lor au privit lucrurile dintr-o perspectivă diferită). Pavel afirmă că el a pornit la drum în urma unei revelații directe din partea lui Dumnezeu (Gal. 2.2). Era în joc însuși viitorul creștinismului.

Fidelitatea față de doctrina creștină și dragostea au triumfat. Pavel și Barnaba au prezentat în fața Bisericii din Ierusalim o dare de seamă despre lucrarea pe care Dumnezeu o făcuse prin ei în mijlocul națiunilor. Creștinii iudaizanți au răspuns prin a proclama din nou nevoia circumciziei și a păzirii Legii mozaice, fapt care a determinat pe apostoli și prezbiteri să se reunească pentru a rezolva problema (F.A. 15.6-29). Petru le-a reamintit că Dumnezeu își descoperise voia Sa, în această privință, când s-a convertit Corneliu și că evreii înșiși nu au putut purta jugul Legii. Pavel și Barnaba au arătat cum binecuvântase Dumnezeu lucrarea lor printre păgâni. Iacov, fratele Domnului, a declarat că proorocii Vechiului Legământ vestiseră mai dinainte faptul că Neamurile aveau să fie chemate la mântuire. S-a luat decizia de a fi recunoscuți ca frați convertiții necircumciși, fără să li se mai ceară să țină Legea mozaică, pretinzându-le doar să renunțe la anumite practici care i-ar fi scandalizat pe

iudei. În Epist. către Galateni, Pavel spune că Biserica din Ierusalim l-a susținut contra „*fraților mincinoși*” și că Iacov, Petru și Ioan i-au dat mâna de însoțire, recunoscând că Dumnezeu, Care îi chemase să fie apostolii Săi printre iudei, le-a încredințat lui Pavel și Barnaba sarcina evanghelizării celor netăiați împrejur. Pavel a rămas deci în comuniune cu apostolii, beneficiind de deplina libertate de a-și continua misiunea. Însă iudaizantii s-au înrăit tot mai mult, ajungând să manifeste, la un moment dat, ură și chiar ostilitate față de Pavel, a cărui opinie a prevalat. Argumentația fostului fariseu salvase unitatea Bisericii și libertatea creștinilor proveniți dintre păgâni, deci netăiați împrejur. Pe de altă parte, soluția găsită a dus la evitarea unei ciocniri frontale cu anumite datini israelite, scutind totuși pe creștinii neevrei de respectarea ritualurilor iudaice. Însă controversa avea să reizbucnească, după puțină vreme, la Antiohia (Gal. 2.11-21). Petru, aflat în metropolă siriană, lua parte, asemenea lui Pavel, la mesele creștinilor netăiați împrejur. Însă, după sosirea unor iudei din Ierusalim, Petru, și chiar Barnaba, au încetat să mănânce împreună cu păgânii convertiți. Atunci Pavel l-a înfruntat public pe Petru și a reafirmat principiile doctrinale pe care se întemeiau drepturile ecleziastice ale creștinilor proveniți dintre națiuni: mântuirea nu se capătă decât prin credința în Domnul Isus, căci creștinul, fiind răstignit împreună cu Cristos, este mort față de Legea mozaică. Prin moartea Sa de pe cruce, Domnul Isus Cristos a împlinit, pentru întreg poporul Lui, toate cerințele Legii. Este suficient ca cineva să creadă în Cristos, cu toată inima pentru a deveni creștin: nu există o altă condiție care trebuie împlinită. Pavel știa bine că nu era vorba doar de unitatea Bisericii, dar de însuși fundamentul Evangheliei. Luând apărarea principiului mântuirii prin credință și făcând cunoscută pretutindeni Vestea Bună, ap. Pavel și-a adus o contribuție inegalabilă pentru ca creștinismul să devină o religie universală. Conferința de la Ierusalim trebuie să fi avut loc în anii 48-49 d.Cr. (V. *cronologia* de la finele acestui articol).

9. A doua călătorie misionară. La scurt timp după Conferința de la Ierusalim, Pavel i-a propus lui Barnaba o a doua călătorie misionară (F.A. 15.36). Deoarece Pavel refuză compania lui Ioan-Marcu, Barnaba se desparte de apostol care îl ia pe Sila (v. ac. nume) și vizitează mai întâi Bisericile *Siriei* și *Ciliciei*.

Apoi, cei doi misionari străbat defileul munților Taurus pentru a ajunge în comunitățile întemeiate cu prilejul primului turneu al lui Pavel. Astfel, ei sosesc la *Derbe*, apoi la *Listra*, unde apostolul îl taie împrejur pe Timotei, pentru a se evita ofensarea iudeilor, căci Timotei pe care Pavel voia să-l ia ca însoțitor era fiul unui grec. Procedând astfel, Pavel făcea dovada unui spirit de conciliere, deși el nu făcuse nici o concesie asupra chestiunii de principiu. Timotei, fiind prin mamă, de neam evreiesc, problema nu era aceeași cu cazul când ar fi fost vorba de un creștin al cărui amândoi părinții ar fi fost neevrei. Din *Listra*, se pare că misionarii au ajuns în *Iconia* și *Antiohia Pisidiei*.

Itinerarul urmat în continuare, care a pricinuit vii discuții din partea comentatorilor, a suscitat două interpretări:

1. Ramsay și alți exegeți consideră că Bisericile din prima călătorie sunt *Bisericile Galatiei*, cărora le-a fost adresată mai târziu Epist. către Galateni (v. *Galatia; Galateni - Epistola*). Acești comentatori susțin că Pavel a plecat din Antiohia Pisidiei direct spre N, trecând prin provincia romană Asia, dar fără să se oprească pentru a predica Evanghelia, deoarece „*au fost opriți de Duhul Sfânt să vestească Cuvântul în Asia*” (F.A. 16.6). Ajunși „*lângă Misia*” (v. 7), misionarii au încercat să intre în Bitinia, dar au fost din nou împiedicați. Atunci, lăsând deoparte (termenul original poate fi tradus și prin *a neglija*) Misia, ei călătoresc spre V, fie traversând Misia, fie mergând de-a lungul ei, pentru a ajunge în Troa.

2. Interpretarea cea mai răspândită este că, din Antiohia Pisidiei, misionarii au călătorit spre NE și au pătruns în Galatia propriu-zisă. Pavel s-a îmbolnăvit, dar a profitat de acest popas pentru a le vesti Evanghelia galatenilor și a întemeia Bisericile Galatiei (Gal. 4.13-15). Porunca divină de a nu predica Evanghelia în provincia Asia a determinat acest itinerar din Antiohia Pisidiei spre NE. După ce Pavel a terminat evanghelizarea Galatiei propriu-zise, el a încercat să pătrundă în Bitinia, dar Duhul Sfânt S-a opus iarăși planurilor sale. Atunci, apostolul a înaintat spre V (a doua interpretare coincide aici cu prima), traversând Misia sau mergând de-a lungul ei, pentru a ajunge în Troa. Luca vorbește foarte puțin despre această etapă. Duhul Sfânt îi împinge pe misionari înainte, spre Europa, iar relatarea lui Luca este la fel de precipitată ca elanul lor.

La *Troa*, Pavel a văzut, într-o vedenie, un macedonean care i-a solicitat ajutorul (F.A. 16.9). Ca răspuns la acest apel, misionarii, căroră li se va alătura acum și Luca, ridică ancora pentru Europa, debarcă la Neapolis și ating importantul oraș Filipi, după ce au călătorit pe marea rută romană. La Filipi, Pavel a fondat o Biserică (16.11-40), care i-a rămas nespus de scumpă (Fil. 1.4-7; 4.1, 15). Tot în acest oraș s-a confruntat el, pentru prima dată, cu magistratura romană și a descoperit că lucrarea sa pe ogorul Evangheliei putea fi salvată uneori de calitatea sa de cetățean roman (F.A. 16.20-24, 37-39). Lăsându-l pe Luca la *Filipi*, Pavel s-a dus la *Tesalonic*, împreună cu Sila și Timotei. Scurta relatare din F.A. 17.1-9 despre Biserica din Tesalonic a fost completată cu informațiile cuprinse în cele două Epistole către Tesaloniceni. În acest oraș, apostolul a câștigat pentru Cristos mulți greci, a pus, cu mare grijă, bazele Bisericii și s-a dat pe sine însuși ca exemplu în ceea ce privește munca și viața modestă, îndeletnicindu-se cu facerea corturilor, pentru a nu cădea sarcină nimănui (I Tes. 2, etc.). Dar iudeii din Tesalonic au dezlănțuit o mare prigoană contra lui Pavel. Frații îi trimit pe Pavel și Sila la *Bereea*, unde prin propovăduirea Evangheliei sunt câștigate numeroase suflete, chiar și dintre iudei. De acolo, Pavel se duce la *Atena*. Orașul acesta îl decepționează. Pasajul din F.A. 17.22-31 redă rezumatul discursului rostit de el în fața filozofilor, pe colina lui Marte (Areopag). Pavel expune adevărurile comune stoicismului și Evangheliei, adăugând, cu toată claritatea, în fața unui auditoriu foarte critic, că acești oameni trebuiau să se întoarcă la adevăratul Dumnezeu, să se pocăiască și să creadă în Domnul Isus Cristos, în vederea judecății viitoare și a învierii morților.

Apoi, apostolul s-a deplasat la *Corint*, unde a rămas 18 luni, timp în care a adus la Domnul multe suflete. Acolo face cunoștință cu *Acuila* și *Priscila*, locuind în casa lor (F.A. 18.1-3). Dar propovăduirea lui Pavel provoacă mânia iudeilor. Atunci, apostolul încetează să mai frecventeze sinagoga și vestește Evanghelia în casa unui oarecare Iust, care se învecina cu sinagoga (v. 5-7). Pasajele din F.A. 18.9-10 și I Cor. 2.1-5 fac aluzie la suferințele morale îndurate de Pavel la Corint, precum și la decizia sa de a vesti, cu orice preț, în Grecia și pretutindeni, Evanghelia Celui Crucificat. Prima Epistolă adresată mai târziu corintenilor dezvăluie deopotrivă succesele obținute de apostol, pe acele meleaguri, cât și tentațiile

creștinilor din Corint, pe care el i-a înconjurat cu o grijă părintească. Și situația celorlalte Biserici îl îngrijora în egală măsură. La Corint a redactat Pavel cea de-a doua Epist. către Tesaloniceni, conținând directive practice și un avertisment serios contra unor devieri doctrinale. Ostilitatea evreilor nu încetează. Ei îl determină pe Pavel să compară înaintea lui Galion, noul proconsul al Corintului. Descoperirea, în anul 1905, a *Pietrei de la Delfi* a permis situarea proconsulatului lui Galion între mai 51 și 52, și a se preciza astfel data acestei șederi a lui Pavel la Corint. Galion a declarat că sinagoga trebuia să tranșeze ea însăși diferendul respectiv, deoarece apostolul nu violase legile romane. Așadar, la acea dată, Roma îi proteja pe creștini, asimilându-i cu evreii. Pavel a putut rămâne în Corint, fără a fi molestat. Misiunea desfășurată la Corint a fost una dintre cele mai fructuoase ale apostolului. De aici, el s-a dus la *Efes*. Acolo n-a rămas mult timp, promițând că se va întoarce. Apoi, a navigat spre *Cezareea*, de unde s-a grăbit să ajungă în *Ierusalim*. A urât de bine Bisericii și s-a întors în *Antiohia Siriei*, punctul de plecare al celui de-al doilea turneu misionar (F.A. 18.22), în cursul căruia a purtat steagul creștinismului în Europa, evanghelizând Macedonia și Ahaia. Aceasta a constituit o etapă foarte importantă în cucerirea Imperiului Roman.

10. A treia călătorie misionară. După o scurtă ședere în Antiohia, Pavel a întreprins un al 3-lea turneu misionar, probabil în anul 53 d.Cr. El „*străbătea Galatia și Frigia, întărind pe toți ucenicii*” (v. 23); apoi, a ajuns la *Efes*. Iată deci că Duhul Sfânt îi îngăduia lui Pavel să vestească Cuvântul lui Dumnezeu în provincia Asia, după ce, cu prilejul celei de a doua călătorii, îl oprise s-o facă. Apostolul a făcut din Efes capitala Asiei Mici și baza sa de operațiuni pentru 3 ani (F.A. 19.8-9; 20.31). El învață pe oameni timp de 3 luni în sinagogă (19.8) și după aceea 2 ani în școala, sau sala de conferințe, a unui anume Tiran (v. 9).

Să notăm acum câteva caracteristici ale activității apostolice a lui Pavel la Efes:

- întinderea și profunzimea învățaturii sale (20.18-31);
- minunile extraordinare săvârșite (19.11-12);
- aducerea la cunoștința tuturor locuitorilor regiunii a Cuvântului Domnului (v. 10);
- atitudinea amicală față de Pavel a unora dintre principalii conducători ai provinciei Asia (v. 31);

- împotrivirea permanentă și crescândă a iudeilor, care atinge cote violente (v. 23-40; I Cor. 4.9-13; 15.32);

- grija apostolului pentru toate Bisericile (II Cor. 11.28).

Numeroase episoade ale vieții lui Pavel din această perioadă nu figurează în cartea Faptelelor. Aflând că iudaizanzii atacau doctrina sa și îl discreditau în Galatia, Pavel redactează *Epistola către Galateni*, în care ia apărarea calității sale de apostol. Aceasta a fost prima epistolă care definește și expune doctrina harului. Biserica din Corint i-a scris lui Pavel pentru a supune atenției sale o serie de probleme foarte serioase. El i-a răspuns printr-o scrisoare care, însă, nu ne-a fost păstrată, tratând relațiile noilor-converșiți cu mediul necreștin. Pasajul din I Cor. 5.9 face aluzie la aceasta. Mai târziu, i s-au adus la cunoștință lui Pavel și alte nereguli existente în Biserica din Corint; el intervine, scriind și expedind epistola pe care noi o numim *I Corinteni*. Creștinii din Corint au primit, prin această scrisoare, niște directive practice și sfaturi disciplinare care dovedesc din plin înțelepciunea lui Pavel. Totuși, oamenii răzvrățiți și-au continuat opera lor subversivă. Numeroși exegeți sunt de părere că părintele spiritual al acestei tinere Biserici i-a făcut o scurtă vizită pentru a restabili ordinea, după trimiterea Epist. I Corinteni (cf. II Cor. 12.14; 13.1). Înainte de a părăsi Efesul, apostolul l-a trimis pe *Tit* la Corint, probabil cu o scrisoare disciplinară care viza pe unul dintre membrii refractari. Tit urma să se regăsească apoi cu apostolul la *Troa* (II Cor. 2.12), întâlnire care, însă, nu a mai avut loc. Neliniștit, apostolul se deplasează în Macedonia (F.A. 20.1), unde se întâlnește cu *Timotei* și *Erast*, trimiși acolo cu câțva timp în urmă (19.22). În sfârșit, apare și Tit (II Cor. 2.12-14; 7.5-16), aducând vestea că cei din Corint se conformaseră întru totul instrucțiunilor date de apostol. Atunci, Pavel le scrie *II Corinteni*, epistola în care el dă cele mai multe detalii autobiografice. Apostolul se bucură de ascultarea corintenilor, le recomandă să facă o colectă pentru creștinii din Ierusalim și ia din nou apărarea calității sale de apostol.

Din Macedonia, Pavel se duce la *Corint*, unde petrece iarna anilor 56/57, finalizând disciplinarea și organizarea Bisericii din acest oraș. Atunci scrie el și *Epistola către Romani*, cea mai completă expunere a sa cu privire la doctrina mântuirii. Pavel dorea fierbinte să vestească Evanghelia celor din Roma (F.A.

19.21; Rom. 1.11, 15; 15.23-28), dar nu putea să se deplaseze imediat acolo, deoarece trebuia să ducă la Ierusalim darurile oferite de sfinții dintre Neamuri. Pătrunderea Evangheliei în Roma s-a datorat îndeosebi prietenilor și ucenicilor lui Pavel (cf. Rom. 16). Prin Epist. către Romani, Pavel prezenta o dare de seamă amănunțită cu privire la doctrina proclamată de el.

Etapa următoare a călătoriei sale, trebuia să-l aducă pe Pavel, pentru ultima oară, la Ierusalim. Tovarășii săi de lucru reprezentau diferite Biserici ale păgânilor întorși la Dumnezeu (F.A. 20.4). Iudeii s-au opus cu înverșunare evanghelizării națiunilor. Cât despre creștinii proveniți din iudaism, aceștia îl suspectau pe Pavel și lucrarea sa. Tocmai de aceea apostolul le-a solicitat Bisericilor alcătuite din păgâni converșiți să facă dovada loialității lor, prin trimiterea unei colecte generoase creștinilor săraci din Iudeea. Pavel și prietenii lui au părăsit Corintul, pentru a duce aceste daruri la Ierusalim. Fiind informat că iudeii îl pregăteau o capcană, ei renunță să ia o corabie și astfel să se deplaseze direct în Siria. Etapa următoare a fost o revenire în Macedonia (20.3). Pavel se oprește la *Filipi*, în vreme ce însoțitorii săi se duc la *Troa* (v. 5). Luca îl întâlnește pe apostol la *Filipi*. După Paște, *Pavel* și *Luca*, se imbarcă la *Neapolis*, port al orașului *Filipi*, pentru a se reîntâlni cu prietenii lor la *Troa*, unde petrec 7 zile (v. 6). Acolo fusese plantată o Biserică. Luca descrie evenimentele care au avut loc în preajma plecării apostolului (v. 7-12). Pavel străbate, pe uscat, din *Troa* la *Assos*, o distanță de vreo 32 km și se regăsește la *Assos* cu tovarășii săi de călătorie, sosiți acolo pe mare (v. 13). Corabia lor a ancorat la *Mitilene*, un port de pe coasta răsăriteană a insulei *Lesbos*; apoi, a navigat la S, între insula *Chios* și coasta Asiei Mici, a atins insula *Samos* a doua zi și, în ziua următoare, a sosit la *Milet* (v. 14-15). Unele manuscrise indică faptul că grupul a făcut o escală la *Troghilion*, după ce a părăsit insula *Samos* (v. *Troghilion*). *Miletul* se afla la 58 km SV de Efes. Pavel, în dorința de a ajunge cât mai curând la Ierusalim, nu a fost de acord să se abată pe la Efes, ci a solicitat să vină la el bătrânii Bisericii. Ei au venit în grabă la *Milet*, unde apostolul le-a adresat ultimele sale sfaturi, revelații pentru consacrarea sa, pentru dragostea lui față de acești copii ai lui Dumnezeu, pentru intuiția sa profetică (20.18-35). Părăsind *Miletul*, corabia a ridicat ancora navigând către insula *Cos* (21.1), aflată la o depărtare de

64 km spre S. A doua zi, corabia a atins portul *Rodos*, capitala insulei cu acest nume, la cca 80 km SE de Cos. Următorul popas, după *Rodos*, a fost *Patara*, pe coasta Licie (F.A.21.1), unde micul grup misionar a luat o altă corabie în direcția Fenicia (Siria) (v. 2). Vasul a trecut prin fața insulei Cipru, pe care a lăsat-o în stânga, oprindu-se la *Tyr* (v. 3). Apostolul și prietenii săi au rămas acolo 7 zile; creștinii din *Tyr* l-au rugat zadarnic pe Pavel să nu se suie la Ierusalim (v. 4). După ce s-a rugat împreună cu ei (v. 5-6), apostolul și însoțitorii săi s-au urcat într-o corabie care mergea spre *Ptolemaida* (astăzi Sf. Ioan din Acra). Ei au rămas o zi cu frații din această localitate, după care au ajuns la *Cezareea*, pe uscat (v. 7-8), și au locuit la evanghelistul Filip. Agab, proorocul care prezisese o vreme de foamete, cu prilejul primei șederi a lui Pavel la Antiohia Siriei (11.28) și-a legat picioarele și mâinile și a spus că așa vor lega iudeii pe Pavel și-l vor da în mâinile păgânilor. Dar, în ciuda acestui avertisment și a lacrimilor întregii adunări, Pavel și cei câțiva ucenici s-au suit la *Ierusalim* (21.11-14). Așa a luat sfârșit a 3-a călătorie misionară.

11. Pavel la Ierusalim; arestarea și întemnițarea la Cezareea. Prezicerea lui Agab nu a întârziat să se îndeplinească. Frații din Ierusalim le-au rezervat o primire deosebită lui Pavel și colaboratorilor săi care, a doua zi după sosirea lor, s-au dus la Iacov, fratele Domnului. Toți prezbiterii Bisericii s-au adunat acolo. Aceștia au slăvit pe Dumnezeu pentru că Se servise de Pavel pentru mântuirea păcătoșilor, dar i-au amintit apostolului că numeroși creștini iudaisti au auzit spunându-se că el nu păzea Legea mozaică. Și atunci bătrânii i-au propus să facă dovada, în Templu, în văzul tuturor, că el rămâne fidel obiceiurilor evreiești, asumându-și sarcina de a îndeplini rânduielile și de a plăti cheltuielile pe care le implica încetarea angajamentului asumat, pentru 4 nazirei. Pavel a consimțit, pentru a nu-i ofensa inutil pe evrei. Probabil că era vorba de o poruncă asemănătoare aceleia pe care o împlinise la Corint, de bună voie (18.18). Pavel învăța că nici un convertit dintre națiuni nu trebuia să se conformeze poruncilor mozaice și că nici un creștin de origine evreiască nu era obligat să țină aceste obiceiuri tradiționale. Totuși, el afirma că nu-i condamna pe evreii care doreau să rămână fideli Legii lui Moise. Cât despre el, Pavel își rezerva dreptul de a respecta aceste practici sau a renunța la ele, în funcție de împrejurări. De aceea, accep-

tarea rugăminții făcute de prezbiterii Bisericii din Ierusalim nu însemna nicidecum o inconsecvență. Numai că, de data aceasta, metoda apostolului nu a reușit. Niște iudei din Asia, văzându-l pe Pavel în Templu, l-au acuzat, pe nedrept, de a fi introdus acolo niște păgâni și au pus noroadele în mișcare, declarând că fariseul transfug i-ar fi învățat pe evreii din diasporă să desconsidere Templul și să violeze Legea mozaică (21.27-29). Probabil că Pavel ar fi fost omorât dacă tribunul Claudiu Lysias, comandantul garnizoanei romane, nu ar fi intervenit rapid cu soldații săi. Apostolul, legat cu două lanțuri, se afla pe punctul de a fi introdus în fortăreața Antonia. În acel moment, el îi ceru tribunului permisiunea de a vorbi mulțimii. Când Lysias are surpriza să constate că Pavel vorbește grecește și că nu este un egiptean insurgent, ci un iudeu din Tars (39), ofițerul consimte ca acesta să se adreseze poporului. Apostolul vorbește în aramaică (22.2), evocându-și anii tinereții, istorisind circumstanțele convertirii sale și dezvoltând vocația divină care îi fusese adresată. Noroadele care îl ascultau, când l-au auzit rostind cuvântul *neamuri*, au început să răcnească: „*la de pe pământ pe un astfel de om! Nu este vrednic să trăiască!*” Atunci căpitanul Lysias a ordonat să fie dus în fortăreața Antonia pentru a-l ancheta. Când centurionul l-a informat pe tribun că era vorba de un cetățean roman (v. 25), a încetat să-l mai chestioneze prin bătaie și le-a poruncit preoților celor mai de seamă să convoace sinedriul pentru ca arestatul să compară a doua zi în fața instanței evreiești.

Pavel nu se putea aștepta la o judecată dreaptă din partea tribunalului suprem evreiesc. Dacă sinedriul l-ar fi condamnat, Lysias trebuia să-l dea pe pârât în mâinile iudeilor. Însă apostolul s-a dovedit foarte abil, divizându-i pe vrăjmașii săi, cu scopul de a-și scăpa viața. El face caz de calitatea sa de fariseu, spunând că, în definitiv, se afla sub acuzare din pricina doctrinei învierii. Cum fariseii și saducheii se urau unii pe alții mai mult decât îl urau pe Pavel, ei s-au divizat imediat în două tabere. Temându-se ca prizonierul să nu-și piardă viața în mijlocul celor două facțiuni dezlănțuite, tribunul le-a poruncit ostașilor să-l ducă din nou în fortăreața Antonia (23.1-10).

Domnul i S-a arătat lui Pavel, în noaptea următoare, și i-a zis: „*Îndrăznește, Pavele! Căci, după cum ai mărturisit despre Mine în Ierusalim, tot așa trebuie să mărturisești și în Roma*” (v. 11). Lucrul acesta avea să se petreacă într-un mod cu totul neașteptat. Un

număr de 40 de iudei s-au legat cu jurământ să-l omoare pe Pavel și au făcut demersuri pentru ca acesta să compară din nou în fața sinedriului, dar un nepot al apostolului a adus acest lucru la cunoștința unchiului său și a tribunului (v. 12-22). Atunci, Lysias l-a trimis pe Pavel, sub o puternică escortă, la Cezareea, reședința lui Felix, procuratorul, adresându-i și o depeșă în acest sens. Aflând că pârâtul era un iudeu din Cilicia, guvernatorul n-a vrut să-l interogheze înainte de sosirea acuzatorilor săi și a poruncit să fie păzit bine în pretoriu, care fusese altădată palatul lui Irod. Când reprezentanții sinedriului s-au înfățișat la Felix, ei l-au acuzat pe Pavel de răscoală, de profanarea Templului și i s-au plâns că Lysias l-ar fi smuls pe acuzat, cu violență, din mâinile lor. (24.1-9). Pavel a respins aceste acuzații (v. 10-21). Cunoscând noua doctrină, cauza respectivului litigiu, și convins de nevinovăția pârâtului, Felix amână soluționarea cauzei sub pretextul de a obține informații suplimentare de la tribunul Lysias. Pavel urma să rămână în detenție, dar prietenii săi aveau permisiunea să-l viziteze. Procuratorul și evreica Drusila, nevastă-sa, au fost puternic impresionați de cuvintele apostolului cu privire la credința în Cristos (v. 24). Declarațiile sale deosebit de serioase au avut darul să-l zguduie din temelii pe Felix, care a promis o nouă audiere. Guvernatorul spera ca Pavel să solicite punerea sa în libertate, în schimbul unei sume de bani (v. 25-26), lucru pe care însă apostolul nu l-a făcut. În momentul când Porcius Festus a preluat funcția lui Felix, trecuseră deja doi ani de la înmărmăntarea lui Pavel (v. 27).

Iudeii sperau ca noul procurator să dea curs dorinței lor, dar acesta nu a autorizat transferul lui Pavel la Ierusalim, ci le-a solicitat pârâșilor săi să se deplaseze la Cezareea (25. 1-6). Pavel a compărut din nou în fața lor, declarându-se nevinovat (v. 7-8). În dorința de a le face pe plac iudeilor, Festus îi propune lui Pavel să-l judece la Ierusalim. Intuind că iudeii ar fi putut profita de această nouă înfățișare, încercând să-l omoare, apostolul, uzând de dreptul său de cetățean roman, face recurs la Cezar (v. 9-11), astfel că procuratorul, depozat de cauza respectivă, trebuia să trimită recurentul la Roma. Tocmai atunci Agripa II, strănepotul lui Irod cel Mare, vine la Cezareea împreună cu soră-sa Berenice, desigur pentru a-l felicita pe Festus, ca urmare a investiției sale în funcția de guvernator. Nefiind încă destul de versat în controversele evreiești și trebuind să trimită împăratului un referat

detaliat în cauza recurată, Festus aduce în discuție și această problemă. Agripa dorește să-l audieze pe Pavel. A doua zi, din ordinul procuratorului, acesta compare înaintea împăratului. Bogata experiență acumulată de Agripa și cunoașterea amănunțită a problemelor de interes evreiesc aveau să constituie o sursă de documentare pentru Festus, în vederea redactării raportului destinat lui Cezar (v. 13-27). Pavel se apără înaintea lui Agripa cu mult tact, cu mare curaj și o elocvență aparte. Într-o concisă autobiografie, prizonierul arată că el a căutat să asculte de Dumnezeuul lui Israel și că apostolatul său creștin constituia o împlinire a vechilor profeții (26.1-23). Când Festus l-a întrerupt pe Pavel, sub motiv că începuse s-o ia razna, apostolul îl interpelează pe Agripa, însă împăratul se cantonează în atitudinea sa de observator a ceea ce el consideră a fi un nou fanatism, și răspunde ironic: „*Curând mai vrei tu să mă îndupleci să mă fac creștin!*” (v. 28). Totuși, el recunoaște nevinovăția lui Pavel și declară că i s-ar fi putut reda libertatea dacă el nu făcea apel la Cezar (v. 31-32).

12. Călătoria la Roma. În toamna aceluiași an (prob. 59), deținutul a fost dus la Roma. (V. *cronologia* de la finele acestui articol). Pavel și alți câțiva înmărmăntați au fost încredințați unui anume Iulius, centurion din cohorta Augusta. Luca și Aristarh, macedonean din Tesalonic (27.1-2), l-au însoțit pe apostol. Relatarea lui Luca este foarte precisă (cf. James Smith: *The Voyage and Shipwreck of St Paul*). Centurionul l-a tratat pe apostol într-un spirit umanitar. Grupul s-a imbarcat la Cezareea, pe o corabie de la Adramit, care trebuia să meargă de-a lungul coastelor Asiei Mici. Pasagerii au acostat la *Sidon*, apoi au atins *Mira*, în Licia, unde au urcat pe un vas comercial din Alexandria, aflat pe punctul de a ridica ancora cu direcția Italia. Cum vântul sufla împotriva, echipajul a fost nevoit să navigheze, de-a lungul coastei, spre NV, până lângă înălțimea *Cnid*, pe coasta Cariei. Apoi, virând spre S, a depășit, cu mare greutate, Capul Salmona, la marginea estică a insulei *Creta*, și a ajuns în locul numit *Limanuri Bune*, pe coasta sudică a Cretei (F.A. 27.3-8). Postul, numit și Ziua Ispășirii, adică ziua a 10-a a lunii tisri (sfârșitul lui septembrie), trecuse (v. 9), astfel că navigația devenea tot mai riscantă, vremea fiind tot mai nefavorabilă. Pavel a recomandat rămânerea la Limanuri Bune, dar sutașul s-a lăsat mai degrabă influențat de căpitanul și proprietarul corăbiei decât de

sfatul unui deținut. Ei doreau să ierneze la Phenix, un port cu o poziție mai bună, ceva mai spre V, pe coasta insulei Creta (v. 9-12). După ce s-a ridicat ancora la Limanuri Bune, un vânt furios a început să sufle din NE și a împins corabia la S de insulița Claudia (numită acum Gozzo). Echipajul a aruncat o parte din încărcătura corăbiei, mânate, timp de două săptămâni spre V. Apostolul a rămas liniștit, ridicând moralul echipajului și pasagerilor: un înger al lui Dumnezeu i s-a arătat și l-a asigurat că toți aveau să scape cu viață (v. 13-26). În a 14-a noapte, măsurându-se adâncimea apei cu ajutorul unei sonde, au dat de pământ. Mateloții au aruncat 4 ancore și au așteptat să se facă ziuă. În zori, au zărit un golfuleț și o plajă. După ce au tăiat cablurile ancorelor, au slăbit funiile cârmelor, au ridicat ventrila cea mică în funcție de direcția vântului și au depus toate eforturile pentru a se apropia de mal (v. 27-40), dar prora s-a înfipt în nisip, în timp ce pupa a început să se rupă de izbitura valurilor. Echipajul și pasagerii s-au aruncat în apă și toți au ajuns teferi la mal. Prezicerea lui Pavel s-a adeverit (v. 41-44). Luca relatează, de o manieră magistrală, acest episod dramatic. Curajul extraordinar al lui Pavel, credința sa neclintită, calmul său contagios, toate acestea dovedesc cum ar trebui să se comporte un creștin aflat într-o mare primejdie.

Naufragiul se aflau pe insula Malta, la 93 km S de Sicilia. Băștinașii au manifestat o bunăvoință neașteptată față de nefericiții pasageri și i-au acordat o cinste deosebită lui Pavel, care a vindecat numeroși bolnavi maltezi (28.1-10). Trei luni mai târziu, sutașul le-a cerut soldaților și deținuților să se imbarce pe o corabie din Alexandria. Vasul respectiv, care iernase la Malta, a acostat la Siracusa, Regio și, în cele din urmă, la Puzole, port al Italiei de miazăzi (foarte aproape de Neapole). Pavel a obținut permisiunea de a petrece 7 zile în comunitatea creștină din Puzole (v. 11-14). Când au luat cunoștință despre sosirea apostolului, creștinii din Roma au trimis niște frați în întâmpinarea sa. Pavel i-a întâlnit la *Forul lui Apiu* și la *Cele Trei Cărciumi*, localități situate, la 69 și respectiv 53 km de Roma (v. 15). Centurionul a încredințat deținuții prefectului gărzii pretoriene (potrivit unei adițiuni conținute de majoritatea manuscriselor N.T.). În funcția respectivă, în anul 61 d.Cr., se afla celebrul Burrus. Totuși, Mommsen și Ramsay consideră că întemnițării au fost încredințați comandantului unei mari unități militare de care aparținea însuși sutașul Iulius, și care

avea în sarcină supravegherea transporturilor cerealiere și, în plus, anumite atribuții polițienești. În definitiv, nu se știe în grija cui a fost dat Pavel, dar este sigur că brațul său drept era legat de brațul stâng al unui ostaș (28.16; Fil. 1.7, 13) și că i s-a permis să locuiască într-o casă închiriată. Soluționarea recursurilor adresate Cezarului dura mult timp, astfel că, după doi ani, Pavel încă aștepta decizia tribunalului (F.A. 28.30).

13. Pavel a fost pus în libertate după ce a compărut înaintea lui Cezar? Finalul cărții Faptele Apostolilor relatează că, după 3 zile de la sosirea sa la Roma, ap. Pavel a chemat pe mai-marii iudeilor, le-a adus la cunoștință motivul prezenței sale la Roma și a stabilit o zi anumită, pentru a le transmite mesajul evanghelic. Ca peste tot, unii au acceptat Evanghelia, alții au respins-o. Atunci Pavel a declarat că mesajul acesta va fi propovăduit păgânilor, care îl vor accepta (28.17-29). Într-adevăr, condiția sa de întemnițat nu l-a împiedicat să-și continue lucrarea de vestire a Evangheliei. Ultimele versete din cartea Faptelor relatează că, timp de doi ani, Pavel „*primea pe toți cei ce veneau să-l vadă, propovăduia Împărăția lui Dumnezeu și învăța pe oameni, cu toată îndrăzneala și fără nici o piedică, cele privitoare la Domnul Isus Cristos*” (v. 30-31). Epistolele către Coloseni, Filimon, Efeseni și Filipeni, redactate în timpul captivității la Roma, aruncă o vie lumină asupra acestei perioade. Fără îndoială că Epistolele către Coloseni, Filimon și Efeseni au fost scrise la începutul detenției, iar cea către Filipeni la sfârșitul captivității. Din aceste scrisori ale lui Pavel, reiese clar că o serie de prieteni fideli l-au ajutat în activitatea sa misionară în Roma. Printre aceștia s-au numărat: *Timotei* (Col. 1.1; Fil. 1.1; 2.19; Film. 1); *Tihic* (Ef. 6.21; Col. 4.7); *Aristarh* (Col. 4.10; Film. 24); *Ioan-Marcu* (Col. 4.10; Film. 24); *Luca* (Col. 4.14; Film. 24). Nici unul dintre prietenii apostolului nu era împiedicat să-l viziteze; de asemenea, solii trimiși de el cu scrisori către Biserici erau ajutoarele sale la Roma. Datorită acestora, în ciuda condiției sale de deținut, Pavel conducea activitatea misionară pe teritoriul Imperiului Roman. Epistolele scrise în captivitate scot la iveală râvna acestui *sol în lanțuri* al lui Cristos, precum și primirea entuziastă de care se bucura propovăduirea sa (Ef. 6.20). El îi îndeamnă mereu pe prietenii lui să-l ceară lui Dumnezeu deschiderea unei noi uși pentru Cuvânt (Col. 4.3). Onisim, sclavul fugit de la

stăpân, a fost un rod al lucrării personale a apostolului înmănițat (Film. 10), care le-a scris filipenilor următoarele: „*În adevăr, în toată curtea împărătească și pretutindeni aiurea, toți știu că sunt pus în lanțuri din pricina lui Isus Cristos*” (Fil. 1.12-13). El le transmite creștinilor din Filipi salutările adresate de credincioșii aflați în casa Cezarului (4.22). Însă nu trebuie să uităm că existau la Roma, în același timp, și niște creștini (poate iudaizanți) care se opuneau lucrării lui Pavel (1.15-18), dar împotrivirea lor nu afecta deloc calmul apostolului înmănițat care, de altfel, era convins de iminența punerii sale în libertate (Fil. 1.25; 2.17, 24; Film. 22). Pavel considera închisoarea ca un mijloc ales de Dumnezeu care să-i permită aducerea la îndeplinire a misiunii lui de ambasador al lui Cristos. Epistolele captivității mai arată că apostolul înmănițat nu a încetat nici o clipă să administreze Bisericele, prin corespondență, combătând mai ales doctrinele greșite care bântuiau Asia Mică. Epistolele scrise în închisoare conțin învățătura cea mai completă a lui Pavel cu privire la Persoana Domnului Isus Cristos și la planul veșnic de mântuire al lui Dumnezeu revelat în Evanghelie. Înflăcărarea apostolului, concepția sa elevată despre îndatoririle creștinului se reflectă în directivele sale cu caracter practic.

Deși cartea Faptelor se termină cu captivitatea lui Pavel la Roma, avem toate motivele să credem că *apostolul a fost pus în libertate la sfârșitul celor doi ani și că a început să călătorească iarăși pentru a propovădui Evanghelia*.

Câteva argumente pe care se bazează această presupunere:

1. *Ultimul verset din Faptele Apostolilor* concordă mai bine cu ipoteza punerii în libertate decât cu o condamnare la moarte. Subliniind că nimeni nu împiedica lucrarea lui Pavel, Luca dă impresia că apostolul nu se gândea nicidecum la sfârșitul său.

2. *Pavel însuși este convins că i se va da drumul* (Fil. 1.25-26; 2.17, 24; Film. 22). Atitudinea adoptată de autoritățile romane față de el i-a permis apostolului să alimenteze această speranță. Persecuțiile lui Nero încă nu se declanșaseră. Acestea au izbucnit subit, fără a fi fost precedate de niște acte de violență din partea autorităților. Legislația romană încă îi considera pe creștini niște iudei sectari, permițându-le practicarea religiei lor. De aceea, s-a presupus că tribunalul imperial l-a declarat pe Pavel nevinovat și l-a achitat. Cu atât mai mult cu cât Festus, procuratorul Iudeii întoc-

mise, cu siguranță, un raport favorabil apostolului (F.A. 26.31), iar iudeii se pare că nu au trimis pe nimeni la Roma ca să-l acuze pe Pavel (28.21).

3. *Tradiția* achitării apostolului, a reluării turneelor misionare și a unei a doua înmănițări este foarte veche. *Clement de Roma* (96 d.Cr.) afirmă că Pavel a atins *marginile Occidentului*, expresie care pare să indice Spania. La rândul său, *Fragmentul Muratorian* (170 d.Cr.) menționează sosirea apostolului în Spania. Aceste mărturii concordă cu *Istoria Ecclesiastică* a lui Eusebiu (324 d.Cr.), care a redat tradiția curentă: „*După ce a rostit cuvântul său de apărare, apostolul a fost pus în libertate și apoi și-a reluat călătoriile misionare. Revenind la Roma, a fost martirizat*.” Cum tradiția aceasta nu se sprijină pe probe absolut convingătoare, nu ar putea sluji ea singură ca argument, dar vechimea tuturor acestor mărturii și autoritatea de care s-au bucurat, la vremea lor, confirmă celelalte argumente, mai ales că nu s-au semnalat dovezi contrare.

4. *Numeroase probe interne și externe atestă că Epistolele către Timotei și Tit au fost scrise de Pavel. Or, Faptele Apostolilor nu le menționează, deoarece ele au fost redactate mai târziu.* Constatarea aceasta ne determină să reținem tradiția pe care ne-a transmis-o Eusebiu.

Am putea reține, așadar, că recursul adresat lui Cezar a avut ca rezultat achitarea lui Pavel. Însă etapele următoare ale vieții sale nu pot fi reconstituite decât pe temeiul unor deducții rezultate din aluziile care figurează în I, II Timotei și Tit, precum și cu ajutorul tradiției. S-ar putea ca, după eliberare, apostolul să se fi deplasat, așa cum își manifestase dorința (Fil. 2.24; Film. 22), în Asia Mică și Macedonia. Potrivit cu I Tim. 1.3, Pavel s-a dus în Macedonia și l-a însărcinat pe Timotei să administreze Bisericele din împrejurimile Efesului. Nu știm unde se afla el când a scris I Timotei; din I Tim. 3.14 rezultă că apostolul nădăjduia să se întoarcă în curând la Efes. Epist. către Tit arată că Pavel îl lăsase pe acest ucenic al său în fruntea Bisericilor din Creta și avea de gând să ierneze la Nicopolis (Tit 3.12). Însă ne sunt cunoscute 3 localități cu acest nume, și fiecare dintre ele ar fi putut să fie cea vizată de textul menționat: una în Tracia, în apropiere de Macedonia; o alta, în Cilicia, și o a 3-a în Epir. După părerea noastră, la ultima dintre acestea se referă pasajul din Tit 3.12.

Admițând vechea tradiție a călătoriei în Spania (a se vedea mai sus), am putea presupune că Pavel s-a dus acolo după ce a străbătut din nou Asia Mică și Macedonia. La întoarcerea din Spania, el se va fi oprit în Creta, unde l-a lăsat pe Tit; apoi, se va fi deplasat din nou în Asia, de unde se pare că i-a expediat Epist. lui Tit. Din II Tim. 4.20 aflăm că Pavel a trecut prin Corint și Milet, deci prin Grecia și Asia. Nu se știe dacă a iernat la Nicopolis. Numeroși exegeți sunt de părere că apostolul nu a mai ajuns la Nicopolis în Epir, deoarece ar fi fost arestat și dus iarăși la Roma. Epistolele scrise de Pavel în această perioadă ne furnizează câteva informații: evanghelizând noi regiuni, el nu neglija Bisericile deja întemeiate, ci le organiza cât mai bine cu putință. Presimțind sfârșitul brusc al carierei sale și intuind că Bisericile erau expuse unor noi pericole, din exterior și din interior, Pavel scrie Epistolele pastorale (II Timotei și Tit), care conțin ultimele sale instrucțiuni cu privire la organizarea Bisericilor și la problemele pe care acestea urmau să le rezolve.

14. Ultima detenție și martirajul. Probabil că prima înțemnițare a lui Pavel la Roma a luat sfârșit în anul 62 (sau 63) d.Cr. Ulterior, Pavel ar mai fi predicat Evanghelia timp de 4 ani. Eusebiu susține că martiriul apostolului ar fi avut loc în anul 67, iar Hieronymus optează pentru anul 68. Nu ne sunt cunoscute circumstanțele acestei a doua arestări. Epist. a II-a către Timotei, redactată la Roma, cu puțin timp înaintea morții lui Pavel, conține câteva scurte aluzii la înțemnițarea sa. În anul 64, Nero a declanșat persecuția contra creștinilor din capitală și, desigur, prigoana s-a manifestat sporadic și în provincii (I Pet. 4.13-19). S-ar putea ca, după cum au presupus unii exegeți, apostolul să fi fost denunțat de numitul Alexandru (II Tim. 4.14). Indiferent care a fost locul arestării sale, Pavel trebuia să compară în fața tribunalului din Roma. Motive posibile: un nou recurs al apostolului la Cezar; învinuirea de crime, pretinse a fi fost comise în Italia (poate și de complicitate la incendierea Romei); dorința provincialilor de a câștiga trecere înaintea lui Nero prin trimiterea, în stare de arest, a unui personaj foarte important. În momentul redactării celei de a doua Epist. către Timotei, Pavel îl avea cu sine numai pe Luca (II Tim. 4.11). Unii ucenici îl abandonaseră (1.15; 4.10, 16), iar alții îi făceau anumite servicii la mari distanțe (v. 10, 12). Tribunalul imperial în fața căruia Pavel a compărut

din nou nu l-a condamnat cu ușurință (v. 17), dar l-a menținut în detenție. Poate că apostolul și-a dovedit nevinovăția, însă a rămas în închisoare din pricina credinței sale în Isus Cristos. El vorbește despre lanțurile sale (1.8, 16), precizează că este tratat ca un răufăcător (2.9), presimte că i se apropie sfârșitul (4.6-8). Fără îndoială că, în cele din urmă, apostolul a fost condamnat la moarte. Potrivit politicii inaugurate de Nero în anul 64, singură mărțurisirea credinței creștine îl făcea pe oricine pasibil de pedeapsa capitală. Tradiția spune că apostolul, în calitate de cetățean roman, a fost decapitat pe drumul care ducea către portul Ostia. Această schiță a vieții lui Pavel se bazează pe Faptele Apostolilor și pe Epistole, dar este clar că nu ne-au fost relatate toate detaliile. Câteva texte lasă să se întrevadă multe alte episoade ale unei existențe atât de frământată (Rom. 15.18-19; II Cor. 11.24-33).

15. Personalitatea, lucrarea și concepția teologică ale lui Pavel. Cartea Faptele Apostolilor și Epistolele lui Pavel pun în evidență caracterul său și imensa valoare a lucrării sale. Este dificilă descrierea unei personalități atât de complexe căreia, prin convertire, i-a crescut nespus de mult râvna spirituală. Pătrunzând cu ușurință semnificația deplină a adevărului, Pavel a tras învățăminte practice și concluzii logice. Deoarece învățăturile creștine i-au cuprins atât inima, cât și mintea, pasiunea sentimentală egalează vigoarea intelectuală la acest bărbat fără seamăn. El concepe deopotrivă aspectul teoretic și implicațiile practice ale adevărului, își expune doctrinele ca un dialectician desăvârșit, în timp ce introduce creștinismul, în viața de toate zilele, cu o dibăcie și înțelepciune de neîntrecut. Acest bărbat sensibil, înflăcărat, care trăiește adesea momente extatice, caută să aprofundeze tot mai mult învățătura pe care o propagă în jurul său. Capabil nu numai să atingă cele mai înalte piscuri ale gândirii religioase, dar și să dea un exemplu uimitor de conduită creștină, el se dovedește a fi un mare om de acțiune. Supusă în întregime controlului Duhului lui Dumnezeu, această natură intelectuală și spirituală, bogată, înflăcărată și curată, l-a destinat pe Pavel pentru apostolat. Prin fapte și prin cuvinte, el s-a străduit întotdeauna să facă Evanghelia lui Cristos inteligibilă fiecărui om cufundat în bezna păgânătății. Cartea Faptelor descoperă metoda lui Pavel. El a primit sarcina de a face din creștinism religia universală, degajată de ceremoniile evreiești și

accesibilă fiecărui om de sub soare. Desigur că nu numai Pavel a fost destinat atingerii acestei ținte divine, dar el a contribuit, mai mult decât orice misionar, la aducerea creștinismului în mijlocul lumii. El trăia într-o strică dependență de Cristos, ca lucrător de cea mai mare valoare pe ogorul Evangheliei. Pe de altă parte, Epistolele lui Pavel conțin interpretarea inspirată pe care a dat-o el învățaturii și moralei propovăduite de Domnul Isus Cristos. Pavel a fost și rămâne cel mai mare teolog al tuturor timpurilor. Concepția sa teologică izvorăște din însăși convertirea sa la creștinism, act prin care el și-a dat seama, pe neașteptate și perfect de bine, de zădărnicia eforturilor personale în vederea obținerii mântuirii. De asemenea, el a înțeles foarte clar: dependența totală a păcătosului de harul suveran al lui Dumnezeu; caracterul desăvârșit al operei de răscumpărare pe care Isus Cristos, Fiul lui Dumnezeu, a îndeplinit-o prin moartea și învierea Lui. Drept consecință, nimeni nu poate fi mântuit decât prin credință, prin identificarea cu Cristos. Mântuirea constă în a fi îndreptățit de Dumnezeu, El acordând omului acest dar din pricina ascultării lui Cristos. Păcătosul îndreptățit astfel, unit cu Domnul Isus, devine părtaș tuturor binecuvântărilor spirituale veșnice și temporare, cerești și pământești pe care Cristos i le-a câștigat prin jertfa Sa de la cruce. Plecând de la acest fundament al credinței, Pavel, inspirat de Duhul Sfânt, reușește să expună pe larg toate lucrurile privitoare la Persoana și lucrarea lui Cristos. Chestiunea mântuirii este tratată, de o manieră completă, în Epist. către Galateni și Romani. Epistolele captivității îl înalță pe Cristosul glorificat și aduc elogii planului veșnic al harului lui Dumnezeu cu privire la Biserica Sa. Pe lângă aceste teme fundamentale, Epistolele lui Pavel pun în lumină aproape toate aspectele credinței creștine și întreaga paletă a datorilor credinciosului. Sistemul teologic paulin este focalizat pe harul divin, temă inepuizabilă ale cărei profunzimi apostolul le-a sondat cu mare interes. El l-a descoperit națiunilor păgâne pe Mesia cel vestit de profeții lui Israel. Dumnezeu l-a ridicat pe Pavel pentru a prezenta omenirii Persoana și lucrarea Mântuitorului său. Printre apostoli, el a fost, în mod incontestabil, cel mai bun teolog și cel mai înflăcărat misionar. Cine ar încerca să ignore interpretarea pe care ne-o dă Dumnezeu, prin pana lui Pavel, cu privire la învățătura și lucrarea Domnului Isus Cristos, ar

dovedi că nu are nici cea mai mică idee despre creștinism.

16. Cronologie. Chiar dacă ne este cunoscută, în ansamblu, desfășurarea vieții lui Pavel, totuși nu putem data, întotdeauna și cu exactitate, faptele și scrierile sale. Două date din cartea Faptelor pot sluji ca puncte de reper: Înălțarea Domnului, în anul 30 d.Cr. (unii exegeți opinează pentru anul 29) și moartea lui Irod Agripa (F.A. 12.23), situată în unanimitate în anul 44. Dar aceste două date nu sunt suficiente pentru a putea preciza toată cronologia care ne preocupă pe noi. Unii au considerat că am putea realiza acest lucru, pornind de la data când Festus a devenit procurator al Iudeii (probabil în anul 60 d.Cr.). Josephus situează sub domnia lui Nero (începută în anul 54 d.Cr.), aproape toate evenimentele care țin de cariera de procurator a lui Felix. La rândul său, Pavel afirmă, în F.A. 24.10, că Felix a guvernat neamul evreiesc „*de mulți ani*”. Prin urmare, nu este posibil să plasăm înfățișarea lui Pavel înaintea lui Felix la o dată anterioară anului 57. Cum apostolul fusese înmormântat 2 ani la Cezareea, investirea lui Felix trebuie să fi avut loc în anul 59, și nu mai târziu, căci Albinus i-a succedat în anul 62, iar evenimentele care-l privesc pe acesta s-au desfășurat în ceva mai bine de un an. Dacă Festus devine procurator în anul 59, în toamna aceluiași an a fost trimis Pavel în Italia. Înseamnă că apostolul a sosit la Roma în primăvara anului 60, pentru că el a iernat la Malta. Prin urmare, sfârșitul cărții Faptelor și eliberarea din prima detenție la Roma s-ar situa în anul 62 (F.A. 28.30).

Partizanii acestei cronologii datează retrospectiv evenimentele de la începutul carierei apostolului, plecând de la anul 59 (investitura lui Festus). Arestarea lui Pavel s-a produs în anul 57 (F.A. 24.27), la sfârșitul celui de al 3-lea turneu misionar al apostolului. Așa fiind, iată desfășurarea *retrospectivă* a evenimentelor: iarna la Corint, înaintea arestării (20.3); toamna precedentă în Macedonia (v. 1-2); înainte de aceasta, 3 ani petrecuți la Efes (v. 31), unde venise din Antiohia, după ce străbătuse în grabă Galatia și Frigia (18.23). A 3-a călătorie misionară ar fi durat 4 ani. Dacă Pavel s-a aflat la Ierusalim în primăvara anului 57, cel de al 3-lea turneu misionar trebuie să fi început în primăvara anului 53. S-a scurs foarte puțin timp între a 3-a și a doua călătorie care a durat cel puțin 2½ ani, căci apostolul a petrecut 18 luni la Corint (v. 11), iar parcurgerea itine-

rului precedent a durat un an (15.35 - 17.34). Deoarece inscripția descoperită la Delfi, în anul 1905, permite fixarea datei proconsulatului lui Galion între mai 51 și mai 52, prezentarea lui Pavel înaintea acestui magistrat ar trebui plasată la începutul anului 52. Dacă a doua călătorie misionară s-a terminat în toamna anului 52, ea trebuie să fi început în primăvara anului 50, la numai câteva zile după Conferința de la Ierusalim, eveniment foarte important, care a avut loc probabil în anul 49. Prima călătorie misionară va trebui deci să fie plasată, cu aproximație, între anii 44, anul morții lui Irod Agripa (F.A. 12), și 49, data desfășurării conferinței (F.A. 15); mai exact, primul turneu misionar al lui Pavel ar fi putut să aibă loc între anii 46-48, dacă nu cumva a durat mai mult.

Pentru a fixa data convertirii apostolului, ar trebui să comparăm elementele de mai sus cu ceea ce spune Pavel în Galateni 2.1: „*După paisprezece ani, m-am suit din nou la Ierusalim, împreună cu Barnaba.*” Desigur că el face aluzie aici la Conferința de la Ierusalim, din anul 49. Dar care este punctul de plecare al acestui interval de 14 ani? După unii comentatori, ar fi vorba de data convertirii apostolului (Gal. 1.15-16): anul 35, dacă se include și primul din cei 14 ani, 36 dacă nu se ia în calcul. Însă Pavel menționează, în Gal. 1.18, că el s-a suit la Ierusalim pentru prima dată, la 3 ani după convertirea sa. Ar fi mai logic deci să datăm cei 14 ani din Gal. 2.1 pornind de la sfârșitul acestor 3 ani, caz în care convertirea lui Saul ar fi avut loc în anul 32 (34), dacă se include (sau nu) primul an. (În general, evreii calculau timpul, incluzând atât anul sau ziua, luate ca punct de plecare, cât și cele de la sfârșitul intervalului; compară, de exemplu, cele *trei zile* petrecute de Domnul Isus în mormânt). *În concluzie*, s-ar putea plasa convertirea, în anul 34; prima vizită la Ierusalim (1.18), în anul 36; cei 14 ani în discuție (2.1) s-ar fi terminat în anul 49. Însă toate aceste date sunt discutabile. Unii exegeți, susținând că Festus ar fi devenit procurator al Iudeii în anul 55, dau înapoi toate aceste date cu 5 ani. Pe de altă parte, cei ce plasează moartea lui Pavel în primul an al persecuției lui Nero, fac caz de anul 64. Totuși, datele la care ne-am oprit noi sunt, de departe, cele mai plauzibile și ne permit să alcătuim tabelul următor:

- moartea, învierea și înălțarea lui Cristos	30
- convertirea lui Saul	34 (?)
- prima vizită ulterioară la Ierusalim (Gal. 1.18)	36

- Pavel la Tars	37-43
- Transmiterea către Biserica din Ierusalim a ajutoarelor provenite de la creștinii din Antiohia (F.A. 11.30)	44
- prima călătorie misionară	46-48
- Conferința de la Ierusalim	49
- a doua călătorie misionară	50-52
- I și II Tesaloniceni	51
- a treia călătorie misionară	53-57
- Epist. către Galateni	54
- I Corinteni	55, 56
- II Corinteni	56
- Epist. către Romani	56, 57
- arestarea	57
- Internarea la Cezareea	57-59
- Festus devine procurator al Iudeii	59
- Pavel sosește la Roma	60
- Epistolele către Coloseni, Filimon, Efeseni	60 sau 61
- Epist. către Filipeni	61 sau 62
- Eliberarea după prima detenție la Roma	62
- I Timotei	63 sau 64
- Epist. către Tit	64 sau 65
- Epist. către Evrei (admițând că Pavel ar fi autorul ei)	65 sau 66
- II Timotei	66
- Moartea lui Pavel	66

PĂCAT

1. Definiție:

„*Păcatul este fărădelege*” (I Ioan 3.4). „... *unde nu este o lege, acolo nu este nici călcare de lege. ...Păcatul nu este ținut în seamă câtă vreme nu este o lege*” (Rom. 4.15; 5.13). Prin urmare, păcatul este orice neascultare de voia revelată a lui Dumnezeu, marele nostru Legislator. Păcatul se manifestă sub două aspecte: prin *omitere* (neglijența de a face lucrurile poruncite de Legea lui Dumnezeu) și prin *comitere* (săvârșirea oricărui lucru interzis prin Lege) (Iac. 4.17), ambele fiind la fel de grave. Cea mai mare poruncă este cea referitoare la dragostea de Dumnezeu (Mc. 12.28-31; Rom. 13.8-10); așadar, cel ce nu-L iubește pe Dumnezeu a comis cel mai mare păcat, cea mai gravă greșală, care constă în a se substitui lui Dumnezeu și a asculta de voința sa proprie în locul voii lui Dumnezeu.

2. Terminologie

Luat *stricto sensu*, cuv. păcat este o traducere a termenului ebr. *Hatta't* (sau *Het'*, *Hatta'ah*) și a cuv. gr. *hamartia* = greșirea țintei sau o deviere de la obiectivul propus (Gen. 20.9; Jud. 20.16; Rom. 3.23). Totuși, *păcat* este utilizat adesea ca un termen generic, incluzând tot ce, în atitudinile, gândurile și comportamentul creaturilor raționale ale lui Dumnezeu, este contrar voii revelate a Domnului (Rom. 3.20; 7.7; Iac. 4.17; etc.). Iată acum câteva cuvinte care fac să rezulte diferite aspecte ale păcatului:

în ebr.	în gr.	semnificație
'avel, 'avlah; 'avon	<i>adikia</i>	injustiție, incorectitudine, nedreptate (Gen. 44.16; Rom. 9.14)
<i>pecha'</i>	<i>parabasis</i>	încălcare deliberată, crimă, greșeală gravă (I Împ. 8.50; Is. 1.28; Rom. 4.15)
	<i>paraptōna</i>	greșeală, eroare (deliberată) (Mt. 6.14-15; Ef. 2.1)
<i>recha'</i>	<i>anomia</i>	contravenție, abatere de la lege, nelegiuire (II Sam. 22.22; Mt. 7.23)
	<i>paranomia</i>	illegalitate (termen înrudit cu <i>anomia</i> ; II Pet. 2.16)
<i>ma'al</i>	<i>apistia</i>	necredință, infidelitate, necredincioșie, trădare (Mt. 13.58; Rom. 3.3; 4.20).

Alți termeni grecești evocă și alte aspecte ale păcatului: *kakia* și *ponēria* = răul moral și spiritual; *opheilēma* = datorie; *enochos* = vinovat față de lege.

În general, păcatul, sub toate aspectele, formele și exprimările sale, este o revoltă contra lui Dumnezeu din partea omului care, printr-o decizie inteligentă și voluntară, refuză să se conformeze naturii lui Dumnezeu, să respecte Legea Lui. În calitate sa de ființă morală, fiind creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu, omul este dotat cu simț de răspundere, de unde decurge extrema gravitate a păcatului în revelația biblică.

3. Originea păcatului

Păcatul era prezent în univers, înainte de căderea lui Adam și a soției sale, Eva (Gen. 3.1; Ioan 8.44; etc.). Originea păcatului face parte din „*taina fărădelegii*” (II Tes. 2.7): poate că o explicație rațională ar fi avut ca rezultat să ne distragă de la preocuparea biblică inițială, adică originea și consecințele păcatului în viața omenească (I Tim. 2.14; Iac. 1.13-14). Și iată că primul om, creat bun, dotat cu o natură morală și capacitatea de a asculta sau nu, cedează atacurilor Ispititorului (Gen. 3). Scopul urmărit de Vrăjmaș a fost să semene îndoiala cu privire la veracitatea, dragostea și credincioșia lui Dumnezeu, să le inspire primilor oameni o „*declarație de independență*” față de Dumnezeu și să-i împingă într-o stare de rebeliune blestemată, ca urmare a tendinței de a ajunge egali cu Dumnezeu. În felul acesta, păcatul lui Adam are o întreită dimensiune, el fiind: intelectual, voluntar și afectiv (v. *Cădere*).

Se numește *păcat originar* acest păcat al lui Adam care a antrenat tot neamul său în cădere și moarte (Rom. 5.12). În art. *Cădere*, am dovedit caracterul nebiblic al doctrinei

catolice referitoare la acest punct: potrivit Bisericii Romano-catolice, botezul „*ridică păcatul originar*” al copilului mic, greșeală de care, dacă acesta din urmă moare, nu poate fi absolvit. Evident că orice copil moștenește de la părinți o natură păcătoasă (Ef. 2.3); dar el nu se face vinovat de încălcarea Legii lui Dumnezeu, de vreme ce nu a perceput-o. Pavel descrie starea de nevinovăție în care trăia el până când trezirea conștiinței l-a făcut să cunoască porunca, pofta, căderea personală și moartea (Rom. 7.7-11).

4. Consecințele păcatului

a) *Relații rupte*: omul, creat să trăiască în prezența lui Dumnezeu și în comuniune cu El ajunge pe punctul de a evita întâlnirea cu Domnul (Gen. 3.8); mânia lui Dumnezeu se exprimă prin intermediul condamnării, blestemului și expulzării omului din grădină – nici nu putea fi altfel, dacă Dumnezeu voia să rămână fidel principiilor și naturii Sale drepte și sfinte.

b) *Neamul omenesc decăzut*: căderea s-a răsfrânt nu numai asupra lui Adam și a soției sale, Eva, ci i-a afectat pe toți urmașii lor – întreaga lume este solidară în rău cu primii săi părinți, istoria nelegiuirilor și actelor de violență pe care le-a experimentat omenirea, de-a lungul veacurilor, este o mărturie zdrobitoare în acest sens. Această solidaritate comportă următoarele aspecte:

(i) *imputație*: prin greșeala unui singur om, păcatul, osânda și moartea au trecut asupra tuturor oamenilor, pentru că toți au păcătuit când a păcătuit strămoșul lor (Rom. 5.12, 14-19; I Cor. 15.22). Această imputație este consecința firească a rolului avut de Adam în raport cu posteritatea sa, și anume aceea de lider reprezentativ (înfăptuirea mântuirii noastre prin lucrarea lui Cristos, se bazează pe același principiu de solidaritate, constând în identificarea credinciosului cu Mântuitorul său) (v. *Imputație*).

(ii) *Corupție*: posteritatea lui Adam a moștenit o natură păcătoasă, adică o pervertire a gândirii, a atitudinilor, a voinței, a conștiinței și a sentimentelor (Mc. 7.20-23; Rom. 3.10-18; etc.). Gândirea omului natural este condiționată, guvernată de vrăjmășia sa față de Dumnezeu. Aici intervine expresia teologică de „*depravare totală*” care, desigur, nu este incompatibilă cu exercitarea virtuților naturale și cu promovarea moralității civice. (Fără îndoială că nu toți oamenii sunt „*putrezi*” din creștet până în tălpi, deoarece „*lucrarea Legii este scrisă în inimile lor*”, Rom. 2.14-15). Însă

expresia „*depravare totală*” vrea să spună că stricăciunea păcatului a pătruns în toate compartimentele ființei omenești și, ca urmare, toate faptele pe care omul le-ar săvârși în spiritul Legii divine nu sunt suficiente pentru a-l face plăcut lui Dumnezeu și a satisface exigențele Sale absolute în vederea mântuirii (Rom. 8.7; I Cor. 2.14; etc.).

(iii) *Universalitatea* păcatului este mai mult decât evidentă. În primul rând, omul are o ereditate care îl conduce spre păcat (Ps. 51.5; 58.3; Iov 14.4). Apoi, întreaga noastră ființă este contaminată de rău: gândurile, acțiunile, cuvintele, sentimentele, voința noastră, toate sunt afectate de păcat (Gen. 6.5; 8.21; Mt. 15.19; Gal. 5.19-21; Rom. 7.14-23). În al treilea rând, nu există nici o creatură omenească fără prihană înaintea lui Dumnezeu (I Împ. 8.46; Ecl. 7.20; Rom. 3.9-12, 23; etc.).

(iv) *Incapacitate*: omul decăzut nu este în stare să-și schimbe caracterul, nici să facă tot ce vrea. El nu poate pricepe lucrurile Duhului lui Dumnezeu, pentru că acestea trebuie să fie judecate duhovnicește (I Cor. 2.14). Dar nu numai că omul nu se supune Legii lui Dumnezeu – el nici nu poate să se supună (Rom. 8.7-8). Chiar și credința îi este imposibilă fără o intervenție a harului lui Dumnezeu (Ioan 6.44-45, 65). Starea disperată a omului decăzut, ajuns rob al păcatului, face să strălucească gloria Evangheliei prin faptul că aceasta poate să-i pună la dispoziție lucrurile pe care el nu le-ar putea dobândi niciodată prin propriile sale eforturi.

(v) *Vinovăție și osândă*: mânia lui Dumnezeu este răspunsul inevitabil și necesar al dreptății Sale față de răzvrătirea omului, și numeroase texte din Vechiul și Noul Testament dovedesc realitatea ei. Limbajul folosit în Sf. Scriptură este de natură să scoată în evidență caracterul foarte sever al acestei mâni sfinte și drepte (Ioan 3.36; Rom. 1.18; 2.5, 8; 3.5; 5.9; Ef. 2.3; 5.6; etc.).

(vi) *Răsplata*. Judecata păcatului este o consecință inevitabilă a celor spuse mai sus, și Dumnezeu o aplică adesea în viața aceasta, nu numai în viitor (Rom. 1.18 și urm.). Pedepsirea păcatului contribuie la menținerea prestigiului lui Dumnezeu, Legislatorul și Stăpânitorul cel drept și sfânt. Pedepsindu-i pe cei ce păcătuiesc, Dumnezeu urmărește mai multe scopuri: aducerea păcătosului la pocăință și credință (scopul *răscumpărător*); disciplinarea credinciosului (scopul *pedagogic*); împiedicarea extinderii necontrolate a răului și limi-

tarea distrugerilor pricinuite de păcat (scopul *preventiv*).

c) *Creațiunea supusă deșertăciunii*. Expresie misterioasă, această afirmație (Rom. 8.19-22), ne amintește că, în ansamblul ei, creația a suferit consecințele căderii omului în păcat: munca istovitoare, dereglarea unor procese naturale, bolile și suferințele, distrugerea florei și faunei. Este o situație provizorie, care va fi urmată de apariția cerurilor noi și a pământului nou, unde va domni neprihănirea.

5. Biruința asupra păcatului

Esenta învățăturilor biblice este mărturia despre intervenția puternică a lui Dumnezeu pentru soluționarea problemei păcatului, îndeosebi prin răscumpărarea înfăptuită în Persoana Fiului Său, Isus Cristos, al doilea Adam. Datorită măreței opere săvârșite de Cristos Isus – nașterea Sa miraculoasă, viața Sa de ascultare perfectă de voia Tatălui, moartea Sa pe cruce, învierea dintre cei morți, înălțarea Lui la dreapta lui Dumnezeu, controlul Său suveran asupra istoriei omenirii și revenirea Sa glorioasă – păcatul a fost învins.

Isus a fost făcut păcat pentru noi (II Cor. 5.21). O asemenea expresie ne depășește; semnificația ei este, nu numai că Domnul Isus a luat asupra Lui, pe cruce, toate păcatele lumii, așa cum o făcea „*lapul emisar*” (lapul pentru Azazel) pentru copiii lui Israel (Lv. 16.21; Is. 53.5-6, 8, 10; I Ioan 2.1), dar însăși expresia păcatului înaintea lui Dumnezeu, Care L-a blestemat pe El, în loc să ne blesteme pe noi (Gal. 3.13).

a) *Încredințarea de păcat* sau convingerea că sunt un om păcătos este unul din cele mai mari haruri pe care Domnul poate să ni-l acorde. În fond, este cheia care îmi deschide drumul spre toate celelalte. Numai Duhul Sfânt poate produce o asemenea convingere în cugetul nostru (Ioan 16.8). Pentru a fi îndreptățit, omul trebuie să strige mai întâi: „*Dumnezeule, ai milă de mine, păcătosul!*” (Lc. 18.38). Dacă pretindem că nu am păcătuit, mințim (I Ioan 1.8, 10).

b) *Iertarea păcatelor* este acordată, de acum încolo, oricărui păcătos care crede, din toată inima lui, în jertfa de pe Calvar. Mielul lui Dumnezeu a ridicat păcatul lumii (Ioan 1.29); El a șters (în textul fr.: *a abolit*. N. Ed.) păcatul prin jertfa Sa unică (Evr. 9.26); sângele Lui ne curățește de orice păcat (I Ioan 1.7). După ce L-a dat pe Fiul Său pentru noi, Dumnezeu nu ne mai tratează potrivit cu păcatele noastre (Ps. 103.10, 12).

Vinul de la Cina Domnului este simbolul sângelui legământului cel nou, care s-a vărsat pentru iertarea păcatelor (Mt. 26.28). Oricine crede în Cristos primește, în Numele Lui, iertarea păcatelor (F.A. 10.43). Aceste păcate, roșii cum este cârmăzul, au devenit albe ca zăpada (Is. 1.18). El le-a aruncat înapoia Sa și le-a risipit ca un nor (44.22), le-a aruncat în fundul mării (Mica 7.19), ajungând chiar să le uite (v. 18)! Păcatele noastre sunt inexistente pentru Dumnezeu (Ier. 50.20). Aleluia! (Pentru *păcatul care nu se poate ierta*, a se vedea: *Duhul Sfânt; Iertare*).

Toate efectele determinate de căderea în păcat a lui Adam au fost anulate: onoarea lui Dumnezeu a fost apărută, sfințenia Lui, satisfăcută și gloria Sa, manifestată. Dumnezeu a răspuns vinovăției și păcătoșeniei omului prin *îndreptățire* (v. ac. cuv.), corupției și degradării morale prin *sfințire* (v. ac. cuv.), suferinței și morții prin *glorificare* (v. *Proslăvi; Iertare*).

PĂDUCHE. (În ebr.: *kinnam* sau *kinnim*). O mică insectă, dăunătoare omului. Păduchii au constituit a 3-a urgie cu care Dumnezeu a lovit Egiptul pe vremea lui Moise (Ex. 8.17; Ps. 105.31). Unii traducători străini au redat termenul prin *fânțar*, dar Josephus Flavius susține că este vorba de *păduche*, și se pare că el are dreptate. Într-adevăr, în Orient, păduchii sunt priviți întotdeauna ca un flagel de primă mărime. Cu greu ne putem imagina ce a însemnat cumplita înmulțire a păduchilor pentru faraon și poporul lui.

Pentru a scăpa de această pacoste, musulmanii își rad părul capului și se depilează, potrivit unui vechi obicei practicat de preoții egipteni.

PĂDURE. O suprafață întinsă acoperită cu arbori (Is. 44.14). În vremurile biblice, pe teritoriul Libanului se întindea o renumită pădure de cedri și pini (I Împ. 7.2); o alta, plecând de pe coasta mediteraneană, pătrundea adânc în munții lui Efraim (Jos. 17. 15, 18); o a treia pădure exista în țara lui Iuda (I Sam. 22.5) și, în sfârșit, este menționată pădurea lui Efraim care, potrivit unei opinii majoritare, se întindea pe malul răsăritean al Iordanului, în apropiere de Mahanaim (II Sam. 18.6).

PĂGÂN. Forma populară a termenului latin *paganus* = țăran, sătean. Într-adevăr, locuitorii de la țară au primit Evanghelia cu mai multă dificultate decât populația urbană.

V.T. folosește, de regulă, cuv. *goyim*, pentru a distinge *națiunile* (Neamurile) (v. ac. cuv.) de poporul ales. Termenul gr. corespunzător este *ethnos*. Vulgata a redat acești doi termeni prin *gentiles*, derivat din lat. *Gentes*, care a dat, în fr., *gentils*, cuv. mai puțin utilizat astăzi decât *păgâni*.

Pentru N.T., păgânii sunt adeptii vechilor culte idolatre. Evanghelizarea și admiterea lor în Biserică a constituit o problemă pentru primii creștini, proveniți ei înșiși din mijlocul poporului evreu. A fost nevoie ca apostolii, îndeosebi Pavel, să precizeze o doctrină cuprinzătoare cu privire la ei. Iată punctele principale ale acestei învățături:

1. Înainte de cruce, nu a existat un mesaj mântuitor pentru păgâni. Când Cristos i-a trimis pe cei 12 apostoli, le-a precizat să nu meargă la păgâni (Mt. 10.5-6); El Însuși nu a venit decât pentru casa lui Israel (15.24); El nu va putea răspunde așteptărilor grecilor decât după ce Își va fi dat viața ca jertfă (Ioan 12.20, 24, 32).

2. Păgânii sunt „*morți în greșeli și păcate..., fără drept de cetățenie în Israel, străini de legămintele făgăduinței, fără nădejde și fără Dumnezeu în lume*” (Ef. 2.1, 11-12). Totuși, păgânii sunt răspunzători și nici nu se pot dezvinovăți înaintea lui Dumnezeu, Care li S-a revelat prin natură și glasul propriei lor conștiințe (Rom. 1.20).

3. Și totuși, Dumnezeu este și Dumnezeul păgânilor (3.29). Cristos a murit pentru a-i apropia de Tatăl, ca și pe evrei, spre a alcătui împreună - iudei și Neamuri - Biserica Sa, Trupul Lui (Ef. 2.13-16; 3.6).

4. După moartea pe cruce a Fiului lui Dumnezeu, apostolii sunt trimiși, în mod expres, la Neamuri: Petru (F.A. 10.15, 20), Pavel (9.15; 26.17-18; Rom. 1.5), Barnaba (Gal. 2.9), etc. Deoarece o bună parte din poporul ales refuză să creadă Evanghelia, în vreme ce numeroși păgâni se întorc la Dumnezeu, se spune că mântuirea a trecut de la iudei la Neamuri (F.A. 13.46-48; 18.6; 28.25-28). În felul acesta, păgânii sunt *îmbogățiți*; însă va veni o zi când se vor produce convertirea și restaurarea națiunii israelite (Rom. 11.11-15). Domnul Isus Se va întoarce în momentul când se va fi împlinit numărul total al păgânilor (aleși) și Israel va fi acceptat pe Mesia (v. 25-27).

5. Creștinilor de origine evreiască le-a fost foarte greu să admită că mântuirea le era rezervată și păgânilor (F.A. 11.1-3, 17-18). După ce a fost soluționat acest punct, ei și-au pus o nouă problemă: nu ar trebui să li se impună

păgânilor convertiți circumcizia și păzirea Legii lui Moise (15.5)? Decizia luată la Conferința de la Ierusalim a fost foarte clară: iudeii înșiși nu au putut fi îndreptățiți decât prin credința în harul lui Cristos, și nu prin păzirea Legii pe care, cu toții, au încălcat-o. Așadar, și păgânii pot fi mântuiți numai prin credință (v. 8-11).

6. De acum încolo, credincioșilor li se cere să trăiască total diferit de păgânii neîntorși la Dumnezeu. Totul trebuie să fie transformat: umblarea lor de fiecare zi (Ef. 4.17-20), dorințele lor (I Tes. 4.5), chiar și rugăciunile lor (Mt. 6.7, 32). Principalul scop al păgânilor convertiți trebuie să fie acela de a da o asemenea mărturie pentru Evanghelie, printre concetățenii lor, încât aceștia să fie câștigați și să devină pentru Dumnezeu „*o jertfă bine primită, sfințită de Duhul Sfânt*” (Rom. 15.16).

PĂIANJEN. Viețuitoare care aparține clasei arahnide (*Arachnida*). Păianjenul, numit în ebr. *'akkabhih*, țese o pânză fină (Iov 8.14; Is. 59.5). În Palestina trăiesc 6-700 specii de păianjeni.

PĂMÂNT.

1. Planeta (lumea) pe care locuim noi, în contrast cu cerurile, care se află deasupra noastră (Gen. 1.1).

2. Uscatul, pământul solid, diferit de mări (Gen. 1.10); suprafața locuită de oameni (Gen. 1.28; 10.25; 18.18). Biblia descrie deseori pământul în termeni poetici. Ea vorbește despre temelile lui (Pv. 8.29; Ps. 82.5; compară cu „*temeliile cerului*”, II Sam. 22.8), despre stâlpii lui (Iov 9.6; Ps. 75.3), etc. Termenul ebr. *mat-suq*, care înseamnă fixare, lucru fix, a fost redat prin *țâțână*, *stâlp*, etc. În Iov 26.7, avem această extraordinară declarație: „*El (Dumnezeu) întinde miazănoaptea asupra golului și spânzură pământul pe nimic.*” Sf. Scriptură vorbește nu numai despre *cercul pământului*, dar și despre globul pământesc (rotocol, Cornilescu. *N. Ed.*) (Pv. 8.31; Is. 40.22). În timp ce, în concepția savanților lumii antice (de ex. Ptolemeu, sec. II d.Cr.), pământul se afla în centrul universului, Isaia vorbește clar de micimea lui în comparație cu numeroasa oștire a cerurilor (40.15, 25-26) (V. *Creație*).

3. Pământul arabil (Gen. 27.28; Ex. 20.24; Ps. 104.14).

4. Locuitorii lumii sau ai unei anumite regiuni oarecare (Gen. 11.1; Ps. 98.9).

PĂR. Părul capului slujește ca podoabă și, de asemenea, are un rol protector. Vechii egipteni,

de regulă, își rădeau, nu numai barba, dar și părul capului (Iosif a trebuit să se adapteze acestui obicei: Gen. 41.14), lăsându-l să crească în voie doar ca semn de doliu (Herod. 2.36; 3.12). Asirienii purtau plete lungi (Herod. 1.195), care le cădeau pe umeri. Soldații care plecau la luptă își lăsau părul să le atârne în voie.

Israelitii purtau părul destul de lung, însă îl tăiau pentru a nu atinge dimensiuni excesive (cf. Num. 6.5; II Sam. 14.26; Ant. 14.9.4); uneori, ei recurgeau la un bărbier (Ez. 5.1), dar le era interzisă tăierea colțului bărbii, pornind de la tâmplă, pentru a o rotunji (Lv. 19.27), obicei caracteristic păgânilor (Herod. 3.8). Preoților nu le era îngăduit să-și radă capul (Lv. 21.5); nici un evreu nu avea voie să se radă între ochi în onoarea unui mort (Dt. 14.1), căci acesta era un alt obicei păgân. Părul neîngrijit era o expresie a doliului; persoanele căzute pradă disperării sau fricii își smulgeau părul. Femeia bănuită de adulter trebuia să se prezinte înaintea preotului care îi descoperea capul și îi punea în mâini „*darul de mâncare adus pentru gelozie*” (Num. 5.18). Dacă un israelit ar fi dorit să-și ia de nevastă o prizonieră de război, aceasta trebuia să-și radă capul, pentru a se curăți (Dt. 21.12); leprosul vindecat trebuia să se radă pe tot corpul (Lv. 14.8-9). După expirarea nazireatului, nazireul își rădea capul, ca dovadă că și-a împlinit juruința (Num. 6.18).

Părul negru și creț era foarte apreciat la evrei (Cânt. 5.11; 7.6). Atât femeile, cât și bărbații își ungeau părul cu ulei parfumat (mai ales cu prilejul sărbătorilor), foloseau pieptenele și oglinda (Ex. 38.8; Iov 37.18; Ps. 23.5; Mt. 6.17). Evreicele purtau părul lung (Cânt. 7.6; Ap. 9.8; cf. I Cor. 11.15), adunat în coc sau împletit în cozi (I Tim. 2.9; I Pet. 3.3). Persoanele în vârstă, care aveau părul gri sau alb, erau respectate și cinstitute. Perii albi constituiau o cunună magnifică, simbol al neprihănirii (Pv. 16.31). În Dan. 7.9 (cf. Ap. 1.14), Dumnezeu însuși este prezentat ca un Bătrân cu părul „*alb ca lâna curată.*”

În Biserica primară, bărbatul cu părul lung și femeia rasă sau tunsă erau o pricină de poticnire (I Cor. 11.14, 16). În I Tim. 2.9 și I Pet. 3.3, apostolii se ridică împotriva superficialității coafurilor aflate la modă și recomandă femeilor să se îmbrace mai degrabă cu „*sapte bune*”. Irod cel Mare și-a vopsit părul capului pentru a nu-și trăda vârsta (Ant. 16.8.1). Oamenii jurau pe capul lor, lit.: *pe părul capului lor*, însă Domnul Isus le recomandă ucenicilor Lui să nu facă lucrul acesta (Mt. 5.36). Ungerea

cu untdelemn a părului unui musafir constituia un semn al ospitalității (Lc. 7.46). La figurat, perii capului simbolizează multitudinea, lipsa de însemnătate sau precizia (Jud. 20.16; Mt. 10.29-30).

PĂRINTE. (V. *Rudă*).

PĂRINȚI. Porunca a 5-a a Decalogului le impunea copiilor cinstirea părinților și o binecuvântare specială era promisă celor ce îndeplineau această îndatorire (Ex. 20.12; Dt. 5.16; Ef. 6.1-2). Părinții au sarcina de a-și crește copiii în frică de Dumnezeu, fără să-i irite (Gen. 18.19; Dt. 6.7; Ef. 6.1-2). Legea lui Moise cerea să fie pedepsită cu moartea persoana care blestema sau lovea pe unul din părinți (Ex. 21.15, 17; Lv. 20.9; Dt. 27.16). Un caz extrem de răzvrătire, dezmăț sau beție putea fi supus de părinți judecării bătrânilor cetății care osândeau la moarte fiul vinovat (Dt. 21.18-21). Așadar, Legea lui Moise limita puterea părinților; spre deosebire de aceasta, legea romană (Legea celor 12 Table) îi acorda tatălui dreptul de viață și moarte asupra copiilor pe care, de asemenea, îi putea aduce în stare de sclavie. Legea lui Moise rezerva exercitarea dreptului de viață și de moarte unui corp judiciar. La israeliți, potrivit unui obicei strămoșesc, tatăl își putea vinde fata ca sclavă, dar Legea mozaică definea și ocrotea drepturile acestei fiice (Ex. 21.7-11). În virtutea unei practici încetățenite, un creditor putea să vândă ca sclavi soția și copiii unui debitor insolubil (II Împ. 4.1; Nem. 5.5; Is. 50.1; Mt. 18.25). În cazul unui păcat deosebit de grav, împreună cu persoana vinovată era executată și familia sa (Ios. 7.24).

PĂRTINIRE. Accepțiune de persoane, preferință, favoritism, considerente personale, menajamente, atenție aparte, parțialitate. Atitudine sau judecată influențată de considerente referitoare la poziția, bogăția sau aspectul exterior al persoanei în discuție. Toate cuv. ebr. și gr. folosite în Biblie pentru a reda noțiunea respectivă au o nuanță peiorativă. Favoritismul este grav mai ales pentru judecători care ar putea să se lase corupți și influențați, în judecata lor, de considerente care nu au nimic comun cu obiectul cauzei dezbătute (Lv. 19.15; Dt. 1.17; 16.19; Pv. 24.23) și astfel ajungând „*să caute la fața omului*” (Pv. 28.21) care a depus plângerea. N.T. ne reamintește că noi toți va trebui să ne înfățișăm înaintea unui Judecător care nu este părtinitor și nu

ține seama de considerente personale (Rom. 2.11; Ef. 6.9; Col. 3.25). De aceea, teama respectuoasă pe care ne-o inspiră gândul la firea lui Dumnezeu trebuie să determine întotdeauna conduita noastră (I Pet. 1.17), precum și atitudinea noastră față de persoanele care ne vizitează ocazional Biserica (Iac. 2.1-9), precum și față de acelea cărora suntem puși în situația de a le vorbi despre mântuire (F.A. 10.34).

PĂSĂRAR. Persoana care prinde păsări cu ajutorul unui laț sau al oricărui tip de plasă (Ps. 124.7; Pv. 6.5); în sens figurat, cel ce induce în eroare niște oameni naivi sau imprudenți, pricinuindu-le moartea sau aducându-i într-o stare de ruină morală și spirituală (Ps. 91.3; 124.7; Os. 9.8).

PĂSĂREA, PĂSĂRICĂ, VRABIE. În ebr. *tsippor* = cel care piuie (Ps. 84.3; 102.7; Pv. 26.2). Ac. cuv., redat adesea prin *pasăre*, are sensul general de *zburătoare* (Ps. 8.8; 148.10; Ez. 17.23). Același termen indică uneori o pasăre de pradă (Ier. 12.9; Ez. 39.17), cum ar fi: corbul, cioara cenușie etc. care aparțin ordinului păsări, deși se hrănesc cu stârvuri. Dar termenul ebraic respectiv poate indica, de asemenea, o pasăre, curată din punct de vedere ritual și destul de mare pentru a servi ca hrană (Lv. 14.4; Nem. 5.18). Pasărea respectivă trăiește fie în munți, fie în cetăți (Ps. 11.1; 84.3) și își face cuibul în copaci, direct pe pământ sau sub streșina caselor (Dt. 22.6; Ps. 84.3). Turtureaua și porumbelul sunt incluse în acest termen generic - *tsippor* (Gen. 15.9-10). Etimologia cuvântului lasă să se înțeleagă că este vorba îndeosebi de păsări care piuie sau cîrlesc, cum ar fi vrabia și cîntezoii.

În N.T., cuv. *păsărică* traduce termenul gr. *strouthion*, care se referă la orice pasăre mică, dar mai ales la vrăbii care se vindeau pe piață pentru consum (Mt. 10.29; Lc. 12.6-7).

Vrabia comună (*Passer domesticus*) se întâlnește în Europa, în nordul Africii și în Asia occidentală; de asemenea, este foarte răspândită în orașele de pe litoralul palestinian. Vrabia italiană (*Passer italiae*) și păsărica mlaștinilor (*Passer hispaniolensis*), originare din sudul Europei și înrudite cu vrabia francă, trăiesc și în Palestina, păsărica mlaștinilor fiind întâlnită mai ales pe valea Iordanului. Stoluri de asemenea păsărele abundă prin mărăcișuri. Vrabia de pădure (*Passer montanus*), înrudită de aproape cu vrabia comună ar putea fi pasărea în discuție. Savanți de prestigiu au asimilat păsărelele menționate

în legătură cu colina Templului și Muntele Măslinilor cu vrabia de pădure. Păsările aparținând unei alte specii (*Passer moabiticus*) se întâlnesc – mai rar, ce-i drept – în apropierea Mării Moarte. Păsărica stâncilor (*Petronia stultia*), specie foarte răspândită în munții din centrul Palestinei, nu cutează niciodată să se apropie de locuințele omenești. Thomson confirmă că păsăroiul care și-a pierdut femela stă pe acoperișuri și ciripește jalnic (Ps. 102.7), dar Tristram înclină să vadă în acest pasaj o aluzie la sturzul albastru (*Monticola cyanus*), pasăre singuratică ce se cocoțează pe acoperișul caselor și scoate un țipăt prelung, monoton.

PĂSĂRI. Evreii clasificau printre păsări (ființe zburătoare), toate viețuitoarele capabile să zboare, inclusiv liliacul și insectele înaripate. Tristram a identificat 348 de specii de păsări, indigene sau aflate în trecere prin Palestina; 271 dintre acestea aparțin zonei paleo-arctice a lui Sclater, care include majoritatea speciilor de păsări europene; 40 au fost clasificate în zona etiopiană, 7 în zona indiană și, pe cât ne putem noi da seama, 30 sunt specifice Palestinei. Cât privește pe cele aparținând zonelor etiopiană și indiană, acestea se întâlnesc aproape pretutindeni în bazinul Mării Moarte. Cum aceasta se află cu mult sub nivelul oceanului, constituie realmente o mică regiune tropicală, în sânul zonei temperate. Legea lui Moise menționează 20-21 de specii de păsări necurate (Lv. 11.13-19; Dt. 14.11-20). Evreilor le era îngăduit să consume carne și ouă provenite de la toate păsările curate (cf. Is. 10.14; Lc. 11.12), dar turturelele și puii de porumbel erau singurele păsări care puteau fi aduse ca jertfă (Lv. 1.14). Porumbeii erau domesticiți (Is. 60.8), iar mai târziu și găinile. Biblia menționează atât cocoșul (Mt. 26.34), cât și găina (23.37; Lc. 13.34). Pentru vânarea păsărilor sălbatice, se recurgea la alte păsări care serveau ca fluier de momeală (Eclesiastic 11.30), cursă (Am. 3.5), laț (Pv. 1.17). Migrația păsărilor este menționată în Ier. 8.7.

PĂSTOR, CIOBAN. Persoana care îngrijește de o turmă. Abel avea o turmă de animale de talie mică (Gen. 4.2). Avraam, Isaac, Iacov și fiii săi au fost păstori (13.1-6). Iabal, Avraam, recabiții au trăit ca nomazi; ei locuiau în corturi și se mutau din loc în loc cu turmele de vite mari și mici (Gen. 4.20; cf. 13.2, 3, 18 și 20.1; Ier. 35.6-10). Proprietarii unor turme însemnate locuiau la oraș, în timp ce slujitorii lor mergeau cu vitele de la o pășune la alta

(I Sam. 25.2, 7, 15, 16; cf. Gen. 37.12-17). Existau și păstori sedentari, care își scoteau turma la pășune dimineața și se întorceau cu ea seara în staul (Ioan 10.1-4) (V. *Pășune*). Deseori, turma era lăsată în grija unui fiu (Gen. 37.2; I Sam. 16.11, 19), a unei fiice (Gen. 29.9; Ex. 2.16-17) sau a unui mercenar (Gen. 30.31-32; Zah. 11.12; Ioan 10.12). Proprietarul îi pretindea păstorului despăgubire pentru orice vită dispărută (Gen. 31.39). Legea lui Moise îl absolvea pe păstorul plătit de această obligație, dacă el putea dovedi că pierderea respectivă nu se datora unei neglijențe din partea sa (Ex. 22.10-13). Dis-de-dimineață, păstorul intra în staul, unde se aflau mai multe turme, și își chema oile sale: acestea îi recunoșteau glasul și mergeau după el, în timp ce oile străine nu-i acordau nici o atenție (Ioan 10.2-5). Ciobanul își ducea turma la pășune, de unde se întorcea seara, iar uneori rămânea și peste noapte (Gen. 31.40; Cânt. 1.7; Lc. 2.8), asigurându-i protecție contra fiarelor sălbatice sau a tâlharilor (I Sam. 17.34-35; Is. 31.4). De asemenea, păstorul avea grijă ca oile neastâmpărate să nu pască pe un teren cultivat, le căuta pe cele rătăcite și le aducea înapoi în turmă (Ez. 34.12; Lc. 15.4). Oilor plâpânde li se acorda o atenție specială (Is. 40.11; Ez. 34.3, 4, 16; Zah. 11.9). Fiecare oaie avea un nume și răspundea pozitiv apelului afectuos al păstorului, lucru valabil în Orientul Apropiat și în zilele noastre.

Ciobanul era echipat cu o tolă și cel puțin o armă de apărare. Pe vreme rea, se învelea cu mantaua (I Sam. 17.40; Ier. 43.12). Toiagul ciobănesc, asemănător cu acela al păstorilor din vremea noastră, era folosit pentru dirijarea, strângerea și apărarea oilor (Ps. 23.4; Mica 7.14; Zah. 11.7). Păstorii erau ajutați de câini care, chiar dacă nu erau domesticiți, dădeau târcoale împrejurul turmei și semnalau pericolul prin lătratul lor (Iov 30.1).

Sf. Scriptură îl prezintă pe *Domnul* ca fiind *Păstorul lui Israel*, îndeosebi al celor credincioși (Gen. 49.24). *Cristos este Păstorul cel Bun*. El nu a intrat hotește în staul, ci pe ușă. Oile Sale îi răspund, cu încredere, când El le cheamă pe nume și refuză categoric să meargă după un străin. Jertfindu-și viața pentru oile Lui, Domnul Isus le-a dovedit marea Sa iubire (Ioan 10.1-18).

Toți cei ce erau unși, în cadrul sistemului teocratic vechi-testamental, ca profeți, preoți sau împărați, au fost considerați de către copiii lui Israel ca păstori subalterni ai lui Dumnezeu; infidelitatea lor față de Domnul

este deseori menționată în Sf. Scriptură (Is. 56.11).

În N.T., bătrânii sau episcopii sunt sfătuiți să îngrijească de turma lui Dumnezeu, după exemplul lui Cristos, Marele Păstor, Proprietarul oilor și al păstorilor acestora (I Pet. 5.1-4) (V. *Pastor*).

PĂȘUNE. STÂNĂ. STAUL. OCOL PENTRU VITE. ȚARC. Staulul era un loc împrejmuit unde se adăposteau cornutele mici, pe timpul nopții (Ier. 23.3; Ez. 34.14). Israelitii aveau numeroase stâni stabile, împrejmuite cu un zid de piatră (cf. Num. 32.16) și prevăzute cu ușa (Ioan 10.1). Deasupra zidului respectiv se înșirau adesea ramuri de arbuști spinoși. Oile se odihneau în staul, sub cerul liber. Credem însă că au existat, și în antichitate, construcții joase în partea acoperită a țarcului, menite să protejeze animalele de frigul din cursul nopții. Uneori, turmele de oi petreceau noaptea într-un simplu ocol, sub supravegherea unui cioban care stătea de strajă la intrarea țarcului. Dimineața, păstorii se întâlneau în fața stânii și portarul (păstorul care făcea de strajă noaptea) le dădea drumul înăuntru. Fiecare cioban își identifica ușor oile, pentru că acestea îi cunoșteau glasul (Ioan 10.2-5). Pe locurile de pășunat care se aflau la o distanță apreciabilă de stână, se ridicau la repezeală niște țarcuri provizorii, din ramuri spinoase întrețesute. Peșterile și alte adăposturi naturale serveau ca loc de refugiu pe timpul nopții. În astfel de cazuri, păstorii nu-și părăseau turmele. Pe locurile de pășunat care, datorită altitudinii, erau mai expuse atacurilor din partea hoților sau a altor clanuri dușmane, se ridicau turnuri. Ziua, vitele și oile pășteau în apropierea lor, iar în timpul nopții erau închise în ele (II Cr. 26.10; Mica 4.8).

PĂUN. (În ebr. *toukki*). Interpretarea este, desigur, corectă, căci Solomon importa din Tarsis, pe mare, în afară de fildeș și maimuțe, *toukkiyyim*, adică păuni (I Împ. 10.22; II Cr. 9.21). Cuv. ebr. care desemnează fildeșul și maimuța sunt de origine hindusă. Etimologia cuv. *toukki* este, foarte probabil, malabarul *togai, toghai*, derivat din vechiul dialect tamil, care are *tokei, togei*, un păun. Această vietuitoare, cunoscută de naturaliști sub numele de *Pavo cristatus*, este originară din India, unde cunoaște o mare răspândire.

Potrivit unei alte interpretări, cuv. ebr. *toukki* ar proveni din termenul egiptean *t.ky* (maimuță), litera *t* fiind aici art. fem. Într-o ase-

menea eventualitate, ar fi vorba de două specii de maimuțe, menționate de altfel în anumite documente egiptene. Animalul respectiv ar fi de origine africană, făcând astfel plauzibilă localizarea Ofirului în Africa.

PĂZI.

În Vechiul Testament

(În ebr.: *chamar, natsar*) Forma verbală indică ideea de a păzi, a proteja, a lua sub ocrotire, în două moduri principale:

1. A păzi/proteja persoane/lucruri contra unui oarecare pericol: prizonieri de război (Ios. 10.18), un palat (II Împ. 11.5), o poartă (Nem. 13.22); a împiedica pătrunderea abuzivă a unei persoane (Gen. 3.24), o invazie militară (II Împ. 9.14) sau accesul unui vrăjmaș (Ps. 12.7; 25.20). O persoană poate s-o protejeze pe alta contra unui pericol: astfel, David îl protejează pe Nabal (I Sam. 25.21); îngerii (Ps. 91.11) sau Dumnezeu Însuși (Is. 27.3) îi protejează pe credincioși.

2. Într-un sens teologic, este vorba de păzirea legământului (Ez. 27.14). Credinciosul este invitat a-și păzi sau a veghea asupra căii sale (Ps. 39.1), a cugetării sale (Pv. 5.2), etc.

În Noul Testament

(În gr.: *têreō, phyllassō*) Practic, aceste verbe sunt sinonime și ele au *grosso modo* aceleași două sensuri principale ca termenii ebr.: *chamar, natsar*. Să luăm, de ex., cuv. *têreō*:

1. A prezerva, a păzi, a proteja, a veghea asupra unei persoane sau lucru. Astfel, ostașii îi păzeau pe Petru, Pavel și Sila în închisoare (F.A. 12.5-6; 16.23); Dumnezeu păzește poporul Său (Ioan 17.11-12, 15; Iuda 1; Ap. 3.10), îi rezervă o moștenire cerească (I Pet. 1.5); El îi păzește pe cei răi și pe îngerii decăzuți pentru ziua judecății (II Pet. 2.4, 9, 17; 3.7; Iuda 6, 13). Poporul lui Dumnezeu trebuie să păzească credința, adică să persevereze în ea (II Tim. 4.7), să păstreze unitatea Duhului (Ef. 4.3); credinciosul este invitat să vegheze asupra lui însuși spre a se feri (păzi) de anumite lucruri (cf. II Cor. 11.9; I Tim. 5.22; Iac. 1.27).

2. În sens teologic, se pune problema respectării sau păzirii poruncilor sau cuvintelor lui Dumnezeu și ale Domnului Isus Cristos (Mt. 19.17; Ioan 14.15; 15.10; 17.6; Iac. 2.10; I Ioan 2.3-5 etc.).

Verbul *phyllassō* redă, practic, aceleași nuanțe ca *têreō*: a păzi (sau a păstra), a supraveghea, a proteja (Lc. 2.8; 11.21; Ioan 17.12); a păzi Legea, cuvintele, poruncile sau preceptele divine (Mt. 19.20; Lc. 11.28; 18.21; Ioan

12.47; F.A. 7.53; 16.4; 21.24; Rom. 2.26; Gal.6.13; I Tim. 5.21).

Alte verbe, mai puțin utilizate în Sf. Scriptură, sunt: *phroureô* = a păzi cu ajutorul unor efective militare (II Cor. 11.32; I Pet. 1.5); *diatêreô* = a păstra cu mare grijă (Lc. 2.51; F.A. 15.29); *syntêreô* = a păstra, a păzi „împreună” (Lc. 2.19; Mc. 6.20); *diaphylassô* = a păzi intensiv, cu mare grijă (Lc. 4.10).

PÂINE. Pâinea evreiască avea forma unei turte pe care cei înstăriți o făceau din făină de grâu, iar săracii din făină de orz. Boabele de cereale erau zdrobite zilnic cu ajutorul unei râșnițe, acționate manual. Pâinea se cocea zilnic, spre a fi consumată proaspătă. Când urma să fie mâncată imediat, de regulă, pâinea nu conținea aluat (Gen. 19.3; I Sam. 28.24; cf. cuv. gr. *azyma* care înseamnă: fără aluat), însă cei din vechime cunoșteau și meșteșugul fabricării pâinii cu aluat dospit (Mt. 13.33). Unii cercetători și-au pus întrebarea dacă pâinea pentru punerea înaintea Domnului, bună de mâncat și după 8 zile, era făcută cu aluat. Josephus spune că nu (Ant. 3.6.6). Cu ocazia primului Paște, în momentul când le-a fost dată israeliților porunca de plecare spre Canaan, plămădeala fusese deja pregătită în postăvi, dar aluatul încă nu dospise (Ex. 12.34). Cuptorul familial privat era, în realitate, un mare urcior transportabil. După ce era bine încălzit, se lipeau pe pereții săi turtele care, coapte astfel, erau desigur foarte subțiri. În afară de pâinea coaptă în cuptor (Lv. 2.4), se prăjeau în tigăi nu prea adânci turte de diferite forme (Lv. 2.5). Pâinea se mai cocea pe vatră sau pe niște pietre încălzite, curățate de cenușă (I Împ. 19.6), îndeosebi când oamenii erau presați de timp (Gen. 18.6).

În zilele noastre, beduinii fac focul într-o crăpătură a solului, apoi înlătură cenușa și își pun la copt pâinicelele rotunde sau plăcintele. Pâinea rămâne acolo toată noaptea și se coace pe îndelete în această vatră acoperită cu grijă. Desigur că și israeliții cunoșteau un asemenea procedeu. De regulă, coptul pâinii era o activitate specifică femeilor (Gen. 18.6; I Sam. 8.13; Lv. 26.26; cf. Jud. 6.19). În casele bogaților, sarcina aceasta era lăsată pe seama slugilor, iar la orașe existau brutării de unde se putea procura pâine (Ier. 37.21; cf. Os. 7.4, 6). În Lv. 2, se precizează ce fel de pâine se putea aduce înaintea Domnului.

Semnificația simbolică a pâinii. În Biblie, pâinea simbolizează Cuvântul care iese din gura lui Dumnezeu (Dt. 8.3; Mt. 4.4); de ase-

menea, îl preînchipuie pe Cristos (Ioan 6.33, 35), precum și trupul Lui de carne (Mt. 26.26; Ioan 6.54-55), dat pentru Biserica Sa și „*pentru viața lumii*” (Ioan 6.51). Primii creștini se gândeau la aceste lucruri ori de câte ori luau Cina Domnului (numită și *Frângerea pâinii*) (F.A. 2.42; 20.7). Pâinea de la Masa Domnului este și un simbol al unității mădulelor Trupului lui Cristos, Biserica (I Cor. 10.17).

PÂINEA CEA DE TOATE ZILELE. Cum pâinea era în Palestina principalul aliment, acest cuvânt era un sinonim pentru hrană. Prin pâine și apă se înțelegea mâncarea și băutura în ansamblu (Ex. 23.25; Num. 21.5; Dt. 23.4; I Sam. 30.11; Ezra 10.6; Is. 30.20; 33.16; Am. 8.11).

A-l cere lui Dumnezeu pâinea de toate zilele înseamnă, așadar, a te ruga pentru hrana necesară fiecărei zile. Expresia „*pâinea de toate zilele*” din rugăciunea „*Tatăl nostru*” (Mt. 6.11; Lc. 11.3) le-a dat multă bătaie de cap traducătorilor, deoarece cuv. gr. *epiousios* nu apare decât aici, în N.T. și nu are paralelă în lit. gr. De aici și marele număr de variante propuse: pâinea pentru astăzi, pâinea pentru mâine, necesară, permanentă, spirituală etc. Unii traducători au văzut, în *epiousios*, un cuvânt compus din *epi* și *eimi*, și s-au gândit la o prescurtare a expresiei curente *hē epiousa hēmera* = ziua care începe, expresie care apare în Septuaginta la Pv. 27.1, apoi în N.T. la F.A. 16.11; 20.15; 21.18, precum și în scrierile lui Platon, Aristofan, Xenophon... Din această perspectivă, s-a tradus uneori prin *pâinea pentru mâine* (dar aceasta se opune textului din Mt. 6.34) sau *pâinea viitorului, pâinea eternității viitoare*. Însă dat fiind faptul că, la evrei, ziua începe seara, *ziua care începe* ține oricum până *a doua zi*. Descoperirea unui ostracon și a unui fragment de papyrus egiptean care conțin aceste cuvinte, a făcut ca specialiștii să încline spre termenul *rație*, o porție necesară pentru o zi.

O altă orientare exegetică leagă cuv. gr. *epiousia* de *ousia*, adică *subzistența omului*, de unde a rezultat: pâinea necesară subzistenței noastre, minimumul indispensabil de care are cineva nevoie pentru a-și asigura existența, ceea ce este necesar (pentru astăzi), rația zilnică (de ex.: porția de mâncare convenită unui israelit în pustie), pâinea necesității noastre: „*o expresie aramaică prin care se indică hrana, băutura și celelalte lucruri necesare vieții și morții creștinului*” (G. Gander), „*suportul indispensabil al vieții noastre materiale*” (P. de

Benoit). Vechile versiuni siriace au redat ac. cuv. prin: pâinea *necesară* sau *permanentă*; vechea vers. latină, *Itala*, prin pâinea *zilnică*; Hieronymus prin pâinea *supersubstanțială*. Varianta evanghelistului Luca vine în sprijinul traducerii prin pâinea *zilnică*. Ziua în discuție ar fi, potrivit opiniei unor comentatori, Ziua Judecării. Într-o asemenea eventualitate, „ar putea fi vorba de o rugăciune prin care se cere fie puterea fizică necesară pentru a rămâne în picioare în cursul ultimelor încercări prin care vor trece ucenicii Domnului, fie pâinea necesară mesei mesianice în Împărăția milenială” (P. Bonnard, *Matthieu*, p. 86) (V. *Orațiune duminicală*).

PÂINE DE ORZ, PÂINE DE GRÂU. În ebr. *kikkar*, adică disc. Pâinică rotundă, chiflă, obținută din făină de orz (II Împ. 4.42; Ioan 6.9) sau de grâu (Lv. 23.17; cf. Ex. 34.22; 29.23; Jud. 8.5); dimensiunea ei redusă permitea copul și transportul cu ușurință (I Sam. 10.3; Mt. 14.17; Ioan 6.9) (V. *Pâine și Pâine pentru punerea înaintea Domnului*).

PÂINE PENTRU PUNEREA ÎNAINTEA DOMNULUI. Lit.: *pâinea Prezenței*. Referire la cele 12 pâinicele rotunde, așezate pe două rânduri a câte 6, pe masă de aur din Locul sfânt, în Cortul întâlnirii. Acestea erau înlocuite în fiecare zi de sabbat, astfel că nu lipseau nicio dată dinaintea Domnului. Pâinea învechită era consumată de preoți, în Locul sfânt (Ex. 25.30; Lv. 24.5-9; I Sam. 21.6; Mt. 12.4). În ebr., cele 12 pâini erau indicate prin următoarele expresii: pâinea pentru punerea înainte, pâinea care se pune necurmat înaintea Domnului (Num. 4.7); pâine adusă necurmat (II Cr. 2.4); pâine pusă în șiruri (Lv. 24.6; I Cr. 9.32), Josephus spune că pâinile respective se pregăteau fără aluat (azimă) (Ant. 3.6.6). Fiecare pâine era făcută din 2/10 de efă din floarea făinii, de aceeași calitate cu făina folosită pentru tratarea unor oaspeți foarte importanți sau pentru masa împăratului (Gen. 18.6; I Împ. 4.22). Făina de calitate superioară era folosită la prepararea diferitelor daruri de mâncare aduse de copiii lui Israel (Lv. 2.1; 5.11; etc.). Numărul pâinilor puse înaintea Domnului coincidea cu acela al semințiilor lui Israel (Lv. 24.7; cf. Ex. 28.10-12; 24.4; 28.21). Pâinile respective simbolizau părtășia neîntreruptă pe care poporul o avea cu Domnul, Dumnezeuul său, Izvorul tuturor bunurilor materiale de care se bucurau copiii lui Israel și pe care le foloseau în slujba Lui. De asemenea, pâinile pentru

punerea înaintea Domnului îl reprezentau pe Cristos, Pâinea vieții, atotsuficient pentru a asigura existența întregului Său popor. Chehății aveau sarcina asigurării acestei pâini pentru fiecare sabbat (I Cr. 9.32). Masa, confecționată din lemn de salcâm și poleită cu aur, avea o bordură de aur și câte un inel de aur la fiecare unghi. Doi drugi, introduși prin aceste inele, înlesneau transportul mesei. Referitor la dimensiunile ei – lungimea, 2 coți; lățimea, un cot, și înălțimea 1½ coți – cf. Ex. 25.23-29, iar pentru transport, cf. Num. 4.7-8). Masa pe care erau depuse pâinile se afla în Locul sfânt, în partea de miazănoapte, pe dreapta perdelei (Ex. 40.22). Templul lui Solomon dispunea de 10 mese destinate pâinilor pentru punerea înaintea Domnului. Se pare că acestea erau folosite alternativ, asemenea celor 10 sfeșnice (I Cr. 28.16; II Cr. 4.18-19; 13.11; Ant. 8.3.7). Tocmai de aceea în I Împ. 7.48 și II Cr. 29.18 se face referire doar la o singură masă. Antiochus Epiphanes, cu prilejul jefuirii celui de al doilea Templu, a luat și aceste piese de mobilier, dar Iuda, Macabeul, le-a înlocuit cu o nouă masă (I Mac. 1.22; 4.49). Titus a poruncit să fie adusă la Roma (Răzb. 7.5.5), unde a fost reprodusă, în relief, pe arcul său de triumf.

PÂNGĂRI, PÂNGĂRIRE. (V. *Profan*).

PÂNTECE. (V. *Sân*).

PÂRĂȘ, ACUZATOR. Oponent sau cel ce aduce o acuzație la adresa cuiva înaintea unui scaun de judecată (Jud. 12.12; Mt. 5.25; Lc. 12.58), adversar, potrivnic (Lc. 18.3; I Pet. 5.8-9). Domnul Isus (Mc. 3.2, 15; Lc. 6.7; 23.10, 14), ap. Pavel (F.A. 23.30, 35; 25.18) și primii creștini (F. A. 22.30; 24.2-3; 25.5-6; 28.19) au fost nevoiți să se apere contra unor acuzații nefondate în spatele cărora se afla, cu siguranță, Satan însuși, Pârășul prin excelență (Zah. 3.1) care îi acuză pe cei aleși, zi și noapte (Ap. 12.10). Cartea lui Iov ne adevărește că el are acces înaintea lui Dumnezeu (Iov 1.6-12), dar Domnul Isus, Avocatul nostru aflat la dreapta Tatălui ceresc (I Ioan 2.1) l-a biruit: Satan a fost aruncat din cer (Ap. 12.7-9; cf. Lc. 10.18; Ioan 12.31). De acum încolo, nimeni nu mai poate ridica pâră contra aleșilor Domnului, pentru că Dumnezeu însuși îi socotește neprihăniți (Rom. 8.33).

PÂRÂU, TORENT. În general, un mic curs de apă care nu seacă niciodată, cum ar fi Chisoul (I Împ. 8.40) sau labocul (Gen. 32.23).

Totuși, Biblia folosește uneori același termen și pentru un râuleț năvalnic, furios în sezonul ploios de iarnă, dar care seacă vara: pârâul Egiptului (Num. 34.5) (v. ac. cuv.); pârâul Zered (Dt. 2.13); Chedronul (II Sam. 15.23; Ioan 18.1).

PĂRÂUL EGIPTULUI. Un mare ued (în ebr.: *naHal*) (uedul este o vale fără apă, caracteristică deșerturilor din Africa de Nord și Arabia, cu fundul acoperit de nisip și pietriș. Cf. Dicț. de Neologisme, Fl. Marcu și Const. Maneca, București, 1978. *N. Ed.*) care se afla la marginea de SV a Canaanului (Num. 34.5; I Împ. 8.65; II Împ. 24.7) și constituia, hotarul de miazăzi al sem. lui Iuda (Is. 15.4, 47). Asirienii și evreii i-au dat același nume și îl asimilau unei frontiere. Este vorba de Wadi el-Arish. În cea mai mare parte a anului, acest ued este lipsit de apă, însă el acumulează apele mai multor afluenți în cursul sezonului ploios. Unul dintre acești afluenți străbate localitatea Cades-Barnea. Pârâul Egiptului se varsă în Mediterana, la cca 80 de km S de Gaza. (V. *Râul Egiptului*).

PĂRÂUL SĂLCILOR, RÂULEȚUL SĂLCILOR. Denumiri ale unui pârâu din țara Moabului. Pe malurile sale creșteau sălcii (Is. 15.7). Din multe identificări plauzibile, reținem: cursul inferior al uedului el-Hesa, care curgea la hotarele Moabului cu Edomul; alții susțin că ar fi vorba de Zered, căruia pe unele hărți i se spune Wadi el-Hesa.

PÂRGĂ. Cele dintâi roade, ajunse la maturitate, al căror cules marca începutul secerișului în Palestina. Pârğa trebuia adusă ca ofrandă Domnului, și anume un snop era oferit pentru tot poporul, la sărbătoarea Azimilor, și două pâini rotunde la sărbătoarea Săptămânii (Lv. 23.10,17). Fiecare israelit trebuia să aducă Domnului un dar din pârğa sa (Ex. 23.19; Dt. 26.1-11).

Termenul este folosit, cu semnificație simbolică, în Rom. 8.23; 11.16; 16.5; I Cor. 15.20, 23; 16.15; Iac. 1.18; Ap. 14.4. (V. *Întâi-născut*).

PECAH, PEKAH, PEKAKH, PEQAH = (Dumnezeu) a deschis (ochii). Fiul lui Remalia. Ofițer al lui Pecahia, împ. lui Israel, care l-a asasinat pentru a-i lua împărăția. El s-a dedat cultului vițelilor de aur pe care îl instaurase Ieroboam I (II Împ. 15.25-28). La sfârșitul domniei lui Iotam, regele lui Iuda, Pecah s-a aliat cu Rețin, împ. Siriei, pentru a ataca împărăția lui Iuda și a-i impune un alt rege. Trupele aliate au in-

vadat țara lui Iuda pe vremea lui Ahaz, care preluase domnia de la Iotam. Sirienii, plănuiind să opereze joncțiunea cu Pecah la Ierusalim, au înaintat pe malul răsăritean al Iordanului. Jefeind și pârjolind totul în calea lor, oștile lui Pecah se îndreptau către Ierusalim ai cărui locuitori erau pur și simplu terorizați. Însă profetul Isaia i-a asigurat pe rege și pe copiii lui Iuda că Domnul îi va izbăvi din mâinile vrăjmașilor lor dacă se vor încrede pe deplin în El. Nesocotind recomandarea lui Isaia, Ahaz a preferat să recurgă, contra unei importante sume de bani, la sprijinul lui Tiglat-Pileser III, împ. Asiriei. Oastea asiriană a străbătut Galileea (II Împ. 15.29) și a ajuns în Filistia, în anul 734 î.Cr., silindu-i astfel pe Pecah și Rețin să-și retragă trupele, pentru a-și proteja propriile lor teritorii. Retrăgându-se, Pecah a deportat o bună parte din locuitorii lui Iuda, însă niște căpetenii ale lui Israel le-au dat haine și alimente și i-au trimis acasă, la îndemnul prorocului Oded (II Împ. 16.5-9; II Cr. 28.5-15; Is. 7.1-13). În anul 730 î.Cr., Osea, fiul lui Ela, l-a asasinat pe Pecah, depozându-l de tronul lui Israel (II Împ. 15.30); el a acționat în complicitate cu Tiglat-Pileser III.

Textul ebr. actual spune că domnia lui Pecah a durat 20 de ani (II Împ. 15.27); or, nu este nicidecum posibil ca acest suveran să fi ocupat atâta vreme tronul Samariei, căci Menahem, unul din predecesorii săi domnea în anul 738 î.Cr., în vreme ce Tiglat-Pileser III era deja împărat al Asiriei (II Împ. 15.19). Toți specialiștii biblici împărtășesc părerea că domnia lui Pecah nu a putut fi atât de lungă. Iată o posibilă soluție a acestei probleme: declarația din II Împ. 15.27: „*În al cincizecișidoilea an al lui Azaria, împăratul lui Iuda, a început să domnească peste Israel, la Samaria, Pecah, fiul lui Remalia. A domnit 20 de ani.*” nu înseamnă neapărat că el a domnit toți acești 20 de ani la Samaria. Asocierea lui Pecah cu galaadiții (v. 25) ar putea să indice că el și-a impus inițial autoritatea asupra părții de nord a Galaadului și a Galileii (poate că acest lucru s-a produs pe la anul 749 î.Cr.), profitând de tulburările survenite în timpul domniei lui Ieroboam II, reușind să stăpânească aceste ținuturi aproape pe tot parcursul domniei lui Menahem. Acesta putea fi motivul real pentru care Menahem a solicitat sprijinul lui Tiglat-Pileser III, care invadează partea de N a împărăției lui Israel și consolidează domnia lui Menahem asupra întregii țări (v. 19). Ulterior, Pecah ar fi încetat să se opună lui Menahem (la fel ca Abner pe timpul lui

David) și i-ar fi jurat credincioșie, consecința fiind acordarea de către Menahem a unei funcții importante în cadrul armatei israelite. După moartea lui Menahem, Pechah, sprijinit poate de către Rețin în absența lui Tiglat-Pileser III, a pus mâna pe tronul lui Israel, în al 52-lea an al lui Azaria, regele lui Iuda, și a administrat de atunci întreg teritoriul israelit. (V. *Cronologie*, IV).

Notă arheologică. Pechah a fost ofițer superior, adică „omul nr. 3” (*chaliach*) al lui Pechahia, regele lui Israel, pe care l-a asasinat pentru a-i uzurpa tronul. Numele lui Pechah a fost găsit inscripționat pe un ciob provenit dintr-un vas destinat păstrării vinului, în sec. VIII, la Hațor. Textul inscripției este: „pentru Pechah, Semader.” Se presupune că „Semader” ar fi o specialitate de vin. Tiglat-Pileser III (Pul), care a atacat Împărăția lui Israel în anul 732 î.Cr., procedând astfel la prima deportare a copiilor lui Israel, spune în analele sale că l-a înlocuit pe Pechah cu Osea.

La sfârșitul sec. XIX, Clermont-Ganneau a achiziționat la Nablus o pecete care conținea efigia și numele lui Pechah (v. schița alăturată). Potrivit opiniei lui Pierre Bordreuil, lipsa coroanei regale pe efigie ar putea să indice că Pechah încă nu ajunsese rege, fiind doar *chaliach*. Și Bordreuil adaugă: „Poate că într-o bună zi vom intra în posesia unui sigiliu al lui Pechah ca rege.” (Cf. II Împ. 15.23-25).



Schița pecetii lui Pechah

PECAHIA, PEKACHIA, PEQAHYA = *Domnul a deschis (ochii)*. Fiul lui Menahem. l-a succedat acestuia pe tronul lui Israel pe la anul 737 î.Cr., a domnit 2 ani și a adoptat cultul vițelului de aur pe care-l instituisese Iero-boam I. Pechahia a fost asasinat în palatul său din Samaria de către Pechah, unul din capii armatei sale, un uzurpator (II Împ. 15.23-26) (V. *Pechah*).

PECETE, SIGILIU. Pecetea sau sigiliul era un inel sau un obiect cilindric, în general din metal semiprețios, care servea la imprimarea

unei parafe pe argilă (Iov 38.14). În antichitate, pecetea îndeplinea diferite funcțiuni:

1. **Protecție.** Cum sigiliul a evoluat pornind de la o simplă amuletă, oamenii au ajuns să-i atribuie puteri magice. Ei nu îndrăzneau, de ex., să deschidă un document pecetluit, de teama de a nu deveni victima unor forțe malefice. În consecință, pecetea a fost considerată drept un mijloc eficace de a închide, de o manieră inviolabilă, un document oarecare (de ex. Dan. 12.4, 9). Sf. Scriptură afirmă că în momentul când Daniel a fost aruncat în groapa cu lei, împăratul a pecetluit intrarea acesteia cu inelul său și cu inelele căpeteniilor sale (Dan. 6.17), făcând imposibilă orice schimbare a situației. La moartea lui Cristos, mormântul Lui a fost protejat prin rostogolirea unei pietre uriașe la intrare (Mt. 27.66), pentru a împiedica orice acces în grota respectivă. În Apocalipsa, „pecetea Dumnezeului cel viu” pusă pe fruntea sfinților este un simbol al protecției lor și, totodată, un semn al proprietății (7.2). În Ap. 5.2, pecetile cu care a fost pecetluit sulul de carte reprezintă ceea ce este de nepătruns pentru oameni dar care îi este bine cunoscut lui Dumnezeu. Așadar, menționarea pecetii implică ideea de ascuns, secret, rezervat. Folosind o figură de stil, Iov spune că Dumnezeu „Își pune pecetea pe stele”, adică le acoperă cu nori pentru ca lumina lor să le rămână ascunsă oamenilor. Pe de altă parte, când El trimite zăpada și ploaia, „pecetluiește mâna tuturor oamenilor” (închide cu o pecete mâna oricărei făpturi omenești, text. fr. N. Ed.) (Iov 37.7). Semnificația acestei exprimări este că Dumnezeu întrerupe activitatea omului ca o consecință a apariției frigului.

2. **Sigiliul sau pecetea este, de asemenea, semnul proprietății.** Prezența Duhului Sfânt în noi este dovada că noi am fost strămutați de sub stăpânirea Satanei sub autoritatea lui Dumnezeu, că am devenit proprietatea Lui (imaginea a fost preluată din viața de toate zilele când un comerciant își pune pecetea pe amforele de vin pe care le cumpăra în portul Efes): „...ați fost pecetluiți cu Duhul Sfânt, care fusese făgăduit” (Ef. 1.13; 4.30). Prezența Duhului Sfânt în noi este o arvună și o garanție a răscumpărării noastre finale. În acest sens, pecetea Duhului Sfânt este echivalentă cu *ungerea (chrisma)* Sa. În sec. II al erei creștine, cuv. gr. *sphragis* (pecete) era folosit deseori pentru a indica botezul, cu care ocazie credincioșii evocau momentul pogorârii Duhului Sfânt.

3. Sigiliul servește la autentificarea documentelor, inscripțiilor, scrisorilor, actelor de vânzare-cumpărare, etc. Astfel, când Dumnezeu îi zice lui Zorobabel: „*te voi lua și te voi păstra ca pe o pecete, căci te-am ales*” (Hag. 2.23), El Se referă la importanța pe care o are pecetea în ochii orientalului obișnuit s-o poarte întotdeauna cu sine, cu o grijă deosebită, pentru că, cu ajutorul ei, erau legalizate toate tranzacțiile sale (omul modern ar spune cam așa: *Voi avea grijă de tine așa cum am de cartea mea de credit*). În același sens, Sulamita, îndrăgostită, își exprimă afecțiunea pentru preaiubitul ei, dorind să fie ca o pecete pusă pe inima și pe brațul lui (Cânt. 8.6).

4. Pecetea putea reprezenta și ceea ce numim azi marca fabricii. Într-adevăr, au fost descoperite resturi de ceramică cu marca regală, probabil sigiliul atelierului regal care fabricase obiectele respective din argilă. Metoda aceasta a fost practică între anii 3000-2340 î.Cr. la Susa și timp de secole în Siria și Palestina.

În sfârșit, într-un sens aparte, în I Cor. 9.2, creștinii din Corint sunt pecetea apostoliei lui Pavel, adică semnul destinat să autentifice slujba lui.

PECOD, PEKOD, PEQOD. *Pukudu*, un trib aramaic puternic, locuia în câmpie, la E de Tigru, nu departe de gura de vărsare a acestuia. Pe vremea lui Ezechiel, acest trib aparținea imperiului lui Nebucadnețar (Ez. 23.23). Unele versiuni fr. și rom. traduc ac. cuv. prin *nobili* sau *căpetenii*, însă un popor numit *pukudu* este menționat în analele asiriene și în talmudul babilonian.

PECTORAL. (V. *Pieptar*).

PEDAGOG, CONDUCĂTOR, ÎNDRUMĂTOR. În gr.: *paidagōgos* = *cel ce îndrumă sau conduce un băiat* (Gal.3.24), termen redat prin „*învățător*” în I Cor. 4.15. La greci, pedagogul era un sclav de încredere pe seama căruia era lăsată sarcina îngrijirii copiilor (Josephus, *Viața*, 76; Herod. 8.75). Pedagogul îi însoțea, era răspunzător de viața și de conduita lor, trebuia să-i protejeze, să-i însoțească spre și de la școală. Ap. Pavel compară Legea lui Moise cu un pedagog care ne-a condus la Cristos, Răscumpărătorul nostru. Într-adevăr, Legea ne revelează dreptatea lui Dumnezeu, ne convinge de păcatele noastre, ne determină să ne punem la adăpost de blestemul divin și demonstrează incapacitatea omului de a face lucrurile care îi sunt poruncite; în sfârșit,

Legea expune planul mântuirii cu ajutorul unor simboluri și ceremonii rituale menite să dea naștere credinței în Răscumpărătorul făgăduit (Gal. 3.24; Rom. 3.19-21; 4.15; 7.7-25).

PEDAHEL = *Dumnezeu a mântuit*. Căpetenia seminției lui Neftali, la o dată când călătoreau israeliți prin pustie (Num. 34.28).

PEDAHTUR, PEDASUR = *Stânca (Dumnezeu) a răscumpărat*. Tatăl lui Gamliel, căpetenia sem. lui Manase, într-un moment al șederii israeliților în pustie (Num. 1.10; 2.20).

PEDAIA, PEDAJA, PEDAYA, PEDAYAHU = *Domnul a mântuit*.

1. Tatăl lui Ioel, care a fost unul dintre capii sem. lui Manase (I Cr. 27.20).

2. Locuitor din Ruma: bunicul din partea mamei al regelui Ioiachim (II Împ. 23.36).

3. Unul dintre frații lui Șealtiel; este nu imposibil, dar improbabil ca acesta să fi fost fiul său (I Cr. 3.18-19) (V. *Zorobabel*).

4. Urmas al lui Pareos. Acesta a restaurat o porțiune a zidurilor Ierusalimului (Nem. 3.25).

5. Unul dintre bărbații (probabil preoți) care stăteau la stânga lui Ezra, când a citit poporului cuvintele Legii (Nem. 8.4).

6. Beniamit, din familia unui oarecare Isaia (Nem. 11.7).

7. Unul dintre leviții în grija cărora au fost date magazinele de alimente pe vremea dregătorului Neemia (Nem. 13.13).

PEDAJA. (V. *Pedaia*).

PEDAYA. (V. *Pedaia*).

PEDAYAHU. (V. *Pedaia*).

PEDASUR. (V. *Pedahțur*).

PEDEAPSĂ, SANCTIUNE, OSÂNDĂ. Plata sau despăgubirea cerută de justiția divină pentru păcatul omului. Adam, Eva, Cain au fost pedepsiți de Dumnezeu. Locuitorii Sodomei au fost nimiciți din pricina pervertirii lor. Sub legislația mozaică, ucigașii erau pasibili de pedeapsa capitală. Scopul primordial urmărit prin aplicarea pedepsei nu este deci, în primul rând, acela de a preveni extinderea criminalității, nici de a ameliora firea criminalului, ci, foarte simplu, sancționarea răului. Sancțiunile pe care autoritățile civile le aplicau celor ce violau Legea mozaică tindeau, în mod evident, spre protejarea societății contra indi-

vizilor nedrepti, înclinați să lezeze interesele semenilor lor, însă unul dintre obiectivele Codului mozaic era să-i împiedice pe israeliți, sub amenințarea pedepsei, să cadă în neascultare. Fără îndoială că acesta nu constituia nicidecum principiul fundamental al sancțiunii cerute de Lege (Dt. 13.11; 17.13, 19, 20; 21.21).

Păcatul trebuia să fie sancționat, chiar făcând abstracție de influența restrictivă a pedepsei. Indignarea care îi cuprinde pe oamenii onești în momentul când ei surprind un criminal în flagrant delict este dovada că ei discern culpabilitatea sa înainte de orice alt considerent. Vinovatul este pedepsit din pricină că el merită lucrul acesta. Sub economia Legii mozaice, Statul era justițiar; în caz contrar, putea fi acuzat de complicitate cu făcătorii de rele (Lv. 10.4-5; Num. 25.4, 11; Dt. 21.8; Ios. 7.11-15). Execuția unui ucigaș constituia o adevărată ispășire, act menit să asigure purificarea țării întinate prin vărsarea de sânge nevinovat (Num.35. 33-34; Dt. 21.8).

Se poate vorbi de respectarea spiritului Legii numai atunci când sancțiunea administrată este proporțională cu vinovăția. Echivalența absolută – extrem de rară, în realitate – nu este necesară. Sancțiunea pentru furt nu se reduce la restituirea obiectului furat sau la acordarea echivalentului valoric în speță. Restituirea silită nu conduce la achitarea vinovatului, căci orice violare a Legii impune aplicarea unei sancțiuni.

Codul evreiesc, deși atât de sever, nu era nicidecum unul inuman. Astfel, au fost rare cazurile când întreaga familie a criminalului a fost lovită printr-o intervenție directă a lui Dumnezeu sau de mâna omului la porunca Domnului (Num. 16.32-3; Ios. 7.24-25; II Împ. 9.25-26). O asemenea pedeapsă, considerată extraordinară, nu era prevăzută în Legea lui Moise, căci aceasta interzicea pedepsirea copiilor în locul părinților și viceversa (Dt. 24.16). Codul mozaic cerea să fie arsă fata unui preot care s-ar fi pângărit prin prostituție. De asemenea, persoana care ar fi comis un incest, act deosebit de scandalos, trebuia să fie trecută prin foc (Lv. 20.14; 21.9; cf. Gen. 38.24). Totuși, vinovații nu erau arși de vii: după ce erau uciși cu pietre, se dădea foc trupurilor lor moarte (cf. Ios. 7.15, 25). Femeii care l-ar fi apucat de organele genitale pe adversarul soțului ei i se tăia mâna (Dt. 25.11-12). Legea autoriza aplicarea unor lovituri repressive pentru răni pricinuite, nu din greșală pe câmpul de luptă, ci în vreme de pace și în mod intenționat: ochi pentru ochi, dinte pen-

tru dinte. Vechea legislație grecească și dreptul roman codificat de decemviri în *Cele 12 Table* comportau *pedeapsa talionului*. Însă legislația evreiască tardivă (Ant. 4.8, 35), poate chiar și cea timpurie, admitea ca persoana vătămată să pretindă o despăgubire civilă în locul aplicării legii talionului. Se lua ca temelie textul din Ex. 21.29-30, care se referă la un caz foarte grav de deces cauzat de boul unui israelit, deducându-se de aici că, dacă era admisă plata unei despăgubiri din partea persoanei care risca pedeapsa capitală, o amendă putea fi acceptată și în cazuri mai puțin grave. Legislația ebraică avea un caracter mai umanitar decât Codul roman care porunea flagelarea ucigașului de tată (patricid) până i se desfăceau vinele și i se scurgea tot sângele, după care era pus într-un sac cusut la gură și înecat. Romanii îi supuneau la anumite torturi pe sclavii citați ca martori, precum și pe părâții care refuzau să facă anumite declarații. Așa urma să fie chestionat și Pavel: prin biciuire (F.A. 22.24), dar el scapă de flagelare uzând de dreptul de cetățean roman. De asemenea, în Imperiul Roman, deținuții erau puși în butuci și bătuți cu multă cruzime (Mt. 27.26; F.A. 16.24; Răzb. 2.14.9); erau la modă: batjocorirea condamnaților la moarte (27.27-31), răstignirea lor (26.32, 44; Ant. 17.10.10), obligarea prizonierilor să lupte unii contra altora ca gladiatori sau să-și măsoare forțele cu fiarele sălbătice (I Cor. 15.32; Răzb. 6.9.2; 7.2.1), uciderea deținuților prin flagelare sau lăsându-i să moară de foame. (V. *Temniță*). Romanii îi ardeau de vii pe unii condamnați, îmbrăcându-i în cămăși de smoală cărora li se dădea foc. Toate aceste suplicii teribile le erau necunoscute israeliților.

Legislația evreiască nu a abolit brusc unele practici încetățenite, chiar dacă ele nu corespundeau idealului divin. (V. *Rob; Căsătorie; Divorț*). Ținându-se seama de împietrirea inimilor (Mc. 10.5), anumite obiceiuri au fost încadrate într-un nou context. Legea reprima abuzurile, introducea reforme. Codul mozaic ținea seama de ideile de drept și dreptate care prevalau în antichitate, proteja cetățenii contra actelor de vendetă, satisfăcea idealul de dreptate al oamenilor cinstiți. În felul acesta, legislația evreiască a reușit să-și impună autoritatea la cote deosebit de înalte și să ridice nivelul moral al israeliților. În definitiv, conform concepției teocratice, nu erau sancționate numai faptele care aduceau atingere drepturilor civile și intereselor sociale, dar și încălcarea poruncilor cu caracter strict religios. Ca Stăpân suprem al națiunii israelite,

Dumnezeu îi sancționa pe cei ce scăpau justiției sociale și aplica pedepse pentru anumite păcate (una dintre aceste măsuri era, de ex., sterilitatea: Lv. 20.4-6, 20-21). Pe de altă parte, exercitarea justiției era o chestiune care viza întreaga colectivitate. De aceea poporul participa la execuția celor pasibili de pedeapsa capitală prin lapidare.

Delicte menționate în Codul mozaic

1. Refuzul îndeplinirii îndatoririlor religioase prevăzute în legământul Domnului

a) Pedeapsa cu moartea, pronunțată de justiția socială, viza un număr de 5 delicte capitale: jertfirea în cinstea idolilor (Ex. 22.20; Lv. 20.2; Dt. 13.6-17; 17.2-7); magia, necromanția, ghicirea (Ex. 22.18; Lv. 20.27); profanarea sabatului (Ex. 31.14-15; 35.2); hula sau blasfemia (Lv. 24.10-16); falsele profeții, rostite fie invocând numele unor dumnezei străini, fie jurând strâmb pe Numele Domnului (Dt. 13.1-5; 18.20). Sancțiunea aplicată tuturor celor ce ar fi comis asemenea delicte era lapidarea.

Exemple din istoria israeliților de aplicare a acestei pedepse: pentru jertfe aduse altor dumnezei (II Împ. 10.18-25; 11.18; 23.5, 20), necromanție (I Sam. 28.3, 9), violarea sabatului (Num. 15.32-36), blasfemie (I Sam. 21.13), rostirea unor profeții mincinoase (I Împ. 18.40; 20.35-36).

b) Excluderea din comunitatea israelită era pedeapsa aplicată celor ce ar fi compromis, în mod deliberat, instituțiile stabilite prin Legământ sau rânduielele fundamentale ale cultului, prin refuzul circumciziei, semn al pactului divin (Gen. 17.14), prin neglijarea Paștelui și a jertfelor rituale, prin consumarea de pâine dospită în timpul sărbătorii Azimilor (Ex. 12.15; Num. 9.13), prin desfășurarea unor activități neîngăduite în ziua Ispășirii sau prin refuzul de a posti în ziua aceasta (Lv. 23.29-30). Iată și alte încălcări ale Legii susceptibile de aceeași sancțiune: consumul de sânge; stragerea grăsimii animalelor aduse ca jertfă (7.25-27; 17.14); ignorarea poruncii referitoare la altarul unic prin aducerea de jertfe în altă parte (17.4); sacrificarea animalelor fără a aduce jertfa de mulțumire, sau consumarea cărnii acesteia în afara timpului prevăzut (7.18; 19.7-8); folosirea, în scopuri profane, a untdelemnului sfânt și a tămâiei (Ex. 30.33, 38); neglijarea purificării rituale; consumarea cărnii unei jertfe de către o persoană impură din punct de vedere ritual (Lv. 22.3; Num. 19.20). Câteodată, excluderii din comunitate i se asocia pedeapsa capitală sau amenințarea cu judecata divină. Executarea pedepsei cu moartea era încredin-

țată omului, în timp ce amenințarea cu judecata divină lăsa loc aplicării pedepsei de către Dumnezeu Însuși. Oare măsura de excludere din comunitate implica moartea în toate cazurile, chiar și atunci când pedeapsa capitală nu era, în mod expres, menționată? Această problemă a dat naștere unor îndelungi dezbateri. *Interpretări propuse*: nimicire, în sensul rabinic, adică excomunicare; pierderea drepturilor care decurgeau din Legământ; comutarea pedepsei cu moartea, când era vorba de violarea ritualului, în alungarea din societate sau în retragerea drepturilor civile; sentință capitală în toate cazurile, executată fără amânare sau susceptibilă de a fi anulată ca urmare a pocăinței vinovatului și a folosirii unor mijloace de ispășire și purificare rituală. *Nimicirea* semnifică probabil expulzarea din societatea israelită sau, cu alte cuvinte, din comunitatea religioasă a lui Israel, din adunarea Domnului (Ex. 12.15, 19; Num. 16.9; 19.13). Aceasta implică de fiecare dată posibilitatea unei intervenții divine, vizând nimicirea persoanei corupte (Gen. 17.14; Ex. 4.24; Lv. 17.10; 20.3, 5, 6; 23.30). Fără îndoială că o infracțiune comisă în mod accidental sau o simplă neglijență nu antrenau această teribilă sancțiune; ea nu-l viza decât pe cel ce viola Legea în mod deliberat, care comitea o fărâdelege „cu mâna ridicată”, sfidând porunca divină (Num. 15.22-31).

2. Impudicitate, conduită necuviincioasă

a) O nelegiuire care întina poporul și țara, atrăgând după sine pedeapsa cu moartea: adulter, seducerea unei fecioare (exceptând sclavele) logodită cu un alt bărbat (Lv. 20.10; Dt. 22.21-27); vicii contra naturii, bestialitate, sodomie (Ex. 22.19; Lv. 20.13, 15, 16); relații incestuoase cu soacra sau nora (v. 11, 12, 14). Era condamnată la moarte și executată, apoi arsă, o fiică de preot care s-ar fi prostituat (21.9).

b) Devieri sexuale mai puțin grave, pedepsite prin excluderea din comunitate sau prin sterilitate (Lv. 20.17-21).

c) Gestul impudic făcut de o femeie, pentru a interveni în apărarea soțului ei, gest care era sancționat prin tăierea mâinii acesteia (Dt. 25.11-12).

d) Acte imorale, altele decât adulterul, vicii contra naturii, incestul: seducătorul unei fecioare era obligat s-o ia de nevastă, să-i plătească zestrea cuvenită fetelor, iar, în anumite cazuri, o despăgubire (Ex. 22.16-17). Răpitorul unei tinere era constrâns s-o ia de nevastă, să plătească tatălui fetei 50 de sicli de argint, și pierdea definitiv dreptul de a o repudia (Dt. 22.28-29).

3. Revolta contra autorităților (familiale, religioase, civile) antrena pedeapsa capitală

a) *Conduita necuviincioasă față de părinți*: acte de violență, blesteme (Ex. 21.15,17; Lv. 20.9), răzvrătire și beție (Dt. 21.18, 21).

b) *Refuzul de a se supune hotărârii preoților sau judecătorilor* (17.12).

c) *Înalta trădare*: chiar dacă Legea nu menționează această crimă, totuși istoria dovedește că trădătorul era pasibil de pedeapsa cu moartea și confiscarea averii (I Sam. 20.31; 22.16; II Sam. 16.4; 19.29; I Împ. 2.8-9; 21.13, 15).

4. Omor, lovire, vătămare corporală, mărturie mincinoasă, prejudiciu adus proprietății private

a) *Omorul din culpă, răpirea de oameni* erau sancționate cu pedeapsa capitală (Ex. 21.12, 16; Dt. 24.7) (V. *Ucișoare*).

b) *Vătămarea corporală, voluntară sau involuntară*: de la caz la caz, făptuitorul trebuia să plătească o despăgubire sau să intre sub incidența legii talionului (Ex. 21.18-36).

c) *Mărturia mincinoasă* antrena pedeapsa de care s-ar fi dorit să fie pasibil inocentul (Dt. 19.16, 19). Lezarea reputației unei tinere soții de către soțul acesteia era pedepsită, fie prin acordarea unui număr de lovituri corporale, fie prin plata unei sume de 100 sicli de argint, acordați, cu titlu reparator, tatălui femeii și pierderea irevocabilă a dreptului de a divorța (22.13-19).

d) *Furtul, violarea proprietății, degradarea unor bunuri* antrenau, în funcție de circumstanțe, o despăgubire simplă sau o amendă echivalând cu dublul valorii bunurilor însușite pe nedrept (Ex. 22.1-15).

Sanțiuni prevăzute de Legea mozaică: moartea (îndeosebi prin lapidare); în cazuri extreme, supliciul prin foc sau spânzurare; pedeapsa corporală care nu putea depăși 40 de lovituri (Dt. 25.3); legea talionului; restituirea unor bunuri sau acordarea unei despăgubiri (propriu-zis, acestea n-ar trebui încadrate în categoria pedepselor); amenda; decăderea din anumite drepturi; într-un caz special, pierderea unei mâini. Uneori, dar numai în împrejurări extraordinare, sentința condamnării la moarte era pusă în aplicare folosindu-se sabia, sulita sau arcul cu săgeți; trebuie precizat totuși că Legea lui Moise nu stipula folosirea acestor arme în cadrul execuțiilor (Ex. 19.13; 32.27; Num. 25.1-8; I Împ. 2.25). Justiția ebraică nu era simbolizată printr-un paloș. Preoții și împărații aveau dreptul de a-i pedepsi pe vinovați aruncându-i în temniță, în lanțuri, în butuci, însă la începutul istoriei evreilor aseme-

nea pedepse erau necunoscute (Ezra 7.26; Ier. 20.2; F.A. 5.40) (V. *Lege; Păcat*, 1).

PEDEAPSA VEȘNICĂ, PIERZAREA VEȘNICĂ, CHINURILE VEȘNICE. Toate aceste expresii se referă la soarta care le va fi rezervată, în lumea cealaltă, celor ce nu s-au pocăit de păcatele lor (Mt. 25.46). Un cuvânt mai des folosit, deși nu se află în Sf. Scriptură, este *iad* sau *infern* (din lat. *infernus* = inferior); el provine, cu siguranță, din Ef. 4.9, unde citim că Domnul Isus Cristos „*S-a pogorât în părțile mai de jos („în regiunile inferioare”, în textul fr. N. Ed.) ale pământului*”, adică în Locuința morților. În prezent, noi folosim cuv. *infern* în legătură cu starea de nenorocire veșnică a celor ce au respins harul lui Dumnezeu.

1. Ce termeni biblici descriu pedeapsa veșnică?

Ne vom mărgini aici la câteva din cele peste 28 de expresii pe care le întâlnim în Sf. Scriptură: *ocară, rușine veșnică* (Dan. 12.2), *focul gheenei* (Mt. 18.9), *focul care nu se stinge* (Mc. 9.43), *cuptorul aprins* (Mt. 13.41-42), *locul unde va fi plânsul și scrâșnirea dinților* (22.13), *întunericul de afară* (8.12), *pedeapsa unui foc veșnic* (Iuda 7), *iazul care arde cu foc și pucioasă* (Ap. 20.15), etc. Din toate aceste expresii rezultă că infernul este o realitate teribilă. Pentru a ne ajuta să ne facem o idee despre grozăvia iadului, Duhul Sfânt folosește numeroase simboluri: foc, întuneric, vierme, plâns, scrâșnit din dinți, etc. Limbajul utilizat de El în Sf. Scriptură, deși omenesc, ne permite totuși să dobândim o înțelegere realistă a lumii de dincolo. Aproape că nu mai este cazul să insistăm aici că relatările biblice nu au nimic comun cu imaginile grotestice din Evul Mediu. Ideea predominantă în textele biblice pomenite mai sus este că infernul constă în despărțirea omului de Dumnezeu: „*Ei vor avea ca pedeapsă o pierzare veșnică de la Fața Domnului și de la slava puterii Lui*” (II Tes. 1.9).

Ce este „gheena”?

Ac. cuv. reprezintă transcrierea termenului ebr. *ge-hinnom* = *Valea lui Hinnom*, locul blestemat unde unii israeliți și regii lor idolatri și-au ars fiii și fiicele în cinstea lui Moloc (II Împ. 23.10). Se pare că pe vremea Mântuitorului, acolo erau arse gunoarele Ierusalimului. Domnul folosește cuv. *gheena*, pentru a vorbi despre focul iadului, la fel cum Duhul Sfânt recurge, cu același scop, la termeni ca: întuneric, cuptor aprins, pucioasă.

2. Suferințele din iad

Textele biblice vorbesc insistent despre rușinea, chinurile, plânsul, scrâșnitul din dinți, frământările, remușcările, muncile, pedeapsa pe care le suportă păcătoșii nemântuiți în infern (Dan. 12.2; Lc. 16.23-24; Mt. 13.42; Rom. 2.8-9; Iuda 7). La pasajele anterioare, ap. Ioan adaugă: „*Și fumul chinului lor se suie în sus în vecii vecilor. Și nici ziua, nici noaptea n-au odihnă cei ce se închină fiarei și icoanei ei... Și vor fi muncii, zi și noapte, în vecii vecilor*” (Ap. 14.11; 20.10). Ce să credem despre o asemenea suferință și mai ales cum se împacă ea cu ideea despre un Dumnezeu al dragostei? Ei bine, trebuie să reținem, pe de o parte, că pierzarea păcătoșilor va fi pricinuită tocmai de respingerea dragostei lui Dumnezeu, iar pe de altă parte că Domnul nu va trebui să facă nimic în plus, pentru torturarea celor ce au refuzat harul și mântuirea Sa, decât să-și întoarcă Fața de la ei (Mt. 25.41). De altfel, Dumnezeu le-a și spus odată israeliților care, din pricina necredinței, nu au vrut să intre în Țara făgăduinței: „...și vești ști atunci ce înseamnă să-Mi trag Eu mâna de la voi” („să fiți lipsiți de prezența Mea”, în textul fr. N. Ed.) (Num. 14.34).

3. Pedeapsa va fi proporțională cu responsabilitatea fiecăruia

Dumnezeu nu este nedrept; de aceea fiecare om care nu s-a pocăit de păcatele sale va fi judecat după faptele lui (Ap. 20.12-13; Ecl. 11.9; 12.14; Mt. 12.36; Rom. 2.16; Iuda 14-15). Responsabilitatea celor vinovați va fi apreciată potrivit cu lumina pe care a avut-o, astfel că cei ce au păcătuit fără lege, vor pieri fără lege (Rom. 2.12). Cetățile refractare la învățătura lui Cristos vor primi o judecată mai aspră decât Sodoma și Gomora (Mt. 10.14-15; 11.20-24). Unii vor fi pedepsiți cu puține lovituri, alții cu mai multe (Lc. 12.47-48); pe de altă parte, în cer se vor acorda și răsplătiți proporțional cu lucrarea fiecăruia (I Cor. 3.8).

4. Iadul este veșnic sau temporar?

Biblia acordă pedepsei celor răi o durată eternă. Același cuvânt este utilizat în ebr. și gr. pentru a indica viața veșnică și chinul veșnic (Dan. 12.2; Mt. 25.46). În Sf. Scriptură, este vorba de focul care nu se stinge, de viermele care nu moare (Mt. 3.12; Mc. 9.48) (A se vedea și alte pasaje unde este folosit cuv. *veșnic*, în gr. *aiônios*: Mc. 3.29; II Tes. 1.9; Evr. 6.2). Termenul acesta apare de 71 de ori în N.T.; unii au considerat că ac. cuv. ar semnifica doar „de lungă durată, în raport cu secolul (aiôn) viitor.” Or, de 64 de ori cuv. *veșnic* se aplică

glorioaselor realități fără sfârșit din lumea cealaltă: Dumnezeu, Duhul Sfânt, Evanghelia, mântuirea, răscumpărarea, moștenirea, slava, împărăția, viața veșnică, etc. De 7 ori același cuvânt este aplicat pierzării. Și atunci, nu se referă el, și în acest caz, la o realitate fără sfârșit? Am văzut deja că Apocalipsa vorbește despre chinul care se prelungește „*în vecii vecilor*” (14.11; 19.3; 20.10). Or, tocmai în cartea aceasta, expresia „*în vecii vecilor*” califică de 10 ori durata existenței lui Dumnezeu, slava Lui, împărăția Sa, domnia Sa și aceea a aleșilor Lui în ceruri (1.6, 18; 11.15; 22.5, etc.).

În fața unor asemenea declarații solemne, nu putem să nu ne cutremurăm. Și totuși nu pot fi puse la îndoială înțelepciunea, dragostea și dreptatea lui Dumnezeu. Într-o bună zi, ne vom afla în prezența Lui, și atunci vom înțelege și taina aceasta, după cum este scris: „*Dar se va face odată judecata după dreptate, și toți cei cu inima curată o vor găsi bună*” (Ps. 94.15).

5. Nu cumva cei răi vor fi nimiciți pe lumea cealaltă?

Hotărât că nu, de vreme ce chinul lor nu are capăt. Și totuși, partizanii *condiționalismului*, pornind de la afirmația că Dumnezeu este „*singurul care are nemurirea*” (I Tim. 6.16), susțin că El nu acordă și oamenilor această nemurire, decât cu condiția ca ei să creadă în El; în caz contrar, va trebui ca aceștia să-și înceteze existența. Este adevărat că numai Domnul poate spune: „*Eu sunt viața*” și că a-L cunoaște pe El echivalează cu viața veșnică (Ioan 14.6; 17.3), iar această veritabilă viață nu este comunicată decât credinciosului (3.36; I Ioan 5.12). Dar Biblia ne învață că moartea spirituală, departe de a însemna încetarea existenței, este o continuare a vieții, însă a unei vieți despărțite de Dumnezeu și lipsite de singura fericire adevărată. Potrivit cu Gen. 3.23, Adam și Eva au fost alungați din Eden în chiar ziua căderii lor; fiul risipitor era „*mort*” pe când trăia departe de tatăl său (Lc. 15.24; cf. I Tim. 5.6); efesenii au fost în aceeași stare – „*morți în greșelile și păcatele lor*” (Ef. 2.1, 5). Cât privește moartea a doua, care urmează după judecata de apoi (Ap. 20.14), aceasta nu este nimicire, ci iazul de foc, locul chinurilor veșnice (v. 10; 21.8; 14.11) (V. *Moarte; Nemurire*).

6. Oare nu vor fi mântuite, la un moment dat, toate creaturile?

Universalistii insistă asupra cuv. *toți* din textele următoare: „*Și după cum toți mor în Adam, tot așa, toți vor învia în Cristos... pentru ca Dumnezeu să fie totul în toți*”

(I Cor. 15.22, 28; cf. Fil. 2.10-11; Rom. 11.32; Col. 1.20). Triumful lui Cristos nu ar fi deplin – zic ei – dacă fie și o singură creatură ar putea scăpa dragostei Sale, astfel că, într-o zi, toți păcătoșii, chiar și Diavolul, vor fi mântuiți, după ce vor fi fost purificați prin focul infernului (Ströter). Dar Sf. Scriptură declară cu totul altceva. Ap. Pavel spune: „...toți vor învia în Cristos. ...la venirea Lui, cei ce sunt ai lui Cristos.” (I Cor. 15.23). Cristos este deja în toți (Col. 3.11), adică „în toți cei credincioși”. Orice genunchi se va pleca într-o zi înaintea Domnului Isus: cu alte cuvinte, toți oamenii, chiar și vrăjmașii Lui, îi vor fi supuși. Pe de altă parte, dacă suferințele unui foc purificator ar mântui sufletele care au respins aici pe pământ Evanghelia harului lui Dumnezeu, atunci răscumpărarea lor nu ar mai avea loc exclusiv prin sângele lui Cristos.

7. Ce trebuie să credem despre „purgatoriu”?

Un singur lucru: că acesta nu există! Toate textele biblice care vorbesc în special despre lumea cealaltă nu prezintă decât două soluții: raiul și iadul; calea lată care duce la pierzare și calea îngustă care duce la viață (Mt. 7.13-14); neghina aruncată în cuptorul aprins și grâul adunat în grânarul ceresc (13.41-43, 49-50); fecioarele nechibzuite rămân afară, iar cele înțelepte intră în odaia de nuntă (25.10-11); robul netrebnic este aruncat în întuneric, iar robul credincios intră în bucuria Stăpânului său (v. 21, 30); cei blestemați merg în focul cel veșnic, iar cei binecuvântați în viața veșnică (v. 33-46); bogatul nemilostiv se afla în chinuri cumplite, fiind exclusă orice posibilitate de scăpare, iar Lazăr în sânul lui Avraam (Lc. 16.22-23); unii înviază pentru judecată și rușine veșnică, iar alții pentru viață veșnică (Dan. 12.2; Ioan 5.29); cei răi sunt aruncați în iazul de foc și pucioasă, iar cei aleși intră în Ierusalimul ceresc (Ap. 21.1-4, 8). Cristos a murit spunând: „S-a isprăvit!” (Ioan 19.30). Omul este îndreptățit „fără plată, prin har... prin credință, fără fapte” (Rom. 3.24, 28). Așadar, nu prin suferințele îndurate de cineva într-un „purgatoriu” îi sunt ispășite păcatele, ci Domnul Isus Cristos a șters păcatul prin jertfa Sa (Evr. 9.26; 10.10, 17-18); numai sângele Lui ne curăță de orice păcat (I Ioan 1.7, 9).

8. Cum putem noi să scăpăm de iad?

Dacă pedeapsa pentru păcat, aplicată în lumea cealaltă, este atât de înspăimântătoare, irevocabilă, veșnică, atunci principala noastră preocupare ar trebui să fie aceea de a o evita cu orice preț. Or, tocmai aceasta este dorința

lui Dumnezeu cu privire la fiecare dintre noi, iar condiția pe care o pune El, în această privință, este printre cele mai simple: într-adevăr, Dumnezeu „*L-a dat pe singurul Lui Fiu, pentru ca oricine crede în El să nu piară...*” (Ioan 3.16). Cel ce aude cuvintele Lui și crede „*are viața veșnică și nu vine la judecată, ci a trecut din moarte la viață*” (Ioan 5.24); „...*cine vrea, să ia apa vieții fără plată*” (Ap. 22.17). În concluzie: merg în iad cei ce vor să meargă acolo și merg în cer cei ce vor să ajungă acolo. Într-o zi, Cristos a plâns pentru cetatea Ierusalimului, zicând: „*De câte ori am vrut să-i strâng pe copiii tăi... și n-ai vrut!*” (Mt. 23.37). O, să ne ferească Dumnezeu să ajungem vreodată vrednici de un asemenea reproș! (Pentru o abordare mai detaliată, cf. R. Pache, *L'Au-Delà*, pp. 205-253) (Cartea a apărut și în rom., sub titlul *Lumea de dincolo*, Editura CLC, 1997. N. Ed.).

PEKAH. (V. *Pecah*).

PEKAKH. (V. *Pecah*).

PEKOD. (V. *Pecod*).

PELAIA, PELAJA, PELAYA = *Domnul este minunat*.

1. Unul dintre leviții care l-au asistat pe Ezra când acesta tâlmăcea poporului cuvintele Legii (Nem. 8.7) și care mai târziu și-au pus pecetea pe legământul încheiat cu Domnul (10.10).

2. Un bărbat din seminția lui Iuda. Urmas al lui Șecania (I Cr. 3.24).

PELAJA. (V. *Pelaja*).

PELALIA, PELALYA = *Domnul a judecat*. Preot, urmaș al lui Malchia (Nem. 11.12).

PELATHIA. (V. *Pelatia*).

PELATIA, PELATHIA, PELATYA = *Domnul a eliberat*.

1. Unul dintre capii oștirii simeoniților care au condus lupta contra amaleciților din care au ieșit biruitori (I Cr. 4.42).

2. Unul dintre mai-marii lui Israel, fiul lui Benaia. A dus poporul lui Dumnezeu în rătăcire. Ezechiel, ca urmare a unei vedenii pe care a avut-o la poarta de răsărit a Templului, a proorocit contra lui Pelatia, anticipându-i moartea subită (Ez. 11.1-13; cf. 8.1, 3; 11.24).

3. Fiul lui Hanania și nepotul lui Zorobabel (I Cr. 3.21). Ar putea fi vorba despre căpetenia menționată în Nem. 10.22), care și-a pus pecetea pe legământ, împreună cu Neemia.

PELATYA. (V. *Pelatia*).

PELAYA. (V. *Pelaia*).

PELERINAJ. În Biblie, acest termen îmbracă 3 sensuri diferite. În primul rând, el definește călătoria întreprinsă de un pelerin pentru a ajunge într-un loc sacru sau la un sanctuar. De 3 ori pe an (la Paște, la Rusalii și la sărbătoarea Corturilor), iudeii și prozelitii se suiau la Ierusalim ca să se închine Domnului (Ex. 34.23-24; 23.14-17; Dt. 16.16-17). Ei veneau organizați în caravane și numărul lor se putea ridica la 125 000 de persoane. Această imensă adunare se desfășura într-o atmosferă de bucurie, cântându-se Psalmii treptelor (Ps. 120-134). Sărbătorile acestea prefigurau ziua mântuirii mileniale.

Pelerinaj mai putea fi o călătorie lungă sau o deplasare în scopul unei ample documentări, pe tărâm sacru sau moral. În Evr. 11.13, eroii credinței sunt descriși ca fiind niște „*străini și călători pe pământ*.” Creștinii sunt cetățeni ai cerului (Fil. 3.20), pe pământ ei nefiind decât niște pelerini. Și ap. Petru folosește această metaforă: „...*purtați-vă cu frică în timpul pribegiei (pelerinajului) voastre*” (I Pet. 1.17).

În sfârșit, termenul *pelerinaj* se aplică viețuirii noastre pământești, considerată ca o călătorie spre sanctuarul ceresc, locul prezenței lui Dumnezeu. „*Zilele anilor călătoriei mele („anii pelerinajului meu”, în textul fr. N. Ed.) sunt 130 de ani*” (Gen. 47.9)

PELET = *eliberare*.

1. Fiul lui Iahdai, din seminția lui Iuda (I Cr. 2.47).

2. Un beniamit care i s-a alăturat lui David la Ticiag (I Cr. 12.3).

3. Un urmaș al lui Ruben și tatăl acelui On care s-a alăturat răzvrătitului Core (Num. 16.1).

4. Un bărbat dintre copiii lui Iuda, din fam. lui Hebron, din casa lui Ierahmeel (I Cr. 2.33).

5. Locul natal al lui Heleț, unul dintre vitejii lui David (II Sam. 23.26), numit *pelonitul* sau, în alte traduceri, *al lui Pelon* (I Cr. 27.10).

PELETTI. Unii dintre membrii gărzii regale a lui David. Aparent, aceștia erau originari din Filistia, asemenea cheretiților și gatiților, tova-

rășii lor de arme. Peletitii i-au rămas fideli lui David în timpul răscoalei lui Absalom (II Sam. 15.18-22). De asemenea, ei au luptat contra lui Șeba (20.7). Denumirea de *peletit* ar putea proveni din rădăcina unui cuvânt străin: *pelichti* = filistenii.

PELICAN. Cuv. ebr. *qa'at* ar putea să însemne *cel ce vomită* (Is. 34.11; Tef. 2.14). Pasăre necurată din punct de vedere ritual (Lv. 11.18; Dt. 14.17). Pelicanii puteau fi întâlniți în pustie (Ps. 102.6), printre ruine (Is. 34.11; Ier. 2.14). Probabil că este vorba de pelicanul comun (*Pelecanus onocrotalus*), pasăre cu pene albe și trandafirii, numai că pelicanii aparținând acestei specii trăiesc mai curând în apropierea râurilor și a lacurilor, decât în preajma ruinelor, desigur cu excepția cazurilor când ruinele respective sunt înconjurate de mlaștini. Cele 4 degete ale pelicanului, unite printr-o membrană (palmate), îi permit să se adapteze foarte bine mediului de viață acvatic, deși pelicanul se poate cocoșa și în copaci. Ciocul său este lung și canelat (prezintă creștături). Mandibula inferioară este prevăzută cu o mare pungă membranoasă în care pasărea adultă transportă pești pentru hrana puilor săi. Înălțimea pelicanilor variază între 1,50 și 1,80 m, iar anvergura aripilor depășește 3,50 m, atingând uneori 4 m. Întâlniți mai rar pe malurile Lacului Ghenezaret, pelicanii sunt foarte răspândiți pe valea Nilului și în zona lacurilor egiptene mai puțin adânci.

PELIN, ABSINTE. Plantă otrăvitoare, cu gust foarte amar (Dt. 19.18), numită în ebr. *ro'ch*, iar în gr. *cholē*. Se cunosc cca 180 de specii din această familie; multe dintre ele cresc și în Palestina. *Post* menționează 5 specii caracteristice acestei țări și numeroase varietăți aparținând regiunilor învecinate. Pelinul alb, *Artemisia absinthium*, este o plantă cultivată. Tulpina sa ajunge până la 1 m înălțime. Frunzele, foarte decupate, sunt de un verde argintiu, iar florile mici și galbene. S-a mai sugerat că *ro'ch* ar putea să însemne *cucuta veninoasă*, termen prin care de altfel au și redat acest cuvânt unii traducători în Os. 10.4 (în vers. Cornilescu apare: „*buruiană otrăvitoare din brazdele câmpiei*.” N. Ed.). Un alt cuvânt ebraic redat prin absinte este *la'anah* (cf. Am. 6.12).

În sens figurat, pelinul definește amărăciunea pricinuită de o mare suferință sau de o pedeapsă gravă (Ier. 9.15; 23.15; Pl. 3.15, 19) sau otrăvirea inimii prin păcat (Am. 5.7; 6.12).

În Apocalipsa, numele de pelin este dat simbolic unei stele care, căzând din cer, amărăște apele și astfel produce moartea multor oameni (8.11).

În pasajul mesianic din Ps. 69.21: „*Ei îmi pun fiere în mâncare*”, autorii Septuagintei au tradus termenul ebr. *ro'ch* prin echivalentul grecesc *cholē*. În Septuaginta și în alte versiuni, ac. cuv. se referă la orice drog aromat (mixtură) de felul celor oferite răstigniților pentru a le alina suferințele: vin amestecat cu smirnă, rășină, șofran, ladanum, etc. Evangelistul Matei, referindu-se la textul Septuagintei, vorbește despre „*vin amestecat cu fiere*” (27.34), iar la Marcu apare „*vin amestecat cu smirnă*” (15.23).

PELON. (V. *Palon*).

PELONIT. (V. *Palon*).

PENIEL, PENUEL = *Fașa lui Dumnezeu*. Un loc unde a poposit Iacov, pe malul răsăritean al Iordanului. El l-a numit astfel după lupta sa cu Îngerul Domnului, căci a zis: „*am văzut pe Dumnezeu față în față, și totuși am scăpat cu viață*” (Gen. 32.30-31). Pe vremea Judecătorilor, exista acolo un turn numit Penuel pe care Ghedeon l-a dărâmat, și o cetate ai cărei locuitori i-a trecut prin ascuțișul săbiei (Jud. 8.8-9, 17). Ieroboam I a fortificat cetatea Penuel (I Împ. 12.25).

PENINA = *coral, mărgean*. Una din cele două neveste ale lui Elcana. Cealaltă se numea Ana (I Sam. 1.2-6).

PENSIUNE. (V. *Han*).

PENTATEUH. În gr. *pentateuchos* = cinci suluri. Este vorba de primele 5 suluri ale V.T.: Geneza, Exod, Levitic, Numeri, Deuteronom. Cuv. *Pentateuh* nu apare în Sf. Scriptură. Evreii numeau cele 5 cărți: Legea (*Torah*) (Ios. 1.7; Mt. 5.17); Legea lui Moise (I Împ. 2.3; Ezra 7.6; Lc. 2.22); Legea Domnului (II Cr. 31.3; Lc. 2.23); cartea Legii (Ios. 1.8); cartea lui Moise (II Cr. 25.3-4); cartea Legii lui Moise (Ios. 8.31); cartea Legii lui Dumnezeu (Ios. 24.26); cartea Legii Domnului (II Cr. 17.9). Toate aceste expresii ne permit să credem că cele 5 cărți alcătuiau, de fapt, una singură. De altfel, ele se și prezintă, sub această formă, în manuscrisele ebraice, deși se indică fiecare carte separat, dându-i-se ca titlu primele sale cuvinte. Josephus vorbește de 5 cărți (*Con. Apion*, 1.8).

Această împărțire în 5 cărți ar fi putut să fie o inovație a traducerii grecești, dacă nu cumva a precedat-o. Oricum, autorii Septuagintei sunt cei ce au lansat termenii de Geneza, Exod, Levitic, Numeri, Deuteronom.

Cunoștințele despre evenimentele relatate în prima carte a Pentateuhului s-au transmis, până pe vremea lui Moise, prin intermediul tradiției orale și scrise. Apoi, Moise a fost martorul ocular al faptelor consemnate în celelalte 4 cărți posterioare. Scrierea fusese inventată cu multă vreme înainte de nașterea lui Moise: deja în mileniul 4 î.Cr., sumerienii din Babilon se serveau de caractere cuneiforme, iar egiptenii foloseau hieroglifile. Cele mai vechi inscripții de la Sinai datează probabil din sec. XIX î.Cr. Alfabetul cuneiform de la Ras Shamra a fost întrebuințat în sec. XVI-XIV î.Cr. Pe vremea când au fost scrise tabletele de la Tell el-Amarna, limba akkadiană permitea comunicarea prin scris în Palestina și în Siria. Diferite forme literare care figurează în Pentateuh erau folosite în mod curent pe timpul lui Moise (v. *Moise*). Deși nici un verset din cele 5 cărți nu-i atribuie lui Moise lucrarea în ansamblu, totuși Pentateuhul afirmă expres că el este autorul. Două pasaje din partea narativă menționează cartea în care Moise consemna evenimentele. Sunt de menționat victoria asupra lui Amalec (Ex. 17.14) și itinerarul israeliților, din Egipt până în câmpiile Moabului, în fața Ierihonului (Num. 33.2). O cântare cu caracter didactic, care arată atitudinea Celui Preaînalt față de Israel, declară că Moise a scris-o, a cântat-o și i-a învățat pe israeliți s-o cânte (Dt. 31.19, 22, 30; 32.44). Se mai spune că Moise a cântat o cântare de laudă imediat după trecerea Mării Roșii (Ex. 15.1-19; cf. v. 21).

Secțiunea juridică a Pentateuhului se compune din 3 culegeri separate. Prima, intitulată „*cartea legământului*”, conține Decalogul, legea fundamentală a națiunii, precum și câteva prescripții complementare (Ex. 20-23). Versetul 4 din cap. 24 afirmă răspicat că Moise a scris acest cod. A doua colecție de legi se referă la sanctuar și slujbele sale (Ex. 25-31 și 35-40). Secțiunea respectivă include Leviticul și cea mai mare parte a cărții Numeri. De asemenea, se reiterează că Domnul i-a revelat aceste legi lui Moise (Ex. 25.1; Lv. 1.1; 4.1 și încă de alte 50 de ori în aceeași carte). A 3-a colecție precizează, în câteva rânduri, că este vorba de discursurile rostite de Moise în auzul israeliților din a doua generație, aflată pe punctul de a intra în Canaan. Acest al 3-lea cod prezintă o scurtă retrospectivă a căilor pe care l-a condus

Dumnezeu pe Israel și repetă diverse porțiuni din Lege, cu scopul de a scoate și mai mult în evidență caracterul ei spiritual. Această carte a Deuteronomului insistă asupra punctelor care vor avea o importanță vitală în noile condiții create de intrarea poporului în Canaan. Legislatorul modifică anumite detalii, pentru a adapta poruncile date anterior la exigențele vieții sedentare în Canaan. Moise a scris toate aceste lucruri și le-a încredințat leviților sulul respectiv (Dt. 31.9, 24-26). Toate aceste declarații, presărate peste tot în Pentateuh, constituie, în definitiv, o recunoaștere a faptului că Moise este autorul său.

Și restul V.T. confirmă că Moise este autorul și redactorul Legii (Ios. 1.7-8; Ezra 6.18; Nem. 8.1, 18). Într-adevăr, V.T. conține din belșug referințe la Legea lui Moise (Ios. 1.7-8; 8.31-35; Jud. 3.4; I Împ. 2.3; II Împ. 18.6, 12; cf. Dt. 4.5; II Împ. 21.8; Dan. 9.11, 13; Ezra 3.2; 6.18; 7.6; Nem. 8.1, 18; Mal. 4.4). Legea altarului unic, ordonanță caracteristică, a fost suspendată în momentul răpirii chivotului legământului și pe durata menținerii sale în afara granițelor țării, după ce Domnul părăsise sanctuarul din Silo (I Sam. 4.11, 21-22; 6.1; 7.2; Ps. 78.60; Ier. 7.12-15; 26.6). Sub domnia lui Solomon, poporul aducea jertfe pretutindeni în țară (I Împ. 3.2-4), cum făcuseră strămoșii săi, înainte de încheierea legământului despre care mărturiseau Legea și chivotul. După dezbinarea împărăției, legea sanctuarului unic a fost din nou suspendată. Israelii pioși din Regatul de Nord nu mai puteau să se închine Domnului în Templul de la Ierusalim. Ei se aflau acum în următoarea situație: fie să renunțe a aduce jertfe Domnului, fie să se închine în felul în care o făcuseră Avraam, Isaac și Iacov. Și ei au optat pentru a doua variantă. De altfel, textul Legii permitea să se aducă jertfe și într-un loc diferit de sanctuarul central, cu condiția ca Domnul să Se fi arătat acolo (Ex. 20.24; cf. Jud. 2.1, 5; 6.19-24; 13.15-22) (V. Altar).

Regatul de Nord recunoștea autoritatea Legii mozaice. Osea și Amos, profeți ai celor 10 seminții, deși nu menționează numele lui Moise, se referă fără încetare la legile Pentateuhului. Mai târziu, și îndeosebi în timpul domniei de o jumătate de secol a lui Manase, cartea Legii a căzut în dizgrație și a fost depusă într-un loc ferit, în incinta Templului. Cu prilejul restaurării sanctuarului și a reorganizării cultului Domnului, cartea a fost dată la iveală (II Împ. 22.8; 23.21, 24-25). Unii s-au întrebat dacă nu cumva era vorba în special

de cartea Deuteronomului, însă se face aluzie la toată cartea Legii lui Moise (v. 25). O altă presupunere, rămasă ipotetică, este aceea că exemplarul Legii descoperit de marele preot ar fi fost sigilat și încorporat în zid la data edificării construcției.

Daniel, Ezra, Neemia fac aluzie la scrierea Legii lui Moise. Iudeii contemporani cu Cristos îi atribuiau lui Moise redactarea Pentateuhului (Mc. 12.19; Ioan 8.5; Josephus, *Ant. pref. 4*; *Con. Apion*, 1.8). La rândul lor, Mântuitorul și apostolii asociază Pentateuhului numele lui Moise sau îl intitulează simplu „cartea lui Moise” (Mc. 12.26; Lc. 16.29; 24.27, 44). Ei declară că el a scris-o și a dat-o poporului (Mc. 10.3-5; 12.19; Ioan 1.17; 5.46-47; 7.19).

Înalta Critică a contestat calitatea lui Moise de autor al Pentateuhului

În sprijinul acestei ipoteze, se citează câteva versete pretins a face aluzie la o epocă posterioară lui Moise:

1. Gen. 12.6: „*Canaanii erau atunci în țară*” (cf. 13.7). Cu acest verset s-a dorit a se demonstra că, pe vremea autorului Genezei, canaanii nu se mai aflau în țară. Or, această afirmație trebuie să fie interpretată în sensul că respectivii locuiau, în același timp cu Avraam, în țara care îi fusese promisă lui.

2. Gen. 14.14 afirmă că Avraam a urmărit trupele aliate până la Dan. Față de această declarație, se obiectează că pe vremea patriarhilor localitatea se numea Lais și că numele de Dan i-a fost atribuit abia în epoca Judecătorilor (Jud. 18.29). *Contraargument*: nu se poate dovedi dacă cetatea Dan din Geneza este una și aceeași localitate cu Dan din Judecători. Chiar așa fiind, copiii ulteriori au putut foarte bine să scrie Dan în loc de Lais, pentru a da textului mai multă claritate, procedeu utilizat și în alte cazuri, dovadă cele câteva ușoare modificări pe manuscrisele ebraice.

3. În Gen. 36.31 citim: „*Iată împărații care au împărățit în țara Edom, înainte de a împărăți un împărat peste copiii lui Israel.*” Pornind de la acest verset, s-a pretins că Saul domnea deja peste Israel când s-au scris aceste cuvinte. Or, se știe că respectivii împărați ai Edomului (v. 32-43) au domnit la o dată anterioară nașterii lui Moise, iar el notează acest amănunt în momentul când israeliții cărora li se promisese că se vor afla cândva sub sceptru regal, încă nu aveau împărat (Gen. 17.6, 16; 35.11).

4. S-a mai pretins că expresia „*de cealaltă parte a Iordanului*”, adică pe malul răsăritean,

ar fi un indiciu că scriitorul se afla în Canaan (Dt. 1.1), lucru pe care formularea respectivă nu-l implică în mod obligatoriu. Cum Avraam, Isaac și Iacov au locuit la un moment dat în Canaan, israeliții îl considerau deja *Țara făgăduinței*, și întreaga regiune de pe malul răsăritean era pentru ei „*de cealaltă parte a Iordanului*” (cf. Gen. 13.10-11; 50.10-11), iar Moise încă se mai afla acolo. Indiferent pe ce mal al Iordanului locuiau israeliții, ei numeau invariabil Abarim („*cei ce se află de partea cealaltă*”) munții care se ridică la E de Marea Moartă. Abia la o dată foarte târzie au numit ei Perea („*finutul de dincolo*”) teritoriul situat între Iaboc și Arnon.

5. Orice minte înțeleaptă admite că textul din Dt. 34.5-12, care conține indicii despre moartea lui Moise și o comparație între acesta și profeții posteriori lui, nu a putut fi scris de el însuși; însă prezența acestui appendice nu este nicidecum un argument contra mozaicității Pentateuhului.

În anul 1707, un teolog numit *Vitringa*, convins de autenticitatea Genezei, a emis opinia potrivit căreia Moise ar fi trebuit să se servească parțial de o serie de documente transmise prin patriarhi și păstrate de copiii lui Israel. În anul 1753, francezul *Jean Astruc*, un medic foarte priceput și, după toate probabilitățile, fiul unui pastor renegat, a atribuit cartea Genezei mai multor autori principali, numiți de el A, B, C, D, etc. din care, după părerea lui, s-ar fi inspirat Moise. Astruc a pretins că ar fi identificat 2 autori, pornind de la felul în care folosesc aceștia termenii Elohîm și Yahve pentru Dumnezeu. Pe de altă parte, el a declarat că discernuse 10 documente secundare, care nu conțineau Numele lui Dumnezeu și se refereau la popoarele păgâne. *Eichhorn* (1783) a adoptat această ipoteză și s-a străduit s-o dezvolte, afirmând că Geneza ar fi o compilație săvârșită de Moise, căruia el îi atribuia totuși restul Pentateuhului. Dar s-a observat, în scurt timp, că principiile care au condus la dezmembrarea Genezei permiteau să se procedeze la fel cu tot Pentateuhul. După ce s-a admis și această ipoteză, a urmat declarația că documentele referitoare la epoca lui Moise proveneau, de asemenea, din aceste surse mai vechi, și nu au putut fi adunate de el pentru a compune Pentateuhul în forma în care a ajuns până la noi. Prezentăm, în continuare, principalele argumente aduse în sprijinul acestei ipoteze, denumită *Wellhausen*, după numele savantului german care a trăit în a doua jumătate a sec. XIX.:

1. Alternanța numelor Elohîm și Yahve poate desemna pe Dumnezeu în niște secțiuni succesive.

2. Continuitatea fiecărui pretins document examinat izolat.

3. Diversitatea de stil, vocabular și idei în diferitele documente.

4. Prezența dubletelor, a relatărilor pretins-contradictorii, indiciu pentru existența unor documente distincte.

Ipoteza în discuție, generată de o simplă supoziție, a suferit, din partea criticilor, o serie întreagă de modificări, menite să rezolve problemele pe care le ridica ea însăși.

Se susține că ar fi fost identificate următoarele documente principale care ar fi servit la alcătuirea Pentateuhului (deși criticii nu sunt nici pe departe de aceeași părere în numeroase puncte):

a) Documentul numit *Jahvist (J)*, pentru că el îl numește pe Dumnezeu Jahve; autorul ar fi trăit în țara lui Iuda în jurul anilor 950-850 î.Cr. Unii critici împart și această sursă în *J'* și *J''*.

b) Documentul numit *Elohîst (E)*, pentru că el îl numește pe Dumnezeu Elohîm, (cuvânt redat în versiunile noastre prin *Domnul*), s-ar situa pe la anul 750 î.Cr.

c) După căderea Samariei, un „*redactor*” numit *JE* ar fi combinat documentele *J* și *E*, adăugându-le propria sa contribuție.

d) Documentul *deuteronomist (D)* ar cuprinde cea mai mare parte a Deuteronomului, respectiv cartea Legii „*găsită*” în Templu, la anul 621, în timpul domniei lui Iosia (II Împ. 22; 23).

e) Documentul *H* (Holiness) ar fi așa-numitul *Cod al sfințeniei* (Lv. 17-26), care vizează puritatea ceremonială; criticii încă nu s-au pronunțat dacă acesta este anterior sau posterior lui Ezechiel.

f) Documentul *P* (de la preot), supranumit *Codul preoțesc* (sacerdotal). Redactat de preoți pe vremea robiei babilonice, el ar fi fost citit de Ezra (în numele lui Moise), în auzul mulțimilor, pe la anul 398 î.Cr.

g) În cele din urmă, unul sau mai mulți compilatori ar fi combinat toate aceste elemente eterogene, pentru a rezulta din ele Pentateuhul nostru. În felul acesta, „*la începutul sec. II î.Cr., Legea alcătuia un tot unitar, fără să se bănuiască structura sa heteroclită. Nu ne asumăm nici un risc, încercând să fixăm data finalizării acestui proces în jurul anului 300 î.Cr.*” (Esterley și Robinson, *Introduction to the Books of the O.T.*, p. 63; cf., de asemenea, L. Gautier, „*Introduction à l'A.T.*”).

Refutare. Nu ducem lipsă de argumente pentru a demonstra fragilitatea și vulnerabilitatea acestei succesiuni de ipoteze complicate și fără temei în lumea faptelor.

1. Această teorie implică negarea aproape integrală a adevărului istoric al V.T. Ea nu afectează doar unele detalii ocazionale sau niște inexactități minore, lucru pe care îl recunoaște Wellhausen însuși.

2. Se pretinde că Legea nu a constituit un tot unitar decât pe la începutul sec. II î.Cr. Or, autorii Septuagintei au tradus V.T. în grecește pe la mijlocul sec. III î.Cr., începând, desigur, cu Pentateuhul. Și atunci, cum s-ar putea pretinde că redactarea acestuia abia fusese terminată și că acești iluștri traducători nu și-ar fi dat seama de lucrul acesta?

3. Descoperirea de către critici a atâtor „surse” ale textului nostru actual ne trimite în urmă cu 100 sau cel mult 200 de ani. Cum se explică atunci că evreii, oameni atât de conservatori și atât de atașați de persoana și învățătura lui Moise, nu observaseră până atunci că un număr atât de mare de documente false îi fuseseră atribuite acestuia post-mortem? Și cum ar fi acceptat ei, fără să protesteze vehement, toate aceste diverse corpuri de legi, cu toate noile lor exigențe care li s-au impus succesiv, în numele lui Moise? Or, noi am văzut deja că toți autorii Vechiului și Noului Testament, precum și Mântuitorul Însuși, recunoșteau mozaicitatea primelor cărți ale Bibliei. Oare să se fi înșelat toți aceștia?

4. Pentateuhul samaritean (v. ac. cuv.) reprezintă un text despre care se crede că ar fi fost adus la Samaria după deportarea celor 10 seminții (722 î.Cr.), pe vremea când a fost zidit templul din muntele Garizim (II Împ. 17.28). O altă tradiție veche pretinde chiar că ar fi vorba de copia unui text păstrat în Regatul de Nord de pe vremea domniei lui Roboam. Or, Pentateuhul samaritean (cu excepția câtorva mici diferențe nesemnificative) este identic cu cele aparținând autorilor Septuagintei și masoreților; el a fost redactat cu mult mai devreme decât cred criticii aceștia. De altfel, întreg sistemul lor de date se prăbușește. Pe de altă parte, este incredibil ca samaritenii, care îi urau cu înverșunare pe evrei, să fi acceptat, într-un moment oarecare al istoriei lor, acest întreg cod de legi din mâna dușmanilor lor declarați.

5. O altă problemă pe care o lasă nerezolvată teza lui Wellhausen este aceea a cărții lui Iosua. Criticii pretind că ar fi găsit și aici „sursele” J, E, D, P „identificate” de ei în Pentateuh

și cred că ar fi vorba, de fapt, de un Hexateuh, cartea Iosua și cele 5 cărți ale lui Moise constituind un întreg. Dacă lucrurile stau astfel, atunci de ce n-au adoptat-o samaritenii împreună cu Pentateuhul? De altfel, aluziile lui Iosua la cartea Legii (1.8; 8.31-32; 23.6) arată lămurit că cele două scrieri au fost întotdeauna net distincte. Dovadă că așa le-au considerat întotdeauna copiii lui Israel este și faptul că Iosua și „Legea” ocupă locuri diferite în canonul ebraic. Termenul *Pentateuh* constituie traducerea expresiei prin care evreii desemnau cele „cinci cinciimi ale Legii.”

6. O serie întreagă de solide argumente lingvistice, în favoarea mozaicității Pentateuhului, au fost prezentate de către prof. R. Dick Wilson în lucrările sale: *La haute critique est-elle scientifique?* și *Scientific Investigation of the O.T.* Cuvinte de origine persană apar în Cronici, Ezra, Neemia, Estera, Daniel, în timp ce din Pentateuh lipsesc cu desăvârșire (cu toate că așa-numitul „Cod sacerdotal” a fost atribuit școlii lui Ezra).

Un alt profesor, A. S. Yahuda, a notat o serie întreagă de elemente care dovedesc influențe egiptene asupra limbajului și gândirii Pentateuhului, care se explică numai dacă Moise este autorul acestuia. Evident că se remarcă, în cele 5 cărți, și numeroase diferențe de stil și de vocabular; dar acestea se explică tocmai prin varietatea subiectelor tratate și a documentelor utilizate. „Nu este deloc științific să culegem niște pasaje speciale, cum ar fi: genealogii, contracte solemne sau ordonanțe rituale și apoi să le grupăm, postulând un autor diferit, sub pretext că toate acestea ar avea un limbaj specific!” (Manley, *Nouv. Manuel de la Bible*, p. 131)

7. Revelația biblică are un caracter progresiv. Nu încapă nici o îndoială că psalmiștii și profeții au primit descoperiri din ce în ce mai profunde cu privire la mântuire, venirea Mesiei, vremurile din urmă și lumea cealaltă. Noțiunile conținute în Pentateuh, referitor la toate subiectele acestea, sunt mai degrabă niște considerații generale și ele corespund stadiului în care se afla atunci poporul lui Dumnezeu. Realitatea indubitabilă privind evoluția gândirii biblice, a unei gradații în expunerea doctrinei divine nu ne permite cu nici un chip să atribuim o dată atât de târzie tuturor acestor pretinse documente.

8. Existența, la o dată timpurie, a legilor și instituțiilor Pentateuhului este atestată de numeroasele urme care au fost descoperite în scrierile multora dintre vechii profeți. Pen-

tru a nu fi siliți să admită că aceste legi și această organizare au existat la o dată cu mult anterioară sec. VIII î.Cr., s-a pretins că pasajele respective ar fi fost introduse mai târziu, prin interpolare, în scrierile profetice autentice, însă nu se avansează nici o probă în sprijinul acestei aserțiuni. De altfel, o cercetare atentă a cărților profetice arată că aceste aluzii la Pentateuh sunt legate organic de context și constituie o parte esențială a discursurilor acestor slujitori ai lui Dumnezeu.

9. Ipoteza despre întemeierea, la o dată tardivă, a instituțiilor evreiești provine dintr-o cunoaștere deficitară a civilizației caracteristice epocii lui Moise. Teoria evoluției, astăzi foarte contestată, era la modă în urmă cu un secol, și exercita o puternică influență asupra gândirii teologice. Astfel, se credea că Moise nu cunoștea scrisul și ca atare nu ar fi putut să redacteze nici o carte el însuși. Or, s-a dovedit că scrierea a fost inventată cu câteva mii de ani înainte de nașterea lui Moise. De asemenea, teologii respectivi au considerat că era imposibil ca niște triburi, aflate într-o stare de semisălbăticie, să poată pune la punct un cod de legi și un ritual atât de elaborate ca acelea ale Pentateuhului. Prin urmare, tot ceea ce era dezvoltat din punct de vedere social, legal, religios și spiritual trebuia neapărat să aparțină unei epoci tardive. Dar iată că cercetările istorice și arheologice din ultimele decenii au demonstrat că, de ex. babilonienii și egiptenii, aveau ei înșiși o civilizație, o legislație și un ceremonial religios extrem de rafinate cu mult timp înainte de nașterea lui Moise. Așadar, israeliții la Sinai nu plecau de la cota zero, cum își imaginaseră nejustificat unii cercetători. Moise, om de stat și căpetenie spirituală, cu urechile deschise la glasul Domnului, a beneficiat de inspirație divină în alegerea a ceea ce i se potrivea mai bine din domeniul noțiunilor, structurilor și obiceiurilor vremii sale. Totodată, el a primit revelația despre Dumnezeu ca Duh, precum și a trăsăturilor Sale: sfânt, milostiv, unic, elemente care au jucat un rol predominant în dispensațiunea respectivă. Moise a rezumat și a expus, într-o manieră inteligibilă, marile adevăruri al căror depozitar și martor înaintea lumii întregi avea să fie Israel. (V. *Moise; Hammurabi; Altar; Preot; Cortul întâlnirii; Teocrație*).

Vom mai adăuga câteva obiecțiuni, de ordin literar, la adresa așa-numitei teorii a documentelor.

a) Este imposibilă efectuarea unei trieri a documentelor bazându-ne strict pe principiul

că anumite cuvinte caracteristice ar fi un indiciu convingător pentru existența mai multor autori. Să luăm în considerare, de ex., folosirea unor nume diferite pentru Dumnezeu (tocmai ideea care a dat naștere ipotezei în discuție). Cuvântul Yahve (redat prin *Domnul*) ar denota documentul *J*. Potrivit teoriei, acest nume, în Geneza, nu ar trebui să figureze în documentele *E* și *P*. Și totuși el apare în: Gen. 5.29; 7.16; 14.22; 15.1-2; 17.1; 20.18; 21.1b, 33; 22.11, 14, 15, 16; 28.21. Pe de altă parte, numele de Elohim (Dumnezeu) nu ar trebui să apară în pretinsul document *J*; totuși, el poate fi găsit în: 3.1-5; 4.25; 6.2, 4; 7.9; 9.26-27; 33.5, 11; 43.14 etc. Ca să nu mai vorbim despre frecvența utilizare a celor două nume alăturat: Domnul Dumnezeu (Gen. 2.5, în total de 11 ori numai în acest capitol). Exemplele acestea, luate numai din Geneza și vizând doar aceste două cuvinte, sunt suficiente pentru a anula acest pretins criteriu. S-a încercat să se justifice prezența acestor cazuri jenante presupunându-se că cel ce le-a compilat le-a introdus în text, după bunul său plac, sau le-a preluat dintr-un alt document. Câteodată, se afirmă că redactorul documentului *J* ar fi folosit „cu discernământ” termenul Elohim (Dumnezeu), alegație care anulează teoria documentelor pentru că, dacă redactorul s-a servit intenționat uneori de o anumită expresie, de ce nu ar fi recurs la ea, de bună voie, de fiecare dată? Este întrebarea pe care o formulează, pe drept, apărătorii mozaicității Pentateuhului. Ei declară că aceste expresii se află exact la locul lor și că, în general, se pot deduce motivele care au stat la baza opțiunilor autorului. Elohim îl desemnează pe Dumnezeu în calitatea Sa de Creator și Susținător al universului, Suveran peste toate creaturile Lui. Numele Yahve îl evocă pe Dumnezeul harului care i Se revelează omului (v. *Dumnezeu - Numele Lui*).

b) Argumentul potrivit căruia fiecare document luat separat ar prezenta continuitate, nu rezistă unei examinări minuțioase. Să ne oprim la documentul *J*: se pretinde că, terminându-se cu Gen. 4.25-26, relatarea s-ar relua la 5.28b-29; 6.5-8 și de acolo s-ar trece la 7.1-5. Dacă aceasta ar fi realitatea, documentul *J* nu prezintă evenimentele într-o înlanțuire logică, ci doar niște fragmente separate, fără a da vreun indiciu despre împrejurările în care a fost construită corabia. În continuare, se acordă documentului *J*: Gen. 10.21-3; 11.1-9, 28-30; 12.1-4a. Dar atunci cine erau Terah, Haran, Avraam? Nu se spune nimic despre ei.

Să examinăm acum documentul *P*. Redactorul acestui pretins document vorbește, în principiu, despre crearea universului (1.1 - 2.4); el zice deci la v. 31 din cap. 1: „*Dumnezeu S-a uitat la tot ce făcuse; și iată că toate erau foarte bune.*” Apoi, după ce a stabilit genealogia lui Adam (5.1-28), *P* declară pe neașteptate: „*Pământul era stricat înaintea lui Dumnezeu*” (6.11). Cum s-a produs acest proces de stricăciune dacă *P* nu știe nimic despre căderea omului în păcat? De asemenea, povestirea primilor ani ai vieții lui Avraam este fragmentată. Într-un text care, chipurile, ar aparține documentului *J*, se atribuie lui *P* (pentru care motive?) versetele următoare: 11.27, 31, 32; 12.4b, 5; 13.6, 11b, 12a; 16.1a, 3, 15, 16, 17. Dimpotrivă, cei ce cred în mozaicitatea textului ar putea demonstra cu ușurință unitatea subiectului tratat, înlănțuirea logică a firului povestirii, echilibrul părților componente, gradația povestirii. Ceea ce susțin aceștia este cu mult mai verosimil decât decupajul la care conduce „*exercitarea ingenuității rău plasate*” a criticilor (după o expresie a prof. Orr în *Problem of the O.T.*, p. 237). Pentru a mai cita doar un exemplu în acest sens, ne vom referi la Gen. 37 care devine un *puzzle* de 26 de fragmente, 3 dintre acestea nefiind decât o părticică de verset! Orice comentariu este de prisos. (V. *Geneza*).

c) Teoria povestirilor paralele, a stilurilor și deci a autorilor diferiți se dovedește a fi falsă, în special acolo unde poate fi controlată cu ajutorul unor probe exterioare. S-a pretins că, în relatarea despre potop, descrierea cataclismului ar figura de două ori, în 3 versete succesive: „*în ziua aceea, s-au rupt toate izvoarele Adâncului și s-au deschis stăvilarele cerurilor*” (7.11, doc. *P*) și: „*După cele 7 zile, au venit apele potopului pe pământ... Ploaia a căzut pe pământ patruzeci de zile și patruzeci de nopți*” (v. 10.12, doc. *J*). În sfârșit, criticii mai pretind că am avea de-a face aici cu două stiluri diferite: unul, plin de vioiciune, de poezie, și un altul care se mărginește să constate prozaic faptele. Dar asiro-babilonienii ne-au transmis și ei o istorisire referitoare la potop; comparată cu aceea din *Geneza*, ea prezintă aceleași repetiții care, în cazul *Genezei*, s-a dorit să fie numite „*relatări paralele*”; de remarcat că aceleași variații stilistice se întâlnesc în pasaje corespondente ale relatării asiro-babiloniene (v. ac. istorisire în art. *Potop*). Deosebiri stilistice nu constituie nicidecum o dificultate pentru partizanii mozaicității Pentateuhului: evident că

varietatea subiectelor tratate impune maniere diferite de abordare.

d) Probele externe anulează și argumentul pretinselor contradicții din „*textele paralele*”. Potrivit documentului *P*, Dumnezeu l-ar fi avertizat pe Noe cu privire la iminența unui potop de ape (6.17), însă fără să-i descopere cauza: topirea zăpezilor, ploaie sau val seismic. Deci documentul *P* ar contrazice documentul *J*, care (aparent) afirmă că Domnul i-a poruncit lui Noe să intre în corabie deoarece, 7 zile mai târziu, va face să plouă pe pământ 40 de zile și 40 de nopți (7.4). În realitate, narațiunea asiriană se apropie iarăși de povestirea evreiască: nu este vorba de două relatări divergente, ci de evenimente succesive. Într-adevăr, în povestirea asiriană, la fel ca în *Geneza*, omul este mai întâi îndemnat să construiască o corabie, pentru a nu pieri înghițit de ape; ulterior, în al doilea caz, se precizează că respectiva catastrofă va fi provocată de ploile torențiale. Relatarea *Genezei*, în forma sa inspirată, reproduce o tradiție ancestrală a evreilor. Încercarea criticilor de a se sprijini pe deosebiri stilistice și pretinse contradicții, în scopul de a atribui textul biblic mai multor autori, constituie o teorie care nu rezistă unei examinări serioase. Pentru o abordare mai pe larg a acestei chestiuni, a se vedea Henry Green: *The Higher Criticism of the Pentateuch* și *The Unity of the Book of Genesis*; W. H. Gupton, *L'A.T. et la critique*, 1926; O.T. Allis, *The Five Books of Moses*, 1943; Aalders, *A Short Introduction to the Pentateuch*, 1949; Gl. Archer, *Introduction à l'A.T.*, 1984, p. 82 și urm.; *Nouveau Commentaire biblique*, 1978, pp. 36-46.

André Lamorte și René Pache.

PENTATEUHUL SAMARITEAN. Samaritenii posedau Pentateuhul ebraic pe care îl menționează Hieronymus, Eusebiu și alții dintre Părinții Bisericii. În anul 1616 d.Cr., Pietro della Valle a cumpărat o copie a acestei scrieri de la samaritenii din Damasc; aceasta a fost depusă în anul 1623 în biblioteca pariziană l'Oratoire. La finele sec. XVIII, alte 15 copii, mai mult sau mai puțin complete, au ajuns în Europa. Le-au urmat și altele. Morin (Morinus) care a publicat în anul 1632 *Pentateuhul samaritean* a fost de părere că textul samaritean era cu mult superior celui masoretic. Timp de aproape două secole au avut loc controverse serioase pe tema aceasta. În anul 1815, Gesenius, un savant ebraist celebru, după ce a examinat minuțios textul sa-

maritean, l-a declarat cu mult inferior celui masoretic și de o valoare critică mediocră. Se crede că majoritatea sulurilor samaritene care conțin întregul text al Pentateuhului sau numai părți din acesta, nu sunt anterioare sec. X al erei creștine. Un sul sau chiar două din cele conservate la Nablus (vechiul Sihem) sunt considerate cele mai vechi. Diversele suluri samaritene au fost scrise cu caractere asemănătoare celor ce apar pe monedele din epoca Macabeilor, caractere folosite de evrei înainte de introducerea ebraicii carate. Textul samaritean diferă deseori de textul ebraic al masoreților. În Dt. 27.4, Moise le poruncește copiilor lui Israel ca, după trecerea Iordanului, să ridice niște pietre mari pe muntele Ebal, să le tencuiască cu mortar și să scrie pe ele cuvintele Legii. În scopul de a face să crească venerația pentru muntele lor sacru, samaritenii au înlocuit, în textul lor, cuvântul Ebal cu Garizim. Celelalte variante sunt nesemnificative (v. *Cronologie*). Cu excepția unor asemenea denaturări deliberate, diferențele semnalate trebuie să fie puse pe seama grabei cu care scribii au copiat manuscrisele. Există cca 1 600 de pasaje unde textul samaritean concordă cu acela al Septuagintei și nu cu lecturile ebraice, ceea ce dovedește că autorii versiunii LXX au tradus un text ebraic foarte apropiat celui samaritean. Totuși, deosebirile dintre textul samaritean și acela al Septuagintei sunt destul de numeroase! Care este cauza? Nu știm. Un alt amănunt demn de reținut este că Pentateuhul samaritean se aseamănă foarte mult cu Targumul lui Onkelos. În Septuaginta, se constată influența targumurilor.

La ce dată și în ce mod au intrat samaritenii în posesia acestui text? Potrivit unei vechi opinii care încă se bucură de un credit aparte, ei ar fi copiat un text sacru de care dispuneau deja înainte de scindarea împărăției lui Israel (anul 931, sub domnia lui Roboam). Conform unei alte tradiții, Pentateuhul le-ar fi fost transmis de preotul însărcinat cu instruirea coloniștilor aduși din Asiria în vederea repopulării Samariei, după deportarea israeliților, la anul 722 î.Cr. (II Împ. 17.28). Alții au fost de părere că Pentateuhul samaritean ar fi fost adus din Ierusalim de către un preot renegat pe vremea când a fost construit templul de pe muntele Garizim (Ant. 11.7-8). Forma caracterelor și înlocuirea numelui Ebal cu Garizim ar putea constitui argumente în favoarea acestei ultime ipoteze. Oricum, înlocuirea numelui Ebal cu Garizim a trebuit să se pro-

ducă numai după construirea snactuarului samaritean.

Să nu confundăm Pentateuhul samaritean cu o versiune a Pentateuhului, scrisă în dialect samaritean pe la începutul erei creștine. Samaritenii posedă și o versiune arabă a Pentateuhului, care datează din sec. XI sau XII d.Cr.; o carte a lui Iosua, bazată pe scrierea canonică cu același nume și transcrisă prin sec. XIII al erei creștine, precum și alte câteva scrieri. (Pentru o mostră de text aparținând Pentateuhului samaritean, v. art. *Manuscrise* și planșa-color „Un preot samaritean...” de la finele volumului).

PENUEL, PENIEL = *Fața lui Dumnezeu*.

1. O altă formă a numelui Peniel, unde a luptat Iacov cu Îngerul Domnului și a văzut Fața lui Dumnezeu (Gen. 32.30-31; cf. Jud. 8.8-9, 17; I Împ. 12.25) (V. *Peniel*).

2. Un bărbat dintre copiii lui Iuda și strămoș al locuitorilor din Ghedor (I Cr. 4.4).

3. Beniamit, din fam. lui Șașac (I Cr. 8.25).

PEOR = *deschizătură, crăpătură*.

1. Un munte moabit, amplasat în fața pustiei (Num. 23.28). Din vârful lui se puteau vedea Sitimul și tabăra israelită (24.2). Pe vremea lui Eusebiu și Hieronymus, se cunoștea sub denumirea de Peor un munte care se înalță vizavi de Ierihon, pe drumul care duce la Hesbon, mai sus sau la E de Livias (actualmente Tell er-Rameh). Rezultă deci că Peor trebuia să indice unul din piscurile lanțului munților Abarim, în apropiere de wadi Hesban.

2. Divinitate moabită, numită deseori Baal-Peor, căreia i se aduceau jertfe pe muntele Peor (cf. Num. 25.18; 31.16; Ios. 22.17) (V. *Zeltăți păgâne*).

PEPENE GALBEN. Fructul comestibil și suculent al unei cucurbitacee. În ebr., i se spune *battiah*. Evreii mâncau pepeni în Egipt (Num. 11.5), unde se cultivau diferite soiuri. Pepenele galben de apă (*Cucumis citrullus*) este cultivat pe întinse suprafețe în Egipt, fiind numit și astăzi *battih*.

PEQAH. (V. *Pecah*).

PEQOD. (V. *Pecod*).

PERAȚIM. (V. *Baal-Perațim*).

PERDEAUA DINĂUNTRU. (În ebr.: *parokhet*). Perdeaua care, mai întâi în Cortul întâlnirii, și mai târziu în Templu avea rolul să despartă Locul sfânt de Locul preasfânt (Ex.

26.31-35; 27.21; 30.6; II Cr. 3.14). Perdeaua era „albastră, purpurie și cărămizie (stacojie), din in subțire răsucit” (Ex. 26.31), brodată cu heruvimi (v. 31). Când Cortul întâlnirii era dus dintr-un loc în altul, perdeaua servea pentru acoperirea chivotului (Num. 4.5). Potrivit rânduielilor levitice, numai Aaron, adică marele preot, avea dreptul să treacă dincolo de perdeaua dinăuntru pentru a pătrunde în Locul preasfânt, și făcea lucrul acesta doar o dată pe an, în ziua Ispășirii (Lv. 16.2).

Când Cristos murea pe cruce, perdeaua Templului s-a despicat în două, de sus până jos (Mt. 27.51). Acest eveniment semnifică faptul că Domnul Isus, prin moartea Sa ispășitoare, a deschis omului posibilitatea de a se apropia de Dumnezeu Tatăl (Evr. 6.19-20; 9.3) (V. *Cortul întâlnirii; Templu*).

PEREEA. Termen grecesc care înseamnă: *țara de dincolo*. Definea regiunea cuprinsă între Iaboc și Arnon, dincolo de Iordan (Răzb. 3.3.3) (cf. sensul și poziția geografică a munților Abarim). Totuși, numele de Pereea desemna o regiune mai întinsă, pentru că Josephus spune că Gadara, localitate aflată pe malurile Yarmukului, era capitala Pereii (Răzb. 4.7.3).

PERES. (V. *Mene*).

PEREȘ, PERESCH, PERESH. Un bărbat din seminția lui Manase (I Cr. 7.16).

PERETE. [În ebr.: *qir* = apărare, rezistență; *Homah* = barieră, obstacol; *șur (chur)* = zid de piatră; în gr.: *teichos*]. În antichitate, zidurile caselor erau făcute din piatră sau cărămizi uscate la soare. În Palestina, fundațiile de piatră erau deseori surmontate de ziduri de cărămidă. Zidurile de apărare ale unor cetăți datând de la mijlocul mileniului II î.Cr., erau constituite din fundații solide de piatră, întărite prin intermediul unor contraforturi zidite în pantă. Suprafața zidurilor era ten-cuită cu ipsos. Pe fundațiile solide ale zidurilor împrejmuitoare, se înălțau pereți de cărămidă, foarte groși, în interiorul cărora erau amenajate uneori camere de locuit. De pildă, zidurile Babilonului măsurau 27 m lățime, astfel că 6 care puteau circula de-a lungul lor. Uneori, zidurile cetății încorporau turnuri de veghere (Is. 2.15; Tef. 1.16). Pentru a se conferi zidurilor o mai mare rezistență, cărămizilor li se adăugau grinzi solide de lemn. În special în Egipt, prin folosirea acestui procedeu, se

prevenea deformarea zidurilor ca urmare a uscării puternice a cărămizilor din lut nears.

În Asia Mică, în vecinătatea Mării Egee și în Siria de Nord, astfel de grinzi erau prinse în zid, pe fundație, peste ele clădindu-se cărămizi sau piatră. Uneori, capetele grinzilor depășeau grosimea zidurilor. Pentru edificarea construcțiilor sale din Ierusalim, regele Solomon a preferat lemnul și piatra (I Împ. 6.36; 7.12).

PEREȚ, PERETS, FARES, PHARES = *breșă, spărtură*. Un fiu al lui Iuda. Unul dintre cei doi gemeni ai Tamarei (Gen. 38.24-30). El a fost strămoșul unui clan din care au provenit alte două neamuri, purtătoare ale numelor fiilor săi (Num. 26.20-21; I Cr. 2.4-5). Pereț a fost unul din strămoșii lui David, deci și al lui Cristos (Rut 4.12-22; Mt. 1.3).

PEREȚ-UZA, PERETS-UZZA; RUPEREA (SPĂRTURA) LUI UZA. Numele dat de David locului unde a murit Uza, din pricină că atinsese chivotul legământului (II Sam. 6.8; I Cr. 13.11). Amplasamentul exact este necunoscut.

PERFECT, DESĂVÂRȘIT; PERFECȚIUNE, DESĂVÂRȘIRE. Circa 15 termeni ebr. și gr., folosiți în Sf. Scriptură, au fost traduși prin cuvintele perfect (desăvârșit), perfecțiune (desăvârșire), a face desăvârșit, etc. Unul dintre aceștia este cuv. ebr. *Tamim*, care înseamnă *fără cusur*. El se aplică animalelor fără defecte fizice, deci apte pentru a fi aduse ca jertfă Domnului (cf. Lv. 12.21).

Dumnezeu este perfect, adică are toate calitățile posibile și este ireproșabil din punct de vedere moral (Mt. 5.8). Cunoașterea Sa, Legea Lui, căile și lucrările Sale, toate acestea sunt perfecte (II Sam. 22.31; Iov 37.16; Ps. 18.30; 19.7). Dar și omul poate să fie *tamim*, adică just sau integru (Noe: Gen. 6.9; Avraam: Gen. 17.1; Iov: 1.1; etc.), atunci când își predă în întregime inima sa lui Dumnezeu (I Împ. 15.14).

Cuv. ebr. *tam* (lit.: pur, sănătos), înrudit cu *tamim*, apare în Cânt. 5.2 și 6.9, unde indică frumusețea perfectă a Sulamitei. Acest termen ebraic se mai aplică oamenilor integri și ascultători (Iov 1.1, 8; 2.3; Ps. 37.37; 64.4).

În sens figurat, Sionul și Ierusalimul sunt perfecte, ceea ce vrea să spună că frumusețea lor este fără cusur (cuv. ebr. folosite aici au derivat din *kalal* = a fi perfect, Ps. 50.2; Pl. 2.15; Ez. 16.14). De asemenea, *taKhlit* și *tiKhlah* conțin ideea de perfecțiune: Ps. 119.96 pune în contrast Legea lui Dumnezeu cea desă-

vârșită cu perfecțiunea naturii, iar Ps. 139.22 vorbește chiar despre o ură desăvârșită.

În N.T., termenii grecești cel mai des folosiți pentru a reda ideea de perfecțiune sunt verbul *teleioô* și derivații săi. Dat fiind faptul că autorii Septuagintei au tradus cuv. ebr. *tamim* prin *teleioô*, termenul grecesc mai are sensul de *a se supune voii lui Dumnezeu, a asculta de Cuvântul Lui*. Cuv. *teleios* = perfect este întrebuințat în acest sens în Mt. 19.21, unde Domnul Isus îi spune tânărului bogat: „*Dacă vrei să fii desăvârșit, du-te de vinde ce ai, dă la săraci...*” În Mt. 5.48, Mântuitorul le recomandă ucenicilor să fie perfecți, așa cum este Tatăl nostru ceresc, adică: trebuie ca și ei să-și arate dragostea nu numai față de prieteni, dar și față de vrăjmași, după cum Dumnezeu-Tatăl îi iubește pe toți oamenii.

În Epist. lui Iacov, *teleios* are uneori sensul special de *copt, matur*, care provine din cuv. tradus prin *maturitate*: „*Dar răbdarea trebuie să-și facă desăvârșit lucrarea, pentru ca să fiți desăvârșiți, întregi, și să nu duceți lipsă de nimic.*” (1.4). Cu alte cuvinte, creștinii ajung la maturitate spirituală numai atunci când credința lor, pusă la încercare, produce statornicie. Această statornicie se realizează prin ascultare, care nu se reduce la auzirea cu urechile, ci înseamnă împlinirea cu fapta, punerea în practică a ceea ce ne învață „*legea desăvârșită, care este legea slobozeniei*” (1.25). Apoi, la 1.17, apostolul afirmă că „*orice dar desăvârșit este de sus, pogorându-se de la Tatăl luminilor*”, ale Căruia daruri divine sunt excelente și acordate pentru a le permite creștinilor să rămână statornici în încercări.

În I Ioan, cuv. *teleioô* indică de 4 ori dragostea perfectă pe care trebuie s-o dovedească unii față de alții copiii lui Dumnezeu (2.5; 4.12, 17, 18). Din aceste versete pare să rezulte că dragostea lui Dumnezeu arătată în Domnul Isus Cristos atinge perfecțiunea atunci când creștinii ascultă de această poruncă supremă.

În Epistolele lui Pavel, cuv. *teleios* este folosit de mai multe ori în sensul de a fi copt sau împlinit, a ajunge la maturitate (I Cor. 2.6; Ef. 4.13; Fil. 3.15; Col. 1.28; 4.12). În alte pasaje biblice, termenul respectiv are semnificația de isprăvit, perfect. Astfel, în Rom. 12.2, Pavel dorește ca cititorii lui să fie transformați prin înnoirea minții lor, pentru a putea „*deosebi bine voia lui Dumnezeu: cea bună, plăcută și desăvârșită.*” În I Cor. 13.9-12, Pavel prezintă în contrast cunoașterea parțială (imperfectă) actuală cu cunoașterea desăvârșită de care vor avea parte credincioșii la a doua ve-

nire a Domnului Isus Cristos. În Fil. 3.12, ap. Pavel folosește cuvintele adversarilor credinței, care pretindeau că ar fi atins perfecțiunea: „*nu că am și ajuns desăvârșiți.*” În Col. 3.14, dragostea este numită „*legătura desăvârșirii*”, pentru că ea îi unește pe diferiții membri ai comunității pentru a alcătui Trupul lui Cristos. Pe de altă parte, dragostea frățască îi conduce pe credincioși la perfecțiune, adică la maturitate spirituală, ceea ce constituie țelul care trebuie să fie atins de mădularele Trupului lui Cristos (cf. Ef. 4.13-16).

În Epist. către Evrei, autorul folosește cuv. *desăvârșire* (perfecțiune) în sensul special pe care i l-a dat Septuaginta acestui termen, și anume: calificat pentru a îndeplini acte de cult (pentru un preot) sau, de o manieră mai generală, apt pentru a sta în prezența lui Dumnezeu. Așadar, perfect este acela care poate avea acces liber în prezența lui Dumnezeu și se bucură de o deplină comuniune cu El. Domnul Isus Cristos, Cel ce a suferit pentru păcatele omenirii ca „*Mielul fără cusur și fără prihană*”, a fost într-adevăr calificat pentru a fi Marele Preot veșnic. Intrând în „*cortul acela mai mare și mai desăvârșit*” (sanctuarul ceresc, adică în prezența imediată a lui Dumnezeu, 9.11) și aducându-Se pe Sine Însuși ca jertfă (cf. v. 25-26), Cristos a realizat perfecțiunea pe care Legea mozaică nu o putea atinge. El i-a curățit pe păcătoșii care s-au pocăit și i-a făcut desăvârșiți, pentru a avea acces înaintea lui Dumnezeu (Evr. 10.14, 19-22). Astfel, în terminologia culturală a Epist. către Evrei, perfecțiunea se aplică Domnului Isus Cristos, Marele Preot, precum și creștinilor care pot sta în prezența lui Dumnezeu cu sufletul și viața curățite de păcat.

PERFECTIONARE, DESĂVÂRȘIRE. Termenul perfecționare (desăvârșire) este folosit în Ef. 4.12, pentru a reda verbul gr. *kartartizô*. El derivă de la rădăcina *arô*, care înseamnă *a lega laolaltă, a uni*. Adj. *artios* se referă la *ceea ce este complet, unit, perfect*. Verbul *katartizô* este utilizat în N.T. cu următoarele semnificații: *a cârpi* (o mreajă, Mt. 4.21), *a pune în ordine, a ordona, a completa, a perfecta, a desăvârși* (cf. Lc. 6.40; II Cor. 13.11), *a pregăti, a face apt pentru slujire* (Evr. 13.21).

Termenul *katartizô* corespunde conceptului nostru de punere la punct sau reglare a unei mașini sau a unui aparat. Hugedé l-a comparat cu activitatea delicată a unui specialist căruia i se încredințează o mașinărie ale cărei piese au fost montate dar care încă

nu a fost pusă în funcțiune. Ea trebuie să fie reglată pentru a putea funcționa la parametrii proiectați. Așadar, pentru Hagedé, verbul grecesc *katartizō* este un termen tehnic, care implică noțiunea de eficacitate. În lumea greacă profană, ac. cuv. era folosit de medici pentru a vorbi de punerea la loc a unui membru luxat sau de remedierea unui mădular fracturat. Așadar ideea exprimată cu ajutorul termenului în discuție este de a-i face pe creștini în stare să-și îndeplinească rolul care le revine în Trupul lui Cristos, de a-i ajuta să devină capabili să-și folosească darul sau darurile spirituale pe care le-au primit, în vederea împlinirii unei acțiuni (*eis ergon* = o lucrare) specifice slujbei (*diakonias*) fiecăruia.

Adolphe Monod scria deja acum 100 de ani (în comentariul său la Epist. către Efeseni, apărut în anul 1867): „*Lucrarea slujitorilor Bisericii – acești slujitori extraordinari: evangheliști, păstori și învățători – nu are ca obiect decât echiparea credincioșilor pentru această slujire comună în cadrul căreia fiecare dintre ei trebuie să-și aducă aportul...*” (p. 255).

W. Hendriksen este de părere că „*în acest pasaj este scoasă în evidență preoția universală a tuturor credincioșilor... Este de datoria celor ce oficiază în Biserică să-și echipeze pe membrii săi pentru îndeplinirea acestor sarcini.*” („*Commentaire*”, p. 198). La rândul său, F. F. Bruce precizează: „*Rolul lor (al slujitorilor Bisericii: apostoli, prooroci, evangheliști, păstori și învățători, N. Ed.) este să ajute și să conducă Biserica așa încât toți membrii acesteia să-și poată îndeplini diferitele slujbe, spre binele tuturor. În acest sens, Oltramare traduce prin expresia «organizarea sfinților» iar P. Huby vorbește de «punerea în stare de funcțiune» a credincioșilor.*”

Celebrul elenist Kenneth Wuest afirmă, referitor la textul respectiv, că „*acești oameni care au primit darul de apostol, prooroc, evanghelist, păstor și învățător trebuie să se specializeze în ce privește echiparea sfinților, în vederea lucrării de slujire, pentru ca Trupul lui Cristos, Biserica, să poată fi zidită prin adăugarea la numărul său a păcătoșilor mântuiți și, de asemenea, prin edificarea celor născuți din nou.*”

În II Cor. 13.9, cuv. tradus prin desăvârșire (perfectionare) este *katartisis*, redat, de asemenea, prin: confirmare, direcționare corectă (Plutarh, *Alex* 7). Ac. cuv., unic în N.T., provine din aceeași familie cu *katartizō*.

PERGA. Orașul pe care romanii l-au ridicat la rangul de capitală a Pamfiliei. Perga se afla pe malul drept al râului Kestros, la 12 km de gura sa. Însoțit de Barnaba, Pavel a predicat Evanghelia în această localitate cu prilejul primului său turneu misionar, atât la ducere, cât și la întoarcere (F.A. 13.13-14; 14.25). Un templu celebru, dedicat Artemisei asiatică, fusese construit în Perga. Zeița aceasta era supranumită „*împărăteasa cetății Perga.*” (V. *Diana*).

PERGAM. (Denumiri vechi: *Pergumum* sau *Pergamos*). Cel mai important oraș din Misia, aflat la 5 km N de râul Caicus și la 24 km de Marea Egee. A devenit capitala unei împărății bogate. O parte dintre regii acesteia s-au numit Attalus. Primul împărat din această dinastie, Attalos I, a preluat puterea în anul 241 î.Cr. El a învins o populație de origine galică și a împins-o spre un teritoriu care s-a numit de atunci Galatia. Eumenes, fiul său, a început să domnească în anul 197 î.Cr. El a înfrumusețat orașul și a pus bazele unei biblioteci celebre (Biblioteca din Pergam), a doua ca mărime după cea din Alexandria. Attalos III a murit în anul 133 î.Cr, după ce și-a lăsat averea ca moștenire romanilor și a acordat independență Pergamului și împrejurimilor sale. Însă romanii au pus stăpânire pe cetate și au transformat împărăția în provincia Asia (129-126 î.Cr.), a cărei capitală a devenit Pergamul. În anul 6 î.Cr., proconsulul, guvernator al provinciei aflate sub jurisdicția Imperiului Roman, și-a mutat reședința la Efes. Marcus Antonius i-a făcut cadou Cleopatrei 200 000 de volume din biblioteca Pergamului, făcând să crească astfel numărul cărților bibliotecii din Alexandria. Acropola cetății antice se înălța pe o colină abruptă, cu 304 m mai sus de câmpia de la poalele sale. Aproape de vârf se afla un altar monumental, zidit de Eumenes II spre a comemora victoria obținută de tatăl său asupra galilor. Un templu dedicat Atenei era situat în apropierea altarului respectiv. În epoca romană, a fost zidit pe acropolă un templu dedicat lui Cezar August. În exteriorul cetății, a fost ridicat celebrul sanctuar al lui Asklepios (Esculap), zeul medicinei, care atrăgea mari mulțimi de oameni. Pergamentul (în lat.: *pergamena*; în gr.: *pergamênē*) își trage numele de la Pergam, orașul unde a fost inventat. Aici se afla a 3-a dintre cele 7 Biserici din Asia, menționate în Apocalipsa. Aflăm din carte că acolo se afla „*scaunul de domnie al Satanei.*”



Pergam. Reconstituirea altarului lui Zeus (după Baumeister, Denkmäler des klassischen Altertums, vol. II, p. 1 216, fig. 1 404).

Antipa, un martor credincios, a murit ca martir în această citadelă a păgânismului (Ap. 1.11; 2.12-17). Numele actual al orașului de altădată este Bergama.

Notă arheologică. Pergamul este una dintre localitățile care au atras cel mai mare număr de arheologi. Aici s-au efectuat cele mai multe săpături arheologice, în special de către savanții germani. Aceștia au lucrat la Pergam începând de la finele sec. XIX. Aici s-a aflat altarul enorm al lui Zeus (v. schița de mai sus), cu 15 m mai înalt decât terasa pe care fusese construit. Demontat și transportat la Berlin, altarul respectiv se află la Muzeul *Pergamon*. Acolo se mai găsesc vestigii din templul Atenei, al lui Dionysos și al lui Esculap, a cărui emblemă era un șarpe (salutat de împăratul Caracalla cu un salut de tip ...hitlerist). Unii exegeți s-au întrebat dacă nu cumva tocmai acestor lăcașuri de cult păgâne li se datorează numele de „*scaunul de domnie al Satanei*” acordat Pergamului în Ap. 2.13. Alți specialiști sunt de părere că mențiunea respectivă provine mai curând din faptul că orașul Pergam era pe atunci capitala provinciei romane Asia iar cultul împăratului, în cursul căruia trebuia să se ardă tămâie în cinstea împăratului, constituia, într-adevăr, o mare încercare pentru Biserică. Probabil că ambele ipoteze s-au conjugat pentru a face ca Pergamul să fie stigmatizat astfel.

PERGAMENT. Piele de oaie sau de capră, prelucrată spre a putea fi folosită la scris sau în alte scopuri. Mai întâi, pielea se introducea într-o soluție de oxid de calciu pentru a se înmuia. După aceea, era rasă, spălată, uscată, întinsă și șlefuită cu ajutorul unei pietre ponce. Pe vremea lui Herodot, papyrusul era folosit în mod curent, însă istoria relatează că vechii ionieni scriau pe piei de capre și de

oi, tocmai din pricina rarității acestui material (Herod. 5.58). Într-adevăr, potrivit tradiției, primele pergamente au provenit din Pergam. Deoarece unul dintre Ptolemei interzisese exportul papyrusului, Eumenes II, regele Pergamului (197-160 î.Cr.), s-a servit de piei pentru a-și pune la punct marea sa bibliotecă. Pieile respective se numeau *chartae pergameneae*, de unde a derivat cuv. pergament. În anul 1923, au fost descoperite la Dura, pe valea Eufratului, niște documente scrise pe hârtie velină sau pergament și datând din anii 196-195 și 190-189 î.Cr. Această descoperire a dovedit că pergamentul se folosea deja la acea dată în regiuni foarte îndepărtate de Pergam. Pe vremea lui Josephus Flavius și chiar anterior acestuia, iudeii foloseau pergamentul pentru scrierile lor sacre (Ant. 12.2.11). Talmudul stipula că textul Legii trebuia să fie scris pe piei de animale pure, domestice sau sălbatice, și chiar pe piele de păsări curate. Papyrusul era utilizat pe scară largă (II Ioan 12, hârtie), dar Pavel menționează pergamentele, cerând stăruitor să-i fie aduse cărțile respective (II Tim. 4.13) (V. *Manuscris; Papyrus; Pergam*).

PERIDA. (V. *Peruda*).

PERLĂ. (V. *Mărgăritar*).

PERNĂ. Expresia ebraică uzuală tradusă prin *pernă* înseamnă simplu: *la cap*. Cuv. gr. redat prin *pernă* nu semnifică neapărat o pernă pentru dormit. Iacov, pentru a dormi în aer liber și-a pus o piatră căpătâi (Gen. 28.11, 18). Isus, întinzându-Se la pupa luntrii, pentru ca să doarmă, și-a pus sub cap perna de piele a luntrașului (Mc. 4.38).

Mical a pus un obiect oarecare, făcut din piele de capră, la capul terafimului culcat de ea în pat, cu scopul de a-i induce în eroare pe

oamenii care voiau să pună mâna pe David; fie că pielea aceasta simula părul capului unui om, fie că era plasată ca o învelitoare peste ceea ce trebuia să pară a fi capul persoanei culcate în pat (I Sam. 19.13).

PERSECUȚIE, PRIGOANĂ. (În gr.: *diôgmos*; verbul *diokô*, asemenea termenului ebr. corespondent, înseamnă a urmări, a hărțui). În V.T., prima persoană persecutată este Abel pe care l-a ucis fratele său Cain (Gen. 4.5-8). Un alt caz a fost acela al lui Iosif prigonit de frații săi (Gen. 37.23 și urm.). Totuși, ca fenomen social, persecuția s-a semnalat, în Sf. Scriptură, abia atunci când copiii lui Israel s-au înmulțit în Egipt. Acolo, ei au fost supuși la munci grele, istovitoare (Ex. 1.10 și urm.), deoarece egiptenii începuseră să se teamă de israeliți. Ulterior, în Palestina, când poporul s-a abătut de la calea Domnului, proorocii care s-au ridicat contra apostaziei, au fost prigoniți, nu atât de israeliți de rând cât mai ales de căpeteniile poporului. Astfel, Ilie, Ieremia și mulți alții au îndurat persecuția și au cerut din partea lui Dumnezeu o judecată dreaptă asupra celor ce-i maltratau pe ei și refuzau să asculte de poruncile divine (I Împ. 19.1-18).

În N.T., procesul lui Isus și moartea Sa prefigurează persecuția de care aveau să aibă parte urmașii Lui, creștinii. Iudeii L-au prigonit pe Cristos din pricina învățaturii Sale și în final au depus plângere contra Lui înaintea sinedriului și a autorităților romane (v. *Procesul lui Isus*). Ca oameni pioși, fideli Legii lui Moise (Ioan 5.16; F.A. 8.1; Fil.3.6), ei credeau că, procedând astfel, îi aduceau o slujbă lui Dumnezeu (Ioan 16.2). Dar Domnul Isus spune că ei îl aveau ca tată pe Diavolul (Ioan 8.40-44), din pricină că prigoana dezlănțuită de ei contra lui Cristos era o ofensă adusă lui Dumnezeu și un păcat comis împotriva Lui (F.A. 9.4-5; 26.14-15). Ei nu au făcut decât să repete crimele săvârșite contra profeților în V.T. (Mt. 5.12; Lc. 6.23; F.A. 7.52; cf. Mt. 23.34; Lc. 11.49).

La scurt timp după moartea lui Isus, apostolii au trebuit să îndure și ei prigoana declanșată de iudei (F.A. 4.21; 5.17-42). Ștefan a fost primul creștin martirizat de iudei (F.A. 7.57-60); moartea sa a dat semnalul unei persecuții generale care viza pe toți creștinii din Ierusalim (F.A. 8.1). Saul din Tars, cel mai zelos prigonitor al creștinilor (F.A. 8.3; 9.1-5; 22.3-4; 26.9-11; I Cor. 15.9; Fil. 3.6; I Tim. 1.13), a trebuit să sufere și el, după ce s-a convertit (Gal. 1.23), mai mult decât alți creștini (II Cor.

11.23 și urm.; Gal. 5.11; II Tim. 3.11). Motivul principal al persecuției provenite din partea iudeilor a fost propovăduirea unui Mesia crucificat. Cei ce au dat semnalul unei asemenea prigoane au fost mai ales saducheii (F.A. 4.1, 6; 5.17), fariseii fiind ceva mai moderați (F.A. 5.34-35; 23.6-7). Un al doilea motiv, la fel de puternic, a fost pizma iudeilor față de succesele repurtate de propovăduitorii Evangheliei, în special printre prozeliții evrei (F.A. 13.4-5).

După o perioadă de acalmie (F.A. 9.31), Irod Agripa I a stârnit un nou val de persecuție contra creștinilor și a poruncit să fie omorât Iacov, fratele lui Ioan (F.A. 12.1), pentru a le face pe plac iudeilor (v. 2). Dacă Dumnezeu nu l-ar fi izbăvit pe Petru din mâinile lor, i-ar fi căzut și el victimă acestei campanii de prigoană (F.A. 12.3-19).

Prigonirea se numără printre relele pe care trebuie să le îndure un ucenic al Domnului Isus Cristos (Mt. 10.16-23). Ca o regulă generală, *„toți cei ce vor să trăiască cu evlavie în Cristos Isus vor fi prigoniți”* (II Tim. 3.12) (lecție care, de altfel, se desprinde din textul V.T.). Persecuția poate determina căderea unui creștin (Mc. 4.17) sau alunecarea lui spre legalism (Gal. 6.12), însă Domnul Isus are cuvinte de apreciere la adresa celor ce au rămas statornici alături de El, în ciuda prigoanei îndurate (Lc. 22.28-29). *„Ferice de cei prigoniți din pricina neprihănirii, căci a lor este Împărăția cerurilor! Ferice va fi de voi când, din pricina Mea, oamenii vă vor ocări, vă vor prigoni și vor spune tot felul de lucruri rele și neadevărate împotriva voastră!”* (Mt. 5.10-11). Persecuția nu ne poate despărți de dragostea lui Dumnezeu (Rom. 8.35). Creștinii pot fi prigoniți, dar nu sunt niciodată părăsiți (II Cor. 4.9). Ei suportă atacurile cu curaj (II Cor. 12.10) și în răbdare (I Cor. 4.12; II Tes. 1.4). Rugăciunea este arma folosită de copilul lui Dumnezeu contra celor ce-l prigonesc și-l asupresc (Mt. 5.44; cf. Lc. 23.34). Creștinii îi binecuvăntează pe prigonitorii lor (Rom. 12.14); procedând astfel, ei caută să biruiască răul prin bine (v. 21). Totuși, ei se pot sustrage persecuției, fugind într-o altă localitate (Mt. 10.23; F.A. 9.24, 25, 29, 30; exemplu contrar: F.A. 20.22-23; 21.4, 11-13).

La judecata de apoi, Dumnezeu îi va pedepsi pe prigonitorii alor Săi (II Tes. 1.3-10), însă, dacă creștinii suferă împreună cu Cristos, ei vor fi și glorificați împreună cu El (Rom. 8.17-18), adică vor primi viața veșnică, iar aceasta, nu pe temeiul suferinței lor, ci din pricina unirii lor cu Cristos. Asocierea dintre

moartea de martir și nemurirea câștigată, prin aceasta, de către persoana în cauză este o teorie apărută în iudaismul târziu (IV Mac. 17.8 și urm.). Consecința acestei doctrine a fost dorința tot mai puternică, de a o sfârși prin martiraj, a creștinilor din perioada post-apostolică; însă învățătura aceasta nu este nicidecum conciliabilă cu doctrina nou-testamentală a îndreptăririi prin credință.

PERSEVERA. (V. *Stăruie*).

PERSEVERENȚĂ. (V. *Stăruie*).

PERSIA. Țara vechilor perși se întindea la SE de Elam și se numea Pârça. Niște inscripții asiriene menționează o populație numită *persuas*, nume pe care grecii l-au transformat în *persai* = perși. Arabii au denumit Fars teritoriul Persiei moderne (Iran), care corespunde aproape în întregime celui locuit de vechii perși. Persia propriu-zisă se învecina la N cu Media cea Mare (Media Magna), la SV cu Golful Persic, la E cu Carmania (Kirmanul actual), la NV cu Suziana. Persia antică avea cca 400 km lungime, 320 km lățime în medie și o suprafață de aproximativ 125 000 km². Într-un sens mai general, cuv. *persan* apare în termenii care definesc platourile Iranului, regiunea care se învecinează cu Golful Persic, precum și ținuturile scăldate de Tigru, Cyrus, Marea Caspică, Oxus, Iaxartes și Indus (I Mac. 6.1; II Mac. 1.19). În perioada sa de glorie, Imperiul Persan se întindea de la India, la E, până la insulele din Marea Egee, la V.; la N, atingea Dunărea, Marea Neagră, Caucazul, Marea Caspică; la S, pustiurile Arabiei și Nubiei (Est. 1.1; 10.1). Teritoriul acestui vast imperiu măsura, în lungime, aproape 4 800 km, iar lățimea sa varia între 800 și 2 400 km. Suprafața sa de cca 5 000 000 km² reprezenta o jumătate din aceea a Europei. Locuitorii Persiei propriu-zise erau de origine ariană, înrudiți îndeaproape cu mezii.

În tabelul genealogic al națiunilor (Gen. 10), nu sunt menționați perșii, deoarece puterea lor politică nu s-a manifestat decât la câteva secole după moartea lui Moise. Pe la anul 700 î.Cr., Persia se număra printre aliații Elamului. Teispes, un șef de trib din dinastia Achemenizilor, a cucerit Elamul și s-a proclamat ca rege al teritoriului Anzanului (în Elam). El a avut două linii de descendenți: unii dintre aceștia au domnit peste ținuturile Anzanului, ceilalți au rămas în Persia. Cyrus II, strănepotul lui Teispes, a devenit rege al An-

zanului pe la anul 558 î.Cr. și pune bazele unității persane. Ceva mai târziu, declanșează o campanie de cuceriri și astfel, în anul 550, ocupă Media; în anul 546, Lidia, în Asia Mică, iar în anul 539, ia Babilonul. Cyrus le permite iudeilor deportați să se întoarcă în patria lor (v. Cyrus). Cambise (Cambyzes), fiul său, i-a succedat în anul 529. Gelos pe Smerdis (Bardiya), fratele lui, acesta poruncește să fie executat în secret. În anul 525, Cambyzes cucerește Egiptul, unde rămâne 3 ani. Un mag, numit Gaumata, dându-se drept Smerdis, reușește să preia puterea și să domnească timp de 7 luni, în anul 522, respectiv anul morții lui Cambyzes. Unii au presupus că acesta din urmă s-ar fi sinucis. Darius I, fiul lui Hystaspes, era, după toate probabilitățile, ruda cea mai apropiată a lui Cyrus, a cărui linie de rudenie se stinsese. Astfel, Darius I a început să domnească în anul 521 î.Cr. Accederea sa la domnie a provocat revolta generală a provinciilor persane. Suveranul a reprimat insurecția și a reorganizat imperiul care se întindea acum de la hotarele Indiei până în insulele grecești și la Dunăre. Apoi, a împărțit teritoriul în 20 de satrapii. *Reconstrucția Templului din Ierusalim a avut loc în timpul domniei lui Darius*. Acest monarh a murit în anul 486 î.Cr. (V. *Darius*, 2). Fiul și succesorul lui, Xerxes I, nu este altul decât Ahașveroș (Asuerus) din cartea Esterei și probabil una și aceeași persoană cu Asuerus din Ezra 4.6. El recucerește Egiptul și încearcă să invadeze Grecia, dar armata lui este zdrobită. (V. *Ahașveroș*, 2). Xerxes I domnește 21 de ani și moare asasinat în anul 465 î.Cr. Artaxerxes I Makrocheir (Mână-Lungă), fiul și succesorul său, un tip mai elevat, dar versatil și slab, nu le-a fost ostil iudeilor. El i-a permis lui Ezra să ducă numeroși iudei la Ierusalim și l-a autorizat pe Neemia să refacă zidurile de apărare ale cetății. (V. *Artaxerxe*). Acest suveran moare în anul 424 î.Cr., după 40 de ani de domnie. Prezentăm, în continuare, lista succesorilor săi și data suirii lor pe tron: Xerxes II, 424; Sogdianus, 424; Darius II Nothos (bastardul), 423-404; Artaxerxes II Mnemon (dotat cu o memorie uimitoare), 404-359/8; Artaxerxes III Ochus, 359/8-338/7; Arses, 338/7-336/5; Darius III Codoman, 336/5-331. Acesta din urmă, învins de Alexandru Macedon în anul 331 î.Cr., a fost ultimul suveran al Imperiului Persan care intrase în declin. (V. *Darius*, 3). Reședința regilor Persiei a fost, respectiv: Persepolis (II Mac. 9.2); Susa (Shushan) (Nem. 1.1; Est. 1.2), Ecbatana (Ahmetha) (Ezra 6.2;

LISTA ÎMPĂRAȚILOR MEZILOR ȘI PERȘILOR
(numele subliniate sunt menționate în Biblie)

<i>Data</i>	<i>Numele regilor</i>	<i>Câteva referințe biblice</i>	<i>Fapte excepționale</i>
600- 359	Cambyes I	Dan. 9.17 (sub numele de Ahașveroș)	(Dacă Darius medul este Cyrus cel Mare, tatăl lui s-ar fi numit Ahașveroș în Dan. 9.1). Ahașveroș ar putea fi mai curând un titlu, decât un nume. (V. <i>Darius medul</i>).
559-530	<u>Cyrus II cel Mare</u> (<i>Darius medul</i>)	Dan. 1.21; 10.1; II Cr. 36.22-23; Ezra 1; Is. 45, 1, 13 și urm.	cucerește Babilonul; permite repatrierea evreilor sub conducerea lui Zorobabel
530-522	Cambyes II		cucerește Egiptul
522	Smerdis		
522-486	<u>Darius I</u> (Hystaspe)	Ezra 4.5, 31; cap. 6 Hag. 1.1; Zah. 1.1	permite reconstruirea Templului (poruncește gravarea faimoasei inscripții de la Behistun)
(516)			Templul este terminat
486-465	<u>Ahașveroș (Xerxes)</u>	Cartea Esterel; Ezra 4.6	
465-424	<u>Artaxerxes I</u> (Mână Lungă)	Ezra 4.7-23	a decretat ca Ierusalimul să nu fie reclădit; șapte ani mai târziu, Artaxerxe devine din nou favorabil evreilor
458		Ezra 7	Ezra vizitează Ierusalimul
445		Num. 1, etc.	Neemia se întoarce la Ierusalim pentru a reface zidurile orașului;
433	Xerxes II Sogdianus	Nem. 13.6-7	a doua călătorie a lui Neemia la Ierusalim
424-404	Darius II (Nothos)	Nem. 12.22	
404-359	Artaxerxes II (Mnemon)		
359-338	Artaxerxes III (Ochos)		
338-336	Arses		
336-331	Darius III (Codoman)	Dan. 8.5-7	înving în anul 331 de către Alexandru cel Mare la Arbella

Ant. 10.11.7) și, un anumit timp, Babilonul (Ezra 6.1).

Cyrus le-a permis iudeilor, în anul 538 î.Cr., să se întoarcă în țara lor, însă nu le-a acordat și independența. Ei le datorau ascultare guvernantorilor numiți de împăratul Persiei (Nem. 3.7) și făceau parte din satrapia „*de dincolo de râu*” (Ezra 8.36), care includea Siria, Palestina, Fenicia, Ciprul (Herod. 3.91). Aservirea iudeilor de către perși a durat 207 ani: de la intrarea lui Cyrus în Babilon, în anul 539, până la anul 332, când Alexandru Macedon a finalizat cucerirea Palestinei.

Religia

Împărații Persiei practicau religia lui Zarathustra (Zoroastru), pe care însă nu o impuneau și supușilor lor. Acest sistem (mazdeism) face distincție între Dumnezeu și

natură, între spirit și materie și nu admite nici un fel de reprezentare a divinității. Religia aceasta propagă existența a două principii diametral opuse: binele și răul; lumina și întunericul. Potrivit acestei credințe, ar exista două împărății spirituale: prima, o ierarhie de îngeri și de arhangheli, condusă de Ahura-Mazda (în limbaj modern Ormuzd), Dumnezeu foarte înțelept, foarte spiritual, asistat de 7 spirite sfinte, care execută deciziile Sale și exprimă atributele Lui. Ahura-Mazda mai are la dispoziția sa 1 000 de genii binefăcătoare. A doua este împărăția spiritelor rele, guvernată de Ahriman, vrăjmașul Lui spiritual. Religia lui Zoroastru recomandă lupta contra răului, practicarea binelui, urmărirea curăției morale în domeniul gândirii, vorbirii și faptei. Nemurirea și dreptul de a intra în cer cons-

tituie răsplata de care au parte sufletele sfinților. Ahura-Mazda a creat ceea ce este bun: focul, aerul, pământul, apa, lucruri considerate sacre. (V. *Magi*). Iudaismul tardiv a suferit, într-o oarecare măsură, influența dominației persane.

Imperiul persan a căzut sub stăpânirea macedonenilor, apoi a ajuns în mâinile parților. În anul 208 d.Cr., Ardașir, fondatorul dinastiei Sasanizilor, a pus bazele unui nou imperiu persan. În anul 224, el l-a învins și l-a omorât pe Artaban V, ultimul rege al parților. Sasanizii au reușit să se opună expansiunii romane în Orient. În anii 637 și 641, Yezdedjerd III, ultimul suveran sasanid, a fost înfrânt de musulmani, astfel că aceștia reușesc să ia țara în stăpânire. Unii perși, refuzând să se supună dominației mahomedane, iau calea pribegiei, ascunzându-se în pustiuri și prin munți. În sec. VIII d.Cr., un mare număr de perși se refugiază în India. Urmașii lor continuă să practice mazdeismul. Aceștia au fost numiți *parsis*. Numele actual al Persiei este Iran.

Arheologie

Săpăturile întreprinse la Persepolis de către Institutul Oriental al Universității din Chicago, între anii 1931-1939, au pus în lumină splendorile vechii capitale persane. Dintre obiectivele excavate, menționăm: Palatul lui Darius (Tachara), Sala celor 100 de coloane, Poarta lui Xerxes, haremul lui Darius și al lui Xerxes, Palatul lui Xerxes (Hadish), precum și vistieria regală. La Ecbatana, a fost descoperită o inscripție provenită de la Artaxerxes II Mnemon care se referă la construirea unui palat. La Susa a fost descoperit magnificul palat regal început de Darius I, pe care l-au completat și înfrumusețat apoi succesorii săi. Pentru ornamentațiile cele mai remarcabile au fost utilizate cărămizi emailate cu grifoni și tauri în relief. Friza *Arcașii din Susa* este foarte celebră (o parte din aceasta poate fi văzută la Muzeul Luvru din Paris) (V. planșa color *Arcașul persan*, de la finele volumului și art. *Susa*).

PERSIDA, PERSIS. Nume gr. care înseamnă *persana*. Creștină din Roma care a lucrat cu mult zel pentru înaintarea Evangheliei. Pavel îi transmite salutări (Rom. 16.12).

PERSIS. (V. *Persida*).

PERUDA, PERIDA = *împărțit, separat*. Un grup de urmași ai lui Solomon, întorși în Palestina din robia babilonică (Ezra 2.55; Nem. 7.57).

PESCĂRUȘ. Termen corespondent pentru cuv. ebr. *chaHaph* (semnificație probabilă: *slăbiciune, fragilitate*), care indică o pasăre necurată din punct de vedere ritual (Lv. 11.16; Dt. 14.15). Septuaginta l-a redat prin pescăruș, iar Vulgata prin *goeland* (o specie de pescăruș). Cum textul ebraic folosește un termen general, acesta ar putea indica: goelandul, rândunica-de-mare, petrelul, păsări care abundă în apele palestinienne. Dacă însă este vizată o singură specie, atunci s-ar părea că este vorba de *Sterna fluvialis*, rândunica-de-mare, specia cea mai răspândită în Palestina. Familia *sterninae* (rândunici-de-mare) este o subdiviziune a goelanzilor (familia *laridae*).

PESCUT. În Egiptul antic, se pescuia în apele Nilului, precum și în numeroasele brațe formate de fluviu înainte de a se vărsa în Marea Mediterană (Is. 19.8). Pe vremea când erau robi în Egipt, copiii lui Israel puteau mânca pește la discreție (Num. 11.5). De-a lungul coastei mediteraneene a Palestinei de Nord, monopolul pescuitului era deținut de tirieni și sidonieni (Nem. 13.16), iar în sud le revenea filistenilor. Marea Galileii le aparținea israeliților, fiind principala lor regiune piscicolă. Tristram a enumerat 22 specii de pești existente în apele Lacului Tiberiada. Un mare număr de pești coboară în apele Iordanului, dar cei ce ajung în Marea Moartă mor din pricina salinității sale foarte ridicate. Biblia vorbește despre comercializarea peștelui la Ierusalim (II Cr. 33.14; Nem. 13.16). Dintre uneltele de pescuit folosite în vechime, Biblia menționează undița, harponul, țepușul, cangea, mreaja, năvodul (Is. 19.8; Am. 4.2; Mt. 17.27; Lc. 5.4-7).

PEȘTE MARE, CHIT, BALAUR-DE-MARE, CETACEU, MONSTRU MARIN. În ebr. *tannin*, termen care indică orice pește mare care trăiește în apa mărilor (Gen. 1.21; Iov 7.12). Alte două cuv. ebr., *dag* și *dagah*, apar în Iona 2.1-2. Termenul ebr. folosit în Ez. 32.2 este redat diferit: *crocodil în mări* (Cornilescu), *crocodil în Nil* (Sinodală Radu și Galaction) (unele versiuni fr. au: monstrul mărilor, balaur-de-mare, etc. *N. Ed.*). Două manuscrise ebr., Septuaginta și Vulgata au balaur (dragon). (V. *Dragon; Leviatan; Șopârlă*).

PEȘTERĂ, CAVERNĂ, GROTĂ. În regiuni cu o structură calcaroasă, cum este Palestina, numărul grotelor este foarte ridicat. Peșterile au fost folosite ca locuințe de cei dintâi locuitori ai muntelui Seir, după cum o indică însuși

numele lor: horiți (Gen. 36.20). Chiar și la o dată mai târzie, grotile au servit ca locuințe provizorii: de ex.: lui Lot și fiicelor sale, după nimicirea Sodomei (19.30); lui Ilie (I Împ. 19.9). Deseori, peșterile erau folosite ca adăposturi pentru vite. De asemenea, ca loc de înmormântare; de ex. peștera Macpela (Gen. 23.1-20; 49.29-30); mormântul lui Lazăr (Ioan 11.38). Pe timp de război sau persecuție, oamenii se refugiau în peșteri (Jud. 6.2; I Sam. 13.6; 24.3-10; I Mac. 1.56; II Mac. 6.11). Printre cele mai vestite grote palestiniene, se numărau peștera Macheda (Ios. 10.16-27) și Adulam (I Sam. 22.1; II Sam. 23.13) (V. *Stâncă*).

PETACHIA. (V. *Petahia*).

PETAHIA, PETACHIA, PETAHYA, PETHAHIA, PETHAKHIA = *Domnul a izbăvit*.

1. Urmaș al lui Aaron. Familia sa a reprezentat cea de a 19-a ceată preotească (I Cr. 24.16).

2. Levit convins de Ezra să renunțe la străina cu care se căsătorise (Ezra 10.23) și probabil unul dintre ajutoarele cărturarului în activitatea sa religioasă (Nem. 9.5).

3. Bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Zerah. Mandatar al împăratului Persiei pentru toate treburile poporului (Nem. 11.24).

PETAHYA. (V. *Petahia*).

PETHAHIA. (V. *Petahia*).

PETHAKHIA. (V. *Petahia*).

PETHOR. (V. *Petor*).

PETHUEL. (V. *Petuel*).

PETOR, PETHOR. Cetate din apropierea Eufratului (Num. 22.5), lângă munții Mesopotamiei (Aram) (Num. 23.7; Dt. 23.4). Salmanasar II al Asiriei a smuls Petorul din mâinile hitiților și i-a schimbat numele în acela de Pitru. Deja cu mult timp înainte de acest eveniment, Petorul figura pe lista lui Thutmes III, printre cetățile siriene. Cetatea fusese amplasată pe malul occidental al Eufratului, în apropiere de râul Sagura, (actualmente Sajur), la câțiva km S de Carchemiș (Karkemich).

PETRA. (V. *Sela*).

PETRU. În lat. *Petrus*, din gr. *petros* = piatră, stâncă. Termen corespondent în aram.:

Kepha', iar în fr.: *pierre*. În N.T. grecesc, apare Petros (cf. Ioan 1.42; I Cor. 1.12; 3.22; 9.5; 15.5; Gal. 1.18; 2.9, 11, 14). Când l-a întâlnit pentru prima dată pe Simon (sau mai degrabă Simeon), Cristos l-a supranumit Chifa (cf. Ioan 1.42; F.A. 15.14; II Pet. 1.1). Tatăl lui Simon se numea Ioan (Ioan 1.42; 21.15, 16, 17) sau Iona (probabil o derivație de la Ioan) (Mt. 16.17). Andrei, Simon și Iona, tatăl lor, se asociaseră cu Zebedei și fiii săi, alți pescari profesioniști. Toți aceștia își desfășurau activitatea pe Lacul Galileii (Mt. 4.18; Mc. 1.16; Lc. 5.3 și urm.). Simon Petru, originar din Betsaida (Ioan 1.44), a locuit ulterior la Capernaum, împreună cu familia (Mt. 8.14; Lc. 4.38).

Petru, probabil inițial ucenic al lui Ioan Botezătorul, l-a fost prezentat lui Isus de către Andrei, fratele lui Petru (Ioan 1.41-42). Andrei a fost unul din cei doi ucenici ai lui Ioan Botezătorul pe care îi informase maestrul lor că Isus (Care tocmai ieșise biruitor în urma ispitirii Sale în pustie) era Însuși Mesia (Ioan 1.35-41). Isus discerne imediat natura lui Simon și îi schimbă numele în acela de Chifa (stâncă) (Ioan 1.42). Petru, asemenea primilor ucenici ai Învățătorului-Isus, a primit de la El 3 apeluri: să devină discipol al Său (Ioan 1.40; cf. 2.2); să-L urmeze permanent (Mt. 4.19; Mc. 1.17; Lc. 5.10); să fie unul dintre apostolii Lui (Mt. 10.2; Mc. 3.14, 16; Lc. 6.13-14). El a avut chiar de la început un rol de prim-plan printre cei 12 apostoli, datorită zelului, curajului și energiei sale. Petru se află întotdeauna în capul listei (Mt. 10.2; Mc. 3.16; Lc. 6.14; F.A. 1.13). Trei dintre ucenicii Domnului Isus erau prietenii Săi intimi: Petru este menționat primul și în acest grup (Mt. 17.1; Mc. 5.37; 9.2; 13.3; 14.33; Lc. 8.51; 9.28). El este purtătorul de cuvânt al apostolilor: primul care mărturisește că Isus este Cristosul, Fiul lui Dumnezeu (Mt. 16.16; Mc. 8.29), dar și acela care încearcă, pe neașteptate, să-L abată pe Învățătorul său de pe drumul suferinței lor (Mt. 16.22; Mc. 8.33).

Viața lui Petru

prezintă 3 etape importante:

1. perioada de formare, despre care relatează Evangheliile. Acești ani de contacte cu Învățătorul i-au permis lui Petru să-L cunoască pe Cristos și să se cunoască pe sine însuși. Tripla renegare a apostolului îngâmfat a pus capăt acestei perioade (Mt. 26.69 și urm.; Mc. 14.66 și urm.; Lc. 22.54 și urm.; Ioan 18.15 și urm.). Când Se arată ucenicilor Săi la Lacul Tiberiada, Isus îl supune pe Petru unui test,

punându-i 3 întrebări, după care îl restabilește în slujba de apostol (Ioan 21.15 și urm.).

2. Începutul cărții Faptele Apostolilor dă indicii despre a doua perioadă, în cursul căreia Petru antrenează Biserica, cu fermitate și îndrăzneală. El îi angajează pe frați în vederea înlocuirii lui Iuda cu un ucenic care-l cunoscuse personal pe Domnul Isus (F.A. 1.15-26). Cu prilejul pogorării Duhului Sfânt, în ziua Cincizecimii, Petru le explică semnificația acestei minuni mulțimilor de evrei care se adunaseră la Ierusalim (2.14 și urm.). El este principalul instrument folosit de Dumnezeu pentru vindecarea slăbănogului și se adresează apoi sinedriului (3.4, 12; 4.8). Apostolul îi admonestează pe Anania și Safira (5.3, 8). Importanta cuvântare rostită de Petru la Rusalii le-a deschis evreilor ușa mântuirii (2.10, 38). Ulterior, el face același lucru cu Neamurile, când se adresează lui Corneliu și prietenilor lui (10). Procedând astfel, el uzează de cheile Împărăției cerurilor despre care îl vorbise Mântuitorul (Mt. 16.19).

3. A treia perioadă este caracterizată de activitatea unui Petru smerit și perseverent, așa cum o dovedesc cele două Epistole ale sale. După ce a pus bazele Bisericii, el părăsește locul de prim-plan și lucrează din umbră la propășirea Evangheliei. Din acel moment, el dispare din istorie, Iacov preluând conducerea Bisericii din Ierusalim (F.A. 12.17; 15.13; 21.18; Gal. 2.9, 12). Pavel se adresează Neamurilor (Gal. 2.7), pe când Petru, apostolul celor tăiați împrejur (v. 8), le va vesti Evanghelia evreilor din diasporă. El cedează de bunăvoie Ierusalimul lui Iacov și lumea greco-romană lui Pavel. Petru este menționat pentru ultima oară în Faptele Apostolilor 15, cu prilejul Conferinței de la Ierusalim, când apără dreptul creștinilor neevrei de a fi admiși în Biserică și de a se bucura de libertatea evanghelică, opinie care a prevalat. Petru este menționat în Gal. 2.11 în legătură cu incidentul petrecut la Antiohia. Probabil că el s-a deplasat la Corint (I Cor. 1.12) și pe valea Eufratului, sau la Babilon (I Pet. 5.13). Împreună cu soția sa, apostolul și-a continuat călătoriile sale misionare (I Cor. 9.5). În cele din urmă, Petru l-a proslăvit pe Dumnezeu prin moarte de martir (cf. Ioan 21.19).

Acest apostol nu ne este cunoscut decât pe baza informațiilor menționate anterior (Evanghelii; I, II Petru). Textul celor două Epistole poartă pecetea umilinței și înțelepciunii sale. Petru accentuează autoritatea scrierilor lui Pavel și Iuda și îi îndeamnă pe cititorii lui

să rămână tari în credința pe care o împărtășesc și frații lor. Urmărind conduita lui Petru, de-a lungul Evangheliilor, Faptelor Apostolilor și Epistolelor, constatăm că el nu se dezmințe niciodată în privința caracterului său: acest om deosebit de energic, pe lângă defecte (Mt. 16.22; 26.69-75; Gal. 2.11), are și calități remarcabile. Entuziasmul era trăsătura lui de bază. Transformat prin Duhul lui Cristos, Petru s-a remarcat prin dragoste față de Învățătorul său, printr-un spirit de caritate și o percepție clară a adevărilor spirituale. Viața unui asemenea ucenic este plină de învățăminte pentru noi. Scrierile sale sondează profunzimile experienței creștine și, de asemenea, ating piscurile speranței.

Istoria nu adaugă nimic la cele relatate despre Petru în N.T. Însă avem toate motivele să admitem tradiția potrivit căreia Petru ar fi fost crucificat pe vremea când Pavel a fost decapitat (probabil în anul 68). De altfel, Domnul prezisese martirajul lui Petru (Ioan 21.19). Nu este imposibil ca el să fi fost răstignit la Roma. Viața lui a suscitat foarte devreme numeroase legende. Niște scrieri apocrife foarte vechi, provenite de la ebioniți (adeptii unei secte eretice care s-a perpetuat între sec. I-VII) au difuzat legenda că Petru ar fi fost episcop al Romei timp de 25 de ani. O examinare atentă a surselor acestei tradiții și a conținutului său ne îndreptățește să n-o luăm în considerare.

Rolul atribuit lui Petru de unele cercuri creștine. În ceea ce privește această problemă, iată precizările făcute în N.T.:

1. Interpretarea cuvintelor: „*Tu ești Petru și pe această piatră...*” (Mt. 16.18) este furnizată de apostolul însuși. Nu există decât o singură piatră fundamentală: Cristosul. Credincioșii sunt niște „*pietre vii*” care vin să se adauge acestui unic fundament, iar Petru, cel dintâi confesor al Numelui lui Isus (v. 15-16), a fost prima dintre aceste pietre individuale (I Pet. 2.4-6). Apostolul a dezvoltat gândul respectiv și în F.A. 4.11-12. Pavel confirmă această învățătură: Cristos este piatra unghiulară a templului spiritual al Domnului, iar apostolii (la plural!) și proorocii sunt temelii sa, aceea pe care sunt zidiți ceilalți credincioși (Ef. 2.20-22).

2. Petru a jucat un rol istoric, *deschizând ușa Evangheliei* pentru evrei, în ziua Cincizecimii, și pentru națiuni în casa lui Corneliu (F.A. 2.10; cf. 14.27). Totuși, *puterea de a lega și a dezlega* i-a fost acordată nu numai lui, dar și celorlalți credincioși (Mt. 16.19; 18.15-

18; Ioan 20.23). De atunci, creștinii au proclamat pretutindeni iertarea păcatelor acordată de Dumnezeu în Isus Cristos (F.A. 10.43; 8.22; Rom. 10.9-13); ei fac oficiul de ambasadori ai lui Cristos (II Cor. 5.18-20), aducând un mesaj de viață, dar și de moarte (2.15-16), pentru că cei ce refuză propovăduirea lor, în realitate îl resping pe Domnul Isus Însuși (Lc. 10.16).

3. Petru nu a devenit niciodată *capul Bisericii*, „vicarul” lui Isus Cristos. Chiar dacă la începutul cărții Faptele Apostolilor joacă un rol de prim-plan, ulterior el se retrage în umbră. Chiar la Conferința din Ierusalim, el își expune punctul de vedere, însă intervenția lui Iacov joacă un rol decisiv, și decizia finală este luată în numele apostolilor, bătrânilor și fraților, inspirați de Duhul Sfânt (F.A. 15.7, 13, 22, 28). În relatarea lui Luca, Pavel ocupă de acum încolo locul dintâi, iar Petru este doar unul dintre cei 3 „stâlpi ai Bisericii”, menționați în Gal. 2.9 (Petru fiind chiar citat după Iacov). Este limpede că, în optica N.T., Cristos este singura Căpetenie a Bisericii (Ef. 1.22; Col. 1.18) și că nu a renunțat niciodată la preoția Sa intransmisibilă (Evr. 7.24).

4. Petru nu a fost nicidecum „*timp de 25 de ani episcop al Romei*”, deci nu a putut fi primul papă. Cum moartea lui a avut loc în jurul anului 68, el ar fi trebuit să se afle la Roma începând cu anul 43, ceea ce, din perspectiva N.T., este o imposibilitate. Scriindu-le creștinilor din Roma, pe la anul 56 sau 57, Pavel salută nominal vreo 30 de persoane din comunitatea lor printre care numele lui Petru nu figurează (cf. Rom. 16). În schimb, este vorba despre Acvila și Priscila și „*Biserica ce se adună în casa lor*” (v. 5). Pavel nu ar fi scris niciodată pasajul din Rom. 15.20-24 unei Biserici înființate de Petru. Când Pavel ajunge la Roma, pe la anul 60, unde rămâne timp de 2 ani, el constată că evreii nu știau nimic sigur despre Evanghelie și din nou nu se face nici o referire la Petru (F.A. 28.15, 22 și urm.). De asemenea, numele lui nu figurează nici în Epistolele captivității, nici chiar în II Timotei care a fost scrisă cu puțin timp înainte de moartea sa (aprox. 68) (cf. II Tim. 4.16, afirmație incredibilă cu privire la Petru!).

5. În sfârșit, Petru, în ciuda tuturor calităților și experiențelor sale, nu poate fi considerat infailibil. La Antiohia, Pavel îl înfruntă deschis, „*pentru că era de osândit*”. Pavel vorbește chiar și despre frică de oameni, disimulare, fățarnicie și o umblare abătută de la adevărul Evangheliei (Gal. 2.11-14).

Totuși, aceasta nu înseamnă că Petru nu va rămâne una dintre cele mai mari figuri, nu numai din N.T., dar din întreaga Biblie. Să ne ajute Dumnezeu să urmăm credința, râvna, progresul și umilința sa (I Pet. 5.1)!

PETRU - PRIMA EPISTOLĂ

Mai mult decât oricare alta, scrisoarea aceasta „*reflectă de o manieră imediată spiritul Bisericii primare*” (B. Schwank). Ea este „*un univers miniatural al credinței și îndatoririlor creștine*” (E. G. Solwyn).

Autorul

Autorul se prezintă ca fiind „*Petru, apostol al lui Isus Cristos*” (1.1). Istoria sa ne este bine cunoscută de pe paginile Evangheliilor: fiul lui Iona (Mt. 16.17; Ioan 1.42), originar din Betsaida (Ioan 1.44), el se mută mai târziu la Capernaum unde locuia soacra lui (Mc. 1.29-30). După o primă întrevvedere cu Isus (Ioan 1.40), Învățătorul îl solicită să vină după El (Mc. 1.16-18). Petru a fost prima persoană care l-a recunoscut în Isus pe Mesia cel făgăduit (Mt. 16.13-16; Ioan 6.60-69). Epistola aceasta este un ecou al cuvintelor pe care i le-a adresat atunci Domnul Isus (I Pet. 2.4-8). Petru s-a numărat printre puținii martori oculari ai învierii fiicei lui Iair (Mc. 5.37), precum și ai Schimbării la față a lui Cristos (Mc. 9.2), eveniment care l-a marcat profund (I Pet. 5.1; II Pet. 1.16-18). Caracterul său impulsiv (Mt. 14.28; 16.22; 17.4; 19.27; Ioan 13.6-9; 18.10; 21.7) și prea sigur de sine (Mt. 26.33) a fost cauza căderii sale (Mt. 26.69 și urm.), dar Petru s-a pocăit și a fost iertat și reabilitat. El a fost informat înaintea celorlalți apostoli despre învierea lui Isus (Mc. 16.7), a coborât cel dintâi în mormânt (Ioan 20.6) și l-a văzut primul pe Cel Înviat (Lc. 24.34; I Cor. 15.5). Petru a jucat un rol preponderent în Biserica primară (F.A. 1.15; 2.14; 3.12; 4.8; 5.3, 29; 9.32 - 11.18; 12.3 și urm.). Chiar dacă după Sinodul de la Ierusalim (F.A. 15.7), el nu mai este menționat în cartea Faptelor, știm totuși că Petru și-a continuat lucrarea dincolo de hotarele Palestinei (Gal. 2.11), vestindu-le Evanghelia în special evreilor (Gal. 2.8) și vizitând Bisericile împreună cu nevastă-sa (I Cor. 9.5). Isus i-a prezis că avea să moară ca martir (Ioan 21.18). Potrivit tradiției, el a fost răstignit la Roma. Marcu a notat, în Evanghelia sa, amintirile despre viața lui Isus, în forma în care le va fi redat Petru prin Biserici.

Chiar dacă personalitatea apostolului rămâne pe un plan secundar, iar Epistola nu con-

ține nici evocarea anilor petrecuți împreună cu Învățătorul, nici citate din discursurile Lui, totuși o lectură atentă ne permite să identificăm peste 20 de aluzii la cuvintele lui Cristos cunoscute nouă din alte surse.

Pe de altă parte, au fost relevate similitudini de gândire și exprimare între „predicile lui Petru” și Epistolă: Domnul Isus a împlinit profețiile Scripturii (F.A. 2.16; 3.18; I Pet. 1.20); El a suferit pe cruce, după sfatul hotărât și știința mai dinainte a lui Dumnezeu (F.A. 2.23; I Pet. 1.20); El a înviat și a fost proslăvit (F.A. 2.32-36; I Pet. 1.21; 3.22). Petru l-a văzut cu ochii lui (F.A. 2.32; 3.15; 5.32; 10.39 și urm.; I Pet. 5.1). Cristos va reveni ca să judece viii și morții (F.A. 10.42; I Pet. 4.5); de aceea apostolul invită păcătoșii la pocăință, credință și botez (F.A. 2.38, 40; I Pet. 3.20 și urm.). Apoi, anumiți termeni, cum ar fi „*lemn*” pentru cruce (F.A. 5.30; 10.39; I Pet. 2.24), un citat din V.T. privind „*piatra*” (F.A. 4.9 și urm.; I Pet. 2.7), insistența asupra importanței și semnificației numelui lui Cristos (F.A. 2.21, 38; 3.6, 16; 4.12; I Pet. 4.14 și urm.) sunt comune discursurilor și primei Epistole ale lui Petru.

În pofida acestor numeroase paralele și a mărturiilor unanime ale Părinților Bisericii, unii teologi manifestă rezerve și îndoieli referitor la autenticitatea Epistolei, mai ales din pricina vocabularului, considerat prea pur și prea bogat pentru simplul pescar galileean de altădată, a caracterului ei relativ șters, a lipsei sale de originalitate teologică în raport cu Pavel și a cadrului istoric care ar corespunde mai bine perioadei de mari persecuții de la finele sec. I.

Multe dintre aceste argumente se prăbușesc atunci când ne amintim că, de fapt, apostolul a scris această scrisoare „*prin Silvan*” (5.12), căruia, cu siguranță, i-a lăsat o anumită libertate în alegerea termenilor și a sintaxei. Pe de altă parte, estomparea, modestia lui Petru - contrastând cu atitudinea sa în cadrul Evangheliilor - este o dovadă a lucrării Duhului Sfânt în ființa lui. Acordul deplin dintre Petru și Pavel asupra doctrinelor fundamentale, este o dovadă a unității de credință în sânul Bisericii primare (contrar opiniilor ipotetice ale unor exegeți care ar fi sesizat o dezbinare: membrii unei partide fiind adepții lui Pavel, iar alții simpatizând cu Petru). În privința suferințelor evocate în Epistolă, nu avem nici o dovadă că ar fi vorba despre o persecuție oficială și nu numai despre niște împotriviri sporadice, manifestate în diverse locuri, asemănătoare celor despre care relatează cartea Faptelor.

Toate aceste ipoteze care încearcă să pună la îndoială autenticitatea Epistolei lui Petru nu pot contrabalansa numeroasele mărturii în sprijinul ei, provenite din primele veacuri, nici autoritatea incontestabilă de care s-a bucurat această scriere în sânul Bisericii primare.

Destinatarii

Epistola este o circulară adresată creștinilor din diferitele provincii ale Asiei Mici. Ordinea în care au fost ele menționate corespunde itinerarului pe care l-ar urma cineva care ar fi debarcat într-un port al Pontului, pentru a vizita Bisericiile din aceste diferite regiuni.

Capadocia, Pontul și Asia au fost deja menționate în F.A. 2.9, ca locuri de origine a unor evrei veniți la Ierusalim în ziua Cincizecimii. Dacă Petru a evanghelizat aceste ținuturi, el a trebuit să înceapă prin a le vorbi vechilor săi coreligionari, procedeu folosit și de ap. Pavel. Citatele din V.T. și aluziile la fapte și ceremonii specifice Vechiului Legământ - exemplul Sarei (3.6), istoria lui Avraam și a lui Noe - le erau foarte familiare. Totuși, apostolul evocă „*vremurile de neștiință*” ale destinatarilor săi (1.14), „*felul lor deșert de viață*” (1.18) după „*voia Neamurilor*” (4.3). Odinioară, ei s-au aflat „*în întuneric*” (2.9) și mai ales nu erau „*un popor*” (2.10). Așadar, este vorba de Biserici mixte, alcătuite din creștini proveniți dintre evrei și Neamuri. Nu este exclus ca între ei să se fi aflat și un număr important de prozeliti evrei.

Locul

Apostolul le transmite destinatarilor săi salutul Bisericii din Babilon (5.13). Este vorba oare despre Babilonul din Mesopotamia, despre Babilonul egiptean sau despre o criptogramă pentru Roma? Fiecare dintre aceste teorii are adepții săi. Babilonul de pe valea Eufratului rămăsese o localitate destul de importantă, fiind centrul unui iudaism pur și fără compromisuri. Niște iudei veniți din Mesopotamia se numărau printre pelerinii sosiți la Ierusalim în ziua Cincizecimii. Unii dintre ei s-au convertit și, ajunși acasă, au pus bazele unei Biserici pe care, mai târziu, Petru, apostolul celor tăiați împrejur, ar fi putut s-o viziteze. De altfel, tradiția vorbește despre călătoriile sale spre „*Orient*”, adică exact către aceste regiuni. Această interpretare se acordă cel mai bine cu ordinea în care sunt enumerate provinciile destinate: mesagerul venit din Roma, ar fi acostat într-un port din Asia și ar fi urmat mai degrabă un itinerar de la V spre E, decât

ordinea inversă menționată în Epistolă, ordine care se impunea unui călător care se deplasa dinspre Orient.

Biserica egipteană coptă pretinde, ca loc de redactare al Epistolei lui Petru, un Babilon de pe valea Nilului, devenit ulterior vechiul Cairo. Babilonul respectiv fusese centrul unei vechi colonii evreiești. Acolo ar fi fost întemeiată o Biserică din primele decenii ale erei creștine. În plus, se susține că Marcu, asociat lui Petru în textul acestei Epistole, ar fi fost unul dintre fondatorii Bisericii din Egipt.

Majoritatea cercetătorilor înclină actualmente să creadă că ar putea fi vorba despre Roma, deoarece prezența lui Silvan și a lui Marcu la Roma s-ar explica mai ușor decât în celelalte două orașe (cf. Col. 4.10; Film. 24). Pe de altă parte, moartea de martir a lui Petru la Roma pare un fapt destul de probabil. Este foarte posibil ca apostolul să fi folosit metaforic numele Romei, procedeu foarte curent în literatura pseudepigrafică evreiască și re-luat mai târziu de ap. Ioan (Ap. 14.8; 16.19; 17.5) și Părinții Bisericii. Apostolul a dorit să evite atragerea atenției asupra Bisericii din Roma, în cazul că scrisoarea ar fi căzut în mâna poliției romane.

Data

Pentru toți cei ce văd în Petru autorul acestei Epistole, data redactării oscilează între anii 60 și 64, căci tocmai în acest interval s-ar explica cel mai bine prezența simultană a lui Petru, Marcu (5.13) și Silvan (5.12) la Roma. Aceasta presupune că Epistola ar fi fost scrisă cu puțin timp înainte de persecuția declanșată de Nero.

Conținutul

Asemenea Epist. către Evrei și aceleia a lui Iacov, I Petru se citește ca o predică scrisă – sau mai curând ca o „*homelie*” în stilul specific în care corespundau între ei evreii din diasporă. Au fost identificate, în această Epistolă, câteva elemente liturgice (1.3-12) și catechetice (1.13 - 2.10). Unii au opinat chiar că acest text ar conține esențialul unei predici baptismale bazate pe Ps. 34, căreia i s-ar fi adăugat un cuvânt de sfătuire.

Cum autorul li se adresează unor noi-converșiți (2.2) care tocmai au trecut prin apa botezului, este normal ca el să facă aluzie la acest eveniment marcant pentru ei și să le amintească îndatoririle specifice vieții creștine în care au intrat și pentru care au fost „*născuți din nou*” (1.3, 23; 2.2). Prin urmare, Epistola este un îndemn de a trăi în concor-

danță cu cerințele înaltei chemări care le-a fost adresată: o *purtare* corespunzătoare este cuvântul-cheie al Epistolei (1.15, 17-18; 2.12; 3.1-2, 16), care ar putea fi considerată drept un comentariu practic al textului din Mt. 5.10.

Alte două teme dezbătute în I Petru sunt speranța creștinului și atitudinea pe care trebuie s-o adopte el în fața suferinței. Cristos ne-a născut din nou pentru o „*nădejde vie*” (1.3), adică o speranță care dă un nou sens vieții noastre și care trece dincolo de moarte sau de punctul unde se sfârșesc toate celelalte nădejdi omenești. Speranța aceasta este legată de biruința lui Cristos asupra morții (1.21; 3.22), de apropiata Sa venire în glorie (1.13) și de poziția Sa actuală la dreapta lui Dumnezeu, mai presus de orice stăpânire și putere (3.22b).

Suferința este pentru copilul lui Dumnezeu o încercare necesară (1.6-7) și normală (4.12). Ea nu face să înceteze bucuria noastră, pentru că va avea ca urmare lauda, slava și cinstea la venirea Domnului Isus Cristos. Deci, credinciosul care suferă pe nedrept să se bucure (3.13-17), pentru că este părtaș suferințelor lui Cristos și Duhul slavei Se odihnește peste el (4.13-14, 19).

Scopul

Scopul Epistolei reiese chiar din conținutul ei: apostolul dorește să-și încurajeze prietenii pentru a rămâne tari în încercările care îi amenință. De altfel, el afirmă că le-a scris pentru a-i îndemna – sau a-i încuraja: cuvântul are ambele sensuri – și a le dovedi că adevăratul har al lui Dumnezeu este acela de care s-au alipit ei (5.12). Poate că ap. Petru s-a temut ca nu cumva suferințele cu care aveau să se confrunte credincioșii, să-i facă să se întrebe dacă se aflau pe drumul cel bun, devenind creștini, sau dacă încercările lor nu erau un semn că Dumnezeu le retrăsese harul. Nu, le răspunde Petru, voi vă aflați în harul lui Dumnezeu prezis de profeții V.T. (1.10), dacă îi suportați, fără să-i urăți, pe cei ce vă maltratează (2.19), dacă suferiți pentru neprihănire (3.14) făcând ce este bine (2.20), pentru că voi călcați pe urmele lui Cristos (2.21-23; 4.1). Dacă aveți parte acum de suferințele Lui (4.13), veți fi părtași, de asemenea, slavei Sale (1.7-9). Bucurați-vă, deci, dacă suferiți în felul acesta (4.14) și proslăviți-L pe Dumnezeu (4.16). El vă va acorda din belșug har la venirea Domnului Isus Cristos (1.13). Speranța este pentru un creștin motorul vieții sale. Într-adevăr, nădejdea îl susține pe credincios când trece

prin încercări (1.6) și îl ajută să se sfințească tot mai mult (1.13 și urm.; 2.11 și urm.). Suferința și speranța sunt cele două teme majore care se întrepătrund în Epistolă. „*Creștinul poate ieși biruitor din încercări. Petru este convins de asta. El vrea ca și prietenii săi din Asia Mică să cunoască acest lucru - și le-o demonstrează.*” (Paul S. Rees).

De-a lungul atâtor secole de încercări și persecuții pe care a trebuit să le traverseze Biserica, Epistola lui Petru a fost, mai mult decât oricare alta, o sursă de mângâiere și îmbărbătare. Ea este citată în scrisorile deținuților din toate timpurile. Ea se poate asemăna cu busola unui pilot care navighează pe o mare foarte agitată: în mijlocul întunericului, pradă suferințelor și forțelor ostile care s-au dezlănțuit contra ei, Biserica a găsit în I Petru o călăuză sigură și forța necesară atingerii țintei.

Și astăzi, în multe țări, creștinii se află din nou în situația Bisericii din primele veacuri, pradă unei persecuții declarate. Pretutindeni Biserica lui Cristos resimte o presiune crescândă din partea anturajului ei neo-păgân; liniștea relativă de care s-a bucurat în cursul ultimelor veacuri a făcut loc unei nesiguranțe care, de altfel, caracterizează lumea înconjurătoare. Mai mult ca oricând, creștinii de azi au nevoie să fie instruiți cum să se comporte, într-un context ostil, ca niște „*străini și călători*”; trebuie să li se aducă aminte că „*sfințenia este mai importantă decât sănătatea*” (A. Stibbs) și că Dumnezeu știe să folosească suferința pentru a ne ajuta să dobândim niște bunuri cu mult mai prețioase. Datorită tuturor acestor motive, I Petru poate fi considerată ca un mesaj vital al lui Dumnezeu pentru vremea noastră.

Planul

Stilul primei Epistole a lui Petru este natural, patetic, vehement. Presărat cu treceri surprinzătoare de la o temă la alta, seamănă perfect cu caracterul autorului. Forma este specifică lui Petru, însă doctrina aduce mai degrabă cu aceea a lui Pavel, deoarece pune un accent deosebit pe harul lui Dumnezeu și pe speranța glorioasă a Parousiei.

I. Mântuirea credinciosului (1.1 - 2.12)

A. Salutări (1.1-2)

B. O mântuire atât de mare (1.3-12)

C. Sfințirea credinciosului (trăirea unei vieți de om mântuit într-un context păgân) (1.13 - 2.12)

II. Supunerea credinciosului (2.13 - 3.12) respectând locul fiecăruia:

A. Supunere față de autoritățile civile (2.13-17)

B. Subordonarea și suferințele îndurate pe nedrept (2.18-25)

C. Subordonarea în relațiile de familie (3.1-7)

D. Supunerea în orice domeniu al vieții (3.8-12)

III. Credinciosul și suferința (3.13 - 5.14)

A. Ce conduită trebuie să adopte creștinul față de suferință (3.13-17)

B. Felul lui Cristos de a suferi - model pentru creștin (3.18 - 4.6)

C. A proslăvi pe Dumnezeu printr-o atitudine corectă față de suferință (4.7-19)

D. A sluji lui Dumnezeu în cadrul Bisericii, în ciuda suferinței (5.1-9)

Binecuvântări și salutări (5.10-14).

PETRU - A DOUA EPISTOLĂ

Autorul

Se recomandă el însuși: „*Simon Petru, rob și apostol al lui Isus Cristos.*” Autorul spune că Domnul l-a anunțat că va muri subit (1.14); el a fost martor al Schimbării la față a Mântuitorului și a auzit un glas venind din cer (1.16-18); el le amintește destinatarilor săi despre o scrisoare anterioară (3.1) și-l numește pe Pavel „*fratele său preaiubit*” (3.15). Cu toate acestea, majoritatea criticilor actuali resping autenticitatea acestei Epistole și împing redactarea ei în sec. II.

Obiecțiunile formulate de critici sunt serioase și numeroase:

1. Epistola beneficiază de mai puține *mărturii externe* decât oricare altă carte canonică (însă mai multe decât orice scriere necanonică). Origen, care o citează primul în sec. II, menționează îndoielile manifestate de unii cu privire la autenticitatea sa (deși el însuși o consideră canonică). Ea nu figurează în cel mai vechi catalog al cărților N.T., lista lui Muratori, însă starea de uzură a părții finale a acestui document nu permite formularea unor concluzii certe. Ezitățile vechilor creștini se explică prin marele număr de scrieri care circulau pe atunci sub numele de Petru. Acceptarea finală a Epistolei de către Consiliul de la Cartagina (care a respins epistolele lui Clement de Roma și a lui Barnaba care se citeau cu regularitate în Biserici) dovedește că ea a

fost în stare să învingă reticențele destul de mari, manifestate față de ea în primele secole, și să se impună prin dovezile autenticității sale.

2. Diferențele dintre I și II Petru sunt numeroase în ceea ce privește vocabularul și stilul, ideile, împrejurările. Majoritatea acestor deosebiri se explică prin existența unor secretari diferiți (Silvan nu mai este menționat în II Petru) și abordarea unor teme diferite în cele două Epistole. Și, totuși, niște studii recente întreprinse pe ordinator au demonstrat că, în ciuda unor deosebiri evidente, nici una dintre scrierile cunoscute nu se aseamănă atât de mult cu I Petru, ca vocabular și stil, ca II Petru. *Helenismele* constatate fac parte din vocabularul religios curent, regăsit în documentele de epocă.

3. *Asemănările cu Epist. lui Iuda* nu constituie nicidecum o probă contra autenticității Epistolei lui Petru. Asemenea împrumuturi erau frecvente în antichitate. Așadar, Petru a împrumutat de la Iuda sau invers, sau poate că ambii au folosit un tratat care circula prin Biserici în vederea denunțării ereticilor.

4. *Mențiunea referitoare la scrierile lui Pavel* (3.15-16) nu ne îndreptățește să presupunem neapărat existența unei colecții a Epistolelor Pauline. Acestea se aflau în circulație de cca 10-15 ani. Și atunci de ce nu ar fi avut Petru cunoștință de ele?

5. *Părinții care au murit* (3.4) nu sunt neapărat creștinii din prima generație. La fel ca în alte pasaje nou-testamentale (Evr. 1.1; Rom. 9.5; F.A. 3.13) și în literatura patristică, este mai probabil ca această expresie să desemneze pe *părinții* Vechiului Legământ.

6. *Caracterul ereziilor denunțate* pledează mai degrabă în favoarea sec. I decât a gnosticilor din sec. II. Pe de altă parte, toate soluțiile alternative propuse creează mai multe probleme decât rezolvă: „*ca scriere apocrifă, apariția acestei scrisori nu are nici o justificare*” (M. Green), pentru că ea nu răspunde nicidecum caracteristicilor ereziilor din sec. II. Cum „*nu există nici un lucru în această epistolă pe care Petru nu l-ar fi putut scrie*” (M. Tenney), este mult mai indicat să recunoaștem autenticitatea acestei scrisori, în ciuda tuturor semnelor de întrebare pe care le-ar putea ridica un asemenea gest.

Destinatarii Epistolei

Spre deosebire de I Petru 1.1, această Epistolă nu-i numește pe destinatarii săi. Bisericiile cărora le-a fost ea adresată erau alcătuite atât

din creștini proveniți dintre evrei (cf. 1.19; 2.4, 6, 7, 15-16; 3.2, 6, care fac aluzie la niște fapte cunoscute cititorilor), cât și din păgâni convertiți (2.18). Oare este vorba de aceleași persoane cărora le-a fost adresată I Petru? Pasajul din 3.1 ne-ar conduce către această concluzie, însă totuși puținul pe care-l spune Petru despre conținutul acestei prime scrisori nu se potrivește prea bine cu textul Epistolei, pentru că I Petru are mai degrabă caracter de îndemn decât de avertizare. Opinia noastră este că Petru a scris mai mult de două scrisori în timpul activității sale apostolice. Oricum, un lucru este limpede: el îi cunoștea personal pe cei cărora le-a scris (1.12-13; 3.1).

Locul

Au fost avansate mai multe propuneri pentru localizarea destinatarilor acestei Epistole (de altfel, n-ar fi exclus ca ea să se adreseze aceluiași cerc de creștini ca I Petru): Corint (datorită referinței din 3.15), Egipt (unde Epistola a fost cunoscută și acceptată la o dată foarte timpurie). Însă toate aceste supoziții care nu fac decât să ne satisfacă curiozitatea nu prezintă nici o importanță pentru explicarea textului.

Data

Nădejdea revenirii lui Cristos a rămas vie în inimile sfinților (3.4: o trăsătură care s-ar potrivi mai bine creștinilor din primul veac decât Bisericii din sec. II), însă ereziile deja luaseră amploare. Pavel scrisese mai multe Epistole care se bucurau de o largă circulație prin Biserici. Toate aceste elemente ne conduc la concluzia că II Petru a fost scrisă spre sfârșitul vieții apostolului (1.14), respectiv între anii 65-68. Locul redactării ar putea fi Roma.

Conținutul

Epistola este structurată pe 3 teme importante:

1. *Viața creștină*: vocația și privilegiile creștinului trebuie să meargă mână în mână cu creșterea sa în sfințenie. Dumnezeu ne-a dat totul prin har. Darurile Sale ne obligă să depunem toate eforturile pentru a fi la înălțimea acestei nobile vocații și a răspunde așteptărilor lui Dumnezeu (1.3-14), sprijinindu-ne pe credincioșia cuvintelor apostolilor și proorocilor (1.15-18). Menționând adevărata profeție (1.19-21), autorul se simte dator să o dea în vileag pe cea falsă (cap. 2.).

2. *Proorocii mincinoși* constituie un pericol real pentru creștini. Petru descrie îndeosebi conduita lor morală care dovedește că ei nu umblă în adevăr (2.1-18), ci sunt sclavii unor pasiuni care îi vor duce la ruină (2.19-22). Dezastrul lor se va produce pe neașteptate, în momentul când Se va întoarce Domnul Isus (cap. 3).

3. *A doua venire a lui Cristos* a cărei certitudine este confirmată prin exemplul potopului (3.1-10) ne determină să trăim în sfințenie și într-o așteptare activă (3.11-18).

Scopul

Petru își aduce aminte de îndemnul pe care i l-a dat Domnul înainte de înălțarea Sa la cer (Ioan 21.15-17), și anume de a fi un bun păstor pentru turma Lui. Or, în această Epistolă, el caută să se achite de această responsabilitate, arătându-le creștinilor unde se află pășunile bune care stimulează creșterea lor (cap. 1), care sunt pericolele ce-i amenință (cap. 2), spre ce viitor trebuie să privească ei și în ce mod să aștepte venirea Domnului (cap. 3). Dacă credincioșii doresc să poată rezista atacurilor falșilor învățători, atunci este necesar ca ei să se întărească în credință și viața lor să primească noi puteri spirituale. De aceea, Petru începe prin a le trasa un program menit să-i ajute să crească armonios. Și abia după aceea combate el pe învățătorii mincinoși. Spre deosebire de atmosfera din Epist. lui Iuda, aici pericolul este încă de domeniul viitorului (*„între voi vor fi învățători mincinoși, care vor strecura pe furiș erezii nimicitoare... Mulți îi vor urma...”*) (2.1-2)], însă ereticii au început deja să acționeze în alte Biserici (pornind de la 2.10, Petru vorbește despre ei la prezent).

Care erau caracteristicile ereticilor? Apostolii au proclamat un adevăr bazat pe fapte, în timp ce falșii învățători se țin de *„niște basme meșteșugit alcătuite”* (1.16); prin urmare, toată învățătura ereticilor se sprijinea pe speculații intelectuale și pe o interpretare arbitrară a Sf. Scripturi (1.20-21; 3.16); ei negau facerea lumii prin Cuvântul lui Dumnezeu (3.5), lucrarea de răscumpărare săvârșită de Isus Cristos pe Golgota (2.1) și revenirea Lui în glorie (3.3-4). Viața lor imorală este tristul rezultat al erorilor lor doctrinale, pentru că ei *„răstălmăcesc Scripturile”*, pentru a putea urma nestingheriți pornirile inimii lor rele. Corupția morală le servește ca *monedă* (2.18; pescarul de altădată nu a uitat meșteșugul

pescuitului), pentru a atrage noii convertiți pe care îi exploatează (2.3).

O bună parte din aceste trăsături se regăsesc la gnosticii din sec. II: miturile și speculațiile filozofice mișună acolo, Scriptura este interpretată de o manieră fantezistă și arbitrară, locul ei fiind luat de *„glasul viu”*, adică se apelează la niște *„tradiții secrete”*, dar, după cum a remarcat D. Guthrie, *„faptul de a răsufla sensul scrierilor apostolice era mai degrabă o cauză decât un efect, pentru că tendințele care au condus la apariția acestor erezii existau deja pe la mijlocul sec. I.”*

Planul (v. Conținutul).

I. Adevăratul creștin (cap. 1)

A. Creșterea sa în Cristos (1.3-14)

B. Temeiurile credinței sale (1.15-21)

(1) Amintirea Transfigurării (v. 5-18)

(2) Certitudinea Scripturilor (v. 19-21)

II. Învățătorii mincinoși (cap. 2)

A. Pericolul pe care îl reprezintă ei (v. 1-3)

B. Osânda lor (v. 4-9)

C. Descrierea lor (v. 10-22)

III. Revenirea lui Cristos (cap. 3)

A. Evenimentul se va produce, cu siguranță, chiar dacă unii îl iau în derâdere (v. 1-7)

B. Cum se va manifesta (v. 8-10)

C. Ce implicații are ea (v. 11-18).

PETUEL, PETHUEL. Tatăl profetului Ioel (Ioel 1.1).

PEULTAI, PEULTHAL. Levit, ușier; unul dintre fiii lui Obed-Edom (I Cr. 26.5).

PEULTHAL. (V. *Peultai*).

PIATRA DIN CAPUL UNGHIULUI, PIATRA UNGHIULARĂ. Piatră fundamentală care face unghiul exterior al unei clădiri. O piatră plasată în unghiul în care se întâlnesc doi pereți, pentru a-i lega laolaltă. Fiecare piatră așezată în această poziție, pe verticală, începând de la primul rând de zidărie (Iov 38.6; Is. 28.16) și până în vârful clădirii (Ps. 118.22; Zah. 4.7) este o piatră unghiulară. La figurat, Cristos este *„piatra unghiulară”* (Rom. 9.33; Ef. 2.20; I Pet. 2.6), sau piatra de la baza clădirii, precum și piatra finală care completează arcul, sau piatra din unghiul superior al clădirii (Mt. 21.42; I Pet. 2.7).

PIATRA MOABULUI. (V. *Moab – piatra lui*).

PIATRĂ, PIETRICICĂ. Solul pietros al Palestinei impunea deseori înlăturarea prealabilă a pietrelor în vederea pregătirii sale pentru culturile agricole (Is. 5.2). Aruncarea de pietre în ogoarele lor cele mai bune și astuparea fântânilor lor cu pietre, le produceau popoarelor dușmane pagube serioase (II Împ. 3.19, 25).

Diferite utilizări ale pietrelor

1. *În construcții:* diguri de dimensiuni reduse (jeteuri); cheiuri (Răzb. 1.21.6); ziduri de apărare (I Împ. 15.22); case (Lv. 14.45; Am. 5.11); palate (I Împ. 7.1, 9); fortărețe, temple (6.7); pardoseli în curți, coloane (Est. 1.6). Pe vremea lui Irod și a altor împărați, se pavau străzile (v. *Uliță*). Piatra mai servea la construcția de apeducte, rezervoare de apă, poduri, ziduri de protecție în podgorii (Pv. 24.30-31). Era interzisă cioplirea pietrelor folosite la edificarea altarelor (Ex. 20.25), a zidurilor și movilelor comemorative (Gen. 31.46). Mormane de pietre brute slujeau ca mormânt oamenilor dați spre nimicire (Ios. 7.26; 8.29; II Sam. 18.17). Această practică este curentă și astăzi în Siria și Arabia, chiar dacă nu este vorba despre criminali. Pentru ridicarea unor edificii, se utilizau pietre cioplite, tăiate cu fierăstrăul (I Împ. 7.9-11), uneori niște blocuri de piatră enorme. Așa s-a procedat la edificarea zidurilor Templului din Ierusalim (v. 10) și a digului de la Cezareea, construit la porunca lui Irod (Răzb. 1.21.6) (V. *Monument*).

2. *Blocuri de piatră izolate:* folosite pentru închiderea unor bazine, puțuri sau morminte (Gen. 29.2; Mt. 27.60; Ioan 11.38), ca borne de hotar (Dt. 19.14) sau chiar ca stâlpi indicatori (Ier. 31.21). În epoca romană, pietre kilometrice fuseseră instalate de-a lungul principalelor căi de comunicație. Astfel, au fost identificate între Tyr și Sidon, între Pella și Gherasa, unele fiind și astăzi la locul lor. Uneori, se ridicau pietre menite să perpetueze memoria unor persoane sau evenimente (Gen. 31.45; 35.14, 20; II Sam. 18.18). Pe astfel de pietre, se inscripționau uneori anele regale (Herod. 2.106). (V. *Moab – piatra lui*). La unele popoare, pietre aflate în stare brută sau sculptate serveau ca idoli (Lv. 26.1; Dt. 29.17; II Împ. 19.18; cf. Is. 57.6). Anumite pietre, dar în special meteorii, erau privite ca sacre de către păgâni. În gr. li se spunea *baituloi* și *baitulia*. Acestor pietre li se atribuiă puteri supranaturale, pretinzându-se că ele puteau să se miște, să

vorbească, să asigure o protecție. Denumirea lor grecească, foarte probabil de origine semitică, este înrudită cu cuv. *bet'el* (bethel) și pare să indice că piatra respectivă era considerată a fi locuința unei puteri supranaturale, spirit sau divinitate. Semiții nu foloseau acest termen pentru a desemna o stelă rudimentară, grosolană, ridicată în punctul unde se celebra un cult (Dt. 12.3) (V. *Înălțimi*). Israelii obișnuiau să ridice pietre comemorative acolo unde li Se revelase Dumnezeu (Gen. 28.18-22; 35.14; I Sam. 7.12; Is. 19.19) și acordau nume cu semnificație religioasă locurilor respective (Gen. 28.19; 35.7) sau chiar pietrei (I Sam. 7.12). Câteodată, ei puneau altarului unul din Numele lui Dumnezeu (Gen. 33.20; Ex. 17.15; cf. Gen. 35.7). Însă aceste pasaje dovedesc că israeliții nu atribuiă nici o putere divină pietrei sau altarului respectiv, nu le venerau și nu le aduceau închinare. Totul se reducea la o simplă evocare cu caracter religios, iar închinăciunea pe care I-o aduceau Domnului nu avea nimic comun cu piatra sau altarul acela (Gen. 31.54; 35.1, 7; I Sam. 7.9). (V. *Monument*).

3. *Pietre mobile:* proiectile de aruncat cu praștia sau cu catapulta (Jud. 20.16; I Sam. 17.40; II Cr. 26.15; Înț. 5.22; I Mac. 6.51); pietre aruncate în caz de lapidare (v. *Ucidere cu pietre*). Prin scăpărarea a două bucăți de cremene, se obțineau scântei (II Mac. 10.3). Pietre prelucrate la repezeală serveau uneori drept cuțite (Ios. 5.2) sau ca unități de măsură pentru greutate când erau fasonate mai cu grijă (Dt. 25.13). (V. *Greutăți și măsuri*). Table de piatră, acoperite de inscripții, slujeau ca documente (Ex. 24.12). În vase de piatră se făceau provizii de apă (Ex. 7.19; Ioan 2.6). Animalele jertfite ca ardere-de-tot erau înjunghiate pe mese de piatră (Ez. 40.42). O piatră rotundă, în greutate de cca 15 kg, era învârtită peste un strat de cereale, pentru obținerea făinii; de asemenea, se mai zdrobeau boabele și cu ajutorul râșniței, care era alcătuită din două pietre mari, suprapuse (Dt. 24.6).

PIATRA ALBĂ despre care se vorbește în Ap. 2.17 a suscitat diverse explicații:

1. O tăbliță de piatră pe care era înscris numele cuiva și folosită pentru tragerea la sorț.

2. O pietricică sau un bob, purtând numele unui candidat la alegerile grecești. Acestea se efectuau prin tragere la sorț.

3. Plachetă de achitare, utilizată în tribunalele grecești.

4. Plachetă acordată unui câștigător la Jocurile Olimpice.

5. Distincția care, la porunca împăratului Romei, i se arunca în arenă unui câștigător al luptelor greco-romane.

6. Poate că cea mai bună explicație ar fi următoarea: o mică piatră albă (folosită, de regulă, pentru inscripții); culoarea sa simbolizează caracterul ceresc al creștinului biruitor. Numele înscris pe ea este garanția promovării lui în gloria viitoare.

În sfârșit, piatra, simbol al durității, al lipsei de sensibilitate (I Sam. 25.37; Ez. 36.26), este și o imagine a tăriei morale (Iov 6.12; 41.15). Ucenicii lui Cristos sunt comparați cu niște pietre vii care alcătuiesc un templu spiritual a cărui piatră unghiulară este Cristos Însuși (Ef. 2.20-22; I Pet. 2.4-8).

PIATRĂ DE MOARĂ. (V. *Moară*).

PIATRĂ DE POTICNIRE. (V. *Scandal*).

PIATRĂ DE VAR, PIASTRĂ DE CALCAR. Piatra extrasă din rocile calcaroase care constituie o caracteristică a subsolului palestinian (Is. 27.9).

PIATRĂ SCUMPĂ. Biblia menționează majoritatea pietrelor prețioase cunoscute astăzi, însă uneori este dificil să facem să corespundă numele biblice cu nomenclatura noastră actuală. Vom releva în special 3 liste ale gemelor respective: cele 12 pietre gravate pe pieptarul marelui preot (Ex. 28.17-21; 39.10-14), cele 9 pietre cu care era împodobit voievodul Tyrului (Ez. 28.13; Septuaginta menționează 12 pietre), cele 12 pietre care constituie temeliele Noului Ierusalim (Ap. 21.19-20). În vechime, pietrele scumpe erau folosite pentru confecționarea podoabelor sacerdotale și regale (II Sam. 12.30), pentru a oferi daruri de mare valoare (I Împ. 10.2), pentru a le sluji femeilor ca obiecte de podoabă (Ap. 17.4), pentru decorarea Templului din Ierusalim (I Cr. 29.2, 8; II Cr. 3.6), pentru a se constitui o bogăție considerabilă sub un volum foarte mic (II Cr. 32.27), pentru a servi ca pecete (Ex. 39.14). Unele pasaje indică și originea acestor pietre (Gen. 2.12; I Împ. 10.11; Iov 28.6, 16-19; Ez. 27.16). Deseori, pietrele scumpe sunt citate ca simbol al măreției cerești (Ex. 24.10; Is. 54.11-12; Ez. 1.26; 10.1; Ap. 4.3), al frumuseții fără seamăn (Pl. 4.7; Cânt. 5.14), al valorii incalculabile (Pv. 17.8; Iov 28.16-19), al durității extreme (Ez. 3.9; Zah. 7.12; Ier. 17.1), al

trăiniciei nepieritoare (I Cor. 3.12), al culorii specifice, aparte (Ap. 9.17).

Agat (agată)

(numele său provine de la un râu din Sicilia, unde a existat agat din abundență). Agatul se prezintă sub diferite varietăți de cuarț colorat: ametist, calcedonie și jasp (matostat). Pe pieptarul marelui preot, el ocupa locul central din al 3-lea șir de pietre prețioase (Ex. 28.19; 39.12).

Ametist

(numele său în ebr. sugerează ideea unei pietre prețioase după care se râvnește sau la care se visează). O piatră de mare valoare; pe pieptarul marelui preot, ocupa ultimul loc din șirul al treilea (Ex. 28.19; 39.12). A 12-a temelie a zidurilor Noului Ierusalim este de ametist (Ap. 21.20). O varietate de cuarț transparent, ametistul este străveziu, purpuriu sau de un violet care tinde spre bleu. Culoarea lui specifică s-ar putea datora manganului. Evreii își puteau procura ametist din țara Edomului, din Egipt, Galatia și Cipru, însă India și Spania exportau eșantioane cu mult mai frumoase.

Beril

Acest termen redă:

1. Cuv. ebr. *tarchich* (tarșiș) o piatră prețioasă al cărei nume indică localitatea sa de origine. Berilul ocupa primul loc în al 4-lea șir al pieptarului marelui preot (Ex. 28.20; 39.13; Cânt. 5.14; Ez. 1.16; 10.9; 28.13; Dan. 10.6). Nici unul din aceste pasaje nu menționează culoarea acestei pietre. Unii comentatori au redat *tarchich* din Cânt. 5.14 prin topaz și *tarchich* din Ex. 28.20 prin calcedonie. Septuaginta îl traduce prin hrisolit în Ex. 28.20; 39.13; Ez. 28.13, și prin antrax (escarbucă), în Ez. 10.9.

2. Cuv. gr. *béryllos* din Ap. 21.20 este tradus prin beril, pentru a indica cea de a 8-a temelie a Noului Ierusalim. Berilul este un mineral cuarțos, alcătuit în special din silice și alumina. De obicei, este verde sau turcoaz. Există și varietăți de albastru, roz, galben sau acvamarin. Berilul se aseamănă cu smaraldul.

Calcedonie (halchedon)

I se mai spune calcedonie de Calchedon (Chalkedon sau Kalkedon este un oraș din Asia Mică unde se găsește această agată). A treia temelie a Noului Ierusalim (Ap. 21.19). Cândva, calcedonia era privită ca o varietate de silex, însă în prezent este considerată o varietate de cuarț. Este o piatră dură, fiind

alcătuită mai ales din silice. Are culoarea lap-
telui, deci mai spălăcită decât cuarțul tipic.
Prezintă și specimene gri pal, brun-bleu, etc.
Nefiind perfect cristalizată, calcedonia pre-
zintă adesea filoane de cuarț și nodule asemă-
nătoare bobîțelor unui ciorchine sau stalacti-
telor. Se crede că numele de calcedonie a fost
acordat acestei pietre abia în Evul Mediu, ceea
ce lasă să se presupună că ap. Ioan ar fi vrut
să indice o altă gemă, poate smaraldul de
Calcedonia sau jaspul din această țară, pietre
menționate de Pliniu (37.18 și 37).

Crizolit (hrisolit)

(Termen gr. însemnând *piatră de aur*). Un
mineral format îndeosebi din siliciu și mag-
neziu. Se cunosc două varietăți de crizolit: unul
nobil și altul comun. Piatra prețioasă transpa-
rentă este de un verde-gălbui și clar. Ea se
găsește în Orientul Apropiat. Nu se știe prea
bine dacă hrisolitul lui Pliniu, cel al N.T., avea
culoarea aurului sau era un topaz. Crizolitul
este a 7-a temelie a Noului Ierusalim (Ap.
21.20).

Crisopraz (hrisopraz)

(Termen gr. însemnând *piatră de un verde
auriu*). Varietate de calcedonie de culoarea mă-
rului verde sau a pereii verzi, nuanță datorată
prezenței oxidului de nichel. Cel mai cunoscut
crisopraz provine din Silezia. Această piatră
scumpă reprezintă cea de-a 10-a temelie a
Noului Ierusalim (Ap. 21.20).

Mărgan (coral)

(În ebr. *ra'mot*). Această substanță era cla-
sată printre pietrele cele mai prețioase (Iov
28.18). Negustorii aramei aduceau mărganul
pe piețele Tyrului (Ez. 27.16). Era extras din
Mediterrana și Marea Roșie și servea la confec-
ționarea de coliere și amulete. Coralul este
scheletul calcaros al unor polipi, niște celen-
terate al căror organism este prevăzut cu o
gură cu tentacule. Un polip se prinde de o
stâncă și, prin înmulțire, formează colonii de
polipi, asemănătoare unor copăcei. Concre-
cențele respective sunt produse de zoofiti
semi-separați și semi-lipiți. Carbonatul de
calciu care constituie scheletul mărganului
provine din apa mării. Coralii iau adesea for-
ma unui frumos arbore sau arbust ramificat,
de unde provine și numele de zoofit (animal
cu aspect de plantă). Unele specii de mărgan
formează mari recife coraliere. Semnificația
cuv. ebr. *peninim* este incertă. În Pl. 4.7, Corni-
lescu îl redă prin *mărgan*, asemenea altor
traducători români și francezi, însă alte versi-

uni au optat pentru *rubin*; de asemenea, în
Pv. 3.15 și Iov 28.18, unele traduceri au *măr-
găritare*, altele *rubine*.

Cornalină (v., în ac. art., *Sardoniu*).

Diamant

Mineral de o duritate și o strălucire incom-
parabile. Este transparent și poate dobândi,
prin șlefuire, un luciu aparte. Diamantul pro-
vine dintr-un carbon pur, cristalizat. Unii sunt
de părere că această piatră nu le-a fost cunos-
cută evreilor și nici chiar vechilor greci. Este
menționat, pentru prima dată, în mod clar, de
poetul latin Manilius (cam prin anul 12 d.Cr.),
iar Pliniu îl descrie în cartea sa *Istoria Natu-
rală*, apărută cu vreo doi ani înaintea morții
sale (79 d.Cr.). Piatra pe care grecii, apoi ro-
manii, au numit-o *adamas* (invincibilă) era,
după toate probabilitățile, un fel de corindon,
care, ca duritate, este imediat următor dia-
mantului.

Versiunile noastre traduc, prin diamant,
două cuv. ebr.:

1. *Yahalom*, piatră prețioasă (Ez. 28.13), a
3-a din al doilea șir al pieptarului marelui preot
(Ex. 28.18; 39.11). Tradus uneori prin sardonix.
Septuaginta are *onix*.

2. *Chamir* (șamir), piatră dură, terminân-
du-se, după prelucrare, cu un vârf ascuțit pen-
tru a servi la gravat (Ier. 17.1). Biblia ia diaman-
tul ca simbol al durității (Ez. 3.9; Zah. 7.12).

Smarald (smaragd)

Acest termen redă:

1. Cuv. ebr. *bareget* și *baregat* (strălucitor
ca fulgerul). Smaraldul ocupa locul 3 pe pri-
mul șir al pieptarului marelui preot (Ex. 28.15,
18; 39.11). Tyrienii confecționau podoabe din
smaragd (Ez. 28.13). Nu se știe cu exactitate
despre ce piatră prețioasă era vorba, căci dife-
riții traducători disting cu greu termenii de
smarald și carbuncle (escarbucă), fie că este
vorba de Septuaginta, Vulgata sau versiunile
rom. și străine moderne.

2. Cuv. gr. *smaragdos*, piatră scumpă de
un verde atrăgător. Posibil ca acest termen
să fi denumit orice cristal de culoare verde.
Smaraldul era utilizat la confecționarea
peceților (Eclesiastic 32.6). Curcubeul este
comparat cu acest mărgăritar (Ap. 4.3) care
reprezintă și cea de-a 4-a temelie a Noului
Ierusalim (Ap. 21.19; cf. Tobit 13.17). Sma-
raldul este o varietate de beril și se distinge
prin nuanța sa de un verde strălucitor, de
berilul tipic, care este verde pal, tinzând spre
albastru-deschis, galben sau alb. Culoarea be-
rilului se datorează fierului, iar aceea a sma-

raldului, cromului. Odinioară, smaraldul se găsea în Cipru, în Egipt și în munții Etiopiei.

Escarbuclă

Termenul redă două cuv. ebr.:

1. *Nophekh* (Ez. 28.13). Prima piatră de pe șirul al doilea al pieptarului marelui preot (Ex. 28.18). Septuaginta, Vulgata și Josephus Flavius l-au tradus prin *smarald*.

2. *Eqdah*, care înseamnă *scânteiere, pâlpâit* (Is. 54.12). Piatră scânteietoare, având aspectul unui cărbune aprins. Septuaginta îi spune *anthrax*, iar Vulgata *carbunculus*. Urmându-l pe naturalistul și mineralogul Dana, Pliniu numește escarbucle 3 pietre diferite: granatul, rubinul spinel și safirul. Granatul pe care Pliniu îl numără printre escarbucle este tocmai granatul nobil, numit și granat oriental sau almandin. Transparența și culoarea lui sunt magnifice. Cele mai frumoase granate provin din Pegu (Birmania de Jos). Rubinul spinel este de un roșu clar sau ușor pătat în roșu, transparent sau numai translucid. Referitor la safir, a se vedea mai jos.

Iacint (hiacint)

Piatră scumpă reprezentând a 11-a temelie a Noului Ierusalim (Ap. 21.20). În Ap. 9.17, se face aluzie la culoarea lui, însă aceasta este incertă. Unii comentatori cred că ar putea fi vorba despre un safir de culoare bleu. Cuv. ebr. redat uneori prin iacint figurează și în Ex. 28.19, unde indică prima piatră de pe șirul 3 al pieptarului marelui preot. Ar putea fi vorba despre opal sau ambră (chihlimbar).

Jasp (matostat, iaspis)

(În ebr.: *yachpneh*; în gr.: *iaspis*) (Ex. 28.20; Ez. 28.13; Ap. 4.3). Iaspisul este o varietate de cuarț: roșu, brun, galben, verde sau gri și opac. Cei din vechime îi acordau cuv. *jasp* o semnificație mai largă. Potrivit lui Pliniu, ac. termen indică și o piatră scumpă transparentă sau translucidă, de culoare verde (cf. Ap. 21.11), deci o varietate de calcedonie sau de agată. Septuaginta a redat cuv. ebr. prin *onix*.

Onix

[(Din gr. *onyx*, care înseamnă unghie, și corespondentul cuv. ebr. *choham*, care desemna o piatră prețioasă (Iov 28.16; Ez. 28.13), existentă în țara Havila (Gen. 2.12).] Două pietre de onix, pe fiecare fiind înscrise 6 din numele celor 12 seminții israelite, erau fixate pe umerii efodului marelui preot (Ex. 28.9, 12). A doua gemă din al 4-lea șir al pieptarului marelui preot era tot o piatră de onix (28.20). David a

adunat pietre de onix pentru Templul ce avea să fie clădit de Solomon, fiul său (I Cr. 29.2). Piatra aceasta este o varietate de agată (deci de cuarț), care aruncă reflexe de diferite nuanțe.

Opal

(În ebr.: *lechem*). Ocupa un loc pe șirul al 3-lea al pieptarului marelui preot (Ex. 28.19). Septuaginta, Josephus Flavius (Răzb. 5.5.7) și Vulgata au cuvântul *ligurius*. O piatră prețioasă neidentificată. Ar putea fi vorba despre iacint sau despre ambră.

Rubin

(În ebr.: *kadkod*). Rubinul apare în Is. 54.12; Ez. 27.16. Unii traducători străini (și la noi Cornilescu, GBV, etc. *N. Ed.*) văd un *rubin* în prima piatră de pe rândul II al pieptarului marelui preot (Ex. 28.18), în timp ce alții (la noi Nițulescu, Galaction, etc.) pun *carbuncol* (escarbucă). În Cânt. 5.14, unele versiuni franceze au *rubine*, iar altele *crizoliți*. (În rom., Cornilescu și Nițulescu traduc prin *hrisolit* și, respectiv, *crisolit*, iar Galaction prin *tarșiș*. *N. Ed.*) Aceasta presupune că semnificația termenului ebr. este incertă și indică, la modul general, o piatră roșie, astfel că traducătorii recurg la variate interpretări.

Safir

(În ebr.: *sappir*; în gr.: *sapphiros*). Pe pieptarul marelui preot, safirul ocupa locul din mijloc în șirul al doilea (Ex. 28.18). Safirul împodobește a doua temelie a Noului Ierusalim (Ap. 21.19). Voievozii lui Israel sunt comparați cu safirul lustruit (Pl. 4.7). Safirul era o piatră deosebit de prețioasă (Iov 28.16; cf. Cânt. 5.14; Is. 54.11). Este una din cele 3 varietăți de corindon, celelalte două fiind corindonul propriu-zis și șmirghelul. Este o gemă bleu, transparentă (cf. Ex. 24.10). În ce privește duritatea, numai diamantul întrece safirul. Cei din vechime îl procurau din India și Etiopia. Varietăți de rară frumusețe sunt aduse acum din Sri Lanka.

Sardoniu (cornalină, sardiu, sardion)

(În versiunile noastre: Cornilescu și GBV: *sardiu*; Nițulescu: *sardion*; Radu și Galaction: *sardoniu*. *N. Ed.*)

Varietate de calcedonie pe care grecii o numeau *sardios* și *sardion*. Piatră prețioasă (Ap. 4.3), reprezentând a 6-a temelie a Noului Ierusalim (21.20). Cei din vechime numeau sardoniu două geme, pe care le distingeau după culoare: o varietate de un roșu transparent, căreia noi îi spunem cornalină, și o

varietate de roșu-închis, care este tot o cornalină, dar pe care noi o numim sardoniu. Pliniu afirmă că sardoniu se găsea în apropiere de Sardes, localitate căreia i-ar datora numele, însă acum se știe că cele mai frumoase varietăți de sardiu proveneau din Babilon. În prezent, cele mai bune cornaline sunt de origine hindusă. Cum și Arabia furnizează sardii, nu ar fi exclus ca vechii evrei să le fi procurat de la arabi.

În V.T., termenul *sardoniu* redă cuv. ebr. *'odem*, piatră roșiatică. Figura pe primul loc în primul șir al pieptarului marelui preot (Ex. 28.17). Împăratul Tyrului folosea sardiul ca podoabă (Ez. 28.13). Unii exegeți s-au gândit la rubin, dar Septuaginta redă cuv. ebr. *'odem* prin *sardion*.

Sardonix (sardoniu)

O varietate de calcedonie diferită de precedentă. Numele ei în gr. era *sardonix* și constituie a 5-a temelie a Noului Ierusalim (Ap. 21.20). Structura acestei geme este analoagă aceleia a onixului (agată fină), însă prezintă și filoane de cornalină și aruncă reflexe de alb, brun deschis sau chiar negru. În antichitate, piatra aceasta provenea îndeosebi din India și Arabia.

Topaz

(În gr.: *topazion*; în ebr., probabil, *pitdah*). Ocupa locul II în primul șir al pieptarului marelui preot (Ex. 28.17; cf. Septuaginta și Ant. 3.7.5). Topaz se găsea în Etiopia (Iov 28.19) și pe o insulă din Marea Roșie (Diodor din Sicilia, 3.38, 39; Pliniu, *Ist. Nat.* 37.9). Tyrienii cunoșteau această piatră scumpă (Ez. 28.12-13). Reprezintă a 9-a temelie a Noului Ierusalim (Ap. 21.20). Topazul celor din vechime era o varietate de corindon galben.

PI-BESET. Termen egiptean însemnând: *casa zeiței Bast*. Cetate egipteană (Ez. 30.17), al cărei nume grecesc era Bubastos sau Bubastis (Herod. 2.59.137). Localitatea respectivă, cunoscută în timpurile moderne sub denumirea de Tell Basta, se află în Delta Nilului, lângă Zagazig, pe malul occidental al brațului peluziac al Nilului. Amplasamentul Pi-Besetului este la cca 72 km E-NE de Cairo și la 48 km V-SV de Toanul biblic. Printre ruinele localității de altădată, există vestigiile a ceea ce a fost cândva un superb templu lucrat din granit roșu, dedicat Bastiei, zeița cu cap de pisică.

PICIOR.

(În ebr.: *regel*; în gr.: *pous*). În Biblie, cuv. picior este folosit atât la propriu, cât și la figurat.

Sens propriu. Potrivit rânduielilor levitice, un om care a avut o fractură la un picior era inapt pentru a sluji ca preot (Lv. 21.19). Semnificația acestei interdicții era că nu putea face o slujbă pentru Dumnezeu o persoană care schiopăta. În ziua consacrării preoților, li se pune sânger pe piciorul lor cel drept, gest care simboliza ispășirea greșelilor comise de ei în timpul mersului.

În societatea antică, oamenii bogați purtau ceva în picioare, și cum de obicei încălțau sandale, era nevoie să-și spele picioarele, când intrau într-o casă, din pricina prafului adunat pe ele. Era o cinste acordată unui oaspete când i se creau condiții pentru a-și spăla picioarele (Jud. 19.21; I Sam. 25.41; Cânt. 5.3; Ioan 13.3-15; I Tim. 5.10). Sclavul cel mai inferior avea sarcina să scoată încălțăminte din picioarele musafirului și să-i pună apă la dispoziție (Gen. 18.4), sau chiar să-și spele picioarele. Cum pielea și părul se uscau puternic din pricina căldurii și a vântului, oaspeților li se mai ofereau uleiuri parfumate (cf. Ps. 23.5). În semn de cinstire, Maria l-a uns picioarele lui Isus cu un nard de mare preț (Lc. 7.46; Ioan 12.3). Din II Sam. 19.25 aflăm că neglijarea spălării piciorilor era un semn de doliu; de asemenea, mersul desculț (II Sam. 15.30). Când Domnul Isus a spălat picioarele ucenicilor, intenționa să le arate, pe de o parte, că urmașii Lui trebuiau să fie gata de a-și face reciproc serviciile cele mai umile, așa cum El, Domnul și Învățătorul, o făcuse pentru ei; pe de altă parte, că omul are mereu nevoie de curățire. Domnul Isus este Cel ce ne mântuiește și ne curăță. De aceea, adresându-se lui Petru, El a spus: „*Cine s-a scăldat n-are trebuință să-și spele decât picioarele, ca să fie curat de tot*” (Ioan 13.10). A-și spăla picioarele unii altora putea să mai însemne, din această perspectivă, să-și ierte reciproc greșelile.

Pentru a marca o victorie militară, basoreliefurile asiriene îi prezintă pe învingători stând cu picioarele pe gâtul învinșilor lor (cf. Ios. 10.24). Uneori, cei ce pierduseră războiul erau literalmente călcați în picioare (Pl. 3.34; cf. Is. 51.23). Expresia aceasta ar putea fi și o evocare a obiceiului faraonilor și prinților orientali de a-și grava atâtea nuturi, în treptele tronului lor, câte popoare dușmane învinseseră. În Ios. 14.9, Moise îi comunică lui Caleb că țara pe care au călcat-o picioarele lui, adică regiunea pe care a străbătut-o ca spion, îi va

aparține pentru totdeauna, iar în Is. 66.1 ni se spune că pământul întreg este așternutul picioarelor lui Dumnezeu (cf. F.A. 7.49). Picioarele prizonierilor erau puse în butuci (niște piese de lemn sau de fier care se închideau pe pulpa piciorului cu un fel de încuietoare pentru a-i împiedica pe captivi să scape prin fugă) (Iov 13.27; F.A. 16.24).

Sens figurativ. Piciorul, ca și mâna, este folosit în multe metafore și cu semnificații foarte diverse. Cuvântul lui Dumnezeu este o candelă pentru picioarele credinciosului (Ps. 119.105), ceea ce vrea să spună că îi luminează drumul, pas cu pas. Domnul nu îngăduie ca picioarele celor ocrotiți de El să șovăie pe drum (simbol al vieții) (Iov 23.11; Ps. 26.12; 121.3). El păzește pașii credincioșilor Lui (I Sam. 2.9). Când un copil al lui Dumnezeu este ispitit, există riscul să-i alunece picioarele (Ps. 73.2); cu alte cuvinte, ispita i-ar putea pricinui căderea. În Ps. 91.12, Dumnezeu promite că îngerii îi vor duce pe mâini (îi vor ocroti) pe preaiubiții Lui, pentru ca picioarele lor să nu se lovească de vreo piatră. Domnul întărește pașii omului credincios, adică îi permite să înainteze cu pas hotărât pe drumul cel drept, îl ajută să ajungă pe stânca înaltă și solidă (Ps. 40.2). Cei răi pot întinde lațuri sub picioarele celor neprihăniți pentru a-i prinde (Ier. 18.22), adică a încerca să-i facă să cadă în cursele lor, a-i determina să păcătuiască.

În istoria fiului risipitor (Lc. 15.11-32), tatăl le poruncește slugilor sale să-l încalțe pe fiul pocăit, ca semn al restabilirii sale în sânul familiei. Dumnezeu a pus toate lucrurile sub picioarele Mesiei (Ps. 8.6; Mt. 22.44; I Cor. 15.27; Ef. 1.22), adică l-a supus toți vrăjmașii și l-a dat autoritate deplină peste toate creațiile Sale.

A cădea la picioarele cuiva este semnul unei supunerii depline (Is. 60.14; F.A. 16.29; Ap. 3.9), al venerației (F.A. 10.25; Ap. 19.10; 22.8), gest care era deseori însoțit de o rugămintă (I Sam. 25.24; Mc. 5.22; 7.25). A cuprinde picioarele cuiva semnifică atât implorarea cât și adorarea sa (II Împ. 4.27; Mt. 28.9); sărutarea picioarelor era fie un semn de umilință, fie, din contră, un act care exprima recunoștința și dedicarea (II Împ. 4.27; Lc. 7.38-45). A depune ceva sau pe cineva la picioarele altuia însemna încredințarea lucrului respectiv acelei persoane (Mt. 15.30; F.A. 4.35; 5.2). În Ps. 8.6, se spune că tot regnul animal a fost pus sub picioarele omului, sau cu alte cuvinte: Dumnezeu i-a dat autoritate asupra întregii lumi animale. Pasajele din I Cor. 15.27; Ef. 1.22 și Evr. 2.8 ne arată cum trebuie să interpretăm

aceste cuvinte. A sta la picioarele cuiva înseamnă a adopta atitudinea unui elev față de învățătorul său, știut fiind faptul că, la evrei, învățăceii stăteau literalmente pe pământ, de jur-împrejurul dascălului lor care era așezat pe un scaun (Dt. 33.3; Lc. 10.39; F.A. 22.3).

Bătutul din picioare exprima fie bucuria (Ez. 25.6), fie mânia (Ez. 6.11). A ridica piciorul (Gen. 41.44) însemna a se mișca, a se deplasa, a întreprinde o anumită acțiune. A face picioarele ca ale cerboaicelor (II Împ. 22.34; Ps. 18.33; Hab. 3.19) avea sensul de a-i acorda cuiva libertate și bucurie (același lucru cu a scoate picioarele la loc larg: Ps. 31.8). A vorbi dând din picior echivala cu a comunica unor asociați un mesaj numai de ei știut, a folosi un limbaj codificat, cunoscut mai dinainte, cum ar fi clipitul din ochi sau facerea unor semne cu degetele (Pv. 6.13). Scuturatul prafului de pe picioare însemna declararea ca necurat a locului unde se afla persoana care făcea acest gest, sau că nu voia să mai aibă nici o relație cu acel ținut sau cu locuitorii lui, că rupea orice părtaşie cu aceștia (v. *Praf*). A-și muia picioarele în untdelemn sau a și le scălda în smântână simboliza bogăția (Dt. 33.24; Iov 29.6).

A spune că cineva și-a acoperit picioarele exprima eufemistic satisfacerea unor nevoi naturale (I Sam. 24.4; Jud. 3.24). Uneori, piciorul este un eufemism pentru organele genitale (Ex. 4.25; Is. 7.20). A-și trage picioarele în pat echivala cu a se pregăti de moarte (Gen. 49.33).

Scoaterea încălțămintelor sau mersul cu picioarele goale simboliza mizeria și captivitatea (Is. 20.2-4), precum și umilința înaintea lui Dumnezeu și adorarea Lui (Ex. 3.5; Ios. 5.15).

Într-un sens spiritual, Pavel îi îndeamnă pe credincioși să se încalțe cu „*râvna Evangheliei păcii*”, (în vers. fr.: „*să-și pună ca încălțăminte buna dispoziție pe care o dă Evanghelia păcii*”, N. Ed.) (Ef. 6.15). În Is. 52.7, avem un cuvânt de apreciere la adresa mesagerului lui Dumnezeu: „*Ce frumoase sunt pe munți picioarele celui ce aduce vești bune...*” Pavel aplică acest pasaj vestitorilor Evangheliei (Rom. 10.15). În Apocalipsa, picioarele Fiului lui Dumnezeu sunt comparate cu arama aprinsă, simbol al statorniciei și puterii (1.15; 2.18). Împreună cu Pavel, noi credem că „*Dumnezeul păcii va zdrobi în curând pe Satan sub picioarele noastre*” (Rom. 16.20).

PICOL, PIKOL. Comandantul oștirii lui Abimelec, împăratul Gherarului. Picol era de față în momentul încheierii unui tratat de alianță

între Abimelec și Avraam. El a asistat, de asemenea, la încheierea unui legământ între Isaac și același Abimelec sau un succesor al lui, care purta același titlu (cum *faraon* sau *cezar* nu este un nume ci un titlu, la fel putea fi și Abimelec. *N.Ed.*) (Gen. 21.22; 26.26).

PICTA, PICTURĂ. (V. *Culoare; Vopsire*).

PIELE TĂBĂCITĂ. Evreii din vechime se pricepeau la tăbăcitul și vopsitul pieilor de animale (Ex. 25.5; F.A. 9.43) și confecționau din ele: haine (Lv. 13.48; Num. 31.20); învelitori pentru corturi (Ex. 26.14); burdufuri pentru lichide; scuturi, care se ungeau cu untdelemn pentru a le menține suplețea și luciul (II Sam. 1.21; Is. 21.5). Din piele de vițel-de-mare se confecționau sandale foarte fine (Ez. 16.10). Ilie și Ioan Botezătorul purtau cingători de piele (II Împ. 1.8; Mt. 3.4) (V. *Tăbăcar*).

PIEPTAR, PECTORAL. O piesă a vestimentației sacerdotale pe care o purta marele preot al evreilor (Ex. 28.15-30) (V. *Mare Preot*).



Probabil că pieptarul marelui preot semăna cu cel desenat mai sus. Deși cartea Exodului descrie amănunțit această piesă de îmbrăcăminte, nu precizează totuși dacă pietrele erau rotunde sau pătrate. Numele celor 12 seminții (cf. Gen. 35.23-26) au fost transpuse în caractere proto-sinaitice. Poate că Moise și secretarii lui au utilizat aceleași caractere. Nu știm dacă pe acest pieptar figura și numele lui Levi, nici dacă Iosif era înlocuit cu Efraim și Manase.

PIERDE, PIERDERE, PIEIRE, PIERZARE, PRĂPĂD. (În gr.: *apôleia* = pierzare, prăpăd, pagubă, ruină, distrugere; verbul *appolymi* = a pieri, a fi pierdut). Pierderea unui obiect taie legătura care exista între el și proprietarul său. Lucrul pierdut nu-ți mai aparține, nu-ți mai servește la nimic; rămâne izolat, inutil, dacă cel puțin nu devine proprietatea altuia. A pierde drumul înseamnă a se rătăci; pierderea unei ființe dragi produce o mare întristare; a-și pierde viața este identic cu a muri. Era normal ca experiența obișnuită a pierderii unui lucru să servească drept metaforă pentru pagubă, dezastru, distrugere, moarte.

V.T. folosește ac. cuv. în primul rând, pentru a exprima o vătămare corporală, o pagubă materială, un dezastru pământesc (Ex. 21.26; Lv. 26.26; Num. 32.15; Jud. 16.24; Ps. 80.13), dar și referitor la judecățile lui Dumnezeu care îi ating pe cei răi (Gen. 9.11; 18.28; Dt. 9.26; Is. 13.5). Calea celui neascultător de Dumnezeu „*este un drum care duce la pierzare*” (Num. 22.32). Muntele Măslinilor se numea încă de pe vremea lui Iosia „*muntele Pierzării*” (II Împ. 23.13), deoarece acolo fuseseră clădite altare (înălțimi) pe care aduceau jertfe israeliții idolatri, ceea ce însemna, de fapt, pierzarea lor. „*Linștea nebunilor*” (aparenta siguranță de sine în care se complac cei nechibzuiți) (Pv. 1.32), adulterul (6.32), nescotirea Cuvântului lui Dumnezeu (13.13) sunt tot atâtea căi care duc la pieire. În Gen. 6.12-13, Dumnezeu, văzând că „*orice făptură își stricase calea pe pământ*”, îi comunică lui Noe intenția Sa de a distruge omenirea (cf. Gen. 9.11; 18.28; Dt. 9.26).

N.T. folosește ac. cuv. ca un sinonim pentru osânda celor răi (Mt. 10.28; I Tes. 5.3; II Tes. 1.9), pentru judecata care va cădea peste cei păcătoși (Evr. 10.39; II Pet. 3.7). În I Tim. 6.9, sunt prezentate alăturat prăpădul (în gr.: *alethros*) și pierzarea (în gr.: *apôleia*). Domnul Isus stabilește contrastul dintre calea lată (ușoară) care duce la pierzare (distrugere) și calea îngustă (dificilă) care duce la viață (Mt. 7.13). În Mt. 10.39, Cristos afirmă că „*cine își va păstra viața, o va pierde; și cine își va pierde viața pentru Mine, o va câștiga*.” Sensul acestei exprimări este că cel ce caută să-și păstreze propria sa viață în lumea de acum, evitând moartea fizică, o va pierde în ziua judecății, pe când cel ce o pierde lent, în timp, îndurând suferințele, acceptând renunțările de dragul lui Cristos, sau o pierde brusc prin moarte de martir, o va câștiga pentru eternitate. Dimpotrivă, cel ce-și iubește viața,

adică refuză s-o dea morții, așa cum Isus și-a dat propria Sa viață (Ioan 12.25), o va pierde. În Rom. 14.14-15, Pavel le recomandă creștinilor să nu provoace nimicirea fraților lor, adică să evite rănirea conștiinței lor.

În Fil. 1.28, Pavel pune în contrast pierzarea cu mântuirea. În I Tim. 6.9, el afirmă că „*cei ce vor să se îmbogățească, dimpotrivă, cad în ispită, în laț și în multe poște nesăbuite și vătămătoare, care cufundă pe oameni în prăpăd și pierzare.*”

Expresia „*fiul pierzării*” este aplicată lui Iuda Iscarioteanul (Ioan 17.12) și lui Anticrist (II Tes. 2.3). Este vorba de un ebraism care indică trăsătura fundamentală a unui om (destinat pierzării și care duce pe alții la pierzare).

Fiul omului „*a venit să caute și să mântuiască ce era pierdut*” (Lc. 19.10; Mt. 18.11) și El nu vrea ca vreunul din micuții care cred în El să se piardă (Mt. 18.14; cf. Ioan 6.39; 17.12).

PIERZARE – MUNTELE EL (V. *Muntele Pierzării*)

PIEIRE. (V. *Pierde*).

PIETATE, DEVOTAMENT, EVLAVIE. Termen provenit din cuv. lat. *pietas* = venerație, atitudine izvorâtă din afecțiunea și respectul datorat lui Dumnezeu și părinților. Proclamând: „*Eu iubesc pietatea* (după textul fr.; Cornilescu are: „*căci bunătate voiesc...*” N. Ed.), *nu jertfele, și cunoștința de Dumnezeu mai mult decât arderile-de-tot!*” (Os. 6.6), Dumnezeu solicită o inimă plină de râvnă, o deplină dăruire de sine, nu o religie formalistă în cadrul căreia se îndeplinesc în mod mecanic sacrificiile poruncite prin Lege. Pavel, care agreează acest termen, îi scrie lui Timotei: „*Caută să fii evlavios...* [„*Exersează pietatea*”, în textul fr. N. Ed.] *...evlavia este folositoare în orice privință, întrucât ea are făgăduința vieții de acum și a celei viitoare.*” (I Tim. 4.7-8). Întruparea și glorificarea lui Cristos constituie marea taină a evlaviei (3.16). Învățătura sănătoasă este „*potrivită cu evlavia*”, pentru că cele două sunt inseparabile (6.3). Pietatea este cea mai mare sursă de câștig pentru noi în viața aceasta (v. 6). Este de datoria noastră să urmărim evlavia cu tot interesul (v. 11), pentru ca să trăim „*cu evlavie*” (2.2; Tit 2.12; cf. II Pet. 1.6). Semnul caracteristic apostaziei este a fișă „*o formă de evlavie, dar tăgăduindu-i puterea*” (II Tim. 3.5). Dumnezeu așteaptă din partea noastră „*o închinare plăcută, cu evlavie și cu frică*” (Evr. 12.28).

Omul pios din cartea Psalmilor este ținta binecuvântării și ocrotirii divine (Ps. 4.3; 32.6; 86.2). Evreii și prozelitii temători de Dumnezeu au primit cu bucurie propovăduirea Evangheliei (Lc. 2.25; F.A. 2.5-6; 8.2; 10.2; 13.43). Acum, ca și întotdeauna, „*toți cei ce voiesc să trăiască cu evlavie în Cristos Isus vor fi prigonți*” (II Tim. 3.12). Însă alegerea noastră a fost făcută, pentru că Dumnezeu Însuși „*ne-a dăruit tot ce privește viața și evlavia*” (II Pet. 1.3) și El „*știe să-i izbăvească din încercare pe oamenii cucernici*” (II Pet. 2.9).

Pietatea se exercită, de asemenea, în sânul familiei și față de părinți: ea devine *pietate filială*, conduită deosebit de plăcută înaintea lui Dumnezeu. Căci „*dacă nu poartă cineva grijă de ai lui, și mai ales de cei din casa lui, s-a lepădat de credință, și este mai rău decât un necredincios*” (I Tim. 5.4, 8).

PI-HAHIROT. În drumul lor din Egipt spre Canaan, israeliții au tăbărât în acest loc, care se învecina cu Baal-Țefon și Migdol, lângă mare (Ex. 14.2, 9; Num. 33.7-8). Părintele Abel plasează Pi-Hahirotul, a cărui identificare este incertă, la Jeneffeh, o regiune mlăștinoasă de la marginea defileului care face legătura între zona cu relief accidentat și Lacurile Amare.

PIKOL. (V. *Picol*).

PILAT. Numele său întreg era Ponțiu Pilat sau Pilat din Pont (Mt. 27.2). Ponțiu, în lat. *Pontius*, indica legăturile sale, prin descendență sau adopțiune, cu *ginta* Pontilor. *Pilat* ar putea deriva de la *Pilatus*, adică înarmat cu *pilum* (suliță), sau de la *Pileatus* care poartă *pileus*, o bonetă de fetru care era emblema libertății și pe care o purtau sclavii care își recăștigau libertatea.

Al 5-lea procurator (*praefectus*) al Iudeii, dacă numărăm de la destituirea lui Arhelau de către August, în anul 6 d.Cr. (V. *Gubernur*). Datorită influenței lui Sejan, el a fost numit procurator al Iudeii de către Tiberiu, în anul 26 d.Cr., înlocuindu-l pe Valerius Gratus. Pilat a sosit în Iudeea, împreună cu nevastă-sa, chiar în anul investirii sale (Mt. 27.19). Vreme îndelungată, legile romane nu-i permiteau unui guvernator să-și ia soția cu el într-o provincie care nu fusese încă pacificată, dar Cezar August a făcut-o în cazul lui Pilat, ca urmare a schimbării Regulamentului Senatului (cf. Tacit, *Anale* 3.33). Contrar politicii guvernatorilor precedenți, Pilat a trimis la Ierusalim un detașament militar, echipat cu

steagurile sale. Le-a ordonat ostașilor să intre în oraș noaptea, cu steaguri pe care erau vulturi de argint și chipul împăratului, pentru a-i sfida pe evrei. Un mare număr dintre aceștia s-au deplasat la Cezareea, unde era reședința procuratorului, pentru a cere retragerea steagurilor. Inițial, Pilat a încercat să-i intimideze, dar observând că ei erau pregătiți să înfrunte un masacru, procuratorul a consimțit să le îndeplinească cererea (Ant. 18.3.1; Răzb. 2.9.2-3). Mai târziu, el a luat argintul sacru (corban) din vistieria Templului, dorind să-l folosească la construirea unui apeduct, pentru a aduce la Ierusalim apă din zona muntoasă de la S de capitală. Întrebuințarea în scopuri laice a argintului consacrat lui Dumnezeu a provocat o mare nemulțumire. Iudeii s-au răsculat. Când procuratorul a sosit la Ierusalim, aceștia au înconjurat clădirea tribunalului. Pilat, înștiințat în prealabil despre rebeliunea pe cale să izbucnească, a strecurat în sânul mulțimii ostași deghizați, care își ascuseseră pumnalele sub haine. Când agitația a atins punctul culminant, Pilat a dat semnalul așteptat de soldații săi. Numeroși evrei au pierit asasinați sau călcați în picioare de mulțimea care fugea în învălmășeală. După cât se știe, nu a mai avut loc o a doua răzmeriță. Pilat și-a dus planul la îndeplinire, finalizând apeductul, dar le-a devenit odios iudeilor (Ant. 18.3.2; Răzb. 2.9.4). Când venea la Ierusalim, procuratorul era cazat în palatul lui Irod. Pilat a poruncit să i se atârne acolo niște scuturi de aur, acoperite cu inscripții idolatre adresate lui Tiberiu, dar fără portretul împăratului. Zadarnic l-au implorat iudeii să le retragă, astfel că oficialitățile Ierusalimului au trimis o petiție la Roma. Tiberiu i-a poruncit procuratorului să readucă scuturile la Cezareea (Philon, *Legat. ad Gaïum*, 38). O scrisoare a lui Agripa I, citată de Philon, îl prezintă pe Pilat ca un om inflexibil, pe cât de nemilos pe atâta de încăpățânat. Agripa s-a temut ca iudeii să nu-l acuze pe Pilat în fața lui Tiberiu de corupție, violență, lezare a sentimentului național, acte de cruzime, execuții sumare, atrocități inutile.

Pilat era procurator când Ioan Botezătorul și Isus din Nazaret și-au început activitatea publică (Lc. 3.1). Procuratorii iudeii se suiau la Ierusalim în general cu prilejul importanțelor sărbători religioase evreiești, când se adunau la Templu uriașe mulțimi de oameni. Probabil că în cursul unei astfel de solemnități a vărsat Pilat sângele unor galileeni, în curtea Templului unde aduceau ei jertfe (Lc. 13.1-2).

Galileenii, firi foarte energice, se agitău ușor cu prilejul sărbătorilor (Ant. 17.10.2, 9). Probabil că cei pe care i-a executat Pilat, încercaseră să se ridice contra sa. S-ar putea ca o judecată atât de sumară, aplicată galileenilor, supușii săi, să fi fost pricina ofuscării lui Irod Antipa. Însă, oricare ar fi fost cauza diferențului dintre el și Pilat, ranchiuna lui Irod s-a stins când procuratorul a recunoscut jurisdicția tetrarhului în privința problemelor galileene (Lc. 23.6-12), lucru petrecut în ziua execuției lui Isus.

Carierea lui Pilat și modul în care l-a tratat el pe Isus pun în evidență caracterul lui: monden, dispus să judece cu dreptate numai atunci când aceasta nu-i cauza nici un prejudiciu personal. Gata să comită o crimă profitabilă, nu se sinchisea de încălcarea îndatoririlor sale, ci era preocupat de slujirea propriilor interese. După ce a proclamat de 3 ori nevinovăția lui Isus din Nazaret, ceea ce implica punerea Lui în libertate, n-a făcut-o totuși, temându-se să nu-și piardă popularitatea – și așa diminuată. În consecință, a poruncit flagelarea Aceluia pe Care nu-L găsisse vinovat de nici un lucru vrednic de moarte. Apoi, le permite ostașilor romani – pe care un singur cuvânt al său i-ar fi rechemat la ordine – să-L tortureze din nou pe prizonier. Cedând, în cele din urmă, durelor reproșuri ale iudeilor, Pilat consimte să le îndeplinească cererea privind răstignirea lui Isus (Mt. 27; Lc. 23).

Însă cariera lui Pilat a fost întreruptă brusc. Un impostor samaritean și-a incitat compatrioții să-l urmeze pe muntele Garizim, pentru a căuta acolo, chipurile, niște vase de aur ascunse de Moise și provenite din Cortul Întâlnirii. Or, Moise nu fusese niciodată pe Garizim, deoarece nu i s-a îngăduit să treacă Iordanul. Amăgiți, samaritenii s-au adunat într-un sat de la poalele muntelui, pregătiți să-l escaladeze. Cum toți acești nefericiți erau înarmați, Pilat a desfășurat efective de cavalerie și infanterie pe toate drumurile care duceau spre Garizim. Ostașii dregătorului i-au atacat pe acești căutători de comori, ucigându-i pe mulți dintre ei; alții au fost luați prizonieri și ulterior executați. Samaritenii au adresat o plângere, în care denunțau cruzimea lui Pilat, lui Vitellius, legatul Siriei, organul ierarhic direct superior procuratorului iudeii. Vitellius a numit un nou procurator și l-a trimis pe Pilat la Roma pentru a se justifica înaintea împăratului. Dar Tiberiu a murit la 16 martie 37, înainte de sosirea lui Pilat la Roma (Ant. 18.4.1-2). Tradiția pretinde că Pilat ar fi fost

surghiunit în Galia, la Viena (pe Rhon), unde s-a sinucis.

Au fost păstrate numeroase *Acta Pilati* (Faptele lui Pilat), dar nici una nu pare să fie autentică.

Notă arheologică. În anul 1961, în timp ce niște arheologi italieni efectuau săpături la Cezareea, a fost descoperită o inscripție de maximă importanță. Ea conferă o nouă confirmare istoricității Evangheliilor. Schița ne dă o idee despre conținutul inscripției. Numele lui Pontiu Pilat, scris în latinește, este clar marcat și se referă la *TIBERIEUM* (templu dedicat lui Tiberiu, împăratul roman). Oare piatra aceasta comemora dedicarea templului respectiv de către Pontiu Pilat? (cf. Lc. 3.1) (Referitor la inscripția lui Pilat, v. planșa 10 color, de la finele vol. I).

PILDACH. (V. *Pildaș*).

PILDASCH. (V. *Pildaș*).

PILDAȘ, PILDACH, PILDASCH. Fiu al lui Nahor și al Milcâi (Gen. 22.22).

PILDĂ, PARABOLĂ. Una dintre metodele folosite în arta oratorică, constând în ilustrarea unui adevăr moral sau religios prin folosirea unei comparații inspirate din viața de fiecare zi. Nu se pot stabili niște limite stricte între pildă, analogie și metaforă. Ultimele două procedee artistice sunt de dimensiuni mai reduse decât parabola. Iată câteva exemple: metaforă: „*Voi sunteți lumina lumii...*”; analogie: „*ca o oaie mută înaintea celor ce o tund*”; pildă: „*Împărăția cerurilor se aseamănă cu un aluat pe care l-a luat o femeie și l-a pus în trei măsuri de făină de grâu, până s-a dospit toată plămădeala*” (Mt. 13.33). Parabola prezintă o serie de avantaje. Adevărul prezentat cu ajutorul unei pilde se întipărește în memorie mai bine decât expunerea didactică a unui adevăr abstract. Este indiscutabil că nici o învățătură despre mila lui Dumnezeu față de un păcătos care se pocăiește nu ar fi produs efectul pe care l-a avut pilda fiului risipitor (Lc. 15.11-32). Apoi, când un profet sau un predicator trebuie să mustre un personaj important, care nu vrea să se recunoască vinovat, o parabolă bună, spusă frumos, îl poate captiva pe respectivul, mergându-i direct la inimă. Astfel, proorocul Natan s-a folosit de o pildă pentru a-i reproșa lui David uciderea lui Urie, hititul (II Sam. 12.1-14).

Principalele pilde ale Vechiului Testament: copacii doresc să-și aleagă un împărat (Jud. 9.8-20); oaia săracului (II Sam. 12.1-14); văduva cu doi fii din care unul devine ucigașul fratelui său (II Sam. 14.4-20); soldatul care lasă să-i scape prizonierul (I Împ. 20.35-42); spinul care cere pentru fiul său mâna fiicei cedrului (II Împ. 14.9-11); via (Is. 5.1-7); doi vulturi și o vie (Ez. 17.1-10); puii de leu (19.1-9); Ohola și Oholiba (23.1-49); cazanul (24.1-14).

Pildele Noului Testament

Domnul Isus Cristos a prezentat în pilde o însemnată parte a învățaturii Sale, astfel că atunci când vorbim despre pildele biblice ne ducem imediat cu gândul la parabolele lui Cristos. El a folosit această metodă chiar de la începutul lucrării Sale (Mc. 3.23; Lc. 6.39; 7.40-50), însă la un moment dat, pilda a luat un loc de prim-plan în cuvântările Sale (Mt. 13.3; Mc. 4.2). Matei invocă unul din motivele pentru care Învățătorul a recurs la acest procedeu: folosirea pildei fusese profețită (Mt. 13.34-35; cf. Ps. 49.4; 78.2-3). Un al doilea motiv, care oferă și o explicație cu privire la celălalt, a fost dezvăluit de Cristos Însuși: unora dintre ascultătorii Lui nu le-a fost dat să înțeleagă tainele Împărăției cerurilor, pentru că, deși aveau ochi, nu vedeau, și, măcar că aveau urechi, nu auzeau (Mt. 13.10-16). Unii exegeți au crezut că Învățătorul S-a servit de ilustrații doar pentru a face adevărurile Împărăției lui Dumnezeu mai inteligibile și mai ușor de reținut. Interpretarea aceasta n-a fost valabilă decât pentru o categorie de ascultători dintre care cei mai mulți nu au prins semnificația profundă a pildelor decât atunci când Isus Însuși le-a dat tălmăcirea corespunzătoare. Domnul știa că ceilalți oameni nu erau dispuși să asculte cuvintele Lui și cu atât mai puțin să creadă adevărurile privitoare la Împărăția lui Dumnezeu. Dacă, pe de o parte, sosise momentul să-i instruiască pe ucenicii Săi, pentru cunoașterea acestor doctrine pe care trebuiau să le propage după plecarea Sa (Mc. 4.33-34), pe de alta, adevărul era de acum înainte ascuns de ochii celor ce ascultau cuvintele Învățătorului fără să se pocăiască. În prezența dușmanilor Săi înrăiți, care îl pân-deau de aproape în dorința de a-L prinde cu vorba, și în fața mulțimilor foarte schimbătoare, Isus își alegea cu grijă cuvintele (Mc. 4.11-12).

Dacă facem abstracție de pilda robului nemilostiv (Mt. 18.23-35), putem clasifica în 3 grupe principale pildele Domnului nostru care au ajuns până la noi și pe care le-a rostit El în

perioada când parabola devenise preponderentă în cuvântările Sale:

a) *Opt pilde relevă natura Împărăției cerurilor* (Mt. 13.1-50; Mc. 4.26-29). Acestora, Isus le adaugă o parabolă care se aplică ucenicilor Lui (Mt. 13.51-52). Toate acestea au fost rostite pe țărmul Mării Galileii, în aceeași zi (13.1, 53). Aceste analogii conțin 6 adevăruri fundamentale:

1. Semănătorul și sămânța: diferite categorii de ascultători receptează Evanghelia în mod diferit.

2. Neghina și grâul, aluatul și floarea făinii: răul se infiltrează în binele introdus prin Evanghelie.

3. Sămânța care crește în ascuns, grăuntele de muștar, aluatul: lărgirea sferei de influență a forțelor intrate în acțiune, fie ele vizibile sau invizibile.

4. Comoara ascunsă, mărgăritarul de mare preț: valoarea Împărăției în care nu se intră decât prin sacrificii.

5. Năvodul cu care se prind tot felul de pești: amestecul se perpetuează, în sânul creștinătății, până la sfârșit.

6. Toate acestea se vor sfârși, nu prin convertirea tuturor, ci prin judecată și despărțirea celor buni de cei răi (v. 30, 39, 43, 49-50).

b) *Nouăsprezece pilde ilustrează efectele Evangheliei în viața individului* (Lc. 10.25 - 19.11-28, exceptând 13.18-21). Isus a rostit cea mai mare parte a acestor pilde, dacă nu chiar pe toate, pe parcursul celor 6 luni care corespund intervalului dintre sărbătoarea Corturilor și ultimul Său Paște: pilda bunului samaritean, a prietenului inoportun, a bogatului nechibzuit, a robilor care așteaptă întoarcerea stăpânului lor, a porții strâmte, a locului dintâi la ospete, a ospățului, a oii rătăcite, a drahmei pierdute, a fiului risipitor, a ispravnicului necredincios, a bogatului și a lui Lazăr, a robilor netrebnici, a judecătorului nedrept, a fariseului și vameșului, a talanților.

c) *Cinci pilde* (6, dacă punem la socoteală și Mt. 24.32-35) *despre judecata viitoare și sfârșitul lumii*. Pildele respective au fost rostite în ultima săptămână petrecută de Cristos la Ierusalim. Starea de spirit a primilor „chemaji” reiese din pilda celor doi fii și din cea a vierilor răi (Mt. 21.28-46). Nunta fiului de împărat, cele 10 fecioare, talanții pun în evidență nevoia hainei de nuntă, a spiritului de veghere, a credincioșiei (Mt. 22.1-14; 25.1-30).

Interpretarea pildelor Domnului Isus necesită o examinare atentă a circumstanțelor în care a fost rostit fiecare discurs și a scopu-

lui urmărit de Învățătorul. După ce s-a procedat la o asemenea abordare, se constată că principiile degajate sunt universal valabile, pentru toate circumstanțele analoage.

PILHA, PILKHA = *plugar*. Unul dintre cei ce și-au pus pecetea, alături de Neemia, pe legământul făcut înaintea Domnului (Nem. 10.24).

PILKHA. (V. *Pilha*).

PILTAI, PILTHAI = *izbăvire, eliberare*. Preot și căpetenie a casei patriarhale a lui Moadia, pe vremea marelui preot Ioiachim (Nem. 12.17).

PIN, CHIPAROS. Termeni corespondenți pentru:

1. Cuv. ebr.: *'oren* (Is. 44.14). Lemnul de chiparos era foarte indicat pentru fabricarea idolilor. Ar putea fi vorba de *Pinus halepensis*, care crește pe suprafețe întinse în munții palestinieni, și chiar la S de Hebron. Septuaginta a văzut în *'oren* bradul, dar Hieronymus l-a tradus prin pin, asemenea versiunilor franceze (în rom., Cornilescu, GBV și Nițulescu au *brad*. N. Ed.).

2. Cuv. ebr.: *beroch* și termenul aram.: *berot*, pe care versiunile noastre îl redau prin chiparos (II Sam. 6.5; Cânt. 1.17). Copacul numit astfel creștea alături de cedrul Libanului (I Împ. 5.8, 10; Is. 14.8; 37.24; 60.13; Zah. 11.2). Este vorba efectiv de chiparos, al cărui lemn a fost întrebuințat împreună cu cedrul pentru construirea Templului lui Solomon (I Împ. 5.8, 10; 6.15, 33, 34; II Cr. 2.8; 3.5. Iată și alte utilizări ale chiparosului: bordarea corăbiilor (Ez. 27.5); cuv. ebr. redat în versiunile noastre prin „*sulife*” în Naum 2.3, lasă să se înțeleagă că acestea erau confecționate din lemn de chiparos; de asemenea, din acest lemn se fabricau instrumente muzicale (II Sam. 6.5). Cocostârcul își făcea cuibul pe ramurile chiparoșilor (Ps. 104.17). Septuaginta traduce, de regulă, cuv. ebr. *beroch* prin chiparos; rareori, prin pin sau ienupăr. Toți copacii aceștia aparțin familiei coniferelor. Singurul brad palestinian, *Abies cilicica*, crește în Liban și în munții mai dinspre N. Înălțimea sa variază între 9 și 23 m. Chiparosul, *Cypressus sempervirens*, este un copac a cărui înălțime variază între 6 și 18 m. Lemnul său de un galben roșiatic, frumos mirositor, rezistent, era folosit în special la confecționarea mobilei de lux. Chiparosul piramidal este foarte răspândit în cimitirele orientale, din cauza formei sale zvelte și gra-

țioase (V. *Chiparos*, 2). Pinul de Siria sau pinul de Alep, *Pinus halepensis*, se întâlnește în munții Palestinei occidentale. Este unul din arborii specifici Libanului de Jos. Acest pin nu atinge înălțimea bradului și chiparosului. Pinul maritim, *Pinus maritima*, crește pe coasta mării și în câmpiile cu sol nisipos. Pe piscurile cele mai înalte ale Galaadului, mai sus de zona stejarilor cu frunze persistente, se întind vaste păduri de pini, *Pinus carica*. Un ienupăr de talie înaltă, cu lemn mirositor, *Juniperus excelsa*, crește pe suprafețe întinse în Liban.

PINON. Una dintre căpeteniile Edomului (Gen. 36.41; I Cr. 1.52). Probabil că numele său corespunde cu acela al capitalei sale (Gen. 36.40). (V. *Punon*).

PIR. Tatăl lui Sopater (F.A. 20.4).

PIRATON; PIRATONIT. Cetate din muntele amaleciților, în Efraim, și locuitor al acesteia. Abdon, judecătorul, și Benaia, unul dintre vitejii lui David, proveneau din Piraton (Jud. 12.13-15; II Sam. 23.30; I Cr. 27.14). Bacchides a fortificat Piratonul (I Mac. 9.50; Ant. 13.1.3). Robinson l-a identificat, probabil corect, la Fer'ata, pe o colină la cca 12 km V-SV de Sihem.

PIRAM, PIREAM. Regele Iarmutului din Canaan. Unul dintre aliații învinși de Iosua în fața Gabaonului (Ios. 10.3).

PISĂLOG. (V. *Piuă*).

PISCINĂ. (V. *Scăldătoare*).

PISGA. În V.T., art. hot. însoțește întotdeauna subst. Pisga, care înseamnă: despărțire, crăpătură, despicătură, ceea ce pare să indice o creastă compusă probabil din mai multe piscuri. În munții Abarim, la E de Marea Moartă, se disting mai multe vârfuri cu numele de Pisga:

1. Num. 21.20. Apropiindu-se de câmpia Moabului, Israel trece printr-o curmătură, „în vârful muntelui Pisga”, înainte de a coborî la Sitim.

2. Num. 23.14. Balaam zidește 7 altare, pe vârful Pisga, în câmpia Tofim, înainte de a-i binecuvânta, împotriva voinței sale, pe copiii lui Israel.

3. Dt. 3.27; 34.1. De pe vârful Nebo (Djebel Osha), aparținând muntelui Pisga, Moise a putut vedea, înainte de moarte, toată Țara făgăduinței. (V. *Nebo*).

4. Dt. 3.17; 4.49; Ios. 12.3; 13.20. Toate aceste pasaje numesc Pisga munții care se înalță la E de Marea Moartă și care constituie hotarul ținutului lui Ruben.

PISHON. (V. *Eden*).

PISIDIA. Un ținut din Asia Mică. Limitele sale erau: la N, Frigia; la S, Licia și Pamfilia; la E, Licaonia; la V, Caria. La E, hotarul mergea aproximativ de-a lungul Isauriei. Pisidia reprezenta o parte a provinciei romane Galatia și era străbătută de lanțul munților Taurus. Locuitorii săi erau atât de războinici, încât nici perșii, nici romanii nu i-au putut supune pe deplin. Pavel a propovăduit Evanghelia la Antiohia, capitala Pisidiei (F.A. 13.14).

PISON, PISHON. (V. *Eden*).

PISPA. Descendent al lui Așer. Fiul lui Ieter (I Cr. 7.38).

PITOM, PITHOM. Cuv. egiptean care înseamnă: *casa lui Atum* (Tum, Tem), zeu al Egiptului, reprezentat printr-un soare care asfințește. (În egipteana coptă: *Pethom, Peithom*; în gr.: *Patoumos*). Pitom și Ramses erau cele două cetăți-magazii care au fost construite de sclavii israeliți, la porunca faraonului (Ex. 1.11). Edouard Naville, însărcinat de Fondul Egiptean să întreprindă săpături la Tell el-Maskhutah, a descoperit acolo Pitomul antic, pe malul sudic al canalului de apă dulce care duce de la Cairo la Suez, prin Wadi Tumilat. Niște inscripții care datează de pe vremea dinastiei a 6-a indică vechimea vestigiilor descoperite pe amplasamentul fostei așezări. De precizat că atât cetatea, cât și fortificațiile sale sunt posterioare lui Ramses II. Totuși, după cum se știe, acest împărat și-a atribuit construcțiile edificate de predecesorii săi, ceea ce poate să însemne că el a reclădit și lărgit atât Pitomul, cât și Ramsesul (Avaris-Tanis). Vaste edificii subterane au fost descoperite la NE de templul lui Tum. Zidurile acestor construcții măsoară aproape 2,75 m grosime și au fost făcute din cărămizi grosolane, legate între ele cu un strat subțire de mortar. Un element foarte interesant este că unele din aceste cărămizi nu conțin paie (cf. Ex. 5.10-12). Zidurile închid un mare număr de încăperi dreptunghiulare, care nu comunică între ele, accesul fiind asigurat prin partea de sus. Naville crede că ar putea fi vorba de niște grânare în care depozita faraonul proviziile

necesare întreținerii trupelor sale, sau locul unde erau pregătite caravanele care traversau pustia pentru a ajunge în Siria. (V. *Ramses*).

Identificarea cetăților Pitom și Ramses este îngreunată de faptul că fiecare localitate în care se afla o casă sau un templu dedicat zeului Atum, era într-un anumit fel un Pitom, o *casă a lui Atum*.

La Sucot (Sukkoth) sau Tell el-Maskhuta, pe valea wadi Tumilat, se găsea un astfel de templu. Și Edouard Naville, a identificat, în secolul trecut, acest tell cu Pitomul. Totuși, Sucotul, și nu Pitomul, este menționat în momentul ieșirii israeliților din Egipt (Ex. 12.37; 13.20). O altă identificare agreată astăzi este Tell er-Retaba, la 14 km mai spre V. (Pentru identificarea Pitomului cu Tell el-Maskhuta, v. *Sucot*).

PITON, PITHON. Urmaș al lui Ionatan (I Cr. 8.35; 9.41).

PIUĂ, PISĂLOG. Ustensilă în care se pisau boabele de cereale, sau chiar spicele (Num. 11.8; Pv. 27.22). Pentru a prepara mâncarea lor națională, *kibby*, arabii din zilele noastre pisează grâul într-o piuă de piatră. Zgomotul produs prin zdrobirea boabelor se aude la orice oră în localitățile arabe.

PLAGĂ, URGIE. O pedeapsă cu care îi lovește Dumnezeu pe anumiți oameni, din pricina păcatului. Majoritatea urgiilor menționate în Biblie sunt epidemii sau boli; totuși, sancțiunea este uneori de alt ordin. Nu este neapărat necesar ca o boală să aibă caracterul unei minuni pentru a fi un flagel. O maladie specifică, rezultată din violarea unei legi divine care vizează trupul sau duhul, poate constitui, foarte bine, o plagă. O afecțiune datorată încălcării, chiar într-un mod inconștient și fără legătură cu morala, a unor reguli de igienă poate deveni un bici care să-i lovească pe cei răi. Dumnezeu este Cel ce determină momentul și locul apariției sale. Unele epidemii (de ex. tifosul) au fost uneori expresia unor judecăți din partea lui Dumnezeu.

Prima urgie menționată în Biblie l-a atins pe faraonul contemporan cu Avraam. Scopul acesteia a fost intenția lui Dumnezeu de a o proteja pe Sara (Gen. 12.17). Pe vremea lui Moise, Domnul a trimis asupra egiptenilor un număr de *zece urgi*. Plăgi asemănătoare bântuiseră deja Egiptul, unele dintre ele chiar destul de des. Dar cele 10 urgi nu au fost doar o agravare, căci ele prezintă caracteristici

categoric supranaturale, cu atât mai mult cu cât acestea erau îndreptate contra lucrurilor aflate sub protecția zeilor lor (Nilul, soarele, luna) sau a unor animale care reprezentau înseși chipurile divinităților lor (de ex. vaca, Hathor) (Ex. 12.12) (V. *Egipt* III, 6).

Cele 10 urgi care au zguduit Egiptul au fost:

1. Apa „*prefăcută în sânge*” (Ex. 7.14-25; cf. Ioel 2.31; II Împ. 3.22-23).
2. Invazia broaștelor (7.28 - 8.11).
3. Păduchii, puricii, insecte ieșite din țărână (v. 12-15).
4. Roiurile de muște veninoase (v. 16-20).
5. Mortalitatea animalelor (9.1-7).
6. Rănile sau bubele pricinuite de niște bășicuțe fierbinți (pustule), care au atins deopotrivă oameni și animale (v.8-12).
7. Grindina (v. 13-35).
8. Lăcustele aduse de vântul Orientului (10.1-20).
9. Întunericul (v. 21-29).
10. Moartea tuturor întâilor-născuți ai oamenilor și dobitoacelor (11.1 - 12.30).

Mai târziu, Dumnezeu a trimis o urgie peste israeliții care și-au făcut un vițel de aur și i s-au închinat (Ex. 32.35). De asemenea, El i-a pedepsit pe cei ce au cârtit contra hranei providențiale (Num. 11.33-34). Domnul a lovit cu o moarte năprasnică pe cei 10 spioni care au ponegрит Țara făgăduinței (14.37). Altădată, 14 700 de israeliți au pierit din pricină că protestaseră contra dreptei judecăți aplicate de Domnul răzvrătiților Core, Datan și Abiram (16.48-50). Poporul care s-a dedat la idolatrie, la dezmăț și a practicat cultul lui Baal-Peor, a fost atins de o plagă mortală: 24 000 de israeliți și-au găsit moartea cu acea ocazie (25.9; Jos. 22.17; Ps. 106.28-30). La originea tumorilor care i-au afectat pe filistenii, se afla o judecată divină (I Sam. 6.4). Recensământul poporului, poruncit de David, a avut ca efect declanșarea unei epidemii: au pierit atunci 70 000 de persoane (II Sam. 24.13-25; I Cr. 21.12-30). Un flagel teribil i-a lovit pe Ioram, regele lui Iuda, și pe poporul lui (II Cr. 21.14-15).

Cuv. gr. tradus în Mc. 5.29, 34, nu indică o maladie epidemică. În Lv. 13.3, 5, 6, este vorba de un caz individual de lepră, nu de o plagă cu caracter epidemic, iar în 14.35 de mucegai sau licheni datorati umidității. (V. *Ciumă*).

PLANTE. Solul țării promise de Dumnezeu lui Avraam și urmașilor lui era extrem de fertil. Datorită existenței unor climate atât de

diferite, flora era foarte variată. Astfel, în Palestina și Siria, botaniștii au inventariat cca 3 500 de specii. Aproape toate cărțile Bibliei fac referiri la plantele sau roadele pomilor fructiferi.

Cu privire la flora biblică s-au întreprins numeroase cercetări. Identificarea exactă a unei însemnate părți din plantele menționate în Biblie a luat ani întregi, deoarece autorii biblici nu erau botaniști; ei au folosit termenii populari curenți care indicau plantele respective – și care puteau varia de la o regiune la alta, de la o epocă la alta – rareori dându-și osteneala să descrie sau să identifice plantele despre care vorbeau.

În sec. XVI, Levinus Lemmens a redactat prima lucrare consacrată plantelor din lumea biblică, însă abia pe la mijlocul sec. XVIII s-a deplasat în Palestina un botanist pentru a face cunoștință, la fața locului, cu flora țării.

Deseori, autorii biblici desemnau plantele prin niște termeni generali, de ex.: copac, iarbă, sămânță, roadă, etc. Și câteodată, când ei menționează explicit o plantă (de ex. grâu), o fac pentru a desemna plantele în general.

Pe de altă parte, deși o mare varietate de flori cresc în Palestina și alte țări ale Orientului Apropiat (de ex. iriși, trandafiri, anemone, crini, lalele, zambile și narcise), ele nu apar deloc pe paginile Bibliei.

Israelii erau convinși că Dumnezeu venise în întâmpinarea nevoilor lor, acordându-le Țara făgăduinței, dar ei nu au prea știut s-o întrețină. Timp de secole au cultivat neîntrerupt pământul, fără a-i acorda „*odihna sabbatică*” prevăzută de Legea mozaică (Ex. 23.11), astfel că, la un moment dat, a ajuns secăuit și devastat. În cursul îndelungatului exil din era creștină, întinsele păduri de altădată ale Libanului și Hermonului au lăsat loc unui sol puternic erodat, modificând în mod substanțial regimul precipitațiilor. Țara unde altădată *curgea lapte și miere* și-a pierdut o însemnată parte din vegetația sa din trecut. Astăzi, evreii se străduiesc să redea agriculturii întinse terenuri, să împădurească mari suprafețe și să asigure prosperitatea de odinioară acestor regiuni.

Sens figurat. În Rom. 6.5, ap. Pavel afirmă că, prin unirea lor în moartea și învierea lui Isus Cristos, creștinii au devenit „*o singură plantă*” cu El, ceea ce vrea să însemne că ei au fost atât de organic legați de Domnul, încât *cresc împreună cu El*. Aluzia la altoire este evidentă în acest pasaj. (V. *Copac*, iar pentru diferiți arbori sau plante: *Alac*; *Aloe*; *Balsam*;

Bob; *Castravete*; *Cătină*; *Ceapă*; *Cedru*; *Chimen*; *Chiparos*; *Coriandru*; *Crin*; *Cucurbete*; *Dud*; *Fistic*; *Galban*; *Găina-de-porumbel*; *Grâu*; *Ieniper*; *In*; *Isop*; *Linte*; *Mandragoră*; *Măr*; *Mărar*; *Măslin*; *Mei*; *Migdal*; *Nard*; *Neghină*; *Onice mirositoare*; *Orz*; *Paie*; *Palmier*; *Pară*; *Pelin*; *Pepene galben*; *Pin*; *Platan*; *Plop*; *Ricin*; *Roșcovă*; *Rugină*; *Rută*; *Salcâm*; *Santal*; *Scorțișoară*; *Sicomor*; *Smochin*; *Stejar*; *Șofran*; *Tăciune*; *Tămâie*; *Terebint*; *Trestie*; *Trestie mirositoare*; *Usturoi*; *Vița-de-vie*.).

PLANUL LUI DUMNEZEU.

În Vechiul Testament

Cuv. ebr. *'etsah*, care provine din *ya'ats* (a sfătui, a fi de părere, a decide: Jud. 20.7), indică voia, proiectele sau planurile lui Dumnezeu cu privire la om (Iov 27.11; Ps. 33.11; Pv. 19.21; Is. 5.19; Ier. 51.29). Harul vizează binele și mântuirea omului (Is. 53.10; Rom. 8.28-30; II Tim. 1.9). Planul Lui este veșnic și se îndeplinește întru totul și întocmai (Is. 25.1; Ef. 3.11; cf. Is. 14.24; Ier. 4.28). Fiecare eveniment se desfășoară conform planului lui Dumnezeu (cf. Is. 5.19; 14.26; 19.17; 46.10; Mica 4.12). Termenul ebr. se mai aplică priceperii, sfaturilor sau opiniilor cuiva (Dt. 32.28; II Sam. 16.23; 17.23; I Împ. 12.14), planurilor făcute de șefi de state sau de comandanți ai oștilor lor (fiind tradus prin sfaturi: II Sam. 15.31, 34; II Împ. 18.20). În sfârșit, cuv. *'etsah* se mai referă la un plan de pace (Zah. 6.13).

În Noul Testament

Cuv. gr.: *thelema*, *prothesis*, *eudokia* și *oikonomia* exprimă ideea de plan. Cuv. *boulê*, care vine de la verbul *boulomai* (a lua o decizie) este folosit mai ales pentru planul lui Dumnezeu (Lc. 7.30; F.A. 13.36; II Cor. 2.11; Ef. 1.9; 3.11) și intenția sau demersul omenesc (F.A. 5.38; 27.43). „*Planurile* (gândurile) *inimilor*”, adică intențiile ascunse ale oamenilor vor fi revelate în ziua judecății (I Cor. 4.5). Biserica are menirea să aducă la cunoștința lumii că Isus Cristos a venit să împlinească planul lui Dumnezeu și să ofere mântuire tuturor oamenilor. Dumnezeu nu-și schimbă planurile, ci asigură realizarea lor (Is. 14.24; Ier. 4.28). Harul Său vizează binele și mântuirea omului (Rom. 8.28-30; II Tim. 1.9).

PLASĂ. (V. *Laț*).

PLATAN. În ebr.: *'armon* = cel despuțat (Gen. 30.37; Ez. 31.8). Înălțimea platanului oriental (*Platanus orientalis*) variază între 20 și 27 m. Acesta are frunzele palmilobate,

asemănătoare cu ale sicomorului, ceea ce explică de ce acesta din urmă se mai numește *Pseudo-platanus* (fals-platan). *Platanus orientalis* este originar din sudul Europei și Asia occidentală. În Palestina, platanul este întâlnit în stare sălbatică, pe văile pâraielor alpine. Pe alocuri, este cultivat.

PLATĂ, SALARIU. În antichitate, de cele mai multe ori, salariile se plăteau în natură (Gen. 29.15, 20; 30.28-34), însă câteodată și în argint (Ex. 2.9). Legea lui Moise cerea ca plata lucrătorului să se facă la sfârșitul fiecărei zile de muncă (Lv. 19.13; Dt. 24.14-15). Profetii i-au denunțat pe cei ce îi extorcau de argint pe simbriașii lor (Ier. 22.13; Mal. 3.5; Iac. 5.4). Pe vremea lui Cristos, plata unei zile de muncă se ridica la un dinar (Mt. 20.2); nu cunoaștem cu exactitate puterea de cumpărare a salariului convenit unei zile de muncă (cf. Lc. 10.35).

PLATOȘĂ. (În lat.: *coriaceus*, termen derivat din cuv. *cuir* = piele). Piesă de armură, folosită în scop defensiv, care proteja bustul ostașului. Inițial, platoșele erau confecționate din piele; la o dată mai târzie, s-au folosit metalele (v. *Zale*). Platoșa egipteană era confecționată din cca 11 fâșii de metal (cu lățimea de 2,5 cm), asamblate cu ajutorul unor nituri de aramă. Ea proteja și gâtul și ceafa, coborând până aproape de genunchi, lungimea ei totală fiind de cca 70 cm. Cu ajutorul unui brâu, platoșa era fixată pe talie și astfel mai ușor de purtat. Pentru infanteriștii dotați cu echipament redus, precum și pentru oștile popoarelor asiatice, platoșa de înmatlasat era foarte căutată. Cât despre platoșa purtată de ostașii cu echipament greu, aceasta se oprea pe talie, iar un fel de *kilt* (fustă scurtă de tip scoțian. *N. Ed.*) cobora până la genunchi. Asirienii își împodobeau platoșele cu o robă de piele sau cu franjuri de piele. Evreii utilizau platoșa (I Împ. 22.34; II Cr. 18.3), precum și un anumit tip de vestă cu mâneci (în ebr.: *taHra'*, mantie; Ex. 28.32; 39.23; cf. II Cr. 26.14). Platoșa simbolizează protecția, apărarea („*platoșa neprihănirii*” (Ef. 6.14); „*platoșa credinței și a dragostei*” (I Tes. 5.8)).

PLATOU, FARFURIE MARE. Cuv. gr. corespundent se referă la platoul pe care i-a fost adus fiicei Irodiadei capul lui Ioan Botezătorul (Mt. 14.8). De asemenea, farfuriile de argint de 130 de sicli pe care mai-marii celor 12 seminții israelite le-au oferit pentru dedicarea

altarului Cortului Întâlnirii (Num. 7.13). În Ex. 25.29-30; 37.16; Num. 4.7, cuv. ebr. tradus prin farfurie indică platourile de aur plasate pe masa cu cele 12 pâini.

PLĂCERE. În Biblie, ac. cuv. I se aplică lui Dumnezeu care își găsește plăcerea în fericirea poporului Său (Dt. 28.63; 30.9; Ps. 149.4), dar Care detestă omul nelegiuit (Evr. 10.38) și jertfele fără semnificație spirituală aduse de acesta sau relele pe care el le comite (I Sam. 15.22; Ps. 5.5; Is. 1.11; Am. 5.22; Mal. 1.10). El nu agreează postul superficial (Is. 58.5). Domnul își găsește plăcerea în bunătate, în îndurare, în facerea de bine (Ier. 9.23; 32.41; Mica 7.18) și îndeosebi în Alesul Lui, adică Mesia (Is. 42.1, citat în Mt. 12.18).

Omul credincios își găsește plăcerea în Dumnezeu (Ps. 73.25) și se bucură de păzirea Legii și poruncilor ei (Ps. 1.2; 112.1; Rom. 7.22). Însă Iov, cuprins de descurajare și copleșit de suferință, ajunge să spună că ar fi inutil pentru om „*să-și pună plăcerea în Dumnezeu*” (Iov 34.9). Cel rău se lasă biruit, înăbușit de plăcerile vieții (Lc. 8.14); el este atras de plăcerile zilei (II Pet. 2.13); el iubește plăcerea mai mult decât pe Dumnezeu (II Tim. 3.4). Plăcerea nu implică neapărat o acțiune care să-i urmeze. De ex., în N.T., Irod asculta cu plăcere (adică de bună voie) propovăduirea lui Ioan Botezătorul (Mc. 6.20); de asemenea, noroadele îl ascultau cu plăcere pe Cristos (Mc. 12.37). Cât despre Irod, această plăcere nu l-a condus nicidecum la a pune în practică predicile lui Ioan. (V. *Bucurie*).

PLĂCUT, AGREABIL. Termen foarte frecvent în Biblie, îndeosebi în V.T. [(în proporție de peste 50%, numai în expresia: „*de un miros plăcut Domnului*”) (V. *Mireasmă*)]. Ideea mai este exprimată în expresii ca: a fi pe placul său (ori al altuia), a-și găsi plăcerea în, a face plăcere, a se bucura de, a se complăce în, a agreea (ceva sau pe cineva). Creatorul Se bucură de lucrarea mâinilor Sale (Ps. 104.31); El își găsește plăcerea în poporul Lui (Ps. 149.4), și în special în oamenii fără prihană (Pv. 11.20). Dar „*în orice neam, cine se teme de El și lucrează neprihănire este primit* (agreat) *de El*” (F.A. 10.35). Dumnezeu nu-și găsește plăcerea în lucrurile rele și nici în cei ce le comit (Ps. 5.4), în nebunii care fac juruințe fără să le împlinească (Ecl. 5.3), în cei ce se abat de la El (I Cor. 10.5-6; Evr. 10.38) sau care stăruie în necredință (Evr. 11.6).

Jertfele sunt „*de un miros plăcut înaintea Domnului*”, atunci când acestea sunt aduse potrivit regulilor prescrise de El iar atitudinea lăuntrică a credinciosului care le oferă corespunde cu ceea ce sacrificiul respectiv reprezintă în mod simbolic, adică dragostea pentru neprihănire (Pv. 11.1 cf. Mt. 9.13; Lc. 1.75) și împlinirea clauzelor legământului (Is. 56.4; 58.5-7). Din contră, jertfele omului nu-I sunt pe plac dacă nu sunt însoțite de ascultare (I Sam. 15.22), de dragoste (Os. 6.6), de milă (Mt. 9.13). Dar cei ce se pocăiesc și se întorc la Dumnezeu îl găsesc întotdeauna gata de a-i primi cu bunăvoință: „*Jertfele plăcute lui Dumnezeu sunt un duh zdrobit*” (Ps. 51.17), pentru că El nu dorește moartea păcătosului (Ez. 33.11). Preamărirea Numelui lui Dumnezeu prin cântări, înălțarea Lui prin laude îi este mai plăcută decât jertfele (Ps. 69.30-31; Evr. 13.15).

Singurul om, pe deplin plăcut lui Dumnezeu, a fost Isus, Robul Domnului (Is. 42.1). Dumnezeu a dat mărturie despre lucrul acesta la botezul Lui (Mt. 3.17) și, de asemenea, spre sfârșitul lucrării Sale (Mt. 17.5). Fiul putea spune că El făcea întotdeauna ceea ce îi era plăcut Tatălui (Ioan 8.29). Prin El și noi devenim plăcuți înaintea lui Dumnezeu (Lc. 2.14), dacă ne punem toată încrederea în El, căci, fără credință, este cu neputință să-I fim plăcuți lui Dumnezeu (Evr. 11.6). Un adevărat slujitor al lui Dumnezeu va căuta să afle nu ceea ce este permis sau interzis, ci ceea ce îi place Domnului (II Cor. 5.9; Ef. 5.10; 6.6). Consecrându-se în întregime lui Dumnezeu (Rom. 12.1), el se va strădui ca, prin ascultarea sa (Col. 3.20) și printr-o slujire „*în neprihănire, pace și bucurie în Duhul Sfânt*” (Rom. 14.17-18), să obțină încuviințarea Stăpânului său, indiferent ce părere ar avea despre el conțetenii lui. Pentru că cel ce caută să fie pe placul oamenilor nu poate plăcea lui Dumnezeu (Gal. 1.10; Col. 1.10; I Tes. 2.4; 4.1). Aduce „*o viață pașnică și liniștită, cu toată evlavie și cu toată cinstea*” (I Tim. 2.2), a exercita pietatea față de propria familie (5.4), „*a aduce lui Dumnezeu o închinare plăcută cu evlavie și cu frică*” (Evr. 12.28), a face voia Lui în orice lucru bun (13.21), iată ceea ce îi place lui Dumnezeu din partea noastră. Omului plăcut înaintea Lui, Domnul „*îi dă înțelepciune, știință și bucurie*” (Ecl. 2.26), „*îi face prieteni chiar și pe vrăjmașii lui*” (Pv. 16.7), îi ascultă rugăciunile (Evr. 13.21; I Ioan 3.22).

PLÂNGE, A SE PLÂNGE. O plângere exprimă durerea, suferința cumplită sau chiar o

nemulțumire (Nem. 5.1; Iov 9.27). Credinciosul își varsă necazul sau își depune plângerile înaintea lui Dumnezeu (Iov 7.11; Ps. 64.1; 142.2), care poate schimba întristarea în bucurie (Ps. 30.11). Un profet se poate plânge de neascultarea poporului său și poate mijloci în favoarea lui (Ier. 7.16; Rom. 11.2). Dar judecata divină atrage după sine, pentru cei răzvrățiți, plânsete, gemete, scrâșnirea dinților (Is. 29.2; Ez. 2.10).

Cineva poate depune o plângere când îi sunt violate drepturile (F.A. 19.38). În F.A. 6.1, heleniștii au murmurat (v. *Cărți*) contra evreilor deoarece văduvele lor erau neglijate la distribuirea ajutoarelor zilnice pentru săraci. Creștinii care au motive de a se plânge unii contra altora ar trebui să-și reglementeze conflictele în interiorul comunității, și nu în piața publică (I Cor. 6.1-8). Ei au datoria să se ierte reciproc (Col. 3.13) și să-și dea tot interesul pentru a evita să se plângă unii contra altora (Iac. 5.9).

La moartea unei ființe dragi, evreii își exprimau durerea plângând sau tânguindu-se cu multă zarvă. (V. *Jale; Doliu*).

PLÂNGERE. O cântare de jale, așa cum este elegia compusă de David la moartea lui Saul și a lui Ionatan (II Sam. 1.17-27).

PLÂNGERILE LUI IEREMIA

Autorul

Cartea Plângerilor este însoțită, în majoritatea versiunilor biblice, de numele lui Ieremia. În canonul iudaic, era anonimă. Textul ca atare nu dă nici o indicație despre autor; totuși tradiția evreiască (Talmud, Targumuri) o atribuie profetului Ieremia. Septuaginta o introduce prin cuvintele următoare: „*Și s-a întâmplat ca, după deportarea lui Israel și devastarea Ierusalimului, Ieremia să stea jos, plângând și tânguindu-se din pricina distrugerii orașului. Iată cuvintele sale...*” Tradiția creștină (Părinții Bisericii, Vulgata) a rămas pe aceeași linie.

Opiniile exegeților contemporani sunt împărțite. Unii dintre ei relevă ușoare deosebiri stilistice („mai împodobit și mai artificial”) sau de opțiune politică. Astfel, lor le este greu să concilieze pasajul din Pl. 4.17 cu atitudinea profetului, reflectată în Ier. 2.18 și 37.5-10, dar toți sunt de acord că o descriere atât de expresivă a stării jalnice a Ierusalimului putea proveni numai de la un martor ocular, care nu a văzut Templul reconstruit în anul 538. Unii autori care refuză să-i atribuie lui Ieremia

întreaga scriere, îi cedează redactarea cap. 3 (cf. Ier. 7.16; 11.14; 14.11, 17; 15.11) și relevă similitudini de stil, de vocabular și imagini poetice, precum și o înrudire profundă a temelor fundamentale. Însă o altă grupare de exegeți – și numărul lor este foarte ridicat – acceptă unitatea cărții.

Diferențele de stil se explică foarte bine prin diferența de gen literar între mesajele profetice și plângerile conținute în cartea aceasta. Lui Ieremia îi era familiar stilul specific „plângerilor” (cântecelor de jale). În II Cr. 35.25, se spune că el a compus o cântare de jale la moartea lui Iosia. Pe de altă parte, atitudinea reflectată în Pl. 4.17, se împacă foarte bine cu atitudinea adoptată de Ieremia înainte de producerea catastrofei, pentru că în acest pasaj, el se identifică cu poporul său și cu speranțele sale zădărnicate. Așadar, nu există nici un motiv serios care să ne determine să respingem paternitatea acestei scrieri profetului a cărui activitate a dominat toată această perioadă zbuciumată.

Data

Primele 4 poeme trebuie să fi fost scrise la scurt timp după distrugerea Ierusalimului, în anul 586. Într-adevăr, Ieremia a mai rămas în capitală doar câteva săptămâni. Cap. 5 probabil că a fost redactat ceva mai târziu, în timp ce robia era în plină desfășurare. Poemele reflectă, de o manieră dramatică, asediul orașului (2.22; 3.5, 7), foametea (1.11-19; 2.11-12, 19-20; 4.4, 5, 9, 10) fuga împăratului (1.3, 6; 2.2; 4.19-20), Templul distrus (1.10; 2.6-7) apoi mistuit de flăcări (2.3-5; 4.11; 5.18), zidurile de apărare demolate (2.7-9), căpeteniile măcelărite (1.15; 2.2, 20; 4.16) și locuitorii deportați (1.1, 4, 5, 18; 2.9).

Conținutul

Poeme cu suflu elegiac fuseseră compuse deja în mileniul III î.Cr. Această specie literară era răspândită printre sumerieni. Niște tablete care ni s-au păstrat redau plângerile poetilor care au asistat la distrugerea cetăților Sumer și Ur din Chaldeea. Literatura babiloniană din sec. VI î.Cr., este reprezentată și prin numeroase cântece funebre. O serie de inscripții cuneiforme îi invită pe locuitorii cetăților învinse să se tânguiască asupra soartei lor. Prin poemele sale, Ieremia se situează deci în cadrul unei tradiții literare antice, dar, în acest cadru convențional, el înscrie gânduri cu specific biblic: dezastrul cetății sfinte nu este efectul unei întâmplări nenorocite, ci manifestarea

dreptei judecăți a lui Dumnezeu, rezultatul logic și inevitabil al numeroaselor încălcări ale Legii. Păcatele poporului, ale preoților și proorocilor falși sunt acelea care au cauzat catastrofa respectivă. Generație după generație Dumnezeu i-a tot avertizat. Luarea Samariei de către asirieni în anul 722 ar fi trebuit să-i alerteze și să-i conducă la pocăință. Un profund sentiment de vinovăție care se concretizează într-o mărturisire a păcatului prin care profetul se identifică cu poporul său străbate cartea de la un capăt la altul (1.5, 8-9, 18, 22; 3.40-42; 4.13, 22; 5.7).

Totuși, chiar dacă situația este tragică, nu este loc pentru disperare. Dumnezeu va rămâne credincios legământului Său (3.19-39). El este Suveran, El controlează istoria omenirii. Suferințele actuale sunt destinate să conducă poporul la pocăință, spre a atinge o treaptă mai înaltă de maturitate spirituală (3.25-30). Dumnezeu nu leapădă pentru totdeauna (Dt. 30; Rom. 11). Indiferent care este situația, Ieremia vrea să-și pună toată nădejdea în bunătatea Domnului (3.22-27, 31-33).

Scopul

Poporul lui Iuda s-a confruntat cu suferința. Acum, autorul cărții caută să-i determine să se supună Domnului, să se pocăiască și să-și schimbe conduita. Profetul dorește să-i aducă pe compatrioții săi pe punctul de a recunoaște justetea conduitei adoptate de Dumnezeu față de ei, pentru ca să apeleze la îndurarea Lui, deoarece pedeapsa nu este niciodată ultimul cuvânt al lui Dumnezeu. Dacă este acceptată de o manieră pozitivă, pedeapsa poate deveni o „*ușă de nădejde*” (Os. 2.15), prin care Dumnezeu îi va putea introduce pe ai Săi în noi binecuvântări.

Pocăința și speranța sunt cele două puncte de reper ale cărții, valabile nu numai pentru iudeul din sec. VI î.Cr., dar și pentru orice creștin care trece prin încercări.

Planul

Cartea se prezintă sub forma unor poeme acrostihe (cu excepția cap. 5). În cap. 1, 2 și 4, fiecare verset începe cu o altă literă, respectând ordinea alfabetică ebraică. În cap. 3, 3 versete succesive încep cu aceeași literă. Care este semnificația unui asemenea procedeu poetic? Dincolo de procedeul mnemotehnic, putem discerne o intenție cu mult mai profundă. S-a spus că cel ce rostește alfabetul îmbrățișează toate posibilitățile de exprimare ale unei limbi. Oare, procedând astfel, Ieremia

a dorit să sugereze o expresie completă a durerii și o mărturisire exhaustivă a păcatelor? Sau poate că, modelând strigătul durerii sale într-un tipar foarte clasic și bine structurat, el evocă ideea unei suferințe controlate și încadrate în niște limite determinate.

Cap. 1: Starea jalnică a orașului.

Cap. 2: Cauza nenorocirilor sale: mânia Domnului. Nici o schimbare nu se produce fără pocăința locuitorilor.

Cap. 3: Credincioșia lui Dumnezeu în vremuri de pedeapsă.

Cap. 4: Altădată și acum.

Cap. 5: Chemare la pocăință și îndemn de a nădăjdui în Dumnezeu.

PLEIADELE, GĂINUȘA, CLOȘCA CU PUI. Cuv. ebr. *kimah* desemnează o stea strălucitoare, sau chiar o constelație (Iov 9.9; 38.31; Am. 5.8); majoritatea comentatorilor mai vechi au considerat că ar putea fi vorba despre Pleiade, un grup de aștri din constelația Taurului. Bătrânii numărau 7 stele, cu toate că numai 6 pot fi văzute cu ochiul liber. Cu telescopul, se disting cca 100 de stele. Josephus vedea, în poziția Pleiadelor, o anumită oră (Ant. 13.8.2). iar pentru marinari răsăritul *Cloștii cu pui* marca momentul favorabil navigației.

PLENITUDINE. (V. *Plinătate*).

PLINĂTATE, PLENITUDINE. În N.T., cuv. gr. *plērōma* are două semnificații principale:

a) în primul rând, el indică ceea ce umple, completează, pune vârf, desăvârșește sau împlinește ceva (de ex., un petec pus la o haină ruptă). În acest sens, dragostea este împlinirea Legii (Rom. 13.10);

b) în al doilea rând, *plērōma* indică starea a ceea ce a fost terminat, isprăvit, adică nivelul cel mai înalt de dezvoltare sau intensitatea maximă (de ex., plinătatea puterii: Is. 63.1). În Rom. 11.25, Pavel vorbește despre „*numărul deplin al Neamurilor*” cărora le este oferită mântuirea, iar în Gal. 4.4, el evocă „*împlinirea vremii*”, adică momentul potrivit ales de Dumnezeu pentru venirea în lume a Fiului Său. Când citim că „*în Cristos locuiește trupește toată plinătatea Dumnezeirii*” (Col. 2.9), înțelegem că Domnul Isus Cristos reprezintă plinătatea lui Dumnezeu, deoarece El întrupează dragostea Sa pentru oameni (Ef. 3.19). Creștinii au primit cu toții din plinătatea Lui (Ioan 1.16). Știind că ei au totul deplin în El, credincioșii se pot apropia de Dumnezeu

cu credință deplină (sau „*în plinătatea credinței*”, Evr. 10.32). Copiii lui Dumnezeu trebuie să accepte suferințele pricinuite de slujirea menită a împlini în trupul lor „*ceea ce lipsește suferințelor lui Cristos pentru Trupul Lui, care este Biserica*” (Col. 1.24). În controversa avută cu ereticii din Colose, Pavel recurge tocmai la termenul-cheie al filozofiei lor, care era un amestec de filozofie grecească și iudaism. În cultura helenistă, cuv. *plērōma* avea diferite semnificații. Ne putem face o vagă idee despre ceea ce înțelegeau gnosticii activi la Colose prin cuv. *plinătate*, pornind de la semnificația acordată acestui termen de către gnosticii din sec. II. Pentru ei, *plērōma* era ansamblul celor 30 de eoni emanați din divinitate. El mai desemna lumea spirituală superioară de unde venea Isus. Uneori, acest termen se aplica îngerilor care trebuiau să-i ajute pe gnostici să acceadă în lumea spirituală.

Ei împrumutaseră aceste idei din filozofia greacă unde Dumnezeu era supranumit „*plinătatea (plērōma) vieții*”. Acești filozofi susțineau că „*toate lucrurile sunt pline de prezența lui Dumnezeu*”. Pleromul este deci cosmosul, privit din perspectiva umplerii sale cu viața lui Dumnezeu; el este și „*pleromul Binelui*”, căci Binele este „*pleromul lui Dumnezeu*”, în timp ce lumea potrivnică lui Dumnezeu este pleromul răului. În opinia lui Philon, „*Dumnezeu umple totul, pătrunde totul, conține toate lucrurile*” (împrumutând terminologia sa filozofilor stoici). Pentru el, *logosul* sau înțelepciunea sunt pleromul lui Dumnezeu, iar sufletul este pleromul virtuților. Pavel nu ezită să recurgă la niște expresii utilizate de adversarii săi, dar el le „*dezinfectează*” și le dă adevărata semnificație.

În Epist. către Efeseni și Coloseni, el folosește cuv. *plērōma* într-un sens „tehnic”, când își exprimă dorința ca efesenii să ajungă „*plini de toată plinătatea lui Dumnezeu*” (Ef. 3.19), iar despre coloseni afirmă că au „*totul deplin în El (Cristos) în Care locuiește trupește toată plinătatea Dumnezeirii*” (Col. 2.9-10). Această semnificație se desprinde deja din Ioan 1.16, însă ea este atestată îndeosebi în literatura hermetică și stoică.

PLOCON, CADOU, DAR. În vechime, părinții le făceau cadouri fiilor lor (Gen. 25.6) și le acordau o zestre fiicelor, la căsătorie (Jud. 1.15); logodnicul îi oferea un plocon tatălui logodnicei sale (Gen. 34.12); invitații la ospățul nunții veneau cu diferite cadouri (Ps. 45.12).

Oamenii, în semn de bunăvoință, își făceau cadouri unii altora și împărțeau daruri celor lipsiți (Est. 9.22). Se dădeau plocoane persoanelor importante, pentru a obține favoarea acestora (Pv. 18.16). Legea lui Moise le interzicea judecătorilor să primească daruri (Ex. 23.8; Dt. 16.19; Pv. 29.4). Suveranii îi răsplăteau pe cei ce le făcuseră anumite servicii (Dan. 2.48) și acordau daruri poporului, cu multă generozitate (Est. 2.18). Regii primeau tribut din partea supușilor lor (II Sam. 8.2, 6; II Cr. 26.8; Ps. 45.12; Ps. 72.10; Mt. 2.11). Pentru acoperirea cheltuielilor specifice cultului public, se făceau donații (Mt. 5.23-24; 8.4; Lc. 21.5). Asemenea gesturi de dărnicie se practică și astăzi în tot Orientul.

Darul lui Dumnezeu este viața veșnică în Isus Cristos (Ioan 4.10; Rom. 6.23). Cristos le-a acordat daruri oamenilor (Ef. 4.8). Nu numai că El a deschis o cale către Dumnezeu, făcând astfel posibilă apropierea oamenilor păcătoși de Dumnezeu cel sfânt și drept, dar a obținut pentru ei darul Duhului Sfânt (Ioan 14.16; 16.7; F.A. 2.38), Care Se manifestă în inima și viața credincioșilor prin pocăință (F.A. 5.31), credință (Ef. 2.8), dragoste (Rom. 5.5), bucurie, pace, îndelungă răbdare, bunătate, facere de bine, credincioșie, blândețe, înfrânarea poftelor (Gal. 5.22). Toate virtuțile creștine sunt charisme, deci daruri ale harului. Dumnezeu le acordă oamenilor diferite daruri. El îi califică individual, după voia Lui, pentru diferite forme de activitate în Biserică (Rom. 12.6; I Cor. 7.7; 12.4-9; Ef. 4.7-16). (V. *Minune; Limbi; Duhul Sfânt*).

PLOP, PLOPUL ALB. Cuv. ebr. *libneh* = alb se referă la un copac (Gen. 30.37) din categoria celor ce produc o umbră răcoroasă (Os. 4.13). Dacă *libneh* înseamnă plop, atunci este vorba de varietatea de plop alb, *Populus alba*, un arbore înalt, cu lemnul alb și frunzele tot albe, pufoase pe partea inferioară. Autorii Septuagintei au dat cuv. *libneh* din Gen. 30.37 sensul de *stirax*, *Styrax officinalis*, un arbust numit uneori *libnah* în arabă. Stiraxul, din care se extrage o rășină parfumată, atinge înălțimea de 3-6 m și este originar din regiunea aflată la E de Marea Mediterană. Cât despre *libnehul* din Os. 4.13, Septuaginta îl consideră a fi plopul alb.

PLUG. Plugul palestinian primitiv se compunea dintr-o prăjină sau dintr-o ramură de copac, la unul din capetele sale fixându-se jugul. La celălalt capăt al prăjinii, se ajusta o

altă bucată de lemn, protejată de o placă subțire de fier, care constituia brăzdarul (Is. 2.4). Uneori, o ramificație a prăjinii de care se prindea jugul, mai scurtă și ascuțită, ținea loc de brăzdar. Boii sau vacile mânați de plugar cu ajutorul unei țepușe, trăgeau acest plug rudimentar (Jud. 14.18; Iov 1.14; Ecclesiastic 38.25-26; Lc. 9.62). Fără îndoială că ceea ce se putea realiza cu o astfel de unealtă era doar o zgâriere a suprafeței pământului. Ca urmare, același teren trebuia să fie arat de câteva ori. Elisei lucra cu 12 perechi de boi, fiecare pereche trăgând probabil un plug dirijat de câte un om. El însoțea ultimul atelaj (I Împ. 19.19-21).

PLUMB. În ebr.: *'opheret*. Plumbul era un metal cunoscut celor din vechime. Israelii au găsi plumb în prada luată de la madianiți (Num. 31.22). Egiptenii foloseau acest metal (Josephus, *Con. Apion* 1.34), care se găsea din belșug în Peninsula Sinai și alte regiuni egiptene. Tarsul exporta plumb (Ez. 27.12). Din acest metal se făceau greutatea (Zah. 5.7), tăblițe de scris (Tacit, *Anale*, 2.69; Pliniu, *Ist. Nat.* 13.21; *Pausanias* 9.31.4). Pasajul din Iov 19.24 ar putea fi o aluzie la aceste tăblițe de plumb, sau poate că Iov ar dori să sape cuvintele în piatră pentru a nu se mai șterge niciodată.

În natură, plumbul se găsește îndeosebi sub formă de sulfură de plumb (PbS). Principalul minereu este galena, care conține și argint. Pentru extragerea argintului, galena era încălzită cu fier, pentru ca sulful (S) să se combine cu fierul. În cursul unei a doua operațiuni, restul de argint și plumb era oxidat. Masicotul (protoxid de plumb [PbO]), răcit brusc prin călire se separa atunci de argint, iar acesta din urmă se purifica. Însă un asemenea proces nu reușea de fiecare dată. Astfel, în Ier. 6.29, nu se obține rezultatul dorit: „*Foalele ard, plumbul este topit de foc; degeaba curățesc, căci zgura nu se dezlipește.*” Semnificația spirituală a acestui text este că toate corecțiile aplicate de Dumnezeu poporului Său nu au condus la eliminarea păcatului. Chiar după executarea judecății divine asupra Ierusalimului, despărțirea de rău a locuitorilor săi nu s-a produs. Numai apariția harului în N.T. a putut realiza această separare, căci, prin moartea Sa pe cruce, Domnul Isus a biruit păcatul în mod definitiv.

POALA HAINEI, PULPANĂ, MARGINEA VEȘMINTELOR. O bucată de stofă care împodobește o haină de jur-împrejur (Ex. 28.33-34; 39.24-26; Mt. 9.20; 14.36). Iudeii aveau o idee

religioasă aparte cu privire la pulpana sau franjuri veșmintelor lor (cf. Num. 15.38-39).

POARTĂ, UȘĂ. În Biblie, poarta reprezintă intrarea unui cort (Gen. 18.1), a unei case (Jud. 19.22; Mc. 1.33; Lc. 16.20), a unei cetăți (Os. 2.17; Evr. 13.12). De asemenea, ac. cuv. indica o piață publică unde se tratau diverse afaceri sau se judecau neînțelegerile poporului (Gen. 34.20; Ex. 32.26; Dt. 21.19; Rut 4.1; II Sam. 15.2; Pv. 31.23; Am. 5.12; Zah. 8.16).

Porțile erau confecționate din lemn sau metal. Uneori, o perdea de pânză sau o piele de animal servea ca ușă.

Ierusalimul dispunea de numeroase porți sau intrări: Poarta Unghiului (II Împ. 14.13), Poarta lui Beniamin (Ier. 37.13), Poarta Oilor (Nem. 3.1, 32), Poarta Frumoasă (F.A. 3.2, 10), Poarta Cailor (Nem. 3.28), Poarta Alergătorilor (II Împ. 11.19), Poarta Apelor (Nem. 3.26), Poarta lui Efraim (II Împ. 14.13), Poarta Gunoii (Nem. 2.13), Poarta din Mijloc (Ier. 39.3), etc.

Cuvintele poartă și ușă sunt deseori folosite la figurat. În Gen. 4.7, „*păcatul pânzește la ușă*”, adică se aseamănă unei fiare înspăimântătoare care așteaptă momentul favorabil pentru a se arunca asupra prăzii. A se afla la poartă sau la ușă înseamnă a fi aproape (F.A. 5.9). Domnul Isus cel înviat stă la ușă și bate (Ap. 3.20). Poarta Împărăției cerurilor este strâmtă (Lc. 13.24). În F.A. 14.27, Pavel și Barnaba, care vestesc Evanghelia, le deschid Neamurilor poarta credinței. Cu alte cuvinte, ei le creează acces în Împărăția lui Dumnezeu. Isus Cristos este Ușa oilor, adică Păstorul cel bun (Ioan 10.7). Se crede că în Orient, păstorul se culca deseori de-a curmezișul intrării țarcului unde se adăposteau oile pe timpul nopții, astfel că el era efectiv ușa staulului. Numai Domnul Isus Cristos are puterea de a deschide și a închide poarta Împărăției cerurilor (Ap. 3.7). (V. *Cetate*).

POARTA OILOR. (V. *Ierusalim*, II, 3).

POARTA GUNOIULUI. (V. *Ierusalim*, II, 3).

POARTA IZVORULUI. (V. *Ierusalim*, II, 3).

POCĂINȚĂ. În gr. *metanoia* = schimbarea mentalității, a intențiilor și atitudinilor. Pocăința exprimă tristețea care copleșește sufletul cuiva din pricina păcatelor sale, durerea profundă de a-L fi întristat pe Dumnezeu.

1. Nevoia pocăinței

Dacă credința este condiția esențială pentru a fi mântuit (Ef. 2.8-10; F.A. 16.31), ea trebuie să fie însoțită de o adevărată pocăință. Primul mesaj al Evangheliei este: „*Pocăiți-vă și credeți!*” (Mc. 1.15; cf. Mt. 3.2, 11; 4.17; Mc. 1.4; Lc. 3.3). Isus Cristos a venit să-i mântuiască nu pe cei neprihăniți (pentru că nu există nici un om de felul acesta), ci pe cei păcătoși care, cu umilință, se recunosc ca atare (Mt. 9.12-13). Tonul lui Cristos referitor la pocăință este categoric: „*Dacă nu vă pocăiți, toți veți pieri la fel.*” (Lc. 13.3; cf. F.A. 2.38).

2. Etapele pocăinței

a) *Încredințarea de păcat sau convingerea de a fi păcătuț*, regretul profund de a-L fi ofensat pe Dumnezeu. Numai Duhul Sfânt poate produce această convingere (Ioan 16.8). Întristat El Însuși (Ef. 4.30), El revarsă propria Sa mâhnire în sufletul celor pe care vrea să-i câștige. Și această „*întristare după voia lui Dumnezeu produce o pocăință care duce la mântuire, și de care cineva nu se căiește niciodată*” (II Cor. 7.9-10). Conștiința unui om sincer este profund atinsă, chiar dacă acesta este un păgân cu foarte puțină cunoștință despre Dumnezeu (Rom. 2.14-15), pentru că orice om este conștient de faptul că a încălcat legea morală. Experiența lui David este tipică în privința aceasta: chinuit de remușcări din pricina faptei sale, el realizează că aspectul cel mai grozav al problemei este că a păcătuț contra lui Dumnezeu (Ps. 51.1-4).

b) *Mărturisirea păcatelor*. Mulți oameni știu prea bine că au procedat greșit, dar refuză cu încăpățănare să-l ceară iertare lui Dumnezeu. Însuși David, în timp ce păstra tăcerea asupra faptei sale, nu-și putea găsi liniștea și pacea lăuntrică, dar de îndată ce a recunoscut și și-a mărturisit nelegiuirea înaintea Domnului, a dobândit siguranța iertării (Ps. 32.1-5; cf. I Ioan 1.8-9).

c) *Părăsirea răului, ruperea cu trecutul*. Adevărata pocăință produce un sentiment de dezgust față de păcat, o ruptură cu vechile deprinderi vinovate. Este vorba, printr-o schimbare a felului de trai, de a face „*roade vrednice de pocăință*” (Lc. 3.8). Pavel le propovăduia oamenilor de pretutindeni „*să se pocăiască și să se întoarcă la Dumnezeu, și să facă fapte vrednice de pocăința lor*” (F.A. 26.20).

d) *Supunerea totală față de Dumnezeu, ascultarea*. Aceasta înseamnă convertirea păcătoșului care, prăbușit la pământ, strigă

disperat: „*Doamne, ce vrei să faci?*” (F.A. 9.6; cf. 26.20). Pocăința față de Dumnezeu nu are efect decât dacă este urmată de credința în Isus Cristos (20.21), pentru că, prin ea însăși, nu poate șterge nici un păcat. Ea predispune inima într-o stare de umilință și de acceptare a iertării, iertare pe care numai Domnul Isus ne-o asigură prin jertfa Sa de pe Golgota. Aceasta rezultă îndeosebi din I Ioan 1.7 - 2.2.

e) *Perseverența într-o atitudine constantă de pocăință.* Atâta vreme cât vom trăi pe acest pământ, pentru noi vor exista progrese de făcut și biruințe de câștigat (I Ioan 3.2-3). Noi nu suntem obligați să păcătuim, dar posibilitatea de a o face nu încetează niciodată, mai ales când este vorba de texte ca: Iac. 4.17; I Ioan 3.16; Mt. 5.48. Un „creștin” căruia cugetul nu-i mai vorbește, se află într-un pericol extraordinar (Ap. 3.17). Ap. Ioan le scrie unor copii ai lui Dumnezeu: „*Dacă zicem că n-avem păcat, ne înșelăm singuri... Dacă zicem că n-am păcătuît, îl facem mincinos*” (I Ioan 1.8, 10). Pavel ne avertizează că noi L-am putea întrista mereu pe Duhul lui Dumnezeu care este în noi (Ef. 4.30). Și atunci, ce are de făcut un credincios care a fost convins de săvârșirea unui păcat, în umblarea sa de toate zilele? Să nu se mulțumească cu un mare *act de pocăință* care a avut loc în momentul convertirii sale, ci să persevereze, în fiecare zi, într-o *atitudine de pocăință*, să mărturisească imediat orice păcat cunoscut și să-și însușească curățirea pe care l-o aduce sângele lui Cristos vărsat pe crucea Calvarului. El va cunoaște astfel „*umblarea în lumină*” despre care vorbește ap. Ioan (I Ioan 1.6-7) și puterea Duhului Sfânt îl va ajuta să înainteze zi de zi pe calea sfințeniei (v. *Sfințenie*).

O asemenea pocăință este *un dar al lui Dumnezeu* (F.A. 5.31; 11.18; Rom. 2.4; cf. II Tim. 2.25; II Pet. 3.9). Fără ajutorul lui Dumnezeu și fără puterea și călăuzirea Duhului Sfânt, este imposibil ca un păcătos să se pocăiască. Cei ce, în mod conștient și până la capăt, L-au respins pe Cristos și au refuzat mântuirea Lui, nu pot fi aduși la pocăință (Evr. 6.6; 10.26-27). Ei vor avea regrete târzii, vor experimenta o pocăință superficială ca aceea a lui Esau, confrunțați cu consecințele teribile ale atitudinii lor lumești (12.16-17), sau o pocăință disperată ca a lui Iuda, care nu l-a condus decât la sinucidere (Mt. 27.3-5). „*Întristarea lumii produce moartea*” (II Cor. 7.10), în timp ce pocăința veritabilă este marele remediu pentru toate dificultățile noastre, căci, în definitiv, în viața noastră nu există decât o

singură problemă reală: păcatul. Apelul adresat de Dumnezeu atât lumii, cât și Bisericii Sale este întotdeauna același: „*Pocăiește-te!*” (F.A. 17.30; Ap. 2.5, 16, 21-22; 3.3, 20). Și, în îndurarea Lui, Dumnezeu ne dă și timpul necesar pentru a ne pocăi, asigurându-ne că pocăința noastră va împiedica dezlănțuirea judecății Sale. Iar aceasta din pricină că El nu poate rezista celui ce strigă cu inima zdrobită: „*Dumnezeule, ai milă de mine, păcătosul!*” (Lc. 18.13).

Dumnezeu Se pocăiește? Biblia spune două lucruri aparent contradictorii.

1. Domnul „*nu minte și nu Se căiește, căci nu este un om ca să-l pară rău*” (I Sam. 15.29; Num. 23.19). „*Eu sunt Domnul, Eu nu Mă schimb*” (Mal. 3.6). „*Lui Dumnezeu nu-I pare rău de darurile și de chemarea făcută*” (Rom. 11.29). „*...Tatăl luminilor, în Care nu este nici schimbare, nici umbră de mutare*” (Iac. 1.17). El este imuabil în perfecțiunile Sale, infailibil în înțelepciunea Sa, sfânt în toate faptele Sale: El nu are nici un motiv să Se pocăiască asemenea nouă, oamenii.

2. Atunci, ce semnificație pot avea expresiile următoare: „*I-a părut rău Domnului că a făcut pe om pe pământ, și S-a mâhnit în inima Lui*” (Gen. 6.6). „*Și Domnul S-a lăsat* (lit: *S-a pocăit*. N. Ed.) *de răul pe care spusese că vrea să-l facă poporului Său*” (Ex. 32.14). „*Îmi pare rău că am pus pe Saul împărat*” (I Sam. 15.11; cf. v. 29)? Explicația este că Sf. Scriptură folosește un limbaj omenesc pentru a pune, la îndemâna noastră, niște realități spirituale. Într-adevăr, Dumnezeu creează impresia că „*Se pocăiește*”, că își schimbă orientarea, atunci când pur și simplu își adaptează împlinirea planului Său la reacțiile schimbătoare ale omului. Dacă omul abandonează răul, Dumnezeu renunță să-l pedepsească; dacă păcătosul se împietrește și refuză să se supună, Domnul își retrage binecuvântarea pe care intenționa să i-o acorde (Ier. 18.8, 10). Însă, în realitate, caracterul Lui, dragostea Sa, dreptatea Sa, planul Său final au rămas aceleași.

POCHERET-HAȚEBAIM, POKERETH-HATSEBAIM, POKERET-HA-SEBAYIM. Una dintre categoriile de slujitori ai lui Solomon. O parte dintre ei s-au întors din Babilon (Ezra 2.57; Nem. 7.59).

PODOABE, ORNAMENTE. Orientalii manifestă un gust mult mai pronunțat decât occidentalii pentru bijuteriile tipătoare. La evrei, egipteni, madianiți, sirieni ș.a., atât băr-

baților, cât și femeilor le plăcea enorm să poarte podoabe (Gen. 24.22; Ex. 3.22; 11.2; 32.2; Num. 31.50). Femeile purtau perle, bijuterii de aur, de argint, de aramă (Cânt. 1.10-11; I Tim. 2.9); cercei, verigi de nas, bijuterii atârinate la gât, coliere, lanțișoare, oglinzi de aramă, brățări, inele, lanțișoare (Gen. 24.22, 47; 35.4; Ex. 35.22; Num. 31.50; Is. 3.18-23). Bărbații din toate categoriile sociale, mai puțin cei nevoiași, își etalau inelele cu pecete care serveau totodată ca podoabe (Gen. 38.18). Purtarea brățărilor nu era rezervată femeilor. Astfel, regele Saul purta o brățară fie la braț, fie la încheietura mâinii (II Sam. 1.10). Basoreliefurile împăraților asirieni îi prezintă cu brățări la mâini. Ismaeliții purtau cercei (Jud. 8.25-26). La fel și unii israeliți (Ex. 32.2). Un lanț de aur purtat la gât era un semn distinctiv pentru personajele de rang înalt (Gen. 41.42; Dan. 5.29). Persoanele îndoliate își scoteau, în mod ostentativ, toate aceste podoabe (Ex. 33.4-6).

POEZIE. Poezia, una din formele cele mai vechi ale literaturii, însoțea uneori, la evrei, dansul ritmându-l (Ex. 15.20-21). Un popor tânăr își exprimă emoțiile cu ajutorul unor imagini frapante pe care imaginația sa vie le împrumută naturii. Poezia vechilor evrei prezintă astfel de caracteristici. Cuvintele rostite de Sara cu privire la fiul ei de curând născut au o formă poetică (Gen. 21.6-7). Iacov, înainte de a muri, își adună fiii și pronunță la adresa fiecăruia dintre ei o binecuvântare profetică, într-un limbaj poetic (Gen. 49). Copleșit de recunoștința datorată Domnului, deoarece năpustise în mare oștirea faraonului egiptean și dându-și seama că faptul acesta va umple de groază locuitorii Canaanului, Moise exprimă sentimentele sale și ale poporului său în textul unei cântări simple, dar admirabile (Ex. 15.1-19) căreia Miriam îi adaugă propria ei cântare (v. 20-21).

Poezia evreiască veche nu se caracterizează prin rimă. Au fost găsite și poeme unde apar unele cezuri, dar aceasta doar în mod excepțional. Asonanța, aliterația, rima – atât de frecvente în poezia orientală – se întâlnesc rar la evrei. Ei nu utilizau o succesiune de silabe accentuate și neaccentuate (picioare metrice). Însă un puternic atașament față de ritm face ca, în mod inconștient, poeții să producă versuri conținând același număr de cuvinte, sau cel puțin de accente tonice. Versul și sensul se termină simultan, adică fiecare vers tratează o anumită idee. Există și anumite excep-

ții (de ex., în Ps. 92, v. 14 și 15 se încalecă). Principala caracteristică a poeziei ebraice este *paralelismul*, adică fiecare al doilea vers este, într-un anumit fel, ecoul sau continuarea celui dintâi. Această particularitate are avantajul imens de a se putea menține cu prilejul traducerilor, ceea ce nu este posibil în cazul rimei. Robert Lowth a fost cel dintâi care a atras atenția asupra acestei particularități în anul 1753 și a evidențiat 3 feluri de paralelism: sinonimic, sintetic, antitetic. Există și altele.

1. *Paralelismul sinonimic*: ideea primului vers se repetă în al doilea, formulată cu alte cuvinte (Gen. 4.23):

*„Ada și Tila, ascultați glasul meu!
Nevestele lui Lameh, ascultați cuvântul meu!”*

Strofa care urmează oferă același paralelism sinonimic:

*„Am omorât un om pentru rana mea
Și un tânăr pentru vânătăile mele.”*

Lameh nu a comis două crime, ci una singură. Cunoașterea acestui paralelism sinonimic permite a se interpreta, cu mai multă ușurință, un pasaj ambiguu, cum ar fi, de ex., Ps. 22.20:

*„Scapă-mi sufletul de sabie
Unicul meu din ghiarele câinilor!”*

Unicul nu este altceva decât sufletul sau viața psalmistului. (La noi, Cornilescu traduce într-adevăr, asemenea majorității versiunilor fr. prin *viață*, în timp ce Nițulescu zice ca Darby:

„Mântue de sabie sufletul meu, din mâna cânelui pre unicul meu.” N. Ed.).

2. *Paralelism prin gradație ascendentă*: fiecare al doilea vers emite o idee nouă, mai mult sau mai puțin înrudită cu prima (de ex. Iov 3.17):

*„Acolo nu te mai necăjesc cei răi,
Acolo se odihnesc cei sleiți de puteri.”*

3. *Paralelismul sintetic*: prima parte servește ca punct de plecare ideii pe care o introduce a doua parte. Exemple:

*„Cine este omul care se teme de Domnul?
Aceluia Domnul îi arată calea pe care trebuie s-o aleagă...” (Ps. 25.12).*

„Nu răspunde nebunului după nebunia lui,

Ca să nu semeni și tu cu el.” (Pv. 26.4).

„Porți, ridicați-vă capetele;

Ridicați-vă, porți veșnice,

Ca să între Împăratul slavei!” (Ps. 24.7).

4. *Paralelismul emfatic*: cuvintele caracteristice sunt repetate, pentru a completa ideea. Exemple:

„*Glasul Domnului sfărâmă cedrii;
Domnul sfărâmă cedrii Libanului.*” (Ps. 29.5).

„*El nu va îngădui să ți se clatine piciorul;
Cel ce te păzește, nu va dormita.
Iată că nu dormitează, nici nu doarme
Cel ce păzește pe Israel.*” (Ps. 121.3-4).

5. *Paralelismul antitetice*: al doilea gând face să iasă în evidență cel dintâi, și aceasta prin antiteză (contrast). Exemple:

„*Un fiu înțelept este bucuria tatălui,
Dar un fiu nebun este mâhnirea mamei sale.*” (Pv. 10.1).

„*Vulpile au vizuini,
Și păsările cerului au cuiburi;
Dar Fiul omului n-are unde-și odihni capul.*” (Mt. 8.20).

6. *Paralelismul comparativ*: o asemănare (similitudine) împrumutată unui domeniu familiar, aduce o lumină suplimentară. De ex., Ps. 42.1:

„*Cum dorește un cerb izvoarele de apă,
Așa Te dorește sufletul meu pe Tine,
Dumnezeule!*”

În general, paralelismul recurge la *distihuri* (două versuri care se completează spre a exprima împreună o idee), dar uneori se servește și de *tristihuri* (v. ex. de mai sus). Există și paralelisme extinse, în cazul cărora strofa are 4-5 versuri (Ps. 1.3; 27.4, 9; 37.7, 14, 20, 25, 28, 34, 40). Deși strofa nu este un element esențial al poeziei ebraice, o întâlnim totuși, de ex., în Ps. 42 și 43 care, inițial, au alcătuit un singur poem, despărțit în 3 secțiuni egale cu ajutorul unui refren. Ps. 46 se compune din 3 grupe a câte 3 versuri fiecare; o pauză (Selah) urmează după fiecare grupă, iar fiecare din ultimele două se termină cu un refren. De asemenea, există *psalmi alfabetici*, unde fiecare vers începe, în ebr., cu o literă a alfabetului, autorul respectând, pe cât posibil, ordinea alfabetică (Ps. 25; 34; 37). Cele 22 de litere succesive ale alfabetului ebraic se regăsesc în cele 22 de strofe ale Ps. 119; fiecare strofă are câte 8 versuri și fiecare vers începe cu litera atribuită strofei. Cartea Plângerilor lui Ieremia este compusă de o manieră asemănătoare. (V. *Plângerile lui Ieremia*).

Creația poetică se împarte, de regulă, în scrieri cu caracter epic, dramatic, liric sau di-

dactic, însă Biblia nu conține nici epopei, nici drame în versuri. Cartea lui Iov ar putea fi considerată totuși o operă semi-dramatică: acțiunea nu există decât în prolog și în epilog, restul poemului fiind compus din discursurile alternative ale lui Iov și prietenilor săi. (V., de asemenea, *Cântarea Cântărilor*). Majoritatea poemelor biblice sunt *lirice*. După ieșirea israeliților din Egipt, lirismul figurează în fiecare perioadă literară a acestui popor. Ode triumfale preamăresc izbăvirea săvârșită de Domnul: cântarea lui Moise, vizând traversarea Mării Roșii; cântarea Deborei; psalmii sufletului care, pocăindu-se, imploră îndurarea divină sau exprimă bucuria iertării (Ps. 32; 51); strigăte izvorâte din dureri profunde, expresii ale liniștii pe care o dă credința, cuvinte de mulțumire pentru ajutorul primit (Ps. 38; 3; 23; Hab. 3; I Sam. 2.1-10; Is. 38.10-20; Lc. 1.46-55); psalmi profetici care vestesc venirea Răscumpărătorului și a împărăției Sale (Ps. 2; 45; 72); elegii cum ar fi cea în care David deplânge moartea lui Saul și a lui Ionatan (II Sam. 1.17-27) sau aceea în care fiii lui Core evocă patetic starea împărăției lui Iuda (Ps. 44); lamentații sau plângeri (Ps. 60; 74).

POFTĂ, POFTI. În înțelegerea israeliților, sufletul (inima) era sediul poftelor, adică al dorințelor înfocate de a intra în posesia unui anumit lucru (Iov 31.1; Mica 2.2). Obiectul poftit putea fi casa, dobitocul sau slujitorul aproapelui (termenul ebr. pentru *poftă* este *Hamad*, Ex. 20.17). Pofta, care este provocată de Satan, de firea noastră carnală sau de lume, are un caracter egoist (Ioan 8.44; Gal. 5.24; Ef. 2.3; 5.5; Col. 3.5; II Pet. 1.4; I Ioan 2.1, 16-17). Ea constă în a iubi lucrurile create sau pe sine însuși mai mult decât pe Creatorul. Pofta se poate traduce prin îngâmfare sau prin aroganță. Pofta firii pământești exprimă dezordinea și exagerarea în satisfacerea impulsurilor naturale, nevinovate în ele însele. Pofta sexuală este deseori menționată în Sf. Scriptură (Gen. 39.7; II Sam. 11.2; Pv. 6.25; Mt. 5.28; Rom. 1.24, 27). Legea lui Moise condamnă pofta care pune stăpânire pe întreaga ființă a omului păcătos (Ex. 20.17; Rom. 6.12; 13.14; Gal. 5.16 și urm.; Ef. 2.3; I Pet. 2.11; I Ioan 2.16); creștinii trebuie să nu cedeze poftelor păcătoase și să se mulțumească cu orice dar venit din partea lui Dumnezeu (Rom. 6.12; Fil. 4.11-13; II Tim. 2.22; Tit 2.12; Evr. 13.5-6). Duhul Sfânt face posibilă renunțarea la poftă (Gal. 5.16).

Cuv. ebr. *'avah*, care înseamnă a dori fierbinte ceva sau pe cineva, cu scopul de a poseda obiectul dorit, (adesea recurgând chiar la violență), a fost tradus prin a pofti, a avea poftă de, a pizmui (Dt. 5.21). În Ef. 4.19, pofta este asociată cu imoralitatea în general. Cuv. gr. *zēlos*, care, într-un sens pozitiv, a fost redat prin a avea zel, a râvni la, a umbla după, a aspira (după lucruri mai bune, I Cor. 12.31), se aplică de o manieră negativă pasiunilor care îi frământă pe oameni (Iac. 4.2). Unii interpreți acordă cuv. *zēlos* folosit în I Cor. 12.31 o semnificație negativă, văzând în el dorința obsedantă a corintenilor după darurile spectaculoase, dorință căreia Pavel i-ar contrapune perspectiva dragostei, așa cum o dezvoltă în cap. 13. Termenii ebr. *betsa'* și gr.: *epithumia* și *pleonexia* vizează cupiditatea, concretizată mai ales prin avariție (Pv. 28.16; Ier. 6.13; Mc. 7.22; Lc. 12.15; F.A. 20.33; II Cor. 9.5; Ef. 4.19; etc.). Ef. 5.5 și Col. 3.5 consideră lăcomia idolatrie. (V. *Dorî*).

POFTIT LA OSPĂȚ. (V. *Invitat*).

POGORÎ. (V. *Coborî*).

POKERETH-HATSEBAIM. (V. *Pocheret-Hatebaim*).

POKERET-HA-SEBAYIM. (V. *Pocheret-Hatebaim*).

POLIGAMIE. (V. *Căsătorie*).

POM. (V. *Copac*).

PONEGRI, PONEGRIRE. (V. *Clevetire*).

PONT. În gr. și lat., ac. cuv. înseamnă *marea*. Pontul reprezintă jumătatea de est a coastei Asiei Mici, respectiv fâșia mărginită de Pont Euxinus (Marea Neagră). Primul termen al acestui nume compus a servit la delimitarea acestei provincii care se întindea de pe valea râului Phasis, în partea vestică a Bitiniei, până pe valea Halysului. În S, înglobând regiunea muntoasă, Pontul atingea Capadocia. Șase dintre regii săi-au purtat numele de Mitridate. Fondatorul dinastiei și-a stabilit capitala în Cius, de unde a guvernat și ținuturile de pe coasta Mării Marmara (337-302 î.Cr.). Ultimul suveran (121-63 î.Cr.) le-a rezistat eroic romanilor, care au reușit să-l înfrângă numai după ani de lupte înverșunate. Roma a alipit Bitiniei Pontul, iar noua provincie a fost nu-

mită „*Bithynia et Pontus*”. În Pont, trăiau israeliți din diasporă (I Pet. 1.1). Niște evrei din această regiune s-au aflat la Ierusalim, cu prilejul pogorârii Duhului Sfânt, în ziua Cincizecimii (F.A. 2.9). Iudeul Acuila era originar din Pont (F.A. 18.2).

PONȚIU. (V. *Pilat*).

POPOR.

În Vechiul Testament

Cuv. ebr. *am* se referă la populația întregului pământ (Is. 24.4-5), sau la locuitorii unei anumite regiuni (Ios. 8.16; Ier. 29.16; 36.9), sau chiar la grupuri mai restrânse, alcătuite din numai câteva persoane (Jud. 3.18; 16.30; Ezra 8.15). Forma de plural, *ammim*, se referă, în general, la *străini* (termen similar cu *păgâni*). Câteodată, el nu indică decât bărbații (Gen. 19.4; Ios. 5.4-5) sau laicii, adică poporul de rând (Is. 24.2; Os. 4.9; Ezra 9.1).

A fi „*smuls din poporul lui*” (expresie folosită de 22 ori în V.T.) era una din pedepsele cele mai severe, aplicată pentru păcate deosebit de grave. Aceasta implica nu numai excluderea din comunitatea religioasă (Ex. 12.15, 19; Num. 19.13, 20), dar însăși moartea fizică (Ex. 31.14; Lv. 20.2).

Termenul compus *am elohim* (poporul lui Dumnezeu) apare deja pe primele pagini ale Bibliei. Dumnezeu l-a ales pe Israel pentru a face din el poporul Său (Ex. 3.7 - 11.10). În pustie, când mânia Domnului a izbucnit contra lui Israel, Moise pledează înaintea lui Dumnezeu, sprijinindu-se tocmai pe această relație specială dintre El și poporul ales (Ex. 33.16). Din pricina apartenenței sale, poporul Domnului trebuia să fie sfânt și să păzească poruncile Sale (Dt. 7.6-11; 14.2; 27.9-10; 28.9).

Expresia aceasta se regăsește în cărțile istorice (Jud. 5.11; 20.2; I Sam. 9.16-17; II Sam. 3.18; I Împ. 6.13; I Cr. 17.6-10; II Cr. 6.5-7) și profetice: „*poporul Meu*” înlocuiește pe „*nu-i poporul Meu*” (Os. 1.9-10; 2.25). Necredințioșia lui Israel față de Domnul este comparată cu adulterul sau cu prostituarea unei soții (Is. 3.12, 15; 5.13; Os. 4.6-12). Ieremia și Ezechiel le reproșează israeliților de vreo 50 de ori infidelitatea lor față de Domnul, reamintindu-le că tocmai calitatea de popor al lui Dumnezeu implica o viață de sfințenie (Ez. 11.20; 39.7; 44.23). Dumnezeu nu-și leapădă poporul în întregime, dar selectează din masa apostată o rămășiță (v. ac. cuv.) care îi va rămâne credincioasă și se va bucura de mântuirea Lui (Ier. 24.7; 30.3; 31.31-34; Ez. 37.11-14). De

aceea el le aduce tuturor celor ce vor fi încercați un mesaj profetic de încurajare: „*Mângâiați poporul Meu*” (Is. 40.1) și invită acest popor purificat să îndeplinească o misiune specială, dând mărturie despre Dumnezeu printre toate națiunile (43.1-13, 20; 52.6-7).

În Septuaginta

Cuv. *laos*, utilizat de poezii greci (dar nu și de prozatori) apare de vreo 2 000 de ori în Septuaginta, pentru a reda cuv. ebr. *am*, când acesta se aplică poporului lui Dumnezeu. Când *am* se referă la alte popoare, autorii Septuagintei folosesc, în gen., cuv. *ethnos*. Cuv. *laos* desemnează poporul ca un tot unitar (Gen. 34.22); popor aparținând lui Dumnezeu, el este ales de Domnul (Lv. 20.26; Dt. 4.37; 7.6, 8), răscumpărat pentru a-l sluji Lui (Ex. 7.16, 26), deci un popor sfânt (Lv. 19.2) sau destinat să fie astfel (Is. 62.12) din partea căruia Dumnezeu așteaptă dragoste ca răspuns la dragostea Lui (Dt. 7.9).

În Noul Testament

Cuv. popor apare, în N.T., de peste 140 de ori, de cel puțin 70 de ori numai în Ev. după Luca și Faptele Apostolilor. În cele două scrieri, poporul se află în conflict cu sinedriul (Lc. 22.2; cf. F.A. 6.12) sau cu autoritățile evreiești (F.A. 13.15). Autorii N.T. au păstrat, în bună parte, distincția făcută de Septuaginta între *laos* (Israel, poporul lui Dumnezeu) și *ethnos* (neevrei) (Mt. 1.21; Lc. 1.68; 24.19; F.A. 7.34; Rom. 11.1-2; 15.10). Cu toate acestea, deoarece Biserica este în prezent noul popor al lui Dumnezeu, *laos* îi este aplicat și ei (F.A. 15.14; Rom. 9.25-26; II Cor. 6.16; Evr. 4.9; I Pet. 2.9-10). Acest nou popor include toți creștinii, fie că provin dintre iudei sau dintre Neamuri.

Transferarea privilegiilor și responsabilităților poporului Vechiului Legământ către Biserică este un lucru subînțeles în numeroase pasaje ale N.T. Astfel, îngerul îi spune lui Zaharia că Ioan Botezătorul va avea ca misiune „*să gătească Domnului un norod bine pregătit pentru El*” (în textul fr.: „*să-l pregătească Domnului un popor bine dispus*”. N. Ed.) (Lc. 1.17). La Conferința de la Ierusalim, Petru a declarat că „*Dumnezeu Și-a aruncat privirile peste Neamuri, ca să aleagă din mijlocul lor un popor care să-l poarte Numele*” (F.A. 15.14). Pavel făurește expresia „*Israelul lui Dumnezeu*” pentru creștinii din Galatia (Gal. 6.16). Apoi, el folosește pentru a descrie Biserica, imaginile Templului și înfierii (II Cor. 6.16-18) și aplică promisiunea din Ex. 29.45:

„*Eu voi fi Dumnezeul lor și ei vor fi poporul Meu*” Bisericii din Corint alcătuită din creștinii neevrei (II Cor. 6.16). Întrebării: „*A lepădat Dumnezeu poporul Lui?*”, el răspunde vorbind despre rămășița aleasă pe temeiul harului (Rom. 11.5), din mijlocul păgânilor (v. 12). Bazându-se pe Os. 2.25, Pavel demonstrează că poporul duhovnicesc a înlocuit *laosul* biologic (Rom. 9.23-24). Și tocmai pentru ca „*să-și curățească un norod care să fie al Lui*” (Tit 2.14) S-a dat Cristos ca jertfă pentru noi. Ap. Petru le scrie creștinilor risipiți în diferitele provincii romane: „*Voi însă sunteți o seminție aleasă, ... un neam sfânt, un popor pe care Dumnezeu Și l-a câștigat... voi, care odinioară nu erați un popor, dar acum sunteți poporul lui Dumnezeu*” (I Pet. 2.9-10). Și autorul Epist. către Evrei le aplică creștinilor profeția din Ier. 31.31-34: „*Eu voi fi Dumnezeul lor și ei vor fi poporul Meu*” (Evr. 8.10). În Rom. 9.23 și urm., ap. Pavel se sprijină pe Os. 2.25. În Ap. 21.3, poporul lui Dumnezeu este acela despre care s-a profețit în Ez. 37.27 și Zah. 2.15. Ca adevărat popor al lui Dumnezeu, Biserica este deci „*Israelul adevărat*” (Gal. 6.16), adevărații circumciși (Fil. 3.3), adevărata sămânță a lui Avraam (Gal. 3.29), Templul sfânt (I Cor. 3.16), deci împlinirea multora din profețiile V.T. (V. *Gloată; Mulțime; Norod*).

PORATA, PORATHA. Unul dintre fiii lui Haman (Est. 9.8).

PORC, PURCEL. Legea lui Moise privea porcul ca animal necurat din punct de vedere ritual (Lv. 11.7; Dt. 14.8). Animal lacom, acesta mănâncă resturi alimentare și, lăsat liber, nu ocolește murdăriile. Se crede că, în zonele cu climat cald, consumul cărnii de porc ar genera afecțiuni ale pielii. Fenicienii, etiopienii, egiptenii priveau și ei porcul ca un animal necurat; arabii nu creșteau porci (Pliniu, *Ist. Nat.* 8.78). Totuși în Egipt, cu prilejul sărbătorii anuale a zeului Lunii și a lui Osiris (Bacchus), se tăiau porci și se consuma carnea lor. Dar cel ce s-ar fi atins întâmplător de un porc se spăla imediat; cât despre porcari, aceștia nu aveau acces în temple și nu se puteau căsători decât cu fiice de porcari (Herod. 2.47). Iudeii considerau carnea de porc o urâciune. Pentru ei, porcul era simbolul necurăției, al grosolăniei (Pv. 11.22; Mt. 7.6; II Pet. 2.22). Păzitul porcilor era, în ochii iudeilor, ocupația cea mai josnică (Lc. 15.15). Israelii apostoli consumau carne de porc cu prilejul sărbătorilor lor idolatre

(Is. 65.4; 66.17), Antiochus Epiphanes le-a poruncit evreilor să jertfească porci și să mănânce din carnea lor. Prin aceasta, împăratul voia să identifice iudeii fideli și pe cei lași, dispuși să accepte religia cuceritorilor (I Mac. 1.47, 50; II Mac. 6.18, 21; 7.1, 7).

Deoarece, la un moment dat, numeroși evrei au adoptat obiceiurile grecești, Ioan Hyrcanus a fost nevoit a promulga un edict prin care era interzisă creșterea porcilor.

Cristos a întâlnit în ținutul gadarenilor o mare turmă de porci care pășteau (Mc. 5.11-13). Fără îndoială că existau multe alte turme asemănătoare în Decapole, regiune colonizată de greci, popor foarte avid după carnea de porc. Nu dispunem de nici un argument pentru a crede că niște evrei erau proprietarii acestor turme sau a celei păscute de fiul risipitor într-o țară îndepărtată (Lc. 15.13). (V. *Mistref*).

PORCIUS, PORTIUS. (V. *Festus*).

PORTAR, PĂZITORUL PORȚII, UȘIER. În I Cr. 9.19-24 și 16.38, este vorba de leviții puși în slujba Cortului întâlnirii. Străjerii vegheau la porțile cetăților (II Sam. 18.26; II Împ. 7.10), ale Templului (I Cr. 26.12), slujitorii supravegheau intrările caselor celor bogați (Mc. 13.34). Când David a organizat slujbele leviților pentru Casa lui Dumnezeu, a rânduit ca ușieri un număr de 4 000 dintre aceștia. Repartizați în numeroase cete, ei își îndeplineau slujba încredințată, rând pe rând (I Cr. 23.5; 26.1-19).

PORTIC. (V. *Pridvor*).

PORUMBEL, PORUMBITĂ. O pasăre (Ps. 55.6; Cânt. 1.15; 5.12) care emite niște sunete plângătoare (Is. 38.14), blândă, prietenoasă (Cânt. 2.14; 5.2; 6.9), dar fără pricepere (Os. 7.11), timidă, tremură când este speriată. Porumbeii sălbatici cutreieră văile (Ez. 7.16), făcându-și cuib în pereții peșterilor (Ier. 48.28). Porumbelul de casă zboară iute spre porumbar sau către fereastra stăpânului său (Is. 60.8; cf. Gen. 8.8-12). Domnul Isus face aluzie la curăția sa proverbială (Mt. 10.16). Comerțul cu porumbei se practica în curțile Templului (Mt. 21.12; Mc. 11.15; Ioan 2.14), deoarece aceste păsări puteau fi aduse ca jertfă Domnului (Lv. 5.7; 12.8; Lc. 2.24). Porumbelul este un simbol al Duhului Sfânt (Lc. 3.22).

Cuv. *porumbiță, porumbel* au intrat în limbajul poetic. În popor, li se mai spune *hulub, hulubiță*. Puii de porumbel erau aduși ca jertfă Domnului (Gen. 15.9; Lv. 1.14; 5.7, 11; 12.6, 8;

14.22, 30; 15.14, 29; Num. 6.10). Porumbeii alcătuiesc o familie de păsări pe care naturalistii o numesc *Columbidae*. Tristram a identificat în Palestina 4 specii de porumbei: porumbelul-gulerat sau porumbelul pădurilor (*Columba palumbus*), căruia i se mai spune palumb. Acesta vine până la marginea așezărilor omenesti. Stoluri mari de porumbei aparținând acestei specii străbat Palestina primăvara și toamna, cu prilejul migrațiilor anuale. Izolat, ei rămân în această țară și iarna. Porumbelul-pătat-de-pădure (*Columba cenas*) trăiește îndeosebi la răsărit de Iordan, sau pe valea acestuia. Porumbelul-de-stâncă (*Columba livia*) abundă pe coasta mării și în ținutul muntos din vestul Iordanului. Porumbelul sălbatic, cu penajul de culoarea ardeziei (*Columba schimperi*) este foarte răspândit în interiorul Palestinei și pe valea Iordanului; el se ascunde în peșteri și în crăpăturile stâncilor. Este tocmai specia descrisă în Ier. 48.28.

PORUNCĂ, HOTĂRÂRE, ORÂNDUIRE, ORDONANȚĂ. (În ebr.: *michpat; Hoq, Houqqah*; în gr.: *dikaiōma; dogma*). O poruncă poate reprezenta procedura care trebuie să fie aplicată pentru îndeplinirea unei ceremonii; ea poate fi, de asemenea, un regulament divin sau un decret emis de un rege. În Biblie, acest termen are o conotație legală determinată de folosirea sa alături de termeni ca: *lege, hotărâre, învățătură, rânduială, orânduire* (cărora le corespund neologisme ca: statut, prescripție, comandament, obligație, etc) (cf. Dt. 4-30; I Împ. 2.3; 8.58).

În sens de procedură, porunca (ordonanța) se aplică ansamblului prescripțiilor referitoare la sărbătoarea Paștelor (Ex. 12; Num. 9; II Cr. 35.13), păzirea sabbatului (Ez. 20.11-12, 18-20) și serviciile de închinare de la Templu (Ez. 43.11, 18; 44.5). Porunca divină mai viza jertfele (Lv. 5.10; 9.16; Num. 15.16, 24; 29; Ezra 3.4).

În sens de decret, cuv. poruncă se aplică edictului dat de către un rege (Dan. 6.8, 16) sau precedentului care putea să se producă pe baza autorității sale (I Sam. 30.25; II Cr. 8.14).

Într-un sens foarte general, cuv. ebr. respectiv indică orice poruncă venită din partea lui Dumnezeu (cf. Lv. 18-26). Poruncile Lui pot fi asimilate cu căile Sale (Dt. 5.31-33; Ps. 18.21-22; Is. 58.2), cu cuvintele Lui (Ps. 119.13; 147.19) sau cu frica de Domnul (Ps. 19.9). Ele conduc la viață și mântuire (Lv. 18.5; II Cr. 7.17 și urm.; Ez. 20.11, 19). Poruncile lui Dum-

nezeu nu trebuie să fie privite ca un ansamblu de comandamente și interdicții, ci ca o totală schimbare de direcție în viața creștinului, unde locul central nu-l mai are Eul, ci Dumnezeu (Dt. 8.11 și urm.). Așadar, ascultarea de poruncile lui Dumnezeu nu se reduce la respectarea unui cod de morală, ci corespunde unei schimbări radicale de orientare în viața omului (Ez. 36.26 și urm.).

PORUNCI (CELE ZECE). (V. *Decalog*).

POSEDARE DEMONICĂ. (V. *Demoniac*).

POSEDAT DE DEMONI. (V. *Demoniac*).

POST. Abținerea de la mâncare; timpul cât se desfășoară această renunțare.

1. Postul cauzat de imposibilitatea de a-și procura hrana. În categoria aceasta par să se încadreze: cele 40 de zile petrecute de Moise pe Muntele Sinai (Ex. 34.28; Dt. 9.9); postul lui Ilie, în timpul călătoriei sale spre Horeb (I Împ. 19.8); postul lui Isus cu prilejul ispitirii Sale în pustie (Mt. 4.2; Mc. 1.13; Lc. 4.2); de asemenea, unele dintre posturile lui Pavel (II Cor. 6.5).

2. Postul voluntar, ținut din motive religioase. În acest sens, cuv. *post* se folosește adesea pentru a desemna perioadele caracterizate de abținerea de la mâncare. Se pare că Legea mozaică nu conține o poruncă expresă vizând postul, pentru că termenii: a posti, post, abținere nu figurează în Pentateuh. Dacă se caută aluzii la post, trebuie să le deducem din expresii ca: „*să vă smeriți sufletele*” (Lv. 16.29; 23.27; Num. 29.7). Prima mențiune a unui post de bunăvoie se referă la regele David, care a refuzat să mănânce în timp ce se ruga lui Dumnezeu pentru salvarea copilului său nelegitim pe care i-l născuse nevasta lui Urie (II Sam. 12.22). Ultimele cărți ale V.T. prezintă numeroase exemple de post neprescris (Ezra 8.21; Nem. 9.1; Est. 4.3; Ps. 35.13; 69.10; 109.24; Dan. 6.19; 9.3). Zile de post au fost declarate uneori în vremuri de restriște (Ier. 36.9; Ioel 1.14); scopul acestei abțineri era să-și umilească sufletul (Ps. 35.13; 69.10), să dea mai multă forță rugăciunii (Is. 58.3-4). Postul public era un indiciu că poporul, conștient de marea sa vinovăție înaintea lui Dumnezeu, adopta o atitudine de umilință (I Sam. 7.6). Adevăratul post nu se mărginește la o practică exterioară: el implică părăsirea răului și a plăcerilor vinovate (Is. 58). Pe vremea lui Zaharia, se postea public în lunile a 4-a, a 5-a,

a 7-a și a 10-a (Zah. 8.19), și anume: pentru a comemora declanșarea asediului Ierusalimului, în luna a 10-a (II Împ. 25.1); căderea sa, în luna a 4-a (II Împ. 25.3-4; Ier. 52.6-7); distrugerea Templului, în luna a 5-a (II Împ. 25.8-9); asasinarea lui Ghedalia și a însoțitorilor săi, în luna a 7-a (v. 25). Ana sluja lui Dumnezeu cu post și rugăciune (Lc. 2.37). Fariseii posteau de două ori pe săptămână (Lc. 18.12). Când oamenii religioși și formalisti posteau, afixau adesea o alură posomorâtă. În Predica de pe munte, Cristos stigmatizează această practică ipocrită (Mt. 6.16-18). Ucenicii lui Ioan Botezătorul posteau, însă ucenicii lui Isus nu se abțineau de la mâncare, cel puțin în timpul vieții Lui (Mt. 9.14-15; Mc. 2.18-20; Lc. 5.33-35); mai târziu însă, în anumite împrejurări, ei au postit (F.A. 13.2-3).

Postul nu le este impus creștinilor, printr-o poruncă, dar le este recomandat pentru a obține anumite răspunsuri la rugăciune (Mt. 17.21; cf. I Cor. 7.5).

POSTAVĂ, COVATĂ, ALBIE. Un vas mare de lemn, obținut prin scobire, sau un coș de nuiele, ușor de transportat, unde se frământa plămădeala (Ex. 8.3; 12.34). Egiptenii frământau aluatul cu mâinile sau chiar cu picioarele (Herod. 2.36).

POTASĂ. (V. *Sodă; Săpun*).

POTÂRNICHE. În ebr.: *qore* = crainic, vestitor. Pasăre sălbatică pe care vânătorii o urmăreau pe munții Palestinei (I Sam. 26.20). Potârnichele prinse erau folosite ca momeală (Eclesiastic 11.30). Ieremia vorbește despre o potârniche care clocește niște ouă străine (17.11). În opinia exegeților, pasajul acesta este unul obscur și dificil de interpretat. S-ar putea ca israeliții să fi crezut că potârnichea clocește ouă străine, dar faptul nu este confirmat de istoria științelor naturii.

În Palestina, trăiește potârnichea deșerturilor (*Ammoperdix heyi*). Este singura specie răspândită la En-Ghedî, pustia unde se afla David când s-a comparat pe sine cu o potârniche urmărită. O altă specie, *Caccabis chukar*, este comună în regiunile muntoase palestiniene. Potârnichea respectivă are pene pestrițe, ghearele și ciocul roșu-închis, gâtul negru. Această pasăre mare și frumoasă, varietate a potârnicheii grecești (*Caccabis saxatilis*), pe care o întrece totuși ca talie, este mai mare și decât potârnichea Indiei.

POTIFAR, POTIPHAR. Nume egiptean care, tradus, înseamnă: *cel pe care l-a dăruit Ra (zeul soarelui)*. Comandantul gărzii regale, poate un eunuc (famen). Madianiții i l-au vândut pe Iosif. Nevasta lui Potifar a încercat să-l seducă pe tânărul sclav. Neavând succes, ea l-a acuzat pe nedrept, astfel că Iosif a fost aruncat în temniță (Gen. 37.36; 39.1-20) (V. *Famen*).

POTI-FERA, POTIFERA, POTIPHERA. Aceeași etimologie ca pentru Potifar. Preot al lui On (Heliopolis), cetate unde religia oficială era cultul soarelui. Potifera era tatăl lui Asnat, tânăra pe care faraonul i-a dat-o de nevastă lui Iosif (Gen. 41.45-50; 46.20).

POTOP. Inundație de o amploare nemai-auzită pe care Dumnezeu a trimis-o, pe vremea lui Noe, ca pedeapsă peste omenirea coruptă (Gen. 6.5-13).

Relatarea biblică

Catastrofa a fost declanșată de două cauze secundare pe care le menționează Sf. Scriptură: izvoarele Adâncului cel mare și stăvilarele cerurilor au fost deschise. Apele oceanice s-au revărsat, iar ploile diluviene au căzut fără întrerupere 40 de zile și 40 de nopți (7.11-12). Nivelul apei s-a ridicat cu 15 coți mai sus de vârfurile munților celor mai înalți și tot ce avea suflare: oameni, păsări, dobitoace, reptile... a pierit. Numai Noe a fost cruțat, din pricina neprihănirii și credinței sale, împreună cu cele 7 persoane din familia lui (Gen. 6.8-9, 17-18; 7.19-24) (V. *Corabie, 1*). Această istorisire este deseori confirmată pe paginile Bibliei. Astfel, Isaia vorbește despre „apele lui Noe” (54.9); Ezechiel îl dă pe Noe ca exemplu de neprihănire (14.14); Cristos atestă, cu toată autoritatea Sa, caracterul istoric al potopului și corăbiei lui Noe (Mt. 24.37 și urm.; Lc. 17.26); Epist. către Evrei precizează că, prin credință, a fost salvat Noe de la moarte (el a crezut în avertismentul Sfântului Dumnezeu, în declanșarea inevitabilă a judecății, în eficacitatea corăbiei ca singurul mijloc de mântuire) (11.7). În sfârșit, Petru amintește că „îndelunga răbdare a lui Dumnezeu era în așteptare, în zilele lui Noe, când se făcea corabia, în care au fost scăpate prin apă un mic număr de suflete, și anume opt.” El citează acest eveniment ca o dovadă a dreptei judecăți a lui Dumnezeu și declară că, dacă lumea veche a pierit înecat de ape, lumea de acum va fi nimicită într-o zi prin foc (I Pet. 3.20; II Pet. 2.5; 3.6-7).

Universalitatea tradiției despre potop

Unii arheologi și exegeți biblici consideră că potopul a fost o catastrofă locală, limitată la câmpia Mesopotamiei. Alții însă sunt de părere că este vorba de un potop universal antropologic, adică unul care a nimicit total neamul omenesc (ceea ce nu înseamnă neapărat că apele trebuiau să acopere toată suprafața pământului). Limbajul Bibliei - spune S. Driver, un erudit din Oxford, care nu credea personal în această „legendă” - nu poate să însemne decât un potop universal. Amintirea potopului se regăsește în tradiția multor popoare aparținând unor rase foarte diferite și locuind la distanțe uriașe unele de altele (Palestina, Asiria, Grecia, cele două Americi, Australia, India, Tibet, China, Malaezia, Lituania, etc.). J. Whitcomb enumeră peste 200 de asemenea națiuni: 59 în America de Nord, 46 în America de Sud, 31 în Europa, 17 în Africa, 23 în Asia, 37 în Australia. La azteci, s-a păstrat până și detaliul că Dumnezeu a închis ușa corăbiei. Prezența lui în tradiția atâtor popoare este, poate, cea mai convingătoare dovadă în favoarea *universalității potopului*. Într-adevăr, s-ar mai putea ca, în asemenea condiții, să fie vorba de o *poveste mitologică* sau de o *legendă fără fundament*, cum au încercat unii să ne prezinte evenimentul potopului? Oare nu mai degrabă toate acestea ne conduc la concluzia că, într-adevăr, a avut loc un „*real cataclism mondial*”? (Werner Keller: *La Bible arrachée aux sables*, 1956, p. 28-41; cf., de asemenea: W. H. Guiton: *Introduction à la Bible*, ed. 1957, p. 298) (V., la finele volumului, planșa-color cu *Tableta babiloniană...*).

La rândul lor, numeroși geologi au pledat pentru *caracterul istoric al potopului*. Astfel, Pierre Termier scrie: „*Relatarea lui Moise nu conține nici un element care ar trebui să-l surprindă pe un geolog: este tocmai descrierea, într-un limbaj simplu, cu imagini impresionante, a unui val seismic de proporții gigantice, generat de nu știm ce dislocare geologică... Tabloul este complet, astfel că nici geologul cel mai avizat nu l-ar reda altfel. Mai rămâne amploarea fenomenului care, indiferent de semnificația acordată textului sacru, este enormă, excepțională. Or, tocmai în aceasta rezidă miracolul, de altfel foarte explicabil: numai printr-un asemenea mijloc era posibilă exterminarea unei întregi omeniri vinovate.*” (Pierre Termier: *Mélanges, Dictionnaire*, 1932, p. 154-156).

Tradiția despre potop era curentă în regiunea de unde au provenit evreii. În țara strămoșilor lui Avraam (Summer și Akkad), evenimentul potopului era evocat ca una din marile crize ale istoriei neamului omenesc. Lista regilor sumerieni, prisma lui Weld-Blundell, menționează un număr de 8 suverani. Apoi este inserată declarația următoare: „Și a venit potopul. Când apele au măturat totul în calea lor, când urgia venită din cer a nimicit împărăția, capitala se afla la Kish.” După această precizare, lista suveranilor este reluată.

Săpăturile arheologice

Arheologii au dovedit că cetățile Summer și Akkad au suferit de pe urma a numeroase inundații dezastruoase. La Kish, un strat de nămol, gros de 30-40 cm, a acoperit în întregime tot ce constituise cândva civilizația cetății. Dar revărsarea fluviului nu a clintit temelile clădirilor. În aval și în amonte de aluviunile depuse ca urmare a inundațiilor, vestigiile descoperite dovedesc existența unei civilizații sumeriene care s-a perpetuat. Capitala Kish pare să fi fost abandonată pentru câțva timp. Orașenii și preoții care s-au întors pe amplasamentul vechii așezări se aflau într-o nouă etapă de dezvoltare, după cum o atestă descoperirile făcute deasupra nivelului precedent. Aluviunile depuse la Kish se află ceva mai sus de cele de pe vremea lui Jemdet Nasr (spre finele mileniului 4 î.Cr.). De asemenea, au fost identificate urme ale unui potop la *Shuruppak*, datând din aceeași perioadă. Însă probele unei inundații produse la *Ur* sunt și mai frapante. Între anii 1927-1929, Woolley a întreprins cercetări într-un cimitir preistoric din *Ur*. Cu prilejul săpăturilor respective, el a identificat un strat de argilă de aproape 2,5 m grosime, a cărui structură dovedește că el a fost depus acolo de ape. Dedesubtul stratului de argilă, există vestigii care atestă existența unei civilizații anterioare. Avem motive incontestabile să credem că numai un potop extraordinar a putut lăsa asemenea aluviuni. Cataclismul respectiv nu trebuie să fie asimilat cu cele constatate la Kish și *Shuruppak*, din pricină că el a survenit la o dată mai îndepărtată, între al-Ubaid I și al-Ubaid II, cu cca 4 000 ani î.Cr. Totuși, oricât de interesante ar putea părea aceste descoperiri, ele nu furnizează elemente care să ne permită asimilarea unuia dintre aceste potopuri cu cel descris în Geneza; dar ele atestă că în numeroase localități și în epoci diferite au avut loc potopuri care au întrerupt civilizația.

Tradițiile sumeriene, babiloniene și asiriene prezintă o serie de deosebiri nesemnificative:

a) Berossos a redat povestirea în forma sub care circula în Babilonia pe vremea lui Alexandru Macedon (Ant. 1.3.6; con. Apion, 1.19). Eusebiu, istoric al Bisericii, o citează integral. Berossos menționează 10 regi care au trăit înainte de potopul lui Noe. Două dintre numele citate reprezintă aliterații ale numelui asirian En-men-lu-Anna. Ultimul de pe listă este Xisuthros, eroul potopului; el locuia la Sippar. Xisuthros a primit porunca de a face o corabie în care și-a ambarcat familia, prietenii, păsări și patrupeze, precum și proviziile necesare. După încetarea ploii, el a dat drumul unor păsări care s-au întors la corabie. După câteva zile, le-a dat iarăși drumul; acestea au revenit, având nămol pe picioare. După a 3-a încercare, păsările nu s-au mai întors la corabie. Aceasta s-a oprit în Armenia. Xisuthros a ridicat o parte a învelitorii corăbiei și a coborât împreună cu soția, fiica și pilotul. Apoi, a clădit un altar și a adus o jertfă. Ceilalți ocupanți ai corăbiei au ieșit după plecarea acestor 4 persoane. Oare Xisuthros, acest al 10-lea rege ar fi personajul biblic cu numele de Noe, al 10-lea patriarh de la Adam?

b) Cea mai veche relatare a potopului o constituie o versiune care a ajuns până la noi sub o formă fragmentară. Probabil că ea a fost redactată în timpul dinastiei Isis, însă în nici un caz după încetarea primei dinastii babiloniene (adică între 1894 și 1595 î.Cr.) și a fost găsită la Nippur. Potrivit acestei relatări, „apele potopului au acoperit țara timp de 7 zile și 7 nopți.” Eroul potopului, Zi-u-sud-ra și-ar fi găsit refugiul într-o corabie și ar fi adus o jertfă după scăderea nivelului apei. Zeii i-ar fi dat acestui erou nemurirea.

c) Poemul epic al lui Atrakhasis, descoperit și tradus inițial de George Smith în anul 1875, revizuit apoi și publicat de W. G. Lambert și Alan Millard în 1969, include, în partea finală, o relatare despre potop. Zeul Enlil a recurs, fără succes, la câteva metode pentru a reduce populația lumii. În cele din urmă, a plănuț să trimită un potop. Dar Enki, un alt zeu, i-a dezvăluit acest plan lui Atrakhasis care, construind o corabie, a scăpat cu viață, împreună cu familia sa și niște animale. După potop, el a adus o jertfă în cinstea lui Enki.

d) În sfârșit, cea mai completă relatare babiloniană figurează în poemul epic al lui *Ghilgameș*. Textul de care dispunem provine din biblioteca lui Asurbanipal (669-626 î.Cr.) și

reprezintă o copie a unor texte mult mai vechi. Epopeea lui Ghilgameș a fost scrisă pe 12 tablete, cea de a 11-a redând istoria potopului.

Ghilgameș era regele Urukului (Erech). La moartea prietenului său Engidu, regele a căutat un mijloc pentru a-l readuce la viață. Astfel, știind că Ut-napishtim, supraviețuitor al potopului, atinsese nemurirea, a plecat împreună cu Ur-Shanabi, pilotul lui Ut-napishtim, și a traversat marea în numai 3 zile, lucru care, de regulă, dura 1½ luni. Ghilgameș îl întreabă pe Ut-napishtim cum a reușit să obțină nemurirea; conversația lor redă istoria potopului. Zeii au hotărât să trimită un potop asupra cetății Shuruppak de pe valea Eufratului, însă Ea, zeița înțelepciunii, a proclamat decizia zeilor în fața unei colibe de trestie:

*„O, tu, colibă de trestie, colibă de trestie!
O, tu, perete, perete,
O, colibă de trestie, ascultă! Tu, perete, fii atent!
O, omule din Shuruppak, fiu al lui Ubar-Tutu,
Dă-rămă-ți casa și fă-ți o corabie,
Părăsește tot ce ai și gândește-te la propria ta viață...”*

Ut-napishtim dormea în colibă și a avut un vis prin care a fost înștiințat despre cele ce aveau să se întâmple. Atunci el s-a sculat și a construit o corabie de forma unui cub, cu latura de 120 de coți. Corabia respectivă avea 6 etaje. El a împărțit exteriorul în 7 părți și interiorul în 9; apoi, a tencuit-o pe dinăuntru și pe dinafară cu câte 3 straturi de smoală. Și-a făcut provizii de untdelemn pentru consum și pentru jertfe. Ut-napishtim a încărcat corabia cu aur și argint. După toate acestea, a cerut să intre în corabie membrii familiei sale, servitorii săi, lucrătorii locmiți cu plată și fiarele câmpului. La momentul rânduit, seara, s-a dezlănțuit o cumplită furtună. Ut-napishtim a intrat în corabie și a închis ușa. În zori, a apărut la orizont, un nor negru din care tuna și fulgera Adad. În timp ce alți zei s-au dus să-i avertizeze pe locuitorii munților și câmpiilor, a izbucnit ploaia. Apele potopului au acoperit munții, iar locuitorii cerului nu i-au mai recunoscut pe oameni. Zeii s-au înspăimântat:

*„Zeilor li s-a făcut teamă de potop,
Ei au pornit, în graba cea mai mare, spre cerul cel mai înalt;
Zeii s-au ascuns ca o pasăre speriată, s-au pitit în spatele zidurilor.
Ishtar striga ca o femeie în durerile nașterii...
Zeii și-au plecat fruntea și au izbucnit în lacrimi.”*

Vântul a continuat să sufle timp de 6 zile și 6 nopți. Uraganul a băntuit țara, dar în a 7-a zi, vijelia s-a potolit. Ut-napishtim povestește: *„Am privit spre mare și iată că urletul ei încetase.*

Când m-am uitat spre oameni, aceștia deveniseră una cu pământul.”

După aceea, el a deschis fereastra și s-a uitat în toate părțile. După 12 zile, a zărit conturul unei insule; în cele din urmă, corabia s-a oprit pe muntele Nisir. După alte 7 zile, Ut-napishtim a dat drumul unui porumbel care s-a întors la corabie; i-a urmat o rândunică, iar acesteia un corb, referitor la care el relatează următoarele:

„Corbul și-a luat zborul, a văzut apele retrăgându-se,

S-a lăsat la pământ, s-a împotmolit în mocirlă, a croncănit de câteva ori și nu s-a mai întors.”

Ut-napishtim a trimis spre cele 4 puncte cardinale toate viețuitoarele aflate în corabie și a adus o jertfă pe vârful unui munte. Așezând vasele sacre în șiruri de câte 7, a adunat în spatele lor trestie, lemn de cedru, ramuri de mirt și le-a dat foc. Zeii au fost mulțumiți, căci Ut-napishtim spune:

*„Zei au mirosit miresmele,
Zei au inspirat parfumul suav,
Zeii s-au strâns împrejurul jertfei ca muștele la miere.”*

În cele din urmă, zeii nu au aprobat potopul, căci Ishtar a zis despre Enlil:

*„El n-a procedat înțelepțeste, trimițând potopul,
Și a numărat pe copiii poporului meu pentru a-i distruge.”*

La rândul ei, Ea i-a spus lui Enlil:

„Cum ai putut face un lucru atât de stupid, trimițând un potop ca acesta?

Vinovatul să-și poarte singur povara păcatului său,

Păcătosul să-și ducă sarcina răului pe care l-a săvârșit!

Dar tu, fii răbdător, nu mai trimite potopul, ai milă de locuitorii pământului,

Pentru ca aceștia să nu mai piară!”

Zeița Ea s-a pogorât și a intrat în corabie. Chemându-i pe Ut-napishtim și soția sa, i-a binecuvântat și le-a acordat nemurirea.

O comparație între narațiunea babiloniană și relatarea biblică

1. Potopul vine la porunca Dumnezeuului unic și sfânt (Biblia) sau este trimis de o mulțime de zei certăreți, care se înspăimântă din pricina consecințelor răului comis de ei și se

CRONOLOGIA POTOPULUI POTRIVIT CU CARTEA GENEZEI

Gen. 7.4, 6-10	Anul 600 al vieții lui Noe sau intrarea lui Noe și a animalelor în corabie.	luna a 2-a, ziua a 10-a
7.11	Începutul cataclismului	luna a 2-a, ziua a 17-a
7.12	Durata ploilor: 40 de zile și 40 de nopți	luna a 3-a, ziua a 27-a
7.24; 8.3	Apele se mențin pe pământ timp de 150 de zile.	
8.4	Corabia se oprește pe muntele Ararat.	luna a 7-a, ziua a 17-a
8.5	Nivelul apelor scade treptat și se văd vârfurile munților.	luna a 10-a, ziua întâi
8.6	Noe așteaptă 40 de zile, considerând că, deoarece ploile au durat 40 de zile, apele se vor retrage, poate, în aceeași perioadă.	
8.7	Noe dă drumul unui corb care nu se mai întoarce.	luna a 11-a, ziua a 11-a
8.8	După 7 zile (cf. „ <i>încă alte 7 zile</i> ” din v. 10), el dă drumul porumbelului care se întoarce.	luna a 11-a, ziua a 18-a
8.10	După alte 7 zile, porumbelul lăsat liber revine cu o frunză de măslin în cioc.	
8.12	Noe realizează astfel că apele s-au retras de pe suprafața pământului.	luna a 11-a, ziua a 25-a
	După 7 zile, pentru a 3-a oară, porumbelul pus în libertate, găsind hrană și loc unde să-și facă cuib, nu se mai întoarce la corabie.	luna a 12-a, ziua a 2-a
	Însă în ciuda tuturor acestor indicii favorabile, Noe nu părăsește corabia înainte de a-i fi poruncit Dumnezeu să facă lucrul acesta.	
8.13	După cca o lună, el ridică învelitoarea corăbiei, observă că apele s-au evaporat și că suprafața pământului s-a uscat.	anul al 2-lea, luna întâi, ziua întâi
8.14-15	Cu toate acestea, abia după 8 săptămâni, când pământul s-a uscat de-a binelea, Dumnezeu îi poruncește lui Noe să iasă din corabie.	luna a 2-a, ziua a 27-a

sustrag copilărește oricărei răspunderi. Inițial, zeii se risipesc ca niște păsări urmărite, după care se strâng împrejurul jertfei ca un roi de muște (povestirea babilonică).

2. În ambele relatări, judecata iminentă este adusă la cunoștința unui erou.

3. Potrivit Genezei, cauza potopului este păcatul și corupția oamenilor. În povestirea babiloniană, noțiunea de păcat, distincția între cel neprihănit și cel păcătos se amestecă într-o mare confuzie, iar potopul survine ca urmare a unui capriciu al unor zei.

4. În amândouă cazurile, eroul este salvat împreună cu familia sa și animalele, deși cifrele indicate diferă.

5. O mare corabie (de 5 ori mai mare decât cea descrisă în povestirea babiloniană) este construită și tencuită cu smoală. Ușa ei se închide.

6. Agenții fizici ai catastrofei sunt indicați: Geneza menționează sobru apa provenită din izvoarele Adâncului cel mare (probabil este vorba de un val seismic) și ploaia foarte violentă; cealaltă versiune îi atribuie tunetele și fulgerele lui Adad, zeul ploii și al furtunii; Ninurta, zeul vântului și irigațiilor, este cel ce face să cedeze digurile; fulgerele sunt torțele Annunakilor, judecătorii lumii subterane, etc.

7. Durata inundațiilor este de 371 de zile, potrivit Genezei, pe când povestirea babiloniană menționează numai 6 zile.

8. Corabia este prevăzută cu o fereastră în ambele narațiuni.

9. Trimiterea păsărilor prezintă unele asemănări, deși relatarea biblică este mult mai logică.

10. Arca se oprește pe muntele Ararat (Gen. 8.4), în N Asiriei, sau pe muntele Nisir, în V Asiriei.

11. La ieșirea sa din corabie, eroul aduce o jertfă în ambele narațiuni.

12. Dumnezeu încheie cu Noe și urmașii lui un legământ veșnic, caracterizat prin binecuvântare și har; Ut-napishtim dobândește din partea zeilor nemurirea.

Potrivit opiniei multor critici, relatarea Genezei ar reproduce, în felul ei, narațiunea babiloniană, însă o examinare atentă a celor două texte dovedește imediat netemeinicia unei asemenea supoziții. Dacă asemănările sunt frapante, deosebiriile cu atât mai mult! Deși este vorba de timpurile preistorice, deci de niște tradiții transmise până la Moise, povestirea V.T. este pătrunsă de un spirit cu adevărat unic în toată literatura acelor vremuri. Narațiunea babiloniană, politeistă, materialistă și vulgară în numeroase privințe, reflectă o concepție foarte înjositoare despre Divinitate, în timp ce relatarea Genezei prezintă un Dumnezeu unic, drept și sfânt, Care nu poate tolera păcatul. Și totuși, un Dumnezeu atât

de redutabil, manifestă milă față de om, îl avertizează, urmărește salvarea lui și încheie un legământ cu el. Prin urmare, unde ar fi găsit autorul sacru astfel de noțiuni în narațiunea babiloniană, pentru a le „împrumuta”? Noi credem că există o singură explicație cu privire la similitudinile și divergențele existente între cele două povestiri: un teribil cataclism s-a produs, în mod incontestabil, într-un moment istoric foarte îndepărtat, iar amintirea lui s-a păstrat în tradiția multor popoare. La babilonieni, aceasta a îmbrăcat o formă coruptă și degenerată, în timp ce la evrei, grație inspirației divine, și-a păstrat puritatea și spiritualitatea sa deplină (cf. W. H. Guiton, *Le Cri des pierres*, ed. 1939, pp.31-35, contra tezei potrivit căreia textul biblic ar fi o ediție revăzută și îmbunătățită a narațiunii babiloniene și s-ar releva totodată existența a două surse de inspirație, a două tradiții diferite).

POTRIVIRE. (V. *Potrivit*).

POTRIVIT, POTRIVIRE, CUVENI, CUVENIRE, CUVENIT. În Biblie, cuv. redat în fr. prin *convenable* (convenabil, adecvat) iar în rom. prin *potrivit, cuvenit, bun, drept...* apare de cca 20 de ori (I Cr. 13.4; Ezra 4.14; Ps. 32.6; Ecl. 10.17, etc.). Termenii gr. *arestos, archeomai, sunarmologeomai, prepō* și *hieroprepēs* au fost traduși prin: *a se cuveni, a fi potrivit...* (de ex.: femeile să se îmbrace „cu fapte bune, cum se cuvine femeilor care spun că sunt evlavioase.” I Tim. 2.10) (F.A. 6.2; Ef. 4.16; Col. 3.18; Tit 2.3, etc.).

Regula dată de ap. Pavel urmărește să nu se facă nimic care să-l șocheze pe aproapele nostru (I Cor. 8.13), însă semnificația a ceea ce include buna-cuviință are o dimensiune personală, subiectivă și variază în funcție de timp și loc. Nimeni nu-și poate aroga dreptul de a dirija conștiința altuia sau de a-i impune ceva care se potrivea într-o anumită vreme ori într-un anumit loc. Ceva socotit necuviincios în sec. I în Corint nu mai este considerat la fel în civilizația noastră. Din contră, o anumită ținută, admisă în unanimitate de către membrii unor triburi din Africa sau America de Sud ar fi foarte șocantă în țările europene.

În Gal. 6.9, ap. Pavel îi încurajează pe galateni să facă binele și îi asigură că vor fi răsplătiți „la vremea potrivită”, adică la venirea Împărăției lui Dumnezeu pe pământ. În I Cor. 11.13, el face apel la judecata corintenilor pentru a estima dacă este cuviincios ca o femeie să aibă capul descoperit atunci când se

roagă sau proorocește într-o adunare publică. Codul regulilor de conduită al acelei vremi indica, desigur, un răspuns negativ la întrebarea respectivă.

POVARĂ. (V. *Greutate*).

PRADĂ. Captură provenită din jefuirea unei regiuni, a unui oraș, cucerite prin luptă. Cei ce comiteau jaful puneau mâna pe orice obiect care avea o valoare oarecare: ustensile de menaj, aur, argint, vite, prizonieri (aceștia erau transformați în sclavi) (Gen. 14.11, 12, 16; Num. 31.9, 26-52; Ios. 7.21). Referitor la cucerirea Canaanului, copiii lui Israel au primit porunca să nu lase nici un om cu viață, să nimicească toți idolii, să devasteze locurile unde se celebrau cultele idolatre. Într-un război ofensiv, Israel trebuia să omoare numai oamenii, îngăduindu-i-se să-și însușească prada rămasă (Num. 33.52; Dt. 20.14-16), cu excepția cazurilor când totul trebuia dat spre nimicire (anatemizat): oamenii erau omorâți iar bunurile intrau în vistieria sanctuarului; de asemenea, când o parte din prada de război era închinată Domnului (Num. 31.26-47; Ios. 6.19; I Sam. 15.2-3). David a promulgat următoarea lege: trupele rămase la calabălăcuri, pentru a le asigura paza, vor primi din prada de război o parte egală cu aceea a combatanților (I Sam. 30.23-25).

PRAF, PULBERE, ȚĂRÂNĂ. (În ebr.: *'aphar, 'abhaq; daqaq* = a măcina, a zdrobi, a sfărâma, a transforma în praf, etc.; termeni corespondenți în gr.: *konfortos; chous; choikos*). Într-o regiune unde nu plouă timp de câteva luni, solul se transformă rapid în praf. Ridicat și purtat de vânt, praful respectiv alimentează tornade devastatoare. De aceea nu este de mirare că praful și țărâna sunt un simbol al judecării divine (Gen. 3.14, 19; Is. 5.24; 17.13). Când Domnul amenință, în Dt. 28.24, că va trimite, în Țara făgăduinței, „praf și pulbere”, praful reprezintă pedeapsa aplicată de Domnul poporului Său, căci el simbolizează seceta. În Iudeea, vânturile care suflă dinspre pustie transportă nisip și praf, provocând evaporarea apei și uscarea vegetației.

Autorii sacri folosesc adesea cuv. *praf* în sens fig. Datorită abundenței sale, pulberea pământului evocă multitudinea (Gen. 13.16; 28.14; Num. 23.10; II Împ. 13.7; II Cr. 1.9; Iov 27.16; Ps. 78.27). A se așeza în țărână, a se rostogoli în pulbere, a-și presăra praf pe cap sau a-l vântura simbolizează jalea sau du-

rerea; a linge sau a mânca țărână semnifică umilirea (Ios. 7.6; Nem. 9.1; Iov 2.12; 16.15; 42.6; Ps. 72.9; 102.10; Is. 2.10; 47.1; 49.23; Pl. 2.10; 3.29; Ez. 27.30; Mica 7.17; Am. 2.7; Ap. 18.19) (V. *Cenușă*).

Folosirea cea mai semnificativă a cuv. *praf* (țărână) se află în Gen. 2.7, unde se spune că „*Dumnezeu a făcut pe om din țărâna pământului*.” Ac. verset reflectă concepția evreiască despre om: el este o ființă creată și părtaș întregii creații (cf. Iov 4.19). Când se spune că făptura omenească nu-i decât praf, aceasta exprimă fragilitatea, slăbiciunea sa (Ps. 103.14; cf. Gen. 18.27; etc.) precum și faptul că este o ființă muritoare (Gen. 3.19; cf. Iov 34.15; Ps. 104.29; Ecl. 3.20; 12.7; etc.). Cuv. *praf* (țărână) se mai aplică morții: a se culca, a adormi sau a coborî în țărână (Iov 7.21; Ps. 22.29); a intra, a se întoarce în țărână (Iov 34.15; Ps. 90.3; 104.29; Ecl. 3.20; 12.9); a aduce în (a reduce la) țărână (Ps. 22.15); a dormi în țărână (Dan. 12.2); a ridica un om din pulbere, a-l ridica din țărână sau a-l înălța din gunoi înseamnă a face să înceteze umilirea (I Sam. 2.8; I Împ. 16.2; Ps. 113.7); a se scutura de țărână semnifică a se ridica pentru o perspectivă nouă, mai bună (Is. 52.2).

În N.T., cuv. *praf* apare de 5 ori, în special în expresia: a scutura praful de pe picioare (Mt. 10.14; Mc. 6.11; Lc. 9.5; 10.11; F.A. 13.51). La părăsirea unui teritoriu păgân, fariseii aveau obiceiul să scuture praful de pe picioarele lor, gest care lăsa să se înțeleagă că ei considerau pământul ca o murdărie (v. *Picior*).

A arunca cu țărână în văzduh semnifica detestarea cuiva. Când David fugise din Ierusalim din pricina revoltei lui Absalom, Șimei, pentru a-și exprima ura, l-a blestemat, a aruncat cu pietre asupra lui și a vânturat praf (II Sam. 16.13). La Ierusalim, spumegând de mânie împotriva lui Pavel, mulțimile „*își aruncau hainele și azvârleau cu țărână în văzduh*.” (F.A. 22.23).

În general, cuv. *praf* subliniază fragilitatea omului, caracterul său trecător. Ideea de păcat nu este asociată acestui termen în N.T., lucru care însă se constată în cazul scrierilor de la Qumran (cf. 1 QH 15.21), precum și la Philon, unde contrastul dintre omul pământesc și cel ceresc denotă influența lui Platon. Philon a interpretat pasajul din Gen. 1.26 ca o relatare a creării omului ideal, iar cel din Gen. 2.7 ca o relatare a creării omului material. Cât privește textul din I Cor. 15.47-49, care utilizează o terminologie asemănătoare, acesta nu se amestecă deloc în clasificarea philoniană: pen-

tru Pavel, omul ceresc este Cristosul înviat, în timp ce omul pământesc (*din țărână*) este urmașul lui Adam și moștenitor al naturii sale muritoare. La învierea celor neprihăniți, toți credincioșii se vor îmbrăca cu omul ceresc (15.49-54).

PRAG, BUIANDRUG, CAPITEL, CHENAR, PERVAZ, RAMĂ. Piesă de lemn sau dintr-un alt material, așezată în poziție transversală și reprezentând partea de sus a tocului (ramei) unei porți (uși) [Ex. 12.22; în ebr.: *mašcof* (*machqoph*)]. Cuv. ebr. *'ayil* = berbec (I Împ. 6.31) a fost redat, în vers. fr. și rom., prin: *pragul de sus, buiandrug*... Însă termenul original pare să indice un prag proeminent; el figurează de 18 ori în descrierile arhitecturale din Ez. 40 și 41. Termenul ebr. *caštor* (*kaphtor*) (Am. 9.1; Țef. 2.14) a fost redat, fie tot prin *pragul de sus*, fie prin *capitel*. *Caštor* apare de 16 ori în Ex. 25 și 37, fiind tradus prin: *chenar, pervaz, ramă*, etc.

PRAȘTIE. Armă rudimentară, confecționată dintr-o fâșie de piele, mai lată la mijloc decât la capete, de fiecare dintre acestea fiind prinsă câte o sfoară. Piatra care urma să fie aruncată se pune în centrul curelei. Apoi, praștia era învârtită o dată sau de două ori deasupra capului și, dându-i-se drumul uneia dintre sforțele, piatra era proiectată violent. Praștiașul își ducea pietricelele într-un săculeț sau le pune grămăjoară la picioarele sale. Păstorii foloseau praștia pentru a-și proteja turmele de fiarele sălbatice sau pentru a împiedica rătăcirea animalelor lor (David: I Sam. 17.40).

Probabil că toate popoarele antice au folosit praștia în războaie: egiptenii, sirienii (I Mac. 6.51; 9.11); asirienii, perșii (Xenophon, *Anab.* 13.3, 18); sicilienii (Herod. 7.158). Printre mercenarii armatei romane, se numărau și praștiași. Printre israeliții de pe vremea Judecătorilor și la începutul monarhiei, beniaminii erau praștiași renumiți, ei servindu-se de mâna stângă (Jud. 20.16; I Cr. 12.2).

David l-a ucis pe Goliat cu o piatră aruncată cu praștia (I Sam. 17.48-50). Printre efectivele militare ale regilor Ioram, Iosafat, Ozia se numărau și praștiași (II Împ. 3.25; II Cr. 26.14). Praștia s-a dovedit eficientă chiar și la o dată mai târzie, în cadrul luptelor duse de evrei contra romanilor (Răzb. 2.17.5; 4.1.3).

În sens fig., Dumnezeu protejează pe copiii lui Israel, fiind gata „*să arunce cu praștia sufletul vrăjmașilor lui*” (I Sam. 25.29). În Zah. 9.15, dușmanii robilor Domnului vor fi zdrobiți ca pietrele de praștie.

(Spre deosebire de cea antică, praștia din zilele noastre este prevăzută cu o crăcană de care sunt prinse capetele elastice ale resortului propriu-zis, prin a cărui întindere și slăbire bruscă, piatra capătă forța necesară deplasării. *N. Ed.*)

PRAZ. În ebr. *Hatsir* (Num. 11.5). Sens obișnuit: iarbă. Semnificația probabilă în ac. pasaj este *praz*, deoarece termenul respectiv figurează alături de ceapa și usturoiul care se consumau în Egipt. Targumul lui Onkelos, Septuaginta, Vulgata, Versiunea Siriacă l-au tradus prin *praz*. De altfel, în aram., prazul se numește *hasir*, cuv. care se înrudește cu subst. ebr. *hatsir*. Prazul se cultivă pe mari suprafețe în Palestina.

PRAZNICUL ÎNNOIRII, HRAM. Sărbătoare anuală pe care a instituit-o Iuda Macabeul, în anul 165 î.Cr., pentru a se prăznuî curățirea și restaurarea Templului, adică exact la 3 ani după ce Antiochus Epiphanes îl profanase, introducând acolo idolatria grecilor și alte închinăciuni (I Mac. 4.52-59; cf. 1.54.59). Cere-monია respectivă, numită și Sărbătoarea Luminilor (Ant. 12.77), semăna mai degrabă cu Sărbătoarea Corturilor (II Mac. 10.6.7). Ea dura 8 zile; începea la 25 chisleu (care corespundea aproximativ lunii decembrie din calendarul nostru), ceea ce înseamnă că acest praznic avea loc iarna. Isus S-a aflat la Ierusalim cel puțin o dată, cu prilejul acestei sărbători și S-a adresat mulțimii adunate acolo (Ioan 10.22). Praznicul Înnoirii este ținut și astăzi de evrei.

PRĂJITURI. Semnificația cuv. ebr. *pannag* este greu de precizat. El indică un produs palestinian pe care îl cumpărau negustorii Tyru-lui (Ez. 27.17) (Cornilescu și GBV l-au tradus prin *turte*. *N. Ed.*). Abordând acest subiect, targumurile vorbesc despre o anumită bomboană. În akkad., *pannigu* indică un biscuit.

PREDESTINARE. Ac. termen indică hotărârea prin care Dumnezeu ar fi stabilit mai dinainte destinul temporal și veșnic al creaturilor Sale. Predestinarea ar reprezenta, așadar, scopul urmărit de Dumnezeu, mai înainte de veșnicii, cu privire la mântuirea sau respingerea fiecărui individ în parte. Prin urmare, predestinarea se deosebește de *alegere*, care s-ar sprijini pe opțiunea unor colectivități sau a unor persoane, opțiune menită să conducă la realizarea istorică sau eschatologică a planului divin. Aceasta este o definiție curentă.

V.T. prezintă esențialmente taina alegerii în Israel, popor pus deoparte, selecționat, ales pentru o vocație specială. Alegerea se caracterizează printr-o decizie liberă a lui Dumnezeu, al Căruia plan suveran nu poate fi modificat (Ps. 115.3; Dt. 4.35), pentru că El este Dispensatorul tuturor lucrurilor, fie ele bune sau rele (Iov 1.21; Am. 3.6; Is. 45.6 și urm.).

Totuși, alegerea lui Israel nu a fost un scop în sine. Ea a fost un mijloc prin care Dumnezeu urmărea să-și realizeze planul Său referitor la întemeierea Împărăției Lui. Când Dumnezeu l-a ales pe Avram, aceasta nu a fost o măsură pur personală și arbitrară. Legământul încheiat cu el și posteritatea sa viza binecuvântarea tuturor familiilor pământului (Gen. 12.2 și urm.). La fel s-au petrecut lucrurile și cu poporul Israel (Ex. 19.3-6; Dt. 4.34, etc.). În concluzie, alegerea nu este o predestinare prin care s-ar decreta un destin irevocabil pentru fiecare individ în parte.

Incontestabil, predestinarea ocupă un loc important în N.T. Evanghelia prezintă, în termeni foarte clari, conceptul despre suveranitatea deciziilor divine, a alegerii făcute de Dumnezeu și care precede orice decizie omenească, în vederea mântuirii indivizilor (Mt. 10.29 și urm.; Lc. 10.20; 12.32; Mt. 25.34, etc.). Însăși cunoașterea lui Dumnezeu este prezentată ca fiind un dar, acordat după bună plăcere a voii Sale, celor aleși de El (Mt. 11.25-27; 12.39).

Evanghelia după Ioan reproduce o serie de afirmații ale lui Cristos care înclină mai mult în favoarea predestinării decât cele redată în Evangheliile sinoptice! Astfel, iudeii nu cred pentru că nu *pot* înțelege cuvintele lui Isus (Ioan 8.43, 47); nimeni nu vine la Cristos, dacă nu-l atrage Tatăl (Ioan 6.44). Toți cei ce au fost rânduiți să-l aparțină lui Cristos vor veni la El (Ioan 6.37). Nu ucenicii L-au ales pe Învățătorul lor, ci El i-a ales pe ei (Ioan 15.16) și i-a cunoscut de la început (Ioan 13.18). Și totuși, doctrina aceasta nu suprimă, în a patra Evanghelie, afirmațiile referitoare la responsabilitatea necredincioșilor.

Susținătorii unei predestinări absolute pretind că se bazează pe scrierile ap. Pavel. Fără îndoială că, scoase din context, cap. 9 și 11 ale Epist. către Romani par să sprijine o doctrină a dublei predestinări: „*El are milă de cine vrea și împietrește pe cine vrea.*” (Rom. 9.14-18). Însă dacă recitim cu atenție capitolele respective, privindu-le din perspectiva întregului context paulin, ne vom da ușor seama că toată teologia lui Pavel referitoare la

alegere, ca și cea vizând predestinarea individuală, se sprijină pe două principii:

1. *Credinciosul* este predestinat în Cristos să devină asemenea Lui (Rom. 8.28 și urm.; Ef. 1.5, 11; 3.11; Gal. 1.4).

2. Această predestinare este singurul element care ține de voința suverană a lui Dumnezeu. Acțiunile omenești nu pot zădărnici cu nici un chip voia lui Dumnezeu. Inițiativa mântuirii îi aparține Lui în exclusivitate. Plecând de la premisa aceasta, Pavel pretinde menținerea, fără discuție, a gratuității absolute a mântuirii. Pe de altă parte, el respinge, fără nici o rezervă, ideea că trimiterea în pierzarea veșnică a celor ce au respins Evanghelia ar fi o acțiune divină nedreaptă și că împietrirea inimilor lor nu le-ar angaja responsabilitatea în aceeași măsură în care sunt răspunzători credincioșii de chietismul lor. Chiar dacă, luând în considerare cuvinte ca acestea: „*Duceți până la capăt mântuirea voastră...*” (sau: *Lucrați la mântuirea voastră*, în alte versiuni. N. Ed.) (Fil. 2.12); „*Luptă-te lupta cea bună a credinței...*” (I Tim. 6.12); „*Propovăduiește Cuvântul*” (II Tim. 4.2, etc.), ne aflăm în fața unor afirmații – după logica omenească, paradoxale – este totuși un fapt pe care și apostolul l-a recunoscut, când a scris: „*O, adâncul bogăției, înțelepciunii și științei lui Dumnezeu! Cât de nepătrunse sunt judecățile Lui, și cât de neînțelese sunt căile Lui!*” (Rom. 11.33).

În sfârșit, poziția altor autori ai N.T. vine în sprijinul lui Pavel. Astfel că suntem datori să recunoaștem că toată Scriptura „*afirmă, pe de o parte, suveranitatea necondiționată a voinței divine, inițiativa întotdeauna unilaterală a lui Dumnezeu, care se exprimă în alegerea și vocația indivizilor și se confundă, în permanență, cu predestinarea; pe de altă parte, gratuitatea mântuirii, care nu depinde niciodată de faptele omului, ci întotdeauna de credința în această gratuitate*” – (or, tocmai pentru că a nesocotit acest principiu, Israel, alesul lui Dumnezeu, s-a împietrit și a meritat retragerea provizorie a prerogativelor alegerii sale) – „*cu condiția ca nevoia de ascultare din partea omului și asumarea de către el a responsabilității pentru toate faptele sale să nu fie, pentru nimic în lume, nesocotite sau minimalizate.*” (Dict. Encycl. Westphal, art. *Predestination*, col. II, p. 424).

Oare va trebui să ne întoarcem spre teologie, și în special spre Reformă, pentru a găsi o explicație valabilă referitor la dogma predestinării? Inutil să ne orientăm spre teologia

scolastică deoarece, fiind fondată tocmai pe valoarea faptelor bune și meritele personale, ea nu poate susține decât o predestinare foarte fantezistă. Reforma, din contră, – și îndeosebi prin Calvin, a reluat, făcându-le și mai rigide, tezele Sf. Augustin despre harul lui Dumnezeu ca singură cauză a mântuirii, har care nu se poate pierde și căruia nimeni nu-i poate rezista. Ridicându-se, cu toată hotărârea, contra valorii faptelor bune și a nevoii de mediere din partea Bisericii, pentru obținerea mântuirii, Reformatorii au accentuat caracterul suveran al harului și au căutat sursa și siguranța mântuirii într-o predestinare mai mult sau mai puțin necondiționată.

În *Institution de la Religion chrétienne*, Calvin merge până la a afirma o dublă și implacabilă predestinare pe care Dumnezeu ar fi rostit-o înainte de veșnicii (Cartea a III-a, cap. 21-24). „*Noi numim predestinare* – scrie el – *planul veșnic al lui Dumnezeu prin care El a stabilit ce voia să facă din fiecare om. Căci El nu i-a creat pe toți pentru același scop, rândundu-i pe unii pentru viață veșnică, iar pe alții pentru osândă veșnică.*”

Dogma dublei predestinări elaborate de Calvin nu se justifică nici prin V.T., nici prin N.T. Într-adevăr, Domnul îi declară poporului Său: „*Ți-am pus înaintea viața și moartea, binecuvântarea și blestemul. Alege viața...*” (Dt. 30.15-20), iar ap. Pavel scrie: „*Dumnezeu vrea ca toți oamenii să fie mântuiți*” (I Tim. 2.4). În plus, trebuie să recitim cap. 14-20 din cartea a III-a a *Instituției* lui Calvin care vorbesc despre slăbiciunea și sărăcia creștinului și, ca urmare, nevoia pentru el de a rămâne în Cristos; libertatea creștinului și rugăciunea. Apoi, trebuie să mai citim cap. 7 din cartea a III-a, referitor la viața creștină, la renunțarea la noi înșine și la datoria de a trăi în dragoste, pentru a ne da seama că, deși Calvin neagă doctrina voinței libere pe plan teologic, o afirmă pe plan practic. De asemenea, trebuie remarcat faptul că Reformatorul nu a consacrat, în colosala sa operă, decât 70 de pagini apărării doctrinei dublei predestinări. Iar explicația pentru existența acestor 70 de pagini trebuie căutată simplu în reacția Reformatorului contra teoriilor unei Biserici care preconiza mântuirea prin fapte, pe temeiul autorității ei. Confruntat cu o Romă care persecută, martirizează și îi excomunică pe cei ce se împotrivesc autorității sale suverane, Calvin deplasează centrul de greutate spre Dumnezeu și prezintă grandioarea autorității Sale absolut suverane. Și, procedând astfel,

Calvin împinge raționamentul său până la extrem. Dogma dublei predestinări a constituit, pe vremea Reformei, un mijloc de eliberare și îmbărbătare, un izvor de mângâiere, o asigurare de nezdruccinat pentru cugetul unui număr uriaș de credincioși, după cum scria Eugène Choisy în cartea sa *Calvin, éducateur des consciences* (p. 121).

Privită numai din această perspectivă, doctrina dublei predestinări și-ar putea justifica prezența în scrierile teologice ale Reformei.

Valabilitatea limitată, în contextul istoric al sec. XVI, a dublei predestinări calviniste se pare că a fost subliniată de Reformatorul însuși prin scrierea multor altor pagini – la care ne-am referit mai sus – despre libertatea și responsabilitatea umană, pagini care ies din elementul pur tranzitoriu al disciplinei științifice, pentru a face corp comun cu însăși doctrina Reformatorului. Ulterior, Calvin, un om al Bibliei, lăsând pe seama Duhului Sfânt grija de a-i limpezi întreaga învățătură a Sf. Scripturi și de a pronunța ultimul cuvânt, corijează el însuși rigorile unei dogme excesive.

Cele câteva reflecții prezentate mai sus ar trebui să ne permită să aprofundăm mai mult gândirea lui Calvin și să ne dăm mai bine seama de dragostea lui fierbinte pentru Cuvântul lui Dumnezeu, Biblia. În definitiv, în loc să fim contrariați, citind opera lui Calvin, de prezența unor concluzii aparent contradictorii, mai bine să recunoaștem împreună cu el (ca și cu Pavel) că o redare perfectă, în cuvinte omenești, a adevărilor divine este practic un lucru imposibil. Căci Biblia afirmă predestinarea și, de asemenea, vorbește lămurit despre responsabilitatea omului. Într-adevăr, Biblia afirmă predestinarea, însă nu o comentează niciodată până acolo încât să declare că unii au fost *rânduși* pentru viața veșnică, iar alții pentru osândă și pierzare veșnică. Dumnezeu nu blesteamă pe nimeni printr-o hotărâre anticipată. Spre exemplu, blestemele rostite la adresa lui Ismael (Gen. 16) sau a Moabului (Num. 22; cf. Dt. 23.3-4) se pare că au fost provocate de anumite cauze omenești, fie ele individuale sau colective; oricum, ele sunt consecutive următoarelor cauze: neascultare, necredincioșie, nerespectarea Legii (Gal. 3.10, etc.). În ceea ce privește baza și scopul predestinării, Biblia lasă să planeze asupra lor un mister total, rezervându-l, în exclusivitate, lui Dumnezeu dreptul de a cunoaște o doctrină care rămâne secretul Lui și care nu devine perceptibilă omului – în sensul unei predestinări pentru mântuire –

decât atunci când acesta a trecut prin nașterea din nou (cf. Ef. 1.3 și urm.).

În definitiv, deoarece pentru Reformatori, inclusiv pentru Calvin, *predestinarea*, departe de a fi un subiect de speculație, a rămas *taina lui Dumnezeu* – sub niște aparențe contradictorii – tocmai de aceea au putut ei (Reformatorii) să restaureze dipticul sau cele două fețe ale Revelației: pe de o parte, suveranitatea lui Dumnezeu și gratuitatea îndreptăririi, iar pe de altă libertatea voinței de a alege și nevoia efortului personal în opera de sfințire. Tocmai de aceea, Reforma, departe de a limita zelul apostolic, a constituit un puternic instrument al activității misionare.

André Lamorte

PREDICA, PREDICĂ, PROPOVĂDUI, PROPOVĂDUIRE. În N.T., verbul *kêryssô* este cel mai caracteristic dintre termenii traduși în rom. prin *a propovădui* (Cornilescu) sau *a predica* (GBV, CLV, etc.). El apare de vreo 60 de ori (de ex., în: Mt. 3.1; Mc. 1.14; F.A. 10.42; I Cor. 1.23; II Tim. 4.2). *Euaggelizomai* este un sinonim care înseamnă *a anunța vești bune* sau *a evangheliza*. El este menționat de peste 50 de ori (de ex., în: Lc. 3.18; 4.18; F.A. 5.42; Rom. 10.15; I Cor. 1.17). Cuvântul *kêryssô* pune accentul pe actul propovăduirii, în timp ce *euaggelizomai* subliniază natura glorioasă a mesajului proclamat.

Luând în calcul însemnătatea acordată acestor termeni în N.T., ne surprinde să constatăm că V.T. nu indică proclamarea de către profeți a mesajului lor ca o *predicare*. În Iona 3.2, verbul *kêryssô* (folosit de Septuaginta), a fost redat de unii traducători prin *a proclama* (vers. *Colombe*, în fr.) sau *a vesti strigarea* (Cornilescu, GBV, etc. în rom.). În Is. 61.1, *kêryssô*, care este combinat cu *euaggelizomai*, a fost tradus prin *a aduce vești bune*. În Mica 3.5, proorocii mincinoși le vestesc (*kêryssô*) pacea celor dispuși să le dea ceva de mâncare. În II Pet. 2.5, Noe este numit „*propovăduitor al neprihănirii*” (Cornilescu) („*vestitor al dreptății*”, GBV, CLV, etc.; „*predicator al dreptății*”, Nițulescu, N. Ed.). Chiar dacă se remarcă unele diferențe între proclamația profetică (care include, în gen., o revelație directă) și propovăduirea creștină, profeții lui Israel pot fi considerați totuși predicatorii timpului lor (ei sunt predecesorii crainicilor sau vestitorilor Evangheliei), pentru că ei au predicat judecata și mântuirea și au chemat oamenii la pocăință. După robia babilonică, predicarea

textului Scripturilor V.T. a ocupat un loc important în liturghia sinagogii.

Așadar, predicarea reprezintă proclamarea, vestirea sau propovăduirea cuvintelor lui Dumnezeu cuprinse în Biblie. În N.T., proclamarea aceasta este centrată pe lucrarea de răscumpărare săvârșită de Isus Cristos, predicarea Evangheliei fiind mijlocul prin care oamenii sunt chemați la pocăință, credință și ascultare de Dumnezeu. Propovăduirea este mijlocul ales de Dumnezeu cu un dublu scop: vestirea Evangheliei mântuirii către păcătoșii pierduți și predicarea Cuvântului pentru creșterea și întărirea spirituală a celor născuți din nou.

Conținutul propovăduirii

În Evangheliile sinoptice, Isus este prezentat ca fiind un predicator, un învățător și un om care avea capacitatea de a vindeca (Mt. 4.23; Mc. 1.39; Lc. 1.44). El a predicat Vestea Bună a Împărăției lui Dumnezeu și a insistat asupra pocăinței și credinței în Dumnezeu (Mt. 9.35). Cristos a considerat activitatea Sa de propovăduire ca o misiune care l-a fost încredințată de Dumnezeu (Mc. 1.38). Misiunea Lui era tocmai împlinirea profețiilor mesianice (Lc. 4.18-21).

În cartea Faptelor și anumite pasaje din scrierile lui Pavel, și apostolii predică Împărăția lui Dumnezeu (F.A. 28.31; Rom. 10.8; I Cor. 1.23; I Tes. 2.9), dar centrul proclamării lor îl constituie Isus Cristos (F.A. 2.22-36; 5.42; 11.20; 17.3; II Cor. 1.19; 4.5).

N.T. operează o distincție între învățare și predicare (de ex. în: Mt. 4.23; 11.1; Ef. 4.11; I Tim. 2.7; II Tim. 1.11; 4.2-4), dar aceasta nu este nici rigidă, nici semnificativă. Dacă, de ex., la Mt. 4.23 Isus apare „*învățând și propovăduind*”, pasaje paralele din Mc. 1.39 și Lc. 4.44 folosesc numai cuv. *a predica*. Dacă Mt. 4.17 și Mc. 1.14-15 îl prezintă pe Isus „*propovăduind Împărăția lui Dumnezeu*”, Lc. 4.15 spune că „*El îi învăța pe oameni în sinagogile lor.*” Marcu utilizează fără distincție un termen și celălalt pentru aceeași formă a slujirii prin viu grai (cf. 1.14, 15, 21, 38, 39; cf. F.A. 5.42; 28.31; Col. 1.28). Prin urmare, acea diferențiere relevată de C. H. Dodd în „*Predicarea apostolică și evoluția ei*” (original publicat în engl. în anul 1936), nu are un caracter absolut în N.T., căci prin propovăduire și îndoctrinare predicatorii vestesc Evanghelia mântuirii veșnice pe temeiul morții și învierii lui Isus Cristos, Fiul lui Dumnezeu (Mt. 4.23; 11.1; II Tim. 4.2-4). Ceea ce ar trebui precizat este că predicarea vizează mai degrabă con-

vertirea necredincioșilor, în timp ce prin îndoctrinare (învățare) se urmărește edificarea credincioșilor.

În N.T., principalele cuv. gr. rediate prin a predica (propovădui) comportă și noțiunea de autoritate. Dar nu predicatorul prezintă importanță, ci mesajul pe care îl prezintă are autoritate. Mesajul predicatorului este plin de puterea lui Dumnezeu. După ce și-a exprimat dorința de a predica la Roma, Pavel adaugă că Evanghelia este „*puterea lui Dumnezeu pentru mântuirea fiecăruia care crede*” (Rom. 1.16). Când mesajul evanghelic este proclamat cu fidelitate, Duhul Sfânt, prin miracolul harului, produce credință în inima ascultătorilor și îi aduce pe orbi la lumina adevărului. El le dă viață celor ce erau cufundați în moarte din pricina păcatului (I Cor. 1.18 și urm.; cf. Ef. 2.1 și urm.).

Predicatorul creștin proclamă Evanghelia datorită apelului irezistibil care i-a fost adresat de Dumnezeu Însuși (F.A. 4.20). El strigă împreună cu Pavel: „*Vai de mine, dacă nu vestesc Evanghelia!*” (I Cor. 9.16). În acest scop, el a primit un dar special din partea Duhului Sfânt (cf. I Cor. 12.4-11, 28 și urm.). Îndeplinindu-și sarcina încredințată, predicatorul va obține o răsplată care întrece toate așteptările lui. (V. *Proclama*).

PREDICA DE PE MUNTE. Acesta este titlul dat de Sf. Augustin (354-430) cuvântării lui Isus rediate în Mt. 5-7, asupra căreia el a scris un comentariu intitulat *De Sermone domini in monte*. În comentariul respectiv, acest învățător al Bisericii prezintă modelul perfect al vieții creștine, o lege nouă pentru o viață nouă. Titlul dat de el s-a păstrat până în zilele noastre, în ciuda paralelor din Lc. 6.20-29 care situează discursul pe un podiș (6.17). Totuși, cele două localizări nu sunt neapărat contradictorii, dacă evangheliștii au privit din două puncte geografice diferite.

1. **Asemănări și deosebiri.** În fiecare Evanghelie, predica începe cu *fericirile*. La Matei, formularea este generală, adresându-se tuturor ucenicilor; la Luca, s-ar părea că discursul îi vizează mai direct pe cei aflați în jurul Domnului Isus. Însă în aceeași Evanghelie, *fericirile* sunt urmate de niște *vaiuri* (Lc. 6.24-26) care ar putea foarte bine să se adreseze unor noi ascultători care s-au alăturat grupului și cărora Învățătorul le adresează un serios avertisment. Căci dacă El Și-a început cuvântarea pe când era înconjurat numai de ucenici, a terminat-o în mijlocul unei

mulțimi (Mt. 7.28), a unui întreg norod (Lc. 7.1). În cele două Evanghelii, predica se termină cu pilda celor două case, zidite pe stâncă sau pe nisip, pentru ca toți să poată înțelege că auzirea Cuvântului lui Dumnezeu trebuie să fie urmată de împlinirea lui în viața practică. Textul lui Luca este cu mult mai scurt. El pune accentul pe iubirea vrăjmașilor (Lc. 6.27-36) și pe riscul asumat de cei ce se lasă antrenați în judecarea altora (6.37-45). Restul textelor care fac parte din cuvântarea redată de Matei sunt risipite la Luca în numeroase locuri. Cu ajutorul unei sinapse, este posibilă întocmirea unui tabel comparativ. O asemenea diferență dintre Matei și Luca ne-ar putea face să credem că este vorba de două discursuri diferite, dar observând cu atenție contextul atât de asemănător la Matei și Luca, o asemenea concluzie nu poate fi menținută. Este adevărat că la Matei Domnul îi cheamă pe primii ucenici (Mt. 4.18-22), în timp ce la Luca deja îi alege și îi consacră pe cei 12 apostoli (Lc. 6.12-16). Însă după predică, în ambele Evanghelii, urmează imediat vindecarea robului sutașului din Capernaum (Mt. 8.5-6; Lc. 7.1-2). De ce o asemănare atât de evidentă alături de atâtea diferențe izbitoare?

2. O compilație tematică. Evanghelia după Matei, deși respectă, în linii mari, ordinea cronologică a evenimentelor, prezintă și ordonează totuși textele, în special principalele cuvântări ale lui Isus, după o schemă precisă. Scriind în primul rând pentru evrei, Matei caută să-i convingă pe cititorii săi despre mesianitatea lui Isus. De altfel, el își structurează Evanghelia pe baza a 5 importante discursuri ale lui Isus care îi servesc drept jaloane. Cifra aceasta evocă cele 5 cărți ale lui Moise (Pentateuhul) (Sugestia îi aparține lui F. F. Bruce care o formulează în *Les documents du Nouveau Testament. Peut-on s'y fier?*, ediția 1977, p. 48). După Predica de pe munte, celelalte 4 discursuri sunt: apostolic, Mt. 10; cel al pildelor, Mt. 13; pastoral, Mt. 18; eschatologic, Mt. 24-25. Această construcție literară nu este arbitrară, structura Evangheliei putând fi ușor de recunoscut cu ajutorul unor jaloane clare: aceeași formulă apare la sfârșitul fiecărei cuvântări, și anume: „După ce a sfârșit Isus...” (7.28; 11.1; 13.53; 19.1; 26.1), această ultimă mențiune legând secțiunea respectivă de restul cărții. De asemenea, Matei îl prezintă pe Domnul Isus șezând pe munte, după cum și Moise s-a aflat pe un munte pentru a aduce revelația divină poporului lui Dumnezeu. Fără

îndoială că cititorii evrei vor fi sesizat acest paralelism.

Predica de pe munte, ca prima din serie, stabilește regulile după care trebuie să-și conducă viața cetățenii Împărăției. Este vorba de o *carte de identitate* a ceea ce trebuie să fie ucenicii lui Isus. Acest discurs, pronunțat în primul an al lucrării publice a lui Isus, în Galileea (Lc. 7.1), pe când ucenicii se aflau abia la începutul formării lor în școala Învățătorului, conține prea multe elemente pentru a fi fost rostit ca atare, în același loc și la aceeași dată. Este vorba nu numai de un material foarte abundent, dar și de modul neașteptat, fără o pregătire prealabilă, în care sunt introduse unele teme, cum ar fi, de ex., subiectul rugăciunii. Acest fapt ne conduce la supoziția că Matei a luat o predică istorică, al cărei text original a cuprins și fragmentul lui Luca. În jurul nucleului ales, Matei a țesut elementele corespunzătoare scopului pe care și l-a propus.

3. Scopul pe care și l-a propus Matei este dublu. După cum am mai spus, textul reprezintă o instruire a ucenicilor referitor la ceea ce trebuie să fie și să facă aceștia. Însă, de asemenea, pe baza autorității Celui ce vorbește (7.29), discursul este o atestare a Împărăției Sale divine, mesianice. Astfel, în prima parte importantă a secțiunii (5.17-48), Isus declară că este Cel ce a venit să împlinească Legea și proorocii (5.17), Cel ce judecă și întrece cărturarii și fariseii (5.20). Apoi, folosind o formulă pe care o repetă de 6 ori: „*Ați auzit că s-a zis... dar Eu vă spun...*” (5.21-22, 27-28, 31-32, 33-34, 38-39, 43-44), El îndrăznește să vorbească de pe aceeași treaptă cu Dumnezeu de la Sinai. De altfel, El este acel Dumnezeu. Textele care urmează cap. 5, sunt marcate de aceeași autoritate, astfel că reușita în viață, sub toate aspectele sale (Ps. 1.3) depinde de ascultarea și împlinirea cuvintelor Lui (7.24-27). Săvârșirea unor semne profetice sau miraculoase nu exclude nicidecum nevoia absolută a totalei supunerii față de cuvintele Sale (7.21-23). Cel ce vorbește astfel nu este un om oarecare, ci Împăratul împăraților! Și adresându-Se ucenicilor Săi, El comentează Legea, interpretând-o pe baza unui principiu pe care îl aplică fiecărui exemplu: a trece dincolo de gest și faptă, pentru a ajunge la intenția ascunsă a inimii; a muta accentul de pe litera pe spiritul Legii; a folosi porunca a 10-a ca o cheie a interpretării. Germenele crimei, adulterului și al tuturor celorlalte păcate se află deja în gândire, în emoția pe cale să ia naștere, pe care numai Dumnezeu o vede. Și procedând

astfel, Isus ne face să înțelegem de ce poate fi depășită neprihănirea cărturarilor și fariseilor (5.20). Ei sunt ipocriții dați în vileag mai departe (6.2, 5, 16). Cristos ne face aici să renunțăm la orice iluzie de a putea împlini cerințele Legii prin propriile noastre eforturi. Astfel, Kittel a observat în Predica de pe munte niște exigențe de asemenea dimensiuni încât conținutul ei îl conduce pe om la disperare și, deci, la pocăința față de Dumnezeu și credința în Isus Cristos (F.A. 20.21).

4. Diverse interpretări. Nu ne putem permite să menționăm aici toate soluțiile care au fost propuse. Ne vom mărgini la câteva interpretări. La începutul articolului, l-am menționat pe Sf. Augustin care a văzut în Predica de pe munte idealul vieții creștine. Mai târziu, când a sporit considerabil numărul celor ce s-au dedicat vieții monahale, această predică a fost considerată apanajul unei elite, conținând o serie de sfaturi pe baza cărora să fie atinsă perfecțiunea. Reformatorii au văzut în textul ei expresia perfectă a neprihănirii divine. Tolstoi, romancier rus și reformator social a încercat să identifice în Predica de pe munte legile principale care să conducă la făurirea unei lumi unde răul să nu mai existe. Soluție utopică, bineînțeles. Albert Schweitzer judecă textul discursului lui Isus într-un mod prea radical și total irealizabil, atribuindu-l unei etici locale, pentru credincioșii din Biserica primară, angajați într-o parousie iminentă. Interpretarea dispensaționalistă a văzut în Predica de pe munte un ansamblu de reguli destinate poporului evreu, căruia îi va reveni un rol de prim-plan în împărăția pământească milenială. Într-un mod mai simplu, mulți cercetători au considerat cuvântarea lui Cristos ca fiind o expunere a unei gândiri elevate și expresia a ceea ce omul ar trebui să fie și să facă.

În încheiere, noi spunem că predica respectivă exprimă voința divină care nu poate fi nicidecum atenuată, pentru că Isus ne transmite Cuvântul veșnic al lui Dumnezeu care nu este nici depășit, nici revizuit, nici perimat. Acest mesaj nu a fost dat ca un program destinat să amelioreze starea omenirii, ci se adresează acelor care, din punct de vedere spiritual, au părăsit lumea, pentru a intra deja în Împărăția lui Dumnezeu. La fel de adevărat este că, transpunând în practică, prin harul lui Dumnezeu, cuvintele Domnului Isus, creștinii sunt sarea pământului și lumina lumii (5.13-14). Procedând astfel, chiar dacă nu schimbă radical lumea în care trăiesc,

totuși ei sunt o reală binecuvântare pentru ea. În sfârșit, ne putem da seama că învățătura Domnului nostru nu constituie un ideal total nerealizabil, dar nu este nici un program pe care noi am reușit să-l împlinim la perfecție.

Din acest punct de vedere, Predica de pe munte are și dimensiunea sa eschatologică, lucru care rezultă clar din *fericirile* de la început și din pilda cu cele două case de la sfârșit.

Un simplu plan analitic

Manualul cetățenilor Împărăției (Mt. 5-7)

1. Ei sunt binecuvântați și constituie o binecuvântare pentru lume (5.1-16)
2. Relația lor cu Legea (5.17-48)
3. Practicile lor religioase (6.1-18)
4. Atitudinea lor față de bogățiile materiale (6.19-34)
5. Relațiile lor cu aproapele (7.1-12)
6. Mântuirea lor personală (7.13-29).

PREFERINȚĂ, ACCEPȚIUNE DE PERSOANE, FAVORITISM. (V. *Părtinire*).

PREGĂTIREA SABATULUI, ZIUA PREGĂTIRII. Ziua dinaintea sabbatului (Mc. 15.42; Ioan 19.31; Ant. 16.6.2; cf. Iudit 8.6). Pregătirea sabbatului Paștelor se caracteriza printr-o solemnitate specială (Ioan 19.14, 31).

PREOT*

*Deoarece lb. fr. dispune de doi termeni diferiți, care corespund cuv. rom. *preot*, respectiv *sacrificateur* și *prêtre*, textul original conține două articole, la fel de importante, pe care noi le vom prezenta succesiv (N. Ed.).

PREOT¹, SACERDOT. Deservent de cult, care oficia la altar și îndeplinea anumite ritualuri în folosul comunității. În calitate de mediator între om și divinitate, sacrificatorii (preoții) alcătuiau, în gen., o castă la egipteni, madianiți, filistenii, grecii, romanii (Gen. 47.22; Ex. 2.16; I Sam. 6.2; ; F.A. 14.13). Din vremurile cele mai îndepărtate, aceștia au fost persoane care au exercitat anumite funcțiuni religioase (de ex. Cain, Abel), înainte de organizarea preoției (sacerdoțiului). Și patriarhii au îndeplinit astfel de atribuții pentru familiile lor sau pentru tribul lor, de ex.: Noe, Avraam, Isaac, Iacov, Iov. Conducătorul unui popor era și preotul națiunii sale.

Pe vremea Exodului, unii israeliți aveau această prerogativă prin naștere. Creșterea numărului evreilor care recurgeau la oficiile lor a făcut ca israeliții investiți în funcții sacre să se consacre total preoției (Ex. 19.22). O

seamă de sacerdoți care nu aparțineau preoțimii israelite oficiale au continuat să officieze și după organizarea acesteia. Când Dumnezeu Se manifesta direct unui om, fără a apela la vreun preot, persoana respectivă recunoștea imediat dreptul său de a oficia fără intervenția mediatorilor oficiali (Jud. 6.18, 24, 26; 13.16). După dezbinarea împărăției, pe vremea lui Roboam, israeliții din Regatul de Nord nu au mai putut beneficia de slujba leviților, astfel că s-au văzut nevoiți a repune în vigoare vechiul obicei: capul familiei sau un alt israelit autorizat ridica un altar și aducea jertfe Domnului (I Împ. 18.30).

Poporul evreu, chemat la Sinai să alcătuiască o națiune organizată, a primit totodată un sanctuar și un corp sacerdotal demne de Numele Domnului. Aaron și fiii lui au fost desemnați pentru preoție, slujbă declarată ereditară și rezervată familiei lui Aaron (Ex. 28.1; 40.12-15; Num. 16.40; 17; 18.1-8; cf. Dt. 10.6; I Împ. 8.4; Ezra 2.36 și urm.). Toți fiii lui Aaron care nu prezentau vreun defect fizic, erau preoți (Lc. 21.16 și urm.). Când este menționată clasa lor, se vorbește de „*preoți*” sau de „*preoții, fiii lui Aaron*”, aluzie la ascendența lor (Lv. 1.5; II Cr. 26.18; 29.21; 35.14; cf. Num. 3.3; 10.8; Ios. 21.19; Nem. 10.38); mai sunt numiți „*preoții, leviții*”, cuvinte care aduc aminte de seminția din care provin (Dt. 17.9, 18; 18.1; Ios. 3.3; 8.33; II Cr. 23.18; 30.27; Ier. 33.18, 21; cf. Ex. 38.21). Mai târziu, se spune: „*preoții, leviții, fiii lui Iadoc*”, desemnare a unei ramuri a familiei lui Aaron (Ez. 44.15; cf. 43.19). Acest mod de a-i desemna pe deservenții de cult era ceva obișnuit pe vremea când se făcea o distincție netă între simplii *leviți*, ajutoare ale preoților (Num. 1.47-54) și preoții propriu-ziși (Ex. 28.1). Aducerea de jertfe pe altarul Cortului întâlnirii și apelarea la Urim și Tumim erau rezervate în exclusivitate urmașilor lui Aaron. Istoria o dovedește.

Preoții aveau 3 îndatoriri esențiale:

- să slujească Domnului în sanctuar;
- să învețe pe popor cuvintele Legii;
- să consulte pe Domnul prin intermediul lui Urim și Tumim (Ex. 28.30; Ezra 2.63; Num. 16.40; 18.5; II Cr. 15.3; Ier. 18.18; Ez. 7.26; Mica 3.11).

Preotul era supus unor dispoziții speciale (Lv. 10.8 și urm.). Acestuia îi era interzis să se căsătorească cu o femeie dezonorată sau repudiată. Preotul trebuia să ia de nevastă o israelită, fecioară sau văduvă, având o genealogie la fel de limpede ca a preotului (21.7;

Ezra 10.18-19; *Con. Apion*. 1.7). În exercitiul funcțiunii, preotul purta *haine sfinte*, pe care nu avea voie să le îmbrace în afara sanctuarului:

1. Chiloții (indispensabili), care acopereau porțiunea dintre brâu și coapse (Cornilescu spune: „*de la brâu până la glezne*”; în versiunea Radu-Galaction citim: „*de la coapse la genunchi*”, iar la Nițulescu apare: „*de suptu cōpse până în susu de glesne*”. N. Ed.).

2. Tunica, ajustată pe corp, dintr-o singură bucată, fără cusătură, ajungând (cel puțin la o dată târzie) până la glezne și fiind strânsă cu o cingătoare brodată, colorată simbolic.

3. O scufie. Toate aceste piese erau confecționate din in subțire (Ex. 28.39-42; Ant. 3.7.1-3). În timpul ceremoniilor religioase, preoții și leviții simpli îmbrăcau adesea un efod de in; purtatul acestei piese, nici pe departe comparabilă cu luxosul efod al marelui preot, nu era obligatoriu (I Sam. 2.18; 22.18; II Sam. 6.14).

Preoții din neamul lui Aaron (desigur a 3-a generație) au primit, conform poruncilor date de Moise, un număr de 13 cetăți cu locurile lor de pășunat și terenurile arabile, în măsură să acopere și nevoile urmașilor lor (Ios. 21.10-19) care s-au înmulțit considerabil de-a lungul secolelor. De aceea David i-a împărțit în 24 de cete. În săptămânile când aveau loc sărbători importante, cele 24 de cete oficiau laolaltă, însă în rest câte o ceată pe săptămână. Schimbul se efectua în ziua sabatului, înaintea jertfei de seară (I Cr. 24.1-19; II Împ. 11.5, 9; Ant. 7.14.7). Numai 4 cete de preoți s-au întors din Babilon cu Zorobabel (Ezra 2.36-39), însă toate cele 24 au fost reconstituite (cf. Lc. 15.9). Preoții alcătuiau o piramidă, în vârful căreia se afla marele preot. Immediat sub el era un preot (II Împ. 25.18), care probabil că trebuie asimilat cu „*căpetenia Casei lui Dumnezeu*” (II Cr. 31.13; Nem. 11.11) sau „*căpitanul Templului*” (F.A. 4.1; 5.24). Marii preoți sau capii preoților despre care se vorbește în N.T. erau: marele preot în funcție, marii preoți precedenți, aflați încă în viață, și membrii familiilor lor. Confuzia politică și dominația străină au infirmat legea referitoare la succesiunea marelui preot. Romanii îi numeau și destituiau după bunul lor plac pe bărbații investiți în această funcție atât de importantă. (V. *Ana; Caiafa*).

Preoții Noului Legământ. În V.T., ierarhia religioasă se prezenta astfel:

1. Aaron (sau succesorul lui), marele preot, care avea acces o dată pe an în Locul preasfânt în Ziua Ispășirii.

2. Preoții și leviții, ale căror atribuții se limitau la curtea sanctuarului și Locul sfânt.

3. Poporul de rând, căruia îi era îngăduit să-și aducă darurile până în curtea din fața altarului arderilor-de-tot.

În N.T., Cristos este Marele Preot, unic și desăvârșit (Evr. 7.24-28); credincioșii aparțin cu toții preoției împărătești și au devenit împărați și preoți asemenea Celui ce le-a asigurat accesul în Locul preasfânt a cărui perdea a fost sfâșiată (I Pet. 2.5, 9; Ap. 1.6; Evr. 10.19-22); mulțimea care ascultă Evanghelia stă la piciorul crucii de pe Golgota, jertfa Domnului Isus fiind cheia drumului care duce la Dumnezeu. În concluzie, deși dă o înaltă apreciere darurilor și slujbelor speciale, Noul Legământ nu recunoaște existența clerului, o castă separată a preoților, căci din perspectiva Noului Testament întreaga Biserică este o împărăție de preoți.

PREOT². N.T. folosește cuv. gr. *hiereus* (preot) pentru: 1. Isus Cristos; 2. preoții evrei; 3. toți credincioșii (I Pet. 2.9; Ap. 1.6; 5.10; 20.6).

Isus Cristos este, în fapt, singurul preot al Noului Legământ. După ce S-a înălțat la cer, El le-a trimis ucenicilor Săi Duhul Sfânt. Darul Duhului a inaugurat Noul Legământ și, totodată, a pus bazele Bisericii. Deoarece toți membrii Trupului Său au primit Duhul lui Isus Cristos sunt și ei acum preoți, profeți și împărați, și, în afară de Cristos, Marele Preot absolut indispensabil, ei nu mai au nevoie de un alt preot ca intermediar între Dumnezeu și ei: „Căci este un singur Dumnezeu și este un singur mijlocitor între Dumnezeu și oameni: Omul Isus Cristos” (I Tim. 2.5).

În cursul sec. II, activitățile cultice s-au concentrat pe oficiile de episcop, bătrân sau prezbiter și diacon. Această concentrare a fost motivată de lupta contra ereziilor, dar, pe de altă parte, ea îi reducea treptat pe ceilalți membri ai Bisericii la pasivitate: „Nimeni să nu facă nimic în Biserică fără episcop” (Ignațiu, *Smyrn.* 8.1). În sec. III, distincția între laici și cler a devenit generală, numai clerului fiindu-i îngăduit să explice cuvintele Sf. Scripturi. *Constituțiile apostolice* (III.10) le refuzau laicilor orice funcție sacerdotală. Consimțământul întregii Biserici rămâne necesar pentru numirea persoanelor ecleziastice, alegerea sau revocarea preoților. D. Watson constată: „În sec. III, cuv. *klēros* devine un termen consacrat pentru a-i desemna pe cei ce exercită o slujbă oficială în Biserică. În sec. IV,

distincția dintre preoți și laici a fost, în general, acceptată.” (V. Preot¹).

PREOȚIA UNIVERSALĂ A CREDINCIOȘILOR.

Expresia: *preoția universală a credincioșilor* nu apare în Biblie. Ea a fost inventată de Luther, care a folosit-o pentru prima dată în anul 1520, în scrierea sa intitulată „*Nobilimii germane*”, ca o formulă polemică îndreptată contra conceptului romano-catolic de oficiu sacerdotal. Expresia a fost reluată și de alți Reformatori, cu aceleași conotații. Doctrina respectivă se bazează pe textele N.T. care afirmă că toți credincioșii sunt preoți (sau sacerdoți): I Pet. 2.4-9; Ap. 1.6; 5.10; 20.6 și pe faptul că cuv. gr. *hiereus* (preot) este utilizat în N.T. pentru Isus Cristos, pentru preoții evrei și pentru credincioși în general. Nu există, așadar, în Noul Legământ, o funcție preoțească încredințată unei categorii speciale care să aibă un rol de mediere între Dumnezeu și oameni; Isus Cristos este singurul Mijlocitor recunoscut de Dumnezeu (I Tim. 2.5). La fel stau lucrurile și cu alte cuvinte rezervate de Septuaginta actelor oficiale de cler (*leitourgos, leitourgia, latreia, prosphora...*). Cuv. *klēros* (de unde a rezultat cler) se aplică întregului popor (*laos*, care a dat laic) al lui Dumnezeu, care este *klēros*, moștenirea lui Dumnezeu (I Pet. 2.4-9). Acest pasaj este textul clasic pe care se bazează doctrina preoției universale a credincioșilor. De aici rezultă următoarele:

1. Fiecare credincios poate acum să se apropie direct de Cristos, Piatra vie.

2. Fiecare credincios a devenit, prin nașterea din nou, o piatră vie, adică părtaș naturii lui Cristos (cf. II Pet. 1.4).

3. Credincioșii alcătuiesc împreună „*casa duhovnicească*”, adică templul lui Dumnezeu din Noul Legământ.

4. Tuturor li se adresează îndemnul de a se zidi unii pe alții.

5. Toți credincioșii sunt parte dintr-o „*preoție sfântă*”, ceea ce vrea să spună că ei îndeplinesc vocația de popor ales al lui Dumnezeu (Ex. 19.6).

6. Credincioșii sunt îndemnați să aducă jertfe duhovnicești, adică (potrivit cu Ps. 50.14, 23; 107.22; 141.2) rugăciuni, laude și mulțumiri (cf. Evr. 13.15), precum și ajutor practic acordat altora (Evr. 13.16).

7. Credincioșii sunt chemați, de asemenea, să vestească „*puterile minunate*” ale Celui ce i-a mântuit, adică „*să proclame lucrările mărețe ale lui Dumnezeu*”.

În concluzie, preoția universală a tuturor credincioșilor vizează pe: a) Dumnezeu, prin laudă; b) Biserica și lumea prin predicarea Cuvântului (zidire sufletească și evanghelizare). În sfârșit, asemenea preoției vechi-testamentale, ea cuprinde c) mijlocirea pentru cei credincioși și pentru păcătoșii nemântuiți.

Trebuie subliniat faptul că nu credincioșii, luați izolat, ci *poporul* Noului Legământ luat în întregime îndeplinește oficiul sacerdotal.

Și alte pasaje din N.T. pot constitui un fundament pentru doctrina preoției universale a credincioșilor. În special cele ce reiau vocabularul sacrificial al Vechiului Legământ și le cer tuturor credincioșilor să îndeplinească funcțiunile rezervate până atunci preoților. Astfel, Epist. către Evrei utilizează de multe ori expresia *a desăvârși* sau *a face desăvârșit*, atât pentru Cristos (2.10; 5.9; 7.28), cât și pentru cei credincioși (10.14). Se pare că aceasta este traducerea, în greacă, a formulei ebraice folosite cu prilejul investirii în slujba de preot. Noi toți am primit această investitură, asemenea Marelui nostru Preot, Isus Cristos. Slujba preoților Noului Legământ constă în:

1. *Dedicarea totală a vieții lor în slujba lui Dumnezeu, „ca o jertfă vie, sfântă, plăcută lui Dumnezeu”* (Rom. 12.1). Aceasta presupune cultul (*latrêia*) logic care decurge din răscumpărarea noastră și pe care toți preoții Noului Legământ sunt chemați să-l celebreze. Preotul se aduce, mai întâi, pe el însuși lui Dumnezeu (cf. II Cor. 8.5).

2. *O jertfă de laudă*. Noi toți avem acum acces în sanctuar (Evr. 10.20), acolo unde numai preoții puteau intra, și chiar în Sfânta Sfințelor unde numai marele preot avea dreptul să pătrundă o dată pe an. Cristos Însuși „ne-a deschis o cale nouă și vie, prin perdeaua dinăuntru” (care a fost sfâșiată). „*Prin El să aducem totdeauna lui Dumnezeu o jertfă de laudă, adică rodul buzelor care mărturisesc Numele Lui.*” (Evr. 13.15). În Ap. 5.8 și 8.3, tămâia care se înalță spre tronul Mielului este „*rugăciunea sfinților*”, adică rugăciunile tuturor creștinilor.

3. *Mijlocirea* era una dintre slujbele specifice preoților. Când ei se prezentau înaintea lui Dumnezeu, purtau pe umeri și la piept numele celor 12 seminții ale lui Israel (Ex. 28.9, 29; 39.6-7). Acum, toți răscumpărații Domnului au privilegiul și chiar datoria de a mijloci pentru toți oamenii (I Tim. 2.1), și în special pentru ceilalți credincioși și slujitori ai lui Dumnezeu (Ef. 6.18-19; II Tes. 3.1) – fie în

rugăciuni personale, fie în adunările de rugăciune (cf. F.A. 12.12).

4. *Vestirea Evangheliei* este prezentată de ap. Pavel ca o slujire preoțească „*pentru ca Neamurile să-I fie [lui Dumnezeu] o jertfă bine primită, sfințită prin Duhul Sfânt*” (Rom. 15.16). Toți creștinii sunt chemați să fie martori ai lui Isus Cristos (F.A. 1.8) și să dea socoteala despre nădejdea care este în ei (I Pet. 3.15). Una dintre slujbele încredințate preoților V.T. era să-i învețe pe israeliți Calea Domnului (Mal. 2.7). Purtând Cuvântul vieții, noi suntem deopotrivă preoți și profeți (Num. 11.29; F.A. 2.17; I Cor. 14.31; Fil. 2.15).

5. *Zidirea sufletească reciprocă* este un alt aspect important al preoției pe care noi suntem chemați s-o exercităm în folosul fraților și surorilor noastre.

Preoților le reveneau 3 funcțiuni esențiale: să slujească lui Dumnezeu în sanctuar, să învețe pe popor cuvintele Legii și să-L consulte pe Domnul (prin Urim și Tumim) (Ex. 28.30; Ezra 2.63; Num. 16.40; 18.5; II Cr. 15.3; Ier. 18.18; Ez. 7.26; Mica 3.11). Copiii lui Dumnezeu, în calitate de preoți ai Noului Legământ, au moștenit aceste funcțiuni. Pe lângă slujirea pe care l-o aduc lui Dumnezeu, ei sunt chemați să le slujească fraților lor prin învățătura reciprocă și ajutorul pe care li-l pot aduce în cunoașterea voii lui Dumnezeu. Epistolele abundă în recomandări de felul acesta, adresate tuturor creștinilor: „*Învățați-vă și sfătuiți-vă unii pe alții*” (Col. 3.16; I Tes. 5.11; Evr. 3.13; 10.25...), „*zidiți-vă unii pe alții*” (cf. Rom. 14.19), „*purtați-vă sarcinile unii altora*” (Gal. 6.2), întrețineți-vă „*cu psalmi, cu cântări de laudă și cu cântări duhovnicești*” (Ef. 5.19), îngrijiți-vă unii de alții (I Cor. 12.24-25).

6. *Binefacerea și dărnicia* sunt menționate ca jertfe în care Dumnezeu își găsește plăcerea (Evr. 13.16). Mulțumindu-le filipenilor pentru darul material primit din partea lor, folosește un limbaj preoțesc: „*un miros de bună mireasmă, o jertfă bine primită și plăcută lui Dumnezeu*” (Fil. 4.18; cf. II Cor. 9.11-14).

Aceste 6 aspecte care țin de slujba de preot al Noului Legământ le sunt comune tuturor creștinilor. Trebuie să mai adăugăm slujbele care diferă de la unul la altul, în funcție de darurile primite de fiecare credincios în parte.

7. *Exercitarea diferitelor daruri acordate pentru slujire* face parte din funcțiunile preoților-leviți ai Noului Legământ. În Rom. 12.6-8, Pavel îndeamnă fiecare mădular să slujească

celorlalte potrivit cu darul pe care l-a primit. Pasajul acesta survine imediat după menționarea primelor funcțiuni specifice preoților Noului Legământ: aducerea trupurilor lor ca o jertfă de care Dumnezeu va dispune potrivit voii Sale. Diferitele funcțiuni ale leviților (I Cr. 25.1, 6; 26.1; II Cr. 19.8-11; 30.16-17) se regăsesc în Biserică. Dumnezeu acordă mădulelor Trupului lui Cristos diferitele daruri enumerate pe listele charismelor (Rom. 12; I Cor. 12; Ef. 4), pentru îndeplinirea acestor funcțiuni.

Această doctrină a *preoției universale a credincioșilor*, ignorată timp de două secole, a fost teoretic redescoperită de către Reformatori, însă în mod practic, și-a găsit o aplicare foarte redusă în Bisericile Reformei. Așa se face că a trebuit să se aștepte venirea sec. XIX pentru ca ea să fie aplicată în viața de adunare, în anumite cercuri evanghelice.

PREPELIȚĂ. Pasărea care a constituit, de două ori, hrana providențială a israeliților, cu prilejul șederii lor în împrejurimile Sinaiului. În pustia Sin, prepelițele au venit seara și au acoperit tabăra (Ex. 16.12-13). A doua intervenție miraculoasă a avut loc la Chibrot-Hattaava (*Mormintele lăcomiei*). Împinse de vântul de SE care suflă dinspre Golful Aqaba, stolurile de prepelițe au căzut peste tabăra israeliților și în vecinătatea acesteia (Num. 11.31-34; Ps. 78.26-31). Cele două evenimente s-au produs de fiecare dată primăvara, la distanță de un an. În ebr., pasărea respectivă se numește *selav*. Analogia dintre acest termen și cuvântul arab *salwa* = prepeliță dovedește că este vorba despre această pasăre. Prepelița europeană (*Coturnix dactylisonans* sau *communis*) aparține ordinului galiforme (galinacee), familiei fazanide și subfamiliei perdinate (Perdrix). Fără să depășească 19 cm înălțime, prepelița este cea mai mică specie de tipul perdrix. Penele sale sunt cenușii, ceva mai deschise pe spate și pânțele. Prepelița este o pasăre migratoare. Venind din S, cîrduri de prepelițe ajung în Palestina prin martie și se reîntorc spre S înainte de apariția iernii. Când vântul o ajută din spate, prepelița zboară iute, însă dacă acesta își schimbă direcția sau păsările sunt epuizate datorită unui zbor îndelungat, stolul pur și simplu cade la pământ (Ant. 3.1.5). Atunci, oamenilor le este foarte ușor să prindă un mare număr de prepelițe. Este tocmai ceea ce se întâmplă și astăzi pe insulele și coastele mediteraneene. Israelii au prins atâtea păsări încât nu le-au putut consuma pe toate, și s-au văzut nevoiți

să le expună razelor soarelui împrejurul taberei (Num. 11.32), pentru a le usca, potrivit unei metode egiptene (Herod. 2.77).

PREPUȚ. (V. *Tăiere împrejur*).

PRERIE, PAJIȘTE, PĂȘUNE, STEPĂ. Cele 7 vaci din visul faraonului egiptean pășteau „în prerie” (în textul fr.) (Gen. 41.2, 18) (Cornilescu: „*printre mlaștini*”; Radu-Galaction: „*în păpuriște*”; GBV: „*printre trestii*.” N. Ed.). Într-adevăr, cuv. ebr. *'afu* a fost tradus prin *trestie* (Cornilescu; GBV, etc.) în Iov 8.11.

PREȘEDINȚIE. (V. *Conducere*).

PRETOR. Cuv. lat. care înseamnă: *cel ce merge în frunte*. Unul dintre principalii magistrați ai unei colonii romane. Denumirea corespunzătoare în gr. era *stratēgos* (F.A. 16.12, 20, 35). Colonii alegeau, de regulă, doi pretori pentru un an. Uneori li se conferea titlul de consul. Fiecare pretor era escortat de doi lictori, ofițeri care aveau sarcina de a merge înaintea magistratului pentru a-i croi drum prin mulțime, a-i impune respectul, a-i executa dispozițiile (v. 35, 38).

PRETORIU. Cuv. lat. care înseamnă: *aparținând unui pretor*. Inițial, termenul se referea la spațiul care înconjura cortul unui general, apoi la reședința oficială a guvernatorului unei provincii și, mai târziu, indica un palat. În N.T., pretoriul desemnează:

1. Reședința provizorie a lui Ponțiu Pilat la Ierusalim. În fața acestuia, Pilat și-a instituit tribunalul (Mc. 15.16; Mt. 27.27; Ioan 18.28, 33; 19.9, cf. v. 13). Unii arheologi l-au situat în fortăreața Antonia, însă procuratorii iudeii, când veneau la Ierusalim, locuiau de obicei în vechiul palat al lui Irod cel Mare (v. *Irod - palatul lui*).

2. Reședința permanentă a procuratorului roman la Cezareea. Pavel a fost internat acolo (F.A. 23.35).

3. Garda pretoriană din Roma, în sarcina căreia era pusă paza palatului imperial (Fil. 1.13). În cazul că ap. Pavel s-ar fi aflat la Efes sau Cezareea, când a scris Epist. către Filipeni, ar putea fi vorba de pretoriu, palatul guvernatorului. S-ar părea totuși că pretoriul și casa Cezarului sunt sinonime în Fil. 1.13 și 4.22.

PREȚ DE RĂSCUMPĂRARE. În V.T., cuv. ebr. tradus astfel este înrudit cu verbul a acoperi (care are și sensul de a absolvi).

Este folosit pentru a indica suma plătită pentru a răscumpăra viața cuiva, a izbăvi de la moarte (Ex. 21.28-30; Iov 33.24; 36.18). Se mai puteau răscumpăra: un sclav (Lv. 19.20), un prizonier (Lv. 19.20; Is. 43.13), un teren agricol (Lv. 25.24). Izbăvirea israeliților din robia egipteană a fost privită ca un act de răscumpărare (Dt. 7.8). Viața unui ucigaș din culpă nu putea fi răscumpărată (Num. 35.31-32). Uneori, la evrei, se acorda martorilor un preț de răscumpărare pentru a păstra tăcerea (I Sam. 12.3; Am. 5.12; Pv. 6.35). Pentru a-și răscumpăra poporul care ajunsese rob la Babilon, Dumnezeu a dat ca preț de răscumpărare Egiptul, Nubia și Saba (Is. 43.3; cf. 35.10). Expresia *preț de răscumpărare* mai era folosită pentru a indica suma plătită preoților în vederea răscumpărării unui nou-născut de parte bărbătească (Num. 18.16) care, după ultima urgie cu care fusese lovit Egiptul, îi aparținea Domnului (Ex. 13.2-3; Lv. 27.27; Num. 3.49-50; 18.16). Potrivit opiniei altor interpreți, nu erau răscumpărați decât băieții al căror număr îl depășea pe acela al leviților (Num. 3.41, 46-47; 8.18).

În N.T., cuv. *lytron* (derivat din *lyô* = a dezlega, a izbăvi, a răscumpăra) are același sens. Fiul omului a venit „*să-și dea viața ca răscumpărare pentru mulți*” (Mt. 20.28; Mc. 10.45), adică pentru a izbăvi pe toți cei ce acceptă, prin credință, jertfa vieții Sale pe cruce (Rom. 3.24; Gal. 3.13; I Tim. 2.6). El S-a pus chezaș, dându-și viața Lui pentru viața lor, pentru ca ei să fie liberi, asemenea unui prizonier sau sclav care a fost răscumpărat. Problema care i-a frământat pe teologi, în diferite perioade, pentru a ști cui i-a fost plătită această răscumpărare – lui Dumnezeu sau Satanei – a fost pusă greșit, deoarece ac. cuv. redă ideea de eliberare și, de asemenea, se referă la mărimea prețului plătit, nu la un anumit destinatar care și-ar fi însușit prețul acordat. Această idee este inclusă deopotrivă în cuv. a cumpăra (I Cor. 6.20) și a răscumpăra (I Pet. 1.18-19). Pentru răscumpărarea cu titlu de ispășire, ap. Pavel folosește cuv. *antilytron* (I Tim. 2.6) (V. *Răscumpărare*).

PREZBITER. (V. *Bătrân*).

PREZIDA. (V. *Conducere*).

PRIBOI DE FIER, PANĂ DE SCRIS, POANSON, STILET DE FIER.

1. Poanson și daltă de fier de care se foloseau scribii pentru a grava caractere în piatră

(Iov 19.24; Ps. 45.1; Ier. 8.8; 17.1). Denumirea, în ebr., este *et* sau *Heret* (Is. 8.1). Când se scria pe argilă moale un document, un contract, o scrisoare, se utiliza un stilet metalic. Îndesebi în cazul scriiturii cuneiforme, caracterele erau imprimate cu ajutorul unui instrument „*în formă de cui*”.

2. Peniță de trestie care era muiată în cerneală pentru a se scrie pe papyrus (III Ioan 13; cf. II Ioan 12). Mențiunea privind briceagul secretarului și a sulului care conținea cuvintele profetului în Ier. 36.23 implică întrebuințarea de către israeliți a penițelor de trestie, pe vremea lui Ioiachim.

PRIDVOR, VESTIBUL. Culoar prevăzut cu un acoperiș sprijinit pe niște coloane. Unele locuințe princiare erau prevăzute cu asemenea pridvoare (I Împ. 7.6-7). Fațada orientală a Templului lui Solomon prezenta un remarcabil vestibul (I Împ. 6.3; Ez. 8.16; Ioel 2.17). Unele palate erau prevăzute cu colonade la etajul superior (Jud. 3.23). Pridvoarele piscinei Betesda și pridvorul lui Solomon, în al doilea Templu, nu erau altceva decât niște culoare sprijinite pe un șir de coloane (Ioan 5.2; 10.23, în gr. *stoa*). Tinda unde s-a produs a doua renegare a lui Petru a fost, probabil, culoarul care ducea din stradă în curtea casei. După opinia unor traducători (de ex., Segond), Mt. 26.71 vorbește de *poartă*, iar Mc. 14.68 de *pridvor*. Darby și Sinodală (la noi Cornilescu, GBV, CLV) au, în ambele texte, *pridvor*.

PRIDVORUL LUI SOLOMON. O splendidă colonadă, numită astfel, a fost construită de Irod când acesta a clădit și înfrumusețat Templul evreilor. *Pridvorul lui Solomon* era amplasat la E de esplanada Templului, pe un rambleu care pornea din valea Chedronului (Ant. 20.9.7; Răzb. 5.5.1). Într-o zi, Isus Se plimba pe sub acest pridvor (Ioan 10.23). După înălțarea Domnului, apostolii stăteau deseori în pridvorul lui Solomon (cf. F.A. 3.11; 5.12).

PRIETENUL ÎMPĂRATULUI, AMICUL REGELUI, FAVORITUL SUVERANULUI. Ofițer de rang foarte înalt la curtea regală (Gen. 26.26; I Împ. 4.5), probabil confident și consilier al împăratului. Sub domnia regilor siromacedoneni, a existat o categorie de persoane privilegiate, care se bucurau de favoruri speciale și se numeau „*prieteni ai împăratului*” (I Mac. 2.18; 3.38; 6.9; 10) (V. *Preot*).

PRIGOANĂ (V. *Persecuție*).

PRIMI. (V. *Accepta*).

PRIMOGENITURĂ. (V. *Drept de întâi-născut*).

PRINS DE RĂZBOI, PRIZONIER, CAPTIV. În gen., cuv. gr. *aixmalôtos* (de la *aixmê* = săgeată, lance, bătălie) și *haliskomai* = a fi luat se referă la prizonierii de război care, în antichitate, erau tratați cu multă cruzime (Ex. 12.19; Num. 31.12; Dt. 30.3; 32.42; Is. 42.7) (V. *Prizonier*). Israel a fost dus în captivitate în Asiria (II Împ. 17.6; 18.11; I Cr. 5.6) și în Babilonia (I Cr. 9.2; Ezra 5.12), prefigurare a captivității printre toate națiunile ca pedeapsă pentru respingerea Mesiei (Lc. 21.24).

La fig., ac. cuv. vizează omul care este rob al legii păcatului (Rom. 7.23), ai cărui predecesori în V.T. „*trăiau legați în ticăloșie și în fiare*” (Ps. 107.10-16). Isus Cristos a venit în lume ca să le dea drumul celor apăsați de Diavolul și să pună în libertate pe prizonierii lui (Lc. 4.19; Ef. 4.8).

PRINT. (V. *Domnitor*).

PRISCA. (V. *Priscila*).

PRISCILA, PRISCA. Cuv. lat. care înseamnă *bătrânică*. Soția lui Acuila. La fel de zeloasă pentru răspândirea Evangheliei ca soțul ei, îl însoțea în călătoriile sale misionare (F.A. 18.1-3, 18, 26; Rom. 16.3; II Tim. 4.19). Apreciată foarte mult de ap. Pavel, Priscila este menționată uneori înaintea lui Acuila. (V. *Acuila*).

PRIZONIER, ÎNTEMNITĂȚAT. (În gr.: *desmios*, *desmôtês* = prizonier; *synaichmalôtos* = tovarăș de captivitate; *aichmalôtos* = prizonier de război).

În V.T., cu prilejul cuceririi unei cetăți, supraviețuitorii (în majoritatea cazurilor, femei și copii) erau luați ca sclavi (II Împ. 5.2; Dt. 21.10). Uneori, prizonierii erau fie omorâți (II Cr. 25.12; II Împ. 25.7, 21), fie luați captivi, cu picioarele goale și îmbrăcați sumar (Is. 20.4). Bărbaților li se legau mâinile și picioarele (Naum 3.10), iar femeile deveneau prada soldaților (Naum 3.5). Asirienii aveau obiceiul să pună un inel în nasul sau în buzele prizonierilor (Is. 37.29). Persoanelor importante și respectabile li se scoteau ochii (II Împ. 25.7). Prizonierilor care se răzvrăteau li se tăiau mâinile, picioarele, urechile, nasul sau limba (Ez. 23.25), iar în cazuri extreme li se smulgea pielea. Unii prizonieri erau trași în

țeapă. De regulă, copiii lui Israel nu luau prizonieri de război, ci dădeau spre nimicire (adică exterminau) populațiile învinse și ostașii rămași cu viață (Dt. 20.13-14; Ios. 6.17-21; I Sam. 15.3). În cursul deportărilor în Asiria și Babilon, israeliții au fost ei înșiși luați prizonieri. Cât privește cruzimea manifestată de învingători față de învinși și pierderea de către aceștia din urmă a unui teritoriu ce le fusese acordat pe temeiul legământului Domnului (Ps. 137.1 și urm.), acestea au constituit, pentru israeliți, urmarea ruperii comuniunii lor cu Dumnezeu (cf. Ps. 79).

În N.T., ap. Pavel se autointitulează „*întemnițat al lui Cristos Isus pentru Neamuri*”, adică misionarul special trimis de Dumnezeu la neevrei (Ef. 3.1; cf. 4.1; II Tim. 1.8; Film. 1.9). Expresia aceasta apare numai în Epistolele pauline scrise în închisoare, sau Epistolele captivității: Efeseni, Filipeni, Coloseni, Filimon și II Timotei. Pavel o folosește deoarece el era închis din pricina slujbei sale creștine: predicarea lui Cristos, Mesia cel făgăduit, propovăduire care a condus la arestarea sa la Ierusalim, urmată de transferul lui la Cezareea și la Roma. La Ierusalim, Pavel a fost închis în fortăreața Antonia (F.A. 23.10). La Cezareea, a fost întemnițat în pretoriul lui Irod (F.A. 23.35), dar la Roma se bucura de o relativă libertate (F.A. 28.16-17). În Rom. 16.7, apostolul îi menționează pe Andronic și Iunia ca tovarăși de temniță. (V. *Prins de război*).

PROCESUL LUI ISUS. Doi campioni ai drepturilor omului din antichitate, iudeii și romanii, și-au dat întâlnire cu prilejul unei tragice erori judiciare, și anume: *procesul lui Isus din Nazaret*.

Iudeii erau animați de dorința oarbă de a se debarasa de Isus, iar romanilor le era teamă de șantajul iudeilor. Iudeii și romanii simbolizează lumea religioasă și cea profană care, din rațiuni de interes, L-au respins pe Cristos.

I. Procesul în fața iudeilor

Iudeii „*s-au sfătuit împreună cum să prindă pe Isus cu vicleșug și să-L omoare*” (Mt. 26.4). Acestea au constituit preliminariile procesului și o verigă din lanțul numeroaselor sale neregularități.

1. *Interogatoriul prealabil*. În timp ce sine-driul era adunat laolaltă, Isus era reținut la Ana, socrul lui Caiafa, care era marele preot în funcție. Acolo, în afara oricărei proceduri legale – pentru că iudeii aveau nevoie de martori pentru a deschide un proces – El a fost interogat cu privire la ucenicii și învățătura

Lui (Ioan 18.19). În acest stadiu, Isus a insistat pentru audierea unor martori și administrarea de probe (Ioan 18.20-21), fără acestea fiind practic imposibilă o judecată dreaptă.

2. Noaptea judecății. Pentru capii religioși evrei, era important să se grăbească și să-L condamne pe Isus înainte de apariția ucenicilor și mai ales anterior sărbătorii Paștelor, căci ei se temeau de reacția mulțimii. De aceea, la lăsarea nopții au fost încuiate porțile Templului. Curtea casei marelui preot a servit ca *arest preventiv* neoficial. Iudeii s-au adunat pentru a complota contra lui Isus într-o sală apropiată curții centrale, de care o despărțea doar un șir de stâlpi. Era un loc de trecere între curte și apartamentul locuit de preotul Ana. Preoții cei mai de seamă au căutat martori cu tot dinadinsul, dar nu au fost deloc satisfăcuți, deoarece probele testimoniale nu erau concordante (Mc. 14.56; cf. Dr. 19.15). Una dintre acuzațiile aduse lui Isus se referea la demolarea Templului lui Irod și zidirea unui nou templu în 3 zile (Mc. 13.2; F.A. 6.13-14). Potrivit iudaismului contemporan, pretenția aceasta era echivalentă cu afirmația mesianității Sale. Ioan a explicat semnificația cuvintelor lui Isus care îi fuseseră răstălmăcite: El se referise la templul trupului Său (Ioan 2.19). În acest timp, Isus tăcea. În final, pradă unui gest de disperare, marele preot L-a împins pe Isus să depună jurământul (Mt. 26.63-64) și să declare răspicat dacă era sau nu „*Cristosul, Fiul lui Dumnezeu cel binecuvântat*” (Mc. 14.62). Deși era conștient că aceasta avea să-L coste viața, Isus a făcut această afirmație: „*Da, sunt!*” În plus, aluzia la „*Fiul omului*” și la citarea implicită a Ps. 110.1 și Dan. 7.13 nu lăsa loc nici unei îndoieli asupra celor de mai sus. Realizând asta, Soborul iudaic, în unanimitate, L-a declarat pasibil de pedeapsa capitală, toți membrii sinedriului fiind martori ai „*hulei*” rostite de Isus din Nazaret. Pentru că El era om, nu putea fi și Dumnezeu, gândeau iudeii. Din punctul lor de vedere, declarația lui Isus era vrednică de moarte. Gestul simbolic al marelui preot – sfășierea hainelor – era, conform cu ceea ce spune Mișna, un preludiu al pronunțării verdictului: condamnarea la moarte. Ei L-au acuzat, dar nu-L puteau condamna. După toate acestea, soborul s-a dispersat în neorânduială. Unii L-au scuipat în față pe acuzat, alții L-au palmuit sau L-au lovit cu pumnii (Mc. 14.65). Această ședință nocturnă fiind ilegală (după Mișna, tribunalul nu putea delibera nici noaptea, nici în zile de sărbătoare sau în ajunul lor), decizia sanhe-

drinului trebuia ratificată într-o ședință diurnă. În plus, numai plenul soborului putea să se pronunțe referitor la pedeapsa capitală (Mc. 15.1).

3. Ședința matinală a sinedriului. În dimineața zilei de vineri, fariseii, bătrânii poporului și cărturarii s-au strâns laolaltă pentru a da o aparență de legalitate deciziei pe care o luaseră în cursul nopții precedente. De asemenea, soborul trebuia să întocmească „*dosarul*” înainte ca Isus să compară în fața lui Pilat. Marele preot a continuat conducerea dezbaterilor, fără a relua ceea ce nu dăduse rezultat la primul interogatoriu. Curtea L-a anchetat iarăși pe Isus. El a reafirmat că este Fiul lui Dumnezeu. Auzind o asemenea „*blasfemie*”, iudeii au început să strige, turbând de furie: „*Ce nevoie mai avem de mărturie? Noi înșine am auzit-o din gura Lui!*” (Lc. 22.71). Apoi, „*s-au sculat toți și L-au dus pe Isus înaintea lui Pilat.*” (Lc. 22.66 - 23.1). Hula a fost singura vină pusă pe seama Lui în cursul acestei ședințe. În contextul procedurii juridice evreiești tradiționale, numeroase neregularități au fost comise în cursul acestui proces: făcând abstracție de momentul dezbaterilor (abatere semnalată mai sus), judecata trebuia să fie precedată de trimiterea unui crainic de-a lungul și de-a latul țării, pentru a face apel la martori. Martorii acuzării trebuiau să producă două mărturii concordante (în timp ce un singur martor al apărării era suficient pentru achitarea pârâtului), acuzatul trebuia să beneficieze de asistența unui avocat. Judecătorii nu puteau funcționa nici ca acuzatori, nici ca martori. O sentință de condamnare la moarte nu putea fi pronunțată în mai puțin de 24 de ore de la prima înfățișare.

II. Procesul în fața autorităților romane

Deși a fost declarat vinovat, sentința nu era definitivă, pentru că numai Roma avea dreptul de a pronunța pedeapsa capitală (Ioan 18.31).

1. Încercare de achitare. Iudeii au încercat să-i dea de înțeles, în mod clar, lui Pilat că ei își rezervau dreptul să-l judece pe Isus și că guvernatorul trebuia doar să ratifice judecata lor, ordonând execuția. Uneori, se dădea curs unui asemenea procedeu, îndeosebi când guvernatorii romani erau prea puțin interesați de cazul în discuție sau când doreau să le facă pe plac iudeilor, cu precădere în chestiunile de ordin religios. Dar Pilat nu a vrut să cedeze, de data aceasta, presiunilor iudeilor și le-a spus: „*Luați-L voi și judecați-L după Legea voastră*” (Ioan 18.31). În acel moment, Pilat le lăsa iudeilor libertatea să aleagă: fie

să-L judece ei înșiși pe Inculpat și să-L aplice pedeapsa care era de competența lor, fie să accepte ca Acuzatul să fie deferit guvernatorului, lăsându-i acestuia toată libertatea de a proceda în consecință.

2. Învinuiri. Dacă Isus trebuia să fie judecat și condamnat de autoritățile romane, era necesară găsirea unui nou cap de acuzare, pentru că în dreptul roman, blasfemia nu constituia un motiv de osândire la moarte. Și atunci, iudeii au dat curs liber unor plângeri improvizate, susceptibile să impresioneze un magistrat interesat de menținerea ordinii publice: Isus duce poporul în rătăcire, incită cetățenii să nu plătească impozitele cuvenite cezarului și Se dă drept împărat (Lc. 23.2). Pilat s-a oprit doar la acest ultim cap de acuzare căci, dacă așa stăteau lucrurile în realitate, Isus era vinovat de trădare și pasibil de pedeapsa capitală. În codul penal roman, trădarea era privită ca un act de cea mai mare gravitate.

3. Interogatoriul și achitarea Acuzatului. Pilat se întoarce în pretoriu pentru a lua un interogatoriu lui Isus. El își recunoaște calitatea de Împărat, dar precizează că nu avea nici cea mai mică intenție să submineze regimul politic. Autoritatea Sa decurgea din adevăr: „Eu pentru aceasta M-am născut și am venit în lume: ca să mărturisesc despre adevăr.” (Ioan 18.37). Pe deplin mulțumit de cele auzite, Pilat a ieșit din odaia de judecată și a pronunțat, în auzul iudeilor, sentința de achitare: „Eu nu găsesc nici o vină în El.” (v. 38). Această hotărâre a guvernatorului ar fi trebuit să pună capăt dezbaterilor, dacă scopul procesului ar fi fost dovedirea vinovăției sau nevinovăției Acuzatului.

4. Strămutarea procesului la tribunalul lui Irod. Când iudeii au început să vocifereze, Pilat s-a pomenit împins într-o fundătură. Însă deodată cuvântul Galileea a răsunat în urechile lui, sugerându-i o idee strașnică: Irod Antipa se afla la Ierusalim; atunci de ce să nu-l onoreze, apelând la el pentru soluționarea cauzei? Irod a apreciat intenția, dar era un copoi mult prea versat pentru a se implica într-un caz de trădare. El s-a mulțumit să-L trateze pe Isus cu dispreț, și-a bătut joc de El (Lc. 23.11) și L-a trimis înapoi la Pilat.

5. Isus sau Baraba? Isus este adus iarăși la Pilat. Acesta mai întreprinde două tentative pentru a obține achitarea Acuzatului (Lc. 23.13-23). Mai întâi, el convoacă din nou autoritățile evreiești, le prezintă rezultatele propriului interogatoriu, precum și ale anchetei lui Irod și le comunică decizia sa de a-L

pune în libertate pe Isus, după ce I se va fi administrat o pedeapsă corporală.

În plus, acum când „știa că [fruntașii iudeilor] din pizmă îl dăduseră pe Isus în mâinile lui” (Mt. 27.18), a hotărât să se adreseze direct poporului, bazându-se pe obiceiul grațierii unui întemnițat cu prilejul sărbătorii Paștelor. Numai că noroadale, manipulate de preoții cei mai de seamă și de bătrâni (Mt. 27.20), au cerut eliberarea lui Baraba și răstignirea lui Isus (Lc. 23.18). Confruntat cu insistența noroadelor, Pilat afirmă înaintea tuturor, prin gestul simbolic al spălării mâinilor, nevinovăția sa referitor la această condamnare la moarte (Mt. 27.24).

6. „Iată omul!” Apelând pentru ultima dată la sentimentul de omenie al iudeilor, Pilat îl aduce pe Isus în fața lor, cu spatele sfâșiat de bice, cu o cunună de spini pe cap și îmbrăcat într-o manta de purpură. Dar aceștia cer cu și mai multă înverșunare: „Răstignește-L! Răstignește-L!” (Ioan 19.1-6).

7. Condamnarea la moarte. De acum încolo, nici un compromis nu mai era posibil. Pilat trebuia să aleagă între a-L pune în libertate și a-L da la moarte pe Isus. Teamă de șantaj [denunțarea sa care ar fi condus la retragerea titlului de „prieten al Cezarului” (Ioan 19.12) – ceea ce echivala cu o condamnare la moarte] a influențat decizia sa definitivă. Pentru a-i liniști pe iudei, Pilat L-a dat pe Isus în mâinile lor (Ioan 19.16).

Acest proces este relatat detaliat în cele 4 Evanghelii, pentru a-i convinge pe cititori cu privire la caracterul ilegal al procedurii și la nevinovăția lui Isus față de legile evreiești și romane.

PROCLAMA, PROCLAMARE. [În ebr.: *qārā'* ș.a. cu ideea comună de: a chema, a face apel, a striga, a predica (*qeria*, *basar*). În gr.: *kēryssō* = a face o declarație publică (Ex 32.5); a da publicității, într-un mod solemn, o hotărâre provenită din partea autorităților statului].

În V.T., profeții proclamau Cuvântul Domnului (Ier. 34.8-9; Ioel 1.14; 2.15; 3.9; Iona 3.5-7; Mica 3.5...). Concepte înrudite: a vesti (v. ac. cuv.), a predica. Proclamarea profetică începe la Gen. 4.26. Avraam a proclamat Numele Domnului (Gen. 12.8; 13.4; 21.33). La fel au procedat psalmiștii și proorocii (Ps. 22.22; Is. 12.4; 59.4), în calitate de purtători de cuvânt ai lui Dumnezeu (Ier. 15.19). A proclama Numele Domnului poate însemna, de asemenea: a-L lăuda, a-L celebra, a vesti mântuirea Sa, adevărul Său, neprihănirea Lui,

isprăvile Sale. Profeții erau conștienți de calitatea lor de crainici ai lui Dumnezeu, având sarcina de a proclama hotărârile Sale (Ier. 2.2; 11.6; Is. 40.6; Iona 1.2; 3.2; Zah. 1.14; Ps. 105.1). Uneori, această proclamare se făcea prin strigăte, jubilații sonore, mesaje verbale dublate de sunetul instrumentelor (de altfel, este ceea ce indică verbele utilizate în Ex. 36.6; II Cr. 24.9; Dan. 5.29; Ier. 20.8; Os. 5.8; Zah. 9.9).

În N.T., cca 30 de cuvinte de nuanțe diferite se referă la proclamarea, vestirea și mărturisirea Evangheliei. *Kēryssō* se referă etimologic la: o proclamație solemnă rostită de un crainic (= *kēryx*; I Tim. 2.7; II Tim. 1.11; II Pet. 2.5), transmiterea unui mesaj emis de o autoritate superioară (cf. Ap. 5.2), publicarea unui anunț de interes general (Mt. 11.5; F.A. 16.10; Rom. 1.15; I Cor. 1.17). Ac. cuv. a fost tradus adesea prin a predica – într-o accepțiune mai recentă, prin predicare se înțelege atât evanghelizare, cât și învățatură. În N.T., *kēryssō* se referă la aducerea la cunoștința necreștinilor a mesajului Evangheliei. Conținutul acestei proclamații se numește *kērygma*, termen general care definește esența mesajului creștinismului.

Elementele principale ale propovăduirii (proclamației) evanghelice sunt:

1. Împărăția lui Dumnezeu a devenit realitate în Cristos (Mt. 9.35); El este Domnul (II Cor. 4.5) întregului univers (Ap. 11.15).

2. Dumnezeu invită toți oamenii să se pocăiască sau să se convertească (convertire înseamnă întoarcere la stânga-mprejur) (Mt. 3.2; 4.17) și să se împace cu El (II Cor. 5.18). Dacă Dumnezeu Se apropie de om, acesta trebuie să-și schimbe atitudinea față de El (Mt. 10.7; Lc. 9.2). Fără pocăință, fără naștere din nou, nimeni nu poate intra în Împărăția lui Dumnezeu (Ioan 3.3).

3. Pentru a împăca pe păcătos cu Sine Însuși, Dumnezeu L-a trimis în lume pe Fiul Său: Isus Cristos și-a dat viața ca jertfă de ispășire pentru păcatele noastre. Esența propovăduirii creștine este una și aceeași: Cristos răstignit pentru păcatele noastre și înviat pentru neprihănirea noastră (F.A. 9.20; Rom. 16.25; I Cor. 1.23; 15.14).

4. Prin credința în acest mesaj și pe temeiul promisiunilor divine, păcătosul primește mântuirea (Rom. 1.16; 3.22, 28; 4.3, 5; 9.33; 10.9-10; I Cor. 1.21; Gal. 2.16; I Pet. 1.7).

5. Cel ce crede este îndreptățit (justificat, socotit neprihănit), adică declarat drept de Dumnezeu Însuși (Rom. 1.17; 3.24, 26, 30; I Cor. 1.30) și primește din partea Lui darul vieții veșnice (Rom. 6.23).

Proclamarea (propovăduirea) este făcută de un crainic (vestitor) chemat de Dumnezeu (Rom. 10.15 cf. Mc. 3.14; Lc. 4.18; 9.2; F.A. 26.16-18; I Cor. 9.16); propovăduitorul respectiv dispune în spatele mesajului său (II Cor. 4.5; II Tim. 1.11), dar conduita sa trebuie să-i confirme vocația (Rom. 2.21; I Cor. 9.27). Mesagerul Evangheliei nu ține seama de gusturile celor cărora li se adresează (Gal. 1.10; II Tim. 4.3), de rigorile intelectuale sau de regulile retoricii (I Cor. 1.21; 2.4), nici de oportunitatea momentului (II Tim. 4.2), ci de nevoile reale ale auditoriului (I Cor. 9.19-20; II Tim. 2.15). Scopul urmărit de purtătorii Vestii Bune este aducerea ascultătorilor lor la credință (Rom. 10.10, 17; I Cor. 2.4-5; 15.12-28) și ascultare (Rom. 1.5) pe care Dumnezeu Însuși le produce în sufletele oamenilor (Rom. 10.8; Fil. 2.12-13; Ef. 2.8-10) (V. *Kerygma*).

PROCONSUL, DREGĂTOR. Cuv. latin care înseamnă *vice-consul*. Guvernatorul unei provincii romane aflată sub jurisdicția Senatului (F.A. 13.7; 18.12; 19.38). Numit pentru un an, el administra provincia respectivă cu autoritatea unui consul. Chestorii îl asistau, percepeau impozitele și le vărsau în vistieria gerată de Senat. (V. *Galion*; *Sergius Paulus*).

PROCOR. (V. *Prohor*).

PROFAN, PROFANA, PROFANARE, PĂNGĂRI, PĂNGĂRIRE. (În ebr.: *hōl*, de la *hālal* = a deschide, a croi drum; în gr.: *bebēloō*, de la *bainō* = a umbla. Semnificație literală: *(loc) unde se poate umbla, (loc) accesibil*. Profanul reprezintă opusul a ceea ce este sacru sau divin (Lv. 10.10; Ez. 22.26; 42.20; 44.23). De ex.; pâinea obișnuită, în contrast cu cea sfințită (care se punea înaintea Domnului) (Lv. 24.5 și urm.; I Sam. 21.5). A profana înseamnă a întina, a păngări, a încălca, a viola (Numele lui Dumnezeu, Mal. 1.11-12; patul unui tată, Gen. 49.4; Templul, F.A. 24.6; sabatul, Mt. 12.5) (GBV traduce prin *a profana*, CLV are *a păngări*, iar la Cornilescu apare *a spurca*. N. Ed.). Subst. *profan* are sensul de necurat, și se aplică zonei publice a Ierusalimului, în contrast cu spațiul pur, rezervat Templului (Ez. 48.15). El se aplică, de asemenea, omului nelegiuit, corupt (Ier. 23.11; I Tim. 1.9), iar adj. *profan* se aplică discursurilor eretice (I Tim. 4.7; 6.20; II Tim. 2.16). Esau este numit profanator (lunesc) (Evr. 12.16), deoarece el a desconsiderat *ceea ce era pus deoparte, ceea ce avea caracter sacru*, respectiv calitatea pe care i-o conferea dreptul de întâi-născut.

PROFET. (V. *Prooroc*).

PROFEȚIE. (V. *Proorocie*; *Oracol*).

PROFUND, PROFUNZIME. (V. *Adâncime*).

PROHOR, PROCOR. Nume gr. care înseamnă: *cel ce dirijează corul dansatorilor*. Unul dintre cei 7 diaconi, aleși pentru a purta de grijă văduvelor evreice care vorbeau grecește și, probabil, creștinilor săraci din Ierusalim (F.A. 6.5).

PROMISIUNE. (V. *Făgăduință*).

PROOROC. Persoana investită de Dumnezeu cu autoritate pentru a le transmite oamenilor mesajul voii Sale și a-i învăța căile Domnului.

Instituirea proorocilor

Dumnezeu a promis ridicarea în mijlocul poporului Său a unor oameni aleși de El, capabili să transmită, cu deplină autoritate, toate mesajele provenite din partea Lui (Dt. 18.18-19). Moise a fost un model, pentru toți profeții care au venit după el, în ceea ce privește ungerea, orientarea doctrinală, atitudinea față de Legea Domnului, învățătura. În multe privințe, se poate constata o apropiere izbitoare între Moise și Cristos (cf. v.18; F.A. 3.22-23).

Profetul Zaharia evocă această autoritate specifică proorocilor Domnului: inspirați de Duhul lui Dumnezeu, ei au comunicat poporului cuvintele Sale, iar evenimentele prezise s-au împlinit întocmai (Zah. 1.6; 7.12; cf. Nem. 9.30). Dumnezeu a fost Cel ce a ales, a chemat și a instruit profeții. În numeroase cazuri, la începutul vocației lor – care nu era ereditară – viitorii prooroci au manifestat o rezistență lăuntrică (Ex. 3.1 - 4.17; I Sam. 3.1-20; Ier. 1.4-10; Ez. 1.1 - 3.15). Cuvântul Domnului, transmis profeților în diverse moduri, era confirmat prin intermediul unor semne, prin îndeplinirea prezicerilor, prin conformitatea cu spiritul învățăturilor Legii mozaice. Dumnezeu ia act de atitudinea manifestată de poporul Său – ascultare sau desconsiderare – față de cuvintele transmise prin robii Săi, proorocii (Dt. 13. 1-5; 18.18-20).

Profeții falși (mincinoși)

În afară de proorocii care vorbeau în numele unui dumnezeu străin (Dt. 18.20; I Împ. 18.19; Ier. 2.8; 23.13), au existat și profeți care spuneau minciuni în Numele Domnului (Ier. 23.16-32). Aceștia din urmă erau de două feluri:

1. Impostori, oameni conștienți de faptul că erau niște înșelători. Ahtiați după cinstea și prețuirea cuvenite profeților autentici, aceștia câștigă popularitate rostind cuvântări dulci și amăgitoare (I Împ. 22.5-28; Ez. 13.17, 19; Mica 3.11; Zah. 13.4).

2. Persoane bine intenționate și chiar pioase, care își întemeiau uneori învățăturile pe Legea mozaică și se credeau a fi fost chemate de Dumnezeu la o activitate profetică, în timp ce realitatea era cu totul alta. Așa se face că, în ciuda sincerității lor, asemenea profeți nu puteau fi niște călăuze competente.

Caracteristicile proorocului autentic

1. *Semnele* (Ex. 4.8; Is. 7.11, 14). Trebuie precizat totuși că acestea nu puteau constitui o probă absolut concludentă, deoarece unele semne puteau fi de origine fortuită sau chiar mincinoase (Dt. 13.1-2; cf. Ex. 7.11, 22; II Tes. 2.9).

2. *Împlinirea prezicerilor* (Dt. 18.21-22). Valoarea acestui mijloc de identificare crește când cursul evenimentelor vine să confirme, pe plan istoric, profețiile enunțate la o dată cu mult anterioară realizării lor.

3. *Mesajul spiritual* (Dt. 13.1, 5; Is. 8.20). Dacă doctrina pretinsului profet se îndepărta de spiritul Decalogului, acesta nu putea fi nicidecum un om al lui Dumnezeu. Învățătura adevăratului prooroc trebuia să fie conformă cu textul Legii, referitor la Dumnezeu, felul de închinare (cultul) și conduita morală. Însă nu se puneau doar problema unei acceptări servile a textului sacru. Evocând poruncile divine, profetul trebuia să indice modul în care acestea să fie aplicate în viața de toate zilele, constituind o revelație a lui Dumnezeu Însuși. Prin integritate, valoare morală, calitatea învățăturii lor, profeții evrei autentici îi depășeau de departe pe înțelepții celorlalte popoare.

Profeția include *prezicerea evenimentelor* (Is. 5.11-13; 38.5-6; 39.6-7; Ier. 20.5-6; 25.11; 28.16; Am. 1.5; 7.9, 17; Mica 4.10). Prezicerea era un aspect important al slujbei profetului și contribuia la acreditarea lui, însă un om al lui Dumnezeu se concentra asupra prezentului și aducea argumente din trecut în încercarea de a influența convertirea poporului, întoarcerea lui la Dumnezeu (Is. 41.26; 42.9; 46.9).

Etimologia cuv. prooroc

1. *Cel ce vorbește pentru altul, în favoarea altuia: interpret, crainic.*

2. *Cel ce vestește evenimente viitoare.*

Această dublă accepțiune derivă din prepoziția *pro* care înseamnă *pentru, în favoarea și înainte*. Cuv. ebr. *nabhi'*, tradus prin prooroc, vrea să spună: *cel ce aduce o veste, face un anunț*.

Se pare că inițial termenul respectiv a avut o semnificație mai largă. În lb. asiriană, un alt idiom semitic, ac. cuv. este folosit la indicativ, nu la participiu, pentru a desemna un crainic. Textele ebr. îi conferă lui Avraam titlul de prooroc (Gen. 20.7). Într-adevăr, Dumnezeu comunica în mod direct cu el, i Se revela (Gen. 15.1-18; 18.17). Avraam era capabil să le transmită urmașilor săi cunoștința adevăratului Dumnezeu (18.19), iar mijlocirea lui s-a dovedit eficientă (v. 22-32). Miriam a manifestat abilități de proorociță (Ex. 15.20; Num. 12.2, 6). Aaron, purtătorul de cuvânt al lui Moise, este numit proorocul lui (Ex. 7.1; cf. 4.16). Ideea fundamentală redată de cuv. ebr. *nabhi'*, profet (care figurează, de ex., în Dt. 18.18) este că Dumnezeu îl echipează pe acest vestitor (crainic) cu niște daruri speciale, unul dintre acestea fiind capacitatea de a primi vedenii sau viziuni (I Sam. 3.1). De aceea, profetul este numit câteodată *văzător* (I Sam. 9.9, în ebr.: *ro'eh*; Is. 30.10, în ebr.: *Hozeh*). Cum copiii lui Israel considerau această facultate ca fiind cea mai importantă, epitetul *văzător* desemna, în mod curent, profetul, îndeosebi în perioada premergătoare monarhiei. Samuel, Gad, Ido au avut acest titlu. Dar Samuel a fost mai mult decât un văzător căruia i se adresau copiii lui Israel pentru a cunoaște voia lui Dumnezeu sau pentru a primi un sfat în probleme de interes social sau privat. El a fost un învățător trimis de Dumnezeu pentru instruirea poporului, care recunoștea în această slujire publică însăși trăsătura esențială a menirii unui profet (I Sam. 10.10-13; 19.20). Astfel, instruirea devine din nou funcția primară a profetului, cum a fost pe vremea lui Moise. Începând cu Samuel și succesorii săi apropiați (iar câteva secole mai târziu cu o vigoare nouă) proorocul va fi o prezență permanentă în viața națiunii. Ambasador al lui Dumnezeu pe lângă împărăția lui Israel, el nu încetează să pretindă din partea cetățenilor săi trăirea unei vieți de neprihănire. Interpretând istoria în lumina moralei, profetul avertizează despre judecățile lui Dumnezeu asupra păcatului și încurajează poporul să umble în credincioșie față de Domnul. Proorocul îi revine, în continuare, sarcina de a face cunoscut planul divin (ca în cazul lui Natan care l-a oprit pe David să zidească Templul,

dar i-a prezis totodată perpetuarea dinastiei); totuși, această anticipare a viitorului nu ocupă nicidecum locul cel mai important în lucrarea profetului.

Succesorii însemnați ai lui Samuel nu au mai fost numiți *văzători*, ci *prooroci*. Deși nu a fost scos din vocabular titlul de văzător, se întrebuințează din nou cuv. prooroc, care nu va mai dispărea definitiv niciodată (Jud. 4.4; I Sam. 3.20; 9.9; 10.10-13; 19.20). Amos, care are vedenii dumnezeiești (Am. 1.1; 8.1; 9.1) este supranumit *văzător* de preotul Betelului (7.12), însă Dumnezeu îl invită, pe baza acestei facultăți de a primi viziuni, la o slujire profetică totală (7.15). Se spune despre profetul îmbrăcat cu putere de sus că este *omul inspirat* sau *omul Duhului lui Dumnezeu* (Os.9.7). Asemenea slujitorilor care îndeplineau o lucrare de interes public sau privat, profetul este omul lui Dumnezeu, instrumentul Său, solul Său; el este un păstor al turmei, un străjer (santinelă), un interpret al gândurilor divine. Deși toți profeții au provenit din mijlocul poporului evreu, totuși, pentru a-și aduce la îndeplinire planurile Sale, Dumnezeu, în suveranitatea Sa, a acordat câteodată un vis sau o vedenie unui filistean, unui egiptean, unui madianit, unui babilonian, unui roman (Gen. 20.6; 41.1; Jud.7.13; Dan. 2.1; Mt. 27.19). Domnul S-a servit chiar și de ghicitorul Balaam pe care regele Moabului l-a invitat să-l blesteme pe Israel. Acești neevrei au intrat, pentru scurt timp, în contact cu planul lui Dumnezeu. Pentru a asigura realizarea sa, Domnul le-a acordat o rază a Revelației, dar nu i-a înrolat printre profeții Săi. Faptul că Agar, Manoah și soția lui au fost vizitați de un înger al Domnului nu le-a adus și calitatea de prooroc, care era rezervată unor oameni supuși disciplinei Duhului și trăind într-o deplină comuniune cu Dumnezeu.

Duhul Domnului îi instruia pe profeți (I Împ. 22.24; II Cr. 15.1; 24.20; Nem. 9.30; Ez. 11.5; Ioel 2.28; Mica 3.8; Zah.7.12; Mt. 22.43; I Pet. 1.10-11). Acțiunea divină nu se află niciodată în dezacord cu psihologia umană. Dumnezeu Se folosește ocazional de un glas care poate fi auzit sau de un înger (Num. 7.89; I Sam. 3.4; Dan. 9.21), însă, de regulă, El își face cunoscute voia și planurile prin visuri, vedenii și sugestii a căror origine divină, exterioară lor înșiși, le era profeților ușor de recunoscut. Acești oameni inspirați nu se aflau în permanență sub influența Duhului lui Dumnezeu. Ei așteptau revelația Domnului (Lv. 24.12). Gândul lor era diferit de gândul Dom-

nului (I Sam. 16.6-7). Ca dovadă, Natan a fost de acord cu intenția lui David de a construi un templu pentru Domnul, însă el a trebuit să-i spună ulterior că Dumnezeu Se opunea acestui proiect (II Sam. 7.3). Proorocii nu au transmis revelațiile primite din partea Domnului decât la momentul hotărât de El.

Începând cu epoca lui Samuel, Dumnezeu a ridicat mereu prooroci în Israel, o bună parte dintre ei au fost anonimi (I Împ. 18.4; II Împ. 2.7-16). Se pare că activitatea profetică nu s-a întrerupt decât după moartea lui Maleahi. În preajma primei veniri a lui Cristos, Cuvântul profetic s-a făcut din nou auzit (Lc. 1.67; 2.26-38). Au existat prooroci și în Biserică, pe vremea lui Pavel (I Cor. 12.28). Spre deosebire de apostoli și prezbiteri, aceștia nu alcătuiau un grup aparte. Bărbați și femei (F.A. 21.9) au comunicat ceea ce Dumnezeu le descoperise prin Duhul Său și au vestit ocazional lucruri viitoare (11.27-28; 21.10-11); în mod deosebit, proorocii N.T. au îndemnat și zidit sufletește Biserica (I Cor. 14.3, 4, 24). Pavel acordă ironic epitetul de profet unui scriitor păgân care a descris, într-un mod magistral și veridic, caracterul imoral al cretanilor (Tit 1.12).

Dumnezeu Însuși cheamă în slujbă un profet (Am. 7.15), însă acesta cunoaște, cu precizie, momentul când are loc revelația divină. De ex., Moise s-a aflat în fața unui rug aprins când i S-a arătat Dumnezeu (Ex. 3.1 - 4.17). Tânărul Samuel are niște revelații deosebite (I Sam. 3.1-15), care îl vor pregăti pentru viitoarea sa carieră profetică (3.19 - 4.1). Elisei cunoaște momentul intrării sale în slujbă și este conștient că a primit o măsură îndoită din Duhul Domnului (I Împ. 19.19-20; II Împ. 2.13-14). Se crede, în general, că vocația lui Isaia a coincis cu vedenia pe care a avut-o, în anul morții împăratului Ozia (Is. 6), dar nu este exclus ca el să fi primit mandatul profetic cu mult timp înainte de a avea această vedenie care, de altfel, a marcat începutul unei noi și mai importante etape din activitatea sa. De remarcat vedenia ap. Ioan în Patmos, la o dată mult posterioară primului său apel (Ap. 1.10); vedenia lui Petru la Iafu (F.A. 10), sau a lui Pavel la Ierusalim (F.A. 22.17). De asemenea niște oracole i-au fost adresate lui Ezechiel (Ez. 33.1-22), deja investit ca profet cu mulți ani înainte (1.1, 4). Noi nu știm nimic despre primul apel adresat lui Ilie, însă textul din I Împ. 19 îl prezintă, la o dată ulterioară, primind la Horeb un mandat special. Ieremia, conștient de vocația sa, inițial o contestă (Ier.

1.4-10). Osea face aluzie la cuvintele pe care i le-a adresat Domnul pentru prima dată (Os. 1.1). Despre folosirea unui mijloc omenesc ca simbol al vocației divine, avem un singur exemplu: Elisei (I Împ. 19.19). Ps. 105.15 a lăsat să se presupună că proorocii, la intrarea în slujbă, primeau ungerea cu untdelemn. Dar psalmistul vorbește aici despre patriarhi, pe care îi numește *prooroci*, potrivit unui obicei pe atunci la modă (cf. Gen. 20.7; 23.6). Is. 61.1, alt pasaj invocat în sprijinul ungerii cu untdelemn a proorocilor, se referă clar la ungerea Duhului Sfânt. Cât despre I Împ. 19.16, acest text vorbește despre ungerea lui Elisei ca profet și a lui Iehu ca rege. Acesta din urmă este efectiv uns cu untdelemn (II Împ. 9.1-6), însă ungerea lui Elisei nu este descrisă; din contră, Ilie i-a aruncat mantaua ca semn al chemării sale în slujba profetică (II Împ. 1.8; 2.9, 13-15).

Biblia nu menționează decât în mod incidental modul de viață al profeților, care nu se deosebea cu nimic de traiul celorlalți israeliți. Mantaua de păr nu reprezenta o îmbrăcăminte de ascet, ci mai degrabă o haină de penitență, aparținând unei persoane care deplângea păcatele poporului (II Împ. 1.8; Zah. 13.4; cf. Mt. 3.4). Oamenii lui Dumnezeu purtau uneori un sac pe coapse, cu același scop simbolic (Is. 20.2). Haina de păr nu se îmbrăca direct pe piele, ci era aruncată pe umeri ca o manta fără mâneci. Profeții se hrăneau cu fructe și legume sălbatice (II Împ. 4.39; cf. Mt. 3.4). Unii israeliți le aduceau daruri, în bani sau în natură (I Sam. 9.8; I Împ. 14.2-3; II Împ. 4.42), alții le acordau ospitalitate (I Împ. 17.9; 18.4; II Împ. 4.8, 10). Proorocii proveniți dintre leviți beneficiau de un anumit procent din zeciuilele poporului. Alții, ca Elisei, Ieremia aveau o situație materială foarte bună (I Împ. 19.21; Ier. 32.8, 10). Se pare că Gad, văzătorul, și alți oameni ai lui Dumnezeu care aveau acest titlu, s-au bucurat de generozitatea împărătească (II Sam. 24.11; I Cr. 25.5; II Cr. 35.15). De regulă, profetul avea o casă, asemenea compatrioților săi (I Sam. 7.17; II Sam. 12.15; I Împ. 14.4; II Împ. 4.1-2; 5.9; 22.14; Ez. 8.1) (V. *Prooroci - adunarea lor*).

O altă sarcină care le incumba proorocilor era consemnarea în scris a istoriei și a mesajelor lor profetice. Samuel, văzătorul, Natan, proorocul, Gad, văzătorul, au fost istorici ai domniei lui David și a lui Solomon; Ahia din Silo a scris o proorocie (I Cr. 29.29; II Cr. 9.29). Șemaia, proorocul, Ido, văzătorul (II Cr. 12.15) au relatat evenimentele petrecute pe vremea lui Roboam. Ieodo, văzătorul, a consemnat

TABEL CRONOLOGIC AL PROOROCILOR

A. Înainte de captivitatea babilonică

În Israel			În Iuda		
Prooroc	Data aprox.	Rege	Prooroc	Data aprox.	Rege
Iona	780	Ieroboam II	Obadia	870	Iosafat (?)
Amos	760		Ioel	800	Ioaș
Osea	750		Mica	740	Ozia, Iotam
			Isaia	700	Ezechia
			Naum	660	Manase (?)
			Habacuc	650	Manase (?)
			Țefania	630	Iosia
				600	Iosia
			Ieremia	586	Zedechia

B. În timpul captivității, la Babilon

sfârșitul împărăției lui Israel, 722			sfârșitul împărăției lui Iuda, 586		
			Ezechiel	586	Ioiachim
				570	Zedechia
			Daniel	604	Nebucadnețar
				535	Belșațar
					Dariu

C. După întoarcerea din captivitate

			În Iuda		
			Hagai	537	Edictul lui Cîr
			Zaharia	520	Dariu
			Maleahi	500	
				450	Artaxerxe

istoria domniei lui Ieroboam (9.29). Memoriile profetului Ido relatează domnia lui Abia (13.22). Iehu, fiul lui Hanani, a povestit istoria lui Iosafat (20.34; 19.2). Isaia a descris începutul și sfârșitul domniei lui Ozia și a redat istoria lui Ezechia (26.22; 32.32).

Canonul evreiesc clasează printre *Profeții anteriori* 4 importante opere istorice: Iosua, Judecători, cărțile lui Samuel și cărțile Împăraților. Fără îndoială că autorii acestora s-au numărat printre *văzători*.

Pe vremea lui Isaia și Osea, unii profeți au devenit scriitori renumiți. Ei și-au redactat mesajele fie sub o formă foarte condensată, fie foarte detaliat, oferind uneori și fragmente izolate din discursurile lor.

Acești oameni supuși lui Dumnezeu, păstrând o strânsă comuniune cu El printr-o viață de rugăciune, erau apti pentru primirea revelațiilor divine (I Sam. 7.5; 8.6; 12.23; 15.11). Din când în când, ei se retrăgeau în singurătate pentru o mai bună percepție a cuvintelor provenite din partea Domnului (Is. 21.8; Hab. 2.1). Moise a petrecut 40 de zile în liniștea Sinaiului, ascultând cuvintele lui Dumnezeu și primind mai ales informațiile necesare construirii Cortului întâlnirii. Uneori, în faza ini-

țială, profeții recurgeau la muzică, pentru crearea unei atmosfere favorabile reculegerii (I Sam. 10.5) și liniștirea inimii care căuta, prin meditație, să cunoască voia Domnului (II Împ. 3.15). Ezechiel și Daniel au primit o serie de revelații pe malul unui fluviu ale cărui ape liniștite puteau favoriza concentrarea spirituală (Ez. 1.3; Dan. 10.4). Alți profeți, de ex. Samuel, au auzit glasul Domnului în cursul nopții (I Sam. 3.2-10). Inima profetului era întotdeauna gata să primească mesajul Duhului, iar El, la rândul Său, respecta legile sufletului omenesc.

Unii oameni care au primit darul proorociei nu au fost clasați oficial printre profeți. Psalmii lui David nu au fost incluși în numărul scrierilor profetice, deși el L-a vestit mai dinainte pe Cristos, Mesia cel făgăduit. Daniel, indicat de Isus Însuși ca prooroc (Mt. 24.15) a fost, în mod oficial, un înalt funcționar la curtea împăraților Chaldeii și Persiei; de aceea, Canonul evreiesc a plasat cartea lui printre Hagiografe (Scrierile despre viețile sfinților) (V. *Canon*).

Canonul evreiesc numește *Profeții anteriori* cărțile istorice: Iosua, Judecători, I și II Samuel, I și II Împărați. Scrierile strict profetice, începând cu Isaia, sunt numite *Proorocii pos-*

teriori. Această denumire nu se referă la timpul redactării, ci la locul corespunzător acestor două grupe de cărți în Canonul evreiesc. De ex., cărțile Împăraților, deși au fost scrise după Isaia, sunt incluse în *Proorocii anteriori*. Profeți de seamă, ca Ilie sau Elisei, nu și-au scris discursurile. Exegeții moderni i-au numit *prooroci-oratori*. Ici-colo, se fac unele aluzii în Sf. Scriptură la scrierile altor profeti care și-au redactat discursurile. Citate din acestea apar în *Proorocii anteriori* sau în alte cărți ale V.T.

Dintre *proorocii posteriori*, Osea, Amos, Iona au predicat în Regatul de Nord și chiar la Ninive (cf. II Împ. 14.25), iar alții și-au desfășurat activitatea profetică în mijlocul semințiilor lui Iuda și Beniamin, fie în Palestina, fie în țările unde au fost deportați.

Incluzându-l și pe Daniel, avem următoarea clasificare cronologică:

1. În perioada asiriană, ceva mai înainte de preluarea puterii de către Tiglat Pileser (745 î.Cr.), și mergând până la declinul puterii Ninivei (cca 625 î.Cr.): Osea, Amos, Iona, în Regatul de Nord; Ioel, Obadia, Isaia, Mica, Naum în Împărăția lui Iuda.

2. În perioada babiloniană, în Iuda, între anul 625 î.Cr. și până la cucerirea Ierusalimului, în anul 586 î.Cr.: Ieremia, Habacuc, Tefania.

3. În timpul captivității, în Babilonia: Ezechiel și Daniel.

4. După întoarcerea din robie: Hagai, Zaharia, Maleahi.

PROOROCI. (V. *Fiii proorocilor*).

PROOROCI – ADUNAREA (CEATA) LOR

Prezența unei cete de prooroci la Ghîbea-Elohim, cetatea natală a lui Saul, este menționată în I Sam. 10.5. Nu știm dacă aceștia erau itineranți sau dacă locuiau acolo. Probabil că nu prezența profetilor a determinat numele localității respective, ci mai degrabă înălțimea unde se aduceau jertfe (v. 5). Cuv. ebr. tradus prin *ceată, trupă, corp* nu este același cu termenul din I Sam. 19.18-20, redat prin *adunare*. Sensul nu este absolut clar, însă în ambele cazuri este vorba de o comunitate de prooroci.

Samuel locuia la Rama (I Sam. 7.17; 28.3), unde conducea un grup de prooroci (19.18-20). Mai exact, Samuel locuia la Naiot, nume indicând casa sau locul unde se afla comunitatea proorocilor, nu departe de Rama. (V. *Naiot*). Tradiția evreiască, mai precis *Targumul lui Ionatan*, redă numele Naiot prin *casa unde se învață*, interpretare care a suscitât expresia „școala proorocilor.” Desigur că acest grup

de profeti se consacra din când în când unei meditații religioase intensive, însă nu dispunem de vreun element care să indice că proorocii s-ar fi pregătit în vederea unei cariere profetice de mare anvergură. Termenul ebr. folosit și contextul din I Sam. 10.10; 19.20-23 indică existența la Rama a unei comunități de oameni care aveau darul proorociei și puterea, din partea Duhului lui Dumnezeu, de a exercita o influență salutară asupra celor cu care ar fi venit în contact. Locuind fie împreună cu Samuel, fie în apropierea casei sale, ei desfășurau, sub conducerea sa, o activitate constând din: adorare, laudă, contemplare, meditarea adevărilor spirituale (cf. I Sam. 10.5; I Cr. 25.1-3), precum și alte lucruri specifice stilului de viață al unui prooroc. Deoarece Domnul abandonase Silo, locul unde se desfășurau altădată întrunirile religioase ale lui Israel, profetii s-au grupat în jurul lui Samuel, importantă personalitate spirituală, pentru a-l adora și preamări pe Dumnezeu, sub inspirația Duhului Său (I Sam. 19.20), pentru a mijloci în favoarea copiilor lui Israel (12.23; 15.11, 35; 16.1) și pentru a străbate țara în vederea instruirii poporului în căile Domnului și provocării unei treziri (10.5, 10). Ei urmăreau să se edifice reciproc și să rămână receptivi la șoapta Duhului Sfânt, pentru a putea fi folosiți de Dumnezeu ca niște instrumente menite să frâneze apostazia dimprejurul lor. Două secole mai târziu, niște comunități profetice și-au făcut apariția în Regatul de Nord, dar nu au putut subzista. Probabil că Ilie a fost cel ce le-a fondat după modelul celor conduse altădată de Samuel. Expresia *fii ai proorocilor* semnifică faptul că persoanele respective aparțineau unei confrerii profetice. În același fel se spunea despre *fiii făcătorilor de mir, fiii argintarilor, fiii cântăreșilor*, pentru a-i desemna pe membrii asociațiilor respective (Nem. 3.8, 31; 12.28). Așadar, *fiul proorocului* era sinonim cu *proorocul*. Dumnezeu Se revela acestor oameni (I Împ. 20.35-38, 41; II Împ. 2.3, 5; 9.1). Astfel de comunități, relativ mari (II Împ. 2.7, 16; 4.42-43) dețineau spații largi (4.38; 6.1-4), la Ghilgal, Betel, Ierihon (2.3, 5; 4.38). Instalarea unor comunități ale proorocilor la Ghilgal și Ierihon, centre ale idolatriei, constituie o dovadă că Ilie urmărea să reziste apostaziei prin întemeierea unor *focare ale reformei*. Ilie, liderul acestor grupuri, le vizita periodic (2.1, 2, 4), iar membrii lor îi păstrau un respect deosebit. Elisei era și el îndrăgit de fiii proorocilor care îl invitau adesea în mijlocul lor

pentru a-i împărtăși planurile sau dificultățile lor. Uneori, el le trasa anumite sarcini (4.38, 40; 6.1-7; 9.1). Acești *fii ai proorocilor* care aveau deja o anumită lumină din partea Domnului, au primit din partea mentorului lor spiritual revelații și mai adânci (2.16-18), așa cum Maria și Aaron au beneficiat de serviciile lui Moise.

A se așeza la picioarele unui prooroc echivala cu *a-l consulta pe Domnul* (Ez. 8.1; 14.1-7; 20.1).

Cultivarea darurilor personale și meditarea la cuvintele Legii favorizau progresul spiritual. Se pare că adunările proorocilor nu i-au supraviețuit lui Elisei. Nici Is. 8.16, nici Am. 7.14 nu dovedesc existența lor ulterioară. Hulda, proorocița, nu aparținea unei confrerii profetice (cf. II Împ. 22.14) (V. *Fiii proorocilor*).

PROOROCIE, PROFETIE, DARUL PROOROCIEI. Proorocul este purtătorul de cuvânt al lui Dumnezeu (verbul *prophēmi* înseamnă a vesti). A prooroci este sinonim cu a vorbi sub inspirație divină, a aduce „*cuvântul care corespunde perfect unei situații date, în trecut, prezent sau viitor*” (G. Hörster). Profetul nu spune niște generalități, el se referă la niște lucruri concrete, le numește explicit, face o promisiune clară pornind de la o situație precisă. „*Nota specifică a profetiei o constituie caracterul ei particular, special; este un anumit cuvânt, inspirat de Dumnezeu, acordat unei anumite persoane sau unui anumit grup, cu un anumit scop și într-un anumit moment.*” (D. Watson).

Proorocia este o componentă fundamentală a slujbei de propovăduire a Cuvântului lui Dumnezeu, un dar pe care ap. Pavel ar fi dorit ca toți credincioșii să-l aibă (I Cor. 14.1-25), însă nu toți creștinii îl și primesc (12.29).

Scop și funcțiuni

Prezicerea viitorului poate aparține mesajului profetic. Ea a constituit un element important al profetiilor V.T., dar chiar și atunci, profetia era destinată stimulării unei acțiuni actuale, pentru că Dumnezeu nu descoperă viitorul decât pentru a determina o acțiune imediată. În cartea Faptelor, sunt menționate numai 3 profetii în care sunt prezise evenimente viitoare (11.28; 13.11; 21.10-11, și chiar Apocalipsa, care este esențialmente o descoperire a viitorului avea ca efect imediat îmbărbătarea și încurajarea creștinilor confrunțați cu persecuția din vremea lor.

Scopul esențial al proorociei este zidirea sufletească, sfătuirea și mângâierea credin-

cioșilor (F.A. 15.32; I Cor. 14.3, 31; Ap. 19.10). Ocazional, profetia se poate materializa într-o intervenție menită să desemneze pe cineva pentru o anumită slujire sau pentru a preciza îndatoririle sale (I Tim. 4.14).

În V.T., proorocul era purtătorul de cuvânt al lui Dumnezeu, după cum Aaron era profetul lui Moise (Ex. 7.1-2). Dumnezeu însuși pune în gura proorocului propriile Sale cuvinte (Ier. 1.9; II Cr. 20.14 și urm.; Am. 7.16-17). Cei 70 de bătrâni ai lui Israel asupra cărora Se odihnea Duhul Sfânt au început să proorocască (Num. 11.25-29).

Uneori, Dumnezeu le vorbea proorocilor prin vedenii (Is. 6.1; Ier. 1.11-13; Zah. 1.8...). De aceea, profetul mai era numit și văzător (I Sam. 9.9). Alteori, Dumnezeu comunica gândul Său prin mesaje audibile (I Sam. 3.4 și urm.; Is. 6.8 și urm.; Ier. 1.4 și urm.). Darul proorociei nu implica neapărat sfîntenia omului care îl exercita (de ex. Balaam, Num. 23.12).

Isus Cristos era Proorocul prin excelență, Cel anunțat deja de Moise (Dt. 18.15-19). Cristos și-a atribuit El însuși calitatea de prooroc (Mt. 13.57), dar și unii dintre contemporanii Săi L-au considerat profet (Mt. 16.14; Lc. 7.16; 24.19; Ioan 4.19). El a avut inspirații directe (Mt. 21.19), vedenii (Lc. 4.5; 10.18) și a auzit glasuri cerești (Mt. 17.3-5; Lc. 3.22; Ioan 12.28-29). O mare parte din discursurile lui Isus relevă activitatea Sa profetică: sub inspirația Duhului lui Dumnezeu, El sfătuia, avertiza, mângâia sufletele sau descoperea lucrurile viitoare.

El a prevăzut că slujba profetică avea să fie exercitată de către ucenicii Săi (Mt. 10.41; Lc. 11.49).

În Biserica primară

În perioada de început a Bisericii, numărul proorocilor a fost foarte ridicat: îi găsim la Antiohia (F.A. 11.27; 13.1; 15.32), la Corint și Tesalonic (I Tes. 5.19-20), la Cezareea (F.A. 21.10), la Roma (Rom. 12.6), în Bisericile din Asia Mică (Ap. 1.3; 11.18; 16.6; 18.20), precum și pe vremea *Didahiei* (Did. 10.6 - 11.12). Câteodată, sunt menționate grupuri de prooroci (F.A. 13.1; Ef. 2.20; 3.5; 4.11; Ap. 10.7). Exercițarea darului proorociei este legată direct de revărsarea Duhului Sfânt (Ioel 2.28-32; F.A. 2.18).

Proorocia este însoțită uneori de vedenii (F.A. 9.10 și urm.; 10.3, 10; 16.9 și urm.) sau de unele glasuri (F.A. 27.23 și urm.; II Cor. 12.4); ea ar putea consta și într-o cunoaștere

supranaturală a lucrurilor ascunse (F.A. 5.1-11; I Cor. 14.24-25; Ioan 4.19) sau să se reducă la un simplu gând, un sfat sau un avertisment inspirat de Duhul lui Dumnezeu.

Darul proorociei este acordat, fără discriminare, bărbaților și femeilor (Lc. 2.36-38; F.A. 21.9; I Cor. 11.4-5).

Proorocie = predicare?

În profețiile lor, apostolii și ceilalți slujitori ai lui Dumnezeu luau deseori cuvinte din V.T., le comentau și le explicau (F.A. 2.22-25, 29-32; 4.11; 7.43, 49; 13.22, 33-35, 41, 47; 15.16-17; 28.26-27), îndeosebi când ei se adresa unor oameni care cunoșteau Scripturile. Aceste proorocii erau, în majoritatea cazurilor, niște cuvântări destul de lungi (cf. F.A. 7) pe care Luca le prezintă în rezumat (expresia „cu multe cuvinte” din F.A. 15.32 poate fi tradusă și astfel: „prin cuvântări lungi”).

Slujirea profetică este permanentă?

Asemenea slujirii apostolice, există un aspect al profeției care se limitează la primele perioade ale Bisericii: transmiterea unor revelații care au constituit „credința dată sfinților o dată pentru totdeauna” (Iuda 3). Poate că la acest aspect s-a referit Pavel când a spus că Biserica a fost zidită pe „temelia apostolilor și proorocilor” (Ef. 2.20). Această slujire profetică a luat sfârșit: nu mai există nici o nouă revelație care ar trebui să completeze N.T. sau care să se substituie acestuia. Însă deja de pe vremea apostolilor își făcuse loc o altă formă de profeție, mai puțin certă și care nu avea un caracter normativ. Dovadă este faptul că Pavel cere ca proorocul să se călăuzească „după analogia credinței” (Rom. 12.6) și să se supună judecății fraților (I Cor. 14.29). Și ap. Ioan stabilește niște criterii asemănătoare (I Ioan 4.1-3). De aceea, folosirea pers. I sg. („Eu, Domnul, vă spun că...”) este riscantă, deoarece blochează judecata altora: într-adevăr, nu este o insultă pentru Dumnezeu să încerci a cântări cuvintele Sale?

Însă, dincolo de aceste forme curente ale proorociei, nu ar trebui să negăm posibilitatea unor intervenții mai specifice ale lui Dumnezeu, în viața copiilor Săi, prin niște cuvinte personalizate.

Într-o adunare unde se lasă fraților și sorerilor libertatea de a rosti câteva cuvinte pentru zidirea, sfătuirea sau mângâierea credincioșilor (I Cor. 14.3), pot fi identificați ușor cei ce au un veritabil dar al proorociei. (V. *Oracol*).

PROOROC MINCINOS. În V.T., este vorba de anumiți prooroci falși sau mincinoși. Balaam este exemplul cel mai semnificativ de pe vremea lui Moise. După ce activitatea profetică a dobândit un caracter oficial, respectiv în epoca lui Samuel, și proorocii mincinoși și-au făcut apariția: profeții lui Baal și ai Astartei (I Împ. 18; Ier. 2.8), precum și cei ce rosteau minciuni în Numele Domnului, cum a fost Zedechia, fiul lui Chenaana, în fața lui Ahab și Iosafat (I Împ. 22.11-12). Și pe vremea lui Ieremia au existat prooroci falși (cf. Ier. 23.25; 27.14-15; 29.8-9).

Printre semnele sfârșitului, Domnul Isus a menționat apariția unor Cristoși falși și a unor profeți mincinoși (Mt. 24.5, 11, 24). Însă dacă Anticrist trebuie să-l depășească pe toți înaintașii săi, și ultimul prooroc mincinos va avea de jucat un rol stupefiant. El va apărea inițial ca fiara a doua din Ap. 13.11-17, fiind numit apoi, în mod explicit, *Proorocul mincinos*, a 3-a persoană a trinității satanice (16.13; 19.20; 20.10). Se poate afirma, pe bună dreptate, că Satan este Anti-Dumnezeu sau opusul lui Dumnezeu-Tatăl, Fiara Anticristul sau rivalul lui Dumnezeu-Fiul și Proorocul mincinos Anti-Duhul sau potrivnicul lui Dumnezeu-Duhul-Sfânt. El se deghizează într-un înger de lumină sau ia un chip de miel, dar în realitate vorbește ca un balaur (13.11). Proorocul mincinos nu vorbește despre sine, ci îndreaptă privirile tuturor spre Anticrist (v. 12; cf. Ioan 16.13). El va face literalmente ca oamenii să i se închine lui Anticrist (cf. Fil. 3.3; Ioan 4.24), va săvârși minuni, căutând să le imite pe cele făcute de Duhul Sfânt (Ap. 13; Mt. 12.28; F.A. 2.3). El întreprinde o operă de amăgire și minciună (cf. Ioan 16.13-14). Proorocul mincinos îi marchează printr-un semn pe adoratorii Fiarei (Ap. 13.16-17; cf. Ef. 1.13). În sfârșit, el ucide (Ap. 13.15), în timp ce Duhul Sfânt dă viață (Ioan 6.63). Din Ap. 19.20, rezultă că Proorocul mincinos va fi un om, la fel ca Anticrist însuși. El va fi ministrul cu propaganda al acestuia din urmă și, potrivit numelui său, căpetenia falsei religii, total demascată la sfârșitul vremurilor. Proorocul mincinos va fi apoi aruncat în iazul de foc și pucioasă.

PROOROCIȚĂ.

1. Femeie chemată de Dumnezeu să desfășoare o activitate profetică. Miriam (Maria), sora lui Aaron și a lui Moise, era proorociță (Ex. 15.20-21; Num. 12.2; Mica 6.4); la fel și Debora (Jud. 4.4). Israeliții recurgeau la oficiile Deborei, pentru că Domnul o folosea pentru

a-și face cunoscută voia Sa (v. 5, 6, 14). O altă proorociță israelită a fost Hulda. Regele Iosia i-a poruncit marelui preot s-o consulte în legătură cu cartea Legii care fusese găsită în Templu, și Hulda a făcut cunoscut gândul Domnului (II Împ. 22.11-20). Evanghelistul Filip avea 4 fete fecioare, care prooroceau (F.A. 21.9).

2. Soția unui prooroc. Interpretare plauzibilă a pasajului din Is. 8.3.

PROPOVĂDUI, PROPOVĂDUIRE. (V. *Predica*).

PROPRIETATE. Bunuri, posesiuni. În V.T., Dumnezeu, după ce a eliberat poporul Său din mâna egiptenilor, i-a dat o țară în stăpânire. Israel nu a câștigat-o, nu și-a însușit-o, ci pur și simplu a primit-o „*ca moștenire*” din partea lui Dumnezeu: „*Eu v-am DAT țara aceasta, ca să fie proprietatea* (Cornilescu: *moșia. N. Ed.) voastră.*” (Num. 33.53). Însă nu este vorba de o posesiune în sensul modern al cuvântului. În Biblie, proprietatea constă într-un fel de împrumut. Dumnezeu rămâne Proprietarul tuturor lucrurilor, inclusiv al țării acordate lui Israel (cf. Lv. 25.33).

Bogățiile materiale sunt și ele un dar din partea lui Dumnezeu (I Cr. 29.12; Ecl. 5.18). Dacă cineva ajunge bogat, aceasta nu se datorează numai ambiției și capacității sale (Pv. 11.16). Încrederea în bogățiile materiale este curată nebunie (Ps. 52.7; Pv. 11.28). Dar proprietatea și bogăția implică niște îndatoriri speciale, de ex. aceea de a îngriji de nevoile celor lipsiți, de a-i proteja (Iov 31.16-25).

V.T. comportă o serie întreagă de porunci în acest sens (Lv. 19.9-10; 25.36-37; Dt. 14.28-29; 15.8, 11). Proorocii i-au condamnat pe cei ce dispuneau, într-un mod egoist, de posesiunile lor sau care acumulasă niște bogății ilicite (Is. 5.8; Mica 3.9-12).

N.T. adoptă o atitudine suficient de critică la adresa proprietății, iar aceasta deoarece argintul și bunurile materiale care îi fascinează pe oameni, îi împiedică să primească ceea ce vrea Dumnezeu să le ofere în Domnul Isus Cristos. În special evanghelistul Luca relatează despre împotrivirea manifestată față de Isus de către bogății vremii. Gustul proprietății s-a revelat, de o manieră frapantă, cu prilejul întâlnirii tânărului bogat cu Isus (Lc. 18.18 și urm.). Omul acesta, prizonierul propriilor sale bogății, trece pe lângă mântuire, refuzând să accepte condițiile puse de Cristos: renunțarea la bogății pentru a-L putea urma pe El. Condiția aceasta era pentru tânărul

respectiv un test al disponibilității și ascultării sale față de poruncile pe care pretindea că le păzise din tinerețe (de ex: „*Să iubești pe aproapele tău ca pe tine însuși!*”).

Pentru a câștiga perla de mare preț care reprezintă Împărăția lui Dumnezeu, cineva trebuie să fie dispus a vinde totul, adică gata să renunțe la orice alt sprijin, în special la bogățiile materiale. În felul acesta, ucenicii au lăsat totul pentru a-L urma pe Isus (Lc. 18.28) și Zacheu a dat săracilor o jumătate din bogățiile sale, dragostea și iertarea Mântuitorului său fiindu-i acum cu mult mai prețioase. Primii creștini din Ierusalim și-au vândut de bunăvoie bunurile materiale, pentru a se ajuta reciproc (F.A. 2.44-45). Această experiență unică era dirijată de Dumnezeu pentru a împlini nevoile materiale ale multor iudei din Diasporă care se convertiseră la Rusalii și care au dorit să mai rămână în Ierusalim pentru a se adânci în doctrina creștină. În definitiv, cu prilejul persecuțiilor care urmau să se declanșeze contra lor (F.A. 8), creștinii tot aveau să fie deposedați de averile lor. Or, în felul acesta, bunurile lor au servit nevoilor spirituale ale primei comunități creștine. Se pare că o nouă punere în comun a bunurilor lor de către creștini nu s-a mai produs în cursul perioadei apostolice, iar apostolii nu le-au cerut creștinilor înstăriți să-și vândă proprietățile, ci doar să le facă bine celor aflați în nevoi materiale (I Tim. 6.17).

Limitarea benevolă a bunurilor materiale, acordarea de daruri, acceptarea de a fi deposedat de avere din dragoste pentru semenii sunt semne ale unei vieți creștine autentice, trăită în supunere față de Domnul Isus Cristos (Evr. 10.34; Fil. 4.15-19).

Viața unui om nu depinde de belșugul avuției sale (Lc. 12.15). Biblia caută să ne învețe cum să ne păstrăm independența față de puterea pe care o exercită banii asupra majorității ființelor omenești. Exemple bune, în ceea ce privește o atitudine corectă față de bunurile materiale, sunt Iov, care a putut spune: „*Domnul a dat, și Domnul a luat - binecuvântat fie Numele Domnului!*” (Iov 1.21) și ap. Pavel, care a scris: „*Știu să trăiesc smerit, și știu să trăiesc în belșug. În totul și pretutindeni m-am deprins să fiu sătul și flămând, să fiu în belșug și să fiu în lipsă*” (Fil. 4.12). Creștinilor din Corint, el le recomandă: „...*cei ce cumpără, ca și cum n-ar stăpâni; cei ce se folosesc de lumea aceasta, ca și cum nu s-ar folosi de ea; căci chipul lumii acesteia trece*” (I Cor. 7.29-31).

„*Nimeni nu poate sluji la doi stăpâni*”, zicea Isus, și El a precizat apoi că cei doi stăpâni între care trebuie să alegem sunt Dumnezeu și Argintul (Mamona) (Mt. 6.24). În pilda ispravnicului necredincios (Lc. 16.1-8), Isus ne învață cum putem da o bună întrebuințare bogățiilor, ai căror administratori, nu proprietari, suntem: „*Faceți-vă prieteni... pentru ca atunci când veți muri, să vă primească în corturile veșnice*”, adică să facem ca averea care ne-a fost lăsată spre administrare să contribuie la binele spiritual și veșnic al celor ce ne înconjoară (prin evanghelizare, pentru ca astfel să găsească drumul spre „*corturile veșnice*”; prin acțiuni sociale care vin în sprijinul Evangheliei și o fac credibilă și, în sfârșit, prin tot ceea ce poate contribui la creșterea lor spirituală) (V. *Bogăție*).

PROROC. (V. *Prooroc*).

PROROCI (V. *Prooroc*).

PROROCIE. (V. *Proorocie*).

PROST. (V. *Nebun*).

PROSTITUAT, PROSTITUATĂ. (V. *Sodomit; Prostituție*).

PROSTITUȚIE, PROSTITUATĂ. Interzisă prin Lege în Israel (Lv. 19.29; 21.9; Dt. 23.17), ea a fost totuși practică, ca urmare a decăderii moravurilor, precum și datorită influenței nocive a păgânismului înconjurător (Gen. 38.21; Ios. 2.1; Jud. 11.1; 16.1). Slujbele oficiate de preoții înălțimilor și templelor canaanite, babiloniene, grecești, etc. comporta o clasă de „prostitute sacre” (existau acolo și prostituați); cultul Baalilor, Astarteelor, al lui Dionysus, Byblos, etc. se caracterizau printr-un dezmăț oribil (I Împ. 14.23-24; Os. 4.13-14). Pe vremea lui Solomon și a urmașilor lui, prostituția a cunoscut o mare răspândire chiar și în mijlocul copiilor lui Israel, în special prin intermediul femeilor străine (I Împ. 3.16; 11.1; 22.38; Pv. 5.3-8, 20; 6.24-26; 7.5-27; 23.27). Cu siguranță că au existat și case de toleranță (Ez. 16.24, 31; II Împ. 23.7). Se mai spunea că cineva *s-a prostituat* atunci când întreținuse relații extraconjugale, chiar și cu o singură persoană (Gen. 38.24; Dt. 22.21). Proorocii și împărații credincioși Domnului au reacționat cu deosebită vehemență contra unei asemenea imoralități.

Și apostolii s-au confruntat, în lumea greco-romană, cu o teribilă decădere a moravurilor.

Pavel, îndeosebi, oferă un asemenea tablou, de ex. în Rom. 1.23-28, și nu încetează, în Epistolele sale, să-i îndemne pe credincioși la trăirea unei vieți de curăție, sfințenie și stăpânire de sine (I Cor. 6.9-20; Gal. 5.19-23; Ef. 4.17-24; 5.3-5; Col.3.5; I Tes. 4.3-7; I Pet. 4.3; Ap. 2.20, etc.).

La fig., cuv. *prostituție, desfrânare, adulter, curvie, preacurvie* exprimă părăsirea Domnului și acte de infidelitate spirituală. Ierusalimul, care ar fi trebuit să rămână o cetate sfântă, este comparat cu o prostituată (Is. 1.21; Ier. 2.20; cf. 3.1; Ez. 16.15, 17, 20; 23.1-21; Ap. 17.1, 5, 15; 19.2). Totuși Dumnezeu este gata să ierte Ierusalimul și să facă din nou din poporul Său curățit o soție castă și fidelă (Os. 2; 3).

PROSLĂVI, PROSLĂVIRE; GLORIFICA, GLORIFICARE; LĂUDA, LAUDĂ. (În ebr.: *hilel*; în gr.: *doxazô; kauch; aomai*).

1. A face (pe cineva sau ceva) glorios sau vrednic de cinste, de onoare; a face (ca ceva sau cineva) să fie apreciat la justa sa valoare (Ioan 12.28; 13.31-32; F.A. 3.13; etc.). Proslăvirea (glorificarea) se aplică îndeosebi învierii și înălțării glorioase la cer a lui Isus Cristos (Ioan 7.39). Glorificarea lui Cristos implică, desigur, totalitatea etapelor care L-au condus la slavă: trădarea Sa („*Acum, Fiul omului a fost proslăvit*”, Ioan 13.31-32; acest *acum* a fost însuși momentul când L-a trădat Iuda), cortegiul suferințelor care au urmat, moartea pe cruce, învierea și înălțarea la cer.

2. Poziția și starea de care se va bucura creștinul în ceruri (Rom. 8.30).

3. Prin ascultarea de poruncile divine, omul îl glorifică pe Dumnezeu (I Cor. 10.31).

La a doua venire a lui Isus Cristos, creștinii vor fi proslăviți; ei vor primi un nou trup (Rom. 8.23). Proslăvirea este astfel sinonimă cu viața veșnică (cf. I Cor. 15.53).

Onoarea creștinilor pare să se sprijine pe „*nădejdea slavei*”. Ap. Pavel ajunge chiar să spună că, în momentul proslăvirii creștinilor, lumea însăși va suferi o seamă de transformări profunde. Într-adevăr, creația „*așteaptă cu o dorință înfocată descoperirea fiilor lui Dumnezeu. Căci firea (creația) a fost supusă deșertăciunii (...) cu nădejdea însă că și ea va fi izbăvită din robia stricăciunii, ca să aibă parte de slobozenia slavei*” (în textul fr.: „libertatea glorioasă”. N. Ed.) *copiilor lui Dumnezeu*” (Rom. 8.19-21).

Dificultatea datorată felului în care întrebuințează Biblia acest cuvânt, provine din faptul că el poate fi orientat fie spre om – și

slăvirea de sine, lăudăroșenia este o atitudine pe care Dumnezeu o condamnă: I Împ. 20.11; Ps. 52.1; 97.7; Pv. 20.14; 27.1) – fie spre Dumnezeu (Ps. 34.2; 44.8). Lucrul acesta se poate vedea lămurit în Ier. 9.23-24, care prezintă, în rezumat, învățătura biblică despre proslăvire: „*Înțeleptul să nu se laude cu înțelepciunea lui... Ci cel ce se laudă să se laude că are pricepere și că Mă cunoaște, că știe că Eu sunt Domnul, care fac milă, judecată și dreptate pe pământ.*” Textul acesta este citat de ap. Pavel în I Cor. 1.31. Toate motivele posibile pentru om de a se lăuda (slăvi): înțelepciune, neprihănire, bogăție... sunt nule înaintea lui Dumnezeu (cf. Rom. 2.23; 3.27; 4.2; Ef. 2.8-9). Aceiași termeni ebr. și gr. citați mai sus apar când cu un sens negativ (I Cor. 3.21; Iac. 4.16), când cu un sens pozitiv (II Cor. 1.12; II Tes. 1.4). Atât Vechiul cât și Noul Testament resping ideea glorificării omului, care este deșertăciune (Ps. 10.3; 49.6; Iac. 4.16). Dimpotrivă, Sf. Scriptură îi recomandă omului să glorifice pe Dumnezeu, Singurul Căruia I se cuvine toată slava, prin Domnul nostru Isus Cristos (Rom. 5.11). Astfel, apostolul poate să se laude cu lucrarea înfăptuită în Biserici (II Cor. 1.14; 7.4, 14; 8.24; Fil. 2.16; I Tes. 2.19), precum și cu ceea ce făcuse Dumnezeu în viața sa (II Cor. 1.12).

PROSTERNA (A SE), ADORA, ÎNCHINA (A SE). (V. *Prosternare*).

PROSTERNARE, ARUNCARE CU FAȚA LA PĂMÂNT. Prin săvârșirea unui asemenea gest, se manifestă un respect religios deosebit de profund, se exprimă adorarea sau închinarea față de o persoană considerată divină (Mt. 14.33; 15.25; Ap. 14.7). Omul nu trebuie să-L adore decât pe Dumnezeu (Ex. 34.14; Mt. 4.10; F.A. 10.25-26; Ap. 19.10). Ebraica se folosește de același termen (a se prosterna) pentru a exprima respectul datorat anumitor personaje (Gen. 33.3; 42.6; II Sam. 24.20) și lui Dumnezeu (Gen. 24.52; Ps. 95.6). Era interzisă cu desăvârșire prosternarea înaintea idoliilor, acest gest implicând ideea de adorare (Ex. 20.5).

PROVERB. Cuv. ebr. pentru proverb, *mașal*, indică o cugetare, o maximă care constituie un rezumat, o sinteză a unei experiențe de viață (cf. Ecl. 12.9; Ez. 12.22-23; 16.44; 18.2-3 și cartea Proverbelor, îndeosebi: 1.1. 6; 10.1; 25.1). Proverbele se prezintă sub forma unui dicton popular (II Sam. 10.12; 24.14), a unei

alegorii (Ez. 17.2), a unui cuvânt enigmatic (Ez. 20.29) sau sarcastic (Is. 14.4; Hab. 2.6). Cuv. *mașal* mai poate desemna o plângere (Mica 2.4), un discurs profetic (Num. 23.7; 24.15) sau didactic (Ps. 49.3), o *pildă* (Iov 29.1), care, în împrejurarea respectivă, conținea o cerere sau o rugămintă. Proverbele din cartea cu același nume sunt fie niște aforisme (10.1 - 22.16), fie niște discursuri mai lungi (cap. 1-9; 23. 29-35; 27.23-27). Toate popoarele lumii și-au condensat experiența în niște aforisme ușor de memorat. La evrei și celelalte popoare ale Orientului Mijlociu, proverbele au luat adesea forma unor *similitudini* (cuv. *mașal* provine de la un verb care înseamnă: *a se asemana cu*). Deci este vorba câteodată de o parabolă redusă la juxtapunerea a două realități: un fapt material și o lecție spirituală. De exemplu: „*Cuvintele prietenoase sunt ca un fagur de miere, dulci pentru suflet și sănătoase* (salutare, în textul fr. N. Ed.) *pentru oase*” (Pv. 16.24). „*Un cuvânt spus la vremea potrivită este ca niște mere de aur într-un coșuleț de argint. Ca o verigă de aur și o podoabă de aur curat, așa este înțeleptul care muștră, pentru o ureche ascultătoare.*” (25.11-12; cf. v. 13-14, 18-20, 23, 25...). Uneori, comparația este intenționat misterioasă, pentru a stimula cugetarea (cf. Pv. 17.3; 26.1, 4, 5, 22; 30.24). Un proverb era destinat să dea învățatură, nu să argumenteze, nici să convingă. Copiilor și tinerilor li se spuneau proverbe, cu scopul transmiterii unor învățături, care fuseseră adesea scump plătite de înaintași, precum și din dorința de a-i scuti de multe suferințe inutile. (Pentru caracteristicile proverbelor și forma lor literară, v. secțiunea *Planul* în art. *Proverbe – cartea*).

PROVERBE – CARTEA

Autorul

Spre deosebire de celelalte cărți biblice, cu excepția Psalmilor, Proverbele nu se prezintă ca fiind opera unui singur autor. Sunt numiți 3 autori: Solomon (1.1; 10.1; 25.1), Agur (30.1), Lemuel (31.1) și sunt menționați niște „oameni înțelepți” care au compus alte proverbe (22.17). O notă editorială (25.1) dovedește că această carte a fost redactată destul de târziu.

Agur și împăratul Lemuel sunt personaje care nu ne sunt cunoscute din istoria lui Israel. În aceste mențiuni, avem o dovadă a universalismului cărții Proverbelor, ceea ce constituie o anticipare a caracterului Bibliei, cartea destinată întregii omeniri.

La evrei, înțelepții reprezentau o grupare distinctă (Is. 29.14) care medita asupra aplicațiilor credinței în viața de toate zilele. La curtea lui David, exista un consiliu permanent al înțelepților (I Cr. 27.32-33). Preoții și, mai târziu, cărturarii vegheau la aplicarea Legii cuprinse în cărțile lui Moise. Profetii aveau mesajul lor privitor la relațiile poporului cu Dumnezeu, însă înțelepții își concentrau reflecțiile asupra celei de a doua table a Legii, respectiv cea care definește relațiile umane. În fața oricărei probleme de ordin moral, social, artistic sau politic, preotul sau cărturarul întreba: *Ce spune Legea despre lucrul acesta?* Proorocul căuta un cuvânt al lui Dumnezeu pentru vremea sa. Înțeleptul pune întreba: *Ce reprezintă aceasta: înțelepciune sau nebunie?* Conjugarea celor 3 căi convergente (Ier. 18.18) aducea răspunsul care era conform voii lui Dumnezeu.

O parte din aceste proverbe trebuie să se fi transmis, prin viu grai, din generație în generație. Solomon, Agur, Lemuel și „oamenii înțelepți” anonimi le-au adunat, le-au cizelat, le-au redactat și le-au completat cu ceea ce au degajat din propriile lor observații, însă rolul principal în toate acestea i-a revenit, cu siguranță, lui Solomon. Într-adevăr, în I Împ. 4.32 i se atribuie 3 000 de proverbe. Trebuie să nu uităm că Dumnezeu îl dotase cu o înțelepciune fără seamăn (I Împ. 5.11). Introducerea (Pv. 1.1-6) se aplică întregii colecții; elogiile aduse înțelepciunii (1.7-9, 18) constituie un fel de prefață pentru proverbele atribuite, în mod specific, lui Solomon, dar nu avem motive să ne îndoim că și aceste prime pagini s-ar datora tot penitei sale (cf. I Împ. 4.32). Secțiunile 10.1 - 22.16 și 25.1 - 29.27, adică aproape 2/3 din carte, sunt formal atribuite lui Solomon. Cum atacurile contra idolatriei nu figurează în aceste secțiuni, unii cercetători au sugerat că proverbele respective ar fi fost compuse sau culese după lupta aprigă dusă de prooroci contra păgânismului din vremea lor. Dar la fel de bine s-ar putea presupune că ele datează dinaintea declanșării acestei lupte.

Data

Solomon a trăit în sec. X î.Cr. Unele proverbe au fost adunate de regele Ezechia (25.1) la finele sec. VIII și începutul sec. VII. Poate că unele au fost adăugate în timpul sau după exilul babilonian. Colecția completă a trebuit să existe, desigur, începând cu sec. V. În ceea ce privește vocabularul folosit în secțiunile

10.1 - 22.16 și 25.1 - 29.27, este de remarcant o ebraică foarte pură, constatare care etalează opinia că autorul lor nu este altul decât Solomon. Unele opere, scrise cu puțin timp înainte de robia babilonică sau posterioare acesteia prezintă împrumuturi străine, care nu se întâlnesc niciodată în ortografia și stilul secțiunilor în discuție. Pe de altă parte, argumentele lingvistice i-au condus pe critici la niște concluzii atât de contradictorii, încât acestea se anulează reciproc. Astfel, Eichhorn datează cartea din sec. X î.Cr., Hitzig din sec. IX și Ewald din sec. VI.

Locul

Interesul pentru înțelepciune era o caracteristică a tuturor popoarelor lumii antice. Biblia face deseori aluzie la înțelepții națiunilor vecine, respectiv ai Egiptului (I Împ. 4.30; Is. 19.11-12), ai Edomului și Arabiei (Ier. 49.7; Ob. 8), ai Babiloniei (Is. 47.10; Dan. 1.4, 20) și Feniciei (Ez. 28.3-4; Zah. 9.2). Înțelepții lui Israel întrețineau relații cu înțelepții popoarelor vecine (I Împ. 4.30-34; 10.1-9, 23-24). De asemenea, cărțile sapiențiale sunt acelea care au cele mai multe puncte comune cu literatura extrabiblică.

Referitor la locul redactării colecției Proverbelor, evident că este vorba de ținutul lui Iuda.

Conținutul

Cartea Proverbelor constituie o colecție de *mașal-uri*, adică de gânduri, aforisme și maxime, bazate pe experiențele vieții. Ea oferă *flacăra fină* a înțelepciunii antice, esența ei, distilată de-a lungul generațiilor. Dar ce este înțelepciunea? Primele versete – care constituie, de fapt, un titlu amplificat al cărții – oferă ca sinonime: discernământul, agerimea de minte, cunoștința, chibzuința, cugetarea, știința, bunul simț, iscusința. Toți termenii aceștia definesc clar rolul înțelepciunii: ea ne ajută să știm, în orice împrejurare, ce este bine și corect să facem, să găsim regulile unei bune conduite și să acționăm în deplină cunoștință de cauză. De aceea este ea atât de prețioasă (3.14-17).

Hokma, cuv. ebr. pentru înțelepciune, provine de la rădăcina verbală *hakam* = a fi solid. El nu indică atât căutarea adevărului, cât mai ales rezultatele solide și precise la care s-a ajuns în domeniul cunoașterii religioase și morale. Aceste rezultate pot fi încă incomplete, dar ele sunt sigure, pentru că, pe de o parte, există o Înțelepciune suverană în afara omului și, mai precis, deasupra lui (8.22-23; cf. Iov 28.25-27), Care a supervizat crearea

universului (Ier. 10.12) și Care controlează istoria omenirii (Pv. 8.16), iar pe de altă parte, omul este dotat cu facultatea de a percepe această înțelepciune perfectă: duhul omului este o lumină a Domnului (20.27). Înțelepciunea nu este știință pentru știință, ci arta de a profita de cunoștințele sale și de a ști cum să le aplici în viața de toate zilele. Prin urmare, este vorba de o înțelepciune foarte practică. Asemenea luminii solare care, la trecerea printr-o prismă, se divizează în culori variate, această înțelepciune prezintă următoarele aspecte: ea este, în primul rând, *instruire* (*mûsar*, 1.2a, 3a), ceea ce presupune că ea poate fi dobândită prin eforturi stăruitoare, fiind însoțită, la nevoie, de *corecții* sau de *muștrări* (*tôkahat*, 1.23; 3.11), adică de persuasiune verbală, căci muștrarea face apel la conștiință și la rațiune (cf. Is. 1.18). Instruirea și muștrarea alcătuiesc laolaltă *disciplina*, care constă, înainte de toate, în a ști cum să rezisti influențelor nocive din exterior și tendințelor negative din interiorul propriei ființe.

Privită într-o lumină pozitivă, înțelepciunea este *inteligentă*, *înțelegere*, *pricepere* (*binâ*, 1.2), adică aptitudinea de a realiza raporturile dintre lucruri, de a distinge între bine și rău; *chibzuință*, *discernământul* (*horma*, 1.4a), adică abilitatea, agerimea, capacitatea de a dejuca planurile viclene ale altora; *știință* (*leqah*, 1.5), *cunoașterea* (*da'at*) adevărului lui Dumnezeu (2.5; 3.6), *reflecția*, *cugetarea* (*m'zimmâ*, 1.4b), *bunul simț* (*haskil*, 1.3a), adică perspicacitatea, intuiția, capacitatea de a vedea cum stau lucrurile, de a percepe adevărata lor natură și chiar *iscusința*, *dexteritatea*, *abilitatea* (*rahbullôt*, 1.5), toate acestea pentru ca omul să știe cum să-și organizeze viața, cum să se conducă. Această scurtă enumerare ne arată că înțelepciunea include toate funcțiunile intelectuale și toate aspectele vieții.

Personificarea înțelepciunii (cap. 8) ne ajută să înțelegem că ea nu este decât un atribut al Persoanei divine, că în Dumnezeu se află izvorul veșnic al înțelepciunii și că ea nu poate fi înțeleasă decât în relație cu El. De aceea *frica de Domnul*, adică o atitudine de respect față de El este începutul, principiul și motorul înțelepciunii (1.7). Din perspectiva N.T., putem vedea în înțelepciunea personificată o prefigurare a Fiului (vezi Pv. 8.22, 27-30) sau a Duhului Sfânt.

Prin includerea acestei cărți în canonul Sf. Scripturi, Dumnezeu a marcat cu pecetea autorității Sale aceste rezultate ale experienței omenești. De aceea, în Proverbe, noi avem nu

numai o artă de a trăi, care și-a demonstrat viabilitatea de-a lungul a numeroase generații, ci *arta* de a trăi conform voii lui Dumnezeu.

Scopul

Autorul vorbește ca un tată către fiul său și vrea să-l instruiască, adică să-i transmită rezultatele experienței generațiilor trecute, dar caută, de asemenea, și să-l provoace să-și pună mintea la contribuție „*pentru cunoașterea înțelepciunii și învățăturii, pentru înțelegerea cuvintelor minții*”, să-și identifice propriul drum din mulțimea căilor care i se sugerează, să devină capabil să prindă „*înțelesul cuvintelor înțelepților și al cuvintelor lor cu tâlc*.” Autorul se adresează atât oamenilor *simpli*, cum îi numește el pe cei neîncercați, cei fără experiență, adolescenții, cât și celor cu mintea ageră, persoanelor *avizate*, care își vor mări știința, înțelepții care vor căpăta și mai multă iscusință.

Principala întrebare care îi preocupă pe înțelepții de odinioară era: *Cum se poate reuși în viață?* Or, viața este alcătuită dintr-o mulțime uriașă de decizii mici și mari care se iau în fața problemelor cotidiene. Proverbele ating, cu siguranță, toate domeniile existenței noastre: viața individuală, familială, socială, economică, politică... relațiile părinți-copil, soț-soție, patroni-angajați, buni-răi, bogați-săraci... Căci înțelepciunea se demonstrează în toate segmentele acestea: ea extrage, din adorarea lui Dumnezeu și din împlinirea angajamentului asumat față de El, concluziile logice pentru viața de toate zilele. Datorită înțelepciunii dobândite, omul are capacitatea de a judeca ce este drept (2.6-22) și de a lua o atitudine corectă față de bunurile materiale (3.9-10), de muncă (6.6-11), de vecini (3.27-29), de soția fidelă (31.10-31) sau de cea frivolă (6.20-35; 9.13-18), etc.

În Ecclesiastul, Solomon a proclamat că „*nimic nu este nou sub soare*.” În esență, problemele cu care se confruntă omul sec. XX sunt identice cu cele ale contemporanilor vestitului rege israelit. De asemenea, credem că înțelepciunea acumulată în această carte îl poate echipa pe orice om, făcându-l capabil să înfrunte diversele probleme care i-ar putea apărea în cale. Unui prieten care i-a cerut un sfat cu privire la educația fiicei sale, Hieronymus i-a răspuns: „*Să i se dea, mai întâi, cartea Psalmilor pentru sfîntirea inimii și apoi să fie instruită cu ajutorul Proverbelor lui Solomon pentru trăirea unei vieți evlavioase*.”

„*Dacă lumea ar fi guvernată numai de înțelepciunea acestei singure cărți, ea ar fi*

fără nici o îndoială un pământ nou unde locuiește neprihănirea.” (Ch. Bridges).

Planul

Forma literară a proverbelor este *mașalul* (*mașal* provine de la un verb care are sensul de a aseamăna). *Mașalul* asociază două elemente care se aseamănă: o realitate concretă și un fapt moral: „*Ca apa proaspătă pentru un om obosit, așa este o veste bună venită dintr-o țară depărtată*” (25.25; cf. 25.19).

Lecția sau învățătura respectivă se poate exprima în diferite moduri: prin identitate (29.5), prin contrast (27.7) sau printr-o similitudine (25.4-5), printr-o clasificare a oamenilor și lucrurilor (14.15) sau prin evaluări (22.1), menționând consecințele unui anumit comportament (20.4) sau absurditatea lui (17.16). *Mașalul* prezintă o serie de caracteristici prin care se distinge de speciile literare înrudite.

1. El este *scurt*, prezentând sintetic rezultatele experienței. El se situează deci pe linia proverbelor din toate timpurile și a maximelor vechi și moderne. De aceea, el își atinge ținta: înainte de a fi existat răgazul necesar realizării a ceea ce s-a petrecut, proverbul s-a întipărit deja în memorie și va lucra la momentul potrivit (v. 22.1).

2. El este *bazat pe observație*, în diverse domenii ale vieții: economic, botanic, zoologic (cf. 1 Împ. 4.30; Pv. 30.24-31), comportament uman...

3. În general, el provine *din experiența personală* a lui Solomon sau a unor înțelepți anonimi (cf. 21.19; 22.10; 23.1-3, 5...).

4. El este *focalizat pe om* și pune în evidență valoarea sau importanța sa. De aceea, cartea Proverbelor are un caracter universal, foarte diferit de majoritatea celorlalte cărți ale V.T.

5. *Mașalul* este adeseori *enigmatic*, tocmai pentru a stimula cugetarea (cf. Jud. 14.10-12; Pv. 26.1, 4-5, 22; 30.24-28, 29-31).

6. El indică un adevăr *verificat în timp*: multe dintre observațiile acestea au fost confirmate de experiențele a numeroase generații de înțelepți. Prin aceasta, Proverbele se disting de majoritatea sistemelor noastre filozofice sau pedagogice, foarte ingenioase, dar care nu rezistă când sunt supuse testului experienței sau probei timpului. Asupra acestor trăsături comune tuturor *mașalurilor* din Orientul Mijlociu și, în special, proverbelor tuturor țărilor lumii, *mașalul* biblic dispune de un avantaj fundamental: el a beneficiat de *inspirația divină*. Principalul artizan al cărții

Proverbelor, Solomon, a mai compus psalmi și a rostit rugăciunea de dedicare a Templului pe care l-a clădit spre slava lui Dumnezeu. „*Pana este a împăratului lui Israel, dar cuvintele sunt ale lui Dumnezeu.*” (Ch. Bridges).

Structura poetică cea mai curentă a *mașalului* este distihul, adică proverbul cu două versuri. Distihul prezintă 4 variante:

a) Paralelism sinonimic, unde al doilea vers repetă același adevăr enunțat de primul vers, însă cu alte cuvinte (de ex. 2.11; cf. 11.25; 16.13, 16, 18).

b) Paralelism antitetic: versul al doilea enunță un adevăr care contrastează cu cel conținut în primul vers (de ex. 11.7; cf. 10.1-28).

c) Paralelism sintetic: al doilea vers lărgeste sensul primului vers, adăugând o idee nouă (de ex. 10.18; cf. 26.11).

d) Paralelism comparativ: ilustrarea unei idei în primul sau în al doilea vers (de ex. 25.23; cf. 18.20-23).

Uneori, proverbul este formulat în 4 versuri, construite pe principiul paralelismului sinonimic (23.15-16; 24.3-4), sintetic (30.5-6) sau comparativ (25.16-17), în 6 versuri (dintre care primele două constituie, de regulă, un prolog: 23.19-21), în 8 versuri (23.22-25) sau chiar mai multe (oda mașalică, frecventă în 1.7 - 9.18; 22.17-21; 30.7-9).

Cap. 1-9 constituie o introducere pentru toată cartea. După titlu (1.1-6), o serie de 16 îndemnuri adresate de un tată fiului său, preamăresc înțelepciunea și dezvăluie unele consecințe care se răsfrâng asupra celui ce o ignoră.

Cap. 1 prezintă temele pe care le vor dezvolta capitolele următoare, și anume:

1.8-9: importanța instruirii (reluată în cap. 2-4);

1.10-19: avertismente (reluate în cap. 5-7);

1.20-33: chemarea înțelepciunii (reluată în cap. 8-9).

Cap. 8 este desigur punctul culminant al cărții și unul dintre cele mai importante ale V.T., care se apropie cel mai mult de N.T. El a inspirat prologul Ev. după Ioan și celebrul pasaj cristologic din Col. 1.15-16. De mai multe ori, Isus Cristos este numit înțelepciunea (I Cor. 1.24, 30; Col. 2.3), ca dovadă că tot acest poem are un profund caracter profetic și mesianic.

După acest prolog, *mașalurile* curg fără o ordine aparentă. Cea mai mare parte a cărții este alcătuită din două colecții de proverbe: a lui Solomon (10.1 - 22.16) și a lui Ezechia (25.1 - 29.27), întrerupte de două grupuri de maxime intitulate „*cuvintele înțelepților*”

(22.17 - 24.22; 24.23-24). Urmează Cuvintele lui Agur și acelea ale împăratului Lemuel. Culegerea se termină cu un elogiu adus femeii veghetoare, un poem alfabetic anonim. Repetarea mai mult sau mai puțin textuală a unor proverbe constituie un indiciu indubitabil al existenței mai multor autori, atestată de altfel de titlurile diverselor culegeri care intră în alcătuirea cărții.

Notă arheologică

Și alte popoare ale Orientului antic: sumerienii, asirienii, babilonienii, egiptenii, etc. își aveau propriile lor culegeri de proverbe. Asemănările de fond și de formă între aceste proverbe și cele aflate pe paginile Bibliei sunt câteodată uluitoare, dovadă că toată această literatură sapiențială provine din unul și același mediu literar și cultural. Unul sau două exemple ne vor ajuta să înțelegem mai bine acest fenomen. Ele au fost luate din *Înțelepciunea lui Amen-em-ope*, sec. VII-VI î.Cr. (Alți comentatori datează această culegere din sec. XI).

Pv. 11.1: *„Cumpăna înșelătoare este urâtă Domnului, dar cântăreala dreaptă îi este plăcută.”* Amen-em-ope, cap. 17, rândurile 17-18: *„Nu falsifica cumpăna și nu modifică greutatea.”*

Pv. 22.29: *„Dacă vezi un om iscusit în lucrul lui, acela poate sta lângă împărați, nu lângă oamenii de rând.”* Amen-em-ope, cap. 18, rândurile 16-17: *„Un scrib versat în arta sa este vrednic să se aplece la curtea regală.”*

Totuși, asemănările de stil (specie literară) constatate între literatura sapiențială biblică și înțelepciunea profană a Orientului Apropiat nu constituie nicidecum o dovadă că autorii biblici nu ar fi fost inspirați de Duhul Sfânt. În definitiv, a existat întotdeauna o anumită morală universală, comună tuturor popoarelor din trecut și din zilele noastre. Fără această morală, viața socială ar fi practic imposibilă. Noi credem că Duhul Sfânt l-a inspirat pe autorul Proverbelor, călăuzindu-l ce să aleagă din cele 3 000 de maxime compuse de Solomon (I Imp. 4.29-34) și ce formă finală să le dea. De asemenea, El putea să-i inspire noi proverbe în timp ce le prelucra pe celelalte.

PROVINCIE, ȚINUT. În ebr. și aram.: *medinah* = jurisdicție; în gr.: *eparcheai* = guvernământ. Tinerii menționați ca fiind *„slujitorii mai-marilor peste ținuturi”* și care au luptat, sub conducerea lui Ahab, contra lui Ben-Hadad (I Imp. 20.14-15) nu erau israeliți. Aflați în slujba căpeteniilor care

controlau diferitele regiuni ale Galaadului și Havranului, ei s-au unit cu israeliții pentru a se opune invaziilor siriene care vizau teritoriul situat la S de Damasc.

Provinciile erau unități administrative ale imperiilor babilonian și persan (Dan. 2.49; 3.3). Darius cel Mare, împăratul Persiei, domnind peste un teritoriu întins între India și Etiopia (Herod. 3.90-94), a divizat imperiul în 20 de provincii, numite satrapii (1.192; 3.89) (V. *Satrap*). Aceste circumscripții administrative erau împărțite, la rândul lor, în regiuni mai puțin vaste, pe care iudeii le numeau provincii sau ținuturi (Ezra 8.35-36; Nem. 2.7, 9; Est. 3.12; 8.9; cf. Herod. 3.120, 128; 6.42 cu 3.127; 5.11, 27, 30) (V. *Darius*, 2). Pe vremea lui Ahaș-veroș, numărul acestor provincii mai mici era de 127 (Est. 1.1). În cursul epocii persane, țara lui Iuda a fost plasată mai întâi sub jurisdicția *„guvernatorului de dincoace de Râu”* (Ezra 5.3, 6), apoi, printr-un decret imperial, ea a devenit o provincie separată, având propriul ei guvernator (2.63; 5.8).

În Imperiul Roman, existau două feluri de provincii: imperiale și senatoriale. Primele se aflau sub jurisdicția directă a împăratului. În această categorie intrau: toate provinciile de frontieră, unde era necesară prezența permanentă a armatei, pentru a preveni eventualele răscoale. *Provinciile imperiale* erau administrate de către un *legat*, un mandatar militar pe care îl numea împăratul. Procuratorii, magistrați imperiali, percepeau impozitele și le vărsau în vistieria privată a suveranului. Cele mai mici provincii imperiale și anumite părți din cele mari (de ex. Iudeea) erau administrate numai de procuratori, prezența unui *legat* nefiind considerată necesară. Cilicia (F.A. 23.34), Galatia, Siria (a cărei sub-provincie era Iudeea) intrau în categoria provinciilor imperiale. *Provinciile senatoriale* aparțineau de Senatul roman și nu aveau armată. Guvernatorul avea titlul de *proconsul*. Acesta era asistat de *chesori* care strângeau impozitele și le vărsau în vistieria statului, aflată sub administrația Senatului. Insula Cipru (F.A. 13.4, 7), Macedonia (16.12), Ahaia (18.12), Asia (19.10) erau provincii senatoriale.

PROVOCARE, ÎNTĂRĂTARE (AȚĂȚARE) LA MÂNIE. Numeroși termeni ebr. și gr. exprimă ideea de acreală, mânia, revoltă, contestație. Ei se aplică israeliților când aceștia se comportă ca un popor ingrât și rebel (Ps. 78.41; Ier. 7.29; Ez. 16.43). O asemenea atitudine a mai fost redată prin termeni ca: împietrire

(Ps. 95.8; Evr. 3.8, 15), ocară, răzvrătire (Nem. 9.18, 26). Pângărirea darurilor de mâncare provoca mânia divină (Ez. 20.28). În N.T., cuv. *provocare* este redat, în fr., prin: iritare (I Cor. 13.5; Col. 3.21), exasperare (Pavel este exasperat la vederea oraşului Atena plin de idoli, F.A. 17.16) şi, într-un sens pozitiv, prin stimulare (II Cor. 9.2) şi incitare (la dragoste, la fapte bune, Evr. 10.24; în gr.: *paroxysmos*) (în rom. avem: mânie, aprindere de mânie, întărâtare la mânie şi, respectiv, îmbărbătare, îndemnare - Cornilescu şi GBV; provocare, provocare la mânie şi, pozitiv, îmboldire - CLV. N. Ed.).

PROZELIT. În gr. *proselytos*, cuv. care înseamnă: *cel convertit de curând* (la o idee, la o religie, etc.). În N.T., termenul defineşte o persoană de origine păgână care s-a convertit la iudaism. Fariseii înconjurau marea şi pământul pentru a face un prozelit (Mt. 23.15). Poetul latin Horaţiu consideră prozelitismul o caracteristică a iudaismului (*Sat.* 1.4.142, 143). În ziua pogorării Duhului Sfânt, se aflau la Ierusalim numeroşi prozeliţi (F.A. 2.10). Nicolae, unul dintre cei 7 diaconi ai Bisericii primare, era un prozelit din Antiohia (6.5), oraş în care locuiau numeroşi adepţi ai iudaismului (Răzb. 7.3.3). La Damasc, numărul femeilor prozelite era foarte ridicat (2.20.2). Famenul etiopian, ministru al împărătesei Candace, era, cu siguranţă, un adept al iudaismului (F.A. 8.27). Familia regală a Adiabenei, ţară de pe malul răsăritean al Eufratului, a adoptat religia evreiască (Ant. 20.2.4). La Antiohia Pisidiei, un mare număr de prozeliţi au mers după Pavel şi Barnaba (F.A. 13.43). Rabinii făceau distincţie între două categorii de prozeliţi:

1. **Prozeliţii dreptăţii (neprihănirii).** Aceştia aveau la circumcizie, botez, aduceau jertfe, practicau iudaismul integral.

2. **Prozeliţi de lângă poartă.** Mai puţin avansaţi, ei urmau *cele 7 precepte ale lui Noe*, adică se angajau să nu hulească, să nu fure, să nu ucidă, să nu se închine la idoli, să nu comită acte incestuoase. În plus, respectau autorităţile civile şi nu consumau carne cu sânge (Gen. 9.4-6), dar nu se supuneau circumciziei, nici ansamblului de porunci evreieşti. Totuşi trebuie notat că N.T. foloseşte de preferinţă termenii *prozelit* şi *bărbat* (femeie) *temător* (oare) de Dumnezeu (F.A. 10.2; 13.43; 16.14; 17.4; 18.7). *Prozeliţii*, după cum am văzut, erau persoane de origine păgână care se convertiseră la iudaism, pe când *cei*

temători de Dumnezeu erau neevrei pioşi care, fără a fi îmbrăţişat integral iudaismul, frecventau cu regularitate sinagoga.

PSALMII - CARTEA

Autorul

Aproape o jumătate din numărul Psalmilor (73) poartă, în subtitlu, menţiunea: „*al lui David*.” Evident că această notă se poate citi şi altfel: „*lui David*”, (adică: dedicat lui David) sau: (aparţinând culegerii) „*lui David*.” Însă Isus a atribuit clar regelui David psalmul din care cita (Mc. 12.36). La fel au procedat şi apostolii (F.A. 2.34; 4.25; Rom. 4.6-8; 11.8-10). Cărţile istorice l-au numit „*cântăreţul plăcut al lui Israel*” (II Sam. 23.1) şi au legat numele său de muzica şi poezia vremii sale (I Sam. 16.15-23; II Sam. 1.17-27; 3.33-34; 6.5-15; 22.1, 23; I Cr. 16.4-37; II Cr. 7.6; 29.30 cf. Am. 6.5; Mc. 12.36; F.A. 2.25-31; 4.25-26). Numeroşi psalmi se referă la momente precise din viaţa sa (13; 18; 23; 32; 34; 51; 52; 57...), relatate în alte cărţi ale Bibliei. Prin urmare, nu avem nici un motiv temeinic pentru a-i refuza calitatea de autor al acestor psalmi. Din cei 150 de psalmi, un număr de 73 îi sunt atribuiţi lui David. Critici extremişti ca Duhm, de ex., au pretins că David nu ar fi scris nici un psalm şi că toată colecţia datează din perioada post-exilică. Şi totuşi se constată existenţa unor argumente deosebit de puternice în favoarea vechimii majorităţii psalmilor:

1. Poezia religioasă a fost cu mult anterioară epocii lui David. Au fost descoperite imnuri egiptene sau babiloniene din sec. XV î.Cr. şi se constată existenţa unor asemănări de stil, formă şi expresii între unii psalmi şi poezia epică de la Ras Shamra (sec. XIV î.Cr.; cf. J. Patton, *Canannite Parallels in the Book of Psalms*, Baltimore, 1944). Nu există nici un argument de natură istorică sau arheologică pentru a gândi ca Pfeiffer care afirmă că „*cei mai mulţi psalmi ar fi fost scrişi între anii 400 şi 100 î.Cr.*” De altfel, Biblia conţine cântări foarte vechi: cântarea fântânii (Num. 21. 17-18), cântarea lui Moise (Ex. 15), cântarea Deborei (Jud. 5), oracolele lui Balaam (Num. 24), etc.

2. David era excepţional de dotat pentru poezie şi muzică.

3. Instaurarea monarhiei a marcat o epocă de înnoire naţională, caracterizată prin înfrângerea popoarelor duşmane, pace şi stabilitate politică, prosperitate, pregătiri pentru construirea Templului. Şi atunci de ce tocmai activitatea literară s-ar fi aflat în impas?

Un psalm a fost compus de Moise, doi de Solomon, 12 de Asaf, 11 de fiii (urmașii) lui Core, unul de Heman ezrahitul și unul de Etan ezrahitul, iar alți 49 sunt anonimi.

Data

Imnurile au vechime colosală în istoria omenirii (v. *Cărți poetice*). În literatură, poezia precede proza. Cel mai vechi psalm datează din sec. XV î.Cr., majoritatea din sec. XI și X, Ps. 137 reflectă perioada corespunzătoare exilului babilonian (sec. VI); Ps. 74, 79, 126 sunt post-exilici (sfârșitul sec. VI). Alcătuirea acestei cărți se întinde, așadar, de-a lungul unei perioade de peste 1 000 de ani. Unii specialiști opinează că redactarea colecției Psalmilor ar fi fost terminată de Ezra, în sec. VI.

Locul

Psalmii au fost alcătuiți în împrejurări foarte variate a căror cunoaștere aruncă o lumină suplimentară asupra interpretării lor. Majoritatea psalmilor au fost folosiți în cultul familiei sau la Templu: dimineața și seara (3; 4; 5), cu prilejul anumitor sărbători sau în cursul pelerinajelor la Ierusalim (120-134).

Conținutul

Evreii au acordat Psaltirii denumirea generală de *tehillim* (laude). Dumnezeu poate fi lăudat în multe feluri: aducându-I închinăciune, exprimând în cântări bucuria de a-L cunoaște, mulțumindu-I pentru binefacerile Sale etc. Dar Îl mai putem lăuda pe Domnul apelând la ajutorul Lui, manifestându-ne în prezența Sa indignarea pricinuită de acțiunile nedrepte ale oamenilor, solicitând intervenția Sa în cursul istoriei, evocând isprăvile săvârșite de El în trecut și exprimându-ne încrederea în triumful Său final.

Omul a fost creat pentru a trăi în comuniune cu Dumnezeu, ca să slujească „*de laudă slavei Lui*” (Ef. 1.6, 12, 14). Prin laudă, el trece dincolo de orice scop pe care și l-a propus în limitele vieții sale pământești; a lăuda pe Dumnezeu este răspunsul dat vocației sale inițiale și veșnice. Astfel, ap. Pavel menționează cântarea (sau recitarea) Psalmilor ca o primă manifestare a unei vieți umplute de Duhul lui Dumnezeu (Ef. 5.19).

Prin cădere, omul s-a detașat de Dumnezeu. El a dorit să devină autonom, nemaivrând să depindă de nici o instanță superioară și refuzând să se supună altor legi decât cele gândite de el însuși. Însă când omul se roagă lui Dumnezeu, manifestă dorința de a relua

comuniunea cu El, Îl recunoaște suveranitatea și vrea să-și trăiască întreaga sa viață în părtășie cu El. În chipul acesta, Îl proslăvește (cf. Rom. 1.21).

Cel ce începe să-L laude pe adevăratul Dumnezeu nu se mai consideră pe sine propriul său dumnezeu, scopul final al existenței sale; prin însuși faptul că invocă ajutorul Domnului își recunoaște incapacitatea de a se descurca singur; cel ce-l mulțumește lui Dumnezeu pentru darurile sale renunță să se mai considere făuritorul propriei sale fericiri (Ps. 50.23); cel ce-și aduce plângerea înaintea Domnului, sau Îl mărturisește greșelile, sau își exprimă bucuria dovedește că se încrede în El. Tocmai de aceea vechii evrei au intitulat *toți* psalmii „*laude*”.

După ce a fost inițial culegerea de cântări și rugăciuni a comunității israelite, Psaltirea a devenit zestrea Bisericii universale: de 3 000 de ani credincioșii găsesc în cuvintele lui David, Asaf, fiii lui Core..., formularea „*tuturor durerilor, tristeților, temerilor, îndoielilor, speranțelor, solicitărilor, nedumeririlor, chiar și a celor mai confuze emoții de care inima omenească s-a obișnuit să fie tulburată.*” (Calvin).

Toți psalmii erau cântați (când cuv. *cântare* figurează în subtitlu, pare să fie vorba de o cântare din care lipsește acompaniamentul instrumental obișnuit).

Dincolo de peripecțiile care i-au brăzdat propria sa viață, autorul psalmului a prefigurat adesea destinul Celui Neprihănit prin excelență, adică Mesia. Tocmai de aceea numeroși psalmi au și un caracter profetic. Ca orice bun evreu, Isus S-a rugat, începând din copilărie, cu cuvintele psalmilor care trasează profetic etapele marcante ale activității Sale mesianice: propovăduirea în pilde (78.2), ura de care avea să fie înconjurat (22.6; 41.8-9; 69.4; 88.8, 18; 109.2; 142.4), patimile Sale, învierea Lui, glorificarea Sa (Ps. 22.1, 7, 8, 15, 16, 18; 31.4-5; 41.9; 42.5, 11; 69.4, 21; 118.22-23, 29) și întronarea Sa viitoare (110.1). Cristos a citat deseori din Psalmi, în situații critice (Mt. 21.16, 42; 22.43-44; 23.39...). El a dat mărturie despre inspirația divină a Psalmilor (Mc. 12.36), i-a cântat și S-a rugat cu cuvinte din Psalmi până la ultima Lui suflare (Mt. 26.30; Lc. 23.46; Ps. 31.6).

De atunci încolo, Biserica creștină se roagă împreună cu El sau, după expresia îndrăgită de Pavel, „*în El*”. Pentru că Cristos a luat asupra Sa luptele, frământările, durerile și păcatele noastre.

După înviere, Isus le-a amintit ucenicilor Săi că lucrurile care îi învățase înainte de moartea Sa, respectiv tot ce a fost scris despre El „în *Legea lui Moise, în Prooroci și în Psalmi*” trebuia să se împlinească (Lc. 24.43).

Cristos este *sinteza* Bisericii Sale. „Acele numeroase mădulare, unite între ele prin legătura dragostei și a păcii sub conducerea unui singur Cap, Mântuitorul nostru, alcătuiesc un singur om. În Psalmi, în majoritatea timpului, vocea tuturor răsună ca aceea a unui singur om: *Unul Singur Se roagă pentru toți, pentru că toți nu mai sunt decât unul singur în Cel Unic.*” (Sf. Augustin).

Așadar, noi suntem smulși din singurătatea în care suferința (sau bucuria noastră) ar vrea să ne închidă, pentru a le putea aduce înaintea lui Dumnezeu, în comuniune cu Isus Cristos și credincioșii tuturor timpurilor. Ne depășim pe noi și micile noastre mizerii sau satisfacțiile noastre personale, pentru a ne insera în acest mare Trup care cântă și plânge, care se roagă și suferă până în ziua când va fi făcut desăvârșit în glorie.

Particularități

Autorii Septuagintei consideră Ps. 1 ca o introducere anonimă și nu atribuie Ps. 2 lui David pe care ei îl consideră *autorul* celorlalți. Apoi, ei fac din Ps. 9 și 10 unul singur și adaugă la Ps. 33 cuvintele: „*pentru David.*” Ps. 43, care ar putea aparține fiilor lui Core, constituie concluzia Ps. 42, împreună cu care el forma inițial un întreg. Ps. 50, scris de Asaf, marchează trecerea la un grup de 20 de psalmi atribuiți lui David, exceptând Ps. 66 și 67. Totuși Septuaginta îi atribuie lui David și Ps. 67. Cartea a doua se termină cu un psalm anonim (Ps. 71) și o cântare a lui Solomon (Ps. 72). Ps. 53 reproduce aproape integral textul Ps. 14, aflat în cartea întâi; și Ps. 70 repetă Ps. 40.14-18. Psalmii din cartea a 3-a au fost culeși după distrugerea Ierusalimului și incendierea Templului (Ps. 74.3-8; 79.1).

Scopul

Când inima omului este plină de bucurie sau de durere, el are nevoie să-și descarce „preaplinul” prin cuvinte sau strigăte. Or, psalmii sunt asemenea „*strigăte ale omului*”, adresate de credincioși lui Dumnezeu și, în al doilea rând, de unii către alții, fie ei prieteni sau dușmani.

Psalmii exprimă toată adâncimea ființei noastre. Cele 150 de poeme sunt „*150 de oglinzi care reflectă actele noastre de revoltă*

și credincioșie, agoniile și învierile noastre.” (Chouraqui). Psalmiștii transformă toate acestea în rugăciuni. În plus, ei se roagă sub inspirația Duhului Sfânt. Putem fi convinși deci că aceste rugăciuni sunt conforme cu voia lui Dumnezeu și susceptibile de a fi ascultate (I Ioan 5.14-15). „*Și Duhul ne ajută în slăbiciunea noastră* (punând pe buzele noastre cuvinte din Psalmi): *căci nu știm cum trebuie să ne rugăm. Dar Însuși Duhul mijlocește pentru noi cu suspine negrăite*” (Rom. 8.26). Astfel, „*învață să se roage cu fervoare, să sufere în răbdare, să-și pună nădejdea în Dumnezeu, să se teamă de El, să-L iubească, să-L binecuvinteze, să-L laude fără încetare*” (A. Rippert).

„*Pentru a învăța cum să ne rugăm cât mai bine – spunea Tommy Fallot – nu există un ghid mai bun decât Psalmii. Când inima voastră este mai uscată decât albia unui pârau care a secat, pentru a vă putea ruga și, mai ales pentru a preîntâmpina o asemenea situație de uscăciune spirituală, luați-vă Biblia, căutați un psalm care se aplică cel mai bine propriei voastre situații, citiți-l pe îndelete, repetați-l în gând și stăruți asupra cuvintelor care exprimă propriile voastre cereri. Eu folosesc, în felul acesta, de peste 35 de ani cartea Psalmilor. Indiferent care a fost starea mea sufletească, eu am găsit în Psalmi soluția tuturor problemelor mele și ajutorul potrivit pentru orice situație.*”

Numeroși psalmi au fost compuși pentru a fi utilizați în cadrul cultului. În general, ei erau cântați de două coruri alternative (antifonate), alcătuite din două grupuri de leviți, sau dintr-un grup de leviți și adunarea care relua refrenul (Ps. 136).

Așa-numiții „*psalmi imprecatori*” și unele expresii folosite de psalmiști pun anumite probleme de interpretare. Într-adevăr, cum să-l cerem lui Dumnezeu nimicirea vrăjmașilor noștri (35.8; 55.15), să li se zdrobească dinții (58.6), să li se întunece ochii (69.23), să le fie măcelăriți copiii (137.9)... în timp ce Domnul Isus ne-a învățat să-i iubim pe vrăjmașii noștri (Mt. 5.44)?

Am putea, evident, să opunem acestor expresii acel „*dar Eu vă spun*” al lui Isus, ca fiind expresia unei revelații mai complete a voii lui Dumnezeu cu privire la noi înșine:

1. Toate aceste cuvinte sunt rugăciuni. David, care le-a formulat (5.10; 12.3-4; 28.3), nu a ridicat niciodată măcar un deget contra vrăjmașului său, chiar dacă l-a avut la îndemână (I Sam. 24.1-23; 26.12). Într-adevăr, el i-a cerut moartea (109.7-18), însă după

moartea lui Saul, el s-a purtat cu bunătațe față de succesorii săi (II Sam. 9.3, 11-13).

2. Trebuie să facem distincție între ton și conținut. Tonul vehement este specific poeziei orientale și hiperbolelor frecvente în acest gen literar. Prin cuvinte, semitul își descarcă preaplinul sentimentelor sale care au fost determinate de un eveniment sau altul, astfel că mânia lui se refulează pe plan verbal. Însă Dumnezeu privește la inimă și la fapte.

3. Psalmistul își identifică interesele sale cu acelea ale lui Dumnezeu. Dacă David este generos cu proprii săi vrăjmași, nu aceeași atitudine adoptă el față de dușmanii lui Dumnezeu (9.16-20; 94.15-17) și ai poporului Său (109.1-4, 15-20). Psalmistul se identifică cu cei ce suferă pe nedrept.

4. El este realist și știe perfect de bine că la instaurarea dreptății nu se poate ajunge fără pedepsirea vinovaților. Nici N.T. nu separă întemeierea Împărăției lui Cristos de pedepsirea celor răzvrățiți (II Tes. 1.8-10; cf. Lc. 18.1-8; Gal. 1.8; Ap. 6.10; 18.20; 19.1-6).

Planul

Psaltirea este divizată în 5 cărți (poate prin analogie cu Pentateuhul). Fiecare din acestea se termină cu o doxologie.

Cartea întâi conține 4 psalmi anonimi, alți 37 îi aparțin lui David. Numele de Yahve (Domnul, Dumnezeul legământului) domină în această carte.

În *cartea a doua*, primii 8 psalmi sunt ai *fiilor lui Core*, 20 ai lui David, unul al lui Solomon, unul al lui Asaf, iar alți 4 sunt anonimi. Cartea aceasta folosește frecvent numele Elohim pentru Dumnezeu.

În *cartea a treia*, avem 11 psalmi ai lui Asaf, 4 ai *fiilor lui Core*, unul al lui David și unul al lui Etan.

Cărțile a patra și a cincea conțin îndeosebi psalmi anonimi. (V. *Poezie*).

PSALMODIA, CÂNTA PSALMI. Autorii Septuagintei au tradus prin *psallō* = a cânta acompaniat de un instrument cu coarde sau a executa la acel instrument, două verbe ebr.: *nagan* și *zamar*. Verbul *a psalmodia* apare, în fr., în vers. *Colombe* acolo unde *Segond* traduce, în gen., prin *a celebra (a lăuda)* și unde *Bible de Jérusalem* pune *a cânta (cu un instrument)*. [În vers. rom., Cornilescu traduce *nagan* și *zamar* prin *a lăuda, a cânta* sau *a cânta (cu arfa)* și *cu cântece din gură* (de ex. Ps. 33.2; 98.5); GBV are *a cânta psalmi* (de ex. Ps. 33.2; 98.5; 147.7). A se vedea și alte ver-

siuni. *N. Ed.*] În unii psalmi, se pare că accentul este pus pe muzica instrumentală: „*cântați-I* (este folosit verbul pentru a cânta la instrument) *cu alăuta cu zece coarde*” (33.2; cf. 144.9); „*Cântați* (este folosit verbul pentru a cânta la instrument) *Domnului cu arfa*” (98.5; cf. 147.7). Când ac. cuv. este asociat cu *a cânta*, probabil că el se referă, de asemenea, la sunetul unor instrumente: „*vom cânta și vom lăuda* (cu instrumentele) *puterea Ta*” (21.14); „*în sunetul trâmbiței, voi cânta și voi lăuda pe Domnul*” (27.6; cf. 57.7; 108.1, unde Segond și Cornilescu au tradus prin: „*voi suna din instrumentele mele*”, iar alte vers. fr. și GBV au preferat *a psalmodia (a cânta psalmi)*; 68.4; 105.2). Potrivit cu Ps. 150.3-5, instrumentele folosite în cântarea de laudă erau nu numai cele cu coarde (alăută, harpă, liră), dar și instrumentele de suflat (trâmbiță, caval) și de percuție (chimvale, timpane) (cf. Nem. 12.27; I Cr. 15.16; 25.6). Să nu uităm cele 71 de *selah* (oprire) din V.T. (dintre care 39 numai în Psalmi), pauze care, potrivit celor relatate în Mișna (Mishna) introduceau un interludiu instrumental. Psalmii erau cântați fie solo, fie în stil antifonic, cu răspunsuri sau în litanie, adică cu intonarea de către cor a unui refren. În antifonii, alternau două coruri; în litanii, un cor sau toată adunarea răspundea unui solist. Cântecul alternant datează dintr-o epocă foarte îndepărtată. Acesta apare deja în I Sam. 21.12; 28.6-7; 29.5 (cf. Dt. 27.14-26). Un asemenea exemplu este menționat sub domnia lui David când el „*a însărcinat pentru prima dată pe Asaf și frații lui să vestească laudele Domnului*” (I Cr. 16.7). Solistul sau corul cânta cuvintele psalmului transcrise în v. 8-35, după care tot poporul intona acest refren (v. 36) care revine la finele fiecărei cărți a Psaltirii (cf. Ps. 41.13; 72.19; 89.52 și 106.48): „*Amin! Lăudați pe Domnul!*” În același psalm, mai găsim un refren care este frecvent întâlnit: „*Lăudați pe Domnul, căci este bun, căci îndurarea Lui ține în veac!*” (I Cr. 16.34; cf. Ps. 106.1; Ezra 3.11). Probabil că Asaf cânta primul vers și corul sau adunarea al doilea. Ps. 136 este caracteristic în această privință: refrenul, revenind după fiecare strofă, alternează cu istoria intervențiilor lui Dumnezeu în viața poporului Său. Ps. 118 este foarte precis în privința grupelor de cântăreți însărcinate să reia refrenul: „*Să zică Israel: «Căci în veac ține îndurarea Lui!» Casa lui Aaron (adică preoții și leviții) să zică: «Căci în veac ține îndurarea Lui!» Cei ce se tem de Domnul* (temătorii de Dumnezeu erau

prozeliții păgâni, asimilați până la un anumit punct în poporul Israel) *să zică: «Căci în veac ține îndurarea Lui!»* (v. 2-4). Cântecul antifonic este menționat, după întoarcerea evreilor din Babilon, în Nem. 12. La v. 8, este vorba de leviții care „*cârmuiau cântarea laudelor*”, iar la v. 9, de alți doi leviți care, „*își împlineau slujbele lângă frații lor*” [în vers. fr.: „*își îndeplineau slujbele vizavi de ei*” (Colombe); „*alternau cu ei*” (Maredsous); „*formau corul celor ce dădeau răspunsuri*” (P. de Beaumont). N. Ed.). La v. 24, sunt menționate cele două coruri ai căror membri, „*stând unii în fața altora* [„în grupuri alternante, un cor răspunzând altuia” (*Bible de Jérusalem*)], *erau însărcinați să mărească și să laude pe Domnul, după rânduiala* (instrucțiunile) *lui David, omul lui Dumnezeu.*”

Cu prilejul dedicării zidurilor cetății, leviții de pretutindeni au fost aduși „*ca să prăznuiască sfințirea și sărbătoarea cu laude și cântări, în sunet de chîmval, alăute și arfe*” (v. 27). Cu această ocazie, Neemia a constituit „*două coruri mari*” (v. 31). După ce au străbătut zidul de apărare în sens opus, corurile s-au întâlnit în apropierea Templului, unde preoții sunau din trâmbițe și „*cântăreții și-au înălțat glasul*” (v. 42). Alte exemple de coruri antifonice ne sunt date în I Sam. 18.6-7 și Ezra 3.10-11.

PSALTERION. (V. *Lăută*).

PSEUDEPIGRAFE, PSEUDOEPIGRAFE. Se numesc pseudepigrave (pseudoepigrave) niște scrieri religioase evreiești și creștine care au apărut între anii 150 î.Cr. și 200 d.Cr. ai căror autori, în principiu, nu sunt cunoscuți, de unde provine termenul *pseudepigraf*. Se cunosc pseudepigrave atât la Vechiul, cât și la Noul Testament.

Pentru a aborda întreaga problemă a clasificării ansamblului cărților religioase evreiești și termenii în care sunt specificate, vom prezenta aici două tabele. Acestea grupează diferitele tipuri de cărți și sunt prezentate *grosso modo* în ordine cronologică

Distincția dintre scrierile apocrife ale N.T. și pseudepigravele N.T. nu este totuși destul de limpede. Noi înțelegem prin apocrifele N.T. cărțile pe care câteva dintre primele Biserici le-au acceptat, la un moment dat, ca scrieri canonice, însă ulterior le-au respins. Prin *pseudepigrave*, noi definim câteva zeci de scrieri, cu tentă evident ezoterică și, ca specie literară, apocaliptice care se pretindeau a fi

opera unor autori biblici care au trăit în urmă cu câteva secole, sau chiar mii de ani. Apocrifele erau considerate niște cărți bune și tocmai de aceea unele Biserici locale de la începuturile creștinismului le-au confundat uneori cu scrierile canonice. Pseudepigravele, din contră, nu erau considerate ca inspirate decât de anumite grupări eretice: docetiste, gnostice ș.a.

Numărul scrierilor apocrife și pseudepigrave variază de la un exeget la altul, astfel că o parte din apocrifele enumerate mai jos sunt considerate de alții scrieri pseudepigrave. Într-adevăr, uneori o distincție nu este ușor de făcut. Sunt considerate de către majoritatea teologilor ca *apocrife ale N.T.*, următoarele scrieri:

1. Epistola lui (pseudo)-Barnaba (70-79 d.Cr.)
2. Prima epistolă a lui Clement către corințeni (96 d.Cr.)
3. A doua epistolă a lui Clement
4. Păstorul din Hermas (115-140 d.Cr.)
5. Didahia (Învățătura Celor 12 Apostoli) (100-120 d.Cr.)
6. Apocalipsa lui Petru (150 d.Cr.)
7. Faptele lui Pavel și ale lui Tecla (170 d.Cr.)
8. Epistola către laodiceeni (finele sec. II?)
9. Evanghelia după evrei (65-100 d.Cr.)
10. Epistola lui Polycarp către filipeni (108 d.Cr.)
11. Cele 7 epistole ale lui Ignățiu de Antiohia (110 d.Cr.)

Prezentăm acum lista cu *pseudepigravele V.T.* cele mai cunoscute:

A. *Legendare:*

1. Cartea Jubileelor
2. Epistola lui Aristeas (vezi nota de mai jos)
3. Martirajul lui Isaia
4. Viața lui Adam și Eva (sau Apocalipsa lui Moise).

Epistola lui Aristeas. Autorul se prezintă sub înfățișarea unui înalt demnitar de la Curtea Egiptului, neevreu. El i se adresează unui prieten (Philokrates), cu scopul de a-l informa despre originea versiunii grecești a Vechiului Testament (Septuaginta):

Regele Ptolemeu II Filadelful îi scrie marelui preot Eleazar pentru a intra în posesia unei traduceri a Legii evreilor. Eleazar i-a trimis lui Ptolemeu 72 de erudiți (câte 6 din fiecare semintie). După ce l-au cucerit pe suveran, în

VECHIUL TESTAMENT

Grupa	Numărul de cărți	Tipul cărților	Nume dat de către protestanți	Nume dat de către catolici	Data aproximativă
A	39	Cărți <i>canonice</i> . Notă: dintre cele 39 cărți canonice, unele au fost acceptate foarte timpuriu de către evrei ca scrieri canonice. Au fost numite <i>homologomene</i> . Alte cărți au fost acceptate mai târziu, fiind numite <i>antilogomene</i> . Este vorba de Eclesiastul, Cântarea Cântărilor, Estera, Ezechiel, Proverbele.	canonice	protocanonice	scrise între sec. XIV-IV î.Cr.
B	numeroase	Cărți pierdute. Este vorba de niște cărți bune, scrise de evrei evlavioși, menționate în V.T., și care uneori au servit ca surse de documentare. N-au fost niciodată considerate ca fiind inspirate. Cel puțin 16 dintre acestea sunt menționate în I și II Cronici.			scrise în aceeași perioadă cu cărțile canonice
C	cel puțin 15	Cărți <i>apocrife</i> (ascunse). Nu ne sunt clare pentru aceste cărți: nici autorii, nici data redactării, nici numărul lor.	apocrife	deuterocanonice	îndeosebi între anii 400-100 î.Cr.
D	cel puțin 18	Cărți <i>pseudepigrave</i> .	pseudepigrave	apocrife	între anii 200 î.Cr. și 200 d.Cr.
E	numeroase	Există și alte cărți religioase evreiești, un fel de comentarii ale cărților <i>canonice</i> , cu care, de altfel, nu erau niciodată confundate. Este vorba despre <i>Targumuri</i> (cel puțin 11), niște parafraze ale Scripturilor (v. Nem. 8.1-8): <i>Midrash</i> (interpretare) (II Cr. 13.29); <i>Mishna</i> (repetiție); <i>Gemara</i> (terminare, desăvârșire). <i>Mishna</i> și <i>Gemara</i> au dat <i>Talmudul</i> (instruire, învățătură).			un Targum a început să circule, pe cale orală, pe vremea lui Neemia (500 î.Cr.). Aceste comentarii evreiești au continuat să apară până în sec. VII d.Cr.

NOUL TESTAMENT					
Grupa	Numărul de cărți	Tipul cărților	Nume dat de către protestanți	Nume dat de către catolici	Data aproximativă
A	27	Cărți <i>canonice</i> dintre care 7 antilogomene: Evrei, Iacov, II Petru, II și III Ioan, Iuda, Apocalipsa.	toate sunt canonice	homologomenele sunt protocanonice; antilogomenele sunt deuterocanonice	toate au fost scrise în sec. I î.Cr.
B	numeroase	Cărți pierdute. Ca și în cazul V.T., este vorba de niște cărți bune, dar care nu au fost păstrate de Biserică; desigur, din pricină că nu au fost inspirate de Duhul Sfânt. Ne gândim la prima epistolă a lui Pavel către corinteni (I cor. 5.9), poate și o a 3-a (II Cor. 2.3-4), epistola către laodiceeni (Col. 4.16), precum și sursele folosite de Luca pentru a-și scrie Evanghelia sa (Lc. 1.1-4).			scrise în aceeași perioadă cu restul cărților N.T.
C	cel puțin 11	Cărți <i>apocrife</i> . Este vorba de niște cărți (bune) care, uneori, în unele Biserici, pentru câțva timp, au fost acceptate ca scrieri canonice; în final, au fost tratate ca necanonice, dar considerate utile.	uneori, cărțile acestea sunt confundate cu pseudepigrafele		sec. II d.Cr.
D	37-280	Cărți <i>pseudepigrave</i> .	pseudepigrave	apocrife	îndeosebi între anii 100 și 250 d.Cr.
E	multe	Scrierile patristice; deseori, scrisori sau comentarii, predici sau scrieri teologice și apologetice.	socotite foarte interesante și utile, mai ales pentru a cunoaște evoluția Bisericii primare și, de asemenea, (din nefericire) abaterea ei de la învățătura N.T.	considerate a conține <i>tradiția</i> Bisericii care, împreună cu N.T., are putere de lege pentru Biserica Romano-catolică	anii 150-500 d.Cr.

cursul unui banchet regal, prin inteligența lor scripitoare și prin marea lor înțelepciune, învățații evrei s-au instalat pe insula Pharos și s-au pus pe muncă. Ei au lucrat câte 8 ore zilnic, în timp ce Demetrios de Phalero, conservator al celebrei biblioteci din Alexandria consemna în scris traducerea Bibliei pe care cei 72 de specialiști o realizau de comun acord. Această misiune a fost terminată la capătul a 72 de zile.

Relatarea respectivă este legendară. Ea nu poate proveni de la un neevreu, pentru că Legea este ridicată în slăvi în povestirea lui Aristee. Apoi, cu siguranță, ea nu a fost redactată pe la începutul sec. III î.Cr., deoarece autorul comite grave erori cu privire la epoca lui Ptolemeu II. Detaliile pe care le dă el cu privire la Palestina fac loc mai degrabă presupunerii că autorul a trăit în jurul anului 100 î.Cr.; oricum, înainte de Filon și Josephus, pentru că aceștia au reluat legenda sa.

B. Apocaliptice:

1. I Enoh
2. Testamentele celor 12 Patriarhi
3. Adormirea lui Moise
4. Oracolele Sibiline
5. II Enoh (sau cărțile misterelor lui Enoh)
6. II Baruc (sau Apocalipsa lui Baruc)
7. IV Ezra (sau Apocalipsa lui Ezra) (în siriacă)
8. III Baruc (sau Apocalipsa lui Baruc) (în gr.).

C. Didactice:

1. III Macabei
2. IV Macabei.

Cartea a IV-a a Macabeilor. Operă didactică. Un tip de dizertație filozofică destinată să demonstreze superioritatea rațiunii asupra pasiunilor. Argumentația se bazează pe istoria evreiască. Autorul reia îndeosebi relatarea din II Mac. 6-7 referitoare la martirajul lui Eleazar și acela al mamei cu 7 fii, amplificându-le în mod considerabil. Cca 5/6 din cuprinsul cărții sunt consacrate acestei povestiri, ceea ce a generat denumirea de IV Macabei.

PTOLEMAIDA. (V. Aco).

PTOLEMEI. Numele dinastiei care a domnit în Egipt între anii 305-31 î.Cr. Fondată de Ptolemeu Soter, unul dintre generalii lui

Alexandru cel Mare, ea a durat până la moartea Cleopatrei care a urmat victoriei obținute de August la Actium. Primii Ptolemei au fost niște suverani înțelepți și capabili care i-au asigurat Egiptului o înaltă treaptă de dezvoltare, putere și influență. Aceștia au stăpânit numeroase teritorii străine, printre care s-au numărat Fenicia, Coelesiria, Ciprul, Cirenaica și, pentru câțiva timp, Palestina. Ptolemeii au favorizat înflorirea artelor, literaturii și științei, făcând din Alexandria, capitala lor, centrul culturii grecești. Foarte favorabili evreilor, ei i-au încurajat să se stabilească la Alexandria, acordându-le o seamă de privilegii speciale, precum și înalte posturi în societatea civilă și în armată.

Din nefericire, cei din urmă Ptolemei nu s-au ridicat la valoarea înaintașilor: ei au fost regi slabi și corupți. S-au lăsat antrenați în războaie externe și civile, în timp ce incesturile și asasinările se înmulțeau fără încetare în incinta palatului. Renunțarea la toate posesiunile străine a fost preludiul pierderii tronului și a independenței naționale.

Sub domnia lui Ptolemeu II Filadelful (284-247 î.Cr.) a fost produsă în Egipt celebra versiune biblică Septuaginta (v. *Versiunile Bibliei*). În Dan. 11.17, unii cercetători au văzut o aluzie la căsătoria lui Ptolemeu V (care a domnit între anii 204-182) cu Cleopatra, fiica lui Antiochus cel Mare, din dinastia Seleucizilor. În Dan. 11.25-30 și I Mac. 1.18; 10.51-60; 11.1-18; 15.16, se crede că ar fi vorba mai degrabă de Ptolemeu VI și de fratele său Physcon, Ptolemeu VII (sau VIII) Evergetul, care au domnit concomitent începând din anul 170. Cartea III Macabei vorbește de o manieră destul de fantezistă despre Ptolemeu IV Filopatôr (221-204).

PUA. (V. Puva)

PUBLIUS. Când ap. Pavel a debarcat pe insula Malta, Publius era personajul cel mai important din regiune. El i-a primit cu bunăvoință pe apostol și însoțitorii săi și le-a acordat ospitalitate timp de 3 zile. Pavel s-a rugat pentru tatăl lui Publius, și-a pus mâinile peste el și l-a vindecat de friguri și dizenterie (F.A. 28.7-8). Că Publius era roman o dovedește însuși numele lui. Niște inscripții referitoare la Malta confirmă titlul de *mai-marele ostrovului* (lit.: *principalul personaj al insulei*), care pare să fie sinonim cu calitatea de guvernator.

PUCIOASĂ. Mineral de culoare galbenă (Gen. 19.24; Dt. 29.23).

PUDENS. (În gr.: *poudēs*; în lat.: *pudens*, care înseamnă modest, timid). Un creștin din Roma. Prin intermediul lui Pavel, el îi transmite salutări lui Timotei (II Tim. 4.21). Acest pasaj conține singura aluzie biblică la Pudens. Însă, potrivit părerii generale, el ar fi fost un senator roman convertit, care a fost martirizat sub domnia lui Nero.

PUDRĂ, PRAF, PULBERE. Aromată pulverizată, destinată a fi arsă, la fel ca tămâia (Cânt. 3.6) (Unele versiuni redau termenul prin miresme, arome, etc.).

PUL.

1. Numele unui teritoriu african și a populației care îl locuia. Pul este menționat împreună cu Tarsis și Lud, din pricină că cele 3 populații excelau în mănuierea arcului (Is. 66.19). Unii cercetători au încercat să identifice numele Pul cu acela al insulei Philae, pe Nil, în Egiptul de Sus, la hotarele Etiopiei. Însă noi credem că forma Pul se datorează unei erori de copiere, denumirea corectă fiind Put. (V. *Put*).

PULBERE. (V. *Praf*; *Pudră*; *Țărână*).

PUNEREA MĂINILOR. Gest simbolic care exprimă transmiterea către o persoană sau un animal a unei puteri, a unui dar sau chiar a unui blestem. În cadrul jertfei anuale din Ziua Ispășirii, preotul își punea mâinile pe capul țapului viu, mărturisind asupra lui nelegiuirile lui Israel. În felul acesta, el pune pe seama animalului păcatele poporului. Încărcat cu greșelile poporului, țapul viu le ducea în pustie (Lv. 16.20-22). Era vorba aici de un ritual de transmitere. – Moise îl consacră pe Iosua ca succesor al său, punându-și mâinile peste el. Prin gestul respectiv, el îi transmitea demnitatea și autoritatea sa (Num. 27.18-23; Dt. 34.9) – dar la fel de bine se puteau transmite niște blesteme (Lv. 24.14). Pe de altă parte, un tată își binecuvânta copiii, punându-și mâinile peste ei (Gen. 48.14).

În N.T., actul punerii mâinilor are întotdeauna o semnificație pozitivă, de binecuvântare. Punându-și mâinile peste bolnavi, Isus săvârșește numeroase vindecări (Mt. 9.18; Mc. 5.23; 6.5; 8.23, 25; etc.); El recurge la acest gest pentru binecuvântarea copiilor (Mc. 10.16); de asemenea, punerea mâinilor este menționată, în raport cu o serie de vindecări, și în cartea Faptelor (9.12, 17; 28.8). Uneori, prin punerea mâinilor, se transmite darul Duhului Sfânt (F.A. 8.17; 19.6). În Biserica din Ierusalim,

apostolii îi consacră pe cei ce îi vor ajuta în lucrarea Domnului, punându-și mâinile peste ei (F.A. 6.6). Pavel și Barnaba, apoi Timotei sunt introduși în slujirea lor prin acest ritual (F.A. 13.3; I Tim. 4.14; II Tim. 1.6). Ceremonia respectivă nu constituie un act de ordinare prin care s-ar stabili o funcție sau un privilegiu ierarhic; o dovadă incontestabilă este însuși cazul lui Pavel: după ce a avut loc la Damasc (F.A. 9.17), acest act a fost repetat la Antiohia (F.A. 13.3). Punerea mâinilor a însemnat pentru el o confirmare a darului spiritual acordat de Duhul Sfânt. Apostolul îi recomandă lui Timotei: „*Să nu-ți pui mâinile peste nimeni cu grabă*” (I Tim. 5.22).

Nici un pasaj biblic nu ne permite să susținem obligativitatea ritualului punerii mâinilor pentru obținerea unui dar al Duhului. Dumnezeu este suveran și El hotărăște modul de folosință a darurilor Sale, rămânând valabilă regula că „*cel neprihănit va trăi prin credință*.” Pe de altă parte, în toată cartea Faptelor, numai două texte menționează acest ritual în raport cu Duhul Sfânt (8.17; 19.6): în cazul lui Saul (9.17), punerea mâinilor lui Anania pare să fie mai degrabă în legătură cu vindecarea sa. Prin urmare, ar fi eronat să credem că punerea mâinilor ar fi necesară pentru primirea Duhului Sfânt, în timp ce atâtea alte pasaje biblice menționează credința ca singură condiție (Ioan 7.39; Gal. 3.2, 13-14; Ef. 1.13, etc.). La fel stau lucrurile și în privința vindecării: Cristos și apostolii Lui au folosit mijloacele cele mai diferite: atingerea (Mt. 8.3), cuvântul (v. 13, 16), acțiunea de la distanță (15.28), saliva (Mc. 8.23), rugăciunea (F.A. 9.40), articolele de lenjerie (19.12), etc. Textul foarte important din Iac. 5.14-15 vorbește despre ungerea cu untdelemn și rugăciunea cu credință, dar nu menționează punerea mâinilor. În sfârșit, este limpede că cineva poate fi chemat, în lucrarea Evangheliei, direct de Dumnezeu, fără o obligatorie punere a mâinilor. Am văzut că Biserica primară practica acest ritual, însă nici un text biblic nu face din el o lege și Duhul suflă încotro vrea (cf. Ioan 3.8; Num. 11.26-30; Lc. 9.49-50). În sfârșit, aproape că nu mai este cazul să spunem că omul chemat și echipat de Dumnezeu (ca Pavel, de ex., Gal. 1.1), își va exercita darul în cadrul Trupului lui Cristos și pentru folosul tuturor (I Cor. 12.7; Ef. 5.21).

PUNGĂ. Săculeț destinat păstrării și transportării arginților (Lc. 10.4; 12.33; 22.35); monedele fiind puse uneori în brâu, pungile

deveneau inutile (Mt. 10.9). Punga comună a ucenicilor, un cufăraș împărțit în mai multe compartimente, se afla în păstrarea lui Iuda (Ioan 12.6; 13.29). Septuaginta folosește același termen pentru a desemna aripile Templului. Anterior epocii când a început să se bată monedă, oamenii puneau într-un săculeț sau la brâu bucăți de argint și de aur, de diferite dimensiuni și forme (Gen. 42.35; Pv. 7.20). Verigi și inele, confecționate din metal prețios, se înșirau pe o curelușă. Cu ajutorul unor balanțe portative și al greutăților purtate într-un sac, argintul și aurul puteau fi cântărite în cursul unei călătorii (Dt. 25.13; Mica 6.11).

PUNON, PINON. Un loc unde au poposit israeliții, în pustie, cu puțin timp înainte de sosirea lor în țara Moabului (Num. 33.42-43). Identificat la Feinan, în partea de răsărit a Arabei, la cca 8 km S-SE de Khirbet Nahas și la 7 km S-SE de Khirbet Aseimer. În regiunea respectivă, s-au desfășurat exploatarea miniere și se extrăgeau minereuri de cupru și fier. (V. *Pinon*).

PUPĂZĂ. (În ebr.: *dukhiphat*, Lv. 11.19; Dt. 14.18). Nagățul (*Vanellus cristatus*, din ordinul *caradriiforme*), ploier veritabil este întâlnit în stoluri, în cursul iernii, în Palestina. Septuaginta și Vulgata au redat termenul ebraic prin pupăza comună (*Upupa epops*). Pupăza aparține ordinului *upupidae* care include păsări cu ciocul lung, subțire și curbat. Pupăza atinge până la 30 cm. Penele de deasupra sunt cenușii și roșcate, aripile și porțiunea din jurul gâtului sunt pestrițe, iar la cap pupăza are un moț de pene portocalii, așezate ca o creastă. Pasărea aceasta poate fi văzută în Europa centrală și sudică, în Asia, în regiunile nordice și centrale ale Africii. Potrivit lui Tristram, pupăza se întoarce prin martie în Palestina, răspândindu-se în stoluri mici în toată țara. Înainte de lăsarea iernii, migrează spre Egipt și Sahara, pentru o scurtă sedere.

PUR, PURITATE (V. *Curat*).

PURA. Slujitor al lui Ghedeon, fără îndoială purtătorul armelor sale (Jud. 7.10-11).

PURICE. Insectă numită, în ebr., *pareoș* (par'och) (I Sam. 24.15; 26.20). Puricii constituie pentru locuitorii Palestinei o asemenea pacoste, încât un vechi proverb spune că împăratul puricilor și-a clădit palatul la Tiberiada.

PURIENI (V. *Putiți*).

PURIM. (În ebr., *purim* este pluralul subst. *pur* și înseamnă sorț, soartă; cf. cuv. akkad. *purum* = soartă). Sărbătoare evreiască, instituită pentru a comemora izbăvirea evreilor deportați în Persia, unde Haman a complotat pentru exterminarea lor. Acest prim-ministru al lui Ahașveroș stabilise, prin tragere la sorț, ziua favorabilă punerii în aplicare a planului său. Sărbătoarea respectivă se ține și în zilele noastre, respectiv la 14-15 ale lunii adar (în februarie) (Est. 9.20-28). În II Mac. 15.36, este numită *ziua lui Mardoheu*. Josephus afirmă că toți evreii, inclusiv cei din Diasporă, țineau această sărbătoare (Ant. 11.6.13). Unii exegeți și-au pus întrebarea dacă nu cumva sărbătoarea menționată în Ioan 5.1 era Purim, însă contextul dezmente această opinie: Isus S-a suit la Ierusalim, în timp ce sărbătoarea Purim era celebrată pe întreg teritoriul țării și nu se număra printre cele 3 festivități care se desfășurau exclusiv la Ierusalim. Chiar de la instituirea ei, această sărbătoare s-a bucurat de o mare popularitate și a fost ținută la data stabilită: în ziua de 13 adar, evreii postesc; seara, la începutul zilei a 14-a, ei se adună în sinagogi. Lectura cărții Estera începe la sfârșitul serviciului. La auzul numelui lui Haman, mulțimea strigă în cor: „Ștergeți-l numele!” sau: „Să nu mai fie pomenit numele celui rău!” În timp ce tinerii fac gălăgie, ceilalți pronunță în același timp numele fiilor lui Haman, pentru a aminti că aceștia au fost spânzurați împreună. A doua zi dimineața, evreii vin iarăși cu toții la sinagogă pentru a continua ritualul sărbătorii, într-o atmosferă de mare bucurie. Cei bogați acordă daruri săracilor. Perpetuarea sărbătorii Purim la 14 adar constituie o mărturie elocventă în favoarea istoricității cărții Estera. (V. *Estera*).

Notă arheologică. Originea sărbătorii Purim, așa cum este ea relatată în cartea Esterei (de altfel, acesta este unul din scopurile autorului), a fost deseori contestată de unii dintre exegeții liberali. Astfel, însăși istoricitatea cărții a ajuns să fie tot mai suspectată. Într-adevăr, unii ebraiști cred că etimologia cuv. *pur* ar ține spre o sărbătoare de origine păgână, iudaizată ulterior, mai ales că Septuaginta și Josephus folosesc termenul *phurrai* (= o gardă). Pentru a confirma această explicație, au fost propuse diferite etimologii, precum și alți termeni străini care s-ar apropia de *pur* și *purim*, însă nu există nici o concordanță între aceste supoziții, unele dintre ele fiind mai curând fanteziste.

Un element inedit vine să confirme valoarea istorică a cărții Estera și să descifreze semnificația cuv. *pur*. În colecția arheologică a Universității din Yale (SUA), a fost găsit un zar în formă de cub, pe care este inscripționat de două ori cuv. *puru* = sort. Zarul respectiv se numește „zarul lui Iahali” (Iahali a fost un înalt demnitar al lui Salmanasar III, regele Asiriei, între anii 858-824 î.Cr.). Așadar, asirienii foloseau zarurile într-un mod asemănător cu babilonienii, deși cu un scop diferit. Acest detaliu vine deci să confirme semnificația pe care o dă cartea Esterei cuv. *pur* = sort și face din sărbătoarea Purim sărbătoarea sortului. Iată, deci, dovedită pe neașteptate istoricitatea deseori contestată a acestei cărți.

PURPURĂ. În antichitate și chiar la o dată ulterioară, acest termen a indicat culoarea roșu-închis spre violet. Cei din vechime numeau *purpură* cărămiziul și alte nuanțe de roșu (Plinius, *Ist. Nat.* 9.61, 62; Mc. 15.17; Mt. 27.28). Numai bogații și magistrații își puteau permite să poarte haine de purpură, prețul lor fiind unul foarte ridicat (Est. 8.15; compară cu înălțarea lui Mardoheu, v. 2; Pv. 31.22; Dan. 5.7; I Mac. 10.20, 62, 64; II Mac. 4.38; ; cf. 31; Lc. 16.19; Ap. 17.4). Suveranii, de ex. cei ai madianiților (Jud. 8.26), purtau haine de purpură, care era un simbol al monarhiei (I Mac. 8.14; Homer, *Iliada*, 4.141-145). Ostașii L-au îmbrăcat pe Cristos, în bătaie de joc, cu o manta de purpură. Pânzeturi scumpe, vopsite cu purpură, acopereau scaunele litierelor prin ciare (Cânt. 3.10). Ambarcațiunile de lux erau prevăzute cu corturi de purpură (Ez. 27.7). Idolii erau drapați cu purpură (Ier. 10.9). Pentru ornarea Cortului întâlnirii s-a făcut mare risipă de pânzeturi vopsite cu purpură (Ex. 25.4; 26.1, 31, 36); de asemenea, pentru veșmintele marelui preot (28.5, 6, 15, 33; 39.29). Evreii îi acordau purpurii și o valoare simbolică (Răzb. 5.5.4). Lidia era vânzătoare de purpură (F.A. 16.14).

Substanța colorantă, extrasă din diverse specii de moluște (I Mac. 4.23; Răzb. 5.5.4), era pusă în libertate prin secreția fluidă, numită spumă, a unei glande aflate la partea superioară a viețuitoarei respective. Cum de la o moluscă se obținea o cantitate infimă de colorant, se înțelege de la sine ce muncă intensă și ce număr colosal de cochilii erau necesare pentru obținerea purpurii, de unde și prețul ei exorbitant. Se făcea un mic orificiu în partea superioară a cochiliei, evitându-se cu grijă deteriorarea pungii de purpură, dar

scoicile mai mici se deschideau prin zdrobire (Plinius, *Ist. Nat.*, 9.60). Vechii locuitori ai Tyrului foloseau două tipuri de murex: *Murex trunculus*, din care se extrăgea purpura violetă, și *Murex brandaris*, care dădea purpura cărămizie. Aceste scoici (murex) sunt răspândite în toată Mediterana; nuanța materiei colorante extrase din ele diferă în funcție de regiunea unde sunt pescuite. Grămezi de cochilii, deschise artificial, au fost descoperite la Minet el-Beida, port al anticului Ugarit (Ras Shamra), ceea ce dovedește că, în mileniul II î.Cr., pe aceste locuri se prepara vopseaua cunoscută sub denumirea de purpură.

PURTARE IMORALĂ. (În N.T. cuv. gr. *porneia* = purtare imorală, curvie, fornație, necurăție trupească, necredincioșie, infidelitate conjugală, prostituție, etc. de unde verbul *porneuō* = a se deda la imoralitate sau la dezmăț; și subst. *pornē* = prostituată, și *pornos* = destrăbălat, desfrânat). Aceste diverse traduceri indică faptul că familia cuv. *porneia* vizează o serie de dereglări sexuale; contextul sugerează adesea sensul exact care trebuie să fie acordat cuvântului.

Astfel, Pavel îi avertizează pe creștini cu privire la relațiile sexuale liber consimțite între celibatari (I Cor. 7.2; I Tes. 4.3). În alte texte, cuv. *porneia* figurează pe câte o listă de păcate alături de adulter (adică relații sexuale extraconjugale în care este implicat un partener căsătorit: Mt. 15.19; Mc. 7.21; I Cor. 6.9; Gal. 5.19). În două texte, cuv. *porneia* pare să se refere la adulter (Mt. 5.32 și 19.9); alte interpretări propuse sunt: prostituția sau o căsătorie între consanguini, interzisă de Legea mozaică. În alte pasaje, *porneia* probabil că are sensul general de purtare imorală, de dereglare sexuală sub diferitele ei forme (Ioan 8.41; F.A. 15.20, 29; 21.25; Rom. 1.29; I Cor. 5.1; 6.13, 18; II Cor. 12.21; Ef. 5.3). În alte câteva texte, cuv. *porneia* vizează prostituția (Mt. 15.19; Mc. 7.21; Ap. 2.21).

Isus așază fornația, adică raporturile sexuale dintre persoane necăsătorite, pe același plan cu adulterul când spune: „Dar Eu vă spun că orișicine se uită la o femeie, ca s-o poftască, a și preacurvit cu ea în inima lui.” (Mt. 5.28). În cele 7 liste de păcate incluse de Pavel în Epistolele sale, conduita imorală (curvia) este plasată de 5 ori pe locul I; în felul acesta, apostolul ne reamintește că relațiile sexuale ilicite sunt imorale și strict interzise de Sf. Scriptură (Gal. 5.19; Ef. 5.3; Col. 3.5; etc.). În Apocalipsa, Babilonul este prezentat

simbolic ca fiind marea prostituată („*curva cea mare*” – *pornê* –, Ap. 19.2) care conduce națiunile la dezastru prin comportamentul său lasciv.

F. H.

PUSTIE, PUSTIU, DEȘERT.

1. Cuv. ebr. *midbar* și cuv. gr. *erēmos* = câmp deschis, necultivat, unde fiarele sălbatice se mișcă în voie (Iov 24.5). Pustiul este, de cele mai multe ori, locul unei singurătăți înfricoșătoare, o veritabilă imagine a dezolării (Dt. 32.10; Is. 21.1); totuși, în pustie există și locuri de pășunat (Ex. 3.1). Sf. Scriptură face numeroase aluzii la pustie (de ex.: Gen. 16.7; 21.20; I Sam. 17.28; 25.21; Mt. 3.1; Mc. 1.12; Lc. 15.4).

2. Cuv. ebr. *'arabhab* se referă la un câmp sau o regiune aridă (Is. 35.1, 6; 51.3). Articulat cu art. hot., termenul respectiv definește Câmpia sau marea depresiune care include Iordania și Marea Moartă (Ez. 47.8; II Sam. 2.29). De altfel, unele versiuni l-au și redat prin denumirea geografică de Araba.

3. Cuv. ebr. *yechimon* (ieșimon) indică o regiune necultivată și pustie (Ps. 78.40; 106.14; Is. 43.19-20). Când subst. primește art. hot., el este redat, în unele versiuni, ca nume propriu: Ieșimon (Num. 21.20).

4. Cuv. ebr. *Harabhot* indică ținuturile necultivate, locurile pustii (Is. 48.21; Ps. 102.6; Ez. 13.4).

Drumul israeliților prin pustie.

Este vorba despre pustia situată între Egipt, Sinai și Țara Sfântă, precum și despre experiențele pe care le-au avut acolo israeliții timp de 40 de ani.

1. Limitele și întinderea pustiei

Această vastă întindere deșertică are forma unui triunghi, coasta sud-estică a Mediteranei și frontiera sudică a Palestinei constituind baza lui. Latura occidentală a triunghiului este limitată de depresiunea care include Golful Suez și Lacurile Amare. Latura orientală este flancată de Golful Aqaba și depresiunea Araba. Baza triunghiului măsoară cca 322 km, iar suprafața lui este de peste 57 000 km². Acest teritoriu ar putea fi numit „*deșertul peregrinaților*” sau „*pustia pribegiei*”, în arabă Badiyat-et-Tih, termen care nu se aplică de altfel decât platoului situat la N de Sinai. Popoarele antichității evitau aceste regiuni sterile. Israelii au stabilit hotarul sudic al Țării Sfinte în imediata apropiere a acestui teritoriu. Cât

despre egipteni, fortificațiile acestora se întindeau până la marginea pustiei.

2. Cele 4 regiuni care alcătuiesc acest teritoriu în formă de triunghi sunt:

a) Porțiunea nisipoasă, care se întinde ca o fâșie de-a lungul Mediteranei, de la Țara filistenilor până la frontiera cu Egiptul, și chiar mai departe. Fâșia respectivă o ia spre S, depășește Suezul cu vreo 16 km și corespunde aproximativ pustiei Șur (Gen. 16.7).

b) În partea nordică și zona centrală, triunghiul este un platou calcaros, arid, având o înălțime care variază între 600 și 762 m; el coboară spre zona nisipoasă a coastei mediteraneene și este presărat cu numeroase coline în partea de NE. Un lanț muntos care atinge 1 220 m altitudine, izolat și mai mult, înserează restul perimetrului. Acest lanț se numește acum Djebel et-Tih. În mijlocul acestui vast teritoriu deșertic, pot fi văzute albiile de pârâu (ueduri) care se acoperă cu apă în anotimpul ploios. *Platoul calcaros*, împreună cu ramificațiile sale muntoase spre NE, se numea *pustia Paran* (Num. 10.11-12; 13.26; I Sam. 25.1). Israelii au pribegit prin pustia aceasta timp de 38 de ani. Ei au numit regiunea cuprinsă între Horeb și Cades „*pustia aceea mare și grozavă*” (Dt. 1.19). Totuși, în ueduri se întâlnesc petece de vegetație, care apar îndeosebi după ploii. În împrejurimile Cadesului și de-a lungul Arabei, există numeroase izvoare a căror apă poate fi captată în puțuri.

c) Straturi de gresie traversează peninsula, la S de Djebel et-Tih. Acest ținut, de asemenea nisipos, atinge 457 m altitudine. Subsolul este bogat în resurse minerale.

d) În sfârșit, a 4-a regiune a triunghiului constă dintr-un masiv de granit care include și Muntele Sinai. (V. *Sinai*).

3. Șederea israeliților în pustie vreme de 40 de ani

Documentele evreiești atestă de câteva ori că au existat pe atunci 600 000 de bărbați israeliți de la 20 de ani în sus, ceea ce trebuia să însemne o populație totală de peste 2 000 000 de persoane (v. totuși: *Mie și Numeri – cartea*). Un asemenea popor nu ar fi putut subzista în pustie decât grație ajutorului și minunilor săvârșite de Dumnezeu. Când copiii lui Israel s-au aflat pe punctul de a intra în Canaan, Moise le-a declarat: „...*în pustie, ați văzut că Domnul, Dumnezeul vostru, v-a purtat cum poartă un om pe fiul său, pe tot drumul pe care l-ați făcut până la sosirea voastră în locul acesta.*” (Dt. 1.31). Mana le-a fost acordată inițial în pustia Tin și au continuat s-o primească, fără încetare, timp

de 40 de ani, până în momentul sosirii lor la hotarele Canaanului (Ex. 16.1, 4, 14, 15, 35). Minunea cu prepelițele a constituit un semn și a avut un caracter temporar (v. 12-13). Ea s-a produs la scurt timp după miracolul cu apa, care avusese loc la Refidim (17.3-7). În anul al doilea, Dumnezeu le-a dat din nou prepelițe copiilor lui Israel, timp de o lună (Num. 10.11; 11.4-6, 31). La sfârșitul celor 40 de ani, la Cades, Domnul a făcut să îjșnească apă din stâncă (20.2-11). Cu toate acestea, poporul a avut mult de suferit în pustie, în special datorită faptului că au cârtit și i s-au împotrivit lui Dumnezeu (Dt. 1.19; 8.15; Ex. 17.1, 2, 3; Num. 20.2; 10.33 și 11.1, 34, 35; 21.4, 5, 6; Dt. 8.12-18). Făcând abstracție de cele semnalate mai sus, Dumnezeu putea totuși să-i spună lui Israel: „*n-ai dus lipsă de nimic.*” (2.7).

Din relatarea biblică, ne putem da seama că mana, deși privită, la un moment dat, cu dispreț de către israeliți, era o hrană îndestulătoare și că nu au dus lipsă de apă, chiar dacă de câteva ori le-a fost dată cu economie.

Câteva remarci importante despre apa potabilă

a) Cămilele egiptene - dacă situația o impune - se pot lipsi de apă o zi întreagă, când îi însoțesc pe călători în ținuturile nisipoase. Dr. Robinson relatează că arabul care îi servea ca ghid obișnuia să consume lapte de cămilă și că aceste animale, asemenea oilor și caprelor, pot trăi fără apă timp de 3-4 luni dacă au iarbă de păscut (Robinson, *Researches*, 1.150). Fără îndoială că israeliții duceau cu ei burduri cu apă pe care le umpleau din nou ori de câte ori se ivea prilejul. În Ex. 15.22, avem dovada că, la începutul călătoriei, ei aveau apa necesară pentru o călătorie de 3 zile. Văile uscate și ținuturile aride ascund, pe alocuri, izvoare sau pânze de ape subterane pe care israeliții le-au descoperit uneori. Conform relatărilor geologului Fraas, așa-numitele puțuri ale lui Moise, care curg în pustie nu departe de Suez, sunt alimentate de un curent subteran, acesta provenind din munții er-Rahah, aflați la o depărtare de 16-22 km. Uedul Gharandel, identificat de obicei la Elim, dispune de unul din acești curenți subterani la care recurg arabii când apele din partea superioară a albiei unui pârâu seacă. Chiar dacă, în regiunea respectivă, nu plouă timp de 2-3 ani, când se sapă, se va da de apă (Robinson, *Researches*, 1.69, 167; Ritter, *Erdkunde* 14.161, 185). Israeliiți cunoșteau

această particularitate a pustiei (Num. 21.17-18). Migrația în masă nu excludea dispersarea cu scopul de a profita de avantajele oferite de fiecare pârțică de pământ. Pe de altă parte, israeliții luau măsurile necesare păstrării apei. În anotimpul ploios, uriașe cantități de apă cădeau pe suprafața văilor. La începutul erei creștine, călugării de la Sinai și băștinașii de pe meleagurile Cadesului au ridicat diguri de-a curmezișul văilor și au săpat puțuri pentru a reține apa. În cursul celor 38 de ani de ședere în pustie, israeliții au urmat exemplul strămoșilor lor Avraam, Isaac și Iacov: au săpat gropi și au construit rezervoare pentru păstrarea apei de ploaie.

b) În antichitate, peninsula nu era total lipsită de arbori. Ea a furnizat, timp de secole, mangan provenit din pâlcurile de salcâmi pe care arabii nu și-au mai dat osteneala să-i înlocuiască. Numeroși exploratori au văzut pe Sinai arabi care foloseau mangan: Bartlett, în 1874 (*From Egypt to Palestine*); Burckhardt, în 1812 (*Erdkunde*, 14.183). În anul 1822, Ruppel afirma că beduinii le-au vândut mangan egiptenilor, din vremuri străvechi (*Erdkunde*, 14.274, 342). Într-o epocă îndepărtată, egiptenii extrăgeau minereuri de cupru din V peninsulei, lucru pe care au continuat să-l facă și după plecarea israeliților, și foloseau lemnul de salcâm pentru susținerea plafoanelor galeriilor. Topirea minereurilor, proces practicat pe scară largă, solicita uriașe cantități de combustibil lemnos (cf. Palmer, *Desert of the Exodus*, 1.205 și 26, 43, 231-235; *Erdkunde*, 14.786-787). Trebuie menționată aici dispariția imensei păduri de cedru a Libanului. Despădurirea Sinaiului, începută cu mult timp înainte de vremea Exodului și continuată până în zilele noastre, a cauzat o diminuare sensibilă a precipitațiilor. Existența vegetației determina căderea ploilor la intervale mai mici, așa cum se întâmplă, de regulă, în regiunile împădurite. Venind cu mai multă regularitate și mai puțin violentă, apa de ploaie umplea văile, fără să producă eroziunea solului și distrugerea vegetației. Izvoarele erau mai numeroase și mai abundente. Pârâiele secau mai rar sau aproape deloc. Sub conducerea unui bărbat energic, inteligent, prevăzător, bun cunoscător al pustiei și al resurselor acesteia, un întreg popor putea trăi mulțumitor în zona respectivă, dacă ploile anuale cădeau la timp, iar rezervele de apă erau gospodărite într-un mod corespunzător.

4. Itinerarul israeliților

Puncte identificate: Sucot, în Egipt, la începutul călătoriei. Arnon, râul pe malul căruia au ajuns copiii lui Israel la sfârșitul celor 40 de ani, după traversarea pustiei. Cades: la Ain Kadis; tabăra a fost instalată acolo de două ori; israeliții se așteptau să treacă direct de acolo în Țara făgăduinței. Etion-Gheber, unde au tăbărit israeliții în preajma celei de a doua deplasări spre Cades și în apropierea căruia a trecut poporul mai târziu în drum spre Arnon. Muntele Sinai este situat, de regulă, în peninsula cu același nume. Mosera se afla la poalele muntelui Hor, la hotarele Edomului. Fântânile Bene-laacan și Hor-Ghidgad se găseau, de asemenea, în apropiere de frontiera Edomului. Punon era la E de Edom și la NE de Petra. Identificarea tuturor acestor puncte face posibilă determinarea, fără dificultăți, a itinerarului israeliților. Enumerarea de către Moise a etapelor călătoriei, pornind de la Ramses și Sucot, până în câmpiile Moabului, în fața Ierihonului, se găsește în

Num. 33, unde popasurile menționate după Sinai se referă la punctele în care a fost amplasat Cortul. Israelii se împrăștiau în pustie, ca să caute locuri de pășunat și apă pentru turmele lor, însă când se strâneau laolaltă, ei alcătuiau o tabără imensă, care includea numeroase localități rurale (aceasta în cazul unor regiuni deja colonizate). De aceea, uneori un loc de popas poartă mai multe nume (cf. Num. 33.49; 25.1). O bună parte a Pentateuhului, respectiv Ex. 12 - Num. 25, ne oferă informații privind deplasările israeliților și incidentele survenite în cursul acestora. Dacă Biblia nu indică toate locurile de poposire ale copiilor lui Israel (Ex. 15.22; Num. 10.33), totuși ea nu trece cu vederea nici unul din punctele unde a fost amplasat Cortul întâlnirii. În discursurile sale, Moise face deseori aluzie la evenimentele survenite în cursul călătoriilor israeliților prin pustie. El se servește de anumite fapte pentru a-și sprijini argumentația, însă nu le citează de fiecare dată în ordine cronologică.

TRECEREA PRIN PUSTIE

<i>Itinerar</i>	<i>Narațiune (povestire)</i>	<i>Aluzii în discursurile lui Moise</i>
De la Ramses la muntele Sinai		
Poporul pleacă de la Ramses în ziua de 15 a lunii întâi Num. 33.3, 5	În noaptea care a urmat zilei a 14-a a lunii întâi Ex. 12.18, 34, 37Dt. 16.1
Sucot.....v. 537	
Etam la marginea pustiei.....v. 6Ex. 13.20	
Pi-Hahiroth.....v. 7Ex. 14.2Dt. 11.4
Trecerea Mării Roșii.....v. 8v. 22	
3 zile de mers în pustia Etam, apoi poporul tăbărăște la Mara.....v. 8	Poporul pornește spre pustia Sur; 3 zile de mers prin pustie; sosirea la Mara.... Ex. 15.23	
Elim.....v. 9v. 27	
Lângă Marea Roșie.....v. 10		
Pustia Sin.....v. 11	A 15-a zi a lunii a doua Ex. 16.1	
Dofca.....v. 12		
Aluș.....v. 13		
Refidim; lipsa de apă.....v. 14Ex. 17. 1-8Dt. 6.16; 25.17
Pustia Sinai.....v. 15	În fața muntelui Sinai.....19.2 în luna a 3-a.....Ex. 19.1Dt. 4.10, 11; 5.2
De la Muntele Sinai la Cades-Barnea		
Pustia SinaiNum. 10.12; anul al doilea, luna a doua, ziua a douăzecea...Num. 10.11; cf. 1.1; 9.5	Horeb
Chibrot-Hataava.....v. 16	Trei zile de mers.....10.33; Tabera este numele locului unde a ars marginea taberei.....11.1, 3, 34	„am străbătut toată pustia aceasta mare și grozavă pe care ați văzut-o" (1.19) pe drumul care duce la muntele amoritilor

<i>Itinerar</i>	<i>Narațiune (povestire)</i>	<i>Aluzii în discursurile lui Moise</i>
Hațerot.....v. 17	Poporul rămâne acolo pare-se, o lunăv. 21Num. 11. 35 Poporul rămâne acolo 7 zile12.15	Dt. 9.22
Ritma.....v. 18	Cades, în pustia Paran 12.16; 13.26	Dt. 24.9 până la Cades-Barnea 1.19
	Începuseră să se coacă stru- guri: era a doua jumătate a lunii a cincea 13.20	De la Horeb până la Cades- Barnea, pe drumul care duce la muntele Seir este o depărtare de unsprezece zile.....1.2; 1.25
	Descurajat din pricina ra- portului prezentat de is- coade, poporul refuză să înainteze. Osândiți să rătăcească 40 de ani prin pustie, israeliții nu vor să reia direcția pe drumul Mării Roșii..... 14.25Dt. 1.40-45; 9.23
De la Cades la Ețion-Gheber și retur, până când toată generația aceasta a pierit	Încercând să se suie în Ca- naan, împotriva poruncii lui Dumnezeu, poporul este bătut până la Horma. Moise nu a părăsit tabăra 14.25, 33-45	
Ritma.....	La Cades, israeliții au stat multă vremeDt. 1.46.
Rimon-Pereț..... Num. 33.19		Întorcându-se înapoi, poporul pornește spre pustiu, pe drumul ce duce la Marea Roșie, după porunca Domnului.....Dt. 2.1
Libna..... v. 20		
Risa..... v. 21		
Chehelata..... v. 22		
Muntele Șafer..... v. 23	În pustie..... Num. 15.32	
Harada..... v. 24		
Machelot..... v. 25		
Tahat..... v. 26		
Tarah..... v. 27		
Mitca..... v. 28		
Hașmona..... v. 29	În pustie..... Num. 16.13	
Moserot..... v. 30		
Bene-laacan..... v. 31		
Hor-Ghidgad..... v. 32		
Iotbata..... v. 33		
Abrona..... v. 34		
Ețion-Gheber..... v. 35		
Pustia Țin, adică Cades Num.33.36	La Cades, în pustia Țin, în luna I a anului al 40-lea, Num. 20.1, cf. Dt. 32.51, Moise și Aaron nu ascultă de Dumnezeu și lovesc stâncaNum. 20.2-13 Moise trimite soli împ. Edomului ca să permită lui Israel să treacă prin țara luiNum. 20.14-17	Poporul ocolește multă vreme muntele Seir..... Dt. 2.1 Dt. 3.26; 4.21 Muntele Seir..... Dt. 2.1, 2

<i>Itinerar</i>	<i>Narațiune (povestire)</i>	<i>Aluzii în discursurile lui Moise</i>
De la Cades la Iordan		
Cades.....	Cades..... Num. 20.22	
	Mers în direcția Edomului, pe drumul Atarim (adică al iscoadelor)..... Num. 21.1	
Muntele Hor, la hotarele țării Edomului..... Num. 33.37	Muntele Hor, pe frontiera țării Edomului..... Num. 20.22, 23	Fântâna lui Bene-laacan..... 10.6
Prima zi a lunii a cincea, anul 40..... v. 38		Mosera..... 10.6
Aaron se suie pe acest munte și moare acolo..... v. 39 Num. 20.24-29	
Împăratul Aradului află de sosirea israeliților..... v. 40	Împăratul Aradului a auzit de sosirea copiilor lui Israel, luptă contra lor și ia și mulți prizonieri..... 21.1	...unde moare Aaron..... 10.6
	Probabil că la Muntele Hor, pe drumul către Marea Roșie, au primit israeliții răspunsul negativ al împăratului Edomului, s-au ciocnit cu oastea sa și s-au abătut de la el..... Num. 20.18-21	Sfârșitul celor 40 de ani Dt. 2.7; 29.5
	Poporul pleacă de la muntele Hor, pe drumul ce duce la Marea Roșie, ca să ocolească țara Edomului..... Num. 21.4	Gudgoda..... Dt. 10.7
Talmona..... Num. 33.41	Șerpii înfocați..... 21.6-9	Iotbata..... 10.7
Punon..... v. 42 v. 10	Poporul traversează extremitatea sudică a Edomului aproape de Elat și de Ețion-Gheber
Obot..... v. 43	În pustia din fața Moabului, spre E. v. 11	Dt. 8.15 și o ia la N. spre pustia Moabului 2.4, 5, 8.13
Tie-Abarim, la hotarul Moabului Num. 33.44	Valea Zered Num. 21.11	Poporul trece pârâul Zered Dt. 2.13, după 38 de ani de la rostirea judecății Domnului la Cades-Barnea..... Dt. 2.14
	În pustie dincolo de Arnon, adică pe malul sudic Arnonului (de sus) v. 13	
		Trecerea Arnonului (de sus). Poate că este vorba de afluentul său Seil es-Spei. Poporul se afla pe atunci în apropierea amoniților..... Dt. 2.18, 19 și la hotarele împărăției amoniților..... v. 24
	Beer (fântână). În pustie Num. 21.16, 18	Din pustia ce-și trage numele de la Chedemot, israeliții trimit soli lui Sihon, împ. Hesbonului... v. 26
	Sihon iese înaintea lui Israel în pustie și este înfrânt la Iahat..... v. 23 Dt. 2.32
	Din această pustie, israeliții se duc la Matana..... Num. 21.19	
	Nahaliel..... 21.19	
Dibon-Gad; probabil că tabăra se întindea până la Nahaliel (la Dibon-Gad aflându-se Cortul) Num. 33.45		

<i>Itinerar</i>	<i>Narațiune (povestire)</i>	<i>Aluzii în discursurile lui Moise</i>
Tabăra atinge Almon-Diblataimul și, probabil, Bamotul.... v. 46 În munții Abarim, înaintea muntelui Nebo v. 47 În câmpia Moabului, vizavi de Ierihon; de la Bet-leșimot până la Abel-Sitim v. 48, 49	Bamot Num. 21.19 În valea din apropierea muntelui Pisga Num. 21.20 Num. 22.1 Sitim (Abel Sitim), ultimul popas înainte de a intra în Canaan 25.1	 În vale, în dreptul lui Bet-Peor Dt. 3.29; 4.46 În anul al 40-lea, înainte de luna a II-a Dt. 1.3

PUSTIU. (V. *Pustie*).

PUSTULĂ. (V. *Bubuliță*).

PUTH. (V. *Put*).

PUT, PUTH, PUL. Numele unei populații aparent înrudită cu egiptenii și a ținutului în care locuia aceasta (Gen. 10.6). Put este menționat împreună cu Egiptul și alte țări africane, îndeosebi cu Libia (Naum 3.9) și Lud (Ez. 27.10 și Is. 66.19 în Septuaginta). Put figurează între Cuș și Lud în Ier. 46.9; Ez. 30.5). Autorii Septuagintei au tradus acest nume prin libieni în Ieremia și Ezechiel. Și Josephus îl identifică cu libienii (Ant. 1.6.2), dar pasajul din Naum 3.9 face distincție între Put și libieni. Potrivit unei opinii mai recente, Put ar trebui asimilat cu Punt, ținut aflat la S și SE de Cuș. De regulă, Punt este identificat cu Somalia. Potrivit lui Glaser, numele de Punt indica inițial Arabia orientală, apoi Arabia meridională (Coasta parfumurilor) și, în cele din urmă, coasta africană a Somaliei.

PUTERE, AUTORITATE, FORȚĂ, TĂRIE. (Termenul cel mai des folosit în gr. este *dynamis*; apoi, *exousia* = putere, autoritate; alte sinonime: *energeia* = acțiune; *kratos* = forță, putere; *ischys* = forță).

1. Dumnezeu este izvorul oricărei puteri
Dumnezeu este Atotputernic și El stăpânește peste pământ și peste tot universul (Ier. 27.5; 32.17). Puterea Lui nemărginită se îngemănează cu slava Sa veșnică. Cuvintele ebraice și grecești pentru *putere* pot fi redată și prin *autoritate*. Dumnezeu deține atât puterea, cât și autoritatea. În istoria mântuirii, scoaterea lui Israel din Egipt a constituit o manifestare extraordinară a puterii Sale: „*Tu Ți-ai arătat puterea printre popoare*” (Ps. 77.14; cf. Ex. 32.11; Dt. 4.37; 9.29; II Împ. 17.36;

Nem. 1.10). Sf. Scriptură le cere oamenilor și popoarelor să se plece în fața puterii lui Dumnezeu, să-I dea slavă și tărie (Ps. 96.7) (GBV redă termenul prin *tărie*, dar Cornilescu are *cinste*. N. Ed.), în loc să-și pună acțiunile pe seama propriei lor puteri (Dt. 8.17), deoarece „*tăria și puterea*” se află în mâna lui Dumnezeu (I Cr. 29.12; Iov 12.13).

2. Dumnezeu-Tatăl l-a acordat Fiului toată puterea. Dumnezeu l-a așezat pe Domnul Isus „*mai presus de orice domnie, de orice stăpânire, de orice putere*” (în gr. *dynamis*) (Ef. 1.21) și l-a acordat autoritatea să dezbrace de puterea lor domniile și stăpânirile satanice (Col. 2.15; I Pet. 3.22). De asemenea, El are putere să ierte păcatele (Mt. 9.6); puterea Lui se manifestă prin vindecări (Lc. 5.17) și prin expulzarea duhurilor necurate (Lc. 4.36). Cristos l-a zdrobit pe Satan (Rom. 16.20) și a nimicit puterea morții (II Tim. 1.10). La sfârșitul vremurilor, Cristos va face judecată, și anume în momentul când un glas va răsună din cer, zicând: „*Acum a venit mântuirea, puterea și Împărăția Dumnezeului nostru și stăpânirea Cristosului Lui*” (Ap. 12.10).

În cartea Faptelor, puterea Duhului lui Dumnezeu operează în viața Bisericii (4.7, 33; 6.8; 10.38). Această putere a fost manifestată prin învierea lui Isus Cristos, când Dumnezeu a desfășurat în Fiul Său „*față de noi, creștin-cioșii, nemărginita mărime a puterii Sale, după lucrarea puterii tăriei Lui*” (Ef. 1.19-20. Apostolul cumulează în acest pasaj toate cuv. gr. care conțin ideea de putere; cf. Rom. 1.4; Fil. 3.10). Evanghelia, care este atât o demonstrație a existenței Duhului Sfânt cât și o dovadă a puterii divine (I Cor. 2.4) constituie mijlocul prin care forța aceasta lucrează în viața oamenilor (Rom. 1.16; I Cor. 1.18). Puterea lui Dumnezeu se desăvârșește în slăbiciunea omenească (II Cor. 12.9), dar ea poate face nespus mai mult decât cerem sau

gândim noi (Ef. 3.20; II Tes. 1.11) și poate să ne păzească până în ziua lui Cristos (II Tim. 1.12).

3. Dumnezeu acordă putere și autoritate oamenilor

Puterea (în gr. *exousia*) autorităților civile (Ioan 19.11; Rom. 13.1), precum și puterea spirituală acordată creștinilor (Mt. 10.1; Ioan 1.12; F.A. 4.7; Col. 1.11) vin de la Dumnezeu. Domnul Isus le-a dat ucenicilor Lui „*putere... peste toată puterea vrăjmașului*” (Lc. 10.19).

4. Exemple de oameni ai puterii

În Ex. 7.1, Dumnezeu îi spune lui Moise că El îl va face „*Dumnezeu pentru faraon*”, ca să-l scoată pe Israel din Egipt. Domnul i Se adresează profetului Ieremia astfel: „*Iată, astăzi te pun peste neamuri și peste împărății, ca să smulgi și să tai, să dăruiești și să nimicești, să zidești și să sădești.*” (Ier. 1.10).

În F.A. 13.11, Pavel îl informează pe vrăjitorul Elima că mâna Domnului este împotriva lui și că va fi orb până la o vreme.

5. Dorința de a obține puterea prin uzurpare

Tradiția exegetică a văzut adesea, în spațele cuvintelor adresate de Dumnezeu împăratului Babilonului, judecata care l-a vizat pe Lucifer: „*Tu ziceai în inima ta: «Mă voi sui în cer, îmi voi ridica scaunul de domnie mai presus de stelele lui Dumnezeu; voi ședea pe muntele adunării dumnezeilor, la capătul miazănoaptei; mă voi sui pe vârful norilor, voi fi ca Cel Preaînalt.»*” (Is. 14.13-14; cf. Ez. 28.11 și urm.). Această dorință de putere care a stat la originea căderii sale, Satan a încercat s-o transmită primilor oameni. Astfel, el a făcut să se nască în inima Evei o dorință de putere, promițându-i că Adam și ea vor deveni „*ca dumnezeii*” (Gen. 3.5). Dorința de putere a fost principala cauză a tuturor conflictelor dintre oameni și a războaielor purtate între națiuni la care se referă Biblia. Uneori, aceasta a luat forma extremă, ca în cazul împăratului Babilonului, care a vrut să fie ca Dumnezeu. De asemenea, mulți împărați ai antichității au cerut să fie divinizați. Astfel, în N.T., împăratul Irod, plin de aroganță, a acceptat să fie privit ca Dumnezeu (F.A. 12.21-22).

PUTERI. (V. *Autoritate*).

PUTHIEL. (V. *Putiel*).

PUTIEL, PUTHIEL. Socrul lui Eleazar, fiul lui Aaron (Ex. 6.25).

PUTIENI. (V. *Putiți*).

PUTIȚI, PURIENI, PUTIENI. Una din familiile lui Chiriati-learim (I Cr. 2.53).

PUȚ. Un mic rezervor artificial - săpat în pământ și având pereți de piatră sau cărămidă, sau tăiat în stâncă - destinat colectării și păstrării apei pluviale (Dt. 6.11; Ier. 2.13). În Palestina existau numeroase puțuri, deoarece oamenii depindeau mult de apa de ploaie (cf. Răzb. 3.7.12-13; 4.1.8). La orașe, astfel de rezervoare erau construite în vârful turnurilor încorporate zidurilor de apărare (Răzb. 5.4.3). Se mai săpau puțuri la subsolul sau în curțile caselor (cf. II Sam. 17.18; Ier. 38.6). Puțul era prevăzut cu scripete și găleată și acumula apa venită de pe acoperișul casei. Puțurile aflate în afara localităților, mai ales cele din pustie, erau acoperite cu o piatră mare, iar deasupra acesteia se puneau pământ pentru a le ascunde. Nu trebuie uitat faptul că, în jurul anului 1 200 î.Cr., a fost inventat un ciment cu ajutorul căruia se putea realiza etanșarea puțurilor săpate peste tot în Palestina. Aceasta a constituit una din cele mai importante invenții ale antichității care a influențat nespuse de mult civilizația evreiască. De acum încolo, se puteau implanta colonii în Neghev și în alte locuri care duceau lipsă de apă în cursul lunilor secetoase (mai-septembrie). Invenția respectivă, datând cam de pe vremea cuceririi Palestinei, avea să joace un rol important în problema instalării israeliților în Canaan și a stăpânirii țării (cf. Dt. 6.11). Fără îndoială că tencuiala se putea fisura (cf. Ier. 2.13) (V. *Fântână*).

PUVA, PUA.

1. Unul dintre fiii lui Isahar și fondator al unui clan (Gen. 46.13; Num. 26.23; I Cr. 7.1).

2. Un bărbat din sem. lui Isahar, fiul lui Dodo, și tatăl judecătorului Tola (Jud. 10.1).

3. Una dintre moașele care au ignorat porunca faraonului egiptean și nu i-au ucis pe nou-născuții evreilor (Ex. 1.15).

PUZOLE. Un port al cărui nume antic a fost Puteoli (cuv. lat. însemnând: *mică izvoare*). După două zile de la sosirea la Regium, corabia cu care călătorea Pavel a acostat la Puteoli, pe atunci important port maritim. Apostolul a găsit creștini la Puzole și a beneficiat de ospitalitatea lor (F.A. 28.13). Fondată în sec. VI î.Cr. de către ionieni, cetatea s-a numit inițial Dicaearchia. Era cel mai accesibil port din apropierea Romei, unde debarcau de regulă pasagerii care veneau dinspre Egipt și Orient (Ant. 17.12.1; 18.7.2; Josephus, *Viața*, 3). Se afla pe țărmul nordic al Golfului Neapole, nu departe de amplasamentul actual al acestui oraș. Numele vechi de Puteoli a subzistat în denumirea modernă: Pozzuoli. Toată regiunea înconjurătoare are un relief vulcanic. Craterul Solfatare se poate vedea în spatele orașului.

Q

QAB. (V. *Cab*).

QABTSEEL. (V. *Cabfeel*).

QADESH. (V. *Cades*).

QADMIEL. (V. *Cadmiel*).

QAIN. (V. *Cain*).

QALLAI. (V. *Calai*).

QAMON. (V. *Camon*).

QANA. (V. *Cana*).

QAREAH. (V. *Careah*).

QARQAA. (V. *Carcaa*).

QARQOR. (V. *Carcor*).

QARTA. (V. *Carta*).

QARTAN. (V. *Cartan*).

QATTATH. (V. *Catat*).

QAVTSEEL. (V. *Cabfeel*).

QEDAR. (V. *Chedar*).

QEDECH. (V. *Chedeş*).

QEDEMOTH. (V. *Chedemot*).

QEDMA. (V. *Chedma*).

QEHAT. (V. *Chehat*).

QHELATHA. (V. *Chehelata*).

QEHATTI. (V. *Chehatti*).

QEILA. (V. *Cheila*).

QELITA. (V. *Chelita*).

QEMUEL. (V. *Chemuel*).

QENAN. (V. *Chenan*).

QENATH. (V. *Chenat*).

QETURA. (V. *Chetura*).

QENAZ. (V. *Chenaz*).

QENIENI. (V. *Chenişi*).

QENIZIENI. (V. *Chenizişi*).

QERİYOTH. (V. *Cheriot*).

QEROS. (V. *Cheros*).

QETURA. (V. *Chetura*).

QETSIA. (V. *Cefia*).

QIBROTH-HATAAVA. (V. *Chibrot-Hataava*).

QIBROTH-HAT-TAAVA. (V. *Chibrot-Hataava*).

QICH. (V. *Chiş*).

QICHON. (V. *Chison*).

QICHYON. (V. *Chişion*).

QIR. (V. *Chir*).

QIR-HAREŞET. (V. *Chir-Moab*).

QIR-MOAB. (V. *Chir-Moab*).

QIRYATAYIM. (V. *Chiriataim*).

QIRYATH. (V. *Chiriat*).

QIRYATH-ARBA. (V. *Chiriat-Arba*).

QIRYATH-HUSOT. (V. *Chiriat-Huſot*).

QISH. (V. *Chis*).

QISHI. (V. *Chiſi*).

QISHON. (V. *Chison*).

QOLAYA. (V. *Colaia*).

QORAH. (V. *Core*).

QORET. (V. *Coreit*).

QUADMONIŢI. (V. *Cadmonieni*).

QUADRANT. (V. *Cvadrant*).

QUARTUS. (V. *Cuart*).

QUEDEMOTH. (V. *Chedemot*).

QUEDESCH. (V. *Chedeſ*).

QUEDMA. (V. *Chedma*).

QUEHELATHA. (V. *Chehelata*).

QUEMUEL. (V. *Chemuel*).

QUENAT. (V. *Chenat*).

QUENAZ. (V. *Chenaz*).

QUERIOT-HETSRON. (V. *Cheriot*).

QUEROS. (V. *Cheros*).

QUIRINIUS, CYRENIUS. Forma lat. originală: *Quirinius*; forma gr. latinizată: *Kurēnius*. Acest roman, legat al lui Augustus (*legatus Augusti*) guverna Siria în anul 6 d.Cr., potrivit afirmației lui Josephus (Ant. 18.1.1), dar este posibil ca Quirinius să fi fost guvernator sau comandant al forțelor armate siriene anterior anului 2 î.Cr. Potrivit cu Lc. 2.1-5, Iosif și Maria, logodnica lui, s-au deplasat la Betleem cu prilejul unui recensământ care a

avut loc sub domnia lui Irod cel Mare la sfârșitul anului 5 sau începutul anului 4 î.Cr. Recensământul respectiv, decretat de Cezar-August, nu avea un caracter local ci îi viza pe toți cetățenii imperiului, pentru colectarea impozitelor. Acest recensământ (primul) a avut loc pe când Quirinius era guvernator al Siriei (Lc. 2.1-5). Ipoteză plauzibilă: Quirinius a fost trimis de două ori în Siria ca *legatus Augusti*, adică în calitate de guvernator. Primul său mandat se situează între anii 7 și 2 î.Cr. În acea perioadă a luptat el contra Homonazilor din Cilicia, probabil împărțind puterea cu Varus, guvernatorul Siriei între anii 7-4 î.Cr. Desigur că Varus era exponentul autorității civile în această provincie, în timp ce Quirinius se ocupa cu problemele de ordin militar și politică externă (cf. dubla guvernare a lui Vespasian și Mucianus). Dacă interpretarea inscripției de la Tivoli făcută de Ramsay, Mommsen și alți istorici de prestigiu este corectă, Quirinius a fost proconsul al Asiei între anii 3-2 î.Cr., și *legatus Augusti* în Siria, pentru a doua oară, între anii 6-9 d.Cr.

Primul recensământ s-a efectuat conform procedurii evreiești, adică pe seminții și case patriarhale. Al doilea, operat între anii 6-7 d.Cr., când Iudeea a fost încorporată Imperiului Roman, a fost privit ca un semn al subjugării și a provocat o serie de mișcări populare. Iuda galileeanul a condus insurecția (F.A. 5.37; Ant. 17.13.5; Răzb. 2.8.1). Luca asociază primul recensământ guvernării lui Quirinius, fără să-l menționeze pe Varus, pentru că, în general, se vorbea despre acest recensământ ca fiind primul efectuat în timpul mandatului lui Quirinius, pentru a-l distinge de cel de al doilea și care a dat naștere nemulțumirii populare.

Tacit (*Anale* 3.48) relatează pe scurt despre Quirinius: „*Tiberiu a cerut Senatului ca Sulpicius Quirinius să beneficieze de funeralii publice* (decesul a survenit în anul 21 d.Cr.). *Quirinius nu aparținuse vechii familii de patricieni a Sulpicienilor: el se născuse la Lanuvium, oraș municipal. August l-a făcut consul (în anul 12 î.Cr.), drept recompensă pentru meritele câștigate în activitatea militară și administrativă. Ceva mai târziu, Quirinius pune mâna pe fortărețele Homonazilor din Cilicia și este primit cu onorurile rezervate marilor învingători. Când Caius Cezar guverna Armenia, Quirinius era sfetnicul său; totuși el îl curta pe Tiberiu care își avea reședința pe insula Rodos din Marea Egee. Tiberiu a menționat acest lucru înaintea Senatului,*

dând o înaltă apreciere bunelor oficii aduse de Quirinius... Însă alții nu i-au păstrat o amintire plăcută, mai ales din pricina insistenței cu care a cerut el condamnarea soției sale Lepida (pe care o acuzase de adulter, otrăvire, acte de trădare; însă ea a reușit să scape cu viață, beneficiind de clemența populară), precum și din pricina senilității sale accentuate." (V. Recensământ).

QUICHION. (V. Chișion).

QUINA. (V. China).

QUIRYAT-YEARIM. (V. Chiriát-Iearim).

QUITRON. (V. Chitron).

QUMRAN. (V. Manuscrisele de la Marea Moartă).

QUSHAYA. (V. Cușala).

QUSHAYAHU. (V. Cușala).

R

RAAMIA = *Domnul a tunat*. (V. Reelaia).

RABA, RABAT, RABBA, RABBATH = *mare*, în sensul de *capitală*. (Forma ebr. este Rabba, când acest nume este legat, ca înțeles, de termenul următor).

1. Cetate situată în bazinul superior al lacului, la 37 km E. de valea Iordanului. Capitala împărăției copiilor lui Amon. Când David ajunge rege, amoniții îi sfidează pe israeliți, se pregătesc să-i atace și angajează ostași aramei ca mercenari. Aliații își întind corturile în fața cetății Medeba (I Cr. 19.7), sau poate „la apele Rabei”. Ioab și oștile sale s-au deplasat la porțile cetății Raba. Atunci arameii s-au mutat în spatele lor și au tăbărit în câmpie. Israel s-a văzut atacat și din față și din spate (II Sam. 10.8-9; I Cr. 19.9). Ioab și-a împărțit oștirea în două corpuri, de armată și i-a învins pe dușmani pe ambele fronturi (II Sam. 10.13-14). În primăvara următoare, el a împresurat din nou capitala amonită. Urie, hetitul, a fost ucis în fața Rabei, cu prilejul unei ieșiri inițiate de trupele asediate. Ioab reușește să ia „cetațea apelor”, porțiunea cuprinsă între cetățuie și râu, dar nu intră în citadelă, ci îi trimite o solie lui David pentru a-i reveni regelui gloria cuceririi fortăreței. Acesta obține victoria și îi supune pe locuitori la munci grele (II Sam. 11.1; 12.26-31; I Cr. 20.1-3). Cu timpul, amoniții și-au recâștigat independența.

Ieremia (49.2-6) și Ezechiel (21.25) au vestit judecățile care urmau să lovească Raba. Ptolemeu Filadelful (285-246 î.Cr.) a înfrumusețat acest oraș și i-a dat numele de Filadelfia (Philadelphia). Ea se afla la hotarul de răsărit al Perekii (Răzb. 3.3.3), fiind cea mai spre S din cele 10 cetăți ale Decapoleului. Importanta arteră comercială care lega Damascul de Arabia, mergând de-a lungul pustiei, traversa Filadelfia. Un alt drum comercial, pornind de

acolo și trecând prin Gherasa și Pela atinge Scythopolisul. Denumirea modernă a Rabei, respectiv Amman - evocă numele de Amon.

2. Numele unei cetăți și al satelor vecine din ținutul muntos al lui Iuda (Ios. 15.60). Localitate situată probabil nu departe de Ierusalim, care corespunde așezării numite Rubut pe *tabletele de la Tell el-Amarna*.

Notă arheologică. Deși Raba (astăzi Aman, capitala împărăției hașemite a Iordaniei) este un oraș modern, pe amplasamentul ei s-au desfășurat importante excavații arheologice care au scos la iveală un teatru, un monument și un templu dedicat lui Zeus, datând din epoca greco-romană. Însă și mai interesantă a fost descoperirea, în anul 1955, a unei clădiri de formă pătrată cu latura de 12 m, găsită cu prilejul unor lucrări efectuate la aeroportul din Aman, ceva mai în afara orașului. Edificiul respectiv a fost săpat de Basil Hennessy și asociații săi în anul 1966, apoi de către L. G. Herr în anul 1976. Au fost găsite câteva obiecte de valoare: bijuterii de aur, obiecte de os și fildeș, coliere, scarabei, sigilii cilindrice, ceramică grecească și cipriotă. Identificată inițial de către arheologi cu un sanctuar, clădirea respectivă este considerată în prezent cameră mortuară, mai ales că la numai câțiva m depărtare se află un pătrat, zidit din piatră necioplită, care prezintă urme de incinerare. Majoritatea osemintelor umane găsite acolo (peste 1 000) ne duc cu gândul la un rug funerar, poate de proveniență hitită (hititi, într-adevăr, își incinerau morții). Alți specialiști s-au întrebat totuși dacă acest ansamblu arhitectonic nu fusese un sanctuar dedicat lui Milkom sau lui Moloc („urâciunea amoniților”), Aman fiind un nume derivat de la Amon (I Împ. 11.5-7). Lui Moloc i se aduceau jertfe omenești (Lv. 18.21; 20.1-5). Clădirea aceasta datează din sec. XIII î.Cr., adică *grosso*

modo de pe vremea cuceririi Palestinei de către israeliți, pe când au fost instituite rânduielile levitice.

RABBA, RABBATH. (V. *Raba*).

RABBI. (V. *Rabi*).

RABBIT, RABBITH. (V. *Rabit*).

RABBUNI. (V. *Rabi*).

RABCHAQE. (V. *Rabșache*).

RABI, RABUNI, RABBI, RABBUNI, ÎNVĂȚĂTOR, DASCĂL. Toți acești termeni redau titlul onorific pe care-l decernau evreii conducătorilor lor spirituali (Mt. 23.7; Ioan 1.38). Pe vremea lui Isus, iudeii foloseau 3 termeni onorifici distincți, în următoarea ordine ierarhică: *rab* = învățător, *rabbi* = învățătorul meu; *rabboni* = domnul meu. Pe vremea ap. Ioan, sufixul *-i* care indică pers. I își pierduse sensul specific de pronume posesiv, căci Ioan precizează că *rabbi* și *rabboni* înseamnă simplu *învățătorule* (Ioan 1.38; 20.16). În ebr., *rab* înseamnă mare.

RABIT, RABBIT, RABBITH = *mulțime*. Un sat de la hotarele lui Isahar (Ios. 19.20). Conder l-a identificat cu Raba, un sat înconjurat de dealuri, amplasat la 13 km S de Ghibboa și la cca 11 km SE de Jenin.

RAB-MAG. Titlu purtat de Nergal-Șareter, unul dintre capi armatei lui Nebucadnețar (Ier. 39.3). Semnificația exactă a acestui titlu este incertă. El ar putea proveni din termenul akkadian *rab-mugi* = mare domnitor. (Cornilescu și GBV l-au tradus prin *căpetenia magilor*. N. Ed.).

RABSCHAKE. (V. *Rabșache*).

RAB-SARIS, RABSARIS, CĂPETENIA FAMENILOR DREGĂTORI ȘEF DE STAT-MAJOR. Expresie derivată, potrivit opiniei mai multor lingviști, din expresia akkad.: *rab sha reshu*, care înseamnă: *cel ce este în frunte*; modificarea ultimelor două cuvinte ar fi dat, în ebr., *saris* = famen. Titlu oficial. Un rab-saris însoțea oștile lui Sanherib și ale lui Nebucadnețar (II Împ. 18.17; Ier. 39.3). V.T. ebr. îl numește *rabh-sarisim* pe un funcționar de la curtea lui Nebucadnețar (Dan. 1.3), termen redat în vers. noastre prin „căpetenia

famenilor dregători”. Probabil că *rabh-saris* și *rabh-sarisim* indică aceeași funcție oficială.

RABȘACHE, RABCHAQE, RABSCHAQE, RABSAKE. Cuv. akkad. care pare să însemne: *mare paharnic, mai-marele ofițerilor, general*. Titlul unei oficialități militare. Rabșache, Tartan și Rab-Saris erau apelativele celor 3 ofițeri superiori care conduceau expediția militară îndreptată contra Ierusalimului (II Împ. 18.17). În calitate de purtător de cuvânt al lui Sanherib, Rabșache a avut un dialog cu reprezentanții lui Ezechia (v. 19, 26, 27, 37). Nu ar fi exclus ca acesta să fi fost comandantul armatei asiriene (19.8). Totuși, din Is. 20.1 s-ar putea deduce că Tartan avea o funcție mai înaltă decât Rabșache. (V. *Rab-Saris*; *Tartan*).

RABUNI. (V. *Rabi*).

RACA. (V. *Lepădătură*).

RACAL, RAKAL = *trafic, comerț*. Cetate a lui Iuda căreia David i-a trimis o parte din prada de la Ticlăg, luată înapoi din mâinile dușmanilor lui (I Sam. 30.29).

RACAT, RAKKATH, RAQQATH = *mal, țarm*. Una din cetățile întărite ale lui Neftali, situată pe țărmul occidental al Lacului Galileii (Ios. 19.35). Rabinii o situează pe amplasamentul actual al Tiberiadei, dar probabil că trebuie s-o plasăm la Tell Eklatiyeh, la S de Magdala (el-Mejdel).

RACHAM. (V. *Rahan*).

RACON, RAKKON, RAQQON. Cetate a daniților (Ios. 19.46). Amplasament propus de Conder: Tell er-Rekeit, la 9,5 km N de Jaffa.

RADAI. Un fiu al lui Isai și frate cu David (I Cr. 2.14).

RADE. (V. *Brici*).

RAEMA, RAMA, RAGMA, RAHMA. Numele colectiv al unei populații care a descins din Cuș, asociată cu Seba (Gen. 10.7; I Cr. 1.9). Negustori aparținând acestor două neamuri vindeau pietre scumpe și aur pe piețele Tyrului (Ez. 27.22). Pe inscripțiile de la Seba a fost identificat numele de Rama, corespunzător unui ținut din apropiere de Ma'in, în SV Arabiei. Septuaginta și Vulgata au *Regma*.

RAFA, RAPIIA = *El (Dumnezeu) a vindecat*.

1. Fiu al lui Beniamin (I Cr. 8.2). El nu este menționat printre cei ce l-au însoțit pe Iacov în Egipt (Gen. 46.21), ceea ce ne face să presupunem că Rafa s-a născut după descinderea israeliților în Egipt. El nu a fondat un clan, iar urmașii săi - dacă au existat - au fost încorporați, cu siguranță, în alte familii ale beniamitilor.

2. Urmaș al lui Ionatan (I Cr. 8.37), numit Refaia în 9.43.

RAFU, RAPHU = *vindecat*. Un beniamit; tatăl lui Palti (Num. 13.9).

RAGAU, REIU = *prieten*. Urmaș al lui Eber, strămoș al lui Avraam și al lui Cristos (Lc. 3.35; Gen. 11.18-26).

RAGMA. (V. *Raema*).

RAHAB. (V. *Rahav*).

RAHAM, RACHAM, RAKHAM = *afecțiune, tandrețe*. Bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Hebron, din casa lui Caleb (I Cr. 2.44).

RAHAV, RAHAB = *insolență, violență, furie*.

1. Denumire poetică a Egiptului (Numeroase vers. fr., iar la noi Cornilescu și GBV, au *Egipt*, însă Darby, la fr., și Galaction la noi au *Rahab* în următoarele texte: Ps. 87.4; 89.10; Is. 30.7; 51.9, etc.).

2. (Numeroase vers. fr., iar la noi Cornilescu și GBV au *Rahav* în Mt. 1.5; la Darby și CLV apare *Rahab*, care, în ebr., înseamnă *larg*). O prostituată a cărei locuință era încorporată în zidul de apărare al Ierihonului; ea le-a acordat ospitalitate spionilor trimiși de Iosua să exploreze cetatea, le-a salvat viața ascunzându-i de urmăritorii lor și ajutându-i apoi să coboare în afara cetății. Iscoadele au ajuns cu bine în tabăra israelită (Ios. 2.1-24). Când Ierihonul a căzut, Rahav și familia ei au fost lăsate cu viață și încorporate în poporul ales (6.22-25; Evr. 11.31; Iac. 2.25). Devenită soția lui Salmon și mama lui Boaz, ea figurează printre strămoșii lui David și ai lui Isus (Mt. 1.5).

RAHELA = *oaie, femeie blândă*. Fiica cea mică a lui Laban. Era de o frumusețe rară. Iacov a întâlnit-o la fântâna unde ea își adăpa turmele, în apropiere de Haran (Mesopotamia). Iacov s-a îndrăgostit de ea la prima vedere, dar fiind un om sărac, el nu dispunea de suma pe care orice pretendent ar fi trebuit s-o dea

părinților tinerei fete. De aceea, el i-a slujit socrului său pentru Rahela timp de 7 ani. Pe de altă parte, Iacov, singur și pribeag, era fericit să se poată alipi unui grup patriarhal, astfel că el s-a legat printr-un contract de tribul respectiv care i-a dat ca nevastă una din fiicele sale. Ca urmare, el nu mai putea părăsi clanul, plecând împreună cu soția și copiii săi fără permisiune, nici chiar după expirarea contractului. La sfârșitul primilor 7 ani, Laban l-a înșelat pe Iacov, dându-i de nevastă pe Leea, fata lui cea mare, mai puțin atrăgătoare decât Rahela. Fiul lui Isaac a mai slujit 7 ani pentru fata cea mică, singura pe care o iubea cu adevărat. În cele din urmă, Rahela devine soția sa (Gen. 29.1-30), mama lui Iosif (30.22-25), apoi a lui Beniamin; ea a murit la nașterea acestuia (35.16-20; 48.7). Iacov a înmormântat-o ceva mai spre N de Efrata, localitate cunoscută mai bine sub numele de Betleem. Mormântul Rahelei se afla într-un loc pe unde trecea călătorul care mergea de la Betel la Betleem. Iacov a ridicat deasupra mormântului un monument care a dăinuit vreme îndelungată (35.19-20), lângă Teljah (I Sam. 10.2). Hieronymus și pelerinul din Bordeaux (sec. IV) menționează această faimoasă așezare atestată de evrei, creștini și musulmani. Micul edificiu actual, numit Kubhat Rahil (domul Rahelei), construit de cruciați, seamănă cu o moschee. Numai că amplasamentul său nu corespunde indicațiilor geografice pe care ni le dă Biblia. Domul Rahelei are o încăpere care se deschide spre E și o mică împrejmuire spre V. Construcția nu datează din antichitate. Ea se află la 6,5 km S de Ierusalim și 1,5 km de Betleem.

Dar acest amplasament tradițional (pentru turiști!) nu corespunde datelor biblice. Samuel i-a spus lui Saul că mormântul Rahelei se afla la hotarele lui Beniamin și Efraim, lângă Rama, la vreo 8 km N de Ierusalim. Se pare că profetul Ieremia (Ier. 31.15) a plasat mormântul Rahelei în această regiune. (V. *Rama*).

Ieremia o prezintă pe Rahela plângându-și copiii, urmașii lui Iosif - ai lui Efraim și Manase - deportați de asirieni (Ier. 31.15; cf. v. 9, 18). Proorocul vorbește despre Rama nu ca și cum ar fi prevăzut că acolo aveau să fie aduși prizonierii lui Iuda și Beniamin după căderea Ierusalimului, înainte de a fi fost deportați (40.1), ci din pricină că o cetate numită Rama se afla nu departe de mormântul Rahelei (cf. I Sam. 10.2 și *Rama*, 2); sau, ceea ce este și mai plauzibil, deoarece exista pe teritoriul urmașilor lui Beniamin, fiul Rahelei, un munte de unde putea fi văzută țara

depopulată a lui Efraim. Prezicerea evocată de plânsul Rahelei s-a împlinit cu prilejul măcelării pruncilor de la Betleem, în ținutul lui Iuda (Mt. 2.18), deși mamele care se tânguiau cu acest prilej descindeau nu din Rahela ci din Leea.

O Rahelă care privește cu durere însingurarea lui Efraim și îi jalește pe fiii săi, atestă că pedeapsa divină va surveni cu siguranță: niște străini vor ocupa țara, un edomit se va sui pe tron, îi va masakra pe urmașii Leii, pentru a suprima regele legitim, predestinat să-i salveze pe descendenții lui Efraim, Benjamin, Iuda și ai întregului Israel. Imaginea unei Rahele care speră în întoarcerea copiilor ei la Dumnezeu și la Regele lor mesianic (Ier. 30.9), se asociază aceleia a Leii care imploră venirea Fiului lui David, Cel ce va izbăvi pe Iuda și va aduce pacea lui Israel (23.6). Țipătul de durere al Rahelei a fost un preludiu al lacrimilor pe care aveau să le verse mamele evreice de-a lungul veacurilor.

RAHMA. (V. *Raema*).

RAI. (V. *Paradis*).

RAKAL. (V. *Racal*).

RAKHAM. (V. *Raham*).

RAKKATH. (V. *Racat*).

RAKKON. (V. *Racon*).

RAIȚELE. (V. *Orion*).

RAM, ARAM, ARNI = *înalt*. Acest nume a luat, în grecește, diferite forme.

1. Un bărbat din sem. lui Iuda, fiu al lui Hebron și frate cu Ierahmeel (Rut 4.19; I Cr. 2.9; Mt. 1.3; Lc. 3.33).

2. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Hebron, din casa lui Ierahmeel (I Cr. 2.25, 27).

3. Urmas al lui Boaz, fondator al unui clan și strămoș al lui Elihu (Iov 32.2).

4. Identificat uneori cu Aram din Gen. 22.21, însă Aram nu descindea din Buz, nici Buz din Aram. De altfel, Aram și Ram sunt nume evreiești diferite.

RAMA¹ = *înălțime*; RAMOT ÎN GALAAD; RAMAT DE MIAZĂZI.

1. Cetate a lui Benjamin (Ios. 18.25), amplasată în apropiere de Ghibea, Gheba și Betel (Jud. 4.5; 19.13-14; Is. 10.29). Baeșă, regele lui

Israel, a fortificat-o pentru a-i împiedica pe bărbații lui Iuda să întreprindă expediții militare spre N (I Împ. 15.17, 21, 22; II Cr. 16.1-6). Rama se afla, după toate aparențele, la S de Betel. Acolo au fost strânși prizonierii lui Iuda înainte de a fi deportați la Babilon (Ier. 40.1). După întoarcerea iudeilor din captivitate, Rama a fost din nou locuită (Ezra 2.26; Nem. 11.33). Potrivit relatării lui Josephus, Rama se afla la 40 de stadii depărtare de Ierusalim (Ant. 8.12.3). Robinson a situat-o la er-Rama, pe un deal, la 8 km N de Ierusalim.

2. Cetatea părinților lui Samuel (I Sam. 1.19; 2.11; cf. 1.1), localitatea natală și de reședință a profetului (7.17; 8.4; 15.34; 16.13; 19.18, 19, 22, 23; 20.1), precum și locul unde a fost el înmormântat (25.1; 28.3). Pentru a distinge localitatea aceasta de omonimele sale, i se spunea Ramataim-Tofim (cf. 1.1 cu v. 19, etc.), cetate a cărei identificare este incertă.

a) Unii exegeți au asimilat-o cu Rama lui Benjamin, lucru contestat, deoarece această cetate nu se afla în ținutul muntos al lui Efraim (I Sam. 1.1) și nu corespunde localității anonime din țara Țuf unde Saul l-a întâlnit pe Samuel pentru prima dată (9.5). Robinson a contestat această localizare, și probabil pe bună dreptate, deși numeroși alți specialiști nu i-au împărtășit opinia.

b) Rama se găsea în S ținutului lui Benjamin, pentru că:

1. Pasajul din I Sam. 1.1 nu situează, în mod clar, localitatea Ramataim în centrul regiunii deluroase a lui Efraim, ci vorbește despre un om din familia lui Țuf, locuitor al Ramataimului, cetate a Țofiților, o ramură a levitiților chehatiți. Ei se numeau efraimiți din pricină că lor le fusese atribuit muntele lui Efraim, de unde apoi au emigrat (cf. Ios. 21.5; I Cr. 6.22-26, 35, 66 și urm.).

2. Dacă interpretarea aceasta este corectă, cetatea anonimă unde Saul l-a întâlnit pe Samuel este cu siguranță Ramataim-Tofim, pentru că această localitate se afla în țara Țuf, teritoriu exterior hotarelor lui Benjamin (I Sam. 9.4-6), la S de Benjamin. Persoana care s-ar fi deplasat dintr-o localitate apropiată sau aparținătoare acestui teritoriu spre Ghibea lui Benjamin, trebuia să treacă prin fața mormântului Rahelei, la hotarele lui Benjamin (I Sam. 10.2), între Betel și Betleem (Gen. 35.16, 19).

3. În aceste condiții, este explicabil de ce Saul încă nu-l întâlnise pe Samuel, lucru care s-ar fi produs cu siguranță dacă profetul ar fi locuit la Rama lui Benjamin, la numai 4 km depărtare de casa lui Saul (cf. I Sam. 8.1-2).

c) O altă încercare de a localiza Ramataimul ne-ar putea conduce în ținutul lui Efraim (Ant. 5.10.2), unde locuiau tofiții, dar nu putem situa această localitate nici pe teritoriul lui Benjamin și nu o putem identifica cu cetatea anonimă din I Sam. 9.5. S-a propus Beit Rima, la 21 km NE de Lida (cf. Ramataim), însă fără a se ajunge la o concluzie serioasă.

3. Cetate de la hotarul lui Așer (Ios. 19.29). Dacă nu cumva este vorba de Rama lui Neftali (v. 36), atunci localitatea respectivă trebuie căutată la Rameh, cca 21 km S-SE de Tyr.

4. Cetate întărită a lui Neftali (Ios. 19.36). Se crede că aceasta se afla la er-Rameh, la cca 8 km SV de Safed și 27 km SE de Aco.

5. Ramot în Galaad (cf. II Împ. 8.28 și v. 29; cf., de asemenea: II Cr. 22.5 și v. 6).

6. Cetate a lui Simeon (Ios. 19.8), numită uneori Ramat. Evident că trebuie asimilată cu Ramot de Miazăzi (I Sam. 30.27); s-a mai numit și Baalat-Beer.

Nu se știe care dintre aceste cetăți cu numele de Rama a fost localitatea natală a lui Șimei (I Cr. 27.27).

RAMA². (V. *Rama*).

RAMAT, RAMATH = *înălțime, colină*. Forma ebr. a numelui *Rama*, când acest cuvânt era legat ca înțeles de termenul următor. Un sat al simeoniților (Ios. 19.8), numit și Ramot de Miazăzi (I Sam. 30.27) (V. *Rama*, 6).

RAMATAIM, RAMATAYIM, RAMATHAIM = *înălțime dublă, înălțimi îngemănate*. Cetate al cărei nume a fost atribuit la 2-3 districte administrative, desprinse de Samaria și adăugate Iudeii (I Mac. 11.34; cf. 10.30, 38). Amplasată lângă frontiera sudică a lui Efraim.

RAMATAIM-TOFIM, RAMATHAIM-TSOPHIM, RAMATAYIM-TOPHIM = *înălțime dublă (înălțimi îngemănate) ale tofiților*. Localitatea unde a trăit tatăl lui Samuel (I Sam. 1.1) (V. *Rama*, 2).

RAMATAYIM. (V. *Ramataim*).

RAMATAYIM-TOPHIM. (V. *Ramataim-Tofim*).

RAMAT DE MIAZĂZI. (V. *Rama*¹, 6).

RAMATHAIM. (V. *Ramataim*).

RAMATHAIM-TSOPHIM. (V. *Ramataim-Tofim*).

RAMATIT. Persoană originară dintr-o localitate cu numele de Rama sau un locuitor al acesteia (I Cr. 27.27). Textul nu oferă și alte indicații.

RAMAT-LEHI, RAMATH-LECHI, RAMATH-LEKHI. (V. *Lehi*).

RAMATH-LECHI. (V. *Lehi*).

RAMATH-LEKHI. (V. *Lehi*).

RAMAT-MITPE. (V. *Mitpa*, 2).

RAMIA, RAMYA = *sublim* sau *mărește* Domnul. Fiul lui Pareoș. Ezra l-a convins s-o repudieze pe străina cu care se însurase (Ezra 10.25).

RAMOT, RAMOTH, IEREMOT, YEREMOT = *înălțimi*.

1. Fiul lui Bani. Ezra l-a înduplecat să renunțe la străina pe care și-o luase de nevastă (Ezra 10.29).

2. Cetate a lui Isahar, atribuită leviților care descindeau din Gherșon (I Cr. 6.73) (V. *Iarmut*, 2).

3. Cetate a lui Galaad, numită și Ramot în Galaad. (V. *Mitpa*, 2).

4. Cetate din S Palestinei (I Sam. 30.27) (V. *Rama*, 6).

RAMOT ÎN GALAAD = *înălțimile Galaadului*. (V. *Mitpa*, 2).

RAMOT DE MIAZĂZI. (V. *Rama*¹, 6).

RAMSES¹. Nume provenit din cuv. egipt. *R'-ms-sw* și însemnând: *fiul soarelui* sau *cel pe care l-a născut Ra* (zeul soarelui). Cetate din regiunea cea mai fertilă a Egiptului (Gen. 47.11), din ținutul Gosen (v. 6). Faraon i-a poruncit lui Iosif să-i instaleze pe Iacov și fiii săi în această regiune. Ramses II a clădit la hotarul estic al Egiptului o cetate căreia i-a dat numele lui. Probabil că israeliții i-au construit faraonului *cetatea magaziiilor*, numită Ramses, (Ex. 1.11) (V. *Egipt* III, 5). Cu prilejul ieșirii lor din Egipt, copiii lui Israel au călătorit de la Ramses la Sucot (12.37). Toan, Avaris, Ramses, Tanis au fost numele succesive, în diverse perioade, ale aceleiași cetăți egiptene. Tanis nu a purtat prea mult timp numele lui Ramses (aprox. 1300-1100 î.Cr.), astfel că s-ar putea ca Ex. 1.11 să se refere la o localitate mai veche - Toan-Avaris - unde israeliții au

pătimit sub jugul robiei. Într-adevăr, această așezare cunoscuse o mare înflorire la o dată anterioară expulzării hyksoșilor (către anul 1570 î.Cr.). Identificare propusă: San el-Hagar. Totuși, astăzi Ramses nu mai este identificat cu Toan (sau Avaris, Tanis sau Tell San el-Hagar) ci cu Quantir. (V. harta de la art. *Pitom*, precum și art.: *Exod - Data; Pitom; Toan*).

RAMSES². Nume purtat de mai mulți faraoni egipteni. (V. *Egipt*, II, 3, e).

RAMURĂ. Acest termen redă vreo 20 de cuv. ebr. și gr., care înseamnă printre altele: creangă, odraslă, lăstar, mlădiță, rămurică, ramură (de diverși arbori). Evreii foloseau, la sărbătoarea Corturilor, ramuri de palmier, de mirt, de salcie, etc. pentru construirea colibelor (Lv. 23.40; Nm. 8.15). Cu prilejul unor solemnități, ei agitau ramuri de copaci, lăudând pe Dumnezeu cu strigăte de bucurie (Ps. 118.26; Ioan 12.13). Acest cuvânt indica și brațele sfeșnicului din Cortul Întâlnirii (Ex. 25.31 și urm.). Cuvântul *ramură* apare des în pasajele în care Israel este comparat cu un copac (cedru: Ps. 80.11; Ez. 17.23; măslin: Os. 14.6; viță-de-vie: Ez. 17.6), când ia o semnificație figurativă și indică fie prosperitatea (Gen. 49.22; Iov 8.16; Pv. 11.28; Ez. 17.6) fie nenorocirea (Iov 15.32; Ps. 80.11, 15). În Is. 14.19, împăratul Babilonului este comparat cu o ramură oribilă, un lăstar inutil. În Ez. 17.3-4, Ioiachim este reprezentat prin ramura cea mai înaltă a unui cedru falnic pe care un mare vultur o smulge. În Is. 4.2; 11.1; Ier. 23.5; 33.15; Zah. 3.8 și 6.12, cuv. *ramură* a fost tradus prin *odraslă* și se referă la Isus Cristos, urmașul ridicat lui David pentru a face să domnească dreptatea și neprihănirea. Cu prilejul intrării Sale triumfale în Ierusalim, oamenii L-au aclamat și au tăiat ramuri de arbori pe care I le-au presărat în cale (Mt. 21.8-9; Mc. 11.8-10). Creștinii uniți cu Cristos sunt comparați cu mlădițele unei vițe (Ioan 15.5-6). Israel este ramura tăiată din măslinul care simboliza poporul lui Dumnezeu (Rom. 11. 17, 19), în timp ce Neamurile sunt ramuri tăiate dintr-un măslin sălbatic și altoite pe măslinul precedent. Dacă evreii nu stăruie în necredință, vor fi și ei altoiți la locul lor (v. 23-24).

RAMYA. (V. *Ramía*).

RAQQATH. (V. *Racat*).

RAQQON. (V. *Racon*).

RASĂ. (V. *Neam*).

RAS SHAMRA, UGARIT.

Așezare. Localitatea numită adesea Ugarit este situată exact vizavi de limba de pământ a insulei Cipru care înaintează spre mare în direcția E, pe țărmul mediteranean, la cca 40 km SV de Antiohia Siriei. Această așezare, descoperită din întâmplare de către un țăran, a fost săpată între anii 1929-1939 și 1948-1973, îndeosebi de către C. F. A. Schaeffer, care a cules o inestimabilă recoltă arheologică.

Ocupare. Ras Shamra acoperă o suprafață de vreo 50 ha și a fost ocupată încă din neolitic și continuând în calcolitic, bronzul timpuriu și bronzul recent. Apoi, în sec. XII î.Cr, orașul a fost transformat în ruine, probabil de popoarele mării, pentru a nu mai fi reconstruit niciodată.

C. F. A. Schaeffer s-a concentrat asupra primelor două straturi: cel dintâi (1600-1200 î.Cr.) s-a dovedit a fi mai fructuos, iar al doilea corespunde perioadei 2100-1600 î.Cr.

Descoperiri. Morminte ale regilor, două mari temple, un palat cu o suprafață de 900 m², precum și un ansamblu de clădiri în care au fost găsite tot felul de obiecte au fost scoase la lumina zilei. Toate aceste descoperiri au demonstrat că Ugarit fusese odinioară un mare centru comercial care întreținea contacte importante cu Egiptul, Mesopotamia, imperiul hitit, Creta și civilizația miceniană. Dar descoperirea unui număr considerabil de tablete prezintă o importanță deosebită, favorizând o mai bună cunoaștere a grosolanei religii canaanite, o formă a acesteia fiind practică în Palestina înainte de cucerirea țării de către copiii lui Israel.

Divinități ugaritice. El, Baal (corespondentul lui Hadad al sirienilor, v. ac. cuv.), Yam, Mot, Anat și Așera (Asherah) erau principalii zei și zeițe. Legende referitoare la aceste divinități ne oferă indiciile unei religii depravate și degradante și a unei mitologii fără nici o morală. Cunoscând toate aceste detalii, înțelegem mai bine semnificația poruncii date de Dumnezeu în V.T. referitor la nimicirea canaanitilor care adorau aceste divinități (v. *Zeităfi pāgāne*). Această eradicare constituia pentru Israel o chestiune de viață sau de moarte spirituală.

Danel. Unele legende (de ex., aceea a lui Qeret, a lui Aqat, etc.) prezintă un oarecare

interes, având o anumită semnificație. Astfel, câțiva exegeți presupun existența unui fundament istoric pentru legenda lui Aqat, deoarece ei consideră că piosul rege Danel care „*judcă judecata văduvei*” sau „*judcă judecata orfanului*”, n-ar fi altul decât acel Danel (sau Daniel) despre care vorbește profetul Ezechiel (Ez. 14.14; 28.3) (altul decât Daniel, contemporanul lui Ezechiel, exilat la Babilon).

Culte practicate la Ras Shamra. Cultul ugaritic comporta un sistem de jertfe al căror vocabular era foarte asemănător celui folosit de Moise în Levitic. Într-adevăr, preoții aduceau „*jertfe mistuite de foc*”, „*arderi-de-tot*”, „*jertfe de comuniune*”, „*jertfe pentru păcat*”. Totuși, scopul jertfelor cultului ugaritic era total diferit de ceea ce a avut în vedere Moise când, la porunca Domnului, a instituit preoția levitică.

Asemănări și deosebiri. Unii comentatori ai textelor de la Ras Shamra, E. Jacob de ex., încearcă să pună în paralel religia canaanită și cea a israeliților, vorbind – desigur, cu o anumită reținere – despre „*pantheonul israelit*”, măcar că așa ceva nu a existat niciodată! Chiar dacă numeroși israeliți erau mai degrabă monolatri sau henoteiști decât mono-teiști, similitudinile limbajului poetic nu pot fi un argument pentru apropierea celor două religii. Dacă Baal al canaanitilor „*călărește pe nori*” și Domnul „*călărește pe un heruvim*” (Ps. 18.11), nu avem nici un motiv să credem că Israel L-ar fi asimilat pe Domnul cu Baal.

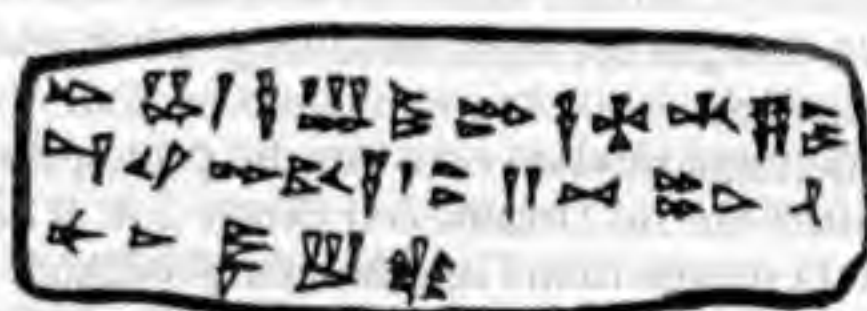
Dimpotrivă, au fost notate deosebiri radicale între cele două culte: canaanitii fierbeau un ied în laptele mamei sale (fără îndoială un ritual magic, destinat să sporească fecunditatea turmelor de animale), în timp ce Moise le-a interzis de 3 ori copiilor lui Israel o asemenea practică (Ex. 23.19; 34.26; Dt. 14.21). De asemenea, legenda lui Qeret vorbește de o jertfă cu miere, pe când Leviticul (2.11) interzice folosirea mierii la pregătirea darurilor de mâncare.

Și totuși, de ce prezintă interes textele ugaritice? Adevărata importanță a acestor texte rezidă tocmai în contrastul dintre cele două tipuri de cult. Toate aceste deosebiri structurale ne permit să respingem tezele liberale care pretind că alcătuirea Leviticului ar fi avut loc după întoarcerea israeliților din robia babilonică. Prin urmare, faptul că sunt menționate aceleași elemente cultice, tocmai prin contrast, apropie cele două religii în timp și spațiu. Data când au fost scrise textele

ugaritice, sec. XIV î.Cr., le face mai mult sau mai puțin contemporane cu Pentateuhul, iar pe de altă parte ritualul iudaic al cărților lui Moise nu mai poate fi privit ca anacronic. Este un motiv suplimentar pentru plasarea Pentateuhului în sec. XV sau XIII î.Cr. De asemenea, există motive serioase pentru plasarea multor psalmi pe vremea lui David, pornind de la analogiile limbajului poetic dintre Psalmi și unele poeme adresate lui Baal.

Traducerea Bibliei. Într-un alt domeniu, textele ugaritice au fost utile pentru traducerea mai exactă a unor cuvinte sau expresii biblice care nu apar decât o singură dată (*hapax legomenon*). Descoperirea unora dintre acestea, într-o limbă îndeaproape înrudită cu ebraica, a ușurat mult înțelegerea lor.

Alfabetul. În sfârșit, inventarea și folosirea unui alfabet cu 30 de litere de către scribii de la Ras Shamra au facilitat enorm transcrierea textelor aparținând lumii acelei epoci. Au fost găsite peste 1 300 de texte la scrierea cărora a fost utilizat acest alfabet. Probabil că scribii de la Ugarit au fost influențați de activitatea altor canaaniti care locuiau mai spre S, iar aceștia, la rândul lor, de cei ce întrebuințau alfabetul proto-sinaitic; dar emergența unei scrieri alfabetice într-o vreme când Moise scria Tora prezintă o maximă importanță. Acest fapt revoluționar îi permitea lui Israel citirea și copierea Legii Domnului sub forma în care o redactase Moise (Dt. 17.18; 31.9-11) (V. *Scriere*).



Tabletă-abecedar cu 29 de caractere în scriitură cuneiformă. Descoperită la Ugarit.

RĂBDAREA DE A FI. (V. *Motiv*).

RĂBDARE. Două importante cuv. gr. au fost traduse prin răbdare: *makrothymia* (= răbdare) și *hypomonē* (= răbdare, însă redat uneori și prin stăruință sau statornicie). *Makrothymia* se referă la îndelunga răbdare a lui Dumnezeu sau a oamenilor (Ex. 34.6; Rom. 2.4; Ef. 4.2) iar *hypomonē* la răbdarea sau statornicia în neazuri a creștinilor. În N.T., subst. *makrothymia* apare de 14 ori, iar verbul *makrothymeō* este menționat de 10 ori.

Cei doi termeni redau atitudinea de ne-zdruncinat a celui ce nu cedează sub presiunea circumstanțelor vieții.

O promisiune divină este făcută celor ce fac dovada răbdării și încrederii în Dumnezeu. Astfel, din pricină că „*a așteptat cu răbdare*”, a obținut Avraam ceea ce i se făgăduise (Evr. 6.15). Răbdarea este o virtute pe care li se recomandă creștinilor s-o cultive în perspectiva revenirii Marelui. Ei trebuie să ia ca exemplu „*plugarul care așteaptă roada scumpă a pământului, și o așteaptă cu răbdare, până primește ploaia timpurie și târzie*”, de asemenea, Duhul Sfânt le recomandă să ia „*ca pildă de suferință și răbdare, pe proorocii care au vorbit în Numele Domnului*” și care nu au încetat niciodată să-și pună toată încrederea lor în Dumnezeu (Iac. 5.7, 10).

Credinciosul ar trebui să manifeste îngăduință și spirit de răbdare și față de frații săi (I Tes. 5.14). Sf. Ioan Gură-de-Aur a definit răbdarea ca fiind capacitatea de a renunța la practica răzbnării. Pentru Lightfoot, a răbda înseamnă să nu recurgem la represalii față de cineva care ne-a făcut o nedreptate. În opinia ap. Pavel, răbdarea este semnul unei slujiri creștine autentice (II Cor. 6.6; cf. I Tim. 1.16).

Cel ce învață pe alții trebuie să facă lucrarea aceasta cu multă răbdare (Tit 2.2).

Răbdarea este una din roadele Duhului Sfânt (Gal. 5.22). Dacă îi lipsește răbdarea, creștinul nu poate să umble într-un chip vrednic de chemarea care i-a fost adresată (Ef. 4.1-2). Dragostea este îndelung răbdătoare (I Cor. 13.4).

Îndelunga răbdare este una din principalele trăsături ale lui Dumnezeu (Rom. 2.4; 9.22). Aceasta merge mână în mână cu bunătatea și bunăvoința Lui (Nem. 9.17; Ps. 103.8). Astfel, Dumnezeu a așteptat cu răbdare să construiască Noe corabia, înainte de a declanșa potopul pentru pedepsirea omenirii păcătoase (I Pet. 3.20). Acestei caracteristici divine îi datorează păcătoșii salvarea lor de la pieire, pentru că El „*are o îndelungă răbdare pentru noi și dorește ca nici unul să nu piară, ci toți să vină la pocăință*.” (II Pet. 3.9); în definitiv, „*îndelunga răbdare a Domnului nostru este mântuire*” (v. 15). Dumnezeu manifestă o răbdare deosebită față de poporul ales (Ex. 34.6; Num. 14.18; Nem. 9.30; Ps. 86.15; Ier. 15.15), dar stăruința omului în păcat poate determina pierderea răbdării Sale (Zah. 11.8).

În N.T., *hypomonē* (= perseverență, stăruință, îndelungă răbdare) apare de 30 de ori,

iar verbul corespunzător *hypomeneō* este menționat de 15 ori. Cuv. *hypomonē*, în gen., este pus în legătură cu necazul (necazul aduce răbdare, adică perseverență în încercare, Rom. 5.3), credința (punerea la încercare a credinței produce răbdare), nădejdea (răbdarea și mângâierea aduc nădejde, Rom. 15.4), bucuria (viața creștină este caracterizată prin răbdare și îndelungă răbdare cu bucurie, Col. 1.11). De asemenea, deseori cuv. *hypomonē* este pus în legătură cu un scop glorios sau o cauză nobilă (Lc. 21.19; Rom. 2.7; 12.1; II Tim. 2.10, 12; Evr. 10.36; Iac. 5.11), el depășind cadrul atitudinii cu care se face față unei situații neplăcute: este vorba de o speranță vie care ne permite suportarea dificultăților, fără a ne resemna, deoarece avem în vedere gloria viitoare, potrivit recomandărilor Scripturii: „*Fiți dar îndelung răbdători, fraților, până la venirea Domnului*.” (Iac. 5.7).

RĂBDAREA LUI ISUS CRISTOS. Îndelunga răbdare sau bunătatea Domnului Isus este exemplară. Creștinul trebuie să alerge cu stăruință în alergarea (încercarea) care îi stă înaintea, cu privirea ținută la Isus, Care, „*...pentru bucuria care-I era pusă înaintea, a suferit crucea, a disprețuit rușinea...*” (Evr. 12.1-2). Mântuitorul a suportat batjocuri și injurii din partea preoților celor mai de seamă, a bătrânilor și tâlharilor care fuseseră răstigniți împreună cu El (Mt. 27.38-44; Mc. 15.28-32; Lc. 23.35-29).

A suferi cu răbdare corecția divină. Pentru a consolida credința și a forma caracterul slujitorilor Săi pe care îi iubește, Dumnezeu îi pedepsește și îi supune la diferite încercări (Evr. 12. 5-13), ceea ce este în avantajul credinciosului, fiindcă „*toate lucrurile lucrează împreună spre binele celor ce-L iubesc pe Dumnezeu*” (Rom. 8.28). Credința și răbdarea care trebuie să-l caracterizeze pe cel credincios când se confruntă cu felurite încercări îmbogățesc experiența sa cu Dumnezeu; de aceea el trebuie să le întâmpine cu bucurie (Iac. 1.2 și urm.) (V. *Stăruie*).

RĂDĂCINĂ. Sf. Scriptură extrage numeroase asemănări din relația organică existentă între rădăcina și corpul unei plante. Astfel, strămoșul unui neam este numit rădăcina sa (Pv. 12.3; Is. 11.10; Ap. 5.5; 22.16; Rom. 11.16-18). De asemenea, când cauza principală a acumulării de fonduri este dragostea de bani, aceasta constituie rădăcina tuturor relelor (I Tim. 6.10); frustrările profunde și

ofensele neiertate sunt rădăcini de amărăciune (Dt. 29.18; Evr. 12.15) care pot otrăvi o întreagă adunare. Dacă rădăcinile unei plante se află în apropierea unei surse de apă, ramurile sale vor cunoaște o puternică dezvoltare (Iov 29.19; Ier. 17.8; Ez. 31.7); dacă rădăcina se usucă, planta pierе (Iov 18.16; Os. 9.16). Când rădăcina îmbătrânește în pământ (Iov 14.8), planta își pierde din vitalitate.

Rădăcina celor răi va fi ca putregaiul, iar floarea lor se va risipi în vânt ca praful din pricină că au disprețuit ceea ce trebuia să le hrănească rădăcina: Cuvântul lui Dumnezeu (Is. 5.24).

Semnificația dezrădăcinării (smulgerii) este distrugerea, schimbarea locului (I Împ. 14.15; Iov 31.12; Ps. 52.5; Ier. 1.10; Mal. 4.1; Mt. 13.29; 15.13; Lc. 17.6). În sens contrar, a prinde rădăcini, a se înrădăcina mai adânc înseamnă a se consolida, a se stabili, a se întemeia (Iov 5.3; Ps. 80.8; Is. 27.6; 37.31; 40.24; Ier. 12.2), a se aprofunda „în dragoste” (Ef. 3.17; Col. 2.7). Prin a nu avea rădăcină, trebuie să înțelegem a fi lipsit de profunzime, de viață lăuntrică (Mc. 4.17; Lc. 8.13), a fi superficial (Mt. 13.21).

RĂMĂȘIȚĂ, REST, SUPRAVIEȚUITORI.

În Vechiul Testament

Noțiunea de rămășiță prezintă o mare importanță, pentru că ea intră în terminologia mântuirii. Noe și familia lui pot fi considerați drept o rămășiță salvată din apele potopului: „...N-a rămas decât Noe și ce era cu el în corabie.” (Gen. 7.23).

Pentru a înțelege ideea de rămășiță, trebuie să reținem că Dumnezeu a ales pe Israel ca popor al Său. L-a ales pentru a încheia un legământ cu el și a-i face parte de mântuirea Sa (Dt. 7.6-7). Ce se cerea din partea copiilor lui Israel era ascultarea (Dt. 6.12), însă de cele mai multe ori, Israel s-a dovedit a fi neascultător. De altfel, Moise l-a înștiințat: „Domnul vă va împrăști printre popoare, și nu veți rămâne decât un mic număr în mijlocul Neamurilor unde vă va duce Domnul.” (Dt. 4.27).

În strâmtorarea sa, poporul s-a adresat proorocilor săi cu rugăminți ca aceasta: „Fie bine primită înaintea ta rugămintea noastră! Mijlocește pentru noi la Domnul, Dumnezeul tău, pentru toți cei ce au mai rămas, căci eram mulți, dar am mai rămas un mic număr, cum bine vezi tu însuși cu ochii tăi.” (Ier. 42.2).

Dar judecata lui Dumnezeu nu este definitivă, fiind condiționată de atitudinea

poporului. În realitate, Dumnezeu vrea să rămână credincios legământului Său cu Israel. Deja pe vremea lui Ilie, El și-a păstrat 7 000 de bărbați care nu-și plecaseră genunchii înaintea lui Baal (Rom. 11.1-5; cf. I Împ. 19.10, 14, 18) și a promis constituirea unei noi rămășițe (Is. 6.13) căreia intenționa să-i asigure o mare propășire. Acest nou demers se bazează pe apelul profeților care, împreună cu discipolii lor, s-au dovedit a fi oameni plini de credință și vrednici de încredere. Prin rolul pe care l-au jucat în viața națiunii, proorocii au constituit deja o împlinire a promisiunii referitoare la o rămășiță evlavioasă (Is. 8.16-18).

În V.T., mesajul profetic vizând o rămășiță se referă, înainte de toate, la întoarcerea israeliților din robia babilonică. Dumnezeu are în vedere să pună capăt risipirii poporului Său și să-l aducă înapoi din locurile unde a fost deportat: „În ziua aceea, rămășița lui Israel și cei scăpați din casa lui Iacov nu se vor mai sprijini pe cel ce îi lovea, ci se vor sprijini cu încredere pe Domnul, Sfântul lui Israel.” (Is. 10.20). „Căci din Ierusalim va ieși o rămășiță, și din muntele Sionului cei izbăviți. Iată ce va face râvna Domnului oștirilor.” (Is. 37.32).

Mica, prezicând și el întoarcerea în țară a poporului evreu după captivitatea babilonică, spune: „Te voi strânge în întregime, Iacove! Voi strânge rămășița lui Israel” (Mica 2.12).

Însă toate aceste promisiuni de restaurare a evreilor își vor găsi perfectă lor împlinire abia la venirea Mesiei (Is. 11.1-2). El este cel dintâi rod al acestei rămășițe, și toată viziunea profetică se concentrează spre acest viitor glorios.

În Noul Testament

Adj. gr. *loipos* (de la *leipô* = a lăsa) are sensul de *rămas, rest, rămășiță*. Acest adj. este folosit ca subst. în Ap. 12.17 („rămășița”); în Mt. 22.6; Ap. 19.21; etc. a fost tradus prin „ceilalți”; în Ap. 11.13, prin „cei rămași”.

Leimma înseamnă, literal, ceea ce este lăsat, o rămășiță. Ac. cuv. apare în Rom. 11.5, unde se referă la evreii mântuiți prin Evanghelie.

Hypoleimma este un derivat de la *leimma* și se aplică, de asemenea, *rămășiței* evreilor întorși la Dumnezeu (Rom. 9.27). Deja în „cântările Robului Domnului” din cartea lui Isaia este amorsată ideea că rămășița se va reduce, în final, la un singur om. Într-adevăr, Robul Însuși este numit Israel (Is. 49.3), deoarece poporul, luat în ansamblu, nu mai este demn să poarte numele acesta (48.1-2),

astfel că Robul Domnului rezumă, reprezintă și înglobează tot Israelul în persoana Sa. El este încarnarea adevăratului Israel. Se pare că ap. Pavel recunoaște acest fapt, deoarece el se sprijină pe Gen. 17.7-8, unde este vorba la singular de posteritatea lui Avraam, moștenitoare a făgăduinței divine (respectiv, sămânța lui Isaac, și nu aceea a lui Ismael). *Această* posteritate, zice Pavel, este Cristos Însuși (Gal. 3.16). Isus va fi noul Israel din Care va ieși o nouă posteritate, moștenitoare a făgăduințelor făcute lui Avraam. Acest popor nou cuprinde, pe lângă israeliții deveniți credincioși lui Dumnezeu, și pe cei convertiți dintre națiuni, pentru că Robul Domnului va fi și „*Lumina Neamurilor*” și va duce mântuirea „*până la marginile pământului*” (Is. 42.6; 49.6). Așadar, credincioșii evrei și greci sunt adevărata rămășiță, adevărații descendenți ai lui Avraam (Gal. 3.28-29). Ap. Pavel tratează în detaliu chestiunea *rămășiței* în Rom. 9-11, pentru a răspunde întrebării: *De ce Israel, poporul ales de Dumnezeu, a fost lăsat deoparte în privința mântuirii?*

Rămășița este alcătuită din cei ce vor subzista după judecata destinată purificării poporului lui Dumnezeu (Ezra 9.8; Zah. 14.2). Din pricina dragostei Sale față de poporul Său, Domnul îi va aduna pe israeliții evlavioși, care au fost risipiți printre națiuni. Ei vor constitui nucleul noului Israel, care va trăi în sfîntenie și ascultare de legile divine. Dumnezeu va fi Apărătorul și Binefăcătorul lui (Is. 1.9; 4.2-6; 6.13; 10.20-23; 11.11 - 12.6; Ier. 23.3; 32.36-44; Am. 9.8-15; Mica 4.6-8; 5.7-8; Ief. 3.13; Zah. 8.12; 13.9; Rom. 9.27; 11.5).

RĂMÂNE, LOCUI, STA. O duzină de verbe în V.T. și tot atâtea în N.T. atestă bogăția ideli și a sinonimelor sale = *a aștepta, a rămâne, a locui, a continua, a îndura, a stăruia*, etc. Iată-le pe cele mai importante: în ebr.: *yachabh*, a rămâne, și în gr.: *menō*, a rămâne. Prin adăugarea unor prefixe, s-au obținut numeroși derivați de la acești termeni. Subst. gr. *monē* sugerează un domiciliu permanent.

1. Primul sens este teologic. În contrast cu creația și creaturile care sunt trecătoare, Dumnezeu este „*Dumnezeul cel viu, și El dăinuiește veșnic; împărăția Lui nu se va nimici niciodată, și stăpânirea Lui nu va avea sfârșit*.” (Dan. 6.26; cf. 7.1-12, privitor la caracterul fragil al imperiilor terestre succesive). Nu numai Dumnezeu este veșnic, dar și planurile Sale (Pv. 19.21), Cuvântul Lui (Is. 40.6-8 = I Pet. 1.24-25), acțiunile Sale.

2. Aducându-le credincioșilor viața de Sus, Cristos îi face dintr-odată cetățeni ai cerului. Noi relații veșnice se stabilesc între creștini și Dumnezeu-Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt, potrivit planului alcătuit de Tatăl înainte de întemeierea lumii, datorită lucrării înfăptuite de Fiul pe Golgota și prin intervenția Duhului Sfânt, Care vine să locuiască în cel credincios. Epistolele lui Ioan insistă asupra faptului că Dumnezeu rămâne în inima și viața copiilor Săi și că ei rămân în El; de asemenea, Cristos trăiește în cei credincioși și ei trăiesc în El (Ioan 6.56; 14.20; 15.4-7; I Ioan 3.24; 4.12-16). Astfel, creștinul este strămutat, prin credință, dintr-o lume trecătoare într-o alta veșnică, adică în sfera lui Dumnezeu, a lui Cristos și a Duhului Sfânt.

3. Acest *indicativ* teologic își are prelungirea sa *imperativă*. Contrar necredinciosului care rămâne în păcat (Ioan 9.41) și în moarte (I Ioan 3.14), credinciosul își manifestă dragostea sa față de Domnul Isus prin ascultare de Cuvântul Lui (Ioan 14.15; 15.10), face voia lui Dumnezeu și rămâne în veac (I Ioan 2.17).

„*De aceea, verbul a rămâne exprimă imperativul fundamental al existenței celor credincioși. Această existență a început pentru ei în ziua când, prin credință, ei au recunoscut în Isus pe Mântuitorul și Domnul lor. Acum, ei trebuie să persiste în decizia pe care au luat-o și în comportamentul pe care l-au adoptat în momentul când au crezut și astfel au intrat în viața spirituală.*” (Ph. Menoud).

Pe de altă parte, în sens figurat, verbul *a rămâne* exprimă ideea unei comuniuni de viață, ascultare, încredere, supunere, voință, angajament, credincioșie (Ioan 15.4 și urm.; I Ioan 2.24).

RĂPIREA BISERICII.

Domnul Isus le-a făcut alor Săi o promisiune foarte clară: „... *Eu Mă duc să vă pregătesc un loc. Și după ce Mă voi duce și vă voi pregăti un loc, Mă voi întoarce și vă voi lua cu Mine, ca acolo unde sunt Eu să fiți și voi.*” (Ioan 14.2-3). În răpirea la cer a lui Enoh și a lui Ilie (Gen. 5.24; Evr. 11.5; II Împ. 2.1-12), precum și în înălțarea lui Isus Cristos (F.A. 1.9-10), vedem o anticipare a ceea ce se va întâmpla cu Biserica la sfârșitul vremurilor. Atunci, în momentul stabilit de Dumnezeu, „*Domnul Însuși, cu un strigăt, cu glasul unui arhanghel și cu trâmbița lui Dumnezeu, Se va pogori din cer, și întâi vor învia*

cei morți în Cristos. Apoi, noi cei vii, care vom fi rămas, vom fi răpiți toți împreună cu El, în nori, ca să întâmpinăm pe Domnul în văzduh. Și astfel vom fi totdeauna cu Domnul. (I Tes. 4.16-17). „*Iată, vă spun o taină: nu vom adormi toți, dar toți vom fi schimbați... Trâmbița va suna, morții vor învia nesupuși putrezirii, și noi vom fi schimbați.* (I Cor. 15.51-52). Aceasta înseamnă că cei credincioși, care se vor afla încă în viață la venirea Domnului, fără să mai guste moartea, vor primi corpurile glorioase ale învierii și vor fi răpiți în cer împreună cu toți sfinții înviați; cei necredincioși, aflați în viață, dimpotrivă, vor fi lăsați pe pământ pentru judecată. Oricare ar putea fi ordinea desfășurării evenimentelor, așa cum rezultă din Mt. 24, nu ne putem abține să cităm, în această privință, expresiile semnificative ale Domnului Isus: „...*până în ziua când a intrat Noe în corabie... (oamenii) nu au știut nimic, până când a venit potopul și i-a luat pe toți, tot așa va fi și la venirea Fiului omului. Atunci, din doi bărbați care vor fi la câmp, unul va fi luat și altul va fi lăsat. Din două femei care vor măcina la moară, una va fi luată și alta va fi lăsată. Vegheați dar...*” (v. 38-42).

Când va avea loc răpirea Bisericii?

Mai concret: acest eveniment se va produce înainte de domnia lui Anticrist, înainte de judecățile care țin de vremea necazului cel mare (v. ac. cuv.)? Deși Sf. Scriptură nu tranșează această problemă din punct de vedere dogmatic, se pare totuși că ea răspunde afirmativ întrebărilor de mai sus. Într-adevăr, punerea lui Noe la adăpost în corabie, scoaterea lui Lot din Sodoma etc. dau semnalul judecății așa cum o va face, după părerea noastră, plecarea Bisericii (Lc. 17.27-30). O prezență, până în acel moment eficace, împiedică arătarea lui Anticrist; dispariția ei îi va acorda, în sfârșit, mână liberă (II Tes. 2.6-7). Se crede că această prezență este Duhul Sfânt în mijlocul Bisericii; de îndată ce credincioșii, care sunt sarea pământului, vor fi fost răpiți, stricăciunea nu va mai cunoaște limite. Pe de altă parte, Domnul îi promite Filadelfiei, Biserica credincioșilor fideli din ultimele vremuri: „...*te voi păzi și Eu de (în textul gr.: ek tēs hōras, adică: afară de) ceasul încercării, care are să vină peste lumea întreagă, ca să încerce pe locuitorii pământului.*” (Ap. 3.10). Mai departe, îi vedem pe cei 24 de reprezentanți ai Vechiului și Noului Legământ deja stând pe scaunele lor de domnie,

cu coroanele pe cap, în prezența lui Dumnezeu (4.4), înainte de a începe judecățile teribile din cap. 6 și urm. Copilul de parte bărbătească ce trebuie să păstorească națiunile cu un toiag de fier (12.4-6; lucrul acesta se spune despre Cristos și *despre Biserica Sa*, 2.26-27) este ridicat la cer înainte de începerea celor 3½ ani ai domniei lui Anticrist (12.5-6, 14; 13.5). În momentul când Cristos coboară pe Muntele Măslinilor, „*toți sfinții*” se află împreună cu El (Zah. 14.3-5), pentru că ei fuseseră deja răpiți spre a fi, pentru totdeauna, în prezența Lui. În sfârșit, noi credem că sfinții aceștia glorificați vor sta pe scaune de domnie și vor judeca lumea înainte de întemeierea Împărăției mileniale a lui Cristos, în momentul când înviază martirii din vremea necazului cel mare (Ap. 20.4).

În ceea ce privește momentul răpirii Bisericii, există și teologi care împărtășesc o opinie diferită, estimând că ea nu va avea loc decât după necazul cel mare, și anume în clipa arătării glorioase și triumfătoare a Domnului (cf. R. Pache, *Le Retour de Jésus-Christ*, 1958, pp. 93-113) (cartea a apărut și în românește, sub titlul *A doua venire a lui Cristos*, Editura CLC, Ghimbav-Brașov, 1996. N. Ed.). Oricare ar fi explicația, nu ne rămâne decât să așteptăm în smerenie să se facă lumină deplină asupra acestui punct, dar mai ales să fim gata pentru a avea parte de acest eveniment glorios! Cu siguranță, Domnul Isus va veni să-și caute *frații*, pe credincioșii care sunt *în Cristos*, pe *cei ce sunt ai Lui*, pe *fecioarele înțelepte care așteaptă venirea Mirelui*, pe *robii veghetori și credincioși*, pe *biruitori* (I Tes. 4.13, 16; I Cor. 15.23; Mt. 25.10, 21; Ap. 3.10-12, etc.).

În sfârșit, răpirea Bisericii se va petrece „*într-o clipeală din ochi*”. O, de ne-am afla noi atunci în starea despre care se vorbește în I Ioan 2.28! (V. *Venirea Împăratului*).

RĂPIRE SUFLETEASCĂ. (V. *Extaz*).

RĂRUNCHI, RINICHI. Evreii și alte popoare antice vorbeau despre rărunchi ca fiind sediul dorințelor (Ps. 7.9; 26.2; 73.21). În funcție de context, ac. cuv. a fost redat în versiunile fr. și rom. prin *inimă* sau *măruntaie*.

RĂSĂRIT, ORIENT. Direcția din care răsare soarele, așa cum o atestă cuv. ebr. și gr. folosite în Ios. 11.3; 12.3; Mt. 2.1. Evreii se așezau cu fața spre E pentru a se *orienta* și a determina celelalte puncte cardinale (cf. Gen. 2.8). Orientarea porții aflate pe latura estică a

Templului din Ierusalim nu era deloc întâmplătoare: în timpul echinocțiilor de primăvară și toamnă, primele raze ale soarelui, când acesta apărea la orizont, adevărați crainici ai gloriei lui Dumnezeu, puteau pătrunde până în Locul preasfânt.

(FIII) RĂSĂRITULUI. (În ebr.: *bene-qedem*). Termen general care indica diferite triburi nomade ce trăiau la E și NE de Țara Canaanului (Gen. 29.1). Acest nume colectiv apare adesea alături de madianiți, amaleciți (Jud. 6.3), moabiți, amoniți (Ez. 25.10) și chedariți (Ier. 49.28). În Jud. 6.33, unii traducători i-au numit *beduinii Orientului*.

Iov se număra printre fiii Răsăritului (Iov 1.3). Aceștia erau vestiți pentru înțelepciunea lor (I Împ. 4.30). Pe vremea Judecătorilor, fiii Răsăritului au făcut incursiuni pe teritoriul israelit (Jud. 6.3; 7.12; 8.10). Ei i-au dominat câțva timp pe amoniți și moabiți (Ez. 25.4, 10), însă, în cele din urmă, au fost zdrobiți (Is. 11.14; Ier. 49.28).

RĂSCUMPĂRARE. Derivat din cuv. lat. *redimere*, acest termen redă cuv. gr. *lytrōsis* și *apolytrōsis* = răscumpărare, eliberare pe temeiul acordării unui preț de răscumpărare, izbăvirea unei persoane aflate în stare de sclavie sau în închisoare pentru neplata unei datorii. V.T. subliniază mereu faptul că Israel îi aparține Domnului, fiind *răscumpărat din robia Egiptului*. În acest sens, se poate afirma, pe bună dreptate, că Exodul este, prin excelență, cartea răscumpărării. Întâii-născuți au fost izbăviți prin sângele mielului pascal și urmau să fie răscumpărați, la rândul lor, pe temeiul unei sume depuse în vistieria sanctuarului (Ex. 13.11-15). Poporul în întregime, izbăvit din casa robiei, aparține de acum înainte Domnului (19.4-6; 20.2; Lv. 25.38; Dt. 7.6-8). Fiecare israelit va trebui să dea o jumătate de siclu ca *preț de răscumpărare* pentru persoana sa (Ex. 30.12-16; cf. Mt. 17.24). Când un om din popor sărăcea și era nevoit să-și vândă averea, ruda sa cea mai apropiată avea *drept de răscumpărare*, putând interveni în vederea recuperării bunurilor înstrăinate (Lv. 25.25). Același drept putea fi exercitat și în cazul când cineva s-ar fi vândut ca rob unei persoane mai bogate (v. 47-49). Rut, moabita, și pământul ei au fost astfel răscumpărate în aceeași zi de către Boaz (Rut 4.1-10). În ebr., cel ce făcea oficiul de *răscumpărător* se numea *go'el* și era o icoană preînchipuitoare a lui Isus Cristos Însuși, marele Răscumpărător.

O asemenea cunoaștere anticipată a lucrării Domnului nu-i era nicidecum străină lui Iov care a mărturisit: „*Dar știu că Răscumpărătorul meu este viu, și că Se va ridica la urmă pe pământ. Chiar dacă mi se va nimici pielea, și chiar dacă nu voi mai avea carne, voi vedea totuși pe Dumnezeu. Îl voi vedea și-mi va fi binevoitor.*” (Iov 19.25-26) (text. fr.: „*Eu știu că Răscumpărătorul meu este viu și că El Se va scula ultimul pe pământ. Când pielea mea va fi distrusă, El Se va scula; când nu voi mai avea carne, eu Îl voi vedea pe Dumnezeu.*” N. Ed.). Profetul Isaia l-a acordat Domnului acest titlu magnific (Is. 43.14; 44.6, 24; 47.4; 49.26; 54.5; 60.16) și a promis: „*Da, va veni un Răscumpărător pentru Sion, pentru cei ai lui Iacov, care se vor întoarce de la păcatele lor, zice Domnul.*” (59.20; cf. Rom. 11.26).

Întreg N.T. Îl prezintă pe Domnul Isus Cristos ca fiind Răscumpărătorul; s-a spus, pe drept, că creștinismul este religia răscumpărării. Noi toți eram robi ai păcatului, ai morții, ai Legii, ai lui Satan, însă Domnul Isus Cristos ne-a răscumpărat și ne-a eliberat pe toată linia. „*Și sunt socotiți neprihăniți, fără plată, prin harul Său, prin răscumpărarea care este în Cristos Isus.*” (Rom. 3.24). El ne-a răscumpărat din blestemul Legii (Gal. 3.13; 4.5). Noi avem răscumpărarea prin sângele lui Cristos (Ef. 1.7), pentru că nu cu argint (ca în V.T.) am fost răscumpărați din felul nostru de viață din trecut (I Pet. 1.18-19). Cristos ne-a izbăvit de moarte și de sub puterea lui Satan (Evr. 2.14-15; F.A. 26.18), după cum odinioară sângele mielului pascal îi izbăvise pe copiii lui Israel din mâinile îngerului nimicitor și a faraonului egiptean (Ex. 12). Domnul Isus ne-a răscumpărat din orice fărădelege (Tit 2.14). Scopul expres al venirii Sale pe pământ a fost „*să-și dea viața răscumpărare pentru mulți*” (Mt. 20.28; I Tim. 2.6). De aceea Pavel declară că El „*a fost făcut pentru noi... răscumpărare.*” (I Cor. 1.30). Așadar, trebuie să ne predăm fără rezerve Celui ce este Creatorul și Răscumpărătorul nostru: „*Nu știți că... voi nu sunteți ai voștri? Căci ați fost cumpărați cu un (mare) preț.*” (I Cor. 6.19-20). Însă, dacă noi beneficiem deja de răscumpărarea sufletului nostru, așteptăm totuși „*răscumpărarea trupului nostru*” (Rom. 8.23); aceasta ne va fi acordată la înviere, când nu va mai exista nici boală, nici suferință, nici moarte. Ne vom afla atunci în posesia răscumpărării veșnice (Evr. 9.12) și-L vom glorifica pururea pe Cel ce a răscumpărat,

cu sângele Său, oameni din orice seminție, de orice limbă, din orice norod și din orice neam (Ap. 5.9).

RĂSPALATĂ, RĂSPALĂTIRE, RECOMPENSĂ, REMUNERAȚIE, RETRIBUȚIE. Subst. răspalată (recompensă, retribuție) (în gr. *místhos*) provine etimologic din verbul a plăti (compensa): se compensează efectuarea unei lucrări prin acordarea unei plăți, menite să-l despăguiească pe cel ce a depus un anumit efort în acest sens. În Biblie, cuv. gr. redat prin răspalată (retribuție, recompensă) înseamnă, literalmente: *salariul (plata) datorat (ă) unui lucrător pentru lucrarea pe care a făcut-o* (Lc. 10.7; I Tim. 5.18) sau *remunerația convenită pentru efectuarea unui serviciu* (F. A. 1.18; II Pet. 2.15).

În Vechiul Testament

Dumnezeu răspalătește pe oamenii care fac voia Lui. Astfel, în Gen. 15.1, El Se angajează să răspalătească credința lui Avraam, zicându-i: „...*Eu sunt... răspalata ta cea foarte mare.*” În Ps. 19.11, oamenii credincioși găsesec un mare *avantaj* în a păzi poruncile divine. Ps. 58.11 afirmă că „*este o răspalată pentru cel fără prihană.*”

În Noul Testament

Domnul Isus afirmă că răspalata celor ce vor suferi pentru El va fi mare în ceruri (Mt. 5.12). Cu alt prilej, El declară că există o răspalată pentru lucrurile făcute în ascuns pe care le vede numai Dumnezeu (Mt. 6.1, 2, 4). Pilda talanților (Mt. 25.14-30) și pilda polilor (Lc. 19.11-26) ilustrează învățătura referitoare la răspalătire. Cuv. moștenire (în gr. *kléronomia*) cu care de altfel se înrudește subliniază și el această învățătură (Mt. 5.5; Rom. 8.17; Col. 3.24; Evr. 9.15; I Pet. 1.4). Răspalătirea este proporțională cu osteneala (activitatea desfășurată) (I Cor. 3.8) și modul de a lucra (v. 14-15). La sfârșitul vremurilor, Domnul îi va răspalăti pe slujitorii Săi (Col. 3.24; Ap. 11.18).

RĂSPUNS, RĂSPUNDE. Sf. Scriptură acordă relațiilor o atenție specială, din pricină că Dumnezeu a creat omul pentru a comunica cu Sine. În cadrul acestor relații, răspunsul joacă un rol foarte important. Verbul *'annah* revine de cca 320 de ori în V.T., fie pentru a indica o conversație purtată între oameni, fie referitor la răspunsul dat de om lui Dumnezeu și viceversa.

În cadrul dialogului dintre oameni, răspunsul joacă un rol important: „*Omul are*

bucurie să dea un răspuns cu gura lui și ce bună este o vorbă spusă la vreme potrivită!” (Pv. 15.23). Un răspuns formulat în cuvinte curate și frumoase este ca un sărut pe buze (Pv. 24.26). Un răspuns bun trebuie să fie bine gândit: „*Inima celui neprihănit se gândește ce să răspundă*” (Pv. 15.28). Natura răspunsului cuiva indică starea inimii sale (Pv. 18.23). „*Un răspuns blând potolește mânia, dar o vorbă aspră afâță mânia.*” (Pv. 15.1). Roboam a experimentat acest lucru în cursul domniei sale (I Împ. 12.6, 9, 13, 16). Expresia *a răspunde păcii* (tradusă diferit în vers. fr. și rom. *N. Ed.*) din partea unei cetăți asediate semnifică acceptarea propunerilor de pace lansate de asediatori, adică acordul de a deveni tributară și aservită, în loc să sufere jaful și distrugerea (cf. Dt. 20.11).

N.T. ne învață că este important să dăm fiecărui om un răspuns adecvat (Col. 4.6). Creștinilor li se recomandă: „*Fiți totdeauna gata să răspundeți oricui vă cere socoteală de nădejdea care este în voi; dar cu blândețe și teamă*” (I Pet. 3.15) (vers. fr. Colombe traduce prin: „*Fiți totdeauna gata să vă apărați contra oricui vă cere socoteală...*”). Domnul Isus le-a spus apostolilor să nu se neliniștească, atunci când aveau să fie acuzați, cu privire la răspunsul care trebuia să fie dat, pentru că Însuși Duhul Sfânt urma să le vină în ajutor (Lc. 12.11-12; F. A. 24.10; 25.8; 26.1-2).

Biblia afirmă că omul este destinat să-L cunoască pe Dumnezeu. Astfel, ființa omească este chemată să asculte de Dumnezeu și să-L răspundă când El o cheamă (I Sam. 3.10). În Gen. 18.27, unde apare pentru prima dată verbul *'anah*: „*Avraam a răspuns și a zis*”, în realitate Dumnezeu nu pusese nici o întrebare. Cuvintele lui Avraam sunt mai degrabă o replică la ceea ce Domnul spusese mai înainte. (Vers. fr. Colombe și Cornilescu au tradus prin: „*Avraam a luat din nou cuvântul...*” Vezi și vers. GBV. *N. Ed.*). Același verb se mai poate referi la o reacție verbală, nu neapărat față de o întrebare formulată cât mai ales vizavi de un fapt descoperit (Jud. 18.14). În Dt. 21.7, *'anah* este folosit ca răspuns la un ritual (spălarea mâinilor pe vițeaua căreia i se zdrobise ceafa): „*Ei vor răspunde și vor zice...*” (Vers. fr. Colombe traduce astfel: „*Ei vor face o declarație în termenii următorii...*”, iar, la noi, Cornilescu și GBV spun: „*Și, luând cuvântul, să zică...*” *N. Ed.*). Verbul *'anah* mai poate avea sensul de a depune o mărturie în fața justiției (Ex. 20.16). (Astfel, Iacov i-a spus lui Laban: „*Dreptatea mea va răspunde (mărturisi)*

pentru mine", în textul fr.; Cornilescu și GBV au redat prin: „*Iată cum se va dovedi cinstea mea...*” (N. Ed.) (Gen. 30.33).

Adesea, Dumnezeu îl cheamă pe om la pocăință, dar fără să primească un răspuns favorabil din partea acestuia (Is. 50.2; 65.12; 66.4; Ier. 7.13; 35.17). Aceeași comportare au avut-o copiii lui Israel și față de unii prooroci ai Domnului (Ier. 7.27; I Împ. 18.21). Când omul tace, faptele sale constituie un răspuns (Is. 59.12). „*Căci piatra din mijlocul zidului strigă, și lemnul care leagă grinda îi răspunde*” (materialele adunate de cel rău în mod ilicit protestează contra lui) (Hab. 2.11; Lc. 19.40). Omul care răspunde promisiunilor lui Dumnezeu cu îndoială sau cu necredință își atrage judecata divină (II Împ. 7.2, 19) sau pedeapsa (Lc. 1.18-20).

Dumnezeu, Care solicită un răspuns din partea omului, răspunde apelului slujitorilor Săi și le vine în ajutor (Ps. 34.4; Is. 58.9; Ier. 33.3). Iacov le spune alor săi că Dumnezeu i-a răspuns în ziua necazului său (Gen. 35.3), deși, potrivit cu Gen. 28.10 și urm., Dumnezeu a luat inițiativa întâlnirii și dialogului cu el. „*La timpul potrivit ți-am răspuns și în ziua mântuirii te-am ajutat.*” (Is. 49.8, text. fr.; în vers. Cornilescu, citim: „*La vremea îndurării te voi asculta, și în ziua mântuirii te voi ajuta.*” N. Ed.). În cele două versete, paralela pentru *a răspunde* este *a ajuta*, ceea ce dovedește că răspunsul divin este deseori o acțiune (cf. Ps. 69.17; Is. 41.17). Idoli, dimpotrivă, nu pot răspunde apelurilor omului aflat în necaz (I Împ. 18.24; Is. 46.7). Domnul răspunde de îndată ce aude strigătul omului (Is. 30.19), uneori chiar înainte ca acesta să se exprime: „*Înainte ca să Mă cheme, le voi răspunde; înainte ca să isprăvească vorba, îi voi asculta!*” (Is. 65.24). Profetul Habacuc îi adresează lui Dumnezeu o întrebare la care primește un răspuns (Hab. 2.1-2). Câteodată, El răspunde pe neașteptate (Rom. 11.2-4). În pustie, Domnul le-a dat copiilor lui Israel răspunsuri clare prin intermediul lui Moise (Lv. 24.12-13). Mai târziu, El a răspuns prin visuri, prin Urim și Tumim (v. ac. cuv.) și prin proorocii Săi (I Sam. 28.6). Lipsa unui răspuns din partea lui Dumnezeu constituie expresia judecății Sale (I Sam. 28.6, 15; II Sam. 22.42; Pv. 1.28).

Iov este una din cărțile Bibliei care se caracterizează prin căutarea unui răspuns. Într-adevăr, pe toată durata încercării sale, neprihănitul Iov nu încetează să-L întrebe pe Dumnezeu cu privire la motivul suferinței sale, chiar dacă

el știe foarte bine că nu poate angaja o dispută cu Creatorul (Iov 9.3, 14, 15, 32). Eforturile depuse de prietenii lui Iov cu scopul de a-l apăra pe Dumnezeu nu slujesc la nimic, astfel că, în cele din urmă, aceștia renunță (Iov 21.34; 32.1).

Într-un târziu, Dumnezeu îi răspunde lui Iov din mijlocul furtunii (Iov 38.1), chiar dacă aparent răspunsul Lui nu vizează preocupările lui Iov. Prezintă-i câteva specimene ale creației Sale, Dumnezeu pare să-i spună: „*Tu crezi că Eu nu-Mi cunosc profesia de Dumnezeu? Privește aceste animale și vezi perfecțiunea cu care au fost create. Oare nu crezi tu că Eu Mă ocup cu aceeași grijă de fiecare dintre creaturile Mele?*” Iov își pleacă fruntea și spune: „*Iată, eu sunt prea mic; ce să-ți răspund?*” (Iov 40.4). Răspunsul Domnului se situează pe un alt plan decât acela al gândirii logice.

N.T. folosește 4 termeni pentru a exprima ideea de a răspunde: *apokrinomai* poate însemna simplu a lua cuvântul, însă întotdeauna acest lucru fiind precedat de rostirea unui cuvânt sau de săvârșirea unui fapt (Mt. 11.25; 28.5; Mc. 12.35; Lc. 14.3; Ioan 2.18). Sensul său cel mai curent este a răspunde. *Antilegō* are mai curând sensul de a contrazice (F.A. 13.45; Tit 2.9). *Stoicheō* înseamnă a urma, a călca pe urmele cuiva, a merge (ca răspuns la o pildă oferită): „*Dacă trăim prin Duhul, să și umblăm* (să dăm răspunsul logic unui asemenea dar, printr-o conduită dirijată de Duhul Sfânt) *prin Duhul.*” (Gal. 5.25; cf. 6.16).

Pe vremea Domnului Isus, întregul sistem pedagogic al rabinilor se baza pe un schimb de întrebări și răspunsuri între învățătorul care punea întrebarea și elevul care îi răspundea. Răspunsurile date de Copilul Isus, la vârsta de 12 ani, au stârnit admirația învățătorilor Legii (Lc. 2.47). Cel ce punea o întrebare unui învățător trebuia să fie pregătit pentru a fi întrebat la rândul lui și a căuta să-și justifice punctul său de vedere (Lc. 20.1-8). Întrebarea lui Isus adresată ucenicilor în Mt. 16.15: „*Dar voi cine ziceți că sunt Eu?*” a dat loc mărturisirii lui Petru: „*Tu ești Cristosul, Fiul Dumnezeului cel viu!*” (Mt. 16.16-17; Ioan 6.67-69).

A răspunde Domnului Isus Cristos cu credință implică o viață de ucenic (Lc. 10.28). Deseori tăcerea marca finalul unei convorbiri dintre Isus și farisei, aceștia nemaiaivând ce să-L răspundă sau nemaîndrăznind să adauge ceva (Mt. 22.46; Lc. 14.6). Cu prilejul arestării Sale, într-o ultimă încercare de dialog, El le

reproșează fariseilor refuzul de a răspunde întrebărilor Sale (Lc. 22.68). Ulterior, se vedește inutilă orice încercare din partea acestora de a discuta cu El. Isus nu-i va mai răspunde nici marelui preot (Mt. 26.62), nici lui Pilat (Mc. 15.4-5; Ioan 19.9), nici lui Irod (Lc. 23.9).

RĂSTIGNIRE, CRUCIFICARE. Pedepsă capitală executată prin ținutarea pe cruce. Condamnatul era spânzurat, legându-i-se mâinile și picioarele de lemnul crucii sau, când se făcea uz de și mai multă cruzime, acestea îi erau străpunse cu ajutorul unor piroane. Numeroase popoare ale antichității practicau răstignirea sau un supliciu analog. Inițial, se folosea un simplu țărș (bârș), ascuțit la un capăt, instrument de tortură reprezentat pe numeroase basorelieuri și bine cunoscut asirienilor, perșilor, cartaginezilor și egiptenilor. Uneori, condamnatul era legat sau atârșat pe un stâlp și lăsat acolo până îi venea sfârșitul (Gen. 40.19; Est. 7.10). Israelitilor le era cunoscută expresia „a spânzura un vinovat pe lemn” (Num. 25.4; Ios. 8.29; II Sam. 21.9); acest supliciu era, în opinia lor, semnul unui blestem special (Dt. 21.22-23). Pavel a văzut în acest text o profeție privind blestemul pe care Cristos avea să-l sufere pe cruce în locul nostru (Gal. 3.13).

Grecii și romanii au modificat, la o dată timpurie, stâlpul primitiv, adăugându-i o traversă (patibulum). De la aceștia au învățat evreii răstignirea propriu-zisă. Alexandru Macedon a crucificat 2 000 de tirieni. Potrivit afirmațiilor lui Josephus Flavius, Cyrus, în edictul privitor la întoarcerea în Palestina a evreilor aflați la Babilon, amenința cu răstignirea pe oricine ar fi încercat să împiedice executarea poruncii sale (Ant. 11.1.3; 4.6). Din Ezra 6.11 aflăm că Darius persanul a amenințat cu moartea pe cei ce nu s-ar fi supus decretelor sale. Antiochus Epiphanes i-a crucificat pe iudeii pioși care au refuzat să renunțe la religia mozaică (Ant. 12.5.4). Alexandru Jannaeus (Răzb. 1.4.6) și fariseii își crucificau adversarii (Răzb. 1.5.3). Romanii nu aplicau această sancțiune decât sclavilor sau oamenilor liberi care se făceau vinovați de crimele cele mai abominabile. Era interzisă prin lege răstignirea unui cetățean roman, însă în rest, acest înspăimântător supliciu era practicat pe scară largă: de ex., în anul 7 d.Cr., un procurator roman a ordonat crucificarea în Palestina a 2 000 de rebeli. Pe vremea imperiului, au început să fie crucificați și cetățenii romani. În multe cazuri, flagelarea preceda

răstignirea (Mt. 27.26; Mc. 15.15; Ioan 19.1). Cu trupul sfârșecat de bice, condamnatul era apoi silit să-și ducă crucea (19.17; cf. sensul spiritual al cuvintelor din Mt. 10.38). Florus, un procurator roman, (Răzb. 2.14.9) și Titus (o dată, cel puțin) au poruncit să fie mai întâi biciuiți cei ce aveau să fie răstigniți. Simpla atârșare a victimelor pe cruce nu antrena imediat moartea. Aceasta survenea abia atunci când foamea și setea își spuneau cuvântul. Prinderea cu piroane a mâinilor și picioarelor celui crucificat nu-i grăbea, în mod obligatoriu, sfârșitul. Dacă se dorea, din anumite motive, debarasarea de un condamnat înainte ca moartea să pună capăt chinurilor sale, i se urgenta sfârșitul prin zdrobirea fluierelor picioarelor, așa cum s-a procedat, de ex., în cazul celor doi tâlhari răstigniți împreună cu Isus (Ioan 19.31-33). Foarte mulți evrei au fost crucificați după cucerirea Ierusalimului de către Titus (Josephus, *Viața*, 75). Din rațiuni de ordin religios, împăratul Constantin a abolit pedeapsa cu moartea prin răstignire pe întreg cuprinsul Imperiului Roman.

RĂȘINĂ. (V. *Stacte*).

RĂU (PRINCIPIU MORAL). Întotdeauna și în toate vremurile, au existat gânditori care au reflectat asupra *originii răului*. Cauza păcatului nu se află în Dumnezeu. Autorul răului este o persoană. Ispitirea lui Isus este o dovadă în această privință (Mt. 4.11). Biblia îl prezintă pe Satan ca fiind o persoană reală (Iov 1.6; Zah. 3.1; Lc. 10.18; Ap. 20.7; II Cor. 11.14; etc.) Satan mai este numit Diavolul (Mt. 13.39; Ioan 8.44, etc.), Șarpele cel vechi sau Balaurul (Ap. 12.7, 9; 20.2). Dar cum a devenit el autorul și instigatorul răului? *Cheia enigmei* ne este dată de Isaia și Ezechiel. La întemeierea lumii, creând cerurile și pământul (cosmosul, Gen. 1.1), Dumnezeu a făcut îngeri și, printre ei, un înger superior, un heruvim aflat în fruntea unei întregi legiuni de îngeri care aveau să decadă curând împreună cu el, respectiv demonii (cf. Mt. 25.41). Satan este numit „domnul puterii văzduhului” (Ef. 2.2), „stăpânitorul lumii acesteia” (Ioan 12.31; 14.30). Gen. 1.2 lasă să se presupună existența unui haos colosal în creație, cu mii de ani înainte de facerea omului. Responsabilitatea acestui haos îi aparține lui Lucifer, heruvimul despre care vorbesc Isaia și Ezechiel; Lucifer este prezentat, sub înfățișarea împăratului Babilonului și a voievodului Tyrului, în Is. 14.12-15 și Ez. 28.12-17. Din aceste două pasaje rezultă următoarele:

1. Lucifer a fost investit ca stăpânitor al pământului (Is. 14.12) și al spațiului înconjurător;

2. El a fost creat pentru a celebra gloria lui Dumnezeu în tot universul (Ez. 28.14);

3. El avea acces înaintea tronului lui Dumnezeu (Ez. 28.13-14);

4. El era perfect, plin de înțelepciune și desăvârșit în frumusețe (Ez. 28.15);

5. El a conceput planul nelegiuit de a deveni egal cu Dumnezeu, de a-L detronea pe Dumnezeu (Ez. 28.15; Is. 14.13-14). Frumusețea, strălucirea și bogățiile sale i-au determinat ruina și l-au condus la păcat (Ez. 28.17, 1-5);

6. Judecata lui Lucifer (Ez. 28.6-10; Is. 14.11, 15): pierderea înaltei sale poziții și aruncarea lui în Locuința morților și apoi în locul chinurilor veșnice (Is. 14.15; Ez. 28.19b; cf. Ap. 20.1-2, 7-10).

Astfel, prin căderea sa în păcat, Lucifer a devenit Satan, potrivnicul lui Dumnezeu și ispitorul oamenilor. El a coborât în Eden (Ez. 28.13), sub înfățișarea unui șarpe seducător.

Răul produs de Satan

a) Prejudicierea gravă, pe Pământ, a lucrării mărețe a lui Dumnezeu. La întemeierea lumii, Pământul, asemenea întregului cosmos, era plin de frumusețe și lumină. El ieșise perfect din mâinile Creatorului în cinstea Căruia îngerii intonau imnuri și cântece de veselie (Ps. 19.1; 89.5). Or, iată că Lucifer aruncă această creație în haos și întuneric. Este tocmai ceea ce lasă să se înțeleagă pasajul din Gen. 1.2 unde se vorbește literal de „*haos și dezolare*.” Între declarația generală din Gen. 1.1 și ziua întâi din v. 3, unii savanți plasează nu numai căderea îngerilor (care oricum a avut loc înainte de Gen. 2), dar și lungile ere geologice (v. *Creație*).

b) Introducerea răului în Eden. Satan cel decăzut își face apariția în Eden (Ez. 28.13; Gen. 3.1) sub înfățișarea unui șarpe. El se teme ca nu cumva omul, care fusese chemat să stăpânească Pământul, să devină tot mai asemănător cu Dumnezeu (Gen. 1.27; Ps. 8.4-8). Satan tremură la gândul de a fi alungat din imperiul său terestru și din regiunile învecinate cu Pământul. Prin urmare, omul trebuie să fie smuls de sub autoritatea divină. De aceea el îl seduce pe Adam, semănând în inima sa îndoiala față de cuvintele și voia lui Dumnezeu (Gen. 3.1-6).

c) Satan, pârâșul oamenilor înaintea lui Dumnezeu. Până la învierea lui Cristos, Satan continua să aibă acces la consiliile Dumne-

zeirii, pentru a-i acuza pe oameni (Iov 1.6-12; Zah. 3.1; Ap. 12.10). Noi avem de luptat contra sa până în locurile cerești (Ef. 6.12).

d) Satan încearcă să provoace prăbușirea Fiului lui Dumnezeu (Mt. 4.1-11).

Triumful lui Cristos asupra Diavolului. În persoana lui Isus Cristos, Dumnezeu obține biruința asupra răului și-i face cunoscut Satanei înfrângerea sa inevitabilă.

1. Deja în cursul vieții Sale pământești, Cristos a ieșit biruitor asupra lui Satan. În pustie, El i-a strigat: „*Înapoia Mea...!*”, și Satan a trebuit să bată în retragere (Mt. 4.10-11). Isus l-a văzut pe Diavolul căzând din cer ca un fulger (Lc. 10.18). În cadrul lucrării Sale ispășitoare de pe cruce, Cristos a preluat deopotrivă rolul țapului înjunghiat, dar și al țapului emisar, izgonit în pustie sub sarcina păcatelor noastre, care îi face cunoscut vrămașului că jertfa răscumpărătoare a fost mistuită și că el nu mai poate întreprinde nimic contra sufletului răscumpărat (Lv. 16.9-10). În Zah. 3.2-5, avem o magnifică prefigurare a lucrării de justificare și curățire săvârșită de Cristos, Avocatul nostru, Care Se prezintă aici sub înfățișarea Îngerului Domnului. De acum încolo, dincoace de cruce, Satan nu-l mai poate acuza pe păcătosul întors la Dumnezeu și născut din nou (cf. Col. 2.14-15).

2. Învierea lui Cristos a definitivat biruința lui Dumnezeu asupra răului și a asigurat înlăturarea efectelor acestuia (Mt. 28.18; Rom. 1.4). De asemenea, învierea Domnului Isus este garanția biruinței depline a păcătosului mântuit (I Pet. 1.3), este confirmarea biruinței lui Dumnezeu pe pământ și în cer (Ef. 1.20-22; Fil. 2.9-11). Această victorie se arată chiar de pe acum, prin nașterea din nou care este poarta Împărăției (Ioan 3.3); apoi, ea se va concretiza în înnoirea fizică a Pământului, în cadrul Împărăției mileniale (Is. 11.8-9; Hab. 2.14; cf. Ez. 47.1-12) și, în sfârșit, în eliminarea Satanei (Ap. 20.10) și în gloria Împărăției cerești, unde Dumnezeu va fi totul în toți (I Cor. 15.24-28; Ap. 21.23-27; 22.3-5) [V. *Păcat; Diavolul; Rău (izbăvește-ne de)*].

André Lamorte

RĂU (OM), RĂUTATE. De regulă, prin cuvintele *om rău* înțelegem o persoană care face răul în mod deliberat, în general fără să se ascundă, și într-o manieră agresivă. Cuv. *rău* este sinonim cu crud, dur, răufăcător, răuvoitor și antonim pentru bun, blând, uman. Cuv. ebr. *racha'*, tradus prin *rău* nu are neapărat toate aceste conotații, el fiind cel

mai adesea un antonim pentru omul neprihănit, adică cel ce trăiește după voia lui Dumnezeu, și constituind un termen-pereche în cadrul paralelismului antitetice evreiesc (Gen. 18.23, 25; Ps. 1.6; 11.5; 37.16; Pv. 3.33; 4.18 și urm.). Cei răi sunt caracterizați prin ceea ce fac: pentru că ei L-au părăsit pe Domnul (Ps. 1.1, 4, 6; 10.3-4, 13), ei fac ce este rău (I Sam. 24.14), complotază contra celor neprihăniți (Ps. 37.12), îi prigonesc și îi împresoară (Ps. 17.9), violează normele de conviețuire socială (Iov 24.2). Deseori psalmiștii îi pun pe cei răi și în contrast cu săracii (Ps. 37.14, 16; 82.4; 94.3-6; 146.9), sugerând că o bună parte din numărul celor bogați și-au adunat averi pe seama asupririi și exploatării celor slabi și fără ajutor dintre copiii lui Israel. Numeroase texte asociază răutatea cu nedreptatea (Ecl. 3.16; Ez. 7.10-11; Mica 6.10-11).

Dar Biblia avertizează, de asemenea, cu privire la caracterul precar al fericirii celor răi: ei vor cădea victime propriei lor răutăți (Pv. 10.2; 11.5; 12.3; 18.3; 26.26) și vor fi zdrobiți dintr-o singură lovitură (Ps. 37.9, 35-36; 9.7-18; cf. I Sam. 2.9; Ier. 30.23; Ez. 21.8; 33.8, 14); în orice caz, judecata lor este certă (Ps. 9.16; cf. Ier. 16.4; Mt. 13.49) și Dumnezeu îi va pedepsi fără pic de milă (Ps. 146.8-9; Is. 11.4).

N.T. a mers pe aceeași linie cu V.T., traducând cuv. *ponēros* și *ponēria* prin *rău* și *răutate* când acestea se opuneau termenilor *neprihăniți* (drepti) sau *buni* (Mt. 5.48; 12.35; 13.49; 22.10). Cuv. *ponēros* se aplică, de asemenea, celui rău prin excelență, adică Diavolul (Mt. 5.37; 6.13; 13.19, 38; Ioan 17.15; Ef. 6.16; II Tes. 3.3; I Ioan 2.13-14; 3.12; 5.18), precum și duhurilor rele (Mt. 12.45; Lc. 7.21; 8.2; 11.26; F.A. 19.12, 16; Ef. 6.12).

Răutatea își are originea și reședința în inima omului (Gen. 6.5; Dt. 15.9; Ier. 17.9; Mc. 7.21-23; Lc. 6.45; 11.39; Evr. 3.12; 10.22) când aceasta este dominată de Satan (Mt. 13.19; I Ioan 3.12). Apoi, ea afectează mentalitatea (Pv. 15.26; Rom. 1.29), determinându-l pe om să cedeze impulsurilor rele (Ps. 10.2-11); răutatea se exprimă prin gânduri rele (Mt. 9.4; 12.35; 15.19; Mc. 7.22-23; Iac. 2.4), printr-o purtare rea, opusă voii lui Dumnezeu (Mt. 24.48; F.A. 8.22; I Cor. 5.8; 14.20; I Pet. 2.16). Omul rău este făcător de rele (Ioan 18.30; F.A. 9.13). Răutatea îi caracterizează pe oamenii care trăiesc departe de Dumnezeu (Tit 3.3). Isus îi numește pe evreii de pe vremea Lui o generație pervertită, rea, un neam rău (Mt. 12.39, 45; 16.4; Lc. 11.29; cf. Dt. 1.35). Creștinii sunt chemați să lepede orice răutate (I Cor. 5.8;

Ef. 4.31; Col. 3.8), pentru că ei au primit o inimă nouă (Ps. 51.10; Ez. 36.26), care le permite să se depărteze de rău (Pv. 24.1) și să-L urmeze pe Domnul Isus Cristos (Iac. 1.21; I Pet. 2.1), biruind răul prin bine (Rom. 12.21).

RĂU - IZBĂVEȘTE-NE DE RĂU sau DE CEL RĂU. Ambiguitatea genitivului *ponērou*: masc. sau neutru a trecut din gr. în următoarele versiuni biblice: siriace, aram., ebr. și lat. Cei ce au preferat să traducă prin „*de rău*” se sprijină pe Mt. 5.39, 45; 7.17; 12.34; Lc. 6.45; Rom. 12.9; II Tim. 4.18 și pe citatul din *Didahie*: „*de orice rău*” (10.5). Însă numărul celor înclinați să abandoneze această traducere care urmează, îndeosebi în cercurile protestante, versiunea lui Luther, se află într-o continuă creștere. Partizanii interpretării: „*de Cel Rău*”, *de Ispititorul*, *de Diavolul*, avansează texte în care „*Cel Rău*” apare ca o persoană, cum ar fi: Mt. 5.37; 13.19, 38; Ef. 6.16; I Ioan 2.13-14; 3.12; 5.18-19. În majoritatea liturghiilor vechi ale Părinților greci și latini întâlnim această interpretare. Uneori, cuvintele *cel rău* sunt considerate ca fiind o referire la omul răutăcios sau violent (cf. Mt. 5.39, 45; 7.11; 22.10). Toate aceste 3 semnificații se completează reciproc: în spatele răului, ca principiu moral, în spatele omului plin de răutate, se află întotdeauna cel ce inspiră orice acțiune negativă, orice faptă rea. Așadar, pentru a scăpa de o ispită sau o încercare, trebuie să fii izbăvit de sub influența autorului acesteia, care este Satan însuși. (Pentru celelalte cereri din rugăciunea *Tatăl nostru*, a se vedea comentariile la Ev. Matei și Luca).

RĂUFĂCĂTOR, FĂCĂTOR DE RELE. (În gr.: *anamos* = om fără lege, criminal; *kakopoies*, de la *kakos* = rău și *paieō* = a face; *kakourgos* = criminal). După cum o indică însăși etimologia sa, răufăcător se referă la cel ce face răul, prin rău înțelegându-se tot ce este contrar intereselor și binelui semenilor și aduce atingere onoarei divine. În Biblie, răufăcătorul este omul rău care săvârșește nelegiuirea (adică ceea ce este contrar legii: Iov 31.3; Is. 55.7) și nedreptatea (Iov 34.22; Ps. 5.5; 6.8; 14.3; 28.3; 36.12; 92.8, 10; Pv. 10.29; 21.15), în relațiile sale cu semenii și cu Dumnezeu. Vrajmașii Săi L-au pus pe Cristos în numărul răufăcătorilor (Mc. 15.28; Ioan 18.30; cf. Is. 53.12). El a fost răstignit între doi făcători de rele (Mt. 27.38; Lc. 23.32). De multe ori, urmașii Lui au fost acuzați de rele pe care nu le-au comis

(II Tim. 2.9; I Pet. 2.12). Ap. Petru le recomandă creștinilor să nu dea curs unor acuzații prin care li s-ar imputa comiterea unor fapte rele (el îi pune pe același plan pe făcătorii de rele cu ucigașii, hoții și cei ce se amestecă în treburile altora) (cf. I Pet. 4.15).

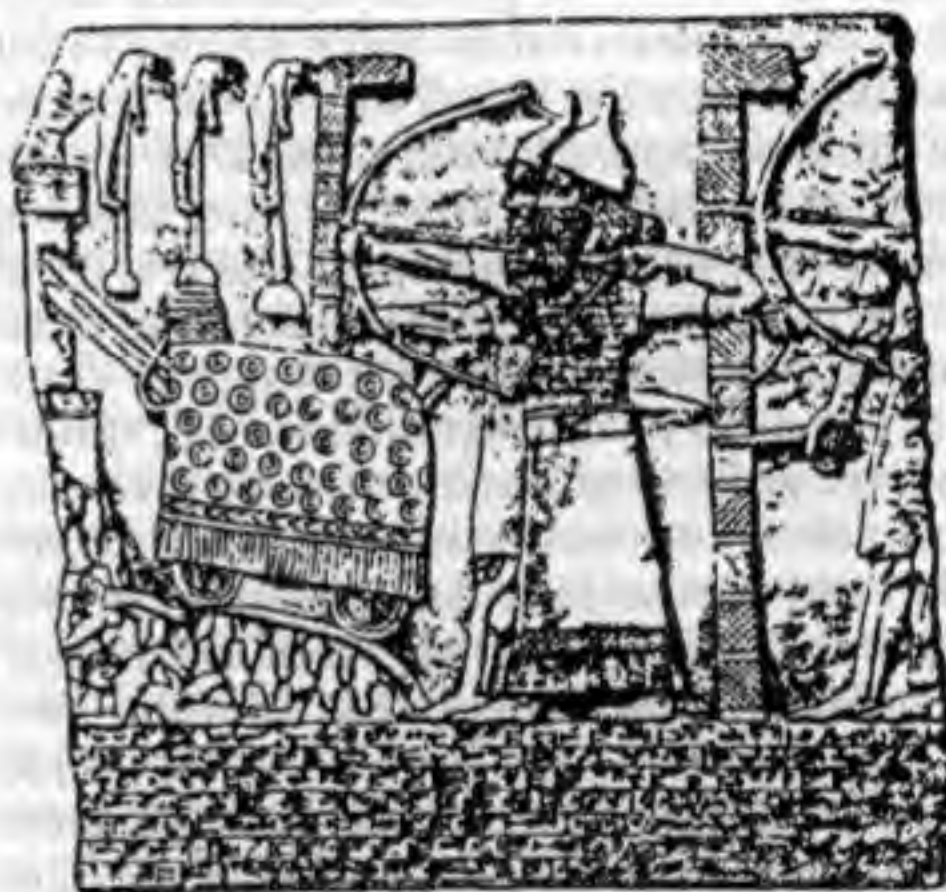
RĂUTATE, MALIȚIOZITATE. În vorbirea curentă, ac. cuv. comportă o nuanță mai curând laudativă (un copil malițios, o „*răutate de copil*”), însă în Sf. Scriptură el nu are nicio dată această conotație, ci este întotdeauna legat de etimologia sa: răul. În N.T., cuv. gr. *kakia* indică: 1. Răul (I Cor. 14.20), răutatea (Iac 1.21; I Pet. 2.1, 16), malignitatea (în sensul vechi al termenului, semnificație care se regăsește, de ex., în „*tumoare malignă*”, Col. 3.8; în Tit 3.3 a fost redat prin *răutate*), răutate la nivelul gândirii (F.A. 8.22). 2. Îngrijorarea (Mt. 6.34).

Termenul *ponēros* se aplică cuvintelor rele (III Ioan 10) iar *kakoētheia* malignității (Rom. 1.29). Păcatul (sau răutatea) marchează viața oamenilor fără Dumnezeu. „*Răutatea nu este numai o lacună morală, deoarece ea afectează demnitatea și fraternitatea ființelor omenești.*” (W. Grundmann, TDNT 3, pp. 482-484). La creștini, răutatea este o chestiune de domeniul trecutului (Tit 3.3); totuși, pasajul din I Cor. 5.7-8 îi invită pe membrii Bisericii să se curățească, dând la o parte aluatul răutății; Iac. 1.21 și Col. 3.8 cer înlăturarea oricărei revărsări de răutate (malițiozitate). Cei ce îi aparțin lui Dumnezeu trebuie să fie „*prunci*” în ceea ce privește răul sau răutatea (I Cor. 14.20), adică asemenea copilașilor care nu-și dau seama de ce sunt rele unele fapte ale celor mari, căci libertatea nu este o haină care să acopere răutatea (I Pet. 2.16).

RĂZBOI, LUPTĂ. Înainte de a declanșa o ofensivă, israeliții obișnuiau să-l consulte pe Domnul asupra proiectului lor (Jud. 20.23, 27-28; I Sam. 14.37; 23.2; I Împ. 22.6). Dacă un conflict devenea inevitabil, ei invocau ajutorul lui Dumnezeu, apelul lor fiind adesea însoțit de o jertfă (I Sam. 7.8-9; 13.12; II Cr. 20.6-12; I Mac. 3.47-54). La rândul lor, păgânii recurgeau la ghicire și aveau mare grijă să nu pornească la război decât într-o zi declarată propice acestei acțiuni (Ez. 21.26-28).

Se trimiteau cercetași având misiunea de recunoaștere a teritoriului inamicului și estimare a posibilităților sale de apărare (Num. 13.17; Ios. 2.1-2; Jud. 7.9-11; I Sam. 26.4). Prizonierii erau supuși unui interogatoriu

(Jud. 8.14; I Sam. 30.11-15). Înainte de începerea luptei, un preot sau comandantul oștirii îi încredința pe ostași de prezența și sprijinul lui Dumnezeu. Unii oameni erau trimiși acasă (Dt. 20.2-9; II Cr. 20.14-20; I Mac. 3.56; 4.8-11). Se recurgea la diferite stratageme: atac prin surprindere, ambuscadă, simulacru de fugă, încercuire (Gen. 14.15; Ios. 8.2-7; Jud. 7.16-22; II Sam. 5.23). Uneori, taberele dușmane desemnau campioni care urmau să lupte corp la corp (I Sam. 17). Trupele israelite dădeau semnalul atacului și al apelului lor la ajutorul Domnului (Num. 10.9; Ios. 6.5; Jud. 7.20; II Cr. 13.12; I Mac. 4.13; 5.33). Israelii, asemenea celorlalte popoare ale antichității, jefuiau tabăra dușmană (Jud. 8.24-26; I Sam. 31.9; II Cr. 20.25; I Mac. 4.17-23); rareori omorau sau mutilau prizonierii (Ios. 8.23, 29; 10.22-27; Jud. 1.6; 8.21; II Sam. 8.2), în majoritatea cazurilor, ei îi transformau în sclavi.



Basorelief care prezintă asediul unei cetăți de către asirieni, în timpul domniei lui Tiglat-Pileser III, pe la anul 730 î.Cr. Un berbec face o breșă în zid, protejat de arcași echipați cu scuturi. În ultimul plan, se văd câțiva prizonieri deja trași în jeapă. British Museum.

Asediatorii tăiau rețelele de alimentare cu apă, apoi își întăreau propria lor tabără spre a putea face față unei eventuale ieșiri reușite inițiate de asediați (Răzb. 5.2.3; Iudita 7.7). Inamicul construia terasamente și ridica berbeci contra cetății împresurate (II Sam. 20.15; Ez. 4.2; v. *Berbec*, 2), ținând arcașii și prăști-așilor. Cu ajutorul scărilor, înșirate pe terasamente, care ajungeau uneori până la jumătatea fortificațiilor, ostașii puteau escalada zidurile de apărare (Jud. 9.52). Arcași postați pe

terasamente și la poala fortificațiilor îi sece-
rau pe asediați care, la rândul lor, se apărau
cu ce aveau la îndemână: săgeți, pietre, torțe
(II Cr. 32.2-5; II Sam. 11.21, 24; II Cr. 26.15;
I Mac. 6.31; Răzb. 5.2.2 și 4; 6.4; 11.4). Căderea
unei cetăți antrena distrugerea ei și masa-
crarea locuitorilor, neluându-se în considerare
nici vârsta, nici sexul (Ios. 6.21, 24; 8.24-29;
10.22-27; II Împ. 15.16). Victoria era sărbă-
torită cu cântece și dansuri de bucurie (Ex.
15.1-21; Jud. 5; I Sam. 18.6; II Cr. 20.26-28;
I Mac. 4.24) (V. *Armata*).



Ramses II, în carul său de luptă.

RĂZBUNARE. (În ebr.: *naqam*; în gr.: *ekdikesis*). Pedepsă aplicată cuiva drept răspuns la o ofensă (injurie, vătămare corporală, etc.).

V.T. îi interzice omului să se răzbune, făcându-și singur dreptate (Lv. 19.18), și N.T. reia această interdicție în Rom. 12.19: „*Preaiubiților, nu vă răzbunați singuri, ci lăsați să se răzbune mânia lui Dumnezeu; căci este scris: «Răzbunarea este a Mea; Eu voi răsplăti», zice Domnul.*” Legea talionului (v. *Talion*) nu avea nicidecum rolul de a încuraja răzbunarea. Această dispoziție, care limita pedeapsa legală aplicată în caz de vătămare corporală, făcea parte din Lege și era plasată sub autoritate divină (Ex. 21.23-25; Lv. 24.19-20; Dt. 19.21).

Dumnezeu răzbună păcatul, pentru că El îl consideră ca o atingere adusă prerogativelor Sale divine (Lv. 26.25; Ps. 99.8; Is. 34.8; Ier. 50.15). Curăția de inimă și credincioșia slujitorilor Săi cer sancționarea răului (Jud. 11.36; Ps. 94.1; II Tes. 1.8). Dumnezeu îi pedepsește pe vrăjmașii neprihănirii (Jud. 11.36). În Ps. 94.1, Domnul este numit „*Dumnezeul*

răzbunărilor”, adică Cel ce îi pedepsește pe oamenii vinovați. Tocmai de aceea omul persecutat poate să-l ceară Domnului să-l răzbune (Ps. 58.11; Ier. 11.20; 15.15; 20.12). Uneori, Dumnezeu poruncește poporului Său să aducă la îndeplinire planul Său de răzbunare (Num. 31.3; Ier. 50.14-15).

RĂZBUNĂTORUL SÂNGELUI. Cel ce, prin pedepsirea unui criminal, aplica dispozițiile Legii mozaice care prevedea: „*Dacă varsă cineva sângele omului, și sângele lui să fie vărsat de om.*” (Gen. 9.6; Num. 35.31). Într-o societate organizată, tribunalele le revine sarcina administrării justiției, însă vechii semiți, asemenea grecilor, germanilor și slavilor, își făceau singuri dreptate în majoritatea cazurilor; cel nedreptățit se răzbuna singur. În cazul unui omor, voluntar sau involuntar, răzbunarea era lăsată pe seama celei mai apropiate rude a victimei; justițiarul respectiv se numea *răzbunătorul sângelui*. Fără a încerca să stabilească mai întâi circumstanțele și motivele, acesta îl lovea de moarte pe autorul omorului, indiferent dacă fapta fusese comisă cu voie sau fără voie. Apoi, cea mai apropiată rudă a celei de a doua victime îl omora pe răzbunătorul sângelui, creând astfel o sângeroasă vrăjmășie, o vendetă.

Legislația introdusă de Moise a adus îmbunătățiri serioase acestui sistem, înlăturând caracteristicile sale cele mai atroce. Astfel, au fost desemnate așa-numitele cetăți de scăpare. Persoana care, după ce săvârșise un omor, fugea într-una din aceste cetăți, beneficia de o judecată echitabilă și nu era osândită la moarte decât dacă se stabilea că într-adevăr comisese un asasinat (Num. 35.19, 21, 24, 27; II Sam. 14.11) (V. *Cetăți de scăpare*).

RÂDE. Râsul exprimă voioșia, bucuria (Iov 8.21; Ps. 126.2). Totuși, în Sf. Scriptură, râsul este, în gen., expresia batjocurii sau disprețului. Avraam (Gen. 17.17), precum și Sara (Gen. 18.12-15; 21.6) au râs aflând că vor avea o posteritate la o vârstă atât de înaintată. Chiar și în clipa nașterii lui Isaac, Sara a mai spus: „*Dumnezeu m-a făcut de râs: oricine va auzi va râde de mine.*” (Gen. 21.6) Totuși râsul disprețuitor al lui Ismael a nemulțumit-o profund, astfel că Sara i-a cerut lui Avraam să-l izgonească pe Ismael și pe mamă-sa, Agar (Gen. 21.9).

Dumnezeu râde de orgoliul și răzvrătirea oamenilor (Ps. 2.4). Expresia *a râde de...* exprimă culmea disprețului: „*măgarul râde de zarva cetăților*” (Iov 39.7); „*struțul râde de cal*”

(din pricina vitezei cu care aleargă) (v. 18); „*calul își bate joc de frică*” (v. 22); „*crocodilul râde la șuieratul săgeților*” (Iov 41.29); femeia harnică și prevăzătoare „*râde de ziua de mâine*” (Pv. 31.25). În altă ordine de idei, Domnul „*râde de cel rău*” (Ps. 37.13; 59.8), iar Înțelepciunea va râde când cei ce o disprețuiesc se vor afla în nenorocire (Pv. 1.26).

RÂNDUIALĂ. (V. *Ordine*).

RÂNDUNICĂ.

1. Pasărea al cărei nume, în ebraica biblică și talmudică, este *deror*. Rândunelele zburau pe deasupra Templului din Ierusalim și își făceau cuiburi sub acoperișul clădirilor, asemenea vrăbiilor sau altor păsărele (Ps. 3; Pv. 26.2). Începând din martie și până în pragul iernii, rândunica domestică (*Hirundo rustica*) abundă în Palestina. De asemenea, pot fi văzute și alte specii, mai puțin cunoscute.

2. Pasărea numită, în ebr., *sus* sau *sis*, adică *păsărica ciripitoare* (Is. 38.14). Este migratoare (Ier. 8.7). Septuaginta, Vulgata și versiunile siriace au redat termenul ebr. prin rândunică, dar alți traducători care au mers pe linia rabinică l-au tradus prin cocor. Tristram crede că ar fi vorba despre lăstun, concluzie la care a ajuns datorită faptului că *lăstunul comun* (*Cypselus apus*) se numește *sis* în araba vulgară. Stoluri uriașe de lăstuni sosesc în Palestina la începutul lui aprilie și rămân acolo până în noiembrie. Ar trebui menționați aici *lăstunul cu pânțele albe* (*Cypselus melba*) și *lăstunul cu crupa albă* (*Cypselus affinis*).

3. Cuv. ebr. *'Agur*. Unii exegeți estimează că acest termen indică mai curând cocorul decât rândunica (vezi, totuși: Is. 38.14; Ier. 8.7).

RÂU, FLUVIU. Cum diferiți termeni ebraici au fost redați prin cuv. *râu*, trei dintre aceștia trebuie să fie menționați în mod special:

1. *Nahar* = curs de apă; în gr., *potamos*. Defiște fluvii cunoscute evreilor din vremuri străvechi, cum ar fi: Tigrul, Eufratul (Gen. 2.14; Ap. 9.14), Abana, Parparul (II Împ. 5.12), Iordanul (Mc. 1.5) și afluenții Nilului Superior (Tef. 3.10). Expresia *râul cel mare* sau simplu *Râul* se referă, de obicei, la Eufrat (Gen. 15.18; 31.21).

2. *NaHal* indică uneori un curs de apă care nu seacă niciodată, cum ar fi labocul (Dt. 2.37); însă, de cele mai multe ori, ac. cuv. se referă la un torent hibernal, un ued a cărui albie este uscată în timpul verii. (V. *Pârâu*).

3. *Ye'or* = fluviu. Ac. termen este utilizat, în Biblie, numai pentru Nil și gurile sale. *Ye'or* are aproape aceeași rezonanță cu numele egiptean al acestui curs de apă (Gen. 41.1; II Împ. 19.24; Ez. 29.3). Termenul respectiv indică Tigrul numai în Dan. 12.5-7; cf. 10.4.

RÂUL EGIPTULUI, FLUVIUL EGIPTULUI. Nilul și mai ales Sihorul, brațul său răsăritean (Gen. 15.18) (V. *Sihor*). În acest text, Nilul și Eufratul corespund, cu aproximație, hotarelor Țării făgăduinței. Pârâul Egiptului (Wadi el-Arish) era privit de obicei ca hotarul de SV al Palestinei, dar cum regiunea cuprinsă între acest ued și brațul răsăritean al Nilului nu era decât un pustiu, Nilul constituia hotarul real al Egiptului. Semnificația pasajului din Gen. 15.18 este că posteritatea lui Avraam urma să dețină țara până la frontiera cu Egiptul. (V. *Nil*; *Pârâul Egiptului*).

RĂVNĂ. (V. *Zel*).

REAIA, REAJA, REAYA = Domnul a văzut.

1. Fiul lui Șobal, urmaș al lui Iuda prin Hebron (I Cr. 4.2), numit Haroe, adică Văzătorul, în 2.52.

2. Un rubenit (I Cr. 5.5).

3. Fondatorul unei familii de netinieni (slujitori ai Templului). Unii dintre membrii acestei familii s-au întors din robia babilonică (Ezra 2.47; Nem. 7.50).

REAJA. (V. *Reaia*).

REAYA. (V. *Reaia*).

REBA, REVA. Unul dintre cei 5 regi madianiți, aliați sau vasali ai lui Sihon. Israelii i-au ucis în războiul declanșat de Moise contra madianiților, care târâseră poporul Domnului în idolatrie (Num. 31.8; Ios. 13.21).

REBECA = o coardă cu un nod la capăt, adică *o tânără de o frumusețe cuceritoare*. Fiica lui Betuel. Ea a venit să scoată apă dintr-o fântână aflată în apropierea cetății lui Nahor (Haran) în Mesopotamia. Robul trimis de Avraam să caute o soție pentru Isaac, îi cere voie Rebecăi să bea din vatra ei. Tânăra consimte, apoi adapă cămilele lui Eliezer. Acesta constată că Dumnezeu îi dădea astfel semnul cerut. Fata era generoasă și frumoasă. Robul lui Avraam i-a acordat imediat daruri minunate, apoi a dorit să afle care îi era numele și dacă tatăl ei era dispus să-l găzduiască.

Laban, fratele Rebecăi, i-a oferit ospitalitate lui Eliezer; acesta i-a informat pe Betuel și pe fiul său cu privire la scopul sosirii sale în Mesopotamia. Robul lui Avraam o cere pe Rebeca de nevastă pentru Isaac. Betuel și Laban consimt. Însoțită de doica sa, fata pleacă împreună cu Eliezer și oamenii săi. Ea devine soția lui Isaac căruia îi naște doi gemeni: Esau și Iacov (Gen. 24.1-27). Rebeca nu a procedat corect, preferându-l pe Iacov lui Esau. În ciuda profeției referitoare la întâietatea viitoare a favoritului ei, ea nu l-a lăsat pe Dumnezeu să lucreze, ci l-a împins pe Iacov să obțină, prin înșelăciune, binecuvântarea tatălui ei (25.28; 27.1; 28.5). Rebeca a murit, după toate probabilitățile, în timpul șederii lui Iacov în Mesopotamia și a fost înmormântată în peștera Macpela (49.31).

RECA, REKA. Localitate neidentificată, în sem. lui Iuda (I Cr. 4.12).

RECAB, REKAB, REKAV = *cavaler, călăreț, birjar*.

1. Unul dintre fiii lui Rimon din Beerot. Căpetenia unuia din comandourile lui Iș-Boșet și, mai târziu, unul dintre asasini acestuia (II Sam. 4.2, 6).

2. Chenit (I Cr. 2.55). Tatăl lui Ionadab pe care Iehu l-a invitat să se urce în carul său de luptă pentru a vedea răvna sa pentru Domnul (II Împ. 10.15, 23). Ionadab le-a prescris urmașilor săi abținerea perpetuă de la orice băutură alcoolică. (V. *Recabiți*).

3. Tatăl lui Malchia, mai-marele ținutului Bet-Hacherem (Nem. 3.14).

RECABIA, REHABIA, REHABYA, REHABIA = *Domnul a ascultat*. Fiul lui Eleazar și nepotul lui Moise (I Cr. 23.17; 24.21; 26.25).

RECABIȚI. Ramură a cheniților. Recabiții locuiau în mijlocul israeliților. Ionadab, mai-marele lor, le-a poruncit să nu bea deloc vin sau o altă băutură fermentată, să nu zidească niciodată case, să nu stăpânească vii și ogoare și să locuiască numai în corturi. Aceste porunci vizau menținerea unui regim de viață simplu, specific traiului de nomad. La o dată ulterioară, profetul Ieremia i-a supus pe recabiți unui test de pe urma căruia a trebuit să constate că ei rămăseseră fideli angajamentului asumat față de strămoșul lor. Domnul le-a promis recabiților perpetuitatea neamului lor (Ier. 35.1-19). Într-adevăr, urmași ai recabiților pot fi întâlniți și în zilele noastre în

Mesopotamia și în Yemen, în cadrul unui trib numit Beni-Khaibr.

RECENSĂMÂNT, ÎNSCRIERE, NUMĂRĂTOARE. În V.T., poporul Israel a fost recensat de mai multe ori (v. *Numărătoare*). „Înscrierea” menționată în Lc. 2.1 se referă la recensământul efectuat la porunca lui Cezar August. Iosif și Maria au fost nevoiți să se deplaseze la Betleem. Prin aceasta, ei au contribuit la împlinirea profeției din Mica 5.2, potrivit căreia Mesia trebuia să Se nască în acest oraș (Mt. 2.5-6; Lc. 2.1-5). Un recensământ ulterior a provocat o răscoală a israeliților (F.A. 5.37).

Recensământul menționat în Lc. 2.1-2 ridică anumite semne de întrebare, însă opiniile cercetătorilor converg în următoarele privințe:

1. Un asemenea recensământ a putut avea loc în Iudeea, spre sfârșitul domniei lui Irod (37-4 î.Cr.);

2. El a putut face parte dintr-o acțiune mai amplă, care a cuprins întreg Imperiul Roman, așa cum o sugerează Luca (2.1-2);

3. El a putut implica înapolierea fiecărui evreu în localitatea sa natală (Lc. 2.3). În ultimii ani ai domniei lui Irod, acesta a fost tratat ca supus al său de către Cezar August. Toți evreii au trebuit să preteze jurământ de loialitate atât față de August, cât și față de Irod (Josephus, *Ant.* 16.290; 17.42). Un recensământ asemănător a fost efectuat în împărăția lui Arhelau, în anul 36 (Tacit, *Anale* 6.41).

Numeroase recensăminte au avut loc în diferite părți ale Imperiului Roman între anii 11-8 î.Cr. (de ex. în Egipt în anii 10-9, urmat de altele cu o periodicitate de 14 ani). Obligatorietatea înscrierii, evocată în Lc. 2.3 ca un fapt de notorietate publică, a fost atestată în Egipt în anul 104. (V. *Quirinius; Numărătoare; Înscriere*).

RECHEM, REKEM, REQUEM = *broderie*.

1. Unul dintre cei 5 regi ai Madianului, aliați sau vasali ai lui Sihon. Din pricină că ei antrenaseră pe israeliți în idolatrie și imoralitate, au fost uciși în războiul pe care li l-a declarat Moise, la porunca Domnului (Num. 31.8; Ios. 13.21).

2. Fiul lui Hebron, descendent al lui Caleb (I Cr. 2.43).

3. Cetate beniamită (Ios. 18.27). Identif. probabilă: actualul Kalandiyeh.

4. Un bărbat din sem. lui Manase (I Cr. 7.16).

RECOLTEI (SĂRBĂTOAREA). (V. *Sărbătoarea Corturilor*).

RECOMPENSĂ. (V. *Răsplată*).

RECONCILIERE. (V. *Împăcare*).

RECUNOSCĂTOR, RECUNOȘȚINȚĂ. Termenii *recunoscător* și *recunoștință* sunt puțin folosiți în Bibliile noastre (Lv. 7.12-13, 15; II Cr. 33.16; Lc. 17.9; Col. 3.15; Evr. 12.28), dar noțiunea de recunoștință este fundamentală pentru pietatea biblică.

În Sf. Scriptură, recunoștința față de Dumnezeu este una din datoriile fundamentale ale omului (Ps. 100.4; 118.1; I Tim. 4.4). Ea conduce la o cunoaștere mai profundă a mântuirii (Ps. 50.23). Nerecunoștința este unul din principalele motive ale condamnării omului răzvrătit față de Dumnezeu (Rom. 1.21). Credinciosul îi mulțumește Domnului pentru toate darurile Sale (Mt. 14.19), pentru bunătatea Lui, pentru izbăvirea din încercări și împlinirea rugăciunilor (Ps. 42.4-5; 103.1-2). În Lc. 17.16, samariteanul vindecat de lepră s-a întors la Isus ca să-l mulțumească.

„*Tot ce ni se dă bun și orice dar desăvârșit*” vin de la Dumnezeu, „*Tatăl lumii-tilor*” (Iac. 1.17), fiind o expresie a bunătății Sale (Iac. 1.5). Într-o zi, și recunoștința popoarelor păgâne se va înălța spre Domnul. (Ps. 67.3-5). Ne putem exprima recunoștința față de Dumnezeu lăudându-L și proclamându-L Numele (I Cr. 15.29; 16.8; Ps. 9.1; 92.1-2), precum și prin rugăciuni de mulțumire (Ioan 6.23; II Cor. 4.15). La o dată timpurie, respectiv pe la mijlocul sec. I d.Cr., Cina Domnului a fost numită *rugăciune de mulțumire* (*sărbătoarea recunoștinței*); ca *masă de aducere aminte* (*memorial*), ea a înlocuit Paștele evreiesc unde fiecare israelit trebuia să comemoreze izbăvirea din robia egipteană (Ex. 12.26-27; Dt. 6.20-23). Așadar, Frângerea Pâinii ne aduce aminte de jertfa Domnului Isus Cristos și ne determină să ne aducem pe noi înșine ca o jertfă de recunoștință înaintea lui Dumnezeu (Rom. 12.1).

RECUNOȘȚINȚĂ. (V. *Recunoscător*).

REELAIA, RAAMIA, REELAYA. Una dintre căpeteniile care i-au însoțit pe Zorobabel și Iosua la întoarcerea evreilor din Babilon (Ezra 2.2). Figurează sub numele de Raamia în Nem. 7.7.

REFAEL, REPHAEL = *Domnul a vindecat*. Un levit, fiul lui Șemaia, din fam. lui Obed-Edom, și ușier al Templului (I Cr. 26.7).

REFAH, REFATH, REPHACH, REPHAKH = *tristețe*. Strămoș al lui Iosua și, aparent, fiu al lui Beria (I Cr. 7.25).

REFAIA, REFAYA, REPHAJA = *Domnul a vindecat*.

1. Un bărbat din sem. lui Isahar, din fam. lui Tola (I Cr. 7.2).

2. Urmaș al lui Ionatan (I Cr. 9.43). Apare cu sinonimul Raza (*El a vindecat*) în I Cr. 8.37.

3. Unul dintre cei 4 capi ai simeoniților care au condus o expediție militară contra Edomului, au distrus cetele de amaleciți care locuiau acolo și au luat în stăpânire teritoriile lor (I Cr. 4.42-43).

4. Un fiu al lui Hur și mai-marele peste o jumătate din districtul Ierusalimului. Și-a adus aportul la restaurarea zidurilor de apărare ale orașului (Nem. 3.9).

5. Fondatorul unei familii înregistrate, fără prea multe indicii, cu urmașii lui David; desigur o ramură colaterală a posterității acestuia (I Cr. 3.21).

REFAIM, REFAIMI, REFAIMIȚI = *neam de uriași care și-a încetat existența*.

1. Populație de talie înaltă. Deja cu mult timp înainte de Avraam, refaimiții locuiau în Palestina și în ținuturile de la E și V de Iordan (Gen. 14.5; 15.20; Dt. 2.11, 20; 3.11; Ios. 17.15). S-ar părea că, în momentul pătrunderii evreilor în Canaan, supraviețuitorii refaimiților s-au refugiat în țara filistenilor (II Sam. 21.16, 18, 20, 21).

2. O vale aflată în apropiere de Ierusalim și Betleem (Ant. 7.4.1; II Sam. 23.13-14). Valea refaimiților se întindea la SV de Ierusalim și de valea lui Hinom (Ios. 15.8; 18.16) și era foarte fertilă (Is. 17.5). Cu siguranță că, în timpuri preistorice, ținutul respectiv a fost locuit de refaimiți. Acolo i-a învins David de două ori pe filistenii (II Sam. 5.18-25; 23.13; I Cr. 11.15; 14.9). Probabil că este vorba de largă vale numită *Baka*, ce se întindea pe o lungime de aproape 5 km. Aflată la SV de Ierusalim, aceasta începe dincolo de depresiunea care mărginește orașul la S și la V și ajunge până la jumătatea distanței dintre Ierusalim și Betleem. *Baka* se înclină brusc în partea vestică, are un relief stâncos și un sol fertil. (V. *Anachimî; Uriaș*).

REFAIMIȚI. (V. *Refaim*).

REFAN. (V. *Remfan*).

REFATH. (V. *Refah*).

REFAYA. (V. *Refaia*).

REFIDIM = *lărgine, spațiu larg*. Un loc unde au poposit israeliții în pustie, între pustia Sin și Sinai (Ex. 17.1; 19.2; Nem. 33.12-15). Nemaigăsind apă, poporul a căutat ceartă cu Moise, căruia Domnul i-a poruncit să se deplaseze la Horeb, împreună cu bătrânii lui Israel, și să lovească stânca. Moise a ascultat și apa a țâșnit imediat (Ex. 17.5-6), a curs pe fața văii, până în apropierea taberei și i-a adăpat pe israeliți pe tot parcursul șederii lor în regiunea Sinaiului.

Amaleciții i-au atacat pe copiii lui Israel la Refidim. Moise a intervenit la Dumnezeu, mijlocind înaintea Lui, cu mâinile ridicate, până la asfințitul soarelui; apoi, a zidit acolo un altar pentru Domnul, Care ajutase poporul să-l înfrângă pe vrăjmașii săi și fusese steagul său (Ex. 17.8-16). Identif. incertă.

REGEM. (V. *Reghem*).

REGEM-MELEC. (V. *Reghem-Melec*).

REGHEM, REGEM. Un bărbat din sem. lui Iuda și fiu al lui Iahdai (I Cr. 2.47).

REGHEM-MELEC, REGEM-MELEK. (În unele versiuni, acest nume a fost tradus prin *oficer superior al împăratului*). Un bărbat care a fost trimis de la Betel, împreună cu alte persoane oficiale, să obțină din partea preoților anumite informații referitoare la post (Zah. 7.2).

REGE, ÎMPĂRAT. Suveran investit cu autoritatea supremă în stat, de obicei pe viață și cu titlu de succesiune. Zelul pentru religie a fost o caracteristică a împăraților Babilonului și Asiriei. Instituirea titlului de rege-pontif datează din epoca sumeriană. Ascultarea de zei, practicarea virtuții, exercitarea justiției, pedepsirea vinovaților etc. erau datorii care intrau în sarcina suveranilor. Sumerienii își zeificau regii. Biblia îl citează pe Nimrod care a domnit peste câteva cetăți ale Babilonului (Gen. 10.9-10). Chedorlaomer, regele Elamului, s-a aflat în fruntea unei alianțe, alcătuită din câteva împărății (14.1, 5). Nebucadnețar, babilonianul, Artaxerxe, persanul, ș.a. s-au autointitulat „rege al regilor” (Ezra 7.12; Dan. 2.37; cf. II Împ. 24.17). Pe vremea lui Avraam, majoritatea regilor canaaniti domneau doar asupra unei singure cetăți (Gen. 14.2, 18; 20.2).

La începutul epocii sumeriene, este menționată existența unor orașe-state. Câteva secole mai târziu, Iosua enumeră 31 de regi canaaniti învinși de copiii lui Israel (Ios. 12.7-24).

Necredința și dorința de a-i imita pe vecinii lor i-au determinat pe israeliți să ceară Domnului un rege (v. *Teocrație*). Moise a anticipat acest fapt (Dt. 17.14-20). Instituirea monarhiei nu implica neapărat abolirea teocrației, pentru că, deși absolut suverani în aparență, regii trebuiau să se supună Domnului, Care le delegase puterea. Din pricină că a încercat să se sustragă autorității lui Dumnezeu, Saul a fost înlocuit, iar urmașii lui nu au mai putut moșteni tronul său. Regii care i-au succedat lui David au intrat sub incidența aceleiași legi divine: când L-au părăsit pe Domnul, ei au pierdut coroana (I Împ. 11.31, 36) (Pentru lista împăraților lui Iuda și Israel, v. *Cronologie*, IV).

Desemnarea unui suveran era făcută de către: un profet; un personaj investit cu autoritate (I Sam. 9.16; 16.1, 13; II Împ. 23.33-34; 24.17); poporul însuși (I Sam. 18.8; II Sam. 5.1-3; I Împ. 12.20; II Împ. 23.30). Unii suverani au obținut tronul prin uzurpare (I Împ. 15.27-28), alții prin moștenire (11.36). Înscăunarea unui rege implica, la israeliți: încoronarea, ungerea cu untdelemn, proclamarea (II Împ. 11.12; cf. I Sam. 10.24; II Sam. 2.4; 5.3; I Împ. 1.34; II Împ. 23.30); aducerea unei jertfe în cinstea Domnului și uneori un cortegiu solemn (I Sam. 16.2, 5; I Împ. 1.25, 43-46). Câteodată, regele prelua și conducerea armatei (Gen. 14.5; Num. 21.23; I Sam. 8.20; 14.20). Alte prerogative ale Coroanei erau: încheierea de tratate cu alte state (Gen. 21.22-32; I Împ. 15.19), promulgarea și punerea în aplicare a legilor (Est. 3.12-13; 8.7-12; Dan. 3.1-6, 29; 6.6-9). Regele soluționa litigiile oamenilor din popor (II Sam. 15.2; Is. 33.22), avea drept de viață și de moarte asupra supușilor săi (II Sam. 14.1-11; I Împ. 1.51-52; 2.24-34; Est. 4.11; 7.9-10). Frica de Dumnezeu și rușinea de oameni puteau îngrădi această autoritate: s-au semnalat cazuri când regii au trebuit să țină seama de voința poporului (I Sam. 14.45; 15.24), pentru că epuizarea acestuia prin impozite și alte măsuri asemănătoare constituia un pericol (I Împ. 12.4).

Preoții și profeții, independenți pe tărâm religios, nu ezitau să-i admonesteze pe împărați (I Sam. 13.10-44; 15.10-31; II Sam. 12.1-15; I Împ. 18.17-18; 21.17-22; II Cr. 26.16-21), dar ei nu au fost ascultați de fiecare dată (I Sam. 22.17-19; I Împ. 12.12-16; Ier. 26.20-23). Exercițarea funcției supreme în stat necesita o serie de calități fizice, intelectuale, morale.

Astfel, Saul era caracterizat de o prestanță impunătoare (I Sam. 10.23-24; cf. 16.7). Trebuia ca regele să aibă capacitatea de a discerne și o judecată sănătoasă. Solomon îndeplinea atât de bine aceste condiții încât și-a câștigat cu ușurință favoarea supușilor săi (I Împ. 3.28). Tăria de caracter, imparțialitatea, perspicacitatea erau la fel de necesare. Cu titlu de protecție și asistență, monarhul dispunea de o gardă al cărei șef executa poruncile sale (II Sam. 20.23; cf. I Împ. 1.43-44; 2.25, 29) (V. *Gardă*). Unii suverani trăiau într-un lux nemaipomenit (I Împ. 10).

Sf. Scriptură îl compară pe Dumnezeu cu un rege, uzând de puterea Sa infinită spre binele supușilor Lui (Ps. 5.2; 10.16). El a fost numit „Împăratul împăraților” (I Tim. 6.15). Cristos, Care S-a declarat împărat al unei împărății nepământene (Ioan 18.33-37), poartă și El titlul de „Împărat al împăraților” (Ap. 19.16).

REGENERARE. (V. *Nașterea din nou*).

REGI (ÎMPĂRAȚI) - CĂRȚILE

Nume și prezentare

Cele două cărți ale Regilor au alcătuit inițial un singur volum pe care, mai târziu, autorii Septuagintei împărțindu-l în două cărți, le-au numit III și IV Împărați și le-au atașat la I și II Samuel. Această împărțire a fost preluată de Vulgata, apoi de Biblia ebraică (1448), care clasează aceste cărți printre *Profeții Anteriori*. Numele actual se justifică prin importanța deosebită acordată regilor lui Israel și Iuda: atitudinea lor față de Dumnezeu a determinat conduita morală a poporului și prosperitatea generală a națiunii.

Autorul

Tradiția evreiască îi atribuie lui Ieremia redactarea acestor cărți datorită unor afinități de limbă și stil, apoi din pricină că unele evenimente contemporane profetului sunt relatate amănunțit, (fără ca numele lui să fie menționat, ceea ce contrastează cu alți 8 profeți) și, în sfârșit, deoarece Ier. 52 figurează aproape textual în II Împ. 24.18 - 25.30. Este drept că Ieremia a fost târât în Egipt, după căderea Ierusalimului (Ier. 43.1-8), însă potrivit tradițiilor rabinice, Nebucadnețar l-ar fi recuperat după cucerirea Egiptului (568) și l-ar fi dus la Babilon unde proorocul ar fi atins vârsta de 90 de ani. Opinia aceasta încă se bucură de o anumită popularitate.

Totuși, majoritatea cercetătorilor moderni atribuie Cărțile Împăraților unui evreu

anonim, poate un profet care a trăit în exil în Babilonia.

Alți specialiști avansează numele lui Ezra ca posibil autor. Este interesant de notat că, deși provenit din Iuda, autorul păstrează totuși perspectiva întregului Israel - chiar și după un secol și jumătate de la căderea Regatului de Nord.

Data

I și II Împărați acoperă o perioadă de cca 400 de ani (970-568). Ultimul capitol al cărții II Împ. merge până la anul al 37-lea al captivității lui Ioiachin (II Împ. 25.27). Probabil că textul a fost redactat înainte de sfârșitul robiei babilonice. Totuși, fapt că se apelează atât de frecvent la formula „până în ziua de azi”



Denis Baly

Acești turiști se află la piciorul unei urne gigantice construită de nabateeni în Palestina de Sud (Petra). Această populație a ocupat teritoriul edomiților care sunt deseori menționați în I și II Împărați

(I Împ. 8.8; 9.20-21; 12.19; II Împ. 8.22) cu referire la obiceiuri sau monumente existente în Palestina în momentul redactării, și anterior deportării locuitorilor la Babilon, a determinat căutarea altor soluții, precum și acreditarea opiniei că o primă ediție ar fi putut apărea înainte de căderea Ierusalimului (586), fiind completată de un autor posterior care a adăugat ultimul capitol, dacă nu cumva redactorul care a definitivat textul a păstrat această formulă găsită în sursele lui. O comparație a textelor din II Cr. 5.9 (desigur post-exilică) și I Împ. 8.8 ne face să înclinăm spre această ultimă soluție.

Cronologia diferiților regi a ridicat destule probleme: adunând anii lor de domnie, datele obținute nu sunt întotdeauna concordante. Însă dificultatea aceasta se rezolvă, în modul cel mai simplu, dacă ne amintim că vechiul și noul rege domneau deseori împreună un anumit timp (I Împ. 1.33-34; II Împ. 15.5), adăugând fiecare dintre ei la durata totală a domniei sale. Numărul unor asemenea coregențe a fost de cel puțin 7 în Israel și Iuda.

Documentele egiptene, asiriene și babiloniene care ni s-au păstrat, referințele astronomice (eclipse solare menționate în Asiria) etc. au permis stabilirea câtorva puncte sigure (moartea lui Ahab în anul 853, începutul domniei lui Iehu în anul 841, căderea Samariei în anul 722, a Ierusalimului în anul 586), între care se poate țese o cronologie relativ sigură.

Locul

Firul povestirii ne poartă alternativ din Împărăția lui Israel în aceea a lui Iuda, de la Samaria la Ierusalim. Ultimul redactor al cărții se afla printre exilații evrei din Babilon.

Conținutul

Conținutul acestor cărți este, mai întâi, o istorie: istoria a 22 de împărați ai lui Iuda (dacă îi includem aici pe David și pe Solomon), întinzându-se de-a lungul unei perioade de 345 de ani, de la începutul domniei lui Solomon și până la finele domniei lui Ioiachin, și istoria a 19 regi ai lui Israel, proveniți din 9 dinastii, echivalentă cu 210 ani, respectiv de la dezbinarea împărăției și până la căderea Regatului de Nord (722).

Este un timp de instabilitate politică în interiorul statelor evreiești, ca de altfel în tot Orientul Mijlociu; hegemonia trecea rapid de la Siria la Asiria, și de la aceasta la Babilonia.

Cărțile I și II Împărați relatează, de asemenea, istoria celor doi mari profeți care au

marcat perioada respectivă: Ilie și Elisei, precum și un rezumat al lucrării altor 6 prooroci ai Domnului. Pentru a reda această istorie, autorul a utilizat surse pe care le citează cu diferite ocazii: *Faptele lui Solomon* (I Împ. 11.41), *Cronicile împăraților lui Israel* (17 x) și *Cronicile împăraților lui Iuda* (15 x), cumulate mai târziu într-un singur volum (II Cr. 16.11). Cum el trimite cititorul la aceste mărturii, este puțin probabil că ar putea fi vorba de analele regale oficiale, redactate de secretarii Curții (I Împ. 4.3). Mai degrabă acestea erau niște cărți scrise de profeți, asemenea celor citate de autorul Cronicilor (I Cr. 29.29; II Cr. 9.29; 12.15; 20.34; 26.22...).

Veridicitatea faptelor raportate este confirmată de Osea, Amos, Isaia și Ieremia, de autorii N.T. (Mt. 12.42; Lc. 4.25-27; Rom. 11.2; Iac. 5.17-18), precum și de o seamă de descoperiri arheologice (inscripția din Templul lui Amon de la Karnak, obeliscul lui Salmanasar, stela lui Meša...).

Și totuși autorul nu a intenționat să compună o istorie în sensul modern al acestui cuvânt, nici chiar o istorie relativ completă după concepția contemporanilor săi. Dovada este că el își trimite mereu cititorii la alte cărți pentru detalii suplimentare (I Împ. 14.19, 29; 15.7, 31; 16.5, 14, 20, 27...). Unele domnii importante din punct de vedere politic (Omri, Ieroboam II) sunt rezumate în numai câteva versete, pe când altele care nu au lăsat urme în istoria mondială profană sunt descrise cu lux de amănunte. Firește că nu din întâmplare cărțile acestea au fost clasificate de evrei printre scrierile profetice. Și atunci, care a fost scopul urmărit de autor?

Scopul

Selectarea materialului din care sunt alcătuite aceste cărți conduce la apariția unor idei dominante:

1. Aproape fiecare rege este apreciat printr-o formulă lapidară: el a făcut ce este drept (bine) - sau ce este rău - înaintea Domnului. Această ultimă formulă apare de 34 de ori. Dar când se bucură un împărat de o apreciere favorabilă? Când el păzește poruncile Domnului, conducând poporul cu înțelepciune și dreptate, slujindu-și neamul (I Împ. 12.7) și favorizând cultul singurului Dumnezeu viu și adevărat în cetatea aleasă de El și în templul zidit în cinstea Lui.

Regele este condamnat: când slujește idolilor și favorizează existența înălțimilor unde se menține un amestec de adevărată închinare și idolatrie; când el asuprește

poporul, persecută proorocii Domnului și se angajează în niște acțiuni militare fără să se intereseze care este voia lui Dumnezeu.

Regii buni merg pe urmele lui David, cei răi urmează calea lui Ieroboam care i-a antrenat pe locuitorii Regatului de Nord în idolatrie.

2. Ascultarea de Legea Domnului duce la prosperitate, în timp ce rezultatele neascultării sunt tot felul de nenorociri, înfrângeri din partea dușmanilor și, în final, deportarea. Evreii exilați la Babilon trebuiau să se întrebe: de ce se aflau acolo și care era cauza acestei nenorociri? Și cartea răspunde: prăbușirea Regatului de Nord, apoi a celui de sud era consecința inevitabilă a unui lung șir de acte de necredincioșie față de Domnul care au antrenat decadența tot mai profundă a celor două împărății. Regii au dat un exemplu negativ și majoritatea supușilor lor, uneori întreaga națiune, i-au urmat în rău. Unii împărați, cum au fost Ezechia și Iosia, au încercat să redreseze situația, dar reformele lor nu au avut efecte de durată, deoarece boala de care suferea națiunea se agravase prea mult spre a mai putea fi stopat cursul ei.

3. În ciuda actelor tot mai numeroase de neascultare și necredincioșie ale poporului, Dumnezeu a rămas credincios legământului Său încheiat cu Israel și cu dinastia lui David. Într-adevăr, Dumnezeu nu a încetat să trimită prooroci care să-i avertizeze și să-i îndemne atât pe locuitorii Împărăției lui Israel, cât și pe cei ai lui Iuda. Dumnezeu rămâne suveran, mâna Lui controlând cursul istoriei. Planul Său și făgăduințele Sale se împlinesc cu precizie. De altfel, purtătorii Săi de cuvânt intervin fie pe plan politic (I Împ. 1.11-17; 12.22-24; 14.1-11; 21.21-24; II Împ. 8.11-13; 9.1-3; 20.14-19), fie pe plan militar (I Împ. 20.13-14; 22.19-28; II Împ. 3.9-19; 6.8 - 7.20), precum și pe tărâm religios și moral. Atitudinea adoptată de regi față de profeții Domnului constituie un alt element fundamental pentru aprecierea valorii lor.

4. În acest tablou cu nuanțe predominant sumbre, autorul nu evită să evidențieze și unele puncte luminoase, cum ar fi: gloria domniei lui Solomon care a construit Templul Domnului, prosperitatea regilor Ezechia, Iosia și Ioas care l-au restaurat, iertarea acordată până și unui rege ca Ahab care s-a smerit înaintea Domnului (I Împ. 21.27-29), credincioșia profeților și a celor 7 000 de bărbați care nu și-au plecat genunchii înaintea lui Baal..., o listă întreagă de exemple pozitive date evreilor

deportați la Babilon - și credincioșilor din zilele noastre - pentru a-i îndemna pe oameni la pocăință și încredere în Dumnezeu, un Dumnezeu Care își ține cu scumpătate promisiunile. Într-adevăr, de cel puțin 11 ori autorul notează împlinirea profețiilor anterioare (cf. II Sam. 7.13 cu I Împ. 8.20; I Împ. 11.29-30 cu 12.15; I Împ. 13 cu II Împ. 23.16-18...). În acest ultim capitol, regele davidic este scos din temniță și admis la masa regală. Așadar, cartea se termină pe un ton optimist. Un asemenea drum al speranței a fost trasat deja în rugăciunea lui Solomon, în momentul dedicării Templului: „...dacă se vor coborî în ei înșiși, în țara unde vor fi robi, dacă se vor întoarce la Tine și-Ți vor face cereri... și vor zice: «Am păcătuit...!»... dacă-Ți vor face rugăciuni... ascultă din ceruri, din locul locuinței Tale, rugăciunile și cererile lor și fă-le dreptate.” (I Împ. 8.47-49).

Așadar, I și II Împărați sunt cărți istorice, dar nu numai atât: ele conțin o istorie însoțită de un mesaj clar, și toate evenimentele istorice au fost astfel selectate ca să slujească acestui mesaj. Avem de-a face cu *niște reflecții teologice asupra istoriei lui Israel*.

Planul

Cărțile Împăraților pot fi împărțite în 3 mari secțiuni:

1. Istoria lui Solomon (I Împ. 1-11): instalarea (1-2), ascensiunea (3-8) și declinul său (9-11).

2. Istoria sincronică a lui Iuda și Israel, până la căderea Samariei (I Împ. 12 - II Împ. 17).

3. Istoria lui Iuda până la deportarea în Babilon (II Împ. 18-25).

Din momentul dezbinării împărăției lui Israel, autorul relatează mai întâi istoria Regatului de Nord. La moartea lui Ieroboam, el trece la perioada scursă în Împărăția lui Iuda; apoi, revine în Israel ș.a.m.d. până la dispariția Regatului de Nord.

REGGIO. (V. Regio).

REGINĂ, ÎMPĂRĂTEASĂ. Soția unui rege; femeie care exercita funcția supremă în stat pe care o obținuse ca moștenire. Vasti și Estera făceau parte din prima categorie (Est. 1.9; 2.22). Rămasă văduvă, regina nu înceta să se bucure de respect și influență (II Împ. 10.13), mai ales dacă era vorba de mama noului monarh. Din cauza poligamiei, regele putea oricând s-o îndepărteze pe nevastă-sa

și s-o înlocuiește cu o rivală. Cât despre mama suveranului, aceasta se bucura de o autoritate incontestabilă care deseori făcea din ea femeia cea mai puternică de la Curte (cf. I Împ. 2.19; 15.13; II Împ. 24.8, 15). Biblia menționează 3 femei care au fost investite cu autoritatea supremă: Atalia, care a reușit să obțină măcelărirea tuturor nepoților ei, cu excepția lui Ioas, după care a uzurpat tronul lui Iuda (II Cr. 22.10-12); împărăteasa din Seba (II Cr. 9.1-12); Candace, împărăteasa Etiopiei (F.A. 8.27). Avem motive să credem că împărăteasa din Seba și Candace exercitau funcția supremă pe temeiul dreptului de succesiune.

„*Împărăteasa cerului*” era o divinitate păgână în cinstea căreia evreii contemporani lui Ieremia aduceau daruri de mâncare, ardeau tămâie, ofereau jertfe de băutură (Ier. 7.18; 44.15-30). Probabil că această „*împărăteasă a cerului*” nu era alta decât Astartea fenicienilor sau o zeiță a fecundității. Figurine ale acestor zeițe au fost descoperite în Palestina.

REGIO, REGGIO, REGIUM, RHEGIUM. Oraș-port și veche colonie grecească, în SV Italiei, vizavi de Sicilia. Corabia cu care călătorea Pavel spre Roma, a atins Regio, venind dinspre Siracuza (F.A. 28.13). Numele modern al localității este *Reggio di Calabria*.

REGIUM. (V. *Regio*).

REHABIA, REHABYA. (V. *Recabia*).

REHOB, REHOV = *loc larg, stradă lată, lărgime*.

1. Localitate situată în direcția Hamatului (v. *Bet-Rehob*).

2. Cetate de la hotarele lui Așer (Ios. 19.28). Identif. pos. la Khirbet el-'Amri. Cât privește localitatea Rehob care aparținea așeriților (Ios. 19.30), aceasta trebuie identificată probabil la Tell Berweh. Copiii lui Așer nu i-au alungat pe canaaniiți din Rehob (Jud. 1.31), cetate care le-a fost acordată leviților (Ios. 21.31; I Cr. 6.75).

3. Tatăl lui Hadadezer, împăratul Toabei (II Sam. 8.3, 12).

4. Levit care și-a pus pecetea pe legământul formulat de Neemia (Nem. 10.11).

REHOV. (V. *Rehob*).

REHOBOT, REHOVOTH = *spații largi, străzi late, lărgime*.

1. Fântână săpată de Isaac în valea Gherarului. Contrar atitudinii lor anterioare, filistenii nu au revendicat fântâna aceasta, astfel că

Isaac a numit-o Rehobot (loc larg) (Gen. 26.22). Robinson a identificat valea respectivă la wadi Ruhaibeh, cca 30 km SV de Beer-Șeba.

2. Unul din foburgurile Ninivei (Gen. 10.11) (V. *Rehobot-Hir*).

3. Rehobot „*pe Râul*” (Gen. 36.37; I Cr. 1.48). Termenul „*Râu*” indică, de regulă, Eufratul, însă aici desemnează un alt curs de apă, căci pasajul se referă la țara Edomului. Probabil că acest „*Râu*” este Sail el-Kerahi, care se varsă în Marea Moartă, în partea de SE. Acolo există o localitate de mică importanță, Khirbet Rihab, dar la vreo 5 km spre V, pe Djebel Rihab, se află Khirbet Musrab, care corespunde, în mod sigur, Rehobotului. Garnizoana era situată la V-NV, spre țărmul Mării Moarte, pe amplasamentul actual al lui Khirbet Bir Melih.

REHOBOT-HIR, REHOBOTH-IR = *străzile late sau piețele largi ale cetății*. (Unii traducători au redat această denumire prin: *cetatea cu piețe mari*). Suburbie a cetății Ninive; alt nume: *cetatea cea mare* (Gen. 10.11). Neidentificată. (V. *Ninive*).

REHOVOTH. (V. *Rehobot*).

REHU. (V. *Ragau*).

REHUEL. (V. *Reuel*).

REHUM = *cel milostiv, cel compătimitor*.

1. Guvernator persan al Samariei. Acesta, împreună cu alți perși, i-a scris împăratului Artaxerxe pentru a-i reclama pe evreii care declanșaseră lucrările de reconstrucție a Templului din Ierusalim (Ezra 4.8-9).

2. Una dintre căpeteniile evreilor care s-au înapoiat din captivitatea babiloniană cu Zorobabel (Ezra 2.2); numit Nehum în Nem. 7.7, ceea ce ar putea fi o greșeală de copiere.

3. Una dintre căpeteniile preoților. L-a însoțit pe Zorobabel când acesta a părăsit Babilonul (Nem. 12.1-7).

4. Unul dintre mai-marii evreilor care și-au pus pecetea pe legământul făcut de Neemia (Nem. 10.25).

5. Levit, fiul lui Bani. A reparat o porțiune din zidul de apărare al Ierusalimului (Nem. 3.17).

REI = *amabil, sociabil*. Unul dintre bărbații care i-au rămas fideli lui David; el a refuzat să se asocieze lui Adonia uzurpatorul (I Împ. 1.8).

REÎNNOIRE, ÎNNOIRE, RENAȘTERE, RENOVARE, RESTAURARE. Potrivit definiției dicționarului, reînnoirea constituie o schimbare completă a formelor, care conduce la o

stare nouă. În Biblie, apar diferite tipuri de reînnoire: revenirea poporului evreu la prosperitatea de odinioară (Pl. 5.21); recăpătarea forțelor fizice (Is. 40.31; 41.1); perpetuarea faunei și florei (Ps. 104.30); transformarea omului ca rezultat al nașterii din nou operate de Duhul Sfânt (Rom. 12.2; II Cor. 4.16; Ef. 4.23; Col. 3.10), o transformare care se desfășoară pe întreg parcursul vieții unui creștin. N.T. folosește mai mulți termeni care vorbesc despre această înnoire, respectiv înlocuirea cu ceva nou a ceea ce era învechit, îmbătrânit, uzat, deformat, degradat.

Când Domnul Isus vorbește despre „*înnoirea tuturor lucrurilor*” (Mt. 19.28), Matei folosește termenul *paliggenesia*, care literal înseamnă naștere din nou: însăși lumea materială trebuie să treacă printr-un proces de regenerare în Ziua Revenirii lui Cristos. Ac. cuv. era deja utilizat de filozofii profani pentru a indica diferitele transformări care dau o nouă înfățișare oamenilor sau lucrurilor. Totuși, la ei acest termen nu a avut niciodată semnificația profundă pe care o va dobândi în N.T. Ac. subst. este folosit în Tit 3.5: „*spălarea nașterii din nou*.” În Mt. 19.28, el este aplicat înnoirii tuturor lucrurilor, nașterii din nou a cosmosului.

Verbul a naște (*gennaô*) este folosit într-un sens simbolic, îndeosebi în scrierile ap. Ioan (cf. Ioan 3.3, 5, 7). În prima sa Epistolă, același apostol vorbește despre cei ce sunt „*născuți din Dumnezeu*” (I Ioan 3.9; 4.7; 5.1, 4, 18). Și ap. Pavel îl întrebuințează în același sens: „*...eu v-am născut (egennêsa) în Cristos Isus, prin Evanghelie*.” (I Cor. 4.15). El îl prezintă pe Onisim ca pe copilul său pe care l-a născut pe când era în lanțuri (adică în închisoare, Film. 10).

Verbul a face să renască (*anagennaô*), a naște din nou sau a naște de sus este folosit de ap. Petru: „*Dumnezeu... ne-a născut din nou... la o nădejde vie*.” (I Pet. 1.3). „*...ați fost născuți din nou nu dintr-o sămânță care poate putrezi*.” (I Pet. 1.23).

A zămisli, a concepe, a da naștere (*apokyeô*) este folosit de ap. Iacov pentru a pune accentul pe factorul activ al regenerării - Cuvântul lui Dumnezeu. „*El, de bună voia Lui, ne-a născut (sau: ne-a zămislit) prin Cuvântul adevărului*...” (Iac. 1.18).

Expresia „*înnoirea făcută de Duhul Sfânt*” pe care Pavel o folosește în Tit 3.5 este paralela echivalentă pentru „*spălarea nașterii din nou*” (a doua și ultima întrebuințare a cuv. *paliggenesia* în N.T.); menționat în a doua

parte a versetului, ac. cuv. se referă deci la nașterea din nou care este prima etapă a acestui proces de înnoire a omului spre a fi transformat după modelul lui Cristos.

Expresia „*înnoirea Duhului Sfânt*” este folosită uneori pentru a desemna o „*a doua experiență*” care urmează convertirii (numit și „*îmbrăcare cu putere de sus*” sau - pe nedrept - „*botezul Duhului Sfânt*”). În singurul text biblic unde apare ac. cuv., respectiv Tit 3.5, el este pus în paralel cu „*spălarea nașterii din nou*”. Majoritatea exegeților văd în a doua expresie o explicare a celei dintâi. Duhul Sfânt și apa mai sunt menționate împreună în: Is. 4.2-4; Ez. 36.25-27 și Zah. 12.10 - 13.1 [precum și într-unul din textele de la Qumran care vorbește despre „*purificarea prin Duhul adevărului ca printr-o apă de curățire*” (I Qs. 4.20 și urm.)]. Fără îndoială că Domnul Isus avea în minte aceste texte când îi vorbea lui Nicodim despre nevoia de a se „*naște cineva din apă și din Duh*” (Ioan 3.3, 5). Prin nașterea din nou, omul este spălat de păcatele sale așa cum este curățit trupul printr-o baie (*baia regenerării* sau *spălarea nașterii din nou* trebuie înțeleasă la fel ca expresia *școala suferinței*, unde primul termen îl ilustrează pe al doilea) și este înnoit prin Duhul Sfânt, astfel că el devine un „*om nou*” (Col. 3.10).

Și totuși înnoirea aceasta nu este decât începutul unui proces îndelungat care se va desfășura de-a lungul întregii vieți a creștinului. Tocmai de aceea în N.T. se vorbește despre o înnoire zilnică (II Cor. 4.16; cf. Ef. 4.23), de o înnoire a tuturor facultăților noastre (Rom. 12.2; II Cor. 3.18; Col. 3.10, etc.).

Ceea ce s-a petrecut - o dată pentru totdeauna - în botezul nostru cu Duhul Sfânt este, în definitiv, modelul a ceea ce trebuie să se repete în fiecare zi în viața noastră: moartea și îngroparea noastră împreună cu Cristos și învierea noastră împreună cu El la o viață nouă. „*Prin lepădarea de noi înșine, impusă de dragostea pentru Dumnezeu și hotărârea de a umbla în ascultare de voia Lui, prin școala suferinței și acceptarea tuturor pierderilor survenite din pricina lui Isus, noi murim zilnic de o mie de ori și înviem de fiecare dată prin acțiunea Duhului Sfânt, experimentând iar și iar viața cea nouă de înviere împreună cu Cristos*.” (J. I. Parker, *Keep in step with the Spirit*, p. 167). Scopul acestei necurmăte înnoiri este să dobândim o asemănare din ce în ce mai fidelă cu Domnul Isus Cristos (Rom. 8.29). Mijloacele care contribuie la atingerea

acestui deziderat sunt: cunoașterea lui Dumnezeu (Ef. 1.17; Col. 1.10; II Pet. 1.2; 3.18), contemplarea lui Cristos (II Cor. 3.18), credința, adică încrederea în Duhul lui Dumnezeu, consacrarea, ascultarea concretizată în subordonarea voinței noastre voii lui Dumnezeu (Rom. 6.12; II Pet. 1.5); înnoirea vizează comuniunea cu Dumnezeu, sfințirea (Rom. 8.13), adică o viață de biruință asupra păcatului, și slujirea creștină (mărturia în mijlocul lumii, F.A. 1.8; activarea darurilor noastre spirituale, I Cor. 12). Această înnoire nu se desfășoară niciodată uniform, ci trece mai degrabă prin etape succesive și „*crize de creștere*” care pot fi marcate prin experiențe la fel de impresionante cum este convertirea (întoarcerea la Dumnezeu). Deseori, una din aceste experiențe este considerată de unii creștini ca o „*a doua binecuvântare*” și i se spune *botezul Duhului* sau *înnoirea Duhului Sfânt*.

REKA. (V. *Reca*).

REKAB, REKAV. (V. *Recab*).

REKEM. (V. *Rechem*).

REKHABIA. (V. *Recabia*).

REMALIA, REMALYAHU = *Domnul a împodobit*. Tatăl regelui Pecah (II Împ. 15.25).

REMALYAHU. (V. *Remalia*).

REMEDIU. (V. *Medic*).

REMET, REMETH = *loc înălțat, înălțime*. Cetate de la hotarele sem. lui Isahar (Jos. 19.21) (V. *Iarmut*, 2).

REMFAN, REFAN, REMPHAN, REPHAN, ROMFA, ROMFAN, ROMPHA, ROMPHAN. Fals dumnezeu a cărui emblemă era o stea. În timpul șederii lor în pustie, copiii lui Israel s-au închinat acestui idol (F.A. 7.43; cf. Am. 5.25-27). Toate numele menționate mai sus îi corespund lui Raiphan, transcriere alterată în Septuaginta a lui Kaiwan (Kewan), echivalentul cuv. akkad. Kaimanu, supranume asirian al lui Saturn, asimilat zeului Kiun (Kiyun, Caivan) (Am. 5.26) (V. *Caivan*).

REMPHAN. (V. *Remfan*).

REMUNERAȚIE. (V. *Răsplată*).

RENAȘTERE. (V. *Reînnoire*).

RENEGA, TĂGĂDUI. (În gr.: *arneomai* = a dezavua, a retracta o mărturisire, a se lepăda de cineva sau de ceva, a refuza autoritatea cuiva). În Biblie, acest termen se aplică tăgăduirii lui Dumnezeu de către om și, mai rar, renegării omului de către Dumnezeu (Mt. 10.33; F.A. 3.14; II Tim. 2.12; II Pet. 2.1). Omul îl poate renega pe Dumnezeu fie cu cuvântul, fie cu fapta. A-L tăgădui cu limba echivalează cu a nega, a lepăda, a renunța la cunoștințele pe care le avea despre Dumnezeu (sau la relația cu El), a declara că nu-L cunoaște. Astfel, Petru L-a renegat pe Isus de 3 ori după arestarea Învățătorului său (Mt. 26.69-75; Mc. 14.66-72). Faptele rele sunt, de asemenea, expresia acestei tăgăduiri (Tit 1.16).

Domnul Isus îi previne pe ucenicii Săi că și El îl va renega înaintea Tatălui și înaintea sfinților îngeri pe cel care îl va fi tăgăduit pe El în fața acestei generații de oameni pervertiți (Mt. 10.33; Mc. 8.38; Lc. 12.9).

RENOVARE. (V. *Reînnoire*).

REPHACH. (V. *Refah*).

REPHAJA. (V. *Refaja*).

REPHAKII. (V. *Refah*).

REPHAN. (V. *Remfan*).

REPTILĂ, TĂRĂTOARE. Orice animal care se târăște pe pământ (Gen. 1.24-25), sau amfibie (Gen. 6.7; Ps. 104.25), fie că se târăște pe pânțele sau merge pe 4 sau mai multe labe (Lv. 11.41-42).

REPUDIA. În gr., termenul *apoluô* care, literal, înseamnă *a desface legăturile*, este folosit în cazul punerii în libertate a unui prizonier (Mt. 18.27), dar mai ales pentru repudierea soției (Mt. 1.19; 19.3, 8, 9, etc.) (V. *Divorț*). După cum știm din Sf. Scriptură, proorocii s-au ridicat cu toată hotărârea contra ușurinței cu care bărbații israeliți își repudiau soțiile (Mal. 2.14-16). Celui ce-și acuza, pe nedrept, nevasta de a se fi prostituat înainte de căsătorie nu-i era îngăduit s-o trimită la părinții ei (Dt. 22.16 și urm.). Bărbatul care necinstise o tânără fecioară trebuia s-o ia de nevastă și nu avea dreptul s-o repudieze vreodată (Dt. 22.28-29).

N.T. folosește în același sens cuv. *aphiêmi*, referitor la femeia lăsată (repudiată) de soț (I Cor. 7.13) și *apostasie* pentru certificatul de divorț (cartea de despărțire) (Mt. 5.31; 19.7) (V. *Divorț*).

REQUEM. (V. *Rechem*).

RESA, RHESA. Urmas al lui Zorobabel și strămoș al lui Cristos (Lc. 3.27).

RESCHEPH. (V. *Reșef*).

RESEF. (V. *Reșef*).

RESEN. Una dintre suburbiile care alcătuiau imensul oraș Ninive. Resen se afla între Ninive și Calah, la periferie (Gen. 10.11-12) (V. *Ninive*).

RESPINS, CEL CE NU A TRECUT TESTUL, DESCALIFICAT, DEZAPROBAT, LEPĂDAT. Cuv. gr. *adokimos*, care a fost redat de traducătorii fr. și rom. prin a fi respins, dezaprobat, lepădat înseamnă, literal, a nu reuși la un examen, a fi respins. Acest termen, care nu apare decât în N.T., se aplică în Evr. 6.8 unui ogor care ajunge să fie lepădat, dacă produce numai spini. Apoi, „*oricine face răul... nu vine la lumină, ca să nu i se vădească faptele*” (Cornilescu și Français Courant); „*...ca nu cumva să-i fie dezaprobat faptele*” (vers. fr. Synodale și Colombe) (Ioan 3.20).

În II Cor. 13.5-6, cuv. gr. *adokimos* a fost tradus astfel: a) în fr.: „*cu condiția să nu fiți dezaprobați*” (Segond); „*numai dacă încercarea nu a fost pentru voi un eșec*” (Colombe); „*numai dacă nu v-ați arătat incapabili în a vă dovedi credința*” (Français Courant); b) în rom.: „*afară numai dacă sunteți respinși*” (NT, CLV, 1993); „*afară numai dacă sunteți dezaprobați*” (GBV); „*numai dacă nu vă lipsesc dovezile*” (NT tradus și adnotat de Pr. Dr. Emil Pascal, a patra ediție, 1992); „*afară numai dacă sunteți lepădați*” (Cornilescu).

În Rom. 1.28, cuv. gr. *adokimos* se referă la cei pe care Dumnezeu i-a lepădat și i-a lăsat pradă corupției: „*Dumnezeu i-a lăsat în voia minții lor dezaprobat*” (Segond); „*...în voia inteligenței lor dereglate*” (Français Courant); „*...în seama minții lor stricate*” (NT, CLV, 1993); „*...în voia minții lor fără pricepere*” (GBV); „*...pradă minții lor stricate*” (NT, Emil Pascal, 1992); „*...în voia minții lor blestemate*” (Cornilescu).

De asemenea, în II Tim. 3.8 se vorbește despre oameni „*respinși în ce privește credința*” (Segond) „*a căror credință nu rezistă la încercare*” (Colombe); „*care nu au nici o valoare*” (Français Courant); „*nevrednici în ce privește credința*” (GBV); „*neîncercați în credință*” (NT, Emil Pascal, 1992); „*fără preț în ce privește credința*” (NT, CLV, 1993); „*osândiți în ce privește credința*” (Cornilescu).

Cuv. *adokimos* mai apare în original la Tit 1.16: „*dezaprobați cu privire la orice faptă bună*” (Segond); „*incapabili de nici o faptă bună*” (FC și Colombe); „*nedestoinici pentru orice lucrare bună*” (NT, CLV, 1993); „*netreb-nici pentru orice faptă bună*” (GBV și Cornilescu).

(Notă. Citatele din vers. rom. au fost introduse de Editură).

RESPONSABILITATE, RĂSPUNDERE. Responsabilitatea este principiul biblic potrivit căruia omul va trebui să dea seama înaintea lui Dumnezeu de toate gândurile, cuvintele și faptele sale. Sf. Scriptură ne învață că toți oamenii sunt răspunzători în fața lui Dumnezeu, deoarece ei deși L-au cunoscut (grație revelației generale pe care o dă natura), nu l-au adus mulțumiri și nu l-au dat slava cuvenită (Rom. 1.21). Omenirea întreagă este vinovată înaintea lui Dumnezeu (Rom. 3.19), pentru că „*toți au păcătuit și sunt lipsiți de slava lui Dumnezeu*” (Rom. 3.23). Aceasta înseamnă că omul nu poate beneficia de harul lui Dumnezeu atâta vreme cât el nu se recunoaște păcătos. Cei ce au cunoscut voia revelată a lui Dumnezeu au o mai mare răspundere decât cei ce au ignorat-o. De exemplu, poporul Israel este mai responsabil decât păgânii, căci Dumnezeu i S-a descoperit lui în cadrul legământului sinaitic (Dt. 10.12). Cristos a arătat, în termeni foarte clari, răspunderea care le revine celor ce au beneficiat de această cunoaștere a voii lui Dumnezeu (Lc. 12.47).

În Biserică, răspunderea individuală și cea reciprocă se conjugă spre propășirea tuturor (cf. Gal. 6.2, 4-5). Fiecare va da socoteală înaintea lui Dumnezeu pentru faptele sale (Rom. 14.12) și pentru atitudinea adoptată față de alții „*pentru că suntem mădulare unii altora*” (Ef. 4.25). Aceasta implică și o anumită responsabilitate colectivă. Fiecare om este solidar cu Adam și, deci, răspunzător de păcatul lui (Rom. 5.12), și, de asemenea, într-o anumită măsură de păcatul celor din jurul lui dacă el nu-l avertizează pe cel rău și nu-i cere să-și schimbe viața (Ez. 3.18-19). Domnul Isus a ilustrat această responsabilitate colectivă, prezicându-le aceeași soartă locuitorilor Horazinului și Betsaidei (Mc. 11.21; Lc. 10.13).

Cei ce cred în Domnul Isus ca Mântuitor personal au scăpat de judecată. Ei primesc puterea necesară pentru a lupta contra păcatului în viața lor (Gal. 5.16-25). În chipul acesta, harul și iertarea vin în ajutorul

vinovăției omenești, stabilind un alibi cu privire la povara răspunderii noastre înaintea lui Dumnezeu

RESSEF. (V. *Rețef*).

RESSIN. (V. *Rețin*).

REST. (V. *Rămășiță*).

RESTABILIRE, RESTAURARE. În gr.: *apokathistēmi* = a restabili, a restaura; *anakaino* = a reînnoi, Evr. 6.6; *apodidōmi* = a restitui, Lc. 19.8; *halizō* = a săra, Mt. 5.13; *katartizō* = a repara, a cârpi, (Mt. 4.21); a desăvârși, a pregăti, a echipa pentru slujire (Lc. 6.40; II Cor. 13.11; Ef. 4.12; Evr. 10.5; 13.21) (V. *Desăvârșire*), a restaura, a ridica (Gal. 6.1), a se maturiza, a atinge perfecțiunea (I Pet. 5.10).

În Sf. Scriptură, noțiunea de restabilire se aplică lui Israel, care a suferit deportarea și a fost lovit cu multe alte nenorociri de-a lungul istoriei sale. Numeroase texte biblice vorbesc despre restaurarea prosperității sale (Dt. 30.3; Ps. 85.1, 4; Ier. 29.14; 30.3; Ez. 39.25; Os. 6.11). Dumnezeu îi restituie poporului Său lucrurile de care a fost deposedat (Gen. 20.7; Ex. 22.26; Jud. 11.13; Ez. 18.7, 12), îi redă sănătatea și viața (Ex. 4.7; I Împ. 13.6; Ps. 30.3). Oamenii reconstruiesc Templul aflat în ruine (II Cr. 24.4), rezidesc altarul (II Cr. 33.16), reclădesc zidurile cetății (Nem. 3.8), revin la vechile hotare ale țării (II Împ. 14.25). Profeții evrei au alimentat speranța națiunii privind întemeierea unei împărății mesianice pe pământ. Nădejdea națională evrească are ca sprijin, printre altele, profeția de la Mal. 4.5-6, care vorbește de venirea lui Ilie, înainte de Ziua Domnului, pentru a restabili toate lucrurile (în Septuaginta: *apokathistēmi*). Domnul Isus le-a explicat ucenicilor că profeția aceasta i s-a aplicat lui Ioan Botezătorul. În F.A. 3.21, când ap. Petru vorbește despre „*timpurile restabilirii* (apokatastasis) *tuturor lucrurilor, despre care Dumnezeu a vorbit prin gura tuturor sfinților Săi prooroci din vechime*”, el nu se referă la întemeierea unei împărății terestre, ci la a doua venire a Domnului Isus Cristos care va prilejui strângerea laolaltă a tuturor credincioșilor cu Domnul lor (cf. F.A. 1.6) și va instaura împărăția mesianică. Termenul *apokatastasis* a fost folosit uneori – însă pe nedrept, căci pasajul acesta nu vizează mântuirea celor ce nu s-au pocăit – pentru a indica doctrina universalistă care

pretinde că, în cele din urmă, toată lumea va fi mântuită (v. *Universalism*).

RESTAURARE. (V. *Reînnoire; Restaurare*).

REȘEF, RESEF, RESCHEPH = *flacăra*. Urmaș al lui Efraim și probabil fiu al lui Beria (I Cr. 7.25).

RETRIBUȚIE, PLATĂ. Etimologic, a retribui înseamnă a da înapoi, a restitui. Astfel, ap. Pavel îi recomandă bărbatului să-și împlinească față de nevastă datoria de soț, adică să se achite de „*datoriile conjugale*” pe care le are față de ea (I Cor. 7.3). În I Tes. 3.9, el folosește cuv. *antapodidōmi* pentru a aduce mulțumiri lui Dumnezeu, cu privire la credincioșii din Biserica tesalonicenilor. În Mt. 22.21, Domnul Isus poruncește *să se dea* (*apodidōmi* = a returna, a da înapoi, a restitui) Cezarului ce este al Cezarului, și lui Dumnezeu ce este al lui Dumnezeu. În Rom. 12.17, când ap. Pavel cere să nu se întorcă rău pentru rău, el folosește același cuvânt (cf. I Tes. 5.15).

Sf. Scriptură ne învață că Dumnezeu îi răsplătește pe oameni. Dacă termenul *răsplată* (retribuție) se aplică uneori răsplătirii obținute de cel ce face binele, el se referă, de obicei, la pedeapsa care îl așteaptă pe cel rău, adică osânda veșnică (Dt. 32.35; Ps. 91.8; Pv. 11.31; Is. 35.4; 40.10; Os. 9.7; Rom. 11.9; 12.19; Evr. 2.2; Ap. 22.12). La a doua venire a Sa, Domnul Isus Cristos va da fiecăruia după faptele sale, după felul cum a trăit pe pământ (Mt. 16.27; II Tîm. 4.14; Ap. 22.12).

Principiul răsplătirii apare frecvent în Sf. Scriptură, fiind exprimat prin cuvintele: răzbunare, pedeapsă, judecată sau iad (Evr. 10.30). Păcătosul este vrednic de osândă, dacă nu se întoarce la Domnul Isus Cristos, Care a primit pe cruce, în locul nostru, pedeapsa pe care o meritam noi, din pricina păcatelor noastre. (V. *Răsplată*).

RETSEPH. (V. *Rețef*).

RETSIN. (V. *Rețin*).

REȚEF, RESSEF, RETSEPH = *cărbune, piatră incandescentă*. Localitate cu a cărei nimicire de către asirieni se fălea Rabșache în auzul oamenilor împăratului Ezechia (II Împ. 19.12; Is. 37.12). Desigur că era vorba de Rasappa, oraș care a fost vreme îndelungată reședința unui guvernator asirian. Identif. plauz.:

moderna așezare Rusafah, la câțiva km depărtare de Eufrat, pe malul vestic, pe drumul care duce la Palmyr.

REȚIN, RESSIN, RETSIN.

1. Rege al Damascului. Pe la anul 738 î.Cr., el plătea tribut lui Tiglat-Pileser, împăratul Asiriei. Patru ani mai târziu, el s-a aliat cu Pecah, împăratul lui Israel, pentru a-l ataca pe Ahaz, regele lui Iuda, și s-a suit contra Ierusalimului. Rețin și Pecah intenționau să-l plaseze pe unul din favoriții lor pe tronul lui David. Profetul Isaia rostește o prezicere celebră referitor la acest proiect sortit eșecului (Is. 7.1 - 9.12). În timpul acestei expediții, înainte de a fi realizat joncțiunea trupelor sale cu acelea ale lui Pecah, Rețin le smulge locuitorilor lui Iuda cetatea Elat, din Golful Aqaba (II Împ. 16.6). Regele Ahaz se asigură, contra unei sume importante, de sprijinul lui Tiglat-Pileser, împăratul Asiriei, care, după ce i-a pedepsit pe filistenii, populație ostilă lui Iuda, asediază Damascul, la 733/722 î.Cr. Tiglat-Pileser pustiește împrejurimile Damascului, apoi intră triumfător în capitală și îl omoară pe Rețin (v. 7-9; cf. inscripțiile asiriene).

2. Fondatorul unei familii de netinieni (slujitori ai Templului). O parte din membrii acesteia au revenit din captivitatea babilonică (Ezra 2.48; Nem. 7.50) (V. *Tiglat-Pileser*).

REU. (V. *Ragau*).

REUEL, REHUEL = *Dumnezeu este un prieten sau prietenul lui Dumnezeu*.

1. Urmaș al lui Esau și, de asemenea, al lui Ismael (Gen. 36.2-4).

2. Socrul lui Moise (Ex. 2.18) (V. *Ietro*).

3. Beniamit, fiul lui Iibneia (I Cr. 9.8).

4. Gadit, tatăl lui Eliasaf (Num. 2.14) (V. *Deuel*).

REVELAȚIE, DESCOPERIRE. Noțiunea de revelație este exprimată, în ebr., prin cuv. *galah*, iar în gr., prin: *apokalyptô* (subst.: *apokapsis*) care, literalmente, înseamnă a ridica vălul, a da la o parte perdeaua; *phaneroô* (a manifesta, a arăta, a clarifica); *epiphainô* (a arăta, de unde subst. *epiphaneia*, manifestare, arătare, epifanie); *deiknumi* (a arăta); *exêgeomai* (a desface, a explica); *chrêmatizô* (a instrui, a avertiza). Obiectul revelației este Persoana lui Dumnezeu și planul Său cu privire la omenire.

Dumnezeu este o Ființă spirituală, immanentă. El este desăvârșit în sfîntenie, astfel că faptele

fizice, mărginite și păcătoase nu pot să-L vadă. Însă deoarece omul nu are în sine capacitatea să atingă adevărurile privitoare la Dumnezeu, El a luat inițiativa să i Se reveleze. Toate sistemele religioase și filozofice sunt expresia căutării lui Dumnezeu de către om, în timp ce Biblia dă mărturie despre dragostea lui Dumnezeu, Care Se apropie de ființa omenască pentru a o mântui.

Prin intermediul conștiinței lor, care face distincție între bine și rău, Dumnezeu S-a revelat tuturor oamenilor. Este ceea ce teologii numesc *revelația generală* a lui Dumnezeu. Prin facerea lumii, El Și-a arătat slava, punându-i pe oameni în beneficiul unei revelații universale și permanente (Ps. 19.1-6). Unii creștini consideră că numai credincioșii pot vedea revelația generală a lui Dumnezeu în natură, dar apostolul afirmă că și necredincioșii cunosc adevărul privitor la Dumnezeu („*au cunoscut pe Dumnezeu*”, Rom. 1.21), dar ei „*înăbușă adevărul în nelegiuirea lor*” (Cornilescu) (în textul fr.: „*rețin, în mod nejustificat, adevărul captiv*”. N. Ed.) (Rom. 1.18); ei văd „*însușirile nevăzute ale lui Dumnezeu*” (Rom. 1.20), dar „*nu-L proslăvesc ca Dumnezeu*” (Rom. 1.21). Ei „*au schimbat în minciună adevărul lui Dumnezeu*” (Rom. 1.25), fiindcă „*n-au căutat să păstreze pe Dumnezeu în cunoștința lor*” (Rom. 1.28) și nu ascultă de poruncile și de hotărârea lui Dumnezeu (Rom. 1.32). De aceea, afirmă Pavel, ei nu au nici o dezvinovățire, pentru că au respins adevărul lui Dumnezeu (Rom. 2.1).

Ce se poate cunoaște despre Dumnezeu prin intermediul naturii?

Natura îl revelează pe Creator (Rom. 1.20), ca fiind o Ființă inteligentă. Or, Biblia vorbește despre înțelepciunea Sa (Ps. 104.24) și despre atotputernicia Sa (Rom. 1.20). Persoanele care sunt conștiente de îndatoririle lor morale, care cunosc diferența dintre bine și rău și care încearcă un sentiment de vinovăție când acționează greșit, dovedesc astfel că Legea morală a lui Dumnezeu (rezumată în poruncile Decalogului) este scrisă în inimile lor (Rom. 2.14-15).

Ce rezultate poate avea revelația generală?

Luând în considerare revelația generală a lui Dumnezeu în natură, filozoful Emmanuel Kant a afirmat că două lucruri îi stârnesc întotdeauna admirația și respectul: cerul înstelat și legea morală pe care o găsește în adâncul inimii sale.

Dacă fiecare om și-ar conforma viața acestei cunoașteri a lui Dumnezeu, aducându-l mulțumiri (Rom. 1.21), iubindu-l și ascultând de El zi de zi, noi am fi în regulă cu Dumnezeu și nu am avea nevoie de mântuire. Totuși, nimeni nu poate iubi pe Dumnezeu sau pe aproapele său ca pe sine însuși, căci omul preferă să servească și să adore creatura în locul Creatorului (Rom. 1.25). Problema nu depinde de revelație care, asemenea Legii, este sfântă, dreaptă și bună (Rom. 7.12), ci cauza că lucrurile merg prost este păcatul omului (Rom. 8.3). Nimeni în afară de Cristos nu se poate lăuda că este drept și perfect.

Când creștinii apără dreptatea, cinstea și conduita cuviincioasă în școală, în familie, în societate, în afaceri sau în viața politică, ei, în realitate, nu-și impun punctul lor de vedere, ci doar pun în evidență niște principii universale, cunoscute de oamenii păcătoși, dar înăbușite în nelegiuirea lor (Rom. 1.18).

Și totuși, oricât de valabilă ar fi revelația generală pentru lumea de astăzi, ea nu este suficientă pentru a ne face să cunoaștem caracterul lui Dumnezeu pentru mântuirea omenirii. Trebuie ca ea să fie completată prin revelația specială, care este consemnată în Cuvântul lui Dumnezeu. Această revelație are un caracter progresiv, de la un capăt la altul al Sf. Scripturi, atât în ceea ce privește Persoana lui Dumnezeu, cât și referitor la planul Său de mântuire. Făcându-le cunoscut oamenilor *Numele* Său, Dumnezeu li S-a revelat în esența Lui (Ex. 3.11-15; 6.2 și urm.): El este *Cel ce este* veșnic, Cel a Cărui existență nu are nici început, nici sfârșit. La Sinai, El S-a revelat ca Cel ce voia să încheie un legământ cu poporul Său (după modelul tratatelor de suzeranitate în uz, la data respectivă, în Orientul Mijlociu). El este Suzeranul lui Israel (Ex. 19.3-8; Dt. 33.4-5), Care își face cunoscut, prin intermediul lui Moise, purtătorul Său de cuvânt (Dt. 18.15), regulile pe baza cărora sunt reglementate relațiile Sale cu supușii Săi. Regulile respective condiționează relațiile dintre Suveran și vasalii Lui (Ex. 19.5; cf. Lv. 26.3 și urm.; Dt. 28) și sunt consemnate în scris (Ex. 24.7, 12; 31.18; 32.15-16; 34.27-28; Dt. 31.9-10). Așadar, *revelația scrisă* este întru totul conformă vocii lui Dumnezeu. Deși Pentateuhul a fost scris de Moise, Dumnezeu l-a revendicat ca fiind lucrarea Sa (Os. 8.12). Apoi, alți purtători de cuvânt, respectiv profeții, vor completa această revelație până la venirea Celui ce este, prin excelență, *Revelația* sau *Descoperitorul*, și anume Fiul lui Dumnezeu. „*După ce a vorbit în vechime părinților noștri prin prooroci, în multe rânduri*

și în multe chipuri, Dumnezeu, la sfârșitul acestor zile, ne-a vorbit prin Fiul...” (Evr. 1.1-2). Prin cuvintele, viața și lucrarea Lui, Isus L-a descoperit perfect pe Tatăl (Ioan 1.18; 14.7-11). Apostolii vor spune despre El că este „*chipul Dumnezeului nevăzut*” (II Cor. 4.4; Col. 1.15; Evr. 1.3), Logosul Său (v. ac. cuv.), Cuvântul care exprimă gândurile și în Care „*locuiește trupește toată plinătatea Dumnezeirii*” (Col. 1.19; 2.9). Vindecarea de diferite boli și izbăvirea celor posedați de demoni au descoperit pe deplin intențiile mântuitoare ale lui Dumnezeu (I Cor. 1.30; 2.6-7; Col. 2.3) care au culminat cu întemeierea Bisericii (Rom. 16.25-26; I Cor. 2.7-10; Ef. 1.9-10; 3.3-11; Col. 1.19-20), unde iudei și greci alcătuiesc împreună un singur popor răscumpărat (Rom. 3.29-30; Gal. 2.15 - 3.29; Ef. 2.11 - 3.6).

Evangelia le revelează oamenilor întregul plan al lui Dumnezeu. Or, *revelația generală* prin natură nu ne spune nimic cu privire la acest plan de mântuire și răscumpărare a omenirii.

Revelația referitoare la Isus, Fiul lui Dumnezeu, Care avea să moară pentru păcatele omenirii și apoi să învieze din morți, era simbolic reprezentată în V.T. de jertfele și ceremoniile Cortului și Templului. Descoperirea lui Cristos a devenit și mai luminoasă în actul de izbăvire a israeliților din robia egipteană; apoi a fost explicată mai pe larg de profeții V.T. care au subliniat semnificația răscumpărătoare a actelor divine.

Cristos ne-a transmis cuvintele pe care l le-a spus Tatăl (Ioan 17.8). Pe crucea Golgotei, El a fost întruparea deplină a dragostei jertfitoare, murind „*El, Cel Neprihănit, pentru noi, cei nelegiuiți, ca să ne aducă la Dumnezeu*” (I Pet. 3.18). Dar El a înviat din morți și este viu în vecii vecilor.

Revelația poate fi subiectivă și imediată, adică să se adreseze direct minții omului (dar întotdeauna ea va fi în conformitate cu Sf. Scriptură), pentru a-i descifra semnificația lucrărilor lui Dumnezeu (Mt. 11.25; Lc. 10.21), natura Persoanei Domnului Isus Cristos (Mt. 16.17; Ioan 12.38), caracterul lui Dumnezeu Tatăl (Mt. 11.27; Lc. 10.22), voia Lui cu privire la noi (Fil. 3.15), gândurile Sale despre profețiile acordate anterior (I Pet. 1.12) sau elemente referitoare la Biserică (I Cor. 14.30; Ef. 3.5).

Revelația obiectivă

Ea se adresează simțurilor noastre (văz sau auz) pentru a ne face cunoscut adevărul Evangheliei (Rom. 1.17; I Cor. 2.10), Persoana

lui Cristos (Gal. 1.16), lucrurile ascunse în inimă (Lc. 2.35), revenirea Domnului Isus în glorie (Lc. 17.30), slava care îi așteaptă pe cei credincioși (Rom. 8.18; 1 Pet. 1.5; 5.1), valoarea slujirii creștine (1 Cor. 3.13), mânia lui Dumnezeu contra păcatului (Rom. 1.18), omul fărădelegii (II Tes. 2.3, 6, 8).

Subst. *apokalypsis* este utilizat cu privire la Cristos, Care înlătură vâlul de întuneric căzut peste mintea păcătoșilor dintre națiuni (Lc. 2.32 citând Is. 25.7) și dezvăluie taina planului lui Dumnezeu (Rom. 16.25; Ef. 3.3) și viitorul care ne așteaptă (I Cor. 1.7; II Tes. 1.7; 1 Pet. 1.7, 13; 4.13; Ap. 1.1).

Cristos a ales 12 apostoli și i-a format pentru a descoperi oamenilor semnificația morții și învierii Sale; de asemenea, El i-a instruit pe trimișii Săi în vederea înființării Bisericii și a consemnării în scris a amintirilor lor care să fie integrate în N.T. Pentru a ne alimenta credința, trebuie să ne aducem aminte de cuvintele acestor martori oculari ai învierii lui Isus Cristos. Conținutul Revelației se găsește în „*lucrurile vestite mai dinainte de sfinții prooroci și în porunca Domnului și Mântuitorului nostru, dată prin apostolii Săi*” (II Pet. 3.2). Sfintele Scripturi „*pot să-ți dea înțelepciunea care duce la mântuire, prin credința în Cristos Isus.*” (II Tim. 3.15) (V. *Venirea Împăratului; Inspirație*).

REVENIREA LUI CRISTOS. (V. *Venirea Împăratului*).

REVERENȚĂ, CINSTIRE, RESPECT, VENERAȚIE. V.T. recomandă respectul față de Dumnezeu, cinstirea Lui (cf. Ps. 89.7; 111.9) și a Locașului Său cel sfânt (lit.: *teamă*, Lv. 19.30; 26.2). Persoanele importante, de asemenea, trebuiau să fie respectate (II Sam. 9.6; I Împ. 1.31; Est. 3.2, 5).

În N.T., 3 termeni grecești exprimă ideea de venerație:

1. *Entrepô* (lit.: a tulbura, a ului, a face să roșească, de unde sensul de a respecta) se aplică Domnului Isus Cristos, părinților care trebuie să fie respectați, etc. (Mt. 21.37; Mc. 12.6; Lc. 20.13; Evr. 12.9).

2. *Phobeomai* (lit.: a se teme) este folosit pentru a exprima respectul acordat bărbaților de către nevestele lor (Ef. 5.33).

3. *Eulabeia* (lit.: prudență, reținere, reverență). În Evr. 12.28, ni se recomandă „*să-I aducem lui Dumnezeu o închinare plăcută, cu evlavie și cu frică.*” (V. *Teamă*).

REZON = *principe, suveran*. Fiul lui Eliada și slujitor al lui Hadadezer, împăratul Toabei. Când David a cucerit acest principat, Rezon

a strâns niște aventurieri, a pus stăpânire pe Damasc și a fondat împărăția Siriei care, de-a lungul existenței sale, a avut, când relații ostile, când amicale cu israeliții (I Împ. 11.23-25).

RHEGIUM. (V. *Regio*).

RHESA. (V. *Resa*).

RHODOS. (V. *Rodos*).

RIBAI, RIVAI = *certăreț, arțăgos*. Beniamit din Ghibea; tatăl lui Itai, unul dintre vitejii lui David (II Sam. 23.29; I Cr. 11.31).

RIBLA, RIVLA = *fertilitate*. Cetate din ținutul Hamatului (II Împ. 23.33; 25.21). Egiptenii stăpâneau Ribla în momentul când Ioahaz, regele lui Iuda, a fost adus ca prizonier în acest oraș (23.33). Zedechia, ultimul rege al lui Iuda, pe când fugea din Ierusalim, ca să scape de chaldei, a căzut în mâinile acestora; ei l-au dus la Nebucadnețar, care se afla la Ribla. Împăratul Babilonului a poruncit să i se scoată lui Zedechia ochii și apoi să fie pus în lanțuri și dus la Babilon. Înainte de aceasta, tot la porunca lui Nebucadnețar, au fost înjunghiați la Ribla fiii lui Zedechia și capii lui Iuda (25.6, 7, 21; Ier. 39.5-7; 52.9-11, 27).

În anul 1816, Buckingham a descoperit niște ruine într-un loc pe care el l-a numit Rubla, însă în prezent i se spune Ribleh. El se află pe valea Orontelui, la 58 km N-NE de Baalbeck, în mijlocul întinsei câmpii a Coelesyriei, care se pretează perfect instalării unei vaste tabere militare, ușor de evacuat spre N sau S, în cazul unui atac. Ruinele Riblei se prezintă sub aspectul unor movile nu prea înalte, însă care depășesc vestigiile construcțiilor antice.

Nu se poate cătuși de puțin asimila această fostă așezare cu o altă Ribla de la hotarul nordic al Palestinei, la E de Ain (Num. 34.11) și a cărei identificare este încă incertă.

RICIN. [Traducătorii noștri au redat cuv. ebr. *qiqayon* (Iona 4.6-10) prin: vrej, curcubete, curcubetă, kikaion. *N. Ed.*]. Planta numită astfel a crescut într-o noapte și l-a protejat pe Iona de teribila căldură a soarelui de Ninive, dar s-a uscat la fel de repede precum crescuse. Autorii Septuagintei au tradus cuv. ebr. *qiqayon* prin termenul grecesc *kolokynthē*, care înseamnă dovleac (*Cucurbita Pepo*) și poate fi considerat reprezentativ pentru familia *cucurbitacee*. Este foarte probabil ca planta

aceasta, originară din Astrakan, pe coasta de NV a Mării Caspice, să fi fost adusă în regiunea Ninivei înainte de epoca lui Iona. Dovleacul respectiv crește cu o asemenea rapiditate, încât avem toate motivele să-l identificăm cu planta în discuție. Însă cuv. ebr. *qiqayon* seamănă foarte mult cu greco-egipteanul *kiki*, care indică ricinul (*Ricinus communis*), numit uneori *Palma Christi* (palmierul lui Cristos). Totuși ricinul nu este un palmier, ci o *euforbiacee*, asemănându-se cu planta căreia i se spune laptele-câinelui. Se crede că ricinul este originar din Africa; se cultiva în S Asiei și în Egipt (Herod. 2.94); atinge înălțimea de 2,5 - 3 m și crește considerabil în numai câteva zile. Tulpina, de un roșu-violaceu, poartă flori asemănătoare unor perle. Frunzele, foarte mari, sunt alterne și peltate; florile sunt dispuse în formă de spic; fructul este o capsulă cu 3 despărțituri; fiecare dintre aceste cavități conține un singur grăunte și se deschide prin două valve. Dacă planta care l-a umbrat pe Iona a fost un ricin, și nu un cucurbitaceu, înseamnă că a avut loc o creștere miraculoasă.

RIDICARE. (V. *Ofrandă*).

RIFAT, RIPHATH. Populație provenită din Gomer (Gen. 10.3; I Cr. 1.6 are Difat). Josephus o identifică cu paflagonienii (Ant. 1.6.1). Numele a subzistat poate în acela al munților Rifeeni, înălțimi fabuloase care, potrivit credinței celor din vechime, constituiau hotarele nordice ale lumii.

RIMON¹, RIMMON, RIMONO = *rodie*.

1. Beniamit. Fiii săi, sub comanda căroră se aflau cetele de ostași ale lui Iș-Boșet, au devenit și asasinii prințului (II Sam. 4.2).

2. Cetate din S lui Iuda, lângă Ain (Ios. 15.32; I Cr. 4.32; Zah. 14.10). Aparent, Rimon și Ain alcătuiau o singură unitate administrativ-teritorială (Nem. 11.29), care a fost atribuită lui Simeon, împreună cu alte localități, la o dată timpurie (Ios. 19.7). Identif. plauz: ruinele de la Um er-Rumamin, la cca 14 km de Beer-Șeba.

3. Cetate de pe frontiera lui Zabulon, acordată leviților (Ios. 19.13. În I Cr. 6.77, apare Rimono, iar Ios. 21.35 are forma Dimna, care se datorează desigur unei erori de lecturare, *resh* (reș) confundându-se cu *daleth*. Cuv. *Methoar*, care figurează, în unele versiuni, la Ios. 19.13, a fost privit pe nedrept ca parte componentă a numelui, căci el descrie hotarul care „se întorcea până la Nea.” (Cf. vers. fr. Darby,

nota). Vocabula Rimmon se regăsește în aceea de Rummaneh, sat situat la cca 9 km N de Nazaret, ceva mai spre E.

4. Numele acordat unei stânci din apropierea Ghibei. Un număr de 600 de beniamini, învinși de frații lor israeliți, și-au găsit acolo refugiul timp de 4 luni (Jud. 20.45-47; 21.13). Probabil că este vorba de movila izolată, calcaroasă, aflată la 5,5 km NE de Betel. Numeroase văi fac inaccesibilă stânca aceasta dinspre S, N și V, astfel că fugarii lui Beniamin s-au putut adăposti foarte bine în peșterile ei. Numele Rimon s-a păstrat sub forma de Rammun, sat situat în vârful stâncii.

RIMON² (în akkad.: *fulminant*). Divinitate siriană, care avea un sanctuar la Damasc. Naaman și suveranul său obișnuiau să se prosterneze în templul său (II Împ. 5.18). În Asiria, unde i se spunea Rimon sau Raman, se număra printre cele 12 divinități principale și era considerat zeul furtunii, ploii, fulgurului și tunetului. Ca distrugător al recoltelor, era privit cu groază, însă ca zeu al fertilității i se aducea închinăciune. Rimon era unul și același zeu cu Hadad, divinitatea supremă a sirienilor, căruia i se mai spunea Hadad-Rimon. (V. *Hadad*; *Hadad-Rimon*).

RIMONO. (V. *Rimon*¹).

RIMON-PEREȚ, RIMMON-PERETS = *rodiul spărturii*. Un loc unde au poposit israeliții în pustie (Num. 33.19-20). Identif. pos.: Nakb el-Biyar.

RINA, RINNA = *strigăt puternic, sălbatic*. Bărbat din sem. lui Iuda; fiul lui Simon (I Cr. 4.20).

RINICHI. (V. *Rărunchi*).

RIPHATH. (V. *Rifat*).

RISA. Un loc unde au poposit israeliții în pustie (Num. 33.21). Identif. pos.: Kuntilet el-Jerafi, între Kossaima și Akaba, la NV de muntele Rueisset el-Nejin.

RISPA. (V. *Rifpa*).

RITMA, RITHMA = *drobița-măturii, ienuper*. Loc de popas al israeliților în pustie (Num. 33.18-19). Identif. incertă.

RITSIA, RITSYA. (V. *Rifia*).

RITSPA. (V. *Rifpa*).

RIȚIA, RITSIA, RITSYA. Descendent al lui Așer; fiul lui Ula (I Cr. 7.39).

RIȚPA, RISPA, RITSPA = *piatră fierbinte, cărbune aprins*. Fiica lui Aia și ȋiitoare a lui Saul, care i-a născut regelui doi fii: Armoni și Mefiboșet. După moartea lui Saul, Riȥpa a devenit concubina lui Abner, care, în momentul când Iș-Boșet i-a reproșat acest fapt, trece de partea lui David (II Sam. 3.6-8). Deoarece Saul a comis un masacru printre gabaoniȥi, în pofida pactului pe care israeliȥii îl încheiaseră cu aceștia, o foamete a bântuit țara timp de 3 ani, sub domnia lui David. Pentru a le da satisfacție gabaoniȥilor, David a poruncit să fie executaȥi cei doi fii ai lui Saul și ai Riȥpei (II Sam. 21.1-11) (V. *Mefiboșet*, 1 și 2).

RIVAL. (V. *Ribai*).

RIVLA. (V. *Ríbla*).

ROABĂ, ȚIITOARE. (V. *Concubină; Moștenitoare; Nuzi*).

ROADĂ. (V. *Fruct*).

ROATĂ. (V. *Grădină; Fântână*).

ROB, SERVITOR, SLUJBAȘ, SLUJITOR. În Sf. Scriptură, sclavia datează din vremuri îndepărtate. Sclavii erau obȥinuȥi pe mai multe căi:

1. Din prizonierii de război (Num. 31.9; II Împ. 5.2; Josephus, Răzb. 3.4.1; 6.9.2.).

2. Prin cumpărare de la negustorii de sclavi (Gen. 17.27; 37.28, 36; Ez. 27.13; Ioel 3.6, 8).

3. Prin nașterea în casa stăpânilor (Gen. 17.12).

4. În virtutea sistemului de compensație: un hoȥ, nefiind în stare să restituie ceea ce și-a însușit prin furt, era vândut ca sclav; de asemenea – însă contrar spiritului Legii mozaice – se proceda cu debitorul insolubil sau cu copiii acestuia (Ex. 22.3; II Împ. 4.1; Nem. 5.5, 8; Am. 2.6; Mt. 18.25).

5. Israeliȥii puteau să se vândă, de bunăvoie, fraȥilor lor; de asemenea, fiicele lor puteau fi vândute (Ex. 21.2, 7; Lv. 25.39, 47).

Preȥul unui sclav

Acesta era variabil, de la o epocă la alta, precum și în funcție de circumstanțe. Legislaȥia evreiască prevedea achitarea unei sume de 30 de sicli de argint stăpânului unui sclav decedat din cauza neglijenȥei unei terȥe per-

soane (Ex. 21.32). În sec. III î.Cr., robii evrei erau vânduȥi în Alexandria aproximativ cu același preȥ: 120 de drahme (Ant. 12.2.3).

Iosif, fiul lui Iacov, în vârstă de 17 ani, a fost cumpărat cu 20 de sicli de argint (Gen. 37.28).

Statutul legal al unui sclav evreu

Era foarte diferit de acela al unui sclav străin. Dacă ar fi dorit, robul evreu putea fi eliberat după 6 ani de sclavie. Nu era permis să fie tratat cu asprime și nici lăsat să plece cu mâinile goale. Dacă un israelit se vindea de bunăvoie unui străin care locuia în țară, el putea cere să fie pus în libertate de îndată ce dispunea de suma stipulată legal pentru răscumpărare (Ex. 21.2-6; Lv. 25.43, 47-55; Ier. 34.8-16). Drepturile unei tinere israelite care fusese vândută de tatăl ei erau salvardate grație unor ordonanȥe speciale (Ex. 21.7-11).

Sclavii evrei și anul de veselie (jubileu)

În anul de veselie, toȥi robii evrei erau puși în libertate: atât cei care, în anul al 7-lea, luaseră hotărârea de a rămâne la vechii lor stăpâni, cât și cei ce încă nu slujiseră 6 ani (Lv. 25.40). Această eliberare decurgea din legea care impunea ca fiecare israelit să se întoarcă în moștenirea părinȥilor săi, în anul de veselie. Fie că preferase libertatea, fie că luase hotărârea să rămână la vechiul său stăpân, în anul de veselie, robul evreu era obligat să revină în moștenirea părinȥilor lui.

Legislaȥia mozaică recunoștea, de asemenea, drepturile sclavului străin.

Acesta putea fi biciuit sau bătut cu nuiaua, însă era interzisă schilodirea sau omorârea sa (Ex. 21.20-27; Lv. 24.17, 22). Captiva care era luată de nevestă dobânda o serie de drepturi (Dt. 21.10-14). Aceste roabe străine erau considerate ca făcând parte din comunitatea israelită (Gen. 17.10-14): egale cu stăpânii lor înaintea Domnului, celebrau împreună cu aceștia sărbătorile religioase, aduceau jertfe (Ex. 12.44; Lv. 22.11; Dt. 12.12, 18; 16.11, 14), se bucurau de odihna sabatică (Ex. 20.10; 23.12). Legea lui Moise interzicea predarea către stăpânul său a sclavului fugar; ea cerea să i se acorde azil și apoi să fie lăsat să se instaleze oriunde i-ar fi plăcut (Dt. 23.15-16). Era interzisă, sub pedeapsa cu moartea, subjugarea, vânzarea și luarea ca ostateci (Ex. 21.16; Dt. 24.7). Nu avem nici o dovadă că în Israel ar fi existat târguri de sclavi. Legea mozaică trata sclavii mai omenos decât toate

legislațiile păgâne din antichitate (v. *Hammurabi*). Putem observa că, în V.T., relațiile dintre stăpâni și sclavi erau caracterizate adesea prin cordialitate (Gen. 24). Sclavul putea să apeleze la justiție, pentru apărarea drepturilor sale (Iov 31.13-15); în anumite situații, moștenea bunurile stăpânului său (Gen. 15.2-3), pe a cărui fiică o luase de nevastă (I Cr. 2.34-35).

Creștinismul și sclavia

Creștinismul a evitat bulversarea bruscă a situației sociale (I Cor. 7.21). Ap. Pavel le recomandă robilor să fie supuși stăpânilor lor (Ef. 6.5-8; Col. 3.22-25; I Tim. 6.1-2; I Pet. 2.18-21) și-i cere proprietarului de sclavi creștin să-l reprimească pe sclavul fugar (Film. 10-16). Însă creștinismul enunță principii menite nu numai să le amelioreze situația sclavilor, dar care să conducă la completa lor eliberare. Într-adevăr, noua religie proclamă deplina egalitate a tuturor oamenilor înaintea lui Dumnezeu (I Cor. 7.21-22; Gal. 3.28; Col. 3.11); creștinismul le recomandă proprietarilor de sclavi să-i trateze pe aceștia cu omenie, amintindu-le drepturile pe care le-au obținut din partea lui Dumnezeu (Ef. 6.9; Col. 4.1). Atât robii, cât și oamenii liberi sunt mădulare ale Trupului lui Cristos și părtași ai darurilor Duhului Sfânt (I Cor. 12.13, 27).

Pe lângă ceea ce spune Biblia, poate că ar fi util să reamintim în ce măsură era sclavia fundamentul și, totodată, rușinea societății în lumea antică. Fără a mai vorbi de milioanele de sclavi folosiți în Egipt și Babilon, este de remarcat faptul că în civilizațiile greacă și romană, sclavii erau mai numeroși decât oamenii liberi. Cei mai mari filozofi de atunci justificau sclavia ca o instituție naturală și necesară. Aristotel declara că toți barbarii erau destinați, prin naștere, a fi sclavi, nefiind buni pentru nimic altceva decât să asculte și să se supună. Potrivit istoricului grec Ctesias, în anul 309 î.Cr., existau în Attica 400 000 de sclavi, 10 000 de străini și numai 21 000 de cetățeni. Se spunea că la Roma, pe vremea împăratului Claudiu, sclavii reprezentau ½ din populație, iar potrivit altor surse proporția era de 2-3 sclavi la o persoană liberă. Familiile bogate dețineau uneori 10 000 sau chiar 20 000 de sclavi. Nu li se recunoștea acestor nefericiți nici un drept civil sau matrimonial, și nu aveau măcar nume. Stăpânul putea, după bunul său plac, să-i vândă, să-i despartă, să-i doneze, să-i tortureze și chiar să-i omoare. Situația lor era, de multe ori, mai grea decât a animalelor.

Este o cinste pentru Evanghelie de a fi contribuit - întâi la începutul erei creștine, și din nou la o dată ulterioară - la abolirea acestui abominabil sistem de asuprire și degradare a ființei umane.

ROBIE. (V. *Captivitate*).

ROBII (SLUJITORII) LUI SOLOMON. Unii „*fi ai robilor lui Solomon*” s-au întors din robia babilonică, împreună cu netinienii (slujitorii Templului), sub conducerea lui Zorobabel. Aceste două grupuri de captivi cărora li s-a permis să emigreze, numărau laolaltă 392 de inși (Ezra 2.55-58; Nem. 7.57-60). Numele străine ale unora dintre acești robi par să indice o origine canaanită. Probabil că ei descindeau din diferite popoare ale Canaanului, cărora Solomon le impusese efectuarea unor munci de corvoadă, pentru construirea Templului și a altor edificii importante (I Împ. 5.13-18; 9.21) (V. *Netinieni*).

ROBOAM = întins și liber este poporul (sau: *cel ce a făcut să se înmulțească poporul*). Fiul regelui Solomon și al Naamei, amonita, una dintre nevestele sale (I Împ. 14.31). Roboam, deși fiul unui tată genial, nu s-a dovedit a fi un om inteligent. La moartea lui Solomon, prin anul 931 î.Cr., reprezentanții celor 12 seminții s-au strâns în grabă la Sihem, în centrul țării, pentru a-l proclama rege pe Roboam, moștenitorul legitim al tronului. Rivalitatea dintre unele seminții israelite, datorată unor diverse cauze, mai vechi sau mai noi, tindea să îndepărteze tribul lui Iuda de semințiile din N și E. (V. *Istorie*, III, 3). Poporul, care suferea ca urmare a impozitelor uriașe impuse de Solomon, a solicitat o ușurare cu ocazia înscăunării tânărului monarh. Ieroboam, purtătorul de cuvânt al poporului, îndeplinise o slujbă importantă în cursul domniei precedente, iar profetul Ahia îl înștiințase că el avea să domnească peste 10 seminții. Roboam a solicitat o amânare, urmând să-i dea răspunsul peste 3 zile, și s-a consultat cu vechii sfetnici ai lui Solomon. Aceștia i-au recomandat să accepte doleanțele poporului, asigurându-l, în consecință de gratitudinea sa. Însă Roboam a preferat sfatul tinerilor, al prietenilor săi din copilărie, și a răspuns emfatic: „*Degetul meu cel mic va fi mai gros decât coapsele tatălui meu; tatăl meu v-a bătut cu bice, dar eu vă voi bate cu scorpioane.*” (bice prevăzute cu

cârlige). Cuvintele acestea au dovedit îngâmfare și stupiditatea lui Roboam. Separându-se imediat de tânărul rege, 10 din cele 12 seminții israelite au renunțat să-i mai acorde sprijin casei lui David. Poporul l-a ucis cu pietre pe Adoram, slujbașul de stat însărcinat de rege cu strângerea impozitelor. Roboam însuși, temându-se că ar putea avea aceeași soartă, s-a întors în mare grabă la Ierusalim (I Împ. 12.1-20; II Cr. 10.1-19).

Iuda, o bună parte din sem. lui Beniamin și simeoniții i-au rămas credincioși tânărului monarh. El a mobilizat niște trupe speciale pentru a-și impune autoritatea, prin forța armelor, asupra triburilor răsculate, dar profetul Șemaia a reușit să-l convingă să renunțe la planul său războinic (I Împ. 12.21-24; II Cr. 11.1-4). Roboam s-a limitat la fortificarea cetăților lui Iuda și Beniamin și construirea de antrepozite (11.5-12). În momentul când rivalul său a ridicat doi viței de aur, unul la Betel, altul la Dan, aproape toți preoții și leviții s-au refugiat în Iuda și au întărit tronul lui Roboam; dar 3 ani mai târziu, însuși fiul lui Solomon s-a dedat la idolatrie (I Împ. 14.21-24; II Cr. 11.13-17; 12.1).

În al 5-lea an al domniei lui Roboam, Șisac, împăratul Egiptului, a invadat împărăția lui Iuda, a luat cetățile întărite, a cucerit Ierusalimul, a jefuit Templul și palatul regal (I Împ. 14.25-28; II Cr. 12.2-12) (V. *Faraon*, 1). Roboam a avut 18 neveste, 60 de concubine, 28 de fii și 60 de fiice (II Cr. 11.21). Abia, fiul său, a pretins că greșeala inițială a lui Roboam care a cauzat dezbinarea împărăției, s-ar fi datorat faptului că el fusese tânăr și fără experiență (13.1-12). Or, Roboam a devenit rege la vârsta de 41 de ani. El a domnit 17 ani și a murit pe la anul 915 î.Cr., puterea fiind preluată de fiul său Abia (I Împ. 14.21, 31; II Cr. 12.13, 16).

ROBUL (SLUJITORUL) DOMNULUI.

1. Cel ce-L recunoaște pe Domnul ca Dumnezeu al său și împlinește, cu sumpătate și credincioșie, voia Sa [de ex.: Avraam (Ps. 105.6); Moise (v. 26); David (Ps. 132.10); Isaia (Is. 20.3)].

2. Robul Domnului este menționat în Is. 40 - 66 (vezi, îndeosebi, 42.1-7; 49.1-7; 50.4-9; 52.13 - 53.12).

Profetul vede, în robul Domnului: a) pe *Israel*, poporul pe care și l-a ales El pentru a glorifica Numele Său printre Neamuri (44.1-2, 21; 45.4; 48.20; 49.3); dar profeția anunță că Israel va fi necredincios și că va cădea el însuși sub judecata lui Dumnezeu. De aceea: b) *Mesia* va fi adevăratul Rob al Domnului. El va aduce lumină și mântuire nu numai lui

Israel, dar și națiunilor de la marginile pământului (49.5-7; 52.13 - 53.12). Chiar și Targumurile îl asimilează pe Robul, devenit Om al durerii, din Is. 53 cu Mesia. Acest Rob, El Însuși fără păcat, Se identifică cu Israel pentru a-L reprezenta înaintea lui Dumnezeu. Luând locul păcătoșilor și fiind lovit în locul lor, El le va asigura o îndreptățire deplină (cf., îndeosebi: Is. 53.4, 5, 6, 8, 10, 11, 12). Pentru a îndeplini o astfel de lucrare, Robul Domnului trebuia să fie părtaș naturii divine (Ier. 23.5-6; Zah. 3.8-10) (V. *Isaia*).

RODA = *trandafir*. Servitoare a Mariei, mama lui Ioan-Marcu. După izbăvirea sa din temniță, prin intervenția unui înger, Petru vine să bată la ușa casei Mariei. Roda se duce să vadă ce însemna zgomotul respectiv; auzind glasul lui Petru, copleșită de bucurie, în loc să-i deschidă, ea aleargă să le dea de veste creștinilor care se rugau pentru el că apostolul se află la ușă. Petru trebuie să bată în continuare pentru a-i determina pe cei dinăuntru să-i dea drumul (F.A. 12.13-16).

RODANIM. Populație provenită din Iavan (I Cr. 1.7 în ebr.; Gen. 10.4 în Septuaginta și versiunea samaritană). Dacă Rodanim este lectura corectă, atunci acest termen îi vizează pe rodieni și pe locuitorii insulelor învecinate (din Marea Egee) (V. *Dodanim*; *Rodos*).

RODIE, RODIU. Înălțimea rodiului, *Punica granatum* (în ebr.: *rimmon*) variază între 3,5 și 4,5 m. Uneori, este depășită și această cifră. Frunzele sunt invers alungit-lanceolate. Ramurile prezintă uneori și câțiva spini. Petalele, în general, de un roșu-aprins ies dintr-un caliciu mare și gros. Fructul, de mărimea unei portocale, are coaja roșie, dură, și conține un mare număr de semințe, fiecare dintre acestea fiind înfiptă într-o pulpă de un roșu-aprins. Carnea fructului are un gust răcoritor, înviorător. Rodiul crește în stare sălbatică în Africa de N și în Asia occidentală. În timpurile biblice, rodiul se cultiva în Palestina pe întinse suprafețe (Num. 13.23-24; 20.5; Dt. 8.8; I Sam. 14.2; Cânt. 4.3, 13; 6.7, 11; 8.2; Ioel 1.12; Hag. 2.19). Din rodii presate, se obținea o băutură delicioasă (Cânt. 8.2).

Pe marginea mantiei marelui preot, clopoței de aur alternau cu rodii lucrate din stofă albastră (Ex. 28.33-34; 39.26). Fiecare din capitellurile celor doi stâlpi, ridicați în fața pridvorului Templului lui Solomon, avea câte 200 de rodii (I Împ. 7.20; II Împ. 25.17; II Cr. 3.16).

Notă arheologică

În 1988, Muzeul Național Evreiesc din Ierusalim a primit o donație de mare valoare: este vorba de o sculptură în fildeș, reprezentând o rodie, pe care se poate citi în paleo-ebraică: „*Dar sfânt pentru preoții Casei Domnului.*” Sculptura respectivă a fost examinată și fotografiată în anul 1979 de către un specialist în științele biblice. Acest savant, André Lemaire, a observat-o la un anticar, în orașul vechi al Ierusalimului. Ulterior, un necunoscut a cumpărat acest obiect care a ajuns în Elveția. Câțiva ani mai târziu, o persoană generoasă din orașul Basel l-a donat Muzeului Național Evreiesc. Rodia respectivă măsoară 43 mm înălțime și 23 mm în diametru, și este străbătută de un orificiu în care s-a aflat probabil o vergea sculptată. Ar putea fi vorba, așadar, de un sceptru, cu condiția ca această sculptură să nu fi servit la decorarea Templului (cf. rodiile de bronz care ornau cele două coloane de la intrarea Templului. V. *Iachin și Boaz*). Totuși inscripția ne face să credem că acest obiect a fost folosit de preoți în cadrul slujbelor Templului.

Paleografii sunt de părere că el datează de prin jurul anilor 750 î.Cr. Inscripția de pe umărul rodiei a fost realizată de mâna unui specialist, însă câteva caractere lipsesc, deoarece obiectul a fost spart. (V. ilustrația).

Inițial, paleografii au tradus inscripția astfel: „*Apartinând Templului Domnului, sfânt pentru preoți*”, însă mai recent ei au propus un alt text: „*Dar sfânt pentru preoții Casei Domnului.*”

În Orientul Mijlociu, s-au găsit numeroase sculpturi sub formă de rodie. Astfel, la Ugarit, acestea ornau un trepid de bronz (aprox. sec. XIII î.Cr.); două sceptre cu rodii sculptate au fost descoperite într-un templu păgân din Lachis; obiecte asemănătoare au fost scoase din niște morminte cipriote. Ramuri cu rodii apar și pe unele basoreliefuri asiriene care datează din sec. VIII î.Cr. (la Ninive, Kalah, Khorsabad) (V. *Ninive*).

Rezultă deci că rodia a fost un simbol (al fertilității?) foarte uzitat în antichitate. Descoperirea menționată mai sus nu este deloc surprinzătoare, căci Biblia menționează rodiile Templului lui Solomon și pe acelea care împodobeau poala mantiei marelui preot. Însă la ora actuală nu se cunoaște semnificația fructului reprodus pe acest sceptru, deoarece Sf. Scriptură nu dă nici un indiciu referitor la sceptrul propriu-zis.

Totuși inscripția este importantă fiindcă a permis datarea obiectului respectiv și relația sa cu Templul. De altfel, rodia aceasta este mai importantă decât toate celelalte care au fost date la iveală datorită faptului că ea reprezintă singurul vestigiu al Templului lui Solomon de care dispunem în prezent.



Vedere generală a rodiei sculptate



Caractere gravate pe umărul rodiei

RODOS, RHODOS = *trandafir*. Insulă din Marea Mediterană, aflată vizavi de coasta Cariei, la SV de Asia Mică. Dimensiunile insulei sunt: lungimea 72 km și lățimea 32 km. Portocalii și lămâii cunosc o mare răspândire. Datorită așezării sale la încrucișarea principalelor linii de cabotaj (rute de navigație de-a lungul coastelor maritime. *N. Ed.*), Rodosul a devenit un centru comercial la fel de important ca Alexandria și Cartagina. Capitala, care purta numele insulei, adăpostea faimoasa statuie care îl reprezenta pe Apollon și servea ca far. Acest colos, înalt de 32 m, ridicat între anii 300-288 î.Cr., s-a prăbușit, ca urmare a unui cutremur de pământ.

Aliată cu romanii, încă de la începutul sec. III î.Cr., insula se bucura de o oarecare independență (I Mac. 15.23), însă împăratul Claudiu o supune, pentru o perioadă de 9 ani, începând din anul 44 î.Cr. Mai târziu, Vespasian preia din nou controlul asupra Rodosului.

Corabia cu care călătorea ap. Pavel de la Assos spre Palestina, a acostat la Rodos (F.A. 21.1), localitate magnifică la data respectivă.

În anul 1310 d.Cr., cavalerii ordinului Sf. Ioan au luat insula în stăpânire. Așezându-se în fruntea rodienilor, ei le-au rezistat turcilor până în anul 1522. Cavalerii s-au predat, însă în anumite condiții, stabilindu-se apoi în insula Malta. (V. planșa-color de la finele volumului).

ROGA. (V. *Rohega*).

ROGHELIM, ROGLIM. Cetate galaadită, unde locuia Barzilai (II Sam. 17.27; 19.31). Identif. plauz.: pe valea er-Rujeileh, lângă Irbid.

ROGLIM. (V. *Roghelim*).

ROHEGA, ROGA, ROHGA = *șipător, gălăgios*. Descendent al lui Așer; din fam. lui Beria, din casa patriarhală a lui Eber (I Cr. 7.34).

ROHGA. (V. *Rohega*).

ROMA. Se crede, potrivit tradiției, că Roma a fost fondată în anul 753 î.Cr. de Romulus, care a devenit de la acea dată și primul ei rege. Micul stat roman a crescut cu repeziune, absorbindu-i pe vecinii săi apropiați, și a cunoscut 7 domnii succesive, dar tirania lui Lucius Tarquinius Superbus a constrâns populația să instaureze republica. Inițial, aceasta a fost condusă de numai câteva familii de patricieni, plebea trebuind să accepte guvernarea lor. Totuși oamenii de rând au obținut privilegiu după privilegiu, astfel că la un moment dat fiecare cetățean avea drept de vot. În epoca republicană, Roma și-a extins dominația peste întreaga Italie, apoi peste tot bazinul mediteranean.

Primul contact al Romei cu Asia datează de la anul 190 î.Cr., când armata romană l-a învins la Magnezia pe Antiochus cel Mare, regele Siriei. Roma și-a asumat protectoratul asupra unor orașe din Asia Mică (cf. I Mac. 1.10). Cuceririle care au urmat s-au produs, de cele mai multe ori, prin mijloace pașnice,

famiile regale interesate înclinându-se în fața superiorității romane.

În anul 63 î.Cr., Pompei a cucerit Iudeea

Acest lucru a avut loc imediat după ce transformase împărăția seleucizilor într-o provincie romană. Supusă din acel moment la plata unui tribut, Iudeea a obținut permisiunea de a avea un guvern propriu.

La Roma, rivalitățile politice au condus la formarea triumviratului Cezar, Pompei și Crassus. După moartea lui Crassus și înfrângerea lui Pompei, Cezar rămâne singurul suveran, dar dușmanii săi îl asasinează în anul 44 î.Cr. Războiul civil reîncepe. Antonius, Octavian și Lepidus au constituit un al doilea triumvirat, care a fost înlocuit de dictatura lui Octavian, în anul 31 î.Cr. Noul stăpân s-a autoproclamat ca împărat, atribuindu-și titlul de August. *Isus Cristos S-a născut sub domnia lui Octavian și a fost răstignit pe vremea lui Tiberiu*. Martirajul lui Iacov, fratele ap. Ioan, a avut loc sub domnia lui Claudiu (F.A. 11.28; 12.1-2). Cât despre ap. Pavel, acesta a făcut apel la Nero (25.11). Distrugerea Ierusalimului, proorocită de Domnul Isus (Mt. 24; Mc. 13; Lc. 19.41-44; 21.5-36) a avut loc în anul 70 d.Cr., la ordinul lui Titus, viitorul împărat. (V. *Cezar*).

Hotarele imperiului în epoca lui August

lată care erau acestea: Rinul, Dunărea, Eufratul, pustiul Africii, Oceanul Atlantic, Marea Neagră. Cucerirea unei părți din teritoriul Marii Britanii a avut loc sub domnia lui Claudiu. Traian a împins stăpânirea romană dincolo de Eufrat, astfel că el a sfârșit prin a îngloba, practic, întreaga lume civilizată cunoscută pe atunci.

Apoi, de-a lungul veacurilor, Imperiul Roman a mers în declin. Abuzurile și corupția din interior, precum și atacurile dușmane din exterior i-au pregătit ruina. Ultimul împărat al întregului Imperiu Roman a fost Theodosiu (379-395 d.Cr.). Cei doi fii ai săi au domnit, respectiv, unul peste Imperiul Roman de Apus, iar celălalt peste Imperiul Roman de Răsărit, care nu s-au mai reunit niciodată. Imperiul Roman de Apus s-a dezmembrat, și Roma a căzut în mâinile barbarilor germani, în anul 476. Unul dintre capii acestora, Odoacru, s-a proclamat rege al Italiei. Imperiul Roman de Răsărit a supraviețuit încă multă vreme, respectiv până la luarea Constantinopolului de către turci, în anul 1453.

Roma și-a făcut apariția pe scena Orientului biblic la o dată tardivă. În V.T., este doar

întrezărit profetic, în cartea lui Daniel (al 4-lea imperiu din cap. 2 și 7) (V. *Daniel*), însă în Evanghelii, puterea sa este necurmat prezentă. Evreii suportă cu îngrijorare ocupația romană care a însemnat pentru ei ofense de tot felul, biruri insuportabile, profanarea Templului. Caracterizați de un profund spirit naționalist, evreii doresc fierbinte un Mesia care să-i izbăvească de sub acest jug detestat. Cristos îi decepționează, deoarece El nu le face nici un serviciu pe plan politic. Mai mult, un judecător roman este cel ce pronunță sentința Sa de condamnare la moarte, executată de soldați romani prin răstignire, supliciu specific romanilor.

La început, existența Imperiului Roman a favorizat mult răspândirea Evangheliei. Timp de peste două secole, ordinea și stabilitatea instituite de Roma au asigurat un climat de pace și prosperitate. Excelentele rute militare, măsurile extreme luate pentru combaterea tâlhăriei la drumul mare, dezvoltarea traficului rutier și maritim, folosirea generalizată a limbii latine în Occident și a celei grecești, unitatea exterioară a Imperiului – toate acestea ofereau niște posibilități necunoscute până atunci pentru stabilirea unei religii universale. Pe de altă parte, dominația romană, după ce a desființat barierele rasiale și religioase, i-a apropiat pe oameni unii de alții. În sfârșit, adâncirea continuă a stricăciunii morale și abandonarea tot mai pronunțată a vechilor credințe păgâne au făcut ca inimile oamenilor să fie flămânde și însetate după o viață nouă și un adevăr eliberator. Interesul crescând pentru religiile misterelor era o dovadă vie în acest sens. Astfel că atunci când Evanghelia și-a făcut apariția, aceasta a găsit un puternic ecou în sufletele oamenilor. În cursul perioadei oglindite în cartea Faptele Apostolilor și în Epistole, autoritățile romane au avut, în general, o atitudine indulgentă față de creștini. Calitatea de cetățean roman i-a fost utilă ap. Pavel în mai multe rânduri. Din nefericire, o campanie de prigoană a fost declanșată deja sub domnia lui Nero, care i-a acuzat pe creștini de incendierea Romei. În continuare, ei au început să fie considerați trădători, din pricină că refuzau orice participare la religia păgână oficială și în special la cultul împăratului. La finele sec. I d.Cr., din porunca împăratului Domițian, au fost întemnițați și condamnați la moarte mari mulțimi de creștini. Persecuțiile împreună cu perioadele de relativă acalmie au durat două veacuri și jumătate. Dar cum *sângele martirilor este*

sămânța Bisericii, noua credință a câștigat din zi în zi tot mai mulți adepți. Prin *Edictul de la Milano* din anul 313, împăratul Constantin le-a acordat creștinilor și păgânilor libertăți și drepturi egale. Theodosiu a făcut din creștinism religia oficială a imperiului. (V. planșele-color *Colosseum, amfiteatru din Roma antică; Forumul din Roma și Macheta unei corăbii militare romane* de la finele volumului).

ROMAMȚI-EZER, ROMAMTHI-EZER, ROMAMETI-EZER = *eu am preamărit ajutorul*. Cântăreț, fiu al lui Heman (I Cr. 25.4). A fost plasat, împreună cu fiii și frații săi, în a 24-a ceată de cântăreți (v. 31).

ROMANI.

1. Locuitori ai Romei (I Mac. 8.1; F. A. 2.10) sau proveniți din acest oraș.

2. Magistrați; reprezentanți ai Puterii romane (Ioan 11.48; F.A. 25.16; 28.17).

3. Posesori ai cetățeniei romane, indiferent de locul lor de origine și de neamul din care proveneau (F.A. 16.21, 37, 38; 22.25, 26, 27, 29). *Legea Valeria* și *Legea Porcia* stipulau că nici un magistrat nu avea dreptul să ordone punerea în lanțuri, biciuirea sau execuția unui cetățean roman. Acesta nu putea fi condamnat la moarte decât prin voința poporului, adunat în *comices centuriates*, adunări plenare, votând prin centurii. Dacă, în ciuda legilor menționate mai sus, un magistrat sau un conducător oarecare făcea să fie biciuit un individ, acesta nu avea decât să strige: „*Eu sunt cetățean roman*”, și acțiunea judiciară era imediat suspendată, până când poporul avea să se pronunțe. Când împăratul exercita autoritatea supremă în locul poporului, recursul îi era adresat suveranului. La început, numai romanii care locuiau în capitală se bucurau de privilegiile rezervate cetățenilor romani, dar mai târziu, aceste drepturi au fost conferite: regiunilor și orașelor Italiei; peninsulei aproape în întregime și apoi localităților din afara acesteia. Caracalla (Marcus Aurelius Antoninus) (211-217 d.Cr.) le-a acordat calitatea de cetățean roman tuturor locuitorilor Imperiului Roman. Anterior, acest titlu se acorda persoanelor care făcuseră Statului anumite servicii. De asemenea, cetățenia romană putea fi cumpărată, chiar și de persoane cu reședința în localități sau regiuni care încă nu beneficiau de privilegii. Și unor sclavi puși în libertate (liberți) li s-a acordat cetățenia romană.

Toate acestea ne permit să înțelegem cum a fost posibil ca Pavel, persoană de origine

evreiască (Fil. 3.5), să fie cetățean roman. Claudius Lysias plătise foarte scump acest titlu (F.A. 22.28). Imediat ce a aflat că apostolul era cetățean roman, el a cerut să nu mai fie biciuit (F.A. 22.25-29). Autoritățile locale din Filipi au dispus ca Pavel și Sila să fie bătuți cu nuiele, fără a fi judecați, însă când pretorii au aflat că prizonierii erau cetățeni romani, le-au prezentat scuze și i-au pus în libertate (16.36-38). Înaintând un apel către Cezar, ap. Pavel a uzat de dreptul său de cetățean roman (25.11).

ROMANI - EPISTOLA.

Autorul

Ap. Pavel. El i-a dictat lui Tertiu textul Epistolei (16.22). Autenticitatea acesteia nu a fost niciodată contestată în mod serios. Ea reflectă din plin caracterul și stilul lui Pavel, care îl calificaseră pentru a redacta expunerea cea mai sistematică și mai completă a adevărilor privitoare la mântuire. Aluzii la această scrisoare sau citate din ea se găsesc la Clement de Roma, Ignatie, Justin Martirul, Polycarp, Hippolitos, Marcion, Canonul Muratorian, Versiunile Latină Veche și Siriacă. De la Ireneu încoace, Epistola a fost recunoscută în unanimitate ca paulină și canonică. Probele interne sunt la fel de convingătoare. Autorul se prezintă ca fiind ap. Pavel (1.1); ceea ce afirmă el despre sine nu se aplică decât marelui apostol al Neamurilor (11.13; 15.15-20). Stilul, logica argumentării, doctrina sunt în mod evident cele specifice lui Pavel. Nu este deloc surprinzător faptul că Epist. către Romani a jucat un rol atât de important în istoria Bisericii. Ea a exercitat o influență covârșitoare asupra lui Augustin, a Reformatorilor, a trezirii din Geneva din anul 1817 și a stat la baza oricărei importante reveniri la principiile fundamentale ale gândirii și credinței creștine.

Destinatarii

Biserica din Roma, fondată probabil de creștini convertiți datorită propovăduirii lui Pavel și a altor apostoli itineranți; în cap. 16, Pavel adresează salutări unui număr de 26 de persoane, repartizate în 5 Biserici de casă. Trecuseră deja mulți ani de la întemeierea Bisericii din Roma (1.8; 15.23). În sânul ei se aflau și câțiva evrei (2.17-18; 3.9; 4.1, 12), însă majoritatea membrilor săi erau de origine păgână (1.5-6, 12-14; 9.24-30; 11.13, 24, 28, 30; 15.15-16-17; cf. numele gr. și lat. din cap. 16).

Data

Epistola a fost scrisă în anul 57 sau 58. Pavel tocmai adunase colecta pentru creștinii

din Ierusalim (15.22-26) și se află pe punctul de a pleca în Palestina (F.A. 20.1-2). Așadar, redactarea Epist. către Romani se situează în cursul celei de a treia călătorii misionare, (cf. II Cor. 8.6; 13.1), în timpul celor 3 luni petrecute de apostol la Corint (F.A. 20.3).

Locul

Pavel scrie în casa lui Gaiu (Rom. 16.23; cf. I Cor. 1.14) și transmite salutări din partea lui Erast (Rom. 16.23), vistiernicul cetății Corint (cf. II Tim. 4.20). Fivi, diaconișă a Bisericii din Chencrea (localitate situată la câțiva km de Corint) va duce la Roma scrisoarea lui Pavel (16.1-2). Deci Corintul este locul redactării.

Conținutul

Epistola conține un expozeu al propovăduirii lui Pavel, mai sistematic decât în celelalte scrieri ale sale, și se adresează unor creștini care cunosc deja învățăturile fundamentale ale Evangheliei (15.14) și nu au nevoie decât de o dare de seamă și de o consolidare a credinței lor. Nu avem aici o expunere completă a doctrinelor creștine (nu se spune nimic despre a doua venire a lui Cristos; nu este evocată Masa Domnului; slujirile în Biserică sunt atinse tangențial), ci numai o privire de ansamblu asupra adevărilor fundamentale ale credinței.

Scopul

Pavel a dorit în repetate rânduri să-i vadă pe creștinii din Roma, pentru a asigura credinței acestor proaspăt convertiți un fundament solid (1.11, 15; 15.15-16), însă de fiecare dată a fost împiedicat s-o facă (15.17-22).

Nici chiar acum el nu se poate deplasa la Roma, deoarece va trebui să ajungă la Ierusalim pentru a duce colecta făcută pentru sfinții de acolo (15.30-32). Deci, el le scrie romanilor:

1. Pentru a pregăti vizita pe care dorea s-o întreprindă la Roma (15.24), înainte de a merge în Spania, și probabil că va face din această Biserică portul său de înregistrare occidental (așa cum era Antiohia pentru provinciile orientale). De aceea, Biserica trebuia să fie puternic ancorată în credință, deci bine echipată (1.11; 16.25). Or, ea nu beneficiase niciodată de învățătura unui apostol. Și atunci Pavel va merge să le expună tot planul lui Dumnezeu pentru mântuirea omenirii. Deci *scopul didactic* se atașează direct acestui scop imediat.

2. Pentru a-l sprijini deplin pe apostol, Biserica din Roma trebuie să fie refractară față de influențele iudaizantilor (16.17) și argumentele contradictorii (3.8, 31; 7.7, 13); să trăiască într-o unitate perfectă (14.1 - 15.13) și să nu manifeste nici o îndoială cu privire la Evanghelia propovăduită de apostol (1.18 - 13.14) și la principiile după care se călăuzește în lucrarea sa (15.17-21). Așadar, al doilea scop al Epistolei va fi unul *apologetic*.

3. Pentru ca să ajungă sănătos și teafăr la Roma, apostolul va trebui să treacă mai întâi prin Ierusalim, și are nevoie de protecție divină în capitala evreiască. De aceea, el solicită și din partea creștinilor romani sprijin în rugăciune (15.30-32). Pavel profită de această scrisoare pentru a reînnoi și a consolida relațiile personale care îl unesc cu creștinii din Roma. Aceste pasaje răspund deci unui *scop practic*.

4. Acestor diferite scopuri, li se mai poate adăuga unul *personal*: apostolul se află la o răscruce a activității sale misionare, având în urma sa o perioadă de lupte duse contra iudaizantilor și o serie de probleme pe care i le-au creat diferite Biserici din regiunile orientale ale bazinului mediteranean (îndeosebi Biserica din Corint). El profită de aceste câteva luni de răgaz la Corint, pentru a face un rezumat al gândirii și învățăturii sale, sub o formă cât mai sistematică și mai stabilă. Pe de altă parte, conștient de posibilitatea confruntării la Ierusalim cu o serie întreagă de dificultăți serioase cu rezultate imprevizibile, apostolul s-ar fi putut gândi să lase, cel puțin această Epistolă, Bisericii din capitala Imperiului și generațiilor viitoare, ca un testament spiritual care să sintetizeze esența a ceea ce el numește de altfel „*Evanghelia mea*” (cf. Rom. 16.25. *N. Ed.*).

Unitatea Epistolei

Oare Epist. către Romani a avut, de la început, forma actuală sau textul ei a fost completat ulterior? Două ipoteze principale prezintă un oarecare interes sub aspect literar, dar nu au nici o importanță doctrinală.

1. Epistola fiind destinată să circule din Biserică în Biserică, textul ei ar fi fost scurtat prin omiterea unor referințe locale (de ex., cuv.: „*în Roma*”, 1.7) și prin suprimarea cap. 15 și 16, însă fără a se aduce vreo atingere secțiunii doctrinale și recomandărilor practice. În sprijinul acestei ipoteze, se argumentează că doxologia din 16.25-27 figurează, în unele manuscrise, la sfârșitul cap. 14, sau

deopotrivă la finele cap. 14 și la finalul cap. 16. De asemenea, se avansează argumentul că Tertullian, Ireneu, Ciprian ș.a. nu citează nici un pasaj din cap. 15 și 16, capitole despre care Marcion nu vorbește nimic. Dar caracterul circumstanțial al acestor două capitole explică ușor aceste omisiuni. Teoria prescurtării nu se fondează deci decât pe prezența doxologiei la finele cap. 14, în unele manuscrise; argument șubred, mai ales că nici unul din manuscrisele de care dispunem la ora actuală nu prezintă Epistola sub o formă prescurtată.

2. Adepții celei de a doua ipoteze sunt de părere că textul original al Epistolei n-ar fi inclus cap. 16, care ar fi fost un bilet de recomandare a diaconitei Fivi către Biserica din Efes. Cât privește cap. 15, se relevă, pe drept, că acesta face corp comun cu cap. 14 și constituie continuarea logică a învățăturii despre spiritul de sacrificiu care trebuie să caracterizeze conduita celor tari față de cei slabi. În definitiv, cap. 15 se termină, la v. 33, printr-o binecuvântare asemănătoare aceluia care încheie și alte Epistole ale lui Pavel (II Cor. 13.11; I Tes. 5.23; II Tes. 3.16; Fil. 4.9) și reprezintă o concluzie naturală a Epist. către Romani. Cap. 16 ar fi un supliment.

La toate acestea, se poate răspunde astfel:

a) deseori, salutările surveneau după o doxologie, o binecuvântare, sau chiar după un *amin* (Fil. 4.20; II Tes. 3.16; cf. II Tîm. 4.18).

b) Cap. 16 face parte din Epistolă în toate manuscrisele de care dispunem în prezent.

c) Prezența la Roma a lui Acuila și a Priscilei este ușor de explicat. Ei se aflau în capitala Imperiului Roman în momentul când evreii au fost alungați de acolo printr-un decret imperial. Acest cuplu a locuit aproximativ un an și jumătate în Corint, după care l-a însoțit pe Pavel la Efes. Acolo, Acuila și Priscila s-au dedicat răspândirii învățăturilor creștine și au rămas în acest oraș cel puțin până când Pavel s-a întors de la Ierusalim. Probabil că după aceea ei s-au deplasat la Roma pentru a pregăti sosirea lui Pavel în capitală (F.A. 19.21).

d) Este foarte plauzibil ca Epenet, „*cel dintâi rod al Asiei*” (Rom. 16.5), convertit în provincia Asia, să se fi stabilit în Roma. Într-adevăr: creștinii, evreii și neevreii veneau din toate părțile în cetatea imperială. Epafra din Colose, Acuila din Pont, Irod tetrarhul ș.a. au mers la Roma.

e) S-a dovedit că numele creștinilor cărora li se adresează salutări în cap. 16 erau foarte frecvente la Roma.

f) Faptul că salutările sunt adresate unui număr ridicat de persoane nu impune ca toate acestea să fi fost cunoștințe personale ale

apostolului. Acvila, Priscila și alți creștini cu care corespondase el au putut foarte bine să-i menționeze, în scrisorile lor, pe acești credincioși plini de râvnă și serioși.

Planul

Spre deosebire de majoritatea Epistolelor lui Pavel (îndeosebi cea adresată creștinilor din Galatia cu care se aseamănă prin conținut), Romani frappează prin expunerea sistematică a doctrinei, prin tonul său calm și senin, prin argumentația sa logică și bine ordonată, prin stilul său concis, viu și energic. Introducerea (1.1-7) și salutările (cap. 16) sunt mai lungi decât ale altor Epistole, citatele din V.T. mai numeroase (peste o jumătate din citatele din V.T. cuprinse în epistolele pauline se află în Romani).

Introducere (1.1-17):

- adresă și cuvânt de salut (v. 1-7);
- relațiile lui Pavel cu Biserica din Roma (v. 8-16a);
- tema Epistolei (v. 16b-17).

I. Mântuirea prin credință (1.18 - 11.36)

A. Mântuirea individului (1.18 - 8.39)

1) Îndreptățirea fără faptele Legii (1.18 - 5.21)

a) Mânia lui Dumnezeu îndreptată (1.18 - 3.20):

- contra lumii păgâne (1.18-32);
- contra poporului evreu (2.1 - 3.8)
- deci, contra tuturor oamenilor (3.4-20)

b) Îndreptățirea prin Cristos (3.21-5.21)

- oferită tuturor păcătoșilor care cred (3.21-28)
- în conformitate cu mărturia V.T. (3.29 - 4.25)
- izvorul unei păci trainice cu Dumnezeu (5.1-11)
- o paralelă între păcat și har; o altă între Adam și Cristos (5.12-21)

2) Sfîntirea fără faptele Legii (6.1 - 8.17)

a) Credinciosul și păcatul (6.1-23)

- mort și înviat împreună cu Cristos (6.1-14)
- credinciosul este izbăvit din robia păcatului (6.15-23)

b) Credinciosul și Legea (7.1-25)

- credinciosul este mort față de Lege (7.1-6)
- care nu-l poate elibera de păcat (7.7-25)

c) Biruința asupra păcatului asigurată prin Duhul Sfânt (8.1-17)

- Care ne transmite o viață nouă (8.1-11)
- și face din noi copii ai lui Dumnezeu (8.12-17)

3) Glorificarea credinciosului (8.18-39)

- a) Mântuirea - un lucru nădăjduit (8.18-27)
- b) Mântuirea - un dar actual (8.28-30)
- c) Victoria finală ne este asigurată (8.31-39)

B. Mântuirea omenirii (9.1 - 11.36)

Introducere: tristețea resimțită de Pavel la gândul lepădării lui Israel (9.1-5)

De ce a fost respins Israel?

1) Dumnezeu este absolut suveran (9.6-29)

- a) El nu este legat printr-o filiație carnală (9.6-13)
- b) El poate să acorde daruri, după buna plăcere a voii Sale (9.14-24)
- c) Sf. Scriptură o dovedește (9.25-29)

2) Felul în care uzează Dumnezeu de suveranitatea Sa este pe deplin justificat (9.30 - 10.11)

- a) Israel a refuzat neprihănirea pe care a vrut El să i-o acorde (9.30 - 10.11)
- b) Israel nu a înțeles că mântuirea le fusese destinată tuturor oamenilor (10.12-21)

3) Lepădarea lui Israel nu este definitivă și are urmări binecuvântate (11.1-32)

- a) Este o respingere parțială (11.1-10)
 - b) Este o respingere temporară (11.11-15)
 - c) Avertisment adresat națiunilor (11.16-24)
 - d) Israel va fi restabilit (11.25-32)
- O concluzie: cuvinte de laudă la adresa lui Dumnezeu (11.33-36)

II. Trăirea prin credință (12.1 - 13.14)

A. Recomandări generale (12.1 - 13.14)

- 1) O nouă atitudine față de Dumnezeu și față de noi înșine (12.1-2)
- 2) O nouă relație cu semenii noștri (12.3-21)
 - exercitarea, cu umilință, a darurilor spirituale (12.3-8)

- dragoste față de ceilalți creștini care sunt mădulare ale Trupului lui Cristos (12.9-13)
- iubire față de toți oamenii (12.14-21)
- 3) O nouă relație cu Statul și noi raporturi sociale (13.1-10)
 - credinciosul și atitudinea sa față de autoritățile Statului (13.1-7)
 - credinciosul și atitudinea sa față de concetățenii săi (13.8-10)
- 4) O nouă perspectivă (13.11-14)

B. Recomandări speciale adresate romanilor (14.1 - 15.13)

- 1) *Nu judecați și nu tratați pe nimeni cu dispreț!* (14.1-12) Sau: atitudinea față de un frate mai slab în credință
- 2) *Nu răniți cugetul altuia!* (14.13-23)
- 3) *Urmați pilda lui Cristos!* (15.1-13)

Concluzii (15.14 - 16.27):

- 1) De ce le-a scris Pavel (15.14-21)
- 2) Proiectele apostolului (15.22-33)
- 3) Salutări (16.1-16)
- 4) Avertisment (16.17-20)
- 5) Salutări personale; doxologie (16.21-27).

ROMFA, ROMFAN. (V. *Remfan*).

ROMPHA, ROMPHAN. (V. *Remfan*).

ROST. (V. *Motiv*).

ROȘ, ROCH, ROSCH, ROSH = *căpetenie, prinț, suveran*.

1. Unul dintre fiii lui Benjamin; a coborât în Egipt împreună cu Iacov și fiii acestuia (Gen. 46.21). Roș nu a întemeiat un clan (Num. 26.38), deoarece, asemenea lui Er și Onan, a murit fără să lase moștenitori.

2. Un popor care vine din N și este menționat împreună cu Meșec și Tubal (Ez. 38.2-3; 39.1). Gesenius, un exeget german de la începutul sec. XIX și alți comentatori ulteriori îl asimilează pe Roș cu Rusia. Identif. incertă.

ROȘU. Termen care traduce cuv. ebr. *'adom*, derivat din *'admoni* = a fi roșu. Contrar cu ceea ce ne-am putea închipui, ac. cuv. nu se referă la culoarea părului, ci la aceea a tenului. Astfel, în Cânt. 5.10-11, este descris părul negru și corpul rumen (lit.: roșu) al preaiubitului Sulamitei. În Pl. 4.7, trupul nazireilor este, de asemenea, de culoare roșie. Esau și David aveau pielea roșie (Gen. 25.25; I Sam. 16.12; 17.42).

ROȘCOVĂ. Unul dintre alimentele folosite pentru hrana porcilor. Fiul risipitor, ajuns într-o stare de sărăcie lucie, ar fi dorit mult să poată mânca roșcove (Lc. 15.16). Este vorba de păstaia roșcovului (*Ceratonia siliqua*), care se mai numește *lîntea lui Pytagora* și *pâinea Sf. Ioan*. Roșcovului i se mai spune *arborele lăcustelor* și *smochinul Egiptului*. Acest copac cu o înfățișare atrăgătoare, cu frunze persistente, asemănătoare cu ale frasinului, atinge înălțimea de 9-12 m. Nu are spini și, de regulă, este foarte încărcat cu fructe. Roșcova măsoară 2 cm, uneori și mai mult. În timpuri de mare foamete, populația consumă roșcove crude, hrană rezervată de obicei cornutelor și porcinelor. Din pulpa păstăilor de roșcov, se extrage un sirop special.

ROȘU APRINS. Culoare roșie, obținută prin pulverizare cu cinabru (sulfură de mercur; Pliniu, *Ist. Nat.*, 33.38); se folosea la decorații murale și pentru vopsirea idolilor (Ier. 22.14; Ez. 23.14; Înț. 13.14). Cuv. ebr. *chachar* (șasar) este redat în gr. prin *miltos*, un termen mai larg, care desemnează toate tipurile de roșu de origine minerală. Membrii unor triburi se ungeau cu cremă roșie (Herod. 4.191, 194; 7.69).

ROUĂ. Picături de apă care apar noaptea, prin condensarea vaporilor la atingerea corpurilor reci. Sf. Scriptură folosește cuv. rouă în sens figurat, pentru a desemna tot ceea ce, fără zgomot și chiar în mod nevăzut, aduce învioreare și binecuvântare, așa cum este roua pentru vegetație (Dt. 32.2; Ps. 110.3; Pv. 19.12; Mica 5.6).

RUBEN = *vedeți un fiu!*

1. Fiul cel mai mare al lui Iacov și al Leii (Gen. 29.31-32; 35.23; 46.8; I Cr. 2.1; 5.1). Ruben a comis un păcat oribil, un incest (Gen. 35.22), dar când frații săi puneau la cale uciderea lui Iosif, Ruben, intenționând să-l scape din mâinile lor, le-a propus să-l arunce într-o groapă. Când Iosif a fost vândut ismaeliților din Madian, fratele său cel mai mare nu era de față. Disparația lui Iosif l-a afectat profund pe Ruben (Gen. 37.21-29). Douăzeci de ani mai târziu, în Egipt, Ruben le-a reamintit fraților săi că el nu atentase la viața lui Iosif (42.22-24). Când Iacov ezita să încuviințeze descinderea lui Benjamin în Egipt, Ruben i-a oferit pe cei doi fii ai săi, ca garanție pentru întoarcerea lui Benjamin (v. 37). Ruben a avut 4 fii: Enoh, Palu, Hețron și Carmi

(Gen. 46.8-9; Ex. 6.14; I Cr. 5.3). Pe patul de moarte, Iacov l-a privat pe Ruben de dreptul său de întâi-născut, din cauza păcatului comis de el cu Bilha (Gen. 49.3-4).

2. Trib alcătuit din descendenții lui Ruben. Teritoriul locuit de aceștia. Rubeniții se împărțeau în 4 clanuri, provenite din cei 4 fii ai fiului lui Iacov (Num. 26.5-11). La începutul sederii israeliților în pustie, șeful tribului a fost Elișur (Num. 1.5; 2.10; 7.30-35; 10.18). La acea dată, seminția lui Ruben număra 46 500 de bărbați, de la vârsta de 20 de ani în sus, în stare să poarte armele (1.20-21). La al doilea recensământ, 38 de ani mai târziu, numărul rubeniților scăzuse: nu au fost înscrși decât 43 730 de inși (26.7). Căpetenia lor se afla în fruntea corpului de armată constituit din ostași ai semințiilor lui Ruben, Simeon și Gad, cu un efectiv de 151 450 de oameni (Num. 2.10, 16). Reprezentantul sem. lui Ruben între cele 12 iscoade trimise în recunoaștere în țara Canaanului a fost Șama, fiul lui Zacur (13.4). Rubeniții Datan, Abiram și On i s-au alăturat lui Core, levitul care a inițiat răscoala îndreptată contra lui Moise și a lui Aaron (16.1-50; 26.9; Dt. 11.6) (V. *Core*, 4).

După înfrângerea lui Sihon și Og, gadiții, rubeniții și o jumătate a sem. lui Manase i-au cerut lui Moise permisiunea de a se stabili pe malul răsăritean al Iordanului, regiune bogată în pășuni și de aceea foarte potrivită pentru numeroasele lor turme de cornute mari și mici. Moise a consimțit, punându-le condiția ca aceștia să pună o bună parte din războinicii lor la dispoziția celorlalți israeliți, spre a le ușura cucerirea Canaanului (Num. 32.1-42; Ios. 18.7). Așadar, rubeniții, gadiții și o jumătate a sem. lui Manase au participat la toate expedițiile militare conduse de Iosua (Ios. 4.12). Ei s-au întors victorioși la moșiile lor; apoi au ridicat un altar comemorativ, care a provocat indignarea celorlalți israeliți. Aceștia au renunțat la proiectul de a porni cu război contra lor când au aflat că acest altar nu era destinat nici arderilor-de-tot, nici jertfelor de ispășire (22.1-34). Rubeniții nu li s-au alăturat fraților lor pentru a lupta contra lui Sisera, ceea ce le-a atras reproșuri din partea Deborei (Jud. 5.15-16).

Urmașii lui Ruben au pornit o expediție militară contra hagareniților, i-au învins și, după ce i-au trecut prin ascuțișul săbiei, le-au luat bunurile și au pus stăpânire pe teritoriul lor, pe care l-au ocupat până la ducerea israeliților în captivitate (I Cr. 5.18-22).

Profetul Ezechiel, procedând la repartitia teoretică a pământurilor recucerite de Israel,

indică teritoriul lui Ruben și dă acest nume uneia dintre porțile Ierusalimului reconstruit (Ez. 48.31). Cartea Apocalipsei menționează 12 000 de rubeniți printre cei 144 000 de slujitori însemnați cu pecetea divină (Ap. 7.5).

Pe vremea primei împărțiri a Canaanului între copiii lui Israel, Ruben era limitat la E de amoniți, la S de pârâul Arnon (Num. 21.24), la V de Marea Moartă și Iordan (Ios. 13.23). Hotarul nordic pleca de la Iordan, la S de Bet-Nimra, și atingea Hesbonul (Ios. 13.17, 26; 21.37; Num. 32.36; Ios. 13.27). În interiorul acestor limite, se aflau: Aroer, la poalele văii Arnonului; cetatea din mijlocul văii; toată câmpia Medeba; Hesbonul și localitățile suburbane [Dibon, Bamot-Baal, Bet-Baal-Meon, Iahța, Chedemot, Mefaat, Chiriataim, Sibma, Teret-Haşahar, Bet-Peor, pantele Pisgăi, Bet-leșimot; cu alte cuvinte, paștea sudică a împărăției amonite în fruntea căreia se aflase regele Sihon (Ios. 13.15-23)]. Patru cetăți, respectiv Bețer, Iahța, Chedemot și Mefaat, împreună cu împrejurimile lor le-au fost atribuite leviților care descindeau din Merari (Ios. 21.7, 36, 37; I Cr. 6.48, 63, 78, 79). Bețer, prima din aceste localități, era și cetate de scăpare (Ios. 20.8; I Cr. 6.78).

Rubeniții erau expuși atacurilor moabiților, vecinii lor imediați; de asemenea, erau ținta triburilor de nomazi dedați la jaf care, venind din pustie, puteau invada teritoriul lui Ruben dinspre E și S. Comparând lista de mai sus a cetăților rubenite cu aceea a cetăților moabite, incidental menționate în Is. 15; 16; Ier. 48 și pe *Piatra Moabului* (v. ac. cuv.), se poate constata că, pe vremea lui Meșă și a profeților Isaia și Ieremia, teritoriul lui Ruben fusese mult diminuat ca urmare a cuceririlor moabite. Regiunea respectivă este un platou în întregime prielnic agriculturii.

RUBIN. (V. *Pietre scumpe*).

RUCHAMA. (V. *Ruhama*).

RUDĂ, RUDENIE. La israeliți, familia prezenta o mare importanță, căci clanul și tribul reprezentau unitatea socială de bază, cel puțin până în preajma dezbinării împărăției, respectiv sub domnia lui David și a lui Solomon.

Familia avea datoria să-și protejeze membrii și să prevină lezarea drepturilor lor (Gen. 34.1-31).

În Bibliile noastre, numeroși termeni ebr. și gr. au fost redați prin rudă, rudenie. Astfel,

cuv.: *moda'* și *moda'at*, derivate din *yada'* (a cunoaște) apar în Rut 2.1 și 3.2, unde Boaz este prezentat ca fiind rudă cu Naomi și cu Rut. *Che'er basar* înseamnă, lit.: *din carnea trupului său*. Această expresie apare în Lv. 18.6; 25.49. Cuv. *go'el* se aplică rudelor apropiate (I Împ. 16.11); de asemenea, el indică persoana responsabilă sau cu drept de răscumpărare. Acest drept obliga cea mai apropiată rudă a unei persoane ale cărei bunuri deveniseră proprietatea unui străin să răscumpere bunurile respective, pentru ca patrimoniul să rămână în familie. În Rut 2.20, Boaz este unul dintre cei ce aveau drept de răscumpărare față de Naomi și Rut. *Go'el* se referă, de asemenea, la răzbunătorul sângelui, adică acel membru al familiei care trebuia să răzbune moartea unei rude (Ex. 21.14; Num. 35.16-19).

În N.T., cuv. gr. *syngenēs* (Mc. 6.4; Lc. 21.16) se aplică îndeosebi Elisabetei, rudenia Mariei (Lc. 1.36). În Rom. 9.3, Pavel îi numește pe israeliți „*frații mei, rudele mele trupești*”, arătând prin aceasta că toți evreii sunt uniți într-una și aceeași familie. În Rom. 16.7, Pavel îi numește pe Andronic și Iunia „*rudele mele*”, ceea ce poate semnifica fie tovarășii săi de lucru de naționalitate evreiască, fie membri ai familiei sale trupești. Domnul Isus afirmă, cu câteva ocazii speciale, prioritatea legăturilor spirituale în familia lui Dumnezeu asupra relațiilor de familie naturale (Mt. 10.37; 19.29; Lc. 14.26). Primii creștini au recunoscut realitatea acestor legături, spunându-și unii altora *frate* și *soră*. Totuși aceste relații noi nu trebuie să-i facă pe creștini să uite de obligațiile pe care le au față de rudele lor trupești (I Tim. 5.8).

RUDENIE. (V. *Rudă*).

RUF, RUFUS = *roșu*. Fiul acelui Simon din Cirena care a fost silit să ducă crucea lui Cristos (Mc. 15.21). Poate că este una și aceeași persoană cu creștinul Ruf căruia ap. Pavel îi transmite salutări (Rom. 16.13).

RUG, COPĂCEL, MĂRĂCINE.

1. Termeni prin care s-au tradus cuv. ebr. *seneh* și cuv. gr. *batos* (Lc. 6.44). Rugul pe care Moise l-a văzut arzând și din mijlocul căruia îi vorbea Domnul (Ex. 3.2-3; Dt. 33.16; Mc. 12.26). Tristram crede că era vorba de *Acacia vera* sau *nilotica*, o specie de salcâm numită și *spinul Egiptului*, arbust sterp, spinos, cu frunze lobate și flori albe. Atinge

cca 4 m înălțime și este răspândit în numeroase regiuni din Africa, în Peninsula Sinai, în Palestina și pe țărmurile Mării Moarte. Substanța care se prelinge, în mod natural, din tulpina și ramurile acestui arbust se solidifică în contact cu aerul și se vinde sub numele de *gumă arabică*.

2. Copăcel numit *siah* în ebr. (Iov 30.4, 7; Gen. 2.5), destul de înalt pentru a ține un pic de umbră (Gen. 21.15).

3. Rug al cărui nume ebr. este *nahalol* (Is. 7.19). Unele versiuni au redat ac. cuv. prin *pășuni* sau *imașuri*. (V. *Salcâm; Spin*).

RUGĂCIUNE. A se ruga înseamnă a comunica cu Dumnezeu. Creatorul lumii și Împăratul universului nu este o ființă impersonală, ci un Dumnezeu dispus să-i asculte pe oameni. Legile Sale nu-L constrâng; El poate să le modifice sau să Se folosească de ele și să exercite o influență pozitivă asupra sentimentelor, voinței și inteligenței omului. Rostirea rugăciunilor și împlinirea lor sunt incluse în planul Său chiar de la începutul creației pe care o susține prin prezența Sa permanentă. Rugăciunea este înăscută inimii omenești: când se află în strâmțorare, omul strigă către Dumnezeu Care cere ca fiecare om să se roage personal, însă nu acceptă decât cererile rostite cu dreptate. Rugăciunea celui rău este o urăciune înaintea Domnului (Pv. 15.29; 28.9). Numai cei ce nu practică păcatul au dreptul să se apropie de Dumnezeu prin rugăciune. Atitudinea de răzvrătire contra autorității divine trebuie să înceteze, iertarea trebuie să fie solicitată. Rugăciunea, care este părtășia copilului lui Dumnezeu cu Tatăl său ceresc, include adorarea, mulțumirea, mărturisirea, cererea (Nem. 1.4-11; Dan. 9.3-19; Fil. 4.6). Așa s-a rugat poporul Domnului de-a lungul veacurilor. Rugăciunea este deci vărsarea inimii înaintea Creatorului nostru, iar răspunsul Lui este revărsarea binecuvântărilor Sale (I Împ. 9.3; Ez. 36.37; Mt. 7.7). Domnul ascultă orice rugăciune sinceră; El are milă de toate creaturile Sale (Ps. 65.3; 147.9). Iacov, citând un exemplu istoric, conchide: „*Mare putere are rugăciunea fierbinte a celui neprihănit*” (în textul fr.: „*Rugăciunea fierbinte a dreptului are o mare eficiență*.” N. Ed.) (Iac. 5.16). Domnul Isus le promite ucenicilor Săi: „*Orice veți cere în Numele Meu, voi face.*” (Ioan 14.13). Convins că numai Dumnezeu cunoaște care ar putea fi consecințele finale, bune sau rele, ale ascultării unei rugăciuni, credinciosul acceptă mai dinainte răspunsul afirmativ sau

negativ al Domnului său. Adresându-se creștinilor, ap. Ioan formulează astfel doctrina rugăciunii: „*Îndrăzneala pe care o avem la El este că, dacă cerem ceva după voia Lui, ne ascultă.*” (I Ioan 5.14). Răspunsul la rugăciunile noastre va fi acela pe care l-am dori și noi, dacă am avea lumina care ne lipsește. De aceea, în anumite cazuri, refuzul Domnului de a ne împlini cererile este cea mai aleasă binecuvântare. Cel ce se roagă într-un mod corespunzător se încrede pe deplin în înțelepciunea Stăpânului său.

Rugăciunea credinciosului trebuie să fie rostită *în Numele Domnului Isus Cristos*, fără Care nici un păcătos nu are acces înaintea lui Dumnezeu. Trebuie ca noi să ne apropiem de un Dumnezeu preasfânt, și nu putem face lucrul acesta bizuindu-ne pe niște merite personale, care nu sunt decât o iluzie deșartă, ci pe acelea ale lui Cristos: El ne-a spălat de păcatele noastre prin sângele Său și a făcut din noi împărați și preoți. Rugăciunea se adresează Dumnezeului de 3 ori sfânt: Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt. Fiecare dintre cele 3 Persoane ale Sf. Treimi este invocată în formula de binecuvântare apostolică: „*Harul Domnului Isus Cristos și dragostea lui Dumnezeu, și împărtășirea Sfântului Duh, să fie cu voi cu toți!*” (II Cor. 13.13). Credinciosul care se roagă îl imploră, de asemenea, pe Cristos cel înviat din morți, așa cum făceau și primii creștini (I Cor. 1.2). Ștefan, murind ca martir, se roagă Domnului Isus, iar Pavel îi adresează cereri și mulțumiri. Cei răscumpărați proclamă gloria și suveranitatea Sa (F.A. 7.59-60; II Cor. 12.8-9; I Tes. 3.11; I Tim. 1.12; Ap. 1.5-6).

Rugăciunea este adresată lui Dumnezeu *prin Duhul Sfânt* (Ef. 6.18). Numai El știe ce este potrivit să cerem, pentru a ne păstra pe linia voii lui Dumnezeu. Rugăciunea pe care El o alcătuiește în inima noastră va fi ascultată în mod sigur, cu condiția ca nimic, în gândurile sau în purtarea noastră, să nu constituie o piedică în calea rugăciunilor noastre (I Tim. 2.8; I Pet. 3.7).

Atitudinea care trebuie să fie adoptată în rugăciune: în general, israeliții se rugau stând în picioare (I Sam. 1.26; Dan. 9.20; Mt. 6.5, etc.). Totuși, îngenuncherea ar putea fi semnul unei dedicări mai profunde (II Cr. 6.13; Ezra 9.5; Dan. 6.10; Lc. 22.41, etc.). În ambele cazuri, mâinile celor ce se rugau erau întinse spre Dumnezeu (I Împ. 8.22; Nem. 8.6; Pl. 2.19; 3.41) sau spre Casa Domnului (Ps. 28.2; II Cr. 6.29). Șederea îndelungată în această poziție era

foarte obositoare, astfel că Moise s-a așezat pe o piatră, în timp ce Aaron și Hur îi sprijineau brațele (Ex. 17.11-12).

În semn de umilință, credincioșii se mai rugau uneori aruncându-se cu fața la pământ (Nem. 8.6; I Împ. 18.42; II Cr. 20.18; Ios. 7.6). Daniel recurge la rugăciune și cereri, postind în sac și cenușă (9.3; cf. Ps. 35.13). Cel ce venea cu pocăință înaintea lui Dumnezeu se judeca pe sine însuși, bătându-se în piept (Lc. 18.13).

După dărâmarea Templului, rugăciunea a luat locul jertfelor. Talmudul reglementează, cu lux de amănunte, diferitele tipuri de rugăciuni, ordinea lor, atitudinea lor specifică. Vechii rabini considerau purtatul filacterelor (v. ac. cuv.) în timpul rugăciunii, drept un lucru de maximă importanță.

RUGĂCIUNEA SACERDOTALĂ Cea mai lungă rugăciune a lui Isus, redată în Sf. Scriptură și consemnată în Ioan 17.1-26. A fost numită *sacerdotală* deoarece ea constituie actul Marelui Preot al omenirii, Care își începe slujba Sa preoțească prin a Se da pe Sine Însuși lui Dumnezeu, împreună cu tot poporul Său, și mijlocește pentru credincioșii din vremea Sa și pentru cei ce aveau să se întoarcă la Dumnezeu în viitor.

De obicei, rugăciunea aceasta este împărțită în 3 secțiuni:

1. *Isus Se roagă pentru propria Sa glorie* (v. 1-5).

a) El L-a *glorificat* pe Tatăl prin ascultarea Sa și îl mai *glorifică* prin aceea că le-a dat viața veșnică alor Săi (v. 2, 4); în felul acesta, credincioșii îl *vor cunoaște* pe Tatăl și pe Fiul (v. 3).

b) Cristos îi cere Tatălui să-L *glorifice* (v. 1, 5), prin a-l acorda gloria vizibilă (Shekinah) pe care o avusese la El înainte de a veni pe pământ.

2. *Isus Se roagă pentru credincioșia ucenicilor Lui* (v. 6-19).

a) El i-a *luminat* prin faptul că le-a făcut cunoscut Numele Tatălui și le-a dat cuvintele Sale (v. 6, 8, 14), i-a *păzit*, pentru ca să nu piară (v. 12) și i-a *trimis* în lume, așa cum a fost trimis El Însuși (v. 18).

b) El îi cere Tatălui să-i *păstreze* în unitate, în Numele Său, și să-i *păzească* de Cel Rău (v. 12, 15), să-i *umple* de bucuria deplină a Fiului (v. 13) și să-i *sfințească* în și prin adevăr (v. 17, 19).

3. *Isus Se roagă pentru unitatea Bisericii* (v. 20-26).

a) Unitate (*doctrinală*) cu apostolii (v. 20), unitate (*de esență*) cu Tatăl și cu Fiul (v. 21, 23)

și *părtași gloriei* Fiului (v. 22), în vederea depunerii unei mărturii credibile în fața lumii.

b) Această Biserică, destinată a *contempla gloria Fiului în ceruri* (v. 24), deja a beneficiat, în așteptarea împlinirii acestei promisiuni, de *revelația Sa* și este obiectul *dragostei* și *prezenței Sale* (v. 25-26).

RUGINĂ. (În gr.: *ios*). Solidificare (concreționare) corodantă: rugina fierului, coalea aluminiului, înnegrirea aurului și argintului (Iac. 5.3). Cuv. gr. *brōsis*, care înseamnă „*cel ce mănâncă, cel ce cauzează coroziunea*” apare în Mt. 6.19-20.

RUHAMA, RUCHAMA, RUKHAMA, RUHAMA, PREAIUBITA = *cea care a obținut îndurare*. Unul din numele simbolice cu care se vor saluta copiii lui Iuda și ai lui Israel (Os. 2.1).

RUKHAMA. (V. *Ruhama*).

RUMA = *înălțime, loc elevat*. Localitatea de reședință a bunicului regelui Ioiachim (II Împ. 23.36). Ar putea fi vorba despre Aruma, cetate de lângă Sihem (Ant. 10.5.2), sau de Ruma din Galileea (Răzb. 3.7.21), identifi. la Khirbet Rume, la 9,5 km N de Nazaret.

RUSALII. (V. *Sărbătoarea săptămânilor*).

RUȘINE. [(În ebr.: *boch* (boș) = a avea rușine; *bochet* = rușine, jenă; unul dintre termenii care îi corespund, în gr., este *aischunê*).]

În versiunile noastre biblice, numeroase cuv. ebr. și gr. au fost redactate prin *rușine*, termen care are o semnificație foarte largă. El vizează, în primul rând, sentimentul de dezonoare sau rușinea resimțită de către o persoană care a fost umilită, înjosită (Ps. 6.11; 22.5-7; Is. 1.29). Apoi, ac. cuv. se aplică omului care, printr-o conduită necorespunzătoare, este o pricină de ocară pentru alții. *Falsa rușine* descrie starea celui ce are scrupule exagerate, precum și timiditatea nejustificată. Rușinea mai este un termen insultător, folosit cu privire la idoli (Ier. 3.24; 11.13).

La început, Adam și Eva, deși erau goi, nu cunoșteau rușinea (Gen. 2.25), însă după căderea în păcat, lucrurile s-au schimbat. Rușinea a apărut ca un semn al despărțirii lor de Dumnezeu, fiindcă păcatul produce rușine (Ez. 36.32; Rom. 6.21). În ziua mântuirii, rușinea va dispărea (Is. 61.7). În V.T., goliciunea este întotdeauna asociată cu rușinea. Găsim acești doi termeni în profețiile referitoare

la robia cu care Dumnezeu îi amenința pe israeliți sau pe vecinii lor. Într-adevăr, în majoritatea cazurilor, prizonierii erau duși în captivitate în pielea goală. De aceea, cuv. *rușine* era uneori un eufemism care indica organele sexuale.

Omul nepocăit nu știe de rușine (Ier. 3.3) până când nu suferă pedeapsa Domnului (Ps. 78.66; 132.18; Is. 37.26-27). Orgoliosul invitat să se așeze pe un loc inferior este, prin acest gest, făcut de rușine (Lc. 14.9). La figurat, națiunile necredincioase, ajunse sub judecata lui Dumnezeu, vor cădea pradă rușinii și ocării, pentru că li se va descoperi goliciunea (Babilonul: Is. 47.1 și urm.; Ierusalimul: Os. 2.5, 12). În prezența lui Dumnezeu, necredincioșii, închinătorii la idoli, vrăjmașii poporului lui Dumnezeu, etc. vor fi acoperiți de rușine (Ps. 35.4; 83.16; 97.7; Dan. 9.7). Omul care se sprijină pe Domnul și nădăjduiește în El nu va fi dat de rușine (Ps. 25.3). Cristos nu Se rușinează să-i numească pe oameni frații Săi (Evr. 2.11). Cel ce crede în Domnul Isus nu va fi dat de rușine (Rom. 9.33), dar în Ziua Judecării El Se va rușina de cei ce-L vor fi dezonorat (Mc. 8.38; Lc. 9.26; cf. Lc. 12.8 și urm.).

În opinia ap. Pavel, nu avem nici un motiv să ne rușinăm de Evanghelie, pentru că ea este puterea lui Dumnezeu pentru mântuirea tuturor păcătoșilor (Rom. 1.16). În II Cor. 4.2, Pavel îi sfătuiește pe creștini să umble în sfințenie și să refuze lucrurile rușinoase care se fac în ascuns. În I Cor. 11.2 și urm., el consideră că bărbatul care se roagă sau proorocște cu capul acoperit îl dezonoarează pe Dumnezeu, deoarece prin acest gest el nesocotește poziția de autoritate pe care Dumnezeu i-a conferit-o bărbatului. Pe de altă parte, femeia care se roagă sau proorocște cu capul dezvelit face de rușine pe soțul ei, căci, reprezentând Biserica în relație cu Cristos, ea trebuie să manifeste supunere.

RUT. O tânără moabită, căsătorită inițial cu Mahlon din Betleem, fiul lui Elimelec și al Naomei. Acest Mahlon a locuit în țara Moabului, împreună cu părinții și fratele său, din cauza foametei care bântuise peste ținutul lui Iuda. După decesul celor 3 bărbați, Rut și-a părăsit țara natală și s-a alipit de soacră-sa Naomi, în momentul întoarcerii acesteia la Betleem.

Tânără moabită a cules spice pe ogoarele lui Boaz, una dintre rudele lui Elimelec. Boaz a primit-o cu bunăvoință. Potrivit datinei, un bărbat din neamul lui Mahlon trebuia s-o ia

de soție pe tânăra văduvă. Boaz a acceptat să se căsătorească cu Rut, după ce bărbatul cel mai îndreptățit să facă lucrul acesta, a renunțat la dreptul său de răscumpărare. Căsătoria dintre Boaz și Rut nu s-a încheiat strict după legea leviratului expusă în Dt. 25.7-10 (cf. Rut 1.11-13), căci Boaz nu era fratele lui Mahlon. Când văduva unui bărbat, decedat fără nici un copil și fără frate, voia să-și vândă pământul, trebuia, potrivit datinei, ca ruda cea mai apropiată sau moștenitorul defunctului să răscumpere proprietatea văduvei. În acest caz, pământul rămânea în posesia familiei. De asemenea, se obișnuia ca ruda respectivă, potrivit legii leviratului, să se căsătorească cu văduva, pentru a nu-și compromite propria sa moștenire (3.9; 4.5-6). Asumarea unor asemenea obligații era privită ca un act de generozitate și de loialitate față de familie. Fiul născut dintr-o asemenea căsătorie era socotit, din punct de vedere legal, ca fiu al defunctului (4.5, 10, 14, 17) și îl moșteneau potrivit dreptului de întâi-născut.

RUT - CARTEA

Autorul

Autorul cărții este necunoscut. Talmudul babilonian o atribuia lui Samuel, ceea ce este improbabil, cartea datând, în forma sa actuală, cel puțin de pe vremea lui David. Personajul principal este o tânără moabită care, deci, aparținea unui popor provenit din Lot (Gen. 19.37). Numai că moabiților, ca urmare a atitudinii lor ostile față de Israel (Dt. 23.4-5; Num. 22-24; Ios. 24.9; Jud. 11.7), Dumnezeu le-a retras dreptul de a intra în adunarea poporului Său (Dt. 23.3-6; Nem. 13.1). Cartea aceasta este o dovadă că Dumnezeu nu-și aplică legile cu o rigurozitate absolută, ci El știe să le adapteze în favoarea celor cu inima curată.

Data

Faptele relatate în carte se desfășoară pe vremea Judecătorilor. Unii au sugerat epoca lui Șamgar (Jud. 3.31) sau a lui Ghedeon, când Israel suferea mereu de foame, ca urmare a incursiunilor madianiților (Jud. 6.2-6). Povestirea acoperă o perioadă de vreo 15 ani, anterioară cu cel puțin 60 de ani nașterii lui David. Ea se situează într-o epocă foarte frământată a istoriei lui Israel, marcată de instabilitate și decadență religioasă și morală. Tocmai de aceea strălucitele trăsături de caracter ale personajelor sale se impun cu și mai multă forță în acest cadru atât de sumbru.

Redactarea cărții nu a putut avea loc decât pe vremea regelui David (4.22), în nici un caz

în timpul domniei lui Solomon, căci numele acestuia nu figurează în genealogie. Unii comentatori au fost de părere că Rut a fost redactată după întoarcerea israeliților din robia babilonică, dar vocabularul folosit este vechi (asemănător pasajului din Jud. 5), iar stilul cu mult mai sărac în cuvinte de proveniență străină decât al cărților Estera și Cronici. Pe vremea lui Rut, Israel întreținea relații amicale cu Moabul (I Sam. 22.3-4). Scriitorul nu face nici o remarcă peiorativă cu privire la căsătoria lui Boaz cu Rut și nu manifestă nici o jenă menționând-o, elemente care indică o redactare anterioară exilului babilonian. De fapt, după întoarcerea israeliților din Babilon, căsătoria unui evreu cu o moabită era considerată ca un lucru dezonorant. Ipoteza că Rut ar constitui un pamflet la adresa măsurilor luate de Ezra și Neemia contra căsătoriilor mixte este lipsită de orice fundament. Și acum, o dovadă că textul cărții a fost definitivat la mult timp după consumarea evenimentelor relatate: obiceiul scoaterii încălțămintelor, în scopul atestării unei convenții, este prezentat ca ceva perimat (Rut 4.7).

Faptele se petrec la Betleem, locul de origine al lui David și al Mesiei. Evident, nu este la voia întâmplării faptul ca acest episod, care a dat naștere unui strămoș al lui David și nașterea *Fiului lui David* cel făgăduit să se petreacă în același cadru. Ogoarele pe care a spicuit tânăra văduvă vor fi martore, câteva secole mai târziu, ale vestirii nașterii Mântuitorului lumii (Lc. 2.8-14). Care nu era Altul decât Unul dintre îndepărtații urmași ai lui Rut (Mt. 1.5).

Conținutul

Nu este vorba despre o legendă, ci avem în față o povestire istorică, transmisă prin viu grai, din generație în generație. În definitiv, cine ar fi cutezat să inventeze că printre strămoșii lui David s-a numărat și o femeie de origine moabită? Veridicitatea acestei afirmații este confirmată de Mt. 1.5. Cel puțin până în sec. I î.Cr., Rut se afla printre cărțile istorice, după Judecători (potrivit cu locul care îi fusese rezervat în Septuaginta și după mărturia lui Josephus și a unor vechi autori creștini). Ea a fost inclusă în Scrieri (*Ketubim*, cărțile poetice); desigur, din pricina utilizării sale pentru lectura publică cu prilejul sărbătorii Rusaliilor (care era și sărbătoarea secerișului; cf. Rut 2). Cartea este o preamărire a prieteniei (Rut = prietena), a pietății filiale, a solitudinii față de cei ce au trecut prin

încercări (Boaz nu era obligat să se căsătorească cu Rut, nefiind fratele soțului ei care murise), a fidelității în relațiile umane și a credinței în Dumnezeu.

Scopul

Scopul urmărit de autor pare să fi fost să arate cum *mâna Domnului* (1.13) a condus împrejurările, pentru a introduce în șirul strămoșilor lui David o străină, ca reprezentantă a națiunilor păgâne care vor veni să se așeze, într-o bună zi, sub steagul Unuia dintre urmașii săi. Tradiția rabinică a văzut în Rut modelul femeii prozelite, astfel că expresia *a se adăposti sub aripile Domnului* (2.12) devenise sinonim cu *a se converti la iudaism*.

Numeroase alte învățăminte se desprind din cartea aceasta. De ex.: Domnul Se ocupă de cei necăjiți care se încred în El. *„Dumnezeu nu este părtinitor, ci, în orice neam, cine se teme de El și lucrează neprihănire este primit de El.”* (F.A. 10.34-35). Păgânii vor beneficia de promisiunile mesianice (Mt. 8.11). Dumnezeu folosește uneori circumstanțele potrivnice pentru a le schimba într-o binecuvântare [dacă nu era foametea (1.1), Rut nu ar fi avut parte niciodată de onoarea care i-a fost rezervată, de veacuri, în lumea întreagă].

Caracteristici

Cartea utilizează toate procedeele artistice specifice poeziei ebraice (paralelisme, asonanțe, aliterații, pasaje ritmate). Rut este una dintre capodoperele literaturii mondiale (Benjamin Franklin a citit-o într-o zi unor critici literari parizieni, care nu și-au ascuns admirația... până în clipa când și-au dat seama că această *nuvelă* era luată din Sf. Scriptură).

Structura cărții este clasică: o introducere (1.1-5), 4 scene (1.6-18; 2.1-17; 3.1-15; 4.1-12), legate între ele prin niște interludii care asigură tranziția (1.19-22; 2.18-23; 3.16-18) și o concluzie (4.13-17). Acțiunea fiecărui capitol se desfășoară într-un alt cadru:

- cap. 1: în țara Moabului
- cap. 2: pe ogoarele Betleemului
- cap. 3: în arie
- cap. 4: la poarta cetății.

Cap. 1-2 prezintă felul în care și-a manifestat Rut dragostea pentru soacră-sa; cap. 3-4 relatează modul în care a fost răsplătită această dragoste.

RUTĂ (plantă). (Cornilescu, GBV, NT al CLV, etc. au redat termenul gr.: *pêganon* prin *rută*; V. Radu și Gala Galaction în vers. Sinodală l-au tradus prin untariță. *N. Ed.*). Plantă farmaceutică, cu gust acru-amărui. Fariseii, din exces de zel, au inclus-o în zeciuială (Lc. 11.42), deși Legea mozaică nu prevedea acest lucru. Această plantă erbacee, *Ruta graveolens*, atinge înălțimea de 60-90 cm. Are frunze alterne, neregulate, cenușiu-albăstrui, presărate cu niște glandule care conțin un ulei volatil, cu un miros pătrunzător. Florile, gălbui, grupate în corimbe, prezintă, în gen., 8 stamine. Originară din bazinul mediteranean, ruta se cultiva în Palestina și se folosea în medicină sau drept condiment. Dacă ruta nu ar fi fost o plantă cultivată, evident că nici fariseii nu ar fi inclus-o pe lista zeciuieiilor.

RUTĂ (drum) (V. *Cale*; *Drum*; *Uliță*).

RUTĂ REGALĂ. (V. *Drumul împărătesc*).

S

SAALBIM. (V. *Šaalbim*).

SAALBON. (V. *Šaalbon*).

SAALIM. (V. *Šaalim*).

SAANAN. (V. *Šaanan*).

SAANANIM. (V. *Taananim*).

SAAF. (V. *Šaaf*).

SAARAIM. (V. *Šaaraim*).

SABA, SEBA, ŠEBA. Popor al cărui strămoș a fost Cuș (Gen. 10.7); locuia în S Arabiei, Saba este o variantă dialectală a cuv. *Seba* și *Šeba*. Potrivit inscripțiilor asiriene, această populație trăia în sec. VIII î.Cr., în NV Arabiei. În Ps. 72.10, Saba și Seba indică o regiune din Sudul Îndepărtat. Aluzia la Saba, într-un context în care sunt menționate Egiptul și Etiopia, pare să indice niște ținuturi din Africa unde emigraseră numeroși descendenți ai lui Cuș (Is. 43.3; 45.14). Josephus identifică Saba cu Insula Meroe (Ant. 2.10.2), un teritoriu vast, mărginit de Nil și afluentul său Atbara. După Strabon (16.4, 8-10), portul Saba și cetatea Sabai se aflau pe coasta apuseană a Mării Roșii. (V. *Sabeenî; Solomon; Seba*).

SABAOT, SAVAOT. Cuv. ebr. *tsebha'ot* = *al oștirilor*, este adăugat Numelui lui Dumnezeu, de ex. în I Sam. 1.3; Is. 1.9, etc. Expresia obținută înseamnă: Domnul oștirilor (cuv. oștiri indică îngerii și toate forțele naturii) [cf. Gen. 2.1] (V. *Oștirea cerurilor; Dumnezeu - Numele Lui*, 3).

SABAT, SABBAT = *odihnă, întreruperea activității*. Zi de odihnă, instituită de Dumnezeu pentru toți oamenii.

Origine

Potrivit relatării biblice referitoare la facerea lumii, Dumnezeu S-a odihnit în ziua a 7-a de toată lucrarea Lui; El a binecuvântat și a sfințit ziua a 7-a (Gen. 2.2-3). Termenul *Sabbatu* se află scris în cuneiforme pe tăblițele babiloniene. El pare să indice o zi nefastă, o zi aducătoare de nenorociri, și se aplică la fel de bine zilei a 7-a ca și zilelor de 14, 19, 21 și 28 ale lunii lunare. De altfel, babilonienii aveau o *săptămână* de 5 zile. Dacă împăratul evita să facă anumite lucruri în ziua *sabatului*, ceilalți babilonieni continuau să lucreze.

Și unele contracte de muncă descoperite la Mari, pe Eufrat, arată că oamenii din Mari lucrau în mod permanent, fără să-și întrerupă activitatea în ziua a 7-a.

Prin urmare, sabatul evreiesc nu este de origine mesopotamiană. În plus, el nu era condiționat de fazele lunii. În zilele de odihnă, regele trebuia să renunțe la anumite acțiuni. Se poate constata cât de diferită era o asemenea concepție de sabatul evreiesc, acesta nefiind niciodată dependent de fazele lunii.

Instituirea și scopul sabatului

Prima mențiune referitoare la instituirea pentru copiii lui Israel a unei a 7-a zi de odihnă, consacrată Domnului, se găsește în Ex. 16.23-30. Această ordonanță a fost, îndată după aceea, inclusă în cea de a 4-a poruncă a Decalogului, evocându-se cu claritate încetarea activității creatoare în ziua a 7-a (20.8-11; 31.13-17). Dumnezeu S-a oprit pentru a lua în considerare și a binecuvânta lucrarea mâinilor Sale; omul a fost invitat să participe la această binecuvântare și să-și întrerupă activitatea în această zi sfințită. Odihna sabbatică a fost astfel legată de îndeplinirea totală

a lucrării omului: „*Să lucrezi șase zile și să-ți faci lucrul tău.*” (Ex. 20.9).

Pe de altă parte, potrivit cu Dt. 5.15, sabatul evocă izbăvirea israeliților din robia egipteană, ei având acum posibilitatea să se bucure de libertatea pe care le-a asigurat-o mâna puternică a lui Dumnezeu. Toți trebuie să aibă parte de această odihnă: părinți, copii, slujitori, străinii care locuiesc în mijlocul lui Israel, ba chiar și dobitoacele de povară (v. 14). Sabatul devine un semn special al legământului veșnic făcut de Domnul cu poporul Său (Ex. 31.13, 16-17).

Păzirea sabatului

1. Decalogul interzicea, la modul general, să se facă *vreo lucrare* în ziua sabatului (Ex. 20.10). Legea mozaică cerea să nu se aprindă nici focul în case, mâncarea urmând a fi pregătită în ajun (35.2-3). Strânsul lemnelor fiind socotit ca o violare a sabatului, cei vinovați de încălcarea acestei porunci deveneau pasibili de pedeapsa cu moartea (Num. 15.32-36); de asemenea, era interzis purtatul poverilor (Ier. 17.21-22). Apoi, se considera că deplasarea în ziua sabatului contravenea pasajului din Ex. 16.29; cu atât mai puțin era îngăduit traficul de mărfuri (Nem. 10.30-31; 13.15-21; Am. 8.5).

2. Sabatul era *ziua închinată Domnului* (Ex. 16.23; 35.2). În afară de arderea-de-tot necurmată, specifică unei zile obișnuite, se mai jertfeau doi miei (Num. 28.9-10, 13). Cele 12 pâini puse înaintea Domnului erau schimbate la fiecare sabbat (Lv. 24.5-8; I Cr. 9.32), care era numărat printre zilele de bucurie ale lui Israel (Num. 10.10; cf. Os. 2.13). Poporul era chemat să facă din sabbat desfătarea sa și să caute, cu tot dinadinsul, în ziua aceasta, să împlinească voia Domnului, să-L sfințească, să-L glorifice și să-L cinstească Numele; omul evlavios își neglija în ziua sabatului propriile sale planuri și interese, fiind preocupat de acelea ale lui Dumnezeu (Is. 58.13). El era binecuvântat, sfințit prin căutarea lui Dumnezeu și declarat fericit (56.2, 4-6; Ez. 20.12, 21).

În special după întoarcerea israeliților din robia babilonică, păzirea sabatului este caracterizată de un legalism extrem. Antiochus Epiphanes, regele sirian care i-a prigonit cumplit pe evrei, a luptat din răzputeri pentru a face să înceteze sărbătorirea sabatului (I Mac. 1.45, 52; II Mac. 6.6), dar israeliții fideli care s-au răsculat sub conducerea Macabeilor l-au păzit cu și mai multă strictețe.

La începutul războiului, evreii credeau că nu le era îngăduit să se apere în ziua sabatului.

Ostilitățile au început prin masacrarea a 1 000 de patrioți evrei, împreună cu familiile lor. Supraviețuitorii au decis să opună rezistență dacă dușmanul i-ar fi atacat în timpul sabatului, dar să nu treacă la ofensivă în ziua aceasta (I Mac. 2.31-41), chiar dacă o asemenea atitudine ar fi favorizat înaintarea inamicului. Mai târziu, cu prilejul asediului Ierusalimului, Pompei a ridicat terasamente și a instalat berbeci, într-o zi de sabbat. Iudeii nu au ripostat. De îndată ce ziua de odihnă a luat sfârșit, romanii au străpuns zidurile (Ant. 14.4.2-3).

Pe vremea lui Cristos, fariseii formulau prescripții ridicule referitor la sabbat, interzicând până și actele caritabile și combătându-l pe Isus din pricină că opera vindecări în ziua a 7-a. Or, fariseii nu socoteau nicidecum ca fiind o încălcare a Legii faptul de a scăpa viața unui bou, a unui măgar, a unei oi într-o zi de sabbat, zi când evreii nu ezitau să-și adape vitele (Mt. 12.9-13; Lc. 13.10-17). Fariseii se opuneau nu numai vindecării bolnavilor în ziua sabatului, dar și culegerii fortuite de către ucenici a câtorva spice. Domnul a declarat atunci: „*Sabatul a fost făcut pentru om, și nu omul pentru sabbat.*” (Mc. 2.23-28).

Cicluri sabatice

În afară de ziua a 7-a, erau consacrate odihnei, adorării Domnului și proclamării libertății și alte perioade regulate. De exemplu: *ziua întâia lunii a 7-a* (Lv. 23.24-25); apoi, în aceeași lună, *ziua a 10-a* (v. 27, 32), și, începând cu ziua a 15-a, *o săptămână întreagă*, care era petrecută în corturi (v. 39-41); un *an sabatic* la fiecare 7 ani (Ex. 23.10-11; Lv. 25.2-7, 20-22; Dt. 15.1-4; 31.10), în cursul căruia pământul însuși trebuia să se odihnească (nefiind lucrat), creditorii urmau să le acorde debitorilor un răgaz, iar israelitul care se vânduse ca rob își recăpăta libertatea. În sfârșit, *anul de veselie* survenea din 50 în 50 de ani, după 7 cicluri de ani sabatici. La finele anului al 49-lea, se suna din trâmbiță pentru a se proclama anul de grație (Lv. 25.8-16) (V. *Jubileu*). Dispunem de câteva mărturii istorice privitoare la ținerea anului sabatic: legământul conceput pe vremea lui Neemia (Nem. 10.31); al 150-lea an al epocii Seleucizilor, respectiv 164-163 î.Cr. (I Mac. 6.49, 53; cf. Ant. 12.9.5); al 178-lea an al Seleucizilor, respectiv 136-135 î.Cr. (Ant. 13.8.1; Răzb. 1.2.4); decretul lui Cezar prin care evreii erau scutiți de plata tributului în timpul anului sabatic (Ant. 14.10.6; cf. Tacit, *Ist.* 5.4); anul 38-37 î.Cr. (Ant. 14.16.2; 15.1.2); în sfârșit, anul care a precedat căderea

Ierusalimului: 68-69 d.Cr. (Talmud) (A se mai vedea: Ant. 11.8.5 pentru epoca lui Alexandru cel Mare).

Deportarea israeliților, ca urmare a neascultării lor față de Dumnezeu, fusese prezisă printre blesteme; în timpul cât poporul avea să se afle în captivitate, pământul trebuia să se bucure de sabatele de care fusese frustrat (Lv. 26.34-43). Ieremia a proorocit că Dumnezeu avea să-l pedepsească pe Israel pentru idolatrie, prin aducerea țării într-o stare de ruină și aservirea israeliților la Babilon, timp de 70 de ani (Ier. 25.7-11). Autorul Cronicilor confirmă că violarea Legii și profanarea Templului au avut drept consecință, așa cum prezisese Ieremia, pentru israeliți, deportarea lor la Babilon timp de 70 de ani, iar pentru pământul evreiesc să se bucure, în aceeași perioadă, de sabatele sale și să se odihnească (II Cr. 36.14, 16, 20, 21).

Sabatul și Noul Legământ

În Evanghelii și Faptele Apostolilor, sabatul este deseori menționat în raport cu iudeii; însă, în restul N.T., el este citat numai de două ori (Col. 2.16; Evr. 4.4), pentru a indica semnificația sa spirituală și tipologică. Aceste două pasaje nu ne spun nicidecum că noi trebuie să ținem sabatul, ci văd în el o imagine a odihnei credinței pe care am găsit-o în Domnul Isus. Sub Noul Legământ, tot timpul nostru îi aparține lui Dumnezeu. Pe de altă parte, nimeni nu trebuie să fie judecat pentru respectarea unei sărbători, a unei zile de lună nouă sau de sabat (Col. 2.16). În primii ani ai Bisericii creștine, unii credincioși mai făceau o anumită distincție între zile, în timp ce pentru alții toate zilele erau la fel (Rom. 14.5), și ap. Pavel nu a fost de acord ca aceste divergențe să dăuneze părtășiei frățești. Totuși, era normal ca porunca referitoare la ziua a 7-a să facă loc odihnei permanente în Cristos: odihna sabatică fusese numai o umbră a acesteia (Col. 2.17). Cei ce cred în jertfa Domnului Isus intră în această odihnă (Evr. 4.3, 9, 10), căci nu mai sunt ei cei ce lucrează, ci Cristos lucrează în ei și prin ei, iar aceasta în toate zilele săptămânii.

Este recomandabil ca, pentru a dispune de timpul necesar participării la serviciul divin (Evr. 10.25) și în vederea asigurării unui bun echilibru fizic, între activitate și repaos, creștinii să nu lucreze duminică. Însă nu întreruperea activității în ziua Domnului le permite lor să respecte, într-un mod creștinesc, porunca a 4-a, ci adevărata ascultare de această poruncă a lui Dumnezeu constă în a trăi, în

fiecare zi, în odihna spirituală a credinței, descrisă în Evr. 3 și 4. (V. *Ziua întâi a săptămânii*).

(UN DRUM ÎN ZIUA) SABATULUI. Distanța limită care, potrivit prescripțiilor cărturarilor, putea fi parcursă într-o zi de sabat. În F.A. 1.12, expresia aceasta indică drumul care lega Ierusalimul de Muntele Măslinilor, sau distanța dintre oraș și un anumit punct de pe creastă de unde putea fi văzută Betania (Lc. 24.50). Dacă se măsoară, în linie dreaptă (după metoda evreiască) distanța cuprinsă între Poarta de Răsărit a Ierusalimului și Biserica Înălțării Domnului, care se află pe culmea Muntelui Măslinilor, rezultă un segment de 690 m, însă drumul parcurs cu piciorul este ceva mai lung. Potrivit afirmației lui Josephus, Muntele Măslinilor se afla la 5-6 stadii depărtare de Ierusalim (Ant. 20.8.6; Răzb. 5.2.3). Porunca referitoare la drumul care putea fi parcurs în ziua sabatului își are originea în interdicția de a părăsi tabăra în ziua a 7-a (Ex. 16.29).

Vom prezenta, în continuare, câteva elemente care au condus la concluzia că un drum în ziua sabatului echivala cu un segment de 2 000 de coți.

1. O interpretare a pasajului din Num. 35.5, unde se atribuie fiecărei cetăți levitice, pornind de lângă ziduri, un spațiu adiacent, cu latura de 2 000 de coți.

2. Ideea, fondată pe Is. 3.4, potrivit căreia tabăra lui Israel se afla la o distanță de 2 000 de coți de chivot și de Cortul întâlnirii spre care israeliții se puteau îndrepta în ziua sabatului. Locuitorilor unei cetăți le era permis să se deplaseze în interiorul ei, dacă cetatea respectivă nu era prea întinsă. Cazuistica rabinică a inventat o porțiță de scăpare: se putea stabili o reședință fictivă, prin depunerea alimentelor necesare pentru două mese, la o distanță de până la 2 000 de coți de reședința reală; apoi, din locul respectiv, era permisă o nouă deplasare, în acea zi de sabat, pe un traseu de cel mult 2 000 de coți.

SABBETHAI. (V. *Șabtai*).

SABEENI. Populație originară din Saba (Is. 45.14); națiune aflată la mare distanță de Palestina (Ioel 3.8; cf. Ez. 23.42) (V. *Saba* și *Seba*).

SABETAI, SABBETHAI. (V. *Șabtai*).

SABIE. (În ebr.: *herebh*; în gr.: *machaira*). Arma cea mai folosită în timpurile biblice.

Sabia a jucat un rol foarte important în cucerirea Canaanului (Ios. 10.11; 11.11; etc.). Cu ajutorul săbiei, adversarul putea fi străpuns sau doborât la pământ (I Sam. 17.51; 31.4; II Sam. 2.16; Mt. 26.51). Avea un mâner și o lamă ascuțită (Jud. 3.22) și era purtată într-o teacă (I Sam. 17.51; Ier. 47.6), la cingătoare (Ex. 32.27; II Sam. 20.8), de obicei pe partea stângă (cf. Jud. 3.16 cu v. 15, 21). Mânerele săbiilor erau adesea bogat ornamentate, în special la egipteni și asirieni. În general, lama se confecționa din fier (Is. 2.4), însă unele popoare, de ex. egiptenii, foloseau și bronzul. Prin „*sabie ascuțită*” (Ap. 2.12, 16; 19.15) este tradus cuv. gr. *rhomphaia*, sabie cu două tăișuri, folosită inițial de traci. Israelitii și adversarii lor utilizau săbii drepte sau ușor curbate, lungi sau mai scurte (Jud. 3.16), simple sau cu două tăișuri (v. 16; Ps. 149.6). În epoca romană, sicarii evrei (asasini tocniți) ascundeau sub haină un pumnal cu lama scurtă și lată, ușor încovoiat (Ant. 20.8.10; Răzb. 2.13.3). Infanteriștii romani, cu mici excepții, purtau sabia la cingătoare, în partea stângă, și pumnalul în dreapta (3.5.5).

La figurat, sabia simbolizează războiul, răzburarea (Lv. 26.25; Iov. 15.22; 19.29; Is. 34.5), judecata divină (Dt. 32.41). A trăi din sabie înseamnă a trăi prin intimidare și crimă (Gen. 27.40). A scoate sabia după cineva echivalează cu a-l nimici (Lv. 26.33; Ez. 21.13-15). Întoarcerea săbiei în teacă este dovada încetării ostilităților (Ier. 47.6). Sabia mai este simbolul puterii și autorității (Rom. 13.4). Cuvântul lui Dumnezeu este „*sabia Duhului*” (Ef. 6.17), „*o sabie cu două tăișuri*” (Evr. 4.12). De asemenea, sabia se referă la Domnul Iisus Cristos (Is. 49.2; Lc. 2.35; Ap. 1.16). În Mt. 10.34, cuvintele Sale: „*n-am venit să aduc pacea, ci sabie*” vizează separarea pe care o face mesajul Evangheliei între cei ce răspund chemării Mântuitorului și cei ce-L resping. Sabia mai reprezintă: dreptatea lui Dumnezeu (Zah. 13.7), protecția pe care o asigură brațul Său (Dt. 33.29), dar și blestemele pe care le aruncă asupra vrăjmașilor Lui (Ez. 5.2, 17; 14.17; 21.9). Sabia care nu se mai depărtează de casa cuiva este semnul unui blestem permanent, concretizat în interminabile conflicte interne sau în atacuri venite din exterior (II Sam. 12.10). Cuvintele unei femei imorale, limba celor răi, o mărturie mincinoasă sunt ca niște săbii (Ps. 64.3; Pv. 5.4; 12.18).

SABTA, SAVTA. Popor al cărui strămoș a fost Cuș (Gen. 10.7; I Cr. 1.9); probabil că a

locuit în S Arabiei, teritoriu identificat la Shabwat, vechea metropolă a provinciei Hadramaout.

SABTECA, SABTEKA, SAVTEKA. Populație al cărei strămoș a fost Cuș (Gen. 10.7; I Cr. 1.9). Probabil că a locuit în S Arabiei.

SABTEKA. (V. *Sabteca*).

SAC (veșmânt). Pânză groasă, de culoare închisă, țesută de obicei din păr de capră (Ap. 6.12). Veșmintele confecționate din acest material erau purtate de persoanele îndoliate, de cei interesați în exteriorizarea unei profunde suferințe (II Sam. 3.31; II Împ. 19.1-2), iar uneori, dacă nu chiar de regulă, de către profeți (Is. 20.2; Ap. 11.3) și prizonierii de război (I Împ. 20.31; cf. Is. 3.24). Probabil că veșmântul respectiv semăna cu un sac, fiind despicat în față și având niște deschizături prin care se scoteau capul și mâinile. Israelitii îl purtau pe coapse (Gen. 37.34; I Împ. 20.31), se încingeau cu saci (II Sam. 3.31; Ez. 7.18; Ioel 1.8); uneori, sacul era îmbrăcat peste o altă haină (Iona 3.6), alteori direct pe piele (I Împ. 21.27; II Împ. 6.30; Iov 16.15; Is. 32.11).

Sacii propriu-ziși, confecționați din acest material, purtau același nume (Gen. 42.25; Ios. 9.4).

SAC (transport). (V. *Traistă*).

SACAR, SAKAR, SARAR, ȘARAR.

1. Bărbat originar din Harar și tatăl unuia dintre vitejii lui David (I Cr. 11.35). În II Sam. 23.33, apare Șarar.

2. Fiul lui Obed-Edom (I Cr. 26.4).

SACHATSIMA. (V. *Șahațima*).

SACHIA. (V. *Șochia*).

SACRAMENT. Rod al dezvoltării gândirii teologice post-neotestamentare, sacrament provine din cuv. lat. *sacramentum*, termen care în cursul epocii clasice avea două semnificații principale:

a) sensul *legal*, vizând suma de bani depusă de părți într-un proces, sumă care trebuia să fie consacrată de către perdant unei întreprinderi sacre;

b) sensul *militar*, vizând textul jurământului rostit de un nou ostaș.

Nu este greu de priceput cum au fost combinate aceste două idei pentru a se ajunge la

noțiunea unui ritual sacru care constituia, totodată, un angajament solemn. Astfel, Vulgata traduce cuv. gr. *mysterion* prin *sacramentum* (Ef. 5.32; Col. 1.27; 1 Tim. 3.16; Ap. 1.20; 17.7). Încetul cu încetul, cuv. *sacrament* a fost aplicat celor două porunci ale Domnului Isus, respectiv botezul și Frângerea pâinii. (V. *Botez; Cina Domnului*).

Cu toate acestea, în N.T. grecesc, nu apare nici un cuvânt și nu se face nici o aluzie care să corespundă sacramentului, iar istoria Bisericii Primare nu conține nici cea mai mică urmă despre o eventuală apropiere între ac. cuv. și cutare sau cutare ritual ecleziastic.

Pliniu (aprox. 112 d.Cr.) spune cu privire la creștinii din Bitinia că ei se obligau printr-un *sacramentum* (termenul fiind folosit cu semnificația de angajament) să nu comită nici o crimă. Abia Tertullian (sfârșitul sec. II și începutul sec. III) dă primele indicații privind adoptarea ac. cuv. ca un termen tehnic care definea botezul, eucharistia și alte ritualuri ale Bisericii creștine. Totuși, el nu le atribuie nici o valoare *sacramentală*, numind botezul un sacrament, ci face doar o apropiere între acesta și jurământul militar depus de un nou ostaș. Sf. Augustin, prin definirea sacramentului ca „*semnul vizibil al unui har invizibil*”, va limita aplicația sa, ceea ce, totuși, nu-l va împiedica pe Hugo de St-Victor (sec. XII) să aplice termenul tuturor actelor rituale și să enumere vreo 30 dintre acestea.

Conciliul din Trente confirmă și amplifică definiția Sf. Augustin și ratifică decizia Conciliului din Florența (1439) care limitează numărul sacramentelor la șapte, respectiv: botezul, confirmarea, eucharistia, penitența, masul, consacrarea sacerdotală și căsătoria.

Chiar dacă Reformatorii rețin termenul de sacrament, ei cer totuși ca acesta să aibă următoarele caracteristici distincte: a) instituirea sa de către Domnul Isus; b) cererea expresă, vizând respectarea lui, adresată de Cristos ucenicilor; c) legătura intimă cu Cuvântul lui Dumnezeu, astfel încât să constituie o expresie a gândirii divine, un semn vizibil al actelor divine.

Or, numai două acte simbolice îndeplinesc aceste condiții: botezul și Masa Domnului. Locul unic pe care îl ocupă acestea în cadrul Revelației biblice le separă de orice alt semn și ceremonie și face din ele o parte integrantă a istoriei sacre. Primite în conformitate cu Sf. Scriptură, sacramentele sunt, într-adevăr, un mijloc de binecuvântare pentru cel credincios, dar ele nu se pot substitui niciodată

realităților spirituale ale căror semn și pecete sunt. Botezul și Cina Domnului ne amintesc în permanență fundamentul mântuirii noastre – Domnul Isus Cristos, Care a murit și a înviat pentru noi – și, de asemenea, ne îndeamnă să avem o conduită demnă de vocația care ne-a fost adresată.

F. H.

SACRIFICIU. (V. *Jertfă*).

SACUT, SAKUT, SICUT, SIKKUTH. Cuv. care figurează în textul ebr. din Am. 5.26. În fr., Segond l-a tradus prin *cort*, iar Darby prin *tabernacol*, dar Français Courant și, la noi, Cornilescu și GBV, l-au redat prin *Sacut*. Cf. și alte vers. *N. Ed.* Sub formă de subst. propriu, Sicut (Sikkuth sau Sacut) corespunde numelui babilonian al planetei Saturn. Kaimanu (sau Kaiwanu) era un alt nume babilonian al acestei planete. (V. *Kiun*). Se pare că masoreții au schimbat vocalele din cuv. Sakut pentru a obține *shikkus* = dezgustător, oribil, de unde a rezultat forma Sikkuth. (V. *Remfan*).

SADRAC. (V. *Şadrac*).

SADUL SODOMEI. Biblia nu-l menționează decât în Dt. 32.32, pasaj care pare să aibă o semnificație simbolică. Josephus vorbește despre o plantă care creștea în apropierea Sodomei și al cărei fruct, în ciuda înfățișării sale atrăgătoare, se transforma în cenușă când era luat în mână (Răzb. 4.8.4; cf. Tacit, *Is. Nat.* 5.6). Dar acest fruct mai mult decât straniu nu corespunde nicidecum descrierii din Dt. 32.32. S-a încercat identificarea *sadului Sodomei* cu:

1. Un asclepiad (*Calotropis gigantea* sau *proccra*), căruia arabii îi spun *'ushar*. Această erbacee perenă (asclepiad) crește în apropiere de En-Ghedi și în alte regiuni tropicale din bazinul Mării Moarte.

Obiecțiune: este vorba de un arbust, cu ramuri drepte, care nu seamănă deloc cu vița-de-vie.

2. Cucurbetele (*Citrullus colocynthus*), plantă agățătoare al cărei fruct, plăcut la vedere, dar cu gust amar, nu poate fi folosit decât ca un drastic purgativ.

Probabil că mai curând ar trebui să vedem o figură de stil în acest „*sad otrăvit al Sodomei*”, după cum și cuv. *vin* din v. 33 are o semnificație poetică, fiind comparat cu veninul șerpilor și otrava ucigătoare a aspidelor. Asemenea comparații sunt foarte familiare

stilului poeziei ebraice (cf. Is. 1.9-10; Ier. 2.21; 23.14).

SADOC, SADOK = drept, neprihănit. Strămoș al lui Cristos. A trăit după întoarcerea israeliților din robia babilonică (Mt. 1.14).

SADUCHEI. (În lat.: *Sadducaeii*; în gr.: *Saddoukaioi*). Partidă evreiască, opusă fariseilor (Ant. 13.10.6). Saduchei, comparativ nu prea numeroși, erau oameni instruiți și, în marea lor majoritate, bogați, influenți, deținători de funcții publice (18.1.4). Judecând după ortografie, cuv. saduchei ar deriva de la subst. propriu Sadoc, deseori scris în gr. sub forma de *Saddouk*. Potrivit rabinilor, partida aceasta ar fi fost fondată de către un oarecare Sadoc, care a trăit pe la anul 300 î.Cr. Însă, dat fiind faptul că membrii acestei partide proveneau din rândurile celei mai înalte aristocrații sacerdotale, se crede în general că originea ei se suie la un alt Sadoc (Țadoc, II Sam. 8.17), care a fost mare preot pe vremea regelui David. Oficiul de mare preot ar fi rămas apanajul familiei lui Țadoc până în perioada nespuse de frământată a Macabeilor. Urmașii și partizanii lui se numeau sadochiți sau, altfel spus, saduchei.

Spre deosebire de farisei, care acordau o mare importanță tradiției bătrânilor, saduchei nu se bazau decât pe doctrinele aflate în textul sacru. Pentru ei, numai Legea scrisă avea un rol determinant (Ant. 13.10.6), însă revendicau dreptul de a o interpreta după bunul lor plac (18.1.4). Ei rămăneau atașați de litera Scripturii, chiar dacă din aceasta rezulta o mare severitate în exercitarea neprihănirii (20.9.1).

În contrast cu fariseii, saduchei negau:

1. Învierea și răsplata acordată de Dumnezeu în lumea cealaltă, declarând că sufletul moare odată cu trupul (Mt. 22.23-33; F. A. 23.8; Ant. 18.1.4; Răzb. 2.8.14).

2. Existența îngerilor și demonilor (F. A. 23.8).

3. Predestinarea, căreia îi opuneau liberul arbitru. Saduchei învățau că noi recoltăm consecințele directe ale faptelor noastre bune sau rele și că Dumnezeu nu manifestă nici un alt interes față de conduita noastră (Ant. 13.5.9; Răzb. 2.8.14).

Tăgăduirea nemuririi și învierii ar avea ca bază, în opinia saduchei, faptul că Legea mozaică nu conține niște texte explicite cu privire la aceste doctrine. Dar saduchei nu țineau deloc seama de faptul că patriarhii

credeau în lumea cealaltă și în Locuința morților, credință care, de altfel, conținea în germene revelațiile biblice ulterioare despre învierea trupului și judecata viitoare. Credința patriarhilor în supraviețuirea sufletului este, într-adevăr, incontestabilă.

Prin negarea existenței îngerilor și demonilor, saduchei se opuneau teoriilor foarte complicate ale iudaismului din vremea lor; dar, căzând în cealaltă extremă, neglijau, la rândul lor, învățătura Legii (Ex. 3.2; 14.19). Probabil că inițial secta aceasta învăța că Dumnezeu acordă pedepse și răsplăți terestre, potrivit cu comportamentul oamenilor; însă dacă saduchei susțineau (după cum afirmă Josephus) că Dumnezeu nu Se interesează deloc de conduita noastră, atunci ei se aflau în contradicție flagrantă cu Legea lui Moise pe care pretindeau că vor s-o păzească (Gen. 3.17; 4.7; 6.5-7). Ei au început prin a nega ceea ce nu era descoperit clar în litera Scripturii; apoi, din ce în ce mai influențați de helenism, au sfârșit prin a adopta filozofia lui Aristotel, înlăturând orice doctrină pe care n-o puteau demonstra pe cale rațională.

Originea și evoluția partidei saducheiilor

Opinia lui Schürer asupra acestui punct este următoarea: casa preotească a lui Sadoc a jucat un rol de prim-plan în cadrul religiei mozaice, în sec. IV-III î.Cr., timp în care evreii s-au aflat sub stăpânire persană și grecească. Această aristocrație sacerdotală a făcut, poate în mod inconștient, să prevaleze politica asupra religiei.

Pe vremea lui Ezra și a lui Neemia, familia marelui preot înclina spre lumea păgână (v. *Eliașib*, 5). În timpul domniei lui Antiochus Epiphanes (175-163 î.Cr.), numeroși preoți s-au entuziasmat pentru helenism (II Mac. 4.14-16); marii preoți Iason, Menelas, Alkim s-au arătat foarte pasionați de cultura grecească. Sub Macabei, poporul și-a exprimat fără echivoc atașamentul față de religia mozaică și disprețul pentru moravurile păgâne. Când oficiul de mare preot a fost preluat de Macabei, partizanii casei lui Sadoc s-au dedicat politicii și au neglijat din ce în ce mai mult obiceiurile și tradiția bătrânilor, cultivând în schimb cultura helenistă. Ioan Hyrcanus, Aristobul, Alexandru Jannaeus (135-78 î.Cr.) le-au fost favorabili saducheiilor. Sub dominația romanilor și a Irozilor, politica evreiască depindea în mare măsură de saduchei, marii preoți din epoca respectivă fiind ei înșiși din numărul lor (F. A. 5.17; Ant. 20.9.1).

Un grup alcătuit din saduchei și farisei l-a contactat pe Ioan Botezătorul, în pustia Iudeii. Profetul i-a numit „*pui de năpârci*” (Mt. 3.7).

Saduchei și fariseii s-au unit pentru a-l cere lui Isus un semn din cer (Mt. 16.1-4). Domnul i-a avertizat pe apostoli să se păzească de învățătura ambelor partide (v. 6-12). Saduchei au încercat să-L pună pe Cristos la încurcătură cu ajutorul unei întrebări-capcană, privitoare la înviere, dar El le-a demolat argumentele și i-a lăsat fără replică (Mt. 22.23-33).

Saduchei s-au aliat cu preoții cei mai de seamă și căpitanul Templului pentru a-i persecuta pe apostolii Petru și Ioan (F.A. 4.1-22). Când Pavel a compărut în fața sinedriului, alcătuit din saduchei și farisei, apostolul i-a dezbinat, aducând în discuție problema învierii morților, și astfel a scăpat cu viață din mâinile lor (F.A. 23.6-10).

SAF, SAPH, SIPPAL. Un filistean uriaș pe care Sibecai l-a omorât în bătălia de la Gob (II Sam. 21.18); apare sub numele de Sipai (Sippai) în I Cr. 20.4.

SAFAN. (V. *Șafan*).

SAFAT. (V. *Șafat*).

SAFIR. (V. *Pietre scumpe*).

SAFIR, SAPHIR. (V. *Șafir*).

SAFIRA, SAPHIRA. Nume aramaic, care înseamnă *frumoasă*. Nevasta lui Anania care a murit din pricină că-l mințise pe Dumnezeu. Safira a rostit aceeași minciună și a suferit aceeași pedeapsă (F.A. 5.1-10).

SAGHE. (V. *Șaghe*).

SAIS. (V. *So*).

SAKAR. (V. *Sacar*).

SAKIA. (V. *Șochia*).

SAKUT. (V. *Sacut*).

SALA, SALMA, SALMON. Tatăl lui Boaz. Membru al sem lui Iuda, prin Peret, Hebron, Ram (Rut 4.18-21; Salmon în Mt. 1.4). Forma Salma figurează în textul ebr. din Rut 4.20. Salma este ortografia tardivă din I Cr. 2.11. Salma din Rut 4.20 a fost considerat de unii comentatori ca fiind strămoșul betleemiților,

menționat în I Cr. 2.51, 54, dar genealogia aceasta se suie spre Caleb, nu spre Ram. Deosebirea semnalată în linia de rudenie ar putea indica fie un alt personaj, fie o suprapunere a genealogiilor.

SALAF. (V. *Țalaf*).

SALAI, SALLAI.

1. Căpetenia unei familii de beniamini care locuiau la Ierusalim (Nem. 11.8).

2. Casă patriarhală preotească, posterioară captivității babiloniene (Nem. 12.20) (V. *Salu*, 2).

SALAMINA. Un oraș de pe coasta estică sau sud-estică a insulei Cipru. Potrivit unei tradiții, fondatorul său a fost Teucer, care a venit de pe insula grecească Salamina, situată vizavi de Attica. Salamina de Cipru avea câteva sinagogi în care ap. Pavel a predicat cu prilejul primei sale călătorii misionare (F.A. 13.4-5). Numele modern al localității este Famagusta.

SALARIU. (V. *Plată*).

SALATIEL. (V. *Șealtiel*).

SALCA, SALKA. Cetate din Basan, în apropiere de Edrei (Dt. 3.10; Ios. 12.5; 13.11). Se afla pe frontiera împărăției lui Og, iar mai târziu a marcat limita nordică a teritoriului lui Gad (I Cr. 5.11). Numele modern al localității este Salkhad, modificare ușoară a denumirii antice. Salca era situată la 56 km E de Edrei și la 100 km E de valea Iordanului, în fața Bet-Șeanului, care aparținea de Samaria.

SALCĂ. (V. *Salcie*).

SALCIE, SALCĂ.

1. Termeni care traduc cuv. ebr. *tsaphtsaphah* (țafțafa) (Ez. 17.5). Este vorba de un arbore aparținând familiei *salicacee* (*Salix*), reprezentată în Palestina prin numeroase specii.

2. *Arabhim*, în ebr., este forma de pl. pentru salcie. Cu prilejul sărbătorii Corturilor (Lv. 23.40), la porunca Domnului, israeliții construiau cabane din ramuri de arbori stufoși, printre care se număra și salcia. Aceasta creștea pe malurile apelor curgătoare (Is. 44.4). Hipopotamul se culca în mijlocul trestiiilor și înconjurat de sălciile pâraielor (Iov 40.17). Israelii deportați la Babilon își atârnavu harpele în sălcii (Ps. 137.2). Septuaginta și Vulgata redau cuv. ebr. din acest pasaj simplu, prin salcie. Ar putea fi vorba de salcia plângătoare

(*Salix babylonica*), arbore care abundă de-a lungul Eufratului, dar crește numai cultivat în Palestina.

SALCÂM. [În ebr.: *chittah* (șita, sita); la pl.: *chittim* (șitim, sitim)]. Arbore (Is. 41.19) care creștea pe valea Jordanului, în împrejurimile Lacului Ghenezaret și ale Mării Moarte. (V. *Bet-Sita; Sitim*). Deoarece creștea din abundență în pustia Sinai, salcâmul a fost folosit la confecționarea Cortului întâlnirii și a mobilierului acestuia. Chivotul, altarele, drugii pentru transport, masa, scândurile, stâlpii, etc. au fost confecționate din lemn de salcâm (Ex. 25.5, 10, 13, 23; 26.15, 26, 32; 27.1, 6; 30.1, 5). Egiptenii făceau corăbii din această esență lemnoasă (Herod. 2.96), a cărei rezistență și durabilitate este menționată și de Josephus (Ant. 3.6.5). Cuv. arabe *sanat* și *sant* au același sens ca termenul ebr. *chittah* - *Acacia seyal* - numele salcâmului veritabil, care se deosebește de salcâmul european, *Robinia pseud-acacia*. Se cunosc mai multe specii de salcâm. Astfel, *Acacia seyal* și *Acacia tortilis* se întâlnesc pe văile din apropierea Mării Moarte și în regiunile din S acesteia. *Acacia nilotica* este specia care crește în partea sudică a Peninsulei Sinai și în Egipt. Alte varietăți de salcâm se întâlnesc în diferite ținuturi palestiniene. Salcâmul veritabil este un arbore de talie redusă, cu ramuri spinoase. În general, atinge înălțimi variind între 4,5 și 7,5 m, însă dacă i se lasă timp să crească, depășește cu mult aceste cifre. Frunza salcâmului este alcătuită din 7-8 perechi de foliole alungite. Fructul este o păstaie. Lemnul este dur, cu fibrele îndesate. Unele varietăți de salcâm furnizează guma arabică.

SALEM = *pașnic*. Prescurtare a numelui Ierusalim, care înseamnă *orașul* sau *fundamentul păcii* (Ps. 76.2-3; cf. Gen. 14.18) (V. *Melhisedec; Sihem; Ierusalim*).

SALIM. Un loc din apropierea apelor Enonului (Ioan 3.23) (V. *Enon*).

SALISA. (V. *Șalișa*).

SALIVĂ. (V. *Scuipat*).

SALKA. (V. *Salca*).

SALMA. (V. *Sala*).

SALMAI. (V. *Șamlai*).

SALMAN. (V. *Șalman*).

SALMANASAR, ȘALMANESER, SHALMANESER. *Shulmanu-asharidu*, în lb. asiriană, înseamnă: *zeul Shulman este suveran*. Nume purtat de numeroși regi ai Asiriei:

1. Salmanasar I, care a construit, sau mai degrabă a restaurat, cetatea Calah. A domnit între anii 1280 și 1260 î.Cr.

2. Salmanasar III, fiul lui Ashur-nasir-pal. A domnit, după toate probabilitățile, între anii 858 și 824 î.Cr. Energic și perseverent, el a fost *primul suveran asirian care a intrat în conflict cu israeliții*. Chiar din primul an al domniei sale, el a declanșat o campanie militară, a trecut peste Eufrat, a pustiit imperiul hitit, ajungând până la Marea Mediterană. În afară de expedițiile pe care le-a întreprins la N, la E și la S de Ninive, Salmanasar III a traversat Eufratul de 20 de ori. Pentru a-l împiedica să înainteze spre V, sirienii au pus bazele unei ligi care includea Damascul, Hamatul și 12 mici regate din bazinul mediteranean. Trupele puse, din când în când, la dispoziția alianței de către națiunile vecine au întărit coaliția respectivă. La *Carcar* (Karkar), în anul 853 î.Cr., oștile lui Ahab, regele lui Israel, li s-au alăturat trupelor Damascului pentru a lupta contra asirienilor (v. *Ahab*, 1; *Ben-Hadad*, 2). Salmanasar pretinde că ar fi câștigat bătălia de la Carcar; chiar dacă aceasta ar fi fost realitatea, totuși, el nu a câștigat nimic, căci și-a retras imediat armata la Ninive. După 3 ani, împăratul Asiriei a pornit o nouă ofensivă spre V, dar armatele aliate i-au barat drumul încă o dată. În anul următor, al 11-lea al domniei sale, Salmanasar III traversează Eufratul, jefuiește numeroase cetăți din împărăția Hamatului, dar nu reușește să meargă mai departe. În al 14-lea an al domniei sale, revine și zdrobește coaliția. După alți 4 ani, la 842 î.Cr., îl învinge pe Hazael al Damascului, pe Hermon. Împărății Tyrului, Sidonului și Israelului (Iehu) i se supun în grabă și acceptă plata unui tribut.

Au fost descoperite numeroase monumente, bine conservate, de pe vremea lui Salmanasar III. Cel mai frumos dintre acestea este *Obeliscul negru* (v. planșa *Obeliscul lui Salmanasar* la finele volumului) aflat în prezent la British Museum. Este vorba de un mare bloc de bazalt, de peste 1,80 m înălțime, descoperit la Kalah (Nimrud), în anul 1846. Cele 4 fețe ale sale sunt acoperite cu inscripții și basoreliefuri care înfățișează reprezentanți ai unor popoare supuse aducând împăratului omagii

și numeroase daruri. Printre ei, poate fi văzut Iehu, regele lui Israel, aplecat cu fața la pământ pentru a săruta piciorul lui Salmanasar (v. planșa), iar inscripția alăturată sună astfel: „*Tributul lui Iehu, fiul lui Omri: argint, aur,...*” În realitate, Omri a domnit înainte de Iehu, dar fără să fie tatăl său; însă vreme îndelungată asirienii au continuat să numească Israelul „*țara lui Omri*.” Referitor la bătălia de la Karkar, Salmanasar scrie în cronică sa, printre altele, că el i-a omorât „*10 000 de oameni lui Ahab, israelitul*.” Este frapant să constatăm că asemenea descoperiri arheologice confirmă o dată mai mult, istoricitatea textului biblic (aici cartea Cronicilor), oferind și alte detalii istorice despre care Biblia nu vorbește (v. *Iehu; Ninive*).

3. Salmanasar V. Succesorul lui Tiglat-Pileser III. A domnit între anii 728/7 î.Cr. și 722. El și-a început campaniile sale militare în anul 725. Potrivit Analelor Tyrului, citate de Josephus, el a invadat Fenicia. În momentul apropierei asirienilor, Sidonul, Acra și ținuturile continentale ale Tyrului au scuturat jugul Tyrului maritim (clădit pe o insulă) și au recunoscut suzeranitatea împăratului Asiriei. Pentru moment, Salmanasar s-a retras, dar a revenit cu forțe noi pentru a ataca Tyrul insular. Locuitorii insulei dispersează corăbiile asiriene, montate de fenicieni. Salmanasar se retrage, dar nu fără a lăsa pe litoral numeroase trupe care au blocat insula Tyrului timp de 5 ani (Ant. 9.14.2.); în final, tyrienii sunt nevoiți să se supună lui Sargon.

Osea, regele lui Israel, tributار lui Salmanasar V, după ce îi plătise tribut și predecesorului acestuia, se răscoală contra împăratului Asiriei, mizând pe ajutorul faraonului So, împăratul Egiptului. Poate că în această acțiune, el fusese încurajat de rezistența Tyrului. Împăratul Asiriei a trimis niște slujitori care l-au prins pe Osea la Arbela (Galileea), sau în altă localitate, după care a asediat Samaria. Capitala regatului israelit a rezistat 3 ani, înainte de a se preda asirienilor (II Împ. 17.1-6; 18.9-10) (v. *Sargon*).

SALMON. (v. *Sala; Talmon*).

SALMONA. Un promontoriu aflat la extremitatea răsăriteană a insulei Creta (F.A. 27.7). Numele modern este Capul Sidero. (v. *Talmona*).

SALMUNA. (v. *Talmuna*).

SALOMEA = *soția lui Solomon*.

1. Soția lui Zebedei și mama apostolilor Iacov și Ioan (Mt. 27.56; cf. Mc. 15.40; 16.1). Una dintre femeile care priveau de departe scena răstignirii lui Isus (Mt. 27.56) și care, în dimineața Învierii, au venit cu miresme la mormântul Lui (Mc. 16.1).

2. Fiica Irodiadei și a lui Irod-Filip. A dansat în fața lui Irod tetrarhul și a solicitat capul lui Ioan Botezătorul (Mt. 14.3-11; Mc. 6.17-28). (Referitor la numele de Salomea, v. Ant. 18.5.4). S-a căsătorit cu unchiul său Filip, tetrarhul.

SALPETRU. (v. *Silitră*).

SALU, SALLU.

1. Beniamit, fiul lui Meșulam și capul unei familii din Ierusalim (I Cr. 9.7; Nem. 11.7).

2. Una dintre căpeteniile preoților care s-au întors din Babilon cu Zorobabel (Nem. 12.7). În generația următoare, o casă patriarhală, ocupând același rang pe lista corespunzătoare, poartă numele de Salai (v. 20).

SALUM. (v. *Șalumi*).

SALUT, SALUTARE. Când se întâlneau unul cu altul, israeliții își adresau reciproc formule de binecuvântare sau alte formule de salut. Cele mai curențe erau:

1. „*Fii binecuvântat de Domnul!*”, „*Dumnezeu să te binecuvânteze!*”, „*Domnul să aibă milă de tine!*” sau o formulă echivalentă (Gen. 43.29; Rut 3.10; I Sam. 15.13).

2. „*Domnul să fie cu tine!*”, la care se răspundea: „*Domnul să te binecuvânteze!*” (Rut 2.4).

3. „*Pacea să fie cu tine!*”, sau: „*Pace vouă!*” (saluturi care se refereau la prosperitate) erau cele mai frecvente (Lc. 24.36); sunt întrebuințate și în zilele noastre de către evrei. Răspunsul era: „*Pacea să fie și peste tine!*”, sau, după caz: „*Pacea să fie peste tine și casa ta!*” (I Sam. 25.6; Lc. 10.5).

4. „*Salut!*” (așa apare în NT al CLV; GBV traduce uneori prin: „*Te salut!*”, alteori prin: „*Plecăciune!*”, asemenea lui Cornilescu. *N. Ed.*) a fost formula curentă în epoca grecească (Mt. 26.49; 27.29; 28.9; Lc. 1.28).

5. „*Trăiască, pe vecie, împăratul!*” sau: „*Veșnic să trăiești, împărate!*” era salutul adresat de către un israelit suveranului său (cf. I Împ. 1.31), formulă folosită de evrei și față de împărații Babilonului și Persiei (Nem. 2.3; Dan. 2.4; 3.9; 5.10).

La despărțire, se rosteau cuvinte de binecuvântare (Gen. 24.60; 28.1; 47.10; Ios. 22.6) care,

în cele din urmă, au luat următoarea formă convențională: „*Du-te în pace!*” sau: „*Mergi cu bine!*” (I Sam. 1.17; 20.42; II Sam. 15.9; Mc. 5.34; F.A. 16.36) și implicând răspunsul: „*Să capete roaba ta (sau robul tău) trecere înaintea ta!*”, când se vorbea unui superior (I Sam. 1.18).

Avraam și Lot se scoală și aleargă în întâmpinarea unor oaspeți, se prosternă înaintea lor și insistă să intre în corturile lor (Gen. 18.2; 19.1). Boaz și secerătorii care lucrau pe ogoarele sale se salută reciproc (Rut 2.4). Treccătorii salutau persoanele care munceau pe câmp (Ps. 129.8).

Evreii evitau să-i salute pe adeptii unei alte religii (Mt. 5.47), spre a nu stabili relații spirituale cu ei (II Ioan 11). Mesagerilor însărcinați cu depunerea diligențelor li se cerea să nu salute pe nimeni pe drum (II Împ. 4.29; Lc. 10.4), pentru că aceasta le-ar fi luat timp. La evrei, salutul nu se reducea la o ușoară înclinare a capului, ci implica gesturi de o profundă reverență; călărețul cobora de pe animal, la fel și persoana care se deplasa într-un car (I Sam. 25.23; II Împ. 5.21).

Scrisorile de la Tell el-Amarna ș.a. începeau întotdeauna printr-o formulă de curtoazie. Un fiu îi scrie tatălui său: „*Către Dudu, stăpânul meu, tatăl meu. Așa vorbește Aziri, fiul tău, robul tău: «La picioarele tatălui meu, mă prosternez.» Pacea (prosperitatea) să fie peste tatăl meu!*” În scrisoarea nr. 297 de la Tell el-Amarna, un vasal îi scrie suzeranului său, împăratul Egiptului: „*Către domnul meu, împăratul, dumnezeii mei, soarele meu, vorbește Yapahi, slujitorul tău, praful de pe picioarele tale. La picioarele împăratului, domnul meu, dumnezeii mei, soarele meu, de 7 ori câte 7 mă prosternez.*” Guvernatorul unui ținut le scrie colegilor săi: „*Împărașilor Canaanului, slujitorii, frașii mei. Așa vorbește împăratul...*” Un faraon își începe o scrisoare către un rege, în felul următor: „*Către Kadashman-Enlil, regele lui Karduniash (Babilon), fratele meu. Așa vorbește Nibmuaria (Amenhotep III), marele împărat, împăratul Egiptului, fratele său: Pacea (prosperitatea) este peste mine. Pacea (prosperitatea) să fie și peste tine! Casei tale, nevestelor tale, copiilor tăi, mai-marilor tăi, cailor tăi, carelor tale, în mijlocul finuturilor tale, tuturor acestora să le meargă bine!*”

În cursul epocii greco-romane, în Palestina, stilul salutarilor epistolare era mai direct și mai sobru. Întâi apare numele autorului: „*Împăratul Alexandru către fratele său Ionathan, plecăciune!*” (I Mac. 10.18). „*Împăratul*

Dimitrie către poporul iudeu, plecăciune!” (10.25; cf. F. A. 15.23; 23.26; Iac. 1.1). Scrisorile se încheiau adesea cu o formulă derivată din latinește: „*Adio!*”, „*Rămâneți cu bine!*” sau: „*Fiți sănătoși.*” (F.A. 15.29).

Iudeii adăugau o urare de pace (II Mac. 1.1). Saluturile lor erau uneori detaliate (v. 1, 5) și era respectată vechea formulare (9.19-20). Și ap. Pavel își începe Epistolele cu un salut substanțial (Rom. 1.1-7). În I și II Timotei, el îi transmite copilului său în credință „*har, îndurare și pace de la Dumnezeu Tatăl...*”, însă urarea sa obișnuită este: „*Har și pace de la Dumnezeu...*” Apostolul adaugă la sfârșitul Epistolelor, salutările adresate de el, precum și de alți creștini (I Tes. 1.1; 5.26-28).

SALUTARE. (V. *Salut*).

SALVATOR, ELIBERATOR, MÂNTUITOR. În V.T., acești termeni se referă în special la Dumnezeu, Eliberatorul lui Israel, poporul pe care și l-a ales Domnul (II Împ. 13.5; Nem. 9.27; I Sam. 22.3; Ps. 106.21; Is. 43.3, 11; 45.15, 21; 49.26; 63.8; Ier. 14.8; Os. 13.4) (V. *Dumnezeu - Numele Lui*). Cuv. gr. *sôter* = protector, eliberator (Herod. 7.139) este folosit de scriitorii clasici pentru a desemna zeii sau uneori un anumit suveran. Ptolemeu și Demetrios I au primit titlul de Soter. N.T. acordă acest titlu lui Dumnezeu-Tatăl (I Tim. 1.1; 4.10; Tit 1.3; 3.4; Iuda 25), dar mai ales lui Isus Cristos, Fiul lui Dumnezeu, Care mântuiește poporul Lui de păcatele sale (Mt. 1.21), îl izbăvește din robia păcatului, îl scapă de vina păcatului, de mânia lui Dumnezeu, de puterea diabolică a răului și îl introduce într-o părtășie binecuvântată cu Dumnezeu (Lc. 19.10; F. A. 5.31; Rom. 5.8-11; Fil. 3.20-21; I Tim. 1.15; II Tim. 1.10; Tit 2.13-14; Evr. 7.25) (V. *Răscum-părare; Mântuire*).

SALUM. (V. *Șalum*).

SAMA. (V. *Șama*).

SAMAKYAHU. (V. *Șemaia*).

SAMAI. (V. *Șamai*).

SAMARIA. (În lat.: *Samaria*; în gr.: *Samareia*, din aram.: *Shamerayin*; pentru ebr., v. mai jos).

1. Capitala celor 10 seminții israelite, în cea mai mare parte a istoriei lor. Amplasamentul Samariei era deja ocupat în epoca

bronzului timpuriu. Omri, împăratul lui Israel, a zidit orașul pe o colină pe care o cumpărase cu doi talanți de argint de la un om numit Šemer, care înseamnă *a instala garda*. Pornind de la numele vechiului proprietar, Omri a numit orașul *Šomeron* = post de pază (I Împ. 16.24). În partea de SV, se afla un turn de veghere. Amplasată pe o înălțime numită uneori muntele Samariei (Am. 4.1; 6.1), capitala domina o vale foarte fertilă (Is. 28.1). Datorită poziției sale strategice, această cetate întărită a rămas capitala Regatului de Nord până la deportarea celor 10 seminții în Asiria. Împărații care i-au urmat lui Omri și-au stabilit reședința la Samaria, unde au fost și înmormântați (I Împ. 16.28-29; 20.43; 22.10, 37, etc.). Abia a fost zidită Samaria, că a și izbucnit războiul dintre Ben-Hadad I, regele Siriei, și Omri. Ben-Hadad a obținut victoria, potrivit celor afirmate de fiul său. Omri a trebuit să pună câteva din ulițele Samariei la dispoziția negustorilor sirieni (20.34). Sub domnia lui Ahab, fiul și succesorul lui Omri, Ben-Hadad II a asediat fără succes zidurile Samariei (v. 1-21). Un iaz artificial, săpat în stâncă și cimentat, situat în partea de nord a curții care împrejmua palatul lui Ahab, ar fi locul unde, potrivit opiniei lui André Parrot, slujitorii lui Ahab au spălat carul însângerat în care murise regele cu prilejul bătăliei de la Ramot din Galaad (22.38). Samaria a fost din nou asediată de sirieni, dar a scăpat printr-o minune (II Împ. 6.8 - 7.20). Bătrânii Samariei, temându-se să nu-l supere pe Iehu, i-au executat, la porunca sa, pe cei 70 de fii ai lui Ahab (10.1-10).

Chiar de la începutul istoriei sale, Samaria a fost o cetate a idolatriei.

Ahab a deschis drumul cultelor păgâne, prin clădirea unui templu și a unui altar în cinstea lui Baal (I Împ. 16.32). La masa Izabelei mâncau 400 de profeți ai Astartei (18.19), și se pare că parul sacru, emblema acestei zeițe, a dăinuit până la preluarea puterii de către Iehu (II Împ. 13.6). Beția și imoralitatea (Os. 7. 1-7; Am. 4.1; 8.14) caracterizau slujirile idolești contra cărora a luptat profetul Ilie (I Împ. 18). Elisei locuia la Samaria (II Împ. 5.3-9); la fel și profetul Osea. Numeroși oameni ai lui Dumnezeu au prezis căderea judecării divine asupra Regatului de Nord și a capitalei sale (Is. 7.9; 8.4; Ez. 16.46, 51, 53, 55; 23.33; Os. 8.5-6; 13.16; Am. 3.12; Mica 1.5-9).

O judecată catastrofală s-a abătut asupra Samariei: asirienii, sub domnia lui

Salmanasar V, au asediat-o în anul 724 î.Cr.; în anul 722, sau la începutul anului 721, împăratul Asiriei cucerește orașul (II Împ. 17.3-6). *Sargon II*, succesorul lui Salmanasar V, ajunge rege în anul 721. El își atribuie cucerirea Samariei (v. *Sargon*). Cuceritorul a deportat israeliții aflați în Samaria și i-a înlocuit cu babilonieni și alte neamuri străine (v. 24) (V. *Samaritean*). Printre inscripțiile rămase de la Sargon II, se numără și aceasta: „*Eu am asediat și am cucerit Samaria, luând ca pradă 27 290 de locuitori și formând cu ei un contingent de 50 de care. Am construit un oraș mai frumos decât cel distrus și am instalat acolo alți locuitori, proveniți din diferitele țări pe care le-am cucerit.*” (Cf. II Împ. 17.24 și urm.). În anul 332/331 î.Cr., *Alexandru Macedon* a luat cetatea, a strămutat locuitorii săi la Sihem și a instalat niște siro-macedoneni în Samaria. În jurul anului 108 î.Cr., *Ioan Hyrcanus* a asediat orașul și l-a înconjurat cu un retranșament care măsura 80 de stadii (cca 14,5 km). Cetatea a rezistat un an, dar foametea cumplită i-a silit pe locuitori să se predea. Samaria a fost distrusă din temelii. Hyrcanus a căutat să șteargă orice urmă a fortificațiilor sale (cf. Mica 1.6; Ant. 13.10.2-3; Răzb. 1.2.7-8). Pe vremea lui Alexandru Jannaeus, localitatea a fost reclădită. Pompei a anexat-o provinciei romane Siria. Gabinius a fortificat-o din nou (Ant. 14.4.4; 5.3). *Irod cel Mare* a rezidit-o, a fortificat-o și i-a schimbat numele în Sebastia (fem. gr. al lui *Sebastos*, care este forma gr. a lat. *Augustus*), în cinstea împăratului al cărui favorit era (Ant. 15.8.5). Filip a evanghelizat Samaria, propovăduirea lui fiind încununată de succes. Simon vrăjitorul și multe alte persoane au fost botezate (F.A. 8.5-13). Petru și Ioan s-au deplasat din Ierusalim la Samaria, pentru a continua lucrarea începută de Filip (v. 14-25).

Identificare: la cca 8 km NV de Sihem, pe amplasamentul actual al satului Sebastiyeh, care se întinde pe o colină cu pante abrupte; culmea relativ dreaptă a acesteia măsoară, de la E la V, 1,5 km.

Date arheologice (cf. *Unger's Bible Dict.*, p. 957). Între anii 1908-1910, Universitatea din Harvard a întreprins o serie de săpături arheologice în Samaria (*Harvard Excavations at Samaria 1908-1910*, 2 vol., 1924). Între anii 1931-1935, diferite organizații au continuat cercetările (cf. Crowfoot, K. Kenyon și Sukenik, *The Buildings at Samaria*, 1942). În 1965,

alte săpături a întreprins *Departament of Antiquities of Jordan*, iar în 1968, *British School of Archeology* din Ierusalim. Șapte nivele israelite au fost scoase la lumină: I și II (Omri și Ahab); III (Iehu); IV, V, VI (Ieroboam II) și VII (corespunzător sec. VIII î.Cr.) unde se pot vedea urmele distrugerii cetății de către asirieni în anul 722. În ciuda faptului că Sargon a proclamat reconstruirea Samariei, „mai frumoasă decât fusese înainte” (v. mai sus), nu au fost descoperite urme din acest nou oraș. Cele trei descoperiri mai frapante sunt următoarele:

(i). Rămășițele palatului lui Omri și Ahab (27 m x 24 m) și iazul lui Ahab (10 m x 5 m), unde cu siguranță a fost spălat carul însângerat al acestuia.

(ii). Cca 200 de plăci de fildeș care decorau palatul lui Ahab și care „explică” aluziile din I Împ. 22.39 și Am. 3.15.



Motiv sculptat în fildeș, descoperit la Samaria. El evocă „palatul de fildeș” a cărui distrugere a prezis-o profetul Amos (Am. 3.15).

Pe aceste plăci de fildeș sunt gravate papyrusuri, lotuși, tauri, sfincși și chipuri de zei egipteni (Isis, Horus, etc.). Măiestria artistică și prezența chipurilor zeilor egipteni reflectă puternica influență străină resimțită la data respectivă.

(iii). Un număr de 65 ostraca, borderouri de expediție emise de niște negustori de untdelemn și vin, ale căror nume erau teofore,

comportând prefixe sau sufixe în „Yo” (= YHVH), de ex.: Ioiada (Yoyada), Ioah (Yoach), Gadio (Gaddiyo), precum și în „baal”, de ex.: Abibaal, Meribaal, Baalmeoni. Numele respective demonstrează influența, pe vremea lui Ieroboam II, atât a lui YHVH cât și a Baalului canaanit, astfel că ne este mult ușurată interpretarea mesajelor profetilor Amos și Osea. (V. *Fildeș; Ostraca*).

2. Teritoriul ocupat de cele 10 seminții israelite, adică Împărăția lui Israel (II Împ. 17.24; Is. 7.9; Ier. 31.5; Ez. 16.46) (V. *Israel*).

3. Ținutul Samariei, respectiv Palestina centrală, regiune cuprinsă între Galileea, la N, și Iudeea, la S (I Mac. 10.30). Josephus nu oferă o descriere clară a limitelor sale (Răzb. 3.3.4-5), dar afirmă că hotarul nordic trece printr-un sat aflat în vasta câmpie numită *Ginea*. Ar putea fi vorba de En-Ganim (Is. 19.21; 21.29), în unghiul sudic al câmpiei Ezdrelonului. Hotarul de miazăzi era reprezentat de ținutul Acrabattene, la 10-11 km S de Sihem. La E, Samaria se întindea până la Iordan, dar la V nu atingea țărmul mediteranean. Aco (Akko) aparținea Iudeii. Potrivit Talmudului, Antipatrida reprezenta limita occidentală. Ținutul Samariei includea vechile teritorii ale lui Manase (de pe malul occidental al Iordanului) și Efraim, precum și o parte din acelea ale lui Isahar și Beniamin. În anul 63 î.Cr., Pompei a alipit Samaria provinciei romane Siria (Ant. 14.4.4). În anul 6 d.Cr., Cezar August a făcut din Iudeea, Samaria și Idumeea o secțiune administrativă a prefecturii Siria, pe care a numit-o provincia Iudeea și pe care a pus-o sub autoritatea unor procuratori (Ant. 17.13.5; cf. 11.4), aranjament care s-a menținut și pe vremea lui Isus.

SAMARITEAN. În singurul pasaj al V.T. unde figurează acest termen, el este sinonim cu locuitor al vechii împărății israelite din nord (II Împ. 17.29). N.T. îi numește samariteni pe locuitorii ținutului Samaria, aflat în centrul Palestinei (Lc. 17.11-19). Sargon II declară că a deportat 27 280 de israeliți, în momentul când a cucerit această regiune. El a mai lăsat acolo niște evrei, dar aceștia s-au răsculat. Sargon a procedat la denaționalizarea Samariei, introducând în țară coloni proveniți din Babilonia, din Hamat (II Împ. 17.24) și din Arabia. Toți aceștia au adus în Samaria și obiceiurile lor idolatre. Populația era pe atunci atât de rară, încât ogoarele, și așa devastate

de pe urma războaielor, au fost lăsate în paragină. Fiarele sălbatice, îndeosebi leii, se înmulțiseră excesiv, constituind un flagel trimis de Dumnezeu asupra locuitorilor. Atunci noii coloni l-au informat pe împăratul Asiriei că ei puneau aceste nenorociri pe seama Domnului, Dumnezeul țării, Căruia nu știau cum să l se închine și să l slujească. Monarhul a poruncit unuia dintre preoții israeliți deportați în Asiria să se stabilească la Betel și să i inițieze pe samariteni în slujirea lui Iahve. Însă preotul nu i-a putut convinge să renunțe la idolatria lor strămoșească. Instalând chipuri ale dumnezeilor lor pe înălțimile israelite, samaritenii au amestecat falsa lor religie cu mozaismul (II Împ. 17.25-33) și au menținut acest cult mixt până la o dată posterioară căderii Ierusalimului (v. 34-41). Esar-Hadon a urmat politica lui Sargon, bunicul său (Ezra 4.2). Osnappar (Assurbanipal) a finalizat procesul de colonizare, adăugând samaritenilor coloni proveniți din Elam și alte ținuturi (v. 9-10).

Noua provincie a Imperiului Asirian nu avea nici o putere. Împăratul Iosia și fideli săi slujitori au străbătut toată Samaria, distrugând idoli și înălțimile (II Cr. 34.6-7), spre a spori astfel influența israeliților rămași în Samaria și a preoților lor. La mult timp după acest eveniment, samaritenii încă obișnuiau să facă pelerinaje la Ierusalim pentru a participa la slujbele oficiate la Templu (Ier. 41.5). Când Zorobabel a readus la Ierusalim pe israeliții deportați în Babilon, samaritenii au cerut permisiunea să participe la construirea Templului; ei susțineau că s-au închinat Domnului, Dumnezeul lui Israel, de pe vremea lui Esar-Hadon. Însă Zorobabel și celelalte căpetenii israelite au respins oferta de colaborare a samaritenilor (Ezra 4.2).

Majoritatea iudeilor au refuzat, de timpuriu, orice relație cu samaritenii, pe plan social sau religios. Această repugnanță a degenerat într-o antipatie puternică (Ezra 4.3; Ecclesiastic 50.25-26; Lc. 9.52-53; Ioan 4.9). Samaritenii nu erau de rasă pur evreiască și practicau o religie amestecată. Josephus (Ant. 9.14.3) afirmă că ei făceau caz de înrudirea lor cu iudeii atunci când situația acestora era prosperă, dar se prezentau ca fiind de origine asiriană când evreii treceau prin diverse nenorociri.

În momentul când Zorobabel, Iosua și celelalte căpetenii israelite au refuzat ajutorul oferit de samariteni în vederea rezidirii Templului, aceștia s-au alăturat adversarilor

acestei reconstrucții (Ezra 4.1-16). De asemenea, ei s-au opus proiectului lui Neemia privitor la restaurarea zidurilor de apărare ale Ierusalimului (Nem. 4.1-23). Conducătorul lor era, pe vremea aceea, Sanbalat, horonitul, al cărui ginere fusese exclus din preoție chiar de către Neemia. Probabil că Sanbalat a clădit templul samaritean de pe Muntele Garizim (v. *Sanbalat*). Încă de pe atunci, iudeii alungați din Ierusalim prin anumite măsuri disciplinare, și-au făcut un obicei din a se duce la templul de pe Garizim, unde samaritenii îi primeau cu plăcere (Ant. 11.8.7).

Cu prilejul persecuțiilor întreprinse de Antiochus Epiphanes, samaritenii au negat apartenența la rasa evreiască și, pentru a-l flata pe tiran, au declarat că sunt gata să consacre templul lor de pe Muntele Garizim lui Jupiter, apărătorul străinilor (II Mac. 6.2).

Pe la anul 128 î.Cr., Ioan Hyrcanus a luat în stăpânire Sihemul și Muntele Garizim și a distrus templul samaritenilor (Ant. 13.9.1), dar ei au continuat să celebreze propriul lor cult pe amplasamentul respectiv, lucru pe care îl făceau încă pe vremea lui Isus (Ioan 4.20-21). Doctrina lor era, pe atunci, foarte asemănătoare cu învățătura saducheilor. La fel ca aceștia, samaritenii așteptau un Mesia pământesc (Ioan 4.25). Din V.T., ei nu au acceptat decât Pentateuhul. Au primit în grabă și cu bucurie mesajul evanghelic propovăduit de Filip, căci minunile făcute de evanghelist au avut darul să-i convingă (F.A. 8.5-6). De altfel, contrar orientării iudaismului, creștinismul, mergând pe urmele trasate de Fondatorul său, îi primea bine pe samariteni și le conferea aceleași privilegii ca israeliților ieșiți din iudaism (Lc. 10.29-37; 17.16-18; Ioan 4.1-42).

O comunitate samariteană, care număra cca 200 de membri, a subzistat până în zilele noastre la Nablus, vechiul Sihem, și în împrejurimile acestuia.

Profesorul H. G. M. Williamson, de la Universitatea din Cambridge, prezintă o ipoteză mai recentă referitor la originea samaritenilor din N.T. (V. *Illustrated Bible Dictionary*, I.V.P., 1980, vol. III, p. 1 378). Conform opiniei sale, samaritenii N.T. nu ar fi urmașii trupești și spirituali ai colonilor instalați în Regatul de Nord de către Sargon II, Esar-Hadon și alți împărați asirieni (care s-ar fi iudaizat într-o oarecare măsură) (v. II Împ. 17). Williamson consideră că originea samaritenilor din vremea Evangheliilor și Faptelor Apostolilor trebuie să fie căutată pe vremea reocupării Sihemului de către câțiva exponenți foarte

conservatori ai religiei evreiești, care s-au separat de Ierusalim la începutul epocii elenistice în Palestina. Mai târziu, ei și-au construit propriul lor templu pe Muntele Garizim (Ioan 4.20).

Ipoteza este interesantă. Oricum, a trebuit să aibă loc o veritabilă convertire a populației samaritene (chiar și pe vremea lui Zorobabel), pentru a putea vorbi așa cum rezultă din Ezra 4.2 (cu condiția ca declarația respectivă să fi fost absolut realistă). Ceea ce pare sigur este faptul că ultimul cuvânt, în această chestiune, încă nu a fost rostit. (V. *Pentateuhul samaritean*).

SAMBALAT, SAMBALLAT. (V. *Sanbalat*).

SAMBUC. Instrument muzical cu coarde (Dan. 3.5). În aram., i se spune *sabb(e)ka*, termen corespondent cuv. gr. *sambuke*. Un instrument asemănător harpei sau lirei, de formă triunghiulară, însă prevăzut numai cu 4 coarde. Strabon afirmă că ac. termen gr. este de origine barbară, iar Athenaeus este de părere că invenția acestui instrument le aparține sirienilor.

SAMEHUT. (V. *Šamehut*).

SAMER. (V. *Šemer*).

SAMGAR. (V. *Šamgar*).

SAMGAR-NEBU, ŠAMGAR-NEBO. Etim. plauz.: *Šumgir-Nabu* (în akkad.) = *Fii binevoitor, o Nebo!* Una dintre căpeteniile lui Nebucadnețar care au intrat împreună cu el în Ierusalim (Ier. 39.3). S-ar putea ca *Šamgar-Nebu* să fie un titlu onorific al lui Nergal-Šarețer.

SAMIR. (V. *Šamir*).

SAMLA = veșmânt. Rege edomit, originar din Masreca (Gen. 36.36-37).

SAMLAI. (V. *Šamlai*).

SAMOS = colina de lângă țarm. O insulă, cu un perimetru de 128 km, aflată în largul coastelor Asiei Mici, la S-SV de Efes și aproximativ vizavi de Capul Troghilion. După înfrângerea lui Antiochus cel Mare de către romani la Magnezia, în anul 190 î.Cr., Samos și-a câștigat independența (I Mac. 15.23). Ea a ajuns sub dominația romană în anul 133 î.Cr., odată cu Pergamul sub a cărui influență se afla. Pe vremea când Pavel a debarcat la Samos (F.A. 20.15), insula se mai bucura de autonomia

pe care i-o acordaseră romanii în anul 17 î.Cr. Locuitorii săi erau renumiți din pricina abilității lor comerciale.

SAMOTHRACE. (V. *Samotracia*).

SAMOTRACIA, SAMOTHRACE. Denumire gr., însemnând: *Samos de Tracia*. Insulă din arhipelagul Mării Egee, în largul Traciei, și în fața gurii de vărsare a râului Hebrus (Marița). Are o suprafață de cca 80 km², iar vârful său cel mai înalt atinge 1 524 m. Venind dinspre Troa, și navigând către Neapolis, corabia cu care călătorea Pavel s-a îndreptat direct spre Samotracia (F.A. 16.11).

SAMSON = un soare mic. Unul dintre cei mai marcanti judecatori israeliți. Fiul unui danit cu numele de Manoah, el s-a născut la Torea, o localitate din S teritoriului lui Dan. Îngerul Domnului a prezis nașterea lui Samson și a vestit că el va izbăvi pe Israel din mâna filistenilor. Nazireu chiar de la naștere, Samson nu trebuia să consume vin sau vreo altă băutură fermentată și nici briciul să treacă peste capul lui. Atâta timp cât a respectat juruința nazireatului, Samson a fost biruitor asupra filistenilor (Jud. 13.1-24). Iuda și Dan, seminții care, datorită unor circumstanțe obiective, au fost separate la acea dată de restul copiilor lui Israel, erau expuse atacurilor filistenilor. Iuda, izolat, nu putea să desfășoare contra lor decât niște operațiuni de gherilă. Duhul Domnului a venit, la o dată timpurie, peste Samson, în tabăra lui Dan (v. 25). Pradă naturii sale senzuale, Samson s-a căsătorit cu o filisteancă din Timna, dar aceasta l-a părăsit de dragul altui bărbat. Ajutat poate de prietenii săi, fiul lui Manoah a prins 300 de șacali (sau vulpi), i-a legat doi câte doi, coadă lângă coadă, a atașat o torță aprinsă între cozile lor, după care a dat drumul animalelor în holdele filistenilor (14.1 - 15.5). Aceștia au invadat ținutul lui Iuda și au cerut ca Samson să fie prins și dat în mâinile lor. Bărbații lui Iuda au făcut lucrul acesta, fără să discearnă în el pe viitorul lor eliberator. Însuflețit pe neașteptate de Duhul Domnului, nazireul a rupt funiile în momentul când era să fie dat în mâinile celor netăiași împrejur. Apucând o falcă de măgar, Samson îi urmărește pe filistenii și ucide 1 000 de inși dintre ei. Foarte însetat, el recunoaște că o asemenea izbăvire venea de la Domnul, și-l imploră acum să-i dea apă de băut, ca să nu moară de sete. Atunci, Dumnezeu face să țâșnească apă

Ana i-a pus noului-născut numele Samuel. După ce l-a înțărcat, ea l-a adus la Cortul întâlnirii, la Silo, i l-a încredințat lui Eli, marele preot, pentru ca el să-l pregătească spre a-l sluji Domnului (I Sam. 1; 2.1-17). Copilul Samuel își îndeplinea sarcina încredințată, în prezența Domnului. El purta efodul de în subțire, veșmântul îmbrăcat de preoți, când oficiau, și chiar de leviți (2.18). Samuel se culca într-o încăpăre din apropierea Cortului întâlnirii. Dimineata deschidea porțile Casei Domnului și îl asista pe Eli (3.1, 3, 15). Samuel nu era decât un băiat când Domnul i-a descoperit judecata cu care avea să lovească El casa lui Eli, din pricina nechibzuitei indulgențe manifestate de tatăl față de fiii săi nedemni (3.1-18). Josephus afirmă că Samuel avea pe atunci 12 ani (Ant. 5. 10.4), estimare probabil corectă, însă sursa acesteia nu ne este cunoscută. Când Samuel a devenit un tânăr, tot Israelul, de la Dan până la Beer-Șeba, a recunoscut că el era profet, pentru că Domnul i Se descoperea la Silo (I Sam. 3.20-21). În scurt timp, judecata prezisă s-a abătut asupra casei lui Eli și asupra lui Israel: cei doi fii ai lui Eli au pierit pe câmpul de luptă, filistenii au luat chivotul Domnului, iar Eli a murit la auzirea acestor vești (4.1-22). Filistenii au fost siliți să deturneze chivotul și l-au lăsat la Chiriat-learim, în casa lui Abinadab. Nivelul spiritual al poporului era foarte scăzut.

După moartea lui Eli, Samuel a început să-și exercite autoritatea în vederea înfăptuirii unei reforme spirituale. După 20 de ani de la restituirea chivotului, se pare că proiectul său reușise într-o oarecare măsură. Atunci, el i-a convocat pe israeliți la Mițpa, în apropiere de locul unde fusese luat chivotul. Profetul le-a cerut să-și recunoască și să-și mărturisească păcatele, postind înaintea Domnului și implorând îndurarea Lui. Luând cunoștință de toate acestea, filistenii au invadat țara lui Israel. Poporul a strigat către Samuel, rugându-l să intervină la Domnul pentru a obține ajutorul Său. Și Dumnezeu l-a ascultat pe slujitorul Său, trimițând tunetul Său împotriva filistenilor. Vrajmașul a fost pus în mare învăl-mășeală. După aceea, tot timpul cât s-a aflat Samuel în fruntea poporului, filistenii nu au mai avut curajul să atace țara lui Israel (I Sam. 7.3-14) (V. *Filistenii; Samuel - cărțile lui*). Samuel era, în același timp, judecător (adică: apărător, conducător), profet și preot. În vederea exercitării acestor funcții, el se ducea în fiecare an la Betel, la Ghilgal, la Mițpa. Reședința și-o avea la Rama, unde era

înconjurat de o comunitate de prooroci care îl asistau în aplicarea reformelor sale spirituale (7.15-17; 19.18-20). Samuel a zidit un altar la Rama, căci Dumnezeu Se îndepărtase de Silo. Chivotul era dat la o parte, legământul poporului cu Dumnezeu fusese suspendat ca urmare a idolatriei și sacrilegiilor comise de israeliți. Samuel era considerat ca reprezentant al Domnului (v. *Altar*). Sub conducerea energică a lui Samuel, Domnul a ocrotit țara și Israel nu a căzut iarăși sub dominație străină. Când a îmbătrânit, Samuel a pus pe cei doi fii ai săi ca judecători peste Israel, la Beer-Șeba. Ei s-au arătat nevrednici de această sarcină, s-au lăsat mituiți, au încălcat dreptatea. Datorită modului incorect în care au gestionat treburile țării și a atitudinii amenințătoare a națiunilor păgâne, bătrânii lui Israel și restul poporului au solicitat instituirea monarhiei. Atunci, Dumnezeu i-a poruncit profetului să-i confere ungerea împărătească lui Saul, apoi lui David după lepădarea lui Saul. (Pentru alte detalii, v. *Samuel - cărțile lui*). Samuel a murit pe când David, fugind de Saul, se afla în pustia En-Ghedi. A fost înmormântat în locuința sa de la Rama; tot Israelul l-a plâns (25.1). În noaptea dinaintea bătăliei de la Ghilboa, Saul i-a cerut ghicitoarei din En-Dor să i-l aducă pe Samuel din Locuința morților (28.3-25) (V. *Saul*, 2). Heman, unul dintre cântăreții lui David, era nepotul lui Samuel (I Cr. 6.33). Samuel figurează pe lista eroilor credinței din V.T. (Evr. 11.32).

SAMUEL - CĂRȚILE LUI

Titlu și prezentare

Cărțile poartă numele personajului lor principal (la fel ca Estera, Iona, etc.). Inițial, cele două cărți constituiau un singur volum (masoreții semnalează că I Sam. 18.24 este versetul central al cărții, lucru pe care unele manuscrise ebr. și Josephus îl confirmă). Împărțirea în două volume a fost introdusă de Septuaginta, fiind preluată de Vulgata și adoptată de Daniel Bamberg, când el și-a publicat Biblia sa, în ebr., la Veneția în anul 1517. De atunci, această împărțire figurează în toate versiunile. De altfel, în Septuaginta, aceste cărți constituiau primele două volume ale celor 4 cărți ale Domniilor (botezate, în Vulgata, *cărțile Regilor*). Ele mai figurează sub denumirea aceasta în unele versiuni. Textul găsit la Qumran dovedește că autorii Septuagintei dispuneau de un manuscris mai apropiat de original decât cel al masoreților.

Autorul

Autorul acestor cărți nu ne este cunoscut. Tradiția rabinică le atribuie lui Samuel, dar

Talmudul babilonian opinează că el nu ar fi autorul întregii cărți, deoarece moartea sa intervine în I Sam. 25. Fără îndoială că Samuel a jucat un anumit rol în redactarea cap. 1-24, fiindcă I Cr. 29.29 face aluzie la cărțile profeților Samuel și Gad. Însă cum cartea prezintă o profundă unitate de stil și limbă – ceea ce implică existența unui singur autor – pare preferabil să se presupună că acesta s-a servit de niște documente redactate de acești profeți. Pe de altă parte, textul din I Sam. 10.25 menționează o carte în care el a consemnat drepturile împăratului. Probabil că Natan și Gad, apoi elevii școlii de profeți pe care o fondase Samuel și, în sfârșit, secretarii și arhivarii lui David (II Sam. 8.16-17) au continuat să redacteze documentele care vor servi redactorului final pentru reconstituirea acestei istorii. În II Sam. 1.18 este menționată una dintre surse, *Cartea Dreptului*, iar în I Cr. 27.24; 29.29 sunt citate alte patru.

Am mai putea cita II Mac. 2.13: „*Neemia, pentru a fonda o bibliotecă, a adunat cărțile care vizează regii și profeții, precum și cărțile lui David.*” Fără îndoială că I și II Samuel se aflau în colecția aceasta și făceau parte din Canon înainte de epoca Macabeilor. Probabil că redactarea cărților I și II Samuel a avut loc la începutul monarhiei, pe baza documentelor de prima mână menționate mai sus. Kirkpatrick admite ca fiind absolut exactă tradiția potrivit căreia îi sunt atribuite lui Samuel primele 24 de capitole din prima carte, iar restul lui Natan și Gad. El adaugă: „*Dacă această carte a fost redactată cu ajutorul cronicilor lui Samuel, Natan și Gad, și apoi completată cu documente păstrate în școlile profeților, atunci ea provine din cele mai bune surse posibile.*” (Cambridge Bible).

Cu toate acestea, unii critici sunt de părere că I și II Samuel ar constitui un amalgam provenit din 2 (sau 3) surse divergente, asemenea celor ce ar fi stat la baza Pentateuhului. Pentru yahvistul sec. X, Samuel ar fi un văzător necunoscut, iar pentru elohistul din sec. VIII un mare erou național. Și la o dată mai târzie ar fi fost făcute unele adăugiri, iar în sec. VI, un redactor *deuteronomic* ar fi modificat anumite pasaje potrivit convingerilor sale. Realitatea este că numai câteva puncte ar fi mai greu de explicat, ceea ce nu ne miră deloc în cazul unei opere atât de vechi.

1. Dubla prezentare a lui David înaintea lui Saul (I Sam. 16.17-23 și 17.55-58). În primul pasaj, este suficient pentru rege să-i fie adus un tânăr cântăreț cu arfa, care să-l delecteze;

dar atunci când se pune problema să i-o dea pe fiică-sa de nevastă învingătorului lui Goliat, Saul realizează că are nevoie de mai multe informații cu privire la tatăl și familia lui David.

2. Dubla relatare a morții lui Saul, aparent contradictorie (I Sam. 31.4-5; II Sam. 1.6-10). Este posibil, pe de o parte, ca descrierea amalecitolui să fie pură invenție; sau, pe de altă parte, tentativa de sinucidere a regelui eșuând, el să fi cerut ajutor din partea acestui străin.

3. Proverbul: „*Oare și Saul este între prooroci?*” este citat de două ori (I Sam. 10.11; 19.24). Se poate foarte bine ca el să-și aibă originea în aceste două împrejurări repetate.

4. Alți critici mai sugerează unele episoade *duble*, de ex.: două ocazii când David crușă viața lui Saul (I Sam. 24.7; 26.9). Dar de ce nu ar fi fost posibil ca un gest de asemenea mărinimie să se producă de două ori, mai ales că Saul l-a persecutat pe David mai bine de 10 ani (II Sam. 5.4)?

În realitate, aceste puncte, secundare de altfel, constituie o mărturie suplimentară despre omogenitatea povestirii, a unicității stilului și planului cărții. Unii specialiști au ajuns chiar la concluzia că I și II Samuel constituie una dintre cele mai bune opere în proză din literatura ebraică.

Data

I Sam. 27.6 afirmă că „*Ticlagul a fost al împăraților lui Iuda până în ziua de azi.*” Prin urmare, cartea nu a fost redactată în forma sa actuală înainte de dezbinarea împărăției. Pe de altă parte, detaliile geografice rigurose exacte, lipsa numelor compuse cu Baal și aluziile la căderea Samariei (722) ne fac să optăm pentru o dată de redactare foarte veche, poate sec. IX-X î.Cr., cel puțin în cazul documentelor de care s-a folosit ultimul redactor. Dacă scopul urmărit de I și II Samuel este apărarea alegerii dinastiei lui David, redactarea celor două cărți se justifică îndeosebi după dezbinarea împărăției. Într-adevăr, această chestiune care diviza țara, continua să creeze tensiuni între cele două împărății.

Aceste cărți acoperă peste un secol de istorie, de la nașterea lui Samuel (cca 1105) până la moartea lui David (970), cu unele jaloane intermediare ca: ungerea lui Saul ca rege (1050), ungerea lui David (1025), moartea lui Saul și începutul domniei davidice la Hebron (1010), apoi la Ierusalim (1003).

Locul

Samuel s-a născut la Rama, la cca 10 km N de Ierusalim. O bună parte din cuprinsul

povestirii gravitează împrejurul acestui oraș și a Betelului, situat la 8 km mai spre N.

Conținutul

Subiectul principal: instituirea și consolidarea monarhiei în Israel: cum a început, de ce a trecut de la Saul la David și familia sa. Este istoria unei epoci tulburate, o perioadă de tranziție pe plan politic și religios (rezumată în Ps. 78). Amenințarea filisteană care devine din ce în ce mai presantă spre anul 1100 face ca israeliții să resimtă tot mai puternic nevoia unui rege care să unească toate semințiile în lupta contra dușmanului, precum și nevoia unui centru politic și religios. Or, cărțile lui Samuel relatează cum s-a realizat aceasta. Dumnezeu le-a dat copiilor lui Israel un rege (I Sam. 8) și un centru religios în Sion (II Sam. 5.7; 6.1-17). El a rămas credincios promisiunilor Sale, în ciuda infidelității conducătorilor lui Israel. Deși cererea unui rege a însemnat punerea deoparte a Domnului (I Sam. 8.7), El îl binecuvintează pe împăratul ales și încheie cu David un legământ prin care îi promite pentru totdeauna un succesor (II Sam. 7.8-17).

Putem identifica 3 secțiuni:

1. Samuel, profet și judecător (I Sam. 1-7): nașterea, copilăria, chemarea lui în slujba profetică (3.20); autoritatea sa necontestată, după moartea lui Eli (4); activitatea sa reformatoare și succesul intervenției sale spirituale, când filistenii au atacat țara lui Israel, îi conferă dreptul de a exercita funcția de judecător (7.1-12). Un sumar al rezultatelor administrației sale (v. 13-17).

2. Domnia lui Saul (8-31).

a) Poporul îi cere lui Samuel, aflat la o vârstă înaintată, să așeze un rege în fruntea națiunii. Profetul acceptă cererea, deși împotriva voinței sale (9). Samuel îl întâlnește pe Saul și îi conferă, în taină, ungerea împărătească (9.1 - 10.16). Apoi, Samuel convoacă poporul la Mițpa, unde Saul, ales rege prin sort (v. 17-26) este ținta disprețului câtorva nemulțumiți (v. 27). Biruința obținută de Saul asupra amaleciților confirmă calitatea sa de rege (11). Samuel rostește o cuvântare în auzul poporului, după care se retrage din viața publică (12).

b) Filistenii sunt respinși, dar Saul nesocotește porunca Domnului cu privire la jertfă (13). Ionatan atacă un avanpost filistean și pune inamicul în derută (14.1-46). Sumar al războaielor lui Saul (v. 47-48). Detalii despre familia sa (v. 49-51). Relatare detaliată a războiului îndreptat contra amaleciților; Saul nesocotește pentru a doua oară porunca Domnului (15).

c) Ultimii ani ai domniei lui Saul; atitudinea sa față de David (cap. 16-31). Dumnezeu îl leapădă pe Saul și-i cere lui Samuel să-l ungă pe David ca rege (16.1-13). Saul, chinuit de un duh rău, îl invită la Curte pe David, cântărețul cu arfa (v. 14-23); David îl omoară pe Goliat și de atunci rămâne lângă împărat (17.1 - 18.5). Gelozia lui Saul: el atentează la viața lui David (18.6 - 19.17). Fuga lui David și viața sa de pribeag (19.18 - 27.12). Invazia filisteană; Saul consultă ghicitoarea de la En-Dor (28). David, eliminat din tabăra filistenilor, urmărește o ceată de amaleciți dedați la jaf (cap. 29-30). Bătălia de la Ghilboa; moartea lui Saul (31).

3. Regele David (II Sam. 1-24). David primește vestea morții lui Saul (cap. 1). Rivalitatea dintre David, care este susținut de bărbaii lui Iuda, și Iș-Boșet, căpetenia celorlalte seminții (cap. 2-4). David este proclamat rege peste tot Israelul (5.1-3). Domnia sa (5.4 - 24.25) (V. *David* și planșa: *Fragment din pergamentul cu I Sam. 23.9-16* de la finele volumului).

Instituirea monarhiei

Acest eveniment marchează un grav punct de cotitură în istoria lui Israel. Teocrației lui Moise și Iosua le-a succedat anarhia judecătorilor. Samuel a redresat situația, dar poporul era destul de laș ca să accepte o dependență prea directă de un Dumnezeu sfânt. Pe de altă parte, lipsa lui de credință îl făcea să tremure în fața vrăjmașilor săi, astfel că și-a exprimat dorința de a avea un rege „*cum au toate neamurile*” (I Sam. 8.5). Samuel a fost impresionat într-un mod foarte neplăcut de această solicitare (v. 6; 12.17-19), dar Domnul i-a cerut să observe că El însuși și domnia Sa erau ceea ce respingea poporul (8.7-9). Și Saul a fost ales, în ciuda tuturor avertismentelor lui Samuel (8.10 - 10.27; 12.1-25). Totuși, în marea Lui bunătate, Dumnezeu n-a părăsit poporul Lui. El l-a sprijinit pe Saul, atâta timp cât acesta l-a rămas credincios (10.24-26; 11.6-13; 12.22-23, 25), însă l-a lepădat, în final, din cauza actelor sale de neascultare (13.13-14; 15.22-23). Apoi, a fost desemnat ca rege David, „*omul după inima lui Dumnezeu*” (16.1-13), care va umbla cu adevărat în căile Domnului (afară de întâmplarea cu Urie, betitul; I Împ. 15.5). Domnul i-a promis că el va deveni strămoșul lui Mesia (II Sam. 7.8-16), Regele divin, Singurul în stare să împlinească planul lui Dumnezeu și să stabilească teocrația pe baze juste și veșnice. „*Această împlinire a celor două planuri – unul divin și spiritual, celălalt omenesc și carnal – se manifestă atât în istoria*

lui Saul, cât și în aceea a lui David, de-a lungul întregii cărți.” (Manley, *Nouv. Manuel de la Bible*, p. 176).

În literatura universală, cărțile lui Samuel constituie un prim exemplu de istoriografie obiectivă. Ele se situează pe aceeași linie cu cărțile biblice care le preced (de la Geneza până la Judecători), unde, de asemenea, se vorbește despre păcatul oamenilor lui Dumnezeu. Analele regilor egipteni și asirieni erau scrieri cu caracter de propagandă, menite să-i preamărească pe suveranii respectivi. Aici însă, ca de altfel în toată Biblia, personajele cele mai eminente sunt prezentate obiectiv, sub trăsăturile lor negative și pozitive. Veracitatea acestor relatări este confirmată de cărțile Cronicilor, precum și de pasaje ca: Mt. 12.3-4; F.A. 13.20-23; Evr. 1.5...

Scopul

Scopul acestor scrieri este deopotrivă istoric și religios. Sub aspect istoric, cărțile lui Samuel caută să răspundă întrebărilor pe care orice israelit din Împărăția lui Iuda trebuia să și le pună: *Ce s-a petrecut după epoca Judecătorilor? Cum s-a ajuns ca israeliții să aibă un rege? De ce această schimbare de dinastie deja după moartea primului împărat? Care sunt caracteristicile unui rege ideal? Cum a luat naștere profeția? Care a fost rolul proorocilor în perioada de tranziție de la Judecători la monarhie? Dar ce rol au avut profeții după domnia primilor împărați israeliți?*

Unii comentatori s-au întrebat dacă autorul cărților lui Samuel era pro- sau anti-monarhist. În realitate, el nu este nici una, nici alta. Pe de o parte, el critică monarhia (I Sam. 8; 12.19); pe de alta, îi scoate în evidență aspectele pozitive (10.24-27; 11.14-15). După eșuarea preoției (I Sam. 2.12-17) și a judecătorilor (I Sam. 8.1-3), monarhia rămăsese singura soluție posibilă. Autorul arată că slujba profetică s-a dezvoltat în paralel cu monarhia (I Sam. 19.20; cf. II Împ. 2.3-5; 4.38) și că profeții au jucat un rol important pentru a-i menține pe regi pe calea cea dreaptă (I Sam. 13.11-12; 15.16-17; II Sam. 7.4-5) sau a-i readuce pe drumul voii lui Dumnezeu (II Sam. 12).

Autorul explică de ce a fost lepădat primul rege al lui Israel: din cauza necredincioșiei sale care l-a condus până la a solicita ajutor de la cei ce chemau morții (I Sam. 28). Apoi, el subliniază curăția de inimă a lui David („*un om cu inima fără prihană*”). Fără îndoială că David nu era un om desăvârșit. Păcatul său (II Sam. 11) a fost o urâciune înaintea

Domnului, dar El l-a iertat, căci pocăința sa a fost sinceră, nu ca aceea a lui Saul.

Cele două cărți constituie o apologie a promisiunii divine făcute lui David (II Sam. 7), cum că pururea unul dintre urmașii lui va domni peste Israel.

Totodată, I și II Samuel conțin numeroase lecții spirituale:

- Dumnezeu este suveran. El controlează istoria lui Israel și toate peripecțiile prin care trece națiunea evreiască.

- El judecă preoți și împărați și îi înlocuiește pe cei ce nu-l sunt credincioși (Eli, Saul) cu alții mai credincioși (Samuel, David).

- Dumnezeu nu folosește aceleași criterii ca oamenii (I Sam. 16.7).

- Ceea ce Domnul cere mai presus de orice este ascultarea, care prețuiește mai mult decât jertfele (I Sam. 15.22).

În sfârșit, credinciosul Noului Legământ poate găsi, în aceste cărți, numeroase prefigurări ale lui Cristos: Samuel, credinciosul slujitor al lui Dumnezeu, care a fost deopotrivă preot, profet și conducător al poporului; Ionatan, prietenul credincios, mijlocitor între tatăl său și David; David, regele-păstor născut la Betleem care, după ungerea împărătească, a fost disprețuit de cei mai mulți concetățeni ai săi...

Planul

Cele două cărți se subîmpart, desigur, după istoria personajelor prezentate:

1. Cei din urmă judecători (1-12)
 - a) Tranziție: de la Eli la Samuel (1-3)
 - b) Samuel, judecător al lui Israel (4-7)
2. Saul: primul rege al lui Israel (8-31)
 - a) Tranziție: de la Samuel la Saul (8-12)
 - b) Eșecul domniei lui Saul (13.1 - 15.9)
 - c) Tranziție: de la Saul la David (15.10 - 31.13)
3. David, rege (II Sam. 1-24)
 - a) Triumful său (1-10): politic (1-5), spiritual (6-7), militar (8-10)
 - b) Păcatul său (11): adulterul (11.1-5); omorul (moartea lui Urie) (11.6-27)
 - c) Dificultăți (12-24):
 - în familia sa (12.1 - 13.36)
 - în împărăția sa (13.37 - 24.25).

SANBALAT, SAMBALLAT, SANEBALLAT. Nume akkad. care înseamnă: *Sîn* (zeul Lunii) *a dat viața*. Un samaritean influent (Nem. 2.10), numit horonit, ceea ce nu pare cătuși de puțin

să indice că el era originar din Horonaim, cetate moabită, ci mai degrabă că el provenea din Bet-Horon. Sanbalat s-a opus reclădirii de către Neemia a zidurilor Ierusalimului, dar nu a reușit să împiedice lucrările de restaurare (4.7-8). Sanbalat și complicitii lui au solicitat o convorbire cu Neemia cu scopul să-l asasineze (6.1-4). După ce Neemia a refuzat această întreprindere, ei au încercat zadarnic să-l intimideze, acuzându-l de răscoală (v. 5-14).

Sanbalat, horonitul, era contemporan cu marele preot Eliașib, străbunicul lui Iadua. El s-a asociat lui Tobia, amonitul, și i s-a opus lui Neemia în al 20-lea an al lui Artaxerxes I (Nem. 2.1; 4.1-2). El a fost guvernator al Samariei la o dată cu puțin anterioară anului 407 î.Cr., al 17-lea an al domniei lui Darius II Nothos. (V. *Papyrus; Siena*). Un fiu al lui Ioiada (care era fiul marelui preot Eliașib) a luat-o de nevastă pe una din fiicele lui Sanbalat. Neemia l-a pedepsit, excluzându-l din preoție (13.4, 28). Josephus Flavius menționează un Sanbalat, originar din Cut, pe care Darius III, ultimul rege al Persiei (336/5-331 î.Cr.), l-a trimis la Samaria ca guvernator. Cu prilejul înfrângerii lui Darius III, acest Sanbalat a trecut de partea lui Alexandru Macedon, în anul 331 î.Cr. Nicaso, fiica sa, a fost dată de soție lui Manase, fratele lui Iadua, marele preot. Această căsătorie cu o străină a ofensat autoritățile evreiești, care l-au alungat pe Manase din Templul de la Ierusalim. Sanbalat, cu încuviințarea lui Alexandru Macedon, a ridicat atunci un templu pe Muntele Garizim și l-a pus pe ginerele său mare preot în acest sanctuar (Ant. 11.7.2; 8.2 și 4). Însă aceste referințe ale lui Josephus nu concordă cu datele biblice privitoare la Sanbalat. Vechii comentatori considerau că Josephus vorbește despre un alt Sanbalat, care ar fi trăit la o dată ulterioară. Or, Josephus se referă în mod cert la horonitul Sanbalat, a cărui căsătorie este menționată în Nem. 13.28. Dar istoricul evreu l-a situat probabil pe Sanbalat 100 de ani mai târziu, tocmai pentru a acorda faptele cu opinia sa, pentru că el credea nu numai că Sanbalat fondase și dezvoltase religia samaritană, dar zidise și Templul de pe Garizim. Josephus considera că acest sanctuar fusese clădit după cuceririle întreprinse de Alexandru Macedon (Ant. 13.9.1), anterior cu vreo două secole anului 128 î.Cr. Josephus era convins că Alexandru Macedon și marele preot Iadua fuseseră contemporani (Ant. 11.8.5). El comite o eroare de datare (de altfel, aceasta nu este singura), situând mandatul lui Neemia în al 25-lea an al lui

Xerxes (care nu a domnit decât 21 de ani, Ant. 11.5.7), în loc să-l pună în al 20-lea an al lui Artaxerxes I, succesorul său (Nem. 2.1). De asemenea, Josephus fixează sosirea lui Ezra la Ierusalim în anul al 7-lea al lui Xerxes (Ant. 11.5.2), în loc să plaseze acest eveniment 21 de ani mai târziu, respectiv în al 7-lea an al lui Artaxerxes I (Ezra 7.1, 8). În sfârșit, el îl confundă pe Onias I cu Onias III, care a trăit un secol mai târziu (I Mac. 12.7, 20; Ant. 12.4.10) (V. *Neemia - cartea lui*).

SANCHERIB. (V. *Sanherib*).

SANCTUAR, SFÂNTUL LOCAȘ, CASA DOMNULUI. Sanctuarul era un loc sfânt unde l se aducea închinare lui Dumnezeu și unde putea să se refugieze cineva în caz de pericol. În Biblie, acest cuvânt are cel puțin 5 semnificații diferite:

1. La israeliți, cuv. *sanctuar* desemna inițial Cortul întâlnirii (v. ac. cuv.), care adăpostea tablele Legii (Ex. 25.8). După cucerirea Canaanului de către Iosua, Cortul a fost depus la Silo, un mic oraș din centrul Palestinei (Ios. 18.1). Această localitate a constituit centrul religios intertribal în sec. XIV-XI î.Cr. (I Sam. 1.3, 9; 3.3). Săpăturile efectuate de arheologi danezi au revelat că sanctuarul de la Silo a fost distrus de filistenii prin anul 1050 î.Cr. Niște sanctuare locale au mai existat, în perioada respectivă, la Mițpa (Jud. 20.1-3), Betel (Jud. 21.2-4), Ghilgal, Dan (I Sam. 11.14-15; Jud. 18.29-31, Rama (I Sam. 7.16-17) și Gabaon (I Împ. 3.4), probabil și la Beer-Șeba unde puteau fi aduse Domnului o serie de jertfe de animale, precum și daruri de cereale, lână, în, smochine, turte de struguri, jertfe de băutură, vin și untdelemn. De asemenea, erau acordate diferite daruri preoților și leviților însărcinați cu întreținerea acestor locașuri de închinăciune. De regulă, un astfel de sanctuar era instalat într-un loc unde Dumnezeu Se arătase alor Săi.

2. Mai târziu, cuv. *sanctuar* se aplica templului pe care David intenționase să-l zidească, însă care a fost realizat, după moartea sa, de către fiul său Solomon. Sanctuarul respectiv avea să devină locașul de închinare central, stabil și unic (I Cr. 22.19). Totuși, ca urmare a apostaziei semnalate în epoca monarhiei, unele practici cultice păgâne au fost introduse până și în acest sanctuar (cf. Ez. 5.11; 23.29; 28.18; Țef. 3.4).

3. Sanctuarele menționate de profeți vizau înălțimile păgâne, locașurile de închinăciune idolatre (Is. 16.12).

4. În Cortul întâlnirii și în Templu, sanctuarul propriu-zis era constituit din partea cea mai sfântă, numită Locul preasfânt sau Sfânta Sfintelor (Lv. 4.6).

5. În sfârșit, Dumnezeu locuiește în sanctuarul Său, adică în Sf. Locaș ceresc (Ps. 28.2).

În Noul Ierusalim, nu va mai exista sanctuar, „*pentru că Domnul Dumnezeu, Cel Atotputernic, ca și Mielul, sunt Templul său.*” (Ap. 21.22). Într-adevăr, acolo unde totul este consacrat, sfânt, sfințit de prezența lui Dumnezeu, nu mai este nevoie de un sanctuar special.

SANDAL. (V. *Santal*).

SANDALE. (V. *Îmbrăcăminte; Haine; Pantofi*).

SANEBALLAT. (V. *Sanbalat*).

SANESANNA. (V. *Sansana*).

SANHEDRIN. (V. *Sinedriu*).

SANHERIB, SANCHERIB, SANKHERIB, SENNACHERIB. Nume akkad. care înseamnă: *Sin* (zeul Lunii) *a înmulțit frații*.

Tatăl său, Sargon II, împăratul Asiriei, a fost asasinat și în anul 705 î.Cr., i-a succedat Sanherib. Acesta a domnit până în anul 681. Conducător militar remarcabil, dar arogant și crud, el nu a știut să folosească succesele obținute, pentru a câștiga încrederea popoarelor învinse.

a) Campanii militare. Activitățile militare ale lui Sanherib s-au desfășurat îndeosebi în 3 regiuni ale imperiului său:

1. Frontiera nord-vestică, spre Cilicia. Sanherib a rezolvat rapid problemele în această regiune, pentru că el luptase acolo deja înainte de moartea tatălui său.

2. Sudul Mesopotamiei. La puțin timp după ce Sanherib a devenit rege (705), Merodac-Baladan (Marduk-apla-iddina), susținut de elamiți, s-a proclamat rege al Babilonului. Prin anii 703/702, Sanherib s-a deplasat spre S și l-a învins pe Merodac-Baladan la Chiș (Kich), instalându-l pe Bel-Ibni (unul dintre slujitorii săi) pe tronul Babilonului. Merodac-Baladan s-a refugiat, timp de 3 ani, în ținuturile mlăștinoase ale estuarului Ulai, după care s-a răsculat din nou, în înțelegere, de data aceasta, cu Bel-Ibni. În anul 700, Sanherib l-a pus pe însuși fiul său Asur-nadin-shum

pe tronul Babilonului, detronându-l pe trădătorul Bel-Ibni.

Cu prilejul uneia dintre răscoalele lui Ezechia (poate cea îndreptată contra puterii asiriene), Merodac-Baladan i-a trimis o ambasadă itinerantă în semn de sprijin. De asemenea, el i-a adresat lui Ezechia, care fusese bolnav, un mesaj de felicitare cu ocazia însănătoșirii sale (Is. 39.1-8; II Împ. 20.1-19).

3. Expediții militare în direcția SV, spre Egipt. Fiecare nou rege asirian trebuia să lupte pentru a-și reface imperiul, căci la moartea unuia dintre împărații Asiriei, toate națiunile vasale se răsculau. Astfel, după victoriile obținute de Sargon II (una dintre acestea fiind cucerirea Samariei în anul 722), fiul său Sanherib a trebuit să străbată teritorii întinse pentru a reprima mișcările de eliberare. Către anii 701/700 î.Cr., Sanherib a pornit spre Fenicia, Filistia, Regatul lui Iuda, etc.

Se pare că Ezechia se răsculase primul, căci el refuza să se supună din nou unei religii idolatre străine [în anul 734, pe când el nu era decât un tânăr prinț, Ahaz, tatăl său, a vândut Regatul lui Iuda lui Tiglat-Pileser (v. ac. nume) și iudaismul a trebuit să dispară; cf. II Împ. 16.5-18].

În anul 701, pentru a zdrobi răzvrătirea, Sanherib a pătruns în Fenicia, a luat Marele și Micul Sidon, precum și localitățile Aczib și Aco (Akko). Totuși, se pare că Tyrul i-a rezistat eroic. Statele vecine s-au grăbit să i se supună. Apoi, Sanherib a luat Ascalonul, Bet-Dagonul și Iafu de la filistenii. În Regatul lui Iuda, a asediat și a ocupat Lachisul, a oprit înaintarea oștilor aliate ale Egiptului și Etiopiei, care se pusese în mișcare pentru a sprijini rebeliunea, și a adăugat Ecronul cetăților cucerite până atunci. Pe lângă Lachiș și Elteche, Sanherib pretinde că ar fi cucerit un număr de 46 dintre cetățile întărite ale lui Iuda. Apoi, el a deportat 200 150 de persoane și a luat ca pradă de război un mare număr de cai, catări, măgari, cămile și oi (pentru detalii suplimentare vizând asediul Ierusalimului, v. *Ezechia*).

Însă un dezastru avea să întrerupă brusc această campanie de cuceriri: într-o noapte, „*îngerul Domnului a ieșit și a ucis în tabăra asirienilor 185 000 de oameni.*” (Is. 37.36). Sanherib a fost nevoit să se întoarcă în Asiria.

Dar inscripțiile asiriene evită să spună că el nu a reușit să pună stăpânire pe Ierusalim. Eșec vizibil, căci Sanherib nu face nici o aluzie la niște deportați proveniți din capitala Regatului lui Iuda. El voalează sfârșitul lamentabil al campaniei sale prin menționarea tributului

primit de la Ezechia și se exprimă astfel: „Pe Ezechia l-am închis, ca pe o pasăre în colivie, la Ierusalim, cetatea lui împărătească. Am ridicat contra lui starea de asediu și am făcut să intre din nou în cetate toți cei ce încercaseră s-o părăsească. Am smuls din ținuturile sale cetățile pe care le-am jefuit și le-am acordat lui Mitinti, regele Asdodului, lui Padi, regele Ecronului, lui Sillibaal, regele Gazei. l-am micșorat astfel teritoriul împărăției sale. Tributul anual inițial, l-am adăugat un impozit, pentru a-l face să simtă greutatea suveranității mele; frica de suveranitatea mea glorioasă l-a copleșit pe Ezechia. Mercenarii și ostașii săi favoriți, pe care îi chemase la Ierusalim pentru a apăra capitala, au dezertat. Ezechia a trimis după mine la Ninive, capitala mea, o solie care mi-a adus omagii și mi-a remis următoarele daruri: 30 de talanți de aur, 800 de talanți de argint, pietre scumpe, cinabru (dakkasi), lapis-lazuli, mărgăritare mari (angugmi), paturi de fildeș, tronuri de fildeș, piei de elefant, lemn mirositor de mare preț (ushu și ukarinnu), tot felul de obiecte și lucruri de valoare, precum și fiicele, concubinele, cântăreții și cântărețele sale.”

Istoricul grec Herodot află de la niște preoți egipteni că Sanherib, mergând să lupte contra Egiptului, tocmai atinsese orașul Peluza când, pe neașteptate, un mare număr de șoareci le-au ros asirienilor coardele arcurilor. A doua zi, armata lui Sanherib a făcut cale-ntoarsă. Dar această istorie nu corespunde distrugerii celor 185 000 de oameni de către „îngerul Domnului.”

b) Obiective cu caracter pașnic. Lucrări în domeniul construcțiilor și irigațiilor au marcat ultimii ani ai domniei lui Sanherib. Încurajat de soția sa de origine semită, Naq'ia-Zakutu (din Palestina?), Sanherib a construit un nou palat „fără rival”, cu lungimea de 457 m și lățimea de 213 m (pentru alte detalii, v. *Ninive, istoria cetății*). Ca urmare a politicii de deportare a populațiilor înfrânte, Sanherib beneficia, pentru aceste lucrări, de mână de lucru abundentă și ieftină. Acest rege a restaurat și un alt palat asirian și a săpat canale pentru a aduce apa potabilă la Ninive.

Trebuie să recunoaștem existența unui sâmbure de adevăr în discursul trufașului Rabșache care, chiar dacă lucrările respective nu fuseseră încă terminate, a elogiât, în auzul locuitorilor Ierusalimului, nivelul de trai foarte ridicat al asirienilor (II Împ. 18.31-32).

Moartea lui Sanherib

Moartea lui Sanherib a fost prezisă de profetul Isaia (II Împ. 19.7; II Cr. 32.21; Is. 37.7). Potrivit Bibliei, Sanherib a fost asasinat, fiind lovit cu sabia de către doi fii ai săi, în timp ce el se închina lui Nisroc, dumnezeul său.

Acest fapt istoric încă nu a fost confirmat de arheologie. Cronica babiloniană relatează că un fiu al său l-a ucis pe Sanherib, iar Asurbanipal, nepotul lui Sanherib, spune că acesta ar fi fost strivit de divinitățile protectoare – poate că el face aluzie la taurii androcefali asirieni care străjuiau la principalele intrări ale palatului și ale unora dintre sălile sale.

II Împ. 19.36 și Is. 37.37-38 lasă impresia că Sanherib ar fi fost asasinat chiar la întoarcerea sa acasă. Dar aceasta provine din faptul că evreii, o dată ce au început o povestire, o duc până la capăt. Două exemple clasice, în acest sens, avem în II Împ. 20 și Is. 38. Evenimentele relatate – boala lui Ezechia și vizita solilor babilonieni – au avut loc, foarte probabil, chiar la începutul invaziei lui Sanherib, dar înainte de a vorbi despre acestea, istoricul urmărește mai întâi istoria lui Sanherib, până la moartea acestuia.

SANKHERIB. (V. *Sanherib*).

SANSANA, SANESANNA = *frunză de palmier*. Cetate din S ținutului lui Iuda (Is. 15.31). Identif. prob.: Khirbet esh-Shamsaniyat, la cca 16 km N-NE de Beer-Șeba.

SANTAL, SANDAL, ALMUG. (În fr., Darby a redat termenul prin *almuggim* și *algunmin*; în rom., Nițulescu l-a tradus prin *almughimă*, GBV are la subsol *almug*, în I Împ. 10.11-12, iar Cornilescu a tradus prin *lemn de santal*. N. Ed.). Este vorba de un lemn de construcție adus din Ofir pe mare, în cantități uriașe, sub domnia lui Solomon. Din santal, se confecționau: stâlpi, balustrade, harpe și lire (I Împ. 10.11-12; II Cr. 9.10-11). După Josephus, lemnul de santal semăna cu cel de măsline, numai că era mai deschis la culoare și mai lucios (Ant. 8.7.1). În general, specialiștii consideră că este vorba de *Santalum album*, arbore din familia santalacee. Santalul este originar din India și insulele Orientului; nu prea înalt, rămuros, el aduce cu mirtul. Dacă se găsea în Liban, pe vremea lui Solomon (II Cr. 2.8), este pentru că a fost introdus și acolo. Acest lemn mirositor servește ca tămâie în temple și locuințe private, în India și China și se potrivea

foarte bine scopului pe care și-l propusese Solomon.

SAPĂ, CAZMA, SĂPĂLIGĂ. Sapa este o unealtă agricolă folosită pentru afânarea solului, înlăturarea buruienilor, etc., asemănându-se cu cazmaua sau cu săpăliga. În timpurile biblice, era întrebuințată îndeosebi pentru tăierea rădăcinilor. În unele versiuni ale V.T., cuv. sapă redă următorii termeni ebr.:

1. *MaHarechah*, unealtă agricolă tăioasă (I Sam. 13.20-21). Cuv. *maHarechet*, provenit din aceeași rădăcină, care figurează în v. 20, pare să indice brăzdarul (fierul plugului). Cele două unelte agricole erau confecționate din metal.

2. *Ma'der*, unealtă agricolă folosită în viticultură (Is. 7.25) (GBV traduce prin *sapă*, iar Cornilescu prin *cazma*. N. Ed.)

SAPH. (V. *Saf*).

SAPHAN. (V. *Şafan*).

SAPHAT. (V. *Şafat*).

SAPHIRA. (V. *Safira*).

SARA, SARAI. În ebr., *Sara* înseamnă *prințesă*. Soția lui Avraam, cu 10 ani mai tânără decât el. Ei s-au căsătorit la Ur, în Chaldeea (Gen. 11.29-31; 17.17). Sara era sora vitregă a lui Avraam, provenind de la același tată (20.12). Numele său inițial a fost Sarai. Când Avraam a părăsit Haranul, pentru a se duce în Canaan, nevastă-sa avea în jur de 65 de ani (12.5). Aflat pe punctul de a intra în Egipt, la scurt timp după plecarea din Haran, Avraam s-a temut că frumusețea fizică a soției sale i-ar fi putut incita pe egipteni să-l omoare, astfel că i-a cerut să se prezinte ca fiind sora lui (v. 10-20). Mulți ani mai târziu, Avraam a folosit aceeași stratagemă în țara lui Abimelec, regele Gherarului (20.1-18).

Sarai era sterilă. Când a ajuns la vârsta de aproximativ 75 de ani, ea și-a închipuit că sterilitatea sa era o piedică în calea împlinirii promisiunii făcute de Dumnezeu lui Avraam. Și atunci, Sarai l-a înduplecat pe bărbatul ei s-o ia pe Agar, roaba sa, ca a doua soție. Zis și făcut. Din această unire, a rezultat Ismael (16.1-16). Sarai avea 89 de ani când Domnul i-a promis că ea însăși avea să aducă pe lume un fiu (cf. Evr. 11.11-12; Rom. 4.17-22), ceea ce s-a și întâmplat, printr-un veritabil miracol, în cursul aceluiași an. Când Domnul i-a făcut această promisiune, i-a schimbat numele de

Sarai în acela de Sara, prințesă (Gen. 17.15-22; 18.9-15; 21.1-5). În timpul ospățului prilejuit de înțărirea lui Isaac, Sara a observat că Ismael își bătea joc de Isaac. În consecință, ea îi cere lui Avraam să-i pună în libertate pe Agar și Ismael (v. 9-21). Sara a murit la Chiriath-Arba (Hebron), în vârstă de 127 de ani, și a fost înmormântată în peștera Macpela, pe care Avraam a cumpărat-o ca să facă din ea mormântul familiei sale.

SARAF, SARAPH = *arzător, aprins*. Urmas al lui Șela, fiul lui Iuda. Un timp oarecare, și-a exercitat autoritatea asupra Moabului (I Cr. 4.22).

SARAI. (V. *Sara*).

SARCINĂ. (V. *Greutate*).

SARCOFAG. Lit., ac. cuv. înseamnă: *a mânca* (phagein) *carne* (sarx). Calcarul sarcofagelor favoriza descompunerea rapidă a cadavrelor. În ebr., *'aron* (Gen. 50.26) înseamnă sicriu; este același cuvânt care a fost redat de diverși traducători prin chivotul legământului.

La evrei, deseori cadavrele erau învelite, înainte de înmormântare numai cu un giulgiu sau cu fâșii de pânză (Ioan 11.44; 19.40; Lc. 24.12; Mt. 27.59) (V. *Îngropare; În mormântare; Mormânt; Loc pentru îngropăciune*).

În mod excepțional, trupul lui Iosif și acela al lui Iacov au fost îmbălsămate (v. *Îmbălsămă*), probabil din pricină că ei au trăit în Egipt, dacă nu cumva vor fi solicitat ei înșiși, înainte de a muri, să fie înmormântați definitiv, nu în Egipt, ci în Canaan (Gen. 50.24-26). Corpul lui Iosif a fost depus într-un sarcofag, ceea ce a facilitat transportul oaselor sale câteva secole mai târziu (Ex. 13.19).

În afară de egipteni, deveniți celebri datorită excelării în facerea mumiiilor și sarcofagelor - îndeosebi acela al lui Tutankhamon, cu faimoasa mască de aur - și alte popoare s-au servit de coșciuge. La Lachiș, la Tell el-Fara (Tirța) și la Bet-Șean, arheologii au descoperit sarcofage antropoide din argilă, de origine filisteană.

La fenicieni, sarcofagul de calcar al lui Ahiram (mil. II î.Cr.), unul dintre strămoșii lui Ahiram (sau Hiram) pe care îl cunoscuseră David și Solomon, prezintă, pe cele două lungimi ale sicriului și într-un singur rând, cea mai veche inscripție în limba feniciană cunoscută până în prezent. Iată și textul: „Un

sicriu pe care Ittobaal, fiul lui Ahiram, rege al Ghebalului, l-a făcut pentru tatăl său loc de veci. Dacă vreodată vreun rege, guvernator sau conducător de oști va ataca Ghebalul și va deschide acest sicriu, sceptrul său de judecată să fie rupt, scaunul lui de domnie răsturnat și pacea să dispară din Ghebal. Cât despre el, un vandal să șteargă inscripția sa." (N. Hiram).

De o manieră generală, tot ce are atingere cu înmormântarea (morminte, sicrie, obiecte de cult funerar, etc.) prezintă o extremă importanță pentru arheologie. Gândul veșniciei specific omului (Ecl. 3.11), a făcut ca mormintele să tăinuiască tot felul de elemente, deseori revelatoare pentru viața și obiceiurile celor îngropați acolo.

SARDES. Veche capitală a Regatului Lydiei, situat la poalele Muntelui Tmolos, pe malul răsăritean al râului aurifer Pactol, într-o regiune fertilă, la cca 80 km E de Smirna. Citadela se ridica pe un pisc muntos, la 290 m înălțime. Orașul Sardes se întindea la poalele muntelui, spre V, între cetățuie (acropolă) și albia râului. Romanii au edificat niște construcții la N de citadelă. În anul 546 î.Cr., Cyrus a cucerit Sardesul, pe atunci capitala lui Cresus, regele Lydiei, și orașul a devenit locul de reședință al unui satrap persan. Atenienii au incendiat Sardesul în anul 499 î.Cr, ceea ce i-a determinat pe perși să invadeze Grecia, în timpul domniei lui Darius și Xerxes. Sardesul s-a predat lui Alexandru Macedon în anul 334 î.Cr., după victoria obținută de acesta la Granic. În anul 214 î.Cr., Antiochus cel Mare a pus stăpânire pe Sardes, dar a pierdut orașul când romanii l-au învins la Magnezia, în anul 190 î.Cr. Romanii au anexat Sardesul Regatului Pergam; apoi, în anul 129 î.Cr., l-au încorporat în provincia Asia. În anul 17 d.Cr., Sardesul a fost distrus de un cutremur de pământ. Tiberiu a renunțat să perceapă impozitele și l-a reclădit. Localitatea avea și un cartier evreiesc (Ant. 14.10.24). Creștinismul a pătruns aici de timpuriu, o comunitate creștină existând în Sardes destul de devreme (Ap. 1.11; 3.1, 4). În zilele noastre, Sardesul nu mai este decât un sat lipsit de importanță. Pe amplasamentul vechii cetăți lydiane, pot fi văzute ruinele unui magnific templu al Dianei, construit în sec. IV î.Cr., pe locul unui templu mai vechi. De asemenea, există vestigiile unui templu al lui Zeus, despre care se crede că a fost construit pe fundamentul palatului lui Cresus. În afara templului Dianei, la marginea de răsărit, se mai văd

zidurile unei biserici creștine, care a fost clădită la o dată anterioară sec. IV.

SARDONIX. (V. *Pietre scumpe*).

SARE. În timpurile biblice, o sare de calitate inferioară se obținea de pe țărmurile Mării Moarte, prin evaporarea apei sărate; de asemenea, se desprindea sarea care adera pe faleze. Locuitorii Canaanului și ai regiunilor vecine foloseau sarea pentru prepararea mâncărilor și conservarea cărnii (Iov 6.6; Ecl. 39.26). Legea lui Moise cerea să se sareze toate darurile de mâncare (Lv. 2.13; Ez. 43.24; Ant. 3.9.1). Solul impregnat cu sare este steril (Iov 39.6). Odinioară, biruitorii presărau sare pe amplasamentul cetăților date spre nimicire. Astfel, Abimelec a ras din temelii Sihemul și a presărat sare peste ruine (Jud. 9.45).

Cu prilejul cataclismului care a dus la nimicirea cetăților din Câmpia Arabei, nevasta lui Lot s-a oprit să privească regiunea blestemată și a fost preschimbată într-un stâlp de sare (Gen. 19.26; Înț. lui Solomon 10.7; Ant. 1.11.4). Sarea siriană impură, expusă ploii sau soarelui, sau depusă în case cu igrasie, devine insipidă (își pierde gustul). Nemaivând nici măcar valoarea unui îngrășământ, nu mai este bună decât să fie aruncată afară (Mt. 5.13; Lc. 14.35).

Sarea, care face ca alimentele să fie gustoase și plăcute, este un simbol al copiilor lui Dumnezeu ale căror viață și mărturie trebuie să fie plăcute și atractive. Deja toate ofrandele Leviticului (imagini ale lui Cristos, Darul lui Dumnezeu) nu puteau fi fără sare, sarea fiind un semn al legământului lui Dumnezeu (Lv. 2.13; cf. Ez. 43.24). Tămâia sacră, arsă pe altarul de aur, trebuia să fie „*sărată, curată și sfântă*.” (Ex. 30.35). Domnul Isus le spune credincioșilor că, la rândul lor, ei sunt „*sarea pământului*” (Mt. 5.13) și că trebuie să aibă sare în ei înșiși (Mc. 9.51); vorbirea lor trebuie să fie întotdeauna „*dreasă cu sare*” (Col. 4.6). Într-adevăr, nimic nu este mai searbăd, mai fără gust, grețos chiar, decât un creștin fără influență, cu o viață deșartă și vorbe fără rost. Compania unui astfel de om îi repugnă oricui.

Unii au încercat să tragă și alte învățăminte din acest simbol: după cum sarea împiedică stricăciunea, și credincioșii sunt un factor care frânează degradarea morală a societății omenești; dacă sarea provoacă sete, creștinii autentici, simbolizați prin ea, ar trebui să-i facă pe semenii lor să înseteze după lucrurile lui Dumnezeu.

SAREPTA. Orașel fenician care aparținea de Sidon (II Împ. 17.9; 1c. 4.26; Ant. 8.13.2). După secarea pâraului Cherit, profetul Ilie, la porunca Domnului, s-a dus la Sarepta. Acor-dând credit cuvintelor proorocului, o văduvă din Sarepta i-a oferit ospitalitate, în ciuda foametei care bântuia în țară. Femeia respec-tivă a fost recompensată, căci ea n-a dus deloc lipsă de untdelemn și făină, iar fiul ei a fost readus la viață (II Împ. 17.8-24). În anul 701 î.Cr., Sarepta i s-a predat lui Sanherih. Profetul Obadia a prezis căderea orașului sub domi-nație israelită (Ob. 20). Numele de Sarepta s-a perpetuat în acela de Surafend, sat situat pe o colină, în apropierea mării, la 22 km N de Tyr și la 13 km S de Sidon. Localitatea antică fusese construită pe țarm. Ruinele sale se întind pe o lungime de peste 1,5 km.

SARETER. (N. *Şareter*).

SARGON. Nume ebr. derivat din akkad. *Sharrukīnu* = *regele stabilit (definitiv)*. Împărat al Asiriei. Numele lui Sargon II nu figurează în Biblie decât în Is. 20.1. El i-a urmat la domnie lui Salmanasar V. Poate că era de viță regală, așa cum pretindea. Totuși, unii cred că el a uzurpat tronul și a împrumutat numele lui Sargon I Bătrânul, celebrul rege al Akka-dului. Relatarea biblică nu precizează cum au decurs lucrurile (II Împ. 17.1-6): fie mai întâi a preluat puterea și apoi a finalizat asediul Samariei început de Salmanasar în anul 724 î.Cr.; fie a ajuns pe tron imediat după căderea capi-talei israelite, după ce dusesse la capăt el însuși asediul Samariei. Scriitorul evreu spune că Salmanasar s-a suit să lupte contra lui Osea, regele lui Israel, și că inițial acesta a acceptat plata unui bir; dar împăratul Asiriei, desco-perind un complot inițiat de Osea, a poruncit ca acesta să fie aruncat în temniță. Potrivit Bibliei, împăratul Asiriei a asediat Samaria timp de 3 ani și a luat-o în anul al 9-lea al domniei lui Osea.

Înainte de descoperirea inscripțiilor în care Sargon II se prezintă ca fiind învingătorul Samariei, cititorii textului ebr. presupuneau că Salmanasar V ar fi cucerit capitala israelită. Dar contextul relatării biblice nu vine în sprijinul unei asemenea deducții, căci în II Împ. 17.24, 26, 27 se vorbește despre un împă-rat asirian care pare să fie altul decât cucerito-rul Samariei. Scriitorul evreu menționează titlul acestui suveran, dar nu indică și numele său. Referitor la asediu, el îl citează pe Salma-nasar V, însă după aceea spune: „*ei au luat-o*”

(II Împ. 18.9-10, text ebr. și Darby, în fr. Numeroși trad. fr. și rom. au forma de sg: „*el a luat-o.*” N. Ed.). În orice caz, Samaria a căzut în anul 722 sau pe la începutul anului 721 î.Cr., iar Sargon a preluat puterea la 12 tebeth (luna a 10-a) a anului 722. Îndată ce el a devenit rege, babilonienii, sprijiniți de elamiți, s-au răscu-lat; Sargon nu a reușit să-i înfrângă imediat.



Efigia lui Sargon II

În anul 720, israeliții care mai rămăseseră în Samaria s-au aliat cu locuitorii Hamatului și s-au răsculat. Sargon îi înfrânge și ia prizonieri din Hamat cu care colonizează Samaria. În același an, el învinge la Raphia oștile aliate ale lui Hanunu, regele Gazei, și Sib'e, faraonul Egiptului (pe acesta din urmă Biblia îl numește So). În anul 717, Sargon cucerește Carchemișul (Karkemich), capitala hitiților, eveniment care a marcat sfârșitul imperiului hitit. În anul 716, Sargon declanșează un război contra Armeniei; un an mai târziu, conduce operațiuni militare contra Armeniei și Mediei, și introduce coloni arabi în Samaria. Faraon îi era tributar la această dată, Sargon fălindu-se, de asemenea, că și-ar fi extins dominația asupra lui Iuda. Inscriptia de pe tableta unde se pot citi aceste lucruri, pare să fie anterioară sfârșitului anului 714. O comparare a datelor asiriene și evreiești permite situarea, la finele anului 715 sau începutul anului 714, a momentului când, recunoscând suzeranitatea Asiriei, Ezechia începe să-i plătească un tribut. Merodac-

Baladan a incitat țările ale căror teritorii se întindeau de la Elam la Marea Mediterană să scuture jugul asirian. În anul 711, Sargon răspunde acestei provocări prin trimiterea de trupe contra Asdodului. În anul 710, el ia Babilonul și se proclamă regele acestuia. În anul 712, el începuse construcția unui nou palat și a unui oraș la 16 km NE de Ninive, pe care l-a numit Dur-Sharrukin, adică *cetatea întărită a lui Sargon*. Ruinele acesteia sunt cunoscute sub denumirea de *Khursabad*. (V. *Ninive*). Sargon a fost asasinat în anul 705, domnia fiind preluată de fiul său Sanherib.

În anul 1989, importante comori conținând aur și pietre scumpe au fost descoperite la Nimrud (Calah în Biblie), localitate situată mai curând spre vârful triunghiului Ninivei, în Irak (v. harta triunghiului, la art. *Ninive*). Muzahim Mahmoud Hussein, șeful echipei de arheologi care lucra pentru Serviciul de Antichități al Irakului, este autorul descoperirii. Într-un sarcofag, de jur-împrejurul scheletului unei tinere prințese, numită Yabahya (poate o fiică a lui Sargon II), au fost găsite zeci de bijuterii de aur, de toate felurile. În luna iulie, la o mică distanță de primul, Muzahim a descoperit un al doilea mormânt. Lângă sarcofag, unde nu mai era altceva decât praf, se aflau 3 recipiente de bronz care conțineau 440 de bijuterii de aur, în greutate totală de 22 kg. Într-un al 3-lea mormânt, a fost găsită o colecție de coliere, cercei și agrafe de păr, poale cu aur. Se crede că ar fi vorba despre o descoperire la fel de valoroasă ca aceea a mormântului lui Tutankhamon din anul 1922. De altfel, până acum nu s-a știut că asirienii erau bijutieri atât de rafinați.

Calahul a fost îndeosebi capitala regelui asirian Assurnasirpal II (883-859 î.Cr.) și nu a lui Sargon II. Capitala acestuia din urmă se afla la 40 km, spre N, respectiv la Dur-Sharrukin (actualul Khursabad) (V. *Ninive*). Or, dacă mormântul dat la iveală la Calah este într-adevăr al fiicei lui Sargon II, nu se știe de ce ar fi fost ea înmormântată la Calah. (A se vedea planșa-color *Prisma lui Sargon II* de la finele volumului).

SARID = *supraviețuitor*. Un sat de la hotarul sudic al lui Zabulon (Is. 19.10, 12). Identif. plauz.: Tell Shadud, în partea de S a câmpiei Ezdrelonului, la 8 km SV de Nazaret.

SARON, SHARON = *câmpie*.

1. Câmpia maritimă, care se întinde între Jaffa și Carmel; în interior, atinge colinele

Samariei. Saronul, o regiune fertilă odinioară (Is. 35.2), unde pășteau numeroase turme de animale (I Cr. 27.29; Is. 65.10), a fost transformată într-un pustiu, ca urmare a deselor invazii (Is. 33.9). Crinii, narcisele, anemonele Saronului erau flori de o rară frumusețe. (V. *Crin; Narcisă*). La marginea sudică a regiunii, se afla localitatea Lida (cf. F.A. 9.35). Câmpia aceasta măsoară peste 80 km în lungime și 14-16 în lățime. Unduioasă, presărată cu pâlcuri de stejari, ea dispunea de pășuni excelente, cu excepția câtorva locuri unde predominau spinii și ciulinii. În prezent, este acoperită cu plantații de lămâi și portocali. (V. *Lasaron*).

2. Pășunile de pe malul răsăritean al Iordanului (I Cr. 5.16). Ipoteze:

a) Numele de Saron ar fi o alterare a lui Sirion (Hermon) și ar indica pajiștile bogate ale Hermonului.

b) Saron ar putea fi un sinonim al cuv. *michor*, un înalt platou din Galaad, care se întinde între Arnon și Heșbon (cf. Dt. 3.10).

SARSECHIM, NEBU-SARSEKIM. Una dintre căpeteniile care l-au însoțit pe Nebucadnețar, în momentul pătrunderii sale în Ierusalim (Ier. 39.3). Unii comentatori consideră că Sarsechim ar putea fi nu un nume ci un titlu oficial.

SARTAN. (V. *Tartan*).

SATAN, SATANA. (V. *Diavolul*).

SATISFACE. (V. *Mulțumî*).

SATRAP. Cuv. gr. derivat din vechiul termen persan *xshathrapavan* = *protector al țării*. Titlul oficial al unui vice-rege care, în numele suveranului Persiei, exercita autoritatea civilă și militară într-o provincie care, la rândul ei, era alcătuită din câteva unități teritoriale mai mici. Fiecare din aceste provincii își avea propriul său guvernator (Ezra 8.36; Est. 3.12). Titlul de satrap apare în documentele istorice aramaice, redactate după cuceririle întreprinse de perși, și desemnează înalți funcționari ai Imperiului Babilonian și ai împărăției lui Darius, medul (Dan. 3.2; 6.1).

În timp ce în Dan. 6.1 sunt menționate 120 de satrapii, Herodot nu vorbește decât despre 20 de satrapii. Să nu uităm însă că împărțirea Imperiului Persan în satrapii îi este atribuită lui Darius I (521-486 î.Cr.) și nu lui Darius, medul. Pe de altă parte, termenul ebr. folosit în Dan. 6.1 pare să se refere simplu la

guvernatori sau dregători, cum de altfel l-au și tradus unele versiuni.

SAUL, ȘAUL = cerut (de la Dumnezeu).

1. Rege al Edomului, originar din Rehobot pe Eufrat (Gen. 36.37; I Cr. 1.48).

2. Fiul lui Simeon și al unei femei canaanite (Gen. 46.10; Ex. 6.15). A fondat un clan (Num. 26.13).

3. Levit care descindea din Chehat, prin Core, Ebiasaf, Tahat (I Cr. 6.24).

4. Primul rege al lui Israel, fiul lui Chiș, beniamitul. (V. *Chiș*, 2). Conduita fiilor lui Samuel a demonstrat că ei nu aveau tăria de caracter a tatălui lor și nu erau capabili să continue lucrarea începută de el; națiunile vecine, la rândul lor, constituiau o amenințare crescândă pentru teritoriul israelit (I Sam. 8.1, 3, 20; 12.12). Și atunci bătrânii țării i-au cerut lui Samuel să schimbe forma de guvernare și să introducă monarhia. Poporul voia să aplice exemplul națiunilor bine organizate și dorea să aibă un rege capabil să-i zdrobească pe vrăjmașii săi (8.4, 5, 19, 20). Pentateuhul deja prevăzuse că evreii aveau să sfârșească prin a introduce un regim monarhist, împăratul lor fiind reprezentantul Domnului (Gen. 17.6, 16; 35.11; Dt. 17.14-20). Totuși, lipsa de evlavie a fost aceea care i-a determinat pe israeliți să-i ceară un rege bătrânului profet. Necredința lor făcea imposibilă menținerea teocrației. Ei au abandonat credința într-un Dumnezeu nevăzut, pentru a se sprijini pe un rege vizibil. La porunca Domnului, Samuel a pus în fața bătrânilor lui Israel toate pretențiile pe care avea să le formuleze un eventual împărat, însă nimic nu i-a putut convinge să renunțe la proiectul lor (I Sam. 8.10-22).

Înscăunarea lui Saul

Deoarece măgărițele lui Chiș, beniamitul, s-au rătăcit, el l-a trimis pe fiul său Saul, în vârstă de vreo 35 de ani, să le caute. Saul era un bărbat frumos, mai înalt cu un cap decât toți israeliții. După 3 zile de căutări zadarnice, el era pe punctul de a se întoarce acasă. Dar slujitorul său i-a sugerat să se deplaseze în cetatea vecină, pentru a sta de vorbă cu omul lui Dumnezeu. Samuel fusese înștiințat de Domnul despre venirea unui beniamit căruia trebuia să-i confere ungerea împărătească. Saul și familia sa locuiau la Ghibea; ei auziseră vorbindu-se despre un mare profet (I Sam. 9.14-16), dar se pare că fiul lui Chiș nu-l întâlnise pe Samuel înainte de incidentul cu

pierderea măgărițelor, nici nu știa că acest om al lui Dumnezeu era Samuel (9.7). Aproximându-se de un bătrân care stătea la poarta cetății, Saul nu știa că se adresa lui Samuel însuși (v. 18-19). Proorocul l-a informat că măgărițele fuseseră găsite, i-a dat de înțeles că el avea să devină rege și i-a oferit locul de onoare la ospățul ritual. A doua zi dimineața, înainte de plecarea lui Saul, profetul l-a uns cu untdelemn și i-a zis: „*Nu te-a uns Domnul ca să fii căpetenia moștenirii Lui?*” Și Samuel i-a recomandat să nu spună nimănui nimic despre toate acestea, ci să se ducă la Ghilgal, să aștepte acolo timp de 7 zile sosirea profetului, care va veni personal pentru a aduce Domnului ardere-de-tot și jertfe de mulțumire, precum și pentru a-i spune lui Saul ce trebuia să facă (9.20 - 10.16). Samuel a convocat tot Israelul la Mițpa. S-a aruncat sorțul pentru alegerea împăratului și a fost desemnat Saul. Dar el s-a ascuns printre bagaje. L-au scos afară și Samuel l-a prezentat mulțimii care l-a primit cu aclamații. Dumnezeu alesese un om al cărui aspect fizic stârnea admirația și inspira încredere. Originea sa beniamită (sem. lui Benjamin locuia între Efraim și Iuda) trebuia să-i satisfacă atât pe israeliții din N țării, cât și pe cei din S. Profetul îl rugase pe Dumnezeu să facă El alegerea, astfel ca oamenii evlavioși să-l poată sprijini pe tânărul monarh. Într-adevăr, o bună parte dintre aceștia l-au însoțit până la Ghibea, deși s-au găsit și oameni răi care au refuzat să-i aducă omagii. Așteptând calmarea spiritelor, regele a rămas acasă și a continuat să lucreze pe ogoarele tatălui său. În scurt timp (potrivit cu I Sam. 11.1, vers. Septuaginta), amoniții au asediat labesul din Galaad. La cererea asediaților, inamicul le-a adresat un răgaz de 7 zile. Bătrânii labesului au trimis niște soli la Ghibea și au adus la cunoștința locuitorilor nefericita veste. Pe când se întorcea de la câmp, Saul a luat și el cunoștință despre cele întâmplate. Duhul Sfânt a venit peste el și l-a mișcat profund. A trimis soli în toată țara și le-a poruncit semințiilor lui Israel să strângă rândurile în jurul său și a lui Samuel, pentru a veni în ajutor fraților lor. Labesul a fost eliberat. Tot poporul s-a dus apoi la Ghilgal (locul cel mai apropiat unde se aduceau de obicei jertfe Domnului) și Saul a fost confirmat ca rege. Cu acest prilej, Samuel și-a luat rămas-bun de la copiii lui Israel, renunțând la prerogativele sale de judecător (11.1 - 12.25) (V. *Ghibea; Samuel - cărțile lui*).

Domnia lui Saul

Deoarece textul ebr. din I Sam. 13.1 prezintă o lacună, nu știm ce vârstă avea Saul când a început să domnească. Unele manuscrise pe care le-au avut la dispoziție autorii Septuagintei sugerează 30 de ani, ceea ce nu este plauzibil, pentru că la începutul domniei sale, Ionatan, fiul său cel mai mare, conducea un detașament de 1 000 de ostași. Saul a instituit o oaste permanentă, cu un efectiv de 3 000 de soldați: 2 000 dintre aceștia se aflau cu el la Micmaș și Betel, iar 1 000 sub comanda lui Ionatan la Ghibea (13.2). Acest prinț a anihilat un post de observație filistean, instalat la Gheba (v. 3) (V. *Strajă*). Filistenii au fost copleșiți de o mare furie; conștienți de pericol, israeliții au răspuns convocării lui Saul la Ghilgal (v. 3-5), mai ales că Samuel și-a anunțat intenția de a veni acolo pentru a aduce jertfe și a implora ajutorul Domnului (8.11-12; cf. 10.8). O armată filisteană a pătruns pe teritoriul lui Benjamin și a tăbărât la Micmaș. O mare frică a pus stăpânire pe bărbații lui Israel, în timp ce Samuel întârzia intenționat. Atunci israeliții au început să-l părăsească pe rege, și așa înspăimântat de eventualitatea unui atac dușman (13.8, 11, 12). Pentru a-și regrupa trupele, Saul și-a permis să aducă el însuși arderea-de-tot și jertfele de mulțumire. În acest context, își face apariția Samuel. Profetul îl muștră pe rege pentru încălcarea poruncii divine și îl declară că acest act de neascultare l-a făcut nedemn să întemeieze o dinastie (13.13-14). Apoi, Samuel se deplasează de la Ghilgal la Ghibea (v. 15); cele două localități fiind vecine, el nu se depărtase de rege. Saul și Ionatan iau poziție la Ghibea lui Benjamin, în timp ce filistenii tăbărase la Micmaș. O faptă eroică săvârșită de Ionatan în defileul Micmașului, aruncă panica în garnizoana filisteană. Cei rămași cu viață după atacul surprinzător lansat de Ionatan și tânărul care îi ducea armele, se retrag în derută și se adăpostesc în tabără, semănând printre filistenii groaza și panica. Saul profită de această situație și câștigă biruința (13.15 - 14.46). După aceea, Samuel îi cere împăratului să declanșeze un război de exterminare contra amaleciților. Saul începe campania militară, dar în loc să treacă prin ascuțișul săbiei animalele date spre nimicire, se aruncă asupra prăzii și cruță vitele cele mai bune. Tras la răspundere de către Samuel, pentru fapta aceasta, Saul dă vina pe popor care, zice el, a vrut să le jertfească Domnului. Saul îl lăsase cu viață pe Agag, regele amaleciților, și își ridicase un monument. Acum deja el nu mai

acționa ca un instrument al lui Dumnezeu, ci lucra după cum îl tăia capul și se lăsa condus de impulsurile firii sale orgolioase. Samuel îl înștiințează că Domnul îl lepădase și că tronul avea să-i fie luat (15.1-35) (V. *Samuel - cărțile lui*). În consecință, Dumnezeu îl trimite pe profet la Betleem, pentru a-i conferi acolo lui David ungerea împărătească (16.1-13).

Duhul Domnului S-a retras atunci de la Saul, care a început să cadă pradă influenței unui duh necurat. Pentru a înlătura reaua lui dispoziție, slujitorii săi au căutat un cântăreț cu harpa, și l-au găsit în persoana lui David care a fost adus la Curte. Saul își avea reședința tot la Ghibea (v. 14-23) (V. *Ghibea*). Prima entuziastă rezervată fiului lui Isai, după victoria obținută de el asupra lui Goliat, a stârnit pizma regelui. David a trebuit să fugă pentru a-și scăpa viața, iar Saul l-a urmărit fără încetare cu o ură înverșunată (cap. 17-30) (V. *David*). Filistenii au invadat teritoriul lui Israel, instalându-și tabăra la Sunem, în apropiere de valea Izreelului. Saul a ocupat poziție pe flancurile muntelui Ghilboa. Pradă unor negre presimțiri, el se deplasează noaptea la En-Dor, foarte aproape de tabăra filistenilor, pentru a consulta o necromantă. I se face cunoscut că-și va pierde viața, chiar a doua zi, împreună cu fiii săi (28.1-25). Arcașii filistenii le-au ucis israeliților mulți oameni, printre care s-au numărat și 3 fii ai lui Saul, inclusiv Ionatan, prințul viteaz și curat la suflet. Regele, grav rănit, i-a cerut tânărului care-i ducea armele să-l străpungă cu sabia, însă cum acesta a ezitat, Saul și-a luat sabia și s-a aruncat în ea. A doua zi, filistenii, victorioși, au descoperit cadavrul regelui și, după ce i-au tăiat capul, i-au atârnat corpul pe zidurile Bet-Șanului, lucru pe care l-au făcut de altfel și cu trupurile celor 3 fii ai săi. Ulterior, filistenii au atârnat armele lui Saul și ale fiilor săi în templul Astartei. Niște bărbați curajoși care locuiau la Iabes în Galaad, cetate pe care Saul o izbăvisese la începutul domniei sale, au trecut Iordanul noaptea, au luat cadavrele de pe zidurile Bet-Șanului și le-au înmormântat. David a deplâns moartea rușinoasă a unsului Domnului și a prietenului său Ionatan și a compus o elegie în memoria acestor doi eroi (I Sam. 31; II Sam. 1).

V.T. nu indică durata domniei lui Saul, însă ap. Pavel și istoricul Josephus îi atribuie 40 de ani (F. A. 13.21; Ant. 6.14.9) (V. *Bet-Șan*).

Saul și necromanta de la En-Dor

Apariția bătrânului învelit cu o mantie (I Sam. 28.3-19) a fost interpretată în 3 moduri diferite:

a) Înșelăciune necromantică: un bătrân, complicele femeii, își face apariția; atunci, ea scoate un țipăt ascuțit, simulează spaima și declară că Saul a intrat în casa ei pentru a o consulta. Știind că regele este în apropiere, ea l-a recunoscut după înălțimea staturii sale, după atitudinea sa și comportamentul slujitorilor săi.

b) Bătrânul respectiv a fost un spirit demonic, a cărui apariție neașteptată a bulversat femeia; atunci, ea a scos un strigăt de groază. Luther și Calvin au considerat că această arătare era de origine satanică. Aceasta este și opinia celor ce estimează că anumite fenomene de magie antică sunt înrudite cu spiritismul modern. (V. *Diavolul; Demoniac*).

c) Potrivit altor comentatori, ar fi vorba despre Samuel însuși, care ar fi reapărut realmente, așa cum s-a întâmplat cu Moise și Ilie pe Muntele Transfigurării. Este opinia majorității teologilor evanghelici posteriori Reformei. Ei își sprijină interpretarea pe faptul că povestirea biblică îl prezintă pe bătrânul respectiv ca fiind Samuel însuși (I Sam. 28.14, 15, 16, 20) și pe constatarea că prezicerea lui s-a împlinit. Dacă ar fi vorba realmente de profetul Samuel, atunci acesta este singurul exemplu biblic privind întoarcerea, pe acest pământ, a duhului unui sfânt decedat pentru a vorbi celor aflați în viață. Am avea atunci „*excepția care confirmă regula*” și demonstrația a ceea ce se întâmplă în cazul neascultării de Dumnezeu (I Cr. 10.13). Cazul lui Moise și Ilie, apăruiți pe Muntele Transfigurării, nu prezintă nici o asemănare cu acesta. Pe de altă parte, este foarte șocant faptul că Dumnezeu, după ce a refuzat să-i răspundă lui Saul prin visuri sau prin profeți, să-i permită lui Samuel să-și facă apariția! Oricum, femeia și cel ce o consulta încălcaseră în mod flagrant Legea divină și legea civilă (Ex. 22.18; Lv. 20.27; Dt. 18.10-14; I Sam. 28.3, 9). Acest păcat a fost una din cauzele directe ale morții regelui Saul (I Cr. 10.13-14).

5. Saul, numele evreiesc al ap. Pavel (F.A. 7.58; 13.9) (V. *Pavel*).

SAVAOT. (V. *Sabaot*).

SAVE. (V. *Save*).

SAVSA. (V. *Šavoha*).

SAVTA. (V. *Sabta*).

SAVTCKA. (V. *Sabteca*).

SAVTECA. (V. *Sabteca*).

SAVTEKA. (V. *Sabteca*).

SĂGEATĂ. (V. *Armă*).

SĂLĂȘLUL. (V. *Locui*).

SĂLCIILOR – PĂRĂUL. (V. *Părăul sălciilor*).

SĂMÂNȚĂ.

Sens propriu: grăunte destinat a fi semănat. (V. *Semănător*). În V.T., ac. cuv. indică deseori posteritatea unui om (Gen. 3.15). În N.T., cuv. gr. *sperma* (de la verbul *speirō* = a semăna) se referă, de asemenea, la boabele de sămânță (Mt. 13.24; I Cor. 15.38; II Cor. 9.10) și, metaforic, la descendenți (Mt. 22.24-25; Ioan 7.42; 8.33, 37; F.A. 3.25). Ap. Pavel reia din Septuaginta promisiunea făcută lui Avraam și precizează că ac. cuv. se referă, de asemenea, la descendenții spirituali ai lui Avraam, adică la toți cei ce au primit aceeași credință ca el (Rom. 4.16). În Gal. 3.16, apostolul pune termenul respectiv în legătură cu Cristos însuși.

Sens figurat: Domnul Isus a folosit adesea, în pildele Sale, imaginea sămânței. Astfel, în Mt. 13, avem 3 parabole care se referă la acest subiect: pilda semănătorului (Mt. 13.3-9, 18-23), pilda neghinei și a grăului bun (13.24-30, 36-43) și pilda grăuntelui de muștar (13.31-32). În toate cele 3 cazuri, puterea germinativă a sămânței simbolizează creșterea Cuvântului și a valorilor spirituale implantate în om. În Ioan 12.24, El compară moartea și învierea Sa cu punerea în pământ a unui grăunte de grâu, urmată de o întoarcere la viață și o multiplicare.

Pasajul din I Ioan 3.9: „*sămânța lui Dumnezeu rămâne în el*” a fost înțeles în două moduri: (1) sămânța reprezintă copiii lui Dumnezeu, născuți din El; aceștia rămân în Dumnezeu și nu pot păcătui; (2) sămânța reprezintă principiul vieții spirituale care a fost implantată în creștini și care rămâne, de o manieră permanentă, în ei. A doua semnificație se armonizează mai bine cu contextul și cu scopul general al Epistolei.

N.T. grecesc mai utilizează termenii: *sporos* = sămânță, cu sens propriu (Mc. 4.26-27; Lc. 8.5, 11; II Cor. 9.10), dar și figurat (II Cor. 9.10b) și *spora* = grăunte semănat (I Pet. 1.23), cu sensul de posteritate.

SĂNĂTATE. (V. *Boală*).

SĂPĂLIGĂ. (V. *Sapă*).

SĂPTĂMÂNĂ. (V. *Timp*).

SĂPUN. (V. *Sodă*).

SĂRAC. Inegala repartiție a bunurilor materiale nu corespunde idealului divin. Acordând poporului Său țara Canaanului (Ex. 6.4, 8), El asigură, din capul locului, o echitabilă distribuire a pământurilor. Legea lui Moise le permitea israeliților să opereze felurite tranzacții cu bunurile lor materiale, dar ea cerea ca, din 50 în 50 de ani, fiecare familie să se poată întoarce nestingherită în proprietatea care îi ieșise la sorț, cu prilejul partajului țării (Lv. 25.8 și urm.). Această ordonanță, destinată să descurajeze acapararea de pământuri, n-a suprimat pe deplin sărăcia, datorată când greșeli unui individ sau antecedentelor sale, când circumstanțelor al căror motiv îi era bine cunoscut lui Dumnezeu. În teocrația israelită, sărăcia rezultată din lenevie sau crimă era teoretic exclusă; săracii erau considerați ca niște copii nenorociți și încercați, dar mult iubiți de Dumnezeu. Toți cei nevoiași, îndeosebi văduvele, orfanii și străinii, erau obiectul preocupării Domnului, precum și a israeliților pioși, potrivit dispozițiilor precise ale Legii. Orice persoană care suferea de foame, avea dreptul să și-o potolească cu strugurii sau spicele culese din proprietatea altuia, însă îi era interzis să ia ceva cu sine din toate acestea (Dt. 24.25). Săracilor le era permis să culeagă spice de pe urma secerătorilor, să adune spicele lăsate la marginea ogorului și snopul uitat. Ceea ce rămânea după recoltatul cerealelor, culesul viilor și fructelor, trebuia să fie lăsat săracilor (Lv. 19.9, 10; 23.22; Dt. 24.19-21). În al 7-lea și al 50-lea an, pământul nu era cultivat, iar ceea ce creștea de la sine nu trebuia să fie adunat de proprietarul terenului, ci constituia un bun comun de care putea beneficia oricine, în mod gratuit (Lv. 25.4-7, 11, 12).

Israelitul scăpat se putea vinde unui stăpân, lucrând pentru acesta un timp oarecare, însă în anul Jubileului își recăpăta libertatea (v. 39-42). Împrumutul solicitat de cel nevoiaș trebuia să-i fie acordat, chiar dacă se apropia anul sabatic care îi permitea, în mod legal, debitorului să nu-și achite datoria (Dt. 15.7-10). Cu prilejul unui recensământ, fiecare israelit de la vârsta de 20 de ani împliniți, de sex masculin, bogat sau sărac, trebuia să achite, ca preț de răscumpărare pentru sufletul său, o taxă de ½ siclu, destinat inițial Cortului întâlnirii (Ex. 30.11-16), apoi întreținerii Templului (II Împ. 12.4-5). Cât despre darurile

aduse la Casa Domnului de către oamenii săraci, acestea puteau fi uneori inferioare în comparație cu ale bogaților (Lv. 12.8; 14.21; 27.8). Legea mozaică le recomanda israeliților bogați să-i invite la masa lor, în cursul sărbătorilor religioase și cu prilejuri personale de bucurie (Dt. 16.11, 14), pe cei mai puțin privilegiați. Biblia menționează numeroase gesturi de bunăvoință făcute în favoarea celor săraci (de ex., Iov 31.16-22). Legea mozaică interzicea asuprirea celor defavorizați (Ex. 22.21-27), însă recomanda să fie judecați cu imparțialitate, dreptatea trebuind să prevaleze (Ex. 23.3; Lv. 19.15).

Perioade de declin religios au coincis adesea cu violarea preceptelor caritabile ale Legii, ceea ce a motivat discursurile profeților contra lipsei de sensibilitate și a nedreptăților (Is. 1.23; 10.2; Ez. 22.7, 29; Mal. 3.5). Cei ce se atașează de litera Legii și neglijează spiritul ei, fac milostenie pentru a-și alimenta mândria și a fi văzuți de oameni (Mt. 6.1-2). Numeroase promisiuni de har și protecție îi vizează pe israeliții evlavioși, dar săraci (I Sam. 2.8; Iov 5.15; 34.28; 36.15; Ps. 9.19; 10.14; 12.6; 34.7; 35.10). Cine are milă de cel sărac beneficiază de binecuvântarea divină (Ps. 41.2; Pv. 14.21, 31; 29.7). În timpul lucrării Sale publice, Domnul Isus a dovedit multă dragoste față de oamenii săraci (Mt. 19.21; Lc. 18.22; Ioan 13.29, etc.); lor, în mod special, le adresează El Vestea cea Bună, Evanghelia (Mt. 11.5; Lc. 14.21-23). Biserica primară considera ca fiind una din datoriile sale cele mai sacre faptul de a-i ajuta pe membrii săi lipsiți de cele materiale, precum și de a le veni în ajutor, în funcție de posibilități, săracilor care nu aparțineau comunității creștine (F.A. 2.45; 4.32; 6.1-6; 11.27-30; 24.17; I Cor. 16.1-3; Gal. 2.10; I Tes. 3.6).

Spiritul de sărăcie, de umilință, trebuie să-i caracterizeze deopotrivă pe bogați și pe săraci (Mt. 5.3). Sf. Scriptură le recomandă creștinilor, în mod expres, să nu fie părtinitori și să nu disprețuiască pe săraci, pentru că „*Dumnezeu a ales pe cei ce sunt săraci în ochii lumii acesteia, ca să-i facă bogați în credință și moștenitori ai Împărăției pe care a făgăduit-o celor ce-L iubesc*” (Iac. 2.1-5). Firește că nu-i destul ca cineva să fie sărac materialicește, pentru a ajunge la mântuire; dar persoanei care nu are inima legată de bogățiile lumii acesteia, îi este mai ușor s-o accepte (Lc. 18.24-27).

SĂRĂCIE. (V. *Sărac*; *Foamete*).

SĂRBĂTOARE.

1. Un mare ospăț, însoțit de jocuri de divertisment (Dan. 5.1).

2. Timp rezervat de către anumite religii în care adepții lor se dedică adorării și bucuriei sacre. La evrei, pe lângă sărbătorile obișnuite (Lv. 23.2) care includeau: *Sabatul săptămânal*, *sărbătoarea Trămbițelor*, în prima zi a lunii a 7-a, și *Ziua Ispășirii*, în ziua a 10-a a aceleiași luni (Lv. 23.3, 24, 27), Legea mozaică mai poruncea ținerea a 3 solemnități anuale, numite *sărbători sfinte* sau *adunări sfinte*. Acestea erau: *Paștele*, în seara zilei a 14-a a lunii întâi, însoțită de *sărbătoarea Azimilor*, care începea în ziua a 15-a și dura 7 zile (Lv. 23.5-8); *sărbătoarea Săptămânilor*, numită și *sărbătoarea Secerișului*, și *Ziua celor dintâi roade*, (Ex. 23.16; 34.22; Num. 28.26), care s-a numit mai târziu *Rusalile* sau *Ziua Cincizecimii*, deoarece era celebrată în a 50-a zi după Paște (F.A. 2.1); în sfârșit, *sărbătoarea Corturilor* sau *a Recoltei*, care începea în ziua a 15-a a lunii a 7-a și dura 7-8 zile (Lv. 23.34-44). Aceste 3 solemnități erau considerate atât de importante, încât orice adult de sex masculin, care avea un trup sănătos și fără vreo infirmitate, trebuia să se prezinte, cu prilejul acestor sărbători, înaintea Domnului, în sfântul Său Locaș (Ex. 23.17; Dt. 16.16) (Pentru o explicație detaliată a acestor sărbători, v. art. cu titlurile respective). Cum Isus dorea să împlinească tot ce trebuia să fie împlinit, nu încapă îndoială că El participa la Ierusalim, de 3 ori pe an, la toate aceste sărbători (Mt. 26.17; Mc. 14.12; Lc. 22.8; Ioan 2.23; 7.2-37; 13.1). Pe lângă sărbătorile prescrise în Legea mozaică, se mai celebrau: *sărbătoarea Purim*, instituită pentru a comemora în fiecare an, la data de 14 și 15 ale lunii adar, izbăvirea evreilor care au supraviețuit complotului urzit de către Haman (Est. 9.21-28). Mai târziu, a fost introdus *praznicul Înnoirii*: Iuda, Macabeul, decretase ca această sărbătoare să fie ținută în fiecare an, timp de 8 zile, începând din 25 ale lunii chișleu, pentru a comemora a doua dedicare a Templului care fusese profanat de către emisarii lui Antiochus Epiphanes (I Mac. 4.41-59; Ioan 10.22).

Potrivit ap. Pavel (I Cor. 5.8), *Sf. Cină* instituită de Domnul Isus Cristos sau, de o manieră mai generală, *viața creștină* însăși este, de asemenea, o sărbătoare. Vechile sărbători evreiești erau o prefigurare a mântuirii viitoare (Col. 2.16-17). Pentru noi care, de acum încolo, avem „*totul deplin în Cristos*”, fiecare zi este o adevărată sărbătoare!

SĂRBĂTOAREA CORTURILOR. Ultima din cele 3 sărbători anuale la care era obligatorie participarea tuturor israeliților, în locul pe care îl alesese Domnul; sărbătoarea Corturilor era a doua prăznuire a recoltei (Dt. 16.16; II Cr. 8.12-13; cf. I Împ. 9.25; 12.32-33; Zah. 14.16). Numele acestei sărbători provine de la obiceiul practicat cu această ocazie, și anume locuirea în corturi. Corturile respective erau niște colibe confecționate din ramuri stufoase (Lv. 23.40-42). După ce Templul a fost terminat, colibe respective erau instalate în piețele Ierusalimului, pe acoperișul caselor, în curțile locuitorilor, în curțile Templului (Nem. 8.16), sau chiar în preajma zidurilor orașului. Această sărbătoare, care marca finalul solemnităților poruncite de Domnul (Lv. 23.39, 43) se celebra în luna a 7-a a anului religios, când culesul roadelor era terminat. De aceea i s-a dat inițial numele de *sărbătoarea Recoltei* sau *sărbătoarea Străngerii Roadelor* (Ex. 23.16), însă ea trebuia să amintească, de asemenea, șederea israeliților în pustie, în corturi (Ex. 34.22; Lv. 23.39; Dt. 16.13-15). Sărbătoarea Corturilor începea în ziua a 15-a a lunii, și ținea 7 zile. Ca ardere-de-tot trebuia să se jertfească 70 de viței: 13 în prima zi, apoi în ordine descrescătoare cu o unitate în fiecare din zilele următoare. Zilnic, împreună cu vițelii, se mai jertfeau câte doi berbeci și 14 miei. Li se adăuga, în fiecare zi, câte un țap ca jertfă de ispășire (Num. 29.12-34; cf. Lv. 23.36; Ezra 3.4). Colibe și corturile erau destinate să evoce nu numai culesul viilor, dar și viața de nomazi a israeliților în timpul călătoriilor lor prin pustie (Lv. 23.43; cf. Os. 12.10). Din 7 în 7 ani, poporul trebuia să țină anul iertării, anul sabatic, când pământul era lăsat în paragină și nu se strângea nici un rod (Dt. 31.10; Lv. 25.1-7). Și atunci, cu prilejul sărbătorii Corturilor, se citea în public Legea lui Moise (Dt. 31.9-13). Această sărbătoare se celebra după 5 zile de la marea sărbătoare a Ispășirii. Atunci, poporul curățit de păcatele sale cânta laudele Domnului. Străinul nu era uitat cu acest prilej (Dt. 16.14). În a 8-a zi, avea loc o adunare sfântă, solemnă, distinctă de sărbătoarea Corturilor. Atunci nu mai era în vigoare porunca de a se locui în corturi, iar jertfele cerute pentru ziua respectivă nu aveau nici o legătură cu cele aduse în timpul sărbătorii Corturilor (Lv. 23.36, 39; Num. 29.35-38; Ant. 3.10.4). Această zi marca nu sfârșitul sărbătorii Corturilor, ci finalul solemnităților anuale. La o dată ulterioară, i s-a mai adăugat o zi acestei sărbători (II Mac. 10.6; Ant. 3.10.4);

de aceea, nu este sigur dacă Ioan 7.37 se referă la a 7-a sau la a 8-a zi.

Niște splendide ceremonii, neprevăzute în Legea lui Moise, au fost adăugate mai târziu. Ducându-se la jertfa de dimineață, oamenii luau ramuri de palmier, de mirt, de salcie și diferite fructe. Apoi, poporul defila, o dată pe zi, în jurul altarului arderilor-de-tot, iar în ziua a 7-a îl înconjura de 7 ori, în amintirea asediului Ierihonului (Ant. 3.10.4; 13.3.5; cf. II Mac. 10.6.7). Iată și un alt obicei, practicat poate și pe vremea lui Isus: în momentul când se aducea jertfa zilnică, dimineața și seara, un preot mergea să scoată apă, cu un urcior de aur, din piscina Siloamului. La întoarcerea sa în Templu, era primit în sunetul trâmbițelor, iar poporul cânta: „*Veți scoate apă cu bucurie din izvoarele mântuirii.*” (Is. 12.3). Apoi, apa Siloamului, amestecată cu vinul jertfei de băutură, era vărsată la picioarele altarului, în timp ce leviții cântau psalmi, acompaniindu-se cu instrumentele. Printr-un canal, amestecul respectiv de apă și vin se scurgea în valea Chedronului. După jertfa din prima seară – poate și în serile următoare – se aprindeau, în curtea femeilor, două candelabre uriașe, fiecare dintre ele fiind prevăzut cu câte 4 candelari mari și putând fi remarcat de la mare distanță. Mucurile acestor candelari erau făcute din veșminte de în ale preoților care fuseseră scoase din uz. Oficialitățile orașului și preoții executau numeroase dansuri rituale (cf. II Sam. 6.14). Iudeii care nu se puteau deplasa la Ierusalim, îndeosebi cei din diasporă, celebrau sărbătoarea Corturilor în vecinătatea sinagogilor lor, însă fără să aducă vreo jertfă.

SĂRBĂTOAREA (ZIUA) ISPĂȘIRII. O zi anuală destinată smeririi inimii și ispășirii păcatelor poporului evreu; marele preot aducea jertfe de ispășire pentru sanctuar, pentru preoți, pentru întreaga națiune (Lv. 16; 23.26-32; Num. 29.7-11). În ziua a 10-a a lunii a 7-a, israeliții întrerupeau activitățile cotidiene, participau la o adunare sfântă, posteau. Era singurul post poruncit prin Lege, *postul* despre care se vorbește în E.A. 27.9 (cf. Ant. 14.4.3). În Ziua Ispășirii, marele preot se dezbrăca de hainele sacre și, îmbrăcat simplu, într-un veșmânt de în subțire, înjunghia un taur ca să facă ispășire atât pentru el însuși, cât și pentru ceilalți preoți. Apoi, având în mână o cădelniță plină cu cărbuni aprinși luați de pe altar, intra în Locul preasfânt și ardea tămâie, pentru ca norul de

fum înmiresmat să acopere capacul ispășirii, dedesubtul căruia se aflau cele două table ale Legii. Pe urmă, marele preot lua sângele taurului care fusese înjunghiat și stropea cu sânge înaintea capacului chivotului Domnului, terminând astfel de făcut ispășirea pentru el și casa lui. În continuare, lua cei doi țapi aduși de popor și arunca sortul asupra lor; înjunghia unul dintre aceștia ca jertfă pentru păcatul poporului, ducea sângele dincolo de perdeaua dinăuntru și stropea cu el cum procedase mai înainte cu sângele taurului, și făcea ispășire pentru Locul preasfânt. Prin ceremonii analoge de ispășire, el sfințea Locul sfânt și altarul arderilor-de-tot. Apoi, punându-și mâinile pe capul celui de-al doilea țap, mărturisea asupra lui păcatele poporului, toate acestea fiind depuse în mod simbolic pe seama țapului care, devenit un *purtător al păcatelor națiunii*, încărcat deci cu vina altora, era izgonit în pustie. (V. *Azazel*). Odată înfăptuite toate aceste lucruri, marele preot se îmbrăca din nou cu hainele sacre, aducea o ardere-de-tot pentru sine și o alta pentru națiune, arzând pe altar și grăsimea jertfei de ispășire. Carnea taurului și a țapului era scoasă afară din tabără și apoi arsă. Potrivit Epist. către Evrei, marele preot intrând cu sânge, în Locul preasfânt, o dată pe an, îl prefigura pe Domnul Isus Cristos, Marele nostru Preot, Care a intrat în cer odată pentru totdeauna, după ce ne-a câștigat, prin moartea Sa, o mântuire veșnică (Evr. 9.1-12, 24, 28).

SĂRBĂTOAREA SĂPTĂMĂNILOR, RUSALIILE, ZIUA CINCIZECIMII. A doua din cele 3 solemnități anuale evreiești (Paștele, Rusaliile, Corturile), în cursul cărora toți bărbații lui Israel aveau datoria să se prezinte la Casa Domnului. Rusaliile erau prima din cele două sărbători ale recoltei (Ex. 34.22-23; II Cr. 8.12-13; cf. I Împ. 9.25). Numită *sărbătoarea Săptămânilor* deoarece data sa era stabilită la 7 săptămâni după ziua în care era adus snopul cu cele dintâi roade ale orzului, simbol al consacrării secerișului (Lv. 23.15-16; cf. Dt. 16.9-10). Snopul era legănat într-o parte și în alta a doua zi după un sabbat (Lv. 23.11) (V. *Legănarea darurilor*). Potrivit opiniei care se bucură de cel mai mare credit, Rusaliile corespundeau celei dintâi zile a praznicului Azimilor. Și autorii Septuagintei împărtășeau această părere (Lv. 23.7, 11); de asemenea, organizatorii slujbelor levitice în cel de-al doilea Templu (Ant. 3.10.5). Sărbătoarea Săptămânilor a primit numele de *Ziua*

Cincizecimii, deoarece era prăznuită în a 50-a zi de la legănarea snopului de orz (în gr., *Pentecôte* înseamnă *Cincizecime*) (F.A. 2.1). Ziua Cincizecimii se mai numea *sărbătoarea Secerișului* sau *Ziua celor dintâi roade*, pentru că, la acea dată, seceratul grâului era terminat aproape pretutindeni în Palestina, și se aducea la Casa Domnului ofranda celor două pâini din noul grâu (Ex. 23.16; 34.22; Num. 28.26). În ziua aceasta, se suspenda orice activitate și avea loc o adunare solemnă (Lv. 23.21; Num. 28.26; Lv. 23.17, 20; cf. Dt. 16.10). Pe lângă cele două pâini simbolice, se aduceau Domnului 10 animale, ca ardere-de-tot; de asemenea, se înjunghiau un țap ca jertfă de ispășire și doi miei ca jertfă de mulțumire (Lv. 23.18-19). În Palestina, sărbătoarea aceasta dura numai o zi, dar evreii din diasporă țineau două zile. Cu prilejul Rusalilor, ca, de altfel, și al celorlalte sărbători ale lor, israeliții aveau datoria să acorde diferite daruri săracilor (Dt. 16.11-12).

Într-o epocă tardivă, rabinii au invocat existența unei legături între data promulgării Legii pe Sinai și cea corespunzătoare sărbătorii Cincizecimii, dar V.T. nu face nici o aluzie în această privință și nici nu se poate dovedi că Legea mozaică ar fi fost dată exact la 50 de zile după ieșirea copiilor lui Israel din Egipt. Mai degrabă am putea admite că ea a fost dată în luna a 3-a, ceea ce înseamnă cel puțin 60 de zile de la ieșirea din Egipt.

Ziua Cincizecimii care a jucat un rol decisiv în istorie a fost cea care a urmat învierii și înălțării la cer a Domnului Isus Cristos. Pe la ceasul al 3-lea (ora 9 dimineața), Duhul Sfânt S-a coborât peste apostoli și peste cca 120 de ucenici (F.A. 2.15-21). Așa a luat ființă Biserica. Duhul Sfânt a fost acordat fără a se ține seama de vârstă, sex sau stare socială, tuturor celor ce erau adunați laolaltă în odaia de sus (2.1-4, 14-21) (V. *Limbi - darul vorbirii în limbi*). Înainte de acest eveniment, Duhul Sfânt era acordat cu putere proorocilor și anumitor credincioși, dar primele Rusalii creștine au marcat începutul dispensației Duhului. În momentul botezului, darurile și plinătatea Duhului Sfânt sunt acordate fiecărui martor al lui Cristos (F.A. 1.8; 2.38-39; I Cor. 12.4-6; Ef. 5.18), fără să fie nevoie de păzirea unor ritualuri speciale. Odinioară, Dumnezeu a ridicat poporul Israel, căruia I S-a revelat într-un mod deosebit; dar acum, în această nouă dispensație, Domnul lucrează prin Biserica Sa, pe care Duhul o întărește, o crește și o edifică pe întreg pământul (F.A. 2.39; Ef. 1.22-23) (V. *Duhul Sfânt*).

Este de remarcat faptul că însăși Legea mozaică a situat această sărbătoare atât de importantă *a doua zi după un sabbat* (într-adevăr, ziua Cincizecimii venea după 7 sabbate). Asemenea învierii lui Cristos, pogorârea Duhului Sfânt și înființarea Bisericii au avut loc în ziua întâi a săptămânii. (V. *Sabat*).

SĂRUT, SĂRUTARE. Salutare curentă în Orient, încă din epoca patriarhilor. Pe vremea Mântuitorului, era obiceiul ca gazda să le acorde invitaților o sărutare, în semn de bun-venit (Lc. 7.45). Pentru primii creștini, o „*sărutare sfântă*” (Rom. 16.16; I Cor. 16.20; II Cor. 13.12; I Tes. 5.26) era expresia dragostei frățești. Obiceiul acesta a dispărut încetul cu încetul. Gestul lui Iuda vânzătorul pare cu atât mai abject cu cât el a recurs la o sărutare pentru a-l da pe Isus în mâna dușmanilor Săi (Mt. 26.48-49; Lc. 22.47-48; cf. Pv. 27.6). În semn de respect și supunere, erau sărutate picioarele regilor (Ps. 2.12) și ale idolilor (I Împ. 19.18; Os. 13.2).

SĂTUL, SĂTURARE, SĂTURAT. Ac. cuv. apar de cca 130 de ori în Bibliile noastre, vizând toate aspectele: material, moral și spiritual. Astfel, în V.T., Dumnezeu le promite celor ce se încred în El să-i sature cu hrană (Ex. 16.12; Dt. 6.12; 8.10; Ps. 22.26; 105.40; 132.15; 147.14), cu tot felul de bunătăți (Dt. 33.23; Ps. 103.5; 104.28), cu viață lungă (Gen. 25.8; 35.29; Ps. 91.16), cu favoruri (Dt. 33.23), cu prezența și binecuvântările Sale (Ps. 36.8; 104.28; 145.16; Ier. 31.14, 25; Ioel 2.26; Mica 6.14). Credinciosul aspiră să fie săturat cu bunătatea lui Dumnezeu (Ps. 17.14; 65.4; 90.14). În toate pasajele menționate mai sus, a fi săturat înseamnă a încerca un sentiment de mulțumire, de împlinire, comparabil cu sațietatea fizică resimțită după o masă bogată. Dacă frica de Domnul este o condiție pentru a fi săturat, fizic și spiritual (Ps. 63.5; Pv. 19.23; Is. 55.2), opusul acestei atitudini antrenează nenorocirea sau sărăcia (Ps. 88.3; Pv. 28.19). Bogățiile materiale nu saturează sufletul (Ecl. 4.8; 5.9).

În N.T., cuv. *a satura* este folosit atât la propriu (Cristos saturează mulțimi întregi de oameni cu prilejul înmulțirii pâinilor: Mt. 14.20; 15.37; Mc. 6.42; 8.8; Lc. 9.17; Ioan 6.12; cf. Lc. 15.16; 16.21), cât și la figurat (Domnul Isus răspunde și tuturor nevoilor noastre spirituale). Zaharia a făcut deja aluzie la săturarea sufletelor omenești cu bunurile spirituale pe care avea să le aducă Mesia

(Lc. 1.53). Domnul Isus Cristos le promite celor flămânzi și însetați după neprihănire (a fi considerați drepti înaintea lui Dumnezeu) că vor fi săturați (Mt. 5.6; Lc. 6.21). În învățătura lor, Cristos și Pavel prezintă suficiența bunurilor materiale ale lumii acesteia ca un obstacol major pentru primirea adevăratelor bogății (Lc. 6.25; I Cor. 4.8). Celui ce vine la Cristos nu-i va mai fi nici foame, nici sete (Ioan 4.14; 6.35), căci El nu mai lasă loc nici pentru dorințe neîmplinite, nici pentru persoane care să merite a fi pizmuite.

SÂN, PÂNTECE. În Biblie, cuv. redat prin *sân* este folosit, la propriu, pentru *pânțec* (Gen. 25.22; Rut 1.11; II Împ. 19.3) sau pentru *piept* (Pv. 5.20; Cânt. 4.5; Ez. 23.3). Semnificația simbolică decurge din cea literală: strângerea unui copil sau a unui animal domestic la piept exprimă afecțiunea (Gen. 16.5; Num. 11.12; Dt. 28.56; Is. 40.11). Deci ac. cuv. semnifică intimitatea chiar și atunci când sensul propriu este ceva mai îndepărtat (I Împ. 17.19). Într-un sens mai larg, cuvântul indică poala unui veșmânt, unde se puteau pune diferite obiecte (Ex. 4.6; Ps. 74.11) sau adăposti o mielusea (II Sam. 12.3). A turna în sânul cuiva o măsură bună (Lc. 6.38) însemna a-i acorda o răsplată. A pune sau a purta pe cineva la sân are sensul de a-l accepta sau a-l adopta (Rut 4.16, text. ebr.; Is. 40.11). Isus Se bucura de o comuniune intimă cu Dumnezeu, căci El Se afla „în sânul Tatălui” (Ioan 1.18). „Sânul lui Avraam” reprezintă un loc de onoare: „...săracul a murit și a fost dus de îngeri în sânul lui Avraam.” (Lc. 16.22-23). În Is. 66.10-12, profetul descrie gloria Ierusalimului ceresc: „Bucurați-vă împreună cu Ierusalimul... veți fi alăptați, veți fi purtați în brațe și dezmiardați pe genunchi” (în textul fr.: „veți fi alăptați și săturați la sânul care mângâie.” N. Ed.). În vers. moderne, cuv. *sân* a fost deseori înlocuit cu inimă sau lăuntru (cf. Ioan 7.38).

SÂNGE. Lichid vital care circulă în corp, atât de indispensabil existenței sale, încât se poate spune că „viața trupului stă în sânge.” (Lv. 17.11, 14) sau că „sângele este viața” (Dt. 12.23). Totuși, faptul acesta nu-l împiedică pe psalmist să atribuie suflării Domnului viața animalelor (Ps. 104.30). Sângele reprezenta viața, iar aceasta are pentru Dumnezeu un caracter atât de sacru, încât El i-a spus lui Cain cu privire la fratele său pe care-l asasinase: „Glasul sângelui fratelui tău strigă

(cerând răzbunare, desigur) *din pământ la Mine.*” (Gen. 4.10). Imediat după potop, omului s-a interzis să mănânce sânge de animale, deși avea voie să le taie pentru a le consuma carnea (9.3-4; F.A. 15.20, 29); de asemenea, a fost formulată și legea următoare: „*Dacă varsă cineva sângele omului, și sângele lui să fie vărsat de om.*” (Gen. 9.6). Potrivit Legii lui Moise, moartea este sancțiunea sau plata păcatului. Pentru obținerea iertării păcatului, era indispensabilă moartea unui înlocuitor, prefigurare a jertfei de pe crucea Golgotei (Evr. 9.22). Dumnezeu interzicea categoric omului să consume sânge. Legea cerea să fie vărsat și acoperit cu pământ sângele animalelor vâdate sau sacrificate pentru consum. Pe de altă parte, tot sângele animalelor aduse ca jertfă era folosit pentru a face ispășire, pe altar (Lv. 17.1-14; Dt. 12.27) sau în interiorul sanctuarului, pe capacul ispășirii (Lv. 16.14-19). Sângele mai servea pentru stropirea sau ungerea persoanelor și obiectelor care se doreau a fi curățite din punct de vedere ritual (Lv. 8.23, 30; Ex. 24.8; Evr. 9.18-22). În definitiv, prin acest simbol, preotul îi spunea Domnului: „*Omul (sau poporul) pe care îl reprezintă ar fi trebuit să moară din pricina păcatului său. Dar sângele pe care, iată, îl aduc aici este dovada că o ființă nevinovată a luat locul său. Acum, Legea Ta a fost satisfăcută. Iartă-L, deci, potrivit promisiunii Tale, Doamne!*” În N.T., expresiile: sângele lui Isus, sângele lui Cristos, sângele Mielului, sângele legământului cel nou, sângele stropirii sunt metafore care înfățișează moartea ispășitoare a Domnului Isus, fără care nu poate exista iertare și mântuire (I Cor. 10.16; Ef. 2.13; Evr. 9.14; 10.19; I Pet. 1.2, 19; I Ioan 1.7; Ap. 7.14; 12.11; Mt. 26.28; Evr. 12.24).

Interdicția de a mânca sânge este valabilă și în Noul Legământ?

Unii creștini consideră că ea a rămas în vigoare, pe baza recomandării oficiale a Conferinței de la Ierusalim (F.A. 15.20). Alții, din contră, cred că această interdicție a avut un caracter provizoriu, asemenea poruncii referitoare la consumarea cărnii care fusese jertfită idolilor (v. 29). În perioada de tranziție, redată în cartea Faptelor, era inutilă șocarea creștinilor evrei încă foarte atașați Legii lui Moise (v. 1) și periculoasă tulburarea noilor convertiți neevrei proaspăt desprinși de idoli. Însă mai târziu, apostolii au avut tot timpul necesar pentru a scoate cu putere în evidență caracterul unic și atotsuficient al sângelui lui

Cristos, precum și deșertăciunea idolilor și a oricărui cult idolatru. În noile condiții, ap. Pavel a declarat că oricine era absolut liber să mănânce din carnea jertfită idolilor, precum și din tot ce se vindea pe piață (Rom. 14.2-3; I Cor. 8.8; I Tim. 4.4). Esențialul este ca totul să se ia cu mulțumiri către Dumnezeu și fără să fie o pricină de poticnire pentru fratele său. (V. *Răzbunătorul sângelui*).

SCAI. (V. *Spin*).

SCAIETE. (V. *Spin*).

SCANDAL, PIATRĂ DE POTICNIRE. În Biblie, ideea de scandal este legată de noțiunea de obstacol sau de piatră de poticnire (sau piatră care îl face pe cineva să se împiedice și să cadă).

În Vechiul Testament

Cuv. ebr. *kachal* (a se împletici, a se poticni, a se împiedica) și derivații săi: *mikhchol* și *makhchelah* (obstacol) desemnează tot ce poate împiedica mersul, provocând dizgrația și dezastrul (Lv. 19.14; Is. 57.14; Ier. 6.21; Ez. 7.19). Pentru a-l proteja pe orb, Legea lui Moise interzicea să i se pună vreo piedică în cale (Lv. 19.14). Pentru scandal, V.T. mai folosește cuv. ebr. *moqech*, care indică un laț pentru prinderea păsărilor (Am. 3.5) sau, la figurat, lațurile morții (Ps. 18.5). Astfel, încheierea unor legăminte cu națiunile străine era un laț sau o pricină de scandal pentru copiii lui Israel (Ios. 23.13). De asemenea, se spune despre cei răi, care vor să-i doboare pe cei neprihăniți, că „*întind curse și lațuri, pun rețele de-a lungul drumului, întind capcane*” (Ps. 140.5; cf. I Sam. 18.21; Ps. 141.9). Prosperitatea, în loc să fie o binecuvântare, poate deveni o cursă (Ps. 69.22).

În expr. *piatră de poticnire* (în fr.: *pierre d'achoppement*), subst. *poticnire* (în fr.: *achoppement*; cuv. care nu s-a păstrat decât în această formulă biblică) provine din verbul *a se poticni* (în fr.: *achopper*), care înseamnă *a se împiedica, a se lovi în mers* (iar la figurat: a eșua în fața unei dificultăți). În sens propriu, expresia se referă la o piatră aflată în drum, ieșită puțin în afară dar înfiptă adânc în pământ, astfel că, în loc să cedeze ca o pietricică sub talpa trecătorului, ea îl face pe cel neprevăzător să se poticnească și să cadă. Idolii sunt pietre de poticnire, căci ei conduc pe oameni la apostazie (Ez. 14.3-4; Țef. 1.3). În Is. 8.14-15, cuv. ebr. *negeph* (care înseamnă

lit.: *pasul fals*) se aplică amenințării asiriene; aceasta se aseamănă unei stânci, care îl va face pe Israel să se poticnească și să se prăbușească.

În Noul Testament

Aici sunt folosite cuv. gr.: *skandalon* și *proskomma*, care, de asemenea, indică piatra sau obstacolul care determină căderea cuiva. Domnul Isus și ap. Pavel i-au avertizat pe credincioși cu privire la pericolul de a fi un scandal (sau un prilej de cădere) pentru alții (Mt. 18.6-7; Mc. 9.42; Lc. 17.1-2; Rom. 14.13; I Cor. 8.13; 10.32). Persecuția este un scandal pentru „*omul de moment*” (adică cel a cărui credință nu este bine întemeiată) (Mt. 13.21). Falșii învățători îi rătăcesc pe ascultătorii lor pe drumuri rele (Ap. 2.14). Domnul Isus l-a prevenit pe ap. Petru că, prin refuzul de a lua în considerare perspectiva crucii, el a devenit un scandal pentru Învățătorul său, adică unul care încearcă să-L abată de la destinația Sa (Mt. 16.23).

SCARĂ. În visul său din Gen. 28.12, Iacov a văzut o scară rezemată pe pământ, al cărei vârf atinge cerul, pe care se suiau și coborau îngerii lui Dumnezeu. Unii comentatori francezi au sugerat că nu cuvântul *echelle* (scară simplă, confecționată din două prăjini verticale, în care sunt înfipti furcile transversale) ar reda corect termenul ebraic, ci *escalier* (scară în trepte), pentru că acesta ar corespunde mai bine colinelor stâncoase care se ridicau sub formă de etaje (trepte) de jur-împrejurul celui adormit la Betel. Semnificația visului său este existența unei comunicații între cer și pământ, asigurată în special prin slujirea îngerilor. Dar această comunicație avea să devină și mai reală prin întruparea Fiului omului (Ioan 1.51).

Scara de asalt a fost cunoscută din cele mai vechi timpuri, așa cum o dovedesc scenele care înfățișează asediarea unor cetăți de către oștile egiptene sau asiriene (I Mac. 5.30). Se crede că Pv. 21.22 face aluzie la o asemenea scară.

SCAUN DE DOMNIE. (V. *Tron*).

SCAUN DE NAȘTERE. Termenul ebr. *'obhnayim* = piatră dublă (Ex. 1.16) are o semnificație incertă. S-a presupus că era vorba de un scaun de o formă specială, care favoriza nașterea.

SCĂLDĂTOARE, PISCINĂ. În Biblie, scăldătoarea (piscina) era un bazin, care

acumula atât apa de izvor, cât și cea de ploaie. O piscină slujea, în special, ca rezervor de apă, dar și ca bazin de înot. Cum în Palestina ploile nu sunt prea abundente, constituirea unor rezerve de apă era o preocupare permanentă și serioasă. Dacă aprovizionarea cu apă a unui oraș ar fi fost lăsată numai pe seama fântânilor, fără constituirea unor rezerve, inclusiv prin acumularea apei de ploaie, populația ar fi avut de suferit, mai ales în condițiile unui sezon secetos sau ale unui eventual asediu.

Majoritatea acestor rezervoare erau artificiale, fiind săpate în stâncă sau amenajate prin construirea unui dig la marginea unei văi. Deseori, asemenea piscine erau alimentate de izvoare subterane. Familii și grupuri de persoane stocau apa în puțuri săpate în pământ și tencuite cu ipsos.

Biblia menționează existența unor piscine (iazuri, scăldători) la Gabaon (II Sam. 2.13), la Hebron (II Sam. 4.12), la Samaria (I Împ. 22.38), la Hesbon (Cânt. 7.5), iar la Ierusalim sunt amintite: iazul de jos (Is. 22.9), iazul de sus (II Împ. 18.17; Is. 7.3; 36.2), iazul împăratului (Nem. 2.14), etc. Piscina Siloe (numită și scăldătoarea Siloamului) a fost amenajată pe la anul 700 î.Cr. de către regele Ezechia în intenția de a se pune la adăpost contra unui eventual asediu declanșat de asirieni. Acest bazin, care constituia singura rezervă permanentă pentru populația Ierusalimului, era alimentat de izvorul Ghihonului, de pe valea Chedronului, apele acestuia fiind aduse în cetate printr-un canal subteran având o lungime de 530 m (II Împ. 20.20; II Cr. 32.30). Scăldătoarea respectivă a continuat să existe până în zilele noastre. În N.T., Domnul Isus a trimis să se spele pe ochi, în această scăldătoare (în gr.: *kolymbethra*), un orb din naștere (Ioan 9.7). În anul 1880, a fost descoperită o inscripție de 6 rânduri, în ebr., gravată pe vremea lui Ezechia și celebrând momentul când cele două echipe care au săpat tunelul, pornind de la extremitățile muntelui, au făcut joncțiunea. Săpăturile arheologice au mai dat la iveală niște rezervoare subterane la Haġor și la Meghido.

SCĂLDĂTOAREA SILOAMULUI. (V. *Siloam*).

SCĂPARE. (V. *Cetăți de scăpare*).

SCEPTRU, TOIAG DE DOMNIE. Bastonul purtat de suverani, ca simbol al autorității (Ps. 45.6; Am. 1.5; Evt. 1.8; Înț. lui Solomon 10.14).

Însă, din timpuri străvechi, nu numai regii, dar orice căpetenie putea avea un *toiag de domnie* (Jud. 5.14, Darby) (În vers. Cornilescu apare doar *cârmuitorii*, însă GBV redă mai corect: „*cei care țin toiagul cârmuitorilor.*” N. Ed.). La greci, împărații, judecătorii, crainicii, oratorii se prezentau înaintea publicului cu sceptrul în mână (Homer, *Iliada*, cânt. 1 238; 2 100; 7 277; 23 568). Cuv. ebr. *chebhet* (șebet) nu este un termen specific: el indică un băț, un baston, un toiag purtate ca un simbol al demnității (Gen. 38.18). De ex.: toiagul păstorului (Lv. 27.32; Ps. 23.4; Mica 7.14); năvăla folosită pentru baterea chimenului (Is. 28.27). În general, toiagul de domnie era confecționat din lemn, dar unii împărați, cum a fost Ahaș-veroș, aveau sceptre de aur (Est. 4.11). Ostașii romani au pus o trestie în mâna lui Isus, pentru a-și bate joc de calitatea Sa regală (Mt. 27.29).

SCEVA, SCEVAS. Iudeu din fam. marelui preot; cei 7 fii ai săi s-au amestecat în practici exorciste (F.A. 19.14).

SCHAALBIM. (V. *Șaalbim*).

SCHAALBON. (V. *Șaalbon*).

SCHAALIM. (V. *Șaalim*).

SCHAAPH. (V. *Șaaf*).

SCHAARAIM. (V. *Șaaraim*).

SCHAASCHGAZ. (V. *Șașgaz*).

SCHABBETHAI. (V. *Șabtai*).

SCHABTHAI. (V. *Șabtai*).

SCHACHARAIM. (V. *Șacaraim*).

SCHACHATSIMA. (V. *Șahațima*).

SCHADRAC. (V. *Șadrac*).

SCHAGUE. (V. *Șaghe*).

SCHALISCHA. (V. *Șalișa*).

SCHALLEKETH. (V. *Șalechet*).

SCHALLUM. (V. *Șalum*).

SCHALLUN. (V. *Șalun*).

- SCHALMAN. (V. *Şalman*).
- SCHAMA. (V. *Şama*).
- SCHAMEHUTH. (V. *Şamehut*).
- SCHAMGAR. (V. *Şamgar*).
- SCHAMIR. (V. *Şamir*).
- SCHAMLAI. (V. *Şamlai*).
- SCHAMMOTH. (V. *Şama*, 5).
- SCHAMUA. (V. *Şamua*).
- SCHAMSCHERAI. (V. *Şamşerai*).
- SCHAPHAM. (V. *Şafam*).
- SCHAPHAN. (V. *Şafan*).
- SCHAPHATH. (V. *Şafat*).
- SCHAPHER. (V. *Şafer*).
- SCHAPHIR. (V. *Şafir*).
- SCHARAI. (V. *Şarai*).
- SCHARAR. (V. *Şarar*).
- SCHARETSER. (V. *Şarefer*).
- SCHARUCHEN. (V. *Şaruhen*).
- SCHASCHAI. (V. *Şaşai*).
- SCHASCHAK. (V. *Şaşac*).
- SCHAVE. (V. *Şave*).
- SCHAVE-KIRJATHAIM. (V. *Şave-Chiria-taim*).
- SCHAVSCHA. (V. *Şavşa*).
- SCHEAL. (V. *Şeal*).
- SCHEALTHIEL. (V. *Şealtiel*).
- SCHEAR-JASCHUB. (V. *Şear-laşub*).
- SCHEARIA. (V. *Şearia*).
- SCHEBA. (V. *Şeba*).
- SCHEBANIA. (V. *Şebania*).
- SCHEBARIM. (V. *Şebarim*).
- SCHEBAT. (V. *Şebat*).
- SCHEBER. (V. *Şeber*).
- SCHEBNA. (V. *Şebna*).
- SCHEBUEL. (V. *Şebuel*).
- SCHECANIA. (V. *Şecania*).
- SCHECARIA. (V. *Şecaria*).
- SCHEDEUR. (V. *Şedeur*).
- SCHEJA. (V. *Şeva*).
- SCHELA. (V. *Şela*).
- SCHELACH. (V. *Şelah*).
- SCHELEMIA. (V. *Şelemia*).
- SCHELEPH. (V. *Şelef*).
- SCHELESCH. (V. *Şeleş*).
- SCHELOMI. (V. *Şelomi*).
- SCHELOMITH. (V. *Şelomit*).
- SCHELOMOTH. (V. *Şelomit*, 2).
- SCHELUMIEL. (V. *Şelumiel*).
- SCHEMA. (V. *Şema*).
- SCHEMAA. (V. *Şemaa*).
- SCHEMAEJA. (V. *Şemaia*).
- SCHEMARIA. (V. *Şemaria*).
- SCHEMEEBER. (V. *Chemeber*).
- SCHEMER. (V. *Şemer*).
- SCHEMIDA. (V. *Şemida*).
- SCHEMIRAMOTH. (V. *Şemiramot*).
- SCHEN. (V. *Şen*).
- SCHENATSAR. (V. *Şenafar*).

SCHEOL. (V. *Locuința morților; Pedeapsa veșnică*).

SCHEPHAM. (V. *Şefam*).

SCHEPHATHIA. (V. *Şefatia*).

SCHEPHO. (V. *Şefo*).

SCHEPHUPHAN. (V. *Şufam*).

SCHIEREBIA. (V. *Şerebia*).

SCHERESCH. (V. *Şereş*).

SCHESCHAC. (V. *Şeşac*).

SCHESCHAI. (V. *Şeşai*).

SCHESCHAN. (V. *Şeşan*).

SCHESCHBATSAR. (V. *Şeşbaţar*).

SCHETHAR-BOZNAI. (V. *Şetar-Boznai*).

SCHEVA. (V. *Şeva*).

SCHEVAT. (V. *Şebat*).

SCHIBA. (V. *Beer-Şeba*).

SCHIBBOLETH. (V. *Şibolet*).

SCHICOR. (V. *Şihor*).

SCHICHOR-LIBNATH. (V. *Şihor-Libnat*).

SCHICRON. (V. *Şicron*).

SCHILCHA. (V. *Şilşa*).

SCHILCHI. (V. *Şilşi*).

SCHILEM. (V. *Şilem*).

SCHILHIM. (V. *Şilhim*).

SCHILO. (V. *Şilo*).

SCHILONI. (V. *Şiloni*).

SCHIMBA, SCHIMBARE, SCHIMBAT. (În gr.: *metamorphoomai*). În Biblie, ac. cuv. indică o transformare, care poate fi atât interioară, cât şi exterioară. În Rom. 12.2, ap. Pavel îi îndeamnă pe credincioşi să nu se conformeze felului

de a fi al acestei lumi, ci să se lase transformaţi prin înnoirea minţii lor. Prin aceasta, el vrea să spună că, în loc să adopte valorile, conduita şi aspiraţiile unei lumi corupte, credincioşii trebuie să tindă după o înnoire permanentă a omului lor duhovnicesc, prin rugăciune şi cercetarea Scripturilor, pentru a putea discerne toate lucrurile după voia lui Dumnezeu (Ef. 5.10). În II Cor. 3.18, apostolul vorbeşte despre schimbarea produsă în noi prin lucrarea Duhului lui Dumnezeu când noi privim „*cu faţa descoperită, ca într-o oglindă*” (oglindea Cuvântului divin) gloria Domnului Isus Cristos. Această transformare ne face progresiv („*din slavă în slavă*”) asemenea lui Isus Cristos. Transformarea noastră va fi perfectă la venirea Domnului Isus Cristos: atunci „*vom fi ca El, căci Îl vom vedea aşa cum este*” (I Ioan 3.2) şi „*El va schimba trupul stării noastre smerite, şi-l va face asemenea trupului slavei Sale.*” (Fil. 3.21).

Contrariul acestei transformări lăuntrice, verbul *metaschématizô* (a lua înfăţişarea altuia, a imita pe altcineva) este folosit cu privire la falşii lucrători care se dau drept apostoli ai lui Cristos, precum şi în legătură cu Satan care se deghizează într-un înger de lumină (II Cor. 11.13-15).

SCHIMBAREA LA FAȚĂ, TRANSFIGURARE. Schimbarea la faţă (de la cuv. gr.: *metamorphoomai* = a fi metamorfozat, transfigurat, a-şi schimba înfăţişarea) a Mântuitorului este redată în Mt. 17.1-8; Mc. 9.2-8 şi Lc. 9.28-36. Luca vorbeşte de *gloria* lui Isus mai degrabă decât despre transfigurarea Sa, termen care ar fi putut sugera cititorilor săi dintre Neamuri că dumnezeii cerului s-au metamorfozat. Lipsa acestui episod în Ev. după Ioan se explică probabil prin aceea că întreaga viaţă a lui Cristos a fost o manifestare a gloriei divine (Ioan 1.14; 2.11; etc.).

În Evangheliile sinoptice, evenimentul a avut loc la o săptămână după ce Petru a mărturisit că Isus Cristos este Mesia. Domnul i-a luat cu Sine pe trei dintre ucenicii Săi cei mai apropiaţi: Petru, Iacov şi Ioan, pe un munte înalt (probabil Hermonul care atinge 2 814 m înălţime, sau un alt pisc al acestuia; din sec. IV, unii exegeţi au optat pentru Tabor, dar probabilitatea acestei ipoteze este redusă). Acolo, El a fost transformat (mai degrabă decât schimbat în ceea ce priveşte înfăţişarea Sa exterioară) şi veşmintele Sale au căpătat o strălucire cerească. Moise şi Ilie şi-au făcut apariţia pe muntele respectiv şi au conversat

cu Domnul. Petru a propus construirea a 3 colibe pentru cele 3 persoane (oare pentru a prelungi această experiență înălțătoare?). Un glas care s-a auzit din nor a afirmat că Isus Cristos este Fiul lui Dumnezeu și că Lui I s-a dat toată autoritatea; apoi, viziunea a luat sfârșit. Relatarea evanghelică continuă cu o învățătură privind destinul Fiului omului și prețul suferințelor care trebuia să fie plătit atât de El, cât și de toți ucenicii Săi.

Transfigurarea marchează o etapă importantă în revelația lui Isus ca Mesia și ca Fiu al lui Dumnezeu (cf. Ps. 2.7). Marcu introduce relatarea episodului cu Schimbarea la față printr-o aluzie la venirea Împărăției lui Dumnezeu „*cu putere*” (9.1). O manifestare similară avusese loc și cu prilejul botezului lui Isus (Mt. 3.13-17; Mc. 1.9-11; Lc. 3.21-22). În episodul Transfigurării, gloria lui Cristos nu este revelată numai prin faptele Sale, ci de o manieră mai personală, asemenea unei prezențe regale, pentru că Împărăția lui Dumnezeu coborâse în mijlocul poporului Său. De asemenea, momentul Schimbării la față se situează într-un punct strategic al lucrării publice a lui Isus. „*Pe de o parte*”, spune F. Godet, „*acest eveniment marchează punctul culminant al lucrării Sale în Galileea; pe de alta, este primul pas pe panta care duce spre cruce... Pe de o parte, mărturisirea lui Petru și a celorlalți apostoli reprezintă pentru Isus rodul instruirii pe care le-o făcuse timp de doi ani; pe de altă parte, El începe o nouă lucrare vestindu-le, pentru prima dată, apropiata Sa pătimire și moartea Lui rușinoasă*” (Mt. 16.13-14; Mc. 8.27-28; Lc. 9.18-19). Așadar, *acest moment marchează apogeul lucrării publice a lui Isus și... trecerea de la acțiune la patimă.*” (F. Godet, *Etudes bibliques N.T.*, p. 111).

Numeroase aspecte își găsesc semnificația în V.T. Astfel, Moise și Ilie reprezintă Legea și Proorocii care mărturisesc despre Cristos și care își găsesc împlinirea și finalitatea în El. Amândoi au avut o vedenie a gloriei divine pe un munte: Moise pe Sinai (Ex. 24.16), Ilie pe Horeb (I Împ. 19.8). Nu li se cunoaște mormântul (Dt. 34.6; II Împ. 2.11). Legea lui Moise și venirea lui Ilie sunt menționate împreună în ultimele versete ale V.T. (Mal. 4.4-6). De asemenea, unii exegeți i-au identificat cu cei doi bărbați care s-au arătat la mormântul gol în dimineața învierii (Lc. 24.4; Ioan 20.12), cu cei doi bărbați îmbrăcați în alb care li s-au adresat ucenicilor cu prilejul înălțării Domnului (F.A. 1.10), precum și cu cei doi martori din Ap. 11.3. Moise și Ilie reprezintă în special,

unul Legea și celălalt Proorocii, pe care Isus a venit să le îplinească. Paralelele cu schimbarea înfățișării (cf. Ex. 34.29-35), norul apărut pe munte (Ex. 24.15-16) și folosirea cuv. exod (v. mai departe) îl desemnează pe Isus ca noul Moise. Glasul care s-a auzit din nor zicând: „*Acesta este Fiul Meu preaiubit; de El să ascultați!*” (Mc. 9.7) îl prezintă pe Isus nu numai ca Mesia, dar și ca profetul din Dt. 18.15 și urm. Norul îl simbolizează pe Dumnezeu care *acoperă* un loc unde se manifestă prezența Lui (Ex. 24.15-18; Ps. 97.2). Un nor L-a ascuns pe Cristos, de ochii ucenicilor Săi, în momentul înălțării Sale la cer (F.A. 1.9); El va reveni pe nori (Ap. 1.7). Norii simbolizează deseori gloria lui Dumnezeu. Luca ne spune că subiectul convorbirii lor a fost *exodos* (ieșirea) pe care Isus trebuia s-o îndeplinească la Ierusalim; cu alte cuvinte, ei s-au întreținut cu privire la răstignirea, învierea și înălțarea Domnului. În op. cit., F. Godet comentează: „*Două moduri de a ieși din această viață pământească I se ofereau lui Isus: unul la care avea dreptul din pricina sfințeniei Sale și care, sub acest aspect, constituia pentru El o ieșire legitimă, și anume transformarea glorioasă destinată omului care nu cunoaște despărțirea de Dumnezeu. Isus putea accepta această plecare triumfală și Dumnezeu trebuia să I-o ofere, din pricină că era însăși recompensa cuvenită pentru viața Lui sfântă. Numai că, intrând astfel în cer, Isus ar fi trebuit să rămână singur... Alături de această ieșire, Isus observă o alta... Această ieșire dureroasă este tocmai aceea despre care discută El cu cei doi mari reprezentanți ai Vechiului Legământ și pe care El Se declară gata s-o accepte... În loc să urce spre cer împreună cu Moise și Ilie, Isus coboară de pe munte și Se îndreaptă către Ierusalim.*” (p. 112-113)

Folosirea cuv. *exodos* pare să sugereze îndeosebi faptul că moartea și învierea lui Cristos vor fi pentru poporul Noului Legământ mijlocul de răscumpărare care, în V.T., a fost reprezentat prin ieșirea israeliților din Egipt. În felul acesta, Transfigurarea este un punct central în descoperirea Împărăției lui Dumnezeu, pentru că ea ne trimite spre V.T. și arată că Domnul Isus Cristos este însăși împlinirea lui.

Transfigurarea a fost, de asemenea, o revelație indubitabilă a naturii divine a Domnului Isus. Petru își va aduce aminte de acest eveniment până la sfârșitul vieții sale (II Pet. 1.16-18).

SCHIMBĂTOR DE BANI. Cu prilejul unui recensământ, fiecare israelit, bogat sau sărac,

de la vârsta de 20 de ani în sus, trebuia să verse $\frac{1}{2}$ de siclu, în vistieria Domnului, ca preț de răscumpărare (Ex. 30.13-15). Potrivit lui Maimonide (Mosheh ben Maimon, medic, filozof și teolog evreu. Cf. *Dicț. univ. al lb. rom.*, Mydo Center, 1995, p. 172. *N. Ed.*), acest impozit a devenit anual. Pe de altă parte, israeliții ploși făceau donații pe care le depuneau în cutiile pentru milostenie din curtea femeilor (Mc. 12.41). Slujitorii Templului nu acceptau decât moneda evreiască. Pe vremea lui Cristos, diferite monede străine circulau legal în Palestina. Mulțimi de evrei din diasporă, veniți la Ierusalim pentru sărbătoarea Paștelor sau pentru a aduce jertfe, și având asupra lor moneda țărilor în care trăiau, procedau la schimbarea acesteia. Bancherii aveau buticuri în oraș. În preajma sărbătorilor, li se îngăduia să pătrundă în interiorul Templului și să-și întindă mesele în curtea Neamurilor. Potrivit Talmudului, comisionul perceput pentru $\frac{1}{2}$ de siclu echivala cu 12 g de argint (cca 54 centime dintr-un FF de aur). Schimbătorul se numea *kollubistês* (Mt. 21.12), din cuv. gr. *kollubos* (agio, joc la bursă), precum și *trapezitês* (bancher, Mt. 25.27), derivat din *trapeza* (masă). Cu două ocazii diferite, Domnul Isus a răsturnat mesele schimbătorilor de bani și i-a alungat, din curtea Templului, pe vânzătorii de animale. Prezența și avariția acestora împiedicau reculegerea, profanau Templul, transformându-l într-o peșteră de tâlhari (Ioan 2.14-16; Mt. 21.12-13).

SCHIMEA. (V. *Șimea*).

SCHIMEAM. (V. *Șimeam*).

SCHIMEATH. (V. *Șimeat*).

SCHIMEI. (V. *Șimei*).

SCHIMRATH. (V. *Șimrat*).

SCHIMRI. (V. *Șimri*).

SCHIMRIT. (V. *Șimrit*).

SCHIMRON. (V. *Șimron*).

SCHIMRON-MERON. (V. *Șimron-Meron*).

SCHIMSCHAI. (V. *Șimșai*).

SCHINEAB. (V. *Șineab*).

SCHINEAR. (V. *Șinear*).

SCHION. (V. *Șion*).

SCHIPHEL. (V. *Șifei*).

SCHIPHRA. (V. *Șifra*).

SCHIPHTAN. (V. *Șiftan*).

SCHISCHA. (V. *Șavsă*).

SCHISCHAK. (V. *Faraon*, 1).

SCHIT. (V. *Scit*).

SCHITHRAI. (V. *Șitrai*).

SCHIZA. (V. *Șiza*).

SCHOBAB. (V. *Șobab*).

SCHOBAC. (V. *Șobac*).

SCHOBAL. (V. *Șobai*).

SCHOBAL. (V. *Șobal*).

SCHOBK. (V. *Șobek*).

SCHOBI. (V. *Șobi*).

SCHOHAM. (V. *Șoham*).

SCHOMER. (V. *Șomer*).

SCHOPHAN. (V. *Atrot*).

SCHUA. (V. *Șua; Bat-Șua*).

SCHUACH. (V. *Șuah*).

SCHUAL. (V. *Șual*).

SCHUBAEL. (V. *Șebuel*).

SCHUCHA. (V. *Șuha*).

SCHUCHAM. (V. *Șuham*).

SCHUNI. (V. *Șuni*).

SCHUPHAM. (V. *Șufam*).

SCHUPPIM. (V. *Șupim*).

SCHUR. (V. *Șur*).

SCHUTELACH. (V. *Șutelach*).

SCIT, SCHIT. Locuitor originar din Sciția (Scythia). Acest nume indica inițial teritoriile aflate la N de Marea Neagră și la E de Munții Carpați. Când cuceririle întreprinse de Alexandru Macedon au descoperit existența sciților din Asia, care se asemănau cu cei din Europa, țara lor a fost numită Scythia asiatică. De pe atunci datează supoziția potrivit căreia sciții nomazi ar fi străbătut toată parte de NE a Europei, precum și Asia centrală și nordică. Sciții nu erau o populație civilizată; grecii și romanii îi considerau barbari (II Mac. 4.47; Col. 3.11) (V. *Bet-Sean*, 6).

SCIIV. (V. *Rob*).

SCOBORÎ. (V. *Smeri*).

SCOP. (V. *Motiv*).

SCORPION. Insectă tropicală a cărei coadă, prevăzută cu un dinte veninos, cauzează înțepături foarte dureroase, uneori chiar mortale (Ap. 9.5, 10). Evreii îi spuneau *'aqrah*, iar grecii *skorpios*. Scorpionii sunt foarte răspân-

diți în Palestina, îndeosebi în pustia din S lui Iuda (Dt. 8.15) (V. *Acrabim*). Acest mic animal nevertebrat, din clasa arahnidelor, are 8 membre, la fel ca păianjenul uriaș cu care se înru-dește îndeaproape. Se deosebește de acest păianjen doar prin forma corpului și poziția glandei veninoase. Scorpionul are o pereche de clește, asemănătoare cu ale homarului. Coada sa lungă, articulată se curbează în sus. Ultima articulație a cozii este prevăzută cu un ac care servește la punerea în libertate a veninului. Scorpionul se hrănește cu coleoptere și lăcuste mari pe care le prinde cu cleștele și apoi le omoară, otrăvindu-le. În general, în timpul zilei stă ascuns pe sub pietre și iese la vânat noaptea. În Palestina, trăiesc 8 specii de scorpioni, dacă nu și mai mult. Scorpionul negru, specia de cea mai mare talie, măsoară peste 20 cm lungime.

Roboam s-a declarat gata să-și pedepsească supușii cu bice prevăzute cu vârfuri metalice (I Împ. 12.11; II Cr. 10.14). În general, aceasta este semnificația pe care o acordă comentatorii cuv. *scorpion* menționat în aceste texte.



SCORTIȘOARĂ. Lemn parfumat (Cânt. 4.14; Ap. 18.13), din scoarța căruia se extrăgea o substanță folosită la prepararea untdelemnului sfânt cu care au fost unși Aaron și succesorii săi (Ex. 30.23). La o dată ulterioară, scortișoara era utilizată pentru parfumarea paturilor (Pv. 7.17). Este vorba de o esență uleioasă, obținută prin distilare, din scoarța unui arbore numit *Cinnamomum zeylanicum*, care aparține familiei *lauraceae* și este cultivat în Ceylon, locul său de origine. Esența respectivă are culoarea aurului, miros delicat și se întrebuințează în parfumerie. Cultura scortișoarei a fost introdusă și în Arabia.

SCRIB, LOGOFĂT. (V. *Cărturar*).

SCRIERE, SCRIS. Artă de a materializa gândurile cu ajutorul caracterelor sau al unor semne lizibile.

În antichitate

Potrivit informațiilor de care dispunem, scrierea a apărut în jurul anului 3200 î.Cr. Sumerienii foloseau scrisul ideografic, sistem de scriere constând în reprezentarea ideilor cu ajutorul unor semne. La *Uruk* (Erec, v. ac. cuv.), în Babilonia de Sud, au fost găsite primele sigilii, de formă cilindrică; în Templul Roșu, au fost descoperite mai multe tablete plate, acoperite cu astfel de semne pictografice. Acestea au constituit punctul de plecare pentru scrierea sumeriană cuneiformă (din lat. *cuneus*, cui sau mai degrabă stilet cu ajutorul căruia se realiza amprenta pe lutul moale). Semiții babilonieni, moștenitori ai culturii sumeriene, au adoptat scrierea cuneiformă, care s-a răspândit apoi și în Asiria (v. *Asiria - Arheologie și scriere*). Săpăturile întreprinse în Mesopotamia au scos la iveală nenumărate tablete de argilă conținând inscripții cu caractere cuneiforme. Scrisorile de la Tell el-Amarna (cca 1400-1350 î.Cr.) constituie vreo 400 de tablete care demonstrează faptul că scrierea cuneiformă era folosită, în relațiile diplomatice, pe o arie foarte extinsă, incluzând până și Egiptul. O contribuție de mare valoare și-a adus descoperirea literaturii religioase epice de la *Ras Shanra*, la Ugarit, în Siria de Nord (1929-1937). Deși de factură cuneiformă, aceste documente folosesc un tip de alfabet simplu și ușor de citit, înrudit cu alfabetul ebraic; limba lor prezintă numeroase paralele cu vocabularul, sintaxa și stilul poetic al V.T. Originea alfabetului proto-semitic încă rămâne obscură. Sir Flinders Petrie a găsit

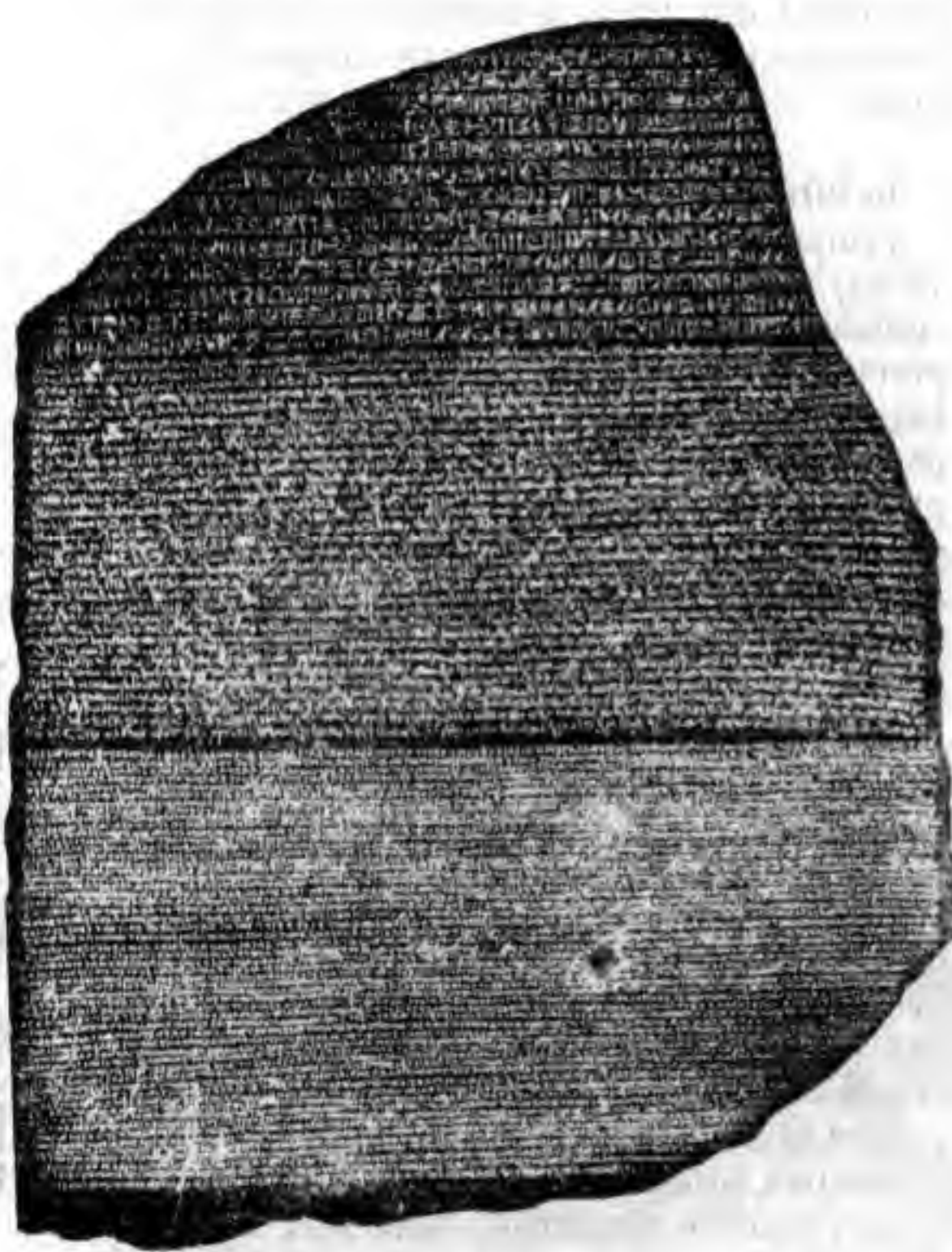
primele urme ale acestui alfabet la Serabit el Khadem, în Peninsula Sinai (1904-1905); i s-a spus proto-sinaitic și a fost datat de la începutul sec. XV î.Cr. Această descoperire este cu atât mai frapantă cu cât ea a fost făcută tocmai în regiunea unde a primit Moise porunca să scrie într-o carte cuvintele Domnului (Ex. 17.8-14). Au fost relevate exemple și mai vechi de scriere alfabetică în regiunea siro-palestiniană, care trimit spre anii 1800-1500 î.Cr. În Egipt, scrierea pe papyrusuri datează cel puțin de pe vremea Regatului Vechi (cca 2800-2500 î.Cr.). La Boghaz-Koy (Hattusa), capitala imperiului hitit, s-au găsit, începând din 1906, numeroase tablete cu caractere cuneiforme, redactate în numeroase limbi.

În Biblie

Prima aluzie biblică la scriere, respectiv Ex. 17.14, arată clar că scrisul era destul de cunoscut pe vremea lui Moise pentru a se putea scrie istoria poporului evreu. Tablele Legii au fost scrise cu degetul lui Dumnezeu, pe ambele părți (Ex. 31.18; 32.15). Pe pietrele pieptarului lui Aaron au fost gravate numele celor 12 seminții ale lui Israel (28.29); de asemenea, mitra marelui preot conținea o inscripție (39.30). Faptul că literele au fost gravate sau scrise, nu schimbă cu nimic situația. Blestemele formulate contra femeii acuzate de infidelitate conjugală erau scrise într-o carte, apoi șterse cu apă (Num. 5.23). Moise aduce la cunoștința copiilor lui Israel că regele va trebui să ceară preoților scrierea unei copii a Legii, pentru a o folosi el însuși (Dt. 17.18). Probabil că scrisoarea de despărțire (24.1-3) nu era scrisă de bărbatul în cauză, ci mai degrabă de către un scrib de profesie, pentru că nu există nici un indiciu că, la data respectivă, toți oamenii de rând știau să scrie și să citească. De altfel, Isaia face o netă distincție între știutorii și neștiutorii de carte (Is. 29.11-12). Pe vremea lui Ghedeon, un tânăr a fost în stare să scrie o listă lungă care conținea numele căpeteniilor și bătrânilor cetății Sucot (Jud. 8.14).

Textele cuneiforme babiloniene se trasau pe cărămizi de lut, care apoi erau arse în cuptor. De asemenea, se gravau inscripții în piatră, pe metale sau pe pietre scumpe care serveau drept sigiliu. *Pielele de animale* (pergament) erau deja în uz în Egiptul antic, în cursul celei de a 4-a dinastii (2500-2450). *Papyrusul* a fost un material egiptean întrebuințat pe scară foarte largă, probabil încă în

mileniul III î.Cr. În funcție de tipul de scriere, se utiliza un stilet, o daltă sau o peniță de trestie tăiată cu ajutorul unui briceag (Ier. 36.17-18, 23). Cerneala pentru scris se obținea din cărbune de lemn pulverizat, sau din funingine, acestora adăugându-li-se un anumit clei și apă. Cerneala respectivă era foarte neagră și își păstra culoarea multă vreme, însă se putea șterge ușor cu burete și apă (Num. 5.23) (După *Unger's Bible Dictionary*, p. 1174) (V. *Alfabet; Carte; Călimară; Trestie; Papyrus; Pergament; Ras Shamra; Tell el-Amarna; Cărămidă; Scripturi; Canon*).



British Museum
Piatra de la Rosetta

SCRIPTURA, SCRIPTURILE, SF. SCRIPTURI. Scripturile sacre ale evreilor, luate în totalitatea lor sau parțial (Mc. 12.10; 15.28; Lc. 4.21; Ioan 19.37). Când ansamblul textelor inspirate este considerat ca formând o singură carte, cuv. *Scriptură* apare la sg. (Ioan 7.42; 10.35; 17.12; 19.28; Gal. 3.22), dar acest termen figurează în Biblie cel mai adesea la pl. și indică numeroasele documente provenite de la diferiți autori care alcătuiesc împreună

V.T. (Mt. 21.42; Lc. 24.27; Ioan 5.39; Rom. 1.2; II Tim. 3.15-17). Epistolele lui Pavel au fost puse imediat pe același plan cu celelalte Scripturi și considerate ca având aceeași autoritate (II Pet. 3.16) (V. *Biblia; Canon; Inspirație*).

SCRIS. (V. *Scriere*).

SCROAFĂ. (V. *Porc*).

SCUIPAT, SALIVĂ. În timpurile biblice, gestul de a scuipa pe cineva constituia o gravă insultă (Num. 12.14; Dt. 25.9; Iov 30.10; Is. 50.6; Mc. 14.65; 15.19). Persoana atinsă de scuipatul unui om necurat din punct de vedere ritual devenea ea însăși necurată (Lv. 15.8). Când cineva lăsa să-i curgă saliva, gestul său era considerat un semn al pierderii minții (I Sam. 21.14).

Întrebuințarea salivei, cu scop vindecător, este atestată în iudaism, în special în scrierile rabinice (în bolile de ochi). Și Cristos a recurs la scuipat (pentru vindecarea unui surdo-mut: Mc. 7.33; a unui orb: Mc. 8.23; Ioan 9.6). În astfel de cazuri, El trebuia să-i explice bolnavului ce urma să se întâmple.

În Iov 7.19, Iov îl interpelează pe Dumnezeu și-L întreabă când îi va da răgaz să-și înghită scuipatul, ceea ce înseamnă: *Când vei înceta, măcar pentru o clipă, să mă chinulești?*

SCULA (a se).

În Vechiul Testament

Verbul ebr. *qum*, care înseamnă *a se scula* (a se ridica în picioare) apare de peste 630 de ori (Gen. 23.3, etc.). El mai indică și alte acțiuni: a se ridica din pat (Gen. 19.33) sau a se angaja într-o luptă (II Sam. 23.10).

În Noul Testament

Numeroase cuv. gr. au fost rediate prin *a se scula*:

1. *Anistēmi* este folosit pentru a semnala o schimbare de poziție (Mt. 26.62; Mc. 1.35; Lc. 4.29; F.A. 26.30; I Cor. 10.7). La figurat, ac. cuv. este folosit în F.A. 5.17 cu referire la evreii care s-au opus lucrării apostolilor și au făcut ca aceștia să fie aruncați în închisoare. Termenul se mai aplică celor ce și-au făcut apariția în public cu scopul de a produce zordine (F.A. 5.36; 20.30).

2. *Egeiromai*. Ac. cuv., folosit în general în sensul său obișnuit (cf. Mt. 2.14; 9.5, 7; 25.7; Ap. 11.1), a fost întrebuințat și cu o semnificație aparte pentru Ioan Botezătorul care a apărut pentru a pregăti, în mijlocul evreilor, venirea lui Isus Cristos (Mt. 11.11).

3. La figurat, *anatellō* se aplică luminii care se ridică pentru națiuni, adică lui Isus Cristos

Însuși (Mt. 4.16), răsăritului soarelui (idem: Mt. 13.6; Mc. 4.6; Iac. 1.11), unui nor care se ridică (Lc. 12.54) sau luceafărului de dimineață (II Pet. 1.19).

SCULPTA, SCULPTOR, SCULPTURĂ. (V. *Grava*).

SCURGERE DE SÂNGE, FLUX SANGUIN, HEMORAGIE, NECURĂȚIE. Unele pasaje biblice (de ex. Lv. 15.2-15; cf. Josephus, *Răzb.* 5.5.6; 6.9.3) menționează o boală venerică, probabil blenoragia. În alte locuri, este vorba despre menstruație (Lv. 15.25-30), hemoroizi (Mt. 9.20) etc. (V. *Hemoroizi; Dizenterie*).

SCUT. Scuturile variaau ca formă și mărime, în funcție de epocă și țară. Scutul este menționat în Egipt și Mesopotamia din cele mai îndepărtate timpuri. În Biblie, cuv. scut este redat prin următorii termeni:

1. *Tsinnah* - un scut mare, care acoperea întregul corp (I Sam. 17.7, 41; Ps. 5.12; 91.4), deseori asociat cu lancea pentru a indica toată armura (I Cr. 12.24; II Cr. 11.12).

2. *Magen* - un scut rotund, mai mic, apărut spre sfârșitul mileniului II î.Cr., odată cu sosirea popoarelor mării, și folosit în lupta corp la corp. (În I Împ. 10.16-17 și II Cr. 9.15-16, sunt menționate atât scuturile mari, cât și cele mici). Scutul mic este asociat armelor ușoare: arcul (II Cr. 14.7) și sabia (32.5).

3. *Şelet* (cf. II Împ. 11.10 cu II Cr. 23.9; II Sam. 8.7; I Cr. 18.7-8).

4. *Thyreos* (Ef. 6.16): un scut mare, de formă pătrată.

În general, scuturile erau alcătuite dintr-o ramă de lemn îmbrăcată în piele. Se ungeau cu untdelemn pentru a fi protejate contra umezelii și căldurii (II Sam. 1.21-22; Is. 21.5), precum și pentru a înlesni ricoșarea săgeților. Scuturile de metal (bronz, aramă, Naum 2.3) asigurau o protecție mai bună, însă erau atât de grele încât stânjeneau foarte mult mișcările combatantului (I Sam. 17.6; I Împ. 14.27). Scuturile de lemn puteau fi acoperite și cu aramă (Josephus, *Ant.* 13.12.5). Scuturile de aur (II Sam. 8.7; I Împ. 10.16-17; 14.26; II Cr. 9.16) erau folosite numai în cadrul unor ceremonii. Scuturile de bronz măsurau cca 60-90 cm în diametru. Uneori, un scutier îl însoțea pe luptător pe câmpul de luptă, ducându-i scutul.

Scutul simbolizează: protecția divină (Gen. 15.1; Dt. 33.29; II Sam. 22.3; Ps. 3.3; 5.12; 28.7; 33.20; 59.11; 84.11; 115.9-11; 119.114; 144.2),

adevărul lui Dumnezeu (Ps. 91.4), mântuirea Lui (II Sam. 22.36; Ps. 18.35), credința (Ef. 6.16).

SCUTEC. Bucată de pânză folosită pentru înfășatul unui nou-născut (Iov 38.9; Ez. 16.4; Lc. 2.7, 12). Pruncul este culcat în diagonală, pe o pânză de formă pătrată, și se îndoaie două colțuri de-a curmezișul corpului, unul peste picioare și un altul sub cap, scutecul fiind apoi prins cu o fașă.

SEBA, SABA, SEVA, SHEBA, ŞEBA = om. Populație care a descins din Cuș, prin Raema, și înrudită îndeaproape cu Dedan (Gen. 10.7). Totuși a fost înregistrată ca populație semită, provenită din loctan (v. 26-29) și descinzând din Avraam prin loctan, asemenea lui Dedan (25.3). Ramura acestei populații care se înrudea cu Avraam a emigrat spre E (25.6; cf. Iov 1.15; 6.19) (V. *Arabia*). Populația respectivă locuia în Sudul Îndepărtat (Mt. 12.42), făcea comerț cu aur, tămâie, pietre scumpe (I Împ. 10.1; Ps. 72.10; Is. 60.6; Ier. 6.20; Ez. 27.22; 38.13). *Inscripțiile de la Seba* și mărturia geografilor antichității ne dau informații abundente despre acest popor care ocupa partea de SV a Arabiei. Marib, capitala Sebei, avea un baraj celebru. Acesta a fost rupt definitiv între anii 542-570 d.Cr., după ce fusese reparat de câteva ori. Seba importa și exporta diferite mărfuri, în cadrul relațiilor sale comerciale cu India și Etiopia. Acest popor a străbătut spații foarte vaste. În epoca asiriană (sec. VIII î.Cr.), locuia în NV Arabiei și în deșerturile din N Orientului Apropiat, împreună cu nabateenii. Limba vorbită de oamenii din Seba era aceeași cu a arabilor din S. În cursul migrațiilor lor, s-au aliat cu alte popoare, prin căsătorii mixte sau prin încheierea de alianțe politice. De aceea, genealogia lor comportă o ascendență foarte eterogenă. (V. *Şeba; Saba*).

SEBAM. (V. *Sibma*).

SEBANIA. (V. *Şebania*).

SEBARIM. (V. *Şebarim*).

SEBAT, SEVAT. (V. *Şebat*).

SEBOIM. (V. *Teboim*).

SEBUEL. (V. *Şebuel*).

SECACA, SEKAKA = gard, împrejmuire cu un zid sau cu un șanț. Sat din ținutul lui Iuda

(Ios. 15.61). Identif. la Khirbet es-Samrah, în câmpia El-Buqei'a, la 5 km SV de Qumran. (V. *Acor; Ir-Hamelah*).

SECERAT, SECERIȘ. În Palestina antică, sezonul secerișului comporta două etape: recoltatul orzului și al grâului. Seceratul grâului începea la cca două săptămâni după ce se termina recoltatul orzului (Rut 2.23). Pârga secerișului era dedicată Domnului, prin intermediul unui snop legănat (Lv. 23.10). Erau secerate mai întâi lanurile din câmpie, care se coceau înaintea celor din regiunile de deal. În verile foarte fierbinți, pe valea Iordanului, seceratul orzului începea în aprilie, când se umflau apele fluviului (Ios. 3.15; cf. 5.10), imediat după trecerea anotimpului ploios (I Sam. 12.17-18; Pv. 26.1). Pe platouri, secerișul grâului dura până în iunie, luna cu temperaturile anuale cele mai ridicate (Pv. 25.13; Is. 18.4). După terminarea secerișului și punerea la adăpost a recoltei, venea un timp de mare sărbătoare (Is. 9.3). Se aflau într-o relație directă cu secerișul: praznicul Azimilor, Rusaliile (sau sărbătoarea Secerișului) și sărbătoarea Primelor Roade. (V. *Grânar; Timp*).

SECERIȘULUI (SĂRBĂTOAREA). (V. *Sărbători; Sărbătoarea Corturilor; Sărbătoarea Săptămânilor*).

SECOL. (V. *Veac*).

SECTĂ, DISIDENȚĂ, EREZIE, PARTIDĂ.

1. Grup de persoane care profesează aceeași doctrină și se izolează de ceilalți; disidenți (F.A. 5.17; 15.5). Duhul de partidă se poate manifesta viguros și fără abandonarea învățaturii sănătoase (I Cor. 11.19; Gal. 5.20).

2. Totalitatea opiniilor celor ce s-au desprins de credința adevărată; gruparea celor ce profesează această doctrină divergentă (II Pet. 2.1). Ap. Petru vorbește aici despre „secte periculoase” (în vers. fr. Segond; Cornilescu traduce prin: „erezii nimicitoare”, textul referindu-se la doctrinele nebiblice „strecurate pe furis” de către „învățători mincinoși.” N. Ed.), și tocmai acesta este sensul atribuit astăzi, în majoritatea cazurilor, acestui cuvânt.

SECU, SEKU = *turn de veghere*. Sat amplasat în apropiere de Rama, cetatea natală a profetului Samuel (I Sam. 19.22), probabil în direcția Ghibea (Jud. 19.13). Identif. propusă de Conder: Shuweikeh, la 5 km N-NV de er-Ram. (V. *Rama*, 1).

SECUND, SECUNDUS (nume lat., care înseamnă *al doilea*). Creștin din Tesalonic. La însoțit pe ap. Pavel din Macedonia până în Asia Mică (F.A. 20.4).

SEDUCERE, SEDUCȚIE, AMĂGIRE, ÎNȘELARE. În Sf. Scriptură, seducerea este rezultatul ispitei. Autorul ei este întotdeauna cineva care ne vrea răul. Scopul urmărit de seducător este să ne abată de pe drumul voii lui Dumnezeu, de la ascultarea de Cuvântul Lui (Dt. 13.5). În V.T., cuv. amăgire se aplică îndeosebi incitării la idolatrie, provenită fie din partea proorocilor mincinoși, fie a conducătorilor infideli (Dt. 13.6; II Împ. 21.9; II Cr. 21.11; Is. 3.12; 19.13) care se dovedesc a fi niște păstori răi (Ier. 50.6). De asemenea, lăcomia de bani, pofta ochilor, pofta firii pământești și lăudăroșia vieții își exercită puterea amăgitoare asupra noastră (Mt. 13.22; Evr. 3.13; I Ioan 1.8).

N.T. folosește cuv. *apataō* = a rătași, și forma sa ranforsată *exapataō*; nu Adam a fost sedus (*apataō*) de șarpe, ci Eva a fost sedusă (*exapataō*) (cf. I Tim. 2.14; II Cor. 11.3). Tot astfel, păcatul (Rom. 7.11), ereticii care cauzează dezbinări (Rom. 16.18), falșii învățători (II Tes. 2.3) caută să ne seducă; apoi, există riscul înșelării de sine (I Cor. 3.18; cf. Ier. 37.9). În Col. 2.4, ap. Pavel face aluzie la niște cuvântări *seducătoare* (*paralogizomai* = care judecă greșit) ale învățătorilor mincinoși. Același cuv. este tradus prin „*raționamente greșite*” în Iac. 1.22. (La Cornilescu, GBV, etc. lipsesc ac. cuv. existente în textul fr.). Când ap. Petru vorbește de creștini falși, corupți, care încearcă să amăgească sufletele nestatornice, el întrebuițează termenul *deleazō*, care lit. înseamnă *a trage în cursă printr-o momeală* (de la *delear* = momeală) (II Pet. 2.14; termenul apare și la v. 18). Vrajmașii lor i-au acuzat pe Cristos și apostolii Săi de a fi fost niște înșelători (Mt. 27.63; Ioan 7.12, 47; II Cor. 6.8), sub motiv că abăteau oamenii de la tradiția evreiască. Epistolele nou-testamentare îi pun necurmat în gardă pe cititori referitor la pericolul autoînșelării (I Cor. 6.9) și la acțiunile seducătorilor (Rom. 16.18; Ef. 4.14).

Seducători prin excelență sunt Diavolul (Ap. 12.9; 20.8) și îngerii săi (I Tim. 4.1; Tit 1.10; II Ioan 7; Ap. 18.23). Pentru a-și atinge scopurile, Satan se deghizează adesea într-un înger de lumină (Mt. 24.4; II Cor. 11.14). Vremea sfârșitului este marcată de o manifestare fără precedent a puterii de seducție a lui Satan și a îngerilor săi (Mt. 24.24;

II Tes. 2.9-10; I Tim. 4.1), însă la venirea Sa, Domnul Isus Cristos va pune capăt lucrării de amăgire demonică (II Tes. 2; II Pet. 3; Ap. 12.9).

SEFANIA. (V. *Tefania*).

SEFAR, SEPHAR. Teritoriu care se învecina, pe o anumită porțiune, cu regiunea locuită de descendenții lui Iocan (Gen. 10.30). Sefarul se afla probabil în S Arabiei.

SEFARAD, SEPHARAD. Acest loc unde au fost deportați unii dintre locuitorii Ierusalimului (Ob. 20) pare să fi fost Sardesul, în Asia Mică. Sparda, numele unui district, figurează adesea, pe inscripțiile persane, alături de Ionia, Armenia și Capadocia. Sparda ar putea însemna Sardes; într-un asemenea caz, ar indica ținutul Lydia. Sparda apare deja pe inscripțiile asiriene care datează de pe vremea lui Esar-Haddon (681-669 î.Cr.). Însă poate că ar fi mai indicat să identificăm Sefaradul cu Shaparda, pe care Sargon o menționează ca fiind unul din ținuturile din SV Mediei. De altfel, el a deportat niște israeliți în cetățile mezilor (II Împ. 17.6) și s-a fălit că ar fi pus stăpânire peste împărăția lui Iuda.

SEFAT. (V. *Tefat*).

SEFATA. (V. *Tefata*).

SEFARVAIM, SEFARWAIM, SEPHARVAYIM. O localitate de unde a luat coloni împăratul Asiriei pentru a repopula Samaria (II Împ. 17.24, 31). Nu ar fi deloc exclus ca localitatea aceasta să fie cea menționată în 18.34; 19.13. A fost identificată inițial cu orașul Sipar, pe malul răsăritean al Eufratului, ceva mai sus de Babilon. Dar poate că ar trebui să situăm Sefarvaimul mai degrabă la Sabarim, o cetate asiriană (cf. Sibraim, Ez. 47.16), pe care Salmanasar V a distrus-o în anul 727 î.Cr.

SEFARVAIMÎI. Locuitori ai Sefarvaimului sau persoane originare din acest oraș (II Împ. 17.31).

SEFELA. (V. *Şefela*).

SEFON. (V. *Tefon*).

SEFORA, SEPIORA = *păsărică, vrăbie*. Fiica lui Ietro, preotul Madianului. Moise a luat-o de nevastă (Ex. 2.21-22). Se pare că ea s-a văzut nevoită să se opună circumciziei celui mai

mic dintre fiii săi. Într-adevăr, după ce Dumnezeu pusese în pericol viața lui Moise, l-a lăsat în pace de îndată ce Sefora a îndeplinit ritualul circumciziei, care fusese poruncit lui Avraam și urmașilor lui (4.18-26; Gen. 17.14). Epitetul „sof de sânge” cu care ea se adresează soțului, în acest context, confirmă o asemenea interpretare. (V. *Moise*). Probabil că la acea dată Sefora și fiii ei s-au întâlnit cu Ietro; totuși este foarte probabil că ei l-au însoțit pe Moise în Egipt și că, după ieșirea din țara robiei, în timp ce israeliții se deplasau încetul cu încetul spre Sinai, Moise a trimis-o pe Sefora și pe fiii săi să-l informeze pe Ietro despre tot ce făcuse Dumnezeu pentru Israel, prin Moise (18.1). Apoi, Ietro vine în tabără la Refidim, împreună cu Sefora și fiii ei (v. 2-6).

SEGUB, SEGUV = *exaltat, înălțat*.

1. Fiul cel mai mic al lui Hiel, slujitorul regelui Ahab. Segub a murit pe când tatăl său ridica porțile Ierihonului (I Împ. 16.34). În felul acesta, s-a împlinit prezicerea lui Iosua (Ios. 6.26).

2. Fiul lui Hebron. Mamă-sa era fiica lui Machir (I Cr. 2.21-22).

SEHIR. (V. *Seir*).

SEHIRA. (V. *Seira*).

SEIR, SEHIR = *păros, zbârlit*; aici, are sensul de (teren) acoperit cu mărăcini.

1. Numele unei țări și a locuitorilor săi. Mai târziu, această regiune muntoasă a primit numele de Edom (Gen. 36.21; Num. 24.18; Ez. 35.15). Pe vremea lui Avraam, Seirul a fost locuit de horiți (Gen. 14.6). În Ez. 25.8, termenul respectiv indică un popor. Esau s-a stabilit pe muntele Seir (Gen. 32.3); urmașii lui i-au deposedat pe horiți (Dt. 2.12; Ios. 24.4). Niște amaleciți s-au refugiat, la un moment dat, în acești munți, dar simeoniții au reușit să-i extermine (I Cr. 4.42-43). Ar putea fi trasă o paralelă între Seir (care înseamnă *păros*), țara lui Esau, și faptul că Esau a fost un om *păros*? (Gen. 27.11). Într-o asemenea eventualitate, în Gen. 36.20, Seir ar fi Edom din v. 9. (V. *Edom; Esau*).

2. O creastă muntoasă la hotarele lui Iuda, la E de Chiriath-learim (Ios. 15.10), identificată cu muntele pe care este amplasat acum satul Saris, la SV de Chiriath-learim.

SEIRA, SEHIRA = *animal păros; capră*. Localitate din muntele lui Efraim, probabil pe

creasta de SE. După asasinarea lui Eglon, Ehud s-a refugiat la Seira (Jud. 3.26).

SELA = *stâncă ascuțită*. Cetate edomită. Amația, regele lui Iuda, a ocupat-o și i-a schimbat numele în Iocteel (II Împ. 14.7). Probabil că în Jud. 1.36 este vorba de o altă localitate cu același nume, însă ea este menționată cu siguranță în II Cr. 25.12; Is. 42.11; Ob. 3 și poate în Is. 16.1. Locuitorii Selei s-au retras „în crăpăturile stâncilor” (Ob. 3); expresia evocă o căldare glacială, o depresiune, pe care grecii au numit-o *Petra*, cuv. care traduce termenul ebr. *sela'*. Pe la anul 300 î.Cr., cetatea edomită Petra a trecut sub stăpânirea arabilor nabateeni. Dinastia instaurată atunci a cuprins numeroși regi care au purtat numele Areta. Unul dintre ei este menționat în II Cor. 11.32. Regatul nabateean și-a încetat existența în anul 105 d.Cr., când Arabia Pietroasă a devenit provincie romană. (V. *Nabateeni*). Petra a fost redescoperită de Burckhardt în anul 1812. Localitatea a fost amplasată pe fundul unei vaste depresiuni pe care au săpat-o ghetarii, pe flancul de NE al muntelui Hor. Depresiunea și ramificațiile sale măsoară cca 1400 m lungime, iar lățimea variază între 225 și 450 m. Pereți de gresie, foarte abrupti o mărginesc de jur-împrejur. Principala trecătoare se numește Wadi Musa, valea lui Moise, nume care nu indică, desigur, că legislatorul evreu ar fi trecut vreodată pe acolo. Un pârâu străbate depresiunea de la un capăt la celălalt. Stâncile prezintă o largă paletă de culori: roșu, brun, purpuriu, galben, ceea ce dă zonei un spor de frumusețe. Se pot vedea morminte, ruinele templelor de altădată, un amfiteatru, un arc de triumf; majoritatea acestor obiective datează din epoca romană. O seamă de edificii, probabil anterioare acesteia, au fost tăiate în stâncile care înconjurau cetatea. Pe vârful muntelui, într-un punct aflat mai sus de vechea așezare, se găsesc vestigiile *înălțimii* pe care se desfășurau serviciile de cult. Ruinele vechilor altare se întind pe stâncile înconjurătoare. (V. *Nabateeni*).

SELAH. (V. *Oprire*).

SELA-HAMAHLECOT, SELA-HAMMACHLEKOTH, STÂNCA ÎMPĂRȚIRII, STÂNCA DESPĂRȚIRII. O stâncă din pustiul Maon.

Originea numelui

David mergea pe o parte a stâncii, pentru a scăpa de urmărirea lui Saul, care înainta pe partea cealaltă (I Sam. 23.28). Conder a semnalat

prezența, la 13 km E-NE de Maon, în uedul Wadi el-Malaki, a unui perete stâncos și a unei trecători strâmte, profunde, accesibilă doar printr-un punct care cere un ocol de câțiva km. Probabil că Saul îl vedea pe David foarte aproape, dar nu putea să-l atingă decât făcând ocolul respectiv.

SELEC. (V. *Telec*).

SELED = *triumf*. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Ierahmeel (I Cr. 2.30).

SELEF. (V. *Şelef*).

SELEMIA. (V. *Şelemia*).

SELEUCIA. Port maritim al Siriei (I Mac. 11.8), situat la 8 km N de gura fluviului Oronte. Seleucus Nicator, fondatorul monarhiei asiriene, a zidit acest oraș pe amplasamentul unei cetăți antice. Seleucia era portul Antiohiei, care se afla la 25 km în amonte de Oronte. În anul 64 î.Cr., Pompei i-a acordat libertatea. Pavel și Barnaba s-au îmbarcat la Seleucia pentru a ajunge în Cipru (F.A. 13.4).

SELOFAD. (V. *Țelofad*).

SELOMIT. (V. *Şelomit*).

SELSA. (V. *Țelsa*).

SEM = *nume, renume*. Unul din fiii lui Noe (Gen. 10.21; cf. 9.24), probabil întâiul-născut (5.32). (Pentru a elucida pasajul din Gen. 11.10, v. *Cronologie* 1, 3). Sem și urmașii săi apar ultimii pe lista din Gen. 10, potrivit procedurii folosit de autorul cărții: el plasează, în cadrul arborelui genealogic, ramificațiile secundare înaintea liniei principale a poporului lui Dumnezeu. Sem s-a născut când Noe avea în jur de 500 de ani (v. *Noe*, 1). Pe vremea potopului, el era căsătorit, dar nu avea copii (Gen. 7.7; I Pet. 3.20). După cataclism, Sem a manifestat o atitudine de respect față de tatăl său, când acesta se afla sub influența băuturilor alcoolice. Drept recompensă, Noe i-a conferit acestui fiu o binecuvântare care implica perpetuarea de către descendenții lui Sem a cultului adevăratului Dumnezeu (Gen. 9.23, 27) Sem a fost strămoșul popoarelor care au locuit în Elam, Assur, Arpacșad, Lud, Aram (10.21-22).

SEMAI. (V. *Şema*).

SEMAIA. (V. *Şemaia*).

SEMAKIA. (V. *Şemaia*).

SEMAKYAHU. (V. *Şemaia*).

SEMARAIM. (V. *Temaraim*).

SEMARIA. (V. *Şemaria*).

SEMĂNĂTOR, SĂMÂNȚĂ, SEMĂNĂTURI. În Palestina, semănatul începea odată cu sezonul ploios din octombrie. (V. *Timp; An*). Legea lui Moise cerea ca semințele să fie curate (Lv. 11.37-38). Acolo unde terenul permitea lucrul acesta, semănătorul arunca sămânța înaintea plugului, fiind apoi introdusă sub brazdă. Semănatul în rânduri era considerat a fi cea mai bună metodă pentru cultura grâului (Is. 28.15). Legea interzicea să fie semănate două feluri de sămânță (Lv. 19.19; Dt. 22.9), amestecul fiind privit ca ceva contrar legilor naturale ale creației. Cultivarea mai multor feluri de plante pe același ogor era permisă cu condiția ca ele să fie grupate pe specii. Încrucișarea prin hibridare a unor rase de animale era oprită tot așa cum, pe plan spiritual, lui Israel nu-i era îngăduit să se amestece cu popoarele idolatre (Dt. 7.3; cf. II Cor. 6.14-18).

SEMEBER. (V. *Şemeber*).

SEMEI, SEMEIN, SIMEIN. (Forma gr. a cuv. ebr. *chim'i*). Un strămoș al lui Cristos; posterior cu câteva generații lui Zorobabel (Lc. 3.26).

SEMEIA. (V. *Şemaia*).

SEMER. (V. *Şemer*).

SEMIDA. (V. *Şemida*).

SEMINȚIE. (V. *Trib*).

SEMINȚIILE LUI ISRAEL. (V. *Trib* și articolele corespunzătoare numelor fiilor lui Israel).

SEMIRAMOT. (V. *Şemiramot*).

SEMIT, SEMITIC. În lat. *semiticus*, termen derivat din cuv. gr. *Sem*, căruia îi corespunde *chem* (Şem) în ebr. Acest adj. se aplică îndeosebi limbilor care au fost sau care sunt idiomuri vorbite de către descendenții lui Sem.

Limbile respective prezintă flexiuni și declinări. La fel ca egipteană, limbă semitico-hamitică, idiomurile semitice au o istorie foarte veche și constituie una din principalele grupe lingvistice. Numeroși cercetători admit înrudirea idiomurilor hamitice cu cele semitice, însă existența unor raporturi între familia limbilor semitice și cea a idiomurilor indo-europene, prin intermediul grupei indo-hitite, este ceva foarte vag. Potrivit unei asemenea teorii, urmașii lui Ham au ocupat Africa de Nord, unde s-au dezvoltat limbile hamitice. Adepții acestei ipoteze mai susțin că semiții ar fi locuit în Arabia, unde limba vorbită de ei ar fi dobândit o seamă de trăsături particulare și s-ar fi diferențiat de idiomurile hamitice. Se presupune că inițial existase o singură limbă semitică primitivă, însă ulterior fragmentarea semiților în diverse triburi ar fi favorizat dezvoltarea mai multor idiomuri. Unele dialecte și-ar fi făcut apariția în Arabia anterior emigrării semiților în ținuturile Cornului Abundenței. În fiecare din aceste dialecte, rădăcinile sunt aproape întotdeauna triliterate, cele 3 litere ale rădăcinii fiind consoane. Numeroase forme triliterate au la bază rădăcini biliterate. Unii specialiști au ajuns chiar să creadă că rădăcina cuvintelor limbii semitice primitive nu avea decât două consoane radicale. Diversele modificări ale sensului acestor rădăcini erau realizate prin adăugarea vocalelor; primele 3 vocale folosite la început au fost *a*, *i* și *u*. (De ex., rădăcina formată din consoanele *q* (c), *ts* (t) și *r* sugerează ideea de a tăia; *qatsar* înseamnă el secerase; *qetsor*, a secera; *qotser*, secerător; *qatsir*, seceriș; *qatsur*, secerat). De asemenea, se obținea variația semnificației cu ajutorul accentului tonic și al afixelor. (De ex.: *gadal*, el se mărea, se întindea; *giddal*, el mărea; *gaddel*, a mări; *migdal*, un turn).

Limbile semitice se împart în 4 grupe:

1. Grupa estică de care aparțin: akkadiana, babiloneana, asiriana, neo-babiloneana; în general, aceste limbi sunt cunoscute sub denumirea de akkadiană.

2. Grupa nordică include amorita și aramaica. Aramaica occidentală cuprinde aramaica veche, aramaica biblică și palestineană, limba papyrusurilor de la Elephantina, a Targumurilor, a Tadmorului (Palmyra) și nabateana. Aramaica orientală include aramaica Talmudului babilonian, mandeeana, siriaca și aramaica modernă.

3. Grupa vestică cuprinde următoarele limbi: ugaritica, canaanita, moabita, feniciană, cartagineză, diferitele forme ale ebraicii (ebraica V.T., a Mishnei, a rabinilor și idiomul modern).

4. Grupa sudică include araba și etiopiana. Araba se subîmparte în araba de nord (araba clasică, araba modernă și malteza) și araba de sud (mineeană, sabeeană, himyarită și dialectele moderne (mahrisokotri)). Etiopiana cuprinde: gheza, amharică, tigre și tigrina.

În majoritatea limbilor semitice, cuvintele se scriu cursiv, de la dreapta la stânga. De aceea prima pagină a Bibliei ebraice este, de fapt, ultima.

Capacitatea intelectuală a semiților a fost dovedită cu prisosință prin locul important ocupat de evrei în țările creștine, precum și prin rolul jucat de arabi în cursul Evului Mediu. (V. *Aramaică; Grec; 3; Ebraică; 2; Limbi*).

SEMNI DISTINCTIVI, MARCĂ, PECETE, SEMNALMENT. Un semn vizibil care constituie atestarea unei calități sau a unei proprietăți. În Ez. 9.4, 6 este folosit cuv. ebr. *tav* pentru a indica *semnul* pus „pe fruntea oamenilor care suspină și gem” din pricina păcatelor poporului lor. Acest semn îi va proteja în cursul judecării care se va abate asupra Ierusalimului (cf. Ex. 12.22 și urm.). Un semn (pecete) asemănător trebuia să fie utilizat pentru semnătura care atesta autenticitatea unui document. Iov folosește cuv. *tav* când se referă la *apărarea* care poartă *semnătura* sa (Iov 31.35). O reminență a pasajului din Ezechiel se regăsește în Ap. 7.3; 14.1; 22.4, unde semnul constituie o pecete prin intermediul căreia Numele lui Dumnezeu este pus pe fruntea celor ce-l slujesc. Opusul său – semnul fiarei (Ap. 13.16: *charagma*) – îi marchează pe supușii lui Anticrist.

Cuv. ebr. *qa'aga'* folosit în Lv. 19.28 pare să indice un tatuaj, practică interzisă cu desăvârșire în Israel din pricina implicațiilor sale cu idolatria popoarelor păgâne. Termenul gr. corespunzător, *stigma*, era folosit pentru a indica tatuajul, precum și urma lăsată de fierul roșu cu care se înfierau sclavii. Pentru ap. Pavel, semnele care dovedeau că el îi aparțineau lui Cristos (Gal. 6.17) erau urmele loviturilor și rănilor primite în cursul activității sale evanghelice (II Cor. 11.23-27).

SEMNI (miracol), SIMBOL. (În ebr.: *ot mophet*; în gr.: *semeion*). În Biblie, semnul (simbolul) se referă cel mai adesea la o lucrare

săvârșită de Dumnezeu și este purtătorul unui mesaj. În majoritatea cazurilor, semnele sunt niște miracole divine; de aceea, expresia *semne și minuni* are o largă circulație (v. finalul articolului). Toate semnele atestă credibilitatea lui Dumnezeu și revelează puterea și slava Lui.

Semnele îndeplinesc cel puțin 7 funcțiuni:

1. Căduc la cunoașterea lui Dumnezeu (Ex. 7.3; Dt. 4.34).

2. Asigură protecția divină (Ex. 12.13).

3. Dau naștere credinței sau o fac să crească (Num. 14.11, 22; Dt. 11.3; Is. 7.11, 14).

4. Evocă izbăvirile din trecut și, în consecință, consolidează credința poporului Israel (Ex. 13.9; Dt. 6.8; Ios. 4.6).

5. Servesc ca simboluri ale legămintelor divine: curcubeul este semnul legământului făcut de Dumnezeu cu omenirea (reprezentată prin Noe, Gen. 9.12-13, 17); tăierea împrejur este semnul legământului cu Avraam (Gen. 17.11); sabbatul este simbolul legământului mozaic (Ex. 31.13, 17; Ez. 20.12, 20). Un semn garantează respectarea unui acord (Ios. 2.12).

6. Pot sluji ca avertismente divine (Num. 17.1-5, 25).

7. Confirmă un mesaj din partea Domnului (Ex. 3.12; Iud. 6.17; I Sam. 2.34; 10.1, 7, 9).

De asemenea, mesajele rostite de profeți sunt niște semne. Apoi, adesea proorocii s-au prezentat ca fiind ei înșiși niște semne (Is. 8.18; 20.3; Ez. 4.3). În asemenea situații, nu Dumnezeu ci profetul este actorul, însă acesta acționează potrivit cu ceea ce i-a spus Domnul. Semnul său nu este propriu-zis o minune, dar atrage atenția prin aspectul său insolit.

În vechime, soarele, luna și stelele erau considerate niște semne, pentru că aveau rolul de a indica timpul.

În Gen. 4.15, Dumnezeu pune un *semn* asupra lui Cain, „pentru ca oricine îl va găsi să nu-l omoare”: deci un semn al păcatului și, totodată, al harului. Lb. ebr. folosește pentru *semn* litera *taw*, care are forma unei cruci. Oare ar trebui să vedem în aceasta o prefigurare îndepărtată a crucii lui Cristos, unde păcatul omenirii a fost ispășit pentru ca Dumnezeu să ne poată face parte de har?

În Vechiul Testament

În V.T., istoria semnelor divine cunoaște 3 perioade principale: prima include evenimentele specifice Exodului și cuceririi Canaanului; a doua corespunde activității publice a lui

Ilie și Elisei (lupta contra păgânsimului); a treia este epoca lui Daniel (Dan. 6.28).

Venirea lui Isus în lume și nașterea Bisericii au inaugurat o a patra perioadă a minunilor lui Dumnezeu.

În Noul Testament

În Evangheliile sinoptice, Isus este semnul acordat păstorilor (Lc. 2.12). Simeon afirmă că El avea să fie „*un semn care va stârni împotrivire*” (Lc. 2.34), aluzie la lepădarea și răstignirea Lui de către evrei. Aici avem mărturia cea mai convingătoare a faptului că semnele lui Dumnezeu pot fi călcate în picioare de oameni.

Evreii obișnuiau să-i pună la încercare pe profeți, solicitându-le un semn care să autentifice vocația lor, lucru pe care nu s-au sfîit să-l facă și în cazul Domnului Isus (Mt. 12.38; cf. Mc. 8.11). El le-a respins cererea, subliniind că nu le va fi dat decât semnul proorocului Iona, și le-a declarat că Fiul omului va sta 3 zile și 3 nopți în sânul pământului (Mt. 12.39-40; cf. Lc. 11.29-32). Așadar, semnul prin excelență al N.T. îl constituie moartea și învierea Domnului Isus Cristos.

Apoi, semnul care marchează finalul N.T. este arătarea lui Isus Cristos în glorie, adică *parousia* Lui. În Mt. 24.3, ucenicii îl întreabă pe Cristos: „*Care va fi semnul venirii Tale?*”, și El le răspunde că, înainte de a veni sfârșitul, vor fi „*semne mari în cer*” (Lc. 21.11), „*semne în soare, în lună și în stele*” (21.25) și abia „*atunci se va arăta în cer semnul Fiului omului*” (Mt. 24.30), adică El își va face apariția „*pe norii cerului cu putere și cu o mare slavă*.”

În Ev. după Ioan, semnele care îl revelează pe Isus Cristos au ca scop să-i aducă pe cititori la credință (Ioan 6.2, 14; 7.31; 10.41; 12.18-19; 20.30-31). Majoritatea exegeților disting 6 semne în cap. 2-11: apa schimbată în vin la nunta din Cana Galileii (2.1-11), vindecarea fiului ofițerului regal (4.46-54), vindecarea infirmului de la Betesda (5.2-9), înmulțirea pâinilor (6.1-14), vindecarea orbului din naștere (9.1-7) și învierea lui Lazăr (11.1-44). Unii exegeți văd în umblarea lui Isus pe ape un al 7-lea semn (6.16-21), și în pescuirea minunată un al 8-lea (21.6-8). Însă trebuie remarcat faptul că, la fel ca în Evangheliile sinoptice, Isus pune la îndoială credința care se sprijină pe semne (Ioan 2.23-25; 4.48). El îi trimite astfel pe ascultătorii Săi la exigențele și promisiunile Evangheliei (Ioan 3.2-3; 6.26-27, 35-40).

Semne și minuni

Dumnezeu a făcut „*semne și minuni*” cu prilejul izbăvirii israeliților din robia egipteană (Dt. 6.22; 7.19; Nem. 9.10; Ps. 78.43; 105.27; 135.9; Ier. 32.20-21). În V.T., actul acesta reprezintă cea mai importantă lucrare de răscumpărare. Însă Dumnezeu a mai făcut semne și minuni pentru corijarea poporului Său (Dt. 28.45-46; 1 Împ. 13.3, 5; Ier. 44.29-30; Ez. 14.6-8). În N.T., expresia „*semne și minuni*” se raportează la opera de răscumpărare înfăptuită de Domnul Isus Cristos și la proclamarea acestei răscumpărări de către apostolii Lui. În cartea Faptelor, Domnul Isus este prezentat ca un „*om adevărat de Dumnezeu (...) prin minunile, semnele și lucrările pline de putere pe care le-a făcut Dumnezeu prin El*” (F.A. 2.22). Nu Moise, ci Isus Cristos este Cel ce izbăvește poporul lui Dumnezeu din robie. Expresia se mai aplică lucrării lui Dumnezeu făcute prin apostoli. Astfel, Luca scrie că „*prin apostoli se făceau multe minuni și semne*” (F.A. 2.43; cf. 5.12); ap. Pavel afirmă că o serie de minuni și semne însoțesc și atestă lucrarea sa: „*Semnele unui apostol le-ați avut printre voi (...) prin semne, puteri și minuni*” (II Cor. 12.12). Și autorul Epistolei către Evrei leagă semnele și minunile de apostolat (Evr. 2.3-4).

Semne și minuni mincinoase

O serie de semne false pot fi săvârșite de către persoane care nu au fost trimise de Dumnezeu (Ex. 7-8). Acești profeți mincinoși caută să-și autentifice mesajul prin unele semne. De aceea, Dumnezeu le-a poruncit foarte curând israeliților să testeze semnele profeților pentru a vedea dacă ele corespund, cu adevărat, mesajului lor (Dt. 13.1-5). Și Domnul Isus și-a pus în gardă ucenicii, avertizându-i că niște Cristoși mincinoși și prooroci falși vor face semne și minuni așa încât să-i inducă în eroare, dacă le va fi posibil, chiar pe cei aleși (Mt. 24.24; cf. Mc. 13.22) (V. *Minune; Simbol*).

SEMNIUL FIAREI. (V. *Seamă distinctiv*).

SENAA. Fiii lui Senaa au reclădit la Ierusalim Poarta Peștilor (Nem. 3.3); dintre urmașii lui Senaa, cca 3 000 s-au întors din Babilon sub conducerea lui Zorobabel (Ezra 2.35; Nem. 7.38). Contextul sugerează numele unui loc, și nu al unei persoane. Într-adevăr, Eusebiu și Hieronymus l-au identificat cu Magdalsenna, la 11 km N de Ierihon. Ipoteza lor este verosimilă.

SENAN. (V. *Tenan*).

SENE, SENNE = *spinos*. Unul dintre cele două piscuri muntoase (dintii) care flancau un defileu orientat în direcția EV, între Micmaș și Gheba. Sene, cel mai sudic dintre cei doi pereți stâncoși, se afla mai aproape de Gheba decât de Micmaș. Ionatan și scutierul lui s-au strecurat printre cele două stânci pentru a lua prin surprindere avanpostul filistean (I Sam. 14.4-5). Sene se înalță deasupra uedului Wadi Surveinit la 6,5 km S-SE de Micmaș.

SENIR. Numele amorit al Hermonului (Dt. 3.9). Senirul este distinct de Hermon în Cânt. 4.8, ceea ce pare să semnifice că cei doi termeni indică două vârfuri ale acestui mare masiv muntos. Prin prelucrarea chiparoșilor care creșteau pe Senir, se obțineau lambriuri pentru corăbii (Ez. 27.5).

SENNACHERIB. (V. *Sanherib*).

SENUA, AŞENUA, HASENUA, ŞENUA.

1. Beniamit, fiul lui Hodavia (I Cr. 9.7).
2. Tatăl unui oarecare Iuda (Nem. 11.9).

SEORIM = *orz*. Urmaș aș lui Aaron. Pe vremea lui David, familia sa devenise casă patriarhală și reprezenta a 4-a din cetele preoțești instituite de rege (I Cr. 24.1, 6, 8).

SEPHAM. (V. *Şefam*).

SEPHAR. (V. *Sefar*).

SEPHARAD. (V. *Sefarad*).

SEPHARVAYIM. (V. *Sefarvaim*).

SEPHelah. (V. *Şefela*).

SEPTUAGINTA. (V. *Versiunile Bibliei*).

SERA. (V. *Serah*).

SERACH. (V. *Serah*).

SERAFIMI. Niște creaturi cerești care stăteau înaintea scaunului de domnie al Domnului în vedenia lui Isaia. Fiecare dintre făpturile acestea avea câte 6 aripi: cu două își acoperea fața, cu două își acoperea picioarele și cu două zbura. Serafimii strigau unul spre altul și ziceau: „*Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul oștirilor! Tot pământul este plin de mărirea*

Lui!” (Is. 6.2-3). După ce profetul și-a mărturisit păcatul, unul dintre serafimi a zburat spre el, ținând un cărbune aprins luat de pe altar cu cleștele. Făptura cerească i-a atins buzele proorocului și a zis: „*Iată, atingându-se cărbunele acesta de buzele tale, nelegiuirea ta este îndepărtată, și păcatul tău este ispășit!*” Sf. Scriptură nu ne dă și alte indicații cu privire la serafimi, ei fiind menționați numai în acest text. Unii cercetători se întreabă dacă nu cumva numele lor, derivat din verbul ebr. *saraph* = a arde, ar însemna: cei ce ard, cei arzători. Potrivit credinței evreiești și învățăturilor Targumurilor, serafimii ar fi o categorie de îngeri care îndeplinesc o slujbă în raport cu sfîntenia divină și curățirea păcatelor (Delitzsch) (V. *Heruvimi*).

SERAH, SERA, SERACH, SERAKH = *abundență, belșug*. Fiica lui Așer (Gen. 46.17; Num. 26.46; I Cr. 7.30).

SERAIA, SERAJA, SERAYA = *ostaș al Domnului*.

1. Fiul lui Chenaz (I Cr. 4.13).
2. Secretar de stat în timpul domniei lui David (II Sam. 8.18) (V. *Şahova*).
3. Simeonit, fiul lui Asiel (I Cr. 4.35).
4. Unul dintre slujitorii lui Ioiachim, cărora le-a poruncit acest rege să-i aresteze pe cărturarul Baruc și profetul Ieremia (Ier. 36.26).
5. Marele preot care oficia pe vremea când Nebucadnețar a invadat Ierusalimul. Împăratul Babilonului a poruncit să fie dus la Ribla spre a fi executat (II Împ. 25.18-21; Ier. 52.24-27). Seraia a fost tatăl lui Ioșadac, care avea să fie deportat la Babilon, și bunicul marelui preot Iosua care a slujit în această calitate după întoarcerea evreilor din Babilon. Seraia a fost, de asemenea, unul dintre strămoșii cărturarului Ezra (I Cr. 6.14-15; Ezra 3.2; 7.1).
6. Fiul lui Neria și primul șambelan; a fost deportat la Babilon (Ier. 51.59-64).
7. Fiul lui Tanhumet din Netofa (II Împ. 25.23; Ier. 40.8).
8. Unul dintre oamenii care l-au însoțit pe Zorobabel la întoarcerea sa din Babilon (Ezra 2.2); numit Azaria în Nem. 7.7.
9. Una dintre căpeteniile preoților care s-au întors din Babilon cu Zorobabel (Nem. 12.1, 7). O casă patriarhală a purtat acest nume în generația următoare (v. 12). S-ar putea ca acest Seraia să fie unul și același cu cel de la pct. 8.
10. Preot și căpetenie a unei case patriarhale (probabil al celei menționate la punctul anterior). El și-a pus pecetea împreună cu

Neemia pe legământul care stipula separarea între păgânii idolatri și israeliții fideli Legii lui Dumnezeu (Nem. 10.2). Probabil că acest preot este unul și același cu cel de la pct. 11.

11. Preot, fiul lui Hilchia; căpetenia Casei Domnului după exilul babilonian (Nem. 11.11).

SERAKH. (V. *Serah*).

SEREBIA. (V. *Serebia*).

SERED = *teamă*. Fiul lui Zabulon și fondatorul unui clan (Gen. 46.14; Num. 26.26).

SEREDA. (V. *Tereda; Terera*).

SERET. (V. *Teret*).

SERET-ŞAHAR. (V. *Teret-Haşahar*).

SERGIUS PAULUS. Proconsul al Ciprului, insulă care a devenit provincie senatorială pe vremea ap. Pavel (F.A. 13.5-12) (V. *Cipru*). O monedă găsită pe amplasamentul vechii cetăți Soli, pe coasta nordică a insulei, poartă inscripția *Paulus proconsul*.

SERI. (V. *Teri*).

SERUA. (V. *Terua*).

SERUC. (V. *Serug*).

SERUG, SERUC, SERUH = *mlădiță, ramură*. Fiul lui Reu și tatăl lui Nahor. Strămoș al lui Avraam (Gen. 11.20, 23; I Cr. 1.26; Lc. 3.35). O cetate cu acest nume a existat lângă Haran.

SERUH. (V. *Serug*).

SERUIA. (V. *Teruia*).

SERVI, SERVICIU. (V. *Slujbă ecleziastică; Sluji*).

SERVITOR. (V. *Rob*).

SESAC. (V. *Şeşac*).

SESAL. (V. *Şeşai*).

SESAN. (V. *Şeşan*).

SESBATSAR. (V. *Şeşbaşar*).

SET, SETH.

1. Al 3-lea fiu al lui Adam și al Evei. Părinții i-au pus acest nume (care înseamnă *înlocuit*),

pentru că Dumnezeu le dăruise acest fiu în locul lui Abel pe care îl asasinase Cain (Gen. 4.25; 5.3; I Cr. 1.1). Set l-a născut pe Enos și a murit în vârstă de 912 ani (Gen. 5.6-8; Lc. 3.38).

2. *Copiii lui Set* este o denumire poetică a moabiților, care au fost o națiune războinică (Num. 24.17).

SETAR-BOZNAL. (V. *Şetar-Boznai*).

SETE ȘI FOAME. Senzații provocate de lipsa apei și alimentelor. În Orientul Mijlociu, căldura caniculară, verile secetoase și existența pusturilor fac din foame și sete o experiență comună (II Sam. 17.29), riscul de a muri deshidratați fiind deosebit de grav. În Is. 29.8 este menționată decepția cauzată de visuri pe care le inspiră senzația de foame, dorințele, mirajul: „*cel flămând visează că mănâncă și se trezește cu stomacul gol*”, însă Dumnezeu potolește setea sufletului însetat și umple de bunătați sufletul flămând, ceea ce îl îndreptățește pe credincios să-l aducă Domnului laudă și recunoștință (Ps. 107.8-9). El nu-l lasă pe cel neprihănit să sufere de foame (Pv. 10.3), le dă apă celor însetați (Gen. 21.15-19; Jud. 15.18-19) și adapă toate fiarele câmpului (Ps. 104.10-11). Dumnezeu dorește ca omul să procedeze la fel cu semenul său, mai ales când acesta îi este vrăjmaș (Pv. 15.21; Is. 21.14; 58.7-10; Ez. 18.7, 16; Mt. 25.35-37). Cel ce încalcă o asemenea îndatorire riscă judecata divină (Iov 22.7; Mt. 25.42-44). Amoniții și moabiții au fost excluși din comuniunea cu Domnul din pricină că, cu prilejul exodului evreilor din Egipt, nu au ieșit în întâmpinarea lor cu pâine și apă (Dt. 23.4-5).

În Noul Legământ, „*oricine va da de băut numai un pahar de apă rece*” unui copil al lui Dumnezeu, „*nu-și va pierde răsplata*” (Mt. 10.42). Ap. Pavel, care a suferit deseori de foame și sete (I Cor. 4.11; II Cor. 11.27), a învățat să trăiască la fel de bine în umilință ca și în belșug (Fil. 4.12).

Legea lui Moise îi permitea unui om flămând și însetat să intre în via aproapelui său și să mănânce struguri cât ar fi poftit, dar fără să ia ceva cu sine la plecare (Lv. 23.25; Mt. 12.1).

Iov s-a ridicat contra oamenilor nedrepți care îi exploatau pe cei flămânzi și însetați. El spune: „*Săracii umblă goi de tot, fără îmbrăcăminte, strâng snopii și sunt flămânzi; în grădinile nelegiuitului, ei fac untdelemn, calcă teascul și le este sete.*” (Iov 24.10-11).

Lipsa precipitațiilor și producțiile agricole slabe generau adesea vremuri de foamete în

țările Orientului Mijlociu. Pentru a scăpa de foamete, Avraam a coborât în Egipt, unde se mai găsea hrană (Gen. 12.10). La fel au procedat Iacov și familia sa, cu prilejul altor 7 ani de foamete (Gen. 41-46). În epoca Bisericii primare, foametea care a bântuit sub domnia lui Claudiu a determinat Biserica din Antiohia să facă o strângere de ajutoare pentru creștinii din Ierusalim (F.A. 11.28-30).

În timpul războiului, sabia, foametea și epidemiile fac ravagii (Is. 51.19; Ier. 5.12; 14.15; 27.8). Într-o cetate asediată, foametea și setea îi pot dezumaniza pe asediați, astfel încât să devină antropofagi (Dt. 28.53-57; II Împ. 6.28-29; Pl. 2.19-20; 4.9-10). În profețiile biblice, foamea și setea sunt privite întotdeauna ca niște semne ale judecății lui Dumnezeu (Dt. 28.48; 32.24; Is. 5.13; 65.13).

Israelitii care n-au murit de foame și sete în pustie, grație credincioșiei Domnului, sunt o prefigurare a vremurilor noi în care Dumnezeu va face să dispară foamea și setea pentru totdeauna (Is. 41.17-18; 49.10; Ap. 21.6; 22.17). Isus Cristos este izvorul apei vieții; oricine bea din apa pe care i-o dă El, nu va mai înseta niciodată (Ioan 4.10-15; 6.35; 7.37-39).

Foamea și setea sunt folosite mereu ca un simbol al nevoii omului după bunurile spirituale, care îi sunt la fel de indispensabile pentru sufletul său cum sunt bunurile materiale pentru trupul său. Dumnezeu dorește să pregătească, pe muntele Său, un mare ospăț pentru toate popoarele (Is. 25.6). De asemenea, înțelepciunea oferă o masă îmbelșugată pentru a-i sătura pe cei flămânzi și însetați după cunoștință (Pv. 9.5). Cântarea Cântărilor folosește această imagine pentru a exprima dorul dragostei (1.4; 4.10). Psalmiștii și profeții prezintă binecuvântările divine sub aspectul unei mese oferite gratuit de Dumnezeu Însuși (Is. 55.1-2; etc.).

Domnul Isus a reluat imaginea sub diferite aspecte: omul are nevoie de Cuvântul lui Dumnezeu pentru a-și hrăni sufletul (Mt. 4.4); mâncarea lui Isus era să facă voia Tatălui Său (Ioan 4.32 și urm.); celor flămânzi și însetați după neprihănire li se promite că vor fi săturați (Mt. 5.6). O asemenea nevoie spirituală va fi pe deplin satisfăcută de Domnul nostru, căci El a promis: „oricui va bea din apa pe care i-o voi da Eu, în veac nu-i va fi sete” (Ioan 4.14); „cine vine la Mine, nu va flămânzi niciodată; și cine crede în Mine, nu va înseta niciodată.” (Ioan 6.35; cf. 10.10).

SETHUR. (V. *Setur*).

SETUR, SETHUR = *ascuns*. Reprezentantul sem. lui Așer în grupul de iscoade care au explorat țara Canaanului (Num. 13.13).

SFAT, SFĂTUI. (V. *Consilier*).

SFÂNT, SFÎNȚENIE. După revelația biblică, sfîntenia este:

1. O calitate fundamentală a lui Dumnezeu-Tatăl, a lui Dumnezeu-Fiul și a lui Dumnezeu Duhul Sfânt.

2. O virtute indispensabilă a oricărui credincios adevărat.

3. Un atribut al unor locuri, obiecte, zile, date, acțiuni, etc.

Cuv. ebr. *kadosh* înseamnă curat din punct de vedere fizic și ritual, dar mai ales pur sub aspect moral și spiritual. Uneori, ac. cuv. trebuie tradus prin *separat, despărțit, pus deoparte, ascuns, retras, consacrat, închinat* (cf. Lc. 2.23, care citează Ex. 13.2). Unii exegeți acordă ideii de separare, de o manieră exclusivă, un loc mai presus de oricare altul, însă, ce-i drept, puritatea constă în a fi despărțit de orice întinăciune, de orice păcat (cf. Lv. 19-22, unde porunca de a fi sfânt este de foarte multe ori repetată). Când i-a auzit Isaia pe serafimi proclamând: „*Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul oștirilor!*”, el a exclamat: „*Vai de mine! Sunt pierdut, căci sunt un om cu buze necurate...*” Atunci, fărădelegea lui a fost îndepărtată și păcatul său ispășit (Is. 6.2-7). Deci, curățirea îl face pe om sfânt! Potrivit cu II Cr. 29.15, leviții s-au sfînțit înainte de a putea curăți Casa Domnului. A fi sfânt și a fi întinat sunt lucruri diametral opuse (Hag. 2.12-13; cf. Lv. 11.43-44).

N.T. folosește termenul *hagios*, care, asemenea cuv. ebr. *kadosh*, are uneori sensul de *separat, consacrat, pus deoparte* (Lc. 2.23), însă de cele mai multe ori înseamnă *pur, curat*. A fi sfânt este tot una cu a fi „*fără pată, fără zbârcitură sau altceva de felul acesta*” (Ef. 5.26-27). De altfel, în II Cor. 7.1, apostolul spune: „*să ne curățim de orice întinăciune a cărnii și a duhului, și să ne ducem sfînțirea până la capăt* (sau: *să ne terminăm sfînțirea*) *în frică de Dumnezeu*”. Dacă în V.T. este vorba uneori de o sfîntenie esențialmente rituală, noțiunea aceasta capătă, în paralel cu amploarea Revelației, o semnificație din ce în ce mai spirituală și morală.

În altă ordine de idei, Biblia vorbește despre lucruri sfinte: locuri, locuințe, cetăți, haine, însă mai ales Cortul Întâlnirii și Templul cu

tot ce cuprind ele pentru serviciile cultice. Apoi, sunt menționate: adunări sfinte, un popor și un neam sfânt, etc. (Ex. 20.8; 30.31; 31.10; Lv. 21.7; 23.4; Num. 5.17).

Sfințenia noastră este strâns legată de sfințenia divină.

Dumnezeu spune: „*Voi să-Mi fiți sfinți, căci Eu sunt sfânt, Eu, Domnul. Eu v-am pus deoparte dintre popoare, ca să fiți ai Mei.*” (Lv. 20.26). Dacă acest pasaj menționează separarea, întreg capitolul vorbește, de asemenea, despre o conduită curată.

Să studiem cu grijă ceea ce ne spune Biblia despre sfințenia lui Dumnezeu:

Sfințenia este trăsătura Sa esențială, fundamentală a lui Dumnezeu.

Puritatea Sa absolută, imaculată, este manifestarea gloriei Sale mărețe și veșnice. „*Sfânt, sfânt, sfânt este Domnul oștirilor! Tot pământul este plin de mărirea Lui!*” (Is. 6.3; 57.15). Or, această sfințenie a Domnului ne determină să-l aducem închinăciunea noastră: „*Înălțați pe Domnul, Dumnezeul nostru, și închinați-vă înaintea așternutului picioarelor Lui, căci este sfânt!*” (Ps. 99.5; 103.1). „*Neprihăniților, bucurați-vă în Domnul și măriți prin laudele voastre sfințenia Lui!*” (Ps. 97.12; cf. Ex. 15.11; Is. 12.6).

Sfințenia lui Dumnezeu se manifestă atât prin dreptatea, cât și prin dragostea Lui.

Dreptatea Sa îl obligă pe Dumnezeu să pedepsească păcătosul, dar ea este inseparabilă de dragostea Sa care caută să-l mântuiască. „*Nu voi lucra după mânia Mea aprinsă, nu voi mai nimici pe Efraim; căci Eu sunt Dumnezeu, nu un om. Eu sunt Sfântul în mijlocul tău*” (Os. 11.9). O dreptate fără dragoste nu este sfântă (de ex., deciziile implacabile ale unui tribunal). Dar o dragoste fără dreptate este cu atât mai puțin sfântă (de ex., dragostea fără severitate a unei mame cuprinsă de slăbiciune sentimentală). Chivotul legământului ilustrează foarte bine lucrul acesta: capacul ispășirii, capacul de aur spre care se stropea cu sângele ispășitor, simbolizează harul, dragostea lui Dumnezeu; dar dedesubtul lui se păstra sulul Legii, care înfățișa dreptatea Acestui Dumnezeu iertător, căci scopul iertării este restabilirea ordinii morale. Iată care este esența sfințeniei, asupra căreia cei doi heruvimi de aur vegheau în chip simbolic. Numeroase sunt pasajele biblice care îmbină, într-un mod armonios, dreptatea și dragostea lui Dumnezeu, noțiunea de sfințenie fiind întotdeauna subînțeleasă, cel puțin în context. Termenii folosiți sunt uneori „credincioșie

și bunătate”, „mânie și îndurare”, „pedepse și har”. Decalogul afirmă că Domnul pedepsește nelegiuirea, dar și că Se îndură de faptele Sale (Ex. 20.5-6) (Citiți și: Ps. 78.38; Is. 54.5-8; 57.15-18; 60.9-10; Ps. 98.1-3). Mântuitorul le-a reproșat fariseilor că neglijau „dreptatea și dragostea de Dumnezeu” (Lc. 11.42). Pavel spune că harul domnește prin neprihănire și că „dragostea este împlinirea Legii.” (Rom. 5.21; 11.22; 13.10).

Sfințenia lui Dumnezeu de care depinde sfințenia noastră este deci efectiv împletirea unei dreptăți sau purități absolute cu o dragoste nemărginită. Aceasta ne conduce la constatarea că manifestarea supremă a sfințeniei lui Dumnezeu și-a găsit expresia în jertfa ispășitoare a Fiului Său. Crucea de pe Golgota exprimă, într-un mod sublim, unitatea deplină dintre dreptatea severă a lui Dumnezeu și dragostea Sa răscumpărătoare. Referitor la importanța sfințeniei noastre, trebuie să reamintim că Domnul Isus Cristos va reveni „ca să fie proslăvit în sfinții Săi” (II Tes. 1.10) (V. *Sfințire*).

SFÂNTA ECATHERINA (MĂNĂSTIREA).
V. *Sinai*).

SFÂNTA CINĂ. (V. *Cina Domnului*).

SFÂNTA TREIME. (V. *Trinitate*).

SFÂNTUL LUI ISRAEL. (V. *Dumnezeu - Numele Lui*).

SFÂNTUL MORMÂNT. (V. *Calvar; Golgota*).

SFÂRȘIT. (Cuv. ebr. *aHarit* și corespondentul său gr. *eschatos* au sensul de: extremitate, final, viitor, sfârșit; de asemenea, cuv. ebr. *qets* și corespondentul său gr. *synteleia* înseamnă sfârșit, de unde au rezultat: dispariție, hotar, limită. Acești termeni (*qets* și *synteleia*) sunt folosiți cel mai mult în expresia: „sfârșitul vremurilor” sau „vremea sfârșitului”. Cuv. *eschatos* a fost tradus și prin: cel din urmă, ultimul (Mt. 5.26; Lc. 14.9; II Pet. 2.20). Un alt termen este *telos*, care înseamnă: terminare, isprăvire, îndeplinire, săvârșire, țintă (Ioan 13.1; Rom. 6.21; I Tim. 1.5).

Biblia vorbește despre sfârșit într-un sens *spațial*: sfârșitul lumii (sau marginile sale) (Dt. 4.32; 28.49; Ps. 2.8; 19.5); marginile pământului (Mt. 12.42), adâncimile (marginile) mării (Iov 36.30), marginile cerului (Mt. 24.31), precum și într-un sens *temporal*: sfârșitul

anului (Dt. 11.12), al vieții (II Cor. 11.15; Fil. 3.19), al lumii (Mt. 13.40; 24.3; I Cor. 10.11), al zilelor (Dan. 12.13), al tuturor lucrurilor (I Pet. 4.7). Totuși aceste expresii nu au niciodată un sens exclusiv temporal, ci ele implică ideea de împlinire sau de recapitulare (îndeosebi *synteleia tou aiōnos*).

Expresia *vremea sfârșitului* indică momentul intervenției finale a lui Dumnezeu în istoria omenirii (Dan. 8.17; 11.35, 40; 12.4, 9).

Sfârșitul implică încetarea activităților răufăcătoare ale oamenilor nelegiuiți (Ps. 7.10), capătul așteptării lor înfrigurate (Iov 24.17), apogeul ispitelor omenești (I Cor. 10.13). Izbăvirea deplină a celor neprihăniți pentru a se bucura de viața veșnică (Rom. 6.22) și începutul domniei fără sfârșit a lui Dumnezeu (Lc. 1.33; Ap. 1.8) vor coincide cu sfârșitul celor răi (Is. 41.12), asupra cărora se va revărsa mânia lui Dumnezeu (Is. 10.25; Ier. 30.11; 51.13) și cu sfârșitul robiei cetății lui Dumnezeu (Is. 40.2) și a suferințelor alor Săi (Is. 60.20; Pl. 4.22).

Sfârșitul vremurilor

În V.T., Dumnezeu vestește apropiata Sa judecată asupra lui Israel spunând că „*a venit* (lit.: *s-a copit*) *sfârșitul poporului Său*” (Am. 8.2) sau că „*vine sfârșitul peste cele patru margini ale țării*” (Ez. 7.2), etc. La Daniel, sfârșitul nu este numai sinonim cu judecata și pedeapsa divină, dar el deschide epoca mântuirii. Sfârșitul nu va veni decât la vremea hotărâtă de Dumnezeu (Dan. 11.27). Cifrele codificate menționate, de ex., în Dan. 8.14 și 12.12 au stârnit dorința multor oameni de a calcula data sfârșitului lumii. În general, cei ce fac astfel de calcule gândesc că sfârșitul va avea loc în timpul vieții lor. Și unii creștini eminenți s-au lăsat tentați de aceste ipoteze conjecturale, în ciuda avertismentului Domnului Isus (Mt. 24.36; 25.13).

Vremea sfârșitului a început odată cu întruparea lui Cristos. Biserica primară avea convingerea netă că trăiește la „*sfârșitul vremurilor*”, adică în epoca finală a istoriei omenirii (Evr. 1.2; cf. I Pet. 1.20), inaugurată prin revărsarea Duhului Sfânt, evenimentul promis a se petrece „*în zilele de pe urmă*” (F.A. 2.17). Dar aceste timpuri au fost numite și „*vremuri grele*”, deoarece oamenii își băteau joc de Evanghelie, numărul anticriștilor creștea fără încetare (II Tim. 3.1; Iac. 5.3; II Pet. 3.3; I Ioan 2.18). Este ceea ce subliniază toată cartea Apocalipsei. Însă Biserica știa că sfârșitul

trebuia să vină și că victoria avea să aparțină lui Dumnezeu și Cristosului Lui. Chiar dacă Biserica este expusă ispitelor, la fel ca poporul Domnului din Vechiul Legământ în cursul călătoriei sale prin pustie (I Cor. 10.11-14), ea este părtașă încă de pe acum puterilor lumii viitoare (Evr. 6.4-5).

Cina Domnului era privită și ca o ocazie binecuvântată când creștinii se adună în jurul Domnului Isus Cristos, în așteptarea revenirii Sale. Este tocmai ceea ce exprima exclamația *Maranatha: Vino, Doamne Isuse!*, rostită de fiecare dată la Masa Domnului.

Asemenea Bisericii primare, creștinii din zilele noastre trăiesc în vremea sfârșitului și așteaptă, cu încredere și dor, revenirea Domnului lor (Lc. 12.35-40). Credincioșii care nu fac lucrul acesta au pierdut însăși esența credinței lor. Însă nădejdea slavei nu-i lasă pe creștini să fie inactivi: „*așteptând și grăbind venirea zilei lui Dumnezeu*” (II Pet. 3.12), ei caută să câștige și celelalte mădulare ale Trupului lui Cristos înainte de întoarcerea Stăpânului pentru ca să fie atins mai curând „*numărul deplin*” al păgânilor (Rom. 11.25) „*rânduși pentru viața veșnică*” (F.A. 13.48).

SFETNIC. (V. *Consilier*).

SFEȘNIC. (V. *Candelabru*).



Sfeșnicul cu șapte brațe de pe Arcul de triumf al lui Titus. „Să faci un sfeșnic de aur curat... Din laturile lui, să iasă șase brațe...” (Ex. 25.31-32).

SFINȚENIE. (V. *Sfânt*).

SFINȚIRE, SFINȚENIE. Cuv. *a sfinți* are următoarele semnificații:

1. A face sfânt, a purifica, a pune deoparte pentru Dumnezeu, a-I consacra persoane, obiecte, zile, etc., din punct de vedere ritual, dar mai ales moral și spiritual. Preoții erau sfințiți la intrarea în slujbă printr-o ungere sfântă cu untdelemn, fiind îmbrăcați cu haine sfințite prin anumite jertfe și cu sânge ispășitor (Ex. 29.1, 5-7, 20; 30.30; I Cr. 23.13). Cortul întâlnirii, ustensilele sale și altarul erau sfințite prin mijloace asemănătoare (Ex. 29.36-37; 30.26-29). Domnul colaborează la această lucrare de sfințire prin manifestarea gloriei Sale și prin stabilirea prezenței Sale în sanctuar (Ex. 29.42-45). Domnul Însuși a sfințit sabatul, poruncindu-le israeliților să-l pună deoparte și să-l sfințească (Gen. 2.3; Ex. 20.8). S-a afirmat de mai multe ori că sabbatul este un semn că Dumnezeu vrea să sfințească poporul Său (Ex. 31.13; Ez. 20.12; cf. Ez. 37.28). Cât despre noi, creștinii, suntem îndemnați să ne sfințim prin a ne despărți de lume și de întinăciunile sale (II Cor. 6.14 - 7.1).

Din punct de vedere ritual, atingerea lucrurilor sau a persoanelor sfinte îl sfințește pe cel în cauză (Ex. 29.37; 30.29; I Cor. 7.14; vezi însă Hag. 2.12).

2. A onora, a glorifica pe Dumnezeu și Numele Său, sau pe Domnul Isus Cristos (Lv. 10.3; Is. 8.13; 29.23; 58.13). *„Sfințească-se Numele Tău!”* (Mt. 6.10). La Mara, Moise și Aaron nu au dovedit credința necesară, pentru a-L sfinți pe Dumnezeu în fața poporului; atunci Domnul a fost *„sfințit în ei”*, pedepșindu-i (Num. 20.12-13), căci stă scris că *„Domnul oștirilor va fi înălțat prin judecată, și Dumnezeul cel sfânt va fi sfințit prin dreptate.”* (Is. 5.16). Într-o bună zi, strângerea evreilor din toate țările în care au fost risipiți și aducerea, într-o stare de pocăință, în țara părinților lor îl vor sfinți pe Domnul în ochii națiunilor (Ez. 20.41-43).

Dumnezeu-Tatăl L-a sfințit pe Fiul, iar noi trebuie să-L sfințim pe Cristos ca Domn în inimile noastre (Ioan 10.36; I Pet. 3.15).

3. A se sfinți înseamnă: a se purifica, a se curăți, a se despărți de orice întinăciune, a se separa de orice lucru rău. Subst. *sfințire* are îndeosebi acest sens.

Sfințirea este o poruncă a Domnului. El spune: *„Voi să vă sfințiți și să fiți sfinți, căci Eu sunt sfânt.”* (Lv. 11.44-45; 19.2; 20.7). *„Voia lui Dumnezeu este sfințirea voastră... Căci Dumnezeu nu ne-a chemat la necurăție, ci la sfințire.”* (I Tes. 4.3, 7; cf. Rom. 1.7).

„Dumnezeu ne-a ales... ca să fim sfinți” (Ef. 1.4). *„Fiți sfinți în toată purtarea voastră.”* (I Pet. 1.15-16)

Oamenii V.T. aveau obligația să se sfințească, să se curățească, înainte de a intra în prezența Domnului pentru săvârșirea unor acte religioase (Ex. 19.22; Ios. 3.5; 7.13; I Sam. 16.5; II Cr. 29.5; etc.).

Sfințirea este lucrarea pe care o îndeplinește în noi Duhul Sfânt, pentru a ne curăți, a ne despărți de tot ce este rău și a ne face asemenea chipului lui Cristos și plăcuți înaintea lui Dumnezeu. După cum nu am întreprins nimic care să ne asigure vreun merit în privința mântuirii și îndreptățirii noastre, tot așa nu putem să ne sfințim prin propriile noastre eforturi. Dumnezeu este Cel ce ne curăță inimile, ca răspuns la credința noastră (F.A. 15.9). El este Cel ce ne sfințește (Ex. 31.13; Lv. 20.7-8). *„Dumnezeul păcii să vă sfințească El Însuși pe deplin... Cel ce v-a chemat este credincios, și va face lucrul acesta.”* (I Tes. 5.23-24). Păgânii convertiți trebuie să fie *„o jertfă bine primită, sfințită de Duhul Sfânt”* (Rom. 15.16). *„Dar ați fost spălați, ați fost sfințiți... prin Duhul Dumnezeului nostru.”* (I Cor. 6.11; I Pet. 1.2; II Tes. 2.13).

Pentru a ne sfinți, Duhul Sfânt Se folosește îndeosebi de Cuvântul adevărului pe care l-a inspirat, precum și de rugăciunile pe care, de asemenea, El ni le inspiră (Ioan 17.17; 15.3; Ef. 5.26; I Tim. 4.5; cf. I Pet. 1.2). Duhul Sfânt îl glorifică pe Cristos, Care *„a fost făcut pentru noi... sfințire...”* (I Cor. 1.30). Noi am fost sfințiți în El și El S-a sfințit pentru noi (I Cor. 1.2; Ioan 17.19). Duhul lui Dumnezeu ne descoperă îndeosebi următorul adevăr fundamental: *„Prin această «voie» am fost sfințiți noi, și anume prin jertfirea trupului lui Isus Cristos, odată pentru totdeauna.”* (Evr. 10.10). Sângele Lui, care ne-a asigurat iertarea păcatelor, ne curăță acum de orice păcat (I Ioan 1.7, 9). În pasajul din Rom. 6.3-4 se arată că, după ce am murit împreună cu Cristos față de păcat, am înviat împreună cu El și putem trăi o viață nouă (în fr.: *să umblăm în nouitatea vieții*. Cf. vers. GBV, N. Ed.), având *„ca rod, sfințirea”* (v. 22). Apoi, întreg cap. 8 din Epist. către Romani, deși nu folosește cuv. sfințire, ne descoperă secretul acesteia: *„legea Duhului de viață în Isus Cristos”* (v. 2) trebuie să lucreze în noi și să transforme viața noastră. Și atunci noi nu vom mai trăi sub dominația firii pământești, ci sub disciplina Duhului Sfânt, Care va face să moară în noi faptele trupului (v. 13). Pavel vorbește despre *„taina*

ținută ascunsă din veșnicii... și anume: Cristos în voi... Scopul locuirii Domnului Isus în noi este să devină „*orice om, desăvârșit în Cristos Isus.*” (Col. 1.26-28).

Referitor la sfințire, au fost formulate numeroase teorii contradictorii. Mergând pe urmele lui Wesley, unii interpreți văd în ea o *a doua binecuvântare*, care trebuie să vină după întoarcerea la Dumnezeu și pe care trebuie s-o primim prin credință, într-o clipă. Ei susțin că atunci Dumnezeu curăță imediat inima noastră de păcatul original, de *tot ce ne împinge spre rău*. Doctrina aceasta se apropie uneori, în mod periculos, de perfecționism, deși adepții săi, în general, nu sunt de acord cu lucrul acesta.

La polul opus, se află numeroși creștini care susțin că noi nu ne debarasăm niciodată de omul vechi și că vom rămâne toată viața în situația mizerabilă descrisă în Rom. 7. Acești oameni nu au înțeles niciodată glorioasa soluție prezentată la cap. 8, pe care am prezentat-o pe scurt ceva mai sus. Datoria noastră este să ne deschidem înaintea Domnului, prin credință și fără nici o rezervă, inimile noastre, cerându-l să vină și să locuiască în noi prin Duhul Său cel Sfânt. Astfel, El va sfinți inima noastră și va face din ea un templu al Duhului Sfânt, după cum sfințise altădată sanctuarul israelit, venind să locuiască în mijlocul poporului (Ex. 29.43-45). Această prezență divină este privilegiul oricărui copil al lui Dumnezeu care, tocmai de aceea, trebuie să trăiască după îndemnurile Duhului (Rom. 8.9; I Cor. 6.19). Duhul Sfânt este Cel ce ne poate sfinți pe deplin, pentru ca duhul, sufletul și trupul nostru – deci ființa noastră în întregime – *„să fie păzite întregi și fără prihană la venirea Domnului nostru Isus Cristos.”* (I Tes. 5.23-24). Iată motivul suprem care trebuie să ne determine a tânji după sfințire: Domnul Isus „*va veni, în ziua aceea, ca să fie proslăvit în sfinții Săi și privit cu uimire în toți cei ce vor fi crezut*” (II Tes. 1.10).

Romani 8.13, versetul central al acestui capitol de o însemnătate capitală în problema sfințirii, afirmă: „*Dacă trăiți după îndemnurile firii pământești, veți muri; dar dacă, prin Duhul, faceți să moară faptele trupului, veți trăi.*” Deci să nu ne lăsăm influențați de tot felul de teorii asupra sfințirii, ci să ne însușim prin credință ceea ce ne-a pus Dumnezeu la dispoziție prin Cuvântul Lui și să ne așezăm, fără nici o condiție, sub disciplina Duhului Său, Care ne va face să creștem și să

sporim în sfințenie. Sf. Scriptură declară: „*Cristos a iubit Biserica și S-a dat pe Sine pentru ea, ca s-o sfințească, după ce a curățit-o prin botezul cu apă prin Cuvânt, ca să înfățișeze înaintea Lui această Biserică, slăvită, fără pată, fără zbârcitură sau altceva de felul acesta, ci sfântă și fără prihană.*” (Ef. 5.25-27).

SHAAP, SHAAPH. (V. *Șaaf*).

SHAALBIM, SHAALABBIN. (V. *Șaalabin*).

SHAALBONT, SHAALVONT. Locuitor din Șaalbon sau originar din această localitate. (V. *Șaalbon*).

SHAALIM. (V. *Șaalim*).

SHAARAIM, SHAARAYIM. (V. *Șaaraim*).

SHAASHGAZ. (V. *Șaaszgaz*).

SHABTAI, SHAVTAI. (V. *Șabtai*).

SHADRAC. (V. *Șadrac*).

SHAFAM, SHAPHAM. (V. *Șafam*).

SHAFAN, SHAPHAN. (V. *Șafan*).

SHAFAT, SHAPHAT. (V. *Șafat*).

SHAFAER, SHAPHER. (V. *Șafer*).

SHAFIR, SHAPHIR. (V. *Șafir*).

SHAGUE. (V. *Șaghe*).

SHAHATSIMA. (V. *Șahațima*).

SHAHARAYIM, SHAHARAIM. (V. *Șakaraim*).

SHAKHATSIM. (V. *Șahațima*).

SHALEKET, SHALLEKETH. (V. *Șalechet*).

SHALISHA. (V. *Șalișa*).

SHALMAI. (V. *Șamlai*).

SHALMAN. (V. *Șalman*).

SHALMANESER. (V. *Salmanasar*).

SHALTIEL. (V. *Șealtiel*).

- SHALUM, SHALLUM. (V. *Şalum*).
- SHALUN, SHALLUN. (V. *Şalun*).
- SHAMA, SHAMMA. (V. *Şama*).
- SHAMAI, SHAMMAI. (V. *Şamai*).
- SHAMEHUT, SHAMHUT. (V. *Şamehut*).
- SHAMGAR. (V. *Şamgar*).
- SHAMIR. (V. *Şamir*).
- SHAMLAI. (V. *Şamlai*).
- SHAMUA, SHAMMUA. (V. *Şamua*).
- SHAMSHERAI. (V. *Şamşerai*).
- SHARAI. (V. *Şarai*).
- SHARAR. (V. *Şarar*).
- SHARETSER. (V. *Şareţer*).
- SHARON. (V. *Saron*).
- SHARUHEN. (V. *Şarohen*).
- SHASHAI. (V. *Şaşai*).
- SHASHAQ. (V. *Şaşac*).
- SHAVE, SHAWSHA. (V. *Şave*).
- SHAVSHA, SHAWSHA. (V. *Şavoha*).
- SHEAL. (V. *Şeal*).
- SHEALTHIEL. (V. *Şealtiel*).
- SHEARAYA. (V. *Şearia*).
- SHEAR-YASHUB. (V. *Şear-laşub*).
- SHEBA, SHEVA. (V. *Şeba*).
- SHEBANIA, SHEVANYA, SHEVANYAHU. (V. *Şebania*).
- SHEHARIM, SHEVARIM. (V. *Şebarim*).
- SHEBATH, SHEVATH. (V. *Şebat*).
- SHEBER, SHEVER. (V. *Şeber*).
- SHEBNA, SHEVNA. (V. *Şebna*).
- SHEBUEL, SHEVUEL, SHUBAEL. (V. *Şebuel*).
- SHECANIA. (V. *Şecania*).
- SHEDEUR. (V. *Şedeur*).
- SHEERA. (V. *Şeera*).
- SHEFAM, SHEPHAM. (V. *Şefam*).
- SHEFATYA, SHEFATYAHU, SHEPHATYA. (V. *Şefatia*).
- SHEFELAH, SHEPHELAH. (V. *Câmpie: Şefela*).
- SHEFER. (V. *Şafer*).
- SHEFO, SHEPHO. (V. *Şefo*).
- SHEFUFAM, SHEPHUPHAM. (V. *Şufam*).
- SHEHARYA. (V. *Şeharia*).
- SHEKANYA, SHEKANYAHU. (V. *Şecania*).
- SHELA. (V. *Şela*).
- SHELAH, SHELAKH. (V. *Şelah*).
- SHELEF, SHELEPH. (V. *Şelef*).
- SHELEMIA, SHELEMYA. (V. *Şelemia*).
- SHELESH. (V. *Şeleş*).
- SHELOMI. (V. *Şelomi*).
- SHELOMITH. (V. *Şelomit*).
- SHELUMIEL. (V. *Şelumiel*).
- SHEMA. (V. *Şema*).
- SHEMAA. (V. *Şemaa*).
- SHEMAHIA. (V. *Şemaia*).
- SHEMARIA. (V. *Şemaria*).
- SHEMARYA, SHEMARYAHU. (V. *Şemaria*).
- SHEMAYA. (V. *Şemaia*).
- SHEMEBER, SHEMEVER. (V. *Şemeber*).

- SHEMER, SHEMED. (V. *Şemer*).
 SHEMIDA. (V. *Şemida*).
 SHEMINITH. (V. *Şeminit*).
 SHEMIRAMOTH. (V. *Şemiramot*).
 SHEN. (V. *Şen*).
 SHENATSAR. (V. *Şenafar*).
 SHEREBIA, SHEREBYA. (V. *Şerebia*).
 SHERESH. (V. *Şereş*).
 SHESHAC, SHESHAK. (V. *Şeşac*).
 SHESHAI. (V. *Şeşai*).
 SHESHAN. (V. *Şeşan*).
 SHESHBATSAR. (V. *Şeşbaşar*).
 SHETHAR-BOZNAI. (V. *Şetar-Boznai*).
 SHEVA, SHEWA. (V. *Şeva*).
 SHIBOLET, SHIBBOLETH. (V. *Şibolet*).
 SHICHOR. (V. *Şihor*).
 SHICRON, SHIKRON. (V. *Şicron*).
 SHIFEI, SHIPHEI. (V. *Şifei*).
 SHIFRA, SHIPHRA. (V. *Şifra*).
 SHIFTAN, SHIPTAN. (V. *Şiftan*).
 SHIGGAION. (V. *Şigaion*).
 SHIHOR-LIBNAT, SHIHOR-LIVNATH. (V. *Şihor-Libnat*).
 SHIKARON, SHIKKARON. (V. *Şicron*).
 SHILHI. (V. *Şilhi*).
 SHILHIM, SHILKHIM. (V. *Şilhim*).
 SHILEM, SHILLEM. (V. *Şilem*).
 SHILO. (V. *Şilo*).
 SHILSHA. (V. *Şilşa*).
 SHIMEA, SHIMHA. (V. *Şimea*).
 SHINEAM. (V. *Şineam*).
 SHIMEATH. (V. *Şimeat*).
 SHIMEI, SHIMHI. (V. *Şimei*).
 SHIMRATH. (V. *Şimrat*).
 SHIMRI. (V. *Şimri*).
 SHIMRON. (V. *Şimron*).
 SHIMRON-MERON. (V. *Şimron-Meron*).
 SHIMSHAI. (V. *Şimşai*).
 SHINEAB, SHINEAV. (V. *Şineab*).
 SHINEAR, SHINHAR. (V. *Şinear*).
 SHION. (V. *Şion*).
 SHISHA. (V. *Şavoha*).
 SHITIM, SHITTIM. (V. *Şitim*).
 SHITRAI. (V. *Şitrai*).
 SHIZA. (V. *Şiza*).
 SHOA. (V. *Şoa*).
 SHOBAB, SHOVAV. (V. *Şobab*).
 SHOBAC, SHOBAK, SHOVAK. (V. *Şobac*).
 SHOBAL, SHOVAL. (V. *Şobal*).
 SHOBAL, SHOVAL. (V. *Şobal*).
 SHOBEQ, SHOBEQ, SHOVEQ. (V. *Şobec*).
 SHOBI, SHOVI. (V. *Şobi*).
 SHOHAM. (V. *Şoham*).
 SHOMER. (V. *Şimrit; Şomer*).
 SHOSHANNIM. (V. *Şoşanim*).
 SHUA. (V. *Bat-Şua*).
 SHUAH, SHUAKH. (V. *Şuah*).
 SHUAL. (V. *Şual*).

SHUHA. (V. *Şuha*).

SHUHAM, SHUKHAM. (V. *Şuham*).

SHUNEM. (V. *Sunem*).

SHUNI. (V. *Şuni*).

SHUPIM, SHUPPIM. (V. *Şupim*).

SHUR. (V. *Şur*).

SHUSHAN. (V. *Susa*).

SHUSHAN EDUTH. (V. *Şoşanim*).

SHUTELAH, SHUTHELAKH. (V. *Şutelah*).

SIA, SIAHA = *adunare*. Familie de netinieni (slujitori ai Templului) dintre membrii căreia unii s-au întors cu Zorobabel din deportare (Ezra 2.44; Nem. 7.47).

SIBA. (V. *Tiba*).

SIBEA. (V. *Beer-Şeba*).

SIBECAL, SIBBEKAI, SIBKAI. Locuitor din Huşa; unul dintre vitejii lui David (I Cr. 11.29). Victoria obţinută de el asupra lui Saf, uriaşul filistean, l-a făcut celebru (II Sam. 21.18). Sibecai comanda divizia militară din luna a 8-a (I Cr. 27.11). În II Sam. 23.27, el apare sub numele de Mebunai.

SIBEON. (V. *Tibeon*).

SIBKAI. (V. *Sibecai*).

SIBLA. (V. *Tibla*).

SIBMA, SEBAM, SIVMA = *răcoare*. Cetate atribuită lui Ruben (Num. 32.38; Ios. 13.19), apoi recâştigată de moabiţi. Viile din Sibma erau renumite (Is. 16.8-9; Ier. 48.32). Forma masculină a acestui nume este Sebam (Num. 32.3). Hieronymus afirmă că Sibma se afla la cca 1 km de Heşbon; o identificare mai plauzibilă ar fi Khirbet Qam el-Qibsh, la 5 km V-SV de Heşbon. (V. *Heşbon*).

SIBOLET, SIBBOLETH. (V. *Şibolet*).

SIBRAIM, SIBRAYIM, SIVRAIM. Localitate pe care Ezechiel o plasează la frontiera nordică a Canaanului (Ez. 47.16). Identif. pos.: Shomeriyeh, la E de lacul Homs. (V. *Sefarvaim*).

SICLAG. (V. *Ticlag*).

SICLU. (V. *Greutăţi şi măsuri*).

SICLU DE ARGINT. (V. *Monedă*).

SICLU (JUMĂTATE DE). (V. *Bir*).

SICOMOR. (În ebr. *chiqmah*; în gr. *sykomorea*). Acest arbore care aparţine familiei smochinilor, era foarte răspândit în Câmpia lui Iuda (I Împ. 10.27; I Cr. 27.28; II Cr. 1.15; 9.27). Putea fi întâlnit şi pe valea Iordanului (Lc. 19.4). Egiptenii îl cultivau (Ps. 78.47). Lemnul de sicomor, mai puţin rezistent decât cel de cedru, era folosit în confecţionarea şarpantelor (Is. 9.9). *Ficus sycomorus* se aseamănă cu smochinul. Înalt de 7-15 m, acest arbore are o coroană a cărei circumferinţă atinge 18 m. Frunzele sale persistente, cordiforme, sunt pufoase pe partea inferioară. Sicomorii sunt plantaţi adesea pe marginea drumurilor publice, oferind călătorilor o umbră înviorătoare (cf. Lc. 19.4). Fructele, sub formă de ciorchine, cresc atât pe ramurilele ieşite direct din tulpină, cât şi pe ramurile groase. Smochina sicomorului se coace numai după ce a fost înţepată (cf. Am. 7.14). Nu trebuie ca acest arbore să fie confundat cu *Acer pseudoplatanus* (sicomor-fals-platan), o specie de arţar.

SICOR. (V. *Şihor*).

SICRON. (V. *Şicron*).

SICUT. (V. *Sacut*).

SIDIM, SIDDIM. Vale din regiunea Mării Moarte, foarte bogată în puţuri bituminoase. Locul unde au fost înfrânţi de către Chedorlaomer împăratul Sodomei şi aliaţii săi (Gen. 14.3, 8, 10).

SIDON. O veche cetate canaanită (Gen. 10.15, 19), pe ţarmul Mediteranei, la cca 35 km N de Tyr. În sec. XV, Sidonul s-a aflat sub dominaţie egipteană. Homer atestă importanţa Sidonului, al cărui nume îl citează deseori, în timp ce Tyrul nu este menţionat niciodată în scrierile sale. Poetul utilizează termenii Sidon, sidoniţi ca sinonime pentru Fenicia, fenicieni. În sensul restrâns al termenului, Sidonul constituia hotarul nordic al canaanitilor (10.19). Oraşul se afla în apropierea teritoriului atribuit lui Zabulon (49.13); hotarele lui Aşer ajungeau până la Sidon. În Ios. 19.28 şi 11.8,

este numit *Sidonul cel mare*. Sem. lui Așer nu i-a deposedat pe canaaniti de această cetate (Jud. 1.31). Pe vremea Judecătorilor, sidoniții i-au asuprit pe israeliți (10.12). La v. 6, copiii lui Israel sunt acuzați de a se fi închinat dumnezeilor Sidonului, în special lui Baal, zeul lor cel mai important (cf. I Împ. 16.31). Totuși cultul cel mai important era acela al Astartei, zeița fertilității (I Împ. 11.5, 33; II Împ. 23.13). Etbaal, regele Sidonului, a fost tatăl Izabelei (I Împ. 16.31). Profetul Isaia a vestit o judecată asupra Sidonului, ai cărui locuitori aveau să fie siliți să se mute în țara Chitim (Cipru) (Is. 23.12). Sidonul a fost câțva timp subordonat Tyrului (Ant. 9.14.2). În anul 701 î.Cr., s-a predat lui Sanherib, împ. Asiriei. Esar-Haddon l-a nimicit în anul 677 î.Cr.

Proorocul Ieremia a prezis că Sidonul avea să cadă sub stăpânirea lui Nebucadnețar, împ. Babilonului (Ier. 27.3, 6). Ezechiel a rostit și el o proorocie contra Sidonului din pricină că acesta a fost pentru casa lui Israel „*un spin care înțeapă, un mărăcine aducător de dureri*” (Ez. 28.20-24). Profetul Ioel afirmă că sidoniții și alte popoare au prădat Ierusalimul, i-au luat argintul, aurul, iar pe locuitorii săi i-au vândut ca sclavi (Ioel 3.4-6). Pe la anul 526 î.Cr., Sidonul s-a predat lui Cambyses, fiul lui Cyrus, împ. Persiei.

Sidoniții le-au vândut evreilor lemn de cedru din Liban pentru templul construit de Zorobabel (Ezra 3.7). În jurul anului 351 î.Cr., Sidonul s-a revoltat contra lui Artaxerxes III Ochos, împ. Persiei, dar a fost recucerit și apoi dăruit în anul 345. În anul 333, pentru a scăpa de dominația persană, Sidonul și-a deschis porțile în fața lui Alexandru Macedon. Orașul a trecut apoi în mâinile succesorilor lui Alexandru și, în anul 64 î.Cr., a ajuns sub stăpânirea romanilor.

Niște locuitori din Sidon s-au deplasat în Galileea pentru a asculta predicile lui Isus și a vedea semnele și minunile pe care le făcea El (Mc. 3.8; Lc. 6.17; etc.). Călătorind prin împrejurimile Sidonului, Domnul nostru se pare că a intrat și în oraș (Mt. 15.21; Mc. 7.24, 31). Irod Agripa I, ostil locuitorilor din Tyr și Sidon, a fost solicitat să le acorde pace, „*pentru că țara lor se hrănea din țara împăratului*” (F.A. 12.20). În cursul călătoriei sale spre Roma, lui Pavel i s-a permis să facă o escală la Sidon pentru a vizita creștinii din localitate (27.3).

Sidonul modern, numit Saida, aparține statului libanez; orașul este amplasat pe versantul nord-vestic al unui mic promontoriu,

care înaintează spre mare. Niște stânci paralele cu țărmul formau portul de altădată. În sec. XVII, Fakr ed-Din, căpetenia druzilor, l-a umplut parțial cu pietre și moloz. Sidonul era protejat de un zid de apărare, iar la E dispunea de o citadelă impunătoare. În interiorul orașului și în împrejurimile sale pot fi văzuți câțiva stâlpi de granit fisurați. Diverse sarcofage, printre care se numără și acela al lui Eshmunazar, rege al Sidonului în sec. V î.Cr. și fiu al foarte celebrului rege Tabnir, depuse în mormintele din apropierea Sidonului, au fost exhumate și aduse în oraș.

SIENA, ASSUAN, ASWAN. Cetate amplasată la marginea cea mai îndepărtată a teritoriului egiptean, într-o direcție care se poate deduce din Ez. 29.10; 30.6. Acest oraș aflat în S Egiptului, la frontiera lui cu Etiopia, exista încă și în epoca romană. Vestigiile Sienei pot fi văzute în apropiere de modernul Assuan, pe malul egiptean al primei cataracte, în fața Elefantinei. În zona respectivă, statul egiptean a construit faimosul baraj de la Assuan. La Siena, sau pe insula vecină, era plasată garnizoana care supraveghea frontiera (Herod. 2.30). Potrivit *Papyrusului de la Elefantina*, deja pe vremea când perșii stăpâneau Egiptul, o colonie evreiască amplasată pe insulă dispunea de un templu consacrat Domnului. (V. *Altar, Papyrusul de la Elefantina; Sin, 2; Sanbalat*).

SIFMOT, SIFEMOT, SIPHMOTH. Una dintre localitățile cărora le-a trimis David, în cursul peregrinărilor sale, o parte din prada de la Ticiag (I Sam. 30.18).

SIGILIU. (V. *Pecete*).

SIGURANȚĂ NECLINTITĂ, CERTTUDINE ABSOLUTĂ, ÎNCREDERE TOTALĂ, ÎNDRĂZNEALĂ DEPLINĂ. Cuv. gr. *parrêsia*, redat în rom. prin siguranță, îndrăzneală, curaj, încredere indică libertatea de a spune totul. El indică franchețea, îndrăzneala, curajul, dar și impertinența și insolența. Folosit în sens figurativ, ac. cuv. exprimă încrederea și voioșia.

În Grecia, pe vremea lui Euripide și Aristotel (sec. IV-V î.Cr.), acest termen a fost folosit în legătură cu dreptul pe care îl avea un cetățean grec de a-și exprima părerea într-o adunare publică. *Parrêsia* vizează, de asemenea, relația marcată de franchețe dintre doi prieteni (cf. II Cor. 7.4).

Septuaginta aplică ac. cuv. legăturilor dintre Dumnezeu și om. În acest context, el

indică îndrăzneala omului răzvrătit în fața Creatorului său. Apoi, *parrêsia* redă termenul ebr. *japha*, care literal înseamnă: a apărea într-o rază de lumină. Psalmistul îl folosește pentru a-l cere lui Dumnezeu să Se arate în toată splendoarea Lui pentru a-i judeca pe cei răi (Ps. 94.1). Acest termen mai descrie libertatea și bucuria omului neprihănit care se roagă Domnului (*parrêsia* redă cuv. ebr. *anag* = a se bucura de).

În N.T., subst. *parrêsia* și verbul *parrêsiazomai* indică atât libertatea (Ioan 7.13; 11.14, 54), cât și speranța. Acești termeni se aplică (îndeosebi la Ioan) Domnului Isus, Care vorbea pe față (deschis, în mod public, nu pe ascuns) despre venirea Împărăției cerurilor (Ioan 7.26; 18.20; Mc. 8.32). De asemenea, în timp ce poporului îi vorbea în pilde, ucenicilor le spunea deschis toate lucrurile, fără să le ascundă nimic. La începuturile Bisericii, apostolii propovăduiau Evanghelia „cu îndrăzneală” (F.A. 9.27-28; 13.46; 14.3; 18.26; 19.8; 28.31; Ef. 6.20). Îndrăzneala lor a produs uimire (F.A. 13), dezbinare (14.3-4) și persecuție (F.A. 9.28-29).

Îndrăzneala este roada Duhului Sfânt. Credincioșii trebuie s-o ceară în rugăciune (F.A. 4.29, 31). În Fil. 1.20, Pavel declară că dorește să-L preamărească pe Cristos, prin viața sa, cu îndrăzneală (în fr.: „cu deplină siguranță”. N. Ed.). Expresia „deplină siguranță” indică autoritatea Domnului Isus Cristos, care îl determină pe apostol să-L preamărească prin slujirea sa. În I Tes. 2.2, expresia *a-și lua îndrăzneala [a avea îndrăzneală]* (GBV); *a veni plini de încredere* (Cornilescu). N. Ed.] se aplică lui Pavel și tovarășilor lui care, deși au suferit la Filipi multe atacuri din partea potrivnicilor lor, totuși au căpătat de la Domnul îndrăzneala de a merge înainte.

Parrêsia mai indică încrederea totală a sufletului răscumpărat în Dumnezeu său, îndrăzneala deplină, certitudinea absolută (Evr. 3.6; 10.35; Ioan 3.21; 5.14). De asemenea, exprimă posibilitatea credinciosului de a se apropia în deplină libertate de Creatorul său (Evr. 10.19).

În sfârșit, cuv. gr. *hypostasis* (lit.: stâlp) este folosit, pentru a defini credința, în Evr. 11.1: „Și credința este o încredere neclintită în lucrurile nădăjduite, o puternică încredințare despre lucrurile care nu se văd.”

SIGURANȚA MÂNTUIRII, CERTTUDINEA SALVĂRII. Credinciosul poate fi sigur, pe deplin convins de mântuirea sa? Nu, răspunde

Biserica Romano-catolică, pentru că „*nimeni nu poate ști, cu certitudine și fără putință de tăgadă, dacă a obținut harul lui Dumnezeu.*” (Conciliul din Trente, sesiunea VI, cap. IX, *De Justificatione*). Mulți alți teologi susțin și ei că noi nu vom ști dacă am fost salvați sau nu decât în clipa când vom ajunge în lumea cealaltă, „*după ce am trecut linia eschatologică.*”

Însă, din fericire, Sf. Scriptură folosește un limbaj total diferit. Ea afirmă că cel credincios a primit odată cu nașterea din nou și *viața veșnică*, viață care, prin definiție, nu se va sfârși niciodată (Ioan 3.16; 36; 5.24; 11.25-26, etc.). Domnul Însuși declară cu privire la oile Sale: „*Eu le dau viața veșnică, în veac nu vor pieri, și nimeni nu le va smulge din mâna Mea.*” (Ioan 10.38; cf. 17.11-12). Ap. Petru scrie: „...*ne-a născut din nou... la o nădejde vie și la o moștenire nestricăcioasă și neîntinată, păstrată în ceruri pentru voi. Voi sunteți păziți de puterea lui Dumnezeu, prin credință, pentru mântuirea gata să fie descoperită în vremurile de apoi.*” (I Pet. 1.4-5). Iuda se adresează celor „care sunt iubiți în Dumnezeu-Tatăl și păstrați pentru Isus Cristos.” (Iuda 1). Domnul veghează asupra celor pe care i-a cunoscut mai dinainte, i-a predestinat să fie asemenea chipului Fiului Său, i-a chemat, i-a îndreptățit și i-a glorificat, astfel ca nimic să nu-i mai poată despărți de dragostea Sa (Rom. 8.29-39). Cei ce au crezut au și fost „*pecetluiți cu Duhul Sfânt pentru ziua răscumpărării.*” (Ef. 1.13-14; 4.30). Pe de altă parte, noi avem certitudinea absolută că Domnul va duce la bun sfârșit lucrarea începută în noi (Fil. 1.6) și „*ne va întări până la sfârșit, în așa fel ca să fim fără vină în ziua venirii Domnului nostru Isus Cristos.*” (I Cor. 1.8). Cei ce privesc mereu la ei înșiși, la faptele lor, la meritele lor, nu vor ajunge niciodată la o asemenea certitudine. Da, siguranța mântuirii noastre este deplină pentru că *ea se bazează în exclusivitate pe lucrarea desăvârșită a Domnului Isus Cristos*, pe ceea ce a făcut El în favoarea noastră. În timp ce murea pe cruce, El a strigat: „*S-a isprăvit!*” (Ioan 19.30). Mântuirea lui Dumnezeu este gratuită, și noi am primit-o, fără plată, prin credință (Rom. 3.24; 5.1-5; 6.23; Ef. 2.8-9). Cuvintele adresate de Domnul Isus multor persoane: „*Credința ta te-a mântuit; du-te în pace!*” (Lc. 7.50; 8.48; 17.19; 18.42, etc.) ni se potrivesc perfect și nouă care am crezut în jertfa Sa; noi suntem încă de pe acum curățiți de orice păcat mărturisit înaintea lui

Dumnezeu pe temeiul sângelui vărsat pe cruce și a mijlocirii atotputernice a Singurului nostru Avocat și Mijlocitor, Isus Cristos (I Ioan 1.7, 9; 2.1-2; Evr. 9.25). Această doctrină este diametral opusă învățaturii catolice despre purgatoriu, unde sufletul, fără să țină seama de o mântuire actuală și deplină, ar trebui să ispășească, prin propriile sale suferințe, în chinuri înspăimântătoare, de o durată necunoscută, păcatele deja *remise* prin absoluțiunea acordată de preot! De asemenea, cât de departe ne aflăm noi de teama pe care o resimte credinciosul catolic în fața morții, căci dacă el nu o înfruntă într-o stare de har (de care nu este niciodată sigur), un singur păcat care duce la moarte îl va face să-și piardă toate *meritele* și îl va arunca în iadul veșnic. Din contră, potrivit Sf. Scripturi, noi, care credem în Numele Fiului lui Dumnezeu, nu numai că putem, dar trebuie să *știm* că *avem* viața veșnică (I Ioan 5.13). Nu este vorba aici de a simți, de a merita, de a nădăjdui sau de a aștepta; pe de altă parte, a nu accepta declarația atât de limpede a Sf. Scripturi, ar însemna să-L facem pe Dumnezeu mincinos (v. 10-11).

Iată de ce noi nu am primit un duh de *robie*, ca să mai avem frică, ci un duh de *înfiere*, care ne face să-l spunem lui Dumnezeu: „*Tată!*” „*Însuși Duhul adevărește împreună cu duhul nostru că suntem copii ai lui Dumnezeu.*” (Rom. 8.15-16). „*Vedeți ce dragoste ne-a arătat Tatăl, să ne numim copii ai lui Dumnezeu! Și suntem... Preaiubiților, acum suntem copii ai lui Dumnezeu...*” Iar aceasta nu împiedică cu nimic faptul ca, în curând, siguranța noastră deplină și nădejdea noastră neclintită să facă loc realității, vederii lucrurilor sperate și transformării noastre definitive după chipul și asemănarea Domnului Isus (I Ioan 3.1-2; Rom. 8.23-24).

Și, cu toate acestea, oare nu este posibil ca un credincios să-și piardă mântuirea? În lumina textelor biblice menționate mai sus, noi credem că nu se poate. Pe de altă parte, numeroase pasaje teribile ne pun în gardă contra întoarcerii la o viață de păcat și a disprețuirii jertfei răscumpărătoare (de ex.: Evr. 6.4-6; 10.26-31), precum și contra unei trăiri după îndemnurile firii pământești care s-ar opune fățiș lucrării de sfințire săvârșite de Duhul Sfânt (Rom. 8.6-8, 13). Textele acestea par să spună următoarele: fiecare om este solicitat de Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt să accepte lumina și mântuirea (Ioan 3.19-21;

6.45; 12.32; 16.8-11); dacă el respinge până la capătul vieții adevărul după ce a fost convins de realitatea lui, dacă el calcă în picioare pe Fiul lui Dumnezeu și jertfa Sa de pe Golgota, dacă el se împotrivesc lucrării Duhului Sfânt, nu mai există nici o speranță pentru el; chiar dacă, la un moment dat, se părea că el umblă potrivit Evangheliei, el nu a fost nicidecum născut din nou, n-a devenit un adevărat copil al lui Dumnezeu și Domnul nu l-a cunoscut niciodată ca atare (Mt. 7.22-23). Dimpotrivă, ferice de acela care, mergând din progres în progres, poate crede încă de pe acum, cu toată umilința, că Domnul Însuși este certitudinea lui absolută, nădejdea sa deplină! (Cf. Pv. 3.26).

SIHA. (V. *Ţiha*).

SIHAR, SICHAR, SYCHAR. Cetate samaritană, amplasată în apropierea bucății de pământ pe care a primit-o Iosif de la tatăl său, nu departe de *fântâna lui Iacov* (Ioan 4.5; cf. Gen. 48.22). Vechii comentatori au presupus că Sihar ar putea fi o modificare grecească a numelui Sihem. Vechea versiune siriacă a Evangheliilor conține, de asemenea, cuv. Sihem. În prezent, se crede că Siharul a fost situat pe amplasamentul satului Askar, aflat pe panta răsăriteană a muntelui Ebal, la cca 3 km E-NE de Nablus (vechiul Sihem) și la 1 km N de fântâna lui Iacov.

SIHEM, SICHEM = *umăr*.

1. O cetate fortificată, care a jucat un rol important (Gen. 33.18; cf. 34.20), amplasată lângă muntele Garizim (Jud. 9.7), în ținutul accidentat al lui Efraim (Ios. 20.7). Avraam a poposit foarte aproape de Sihem (Gen. 12.6). Canaanii ocupau atunci regiunea respectivă, dar Domnul i-a descoperit lui Avraam că ea făcea parte din teritoriul promis lui și urmașilor săi. Întors în Palestina, Iacov a găsit la Sihem un trib de heviți (horiți) (34.2). El a cumpărat de la aceștia o bucată de pământ (33.18-19), unde au fost înmormântate mai târziu rămășițele pământești ale lui Iosif (Ios. 24.32). Textul actual din F.A. 7.16 îi atribuie lui Avraam această achiziție, dar acesta cumpărase peștera Macpela. Simeon și Levi, pentru a răzbuna ultrajul contra Dinei, sora lor, au rupt legământul încheiat cu locuitorii Sihe-mului și i-au măcelărit; apoi, fiii lui Iacov au prădat cetatea (34.25-29). Tatăl lor i-a dezaprobat în termeni foarte energici (34.30; 49.5-7). Fiii lui Iacov își pășteau turmele în apropierea Sihe-mului (37.12-13). Potrivit *Scrisorilor de la*

Tell el-Amarna, în sec. XV î.Cr, triburile de *habiru* au ocupat Sihemul. Seminciile lui Israel au convocat o adunare solemnă pe valea Sihemului pentru a asculta citirea Legii Domnului (Ios. 8.30). Hotarele lui Efraim și Manase se întindeau până nu departe de Sihem (Ios. 17.7), care era una din cetățile de scăpare și aparținea leviților (20.7; 21.21). Tot la Sihem i-a convocat Iosua pe toți copiii lui Israel pentru a le adresa ultimele sale îndemnuri (24.1). Pe vremea Judecătorilor, un templu ridicat la Sihem a permis perpetuarea cultului lui Baal-Berit (Jud. 8.33; 9.4). Abimelec, fiul lui Ghe-deon și al concubinei sale din Sihem, a stăpânit 3 ani peste Israel, grație ajutorului acordat de locuitorii Sihemului (9.1, 3, 6). Dar când aceștia s-au răsculat contra lui (v. 24), el le-a dărâmat cetatea din temelii (v. 45). Tot la Sihem cele 10 seminci s-au lepădat de Roboam și l-au proclamat pe Ieroboam ca rege al lui Israel (I Împ. 12.1-19). El a fortificat Sihemul, care a fost pentru o vreme capitala împărăției sale (v. 25). Orașul și-a continuat existența și după prăbușirea Regatului de Nord (Ier. 41.5) și a devenit cea mai importantă localitate a samaritenilor (Eclesiastic 50.26; Ant. 11.8.6). Ioan Hyrcanus a capturat-o (Ant. 13.9.1).

Sihemul, numit Nablus în epoca modernă, se află la cca 50 km N de Ierusalim și la 9 km SE de Samaria, într-o vale, limitată la N de Muntele Ebal și la S de Garizim. Valea respectivă se numea Mabatha, adică defileu. Este o trecătoare care leagă litoralul de valea Iordanului. Vespasian și armata lui au rămas o noapte la Sihem, cu prilejul deplasării de la Emaus la Ierihon (Răzb. 4.8.1). Reclădit după războiul iudaic, Sihemul a fost numit Flavia Neapolis, în onoarea lui Flavius Vespasian, pe atunci împărat. Numele de Neapolis a subzistat sub forma de Nablus. Probabil că primii locuitori ai vechii așezări s-au instalat în partea estică a văii, la Tell Balata, din ale cărei ruine s-au păstrat ziduri solide și foarte groase. Localitatea modernă a fost amplasată în partea vestică a defileului, cu 570 m mai sus de nivelul mării. Orașul Nablus ocupă fundul depresiunii, unde aceasta atinge cea mai mică lățime, distanța dintre cei doi munți fiind de numai 91 m. Localitatea escaladează panta Garizim, până la poalele pereților de stâncă. O comunitate samaritană nu prea numeroasă trăiește și în prezent la Nablus și în împrejurimile localității.

Notă arheologică

Sihemul, Tell Balata, a fost explorat de arheologi începând din anul 1907, mai întâi

de către Carl Watzinger (1907-1909), căruia i-au urmat E. Sellin, G. Welter și G. E. Wright (acesta în 1956-1957, 1960 și 1962).

Localitatea a fost ocupată începând din calcolitic (4000 î.Cr.), iar pe la 1800 î.Cr., cetatea a devenit un centru al hyksoșilor. Au fost date la iveală un zid, un palat și un templu care datează de prin anii 1650-1550. În jurul anului 1550, cetatea a fost distrusă de armatele egiptene, însă unul dintre vechile temple a fost reconstruit și probabil că mai era folosit când a început cucerirea Canaanului de către israeliți. După toate probabilitățile, Iosua nu a atacat orașul. S-ar putea ca sanctuarul respectiv să fie tocmai templul lui Baal-Berit care este menționat în Jud. 9.4 și pe care l-a ars Abimelec ceva mai târziu (v. 46-49).

Vestigiile unor frumoase case datând din epoca fierului (timpul monarhiei) dovedesc existența unei așezări înfloritoare, chiar dacă Sihemul nu mai este menționat după domnia lui Roboam (I Împ. 12). Alte clădiri arse prin sec. VIII î.Cr., indică faptul că Sihemul a fost din nou distrus, probabil de către Salmanasar V, prin anul 718 (II Împ. 17.3-6) sau de Tiglat-Pileser III (Pul) în anul 734 (II Împ. 15.29) (V. *Abimelec*).

2. Fiul lui Hamor, hevitul. El era domnitorul Sihemului (Gen. 34).

3. Fiul lui Galaad și fondatorul unui clan (Num. 26.31; Ios. 17.2).

4. Descendent al lui Manase și fiul lui Șemida (I Cr. 7.19).

SIHON. Rege al amoritilor. Capitala lui era Heșbonul. Sihon i-a alungat pe moabiți de pe teritoriul cuprins între Heșbon și Arnon și s-a instalat în locul lor (Num. 21.26-30). Un număr de 5 triburi madianite îi erau supuse (Ios. 13.21). Când israeliții au ajuns în pustia de la SE de Arnon, Moise a trimis niște mesageri pentru a-i cere lui Sihon permisiunea de a trece prin țara sa (Num. 21.21-22; Dt. 2.26). Cum regele a refuzat cererea israeliților, aceștia au pătruns pe teritoriul său pentru a invada valea Iordanului. Sihon și-a adunat oștile la lața și a încercat să opună rezistență, dar copiii lui Israel au ieșit biruitori, l-au omorât pe Sihon și au pus stăpânire pe împărăția sa (Num. 21.21-32; Ps. 135.10-12). Teritoriul cucerit de israeliți se întindea între Iordan, Iaboc și Arnon (Num. 21.24, 32; Dt. 2.36; Jud. 11.22). Copiii lui Israel și-au instalat tabăra pe muntele Pisga, un loc strategic din munții Abarim, aproape în centrul țării cucerite. Acolo au făcut pregătirile necesare pentru a ataca

Basanul (Num. 21.20; cf. 22.1; 33.47). Mai târziu, împărăția lui Sihon a fost împărțită între rubeniți și gadiți, care au solicitat-o din pricina excelentelor sale pășuni (32.1-4, 33-38) (V. *Heşbon*).

SIHOR. (V. *Şihor*).

SIKKUTH. (V. *Sacut*).

SIKHON. (V. *Şicron*).

SILA, SILAS, SILVAN, SILVANUS.

1. Silas este forma gr. a aram. Sheila (Saul). Se crede că acest creștin și-a luat, la fel ca Pavel, un supranume roman, Silvanus, care seamănă cu numele său de origine semitică. Sila era un membru distins al Bisericii din Ierusalim care l-a însărcinat să se deplaseze împreună cu Pavel la Antiohia pentru a le comunica creștinilor de acolo hotărârile Conferinței de la Ierusalim (F.A. 15.22, 27, 32). Cu prilejul celui de-al doilea turneu misionar, Sila îl însoțește pe Pavel, în locul lui Ioan-Marcu și al lui Barnaba (v. 40). Pavel și Sila au fost întemnițați la Filipi (16.19, 25, 29). Răscoala din Tesalonic i-a silit pe Pavel și Sila să se deplaseze în Bereea, unde Sila rămâne cu Timotei, după plecarea lui Pavel (17.1-14). Nu după multă vreme, Pavel le-a cerut celor doi credincioși să i se alăture la Atena (v. 15), dar se pare că ei nu au reușit să-l întâlnească decât la Corint (18.5). Pavel a dat o înaltă apreciere activității desfășurate de Sila în Corint (II Cor. 1.19). Același creștin pe care cartea Faptelor îl numește simplu Sila poartă în Epistole numele de Silvan. El se alătură lui Pavel și Timotei pentru a-i saluta pe creștinii din Tesalonic, în cele două Epistole (I Tes. 1.1; II Tes. 1.1). Prima Epistolă a lui Petru a fost încredințată unui credincios numit Silvan care ar putea fi foarte bine una și aceeași persoană cu Sila (I Pet. 5.12).

2. Sila (sau mai degrabă Silla, și nu gr. Silas. *N. Ed.*) este un loc neidentificat de lângă Milo (II Împ. 21.20).

SILAS. (V. *Sila*).

SILEM. (V. *Şilem*).

SILETAI, SILETAL. (V. *Tiltai*).

SILHIM. (V. *Şilhim*).

SILITRĂ, SALPETRU. (În ebr.: *neter*). O traducere mai corectă ar fi *natron*: carbonat

de sodiu în stare naturală, de care se foloseau cei din vechime (Pv. 25.20). În amestec cu anumite substanțe, natronul dădea un fel de săpun (Ier. 2.22). Carbonat de sodiu se găsea în Siria, în Asia Mică și îndeosebi pe valea Wadi el-Natron, din Egiptul de Jos, la cca 100 km V de Cairo. Numeroasele lacuri existente în uedul respectiv constituiau adevărate depozite alcaline. Egiptenii foloseau salpetrul pentru îmbălsămarea mumiiilor.

SILNICIE. (V. *Violență*).

SILO. Cetate amplasată la N de Betel, la S de Lebona și la E de importantul drum care lega Betelul de Sihem (Jud. 21.19), deci în ținutul lui Efraim. A fost identificată la Seilun, la cca 16 km N-NE de Betel. Sub conducerea lui Iosua, israeliții au instalat Cortul Întâlnirii la Silo (Ios. 18.1), unde a avut loc și împărțirea, prin tragere la sorț, a teritoriului care încă nu fusese repartizat (v. 8-10; 19.51; 22.9). Semnțiile de la V de Iordan s-au adunat la Silo pentru a-i soma pe frații lor instalați pe malul răsăritean al fluviului să dea o explicație cu privire la altarul pe care-l ridicaseră (v. 12). Pe vremea Judecătorilor, israeliții celebrau la Silo o sărbătoare anuală în cinstea Domnului (Jud. 21.19; I Sam. 1.3). Cu prilejul unei asemenea sărbători, beniaminii au răpit din Silo fetele pe care și le-au ales de neveste (Jud. 21.16-23). Pe vremea lui Eli și în timpul copilăriei lui Samuel, Cortul Întâlnirii și chivotul mărturiei se mai aflau în această localitate (18.31; I Sam. 1.9, 24; 2.14, 22; 3.3, 21; 4.3-4; 14.3). Luarea chivotului de către filistenii a însemnat că Dumnezeu abandonase Silo (Ps. 78.60; Ier. 7.12, 14; 26.6, 9), că suspendase legământul conceput pe Sinai, simbolizat prin chivotul mărturiei și ritualul mozaic. Când filistenii au trimis înapoi chivotul, acesta nu a mai fost dus la Silo (I Sam. 6.21; 7.1-2; II Sam. 6.2, 11, 17). Samuel a pus bazele reformei care trebuia să le permită israeliților să beneficieze din nou de privilegiile legământului. Profetul Ahia, care locuia la Silo, a prezis preluarea domniei de către Ieroboam. Mai târziu, regina s-a dus la Silo să-l întrebe pe profet dacă fiul ei, care se îmbolnăvisese grav, se va face sănătos (I Împ. 14.2, 4). Cetatea era încă locuită pe timpul lui Ieremia (Ier. 41.5).

Notă arheologică

Săpăturile întreprinse la Silo de către o expediție daneză între anii 1926-1932 au permis recoltarea unor probe care de-

monstrează că cetatea a fost locuită în Epoca bronzului mijlociu (2100-1600); însă după aceea nu s-a mai găsit nici o urmă pentru alte 4 secole, respectiv până către anul 1200 î.Cr. Oare faptul acesta ar fi un argument în favoarea cronologiei scurte pentru Exod și cucerirea Canaanului de către copiii lui Israel? (V. *Exod - Data*).

Pe la anul 1050 î.Cr., se pare că Silo a fost distrusă (de către filistenii?) și abandonată pentru o bună bucată de vreme. Mai târziu a fost iarăși locuită (cf. I Împ. 11.29; 14.2 și Ier. 41.5). Acest fapt a fost confirmat de o serie de săpături întreprinse de arheologi în anul 1963.

SILOAM. (V. *Siloe*).

SILOE, SILOAM. Piscina Siloamului (Birket Silwan), pavată de jur-împrejur cu ziduri de cărămidă arsă în cuptor (pe care astăzi turiștii au posibilitatea să le vadă), se află exact la capătul apeductului lui Ezechia. Această piscină ar fi putut să fie cea în care a fost trimis să se spele orbul din naștere vindecat de Isus (Ioan 9). Sau poate că el s-a spălat în piscina numită, Birket el-Hamra, aflată la câteva zeci de metri mai jos?

Deja Isaia vorbește despre „apele din Siloe care curg lin” (Is. 8.6) și este vorba de iazul Emisarului sau iazul de scurgere, în momentul reparării zidurilor Ierusalimului de către Neemia (Nem. 3.15). Se pare că apele din Siloe despre care vorbește Isaia curgeau printr-un canal de suprafață, venind din izvorul de S al Ghihonului, de-a lungul zidurilor Cetății lui David, în timp ce apa din sursa subterană a Ghihonului, aflată cu vreo 500 m mai spre N, pe valea Chedronului, venea prin pământ.

Dar la câtva timp după ce au fost rostite ac. cuv. ale lui Isaia cu privire la apele Siloe, Ierusalimul a fost amenințat de oștile asiriene conduse de Sanherib. Atunci regele Ezechia a luat hotărârea să aducă apele Ghihonului în interiorul zidurilor Ierusalimului printr-un apeduct de 400 m lungime, săpat în stâncă. Schița de mai jos indică traseul său. Este vorba de una din cele mai însemnate lucrări de geniu, de interes civil, din antichitatea biblică. Ca urmare a acestei acțiuni, armatele asiriene aveau să se afle în imposibilitatea de a se aproviziona cu apă.

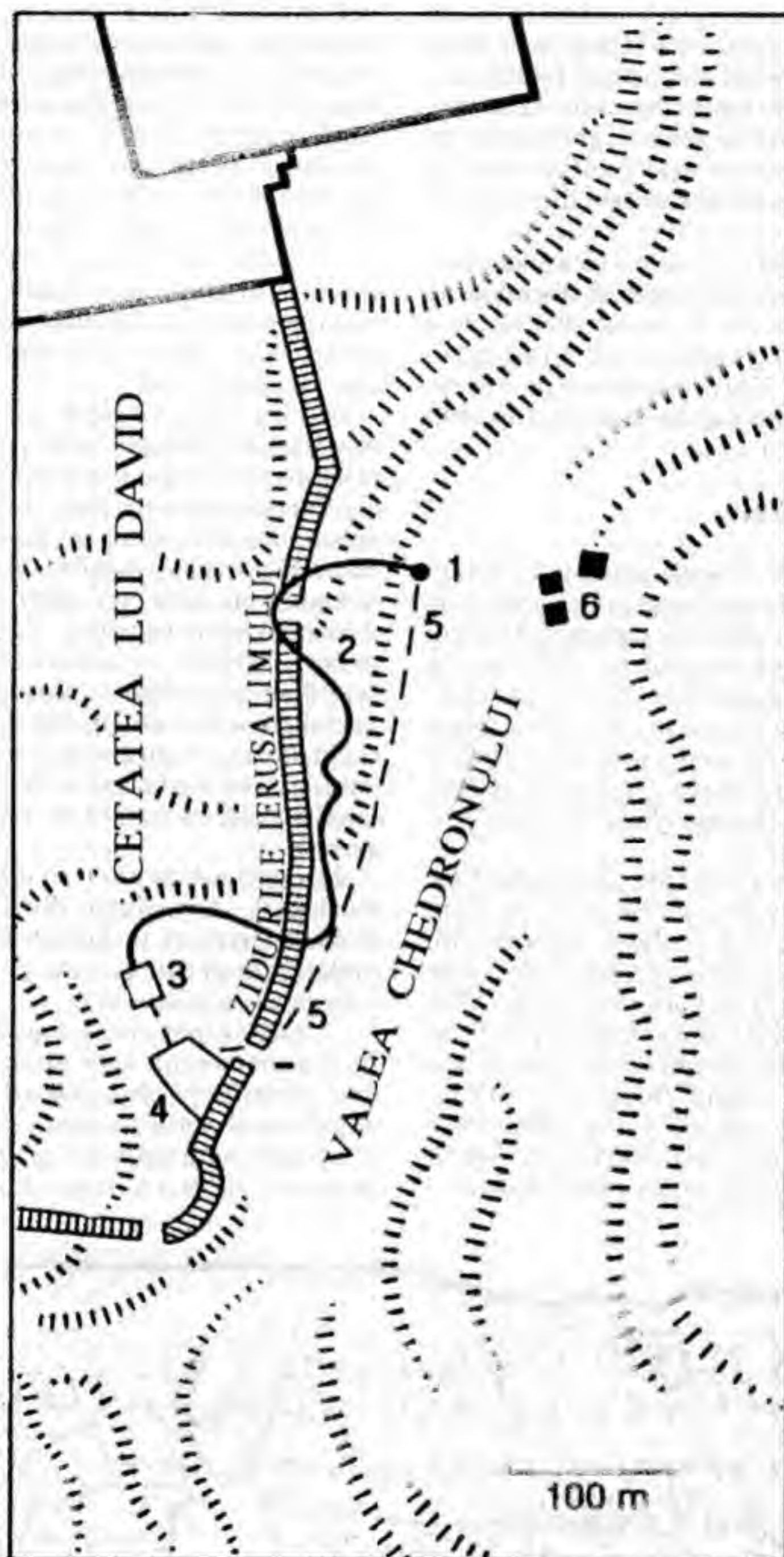
În anul 1880, un tânăr a pătruns în acest tunel, venind dinspre Siloe și a descoperit pe pereții apeductului o inscripție de 6 rânduri, într-o ebraică foarte pură. Ea datează de pe vremea lui Ahaz sau a lui Ezechia. Cum, pe o anumită porțiune, datorită eroziunii, primele 3 rânduri prezintă ștersături, este greu să determinăm unele caractere, dar sensul inscripției este evident: ea vizează lucrările de foraj și întâlnirea săpătorilor, la mijlocul tunelului. Vârful stâncii se afla la 100 de coți deasupra capetelor lor. Forma caracterelor inscripției dovedește că scribii iudei erau de multă vreme familiarizați cu scrisul pe papyrus sau pergament.

Inscripția de la Siloe se află în prezent la Muzeul de Arheologie din Istanbul, iar la Muzeul Luvru și la British Museum există mulaje ale acesteia. Iată și traducerea sa (câteva cuvinte lipsesc):

„...a fost săpat. A fost săpat astfel... topoare, fiecare lucrător spre tovarășul lui, și când mai rămăseseră de săpat vreo trei coți, s-a auzit vocea unui lucrător, care-l striga pe altul spre a-l atenționa că deviasese (?) spre dreapta. Când s-a terminat săparea tunelului,



Schița Inscripției de la Siloe. Textul relatează lucrările de geniu întreprinse de regele Ezechia.



1. Izvorul Ghihonului
2. Traseul apeductului
3. Piscina *de sus* (Birket Silwan)
4. Piscina *de jos* (Birket el-Hamra)
5. Traseul probabil al apeductului de suprafață (cel din Is. 8.6?)
6. Mormântul lui Șebna (V. Șebna).

săpătorii s-au întâlnit om la om, topor la topor, iar apa a curs pe o lungime de 1 200 de coși de la izvor la bazin. Înălțimea pietrei deasupra capetelor săpătorilor era de 100 de coși." (Cf. II Împ. 20.20; II Cr. 32.30).

Acest tunel a fost, ca să spunem așa, redescoperit de Edward Robinson, care l-a străbătut în anul 1838. Apoi, în anul 1867, Sir Charles Warren l-a străbătut din nou, petrecând 4 ore în apă. Pe alocuri, distanța dintre nivelul apei și plafonul tunelului era de numai 10 cm. A trebuit să se aștepte până la anul 1909 pentru ca M. Parker să-l curățe complet, așa încât astăzi turiștii să-l poată străbate de la un cap la altul. Ca urmare a acestor lucrări, pasajele din II Împ. 20.20 și II Cr. 32.20 ne-au devenit inteligibile.

Josephus situează piscina Siloe la marginea văii Tyropoeonului, în apropierea unei curbe pe care o face vechiul zid al cetății, la poalele colinei Ophel (Răzb. 5.4.1-2).

Turnul Siloamului, a cărui prăbușire este menționată în Lc. 13.4, se afla probabil pe creasta colinei Ophel, lângă Siloe. (V. *Ierusalim*, II, 2). (V. planșa-color de la finele volumului care înfățișează piscina Siloe).

SILONI, SILONIT. (V. *Șiloni*).

SILVAN, SILVANUS. (V. *Sila*).

SIMATIENI, SIMATTIL. (V. *Șimeatiți*).

SIMBOL, SIMBOLIC, SIMBOLISM. În viața cotidiană, noi îndeplinim zilnic două feluri de gesturi: gesturi eficace (care produc efectul așteptat) și gesturi simbolice. A apuca mâna unei persoane pentru a o ajuta să treacă printr-un loc periculos este un gest eficace, dar a strânge mâna cuiva reprezintă un gest simbolic.

Simbolismul este tot așa de vechi ca omeneirea: a mânca sau nu din pomul cunoștinței binelui și răului, a-și pune șorturi din frunze de smochin sau haine de piele (Gen. 3.7, 21), a aduce o ofrandă din roadele câmpului sau din întâii-născuți ai turmelor (Gen. 4.3-4), etc. Toate aceste acte au avut o semnificație specifică. Simbolismul s-a dezvoltat odată cu civilizația omenească.

Gesturi simbolice în Israel

Dumnezeu a folosit de la începutul lumii actul simbolic ca o metodă de instruire a copiilor Săi: în locul frunzelor de smochin pe care Adam și Eva le-au cusut pentru a-și ascunde goliciunea, El le-a pus la dispoziție

piele de animale. Trebuia ca ei să constate insuficiența oricărui mijloc omenească pentru ascunderea consecințelor păcatului. Trebuia ca Dumnezeu Însuși să intervină și niște animale nevinovate să fie sacrificate. Chiar în zorii istoriei omeneirii doctrina ispășirii păcatelor prin vărsare de sânge i-a fost transmisă omului printr-un act simbolic. Deoarece Cain a refuzat să asculte de această lege pe care Abel n-a ezitat s-o respecte, ofranda lui nu a fost agreată (Gen. 4.3-4).

De-a lungul întregii sale istorii, poporul lui Dumnezeu și-a exprimat sentimentele, aspirațiile și deciziile printr-o serie de gesturi simbolice: sfâșierea hainelor (Gen. 37.29, 34; 44.13; Num. 14.6-7), punerea unui sac pe coapse (Gen. 37.34; II Sam. 3.31; I Împ. 21.27), presărarea cu cenușă pe cap (II Sam. 13.19; Is. 58.5) sau șederea pe un morman de cenușă (Iov 2.8; Ier. 6.26; Ez. 27.30) constituiau diferite căi de exprimare a durerii și jalei. Bucuria era exteriorizată bătând din palme (II Împ. 11.12; Ps. 47.1; 98.8; Is. 55.12; Naum 3.19); mânia era exprimată prin scrâșnirea dinților (Ps. 35.16; 37.12; 112.10; Iov 16.9; Pl. 2.16), ura prin sculparea în față (Num. 12.14; Dt. 25.9). Pentru ca cineva să-și declare nevinovăția, se spăla pe mâini (Dt. 21.6; cf. Mt. 27.24); pentru a atesta realitatea unei afirmații, își ridica brațul (Gen. 14.22; Nem. 8.6).

Viața socială era punctată de o serie întreagă de gesturi simbolice care exprimau: acordul (II Împ. 10.15), încheierea unui legământ (Gen. 26.30-31; 31.54) sau ruperea relațiilor (Dt. 25.9; Rut 4.8). Pentru a marca încheierea unei tranzacții, cumpărătorul își arunca încălțăminte (Ps. 60.10; 108.10). Punerea cheii unei case pe umerii unui om semnifica intenția de a-i încredința administrarea gospodăriei sale (Is. 22.22; cf. Ap. 3.7). Aruncarea de către un bărbat a mantalei sale pe umerii unei femei indica dorința lui de a o proteja în cadrul căsătoriei, adică de a o lua de soție (Rut 3.9; Ez. 16.8).

Și viața religioasă a israeliților era marcată de numeroase gesturi simbolice: întinderea mâinilor cu palmele desfăcute însoțea adresarea unor cereri stăruitoare către Dumnezeu (Ex. 9.29, 33; I Împ. 8.22, 38, 54; Ps. 88.9); întinderea mâinilor spre cineva sau punerea lor pe capul lui era semnul binecuvântării (Gen. 48.14; II Împ. 13.16). Scoaterea încălțăminte din picioare era o dovadă a respectului (Ex. 3.5; 29.20; Lv. 8.23; Ios. 5.15).

Tot ce ținea de cultul Vechiului Legământ avea o semnificație simbolică. Cortul întâlnirii era, prin excelență, „*chipul și umbra*

lucrurilor cerești" (Evr. 8.5; cf. Col. 2.17), prin natura, dimensiunile, culorile și aranjamentul obiectelor: totul avea un limbaj care, abordând niște realități cerești, se adresa ochiului și minții (cf. Evr. 9.1-10).

Proorocii au îndeplinit numeroase acte simbolice pentru a da mai multă relevanță mesajului lor: Ahia și-a rupt mantaua în 12 bucăți pentru a-i da 10 dintre acestea lui Ieroboam (I Împ. 11.29-39). Elisei i-a cerut lui Iehu să tragă câteva săgeți prin fereastra deschisă (II Împ. 13.14-19). Isaia a mers gol și desculț pentru a prezice captivitatea lui Israel (Is. 20.1-6). Ieremia a ascuns un brâu în crăpătura unei stânci, la Eufrat (Ier. 13.1-7), a zdrobit un ulcior în fața bătrânilor poporului (19.1-3, 10), a cumpărat un ogor (32.1-15), a aruncat în apele Eufratului o carte legată de o piatră (51.59-64). Ezechiel a mimat asediul Ierusalimului pe care îl desenase pe o cărămidă (Ez. 4.1-3), a mâncat, cu rația, hrană coaptă prin arderea de excremente și a băut apă măsurată pentru a vesti acest asediu (4.9-17). Și-a ras capul și barba, risipind în vânt o parte din păr (5.1-4), a simulat plecarea în exil (12.1-10), a asamblat două bucăți de lemn (37.15-28; cf. Os. 1; Zah. 11).

Domnul Isus a reluat acest mod de exprimare, spălând picioarele apostolilor (Ioan 13), suflând asupra lor în seara învierii Sale (Ioan 20.22) și, mai ales, instituind sacramentele. (V. *Figură; Jertfă; Semn; Tipologie*).

SIMBRIE. (V. *Plată*).

SIMEA. (V. *Șimea*).

SIMEL. (V. *Șimej*).

SIMEIT. (V. *Șimeit*).

SIMEON = *care a fost ascultat; ascultare*.

1. *Al doilea fiu al lui Iacov și al Leii* (Gen. 29.33). Împreună cu fratele său Levi, i-a masacrat pe canaanii care locuiau la Sihem, pentru a răzbuna ultrajul comis contra Dinei, sora lor, de către un prinț al orașului (Gen. 34.24-31) (V. *Dina*). Când Iosif a trebuit să arunce în temniță, în Egipt, pe unul din fiii lui Iacov, drept garanție a întoarcerii fraților săi, el l-a pus în lanțuri pe Simeon (42.24). Pe patul de moarte, prezicând soarta lui Simeon, Iacov i-a reamintit măcelărirea bărbaților Sihemului și i-a înștiințat, pe el și pe Levi, că urmașii lor aveau să fie risipiți în Israel (49.5-7).

2. *Seminția lui Simeon*, descendenții acestui fiu al lui Iacov. Simeon a avut 6 fii: Iemuel (numit și Nemuel), Iamin, Ohad, Iachin (numit și Iarib), Tohar (sau Zerah) și Saul. Toți, cu excepția lui Ohad, au fondat clanuri (Gen. 46.10; Num. 26.12-14; I Cr. 4.24). La începutul peregrinărilor prin pustie, căpetenia simeoniților a fost Șelumiel, fiul lui Turișadai (Num. 1.6; 2.12; 7.36, 41; 10.19), iar mai târziu Samuel, fiul lui Amihud (34.20). La primul recensământ făcut în pustie, Simeon dispunea de 59 300 de războinici (1.23; 2.13), iar la al doilea de numai 22 200 (26.12-14). Reprezentantul acestei seminții în grupul iscoadelor trimise să exploreze țara Canaanului a fost Șafat, fiul lui Hori (13.5). Când Moise, în pragul morții sale, a binecuvântat semințiile israelite, el nu-l menționează pe Simeon (Dt. 33), omisiune datorată desigur regulilor poeziei ebraice care cereau, în această secțiune, totalul de 12, corespunzător numărului semințiilor. Pe de altă parte, omiterea seminției lui Simeon se explică prin faptul că aceasta trebuia să fie împrăștiată în Israel (Gen. 49.5-7). Iacov a pronunțat aceeași sancțiune contra lui Levi, dar atitudinea curajoasă a acestei seminții a reparat, într-o oarecare măsură, greșelile strămoșului său. Ascultarea de Dumnezeu a urmașilor lui Levi le-a asigurat un loc de onoare în mijlocul poporului Său. După moartea lui Moise, sem. lui Simeon nu a primit un teritoriu separat, ci o serie de posesiuni în mijlocul sem. lui Iuda. Deși nu au fost menționați într-un mod explicit, simeoniții nu au fost nicidecum excluși de la binecuvântările invocate asupra celorlalte seminții. Ei sunt incluși în binecuvântarea comună de la începutul și de la sfârșitul poemului lui Moise. Simeoniții s-au aflat printre semințiile care au stat la poalele muntelui Garizim pentru a binecuvânta poporul (Dt. 27.12). Când Iosua a procedat la Silo la partajul țării Canaanului, al doilea lot i-a revenit lui Simeon. Ac. sem. a primit orașe și sate la extremitatea sudică a Canaanului; moștenirea lui Simeon a fost luată din cea a lui Iuda (Ios. 19.1-9). Iuda și Simeon s-au aliat pentru a lupta contra canaanitilor (Jud. 1.1, 3, 17). Printre cetățile fiilor lui Simeon se numărau Beer-Șeba, Ticiagul și Horma (Ios. 19.1-9), la S de ținutul lui Iuda. Sub domnia lui Ezechia, simeoniții i-au dat spre nimicire pe urmașii lui Ham și pe maoniții din valea Gbedorului, iar 500 de simeoniți i-au masacrat pe amaleciții din muntele Seir. În ambele cazuri, învingătorii s-au stabilit pe teritoriul care le aparținuse învinșilor (I Cr. 4.24-43). Potrivit

opinieii unor comentatori, o bună parte din membrii acestei seminții ar fi dispărut în final. Totuși ea figurează în profeția lui Ezechiel despre viitoarea repartizare a Canaanului (Ez. 48.24, 25, 33), precum și în vedenia apocaliptică a celor 12 000 de simeoniți marcați cu pecetea divină (Ap. 7.7).

3. Un strămoș al lui Cristos; a trăit după David, dar înainte de Zorobabel (Lc. 3.30).

4. Fiul lui Harim, convins de Ezra să renunțe la străina cu care se căsătorise (Ezra 10.31).

5. Preot din fam. lui Ioarib și strămoș al Macabeilor (I Mac. 2.1).

6. Un om neprihănit și evlavios căruia Duhul Sfânt îi descoperise că nu avea să moară înainte de a-l fi văzut pe Cristosul Domnului. Sosind în Templu în momentul când Iosif și Maria veniseră cu Pruncul Isus, Simeon l-a recunoscut în El pe Mesia cel făgăduit și a mărturisit că acum putea să moară liniștit. Apoi, bătrânul Simeon a înștiințat-o pe Maria că avea să sufere mult din pricina destinului rezervat Fiului ei (Lc. 2.25-35).

7. Prooroc sau învățător al Bisericii din Antiohia, supranumit Niger (negru). Poate că era african de origine (F.A. 13.1).

SIMON, SHIMON, ȘIMON = cel ce aude, ascultă. Simon și Symeon sunt formele gr. ale ebr. *Chim'on*, Simeon.

1. Un bărbat înregistrat cu sem. lui Iuda (I Cr. 4.20).

2. Tatăl lui Iuda Iscarioteanul (Ioan 6.71). Și acest Simon purta epitetul de Iscariotean (13.26).

3. Simon Petru (Mt. 10.2) (V. *Petru*).

4. Simon Zilotul, unul dintre cei 12 apostoli (Lc. 6.15; F.A. 1.13) (V. *Cananit*).

5. Unul dintre frații Domnului (Mt. 13.55; Mc. 6.3) (V. *Frații Domnului*).

6. Un fariseu în casa căruia Domnul Isus a fost invitat să stea la masă. Cu acel prilej, o femeie păcătoasă din cetate l-a uns cu mir picioarele Mântuitorului (Lc. 7.36-50).

7. Un locuitor din Betania și proprietarul unei case în această localitate. El fusese lepros și probabil că Domnul Isus îl vindecase. Maria, sora lui Lazăr, l-a uns picioarele lui Isus cu un parfum foarte scump în timp ce Învățătorul ședea la masă în casa lui Simon (Mt. 26.6-13; Mc. 14.3-9; Ioan 12.1-8). Prezența lui Lazăr și a celor două surori ale sale, rolul jucat de ele în organizarea mesei, faptul că locuința lui Simon se afla în Betania, toate acestea lasă loc presupunerii că leprosul de altădată era rudă cu Lazăr și surorile sale, sau cel puțin

prieten de familie. Însă nu avem nici un motiv să credem că Simon era tatăl lor sau soțul Mariei. Nu cumva era soțul Martei? (V. *Marta*).

8. Tatăl lui Alexandru și al lui Ruf (Mt. 27.32); un om din Cirena. El a fost constrâns să ducă crucea lui Isus (Mt. 27.32).

9. Magician, numit în prezent Simon vrăjitorul. Artificiile făcute de el i-au fascinat într-o asemenea măsură pe samariteni, încât au ajuns să spună despre el: „*Acesta este puterea lui Dumnezeu, cea care se numește «mare»*”. Simon a primit Evanghelia de la Filip și a fost botezat. După ce a dorit să dobândească cu bani privilegiul de a acorda oricui Duhul Sfânt, prin punerea mâinilor, magicianul a suferit o muștrare foarte severă. Petru i-a reproșat lipsa curăției de inimă și încătușarea în lanțurile fărâdelegii, i-a recomandat să se pocăiască și să se roage personal Domnului pentru a fi iertat. Simon nu s-a împotrivit cuvintelor apostolului, dar l-a implorat să mijlocească pentru el înaintea Domnului (F.A. 8.9-24). Cu toate acestea, noi nu știm dacă el s-a mai pocăit. De numele său se leagă termenul *simonie*, adică trafic de lucruri sfinte în scop personal. Tradiția oferă numeroase detalii despre cariera sa ulterioară, însă ele sunt, desigur, legendare. Acestui Simon i se pune la socoteală faptul de a fi contribuit la suscitarea ereziei gnostice.

10. Un tăbăcar din Iaf. Petru a locuit câțva timp la el (F.A. 9.43; 10.6, 17. 32).

SIMPLITATE, SIMPLU, CURĂȚIE DE INIMĂ. (În gr.: *aphelotēs* = simplitate, curăție, F.A. 2.46; II Cor. 11.3; *haplaus* = simplu, sănătos, Mt. 6.22; Lc. 11.34; *akeraios* = simplu, inocent, pur, Mt. 10.16).

În Sf. Scriptură, cuv. *simplu* este folosit atât în sens pozitiv, cât și negativ:

1. El caracterizează o persoană fără pretenții sau nefățarnică, sinceră (II Sam. 15.11; F.A. 2.46). Termenul respectiv indică nevinoviația, starea sufletească a celui ce acționează fără prejudecăți (II Sam. 15.11; I Cr. 29.17) și fără gânduri ascunse, curăția de inimă și sinceritatea exprimării (Mt. 6.22; Lc. 11.34). Etimologia cuvântului (de la *simplex* = cu un singur pliu) corespunde sensului biblic al termenului. Opusul a ceea ce este simplu, din acest punct de vedere, este *omul dublu* (*dipsychos*), nehotărât, cu inima împărțită (Iac. 1.8; 4.8). În Mt. 10.16, Domnul Isus le recomandă ucenicilor să fie simpli ca niște porumbei, iar în II Cor. 11.3, Pavel le recomandă creștinilor să trăiască în simplitate față de Cristos.

2. În sens negativ, cuv. *simplu* indică lipsa bunului simț sau a înțelepciunii, prostia, ignoranța, nebunia (Ps. 116.6; 119.130; Pv. 1.4; 14.15, 18).

SIMRI. (V. *Šimri*).

SIN

1. Pustie pe care au străbătut-o israeliții, mergând de la Elim și Marea Roșie la Refidim și Muntele Sinai (Ex. 16.1; 17.1; Num. 33.11-12). Ar putea fi vorba de Debbet er-Ramleh, o regiune nisipoasă din interiorul peninsulei, la poalele lui Djebel et-Tih. O altă ipoteză vizează câmpia deșertică el-Markhah, pe coasta mării. Dacă această presupunere corespunde realității, atunci israeliții, părăsind această câmpie, au călătorit de-a lungul coastei, apoi au înaintat prin wadi Fairan, după care s-au întors spre interiorul țării.

2. Cetate întărită a Egiptului (Ez. 30.15-16). La v. 15, autorii Septuagintei au citit Sais, însă aceasta nu a fost niciodată o fortăreață importantă. Vulgata a redat numele prin Pelusa: cheie a Egiptului și puternic fortificată, această așezare trebuia să fie cucerită mai întâi de către o armată care ar fi intenționat să cucerească Egiptul venind din NE. La v. 16, Septuaginta are Syene, care corespunde Assuanului din zilele noastre, lângă prima cataractă. Cetățile egiptene din v. 16-18 sunt enumerate de la S la N, ceea ce ar putea confirma identificarea sa cu Siena.

SINAGOGĂ. (În gr. *synagoge* = adunare, loc de strângere laolaltă). Edificiu destinat îndeosebi ascultării Legii mozaice, dar care servea, de asemenea, ca tribunal și școală. Înainte de exilul babilonian, cultul mozaic, sub forma sa cea mai elevată, nu se celebra decât în Templul din Ierusalim, dar lectura publică a Scripturilor se făcea și în alte locuri (Ier. 36.6, 10, 12-15), astfel că oamenii se puteau aduna oriunde în jurul profeților pentru a asculta învățăturile lor (II Împ. 4.38). Deportarea israeliților în Babilon a întrerupt celebrarea cultului la Ierusalim, împrejurare care a determinat, probabil, apariția primelor sinagogi. Credincioșii se adunau acolo nu ca să aducă jertfe, ci pentru studierea Scripturilor și rugăciune. Cuv. *sinagogă* nu apare în V.T., însă în Ps. 74.8 este vorba de distrugerea sanctuarului și a *tuturor locurilor sfinte* (Sinod. în fr., și GBV, în rom., au: *toate locurile de adunare ale lui Dumnezeu* sau: unde se adună poporul lui Dumnezeu; Segond și

Cornilescu au tradus prin: *toate locurile sfinte*. Cf. și alte traduceri. N. Ed.). În sec. I d.Cr., dimpotrivă, existau sinagogi pretutindeni unde trăiau evrei. Până și cele mai mici comunități israelite din orașe mai puțin importante, în afara Palestinei, aveau sinagogi. De ex., Salamina, în insula Cipru (F.A. 13.5), Antiohia Pisidiei (v. 14), Iconia (14.1), Bereea (17.10). În orașe mari ca Ierusalim (6.9), Alexandria ș.a. numărul sinagogilor era uneori destul de ridicat. Aceste comunități se bucurau de o largă autonomie – sinagogii revenindu-i rolul de a administra viața religioasă și civilă a membrilor săi – însă, totuși, se supuneau legislației țării (Ant. 19.5.3). Un sfat al bătrânilor conducea sinagoga și asociația religioasă pe care o reprezenta ea (Lc. 7.3-5).

Prezidarea cultului, păstrarea ordinii, soluționarea problemelor de interes material reveneau mai multor persoane, dintre care menționăm:

1. Fruntașul (conducătorul) sinagogii (F.A. 18.8). Unele sinagogi aveau mai mulți conducători (fruntași) (Mc. 5.22). Mai-marele sinagogii prezida serviciul religios, autoriza sau desemna pe cei ce urmau să se roage, să citească din Sf. Scriptură, să dea îndemnuri (F.A. 13.15); el veghea la respectarea prescripțiilor evreiești (Lc. 13.14). Serviciile religioase nu erau asigurate de slujitori permanenți, ci de persoane particulare calificate pentru aceasta. Isus a citit din Sf. Scriptură în sinagoga din Nazaret (Lc. 4.16) și deseori i-a învățat pe oameni în aceste locuri de întrunire (Mt. 4.23). În Antiohia Pisidiei, fruntașii sinagogii i-au invitat pe Pavel și Barnaba să adreseze credincioșilor un cuvânt de îndemnare (F.A. 13.15).

2. Unul sau mai mulți îngrijitori se ocupau de chestiunile spirituale. Aceștia îi aduceau cititorului sulul sacru, iar după lectură, îl puneau la locul lui (Lc. 4.20). Ei aplicau pedeapsa corporală pe care sfatul bătrânilor trebuia s-o dicteze uneori contra unora dintre membrii congregației.

3. Existau apoi *distribuitorii* de milostenii (cf. Mt. 6.2).

4. Numeroși bărbați (zece sau, dacă era posibil, și mai mulți) care dispuneau de timp liber și mijloacele necesare aveau sarcina să asiste la fiecare întrunire a sinagogii. Credincioșii se adunau în fiecare zi de sabbat pentru serviciul de cult (F.A. 15.21), precum și în a doua și a cincea zi a săptămânii, pentru a auzi citirea și explicarea unei părți din Lege. În cadrul slujbei de sabbat, un membru al

congregației era însărcinat să recite rugăciunile. Lectura următoarelor texte: Dt. 6.4-9; 11.13-21; Num. 15.37-41 și recitarea integrală, uneori parțială, a celor 18 rugăciuni și binecuvântări, reprezentau cea mai însemnată parte a serviciului sinagogal. Ascultătorii stăteau în picioare în timpul rugăciunii (Mt. 6.5; Mc. 11.25) și la sfârșit rosteau în cor cuvântul *amin*. Numeroși membri ai congregației citeau unul după altul un scurt pasaj din Legea lui Moise (F.A. 15.21). Rugăciuni de mulțumire erau rostite înainte și după această lectură. Apoi, cel ce recitase la început rugăciunile citea un fragment din Prooroci. Aceeași persoană sau o alta dezvoltă pasajul care tocmai fusese citit și extrăgea din el câteva sfaturi practice (Lc. 4.16-22; F.A. 13.15). Serviciul se termina printr-un cuvânt de binecuvântare rostit de către un preot, dacă o asemenea persoană se afla în sală. Apoi, adunarea pronunța ultimul *amin*.

Evreii numeau sinagogile *case de adunare*. Ruinele multor sinagogi pot fi văzute în Galileea: la Tell Hum, amplasamentul vechiului Capernaum; la Irbid, la Kefr Bir'im, la Nebartim și în multe alte localități, în special în Galileea, dar și în Iudeea. Aceste clădiri, de formă dreptunghiulară, erau orientate de la S la N. Fațada sudică prezenta o ușă mare, flancată de altele două mai mici; 4 șiruri de stâlpi despărteau interiorul în 5 naosuri. Sinagoga din Capernaum era prevăzută cu niște capiteli în stil corintic. La Irbid, stilul coloanelor era jumătate corintic, jumătate ionic. Lintourile porticurilor erau deseori ornate cu foi de viță sau ciorchini de struguri. La Nebartim, un motiv sculptat reprezintă sfeșnicul cu 7 brațe, însoțit de o inscripție. La Kefr Bir'im, poate fi identificat conturul mielului pascal. La Capernaum se văd mielul și vasul cu mană. În anul 1934, săpăturile arheologice au condus la descoperirea sinagogii de la Dura Europus, pe malul drept al Eufratului, pe drumul care duce de la Alep la Bagdad. Data pe care o indică una dintre inscripții este anul 245 d.Cr. Sinagoga respectivă dispune de diferite fresce remarcabile, ilustrând scene biblice. Se poate vedea în aceasta una din sursele de inspirație ale artei creștine primitive.

Mobilierul sinagogilor

consta în: pupitrul cititorului; un cușor sau un dulap înzidit, destinat păstrării sulturilor sacre; numeroase scaune, rezervate persoanelor în vârstă și bogaților (Mt. 23.6; Iac. 2.2-3). Locurile de onoare se găseau lângă dulapul care adăpostea sulturile Scripturilor, în fața

adunării alcătuite din bărbați și femei care stăteau separat. Pedepsele dictate de fruntașii sinagogii erau aplicate în interiorul clădirii, poate într-o cameră specială (Mt. 10.17; F.A. 22.19).

A fost numită *Marea Sinagogă* un consiliu alcătuit din 120 membri, care ar fi fost organizat de Neemia, pe la anul 410 î.Cr. (Meghilot 17.18). Conducătorul consiliului respectiv era Ezra. Profeții au transmis Legea lui Moise acestei Mari Sinagogi (Pirke Aboth 1.1). Simon cel Drept, mort pe la anul 275 î.Cr., a fost unul dintre ultimii săi membri. Sinedriul a înlocuit acest consiliu (Aboth 10.1). Cu prilejul întoarcerii din captivitate, sinedriul a reorganizat serviciile cultice și a adunat cărțile canonice. Așa susține tradiția evreiască. Dar nici apocrifele, nici Josephus, nici Philon nu menționează Marea Sinagogă; Sf. Scriptură nici atât. De aceea, existența ei a fost contestată. Totuși tradiția respectivă n-ar trebui să fie respinsă integral. Probabil că Marea Sinagogă a fost o adunare a scribilor care decideau în chestiuni de ordin teologic. S-ar putea ca, în cursul existenței sale, care a durat ceva mai bine de un secol și jumătate, numărul total al celor mai eminenți membri ai săi să fi atins cifra de 120 de persoane. Cărturarii cei mai de seamă, de la Ezra până la Simon cel Drept, au făcut parte din acest Consiliu.

SINAI. Munte numit și Horeb. Israelii au ajuns acolo în luna a 3-a de la plecarea lor din Egipt, după ce au trecut de Mara, Elim și au călătorit de-a lungul coastei Mării Roșii (Ex. 19.1). Distanța dintre Horeb și Cades-Barnea, trecând prin Muntele Seir, putea fi parcursă în 11 zile (Dt. 1.2). La poalele Sinaiului, se întindea o regiune deșertică unde poporul și-a instalat corturile (Ex. 19.2). Israelii ar fi putut atinge cu ușurință muntele Sinai (v. 12), al cărui vârf se vedea din tabără (v. 16, 18, 20). Decalogul a fost promulgat pe acest munte, iar la poalele sale a fost ratificat legământul pe baza căruia Israel devenea o națiune al cărei Împărat trebuia să fie Domnul Însuși (20.1 - 24.8). Biblia afirmă, în mod repetat (Ex. 24.12; 31.18; 34.2; Lv. 1.1; 16.1; 25.1; 26.46; 27.34; Num. 1.1; 9.1), că toată legislația care figurează de la Ex. 20.1 și până la Num. 10 a fost decretată pe Sinai sau la poalele acestui munte. Singura mențiune biblică ulterioară vizând o persoană care s-a suit pe acest munte îl vizează pe Ilie când profetul fugea să scape de furia Izabelei (I Împ. 19.8).

După unii comentatori, Muntele Sinai s-ar afla în regiunea accidentată a Seirului, dar opinia care prevalează îl pune în numărul piscurilor muntoase din peninsula sinaitică. O tradiție care datează de pe vremea lui Eusebiu asimilează acest vârf cu muntele Serbal de pe Wadi Feiran. O altă opinie tradițională, apărută în epoca lui Justinian, îl situează la Djebel Musa, însă amândouă aceste teorii sunt discutabile. Serbalul este cel mai important dintre cele două piscuri. Vizibil de la o mare depărtare, el se ridică solitar, maiestuos, atingând înălțimea de 2 050 m, dar la poalele sale nu se află nici un deșert care să corespundă pustiei sinaitice menționate în Biblie. Djebel Musa aparține unei creste de granit care măsoară cca 3 km de la NV la SE. Creasta prezintă două vârfuri: Ras es-Sufsâfeh (piscul sălcilor), în marginea de N, măsoară peste 2 000 m; Djebel Musa, Sinaiul tradițional, aflat la extremitatea sudică, atinge 2 314 m. Unii savanți, cum ar fi *Tischendorf*, au considerat platoul din partea de sus a uedului es-Sadad, aproximativ la E de Djebel Musa, ca fiind locul unde și-au instalat tabăra copiii lui Israel. Dar acest spațiu este prea restrâns ca să fi putut cuprinde un popor atât de numeros. Partea inferioară a pîscului Ras es-Sufsâfeh, spre NV, este un perete abrupt, la poalele căruia se întinde câmpia er-Râha cu o suprafață de aproape 3 km². Câmpia aceasta, situată în apropierea văilor es-Sheikh și es-Deir, se pretează perfect instalării unei tabere de mărimea celei evreiești. În definitiv, dată fiind descrierea biblică, este inutil să încercăm a ști dacă Legea a fost promulgată de pe vârful muntelui Ras es-Sufsâfeh sau a lui Djebel Musa și a căuta să determinăm care din cele două piscuri a fost numit *muntele lui Dumnezeu*. (V. *Horeb; Harta Exodului* și planșă-color *Pustiul Sinai* de la finele volumului).

Mănăstirea Sf. Ecaterina, pension al călugărilor greci, se află pe versantul răsăritean al muntelui, la poalele lui Djebel Musa, în uedul ed-Deir, la 1 528 m deasupra nivelului mării. Mănăstirea, înconjurată de un zid de granit, seamănă cu o fortăreață. Se susține că împăratul Justinian ar fi ridicat acest zid, în anul 527 d.Cr., de jur-împrejurul unui donjon edificat, cu mult timp înainte, de Elena, mama lui Constantin. Însă această atribuire este eronată, ea datorându-se probabil faptului că Justinian a construit o fortificație unde a instalat un corp de pază destinat protejării călugărilor din regiune. Mănăstirea poartă numele Sf. Ecaterina, în memoria creștinei

care a fost trasă pe roată, apoi decapitată la Alexandria, în anul 307 d.Cr. Călugării pretind că niște îngeri ar fi transportat corpul ei de la Alexandria pe vârful muntelui Djebel Katherin, la 3,5 km SV de Djebel Musa. Capul și o mână a Ecaterinei s-ar afla într-un sarcofag de marmoră, în capela mănăstirii, care a fost de mai multe ori demolată și reconstruită. Edificiul include Biserica Transfigurării, o bazilică de la începutul erei creștine, dispunând de mozaicuri din sec. VII și VIII. Probabil că partea cea mai veche este capela rugului aprins, în fundul absidei. Se crede că această capelă a fost clădită pe locul unde a văzut Moise rugul aprins. Smochini, portocali, măslini, migdali, caiși, meri și câțiva chiparoși foarte înalți pot fi văzuți în livada mănăstirii. Biblioteca, de o valoare uriașă, dispune de numeroase manuscrise biblice, îndeosebi în greacă și arabă, câteva în siriacă și etiopiană, ș.a. În biblioteca aceasta a găsit Tischendorf în anii 1844 și 1859 Codexul Sinaiticus, care datează din jurul anului 400 d.Cr. În anul 1892, Mrs. Lewis a descoperit în același loc un manuscris conținând Evangheliile în vechea siriacă. (V. *Versiuni* I, 1; II, 1).

În vederea identificării muntelui Horeb, în peninsula Sinai, au fost avansate și alte supoziții. Astfel, bazându-se pe numele arabe ale unor puncte care, în opinia lui, ar corespunde locurilor menționate în Biblie (Mara, Elim, Refidim), profesorul israelian Medashe Har-El a sugerat muntele Sinn Bishr. Dar acest munte se află, față de locul pe unde au traversat israeliții Marea Roșie (sau Marea Trestilor), la o distanță care ar putea fi străbătută în numai 3 zile. Or, potrivit relatării biblice, israeliții au călătorit 3 luni înainte de a ajunge la muntele Horeb.

Emmanuel Anati, un arheolog italian, optează mai degrabă pentru muntele Karkom, iar aceasta din rațiuni arheologice. La poalele acestui munte, Anati a descoperit vestigiile a 12 stele (monumente) (cf. Ex. 24.4), iar pe creasta lui, vestigiile unui sanctuar comparabil cu „*chipul... arătat pe munte*”, menționat în Evr. 8.5. Totuși, data propusă pentru aceste vestigii – aprox. cu vreo 2 000 de ani î.Cr. – nu corespunde datei Exodului, nici cronologiei lungi, nici celei scurte. (V. *Exod - Data*).

SINCER, SINCERITATE. Se știe că ac. cuv. provin din lb. lat.: *sine cera* = fără ceară, aluzie la ceara pe care negustorii fără scrupule o turnau în fisurile plăcilor de marmoră, pentru

a le masca. *Sine cera* garanta calitatea produsului (este ca și cum am spune noi: „fără colorant”). Numeroși termeni gr. conțin această idee: *alethine* = veritabil; *anypokrites* = fără ipocrizie, nefățarnic; *eilikrimeis* = pur, sincer. Pe plan moral, sincer înseamnă franc, loial, autentic. Biblia vorbește despre oameni sinceri (cinstiți, GBV; de treabă, Cornilescu. N. Ed.) (Gen. 42.11, 19, 31, 33-34; Ps. 145.18), despre o inimă sinceră, curată (II Împ. 10.15; I Cr. 12.38; Ps. 119.80), despre sentimente sincere, curate (Iov 36.4), despre o dragoste curată, sinceră (Os. 14.4; Evr. 10.22; I Pet. 1.22). N.T. face apel la o credință sinceră, deplină în Domnul Isus Cristos: crescând în cunoștință și sensibilitate, credincioșii vor fi niște oameni tot mai sinceri (în gr.: *hagnōs*) și fără prihană în ziua venirii Domnului (Fil. 1.10). În I Cor. 5.8, ap. Pavel cere din partea creștinilor o credință asemănătoare cu *pâinile sincerității* [lit.: *limpezimii*, cf. gr. *eilikrineia*] (Cornilescu și GBV: *azimile curăției*; NT al CLV: *azimile sincerității*. N. Ed.) și ale adevărului.

SINEAR. (V. *Șinear*).

SINEDRIU, SANHEDRIN, SOBOR. (În Talmudul ebr.: *sanhedrin*, derivat din cuv. gr.: *synédhrion*). Consiliul sau Tribunalul Suprem evreiesc, cea mai înaltă autoritate israeliană. Persii le-au acordat iudeilor dreptul de a-și soluționa singuri propriile litigii (Ezra 7.25-26; 10.14). Căderea Imperiului Persan nu a condus la abolirea acestui privilegiu. Inițial, a existat un consiliu de conducere numit *gerousia*, senat (Ant. 12.3.3), un fel de adunare națională sau parlament (I Mac. 12.6), alcătuită din bătrânii poporului (cf. 14.20). Acest consiliu reprezenta națiunea evreiască (12.3). Membrii lui s-au asociat cu Ionathan, mare preot și ofițer superior, pentru a încheia o alianță ofensivă cu spartanii. Ionathan a convocat bătrânii spre a discuta despre construirea de fortărețe în Iudeea și înălțarea zidurilor Ierusalimului (35; cf. 13.36; 14.20, 28, 47). Pe când era Gabinus proconsul al Siriei (57-55 î.Cr.), Iudeea a fost împărțită în 5 ținuturi, fiecare dintre acestea fiind condus de un *synedhrion* sau *synodos*, care înseamnă consiliu sau sinedriu (Ant. 14.5.4; Răzb. 1.8.5). De atunci, cea mai înaltă autoritate din Ierusalim s-a numit *synedhrion*, însă acesta nu a eliminat *gerousia* sau senatul. Totuși, acest aranjament nu a dăinuit multă vreme. În anul 47 î.Cr., Cezar a extins din nou jurisdicția sanhedrinului din Ierusalim asupra întregii Iudei (cf. Ant. 14.9.3-5; Răzb. 1.10.7).

La începutul domniei sale, Irod cel Mare a condamnat la moarte 45 de membri ai sinedriului (Ant. 14.9.4; 15.1.2), dar nu a suprimat acest consiliu (15.6.2). Sub mandatul procuratorilor romani, între anii 6-66 d.Cr., sinedriul dispunea de puteri largite. Potrivit surselor evreiești, această adunare era compusă din 71 de membri (cf. simulacrul de sinedriu, Răzb. 4.5.4). Numai israeliții care aveau o ascendență incontestabilă puteau fi aleși ca membri ai soborului. Probabil că stabilirea cifrei de 70 tindea să reproducă numărul bătrânilor desemnați să colaboreze cu Moise. Al 71-lea membru era marele preot, care deținea funcția de președinte. Sanhedrinul avea drept de viață și de moarte asupra israeliților (Ant. 14.9.3-4; Mt. 26.3, 57, 59; F.A. 4.5, 6, 15; 5.21, 27, 34, 41; 6.12, 15; 7.1; 23.1-2), dar se pare că în epoca romană sentința capitală nu putea fi executată fără asentimentul autorităților romane. Sinedriul se ocupa de soluționarea problemelor de ordin administrativ și juridic, în măsura în care acestea nu erau de resortul procuratorului și al subordonaților săi (cf. F.A. 22.30). Sub mandatul lui Florus, dregătorii și consilierii se deplasau personal în provincie pentru colectarea impozitelor (Răzb. 2.17.1). Sanhedrinul avea o poliție proprie și dreptul de a opera arestări (Mt. 26.47; Mc. 14.43). Isus a fost judecat de sinedriu (Mt. 26.59; Mc. 14.55; 15.1; Lc. 22.66; Ioan 11.47). Petru, Ioan și ceilalți apostoli au fost citați să se prezinte în fața soborului (F.A. 4.5-6, 15; 5.21, 27, 34, 41). Ștefan a fost adus înaintea sinedriului (F.A. 6.12); de asemenea și Pavel (22.30; 23.15; 24.20). În momentul distrugerii Ierusalimului, sinedriul și-a încetat existența.

Membrii sinedriului

Erau marii preoți (aflați încă în funcție sau pensionați, precum și membrii familiilor lor privilegiate), bătrâni (conducători ai semințiilor lui Israel, ai caselor patriarhale, ai cetelor preoțești), cărturari (asesori juridici sau învățători ai Legii), farisei și saducheii (F.A. 4.1 și urm.; 5.17, 34; 23.5-6). Soborul avea ușieri (aprozi) (Ioan 18.22) și slujitori proprii (Mc. 14.65).

După toate probabilitățile, sinedriul se întrunea în clădirea numită *Casa Consiliului*, amplasată la V de Templu, lângă gimnaziu (Răzb. 5.4.2). Cel puțin așa afirmă Josephus când vorbește despre ultimii ani de existență ai statului evreiesc. Potrivit cu cele relatate de Mishna, inițial întrunirile sinedriului se desfășurau într-una din sălile care dădeau spre

curtea interioară a Templului. În caz de urgență, lucrările consiliului se desfășurau în casa marelui preot (Mt. 26.3, 57; Mc. 14.53).

SINGURUL FIU.

În Vechiul Testament

Întrebuințarea cuv. ebr. *yaHid* (lit.: *singurul*) sugerează o profundă afecțiune între un părinte și unicul său copil (Ier. 6.26; Am. 8.10; Zah. 12.10), de ex. dragostea care îl lega pe Avraam de Isaac (Gen. 22.2).

În Noul Testament

Cuv. *monogenēs* (lit.: *singurul născut*), redat, în rom., prin singurul fiu sau singurul copil, se aplică fiului văduvei din Nain (Lc. 7.12), fiicei lui Iair (8.42), unui băiat posedat de demoni (9.38) și lui Isaac (Evr. 11.17). În scrierile lui Ioan, ac. cuv. se referă de 5 ori la Isus Cristos, indicându-L ca Singurul Fiu al lui Dumnezeu (Ioan 1.14, 18; 3.16, 18; 1 Ioan 4.9). În Ioan 1.14, *monogenēs* îl desemnează pe Isus Cristos ca unicul reprezentant al ființei și naturii lui Dumnezeu, iar în 1.18 evocă unirea eternă dintre Dumnezeu-Fiul și Dumnezeu-Tatăl, precum și profunda lor afecțiune reciprocă. Această afirmație implică deci preexistența lui Cristos și intimitatea relației afective dintre primele două Persoane ale Sf. Treimi, însă nu conține nici o aluzie la un anumit moment, anterior facerii lumii, când ar fi fost *zămislit* Fiul. Fiind de aceeași natură divină cu Tatăl, Fiul este veșnic. Primele Sinoade ecumenice au întrebuințat termenul de *consubstanțialitate*, pentru a spune că Isus este din aceeași substanță cu Tatăl, că este tot ceea ce Dumnezeu este și că este Singurul în acest sens.

SINIM, ȚARA SINIȚILOR. Un ținut și locuitorii săi care ilustrează promisiunea potrivit căreia convertiții proveniți dintre păgâni și evreii din diasporă vor fi strânși de la marginile pământului. „*Iată-i că vin de departe, unii de la miazănoapte și de la apus, alții din țara Sinim.*” (Is. 49.12). Faptul că Sinimul este menționat după regiunile nordice și vestice, ne îndreptățește să căutăm această regiune în S sau în E. Aceste cuvinte ale profetului, indiferent unde se afla el când le-a rostit, nu se pot referi nicidecum la siniții din Fenicia (Gen. 10.17), vecini cu Israel și fără importanță pentru a fi luați ca reper. Din același motiv, nu poate fi vorba de locuitorii Sienei (Pelusa; cf. Sin din Ez. 30.15-16), pentru că această cetate aflată în centrul lumii locuite

pe atunci, era despărțită de marginile pământului cel puțin de Etiopia și Libia.

Teoriile principale:

1. Numele de Sinim a fost ales pentru a desemna țările situate la S de Palestina, căci în direcția aceasta se afla cetatea Sin (Pelusa, Siena), pustia Sin (Ex. 16.1) și Muntele Sinai. Dar această regiune, atât de apropiată Palestinei, nu putea fi nicidecum asimilată cu țările cele mai îndepărtate. Seba și Cuș, ținuturile orientale cele mai îndepărtate, se întindeau cu mult dincolo de regiunea luată drept țara siniților. Argument în favoarea Sienei: o colonie militară evreiască a existat la Elefantina și Siena, începând din sec. VI și până în jurul anului 400 î.Cr., având sarcina de a apăra frontiera sudică a Egiptului.

2. Siniții ar fi fost un popor numit Shinas, care locuia din vremuri îndepărtate, la poalele munților Cușului, în India.

3. Sinim s-ar putea raporta la Elam; într-adevăr, în akkad. veche, Elamului i se zicea Sinim (țara de sus).

4. O opinie foarte răspândită îi asimilează pe siniți cu chinezii. Profetul nu spune că erau deja israeliți stabiliți în China (dacă am presupune că aceste cuvinte ale sale nu se referă decât la o întoarcere din deportare a copiilor lui Israel). Totuși s-ar putea să fi existat evrei în China la data respectivă, pentru că prezența lor în această țară este deja semnalată în sec. III î.Cr. și nu se știe cu câte veacuri înainte au început evreii să se ducă în China. Textul lui Isaia se referă la israeliții risipiți și la o împrăștiere viitoare, de o mai mare anvergură (Is. 11.11). Domnul îi va strânge pe copiii lui Israel din cele 4 puncte cardinale (v. 12). Niște documente chinezești atestă că, începând din sec. XII î.Cr., niște negustori chinezi au vizitat anumite țări străine și că mai târziu, prin sec. X, o seamă de comercianți străini au intrat în China. Probabil că China și India întrețineau relații comerciale directe și aveau, cel puțin în mod indirect, legături cu țările situate mai spre vest.

SINIȚI. Un trib canaanit, citat între archiți și arvadiți (Gen. 10.17). Hieronymus menționează cetatea Sini, amplasată la poalele muntelui Liban, nu departe de Arka, în Fenicia, iar Strabon vorbește despre fortăreața libaneză din Sina.

SIN-MAGHIR. (V. *Samgar-Nebu*).

SINOPSĂ. (V. *Synopsă*).

SINOPTICĂ. (V. *Synopsă*).

SINTICHIA, SYNTYCHIA. Nume gr., care înseamnă: *cea care are șansa, cea plină de succes*. O membră a Bisericii din Filipi. Ap. Pavel îi adresează un cuvânt de îndemnare (Fil. 4.2).

SINUCIDERE. Acțiune voluntară constând în a-și cauza cineva moartea pentru a scăpa de niște condiții de viață considerate insuportabile. Biblia condamnă sever omorul sub orice formă, omul fiind creat după chipul și asemănarea lui Dumnezeu (Gen. 9.6). Creatorul este stăpânul vieții și nimeni în afară de El nu are dreptul s-o suprimă. Sf. Scriptură relatează 6 cazuri când oamenii și-au pus de bunăvoie capăt zilelor. Astfel, Abimelec, grav rănit, i-a cerut tânărului care-i purta armele, să-l străpungă cu sabia pentru a-și salva onoarea (Jud. 9.54). Saul, și el grav rănit, se pare că i-a adresat o cerere asemănătoare scutierului său pentru a scăpa de torturile la care l-ar fi supus filistenii; fiind refuzat, se aruncă el însuși în sabia sa și moare (I Sam. 31.4). Văzând că regele murise, scutierul se sinucide în același mod (I Sam. 31.5). Ahitofel, decepționat de faptul că împăratul nu a ținut seama de sfatul său, s-a spânzurat (II Sam. 17.23). Zimri, confruntat cu o iminentă derută militară, se retrage în palatul său, îl incendiază și moare ars de viu (I Împ. 16.18). Iuda, cuprins de remușcări ca urmare a trădării și condamnării la moarte a lui Isus, se spânzură (Mt. 27.3-5). Cu excepția scutierului lui Saul, despre care nu știm mai nimic, nici unul din acești oameni nu a umblat pe căile Domnului: Abimelec, un uzurpator crud și sângeros, care și-a omorât proprii săi frați; Saul, un rege infidel, lepădat de Dumnezeu însuși; Ahitofel, un trădător care s-a raliat complotului îndreptat contra lui David; Zimri, un uzurpator și un ucigaș; Iuda, trădătorul Domnului. Iată, deci, un tablou deloc atrăgător.

Și dacă niște oameni necredincioși au recurs la sinucidere pentru a scăpa de niște situații considerate de ei disperate, 4 oameni ai lui Dumnezeu, doborâți de descurajare, și-au exprimat dorința să moară, desigur, numai că în loc să treacă la fapte, Moise, Ilie, Iov și Iona, s-au încredințat în mâinile lui Dumnezeu, Creatorul suveran și Domnul vieții (Num. 11.13-15; I Împ. 19.4; Iov 3.11; 7.15-16; Iona 4.3). Ce contrast izbitor! Cât privește pe Samson, un judecător iresponsabil și imoral, cazul lui este mai puțin clar (Jud. 16.28-30): a urmărit el numai moartea vrăjmașilor săi sau

a dorit el însuși să-și pună capăt zilelor? Temnicerul păgân din Filipi a fost împiedicat în tentativa sa de a se sinucide; peste câteva momente, el avea să se întoarcă la Dumnezeu, dobândind și viața veșnică (F.A. 16.27)!

D. A.

SION. [În ebr.: *Tion* (tsiyyon)].

1. Una din colinele pe care a fost clădit Ierusalimul. Numele de Sion (Zi'un) figurează pentru prima dată în V.T. în legătură cu o fortăreață ieboșită, situată pe acest munte. David a acaparat această citadelă și a numit-o „cetatea lui David” (II Sam. 5.7; I Cr. 11.5). Ulterior, regele a adus acolo chivotul Domnului. Din acel moment, colina a fost privită ca un loc sfânt (II Sam. 6.10-12). Solomon a plasat chivotul mărturiei în templul pe care l-a clădit pe muntele Moria (I Împ. 8.1; II Cr. 3.1; 5.2). Aceste două pasaje dovedesc că Sionul și Moria erau doi munți diferiți. (Pentru a cunoaște localizarea Sionului, v. *Ierusalim* II, 1).

2. După construirea Templului lui Solomon pe Muntele Moria și transferul chivotului în acest loc, numele de Sion a fost folosit și pentru a indica Templul (Is. 8.18; 18.7; 24.23; Ioel 3.17; Mica 4.7). De aceea menționează V.T. atât de des Sionul, în timp ce Moria nu apare decât de două ori (Gen. 22.2; II Cr. 3.1).

3. Numele de Sion indică adesea Ierusalimul în ansamblu (II Împ. 19.21; Ps. 48; 69.36; 133.3; Is. 1.8; 3.16; 4.3; 10.24; 52.1; 60.14).

4. Pe vremea Macabeilor, Sionul desemna colina Templului, distinctă de cetatea lui David (I Mac. 7.32-33).

5. Israelii evlavioși, precum și poporul evreu (Ps. 126.1; 129.5; Is. 33.14; 34.8; 49.14; 52.8).

6. Ierusalimul de sus (Evr. 12.22; cf. Ap. 14.1).

SION, SCION. (În ebr.: *si'on* = înălțat). Unul din numele lanțului muntos al Hermonului sau al unuia dintre vârfurile acestuia (Dt. 4.48) (V. *Sirion*).

SIOR. (V. *Tior*).

SIPAI, SIPPAL. (V. *Saf*).

SIPHMOTH. (V. *Sifmot*).

SIPOR. (V. *Tipor*).

SIRA. Rezervor sau puț aflat la vreo 20 de stadii de Hebron (Ant. 7.1.5). Ioab a trimis niște soli din Hebron să-l aducă înapoi pe

Abner, care ajunsese la Sira, cu scopul de a-l asasina (II Sam. 3.26). Identif. plauz.: 'Ain Sârah, la 2,5 km NV de Hebron.

SIRACUZA, SYRACUSA. Un oraș celebru de pe coasta răsăriteană a Siciliei. Fondată pe la anul 735 î.Cr., de către corinteni și dorieni, sub conducerea lui Archias al Corintului, Siracuza a devenit o localitate bogată și puternică. Pe la anul 413 î.Cr., luptătorii săi au distrus o flotă ateniană de 200 de vase. În anul 212 î.Cr., romanii au capturat Siracuza. Corabia cu care călătorea Pavel spre Roma a făcut o escală de 3 zile în acest port (F.A. 28.12). Musulmanii au cucerit orașul în anul 878 d.Cr.

SIRIA, SYRIA. (În ebr.: *'Aram*; în gr.: *Syria*). Țară din SV Asiei. Limitele sale au variat de la o epocă la alta. Pe vremea V.T., Siria cuprindea majoritatea regiunilor numite în antichitate Canaan și Aram. Numele de Siria apare uneori ca sinonim al vechiului cuv. Aram, ceea ce este inexact, deoarece Siria a dobândit un sens mai larg. Prescurtare a cuv. Asiria, Siria devine un termen curent după cuceririle întreprinse de Alexandru cel Mare. Herodot confundă Asiria cu Siria, în timp ce, pentru evrei, se pare că teritoriul Siriei era delimitat astfel: pornind de la limita nordică a Palestinei, se întindea la N până la Munții Taurus, la V până la Marea Mediterană și la E până la Habur. Se distingeau: 1. Siria Damascului (II Sam. 8.5-6); 2. Siria Tobei; 3. Siria Bet-Rehobului (10.6, 8); 4. Aram-Naharaim sau *Mesopotamia* (Gen. 24.10). Biblia mai vorbește despre sirienii de dincolo de Eufrat (II Sam. 10.16-19). Scriitorii greci foloseau termenul de Siria într-un sens și mai larg decât cel pe care l-au dat evreii cuv. Aram. Septuaginta și N.T. fac distincție, pe de o parte, între Siria și Fenicia, și între Samaria, Iudeea și Idumeea, pe de altă parte. În sensul restrâns pe care-l dăm noi aici ac. cuv., teritoriul Siriei măsoară cca 500 km de la N la S, iar lățimea sa varia între 80 și 240 km.

Relieful țării este, în general, muntos. În partea de V, două lanțuri de munți, apropiate între ei, curg paralel cu coasta maritimă, începând din regiunea Tyrului și până la Antiohia. Este vorba de Liban și Anti-Liban care se întâlnesc în apropierea Antiohiei cu munții Amanus, lanț provenit din Taurus. Împreună cu regiunea Damascului, zona cea mai fertilă a Siriei o reprezintă valea lungă de 360 km, situată între Liban și Anti-Liban, Coelesiria (depresiunea Siriei sau Siria de Jos). Regiunea muntoasă din N este, de asemenea, destul de

productivă, însă solul câmpiilor din jurul Alepului este sărac. La E, pustia Siriei constituie un platou foarte greu de traversat, care nu a fost niciodată explorat temeinic. Oaza sa cea mai remarcabilă este Palmyra. Principalele cursuri de apă sunt: Orontele, Littany, Barada, care curg spre Damasc, Koweik spre Alep și Sajurul, afluent al Eufratului.

Istoric.

Probabil că primii ocupanți ai țării au fost de origine hamită (Gen. 10.6, 15-18); fiind în cea mai mare parte nomazi, ei au fost întâlniți de niște semiți care veneau dinspre SE. Singura cetate cunoscută cu adevărat pe vremea aceea, pare să fi fost Damascul (14.15; 15.2); mai târziu, este menționat și Hamatul (Num. 13.21; 34.8). Secole în șir, Siria a rămas divizată într-o serie de regate mici. Documentele egiptene arată că, mai târziu, la fel ca Palestina, Siria a ajuns sub influența puternicelor dinastii XVIII și XIX care i-au asigurat Egiptului supremația asupra Orientului Apropiat din sec. XV până în sec. XIII î.Cr. Ca urmare a creșterii presiunilor din partea imperiului hitit, Egiptul s-a văzut constrâns să se retragă la S de frontiera siriană (cf. *Scrisorile de la Tell el-Amarna* și monumentele hitite de la Boghaz-koi).

Israel a intrat, pentru prima dată, în conflict cu sirienii (cunoscuți sub acest nume) pe vremea lui David, care i-a învins pe Hadadezer, împăratul Tobei, pe sirienii din Damasc (II Sam. 8.3-13), pe cei din Bet-Rehob (10.6), precum și pe cei veniți de dincolo de Eufrat (v. 16-19). Solomon menține această dominație a lui Israel până la Eufrat (I Împ. 4.21; cf. Gen. 15.18), exceptând Damascul care își asigură independența sub conducerea lui Rezon (11.23-25). După dezbinarea Împărăției lui Israel, regii Siriei a căror capitală era Damascul (Ben-Hadad, Hazael, Ben-Hadad II, Reșin) s-au aflat mereu în război cu suveranii Regatului de Nord (Ahab, Ioram, Iehu, Ioahaz, Ioas, Ieroboam II). Pe vremea lui Ahaz, împ. lui Iuda, Reșin, regele Siriei, i-a smuls Elatul și a atacat Ierusalimul împreună cu Pecah, împ. lui Israel. Atunci Ahaz a apelat la ajutorul lui Tiglat-Pileser, suveranul Asiriei; acesta a pornit contra Damascului, l-a acaparat, l-a omorât pe Reșin și i-a deportat pe locuitori (II Împ. 16.5-9).

Începând de atunci, Siria a fost anexată imperiului asirian; apoi a trecut în mâinile babilonienilor după care a ajuns sub stăpânirea perșilor. În anul 333 î.Cr., Siria i s-a supus lui Alexandru cel Mare, fără a schița

vreo împotrivire. La moartea acestuia, Siria s-a pomenit pentru prima dată plasată în fruntea unei mari împărății. Seleucus Nicator, unul dintre generali lui Alexandru care și-au împărțit între ei imperiul în anul 321, a primit Mesopotamia și Siria. Pe plan comercial și militar, Siria reprezenta provincia cea mai importantă a noului stat a cărui capitală era Babilonul. În scurt timp, avea să devină evident că Asia occidentală trebuia să dispună de o guvernare proprie, mai adecvată mentalității eleniste decât era sistemul politic al orientalilor. Pe la anul 300 î.Cr., Seleucus Nicator I înfrânge Antiohia, pe care și-o alege de capitală (cf. I Mac. 3.37). El a avut o domnie strălucită, însă după moartea lui, adversarii regatului seleucid au tot desprins câte o bucată din teritoriul său. La finele sec. II, nu-i mai rămăsese decât Siria. Cuceririle romane din anul 64 î.Cr. au transformat acest stat în provincia Siria, administrată de un guvernator roman cu reședința în Antiohia. Numele de Siria nu se mai aplica atunci decât acestei provincii care îngloba regiunea aflată la V de Eufrat, între Munții Taurus și hotarele Egiptului. Începând de pe vremea domniei lui Cezar August, Siria a fost guvernată de un înalt demnitar (legat), pe care-l numea împăratul. În anul 70 d.Cr., romanii au despărțit Siria de Iudeea, aceasta din urmă devenind o provincie distinctă, administrată la rândul ei de un legat imperial.

Ceva mai înainte, respectiv prin anul 47 d.Cr., Evanghelia a început să pătrundă în Siria, mai întâi prin intermediul creștinilor împrăștiați ca urmare a persecuției declanșate la moartea lui Ștefan (F.A. 11.19-24), apoi prin lucrarea ap. Pavel (Gal. 1.21). Antiohia, capitala provinciei, a devenit destul de timpuriu locul de reședință al unui episcop, care a fost recunoscut ca unul dintre patriarhii Bisericii din Răsărit. De asemenea, destul de devreme, Evangheliile și apoi restul Sf. Scripturi au fost traduse în limba siriacă, respectiv aramaica creștinilor. (V. *Aram; Versiuni ale Bibliei, vers. siriacă*).

SIRIACĂ, SIRIANĂ (LIMBA) (V. *Aramaică*).

SIRIACE (VERSIUNI). (V. *Versiuni ale Bibliei*).

SIRIAN. Persoană de origine siriană sau locuitor al Siriei (II Sam. 8.5; I Împ. 20.20; Is. 9.11; Lc. 4.27). Pe vremea patriarhilor, limba siriană era sinonimă cu aramaica, adică originară din Aram (Gen. 28.5) (V. *Aram; Damasc*; pentru perioada ulterioară cuceririlor lui Alexandru cel Mare, v. *Siria*).

SIRION, SIRYON = *cuirasă, platoșă din zale*. Numele acordat de sidoniți muntelui Hermon (Dt. 3.9; Ps. 29.6) (V. *Sion*, 7).

SIRO-FENICIAN. În epoca neo-testamentară, se făcea distincție între fenicienii din Siria și fenicienii din Libia; aceștia din urmă erau originari din Africa de Nord (Mc. 7.26; cf. Mt. 15.22, despre femeia siro-feniciană se spune că era canaaneancă). Spre sfârșitul sec. II d.Cr., provincia Siria a fost împărțită în Marea Sirie și Siria Feniciană.

SIRTA, SYRTA. Este vorba de Sirta Mare și Sirta Mică, două locuri cu bancuri de nisipuri mișcătoare, foarte periculoase pentru echipajul corăbiei cu care naviga Pavel (F.A. 27.14) și pentru marinarii antichității. Sirta Mare, numită în prezent Golful Sidra, corespunde părții de SE a golfului african situat aproximativ vizavi de Sicilia. Sirta Mică, azi Golful Gabes, constituie partea de SV a acestui golf. Sirta Mare pătrunde pe o lungime de peste 200 de km în interiorul Africii. Golful ei măsoară 425 km între Capul Misrata și platoul Barka (Cirenaica). Acesta prezintă o adâncime redusă și este acoperit de nisipuri mișcătoare. Sirta Mică nu pătrunde atât de profund în interiorul continentului. De la N la S, respectiv de la arhipelagul Kerkenna până la insula Jerba, golful măsoară 110 km lungime. Vânturile puternice și valurile uriașe pe care le ridică fac din zona respectivă un loc periculos pentru navigație.

SISA. (V. *Șavșa*).

SISERA, SISRA. Comandantul unei armate canaanite care ocupase partea de N a teritoriului israelit. Înfrânt pe Chison, el s-a retras mai spre N, probabil pentru a face joncțiune cu comandantul coaliției canaanite. Sisera a încercat să se refugieze la Heber, chenitul, care nu se afla în război cu canaanii. Iael, nevasta lui Heber, l-a invitat să intre în cortul ei și l-a ucis în timpul somnului (Jud. 4.15-22; I Sam. 12.9; Ps. 83.9) (V. *Iael*). Slujitorii Templului (netinieni) numiți „*fiii lui Sisera*” descindeau probabil din prizonierii capturați la această dată (Ezra 2.53; Nem. 7.55).

SISMAI. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Hebron, din casa patriarhală a lui Ierahmeel (I Cr. 2.40).

SISRA. (V. *Sisera*).

SISTRU. Instrument muzical de percuție (II Sam. 6.5), alcătuit din câteva bare metalice, înșirate pe orizontală și fixate la cele două capete ale lor, pe o placă de formă ovoidală, prevăzută cu un mâner. Capetele îndoite ale tijelor metalice împiedicau ieșirea lor din cadrul metalic. Aceste mici vergele metalice, mobile sau prevăzute cu niște verigi mobile, sunau ca niște clopoței când se scutura instrumentul sau când se lovea în el cu o vergea metalică. Sistrul (vers. rom. au redat acest termen prin *țimbal*, *chimval*, *cimbal*. *N. Ed.*) era un instrument foarte agreat de egipteni, căci el figurează adesea pe monumentele lor. Faptul că și David ajunsese să folosească sistrul, ar putea fi un indiciu că Israel continuase să sufere o oarecare influență din partea Egiptului.

SITIM. (V. *Șitim*).

SITNA = *acuzajie, gâlceavă, împotrivire* (Sitna are aceeași rădăcină cu numele Satan). O fântână pe care a săpat-o Isaac, nu departe de Gherar, în țara filistenilor. Locuitorii regiunii respective au revendicat fântâna (Gen. 26.21). În anul 1870, Palmer și Drake au descoperit un mic ued numit Wadi Shutnet er-Ruheibeh. Prima parte a numelui corespunde termenului Sitna; Ruheibeth aduce aminte de Rehobot, care se afla în apropiere de Sitna (v. 22).

SITRI, SITHRI = *Domnul este un loc de adăpost*. Levit din familia lui Chehat, din casa patriarhală a lui Uziel (Ex. 6.22).

SIVAN, SIWAN. (În ebr.: *sivan*, din akkad. *simanu*). A 3-a lună a anului babilonian și a anului evreiesc (Est. 8.9), corespunzătoare intervalului cuprins între luna nouă din mai și luna nouă din iunie. (V. *Timp*).

SLAB. (V. *Slăbiciune*).

SLAVĂ. (V. *Glorie*).

SLĂBĂNOG, PARALITIC. Persoană privată parțial sau total de sensibilitatea corpului și posibilitatea de mișcare într-una sau în mai multe părți ale corpului (Mc. 2.3, 9-12; F.A. 9.33-35). Paralizia atacă encefalul, măduva spinării sau anumiți nervi. În vechime, termenul de paraltic includea și diverse maladii care afectau mușchii.

SLĂBICIUNE, SLAB. [În ebr.: *Halah* = a fi, a deveni slab, obosit, bolnav (Jud. 16.7); *'ani* =

sărac, slab, îndurerat, necăjit, umil; în gr.: *arrōstos* = (lit. fără putere): infirm, bolnav (Mt. 14.14; I Cor. 11.30); *oligopsychos* = care este puțin inspirat; *asthenēs* = fără putere; *adunatos* = neputincios].

Slăbiciunile, limitările și imperfecțiunile sunt caracteristice pentru ceea ce este pământesc și omenesc (Mt. 26.41; Rom. 5.6; 6.19; Evr. 5.2; 7.28). Chiar și Legea mozaică, deși provine de la Dumnezeu, este imperfectă (Rom. 8.3; Gal. 4.9; Evr. 7.18), căci ea a fost adaptată slăbiciunii omenești și nu-l putea conduce pe om la perfecțiune. Recunoașterea slăbiciunii ne determină să apelăm la ajutorul lui Dumnezeu (Ps. 6.2); și El este gata să-l întărească pe cel slab (I Sam. 2.4; Evr. 11.32-34). Activitatea divină se manifestă cel mai bine în slăbiciunea omenească (II Cor. 12.9-10). De aceea „*Dumnezeu a ales lucrurile slabe ale lumii, ca să le facă de rușine pe cele tari*.” În felul acesta, toată gloria I se cuvine numai Lui. Domnul Isus a luat asupra Sa toate slăbiciunile noastre (Mt. 8.17). El S-a încarnat într-un trup la fel de sensibil față de slăbiciune ca al nostru (Rom. 8.3), dar a triumfat asupra tuturor ispitelor provenite din slăbiciune și a rămas fără păcat. El a fost răstignit prin slăbiciune (II Cor. 13.4), dar a înviat plin de putere, El fiind pârğa și garanția învierii trupurilor noastre, semănate în neputință, dar înviind îmbrăcate în puterea Lui (I Cor. 15.43). În chipul acesta, El poate înțelege slăbiciunea noastră (Evr. 4.15) și Duhul Său poate să ne ajute în slăbiciunile noastre (Rom. 8.26). De aceea, Pavel a putut să se laude cu slăbiciunea sa, căci el a dat puterii lui Dumnezeu ocazia de a se manifesta din plin (II Cor. 11.30; 12.5, 9).

Cuv. slab, aplicat credinței, are o semnificație diferită. Pavel vorbește despre unii creștini slabi în credință (Rom. 14.1), spre deosebire de Avraam (Rom. 4.19). Credința lor nu este destul de puternică pentru a le permite să depășească anumite scrupule cu privire la regulile rituale sau alimentare care le-au fost insuflăte în iudaism, astfel că ei nu știu ce conduită ar trebui să adopte în unele împrejurări (Rom. 14.2; I Cor. 8.7, 10-12). Ap. Pavel ne recomandă: „*Primiți bine pe cel slab în credință*” (Rom. 14.1); „...*să te ferești de orice lucru care poate fi pentru fratele tău un prilej de cădere, de păcătuire sau de slăbire*.” (Rom. 14.21; I Cor. 8.9). În acest sens a fost el însuși „*slab cu cei slabi*” (I Cor. 9.22), pentru a le veni în ajutor (cf. Ez. 34.4, 16).

În V.T., profeții au făcut cunoscut dorința lui Dumnezeu de a mântui poporul Său de

orice slăbiciune, după ce îi va fi iertat toate păcatele; astfel că nici unul nu va mai zice: „*Sunt slab!*”, ci „*cel mai slab dintre ei va fi în ziua aceea ca David.*” (Zah. 12.8).

SLUJBAȘ. (V. *Rob*).

SLUJBĂ (ECLEZIASTICĂ), SLUIRE. Cuv. redat în rom. prin *sluire* (în fr. *ministère*) este derivat din termenul latin *ministerium*, a cărui formă populară *misterium* a dat (în fr.) *mistier* în sec. X, apoi *métier* = meserie, profesie, slujbă. În N.T., ac. cuv. traduce mai ales termenul gr. *diakonia* = slujbă, serviciu. În V.T., cuvintele derivate din rădăcina *'abhad* (a lucra, a-și da osteneala, a se strădui, a servi pe cineva) erau utilizate referitor la oficiul îndeplinit în Templu de preoți, care „*slujeau Domnului*”. Această expresie era echivalentă cu a adora, a aduce închinare, a practica un cult (cf. Ps. 34.22; 89.39; 90.13, 16; 102.28, unde cuv. *rob* are tocmai această semnificație). Jertfele din Templu erau o expresie a acestei slujiri (Ex. 29.1; 1 Sam. 2.18). Dar, în V.T., nu li se cere niciodată credincioșilor să-și slujească unii altora. Septuaginta nu folosește niciodată verbul *diakoneō* și foarte rar cuvintele înrudite.

Or, Isus „*n-a venit să I se slujească, ci El să slujească*” (Mt. 20.28). El a zis: „*Eu sunt în mijlocul vostru ca cel ce slujește*” (*ho diakonōn*) (Lc. 22.27). Cuvântul *a sluji* caracterizează toată dispensațiunea Noului Legământ (Mc. 10.43-44), după modelul *primului Slujitor* (Mc. 10.45; cf. Fil. 2.6-8; 1 Pet. 2.21). N.T. folosește:

1. Verbul *diakoneō* = a sluji, care apare de 37 de ori, cu semnificații diferite. Astfel, el semnifică: a sluji la mese (Mc. 1.31; Lc. 17.8; F.A. 6.2...), a îngriji de nevoile unei persoane (Mt. 4.11; 25.44; Mc. 15.41; Lc. 8.3), a îndeplini o slujbă într-o adunare (II Tim. 1.18; Evr. 6.10; 1 Pet. 4.10-11). Pavel întrebuințează acest verb în legătură cu colecta făcută pentru creștinii din Ierusalim (Rom. 15.25; II Cor. 8.19). De asemenea, el este folosit pentru a vorbi despre diferite slujbe duhovnicești, cum ar fi propovăduirea Cuvântului lui Dumnezeu (II Cor. 3.3; 11.8; 1 Pet. 1.12).

2. Subst. *diakonia* = slujbă (serviciu), care apare de 34 de ori, este întrebuințat în legătură cu: slujirea la mese (Lc. 10.40; F.A. 6.1), colecta benevolă (F.A. 11.29; 12.25; Rom. 15.31; II Cor. 8.4; 9.1, 12-13), slujirea sfinților (I Cor. 16.15; Ap. 2.19), vestirea Evangheliei (II Tim. 4.11; F.A. 6.4). Pavel vorbește despre *diaconatul* pe

care l-a primit de la Domnul Isus de a vesti Evanghelia harului lui Dumnezeu (F.A. 20.24) și despre *slujbă* în general, deoarece cuv. *slujbă* este doar o traducere a termenului *diakonia* (F.A. 1.17; 21.19; Rom. 11.13; II Cor. 4.1; 5.18; 6.3; 11.8; Ef. 4.12; Col. 4.17; II Tim. 4.5).

3. Termenul *diakonia* și derivatele sale indică toate formele de slujire, începând cu apostolatul și sfârșind cu ultima treaptă a scării ierarhice a darurilor spirituale (de ex.: F.A. 1.25; I Cor. 3.5). Cuv. *diakonos* = slujitor, care apare de 30 de ori, indică, la fel ca în gr. profană, persoana care slujește la masă (Mt. 22.13; Ioan 2.5, 9) sau orice slujitor în general (Mt. 20.26). În scrierile ap. Pavel, ac. cuv. are în general un sens specific creștin: slujitor al Noului Legământ, al neprihănirii, al lui Cristos, al lui Dumnezeu, al Evangheliei sau al Bisericii. El desemnează, de asemenea, pe cei ce-l asistă în slujirea sa (de ex., Tihic).

4. Cuv. *diakonos* este utilizat însă și într-un sens mai restrâns, referindu-se la o categorie specială de credincioși care slujesc în Biserică alături de episcopi: în adresa Epist. către Filipeni, Pavel îi salută pe toți sfinții, dar într-un mod special pe episcopi și diaconi (Fil. 1.1); el le vorbește creștinilor din Roma despre Fivi, diaconița Bisericii din Chencreea (Rom. 16.1) și îi indică lui Timotei condițiile care se cer a fi îndeplinite de către cei ce urmează a fi investiți în această funcție (I Tim. 3.8-13). În acest sens restrâns utilizează ac. cuv. și Părinții Bisericii (I Clement 42.1 și urm.; Ignatie: *Magn.* 2.1; 6.1; *Trall.* 3.1).

Toate slujbele Noului Legământ sunt niște *diaconii*, fiind vorba doar de o specializare a slujirilor în funcție de darul primit: unii slujesc prin propovăduirea Evangheliei, alții prin alte mijloace. Lucrul acesta rezultă clar din cele relatate în F.A. 6. Apostolii au spus: „*Nu este potrivit pentru noi să lăsăm Cuvântul lui Dumnezeu ca să slujim (diakoneō) la mese... Iar noi vom stărui necurmat în rugăciune și în propovăduirea (diakonia) Cuvântului.*” (v. 2, 4). Însă această specializare nu i-a împiedicat pe diaconii numiți de Biserică să se ocupe și cu propovăduirea Evangheliei. Astfel, Ștefan a rostit cea mai lungă predică pe care ne-o raportează cartea Faptelor (F.A. 7.2-53). La rândul lui, diaconul Filip a evanghelizat Samaria (8.5-8).

Apostolii și-au luat ei înșiși titlul de diaconi (I Cor. 3.5; II Cor. 3.6; Ef. 3.7; Col. 1.23; I Tim. 1.12); de asemenea, i-au numit astfel pe Epafras (Col. 1.7), pe Timotei (I Tes. 3.2; I Tim. 4.6), pe Marcu (II Tim. 4.11).

În afară de această slujbă acordată tuturor creștinilor, N.T. cunoaște o serie de slujiri speciale, acordate numai unora dintre membrii Bisericii. Deja în Evanghelii, îl vedem pe Cristos alegându-i pe cei 12 apostoli, apoi pe alți 70 de ucenici, pentru a-i trimite să propovăduiască Vestea Bună și să scoată demonii (Lc. 10.1). În cartea Faptelor, apostolii recomandă numirea celor *șapte diaconi*, însărcinați să slujească la mese (F.A. 6.1-6). Pavel a fost chemat în slujba Evangheliei de Domnul Isus Însuși (Rom. 1.1; Gal. 1.1; I Tim. 1.12-16). El stabilește prezbiteri în fiecare Biserică (F.A. 14.23) și își recrutează asistenți ca: Timotei, Tit, Luca, Marcu, Sila. În Epistolele sale, apostolul menționează, cu diferite prilejuri, persoane care aveau responsabilități speciale în sânul Bisericilor. În Epist. către Galateni (6.6), el vorbește despre cei ce învață pe alții (*katéchoumenos*). În I Tes., epistolă scrisă la scurt timp după convertirea tesalonicenilor, el îi definește prin 3 participii pe cei ce îndeplinesc un rol special în cadrul comunității: „*cei ce se ostenesc* (*kopiōntas*) *între voi, care vă cârmuiesc* (*proistamenous*) *în Domnul și care vă sfătuiesc*” (*nouthetountas*) (5.12). În I Cor. 3-4, el consacră un pasaj important slujirilor speciale în Biserică, dându-se ca exemplu pe el și pe Apolo, în calitate de slujitori (*hyperetas*) ai lui Cristos și economi (*oikonomous*) ai tainelor lui Dumnezeu (4.1), conlucrători (*synergoi*) cu Dumnezeu (3.9), care au ca sarcină să planteze și să ude sau, ca să folosim o altă imagine, să pună fundația unei case și să clădească deasupra. Darurile și îndatoririle lor sunt diferite (3.5-11), dar ei sunt „*una*” (3.8).

Lista de slujiri ecleziastice din I Cor. 12.29-30, este deschisă cu primele 3 din slujbele cele mai importante pentru viața Trupului lui Cristos: apostoli, prooroci, învățători. La v. 28, apare darul cârmuirilor (*kybernēsis* = pilot). În II Corinteni, este dezvoltată concepția paulină privind slujirea în Noul Legământ, care este superior Vechiului Legământ (3.1-6, 10). În Rom. 12.7-8, este menționată slujba celui ce cârmuiește (prezidează) (*proistamenos*). În Epistolele captivității, este vorba despre „*episcopi și diaconi*” (Fil. 1.1), despre *pastori-învățători* (Ef. 4.11), de slujbă (*diakonia*) pe care Arhip a primit-o de la Domnul (Col. 4.17).

În aceste Epistole mai găsim și diferite imagini care pun în evidență diferite aspecte ale lucrării slujitorilor lui Dumnezeu: ei sunt „*ispravnici* (eonomi, geranți) *ai tainelor lui Dumnezeu*” (I Cor. 4.1-2), „*împuterniciți*

(ambasadori) *ai lui Cristos*” (II Cor. 5.19-20), arhitecți (I Cor. 3.10), conlucrători cu Dumnezeu (Mt. 20.1; I Cor. 3.9), ostași ai lui Isus Cristos (II Tim. 2.3; cf. Fil. 2.25). Cei ce îndeplineau astfel de slujbe erau recunoscuți ca atare în Biserică: când Pavel a chemat prezbiterii Bisericii din Efes la Milet, nu au existat deloc dubii cine să fie trimis (F.A. 20.17); când el le recomandă creștinilor din Tesalonic să-i prețuiască pe cei ce se osteneau printre ei și îi cârmuiau, se știa foarte bine despre cine era vorba (I Tes. 5.12-13; cf. Evr. 13.7, 17, 24). „*Ei erau acolo, cunoscuți și recunoscuți, având datorii, drepturi și autoritatea necesară cârmuirii Casei lui Dumnezeu, pentru binele ei și pentru gloria Numelui Său.*” Scopul acestor slujiri în Biserică este definit de Pavel în Ef. 4.12: „*pentru desăvârșirea sfinților* (echiparea și trimiterea lor în lucrare), *în vederea lucrării de slujire* (pentru ca fiecare dintre ei să-și poată îndeplini slujba), *pentru zidirea Trupului lui Cristos.*”

Slujirile speciale în Biserică pot fi clasificate în: a) slujba de fondare a Bisericii (apostoli, evangheliști); b) slujba de edificare spirituală (prooroci, învățători); c) slujba de cârmuire [bătrâni sau prezbiteri, sau episcopi, pastori, conducători (*hégemones*), președinți sau cârmuitori (*proistamenos*)]; d) servicii practice (diaconi, diaconite, văduve). (V. *Diacon; Bătrâni; Apostol; Prooroci; Evanghelist; Învățător*).

SLUJI, SLUJIRE, SERVI, SERVICIU.

1. Slujirea în Vechiul Testament

‘*Abhad*, rădăcina ebr. a cuv. *slujitor, servitor, sclav, rob* înseamnă: a lucra, a se strădui, a trudi, deci: a sluji cuiva prin munca sa. Ac. cuv. se aplică, de asemenea, stării de supunere, de înrobire în general, o stare pe care orice om caută s-o evite.

În V.T., relațiile slujitor-stăpân caracterizează îndeosebi legăturile dintre credinciosul israelit și Dumnezeu. A se recunoaște slujitorul Domnului echivala cu a I se închina, a-L adora (cf. Ps. 34.22; 89.39; 90.13, 16; 102. 29). Însemna afirmarea unei totale dependențe de Dumnezeu: „*Cum se uită ochii robilor la mâna stăpânilor lor... așa se uită ochii noștri la Domnul, Dumnezeul nostru*” (Ps. 123.2). De aceea, cuv. serviciu (slujire) are o semnificație religioasă.

El este folosit pentru a indica slujirea preoților în sanctuar. Vers. fr. Colombe traduce întotdeauna expresia *a sluji lui Dumnezeu* prin *a practica un cult*. Vocația lui Israel este *a sluji* Domnului (Ex. 4.23), cu bucurie (Ps. 100.2),

după ce a fost izbăvit din *robia* egiptenilor (Ex. 20.2). Cel mai grav păcat al copiilor lui Israel este *a sluji altor dumnezei* (Ex. 23.33; II Împ. 17.12; Ier. 5.19). Jertfele de la Templu sunt expresia acestei slujiri (Ex. 29.1; I Sam. 2.18).

Este totuși semnificativ faptul că V.T. nu le cere niciodată credincioșilor să slujească unii altora. Cuvintele din familia lui *diakonia* (termenul specific pentru slujire în N.T.) nu apar aproape niciodată în V.T. grecesc: Septuaginta nu folosește niciodată verbul *diakoneō*, aproape niciodată *diakonia* (numai în I Mac. 11.58 și Est. 6.3) și doar de 7 ori subst. *diakonos*, pentru a indica slujitorii de la curtea regală. Era o dezonoare pentru un evreu să slujească altei persoane. În lumea greacă, acest lucru era și mai disprețuit. Poziția de slujitor era privită ca o înjosire, ca ceva foarte nepotrivit pentru un om liber. „Cum ar putea fi cineva fericit – întreabă Platon – dacă ar trebui să slujească altui om?”

V.T. a anunțat deja că, deoarece poporul ales și-a pierdut vocația de slujitor (rob) al Domnului (Is. 42.19), El va chema pe altcineva să îndeplinească acest oficiu. Aceasta este tema celor 4 „cântări ale Robului” pe care le găsim în Is. 42.1-4; 49.1-6; 50.4-9 și 52.13 - 53.12. Ales de Domnul și îmbrăcat cu Duhul Lui (42.1; 49.1), El este învățat și întărit de El (49.2, 5; 50.4). Dar Robul Domnului este slab și disprețuit, blând și smerit (42.2-3), expus suferințelor și batjocurilor (52.14; 53.1-9). Cu toate acestea, El își pune toată încrederea în Dumnezeu (49.4; 50.8-9), ascultă de El (50.4-5) și astfel câștigă biruința (42.4; 50.8-9). El este deci modelul ideal al slujitorului lui Dumnezeu.

Isus Cristos a fost acest Slujitor, pentru că El a îndeplinit, sub toate aspectele, profeția respectivă (Mt. 20.28; Lc. 22.27: „Eu sunt în mijlocul vostru ca cel ce slujește (ho diakonōn).” De aceea a putut El să le spună ucenicilor: „Oricare va vrea să fie mare între voi, să fie slujitorul vostru; și oricare va vrea să fie cel dintâi între voi, să fie robul tuturor.” (Mc. 10.43-44). Aceste cuvinte sunt atât de revoluționare și de importante pentru poporul Noului Legământ că sunt repetate de 6 ori, sub diferite forme, în Evangheliile sinoptice (Mc. 10.43-44; Mt. 20.26; Lc. 22.26; Mc. 9.35; Lc. 9.48; Mt. 23.11) și sunt motivate prin exemplul personal al lui Isus (Mc. 10.45; Lc. 22.27), Care S-a smerit până acolo că a luat un chip de rob (Fil. 2.6-8), pentru ca și noi să putem avea aceleași sentimente și gânduri ca El (v. 5); El ne-a lăsat o pildă, pentru

ca și noi să călcăm pe urmele Lui (I Pet. 2.21), adică să devenim, la rândul nostru, slujitori ai lui Dumnezeu și ai semenilor noștri.

Noțiunea de diaconie

Slujirea creștină se exprimă în N.T. prin termenii care aparțin familiei de cuvinte a lui *diakonos* = slujitor. În lit. profană, ac. cuv. indica mai întâi persoanele care îndeplineau anumite treburi casnice; apoi, într-un sens mai largit, pe toți slujitorii. Cuv. diacon se aplica, de asemenea, serviciilor îndeplinite de un om liber în favoarea unei cauze comune (Platon, *Republica*) sau a unei divinități (de ex., în cadrul meselor cu caracter religios).

În lit. ebraică tradusă în gr. (Philon, Josephus), cuv. *diakonos* se referă la cei care gerează milosteniile sau se ocupă de săraci. Sinagogile din diasporă aveau un consiliu alcătuit din 7 bărbați însărcinați cu diaconia, printre care se număra și Hazzan-ul (*hypêretēs*, Lc. 4.20), care colecta milostenia. N.T. folosește 3 cuvinte din aceeași familie:

1. Verbul *diakoneō* = a sluji, care apare de 37 de ori, este utilizat cu semnificații diferite; el are sensul de a servi la mese (Mc. 1.31; Lc. 10.40; 17.8; F.A. 6.2, etc.), a îngriji de nevoile altora (Mt. 4.11; 25.44; Mc. 15.41; Lc. 8.3), a face diferite servicii într-o adunare (II Tim. 1.18; Evr. 6.10; I Pet. 4.10-11). Pavel folosește ac. verb și referitor la colecta făcută pentru creștinii din Ierusalim (Rom. 15.25; II Cor. 8.19). *Diakoneō* este utilizat, de asemenea, pentru a vorbi despre diferite slujiri duhovnicești, cum ar fi propovăduirea Evangheliei (II Cor. 3.3; 11.8; I Pet. 1.12). „Termenul *diakoneō* indică toate formele de slujire, de la apostolat și până la ultima treaptă a scării ierarhice (de ex.: F.A. 1.25; I Cor. 3.5).”

Însuși Fiul lui Dumnezeu a venit în lume ca să slujească (Mc. 10.45; Lc. 12.37), și ucenicul Lui trebuie să meargă pe urmele Sale (Lc. 22.26-27; Ioan 12.25-26). Chiar acolo unde traducătorii nu au reținut termenul de a sluji, originalul versetelor indicate întrebuițează verbul *diakoneō*.

2. Subst. *diakonia* = slujire, serviciu, servire, care apare de 34 de ori, este folosit pentru servirea la mese (Lc. 10.40; F.A. 6.1), pentru colecta benevolă a membrilor Bisericii (F.A. 11.29; 12.25; Rom. 15.31; II Cor. 8.4; 9.1, 12-13), pentru slujirea sfinților (I Cor. 16.15; Ap. 2.19), pentru predicarea Cuvântului lui Dumnezeu (II Tim. 4.11; F.A. 6.4); Pavel vorbește despre „*diaconia primită de la Domnul Isus ca să vestească Evanghelia harului lui Dumnezeu*”

(F.A. 20.24) și de *slujire* în general, căci cuv. *slujire* nu-i decât o altă traducere a subst. *diakonia* (F.A. 1.17; 21.19; Rom. 11.3; II Cor. 3.6-7; 4.1; 5.18; 6.3; 11.8; Ef. 4.12; Col. 4.17; II Tim. 4.5, 11; I Pet. 4.11)

3. Subst. *diakonos* = slujitor, servitor, care apare de 30 de ori, desemnează, la fel ca în greaca profană, persoana care slujește la masă (Mt. 22.13; Ioan 2.5, 9) sau orice slujitor în general (Mt. 20.26). În scrierile ap. Pavel, *diakonos* are, în general, un sens specific creștin: slujitorul Noului Legământ (II Cor. 3.6), al neprihănirii (II Cor. 11.15), al lui Cristos (II Cor. 11.23; Col. 1.7; I Tim. 4.6), al lui Dumnezeu (II Cor. 6.4), al Evangheliei (Ef. 3.7; Col. 1.23), al Bisericii (Col. 1.25). De asemenea, ac. cuv. se referă la cei ce-l ajută în lucrarea sa de slujire, de ex. Tihic (Ef. 6.21; Col. 4.7).

Cuv. *diakonos* este utilizat și într-un sens mai restrâns pentru o categorie specială de slujitori care lucrează în Biserică alături de episcopi. Astfel, în adresa Epist. către Filipeni, Pavel îi salută într-un mod special pe episcopi și diaconi (Fil. 1.1); el le vorbește romanilor despre Fivi, diaconiță a Bisericii din Chencrea (Rom. 16.1) și îi comunică lui Timotei ce condiții trebuie să îndeplinească cei ce urmează să fie așezați în această funcție (I Tim. 3.8, 10, 12-13). În acest sens restrâns utilizează termenul și Părinții apostolici (I Clement 42.1 și urm.; Ignatie: *Magn.* 2.1; 6.1; *Trall.* 3.1).

În rezumat, termenii aparținând familiei de cuvinte a subst. *diakonos* se aplică, după cum notează H. W. Beyer, persoanelor care slujesc: a) la o masă; b) unui stăpân; c) unei puteri spirituale (bună sau rea); d) lui Dumnezeu; e) Bisericii.

Ce este un diacon?

Într-un anumit sens, toți creștinii sunt diaconi: „*diaconi ai lui Cristos*” (Ioan 12.26) și „*diaconi ai tuturor*” (Mt. 20.26; Mc. 9.35; 10.43), pentru că fiecare dintre noi a primit un dar spiritual (I Cor. 12.7; Ef. 4.7) și cu toții trebuie să punem, în slujba tuturor, darul pe care l-am primit (I Pet. 4.10).

Toate slujbele (slujirile) Noului Legământ sunt niște *diaconii*; există însă o specializare a slujirilor în funcție de darurile primite: unii slujesc prin Cuvânt, iar alții prin alte mijloace. Apostolii și-au luat ei înșiși titlul de diaconi (I Cor. 3.5; II Cor. 3.6; Ef. 3.7; Col. 1.23; I Tim. 1.12) și au numit astfel pe Epafra (Col. 1.7), pe Timotei (I Tes. 3.2; I Tim. 4.6), pe Marcu (II Tim. 4.11), etc. Dacă cineva poate fi numit în același timp apostol și diacon, evanghelist

și diacon, de ce nu am putea vorbi tot așa despre bătrân (sau episcop) și diacon? De altfel, episcopatul (supravegherea turmei) nu este decât o *diaconie* aparte printre celelalte. Altfel spus, episcopul este un diacon, un slujitor al cărui diaconat constă în supervizarea mersului Bisericii și a nevoilor turmei. (V. *Diacon*).

Subst. *slujire* mai traduce cuv. gr. *leitourgia* = act de cult, ofrandă, libație; și uneori termenul *latreia* = cult, văzut ca un serviciu divin, o slujbă dumnezeiască, un act săvârșit înaintea lui Dumnezeu și pentru gloria Lui (Rom. 9.4; 12.1; Evr. 9.1, 6).

Fie că vorbim despre slujire în sensul larg al cuvântului, sau într-un sens mai restrâns, tehnic, de îndeplinire a unei slujbe, adică despre o diaconie înfăptuită în Biserică, ac. cuv. evocă poziția de fiu pe care trebuie să ne așezăm înaintea Domnului, relația corectă pe care trebuie s-o avem cu Dumnezeu, precum și legăturile frățești pe care trebuie să le cultivăm cu frații noștri. Atât în învățătura Sa (Lc. 22.24-27), cât și prin exemplul Său (Ioan 13.1-17), Domnul Isus insistă asupra importanței spiritului de slujire, folosit ca un criteriu pentru stabilirea adevăratei mărimi în Împărăția lui Dumnezeu. [V. *Slujbă (ecleziască); Slujitor*].

F. H.

SLUJITOR, SLUJBAȘ.

1. Cel ce slujește. Cuv. ebr. obișnuit este *'ebbed*, termen general care implică o slujire voluntară, dar și una obligatorie, și desemnează pe toți cei ce trebuie să slujească: prizonierul de război, sclavul care a fost cumpărat, funcționarul privilegiat al unui suveran și chiar persoana care se închină (slujește) Domnului (cf. Gen. 39.1 cu 41.12; 40.20; Ex. 32.13; F.A. 16.17). Orientalul se prezintă drept slujitorul unui superior sau robul lui Dumnezeu (Gen. 32.4, 20; 50.18; Dt. 3.24; II Sam. 9.2; Lc. 2.29; F.A. 4.29). În ebr., cuv. *slujitor* se aplică, de asemenea, unui popor învins, supus la plata unui tribut (II Sam. 8.2). Dumnezeu îi numește slujitori pe cei ce-L adoră (Gen. 26.24; Num. 12.7; II Sam. 7.5) (V. *Rob*).

2. Cel ce asistă un personaj important: (în ebr.: *mecharet*, în gr.: *hypêretês*). Iosif, cumpărat ca sclav, slujea stăpânului său care îi încredinșase administrarea bunurilor sale (Gen. 39.4). Abişag, sunamita, ocupa o funcție onorifică pe lângă David, căruia îi slujea (I Împ. 1.4, 15). Iosua l-a însoțit pe Moise, a avut grijă de primul Cort al întâlnirii, apoi a fost succesorul său în fruntea lui Israel (Ex. 24.13; 33.11; Ios. 1.1). Elisei îl escorta pe Ilie,

turnând apă pe mâinile sale, și a devenit profet la rândul lui (I Împ. 19.21; II Împ. 3.11). Îngrijitorul sinagogii îl asista pe cel ce dădea învățătură (Lc. 4.20). Ucenicii au primit poruncile lui Cristos și au devenit slujitori ai Evangheliei (Lc. 1.2; F.A. 1.2; 26.16). Ioan-Marcu a fost câțva timp ajutorul lui Pavel și Barnaba în cursul primei lor călătorii misionare (13.5).

3. **Slujitor al lui Dumnezeu sau slujbaş de stat:** (în ebr.: *mecharet*; în gr.: *leitourgos*). De ex., preoții și leviții care slujeau în Casa Domnului (Ex 28.43; Num 3.32; Dt. 18.5; Is. 61.6; cf., în Septuaginta, Lc. 1.23; Evr. 9.21); Cristos, Marele Preot Care slujește în ceruri (Evr. 8.2); Pavel vestindu-le Evanghelia neevreilor (Rom. 15.16). Termenul se mai aplică și unui magistrat (13.6); el indică uneori slujbașii de stat ai unui suveran (I Împ. 10.5) și deseori vizează un personaj de rang superior (II Cr. 22.8; Est. 1.10). Îngerii sunt numiți *slujitori* (Ps. 103.21; 104.4).

4. **Persoana care, aflată în serviciul alteia, o reprezintă și îi administrează interesele** (în gr.: *diakonos*). Inițial, acest termen nu desemna un slujitor al celor săraci ci, de ex., un magistrat, slujitor al lui Dumnezeu, însărcinat să aplice justiția divină prin pedepsirea celui ce face răul (Rom. 13.4). Însă cuv. *diakonos* se aplică în special vestitorilor Evangheliei: Timotei (I Tes. 3.2), Pavel și Apolo (I Cor. 3.5), Titic (Ef. 6.21), Epafra (Col. 1.7). N.T. folosește cuv. *diakonos* și în sensul restrâns de diacon, persoană însărcinată să îndeplinească într-o Biserică niște atribuții speciale, distincte de acelea ale prezbiterilor. (V. *Diacon*).

SLUJITORI AI TEMPLULUI. (V. *Netinieni*).

SLUJITORII LUI SOLOMON. (V. *Robii lui Solomon*).

SLUJITORUL DOMNULUI. (V. *Robul Domnului*).

SMERALD. (V. *Pietre scumpe*).

SMERENIE, SMERI (A SE), SMERIT, UMIL, UMILINȚĂ.

În Vechiul Testament

În ebr., sunt folosiți cu această semnificație:
- verbul *'anah* = a fi nenorocit, foarte necăjit, a se afla într-o stare mizerabilă, de unde a rezultat: a-și încovoia spinarea, a se pleca în fața cuiva. Se spune despre atitudinea unui slujitor față de prigonitorii și asupritorii săi (Is. 53.7).

- adj. *'anav* = omul smerit căruia Dumnezeu îi arată calea Sa (Ps. 25.9) și pe care îl scapă din nenorocire (Ps. 76.9).

- adj. *'ani* = sărac, nenorocit, umilit, străin. Se spune despre un popor umilit față de care Dumnezeu își arată dragostea (Is. 49.13) și pe care vrea să-l mântuiască (Ps. 18.27). Se mai spune despre Mesia, Care va veni călare pe un măgar (Zah. 9.9 citat la Mt. 21.5).

- subst. *'oni* = strâmtorare, suferință cumplită, mizerie, umilință (Gen. 16.11; 29.32; Ex. 4.31; Dt. 26.7; etc.).

Importanța acestei virtuți provine din faptul că ea este un atribut al lui Dumnezeu (Ps. 18.35; 113.5-7) și se află pretutindeni în Sf. Scriptură la loc de cinste. Dumnezeu i-a smerit pe copiii lui Israel, în timpul călătoriei lor prin pustie, aducându-i într-o stare de mizerie, pentru a li se descoperi adâncul inimii și pentru a ști dacă aveau să păzească sau nu poruncile Domnului (Dt. 8.2 și urm.). El dă har celor smeriți și îi îndeamnă pe ai Săi să umble după smerenie (Pv. 3.34; Tef. 2.3). Această calitate, prezentă la Moise (Num. 12.3), i-a lipsit lui Belșatar, căruia Daniel îi reproșează faptul de a nu fi învățat din exemplul strămoșului său Nebucadnețar (Dan. 5.18-22). Cartea a doua a Cronicilor face din smerenie un criteriu pe baza căruia trebuie să fie judecată conduita împăraților lui Israel, în comparație cu aceea a înaintașilor.

În Noul Testament

În gr., sunt folosiți cu aceeași semnificație, următorii termeni:

- adj. *tapeinos*, care înseamnă umil, smerit, modest, sărac. Se spune despre Cristos, Cel blând și smerit cu inima (Mt. 11.29) sau despre un om lipsit de mijloacele materiale de care Se îngrijește Dumnezeu Însuși (Lc. 1.52; II Cor. 7.6; 10.1), precum și despre o stare socială inferioară (Iac. 1.9).

- verbul *tapeinoō*, care are sensul de a smeri, a coborî (de ex., a coborî un munte, Lc. 3.5), sau a umili pe cineva. Astfel, Dumnezeu îl smerește pe cel ce caută să se înalțe și dă har celor smeriți (I Pet. 5.5; Iac. 4.6 citând Pv. 3.34). Se spune despre cel ce se smerește (Mt. 18.4; Lc. 18.14), în special în fața altei persoane (II Cor. 11.7) sau înaintea Domnului (Iac. 4.10).

- subst. *tapeinophrosynē*, care înseamnă umilință, fie reală (F.A. 20.19), fie falsă (Col. 2.18, 23).

- subst. *tapeinōsis*, care semnifică o condiție umilă, o stare de umilință (Lc. 1.48), privațiune

de anumite lucruri (Fil. 4.12), umilință (Iac. 1.10). Termenul este folosit cu privire la Cristos (F.A. 8.33, citând Is. 53.7).

Dumnezeu smerește pe cel mândru pentru a-l aduce într-o stare de umilință, condiție prealabilă binecuvântării. Smerirea consimțită de Domnul Isus Cristos este dată ca un exemplu vrednic de urmat (Fil. 2.5-8). Smerenia creștină este harul care ne permite să facem o apreciere justă și realistă a persoanei și vieții noastre (Rom. 12.3), evaluare care ne protejează atât contra unor pretenții exagerate, cât și a unei subestimări nejustificate. Smerenia ne ferește de vanitate și ne face capabili să adoptăm unii față de alții o atitudine respectuoasă (Rom. 12.10). Dumnezeu ne îndeamnă la umilință (Col. 3.12), smerenia fiind o calitate indispensabilă pentru cel ce vrea să fie un adevărat ucenic al lui Cristos (Mt. 18.3-4).

F. H.

SMERI (A SE), COBORÎ. Numai Dumnezeu este înălțat (Ps. 118.16; Is. 57.15). Omul, care ar fi trebuit să păstreze o atitudine de umilință și supunere față de El (Mt. 18.4; 23.12), s-a ridicat împotriva Stăpânului său (Dan. 5.23) și a fratelui său (Gen. 4.8). De aceea, Dumnezeu a trebuit să-l smerească (II Sam. 22.28; Is. 2.11-18; 57.9), pentru că numai El are dreptul și puterea să înalțe și să coboare pe cine vrea (Ps. 18.27; 75.7; Is. 45.9; Ier. 18.6; Ez. 17.24; Rom. 9.21). Domnul Isus a luat asupra Sa judecata lui Dumnezeu care îl viza pe om: El S-a smerit, făcându-Se asemenea oamenilor (Ef. 4.8-9; Fil. 2.8; Evr. 2.9; cf. I Pet. 3.19; 4.6). De aceea, Dumnezeu L-a înălțat nespus de mult, mai presus de toți oamenii (F.A. 5.31), de toate creaturile (Fil. 2.9) și de toți dumnezeii (Ps. 97.9). Această înălțare a fost proorocită și simbolizată de ridicarea lui Cristos pe cruce (Ioan 3.14; 12.34).

Pe cei ce se smeresc după modelul oferit de Isus Cristos (Fil. 2.5-6), ca vameșul din pildă (Lc. 18.13), ca un copilăș (Mt. 18.4) îi va înălța Dumnezeu Însuși (Iov 22.29; Ez. 21.31; Mt. 23.12; Iac. 4.10), dar toți cei ce se înalță vor fi smeriți (II Cor. 12.21).

La venirea lui Cristos în glorie, toți cei ce se vor fi ridicat contra Lui vor fi coborâți: Cristoșii falși (Mc. 13.22), proorocii falși (Mt. 24.11), orice înălțime, adică toți cei ce vor fi luat pe nedrept o poziție elevată (Is. 2.11-17; 10.33; 26.5; 40.4; Ez. 17.24); pe de altă parte, toți cei ce se vor fi smerit, vor fi înălțați (I Sam. 2.7; Ps. 75.7) (V. *Înălța; Smerenie*).

SMERIT. (V. *Smerenie*).

SMIRNA, SMYRNA = mir. Acest oraș, care datează din vremuri străvechi, se întindea pe coasta occidentală a Asiei Mici. Grecii din Eolida l-au acaparat. În cele din urmă, ionienii au admis Smirna în confederația lor. În jurul anului 580 î.Cr., Allyates, regele Lydiei, a distrus Smirna. Cetatea a rămas în ruine cca 200 de ani. Alexandru cel Mare a trasat planul de reconstrucție care a fost executat de succesorii săi imediați pe un alt amplasament. Noua Smirnă a devenit un mare centru comercial care a continuat să fie o localitate importantă și în epoca romană. Smirna a devenit o parte a provinciei Asia pe care romanii au anexat-o în anul 133 î.Cr. și au organizat-o între anii 129 și 126.

Biserica din Smirna este a doua din cele 7 Biserici ale Asiei Mici cărora li se adresează ap. Ioan în Apocalipsa. El nu-i reproșează nimic și o îndeamnă să rămână tare în cursul persecuției (Ap. 1.11; 2.8-11). Polycarp, episcop de Smirna, a fost așezat pe un rug, lângă stadion, și omorât printr-o lovitură de sabie, probabil în anul 169. Un cutremur de pământ a distrus orașul în anul 178 d.Cr., dar a fost în scurt timp reconstruit. Amplasată la marginea unui golf magnific, pe o importantă cale de comunicație, Smirna, cunoscută azi sub numele de Izmir, întrunea toate condițiile pentru a desfășura o intensă activitate comercială, iar în prezent este unul din cele mai mari porturi ale Turciei (750 000 de locuitori).

SMIRNĂ. (V. *Mir*).

SMOALĂ, BITUM.

1. Termenul ebr. *kopher* înseamnă *învelitoare*. Arca lui Noe a fost acoperită cu un strat de bitum, care i-a asigurat etanșeitatea (Gen. 6.14). Probabil că această substanță a fost asfaltul de Hit, în Babilonia. (V. *Bitum*).

2. Cuv. ebr. *zepheth* se traduce prin *lichid*. Coșul de papură în care a fost pus copilășul Moise era tencuit cu bitum (Ex. 2.3). O profeție referitoare la Edom afirmă că pâraiele țării se vor preface în smoală (Is. 34.9). Acest pasaj sugerează asfaltul, care se găsea din belșug în regiunea Mării Moarte (cf. Gen. 14.10) (V. *Bitum*).

SMOCHIN, SMOCHINĂ. Dicotiledonat din familia moracee. Fructele smochinului sunt deosebit de gustoase și nutritive (Jud. 9.10; Num. 13.23). În ebr., același cuvânt, *te'elah*,

indică și pomul și fructul, pe când în gr., copacului i se spune *sykē*, iar fructului *sykon*. Smochinul este originar din Asia occidentală; când este tânăr, el nu face fructe decât dacă se află pe un teren cultivat (Lc. 13.6-9). Ajuns bătrân, el degenerează rapid, iar dacă este neglijat, încetează să rodească (Pv. 27.18). Primăvara, smochinul produce primele fructe înainte de ieșirea frunzelor, pe ramurile care au apărut în anul precedent: aceasta este smochina verde (Cânt. 2.13). Dacă un smochin nu poartă câteva fructe verzi în momentul înfrunzirii, el nu va rodi deloc în anul respectiv. Prima recoltă de fructe coapte se culege în iunie, iar în anumite zone privilegiate, recoltatul are loc și mai devreme (Is. 28.4). Smochinele târzii cresc pe ramurile noi toată vara și se coc prin luna august. Producătorii le usucă pentru a le putea păstra, sau le presează pentru a obține turte. În Orient, smochinele constituie un produs alimentar de bază (I Sam. 25.18; 30.12). În vremurile biblice, smochinul se bucura de o largă apreciere; el este deseori menționat împreună cu vița-de-vie (Dt. 8.8; Ps. 105.33; Ier. 5.17; Ioel 1.12). Expresia *a locui în liniște sub via și sub smochinul lui* era sinonimă cu prosperitatea și securitatea națională (I Împ. 4.25; Mica 4.4; Zah. 3.10). Smochinele erau întrebuințate, nu numai în alimentația omului, dar și în medicină. Astfel, în II Împ. 20.7, este vorba de o cataplasma de smochine.

Înălțimea smochinului cultivat (*Ficus carica*) variază între 6 și 9 m. Frunzele, care apar la sfârșitul primăverii și cad la apropierea iernii, măsoară 20-25 cm de la o margine la cealaltă; ele sunt cordiforme și prezintă 3 sau 4 lobi. Fructul are o constituție aparte, astfel că botaniștii nu-l asimilează cu alte fructe. La origine, este un receptacol scobit pe al cărui perete interior sunt prinse ambele tipuri de floricele, unele bărbătești, altele femeiești; după fecundare, fiecare dintre acestea dă naștere unui fruct sec (achenă), iar receptacolul, pe măsură ce se dezvoltă, devine tot mai cărnos și reprezintă partea comestibilă a smochinei. Smochinul a fost o emblemă a lui Israel și blestemarea smochinului neroditor (Mc. 11.12-17) avea o semnificație simbolică: poporul nu a răspuns așteptărilor Domnului, astfel că El a trebuit să rostească judecata națiunii. Copacul respectiv avea frunze care apar cu primele roade; el ar fi trebuit să prezinte măcar câteva fructe verzi de primăvară, căci Marcu spune că „*nu era încă vremea smochinelor*” (de vară, adevărata recoltă). Potrivit profeției,

smochinul-Israel trebuie să înverzească și să poarte roade la sfârșitul vremurilor. Or, tocmai în acest sens au interpretat numeroși exegeți pasajul din Mt. 24.32-33.

SO, SAIS. Împărat al Egiptului. Osea, regele lui Israel, i-a cerut ajutor, pe la anul 724, contra Asiriei (II Împ. 17.4).

Identificarea lui So este o chestiune dificilă. Au fost lansate 4 propuneri:

1. So ar fi faraonul Osarkon IV (727-716 î.Cr.).
2. So, vocalizat Sewe, ar fi un general egiptean, devenit ulterior faraonul Shaba (ko).
3. So ar fi Sibe, comandantul suprem al armatei egiptene, care, aliat cu Hanin, regele Gazei, ar fi luptat în anul 720 î.Cr. contra lui Sargon II, împăratul Asiriei.
4. So nu ar fi un nume propriu, ci o transcriere a unui cuv. egiptean, respectiv vizirul (so) împăratului Egiptului, care era pe atunci Osarkon IV.

SOAN. (V. *Toan*).

SOAR. (V. *Toar*).

SOARE. Astrul zilei. Dumnezeu, Cel ce l-a creat (Gen. 1.16; Ps. 74.16; 136.8) îl menține și-l dirijează (Ier. 31.35; Mt. 5.45; Ps. 104.19). Plantele cresc, dar se și usucă din pricina căldurii soarelui (Dt. 33.14; II Sam. 23.4; Iona 4.8). Biblia vorbește adesea despre soare în termeni poetici: el se scoală, se culcă, are un cort în ceruri, se aruncă dimineața în călătoria lui cu bucuria unui viteaz (Ps. 19.4-6). Sf. Scriptură compară moartea prematură a unui om, pierderea pe neașteptate a bunurilor sale materiale cu apusul soarelui în plină zi (Ier. 15.9; Am. 8.9; Mica 3.6). Unele popoare păgâne, contemporane evreilor, adora soarele, în special babilonienii la Sipar și Larsa, asirienii sub numele de Șemeș (Chemesch sau Shamash) și egiptenii sub numele de Rê la On. (Cf. Bet-Șemeș, *cetatea soarelui*, sau Heliopolis, *cetatea soarelui*, alte nume date orașului On, Ier. 43.13; Gen. 41.45) (V. *Zeități păgâne; Egipt* II, 4). Deși proorocii i-au pus pe israeliți în gardă cu privire la toate aceste forme de păgânism, cultul soarelui a câștigat tot mai mulți adepți. Israelii apostazi au ridicat altare în cinstea oștirii cerului (II Împ. 21.5), au ars tămâie soarelui, i-au dedicat cai (23.5, 11; cf. cultul persan, Herod. 1.189; 7.54). Persoanele idolatre trimiteau, printr-un semn cu mâna, sărutări astrelor (Iov 31.26-27).

Oprirea soarelui deasupra Gabaonului

Realitatea producerii acestui eveniment la cererea lui Iosua (Ios. 10.12-14) a fost întâmpinată cu mult scepticism și a suscitat numeroase teorii, de ex., aceea a unei refracții neobișnuite a luminii, care ar fi prelungit ziua într-un mod considerabil. Oricare ar fi fost situația, un lucru este limpede: Dumnezeu a răspuns printr-o minune rugăciunii fierbinți a lui Iosua și a acordat poporului său biruința asupra vrăjmașilor. Așa credeau, din toată inima, cel puțin autorul Eclesiasticului (46.4) și Josephus (Ant. 5.1.17). La fel stau lucrurile cu minunea conștând în reculul umbrei pe treptele cadranelor lui Ahaz (II Împ. 20.9-11) (V. *Cadran solar*).

Cuv. ebr. *Hammanim* a fost tradus prin statui (sau stâlpi, stele) închinare soarelui (Lv. 26.30; II Cr. 14.4; 34.4, 7; Is. 17.8; 27.9; Ez. 6.4, 6). Însă a fost descoperit la Palmyra un altar destinat aceleiași întrebuițări, care purta un nume apropiat cuv. ebr. *Hammanim*. Prin urmare, *statuile* sau *stâlpii închi-nați soarelui* ar fi fost mai degrabă niște altare pe care se ardea tămâie (cf. Os. 4.13). Oricum, aceste *stele* (statui) sau *altare* erau încadrate într-un cult dedicat soarelui. Stela gravată cu două mâini întinse către o semilună și un disc solar, găsită de către Y. Yadin la Hațor, în vestigiile unui templu canaanit ar putea fi un exemplu de *obelisc* (cum, de altfel, traduce vers. fr. Colombe termenul redat, în general, prin *stâlp*) (V. *Hațor*).

SOBA. (V. *Toba*).

SOBAB. (V. *Șobab*).

SOBAC. (V. *Șobac*).

SOBAL. (V. *Șobal*).

SOBEBA. (V. *Hațobeba*).

SOBOR. (V. *Sinedriu*).

SOBRU, CUMPĂTAT, MODERAT. Care păstrează măsura, care nu face excese, care are o judecată morală sănătoasă.

Verbul *nephō*, care este unul din termenii traduși prin a fi sobru, înseamnă calm, liniștit, mai puțin pasionat, circumspect, cumpătat, treaz, veghetor (I Tes. 5.6, 8; II Tim. 4.5; I Pet. 1.13; 4.7). Un compus al lui *nephō*, respectiv *eknephō* înseamnă a-și veni în fire, a se trezi dintr-o stare de beție (I Cor. 15.34, în Septuaginta; Gen. 9.24; Ioel 1.5; Hab. 2.7, 19). Subst.

sôphrosynê denotă sobrietatea minții (F.A. 26.25; I Tim. 2.9, 15; Tit 2.6), judecata sănătoasă, stăpânirea de sine, înfrânarea poftelor și dorințelor în fața ispitei (uneori redat prin modestie, de ex. în vers. fr. Colombe). Verbul corespunzător *sôphroneō* înseamnă a gândi într-un mod sănătos, a avea simțiri cumpătate (Rom. 12.3), a fi sobru sau întreg la minte, a avea bun simț (II Cor. 5.13; Mc. 5.15; Lc. 8.35). În I Pet. 4.7, ap. Petru asociază termenii *sôphroneō* și *nêphō*. El spune: „*Fiți înțelepți dar, și vegheați* (fiți sobri) *în vederea rugăciunii*.” Ap. Pavel indică această calitate ca o condiție pentru cei ce aspiră la o funcție de răspundere în Biserică (I Tim. 3.2; II Tim. 4.5), precum și pentru soțiile lor (I Tim. 3.11; sau, poate, diaconilor).

În N.T., ac. termen se aplică atitudinii pe care trebuie s-o adopte creștinii și modul lor de a gândi (caracterizat prin sobrietate sau cumpătate) (Tit 2.2). Judecata lor este corectă, sănătoasă, deoarece nu se lasă influențați de vreo stare de beție (fizică sau morală) sau de niște factori externi: ei se călăuzesc exclusiv după voia și revelația lui Dumnezeu). Aceasta vrea să spună că ei au recunoscut adevărul și că s-au desprins din cursele Diavolului (II Tim. 2.26). Ei își dau toate silințele ca să nu mai păcătuiască (I Cor. 15.34; cf. I Ioan 3.9), dar veghează (I Pet. 5.8) și se roagă (4.7) în permanență. Ei și-au pus toată încrederea în harul Domnului Isus (I Pet. 1.13) și sunt plini de credință, de dragoste și nădejde (I Tes. 5.8), gata să rabde suferințele din pricina lui Cristos (II Tim. 4.5).

SOCO, SOKO = *spini, gard viu*.

1. Cetate din Șefela (Sefelah, țara de jos) a lui Iuda (Ios. 15.35). Soco se afla la marginea accidentată a văii Elah; fiind izolată de restul crestei, Soko era ușor de apărat. Filistenii și-au instalat tabăra între Soco și Azeca, cu puțin timp înainte de a se prezenta Goliat în calitate de campion al lor (I Sam. 17.1). Roboam a reconstruit cetatea Soco sau poate că doar i-a extins fortificațiile (II Cr. 11.7). Pe vremea lui Ahaz, filistenii au capturat cetatea Soco și localitățile suburbane (28.18). Robinson a identificat Soco la Khirbet Shuweikeh, la 21 km V-SV de Betleem.

2. Cetate din ținutul accidentat al lui Iuda (Ios. 15.48). Amplasamentul ei se află pe locul unui alt Khirbet Shuweikeh, la 16 km S-SV de Hebron. O problemă încă nerezolvată este următoarea: care din aceste două cetăți cu numele de Soco figurează în I Împ. 4.10 și în

I Cr. 4.18? Sau ar putea fi vorba despre o a 3-a cetate cu același nume în I Împ. 4.10 și despre o persoană în I Cr. 4.18?

SOCOTI. (V. *Considera*).

SODĂ, LEȘIE, POTASĂ, SĂPUN. Nu este vorba de corpul gras pe care-l cunoaștem noi sub denumirea de săpun. Termenii ebr. *bor* și *borith* (cel ce curăță) indică alcaliul. Acesta era întrebuințat pentru spălătul mâinilor (Iov 9.30; Ier. 2.22), pentru curățatul hainelor (Mal. 3.2) și pentru topitul minereurilor (Is. 1.25). Traducătorii greci au optat pentru o plantă sau o substanță extrasă dintr-o plantă, căci au ales ca echivalent cuv. gr. *poa* = iarbă, plantă erbacee. În Palestina, se întrebuințează foarte mult rădăcina săpunariței (*Saponaria officinallis*) pentru spălătul țesăturilor, pentru că săpunarița le împiedică să intre la apă. Alcaliul care era folosit pentru topirea metalelor se obținea din cenușa rezultată prin arderea a două varietăți de săpunariță (*Salicornia fruticosa* și *Salsola kali*). Acest procedeu este folosit și în zilele noastre pentru fabricarea sodei.

SODI = *sfătuitorul meu discret (este Domnul)*. Tatăl celui ce a reprezentat sem. lui Zabulon în explorarea Canaanului (Num. 13.10).

SODOMA. Una dintre cele 5 cetăți din Câmpia Iordanului (Gen. 13.10). Lot, despărțindu-se de Avraam, a decis să se instaleze la Sodoma, în ciuda tristei reputații a acestui oraș (v. 11-13). Chedorlaomer a jefuit Sodoma (14.11) și i-a luat prizonieri pe Lot și oamenii săi. Avraam i-a salvat împreună cu averile lor (v. 14-16, 21-24). Ceva mai târziu, Dumnezeu a nimicit Sodoma împreună cu cel puțin alte 3 cetăți din Câmpia Iordanului, din pricina perversității lor. Mânia divină a făcut să se reverse asupra Sodomei un potop de foc și pucioasă care a aprins, desigur, numeroasele puturi de bitum de pe valea Iordanului. Lot și cele două fiice ale sale au supraviețuit cataclismului (19.1-29; Dt. 29.22; Is. 1.9-10; 3.9; 13.19; Ier. 49.18; 50.40; Pl. 4.6; Ez. 16.46-58; Am. 4.11; Țef. 2.9; Mt. 10.15; 11.24; Lc. 10.12; 17.29; Rom. 9.29; II Pet. 2.6; Iuda 7). Apocalipsa indică alegoric marea cetate păcătoasă prin numele de Sodoma și Egipt (Ap. 11.8).

Amplasamentul Sodomei nu a fost determinat cu exactitate: două argumente lasă loc presupunerii că cetatea a fost amplasată la capătul de miazănoapte al Câmpiei: a) dintr-un

punct apropiat de Betel, Avraam și Lot puteau să vadă toată Câmpia Iordanului (Gen. 13.3, cf. v. 10). Totuși trebuie să luăm seama la modul în care interpretăm cuvântul *toată*. b) Chedorlaomer, venind din S, îi bate pe amoriiți din Hațon-Tamar, adică En-Ghedî, înainte de a-i întâlni pe regele Sodomei și aliații săi (14.7-8), ceea ce pare să indice că ei s-au înfruntat între En-Ghedî și țărmul nordic al Mării Moarte. Dar alte trei argumente solide ne permit să presupunem că Sodoma se afla mai degrabă la marginea sudică a Câmpiei Iordanului: 1. Asfaltul abundă numai la extremitatea sudică a Mării Moarte (cf. Gen. 14.10). 2. Admitând că marea acoperă acum amplasamentul lor (cf. 14.3), s-ar putea situa cetățile blestemate la marginea de miazăzi, unde apa golfului măsoară între 60 cm și 6 m adâncime. Aceste localități nu s-au putut afla la capătul nordic al mării, pentru că acolo adâncimea ei atinge 304 m. În ultimul veac, Marea Moartă a înaintat mereu spre uscat în direcția S. 3. Toar, una dintre cetățile Câmpiei Iordanului (Gen. 13.10), se afla la marginea sudică a mării (Răzb. 4.8.4). Pe la mijlocul sec. XIX î.Cr., un mare cataclism a devastat regiunea.

Toată valea se găsește pe uriașa falie care urmează cursul Iordanului, Marea Moartă și Araba. În această regiune expusă dintotdeauna cutremurelor de pământ, cu siguranță că anumite fenomene geologice au contribuit la distrugerea cetăților vinovate, însă Biblia nu menționează decât aspectul miraculos al fenomenului. Sarea și pucioasa care abundă în stare liberă, când au fost amestecate probabil printr-un cutremur de pământ, au putut pricinui o violentă explozie; proiectate în văzduh în stare incandescentă au căzut literalmente pe câmpie sub formă de ploaie cu foc și pucioasă (Gen. 19.24, 28). Povestirea despre nevasta lui Lot prefăcută într-un stâlp de sare este deseori pusă în legătură cu o colină de sare, lungă de 8 km, care se întinde de la N la S, la marginea de SV a Mării Moarte. Evident că această *femeie a lui Lot* care este arătată turiștilor nu are nimic comun cu realitatea istorică. Pe vremea N.T., ruinele cetăților distruse încă erau vizibile (Tacit, *Ist.* 5.7; Josephus, *Răzb.* 4.4; *Unger's Bible Dict.*, p. 1035) (Pentru Vița Sodomei, v. *Sadul Sodomei*).

SODOMIT, HOMOSEXUAL. Persoană vinovată de vicii contra naturii (Gen. 19.5; cf. Rom. 1.26-27). Ebraica folosește cuv. Kadesh pentru a indica omul dedat unui cult păgân, impur (Dt. 23.17; Iov 36.14). O asemenea perversiune

religioasă exista, sub diferite forme, în Fenicia, Siria, Frigia, Asiria, Babilonia, mai ales în legătură cu cultul lui Iștar sau al Astartelei. De asemenea, termenul de prostituat se aplica în special preoților emasculați al lui Cibeles (Kybele), numiți galli. Legea lui Moise interzicea sodomia (Dt. 23.17: „*prețul unui câine*” (sodomit) nu trebuia să intre în vistieria sanctuărilor (v. 18). Se crede că cuv. *câini* din Ap. 22.15 se aplică aceleiași categorii de persoane deviate. Pe vremea lui Roboam, existau sodomiți în Israel (I Împ. 14.24). Asa și Iosafat i-au izgonit (15.12; 22.47). Cum aceste moravuri infame apăruseră din nou, regele Iosia a demolat casele de prostituție (II Împ. 23.7; cf. Mt. 7.6; I Cor. 6.9; Fil. 3.2; Ap. 22.15).

SOFA. (V. *Ṭofah*).

SOFAC. (V. *Ṣobac*).

SOFAR. (V. *Ṭofar*).

SOFERET, SOPHERETH. Ac, subst., precedat uneori de art. ebr., pare să indice o sarcină încredințată membrilor uneia din cetele în care erau împărțiți robii lui Solomon. Oameni din această cetate l-au însoțit pe Zorobabel la întoarcerea sa din Babilon (Ezra 2.55; Nem. 7.57).

SOFIM. (V. *Ṭofim*).

SOFONIE. (V. *Tefania*).

SOHAR. (V. *Ṭohar*).

SOL. (V. *Mesager*).

SOLAM, SOLHAM. (V. *Lăcustă*).

SOLOMON = *pace, pașnic*. Fiul lui David și al Bat-Șebei (II Sam. 12.24; I Cr. 3.5; Josephus, *Ant.* 7.14.2). El s-a născut la Ierusalim. Înștiințat că, în timpul vieții succesorului său, va domni pacea, i-a pus acestui fiu numele Solomon, *pace, pașnic* (I Cr. 22.9). Profetul Natan l-a onorat cu numele de leidia, preaiubitul Domnului (II Sam. 12.25). Când David a ajuns bătrân și slab, Adonia, unul dintre fiii săi născuți la Hebron și probabil cel mai în vârstă după moartea lui Amnon și Absalom, a încercat să uzurpe tronul. Proorocul Natan, ajutat de preotul Iadoc și de Benaia, comandantul oștirii, asistat de garda de corp al lui David, au dejucat această rebeliune și Solomon a fost proclamat rege (I Împ. 1.5-40). David a murit la scurt timp după acest eveniment.

Solomon a început să domnească prin anul 970 î.Cr.

Probabil că noul rege avea pe atunci 20 de ani. Conformându-se ultimelor recomandări ale tatălui său, el a scos din funcție pe marele preot Abiatar și a poruncit executarea lui Șimei. Adonia, care formulase o nouă pretenție, este omorât la porunca lui Solomon; la fel și Ioah care fusese implicat în problema respectivă (2.1-46). Solomon s-a căsătorit cu fiica împăratului Egiptului și a adus-o la Ierusalim (3.1). De când Domnul abandonase Silo, cultul nu mai fusese restaurat: Cortul întâlnirii se afla la Gabaon iar chivotul legământului la Ierusalim. În ciuda prescripțiilor Legii, poporul ridicase altare pe înălțimi. Solomon s-a dus la Gabaon pentru a aduce jertfe Domnului. Noaptea, Dumnezeu i S-a arătat în vis și l-a întrebat care îi era dorința. Atunci Solomon a cerut înțelepciune și pricepere, pentru a fi capabil să judece cu dreptate poporul Domnului. La data respectivă, exercitarea justiției era de competența regelui. Dumnezeu a ascultat această rugăciune. La scurt timp după aceea, Solomon a rostit o judecată devenită celebră, pentru că a făcut posibilă descoperirea adevăratei mame a unui copilăș pe care îl revendicau simultan două femei (I Împ. 3.2-28; II Cr. 1.3-12). După vreo 20 de ani, Domnul i Se arată din nou și-i promite lui Solomon rezervarea tronului, în anumite condiții, dinastiei lui, ocazie cu care îi adresează și un avertisment solenn (I Împ. 9.1-10; II Cr. 7.12-22).

Cum David își impusese autoritatea asupra popoarelor vecine, se pare că Solomon nu a avut de luptat decât contra Hamatului. Controlul asupra acestei cetăți îi permitea să mențină pacea în partea de NE a împărăției sale. Hadad, împăratul Edomului, și Rezon, regele Damascului, s-au opus lui Solomon. El a fortificat Hațorul, cetate amplasată pe lordanul de sus și a ridicat o fortăreață în Liban, pentru a ține Damascul în frâu. Solomon a luat măsurile necesare pentru a asigura deplasarea, în condiții de securitate, a celor ce foloseau drumul care ducea la Ețion-Gheber, prin Edom. Împăratul lui Israel a întreținut relații amicale cu numeroși împărați, a pus în aplicare o serie întreagă de importante măsuri organizatorice și a creat condiții prielnice pentru dezvoltarea artelor. Tatăl său David strânsese o mare cantitate de metale prețioase pentru construirea Templului, edificiu pe care Solomon l-a clădit în 7 ani; Hiram, regele Tyrului, i-a pus la dispoziție materiale de construcție și meseriași iscusiți (I Împ. 5.6). Când Templul

a fost gata, Solomon a procedat la dedicarea lui într-un cadru solemn (I Împ. 7.13 - 8.66; II Cr. 2-7). Apoi, el a început edificarea unui palat regal a cărui construcție a durat 13 ani (I Împ. 7.1-12) (V. *Palat*). A fortificat multe dintre cetățile existente și a construit altele noi în diferite puncte din țară (9.15-19; II Cr. 8.4-6).

În I Împ. 9.15, 3 cetăți - Hațor, Meghido și Ghezer - (v. aceste nume) sunt menționate laolaltă. Între anii 1955-1959, Yigael Yadin a efectuat săpături arheologice la Hațor și a scos la iveală o poartă de cetate, datând de pe vremea lui Solomon și perfect asemănătoare cu porțile excavate la Meghido și Ghezer, precum și un zid de cazemată; acest zid a adus aminte de existența unor fortificații asemănătoare la Meghido. Apoi, datorită pasajului din I Împ. 9.15, specialiștii s-au dus cu gândul la construcțiile similare de la Ghezer. Construcțiile respective care, potrivit estimării lui Macalister, ar fi fost edificate pe vremea Macabeilor, au putut fi astfel redatate și atribuite epocii solomoniene.

Solomon s-a dovedit a fi un om deosebit de înțelept și în domeniul administrației de stat. El s-a înconjurat cu un număr important de funcționari competenți, cel mai de seamă dintre aceștia fiind nepotul marelui preot (I Împ. 4.2-6). Solomon a căutat să mențină constant efectivul armatei; de asemenea, a divizat împărăția în 12 districte, făcând abstracție de vechile limite ale semințiilor israelite, ceea ce a facilitat administrarea țării (v. 7-19). Regele a acordat o atenție specială cultului Domnului; el a rostit rugăciunea de consacrare a Templului, invocând binecuvântarea divină asupra mulțimii.

Puternica expansiune comercială a avut ca efect prosperitatea națională

(I Împ. 10.14-29; II Cr. 9.13-28). Unele mărfuri proveneau tocmai din Ofir și India, fiind aduse chiar de slujitorii lui Solomon (I Împ. 10.22-23; II Cr. 9.10-22) (V. *Ofir*). Regele a poruncit construirea de cetăți-magazii, printre acestea numărându-se și Palmyra, amplasată în pustie, la jumătatea drumului dintre Damasc și Eufrat. Solomon s-a interesat de literatură și științe, a abordat botanica și zoologia: „*A vorbit despre copaci, de la cedrul din Liban până la isopul care crește pe zid; a vorbit, de asemenea, despre dobitoace, despre păsări, despre târătoare și despre pești.*” (I Împ. 4.33). A cules și a compus numeroase proverbe (v. *Proverbe*). Ps. 72 și 127 sunt atribuiți lui Solomon prin titlurile lor. (V. *Eclesiastul* și *Cântarea Cântărilor*).

Splendoarea Curții, opulența meselor regale, luxul de care se înconjura suveranul cu prilejul deplasărilor sale, toate acestea erau pe măsura veniturilor și puterii sale politice (I Împ. 10.4, 5, 21). Oamenii veneau de la mare distanță pentru a asculta cuvintele sale pline de înțelepciune (I Împ. 4.34; 10.23-25). Împărăteasa din Seba a venit la Ierusalim pentru a pune regelui o seamă de întrebări dificile (10.1-13).

Dar Solomon a nesocotit poruncile lui Dumnezeu. El a avut un harem de cca 1 000 de femei. Multe dintre acestea erau prințese, fiind acordate împăratului lui Israel ca o garanție a pactelor politice încheiate cu popoarele lor. La un moment dat, Solomon s-a lăsat înduplecat de aceste femei străine, idolate, să zidească sanctuare în cinstea dumnezeilor lor (I Împ. 11.1-8). Domnul a sancționat apostazia lui Solomon, nemălăsând dinastiei sale decât o mică parte din întinsa lui împărăție (v. 9-13). Profetul Ahia din Silo i-a comunicat lui Ieroboam, slujitorul lui Solomon, că Dumnezeu avea să-i acorde 10 din cele 12 seminții ale lui Israel (v. 28-39), dar Ieroboam nu le-a obținut înainte de preluarea domniei de către Roboam. De asemenea, Solomon a păcătuit prin luxul său exagerat, care l-a determinat să impună poporului impozite împovărătoare. Povara care apăsa pe umerii israeliților a făcut să se zdruncine încrederea lor în rege și i-a împins mai târziu la rebeliune. (V. *Roboam*).

Solomon a domnit 40 de ani; el a murit prin anul 931 î.Cr.

Evenimentele care s-au petrecut în această perioadă au fost consemnate în următoarele scrieri: *Cartea faptelor lui Solomon*; *Cartea proorocului Natan*; *Proorocia lui Ahia din Silo*; *Descoperirile văzătorului Ieedo* (I Împ. 11.41-43; II Cr. 9.29-31).

Arheologia a confirmat o mulțime din detaliile textelor biblice care se referă la Solomon, lucru foarte important, deoarece altădată anumiți cercetători înclinau să pună la îndoială veridicitatea descrierii puterii și gloriei acestui rege în pasaje ca I Împ. 3-11 (cf., totuși: Mt. 6.29; 12.42; Lc. 11.31). Iată ce spune *Unger's Bible Dict.*, 1957, p. 1035 și urm.:

1. Împărăția lui Solomon.

Criticii Winckler și Guthe, de ex., limitau împărăția lui David și a lui Solomon la Palestina, excluzând chiar și Damascul. Ei situau în Havran (Basan), la S de Damasc, împărăția

Tobei, smulsă de David lui Hadadezer (II Sam. 8.3). Totuși studiile privind o mai veche organizare a provinciilor asiriene au demonstrat că Toba (*Subatu*, în asiriană) se afla la N, și nu la S, de Damasc (Emil Forrer, *Die Provinzenteilung des Assyrischen Reiches*, 1921, pp. 62, 69). Listele egiptene de la Tell el-Amarna au dovedit că cetățile lui Hadadezer, Tibhat și Cun, cucerite de David (I Cr. 18.8), se aflau imediat la S de orașul modern Homs. Astfel, limitele cuceririlor întreprinse de David și Solomon s-au dovedit absolut exacte. Cât despre gloria acestuia din urmă, era considerată o legendă sau o „*exagerare semitică*.” S-a pretins că o împărăție de o asemenea întindere nu ar fi putut exista între marile imperii ale hitiților, Egiptului, Asiriei și Babiloniei. Însă monumentele scoase la iveală au dovedit că între anii 1100-900 î.Cr., marile puteri vecine cu Israel au traversat o perioadă de declin. Începând cu anul 1150 î.Cr., cea de-a XII-a dinastie egipteană a ajuns foarte slabă, Egiptul recăpătându-și poziția de mare putere abia sub domnia lui Sheshonq I (Șişac, I Împ. 14.25), în anii 940-920 î.Cr. La rândul său, imperiul hitit s-a prăbușit prin anul 1200 î.Cr., lăsând în urmă doar câteva cetăți independente cum ar fi: Senjirli, Carchemiş (Karkemich) și Hamat. Solomon a cucerit Hamatul și a construit acolo depozite alimentare (II Cr. 8.3-4). În sfârșit, Asiria nu a mai avut un rege puternic între Tiglat Pileser I (aprox. 1110 î.Cr.) și preluarea puterii de către Aurnasirpal II (aprox. 880) (V. *Toba*).

2. Extraordinara prosperitate a lui Solomon

Este recunoscut faptul că acest suveran a fost „*primul mare împărat comerciant al lui Israel*” (Th. H. Robinson, *The History of Israel*, I, p. 256). El a știut să profite de condițiile favorabile unei expansiuni economice pe uscat și pe mare. Albright a notat că, începând din sec. XII î.Cr., domesticirea pe scară tot mai largă a cămillei arabe (dromaderul) le-a permis nomazilor să se deplaseze din ce în ce mai ușor (*From The Stone age to Christianity*, 1940, p. 120 și urm.). Caravanele care traversau pustia aveau acum o libertate de mișcare față de sursele de apă de până la 2-3 zile de călătorie. Arheologia a dovedit că traficul caravanelor între Cornul Abundenței și Arabia de Sud era foarte intens pe vremea lui Solomon. Acest rege deținea monopolul asupra caravanelor care circulau între Arabia și Mesopotamia, precum și de la Marea Roșie la Palmyra (Tadmor, II Cr. 8.4), cetate amplasată

într-o oază la 225 km NE de Damasc și pe care el a reconstruit-o (I Împ. 9.18). Controlând căile comerciale de pe ambele maluri ale Iordanului, care traversau teritoriul său, împăratul lui Israel „*scotea de la negustorii cei mari și din negoțul cu mărfuri*” niște profituri considerabile (10.15). De asemenea, Solomon a făcut să ia amploare industria fierului care tocmai se înfiripase pe vremea tatălui său, când David reușise să spargă monopolul deținut de filistenii asupra acestui metal (cf. I Sam. 13.19-20).

3. Minele de cupru

Săpăturile arheologice au descoperit că niște specialiști fenicieni au construit, la cererea lui Solomon, portul Ețion-Gheber. În anii 1938-1940, Nelson Glueck a descoperit acolo o importantă topitorie de cupru. Dezvoltarea acestei ramuri industriale s-a datorat, desigur, iscusinței meșteșugarilor fenicieni, specializați în amplasarea de topitorii și rafinării de cupru în puncte care întruneau aceleași condiții, de ex. în Sardinia și Spania. Iată, deci, o altă sursă a bogăției fabuloase a lui Solomon. „*El a fost primul rege care a făcut din mineritul practicat în depresiunea Arabah o problemă de interes național*.” (Nelson Glueck, *The Other Side of the Jordan*, 1941, p. 98). Cuprul a devenit astfel principalul produs de export. Vase comerciale special echipate și numite „*corăbii din Tarsis*” transportau minereu de la Ețion-Gheber și aduceau mari cantități de mărfuri scumpe din porturile accesibile ale Arabiei și Africii (cf. F. Thieberger, *King Solomon*, 1947, p. 206) (V. *Ețion-Gheber*).

4. Caii și carele lui Solomon

Acest rege nu s-a mulțumit să procure cai numai pentru vecinii săi (I Împ. 10.28-29), dar s-a servit de această activitate comercială pentru organizarea unei puternice armate (4.26). Printre orașele de garnizoană mai importante, se numărau; Hațor, Meghido și Ghezer (9.15) (v. mai sus). Solomon avea 1 400 de care și 12 000 de călăreți „*pe care i-a pus în cetățile unde își ținea carele și la Ierusalim lângă împărat*.” (10.26). Săpăturile efectuate de arheologi în aceste 3 așezări au putut confirma aceste indicii. Astfel, la Meghido, au fost descoperite o serie de grajduri în măsură să adăpostească 450 de cai și 150 de care de război. Yigael Yadin le atribuie lui Ahab, dar aceasta nu înlătură posibilitatea ca Solomon să le fi folosit înainte de Ahab. Construcții

asemănătoare, identificate la Hațor și Tell el-Hesi, constituie alte mărturii despre forța militară de care dispunea Solomon. (V. *Meghido*).

5. Vizita împărătesei din Seba (I Împ. 10.1-13)

Această vizită a reginei din Seba, care s-a deplasat din S. Arabiei la Ierusalim, străbătând cca 1 800 km, era considerată de unii drept pură ficțiune. Chiar dacă nu a fost găsită o probă materială care să dovedească existența reginei, cercetările arheologice efectuate în țara ei au arătat că relatarea călătoriei sale la Ierusalim este verosimilă din punct de vedere istoric. Expedițiile comerciale întreprinse de Solomon trebuie să-l fi pus în contact sau în competiție cu acest popor îndepărtat. În 1950/51, Fundația Americană de Antropologie în colaborare cu savantul W. F. Albright, a examinat o serie de ruine pe teritoriul a 4 împărății odinioară înfloritoare în Arabia de Sud: Ma'in, Saba (Seba), Cataban (Quataban) și Hadhramaut; faimosul *drum al spicelor* traversa această regiune, iar taxele percepute erau pe deplin în stare să acopere nevoile locuitorilor acestor 3 state. În prezent, se întreprind studii asupra unui mare număr de inscripții, ceramică și alte vestigii arheologice. Fără îndoială că, după finalizarea lor, vor fi formulate concluzii interesante, fiind posibilă reconstituirea cadrului istoric în care a trăit regina din Seba. (V. *Seba*, I).

6. Un ultim punct care ar trebui relevat aici este confirmarea folosirii de către Solomon a unor enorme cantități de aur pentru construirea Templului și confecționarea mobilierului său. Numeroși exegeți considerau relatarea biblică exagerată sau fictivă.

Alan Millard în *Trésors des temps bibliques* (Sator-Cerf, 1986) arată (la p. 105-106) că de multe ori se vorbește despre temple acoperite cu un strat de aur, în vremurile antice, la egipteni, asirieni și babilonieni. Așadar, Biblia nu relatează fapte improbabile. În timpul domniei lui Roboam, fiul lui Solomon, Șisac a luat mult aur din Templul de la Ierusalim (I Împ. 14.25-26). Fapt interesant: Osarkon I, fiu și succesor al lui Șisac, a oferit peste 200 tone de aur și argint divinităților egiptene. Este ușor să ghicim, cel puțin pentru o parte din acestea, proveniența darurilor sale.

SOLOMON (CARTEA ÎNȚELEPCIUNII LUI).
(V. *Apocrife*).

SOMER I. (V. *Șimrit*).

SOMER II. (V. *Șomer*).

SOMN. (V. *Dormi*).

SOPATER, SOPATROS. Abreviere a numelui Sosipater, care înseamnă *salvatorul tatălui (său)*. Un creștin din Bereea. Împreună cu alți ucenici, el l-a însoțit pe Pavel din Grecia până în provincia Asia, când apostolul s-a întors din a 3-a călătorie misionară (F.A. 20.4). Sopater era fiul lui Pir (Pyrrhus).

SOPATROS. (V. *Sopater*).

SORĂ. Rudenie. Soră bună sau vitregă (Gen. 20.12; Dt. 27.22; I Cr. 2.13-17 și II Sam. 17.25). Cuv. *soră* se aplica uneori soției (Cânt. 4.9; Tobit 7.15; 8.4) sau unei femei aparținând aceleiași seminții (Num. 25.18). În N.T., termenul respectiv indică adesea o femeie care împărtășește aceeași credință în Cristos (Rom. 16.1; Iac. 2.15).

SOREC, SOREK, SOREQ = vin ales. Valea pe care se afla locuința Dalilei (Jud. 16.4). Identif.: Wadi es-Sarar. Această vale începe la cca 21 km V de Ierusalim, ușor spre S, și își continuă cursul sinuos spre NV, comunicând cu Marea Mediterană la 13 km S de Iaf. Ruinele unei așezări, care poartă și în prezent numele de Surik, se află în partea nordică a văii, la vreo 3 km de Toreia, locul natal al lui Samson. Eusebiu și Hieronymus au optat și ei pentru această identificare.

SORT. În caz de incertitudine, bătrânii obișnuiau să folosească procedeul tragerii la sort (Est. 3.7; Iona 1.7; Mt. 27.35). Niște pietricele, tăblițe gravate sau alte obiecte asemănătoare erau puse într-un vas care se scutura înainte de a se scoate sau a se arunca obiectele respective. Se rostea o rugăciune, apoi se cerea lui Dumnezeu să-și arate voia (F.A. 1.23-26; cf. *Iliada* 3.316, 325; 7.174-181). La începutul istoriei poporului evreu, Dumnezeu a găsit cu cale să-și arate voia prin sort. În Pv. 16.33, întâlnim următoarea declarație importantă: „*Se aruncă sortul în poala hainei, dar hotărârea* (în fr.: orice hotărâre. N. Ed.) *vine de la Domnul.*” Folosirea sortului a fost prescrisă de Dumnezeu pentru partajul Canaanului între cele 12 seminții (Num. 26.56; Ios. 14.2; 18.6) (V. *Canaan*). Saul a descoperit prin sort ceea ce făcuse Ionatan (I Sam. 14.40-45). Clasificarea preoților ș.a. s-au făcut prin trageri la sort (I Cr. 24.5). Unii comentatori

consideră că Urim și Tumim funcționau pe principiul tragerii la sorț. (V. *Urim și Tumim*). Apostolii au aruncat sorțul pentru a ști cine trebuia să fie succesorul lui Iuda Iscarioteanul: Iosif (supranumit Iust) sau Matia (F.A. 1.15-26)? După ce au primit Duhul Sfânt, apostolii au renunțat la această metodă.

SOSIPATER, SOSIPATROS = *salvatorul tatălui (său)*. Creștin care se alătură ap. Pavel pentru a saluta credincioșii din Roma (Rom. 16.21).

SOSIPATROS. (V. *Sosipater*).

SOSTEN. Nume gr. care înseamnă: *în plinătatea forțelor, cu puteri depline*. Fruntașul sinagogii din Corint pe vremea când a locuit Pavel în acest oraș. După ce propovăduirea apostolului a suscitat o revoltă a evreilor, mulțimea l-a bătut pe Sosten în fața tribunalului lui Galion.

În adresa din 1 Cor. 1.1, figurează alături de ap. Pavel un anume Sosten, care ar putea fi același personaj, între timp convertit la creștinism.

SOTAI, SOTHAI. Titularul unei funcții printre așa-numiții robi ai lui Solomon. Sotai a fondat o familie, iar unii din membrii acesteia s-au întors din Babilon odată cu Zorobabel (Ezra 2.55; Nem. 7.57) (V. *Netinieni; Robii lui Solomon*).

SPANIA. Minele de aur și argint ale acestei țări din SV Europei erau cunoscute în vremurile biblice (1 Mac. 8.3). Ap. Pavel și-a exprimat dorința de a ajunge în Spania (Rom. 15.24, 28), și se pare că a reușit, pentru că Clement de Roma, scriind din Italia pe la anul 96 d.Cr., spune că Pavel „a ajuns la hotarele Occidentului.” De asemenea, Canonul Muratorian, redactat prin anul 170 d.Cr., afirmă că apostolul a fost în Spania. Dacă așa stau lucrurile, atunci Pavel a făcut această călătorie după prima sa întemnițare la Roma care este menționată în cartea Faptelor. (V. *Tars*).

SPĂLARE, SPĂLAT, ABLUȚIUNE. Ritual de curățire în cadrul căruia acțiunea de a spăla – sau a se spăla – avea o semnificație simbolică. În Lv. 12-15 sunt prevăzute 11 tipuri de necurăție care urmau să fie înlăturate prin abluțiuni. Înainte de a primi Legea la Sinai, israeliților li s-a cerut să se spele în întregime (Ex. 19.10-15). Și preoții se spălau înainte de intrarea în

slujba sacerdotală (Ex. 29.4; Lv. 8.6); de asemenea, înainte de a oficia, preoții își spălau mâinile și picioarele (Ex. 30.18-21). Prin gestul spălării mâinilor, cel în cauză dădea o mărturie publică despre nevinovăția sa (Dt. 21.1-9). Pe vremea Domnului Isus, fariseii făcuseră să crească mult numărul spălărilor rituale (Mc. 7.4; Lc. 11.38), dar acestea deveniseră niște ceremonii formale care nu mai corespundeau unei realități interioare. De aceea, Cristos a denunțat ipocrizia fariseilor (Mt. 23.25). Însă chiar îndeplinite cu seriozitate, abluțiunile fac parte din *umbrele* realității care se găsește în Cristos (Evr. 9.10).

SPĂLAREA PICIOARELOR. Orientalii erau nevoiți să-și spele foarte des picioarele, din pricină că umblau încălțați cu sandale simple pe drumuri cu mult praf. Când intrau într-o casă, era obiceiul ca gazda să le ofere apă pentru a putea îndepărta praful adunat pe picioare (Gen. 18.4; 19.2; 24.32; 43.24; Jud. 19.21). Uneori, sarcina de a spăla picioarele oaspeților îi revenea unui slujitor (1 Sam. 25.41), ea fiind considerată drept cea mai înjositoare lucrare făcută de o slugă (cf. Mc. 1.7). În casele bogaților, care aveau la dispoziție mulți servitori, spălarea picioarelor musafirilor era lăsată pe seama sclavilor de categorie inferioară. Neglijarea picioarelor era uneori semnul unei dureri extraordinare (II Sam. 19.24). Evanghelistul Luca redă un incident în care Isus îl mustră pe fariseul Simon pentru lipsa lui de curtoazie, manifestată prin faptul că a omis să-l aducă apă pentru spălatul picioarelor. Totodată, Domnul elogiază femeia păcătoasă care a reparat această omisiune, stropind cu lacrimi picioarele Mântuitorului, ștergându-le cu părul capului ei și ungându-le cu mir (Lc. 7.36-50).

Evanghelistul Ioan povestește că Isus însuși a spălat picioarele ucenicilor la cea din urmă cină (Ioan 13.1-17), poate ca răspuns la competiția de întâietate care avusese loc înainte de masă (Lc. 22.24-30). Gestul lui Cristos a însemnat:

1. O lecție de umilință dată ucenicilor: nici unul dintre ei nu consimțise să adopte atitudinea ultimului dintre sclavi față de frații săi. Porunca Domnului Isus: „...și voi sunteți datori să vă spălați picioarele unii altora” (Ioan 13.14) trebuie înțeleasă, înainte de toate, în felul următor: voi trebuie să fiți gata de a vă sluji unii altora (cf. Gal. 5.13).

2. Picioarele sunt mădularele care se murdăresc cel mai mult în timpul mersului

în sandale pe drumuri pline de praf. De aceea, noi avem nevoie zilnic *să ne spălăm picioarele*, adică să ne lăsăm curățiți în sângele Domnului Isus de murdăria inevitabilă pe care o contractăm prin umblarea noastră în această lume coruptă.

3. Cuvintele „*unii altora*” atrag atenția asupra datoriei de iertare reciprocă a greșelilor care survin în cadrul oricăror relații în lumea aceasta: ca unii cărora Domnul Isus ne-a iertat toate păcatele, trebuie să fim gata, la rândul nostru, să iertăm altora ofensele pe care ei ni le-ar putea produce.

O altă - și singura - referință neotestamentară la spălarea picioarelor se află în I Tim. 5.10. În acest pasaj, Pavel afirmă că o văduvă, pentru a putea fi trecută pe lista văduvelor, trebuie „*să fi spălat picioarele sfinților*”. Aici este vorba nu de îndeplinirea unui ritual, ci de exercitarea ospitalității. Deși ospitalitatea era o datorie a fiecărui creștin, ea viza în special văduvele credincioase, ele trebuind să-i primească pe slujitorii Domnului care călătoreau din loc în loc, pentru a vesti Evanghelia.

Începând din sec. IV, porunca Domnului Isus a fost înțeleasă ca o instituire a unui ritual. În Biserica primară, spălarea picioarelor apare sporadic (în Galia și la Milano), înainte sau după botez. Dar Augustin îi atribuie o virtute pur igienică: cum scăldatul era interzis în timpul postului Paștelor, neofitul trebuia să-și spele picioarele înainte de a coborî în baptisteriu (cf. Augustin, *Ep.* 54.7, 10; 119.18)). Alții, din contră, atribuie ritului o virtute sacramentală: botezul ar spăla păcatele personale, iar spălatul picioarelor, păcatele ereditare. Grecii au încercat să impună ritualul întregii creștinătăți, atribuindu-i o eficacitate sacramentală. Spălarea picioarelor a fost declarată obligatorie de către Conciliul de la Toledo (694). Acest ritual este îndeplinit și astăzi în Biserica Romano-catolică de către papă, în Joia Mare. Ritualul s-a menținut și în mănăstirile Bisericilor Greco-catolice. Apare, de asemenea, în *Ordo Romanus* în sec. XI. Combătut de Reformatori, a fost totuși admis în Biserica Anglicană de Wolsey (1530), până la preluarea tronului de către Jaques II. Spălarea picioarelor a fost practică, cel puțin pentru o vreme, de către frații moravi, menoniții din Olanda și adventiști.

SPÂNZURARE. Egiptenii, israeliții, perșii ș. a. spânzurau de un arbore sau de un stâlp cadavrul unui făcător de rele (Gen. 40.19, 22;

Dt. 21.22; Ios. 10.26; II Sam. 4.12; Herod. 3.125). Pedepsa cu moartea prin spânzurare era considerată deosebit de infamă. Israelii acordau acestui gest semnificația unui apel către Dumnezeu, luându-L pe El ca martor că cerințele justiției au fost satisfăcute. Spânzurarea exprima grozăvia păcatului, căci Legea lui Moise declara pe cel spânzurat un om *blestemat înaintea lui Dumnezeu* (Dt. 21.23). Expunerea unui cadavru în văzul tuturor era dovada că o nelegiuire fusese săvârșită în țara lui Israel; trupul spânzuratului era înmormântat în grabă de îndată ce se lăsa noaptea, pentru ca țara să nu fie întinată (Dt. 21.23; Ios. 8.29; Ioan 19.31). Pavel vede în această dispoziție a Legii o profecie referitoare la Cristos, atârnat pe lemnul crucii (Gal. 3.13). Uneori, sinucigașii își puneau capăt zilelor prin spânzurare, ceea ce putea echivala cu strangularea (II Sam. 17.23; Mt. 27.5) (V. *Spânzurătoare*).

SPÂNZURĂTOARE. Haman pregătise o spânzurătoare înaltă de 50 de coți pentru iudeul Mardoheu (Est. 5.14). Deoarece perșii nu practicau execuția prin strangulare, probabil că Haman intenționase să-l tragă în țepă pe Mardoheu (cf. Est. 2.23; Herod. 3.159). *Lemnul* despre care vorbește Biblia pare să fi fost o țepă sau o prăjină.

SPECTRUL NOPTII. (V. *Năluca nopții*).

SPERANȚĂ. (V. *Nădejde*).

SPICE PRĂJITE, GRÂU PRĂJIT. (Lv. 23.14; Rut 2.14; I Sam. 17.17). Thompson descrie modul cum se pregătea mâncarea respectivă, vechiul procedeu fiind utilizat și în prezent. Se culeg mai multe spice de grâu, cu tot cu tulpină, înainte de a se pârgui. Se leagă în buchete și se coc deasupra unui foc de ierburi uscate și măracini care mistuie pleava și prăjește boabele.

SPICUIRE, CULES. Strânsul spicelor lăsate de secerători și culesul ciorchinilor rămași în vie. Legea lui Moise poruncea proprietarului să nu culeagă ceea ce rămânea după recoltat, pe ogorul sau în via lui, și să nu se întoarcă pentru a ridica snopul uitat sau fructele căzute la pământ (Lv. 19.9-10; 23.22; Dt. 24.19). Toate acestea trebuia să fie lăsate săracului, orfanului, văduvei sau străinului (cf. Jud. 8.2; Rut 2.2, 16; Ex. 17.6; 24.13; Ier. 6.9; 49.9).

SPIN, SCAI, SCAIETE, RUG, MĂRĂCINE. Un număr de 17 cuv. ebr. indică diferite plante spinoase. Desigur că, la început, termenii respectivi se refereau la niște specii anume pe care ne este imposibil să le identificăm astăzi. De altfel, atât traducătorii mai vechi, cât și cei moderni au renunțat la încercarea de a le identifica cu precizie, pentru că, deși s-ar părea că numărul acestor plante este ridicat, nici nu le cuprinde pe toate. În Palestina sunt cunoscute cel puțin 50 de varietăți și peste 200 de specii purtătoare de ghimpi ascuțiți sau țepi. Nu se recomandă deloc unui călător obosit să se așeze jos pe un petec de verdeață sau pe marginea drumului; probabil că el se va scula mai precipitat decât s-a așezat! Numeroși spini ating lungimea de 5-15 cm. Uneori, asemenea plante sunt zdrobite pe arie pentru a obține un nutreț pentru măgari și cămile. Nu lipsesc nici diferitele varietăți de mărarini care servesc la amenajarea de garduri vii (Iov 5.5; Pv. 15.19; Mica 7.4). Dintre speciile cel mai des întâlnite, amintim: acanta (*Acanthus spinosus*), cebareea (*Poterium spinosum*), caperul (*Capparis spinosa*), armurariul (*Sibylum marianum*), ghimpele (*Centaurea calcitrapa* și *verutum*), scaietele-postăvarului (*Dipsacus Sylvestris*) și toate speciile de *mărarini* și *spini* propriu-zisi.

Este dificil de precizat din ce plantă a fost făcută *cununa de spini a Domnului Isus Cristos* (Mt. 27.29). Unii comentatori sunt de părere că ostașii ar fi împletit ramuri de *zizyphus* (*Zizyphus Spina Christi*), care prezintă spini lungi și ascuțiți iar frunzele sale seamănă cu cele cu care se încoronau împărații și generalii victorioși. Alții însă cred că ar putea fi vorba de spinul numit *Paliurus australis*, căruia i se spune de obicei *Spinul lui Cristos* și este foarte răspândit în ținuturile cele mai calde ale Palestinei, îndeosebi în regiunea Mării Moarte, pe valea Iordanului și în vecinătatea Lacului Galileii. Numai că *Paliurus australis* se întâlnește foarte rar în apropierea Ierusalimului, în timp ce toate celelalte specii de spini cresc din belșug aici.

În sfârșit, trebuie menționat faptul că smochinul cu spini (*Opuntia ficus indica*), atât de frecvent astăzi în Siria și Palestina, nu creștea acolo pe vremea Mântuitorului, pentru că el este de origine americană.

SPION. (V. *Iscoadă*).

SPIRIT. (V. *Suflet; Duhul Sfânt*).

SPIRITUAL. (V. *Duhovnicesc*).

STACHE, STACHYS. Nume grecesc, care înseamnă *spic* (de grâu). Creștin din Roma. Ap. Pavel îi transmite salutări (Rom. 16.9).

STACHYS. (V. *Stache*).

STACOJIU, CĂRĂMIZIU. Roșu-aprins, care nu are nimic comun cu stacojiul din zilele noastre. Israelii extrăgeau această materie colorantă din gogoșile unei insecte hemiptere din grupa coșenilelor: *Kermococcus ilicis* și îndeosebi *Kermococcus vermilio*, pe care arabii o numesc *kirmiz* (de la cărămiziu). Această gănganie trăiește din belșug în Palestina pe stejarul *Kermes* (*Quercus coccifera*). Femela are forma și mărimea unei boabe de mazăre și numai ea furnizează materia colorantă. Insecta aceasta, de culoare violet-deschis, este apteră. Plină de ouă care conțin colorantul respectiv, femela aderă pe frunzele sau pe rămurile stejarului și se hrănește cu seva lor. Grecii numeau această insectă *kokkos* = bacă, deoarece seamănă mult cu un asemenea fruct. Înrudită cu coșenila de Mexic (*Coccus cacti*), ea furnizează un colorant de calitate inferioară, de aceea coșenila mexicană este mult mai căutată. Evreii numeau culoarea aceasta *chanî* = culoare vie sau cărămiziu, și *cheni tola'at* = culoarea licuriciului, a viermelui de cărmăz; în gr.: *kokkinos*. A fost cunoscut din vremuri străvechi meșteșugul extragerii acestui colorant folosit pentru vopsirea perdelelor Cortului întâlnirii și a hainelor marelui preot. Cărămiziu era folosit, de asemenea, în cadrul ritualului de curățire a unui lepros (Lv. 14.4; Num. 19.6; Evr. 9.19).

STACTE, RĂȘINĂ. Echivalentul cuv. ebr. *nataph* = picătură, care indică o substanță rășinoasă, frumos mirositoare, folosită la prepararea tămăiei (Ex. 30.34; cf. Ecclesiastic 24.15). Autorii Septuagintei au tradus cuv. *nataph* prin *staktê* = picătură, prelingere, termen care se aplică rășinei de mir sau de scorțișoară, când se află în stare proaspătă. Totuși, unii comentatori consideră că *nataph* se referă la guma-rășină pe care o secretă stiraxul sau opobalsamum-ul.

Stiraxul (*Styrax officinalis*), un copac rășinos, înalt de 3-6 m, are flori ale căror culoare, mărime și parfum amintesc de acelea ale portocalului. Inflorescențele stiraxului sunt compuse din 4-5 flori. Acest arbore, splendid când înflorește și originar din Asia Mică și

Siria, crește din abundență în Galileea. Scoarța lui lasă să se prelingă un balsam dens, folosit în parfumerie, precum și în medicină ca expectorant. Stiraxul lichid (*Liquidambar styraciflua*), provenit de la o plantă total diferită, se întrebuințează numai pentru uz extern. Balsamul de Galaad (*opobalsamum*) este o substanță rășinoasă. (V. *Balsam*).

STADIU. În gr.: *stadion* (Lc. 24.13; Ioan 6.19; 11.18; Ap. 14.20). Stadionul era o unitate de lungime echivalentă cu 600 de picioare grecești sau aproximativ 1/8 dintr-o milă romană. Mila romană măsoară 1 480 m, iar un stadiu echivala cu 185 m. (V. *Greutăți și măsuri*, II).

STATER. (V. *Monedă*).

STATURĂ. Talia unei persoane (în gr.: *hēlikia*). Isus creștea în înțelepciune, în statură și în har (Cornilescu traduce ideea de creștere în har prin: „*era tot mai plăcut înaintea lui Dumnezeu și înaintea oamenilor*”; cf. GBV, etc. N. Ed.). Folosind cuv. statură la figurat, Pavel își încurajează cititorii, dorind ca ei să crească așa încât să ajungă „*la starea de om mare, la înălțimea staturii plinătății lui Cristos*.” (Ef. 4.13).

STAUL, OCOL. (V. *Pășune*).

STĂPÂN, DOMN, ÎNVĂȚĂTOR. Acest termen prin care este redat cuv. ebr. *'adon*, se referă, în primul rând, la cel ce conduce sau stăpânește. De asemenea, poate fi vorba despre un proprietar: al unei case, al unui ogor, etc. (În ebr.: *ba'al*, Jud. 19.22). Într-un alt sens, stăpân este sinonim cu învățător (Pv. 5.13). În Biblie, întâlnim oameni pe care Dumnezeu i-a chemat să transmită altora cuvintele voii Sale [de ex., Moise (Ex. 24.12; v. *Doctrină*, I)]. În Dan. 12.3, învățătorii buni, adică cei ce rămân fideli Cuvântului lui Dumnezeu, sunt lăudați: „...*cei ce vor învăța pe mulți să umble în neprihănire vor străluci ca stelele*...” Cei ce se lasă corupți, din contră, riscă judecata: „*Înțelepții sunt dați de rușine, ... căci au nesocotit Cuvântul Domnului, și ce înțelepciune au ei?*” (Ier. 8.9).

În N.T., cuv. *învățător* se aplică: lui Ioan Botezătorul (Lc. 3.12), iudeilor în general, care pretindeau că sunt învățătorii (în gr.: *didaskalos*) celor neștiutori (Rom. 2.20); creștinilor (care după câțiva ani de viață pe calea credinței trebuiau să fie capabili să învețe pe alții, Evr. 5.12) și îndeosebi lui Isus Cristos.

Domnul Isus nu S-a mărginit să vestească Evanghelia și să vindece bolnavii, dar i-a și învățat pe oameni, cum făceau învățătorii Legii – însă cu mult mai bine decât aceștia – în sinagogi (Mt. 4.23; 9.35) și în Templu (Mt. 26.55; Mc. 12.35). El Se referea des la V.T. (Mt. 5.21; 15.3; 22.37) și folosea procedeul evreiesc de instruire citind Scripturile în picioare și explicându-le stând jos (Lc. 4.16, 20). Deseori Isus este numit învățător (Mt. 9.11; Mc. 4.38; 10.17, 20, 35; 12.14; Lc. 3.12; 8.24; etc.), *Rabbi* (v. ac. cuv.) (Mt. 26.25; Mc. 9.5; Ioan 1.38), uneori *Rabbuni* (Mc. 10.51; Ioan 20.16). Și fariseii îi spuneau: „*Învățătorule!*” (Mt. 22.16; Mc. 12.32 și urm.). Evangheliile dovedesc că El Se bucura de același respect și autoritate din partea noroadelor ca învățătorii Legii și cărturarii.

Însă învățătura lui Cristos se deosebea atât de mult de aceea a fruntașilor lui Israel, încât aceștia au început să-L pizmuiască și să-L urască, iar în cele din urmă s-au sfătuit să-L omoare. Isus nu făcuse studii rabinice și nu dispunea de o autorizație oficială de a-i învăța pe alții. Doctrina Lui provoca uimirea iudeilor (Mt. 7.28-29; 13.54; Mc. 6.2; Ioan 7.15). În loc să urmărească o cazuistică impersonală, El regla problemele vieții luând ca exemplu pe Dumnezeu și ținând seama de interesele aproapelui (Mt. 22.37, 39).

Cristos invita oamenii să se raporteze la cerințele inițiale ale voii lui Dumnezeu. El nu aducea, în primul rând, o învățătură (cum făceau iudeii), ci Se prezenta în calitate de crainic al Împărăției lui Dumnezeu (Mc. 1.15), pentru că vremea se împlinise. Isus era plin de Duhul Sfânt (Mt. 7.29; Mc. 1.22) și opunea cunoscuta Sa formulă: „*dar Eu vă spun*” interpretărilor abuzive ale poruncilor Legii (Mt. 5.21 și urm.). Caracterul aparte al învățăturii și întregii Lui activități se datora unicității Persoanei Sale, căci El este calea, adevărul și viața (Ioan 14.6). În calitate de Fiul al lui Dumnezeu și de Cuvânt întrupat, El cerea din partea oamenilor o supunere totală față de învățăturile Sale, un atașament deplin față de Sine (Mt. 16.24-25; 19.21). Învățătura Lui îi uimea pe oameni de fiecare dată prin accentul ei de autoritate unică (cf. Mt. 23.8).

Ucenicii Domnului au învățat pe alții deja în timpul lucrării Sale publice (Mc. 6.30). După înviere, El le-a poruncit să continue această lucrare de vestitori ai Evangheliei (Mt. 28.20). Mesajul lor către evrei trebuia să fie acela că Isus era Mesia cel promis de Dumnezeu în Sf. Scriptură.

Alături de apostoli, prooroci și evangheliști, învățătorii (sau doctorii) au de îndeplinit o sarcină specială (E.A. 13.1). Rolul lor este să aprofundeze mesajul și să dea directivele corespunzătoare pentru transpunerea sa în practică. În acest sens, misiunea lor se conjugă cu aceea de păstor (Ef. 4.11). În II Tim. 4.3 și II Pet. 2.2, apostolii îi avertizează pe creștini cu privire la riscul primirii unor false învățături. (V. *Căpetenie; Conducător; Învățător; Doctrină; Pedagog*).

STĂPÂNIRE, STĂPÂNIRI, AUTORITĂȚI.

1. [Cuv. ebr., *malkout* se traduce prin regalitate sau stăpânire, iar *memchalah*, în ebr., (Gen. 1.16; Ps. 145.13) și *basileia*, în gr., au sensul de autoritate regală]. În V.T., *malkout* este sinonim cu domnie, adică deținerea puterii totale sau exercitarea autorității depline de către Dumnezeu, Mesia sau anumiți oameni (Ios. 12.2, 5; I Cr. 11.10; II Cr. 11.1; Ps. 8.6; 103.22; 145.13; Dan. 4.3).

2. (Cuv. gr.: *kyriotēs* înseamnă puteri, stăpâniri). În N.T., cuv. stăpânire nu are legătură cu domnia, ci folosit la plural, indică puterile cerești pe care Domnul Isus le-a învins pe cruce (Col. 2.15) și care vor fi nimicite în momentul când El va pune Împărăția în mâinile Tatălui Său (I Cor. 15.24) (V. *Autorități*).

3. Creștinii, ca unii asupra cărora păcatul nu mai are putere să domnească, nu trebuie să se lase dominați de păcat, ci să slujească neprihănirii (Rom. 6.12 și urm.). La a doua venire a Lui, Cristos va stăpâni peste toți vrăjmașii Săi, deveniți așternut al picioarelor Sale (I Cor. 15.25), iar copiii lui Dumnezeu vor domni împreună cu Domnul Isus (Rom. 5.17; II Tim. 2.12). Împărăția întemeiată de Dumnezeu va fi veșnică (Ap. 11.17) (V. *Autoritate*).

STĂPÂNIRE (POSESIUNE) DEMONICĂ. (V. *Demoniac*).

STĂPÂNIRE DE SINE, CUMPĂTARE, ÎNFRÂNARE, MODERAȚIE, TEMPERANȚĂ. (În gr.: *egkrateia; egkrateuomai; sōphronismos*). Temperanță (termen care se referă exclusiv la domeniul băuturilor alcoolice) corespunde cuv. gr. *nēphalios* (I Tim. 3.2-3), care poate avea o semnificație mai largă decât cumpătat (sobru) (I Tim. 3.11; Tit 2.2). Stăpânirea de sine este virtutea celui ce știe să-și țină dorințele, și îndeosebi poftele sale carnale, sub controlul voinței!

În V.T., expresia *stăpânire de sine* apare o singură dată în Pv. 25.28: „*Om care nu este stăpân pe sine este ca o cetate surpată și fără ziduri*”, ceea ce vrea să spună că cel ce nu are puterea de a se stăpâni (lit.: *fără reținere pentru mintea sa*) este un om lipsit de apărare, mereu expus atacurilor și înfrângerilor. Ideea de înfrânare este foarte frecventă în N.T. Filozofi greci ca Platon, Aristotel, stoicii, Philon, esenienii ș. a. deja considerau stăpânirea de sine ca o virtute cardinală. De aceea nu ne miră că și ap. Pavel abordează atât de des, în scrierile sale, această temă care prezenta un real interes pentru cititorii lui (Gal. 5.22-23). Alcătuind lista celor 9 virtuți care constituie roada Duhului Sfânt, el începe cu dragostea și termină cu înfrânarea poftelor care îi este fericitul corespondent. Astfel, lucrarea Duhului Sfânt nu îndeplinește numai cerințele Legii mozaice, dar și pe ale celei mai exigente morale: etica grecească. În Tit 1.8 și II Pet. 1.6, stăpânirea de sine este, de asemenea, citată ca o virtute creștină importantă, pretinsă în primul rând din partea factorilor de răspundere ai Bisericii.

În I Corinteni, Pavel folosește de două ori verbul *egkrateuomai*, deja utilizat în Septuaginta (Gen. 43.31; I Sam. 13.12; Est. 5.10). Fiind vorba de o comunitate care trăia într-un context grecesc, apostolul folosește un concept familiar destinatarilor săi. Astfel, în I Cor. 7.9, el întrebuintează acest termen în sensul de abstenență în domeniul dorințelor sexuale, care, de altfel, era și semnificația normală a cuvântului în greaca clasică. De asemenea, cuv. înfrânare este asociat neprihănirii, când Pavel îl folosește în prezența lui Felix lângă care se afla Drusila, o femeie adulteră (F.A. 24.25). Apostolul îi presează pe cei cărora le lipsește autocontrolul în acest domeniu, să se căsătorească (cf. I Cor. 7.5, unde el recomandă cuplurilor căsătorite să nu se sustragă îndeplinirii îndatoririlor conjugale, deoarece abstenența forțată ar putea conduce la adulter partenerul căruia îi lipsește virtutea stăpânirii de sine). În I Cor. 9.25, Pavel compară înfrânarea creștinului cu aceea a unui luptător.

Stăpânirea de sine nu este o calitate dobândită prin naștere sau câștigată cu prețul unor mari eforturi personale, ea este un cadou acordat de Dumnezeu prin Duhul Său cel Sfânt (Gal. 5.23; II Tim. 1.7).

Cu toate acestea, creștinului i se cere să trăiască asemenea unui atlet care își impune o autodisciplină riguroasă (I Cor. 9.25-27), însă

trebuie subliniat din nou faptul că o asemenea disciplină nu se realizează datorită puterii unui om de a-și ține trupul în frâu (cum susțin filozofii greci), ci este vorba despre un control de sine realizat prin puterea lui Dumnezeu. Poate că acesta este unul din motivele principale pentru care ideea de înfrânare nu-și are locul în etica biblică. Într-adevăr, în scrierile patristice, autocontrolului i se acordă mai multă importanță decât pe paginile N.T., deoarece Părinții Bisericii trăiau într-o lume în care predomina filozofia grecească, iar gândirea lor era puternic impregnată de aceasta. *EnkratiŃii* (al căror nume a derivat din *egkrateia*) făceau din abținerea de a se căsători una din obligațiile lor esențiale, doctrină pe care Pavel a calificat-o, din capul locului, ca fiind demonică (I Tim. 4.2-3).

STĂRUI, STĂRUIȚĂ, PERSEVERENȚĂ. Tenacitate manifestată în fața descurajării sau a adversităților. În V.T., poporul Israel a așteptat timp de generații împlinirea unor promisiuni ale lui Dumnezeu, însă mulți credincioși evrei au murit înainte de a le putea vedea realizându-se (Evr. 11.1, 13, 21, 22, 39). Astfel, făgăduința făcută lui Avraam a hrănit speranțele evreilor secole în șir înaintea intrării lor în Canaan. Lecția învățată în pustie, când dragostea inițială a poporului față de Dumnezeu a slăbit, nu a fost uitată niciodată (Evr. 3.16-19): proorocii au privit întotdeauna, dincolo de eșecuri și drame, spre un viitor glorios (Ier. 32.1-15; Os. 3.4-5; Ioel 2.26-27; Dan. 7; 12.11-13).

În N.T., subst. gr. *proskarterēsis* nu apare decât în Ef. 6.18, unde indică rugăciunea stăruitoare a creștinilor. Verbul *proskartereō* subliniază perseverența credinciosului (cf. F.A. 2.42; 6.4), în special în viața de rugăciune (F.A. 1.14; Rom. 12.12; Col. 4.2). În multe alte pasaje, credincioșii sunt îndemnați să stăruiască în rugăciune (Lc. 18.1-8; Fil. 4.6; I Tes. 5.17).

În Epist. către Evrei, autorul folosește imaginea unei alergări (cursă) (cf. I Cor. 9.24), pentru a chema creștinii să rabde (*hypomoneō*) persecuția, spre a obține premiul chemării cerești, adică viața veșnică (Evr. 12.1-2) (V. *Răbdare*).

În Iac. 1.25, verbul *paramenō* se aplică creștinilor care stăruie în păzirea legii lui Isus Cristos, iar această atitudine perseverentă le aduce bucurie și fericire. În acest domeniu, eșecurile suferite de Iuda, Dima și Imeneu sunt notorii. Ei ne amintesc riscul de

a neglija mântuirea (Evr. 2.3), de a fi descalificați (I Cor. 9.27), de a cădea tocmai atunci când eram mai siguri că stăm în picioare (I Cor. 10.12), de a deveni retrograzi (Evr. 6.1-8). Însă Domnul Isus a spus: „*Cine va răbda* (în fr.: *va persevera. N. Ed.*) *până la sfârșit va fi mântuit.*” (Mt. 10.22; 24.13).

O asemenea insistență asupra pericolului de a da înapoi nu este deloc accidentală. Pre-siunile societății păgâne, persecuția iminentă, reacțiile emoționale după o primă experiență magnifică etc. reprezentau adevărate pericole pentru cei credincioși, însă în Lc. 21.19 Cristos ne asigură că perseverența face posibilă mântuirea sufletului (cf. Rom. 5.3; Col. 1.11).

Din fericire, perseverența nu este exclusiv lucrarea omului. În V.T., Dumnezeu nu și-a modificat planul de mântuire a omenirii. El a rămas credincios legământului făcut cu oamenii, chiar dacă uneori a trebuit să-l înnoiască (Ier. 31.31-34). De altfel, dragostea divină (în ebr. *Hesed*) semnifică o loialitate constantă.

N.T. ne asigură că Domnul Isus Cristos îi va răpi la cer pe ai Săi în ziua de apoi. Nimeni nu-i poate smulge din mâinile Sale sau din ale Tatălui Său. El ne va păstra în harul Său și nu ne va lăsa să cădem. Dumnezeu este credincios, și El ne va da atât voința, cât și înfăptuirea, după buna plăcere a voii Sale. Domnul nu va îngădui să fim ispitiți peste puterile noastre. Nimic din cer sau de pe pământ nu ne va despărți de dragostea lui Dumnezeu, pentru că noi am fost deja pecetluiți cu Duhul Sfânt – fapt care ne garantează mântuirea veșnică – și suntem păziți de puterea lui Dumnezeu pentru ziua răscumpărării.

În Sf. Scriptură, tensiunea dintre diferitele îndemnuri și siguranța mântuirii a făcut loc multor discuții între adepții concepției despre o mântuire veșnică și nestricăcioasă oferită tuturor credincioșilor și cei ce consideră că, deși mântuirea provine numai de la Dumnezeu, nu poate fi exclusă participarea libertății individuale (acordate tot de Dumnezeu, însă folosită greșit de om). Paradoxul intelectual nu-și găsește soluția decât în experiența unei totale dependențe de Dumnezeu a omului care se știe pe deplin responsabil de căutarea și acceptarea ajutorului divin.

STĂRUIȚĂ. (V. *Stăruie*).

STÂLP, UȘOR. Fiecare dintre cei doi stâlpi verticali, (două bârne solide) de care se prind canaturile unei porți (I Împ. 6.33). Uneori, se foloseau nu stâlpi de lemn ci de piatră. Sclavul

evreu care nu voia să profite de anul sabatic pentru a-și recăpăta libertatea și dorea să rămână pentru totdeauna în casa stăpânului său, trebuia să accepte să i se străpungă urechea cu un poanson pe ușorul ușii sau pe stâlpul porții (Ex. 21.6; Dt. 15.17).

Evreii habotnici aveau un sul de pergament, numit *Mezuzah* = stâlpul porții, unde erau scrise, pe 22 de rânduri, Dt. 6.4-9 și 11.13-21. Sulul respectiv, rulat și introdus într-o cutie de lemn, de metal sau într-un vas de sticlă, era apoi fixat pe stâlpul porții așa cum cereau aceste texte.

STÂLP, COLOANĂ. (V. *Monument*).

STÂNĂ. (V. *Pășune*).

STÂNCĂ. Aproape toate regiunile accidentate și muntoase ale Palestinei prezintă roci stâncoase, unele dintre acestea având nume: stânca lui Oreb (Jud. 7.25), a lui Etam (15.8) etc. Stâncile lovite la Horeb și Meriba și-au câștigat celebritatea (Dt. 8.15).

La figurat, Dumnezeu este numit *Stânca* poporului Său (Dt. 32.4, 18, 37; I Sam. 2.2; Ps. 18.2, 31, 46; 19.14; 28.1; 42.9; 62.2; 73.26; 78.35; 92.15; Is. 17.10; 44.8), *Stânca lui Israel* (II Sam. 23.3; Is. 30.29), *Stânca veacurilor* (Is. 26.4).

Cristos era „*Stânca duhovnicească*” de unde curgea apă vie pentru israeliți în pustie (I Cor. 10.4). Vorbind astfel, Pavel indică faptul că stânca Horebului era un tip al Domnului Isus, lovit pentru noi (Ex. 17.6). Mai târziu, într-o împrejurare similară, Moise a trebuit nu să lovească stânca, ci doar să-i vorbească (Num. 20.8-12), probabil o imagine care arăta că Domnul nu trebuia să fie înjunghiat decât o singură dată. Jertfa Lui, pe deplin eficientă, a fost adusă o dată pentru totdeauna (Evr. 7.27; 9.28; 10.10, 12, 14). Neascultarea lui Moise a fost considerată de Dumnezeu o abatere atât de gravă, încât nici el, nici Aaron nu au avut voie să intre în Țara făgăduinței.

STÂNGA (MÂNĂ). La evrei, mâna stângă a unei persoane indica N, fața sa fiind de regulă îndreptată spre E (Iov 23.9). Expresia evrească *’itter yad yeminô* (lit.: *închis cu privire la mâna sa dreaptă*), se aplică unei persoane care nu se putea servi cu aceeași îndemânare de mâna lui dreaptă, adică unui stângaci (Jud. 3.15; 20.16). În afară de pasajul din I Cr. 12.2, unde arcașii aruncă pietre cu ambele mâini, Biblia nu mai menționează persoane ambidextre. La

greci și romani, mâna stângă era considerată de rău augur: prezicerile nefaste veneau *din stânga* (în gr.: *euōnymos*).

În N.T., cuv. gr. *aristeros* indică mâna stângă (Mt. 6.3). El apare în cererea vizând pe cei doi ucenici, Iacov și Ioan, de a sta unul la stânga și celălalt la dreapta Mesiei, în gloria Sa (Mc. 10.37); în relatarea care menționează pe cei doi tâlhari răstigniți unul la stânga și celălalt la dreapta lui Isus (Lc. 23.33). *Euōnymos* este folosit pentru piciorul stâng în Ap. 10.2 și utilizat în expresia *la stânga* (Mt. 20.21, 23; 25.33, 41; 27.38; Mc. 10.40; 15.27).

STEA, SEMNELE ZODIACULUI.

1. Oamenii s-au interesat din vremuri străvechi de numărul stelelor și al constelațiilor (Gen. 22.17). Ei au observat Orionul, Pleiadele, Ursa Mare, semnele Zodiacei (Iov 9.9; 38.31-32; II Împ. 23.5). Au fost date și nume unor planete: Saturn, Venus (V. *Caivan, Zodiac, Lucifer*). Probabil că în Iuda 13 se face aluzie la niște meteoriți sau la comete. Poziția unor aștri permitea stabilirea datei (Ant. 13.8.2). Egiptenii împărțeau durata unui an în 36 de perioade și 10 zile, fiecare dintre acestea începând în momentul apariției uneia dintre aceste 36 de constelații succesive. (V. *Timp - săptămâna*). Israelii considerau stelele ca fiind sub controlul lui Dumnezeu, Creatorul lor (Gen. 1.16; Ps. 8.3; Is. 13.10; Ier. 31.35). Păgânii și israeliții apostati au instituit un cult al stelelor (Dt. 4.19; II Împ. 17.16), le-au zidit altare și au ars tămâie în cinstea lor (21.5; 23.5). Acești oameni credeau că stelele ar fi influențat nu numai natura (cf. Iov 38.31), dar și acțiunile oamenilor, ba chiar că ar fi indicat viitorul. Amatorii moderni de horoscoape au păstrat aceeași grosolană superstiție păgână. (V. *Astrolog*).

Într-un sens simbolic, o stea reprezintă adesea un personaj foarte important: „*steaua care răsare din Iacov*” îl desemna pe Mesia (Num. 24.17); cei 12 patriarhi sunt asemănați cu niște stele (Gen. 37.9); niște stele reprezintă domnitori și căpetenii deosebit de importante (Dan. 8.10; Ap. 1.20; 12.4).

Cristos este numit „*Luceafărul de dimineață*” (Ap. 2.28; 22.16; cf. II Pet. 1.19), căci prima Sa venire a introdus lumina zilei harului după revelațiile încă incomplete ale V.T., în timp ce a doua venire a Lui va face să apară strălucirea deplină a zilei glorioase a Domnului.

2. Steaua magilor. (V. *Magi*).

Interpretarea obișnuită este că ar putea fi vorba despre *un fenomen absolut supranatural*, asemănător unei stele pe care magii au văzut-o pe cer. Influențați, poate, de profeția lui Balaam (Num. 24.17), sau de alte preziceri, magii au gândit că fenomenul respectiv anunța nașterea Împăratului iudeilor. Când acești înțelepți s-au deplasat de la Ierusalim la Betleem, steaua li s-a arătat din nou, i-a călăuzit și apoi s-a oprit deasupra locului unde Se afla Pruncul divin.

Potrivit unei alte interpretări, am avea aici *un fenomen natural*, datorită căruia magii au fost conduși într-un mod providențial. În decembrie 1603, astronomul *Kepler* a remarcat o conjuncție între Jupiter și Saturn. În martie 1604, planeta Marte s-a apropiat de Jupiter și Saturn. În octombrie 1604, o stea nouă, foarte strălucitoare, s-a unit cu alte 3 astre, după care și-a pierdut treptat strălucirea și a dispărut în februarie 1606. Kepler a stabilit pe bază de calcule astronomice că o conjuncție a aceluiași planete s-a produs în anii 7 și 6 î.Cr. El crede că dacă steaua variabilă s-a unit atunci cu alte 3 astre, cum a fost cazul în anul 1604, aceasta trebuie să fi fost steaua magilor. Alți astronomi, din contră, au asimilat steaua magilor cu conjuncția respectivă. *Ideler, Pritchard, Encke* au revizuit calculele lui Kepler. Ei au descoperit că în anul 7 î.Cr., au avut loc 3 conjuncții ale lui Jupiter și Saturn, în mai, septembrie și decembrie, ceea ce a permis să se presupună că magii au văzut steaua în mai și au apropiat acest eveniment de ceea ce știau din profețiile evreiești cu privire la un rege al evreilor. Deplasându-se de la Ierusalim la Betleem în decembrie, ei au observat din nou o conjuncție.

Obiecție: o stea nu poate fi câtuși de puțin asimilată cu o conjuncție, iar pe de altă parte, data nașterii lui Cristos ar trebui plasată mai devreme decât o cer alte considerente. Teoria lui Kepler potrivit căreia steaua s-ar fi alăturat conjuncției este mai admisibilă decât ipoteza care asimilează fenomenul cu conjuncția planetelor. A fost vorba, desigur, de un fenomen natural. Magii fiind astrologi, reapariția stelei părea să le indice drumul, de la Ierusalim la Betleem.

Și totuși, numeroși comentatori estimează că Mt. 2.9 nu poate fi interpretat decât ca un fenomen supranatural. Calculele astronomice menționate mai sus nu rezolvă în întregime problema, chiar dacă ar fi vorba despre un fenomen natural.

STEAG, BANIERĂ. În general, steagul este un drapel de război, reprezentând printr-un simbol cauza pentru care se luptă. Dar este și un semn de apropiere (Cânt. 2.4; Is. 5.26). În antichitate, de ex. la egipteni și asirieni, steagul era compus dintr-o emblemă prinsă la capătul unei prăjini. Cuv. steag (banieră) redă un număr de 3 termeni ebr.:

1. *Nes* indică o stemă înălțată pe un munte sau pe un deal spre a fi foarte vizibilă. În acest caz, nu este vorba de o banieră militară (Ps. 20.5; 60.4; Is. 18.3; 31.9). În sens fig., acest termen este utilizat în expresia: „*Domnul este steagul* (sau stindardul) *meu*.” (Ex. 17.15). Este numele dat de Moise altarului pe care-l zidise (cf. Ps. 20.5).

2. *Degel* (termen care include ideea de a scoate în evidență, a face vizibil) indică drapelele de luptă purtate de 4 divizii israelite pe vremea Exodului (Num. 1.52; 10.14). Acestea semănau probabil cu steagurile egiptene care erau prevăzute cu emblema unui animal sacru, a unei corăbii sau numele unui împărat.

3. *'Ot* se referă la steagul aparținând fiecărei seminții, diferit de *degel* care indica steagul diviziei alcătuite din 3 seminții (cf. Num. 2.2, 3, 10, 17, 18, 25, 31). În vechime, se obișnuia să se acorde un steag unui trib învins, ca semn că acesta era luat sub protecția tribului învingător și era considerat ca o garanție sigură a fidelității. În acest sens trebuie înțeles pasajul din Is. 11.12: dacă Dumnezeu își întinde steagul asupra omului, este pentru a-l păzi și ocroti prin prezența Lui și pentru a-l conduce în împlinirea voii Sale, asigurându-i mângâierea și pacea de care are nevoie slujitorul Domnului.

STEARPĂ, STERILĂ. Se spune despre o femeie care nu poate avea copii (Ex. 23.26; Dt. 7.14; etc.). În V.T., sterilitatea era considerată o pedeapsă divină (Gen. 16.2; 20.18; I Sam. 1.5-7). Legea lui Moise prezice sterilitatea ca o pedeapsă aplicată căsătoriilor consanguine interzise (Lv. 20.20-21). În Israel, unul din motivele rușinii datorate sterilității era așteptarea Mesiei: fiecare evreică spera să dea naștere într-o zi Eliberatorului poporului. Sara, Rebeca, Rahela și Ana au fost sterile înainte de intervenția lui Dumnezeu (Gen. 11.30; 25.21; 29.31; Jud. 13.2-3; I Sam. 2.5): copiii care li s-au născut după aceea au fost semnul harului divin. Ioan Botezătorul, ultimul mare profet al Vechiului Legământ, s-a născut ca urmare a unei intervenții miraculoase

asemănătoare celor de care au beneficiat femeile menționate mai sus. Gravitatea judecății care așteaptă Ierusalimul a fost anunțată de Domnul Isus când a zis: „*Căci, iată, vor veni zile când se va zice: «Ferice de cele sterpe, ferice de pântecele care n-au născut»*” În Biblie, acest termen este folosit și la figurat pentru tot ce este neproductiv, de ex. un pământ (II Împ. 2.19; Ps. 107.33-34) sau o națiune (Is. 54.1). În Gal. 4.27 este citat acest ultim pasaj, aplicându-se Bisericii profeția prin care i se promiteau Ierusalimului, cetate sterilă până atunci, numeroși copii. Pavel vede în această prezicere, care se sprijină pe deosebirea dintre Sara și Agar, un simbol al contrastului dintre credință și fapte.

N.T. folosește pentru sterilitate cuv. *steiros* (de la *ster* = dur, ferm) și *argos* = leneș, neroditor, inactiv. Cuv. *akarpōs* = fără rod se aplică, pe de o parte, plantelor (Mt. 13.22; Mc. 4.19), iar pe de altă lucrărilor neroditoare (Ef. 5.11), creștinilor care nu vor rămâne sterili dacă săvârșesc fapte bune (Tit 3.14; II Pet. 1.8) sau minții care rămâne fără rod în timpul vorbirii în altă limbă (I Cor. 14.14).

STEA STRĂLUCITOARE. (V. *Lucifer*).

STEJAR. În Palestina și în țările vecine cresc multe specii de stejari. *Stejarul din Basan*, de talie înaltă, este luat adesea ca un simbol al oamenilor orgolioși (Is. 2.13; Ez. 27.6; Zah. 11.2). În ebr., i se spune *'allon* (Gen. 13.18; Dt. 11.30; Jud. 4.11; 9.6, 37; I Sam. 10.3 etc.). Se crede că ar fi vorba de *velani* (*Quercus aegilops*), un copac înalt și frumos, cu frunze căzătoare, răspândit în Asia Mică, Galileea și Galaad. Sub un asemenea stejar a fost înmormântată Debora, doica Rebecăi (Gen. 35.8). *Quercus sessiliflora* poate fi văzut pe versanții Libanului și în Havran. Stejarul verde spinos, *Quercus coccifera*, prezintă numeroase varietăți: stejarul *kermes* este un arbust care nu depășește înălțimea de 1,5 m; *Quercus pseudococcifera* crește din belșug pe Carmel, în Galaad și în Basan; *Quercus calliprinos*, în Liban, pe Tabor și în Galaad. Cele 3 cuvinte înrudite: *'elah*, *'el*, *'elon* au fost traduse, în gen., prin terebint (v. ac. cuv.), însă deoarece se pare că uneori ele nu indică un copac anume, unii traducători le-au redat tot prin *stejar*.

STEJARUL GHICITORILOR. Stejarul (sau terebintul) ghicitorilor se afla în apropierea Sihemului (Jud. 9.37). Este vorba despre stejarul lui More. (V. *More*, 1).

STEPĂ. (V. *Prerie*).

STEPHANAS. (V. *Ștefana*).

STERILĂ. (V. *Stearpă*).

STICLĂ. Echivalentul cuv. ebr. *zekhoukhit* (Iov 28.17; unele versiuni au tradus prin *cristal*) și a cuv. gr. *hyalos* (Ap. 4.6; 15.2; 21.18, 21). Probabil că este vorba de sticla autentică. Grecii o cunoșteau deja pe vremea lui Herodot, iar egiptenii cu mult timp înainte de evenimentele Exodului.

STICLUȚĂ, FIOLĂ. Un mic recipient, prevăzut cu un căpăcel, în care cei din vechime puneau untdelemn, parfumuri, unguente (II Împ. 9.1).

STIGMAT. (V. *Semn distinctiv*).

STILET. (V. *Priboi de fier*).

STOICI. (În gr.: *stoikos* = aparținătorii *Porticului*). Școală filozofică. Una dintre cele pe care le-a întâlnit Pavel la Atena (F.A. 17.18). Fondatorul ei a fost Zenon din Citium (pe insula Cipru), care nu trebuie confundat cu Zenon din Elea (Italia) și anterior lui Zenon din Citium (Kition). Se crede că părintele stoicilor s-ar fi născut între anii 357 și 352 î.Cr., și ar fi murit între 263 și 259, la vârsta de aproape 100 de ani. El s-a dus la Atena unde a învățat pe alții timp de vreo 58 de ani, sub un portic (stoa) din piața cetății.

Stoicismul este o filozofie esențialmente panteistă, care învață că materia și forța sunt principiile fundamentale ale Universului. Stoicii numesc Rațiune, Providență, Dumnezeu forța care acționează pretutindeni, conștient și cu inteligență; această forță, dependentă și impersonală totodată, este un suflu sau un foc subtil care formează, pătrunde și însuflețește toate lucrurile. Acest element creează mereu și fără milă (inexorabil) ființe și lumi pe care ulterior le distruge. La finele unei anumite perioade cosmice, Universul este readus la starea de foc, după care își reia forma de lume. Este un ciclu care se repetă veșnic. Sufletul omenesc este o scânteie emanată din această divinitate conștientă și, în același timp, impersonală. Sufletul supraviețuiește trupului doar o anumită perioadă cosmică, după care este reabsorbit de elementul din care provine. Stoicii se pretindeau a fi discipoli ai lui Socrate, a cărui

filozofie prezintă anumite analogii cu aceea a lui Zenon. Stoicismul face o netă distincție între ceea ce este bun din punct de vedere moral și ceea ce este doar plăcut. Orice acțiune este bună sau rea în ea însăși, iar plăcerea nu trebuie să devină niciodată scopul unei acțiuni. Virtutea este binele suprem și ea constă în a trăi potrivit legii universale prin supunerea voinței personale voinței divine. În definitiv, virtutea constituie o resemnare în fața destinului. Înțeleptul acceptă viața așa cum este ea, în liniște și cu sânge rece. El recurge la rațiune pentru a discerne între bine și rău, cultivă curajul și cumpătarea, se străduiește să se poarte corect și echitabil. Zenon își îndemna ucenicii să-și stăpânească sentimentele, pentru a-și asigura libertatea interioară și a putea rămâne invulnerabili față de influențele exterioare. Această filozofie a făurit caractere nobile și s-a bucurat de o apreciere unanimă timp de 4 secole. Sclavul Epictet, filozoful Seneca și împăratul Marcus Aurelius au fost exponenții cei mai celebri ai acestui sistem. (V. *Filozofie*).

STRAJĂ, AVANPOST, GARNIZOANĂ. Corp de gardă, trupe staționate într-o fortăreață (I Sam. 13.23; 14.1, 4, 6, 11, 15; II Sam. 23.14; II Cor. 11.32). În V.T., cuv. ebr. *massab* a fost tradus prin *strajă* (Nițulescu și GBV au *garnizoană*. N. Ed.). În I Sam. 10.5; 13.3-4, apare un alt cuv. ebr.: *netsibh*, pe care versiunile noastre l-au redat prin: *garnizoană, post, strajă*. Termenul respectiv pare să indice, de asemenea, un ofițer sau un intendent (I Împ. 4.19). Targumul îl traduce astfel în I Sam. 10.5; 13.3-4. Oricum, dacă Ionatan omorâse fie și un singur ofițer filistean, actul acesta trebuia să declanșeze războiul.

STRĂIN, NEEVREU. Orice persoană care, nefiind israelită, aparține *națiunilor*. Neamurile (națiunile) aveau conducători diferiți și o religie diferită de ale lui Israel [cf. Is. 9.1: „*Galileea* (sau teritoriul) *Neamurilor*“]. Sunt numiți expres străini, printre alții: madianiții și egiptenii (Ex. 2.22), iebusiții (Jud. 19.12), filistenii (II Sam. 15.19), moabiții, amoniții, sidoniții, hetiții (I Împ. 11.1). Nu erau considerați străini:

- *sclavii* cumpărați pe preț de argint;
- *prizonierii de război*. Aceștia se aflau sub autoritatea stăpânilor lor și erau supuși legilor israelite (Gen. 17.12; Ex. 21.20-21);
- *prozeliții*, adică străinii care adoptaseră religia evreiască (Gen. 34.14-17; Is. 56.6-8; F.A. 2.10).

Legea lui Moise și V.T. fac distincție între *străinii stabiliți* în mijlocul israeliților, dar fără să aparțină rasei lor, și *vizitatorii ocazionali*, neevrei (Ex. 20.10; Lv. 16.29; 17.8; II Sam. 1.13; Ez. 14.7). Străinul, privit aproape ca cetățean, avea drepturi și îndatoriri. Dumnezeu le-a poruncit israeliților să trateze străinul cu bunăvoință (Lv. 19.33-34; Dt. 10.18-19). Legea mozaică apăra interesele sale (Ex. 22.21; 23.9; Dt. 24.19-20). Interdicțiile impuse israeliților îi vizau și pe străinii care locuiau în țară (Ex. 12.19; 20.10; Lv. 16.29; 17.10; 18.26; 20.2; 24.16). Referitor la Lv. 17.15, este de remarcat faptul că această poruncă a fost modificată mai târziu prin textul din Dt. 14.21. Străinul nu era constrâns să îndeplinească toate îndatoririle religioase trasate israeliților. Dacă era un om liber (nu sclav), el se putea sustrage circumciziei și prăznirii Paștelor (Ex. 12.43-46). Legea le recomanda evreilor să-i invite pe străinii din țară la mesele lor festive, când jertfeau Domnului (Dt. 16.11, 14). Și străinul avea dreptul să aducă jertfe lui Dumnezeu; în caz de păcat involuntar, el beneficia de iertarea acordată individului sau adunării; cetățile de scăpare îl protejau și pe străin de furia răzbnătorului sângelui (Lv. 17.8; Num. 15.14, 26, 29; 35.15). Când contracta o întinăciune, străinul trebuia să se supună ritualului de curățire (Lv. 17.15; Num. 19.10). Dacă un străin și cei de sex masculin aflați în casa lui erau tăiați împrejur, atunci puteau participa la prăznirea Paștelor (Ex. 12.48-49). Însă eliberarea generală decretată cu prilejul anului de veselie nu-l viza pe străinul ajuns în stare de sclavie. El putea fi vândut sau trecut, prin moștenire, în posesia copiilor stăpânului său (Lv. 25.45-46).

Încă o serie de alte prescripții negative priveau străinul neasimilat, din pricină că Israel trebuia să rămână un popor sfânt, pus deoparte pentru Dumnezeu (Dt. 14.2). Căsătoriile mixte erau interzise (Ex. 34.16; Dt. 7.3; Is. 23.12), precum și orice fel de legăminte între evrei și neevrei (Ex. 23.32). Nici un străin nu putea deveni rege (Dt. 17.15) și nici să intre în Casa Domnului (Ez. 44.9; F.A. 21.28; cf. Dt. 23.3, 7-8). La o dată ulterioară, evreii habotnici nu mâncau și nu beau împreună cu Neamurile (F.A. 11.3; Gal. 2.12). Totuși neevreii puteau adera oricând la iudaism (Gen. 17.27; 34.14-17; Mt. 23.15). Israel se aștepta ca Neamurile să fie, într-o bună zi, integrate în Împărăția mesianică. (V. *Prozelit*).

Amoniții și moabiții erau supuși unei clauze speciale: ei nu puteau deveni membri

ai adunării lui Israel, nici dacă ar fi acceptat circumcizia (Dt. 23.3). Însă fiul unui israelit și al unei moabite era admis (cf. *Isai, Roboam*).

Când israeliții au luat în stăpânire țara Canaanului, li s-a interzis cu desăvârșire să se lege prin căsătorie cu băștinașii idolatri (7.3). Majoritatea canaaniților care au supraviețuit cuceririi țării au devenit prozeliți. Sub domnia lui Solomon, împărăția număra, conform recensământului făcut de David, 153 600 de străini (II Cr. 2.17).

În N.T., unde cuv. *străin* nu are sensul precis care i se atribuie în V.T., el este sinonim cu: necunoscut (Ioan 10.5), călător (Lc. 17.16, 18), vizitator (24.18), evreu din diasporă (F.A. 2.10; I Pet. 1.1).

În sfârșit, să mai notăm că, în sens duhovnicesc, *străini* sunt toți oamenii păcătoși, pentru că starea lor de pierzare i-a privat de *dreptul de cetățenie* în Împărăția lui Dumnezeu, în contrast cu cei credincioși care au devenit *concetățeni cu sfinții* (Ef. 2.12). În plus, trebuie să nu uităm că „*cetățenia noastră este în ceruri*” (Fil. 3.20) și că, pentru moment, suntem „*străini și călători pe pământ*”, așteptând ziua când vom intra în patria noastră cerească (I Pet. 2.11; Evr. 11.13-16).

STRĂJER. (V. *Gardă*).

STRĂLUCIRE. (V. *Glorie*).

STRĂMTORARE, DISPERARE, NECAZ, NELINIȘTE, NEVOIE, SUFERINȚĂ. (În ebr.: *tsarah, tsar*; în gr.: *anagkē*). Strămtorarea, necazul, disperarea, nenorocirea constituie o stare de suferință sfâșietoare, în care omul se simte părăsit, neputincios, lovit în soartă; el suferă din pricină că îi lipsește ceea ce este indispensabil existenței sale. Neliniștea, confuzia, amărăciunea, apăsarea, zbuciumul sufletesc cauzate de sărăcie, captivitate, boală, opresiune, durere etc. (Gen. 42.21; Jud. 2.15; I Sam. 1.11; 22.2; Is. 5.7; F.A. 7.11; II Cor. 6.4; Fil. 4.14), deci datorate unor circumstanțe exterioare sau unor cauze interioare. Omul experimentează toate aceste stări ca urmare a neascultării sale de Dumnezeu. Păcatul și moartea sunt cele mai cumplite probleme cu care se confruntă omul (Ps. 25.17; Rom. 7.14). El plânge, se lamentează, geme, scoate strigăte deznădăjduite și bea *paharul părăsirii și dezolării*. I se topesc ochii de suferință (Ps. 88.9). În timpul șederii lor în Egipt, copiii lui Israel s-au aflat într-o mare strămtorare, au avut parte de dureri sfâșietoare (Gen. 41.52;

Ex. 3.17; Is. 15.5; 65.14; Ier. 48.5; Pl. 1.3-4; Ez. 23.33; Ioel 1.11). Însă credinciosul aflat în suferință trebuie să nu uite că Dumnezeu este „*un ajutor care nu lipsește niciodată în nevoie*” (Ps. 46.1). El izbăvește pe acela care îl cheamă „*în ziua necazului*” (Ps. 50.15). Cel căruia îi sunt iertate păcatele și a primit darul vieții veșnice nu se mai teme de nimic, chiar dacă drumul lui este presărat, în continuare, cu încercări și necazuri specifice vieții pământești (II Cor. 12.10). El își amintește neîncetat că Domnul este scăparea și ocrotitorul său (Ps. 37.39). Domnul Isus Cristos îi mângâie și ușurează pe cei ce plâng sau sunt trudiți și împovărați (Mt. 5.4; 11.28). Încercarea, suferința, necazul, durerea, strămtorarea reprezintă un instrument folosit de Dumnezeu pentru consolidarea și creșterea credinței copiilor Săi (Is. 48.10).

STRĂMTORARE (MAREA). (V. *Necazul cel mare*).

STREAȘINA TEMPLULUI. Partea cea mai înaltă a Templului din Ierusalim (Mt. 4.5). Este imposibilă o identificare exactă a acestui punct al edificiului evreiesc. Semnificația literală a cuv. gr. *pterygion*, redat de unii traducători prin pinacul, de alții prin streășină, este aripa unei clădiri. Același termen indică înălțimea unui pește, poala unui veșmânt, marginea pieptarului marelui preot (Lv. 11.9; Num. 15.38; Ex. 28.26, Septuaginta). Ar putea fi vorba de marginea acoperișului Templului sau de terasa curților Templului. Lightfoot, analizând termenul grecesc, propune să se traducă prin pridvor, căci acesta ieșea în afară pe fiecare latură a Templului (Răzb. 5.5.4). Alți exegeți s-au gândit la pridvorul regal, învecinat cu Templul și aflat cu 400 m mai sus de valea Chedronului (Ant. 15.11.5; 20.9.7). O altă sugestie vizează vârfurile poleite cu aur care aveau menirea să împiedice așezarea păsărilor pe acoperiș. Acestea semănau cu niște turele sau pinaculi, în sensul modern al cuvântului. Dar evanghelistul vorbește despre o înălțime, la sg., și nu despre niște vârfuri poleite cu aur.

STRICĂCIUNE, CORUPȚIE. În Biblie, subst. stricăciune care traduce cuv. gr. *phthora* și *diaphthora*, se referă la caracterul trecător al creațiunii, descrie stricăciunea, putrezirea sau ruina sa (Gal. 6.8). Numai Dumnezeu este incoruptibil (în gr.: *aphthartos*), nesupus putrezirii, nemuritor (Rom. 1.23). Ființele care

mor și ale căror corpuri se descompun sunt stricăcioase (în gr.: *phthartos*, F.A. 2.27; 13.35). În V. T., animalele cu malformații erau stricate, corupte (sau necurate) și, de aceea, improprii pentru a fi jertfite Domnului (Lv. 22.25). Inima omului, degradată din pricina păcatului, este stricată și îl împinge spre acte neîngăduite care îi pricinuiesc pierzarea (Rom. 8.21; II Pet. 2.12, 19). „*Tovărășiile rele strică* (în gr.: *phtheirō*) *obiceiurile bune*” (I Cor. 15.33). Domnul Isus Cristos al Cărui trup nu a rămas în Locuința morților ci a înviat, nu a văzut putrezirea (stricăciunea, corupția) (F.A. 13.37). Viața veșnică sau „*moștenirea cerească*” păstrată celor credincioși este „*nesticăcioasă*” (în gr.: *aphthartos*) (I Pet. 1.4).

STRIGA, STRIGĂT.

În Vechiul Testament

În sens propriu, cuv. ebr. *tsa'aq* se aplică poporului egiptean, încercat printr-o foamete de 7 ani și care a strigat la faraon să-i dea pâine (Gen. 41.55). Cu sens fig., acest termen apare în Gen. 4.10, unde este folosit cu privire la sângele lui Abel, asasinat de fratele lui. „*Glasul sângelui fratelui tău strigă din pământ la Mine*” îi spune Dumnezeu lui Cain. De asemenea, strigă un ogor dobândit pe nedrept, piatra din zidul lucrat cu silnicie (Iov 31.38; Hab. 2.11), iar în N.T., plata lucrătorilor exploatați (Iac. 5.4). În Lc. 19.40, pietrele strigă spre rușinea oamenilor și pentru gloria Domnului Isus Cristos.

Cuv. ebr. *za'aq* se aplică strigătelor de disperare ale evreilor ținuți în stare de sclavie de către egipteni (Ex. 2.23; Jud. 3.9, 15; 6.7; 10.10). El mai este tradus prin verbe: a implora, a invoca sau a suspina (Ier. 11.12; Ioel 1.20; Iona 1.5). Cei neprihăniți, care strigă către Dumnezeu, adică îl roagă fierbinte și stăruitor, îl cheamă din adâncul inimii lor, sunt siguri de bunăvoința divină (Ex. 22.22, 26; Iov 34.28; Ps. 5.2; 9.12; 28.2; 72.12; Is. 58.9). În Ioel 1.20, se vorbește despre strigătele fiarelor câmpului care *ajung* la Dumnezeu la fel ca strigătele oamenilor.

În Noul Testament

Cuv. gr. *boaō* = a striga se aplică femeilor care scot strigăte de bucurie (Gal. 4.27), lui Ioan Botezătorul care chema oamenii la pocăință (Mt. 3.3), duhurilor necurate care ieșeau din cei posedați de puterea întinericului (F.A. 8.7). Verbul *krazō* este folosit în cazul femeii canaanite, care strigă la Domnul Isus pentru fiica ei chinată de demoni (Mt. 15.22).

Verbul *phoneō* = a striga este tradus prin a cânta sau a striga (Mt. 26.34; Lc. 8.8) (V. *Rugăciune*).

STRIGĂT. (V. *Striga*).

STROPI. (V. *Stropire*).

STROPIRE, STROPI, ASPERSIUNE.

1. Stropirea cu sânge constituia o parte esențială a ritualurilor sacrificiale ale V.T. (Lv. 4.6-7). Sângele animalului adus ca jertfă reprezenta însăși viața lui, oferită la altar în locul păcatosului, prefigurând marea jertfă înlocuitoare de pe Golgota (Lv. 17.11; Evr. 9.18-22). Prin gestul stropirii, acest sânge curățitor era pus pe trupul păcatosului ca semn al spălării păcatelor sale pentru care se făcuse ispășire. Moise a sfințit cu sânge altarul, cartea legământului, Cortul, uneltele sale, poporul și preoții (Ex. 24.6-8; 29.21; Lv. 8.30; Evr. 9.18, 22). Așadar, nu este suficientă vărsarea de sânge, fără care nu există iertare, dar este necesară și stropirea prin care sângele respectiv este aplicat personal păcatosului. De remarcat că, referitor la Cristos, se vorbește explicit despre „*sângele stropirii*” (Evr. 12.24), iar ap. Petru spune că cei aleși sunt părtași stropirii cu sângele lui Isus Cristos (I Pet. 1.2).

2. Stropirea cu untdelemn era, de asemenea, foarte frecvent folosită. După cum ungerea cu untdelemn acordată preotului era un tip al ungerii cu Duhul Sfânt oferită tuturor credincioșilor (Ex. 29.7; I Ioan 2.20, 27), se poate spune că stropirea cu untdelemn reprezintă transmiterea către fiecare credincios a puterii dătătoare de viață și sfințitoare a Duhului lui Dumnezeu. În Vechiul Legământ, se stropeau cu untdelemn preoții, hainele lor, precum și altarul și sanctuarul (Lv. 8.10-11, 30).

3. Stropirea cu apă. În sfârșit, uneori, așa-numita apă ispășitoare servea pentru o întrebuințare asemănătoare. În apa respectivă, fusese amestecat sângele unei păsări curate (Lv. 14.6) sau cenușa unei vaci roșii care fusese adusă ca jertfă (Num. 19.2, 9). Stropirea cu apă a unui lepros (Lv. 14.7), a unei case contaminate (v. 51), sau a unui om devenit necurat și a cortului său (Num. 19.18), exprima încă o dată același adevăr fundamental: curățirea nu este opera omului, ci ea se datorează jertfei de ispășire și trebuie să-i fie aplicată lui personal, precum și la tot ceea ce are de-a face cu el.

STRUGURE. (V. *Vița-de-vie*).

STRUȚ

1. Termen folosit pentru a reda cuv. ebr. *ya'en* (fem. *ya'anah*), care probabil înseamnă: pasăre vorace. Zburătoare necurată din punct de vedere ritual (Lv. 11.16; Dt.14.15), care scoate gemete (Mica 1.8), locuiește în pustie (Is. 13.21; 34.13). Profetul Ieremia afirmă că struți sunt fără milă față de puii lor (Pl. 4.3).

2. Echivalentul cuv. ebr. *ranan* = care are vocea tremurândă, care scoate sunete tremurătoare (Iov 39.13). Deoarece femela își depune ouăle în nisipul cald, se presupunea că le abandonează (v. 14-15). Struțul aleargă mai iute decât calul (18).

3. Termen corespondent pentru cuv. ebr. *notsah* = penaj (Iov 39.13; Ez. 17.3, 7). Struțul (*Struthio camelus*) aparține subclasei *Ratite* și familiei *Struționide*. Struțul, una dintre cele mai mari păsări din această subclasă, are aripi inapte pentru zbor, dar poate alerga cu o viteză foarte mare. Struțul comun atinge 1,80-2,50 m. Această pasăre își face cuibul, rostogolindu-se în nisip; după ce a săpat o groapă cu diametrul de cca 1,90 m, femela depune din două în două zile câte un ou, până când numărul acestora ajunge la 10, 12 sau chiar și mai mult. Oul de struț cântărește 1 440 g, echivalentul a 24 de ouă de găină. Clocirea lor este asigurată în parte de căldura soarelui, dar mai ales de mascul care șade zilnic cca 20 de ore deasupra lor. Puii ciocnesc ouăle și ies din găoace după 6-7 săptămâni de incubație. Masculul le poartă apoi de grijă. Noaptea, aceste păsări scot niște țipete jalnice la care se face aluzie în Mica 1.8. Struțul este foarte răspândit în Africa; se întâlnește și în Arabia, însă într-un număr mai mic decât în vremurile biblice.

STUF. (V. *Trestie*).

SUA. (V. *Șua*).

SUAC, SUACH. (V. *Suah*).

SUAH, SUAC, SUACH, SUAKH = *gunoi strâns cu mătura*. Urmaș al lui Așer și fiul lui Țofah (I Cr. 7.36).

SUAKH. (V. *Suah*).

SUAL. (V. *Șual*).

SUBAEL. (V. *Șebuel*).

SUCATIȚI. Persoane originare din Sucat sau locuitori ai acestei cetăți neidentificate (I Cr. 2.55).

SUCHIENI, SUCHIȚI. Evreii au dat acestui nume sensul de nomazi. Populație care a pus soldați la dispoziția lui Șisac, faraonul Egiptului, pentru a invada Palestina. Suchienii erau de rasă africană (II Cr. 12.3).

SUCOT, SUKKOTH = *colibe, cabane*.

1. Localitate pe malul răsăritean al Iordanului (Jud. 8.4-5). La întoarcerea sa din Mesopotamia, Iacov, după ce a trecut Iabocul (Gen. 32.22), și-a construit la Sucot o casă, precum și niște cabane pentru vite. De aceea el a pus locului același numele de Sucot (cabane, colibi) (Gen. 33.17). De acolo, Iacov s-a deplasat la Sihem (v. 18). Sucot se afla pe valea Iordanului, lângă Țartan (I Împ. 7.46; Ps. 60.6; 108.7) și a fost atribuit sem. lui Gad (Is. 13.27). Pe vremea lui Ghedeon, Sucot era o cetate importantă, condusă de un consiliu alcătuit din 77 de bătrâni. Ei nu au vrut să le dea pâine lui Ghedeon și oamenilor lui care îi urmăreau pe Zebah și Țalmuna, împărații Madianului. După ce Ghedeon a obținut victoria asupra madianiților, i-a pedepsit pe bătrânii din Sucot (Jud. 8.5-16). Amplasamentul cetății este la Tell Deir'Alla, la vreo 2 km N de Nahr ez-Zerka (Yabboq) și la 14 km NE de Damiyeh. Aceasta este localitatea pe care Talmudul o identifică cu vechiul Sucot. Dar această identificare nu este sigură, pentru că săpăturile arheologice întreprinse la Deir'Alla au condus la concluzia că acest *tell* a fost mai întâi - în Epoca bronzului târziu - un centru cultic, fără locuitori, și că ultimul sanctuar a fost distrus pe la anul 1200 î.Cr. La începutul Epocii fierului, o nouă populație, care știa să prelucraze bronzul, s-ar fi instalat la Deir'Alla. Din I Împ. 7.46 și urm., aflăm că anumite piese de mobilier și niște unelte ale Templului lui Solomon au fost turnate între Sucot și Țartan, în câmpia Iordanului. După o perioadă de părăsire, *tell*-ul a fost iarăși ocupat în sec. VIII î.Cr., înainte de a fi suferit mari distrugerii ca urmare a unui cutremur de pământ (poate cel menționat de Am. 1.1, sub domnia lui Ozia și Ieroboam II). În ruinele acestei așezări au fost găsite, în anul 1976, rămășițele unui text al lui Balaam (numit *Admonestările lui Balaam*), pictat pe un zid tencuit cu ipsos. (V. *Balaam*). Textul respectiv se află în prezent la Muzeul din Amman (Iordania).

2. Punctul unde au tăbărit israeliții după plecarea de la Ramses (Ex. 12.37; 13.20;

Num. 33.5-6). Identif. cândva la Thuku, cetate fără ziduri de apărare, care înconjura edificiile sacre ale lui Pitom. Mai recent, acest Sucot a fost identificat la Tell el-Maskhutih. (V. *Pitom*).

SUCOT-BENOT, SUKKOTH-BENOTH. Idol ridicat la Samaria de către colonii babilonieni (II Împ. 17.30). Divinitățile protectoare ale Babilonului erau Marduk și Zarpanitum, însă locuitorii acestui oraș se închinau și altor dumnezei. Istoricii Rawlinson și Schrader au propus identificarea Sucot-Benotului cu Zarpanitum, deoarece există o analogie la finalul acestor două nume. Pentru Friedrich Delitzsch, *Sukkoth Benoth* ar fi forma ebr. a cuv. asiriene *Sakkuth Binūti* = judecătorul suprem al universului. Delitzsch crede că ar fi vorba despre unul din titlurile lui Marduk.

SUD. (V. *Ținutul de miazăzi*).

SUDOARE AMESTECATĂ CU SÂNGE. Transpirația apare pe corp sub influența căldurii, a unor eforturi serioase, a unor emoții violente sau a unei puternice excitații mentale. În medicină este cunoscut fenomenul numit hemathidroză (*diapedesis* = diapedeză), care constă în eliminarea de sudoare amestecată cu sânge: anumiți corpusculi sanguinii ies din vase fără să le rupă și traversează porii pielii. În timpul agoniei din Ghetsimani, sudoarea lui Cristos cădea la pământ în picături mari de sânge (Lc. 22.44).

SUF, SUPH = trestii. Un loc al cărui amplasament exact nu ne este cunoscut (Dt. 1.1). S-a propus identificarea sa la Khribet Sufa, la 6 km S-SE de Medaba. Vulgata, Septuaginta etc. afirmă că termenul ebr. menționând marea a fost omis și că în textul original apărea *yam suph*, adică Marea Roșie (Marea Trestiiilor).

SUFA, SUPHA. Probabil un nume propriu, care indica regiunea unde se afla Vaheb (Num. 21.14). Unii comentatori cred că este vorba de o abreviere pentru *yam suph*, Marea Roșie. (V. *Suf*).

SUFERI. (V. *Suferință*).

SUFERINȚĂ, SUFERI. La început, creația lui Dumnezeu a fost bună (Gen. 1.31), iar suferința lipsea cu desăvârșire. Însă omul, răzvrătindu-se contra lui Dumnezeu, și-a expus viața judecății divine și a ajuns supus puterii și amenințării morții (Gen. 2.17; 3.19).

Încălcând porunca lui Dumnezeu, omul a devenit rob al păcatului (Evr. 2.15) și a antrenat cu sine celelelate creaturi (Rom. 8.18-23). De atunci încolo, despre ființa omenească se poate spune doar că „înfrunzește, crește și moare.” Sub efectul judecății divine, moartea acționează în viața noastră prin suferință și își exercită influența sa cu multă putere. Tocmai de aceea psalmiștii pun deseori în paralel suferințele profunde cu moartea (Ps. 18.5; 22.15; 116.3, 8). Omul nu poate scăpa, prin propriile sale eforturi, nici de una, nici de cealaltă. Drumul către o lume fără suferințe îi este barat din momentul căderii în păcat (Gen. 3.24). Deși am fost răscumpărați, noi rămânem solidari acestei lumi de suferințe până în ziua când va veni „ce este desăvârșit.”

Suferința afectează întreaga noastră ființă: trupul (de ex., prin boală, persecuție și captivitate), sufletul (de ex. prin pierderea celor dragi) și mintea (de ex., prin căutarea sensului vieții, al suferinței și al dreptății divine). Iov a experimentat toate aceste tipuri de suferință. Sf. Scriptură relatează și despre alți oameni care s-au confruntat cu suferința: David (din pricina pierderii copiilor săi); Asaf, autorul Ps. 73; Solomon; ap. Pavel (II Cor. 11.23-29); Biserica celor răscumpărați pe care ne-o prezintă cartea Apocalipsei (6.9-11; 13.7; 17.6), etc.

În N.T., două cuv. gr.: *astheneia* = slăbiciune și *pathēma* = încercare vizează două aspecte ale uneia și aceleiași realități: omul este slab și supus unei puteri străine care îl umilește. În această stare, el este pus în fața unei alegeri: a) fie să-L acuze pe Dumnezeu și să se despartă de El, trecând în împărăția Vrăjmașului (Ap. 16.9); b) fie să recunoască faptul că suferința vine de la Dumnezeu (Ps. 39.11; 94.12; Evr. 12.6) și că ea este pentru om ocazia de a se arunca în brațele Domnului și de a lua totul ca din mână Lui (Ps. 38; 39.11; 66.10-12; 94.12; Evr. 12.6; Ap. 3.19). În acest caz, suferința exercită asupra dezvoltării sale spirituale o influență salutară. Petru ne spune că „cel ce a pățimit în trup a sfârșit-o cu păcatul.” (I Pet. 4.1). Și aici se mai poate vedea o reminiscență a paralelismului semnalat în Psalmi între suferință și moarte (cf. și: Lc. 22.15; 24.26; F.A. 1.3). Petru formulează, în felul său, ceea ce dezvoltă Pavel în Rom. 6 cu privire la moartea față de păcat. Dar mai este un aspect (la care s-a referit Elihu în cuvântarea lui, Iov 36.15): suferința răbdată înaintea lui Dumnezeu exercită o influență curățitoare

asupra omului, învățându-l să urască păcatul, care este tocmai cauza suferinței, și să asculte de Dumnezeu (cf. Evr. 5.8; Is. 48.10), ferindu-l să comită noi acte de neascultare (Iac. 5.11).

În spatele suferinței omenești și a morții se află Satan (Iov 2.4 și urm.). Dumnezeu îl lasă să lucreze tocmai din pricină că El vrea să condamne păcatul (Ier. 21.5 și urm.), să corecteze și să curățească oamenii (Is. 48.10; Evr. 12.5-11).

Toate forțele suferinței s-au năpustit asupra lui Isus Cristos, Fiul lui Dumnezeu. El a venit într-un trup asemănător cu acela al păcatului (Ioan 1.14; Rom. 8.3), deci accesibil suferinței. El a privit suferința ca ceva foarte normal, ca un lucru indisolubil legat de vocația Sa, căci a spus: *„Fiul omului trebuie să pătimească mult”* (Mc. 8.31; Mt. 16.21; 17.12; Lc. 24.26). El S-a făcut asemenea nouă în toate lucrurile (Evr. 2.14-18; 4.14-15; 5.8). În Is. 52.13-53.12 s-a explicat mai dinainte sensul acestor suferințe. Dându-L la moarte pe Fiul Său, Dumnezeu a lovit cu nuiua judecării lumea suferindă și muribundă: *„Pe Cel ce n-a cunoscut nici un păcat, El L-a făcut păcat pentru noi, ca noi să fim neprihânirea lui Dumnezeu în El.”* (II Cor. 5.21). Cel ce crede în Domnul Isus este părtaș biruinței Sale asupra păcatului, suferinței și morții (Ioan 11.25; Rom. 6.3-11; Evr. 2.14; Ap. 7.13 și urm.).

Creștinul este părtaș și suferințelor lui Cristos (Fil. 3.10). Pentru el suferința este o școală a răbdării și sfințirii; trecând prin ea, credinciosul trebuie să-și păstreze credința (II Cor. 1.8-9; 4.7-12). Prin suferințele pe care Biserica le îndură din partea celor ce se împotrivesc Evangheliei, ea *„împlinește... ceea ce lipsește suferințelor lui Cristos”* (Col. 1.24) (este vorba nu de suferințele răscumpărătoare, căci lor nu le lipsește nimic, ci de suferințele în comuniune cu Cristos Care continuă să sufere împreună cu Trupul Lui, Biserica Sa) pentru ca și alții să poată fi atrași la credință.

Dar părtășia suferințelor implică pentru Biserică și părtășia la înviere (Fil. 3.10-11), pentru că, *„dacă suferim cu adevărat împreună cu El, vom fi și proslăviți împreună cu El.”* (Rom. 8.17). În opinia lui Pavel, *„suferințele din vremea de acum nu sunt vrednice să fie puse alături cu slava viitoare care are să fie descoperită față de noi.”* (Rom. 8.18). N.T. folosește o duzină întreagă de termeni pentru a exprima ideea de suferință, de unde rezultă importanța acestei teme în Sf. Scriptură. Diferitele aspecte ale suferinței sunt rediate prin diversele semnificații ale

următoarelor cuvinte: a fi pus la încercare, a răbda suferințele, a rămâne în picioare, a stăru, a suferi pe nedrept, a duce, a purta, a suporta, a fi lipsit de toate, a răbda prigonirile, a nu se clătina în necazuri. Viața copiilor lui Dumnezeu nu este nici pe departe *un lung fluviu liniștit* sau *un drum presărat cu flori, fără spini!* Însă, spre deosebire de oamenii acestei lumi, creștinul știe că suferințele sale au un sens și că ele se vor sfârși într-o bună zi, căci în curând *„Dumnezeu va șterge orice lacrimă din ochii”* copiilor Săi, când *„moartea nu va mai fi. Nu va mai fi nici tânguire, nici țipăt, nici durere”* (Ap. 21.4) (A se vedea C. S. Lewis, *Le problème de la souffrance*, precum și art.: *Durere; Necaz; Strămtorare; Supărare mare*).

SUFERINȚĂ CUMPLITĂ. (V. *Strămtorare; Supărare mare*).

SUFLARE. La propriu, acest termen indică respirația (I Împ. 10.6). La figurat, se aplică vieții, aceasta fiind considerată un dar din partea lui Dumnezeu (Iov 12.10) sau, din contră, percepută ca o expresie a deșertăciunii (Iov 7.7; Ps. 39.5; 78.39; 144.4; Is. 2.22; 41.29). Prin suflarea de viață insuflată de Dumnezeu în nările omului, acesta a devenit un suflet viu (Gen. 2.7). Expresia respectivă se mai poate traduce prin *duh de viață, spirit vital*. Prin aceeași suflare divină: au fost create oștile cerești (Ps. 33.6), este înseninat cerul (Iov 26.13), i se dă omului pricepere (32.8). La potop, orice viețuitoare care avea respirație, suflare de viață în nările sale, a murit (Gen. 7.21-22). În Ap. 8.9, cu prilejul ruperii pecetii a 7-a, 1/3 din făpturile care erau în mare și care aveau suflare de viață au pierit. Suflarea mai simbolizează vântul (Ex. 15.8), Duhul lui Dumnezeu (Iov 32.8; 33.4) sau puterea divină (Ps. 33.5). La sfârșitul vremurilor, Domnul Isus Cristos îl va nimici pe cel nelegiuit (Anticrist), prin suflarea gurii Sale (II Tes. 2.8; cf. Is. 11.4). De asemenea, *suflarea judecării* (Is. 4.4) se poate traduce și prin *duhul judecării*.

SUFLET, DUH. Acești doi termeni, în vorbirea curentă, sunt deseori sinonimi. Duhul este imaterial, putând fi asociat trupului sau detașat de el (Ioan 4.24; Lc. 1.47). Sufletul este un spirit încarnat sau necorporal, cum sunt sufletele martirilor (Ap. 6.9). Cele două opinii mai importante ale teologilor cu privire la suflet sunt:

1. Omul, creatură tripartită, posedă un trup, un suflet și un duh (I Tes. 5.23). Sufletul

(în ebr.: *nephech*; în gr.: *psychê*) este principiul vital. Sufletul omenesc este susceptibil de emoții, pe care moartea le distruge. Duhul (în ebr.: *ruah*; în gr.: *pneuma*) este partea rațională și nemuritoare a omului, rațiunea sa, voința sa, conștiința sa. Dumnezeu i-a acordat omului un trup, făcut din materie, i-a insuflat viața și rațiunea (Gen. 2.7). În clipa morții, trupul se întoarce în pământ și duhul la Dumnezeu Care l-a dat (Ecl. 12.9). Sufletul animalului, *nephech Hayyah* (Gen. 1.21, 24) piere odată cu trupul, al cărui principiu vital este, dar sufletul omului (2.7) este un principiu superior, rațional, insuflat de Creator. De obicei, scriitorii biblici nu diferențiază sufletul, principiu vital, dar inferior (*psychê*) de sufletul superior, dotat cu rațiune (*pneuma*), deoarece aceste două părți alcătuiesc un tot unitar care se distinge de trup. Această unitate este numită când *pneuma*, când *psychê*. Pentru autorii sacri, omul se compune din trup și suflet, sau din trup și duh. Ei nu vorbesc despre o diviziune tripartită în trup, suflet și duh. Cât despre Pavel, analiza pe care o face îl determină să facă distincție între ceea ce este animal (fîresc) și ceea ce este rațional (spiritual) în om (I Cor. 15.44). Apostolul stabilește, în termeni clari, că omul este o treime în I Tes. 5.23; cf. Evr. 4.12.

2. Omul este format din două elemente principale: corpul făcut din țărâna pământului și sufletul său (Gen. 2.7), principiul vital al creaturii omenești și al animalelor. Sufletul este esența oricărei vieți: fizică, intelectuală, morală, religioasă. Această teorie dualistă nu face distincție între suflet (sentimente, memorie) și duh (conștiință, cunoaștere de Dumnezeu). Animalul percepe senzații fizice; deși susceptibil de a avea niște percepții inteligente rudimentare, el este lipsit de rațiune și imortalitate. Chiar dacă se aseamănă cu sufletul animalului, sufletul omenesc este de ordin superior: în afară de sensibilitate, memorie și instinct, el are facultăți intelectuale, morale, religioase. În plus, Dumnezeu nu l-a destinat morții.

Argumente în favoarea dualismului

(i) *Nephech Hayyah* = suflet viu, semnifică foarte simplu o făptură însuflețită, fie animal, fie om.

(ii) Biblia nu indică faptul că animalul ar fi dotat numai cu *psychê*, în timp ce omul ar avea atât *psychê*, cât și *pneuma*. Principiul vital al animalelor este numit când duh, *ruah*, când suflet, *psychê*. „Cine știe dacă suflarea

omului se suie în sus și dacă suflarea dobitocului se pogoară în jos în pământ?” (Ecl. 3.21; cf. v. 19; Gen. 7.15).

(iii) În folosirea cuv. suflet și duh, nu se face nici o distincție. Sufletele celor ce au fost înjunghiați din pricina Cuvântului lui Dumnezeu se află în ceruri (Ap. 6.9; 20.4); la fel și duhurile celor neprihăniți făcuți desăvârșiți (Evr. 12.23). Celor ce se sprijină pe I Tes. 5.23 și Evr. 4.12, dualiștii le răspund că limbajul lui Pavel este asemănător celui din Decalog: „Să iubești pe Domnul, Dumnezeul tău, cu toată inima ta, cu tot sufletul tău, cu tot cugetul (gândirea, în fr. N. Ed.) tău și cu toată puterea ta.” (Mc. 12.30; cf. Lc. 1.46-47), unde accentul este pus pe întreaga personalitate umană. Enumerarea elementelor (inimă, suflet, cuget, putere) nu dovedește că omul ar fi o ființă tripartită (trup, suflet, duh). Un alt argument în favoarea teoriei tripartite este extras din I Cor. 15.43-44: „... Este semănat trup fîresc, și înviază trup duhovnicesc. Dacă este un trup fîresc, este și un trup duhovnicesc.” Se atribuie trupului natural, fîresc (*soma psychikon*) particularitățile sufletului vegetativ (*psychê*): poftă trupească și pasiuni (foame, sete, instinct sexual, etc.), avându-și reședința în „carnea și sângele” din care este făcut trupul omenesc. Din contră, trupul înviat, numit și trup duhovnicesc, va avea calitățile pe care le are *pneuma*, duhul dotat cu rațiune. Trupul duhovnicesc nu va avea nici carne și nici sânge, ci va fi făcut dintr-o substanță diferită de animalitate.

Iată, totuși, un alt mod de a exprima lucrurile, în armonie cu doctrina dualității omenești și cu întrebuințarea curentă a termenilor *psychikos* și *pneumatikos*, care definesc carnalul și spiritualul. Trupul înviat al credinciosului nu va mai avea caracteristicile vieții animale, în ciuda a ceea ce are ea bun; dezbrăcat de tot ce este carnal, el va fi în chip desăvârșit călăuzit de Duhul Sfânt. Această interpretare se bazează pe examinarea vocabularului. Grecii foloseau cuv. *psychê* pentru a indica principiul vital; *psychê* însemna deopotrivă sufletul despărțit de trup, partea nemuritoare a omului, sediul conștiinței, al rațiunii, al judecății (Herod. 2.123, Platon, Timaeus, 30 B). De acolo provine termenul *psychikos*, care indică îndeosebi viața naturală. Este expresia întrebuințată de Pavel, Iacov, Iuda (I Cor. 2.14; Iac. 3.15; Iuda 19). Termenului *psychikos* i se opune *pneumatikos*, care, în Sf. Scriptură, se raportează aproape exclusiv la Duhul Sfânt, *Pneuma*

Hagion. Spre deosebire de *psychikos*, care definește carnalul, senzualul, natura omească lipsită de Duhul lui Dumnezeu, *pneumatikos* indică faptul că Duhul Sfânt este Stăpânul suveran al omului, care nu este dominat de poftile cărnii (I Cor. 3.1). *Pneumatikos* denotă lucrarea Duhului (Rom. 1.11; I Cor. 2.13; 12.1). Trupul duhovnicesc, care contrastează cu trupul firesc, natural, nu are dorințe carnale. Unit cu Duhul lui Dumnezeu, el nu este deloc influențat de pasiuni și poartă caracteristicile omului călăuzit de Duhul.

În sfârșit, să mai remarcăm că, în V.T., un *suflet* înseamnă deseori o *persoană*. De ex.: „*Sufletele ieșite din coapsele lui Iacov erau șaptezeci de toate.*” (Ex. 1.5). Mielul pascal trebuia ales în funcție de „*numărul sufletelor*” (12.4). Ezechiel declară: „*Sufletul care păcătuiește, acela va muri.*” (Ez. 18.4), ceea ce vrea să spună că persoana vinovată va trebui ea însăși să sufere moartea, indiferent de cine este vorba: tată sau fiu. În același sens spunem noi astăzi că orașul Y. numără 100 000 de suflete. (V. *Nemurire*).

SUKKOTH. (V. *Sucot*).

SUKKOTH-BENOTH. (V. *Sucot-Benot*).

SULAMITA. Tânăra menționată în Cântarea Cântărilor (7.1). Termenul provine de la numele cetății Sunem. Autorii Septuagintei l-au redat prin *Sounameitis*, adică Sunamita. Pe vremea lui Eusebiu, Sunemul se numea Sulem, iar astăzi i se spune Solem sau Sulam. Probabil că forma Sulamita a fost preferată Sunamitei din cauza asonanței sale cu Solomon (în ebr.: *chalomoh*). Într-o asemenea eventualitate, Sulamita ar fi un titlu – soția lui Solomon – și nu un nume propriu.

SUL DE CARTE, RULOU. Foaie de papyrus sau de pergament, care servea ca document (Ier. 36.2; Ps. 40.7-8). Se rula, fie pe ea însăși, fie pe o vergea de lemn. Unele versiuni redau termenul prin carte (în ebr.: *gillayon*), pe care se scria (Is. 8.1) (V. *Papyrus*).

SULF, PUCIOASĂ. Element chimic de culoare galbenă (Gen. 19.24; Dt. 29.23).

SULȚARI (Cornilescu și GBV), **LANCERI** (Nițulescu). Termeni corespunzători cuv. gr. *Dexiolabos* (F.A. 23.23); termenul figurează sub forma *Dexiobolos* în *Codex Alexandrinus*.

Ostașii respectivi nu erau nici pedestrași, nici cavaleri. Într-un pasaj al unui text tardiv, și singurul care conține termenul respectiv, acest corp de armată diferă de arcași și scutieri. Evident că era vorba de ostași care țineau în mână dreaptă o armă ușoară.

SULȚĂ, DARDĂ. Armă ascuțită de aruncat, mai mică decât lancea (Iov 41.26). Se purta suspendată la spate (I Sam. 17.6). Luată în mână, se fixa spre un obiectiv și se arunca (Ios. 8.18). În ebr. i se spunea *kidon*. S-ar putea traduce ac. cuv. prin lance în Ios. 8.18, 26; Iov 41.26; Ier. 6.23; prin harpon în Ier. 50.42; prin javelot (suliță) în I Sam. 17.6, 45; Iov 39.23.

SUMER. (V. *Babilonia*).

SUNAMITĂ, DIN SUNEM. Persoană care locuia la Sunem sau originară din această localitate. Abişag era sunamită (II Împ. 1.3). La fel și femeia al cărei flu a fost înviat de Elisei. (II Împ. 4.8, 12; 8.1).

SUNEM, SHUNEM, ȘUNEM. Cetate canaanită, din teritoriul atribuit lui Isahar (Ios. 19.18). Thutmes III a acaparat-o. Sunemul se afla vizavi de Ghilboa (I Sam. 28.4). Filistenii au tăbărit la Sunem înainte de a se bate cu oștile lui Saul. Amplasamentul vechii cetăți este la Solem (Sulam), pe versantul vestic al unei coline, la 5 km N-NE de Izreel, la 8 km N de marginea vestică a Muntelui Ghilboa, la cca 26 km de Carmel, muntele pe care s-a suit femeia din Sunem ca să-l întâlnească pe Elisei (II Împ. 4.25).

SUPĂRA. (V. *Supărare*).

SUPĂRARE, GREȘALĂ, INSULTĂ, OFENSĂ. [În ebr.: *Hata'* = a greși ținta, a păcătui; *'acham* = a ofensa, a supăra, a fi vinovat; *pecha'* = răzvrătire, fărădelege; *miksol* = prilej de cădere; în gr.: *skandalizô* = a împinge (pe cineva) să păcătuiască, a ofensa, a supăra; *paraptôma* = păcat, greșală, ofensă, insultă, jignire].

Cuv. ofensă are două sensuri principale: în primul rând, el indică un afront sau o insultă împotriva cuiva; în al doilea rând, se aplică păcatului, adică răzvrătirii omului față de Dumnezeu (considerat ca un ultraj contra Creatorului; cf. Nem. 1.7; Iov 1.5; 12.6). Printre diferiții termeni ebr. și gr., cuv. *Hata'* a fost aplicat, în Gen. 40.1, paharnicului și pitarului împăratului Egiptului, care „*l-au supărat pe stăpânul lor*”. În I Sam. 19.4; 26.21 și

Ier. 37.18, cuv. *Hata'* a fost tradus prin verbul a păcătui: „*Să nu facă împăratul un păcat față de robul său*”, „*am păcăuit*”, „*cu ce am păcăuit eu împotriva ta?*” În Pv. 19.11, om înțelept este cel ce trece pe deasupra unei ofense, adică suportă sau iartă o jignire.

În N.T., cuv. ofensă este adesea sinonim cu păcat, în sensul de datorie față de Dumnezeu. Astfel, în rugăciunea *Tatăl nostru*, cuvintele: „*și ne iartă nouă greșelile noastre*” ar putea fi traduse mai literal astfel: „*și ne iartă nouă datoriile noastre (față de Tine)*.” El indică, de asemenea, păcatul lui Adam (Rom. 5.16, 18) și păcatele tuturor oamenilor (II Cor. 5.19; Ef. 2.1; Col. 2.13) (V. *Păcat*).

SUPĂRARE MARE, ÎNTRISTARE ADÂNCĂ. Circa 15 cuv. gr. au fost traduse prin *a supăra* sau *supărare* în versiunile noastre. Acești diferiți termeni conțin noțiunile de suferință, chin, durere, strâmtorare, supărare, întristare, nenorocire, necaz, frământare... Multe dintre cuvintele acestea sunt construite pornind de la radicalul *kakos* (rău): *kakoō* = a maltrata, a chinui (F.A. 12.1); *kakoucheromai* = a maltrata, a turmenta, a chinui (Evr. 11.37; 13.3; *kakōsis* = tratament rău, suferințe (F.A. 7.34); *kakopatheō* = a suferi răul care i s-a făcut (II Tim. 2.9; 4.5; Iac. 5.13); *kakopatheia* = suferință (Iac. 5.10). Ultimele două cuvinte au fost compuse din *kakos* și *pathos* = suferință. *Pathēma* a fost redat în unele versiuni (fr. și rom. *N. Ed.*) prin *patimă*, în altele prin *suferințe*, în legătură cu suferințele răbdate de Cristos (I Pet. 1.11; 5.1; Evr. 2.9), împărtășite și de urmașii Lui (II Cor. 1.5-6; Fil. 3.10; I Pet. 4.13; 5.1) sau cu privire la suferințele vieții actuale, în general (Rom. 8.18), care nu sunt demne să fie comparate cu gloria viitoare. Același gând este exprimat în II Cor. 4.17, unde apostolul folosește cuv. *thlipsis* (lit. *presiuni*, presiunile cărora le suntem expuși în momentul de față). Același termen definește tot ce ne apasă, ne frământă și ne tulbură (Rom. 2.9; 8.35), ne aruncă în disperare (I Tes. 3.7); nenorocirile războiului (Mt. 24.21, 29; Mc. 13.19, 24), sărăcia (II Cor. 8.13), prigonirile (F.A. 11.19; 14.22; 20.23; I Tes. 3.3, 7; Evr. 10.33; Ap. 2.10; 7.14), suferințele în general (I Cor. 7.28; I Tes. 1.6) și cele pe care le răbdăm în comuniune cu Domnul Isus Cristos (Col. 1.24). Verbul corespunzător, *thlibō*, este folosit pentru suferințele cauzate de presiunile pe care le suportăm ca urmare a unor împrejurări potrivnice sau lovindu-ne de reaua-voință a semenilor noștri [Mc. 3.9; II Cor. 1.6; 4.8; 7.5; I Tes. 3.4;

II Tes. 1.6-7; I Tim. 5.10 (aici, oamenii aflați în suferință sunt numiți *cei nenorociți*); Evr. 11.37; II Cor. 4.8]. *Thlipsis* și *thlibō* se referă întotdeauna la suferințele și dificultățile provenite din exterior. Atitudinea creștinului față de acestea nu este nici negarea suferinței, cum recomandă unele filozofii orientale, nici disprețul lor, cum se practică în stoicism. Creștinul recunoaște realitatea suferinței; el știe că ea face parte din existența umană și, mai mult ca atât, că ea ține de vocația sa creștină (II Cor. 7.9-11). El mai știe că suferința este trecătoare (Ap. 21.4; 22.12) și chiar că îi stimulează creșterea spirituală (Fil. 3.10). Oricare ar fi încercările (Evr. 12.5-11; I Pet. 1.6-7; 2.19) și oricât de grele despărțirile (Rom. 9.2; I Tes. 4.13), nimic nu ne va putea despărți de dragostea lui Cristos (Rom. 8.39). În mijlocul tuturor dificultăților exterioare, creștinul își poate păstra bucuria și pacea lăuntrică (II Cor. 6.10), mângâindu-se cu gândul că, într-o bună zi, orice întristare va fi uitată și înlocuită cu o bucurie veșnică (Ap. 7.17; 21.4).

SUPERSTIȚIE. Superstiția poate fi definită ca o credință în supranatural, motivată de teamă, ignoranță sau o imagine deformată a realităților vieții. Orice lucru de care mă tem sau pe care-l iubesc mai mult decât pe Dumnezeu poate deveni un obiect de superstiție. Superstiția antrenează tot felul de practici oculte, cum ar fi: magia neagră sau albă, vrăjitoria, spiritismul, etc. Motivația acestor practici este întotdeauna, mai mult sau mai puțin, dorința de a fi *ca Dumnezeu*, de a cunoaște viitorul, de a avea putere asupra ființelor și lucrurilor, de a-și putea realiza toate dorințele, de a depăși limitele omenești. Superstițiosul ar vrea să forțeze destinul, pentru a lua un alt curs, să canalizeze teama suscitată de credințe superstițioase (vineri 13, o pisică neagră trecându-ți pe dinainte), declanșând un mecanism de practici susceptibile să conjure presupusul pericol (semnul crucii, bătutul în lemn, etc.).

În V.T., prescripțiile din Lv. 19.31 și Dt. 18.11 care interzic ghicirea și vrăjitoria demonstrează că israeliții nu erau la adăpost de influența națiunilor păgâne superstițioase (cf. II Împ. 21.6).

În N.T., cuv. gr. *deisidaimonia* nu a fost tradus prin superstiție/superstițios, ci prin religie/religios (de ex. în F.A. 17.22, Pavel care se afla la Atena, un oraș închinat idolilor, se adresează locuitorilor și spune că ei sunt „*foarte religioși*”). Pe de altă parte, Festus îl informează pe Agripa că iudeii au avut cu

Pavel niște neînțelegeri referitoare la *religia* lor aparte (F.A. 25.19).

Printre superstițiile moderne, trebuie să fie incluse horoscoapele și prezicerile bazate pe astrologie pe care o bună parte din concetățenii noștri le consideră vrednice de crezare. Acestea se bazează pe credința popoarelor antice (babilonieni, greci) care considerau astrele ca fiind divinități (planetele sistemului solar încă poartă asemenea nume: Marte, Saturn, Mercur...) care, chipurile, determinau destinul celor ce se nașteau în perioada când ele dominau configurația cerului. Horoscopul (etim.: vederea orelor) își fondează toate prezicerile pe ceasul nașterii.

Ocultismul și spiritismul sunt alte forme ale superstiției foarte bine cotate de omul modern aflat în căutarea unei spiritualități diferite de cea despre care vorbește Biblia. Toate aceste practici sunt interzise categoric de Sf. Scriptură. (V. și: Is. 8.19; Zah. 10.2; F.A. 19.19-20).

SUPH. (V. *Suf*).

SUPHA. (V. *Sufa*).

SUPIM. (V. *Şupim*).

SUPRAVEGHERE. (V. *Bătrân; Cărmuire; Conducere*).

SUPRAVEGHETOR. (V. *Bătrân; Conducere; Cărmuire*).

SUR. (V. *Şur*).

SURIEL. (V. *Țuriel*).

SURIŞADAI. (V. *Țurişadai*).

SURSĂ. (V. *Fântână; Izvor*).

SUSA, SHUSHAN. (Numele cetății le sugera evreilor ideea de crini, care creșteau din abundență în regiune). Cetate importantă, reședința regilor Persiei (Nem. 1.1; Est. 1.2), amplasată în provincia Elam, pe valea fluviului Ulai (Dan. 8.2). Regele construisese acolo depozite de cereale (Herod. 5.49). Asurbanipal a acaparat Susa cu prilejul uneia din campaniile sale militare, prin anii 642-639 î.Cr. Mai târziu, orașul a ajuns sub stăpânirea regilor Chaldeii. Familia regală căreia îi aparținea Cyrus, cuceritorul Babilonului, domnea peste Anshan, aparent un district la E de Elam. Când Cyrus

a pus bazele Imperiului Persan, el a ridicat Susa la rangul de capitală, onoare pe care ea a împărțit-o cu Ecbatana și Babilonul. Darius I (522-486) a înfrumusețat-o prin construcția unui superb palat. Cap. I al cărții Estera ne oferă o privire de ansamblu asupra epocii lui Ahașveros (Xerxes I), fiul lui Darius I. În momentul intrării lui Alexandru cel Mare în Susa (331 î.Cr.), orașul dispunea de imense tezaure pe care cuceritorul și le-a însușit. În anul 317 î.Cr., Antigonos, unul dintre generaliile lui Alexandru, își extinde stăpânirea asupra orașului. Deși intră în declin, Susa va rezista mai târziu invaziei musulmane.

Vechea capitală persană a fost amplasată pe valea Karkehului, la cca 240 km de Golful Persic. Ruinele care prezintă cel mai mare interes se află într-un spațiu care măsoară peste 2 km în lungime și 1,4 km în lățime. Dacă sunt incluse și ruinele presărate de jur-împrejurul acestui dreptunghi, perimetrul său atinge 9-11 km. Este vorba, într-adevăr, de un șir întreg de *tell-uri*. Cel mai de seamă dintre acestea a fost explorat, iar vestigiile sale se întind de-a lungul intervalului cuprins între anii 4000 î.Cr. și 1200 d.Cr. O expediție franceză a început săpăturile în 1884-1886 pe locul unde a fost descoperit *Codul lui Hammurabi* de către Jacques de Morgan, în anul 1901. Cel mai splendid edificiu al capitalei persane Susa a fost palatul regal, început de Darius I și înfrumusețat de succesorii săi (cf. R. de Mecquenem, *A Survey of Persian Art*, art. 1, pp. 321-26). S-a putut releva planul acestei magnifice construcții pentru realizarea căreia Darius a folosit cedri din Liban, argint din Egipt, aur din Bactriana și fildeș din India. Uriășele panouri de cărămizi emailate în culori constituiau elementul decorativ cel mai remarcabil. Multe motive au fost executate în relief; taurii înaripați, grifonii și *arcașii gârzii* au devenit celebri. Muzeul Luvru dispune de o colecție extraordinară din toate acestea (cf. *Unger's Bible Dict.*, pp. 1022-1023).

Există suficiente motive pentru a crede că acest palat a găzduit festivitățile și ospetele date de împăratul Ahașveros despre care vorbește cartea Esterei (1.2, 3, 5, 9; 2.18, etc.) (V. *Hammurabi; Neemia*).

SUSANA. (V. *Suzana*).

SUSANIȚI, SUSANCHIȚI. Locuitori ai cetății persane Shushan (Susa). Oamenii din această localitate s-au numărat printre colonii trimiși în Palestina centrală pentru a înlocui cele 10 seminții israelite duse în captivitate (Ezra 4.9).

SUSI = *călăreț*. Tatăl lui Gadi care a explorat țara Canaanului din partea sem. lui Manase (Num. 13.11).

SUSPIN, GEAMĂT. În V.T., suspinul nu este atât o respirație adâncă, puternică și sonoră, cât mai ales sentimentul de neputință pe care-l resimte omul în fața unor evenimente cu care se confruntă. Unii traducători au înlocuit adesea cuv. suspin cu geamăt. Astfel, copiii lui Israel scoteau gemete din pricina asupririi egiptene (Ex. 2.23); când stăpânește un despot, poporul geme (Pv. 29.2); vitele gem când le lipsește pășunea (Ioel 1.18). Omul suferind și cel ce trăiește sub spectrul amenințărilor pot spune că au ajuns epuizați din pricina gemetelor (Ps. 6.6). Ei sunt pe punctul de a-și sfârși viața în suspine (Ps. 31.10). Psalmistul invocă Numele Domnului, strigând: „*Să ajungă până la Tine gemetele prinșilor de război!*” (Ps. 79.11).

Domnul nu rămâne indiferent față de starea mizerabilă a săracilor care gem (Ps. 12.6). El intervine și gemetele lor încetează (Is. 35.10; 51.11). Doi termeni gr. folosiți în N.T. au fost redați în rom. prin subst. suspin (*stenagmos*) sau prin verbul a suspina (*stenazô*, lit. a geme, Mc. 7.34; și *anastenazô*, care lit. înseamnă a suspina profund, Mc. 8.12). Domnul Isus Cristos a anihilat puterile care produc gemete inimii omenești, astfel că suspinul nu mai este pentru cel credincios un strigăt disperat ci se transformă într-o rugăciune victorioasă. Într-un asemenea spirit de rugăciunea suspinat Isus înainte de a vindeca un surdo-mut (Mc. 7.34). Deoarece noi nu știm cum trebuie să ne rugăm, „*Duhul Sfânt mijlocește pentru noi cu suspine negrăite.*” (Rom. 8.26).

Membrilor Bisericii li se recomandă să asculte și să le fie supuși liderilor lor spirituali, astfel ca aceștia din urmă să-și poată îndeplini slujba cu bucurie, și nu suspinând (Evr. 13.17).

Copiii lui Dumnezeu nu mai suspină și nu mai gem din pricina necazurilor și dificultăților, ci ei tânjesc să experimenteze plinătatea mântuirii: „*suspînăm în noi și așteptăm înfierea, adică răscumpărarea trupului nostru*” (Rom. 8.23)). Ei se alătură întregii creații care „*suspînă și suferă durerile nașterii*” (Rom. 8.22) în așteptarea noii lumi pe care o va făuri Dumnezeu.

SUTAȘ, CENTURION. (Termenul provine din cuv. lat. *centum* = o sută). Ofițer în armata romană (F.A. 21.32; 22.26), sub comanda căruia se aflau 100 de ostași sau, ceva mai

târziu, o cifră aproximativă (cf. 23.23). În N.T., sunt menționate numele a doi sutași: Corneliu, în garnizoana din Cezareea; cazul lui a fost dovada că Duhul Sfânt era acordat creștinilor proveniți dintre Neamuri la fel de bine ca evreilor convertiți (F.A. 10); sutașul Iuliu, care l-a condus pe Pavel la Roma, împreună cu alți înțemnițați, și l-a tratat cu bunăvoință (F.A. 27.1, 3, 43). Pe lângă Corneliu, alți doi sutași romani și-au mărturisit credința: unul la Capernaum (Mt. 8.5-13), celălalt pe Golgota (27.54).

SUTELAH. (V. *Șutelah*).

SUVERANITATEA LUI DUMNEZEU. Acest termen teologic se referă la puterea liberă și nelimitată a lui Dumnezeu, Care exercită un control absolut asupra universului și a istoriei omenirii (Ps. 50.1; 66.7; 103.19; Is. 40.15, 17; 45.9-19; Dan. 4.14, 22, 31; 5.21; 7.14; Rom. 8.18-39; I Tim. 6.15; Ap. 11.17; 19.16). Concluzia tradițională a rugăciunii *Tatăl nostru* subliniază această suveranitate: „*Căci a Ta este împărăția și puterea și slava în veci.*” (Mt. 6.13). Diferite nume ale lui Dumnezeu exprimă acest atribut divin: Cel Preaînalt, Cel Atotputernic, Domnul Dumnezeu (Ap. 1.8), Stăpânul universului (*Kurios pantokrator*). Sf. Scriptură ne învață că Dumnezeu a alcătuit în Sine Însuși un plan unic de mântuire a oamenilor păcătoși pe care, cu siguranță, îl va duce la îndeplinire. El „*face toate după sfatul voii Sale*” (Ef. 1.11); într-adevăr, Dumnezeu a creat cerurile și pământul și a decis soarta oamenilor și a popoarelor (F.A. 14.15-17; 17.24-28).

Imediat după căderea omului în neascultare, Dumnezeu a vorbit despre blestemul datorat păcatului și a indicat mijlocul de salvare care avea să fie pus la dispoziția omenirii. El S-a adresat șarpelui zicând: „*Vrăjmășie voi pune între tine și femeie, între sămânța ta și sămânța ei. Aceasta îți va zdrobi capul, și tu îi vei zdrobi călcâul.*” (Gen. 3.15). Toată istoria mântuirii se sprijină pe îndeplinirea acestei profeții de către Dumnezeu cel suveran, așa cum explică lămurit ap. Pavel în Rom. 8-11. De la Geneza la Apocalipsa, istoria mântuirii este făcută posibilă datorită dragostei lui Dumnezeu pentru lume. Fără dragostea suverană a Tatălui, manifestată în Domnul Isus Cristos și prin Duhul Sfânt, nu ar fi existat nici o speranță pentru om și el nu ajungea niciodată o ființă liberă. După ce a biruit moartea, Cristos a primit suveranitatea asupra

întregului univers: „*Toată puterea Mi-a fost dată în cer și pe pământ*” (Mt. 28.18). În prezent, El domnește cu autoritate supremă „*mai presus de orice domnie, de orice stăpânire, de orice putere, de orice dregătorie și de orice nume care se poate numi, nu numai în veacul acesta, ci și în cel viitor.*” (Ef. 1.19-21; 1 Cor. 15.24-28; Fil. 2.9-11; Ap. 5.9-14). El este Domnul (Rom. 10.9) (v. ac. cuv.).

Pentru mintea omenească, suveranitatea lui Dumnezeu și liberul-arbitru al omului sunt două concepte ireconciliabile. Cu toate acestea, Sf. Scriptură vorbește lămurit despre amândouă. Conjugarea acestor două adevăruri depășește capacitatea noastră de înțelegere, ea face parte din mulțimea de taine care ne vor fi dezvăluite în lumea de dincolo când noi vom cunoaște totul pe deplin așa cum am fost cunoscuți și noi (1 Cor. 13.12) (Cf. J. I. Packer, *L'évangélisation et la souveraineté de Dieu*; J. M. Boice, *Le Dieu souverain*, p. 135-145) (V. Dumnezeu; Omnipotență; Omniprezență; Omniștiință).

SUZANA, SUSANA = *crin*. Una dintre femeile care îl ajutau pe Domnul Isus cu bunurile lor materiale (Lc. 8.3).

SYCHAR. (V. *Sihar*).

SYENA. (V. *Siena*).

SYNOPSĂ, SINOPSĂ, SINOPTICĂ. (În gr. *synopsis* = privire de ansamblu). Synopsa este o carte care prezintă Evangheliile de o manieră paralelă (în coloane sau interlinear), apropiind pe cât posibil pasajele care se referă la aceleași evenimente.

Evangheliile după Matei, Marcu și Luca au fost numite *sinoptice*, deoarece au un plan relativ asemănător, permițând astfel o comparație a relatărilor vizând un anumit eveniment.

SYNTYCHIA. (V. *Sintichia*).

SYRACUSA. (V. *Siracuza*).

SYRTA. (V. *Sirta*).

S

ŞAAF, CHAAPH, SAAF, SCHAAPH, SHAAPH. (Nume aram., care înseamnă *balsam*).

1. Fiul lui Iahdai; a fost înregistrat împreună cu descendenții lui Caleb (I Cr. 2.47).

2. Fiul lui Caleb și al Maacai; strămoșul locuitorilor din Madmana (v. 49).

ŞAALABIN. (V. *Şaalbim*).

ŞAALBIM, CHAALABBIN, SAALBIM, SCHALBIM, SCHAALABBIN, ŞAALABIN = *vulpi*. Cetate amomită, pe teritoriul lui Dan (Ios. 19.42). Amoriții nu au cedat-o (Jud. 1.35) decât după o bucată de timp de la stabilirea israeliților în țară (I Împ. 4.9). Identif. plauz.: Selbit, la 5 km NV de Aialon.

ŞAALBON, CHAALBON, SAALBON, SCHAALBON. Cetate necunoscută. Ar putea fi vorba despre Şaalabin (II Sam. 23.32; I Cr. 11.33).

ŞAALBONIT. Persoană originară din Şaalbon (Şaalabin) sau locuitor al acestei cetăți. (V. *Şaalbon*).

ŞAALIM, CHAALIM, SAAIM, SHAALIM, SCHAALIM = *vulpi*. Aparent, un teritoriu efraimit. Saul, părăsind țara *Şaalişa*, a trecut prin *Şaalim*, căutând măgăritele tatălui său care se pierduseră (I Sam. 9.4).

ŞAARAIM, CHAARAIM, SAARAIM, SCHARAIM, SHAARAYIM - *două porți*.

1. Cetate din Câmpia lui Iuda (Şefelah) (Ios. 15.36). Amplasată probabil la V de Soco și Azeca (cf. I Sam. 17.52 cu v. 1). Identif. propusă de alți comentatori: Tell es-Safi și împrejurimile sale.

ŞAASGAZ, SAASHAZ. Şambelan al împăratului Ahaşveroş (Est. 2.14).

ŞABETAI. (V. *Şabtai*).

ŞABTAI, CHABTHAI, SABETAI, SABBETHAI, SCHABTHAI, SCHABBETHAI, SHABTAI, ŞABETAI = *născut în ziua sabatului*. Unul dintre capii leviților. A jucat un rol important pe vremea lui Ezra (Ezra 10.15; Nem. 8.7; 11.16).

ŞACAL. Termen care corespunde pl. ebr. *tannim* și *tannot*. După Pl. 4.3, ar fi vorba despre un mamifer. Din Is. 35.7 și 43. 20 reiese că şacalul trăiește în pustie. După Is. 34.13-14; Ier. 49.33; 51.37, acest animal colindă ruinele. Şacalul (*Canis aureus*) aparține familiei canide (*Canis*), dar se deosebește de câine prin botul său lung și ascuțit. Epitetul *aureus* (auriu) se referă la culoarea pielii de pe pân-tece și a labelor care sunt de un galben spre cafeniu închis, tărcate cu fire de păr negre, gri și brune. Lungimea şacalului este de cca 76 cm, iar înălțimea, la umeri, atinge 43 cm. Vânează în haite, se hrănește în special cu cadavre, însă nu se sfiește să răpească și să sfâșie copii dacă i se ivește ocazia. A fost supranumit *furnizorul leului* din pricină că acesta merge pe urmele lui, depistându-l după urlet, și vânează prada hăituită de şacal. Deși se aseamănă cu lupul și câinele, şacalul scoate niște urlete total diferite de ale lor (Mica 1.8). În Palestina, acest carnivor mișună pretutindeni și frecventează ruinele. (V. *Vulpe*).

ŞACARAIM, CHAKARAIM, SCHACHARAIM, SHAHARAYIM, SHAKHARAIM = *auroră dublă, zorii dimineții*. Un beniamit; a avut o posteritate numeroasă (I Cr. 8.8).

ŞADRAC, CHADRAK, SADRAC, SCHADRAC. Nume pe care căpetenia famenilor-dregători ai Babilonului I-a dat lui Hanania, unul dintre cei 3 tineri evrei credincioși care au

fost ulterior izbăviți într-un mod miraculos din cuptorul aprins (Dan. 1.7; 3.12-30).

ŞAFAM, CHAPHAM, SCHAPHAM, SHAPHAM. Un urmaș al lui Gad. Locuia în Basan (I Cr. 5.12).

ŞAFAN, CHAPHAN, SAFA, SAPHAN, SCHAPHAN, SHAPHAN = *daman, viezurele stâncilor*. Scrib și secretar al regelui Iosia. Marele preot Hilchia a găsit cartea Legii și i-a înmănat-o lui Şafan care a citit-o mai întâi pentru sine, apoi în auzul împăratului. Uluit, Iosia l-a trimis pe Şafan, împreună cu alte personalități israelite, la proorocița Hulda ca s-o consulte în legătură cu amenințările consemnate în carte (II Împ. 22.8-14). Şafan a fost tatăl lui Ahicam (Ier. 26.24; 39.14), al lui Eleasa (Ier. 29.3), al lui Ghemaria (36.10), al lui Iaazania (Ez. 8.11) și bunicul lui Ghedalia (II Împ. 25.22).

ŞAFAT, CHAPHATH, SAFAT, SAPHAT, CHAPHATH, SHAPHAT = *El a judecat*.

1. Un simeonit. Confrății săi l-au delegat să reprezinte seminția în explorarea Canaanului (Num. 13.5).

2. Un gadit din Basan (I Cr. 5.12).

3. Fiul lui Adlai. David l-a însărcinat să controleze păzitorii turmelor de cornute mari care pășteau pe văile apelor (I Cr. 27.29).

4. Tatăl profetului Elisei (I Împ. 19.16).

5. Fiul lui Şemaia; a fost înregistrat cu descendenții lui David (I Cr. 3.22).

ŞAFER, CHAPHER, SCHAPHER, SHAPHER, ŞEFER = *frumusețe, eleganță*. Munte pe care au tăbărit israeliții, în pustie (Num. 32.23-24).

ŞAFIR, CHAPHIR, SAFIR, SCHAPHIR, SHAPHIR = *frumoasă*. Cetate a lui Iuda (Mica 1.11). Robinson și alți arheologi o situează la es-Sunafir, la 5,5 km SE de Asdod. Alți geografi au propus Khirbet el-Kom, la 13 km V-NV de Hebron, așezare care domină uedul numit Wadi es-Saffar (termen arab pentru Safir?)

ŞAGHE, CHAGUE, SAGHE, SCHAGUE. Un locuitor din Harar și tatăl unuia dintre vitejii lui David (I Cr. 11.34). Anumiți exegeți, bazându-se pe II Sam. 23.11, citesc Aghe în loc de Şaghe, dar v. 32-33 etalează opinia foarte plauzibilă a lui Lucian care, confruntând anumite manuscrise cu Septuaginta, citește Şamma. (V. *Şamma*, 3).

ŞAHARAIM, SAHARAIM, SHAHARAIM. (V. *Şacaraim*).

ŞAHATİMA, CHAHATSIMA, SACHATSIMA, SCHACHATSIMA, SHAKHATSIM, ŞASAIM. Cetate de frontieră a lui Isahar, între Tabor și valea Iordanului (Ios. 19.22). Identif. pos.: Tell el-Mekarkash (Mukarkash), în punctul unde se întâlnesc Wadi Sherrar și Wadi Tuffah.

ŞALECHET, CHALLEKETH, SALLEKETH, SCHALLEKETH, SHALLEKETH = *aruncând afară*. Una din porțile Templului lui Solomon, spre V (I Cr. 26.16).

ŞALIŞA, CHALICHA, SALIŞA, SCHALISCHA, SHALISHA = *o treime*. District din regiunea muntoasă a lui Efraim. Saul, aflat în căutarea măgărilor tatălui său, l-a traversat (I Sam. 9.4). Probabil că Şalişa se afla la NE de Lydda, pe versantul occidental al lanțului muntos, și nu trebuie să fie asimilat cu Baal-Şalişa.

ŞALMAI. (V. *Şamlai*).

ŞALMAN, CHALMAN, SALMAN, SCHALMAN, SHALMAN. Numele celui ce a distrus localitatea Bet-Arbel (Os. 10.14), deseori identificată – însă fără probe concludente – cu Arbela din Galileea (I Mac. 9.2).

Se crede, în general, că Şalman ar fi o abreviere pentru Salmanasar și că Salmanasar V ar fi prădat această cetate cu prilejul invadării Israelului prin anul 718, după ce asediase Samaria.

În analele sale militare, Tiglat-Pileser III (Pul, în Biblie), tatăl lui Salmanasar V, vorbește despre un Salamanu din Moab. Însă ar fi într-adevăr surprinzător ca un rege al Moabului, vasal lui Tiglat-Pileser, să fi cucerit Şalmanul, dat fiind faptul că Tiglat-Pileser a venit personal să ia Galileea și Transiordania. Poate că Şalmanul ar trebui localizat altundeva. (V. *Bet-Arbel*).

ŞALMANESER. (V. *Salmanasar*).

ŞALUM, CHALLUM, SCHALLUM, SHALLUM = *recompensă*.

1. Un fiu al lui Neftali (I Cr. 7.13) (V. *Şilem*).

2. Descendent al lui Simeon, prin Saul (I Cr. 4.24-25; Gen. 46.10).

3. Descendent al lui Iuda, prin Sismai (I Cr. 2.40-41).

4. Căpetenia ușierilor Templului (I Cr. 9.17-18). Se pare că o parte din urmașii săi s-au întors din captivitatea babilonică (Ezra 2.42; 10.24; Nem. 7.45). Acest Şalum ar putea fi

identificat cu Meşelemia (Meşelemiahu) din I Cr. 26.1, 2, 9, 14; poate că el a fost tatăl lui Maaseia (Maaseyahu) (Ier. 35.4).

5. Al 16-lea rege al lui Israel; fiul lui Iabeş. El l-a asasinat pe regele Zaharia pentru a domni în locul său peste cele 10 seminții, dar nu s-a menținut la putere decât o singură lună, fiind omorât de Menahem (II Împ. 15.8-15).

6. Tatăl unui oarecare Ezechia (II Cr. 28.12).

7. Membru al fam. marelui preot Tadic și strămoș al lui Ezra. El a trăit cu câteva generații înainte de luarea Ierusalimului de către Nebucadnețar (I Cr. 6.12-15; Ezra 7.2); figurează sub numele de Meşulam în I Cr. 9.11. (V. *Meşulam*, 4).

8. Fiul lui Ticva și soțul proorociței Hulda. Sub domnia lui Iosia, el avea grijă de veșmintele preoțești, depuse în Templu, sau poate că avea în păstrare hainele regale (II Împ. 22.14; II Cr. 34.22).

9. Unchiul profetului Ieremia și tatăl lui Hanameel (Ier. 32.7-8). Contrar opiniei unor comentatori, el nu aparținea familiei marelui preot. Într-adevăr, fiul acestui Şalum locuia la Anatot, localitate de reședință a preoților din neamul lui Itamar, pe care o reprezenta pe atunci Abiatar (I Împ. 2.26), dar, pe vremea acestui Şalum, marii preoți proveneau din neamul lui Eleazar.

10. Un alt nume al lui Ioahaz, fiul lui Iosia, regele lui Iuda (II Împ. 23.30; Ier. 22.11) (V. *Ioahaz*, 3).

11 și 12. Un ușier al Templului și un fiu al lui Bani. La porunca lui Ezra, fiecare dintre aceștia și-a trimis acasă femeia străină cu care se însurase (Ezra 10.24, 42).

13. Fiul lui Haloheş și mai-marele peste o jumătate din ținutul Ierusalimului. Împreună cu fiicele sale a lucrat la repararea zidurilor Ierusalimului (Nem. 3.12).

ŞALUN, CHALLUN, SALUM, SCHALLUN. Mai-marele districtului Mițpa. A reparat Poarta Izvorului din Ierusalim (Nem. 3.15).

ŞAMA¹, CHAMMA, SAMMA, SCHAMMA, SCHAMMOTH, SHAMMA, ŞAMEHUT = *dezolare, pustiire*.

1. Fiul lui Tofah, din sem. lui Așer (I Cr. 7.37).

2. Descendent al lui Esau și, de asemenea, al lui Ismael (Gen. 36.3, 4, 13, 17). A ajuns una dintre căpeteniile Edomului (v. 17).

3. Al 3-lea fiu al lui Isai (I Sam. 16.9; 17.13); fratele lui David. (V. *Şimea*, 3).

4. Unul dintre primii 3 viteji ai lui David; fiul lui Aghe din Harar (II Sam. 23.11). V. 33 îl

menționează pe acest Şamma; I Cr. 11.34 și cercetarea cu atenție a textului permit asimilarea sa cu tatăl lui Ionatan. Aceste pasaje din Samuel și cele paralele din Cronici ar trebui citite astfel: „*Ionatan, fiul lui Şamma, din Harar.*” (V. *Şaghe*).

5. Războinic din Harod; unul dintre vitejii lui David (II Sam. 23.25). Pl. *Şamot* (*Schammoth*) figurează în I Cr. 11.27. Forma Şamehut din I Cr. 27.8 ar putea fi o altă variantă, ușor diferită, a acestui nume.

ŞAMA², SAMA, SCHAMA, SHAMA = (*Dumnezeu*) *a ascultat*. Fiul lui Hotam din Aroer. Unul dintre vitejii lui David (I Cr. 11.44).

ŞAMAI, CHAMAI, SAMAI, SCHAMAI, SHAMMAI = *pierdere*.

1. Fiul lui Onam, din casa lui Ierahmeel (sem. lui Iuda) (I Cr. 2.28).

2. Fiul lui Rechem, din casa lui Caleb (sem. lui Iuda) (I Cr. 2.44).

3. Fiul unui oarecare Ezra, înregistrat cu sem. lui Iuda (I Cr. 4.17).

ŞAMBELAN, FAMEN. Cel ce se ocupa de apartamentele unui palat sau de o casă privată. Astfel, lui Blast îi era încredințat dormitorul lui Irod (F.A. 12.20); Erast era vistiernicul cetății Corint (Rom. 16.23-24).

V.T. dă ac. cuv. semnificația de eunuc (famen) și îl traduce foarte des prin acest termen. (V. *Famen*).

ŞAMEHUT, CHAMEHUTH, SAMEHUT, SCHAMEHUTH, SHAMHUTH = *dezolare, pustiire*. Ofițer al lui David; însărcinat să conducă armata în a 5-a lună (I Cr. 27.8). Probabil una și aceeași persoană cu Şamma, unul dintre vitejii regelui David. (V. *Şamma*, 4).

ŞAMER. (V. *Şemer*).

ŞAMGAR, CHAMGAR, SAMGAR, SCHAMGAR, SHAMGAR. Fiul lui Anat (Jud. 3.31). Cu puțin timp înainte de apariția Deborei, israeliții evitau drumurile publice, de teama filistenilor, și foloseau căile părăsite, lăturalnice (5.6). Şamgar pornește la luptă contra asupritorilor și omoară 600 de filistenii cu o țepușă de mânănat boii (Cornilescu traduce prin *otig de plug*; alte versiuni, de ex. Nițulescu, au folosit cuv. țepușă. *N. Ed.*), contribuind astfel la eliberarea lui Israel (Jud. 3.31). Şamgar nu poartă titlul de judecător, iar cronologia nu indică o perioadă care să-i poarte numele.

ŞAMGAR-NEBO. (V. *Sanigar-Nebu*).

ŞAMIR, CHAMIR, SAMIR, SCHAMIR, SHAMIR = *spin*.

1. Cetate din ținutul muntos al lui Iuda (Ios. 15.48). Numele Şamir se regăseşte în Somerah, denumirea unor ruine aflate la 21 km V-SV de Hebron; totuşi s-ar putea ca amplasamentul real să fie altul: el-Bireh.

2. Cetate din muntele lui Efraim. Judecătorul Tola, deşi provenea din sem. lui Isahar, a locuit la Şamir unde a şi fost îngropat (Jud. 10.1-2). Unii arheologi au propus identificarea Şamirului la *Samur*, între Samaria şi Eyn-Gannim, dar *Codex Alexandrinus* are Samaria.

3. Fiul unui levit numit Mica (I Cr. 24.24).

ŞAMLAİ, CHAMLAİ, SALMAİ, SAMLAİ, SCHAMLAİ, SHALMAİ. Fondatorul unei familii de netinieni (slujitori ai Templului); o parte din membrii acesteia s-au întors din robia babilonică împreună cu Zorobabel (Ezra 2.46; Nem. 7.48).

ŞAMOT, SCHAMMOTH (pustiiri, pustietăţi). (V. *Şama*, 5).

ŞAMŞERAI, CHAMCHIERAI, SCHAMSCHE-RAI, SHAMSHERAI. Beniamit, fiul lui Ieroham (I Cr. 8.26).

ŞAMUA, CHAMMUA, SAMUA, SCHAMMUA, SHAMMUA = *ascultat de Dumnezeu*.

1. Fiul lui Zacur, din sem. lui Ruben. A fost investit de confracii lui să participe la explorarea Canaanului (Num. 13.4).

2. Unul dintre fiii lui David şi ai Bat-Şebeî; s-a născut la Ierusalim (II Sam. 5.14; I Cr. 3.5) (V. *Bat-Şeba*). Avea şi un al doilea nume, Şimea, la fel ca unul dintre unchii săi (I Cr. 2.13). Apare cu numele acesta în I Cr. 3.5.

3. Levit. Urmaş al lui Iedutun (Nem. 11.17).

4. Preot. A oficiat pe vremea marelui preot Ioiachim. Căpetenia casei patriarhale a lui Bilga (Nem. 12.18).

ŞAPTE. Cifra întrebuinţată cu sau fără valoare simbolică. Pentru evrei şi alte popoare semite, ca şi pentru arienii din Persia şi chiar din Grecia (Iliada 19.243), această cifră are, din cele mai vechi timpuri, un caracter sacru: cei 7 stâlpi ai casei înţelepţiunii (Pv. 9.1); cele 7 suviţe de pâr ale lui Samson (Jud. 16.13, 19); 7 fii ai lui Saul sunt executaţi pentru a ispăşi violarea pactului încheiat între israeliţi şi gabaoniţi (II Sam. 21.6, 9); arabii din

antichitate stropseau un număr de 7 pietre cu sângele celor ce încheiau o alianţă (Herod. 3.8); 7 mieluşele au slujit ca mărturie pentru legământul făcut de Avraam cu Abimelec (Gen. 21.28-30). Expresiile ebr. care înseamnă jurământ, a preta un jurământ conţin cifra 7. (Pentru alte întrebuinţări ale acestei cifre, v. *Număr*).

(CELE) ŞAPTE CUVINTE DE PE CRUCE. Cuvintele rostite de Cristos pe Golgota alcătuiesc o progresie, şi ele pot fi interpretate ca o descoperire a voii şi planului lui Dumnezeu pentru răscumpărarea neamului omenesc.

1. „Tată, iartă-i, căci ei nu ştiu ce fac!” (Lc. 23.34).

2. „Adevărat îţi spun că astăzi vei fi cu Mine în rai.” (v. 43).

3. „Femeie, iată fiul tău!... Iată mama ta!” (Ioan 19.26-27).

4. „Eli, Eli, lamma sabachtani?... Dumnezeu! Meu, Dumnezeul Meu, pentru ce M-ai părăsit?” (Mt. 27.46; Mc. 15.34).

5. „Mi-e sete!” (Ioan 19.28).

6. „S-a isprăvit!” (v. 30).

7. „Tată, în mâinile Tale îmi încredinţez duhul!” (Lc. 23.46). (V. *Cruce*; *Isus Cristos*).

ŞAPTEZECI DE SĂPTĂMÂNI ALE LUI DANIEL. În primul an al domniei lui Darius (537 î.Cr.), profetul Daniel a primit o revelaţie divină (Dan. 9.1, 24-27), potrivit căreia erau necesare şaptezeci de *săptămâni* pentru încetarea fărădelegilor, ispăşirea nelegiurii, aducerea neprihănirii veşnice şi ungerea Sfântului sfinţilor (Dan. 9.24). Această perioadă este împărţită în două secţiuni: prima, având o durată de 69 de *săptămâni*, începe cu promulgarea unui edict imperial prin care este autorizată reconstruirea cetăţii Ierusalimului şi se termină cu prima venire a lui Cristos (Dan. 9.25); a doua, lungă de o *săptămână*, descrie perioada care precede biruinţa definitivă a lui Mesia asupra pustiitorului (Dan. 9.27). Aceste două perioade par să fie despărţite printr-o etapă intermediară în cursul căreia Unsul va fi respins, iar cetatea şi Templul din Ierusalim distruse (Dan. 9.26). Unii comentatori nu acordă decât o semnificaţie simbolică duratei acestor perioade (?), însă alţii au căutat o corespondenţă precisă în istoria antică. Printre sugestiile propuse de aceştia din urmă, se numără şi următoarele două:

a) Cuv. ebr. *chabhous* înseamnă lit.: *un grup de şapte*. În gen., ac. cuv. este utilizat

pentru a descrie un grup de 7 zile, de unde a rezultat cuv. săptămână. Imposibilitatea de a lua, aici, o perioadă de 69×7 zile pe de o parte, și referința la profeția lui Ieremia de 70 de ani pe de altă parte, sugerează că vedenia se referă la 70 de perioade de câte 7 ani fiecare. Dacă decretul menționat la Dan. 9.25 este cel prin care i s-a permis lui Ezra să revină în țară în anul 457 î.Cr. (Ezra 7.11-26), atunci primele 69 de săptămâni s-ar termina în anul 27 d.Cr., adică anul în general recunoscut a fi marcat începutul lucrării publice a lui Isus [anul zero neexistând, ar trebui pentru acest calcul să adăugăm un an, respectiv: $-457 + (69 \times 7) + 1 = 27$]. A doua parte a vedeniei, cu durata de o săptămână, ar reprezenta perioada de 7 ani imediat premergătoare celei de a doua veniri a lui Cristos și în timpul căreia va avea loc necazul cel mare.

b) În opinia unor exegeți, decretul lui Artaxerxe menționat în cartea lui Ezra nu se potrivește cu descrierea conținută în Dan. 9.25: în Ezra 7, decretul imperial autorizează reconstrucția și înfrumusețarea Templului, nu a orașului. Chiar dacă Ezra ar fi avut o anumită libertate de acțiune pentru a întreprinde și alte lucrări (Ezra 7.18), ceea ce i-ar fi permis să înceapă reconstrucția orașului, decretul lui Artaxerxe menționat de Neemia și emis în anul 444 î.Cr. s-ar potrivi mai bine (Nem. 2.1-8). Nu numai că împăratul autorizează, în termeni specifici, refacerea zidurilor cetății, dar însăși opoziția întâlnită cu prilejul lucrărilor de reconstrucție (Nem. 2-6) corespunde descrierii din Dan. 9.25: „*piețele și gropile vor fi zidite din nou, și anume în vremuri de strâmtorare.*” O dată stabilit punctul de plecare al primelor 69 de săptămâni, acești exegeți propun a se lua ca etalon, în calculele respective, nu un an solar de 365, 24 zile, ci anul comercial folosit în antichitate. Admițând că decretul ar fi fost emis în prima lună (Nem. 2.1), cele 69×7 perioade a câte 360 de zile fiecare conduc spre ziua de 10 a lunii nisan (30 martie) a anului 33 d.Cr., adică exact cu câteva zile înaintea răstignirii lui Isus, potrivit estimărilor unor istorici (v. Harold W. Hoehner, *Chronological Aspects of the Life of Christ*, Zondervan, 1977).

Ar trebui să mai semnalăm faptul că teologii liberali, care situează redactarea cărții lui Daniel în sec. II î.Cr., fac să se întindă cele 70 de săptămâni până în jurul anului 164 î.Cr. În consecință, ei comit o gravă eroare istorică (în privința autorului), pentru că data emiterii

decretului prin care era autorizată reconstruirea Ierusalimului ar trebui să fie plasată *înaintea distrugerii orașului în anul 654 î.Cr.* ($164 + 490 = 654$)!

D. A.

ȘAPTEZECI DE UCENICI AI DOMNULUI ISUS. Ev. după Luca (10.1, 17) menționează chemarea în misiune a 70 (sau 72, după alte manuscrise) de ucenici ai lui Cristos. Cifra aceasta corespunde: a) celor 70 de bătrâni aleși de Moise, când poporul se afla în pustie (Num. 11.16-25); b) celor 70 de membri ai sinedriului (Isus institue un anti-sinedriu, după ce a pus bazele unui nou Israel prin alegerea celor 12 apostoli); c) celor 70 de popoare din care este compusă omenirea în Gen. 10 (trimiterea celor 70 de ucenici este o prefigurare a evanghelizării tuturor popoarelor pământului) (Godet, *Comment. sur Luc*).

Oricum, un lucru este sigur: misiunea celor 70 reprezintă o extindere a activității misionare. Mai întâi, au fost chemați Petru, Iacov și Ioan (Lc. 5.1-11); apoi, cei doisprezece (Lc. 9.1-6) și, în sfârșit, cei 70 de ucenici.

D. A.

ȘARAI, CHARAI, SCHARAI, SHARAI. Unul dintre fiii lui Bani, convins de Ezra să renunțe la străina cu care se însurase (Ezra 10.40).

ȘARAR, CHARAR, SACAR, SAKAR, SARAR, SCHARAR. Cuv. aram., care înseamnă *solid*. Tatăl unuia dintre vitejii lui David; născut în Arar (II Sam. 23.33). Figurează sub numele de Sakar în I Cr. 11.

ȘAREȚER, SARETSEER, SAREȚER, SCHARETSEER, SHARETSEER. Nume akkad. care înseamnă: (*Dumnezeu*) *să-l apere pe împărat*.

1. Un fiu al lui Sanherib; cu complicitatea unuia dintre frații săi, l-a asasinat pe tatăl său (II Împ. 19.37; Is. 37.38).

2. O persoană trimisă la Ierusalim de locuitorii Betelului pentru a-i întreba pe preoți dacă postul care amintea distrugerea Templului și luarea Ierusalimului mai trebuia ținut, de vreme ce restaurarea lor fusese declanșată (Zah. 7.2).

ȘARPE. Reptilă (Gen. 3.1, 14); are cap, coadă și corp (Gen. 3.15; Ex. 4.4), dar nu și picioare. Numele său generic este în ebr., *naHach*, iar în gr. *ophis* (Gen. 3.13; cf. II Cor. 11.3; Num. 21.9 cf. Ioan 3.14). Adesea, șarpele se târăște

prin țărână (Mica 7.17; cf. Gen. 3.14; Is. 65.25). Mușcătura unor șerpi introduce în rană un venin mortal (Num. 21.6; Ps. 58.4; Pv. 23.32). Biblia menționează existența descântătorilor de reptile (Ecl. 10.11). În Palestina, șarpele poate fi întâlnit în pustiuri, în zonele nelocuite, pe marginea drumurilor, sub garduri, pe stânci, în pereții clădirilor (Gen. 49.17; Num. 21.6; Pv. 30.19; Ecl. 10.8; Am. 5.19). Șerpii înfocați despre care se vorbește în Num. 21.6 sunt răspândiți în Arabia și alte regiuni. (V. *Șarpe de aramă*).

În ebr., un număr de 8 cuv. diferite indică șerpi, astfel că este imposibil să se determine, în fiecare caz, specia despre care este vorba. Șerpii sunt foarte răspândiți în Egipt și pe Sinai. În Palestina, se cunosc nu mai puțin de 33 de varietăți. Majoritatea sunt inofensivi, dar există și specii foarte periculoase ca, de ex. teribila cobră egipteană (*Naja haje*), vipera galbenă (*daboia xanthina*), *Echis arenicola*, *Vipera euphratica* și *Vipera ammodytes*, vipera-cu-corn (*Cerastes Hasselquisti*). Vipera care s-a prins de mâna lui Pavel la Malta (F.A. 28.3) este identificată, în gen., cu *Vipera aspis*.

Deoarece șarpele a slujit ca instrument al ispitirii omului, el a fost blestemat între toate animalele (Gen. 3.1, 14). După cum știm din alte pasaje biblice despre intrarea demonilor în oameni sau animale (Lc. 22.3; Mc. 6.13), Satan însuși s-a folosit de șarpe pentru a o seduce pe Eva (II Cor. 11.3; Ap. 12.9; Rom. 16.20; *Înf. lui Solomon* 2.24) (V. *Satan*). Blestemul din Gen. 3.14-15 este dublu: el atinge șarpele, animalul care va inspira, de acum încolo, femeii și bărbatului o oroare aparte; blestemul vizează, de asemenea, pe Satan, *șarpele cel vechi*, al cărui cap va fi zdrobit de către posteritatea promisă femeii, adică Domnul Isus Cristos (Col. 2.15; Evr. 2.14).

ȘARPE DE ARAMĂ. Șarpele de metal făcut de Moise și atârnat pe o prăjină. Israelii mușcați de șerpii înfocați erau invitați să-și îndrepte fața spre această emblemă și să creadă cuvintele lui Dumnezeu prin care se promitea vindecarea tuturor celor ce ar fi privit la șarpele de aramă (Num. 21.8-9). Mai târziu, israeliții au făcut din el un idol pe care regele Ezechia l-a sfărâmat. I se spunea *Nehushtan* (aramă) (II Împ. 18.4). Isus a explicat semnificația spirituală a apropiatei Sale răstigniri, comparându-Se cu șarpele de aramă ridicat de Moise (Ioan 3.14-15). Într-adevăr, Cristos „făcut păcat pentru noi” a fost ridicat pe lemnul crucii și blestemat în locul nostru. Toți

cei pe care otrava ucigătoare a păcatului i-a condamnat la moarte veșnică sunt mântuiți printr-o simplă privire cu credință spre Cristos (II Cor. 5.21; I Pet. 2.24; Ez. 45.22).

ȘARUHEN, CHARUHEN, SARUHEN, SCHARUCHEN, SHARUHEN. Sat de pe teritoriul lui Simeon (Ios. 19.6); probabil una și aceeași localitate cu Șihim din Ios. 15.32 și Șaaraim din I Cr. 4.31. Identif. la Tell el-Far'ah, la 25 km S-SE de Gaza. Șaruhen apare și în unele texte egiptene. Se pare că, în cursul expulzării hyksoșilor de către Ahmosis I (care a domnit între anii 1570-1545 î.Cr.), Șaruhen, ocupat de hyksoși, a rezistat timp de 3 ani asediului faraonului egiptean. Săpăturile întreprinse de arheologul Sir Flinders Petrie, între anii 1927-1929, au confirmat ocuparea așezării de către hyksoși. Au fost scoase la iveală un povârniș care proteja cetatea și 114 scarabei; unul dintre aceștia conținea numele regelui hyksos Khian. O altă descoperire a fost un zid gros de 7 m, care data de pe vremea lui Șişac. Se pare că, după ce faraonul a luat în stăpânire cetatea Șaruhen (înscrisă pe lista orașelor cucerite), a instalat acolo o bază militară. (V. *Ieroboam I*; *Șaaraim*; *Șişac*; *Șihim*; *Roboam*).

ȘASAIM. (V. *Șahațima*).

ȘAȘAC, CHACHAQ, SCHASCHAK, SHASHAQ. Beniamit, fiul lui Beria (I Cr. 8.14, 25).

ȘAȘAI, CHACHAI, SCHASCHAI, SHASHAI. Un fiu al lui Bani, convins de Ezra să renunțe la străina cu care se însurase (Ezra 10.40).

ȘAȘAȘGAZ, CHACHGAZ, SCHAASCHGAZ, SHAASHGAZ. Șambelan al regelui Ahașveros (Est. 2.14).

ȘAVE, CHAVE, SAVE, SCHAVE, SHAVE, SHAWÉ = câmpie. Un loc din apropierea Salemului, numit mai târziu Valea împăratului. După înfrângerea lui Chedorlaomer, Avraam l-a întâlnit pe regele Sodomei în valea Șave (Gen. 14.17-18). Absalom și-a ridicat în Valea împăratului un monument comemorativ (II Sam. 18.18). După Josephus, stâlpul lui Absalom se afla la ¼ milă de Ierusalim (Ant. 7.10.3).

ȘAVE-CHIRIATAIM, CHAVE-QIRYATAIM, SCHAVE-KIRJATHAIM, SHAVE-QIRYATAYIM = câmpia Chiriataimului. Câmpia în care au locuit mai întâi emimii, în apropiere de

cetatea Chiriataim, aparținând teritoriului atribuit mai târziu lui Ruben (Gen. 14.5). Este vorba, desigur, despre o câmpie de lângă Chiriataim (v. *Chiriataim*).

ŞAVOHA. (V. *Şavşa*).

ŞAVŞA, CHAVOHA, SAVSA, SCHAUSCHIA, SCHISCHIA, SHAWSHA, ŞAVOHA. (Ort. ebr. originală a unui nume cu semnificație necunoscută). Scrib. Secretar al lui David, apoi al lui Solomon (I Cr. 18.16; I Împ. 4.3). Probabil că Seraia este o altă formă a acestui nume (II Sam. 8.17). În II Sam. 20.25, figurează sub numele de Şeia.

ŞCOALĂ. La începutul istoriei lor, israeliții nu aveau școli. Părinții se ocupau personal de instruirea religioasă a copiilor lor (Gen. 18.19; Dt. 6-7; cf. II Tim. 3.15). Devenind majori, aceștia își puteau îmbogăți cunoștințele sub îndrumarea preoților și leviților, la Templu sau în cetățile preoțești răspândite în toată țara. Uneori, leviții călătoreau din loc în loc pentru a învăța pe israeliți Legea Domnului (Lv. 10.11; II Cr. 17.7-10; Hag. 2.11). Din 7 în 7 ani, cu prilejul sărbătorii Corturilor, textul Legii era citit în auzul israeliților strânși laolaltă (Dt. 31.10-13). Marile sărbători religioase și cântările compuse pentru asemenea împrejurări (cf. Dt. 32.1-43) păstrau vie în conștiința israeliților amintirea evenimentelor care, la începutul istoriei lor, i-au determinat să slujească Domnului, Eliberatorul și Binefăcătorul lui Israel. La rândul lor, proorocii au contribuit la răspândirea cunoștințelor religioase și, în felul acesta, la ridicarea nivelului spiritual al poporului. Pe de altă parte, activitățile comerciale și acțiunile juridice fiind tratate în public, aceasta constituia o inițiere concretă. Probabil că tinerii învățau să scrie și să citească (Jud. 8.14; Is. 10.19).

În epoca greco-romană, s-a acordat o atenție specială educației și învățământului (Josephus, *Con. Apion*, 1.12; 2.19). Au fost înființate școli elementare care funcționau pe lângă sinagogi. Aici, copiii învățau să citească Sfintele Scripturi, să scrie și să socotească. Prin anul 75 î.Cr., învățământul elementar devine obligatoriu. Pe vremea dascălului Gamaliel, copiii începeau să învețe la vârsta de 6 ani. Fiii oamenilor bogați aveau ca educatori și învățători sclavi sau alte persoane instruite (Ant. 16.8.3). Cărturarii învățau noroadale și expuneau pasaje din Legea lui Moise. Niște camere care dădeau în curtea

exterioară a Templului, iar în afara Ierusalimului o încăpere din incinta sinagogii, serveau ca săli de lectură (Lc. 2.46). Învățământul, chipurile gratuit, se plătea pe vremea lui Irod cel Mare: portarul strângea banii la intrarea în clasă. Pe lângă învățătura acordată direct elevilor, rabinii susțineau între ei dezbateri publice la care asistau toți școlarii.

ŞEAL, SCHEAL, SHEAL = *care cere*. Fiul lui Bani, convins de Ezra să renunțe la străina cu care se însurase (Ezra 10.29).

ŞEALTIEL, CHEALTIEL, SALATIEL, SCHEALTHIEL, SHEALTHIEL = *am cerut lui Dumnezeu*. Forma gr. *Salatiel* figurează numai în N.T. Unul dintre fiii regelui Ieconia (I Cr. 3.17; Mt. 1.12). În Lc. 3.27, figurează ca fiu al lui Neri. În Ezra 3.2, etc. ca tată al lui Zorobabel, însă poate că el era unchiul sau chiar bunicul lui Zorobabel (I Cr. 3.17-19). Soluția propusă pentru rezolvarea acestei probleme este următoarea: deși Şealtiel nu a fost nici fiul lui Ieconia, nici tatăl lui Zorobabel, după trup, el era moștenitorul legitim al tronului lui Ieconia; la moartea lui Şealtiel, dreptul asupra coroanei i-a revenit lui Zorobabel, astfel că Şealtiel este veriga care îl leagă pe Ieconia de Zorobabel. (V. *Asir*, 3; *Zorobabel*; *Genealogie*, II).

ŞEARIA, CHEARIA, SCHEARIA, SHEARJA, SHEARYA = *Domnul a estimat*. Descendent al lui Ionatan (I Cr. 8.38).

ŞEAR-IAŞUB, CHEAR-YACHUB, SCHEAR-JASCHUB, SHEAR-YASHUB = *o rămășiță se va întoarce*. Fiul lui Isaia. Nume cu semnificație profetică (Is. 7.3; cf. 10.21).

ŞEBA¹, CHEBA, SCHEBA. (V. *Seba*).

ŞEBA², CHEBHA, SCHEBA, SEBA, SHEBA, SHEVA. Cuv. ebr. *chebha'* înseamnă *șapte, un jurământ*.

1. Cetate simeonită, menționată după Beer-Şeba (Ios. 19.2). S-au emis 3 ipoteze în această privință: a) amplasamentul Şebei ar putea fi la Tell es-Seb'a, la 5 km E de Beer-Şeba; b) numele respectiv ar putea fi o alterație a cuv. Şema (cf. vers. Septuaginta și Ios. 15.26); c) cum Şeba nu figurează în I Cr. 4.28, ceea ce se acordă cu enumerarea din Ios. 19.2-6, s-a presupus că Şeba ar putea fi o formă prescurtată pentru Beer-Şeba, sau un cuvânt copiat de două ori din greșeală.

2. Beniamin, fiul lui Bicri. După eşuarea rebeliunii lui Absalom şi acordul încheiat între seminţia lui Iuda şi celelalte 10 seminţii ale lui Israel, pentru sprijinirea lui David, Şeba a sunat din trâmbiţă, invitând cele 10 seminţii să-şi schimbe atitudinea faţă de împărat. Dar Şeba a fost asediat în Abel-Bet-Maaca. Locuitorii acestei cetăţi l-au decapitat şi au aruncat peste zid, la cererea lui Ioab, capul lui Şeba (II Sam. 20.1-22).

3. Un bărbat din sem. lui Gad. Locuia în Galaad, în ţinutul Basanului (I Cr. 5.13, 16).

ŞEBANIA, CHEBANIAHU, SCHEBANIA, SHEVANYAHU, ŞEBANIAHU.

1. Un levit însărcinat, sub domnia lui David, să sune din trâmbiţă (I Cr. 15.24).

2. Casă preoţească patriarhală în generaţia care a urmat revenirii israeliţilor din deportare (Nem. 12.14) (V. *Şecania*, 3). Reprezentantul acesteia şi-a pus pecetea pe legământul conceput de Neemia (10.4).

3. Un levit contemporan cu Ezra şi Neemia; a asistat la sărbătoarea Corturilor (Nem. 9.4-5); şi-a pus pecetea, în numele casei sale patriarhale, pe legământul conceput de Neemia (10.10).

4. Un alt levit care a semnat legământul (10.12-13).

ŞEBARIM, CHEBARIM, SCHEBARIM, SHEVARIM = *spărturi, ruine*. Localitate amplasată lângă Ai (Jos. 7.5); neidentificată. S-ar putea ca termenul respectiv să însemne *carriere* sau *terenuri fisurate* şi să indice astfel nişte maluri ciuruite de crevase (crăpături ale scoarţei).

ŞEBAT, SEVAT, CHEBATH, SCHEBAT, SCHEVAT, SHEBATH. În ebr. *chebhat*, din akkad. *chabatu*. A 11-a lună a anului sacru al evreilor (Zah. 1.7) (V. *Timp*).

ŞEBER, CHEBER, SCHEBER, SHEVER = *ruptură, fractură*. Fiul lui Caleb şi al Maacai (I Cr. 2.48).

ŞEBNA, CHEBNA, SCHEBNA, SHEVNA. (Ar putea fi o formă prescurtată a lui Şebaniahu). Administrator al palatului regal pe vremea lui Ezechia (Is. 22.15). Şebna se bucura de o mare influenţă. Aparent, era un neevreu, foarte orgolios (v. 16, 18). În timpul vieţii sale, şi-a săpat un mormânt în stâncă, după obiceiul bogaţilor vremii. Isaia a rostit cuvinte de mustrare la adresa lui Şebna, prezicând înlocuirea sa cu Eliachim (v. 17-25). Probabil că acest

lucru s-a petrecut în anul 701 î.Cr., când Eliachim devine prefectul (administratorul) palatului, în timp ce Şebna rămâne doar un simplu secretar (II Împ. 18.18, 26, 37; 19.2).

Notă arheologică

Descoperire interesantă, s-a găsit în apropiere de Ierusalim o bucată din lintoul (buiandrugul) unui mormânt, pe care era inscripţionat numele Şebna. Epigrafiile datează această inscripţie din epoca regelui Ezechia (cca 700 î.Cr.). Dată fiind menţiunea mormântului pe care Şebna şi l-a săpat în stâncă (cf. Is. 22. 15-19), este foarte probabil ca acest lintou să provină de la mormântul aflat în discuţie. (Pentru amplasamentul mormântului lui Şebna, v. *Siloe*, harta; *Mormânt*).

ŞEBUEL, CHEBUEL, SCHEBUEL, SCHUBAEL, SHEVUEL, SHUBAEL, ŞUBAEL. (Vers. Septuaginta şi Lucien au pretutindeni forma Şubael = *întoarce-Te, o, Doamne!*).

1. Fiul lui Gherşom şi nepotul lui Moise (I Cr. 23.16; 26.24); în I Cr. 24.20, figurează sub numele de Şubael.

2. Fiul lui Heman; contemporan cu David (I Cr. 25.4). La v. 20, apare sub numele de Şubael.

ŞECANIA, CHEKANYAHU, SCHECANIA, SHEKANYA = *Domnul a locuit*.

1. Urmas al lui Aaron. Familia sa, devenită casă patriarhală pe vremea lui David, constituia a 10-a din cele 24 de cete preoţeşti (I Cr. 24.1, 6, 11).

2. Un levit. A oficiat pe vremea regelui Ezechia (II Cr. 31.15).

3. Una dintre căpeteniile preoţilor; s-a întors din Babilon împreună cu Zorobabel (Nem. 12.3, 7). În generaţia următoare, o casă patriarhală purta numele de Şecania, deşi apare sub forma de Şebania la v. 14.

4. Fondatorul unei familii; descendent al lui David, dar nu pe linia succesorilor tronului (I Cr. 3.21-22), căci este înregistrat imprecis, înrudirea sa cu Zorobabel nefiind indicată; s-ar putea ca familia lui să fi fost aceea al cărei reprezentant s-a întors din Babilon cu Ezra (Ezra 8.3).

5. Fiul lui Iahaziel şi descendent al lui Zatu; s-a întors din Babilon cu Ezra (Ezra 8.5, Septuaginta; I Ezra 8.32, apocrifă).

6. Fiul lui Iehiel, unul dintre fiii lui Elam. A declarat că el şi fraţii săi încălcaseră porunca Domnului, căsătorindu-se cu femei străine, şi i-a comunicat lui Ezra hotărârea de a le repudia (Ezra 10.2-3).

7. Tatăl lui Șemaia, păzitorul porții de răsărit, pe vremea lui Neemia. Acest Șecania (Nem. 3.29) care, în mod normal, ar fi trebuit să fie levit, nu poate fi asimilat cu personajul menționat în I Cr. 3.22, care aparținea sem. lui Iuda.

8. Ginerele lui Tobia, amonitul, și fiu al lui Arah (Nem. 6.18).

ȘECARIA, CHEHARIA, SCHECHARIA, SHEKHARIA, SHEHARYA = *Domnul este răsăritul*. Beniamit, fiul lui Ieroham (I Cr. 8.26).

ȘEDEUR, CHEDEUR, SCHEDEUR, SHEDEUR = *lumină*. Tatăl lui Elișur și căpetenia rubeniților în timpul călătoriei lui Israel prin pustie (Num. 1.5; 2.10).

ȘEERA, CHEERA, SCHEERA, SEERA, SHEERA = *rudenie, înrudire (după tată)*. Fiica lui Efraim sau poate a lui Beria. Femeia aceasta, sau mai degrabă descendenții săi, a clădit Bet-Horonul de Sus, Bet-Horonul de Jos și Uzen-Șeera (I Cr. 7.24). S-ar putea ca Șeera să fi fost soția lui Becher și, deci, străbunica becheriților.

ȘEFAM, CHEPHAM, SCHEPHAM, SHEFAM. O localitate situată la extremitatea de NE a Canaanului, lângă Ribla (Num. 34.10-11).

ȘEFAMIT, SIFMIT, DIN SEFAM. Persoană originară din Șefam (Șifmot) sau locuitor al acestei cetăți (I Cr. 27.27).

ȘEFATIA, CHEPATIA, SCHEPHATHIA, SHEFATYA, ȘEFATIAHU, ȘEPATIA = *Domnul a judecat*.

1. Locuitor din Harof; împreună cu alți beniamini s-a alăturat lui David la Ticiag (I Cr. 12.5).

2. Fiul lui David și al Abitalei, născut la Hebron (II Sam. 3.4; I Cr. 3.3).

3. Fiul lui Maaca și căpetenia simeoniților pe vremea lui David (I Cr. 27.16).

4. Tatăl unui beniamit; locuia la Ierusalim (I Cr. 9.8).

5. Fiul regelui Iosafat (II Cr. 21.2).

6. Un prinț, fiul lui Matan. Împreună cu alții, l-a sfătuit pe Zedechia să-l omoare pe Ieremia din pricină că profețiile acestuia îi descurajau pe apărătorii Ierusalimului asediat de armata lui Nebucadnețar (Ier. 38.1-5).

7. Fondatorul unei familii dintre membrii căreia un număr de 372 de persoane s-au întors din captivitate cu Zorobabel (Ezra 2.4; Nem. 7.9) și alte 81 cu Ezra (Ezra 8.8).

8. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Peret; a trăit înainte de robia babilonică (Nem. 11.4).

9. Un evreu deportat al cărui descendenți, înregistrați cu robii lui Solomon s-au întors din Babilon o dată cu Zorobabel (Ezra 2.57; Nem. 7.59).

ȘEFELA, SEFELA, SEPHELAH = *lăra de jos*. Nume curent în geografia palestiniană. El indică regiunea joasă, cu numeroase sinuozități, cuprinsă între câmpia maritimă și Munții Iudeii, de la Iafo (Jaffa) până la Gaza (V. *Câmpie; Palestina*, 4).

ȘEFER. (V. *Șafer*).

ȘEFO, CHEPHO, SCHEPHO, SHEFO, SHEPHO = *dulceață, blândețe, bunătate*. Fiu sau trib provenit din Șobal, acesta din urmă fiind un descendent al lui Seir, horitul (Gen. 36.23).

ȘEFUFAN. (V. *Șufam*).

ȘEHARIA, SEHARIA, SECARIA = *Domnul este aurora*. Beniamit, fiul lui Ieroham (I Cr. 8.26).

ȘEIA. (V. *Șeva*).

ȘELA, CHELA, SCHELA, SHELA = *rugăciune*. Al 3-lea fiu al lui Iuda. Mamă-sa era canaanită. Șela a fondat un clan (Gen. 38.2, 5, 11, 14, 26; Num. 26.20).

ȘELAH, CHELAH, SALA, SCHELACH, SHELAKH = *mugur*.

1. Fiul lui Arpacșad (Gen. 10.24; 11.12-15; I Cr. 1.18).

2. Un iaz din Ierusalim, lângă grădina împăratului. Numele său ebr. (Nem. 3.15) a fost tradus eronat prin Siloe. (V. *Siloe*).

ȘELEF, CHELEPH, SCHELEPH, SHELEF, SHELEPH. Popor de origine semită, provenit din loctan (Gen. 10.26; I Cr. 1.20). Probabil că a locuit în S Arabiei. Numele acesta este curent în Yemen. Pe inscripțiile de la Saba, un trib din Yemen poartă numele de Șelef. (V. *Saba; Seba*).

ȘELEMIA, CHELEMIAHU, SCHELEMIA, SELEMIA, SHELEMYA = *Domnul a răsplătit*.

1. Ușier al Templului pe vremea lui David (I Cr. 26.14) (V. *Meșelemia*).

2. Fiul lui Cuşi (Ier. 36.14).
3. Fiul lui Abdeel (Ier. 36.26).
4. Fiul lui Hanania (Ier. 37.13).
5. Tatăl lui Iehucal (Iucal) (Ier. 38.1).

6 şi 7. Doi descendenţi ai lui Bani, convinşi de Ezra să-şi repudieze femeile străine cu care se însuraseră (Ezra 10.39, 41).

8. Tatăl unui anume Hanania, care a reparat o porţiune a zidurilor Ierusalimului (Nem. 3.30).

9. Preot; unul din cei 3 vistiernici pe care i-a împuternicit Neemia să repartizeze leviţilor zeciuielele poporului (Nem. 13.13).

ŞELEŞ, CHELECH, SCHELESCH, SELEŞ SHELESH = *treime, triadă*. Descendent al lui Aşer şi fiu al lui Helem (I Cr. 7.35).

ŞELOMI, CHELOMI, SCHELOMI, SELOMI, SHELOMI = *paşnic*. Tatăl lui Ahihud, căpetenia aşeriţilor la sfârşitul călătoriei prin pustie (Num. 34.27).

ŞELOMIT, CHELOMITH, SCHELOMITH, SELOMIT, SHELOMIT: femininul de la *Şelomi*.

1. Fiica lui Dibri, din sem. lui Dan; s-a măritat cu un egiptean; fiul ei a fost ucis cu pietre în pustie, făcându-se vinovat de blasfemie (Lv. 24.11).

2. Levit din fam. lui Chehat, din casa lui IiŃehar (I Cr. 23.18); numit *Şelomot* în I Cr. 24.22.

3. Descendent al lui Moise, prin Eliezer. David le-a încredinţat lui Şelomit şi fraţilor săi administrarea vistieriilor regale (I Cr. 26.25-26).

4. Levit. Urmas al lui Gherşon şi fiu al lui Şimei (I Cr. 23.9).

5. Fiu sau fiică a lui Roboam (II Cr. 11.20).

6. Fiul lui Iosifia (Ezra 8.10), textul ebr. este incomplet. Septuaginta arată că el provenea din fam. lui Bani: „*dintre fiii lui Bani, Şelomit, fiul lui Iosefia*.”

7. Fiica lui Zorobabel (I Cr. 3.19).

ŞELOMOT. (V. *Şelomit*, 2).

ŞELUMIEL, CHELUMIEL, SCHELUMIEL, SELUMIEL, SHELUMIEL = *Dumnezeu este pace*. Căpetenia sem. lui Simeon, la începutul călătoriei prin pustie (Num. 1.6; 2.12; 7.36, 41; 10.19).

ŞEMA, CHEMA, SCHEMA, SEMA, SEMAI, SHEMA = *celebritate*.

1. O cetate de la extremitatea sudică a lui Iuda (Ios. 15.26) (V. *Şeba*, 1).

2. Fiul lui Hebron, din sem. lui Iuda (I Cr. 2.43-44) (V. *Mareşa*, 2).

3. Fiul lui Ioel, din sem. lui Ruben (I Cr. 5.8; cf. v. 4).

4. Beniamit; căpetenia unei case patriarhale din Aialon (I Cr. 8.13), numit Şimei la v. 21.

5. Unul dintre bărbaţii, probabil preoţi, care l-au asistat pe Ezra cu prilejul citirii Legii în auzul poporului (Nem. 8.4).

ŞEMAA, CHEMAA, SCHEMAA, SEMAA, SHEMAA = *celebritate*. Beniamit din Ghibea, tatăl a două dintre căpeteniile care i s-au alăturat lui David la Ţiclăg (I Cr. 12.3).

ŞEMAEIA. (V. *Şemachia*).

ŞEMAIA, BEN-SHEMAYA, CHEMAYAHU, SCHEMAEJA, SEMAIA, SHEMAHIA = *Domnul a ascultat*.

1. Un bărbat din sem. lui Simeon (I Cr. 4.37).

2. Fiul lui Ioel, din sem. lui Ruben (I Cr. 5.4).

3. Un levit, căpetenie peste 200 de urmaşi ai lui Elişafan, care au participat la solemnităţile prilejuite de transportul chivotului din casa lui Obed-Edom pe colina Sionului (I Cr. 15.8-11).

4. Un levit, fiul lui Netaneel; scrib (cărturar) pe vremea lui David; el a stabilit lista celor 24 de cete preoţeşti (I Cr. 24.6).

5. Întâiul-născut al lui Obed-Edom (I Cr. 26.4). Nişte viteji, fii ai lui Şemaia, au vegheat la porţile Casei Domnului (v. 6-8).

6. Un prooroc; a trăit pe vremea regelui Roboam şi l-a împiedicat să lupte contra celor 10 sem. ale lui Israel, cu prilejul dezbinării împărăţiei (I Împ. 12.22-24; II Cr. 11.2-4). Şişac, împăratul Egiptului, a atacat împărăţia lui Iuda şi Ierusalimul 5 ani mai târziu. Şemaia a declarat că Domnul îngăduise această invazie pentru a pedepsi necredincioşia lui Iuda şi a întregului Israel. Atunci Roboam şi căpeteniile poporului s-au smerit înaintea Domnului. Luând act de pocăinţa lor, Dumnezeu a renunţat să-i facă să piară, dar i-a supus, pentru câţva timp, faraonului egiptean (II Cr. 12.5-8). Şemaia a scris istoria domniei lui Roboam (v. 15).

7. Unul dintre leviţii împuterniciţi de regele Iosafat să instruiască poporul în Legea Domnului (II Cr. 17.8).

8. Un levit, descendent al lui Iedutun. La porunca lui Ezechia, a ajutat la curăţirea Templului (II Cr. 29.14-15). Acest Şemaia ar putea fi levitul din I Cr. 9.16 şi, de asemenea, Şamua din Nem. 11.17.

9. Unul dintre leviţii însărcinaţi, pe vremea lui Ezechia, cu repartizarea celor dintâi roade,

a zecuielilor și darurilor de mâncare către leviții care locuiau în cetățile lui Iuda (II Cr. 31.15).

10. Unul dintre capii leviților, sub domnia lui Iosia; împreună cu alții, a pus la dispoziția leviților numeroase animale pentru prăznuirea Paștelor (II Cr. 35.9).

11. Tatăl lui Urie, din Chiriat-Iearim. Regele Ioiachim l-a omorât pe Urie din pricina proorociilor sale privind judecata împărăției lui Iuda (Ier. 26.20-23).

12. Tatăl lui Delaia; acesta din urmă a fost un personaj important la curtea regelui Ioiachim (Ier. 36.12).

13. Un prooroc mincinos, originar din Nehelam (localitate neidentificată). El le-a spus evreilor deportați la Babilon că robia lor era pe punctul de a lua sfârșit și le-a scris locuitorilor Ierusalimului și preotului lăsat să supravegheze Templul pentru a-i incita să-l pedepsească pe Ieremia care proorocea că exilul avea să dureze încă multă vreme. Atunci Ieremia a declarat că Şemaia nu va avea descendenți și nu va asista la repatrierea israeliților (Ier. 29.24-32).

14. Una dintre căpeteniile preoților care s-au întors din Babilon cu Zorobabel (Nem. 12.6-7). O casă patriarhală purta numele acesta în generația următoare (v. 18).

15. Fiul lui Adoniam și una dintre căpeteniile care l-au însoțit pe Ezra la întoarcerea din robia babilonică (Ezra 8.13).

16. Una dintre căpeteniile trimise de Ezra la Ido pentru a-l convinge să le permită leviților să li se alăture evreilor întorși în Palestina (Ezra 8.16).

17 și 18. Doi bărbați: unul urmaș al preotului Harim, celălalt al unui laic, numit tot Harim. Ambii, la îndemnul lui Ezra, au renunțat la femeile neevreice cu care se însuraseră (Ezra 10.21, 31).

19. Fiul lui Şecania (I Cr. 3.22) (V. *Şecania*, 4).

20. Păzitor al porții de răsărit a Ierusalimului; probabil levit. El a reparat o porțiune din zidurile Ierusalimului, pe vremea lui Neemia (Nem. 3.29) (V. *Şecania*, 7).

21. Un levit care descindea din Buni; unul dintre cei ce au fost însărcinați să supravegheze desfășurarea activităților din afara Templului, pe vremea lui Neemia (Nem. 11.15; cf. I Cr. 9.14).

22. Profet mincinos, fiul lui Delaia și nepotul lui Mehetabeel. Tobia și Sanbalat l-au mituit, cerându-i să-l amăgească pe Neemia să se închidă împreună cu el în Templu, sub motivul că viața dregătorului s-ar fi aflat în

pericol (Nem. 6.10-13). Şemaia s-a închis în casă, însă Neemia a realizat că i se întinsese o cursă, nefiind vorba despre o profeție divină.

23. Un preot care, în numele unei case patriarhale, și-a pus pecetea pe legământul inițiat de Neemia (Nem. 10.8).

24. O căpetenie a lui Iuda; a participat la dedicarea zidurilor cetății Ierusalimului (Nem. 12.31-34).

25. Un levit din neamul lui Asaf (Nem. 12.35).

26. Unul dintre leviții care cântau din instrumente cu prilejul dedicării zidurilor Ierusalimului (Nem. 12.36).

27. Preot care a sunat din trâmbiță în ziua consacrării zidurilor Ierusalimului (Nem. 12.42).

ŞEMACHIA, SAMAKYAHU, SEMAKIA, SEMAKYAHU, ŞEMAEIA. Un levit care a descins din Obed-Edom, ușierul (I Cr. 26.7).

ŞEMARIA, CHEMARIA, SCHEMARIA, SHEMARIA, SHEMARYAHU = *Domnul a păzit*.

1. Un beniamit care i s-a alăturat lui David la Ticlăg (I Cr. 12.5).

2. Un fiu al lui Roboam (II Cr. 11.19).

3 și 4. Unul, fiu al lui Harim, și celălalt al lui Bani. La porunca lui Ezra, ei și-au repudiat soțiile neevreice pe care și le aleseseră (Ezra 10.32, 41).

ŞEMEEBER, CHEMEEBER, SCHEMEEBER, SHEMEVER. În Septuaginta, este numit Sumobor. Rege al Teboimului, învins odată cu ceilalți regi din Câmpie de către Chedorlaomer și aliații săi (Gen. 14.2, 8, 10).

ŞEMER, CHEMER, SAMER, SCHAMER, SCHEMER, SEMER, ŞAMER, ŞEMED.

1. Un beniamit care a descins din Şaharaim, prin Elpaal. El a reconstruit cetățile Ono, Lod și localitățile aparținătoare (I Cr. 8.12).

2. Proprietarul colinei cumpărate de regele Omri pentru a clădi Samaria (I Împ. 16.24).

3. Un levit, descendent al lui Merari și fiu al lui Mahli (I Cr. 6.46).

4. Un urmaș al lui Așer (I Cr. 7.34). Aceeași persoană cu Şomer din v. 32.

ŞEMIDA, CHEMIDA, SCHEMIDA, SEMIDA, SHEMIDA. Fiul lui Galaad și fondatorul unui clan (Num. 26.32; Ios. 17.2; I Cr. 7.19).

ŞEMINIT, SHEMINITH = *al optulea, a opta*. Termen muzical, redat prin cuvintele: *cu opt coarde* (I Cr. 15.21; Ps. 6 și 12, titlu). Semnificație

probabilă: diferit de alamot, cu o octavă mai jos, fie tenor, fie bas (cf. I Cr. 15.19-21).

ŞEMIRAMOT, CHEMIRAMOTH, SCHEMIRAMOTH, SEMIRAMOT, SHEMIRAMOTH.

1. Un levit; cântăreţ pe vremea lui David (I Cr. 15.18, 20).

2. Unul dintre leviţii împuterniciţi de regele Iosafat să instruiască poporul în Legea Domnului (II Cr. 17.8).

ŞEMUEL. (V. *Samuel*).

ŞEN, CHEN, SCHEN, SHEN, STÂNCA, DINTELE = *dinte* (al unei stânci); *stâncă ascuţită*. O localitate amplasată nu departe de locul unde a ridicat Samuel piatra pe care a numit-o *Eben-Ezer* (I Sam. 7.12). Textul este obscur. Vers. gr. şi siriacă au, în loc de Şen, leşana (v. ac. cuv.).

ŞENAȚAR, CHENATSAR, SCHENATSAR, SHENEASSAR. Nume akkad., care înseamnă: *O, Sin* (zeul lunii), *ocrotește!* Fiu sau descendent al regelui Ieonia (I Cr. 3.18).

ŞENUA, ASENUA, ASSENUA, HASSENUA, SENUA.

1. Beniamit, fiul lui Hodavia (I Cr. 9.7).

2. Tatăl unui oarecare Iuda (Nem. 11.9).

ŞEOL. (V. *Locuința morților; Pedepsa veșnică*).

ŞEPATIA. (V. *Şefatia*).

ŞEREBIA, CHEREBIA, SCHEREBIA, SHE-REYA, SHEREBYA = *Domnul a făcut să tremure*.

1. Un levit şi căpetenia unei familii care s-a întors din Babilon cu Zorobabel (Nem. 12.8). Reprezentantul ac. fam. de cântăreţi şi-a pus pecetea pe legământul iniţiat de Neemia (10.13; 12.24).

2. Căpetenia unei familii de leviţi care s-au întors din Babilon cu Ezra (Ezra 8.18); poate că aceşti leviţi aparţineau familiei de la nr.1, dar să mai fi rămas în Babilon, repatriindu-se odată cu Ezra. Probabil că acest Şerebia figurează la v. 24, unde textul actual îl prezintă ca preot. El a fost unul dintre bărbaţii cărora le-a încredinţat Ezra lucrurile de valoare ale Templului spre a le duce la Ierusalim.

3. Unul dintre leviţii care l-au asistat pe Ezra să citească şi să tălmăcească poporului adunat la Ierusalim din cartea Legii (Nem. 8.7).

După sărbătoarea Corturilor, a participat la mărturisirea publică a păcatelor (9.4).

ŞEREŞ, CHERECH, SCHERESCH, SHERESH. Un bărbat din sem. lui Manase, din fam. lui Machir (I Cr. 7.16).

ŞEŞAC, CHECHAK, SCHESCHAC, SESAC, SHESHAK. Potrivit tradiţiei, acest nume ar reprezenta denumirea criptografică (codificată) a Babelului (Ier. 25.26; 51.41), după sistemul numit Atbaş.

În rom., potrivit ac. sistem, literei *a* i-ar corepunde *z*, literei *b* - *y*, literei *c* - *x*, etc. Astfel, *Chechak* decriptografiat după alfabetul ebr., devine Babel, vocalele nefiind luate în considerare. Se pare că Ieremia a folosit acest sistem pentru a face un joc de cuvinte.

Totuşi, Delitzsch este de părere că Şeşac ar fi un cartier al Babilonului, poate Shis-ku (v. *Babel*).

ŞEŞAI, CHECHAI, SCHESCHAI, SESAI, SHESHAI = *alb, albine*. Fiul (sau, poate, familia) lui Anac, cu reşedinţa la Hebron, de unde Caleb l-a expulzat (Num. 13.22-23, cf. v. 33; Ios. 15.14).

ŞEŞAN, CHECHAN, SCHESCHAN, SESAN, SHESHAN. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Hebron, din casa lui Ierahmeel (I Cr. 2.26-31). El nu a avut fii, ci numai fiice, pe una dintre ele căsătorind-o cu un sclav egiptean (v. 34-35) (V. *Ahlai*).

ŞEŞBAȚAR, CHECHBATSAR, SCHESCHBATSAR, SESBATSAR, SHESHBAȚAR. Un prinţ al lui Iuda; Cyrus l-a instalat ca guvernator şi i-a restituit vasele sacre luate din Templu de către Nebucadneţar. Şeşbaţar s-a întors la Ierusalim şi a pus temelia celui de al doilea templu (Ezra 1.8, 11; 5.14, 16). Guvernatorul (dregătorul) menţionat în Ezra 2.63; Nem. 7.65, 70 este, fără îndoială, Şeşbaţar. S-ar putea ca Şeşbaţar să fi fost echivalentul babilonian al numelui Zorobabel, după cum Belşaţar îi corespunde lui Daniel. Însă menţiunea referitoare la „*aşa-zisul Şeşbaţar*” din Ezra 5.14, 16 creează o oarecare confuzie, pentru că Zorobabel era în viaţă (cf. v. 2). Nu ar fi exclus ca Zorobabel să fi fost succesorul lui Şeşbaţar, pentru că el este numit guvernator (dregător) în Hag. 1.1 şi 2.2.

ŞETAR-BOZNAI, CHETHAR-BOZNAI, SCHETHAR-BOZNAI, SHETHAR-BOZNAI. Unul dintre funcţionarii persani care au

încercat să-i împiedice pe deportații evrei, întorși la Ierusalim, să reconstruiască Templul (Ezra 5.3; 6.6).

ȘEVA, CHEVA, SCHEVA, SCHEJA, SEBA, SEVA, SHEWA = *vanitate, deșertăciune*.

1. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Hebron, din casa lui Caleb; strămoș al locuitorilor din Machenan și Ghibea (I Cr. 2.49).

2. Secretar sub domnia lui David (II Sam. 20.25).

ȘIBA. (V. *Beer-Seba*).

ȘIBOLET, CHIBBOLETH, SCHIBBOLETH, SIBOLET, SHIBBOLETH = *spic sau: râu, curs de apă*. În dialectul local semitic al efraimiților, consoana *s* articulată cu ajutorul limbii (linguală), înlocuia, la începutul cuvintelor, consoana *ș* (sch) articulată cu ajutorul cerului gurii (palatală). Când Iefta, căpetenia locuitorilor Galaadului, i-a înfrânt pe efraimiți și a pus stăpânire pe vadurile Iordanului, numeroși fugari au încercat să treacă fluviul. Cuv. *Șiboleț* pe care învingătorii i-au constrâns pe fugari să-l pronunțe, a devenit *Siboleț* pe buzele efraimiților, trădându-le astfel adevărata identitate (Jud. 12.5-6). De asemenea, este posibil ca galaadiții să fi păstrat o pronunțare arhaică a lui *sh*, asemănătoare cu *th* în engleză, și pe care efraimiții să nu fi reușit să-l imite corect.

ȘICARON. (V. *Șicron*).

ȘICRON, CHIKRON, SCHICRON, SIKHRON, SHIKKARON, ȘICARON = *beție*. Cetate de la hotarul de miazănoapte al lui Iuda (Ios. 15.11).

ȘIFEI, CHIPHEI, SCHIPHEI, SHIPHEI, SIFI, ȘIFI = *abundent*. Fiul lui Alon, din sem. lui Simeon (I Cr. 4.37).

ȘIFI. (V. *Șifei*).

ȘIFRA, CHIPHRA, SCHIPHRA, SHIPHRA, ȘIFRA = *splendoare, frumusețe*. Una dintre moașele israelite care au refuzat, în ciuda poruncii faraonului, să-i omoare pe pruncii de parte bărbătească (Ex. 1.15).

ȘIFTAN, CHIPHTAN, SCHIPHTAN, SHIPHTAN = *Dumnezeu face judecată*. Un efraimit, tatăl lui Chemuel (Num. 34.24).

ȘIGAION, SHIGGAION. Termen muzical, tradus prin *cântare de jale, plângere* (Cornilescu

și Nițulescu), *odă* (Radu-Galaction). Probabil că era vorba de o odă entuziastă a cărei formă nu se încadra în regulile poetice.

ȘIHOR, CHIHOR, SCHICHOR, SHIKHOR. (Rădăcina egipt. a ac. cuv. evoca termenul ebr. *chaHor* = negru, noroios, turbure). Un alt nume al Nilului (Is. 23.3; Ier. 2.18). Brațul său răsăritean reprezenta hotarul natural egiptean, în direcția Canaanului (Ios. 13.3; I Cr. 13.5) (V. *Râul Egiptului*). Numeroși comentatori, pornind de la aceste ultime două pasaje, iau Șihorul drept pâraul Egiptului (Wadi el-'Arish). După Brugsch, Șihorul ar fi indicat inițial un canal construit la hotarul estic al Egiptului, iar cursul său era paralel cu acela al Peluziacului. În realitate, semnificația ac. cuv. este incertă. (V. *Nil*).

ȘIHOR-LIBNAT, CHIHOR-LIBNATH, SCHICHOR-LIBNATH, SHIKHOR-LIBNATH, SHIHOR-LIVNAT = *cursul turbure al Libnatului*. Un mic râu care curge în partea de SV a Palestinei (Ios. 19.26), nu departe de Carmel. Identif. plauz.: Zerka, râu care curge la 10 km S de Dor, cetate a lui Așer.

ȘIKKARON, ȘIKRON. (V. *Șicron*).

ȘILEM, CHILEM, SCHILEM, SILEM, SHILEM = *recompensă, răsplată*. Fiul lui Neftali și fondatorul unui clan (Gen. 46.24; Num. 26.49); în I Cr. 7.13, apare sub numele de Șalum, un sinonim de mai largă circulație.

ȘILEȘA. (V. *Șilșa*).

ȘILHI, SHILKHI, SILHI, SHILHI, SHILKHI, ȘILI = *înarmat cu un javelot (suliță)*. Tatăl Azubei, mama regelui Iosafat (I Împ. 22.42).

ȘILHIM, CHILHIM, SCHILHIM, SILHIM, SHILKHIM, SHILCHIM = *proiectile, oameni înarmați*. Cetate de la extremitatea sudică a sem. lui Iuda (Ios. 15.32). Ac. nume se regăsește, poate, în acela de Khirbet Shalha, la 8 km V de Beit Jibrim. (V. *Șaruhen*).

ȘILI. (V. *Șilhi*).

ȘILO, CHILO, SCHILO, SHILO. [Alți traducători au redat ac. cuv. prin: *adevăratul său posesor* (Français courant); *cel căruia îi aparține* (TOB)]. Șilo pare să fie unul dintre titlurile lui Mesia (Gen. 49.10). Chiar dacă s-a discutat mult asupra interpretării acestui cuvânt,

sinagoga evreiască și Biserica creștină împărtășesc convingerea că Iacov anunță în acest text venirea lui Mesia. Traducerea termenului Șilo constituie o problemă dificilă. Când este tradus și interpretat în funcție de sem. lui Iuda și/sau Silo (acolo unde se găsea Cortul lui Moise după cucerirea Canaanului), semnificația lui devine inacceptabilă. Dimpotrivă, formularea: „*cel căruia îi aparține toiagul de domnie*” este mai corectă. Totuși această traducere nu este posibilă decât dacă se acceptă propunerea unei variante de ortografiere în textul ebr. Obiecțiunea potrivit căreia așteptarea unui Mesia personal ar fi fost străină epocii patriarhale nu este validă (Kurtz). Într-adevăr, apariția lui Mesia a fost așteptată nu numai pe vremea lui Moise, Iosua, David, căci făgăduința privitoare la venirea Lui a fost inclusă deja în profeția privitoare la posteritatea femeii (Gen. 3.15), în binecuvântarea specială acordată lui Sem (9.26-27) și în promisiunile mai precise făcute patriarhilor (22.18; cf. Gal. 3.8, 16). În momentul când Iacov se afla pe patul morții, chestiunea care se pune era de a ști prin care din cele 12 seminții israelite avea să vină Mesia. Ruben pierduse dreptul de întâi-născut, comitând un incest (Gen. 49.4), iar Simeon și Levi căzuseră în dizgrație datorită cruzimii cu care se purtaseră față de locuitorii Sihemului (v. 6-7; 34.25-30). De aceea Iacov îi promite lui Iuda supremația asupra fraților săi, toiagul de domnie și apariția lui Șilo în sânul seminției sale (49.8-12). Rolul jucat de Iuda, imediat după moartea lui Iosua, a confirmat această profeție. Este prima seminție care atacă pe canaanii la începutul cărții Judecătorilor (1.1 și urm.); Iuda a dat primul judecător în Israel (3.9 și urm.) și a condus acțiunea îndreptată contra sem. lui Benjamin (20.18). Alegerea lui David ca rege a confirmat că Domnul „*pe Iuda l-a ales căpetenie*” (I Cr. 28.4). La rândul său, Solomon a compus un imn la adresa Regelui pașnic care în curând „*va stăpâni de la o mare la alta*”, asupra tuturor națiunilor (Ps. 72.1-11). Și profeții au anunțat în termeni din ce în ce mai clari triumful Domnului păcii, provenit din sem. lui Iuda și descendent al lui David (Is. 9.6-7; 11.1-10; Ez. 37.24; Zah. 9.1-10; 12.8; 14.16; Evr. 7.14; Ap. 5.5). Este interesant de reținut că textele conținând binecuvântările patriarhale descoperite la Qumran traduc cuv. Șilo prin *Mesia cel legitim* sau *Solul dreptății* (V. *Mesia; Isus Cristos*).

ȘILONI, CHILONI, SCHILONI, HA-SHILONI. După unele versiuni rom. și fr., un bărbat din

sem. lui Iuda (Nem. 11.5), însă probabil că nu este vorba despre un subst. propriu, pentru că, în textul ebr., ac. cuv. este precedat de art. hot. Deci, traducerea corectă ar fi *șilonitul*.

ȘILONIT, DIN ȘILO.

1. Persoană originară din Șilo sau locuitor al acestei cetăți (I Împ. 11.29).
2. Membru al clanului lui Șela (Nem. 11.5).

ȘIIȘA, CHILCHA, SCHILCHA, SHILSHA, ȘILEȘA = *triadă, treime*. Fiul lui Țofah, din sem. lui Așer (I Cr. 7.37).

ȘIIȘI. (V. *Șilhi*).

ȘIMA. (V. *Șimea*).

ȘIMAM. (V. *Șimeam*).

ȘIMEA, CHIMEA, SAMMA, SCHIMEA, SHAMMA, SHIMHA, ȘAMA, ȘIMA = *El (Dumnezeu) a ascultat*.

1. Un levit din fam. lui Merari, din casa lui Mahli (I Cr. 6.30).
2. Un levit din fam. lui Gherșom (6.39-44).
3. Unul dintre frații regelui David (II Sam. 13.3; I Cr. 20.7). Numit Șama în I Sam. 16.9; 17.13.
4. Fiul lui David. (V. *Șamua*, 2).
5. O altă persoană (I Cr. 8.32) al cărei nume evreiesc se deosebește de cele menționate mai sus. (V. *Șimeam*).

ȘIMEAM, CHIMEAM, SCHIMEAM, SHIMEAM, ȘIMAM. Fiul lui Miclot, din sem. lui Benjamin. Locuitor al Ierusalimului (I Cr. 9.38), numit Șimea în 8.32.

ȘIMEAT, CHIMEATH, SCHIMEATH, SHIMEATH, ȘIMHAT = *rumoare, zarvă*. O femeie amonită. Mama unuia dintre asasini lui Ioas, regele lui Iuda (II Împ. 12.21).

ȘIMEATIȚI, SIMEATIȚI, ȘIMHATIȚI. Familie de cărturari cheniți. Urmași ai celui ce a fondat neamul recabiților. Șimeatiții locuiau la Iaebeț (I Cr. 2.55).

ȘIMEI, CHIMEI, SCHIMEI, SHIMEI, SIMEI, SHIMHI = *(Domnul) a ascultat*.

1. Fiul lui Gherșon și nepotul lui Levi. A fondat o subdiviziune a clanului lui Gherșon (Ex. 6.17; Num. 3.18, 21; I Cr. 23.7, 10; Zah. 12.13).

2. Un levit din fam. lui Merari, din casa lui Mahli (I Cr. 6.29).

3. Un simeonit care provenea din familia unui oarecare Saul; a avut 16 fii și 6 fiice (I Cr. 4.24-27).

4. Fiul lui Iahaț, din fam. lui Gherșom (I Cr. 6.42).

5. Un beniamit și căpetenia unei case patriarhale din Aialon (I Cr. 8.21); numit Șema la v. 13.

6. Un levit din fam. lui Gherșon și căpetenia unei subdiviziuni a lui Laedan care va deveni mai târziu o ramură a neamului lui Libni (23.9).

7. Un levit și căpetenia celei de a 10-a cete de cântăreți, pe vremea lui David (I Cr. 25.17); fiul lui Iedutun, numit Isaia în I Cr. 25.3.

8. Un bărbat din Rama, îngrijitorul viilor lui David (27.27).

9. Fiul lui Ghera, din fam. regelui Saul. Pe când Absalom devenise stăpânul Ierusalimului, acest Șimei a rostit grave insulte la adresa lui David care, împreună cu suita sa, cobora de pe versantul răsăritean al Muntelui Măslinilor. Mai târziu, el a fost omorât din porunca lui Solomon, deoarece încălcase interdicția regelui de a părăsi Ierusalimul (I Împ. 2.44-46).

10. Adept al lui David și al lui Solomon; el le-a rămas fidel când Adonia a încercat să uzurpe tronul (I Împ. 1.8). Probabil că acest Șimei, fiu al lui Ela, a devenit intendentul lui Solomon pentru ținutul lui Benjamin (4.18).

11. Descendent al lui Ruben (I Cr. 5.4).

12. Un levit, fiul lui Heman; pe vremea regelui Ezechia, el a contribuit la curățirea Templului (II Cr. 29.14-16). Poate că este aceeași persoană cu cea care urmează.

13. Un levit, fratele lui Conania, contemporan cu Ezechia. Unul dintre cei cărora le-au fost date spre administrare zeciuile aduse de israeliți (II Cr. 31.12).

14. Fiul lui Chiș, din sem. lui Benjamin, și strămoș al lui Mardoheu (Est. 2.5).

15. Membru al casei regale a lui Iuda; frate cu Zorobabel (I Cr. 3.19).

16, 17, 18. Trei bărbați: primul un levit, al doilea fiul lui Hașum și al 3-lea fiul lui Bani. Ezra i-a înduplecat să renunțe la femeile străine cu care se însuraseră (Ezra 10.23, 33, 38).

ȘIMEȘAI. (V. *Șimșai*).

ȘIMHAT. (V. *Șimeat*).

ȘIMHATTI. (V. *Șimeatiți*).

ȘIMON. (V. *Simon*).

ȘIMRAT, CHIMRATH, SCHIMRATH, SHIMRATH = *veghețor*. Un beniamit; fiul lui Șimei, din Aialon (I Cr. 8.21).

ȘIMRI, CHIMRI, SCHIMRI, SHIMRI = *vigilent, veghețor*.

1. Fiul lui Șemaeia, din sem. lui Simeon (I Cr. 4.37).

2. Tatăl unuia dintre vitejii lui David (I Cr. 11.45).

3. Un levit, care a descins din Merari prin Hosa (I Cr. 26.10).

4. Un levit, contemporan cu Ezechia. Fiul lui Elișafan, din fam. lui Chehat, din casa lui Uziel (II Cr. 29.13-14).

ȘIMRIT, CHIMRITH, SCHIMRITH, SHIMRITH. Femininul de la Șimri. O femeie moabită, mama unuia dintre asasinii lui Ioas, regele lui Iuda (II Cr. 24.26); numit Șomer în II Împ. 12.22.

ȘIMROM. (V. *Șimron*).

ȘIMRON, CHIMRON, SCHIMRON, SHIMRON, ȘIMROM = *instalând garda, străjer*.

1. Fiul lui Isahar și fondatorul unui clan (Gen. 46.13; Num. 26.24; I Cr. 7.1).

2. Cetate de la hotarul lui Zabulon (Ios. 11.1; 19.15).

ȘIMRON-MERON, CHIMRON-MERON, SCHIMRON-MERON, SHIMRON-MEROON. Cetate canaanită al cărei rege a fost învins și omorât de către Iosua (Ios. 12.20). Probabil că această formă compusă este numele complet al lui Șimron. Identif. pos.: Tell es Semuniyeh, la vreo 5 km S-SE de Betleemul din Galileea, pe teritoriul lui Zabulon (Ios. 19.15).

ȘIMȘAI, CHIMCHAI, SCHIMSCHAI, SHIMSHAI, ȘIMEȘAI = *însorît*. Un scrib (logofăt) care, împreună cu alți vrăjmași ai lui Isarel, i s-au plăns lui Artaxerxe I Mână-Lungă că evreii începuseră să reclădească Templul din Ierusalim (Ezra 4.8).

ȘINEAB, CHINEAB, SCHINEAB, SHINEAV. Rege al Admei, învins de Chedorlaomer (Gen. 14.2, 8, 10).

ȘINEAR, CHINEAR, SCHINEAR, SHINEAR, SHINHAR, ȘINHAR. Ținutul în care au fost

clădite cetatea și turnul Babel, precum și alte cetăți: Erec, Acad (Akkad), Calne (Kalne) (Gen. 10.10; 11.2; Dan. 1.2). Pentru evrei, acest termen desemna câmpia aluvială a Babiloniei. Sumerul antic fusese clădit în aval de Șinear. Pe vremea lui Avraam, Amrafel stăpânea tot teritoriul acesta sau cel puțin o bună parte din el (Gen. 14.1, 9). După câteva secole, niște evrei au fost deportați la Șinear (Is. 11.11; Zah. 5.11).

ȘINHAR. (V. *Șinear*).

ȘIO, ȘIOS. (V. *Chio*).

ȘION, CHION, SCHION, SHION, SION, SUON = *distrugere, ruine*. Cetate a lui Isahar (Is. 19.19). Amplasare posibilă la Ayun esh-Sha'in, la 5 km V-NV de Tabor.

ȘIRET, ȘIRETENIE, VICLENIE, VICLEȘUG. În V.T., rădădina cuv. ebr. *'aram* (lit.: a fi rău, șiret, viclean) exprimă ideea de șiretenie, de înșelătorie (Gen. 3.1; Iov. 5.12-13; Ps. 83.3.). N.T. folosește 3 termeni gr.: 1. *Panourgia* (lit.: făcând orice lucru) descrie conduita fără scrupule, viclenia, perfidia (Lc. 20.23; I Cor. 3.19; II Cor. 4.2; 11.3; Ef. 4.14). 2. *Panourgos* (lit.: rău, viclean, prefăcut, ipocrit). În II Cor. 12.16, Pavel se străduiește să convingă că el nu este un asemenea om. 3. *Dolos* (lit.: o momeală). Viclenia îi caracterizează pe oamenii păcătoși, nenăscuți din nou (Mc. 7.22; Rom. 1.29), pe farisei (Mt. 26.4; Mc. 14.1), pe Elima vrăjitorul (F.A. 13.10) și pe apostolii falși (II Cor. 11.13). Dacă pentru europeni vulpea este simbolul vicleniei, în Biblie ea reprezintă cruzimea. (V. *Răutate*).

ȘIRETENIE. (V. *Șiret*).

ȘIȘA, CHAVOHA, SCHISCHA. (V. *Șavșa*).

ȘIȘAC, SCHISCHAK. (V. *Faraon*, 1).

ȘITIM, CHITTIM, SHITIM. (V. *Sitim*).

ȘITRAI, CHITRAI, SCHITHRAI, SHITRAI, SITRAI. Un locuitor din Saron și îngrijitor al turmelor lui David (I Cr. 27.29).

ȘIZA, CHIZA, SCHIZA, SHIZA, SIZA. Un descendent al lui Ruben și unul dintre vitejii lui David (I Cr. 11.42).

ȘOA, SHOA. Un teritoriu și locuitorii săi, menționați împreună cu babilonienii, chaldeii

și asirienii (Ez. 23.23). Ar putea fi vorba de *sutu*, un trib nomad din pustia Siriei, pe vremea scrisorilor de la Tell-el-Amarna. În sec. XI î.Cr., aceștia au invadat Babilonia, dar au fost respinși și siliți să se retragă în câmpiile de pe malul răsăritean al Tigrului. Aliați cu niște triburi arameice, atacau mereu Asiria. Nu au fost niciodată zdrobiți definitiv. (V. *Koa*; *Pecod*).

ȘOARECE. Patruped rozător (*Mus musculus*). Familia *Muridae* cuprinde numeroase specii de șoareci. Animal necurat din punct de vedere ritual (Lv. 11.29). Pe vremea lui Isaia, israeliții deveniți idolatri mâncau șoareci, în ciuda interdicției Legii mozaice (Is. 66.17). Șoarecele-de-câmp (*Arvicola arvalis*) constituia o serioasă amenințare pentru recoltele de cereale (I Sam. 6.5). Cuv. ebr. pentru șoarece, *'akhbar*, este un termen colectiv care înglobează nu numai diferitele specii din subdiviziunea *Mus*, dar și cea mai mare parte a familiei *Muridae*, precum și viețuitoare aparținând altor familii, înrudite sau asemănătoare șoarecelui.

ȘOARECE SĂRITOR, ȘOARECE-DE-MUNTE. (În fr. daman). Cuv. ebr. *shaphan* a fost tradus uneori prin iepure. Termenul ebr. indică un animal mic, fricos, care trăiește în crăpăturile stâncilor (Ps. 104.18; Pv. 30.24, 26). El este clasat printre rumegătoarele care nu au copita despăcată (Lv. 11.5; Dt. 14.7). În dialectul vorbit în S Arabiei, numele respectiv vizează pe *Hyrax syriacus*, o vietate care se aseamănă cu iepurele și bursucul, însă dentiția îl apropie mai degrabă de hipopotam. Particularitățile sale i-au determinat pe oamenii de știință să-l clasifice, separat, în ordinul *Hyracoideae*. El își mișcă în așa fel maxilarele încât creează impresia că rumegă. Specia *Hyrax syriacus* se întâlnește în Peninsula Sinai, în S Palestinei și în vecinătatea Mării Moarte. Blana sa roșcată prezintă o fâșie gălbuie pe spate. Șoarecele săritor nu-și face vizuină, ci locuiește în crăpăturile stâncilor. Trăiește în mici cete, iar ivirea unui pericol este semnalată de un șoarece care stă la pândă. De regulă, animalele acestea nu pot fi văzute de om decât dimineața și seara când ies să-și caute hrana.

ȘOBA. (V. *Hoba*).

ȘOBAB, CHOBAB, SCHOBAB, SHOVAV, SOVAV = *retrograd, rebel, răzvrătit*.

1. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Hebron, din casa lui Caleb. Mamă-sa se numea Azuba (I Cr. 2.18).

2. Fiul lui David, născut la Ierusalim (II Sam. 5.14).

ȘOBAC, CHOBAC, SCHOBAC, SHOBAC, ȘOFAC, ȘOVAK = *cel ce varsă* sau *cel ce stropește*. Comandantul suprem al armatei lui Hadadezer, împăratul Tobei (II Sam. 10.16). În I Cr. 19.16, 18 este numit Șofac.

ȘOBAI, CHOBAI, SCHOBAI, SHOVAI, ȘOVAL. Un levit; fondatorul unei familii de ușieri ai Templului. O parte dintre membrii acesteia s-au întors din Babilon cu Zorobabel (Ezra 2.42).

ȘOBAL, CHOBAL, SCHOBAL, SHOBAL, ȘOVAL.

1. Un trib de horiți (Gen. 36.20), alcătuit din diferite familii (v. 23) și condus de un șef (v. 29).

2. Fiul lui Hur, din sem. lui Iuda, din fam. lui Hebron, din casa lui Caleb și strămoș al locuitorilor din Chiriat-Iearim (I Cr. 2.50; 4.1, 24).

ȘOBEC, CHOBEQ, SCHOBEC, SHOBEQ. Unul dintre mai-marii iudeilor care, împreună cu Neemia, și-au pus pecetea pe legământul făcut înaintea Domnului (Nem. 10.24).

ȘOBI, CHOBI, CHONI, SCHOBI, SHOBI. Amonit, fiul unui oarecare Nahaș; locuia la Raba. Șobi i-a adus lui David, la Mahanaim, alimente și ustensile (II Sam. 17.27-29).

ȘOBIA. (V. *Șochia*).

ȘOBOLAN. Echivalentul cuv. ebr. *Haphar-perah* = cel ce face galerii. În Palestina trăiește șobolanul-cârțiță, *Spalax typhlus*, despre care pare să fie vorba în Is. 2.20. Foarte răspândit, el trăiește sub pământ, în grupuri mici. Spalaxul, rozător care se hrănește cu vegetale, îndeosebi cu bulbi, seamănă cu cârțița, dar nu aparține aceleiași ordin, pentru că aceasta este insectivoră. Mai mare decât cârțița, șobolanul măsoară 20-25 cm lungime. Culoarea părului este gri argintiu. Particularități: lipsa cozii; ochi foarte mici, rudimentari.

ȘOCHIA, SACHIA, SAKIA, SOKIA, ȘOBIA. Un beniamit, fiul lui Șaharaim (I Cr. 8.8-9).

ȘOFAC. (V. *Șobac*).

ȘOFAN. (V. *Atrot*).

ȘOFRAN. Plantă aromată (Cânt. 4.14), numită în ebr. *karkom* și în arabă *kurkum*. Este vorba despre *crocus safran* (*Crocus sativus*), o plantă din familia iridaceelor, originară din N Italiei și S Asiei. Șofranul a fost cultivat din cele mai vechi timpuri în S Europei și în Asia. Florile sale au culoarea violet-deschis, cu reflexe roșiatice. Stigmatetele uscate, pulverizate sau presate furnizează o tinctură galbenă. În trecut, hainele și camerele erau stropite cu apă parfumată cu șofran. Uleiul de măsline amestecat cu șofran servea ca unguent. Șofranul mai era folosit pentru condimentarea mâncărilor, precum și în medicină.

ȘOHAM, CHOHAM, SCHOHAM, SHOHAM, SOHAM = *beril, onix*. Un levit, fiul lui Iaazia (I Cr. 24.27).

ȘOIM, VULTUR. Pasăre de pradă, răpitoare de zi, diferită de vultur. În afară de șoim, grupa răpitoarelor menționate în Biblie mai cuprinde: eretele, gaia, acvila. Unele versiuni au redat cuv. ebr. *'ayyah* (Iov 28.7) prin vultur, altele prin șoim. Oricum, este vorba despre o pasăre necurată din punct de vedere ritual (Lv. 11.14; Dt. 14.13).

În Palestina trăiesc vreo 43 de specii de răpitoare, ceea ce constituie una dintre caracteristicile acestei țări. Însă deoarece V.T. utilizează numai 16 cuvinte diferite pentru a le indica, identificarea lor exactă este dificilă, astfel că traducătorii români și străini au manifestat adesea ezitări. De ex., în ultimele două texte, unii au optat pentru *vultur*, alții pentru *șoim*. (V. *Vultur*).

ȘOMER, CHOMER, SCHOMER. (V. *Șemer*, 4).

ȘONI. (V. *Șobi*).

ȘOPÂRLĂ. În ebr., această mică reptilă se numea *leta'ah*, și era considerată necurată din punct de vedere ritual (Lv. 11.30). Celelalte viețuitoare menționate în acest verset sunt greu de identificat. Numeroase specii de șopârle mișună în Palestina și regiunile vecine. Cele mai frumoase sunt șopârlele verzi, răspândite în toate pădurile și grădinile (*Lacerta viridis* și *Lacerta laevis*). Șopârlele care se cațără pe ziduri aparțin tot familiei *Lacertidae*. În lunile călduroase de vară, șopârlele mișună pe ziduri, pe stânci, printre pietre. În Palestina, mai trăiesc șopârle care aparțin familiilor *Scincidae*, *Zonuridae*, *Agamidae*, *Monitoridae*.



Amikam Shoob

Șopârla este o viețuitoare foarte răspândită în Palestina.

Scindidul comun (*Scincus officinalis*) și șopârla nisipurilor aparțin familiei *Scincidae*. Ele trăiesc îndeosebi în regiunile deșertice. În general mici, acestea împrumută culoarea gălbuie a pustiei. Specimenele aparținând familiei *Scincidae*, tot așa de răspândite ca șopârla propriu-zisă, nu se cațără ca aceasta, dar se strecoară pe sub pietre sau se ascund sub pământ cu multă agilitate. Șarpele-de-sticlă este reprezentantul familiei *Zonuridae* (*Pseudopus pallasii*). Picioarele sale posterioare, rudimentare, îi dau aparența de șarpe. Această reptilă neagră atinge 60-76 cm, coada măsurând 2/3 din această lungime. Șopârlele din familia *Agamidae* care cuprinde și specia *Uromastix spinipes* sunt îndeaproape înrudite cu familia *Zonuridae*.

Șopârla aceasta este răspândită în regiunile nisipoase ale Africii și Arabiei, precum și în pustia Iudeii. Atinge 60 cm lungime. Corpul este de culoare verde, presărat cu pete cenușii. Numele ei în ebr. *tsabh* poate fi tradus prin *șopârlă mare* (Lv. 11.29). Familia *Monitoridae* (*Varanidae*) cuprinde varanii; printre aceștia se numără: *crocodilul-de-uscă* cum îi spuneau bătrânii sau *cameleonul*, cum i-au zis alții (Lv. 11.30); *waran el-'ard* al arabilor (*Psammisaurus scincus*), șopârlă foarte răspândită în S Iudeii, în Peninsula Sinai și în regiunile nisipoase ale Egiptului. Acest varan atinge 1,20-1,50 m, are botul alungit, ascuțit, dinții tăioși, coada lungă și foarte subțire. Varanul acvatic (*Hydrosaurus niloticus*),

căruia arabii îi spun *waran el-bahr*, este ceva mai mare decât varanul-de-uscă (sau crocodilul-de-uscă) de care se distinge ușor prin înălțimea crestei care susține coada (carenă). Varanul-de-uscă și cel acvatic se deplasează cu mare rapiditate. Se hrănesc cu șopârle mici și șoareci săritori, cu ouă și pui de crocodil. Băstinașii mănâncă cele două specii de varani.

Un alt cuv. ebr., *'anaqah*, a fost tradus prin *șopârlă care geme*, în unele versiuni (de ex. Darby, în fr.) sau prin *gecko* (Bible de Jerusalem) în Lv. 11.30. Potrivit opiniei generale, ar fi vorba într-adevăr de *gecko*, o specie de șopârlă-de-casă (*Tarentola mauritanica*). Această reptilă, care prezintă pete albe pe spate, scoate niște sunete plângătoare, de unde provine numele ei în ebr. Specia *Platydictylus gecko* este foarte răspândită în Palestina. Intră prin case, se cațără pe pereți și plafoane, datorită unei conformații speciale a degetelor sale prevăzute cu niște ventuze care îi permit să adere pe suprafețele netede.

ȘOȘANIM, SHOSHANNIM = crini. Un cuvânt care figurează în titlul Ps. 45 și 69, și susceptibil de 3 interpretări:

1. O expresie simbolică ce caracterizează psalmul.

2. Un instrument muzical având o formă asemănătoare unui crin.

3. O arie muzicală bine cunoscută care purta acest titlu. Termenul indica, desigur, o melodie de largă circulație. Expresiile

Shoshannim Eduth (Crinii mărturie), titlul Ps. 80, și *Shushan Eduth* (Crinul mărturie), titlul Ps. 60, vin în sprijinul acestei ipoteze.

ȘOVAI. (V. *Șobai*).

ȘOVAK. (V. *Șobac*).

ȘOVAL. (V. *Șobal*).

ȘOVAV. (V. *Șobab*).

ȘTEFAN. (În gr.: *Stephanos* = coroană). Prima mențiune a acestui martir al noii credințe apare în fruntea listei celor 7 diaconi aleși de creștinii din Ierusalim, la sugestia apostolilor, pentru a coordona distribuirea milosteniilor în sânul Bisericii (F.A. 6.5). Eleniștii (evreii din diasporă care vorbeau grecește) s-au plâns de o nedreptate comisă față de văduvele lor. Alegerea printre diaconi a lui Ștefan, creștin care purta un nume gr., a făcut loc presupunerii că el însuși ar fi fost un elenist, probabil venit în Ierusalim din afara țării. De altfel, din același punct a pornit persecuția (v. 9). Ștefan era un bărbat remarcabil: plin de credință și de Duhul Sfânt (v. 5); el propovăduia noua doctrină și săvârșea minuni (v. 8). Văzând ce activitate desfășura Ștefan, evreii din diasporă, care aveau sinagogi la Ierusalim, au început să se împotrivescă Bisericii. Primii prigonitori au fost cei din sinagoga Izbăviților și niște iudei din Cirenaica, din Alexandria, din Cilicia și din Asia Mică (v. 9). Ei l-au acuzat pe Ștefan de blasfemie la adresa lui Moise și a lui Dumnezeu, de a fi afirmat că Isus va dărâma Templul și va schimba obiceiurile provenite de la Moise (v. 11-14). Luca declară că au fost aduși contra lui Ștefan niște martori mincinoși, după cum se procedase și în cazul lui Cristos. Primul diacon, adus în fața sinedriului, a rostit cuvântarea redată în F.A. 7.2-53. Pentru a demonstra convingător că Dumnezeu l-a condus pe Israel către un scop precis, Ștefan reamintește că Domnul i-a ales pe patriarhi (v. 2-22). Apoi, el arată că pe vremea lui Moise și după aceea israeliții s-au împotrivit, fără încetare, planurilor lui Dumnezeu (v. 23-43), că ei nu au fost în stare să discearnă caracterul temporar și simbolic al Cortului întâlnirii și Templului (v. 44-50). Ajuns la acest punct al discursului său, el îi apostrofează pe ascultătorii săi, îi acuză că s-au împotrivit Duhului Sfânt, cum făcuseră și părinții lor, și că nu au păzit Legea (v. 51-53). În momentul când, scrâșnind din

dinți, iudeii sunt gata să se arunce asupra lui, Ștefan îl vede pe Domnul Isus stând în picioare la dreapta lui Dumnezeu, gata să-și întâmpine martorul Său credincios. La auzul celor declarate de el, iudeii se năpustesc cu o furie oarbă asupra lui Ștefan, îl târăsc afară din cetate și îl împrăscă cu pietre. Potrivit dreptului roman, nimeni nu putea fi omorât, indiferent de motiv, fără o hotărâre dată în acest sens de către organele judecătorești romane, însă moartea lui Ștefan a fost rezultatul fanatismului adversarilor lui.

Petru demonstrează că doctrina creștină este împlinirea *profețiilor* V.T.; Ștefan face cunoscut că *istoria* lui Israel conduce spre Noul Legământ. Chiar dacă declară că iudaismul nu poate limita extinderea creștinismului, Ștefan nu relevă totuși aspectul universal al noii învățături. El nu arată că doctrina mântuirii prin credință desprinde creștinismul din ambianța sa evreiască. Aceste chestiuni vor fi tratate mai târziu de către Pavel. Persecuția care a urmat martirajului lui Ștefan a determinat împrăștierea creștinilor și a avut drept consecință evanghelizarea samaritenilor și ulterior a Neamurilor. Ultimele cuvinte ale diaconului Ștefan, a cărui față semăna cu aceea a unui înger (F.A. 6.15) au fost o rugăciune pentru prigonitorii săi: „*Doamne, nu le ții în seamă păcatul acesta!*” (7.60).

Saul din Tars a încuviințat uciderea cu pietre a lui Ștefan și a păzit hainele călăilor lui (7.58; 8.1). Unii cercetători s-au întrebat dacă nu cumva priveliștea unei morți atât de triumfale a fost unul dintre *șepșurile* despre care i-a vorbit Domnul Isus pe drumul Damascului (9.5). Ștefan, un creștin atât de vizibil plin de Duhul Sfânt (6.3, 5, 8, 10; 7.55), nu s-a bucurat câtuși de puțin de un succes aparent; dar dacă martirajul său a însemnat *prima săgeată* care a atins conștiința lui Saul, oare convertirea acestuia nu a echivalat cu câștigarea a mii și mii de suflete?

ȘTEFANA. În gr., *Stephanas* înseamnă coroană, încoronat. Un bărbat din Corint, convertit la creștinism. Cei din casa lui au fost primul rod al lui Pavel în Ahaia. Apostolul i-a botezat și ei s-au dedicat în slujba sfinților. Ștefana l-a vizitat pe Pavel, i-a acordat ajutor și se afla la el în momentul când a fost scrisă Epistola I Corinteni (I Cor. 1.16; 16.15, 17).

ȘTERGAR, BASMA, BATISTĂ, GIULGIU. Acești termeni sunt traducerea cuv. gr. *sudarium*, care, la rândul lui, este de origine

latină. Romanii se foloseau de un *sudarium* pentru a-și șterge fața și mâinile. Iudeii au adoptat și ei acest obicei. Ei înfășurau într-un ștergar capul morților (Ioan 11.44; 20.7). La Efes se puneau peste cei bolnavi basmale sau șorturi care fuseseră atinse de trupul lui Pavel și bolnavii respectivi se vindeau (F.A. 19.12). Omul din pilda minelor, căruia stăpânul îi încredințase un pol, în loc să-l pună în negoț, l-a învelit într-un ștergar și l-a îngropat (Lc. 19.20).

ȘTIINȚĂ, CUNOȘȚINȚĂ. Cuv. ebr.: *madda* (Dan. 1.4), *daat* (Gen. 2.9), *de'ah* (Is. 11.9), etc. Înseamnă: știință, înțelepciune, cunoștință. Cuv. gr. *gnōsis* are și el semnificația de cunoștință, noțiune (I Tim. 6.21). Prin definiție, numai *Dumnezeu cunoaște totul în chip desăvârșit*. El este lumina și adevărul, nimic nu scapă priceperii Sale nemărginite (Is. 40.28). Toate lucrurile îi sunt cunoscute dinainte de veșniciei (F.A. 15.18); El cunoaște omul, gândurile sale, viitorul lui (Ps. 37.18; 94.11; 139.1; Mt. 9.4; Ioan 2.24); El îi cunoaște pe cei ce sunt ai Lui (II Tim. 2.19). Pentru El, tot viitorul este luminos, clar, potrivit planului Său plin de înțelepciune (Ef. 1.8-9). „*O, adâncul bogăției, înțelepciunii și științei lui Dumnezeu!*” (Rom. 11.33).

Cunoașterea Domnului este pentru om adevăratul izvor al științei și înțelepciunii. Faptul că Dumnezeu a binevoit să ni Se facă cunoscut stă la baza întregii teologii biblice. Taina lui Dumnezeu ne-a fost comunicată prin Domnul Isus Cristos „*în Care sunt ascunse toate comorile înțelepciunii și ale științei.*” (Col. 2.2-3). În Eden, scopul Domnului era ca Adam și Eva să ajungă la cunoștință pe plan moral (Gen. 2.9). După ce omul a fost aruncat, prin căderea în păcat, în orbire și moarte spirituală, el are nevoie de o relație personală, dătătoare de viață, cu Acela Care este înțelepciunea personificată. Cartea Proverbelor are multe lucruri de spus în această privință. Nu există pentru om nici un fel de *știință în-născută*. El trebuie să caute înțelepciunea, să umble după ea ca după o comoară, s-o dobândească, s-o găsească (Pv. 15.14; 18.15; 22.17; 2.1-6). A-L cunoaște pe Domnul, iată ce înseamnă mântuire pentru omul V.T. (Ier. 9.24; 24.7), ca și pentru credinciosul N.T. (Ioan 17.3). A nu-L cunoaște pe Dumnezeu este echivalent cu pierzarea veșnică (I Sam. 2.12; Ier. 9.3, 6; 10.25; Os. 4.1). Adevărata cunoaștere a lui Dumnezeu nu este doar o simplă cunoștință intelectuală, ci este o experiență intimă, o

comuniune spirituală, o relație stabilită între om și Dumnezeu și menținută prin ascultare și credincioșie (Os. 6.6; Ier. 22.16). De aceea cunoașterea lui Dumnezeu și frica de Domnul merg mână în mână (Pv. 2.5; Is. 11.2). Frica de Domnul este chiar începutul înțelepciunii (Pv. 1.7).

În N.T., folosirea cuv. *gnōsis* (de peste 30 de ori) demonstrează importanța cunoașterii care vizează următoarele domenii: Dumnezeu (II Cor. 2.14; 10.5; Rom. 1.19, 21), Isus Cristos (Fil. 3.8; II Pet. 3.18), mântuirea (Lc. 1.77), adevărul (I Tim. 2.4; II Tim. 2.25; 3.7). Înțelepciunea și pricepera sunt un dar acordat de Domnul inimilor sincere, credincioșilor dispuși să meargă pe urmele Sale (Mt. 11.25-27; Ef. 1.17-18; Ier. 31. 33-34). Cunoștința nu poate fi separată de persoana Domnului Isus, Singurul Care ni-L poate face cunoscut pe Tatăl (Ioan 14.6-7). Dacă cineva vrea să facă voia Lui, va ajunge să cunoască ceea ce trebuie (Ioan 7.17), în timp ce omul natural nu poate să cunoască de la sine lucrurile lui Dumnezeu (I Cor. 2.14).

Adevărata cunoștință produce în noi roadele vieții; ea ne face liberi prin comunicarea adevărului (Ioan 8.32); ea ne dă viața veșnică, ea este însăși viața veșnică (Ioan 17.3); ea ne ajută să creștem din punct de vedere duhovnicesc (Col. 1.10); ea ne păzește de lene și sterilitate (II Pet. 1.8); ea stabilește între cei credincioși adevărata unitate (Ef. 4.13). Înțelepciunea noastră trebuie să crească tot mai mult, universul cunoașterii noastre trebuie să se lărgască zi de zi (Ef. 3.18-19; Fil. 1.9; Col. 1.9-10), și aceasta se poate face la nesfârșit, pentru că obiectul cunoașterii noastre este Însuși Domnul Isus Cristos (II Pet. 3.18). Dacă acum noi cunoaștem în parte, în curând vom cunoaște în chip desăvârșit, adică exact așa cum am fost cunoscuți noi înșine (I Cor. 13.12).

Știința și cunoașterea de Dumnezeu se află pe un plan total diferit de înțelepciunea pământească. De vreme ce acestea ne sunt acordate prin revelație, ele nu scot în evidență nici filozofia, nici speculațiile intelectuale. Pornind de la o cunoaștere pur omenească, Ecclesiastul ajunge să spună: „...unde este *multă înțelepciune, este și mult necaz, și cine știe multe are și multă durere.*” (Eccl. 1.18). Dumnezeu îi face pe înțelepți să se reculeagă și întoarce știința lor în nebunie (Is. 44.25; cf. I Cor. 1.20-21; 3.18-20). Dacă Babilonul a ajuns să se confrunte cu o judecată nespus de cumplită este din pricină că înțelepciunea

și știința lui l-au amăgît (Is. 47.10). Din nefericire, există și o *falsă știință*, o știință „*pe nedrept numită astfel*” (I Tim. 6.21), precum și învățători falși care „*au pus mâna pe cheia cunoștinței*” așa încât să-i împiedice pe cei simpli să cunoască adevărul (Ic. 11.52). Primii creștini au avut mult de luptat contra unui intelectualism religios numit *gnosticism* (de la *gnosis* = cunoștință) care, începând cu a doua jumătate a sec. I, s-a răspândit în toată lumea greco-romană. Învățătura gnosticilor nu era altceva decât o interpretare intelectualistă a universului, o speculație metafizică foarte complicată și abstractă care se cerea să fie cunoscută de către cel ce ar fi dorit să fie eliberat și mântuit. Simpla credință copilărească în revelația biblică era astfel înlocuită cu o adeziune intelectuală la o teorie omenească. Numeroase pasaje din Epistole ne avertizează cu privire la acest tip de speculații (I Cor. 3.18-21; Col. 2.8, 18; II Ioan 7-9, etc.). De altfel chiar și cunoașterea cea mai fidelă și mai profundă „*îngâmflă*”, în timp ce dragostea și transpunerea în practică a adevărilor învățate contribuie la zidirea omului nostru duhovnicesc (I Cor. 8.1-3). Dacă unii frați mai slabi încă nu au destulă lumină, nu trebuie ca pretinsa noastră cunoștință să devină pentru ei o piatră de poticnire (v. 7-11). Fiecare dintre noi trebuie să-și dea toate silințele pentru a uni cu credința... cunoștința (II Pet. 1.5-6). Și dacă Duhul Sfânt i-a dat cuiva un cuvânt special despre cunoștință (I Cor. 12.8), are datoria sfântă să-l pună la dispoziția întregii Biserici.

ȘUA, CHUA, SCHUA, SHUA, SUA = *bogăție*.

1. Un canaanit cu a cărui fiică s-a căsătorit Iuda, fiul lui Iacov. Ea a fost mama lui Er, Onan și Șela (Gen. 38.2, 12; I Cr. 2.3).

2. Descendentă a lui Așer și fiica lui Eber (I Cr. 7.32) (V. *Bat-Șua*).

ȘUAH, CHUAH, SCHUACH, SUA, SHUAKH = *depresiune*. Fiul lui Avraam și al Cheturei (Gen. 25.2). Tribul numit Șuah, care a descins din el, este fără îndoială cel ce locuia în apropierea țării Uț (Iov 2.11). Bildad, unul dintre cei 3 prieteni ai lui Iov, pare să fi fost originar din Șuah. Identif. plauz.: un ținut numit Șuah, în provincia asiriană Suhu, la V de Eufrat, în apropiere de gura de vărsare a cursurilor de apă Balikh și Khabur.

ȘUAL, CHUAL, SCHUAL, SHUAL. Un ținut de lângă Ofra (I Sam. 13.17), la N de Micmaș.

ȘUBAEL. (V. *Șebuel*).

ȘUFAM, CHUPHAM, SCHUPHAM, SHEPHUPHAM, ȘEFUFAM, ȘUFAMIȚI. Fiu sau descendent mai îndepărtat al lui Benjamin și fondatorul unui clan (Num. 26.39). Șufamit este o formă lingvistică derivată. Acest bărbat este numit Mupim în Gen. 46.21 și Șupim în I Cr. 7.12, 15. În vechiul alfabet ebr., literele *m*, *s*, *sh* semănau foarte mult. Probabil că Șefufan din I Cr. 8.5 este același personaj; în ac. pasaj, el pare să figureze ca descendent al lui Bela, deși nu ar fi exclus ca lista să se termine cu Ghera și Șefufan să fie pus în numărul beniaminilor. Șupim din I Cr. 7.12 este înregistrat cu fiii lui Benjamin, însă nu știm dacă este vorba despre un fiu, în sensul propriu al cuvântului, sau despre un descendent al lui Benjamin prin Bela și Iri (v. 7). În acest ultim caz, el s-ar fi născut după coborârea în Egipt a familiei lui Iacov, dar a fost menționat printre cei ce s-au dus acolo deoarece el a fondat un clan.

ȘUFAMIT, ȘUFAMIȚI. (V. *Șufam*).

ȘUHA, CHUHA, SCHUCHA, SHUKHA, SUHA = *depresiune*. Un bărbat din sem. lui Iuda (I Cr. 4.11).

ȘUHAM, CHUHAM, SUHAM, SHUKHAM, SHUHAM, ȘUȘAM. Fiul lui Dan și fondatorul unui clan (Num. 26.42). Figurează sub numele de Hușim în Gen. 46.23.

ȘUMATTI. Una dintre principalele familii care locuiau la Chiriat-Iearim (I Cr. 2.53).

ȘUNEM. (V. *Sunem*).

ȘUNI, CHUNI, SCHUNI, SHUNIT, ȘUNIT. Fiul lui Gad și fondatorul unui clan. (Gen. 46.16; Num. 26.15).

ȘUNIT. (V. *Șuni*).

ȘUPIM, CHUPIM, SCHUPIM, SHUPPIM, SUPIM.

1. Un beniamit (I Cr. 7.12, 15) (V. *Șufam*).

2. Un levit; ușier al Templului (I Cr. 26.16). Textul ebr. este alterat. Probabil că numele provine din versetul precedent, care se termină cu un cuvânt foarte asemănător cu Șupim.

ȘUR, CHUR, SCHUR, SHUR, SUR = *zid de apărare, fortificație*. O localitate din pustie, în S Palestinei, mai exact la S de Beer-Lachai-roi, și la E de Egipt (Gen. 16.7; 25.18). Șur,

cetate încă neidentificată, avea de-a face cu fortărețele de pe granița egipteană. Localitatea a împrumutat numele ei îndeosebi pustiei pe care israeliții au străbătut-o în 3 zile, imediat după trecerea Mării Roșii (Ex. 15.22). Uneori, această pustietate poartă numele Etam (Num. 33.8). De altfel, încă nu deținem dovezi despre existența unei cetăți cu numele de Șur.

ȘUȘAM. (V. *Šuham*).

ȘUTELA. (V. *Šutelah*).

ȘUTELAH, CHUTELAH, SCHUTELACH, SHUTHELAKH, SUTELAH, ȘUTELA.

1. Fiul lui Efraim și fondatorul unui clan (Num. 26.35-36; 1 Cr. 7.20).

2. Un alt descendent al lui Efraim, pe aceeași linie (7.21).

ȘUVOI, TORENT. (V. *Pârâu*).

T

TAANAC, TAANAK, THAANAC. Cetate canaanită, menționată în legătură cu campania declanșată de Thutmes III contra cetății Meghido. Iosua l-a învins pe regele Taanacului și l-a trecut prin ascuțișul săbiei (Ios. 12.21). Cetatea, care se găsea pe teritoriul lui Isahar, a fost atribuită lui Manase (Ios. 17.11; 1 Cr. 7.29), apoi acordată leviților din fam. lui Chehat (Ios. 21.25). Sem. lui Manase nu i-a izgonit pe canaanii din Taanac, însă în cele din urmă le-a impus un tribut (Jud. 1.28). Marea bătălie dintre Barac și Sisera s-a desfășurat în apropierea Taanacului (5.19). Pe vremea lui Solomon, era o cetate importantă (1 Împ. 4.12). Tell Ta'annak, situat pe amplasamentul vechii cetăți, se află în mijlocul unor coline joase, la marginea câmpiei Izreelului, la 8 km SE de anticul Meghido. Acest punct strategic, marcat prin vestigiile unei vechi fortărețe, a fost ocupat periodic de către egipteni și babilonieni. Săpăturile întreprinse la Taanac, în anii 1901-1904, de către niște arheologi germani și austrieci au permis descoperirea unei serii întregi de tablete cuneiforme datând din sec. XV î.Cr. și culegerea a numeroase informații privind sfârșitul Epocii bronzului (aprox. 1500-1200 î.Cr.).

TAANAT-SILO, THAANATH-SILO = *acces către Silo*. Cetate de la hotarele lui Efraim și Manase (Ios. 16.6). Identif. plauz.: Khirbet Ta'na, la 11 km S-SE de Sihem.

TABAOT, THABBAOTH = *inele*. Familie de netinieni (slujitori ai Templului) care s-au întors din robia babilonică sub conducerea lui Zorobabel (Ezra 2.43; Nem. 7.46).

TABAT, TABBATH. O localitate de lângă Abel-Mehola (Jud. 7.22). Identif. la Ras Abu Tabat.

TABĂRĂ, CAMPAMENT. Locul unde staționează provizoriu, în corturi, o armată sau un mare grup de oameni (Ex. 14.19; 1 Sam. 4.5; 17.4; 11 Împ. 7.7). Armata lui Israel trebuia să se supună unor prescripții rigide pentru ca o extremă curățenie să domnească în tabără (Dt. 23.9-14).



În Num. 1.47 - 2.34; 3.14-39 este descris aranjamentul taberei israeliților în timpul călătoriei lor prin pustie (cf. 10.11-28) (V. *Șitim*). Tabăra se prezenta sub un aspect absolut ordonat numai atunci când poporul se oprea pe o câmpie foarte întinsă și plată. (Pentru campamentele din timpul pibegiei israeliților prin pustie, v. *Pustie - traversarea ei*).

TABEEL¹, TAVEEL. Tatăl unui bărbat pe care Rețin al Damascului și Pecah al lui Israel, regi aliați, au vrut să-l pună pe tronul lui Iuda (Is. 7.6).

TABEEL², THABEEL, TAVEEL. Guvernator persan adjunct, aparent de origine siriană. Acesta, împreună cu alte oficialități, i s-a adresat cu o plângere lui Artaxerxe Mână-Lungă prin care i-a reclamat pe israeliți pentru că începuseră să repare zidurile Ierusalimului (Ezra 4.7).

TABEERA, TABHERA, TABERA, TAVEERA = *ardere, arzător*. Un loc unde copiii lui Israel au stârnit, prin murmurele și plângerile lor, mânia Domnului, Care i-a pedepsit trimițând foc la marginea taberei. Incendiul a fost stăvilit datorită mijlocirii lui Moise. S-ar părea că focul a izbucnit nu chiar în interiorul taberei, ci în imediata sa apropiere, la Chibrot-Hataava (Num. 11.1-3, 35; Dt. 9.22).

TABERA. (V. *Tabeera*).

TABERNACOL. (V. *Cort*).

TABHERA. (V. *Tabeera*).

TABITA, TABITHA. (V. *Dorca*).

TABLĂ, TABLETĂ, TĂBLIȚĂ. (În ebr.: *gillayon*). Utilizată pentru scris (Is. 8.1) (V. *Scris; Scriere*).

TABOR, THABOR.

1. Un munte aflat la hotarele lui Isahar și Zabulon (Ant. 5.1.22; prob. Jos. 19.22). Deși nu atât de înalt ca Hermonul, Taborul prezintă totuși o anumită însemnătate (Ier. 46.18; Ps. 89.12). Bărbații lui Isahar și Zabulon s-au adunat pe muntele Tabor înainte de a ataca oștile lui Sisera (Jud. 4.6, 12, 14). Acest munte calcaros, numit în prezent Djebel et-Tur, se ridică la 562 m altitudine, la NE de câmpia Izreelului, la 19 km N de muntele Ghilboa, la 9 km V-SV de țărmul sudic al Lacului Ghenezaret. Coasta nordică a Taborului este acoperită cu păduri de stejar și terebinți. Platforma acestui pisc are o formă eliptică. Potrivit unei tradiții datând din sec. II d.Cr., schimbarea la față (transfigurarea) a Mântuitorului ar fi avut loc pe Tabor, motiv pentru care s-ar fi edificat acolo niște clădiri cu caracter religios.

Argument contra acestei tradiții: pe vremea Domnului Isus a existat pe Tabor o cetate fortificată ale cărei ruine au fost scoase la iveală de către arheologi.

2. Cetate a lui Zabulon, acordată leviților din neamul lui Merari (I Cr. 6.77); poate că este vorba despre localitatea menționată în Jos. 19.22. Identif. plauz.: Khirbet Dabura, pe creasta care leagă muntele Tabor de colina pe care a fost clădit Nazaretul.

3. Stejarul sau terebintul din Tabor (I Sam. 10.3), aparent pe teritoriul lui Beniamin..

TABRIMON, THABRIMON, TAVRIMMON. Nume aram. care înseamnă: *Rimmon este bun*.

Fiul lui Hezion (Hezyion) și tatăl lui Ben-Hadad, împ. Siriei (I Împ. 15.18).

TACAN. (V. *Tahan*).

TACAȘ. (V. *Tahaș*).

TACHKEMONIT. (V. *Tahchemonit*).

TACHPANES. (V. *Tahpanes*).

TACMONIT. (V. *Tahchemonit*).

TACPENES. (V. *Tahpenes*).

TADEU, THADEU. Supranume al lui Iuda, nu Iscarioteanul, unul din cei 12 apostoli (Mt. 10.3) (V. *Iuda*, 1).

TADMOR, THADMOR. (Cf. cuv. ebr. *tamar* = palmier). O cetate din pustie (II Cr. 8.4), fortificată de către Solomon pentru a putea controla drumul caravanelor. Se mai numea și „*Tadmor în pustia țării*” (I Împ. 9.18), ceea ce indică întinderea considerabilă a împărăției lui Solomon (v. 19; 4.21, 24). S-a propus identificarea Tadmorului cu Tamar, în unghiul sud-estic al limitelor promise lui Israel de profetul Ezechiel (47.19; 48.28), prob. pe drumul care lega Hebronul de Elat (v. *Tamar*, 4). Totuși, opinia care prevalează este că Tadmorul de altădată ar fi fost celebra cetate Palmyra (Ant. 8.6.1), amplasată într-o oază de pe cuprinsul pustiei siriene, un important punct de trecere a caravanelor, la 250 km NE de Damasc și la 190 km de valea Eufratului. Numele său actual este Tadmur. O inscripție asiriană a lui Tiglat Pileser I (1110 î.Cr.) menționează „*cetatea Taadmar, care se află în țara lui Amurru*.” Romanii au supus Tadmorul și i-au acordat numele gr. de Palmyra. Pliniu cel Bătrân menționează localitatea aceasta. Niște ruine magnifice atestă splendoarea cetății de altădată la înfrumusețarea căreia se pare că împăratul Adrian a contribuit în sec. II d.Cr. Palmyra a devenit o colonie romană pe vremea lui Caracalla (211-217 d.Cr.). După ce a fost asasinat Odeinat, căpetenie semi-independentă a Palmyrei, Zenobia, soția sa rămasă văduvă a luptat cu dârzenie contra romanilor pentru a stabili o monarhie autonomă. Ea a obținut unele succese contra lui Gallion și Claudiu, dar a fost până la urmă învinsă de Aurelian, care a distrus orașul în anul 273. Palmyra nu a fost redescoperită decât în anul 1678 de către niște englezi care locuiau la Alep.

Ruinele sale încă au o înfățișare impozantă, mai ales lunga colonadă cu arcul ei de triumf, vestitul templu al lui Bel (Baal) și niște mari turnuri funerare. Unul dintre zeii cetății este numit pe o inscripție „*Cel al cărui nume este binecuvântat pentru eternitate.*” La Palmyra a existat o importantă colonie evreiască. În prezent, la Tadmur se află o stație de pompare a conductei petroliere Irak-Tripoli.

TAEREA. (V. *Tarea*).

TAFAT, TAFATH, TAPHATH, THAPHATH = *picătură*. Flica lui Solomon și soția fiului lui Abinadab (I Împ. 4.11).

TAHAN, TACAN, THAKHAN. Descendent al lui Efraim și fondator al unui clan (Num. 26.35; I Cr. 7.25).

TAHASCH. (V. *Tahaș*).

TAHAȘ, TACAȘ, TAHAS, TAHASCH, THAKHASH = *marșuin, delfin*. Fiul lui Nahor și al Reumei, concubina sa (Gen. 22.24).

TAHAT, THACHATH, THAKHATH.

1. Un loc unde au poposit israeliții în timpul călătoriei lor spre Canaan (Num. 33.26-27).

2. Levit din fam. lui Chehat, din casa lui Itehar, din neamul lui Core și al lui Ebiasaf (I Cr. 6.24, 37). Familiile lui Uriel și Tefania au descins din acest Tahat.

3. Un efraimit, fiul lui Bered, din fam. lui Șutelah (I Cr. 7.20).

4. Un fiu al lui Eleada și descendent al lui Tahat, al fiului lui Bered (I Cr. 7.20).

TAHCHEMONIT, TACHKEMONIT, TACMONIT, TAHKEMONIT, TAHKMONIT. Acest nume (II Sam. 23.8) este, desigur, o alterare a cuv. ebr. Hakmonit; copistul probabil a confundat litera *h* cu *t*. (V. *Hakmoni*).

TAHKEMONIT. (V. *Tahchemonit*).

TAHKMONIT. (V. *Tahchemonit*).

TAHPANES, TACHPANES, TAKHPANES, TAPANES. Cetate egipteană (Ez. 30.18). După asasinarea lui Ghedalia, niște evrei s-au refugiat la Tahpanes pentru a scăpa de represaliile babilonienilor (Ier. 43.7-9; 44.1; 46.14). Identif. plauz.: Tell Defenneh, în partea de E a Deltei Nilului (Daphne, în gr.) (V. *Jeremia*).

TAHPENES, TACPENES, THAKHPENES, TAPENES. Împărăteasa Egiptului, pe vremea lui Solomon (I Împ. 11.19-20).

TAHREA. (V. *Tarea*).

TAHTIM-HODȘI, THACHTHIM-HODSCHI. O regiune străbătută de oficialitățile lui David, cu prilejul recensământului făcut la porunca împăratului. Se învecina cu Galaadul, Dan-Iaanul și Sidonul (II Sam. 24.6). Acest nume nu mai apare în Biblie.

TAKHPANES. (V. *Tahpanes*).

TAINĂ, MISTER. Termen împrumutat din vocabularul religios al grecilor, pentru care desemna o doctrină specială și niște practici secrete. Numai cei inițiați participau la ritua-luri, la sărbătorile purificatoare sau cu caracter de orgie ale misterelor păgâne (Misterele Orfice, Misterele lui Eleusis, ale lui Cybellius, Isis și Osiris, Mithra, etc.).

În N.T., ac. cuv. exprimă o acțiune sau o dispensație a lui Dumnezeu, ținută ascunsă până în momentul stabilit de El (Rom. 16.25-26) sau până când Duhul Sfânt a pregătit omul ales spre a i se descoperi taina respectivă (Mc. 4.11). O *taină* care a fost revelată astfel nu trebuie să mai fie ținută ascunsă, ci dimpo-trivă transmisă și altora. De ex., „*taina care a fost ținută ascunsă timp de veacuri, dar a fost arătată acum ... și ... a fost adusă la cunoștința tuturor Neamurilor*” (Rom. 16.25-26); taina aceasta despre care Pavel a luat cunoștință, nu a fost arătată „*fiilor oamenilor în celelalte veacuri, în felul cum a fost descoperită acum sfinților apostoli și prooroci ai lui Cristos, prin Duhul.*” (Ef. 3.3-5, 9; Col. 1.26-27). Noi suntem acum niște *dispensatori*, adică nu numai niște *administratori*, ci niște *oameni care divulgă* tainele lui Dumnezeu (I Cor. 4.1). Însă o taină conține și un element supranatural care depășește capaci-tatea de înțelegere a omului, chiar dacă el a primit o revelație. Într-adevăr, noi nu cunoaș-tem decât în parte (I Cor. 13.12); vom avea nevoie de o veșnicie întreagă pentru a sonda lucrurile cele mai profunde ale lui Dumnezeu. Pavel este cel care, prin însăși vocația sa (Ef. 3.3-4, 8-9), folosește mai mult decât alții cuv. taină (în gr. de 22 de ori).

Iată care sunt principalele taine despre care vorbește Sf. Scriptură:

1. Tainele Împărăției cerurilor (Mt. 13.3-50; cf. v. 11).

2. Taina mântuirii prin Isus Cristos (Rom. 16.25-26), numită și taina evlaviei (I Tim. 3.16), taina credinței (v. 9), taina Evangheliei (Ef. 6.19-20).

3. Taina lui Dumnezeu, adică „*Cristos în voi, nădejdea slavei*” (Col. 1.26-27; 2.2-3; cf. I Cor. 2.7; cf. Ap. 10.7).

4. Taina Bisericii, Trupul lui Cristos, alcătuit din evrei și păgâni (Ef. 3.6); soția Mielului (5.28-32).

5. Taina răpirii Bisericii (I Cor. 15.51-52; I Tes. 4.14-17).

6. Taina celor 7 stele (Ap. 1.20) care conține revelațiile transmise prin ap. Ioan celor 7 Biserici din cartea Apocalipsei.

7. Taina împietririi unei părți din Israel în timpul epocii Bisericii (Rom. 11.25).

8. Taina fărădelegii (II Tes. 2.7), care va fi pe deplin dezvăluită prin apariția lui Anticrist.

9. Taina Babilonului, marea prostituată (Ap. 17.5-7), adică falsa religie demascată la sfârșitul vremurilor.

În Vulgata, cuv. gr. *mysterion* a fost tradus prin termenul latinesc *sacramentum*. De aici, Biserica Romano-catolică a extras cele 7 sacrame, care nu au legătură cu *tainele* N.T. Nici chiar botezul și Cina Domnului nu au fost numite sacrame de către Mântuitorul și apostolii Săi, căci ac. cuv. nu figurează în textul biblic.

TALANT. (V. *Greutăți și măsuri*, I; *Monedă*).

TALION. (Din lat. *talio* = la fel). Ac. cuv. nu apare în Biblie, dar el se referă la legea care cerea să fie tratat vinovatul în același fel cum procedase el cu victima lui (Ex. 21.23-25; Lv. 24.19-20; Dt. 19.21). O asemenea lege nu era menită să încurajeze spiritul de răzbunare, ci dimpotrivă să limiteze revanșa față de răul suferit de cineva (contrar cu ceea ce a făcut Lameh în Gen. 4.23). Legea talionului pleca de la principiul enunțat în V.T.: *Dacă i se acordă iertare celui rău, el nu va învăța căile dreptății*. Pe lângă aceasta, să nu uităm totuși că V.T. recomandă acordarea iertării, căci Dumnezeu este Cel ce ia apărarea omului, Cel ce aduce izbăvire și face răzbunare (Dt. 32.35; Pv. 20.22).

În N.T., Domnul Isus Cristos răstoarnă interpretarea fariseică a legii talionului, cerându-le oamenilor să iubească pe vrăjmașii lor (Mt. 5.38 și urm.). Pe de altă parte, ar trebui remarcat că în V.T. legea talionului este invocată în caz de ucidere din culpă (Ex. 21.24; Dt. 19.21) sau de vătămare corporală gravă

(Lv. 24.20). În *Predica de pe munte*, Domnul Isus citează niște cazuri de ofense mai puțin grave (Mt. 5.38-42). Deoarece Dumnezeu ne iubește pe noi, trebuie ca și noi să-i iubim pe semenii noștri. Ap. Pavel îi cere creștinului, în mod categoric, să nu se răzbune singur (Rom. 12.19), pentru că răzbunarea este o prerogativă divină. (V. *Etica biblică*).

TALITA CUMI, TALITHA KUM = *Fetișo, scoală-te, îți zic!* (Mc. 5.41, în aram.).

TALMAI, THALMAI = *cel ce are de-a face cu bulgării de pământ, plugar*.

1. Fiul lui Anac; probabil că a fondat o familie de anachimi (Num. 13.22). Caleb l-a izgonit din Hebron (Jos. 15.14; Jud. 1.10).

2. Rege al Gheșurului; Maaca, fiica sa, una dintre nevestele lui David, a fost mama lui Absalom (II Sam. 3.3; 13.37).

TALMON, THALMON. Un levit însărcinat cu paza porților; fondatorul unei familii (I Cr. 9.17). O parte dintre membrii acesteia l-au însoțit pe Zorobabel la întoarcerea din captivitatea babilonică (Ezra 2.42; Nem. 7.45) și au slujit ca ușieri ai noului templu (Nem. 11.19; 12.25).

TALMUD. (În ebr., *lamad* înseamnă a învăța; *talmud* semnifică: *învățătură, doctrină*). O vastă compilație de tradiții evreiești referitoare la V.T. și la toate aspectele vieții evreiești: civil, moral, filozofic, juridic, medical și religios. Talmudul datează de prin sec. IV î.Cr. Vom prezenta, în continuare, ceea ce este interesant de știut pentru noi cu privire la istoria Talmudului.

Sub pretextul păstrării Legii mozaice, baza religioasă și juridică a comunității evreiești, rabinii au înconjurat-o, după exilul babilonian, cu o exegeză subtilă, numită *Midrash* (interpretare). Interpretarea, uneori foarte originală și liberă a Legii mozaice, a dat naștere unor prescripții noi, unor reguli de conduită care trebuiau ținute în domeniile cultului și dreptului (*Halakhah*). Interpretarea unor fragmente istorice din Pentateuh a făcut loc unor povestiri și legende (*Haggada*). Totuși, din considerație pentru Legea lui Moise, aceste *midrash-uri* urmau să fie transmise din generație în generație doar pe cale orală, cu toate că, în cele din urmă, autoritatea lor avea să fie practic egală cu aceea a Legii mozaice.

Printre autorii reputați ai acestor tradiții midrașice, pot fi citați Hillel, Șamei (Schammai)

și Gamaliel, la picioarele căruia a învățat Saul din Tars (F.A. 22.3). Succesorii (*tannaim*) lor au fondat Școlile talmudice din Palestina, labne fiind cea mai celebră dintre acestea.

Abia la începutul sec. III d.Cr. Yehudă Hanasi, un rabin, a fixat în scris numeroasele tradiții pe care învățați evrei ca Akiba și R. Meier le notaseră, pe cont propriu, în niște culegeri clandestine. Această lucrare s-a numit *Mishna* (Învățătură). A fost scrisă în aram, cu cuv. gr. și lat. ebraizate. În scurt timp, *Mishna* avea să facă autoritate în școlile rabinice. (V. *Mishna*).

Mai târziu, când celebrele școli rabinice din Babilonia au început să cunoască o largă dezvoltare, alături de Școlile palestinene, profesorii de la aceste diferite academii (*amora'im*) au luat decizia de a scrie niște comentarii ale *Mishnei*, comentarii care s-au numit *Gemara* (studiu definitiv). Redactate în aram., aceste *Gemara* (pron.: Ghemara), cel din Palestina și cel din Babilon, au rămas neterminate.

Talmudul este alcătuit din *Mishna* și *Gemara*. În realitate, există două *Talmuduri*: un *Talmud* palestinian, numit *Talmudul de la Ierusalim*, care a fost terminat în sec. V, și un *Talmud* babilonian, numit *Talmud Babli*. Acesta din urmă, care se bucură de autoritate astăzi printre evrei, a fost definitivat abia în jurul anului 500 d.Cr.

Talmudul de la Ierusalim a fost imprimat, pentru prima oară, la Veneția, în anul 1523 (cf. unei trad. fr. a lui Moise Schwab, prima ed. 1871-1890, în 12 volume, apărută la Paris). *Talmudul* babilonian a fost tipărit tot la Veneția, pentru prima dată de către Daniel Bomberg, între anii 1520 și 1523 (cf. trad. germ. a lui Lazarus Goldschmidt, Berlin și Leipzig, 1899-1921, în 8 vol.; reed. în 1930-1936 în 12 vol. sub titlul *Der Babylonische Talmud*). H. L. Strack a publicat în 1912 (Leyde, un vol.), singurul manuscris complet al *Talmudului* babilonian, datat din 1343, care se află în prezent la biblioteca din Munich.

Dacă *Talmudurile* nu-i interesează direct pe creștini datorită faptului că ele nu sunt decât o imensă compilație de reguli și doctrine evreiești, dintre care o bună parte sunt străine V.T., ele prezintă un real interes din punct de vedere istoric pentru toți cei ce cunosc și iubesc Biblia. Prin intermediul lor, putem lua cunoștință despre multe obiceiuri seculare evreiești pe care le-am fi ignorat altfel; comentariile lor, care vizează toate domeniile științifice în decursul primelor 5 secole ale erei noastre, sunt de o valoare

inestimabilă pentru studiile de arheologie ca și pentru cele ale istoriei poporului evreu. Este extrem de regretabil că antisemitismul Evului Mediu a cenzurat, alterat sau suprimat un mare număr dintre pasaje care se referă la Isus. Dar, în ciuda acestor lacune, pentru istoricul creștin și exegetul serios, *Talmudul* prezintă o bază solidă în vederea interpretării, nu numai a V.T., dar chiar și a N.T. *Mishna* cuprinde tradiții care datează din sec. I î.Cr., și numeroase sunt pasaje care ne ajută să înțelegem mai bine vremea când a trăit Mântuitorul, precum și obiceiurile contemporanilor Săi (cf. de ex. prescripțiile pascale și Cina Domnului). De asemenea, multe alte pasaje, prin opoziția manifestată față de învățătura lui Cristos și strictețea lor legalistă, ne fac să înțelegem mai clar muștrările adresate de Isus fariseilor de pe vremea Lui, precum și distanța care separă iudaismul ortodox al tuturor veacurilor de Evanghelia lui Isus Cristos.

Să mai adăugăm că, dacă evreii preferă *Talmudul* babilonian pe care-l numesc *Talmudul* foarte scurt, creștinii, din contră, preferă *Talmudul* din Ierusalim, nu pentru că ar fi scris într-o ebraică mai puțin defectuoasă, ci din pricină că el conține mai puține legende sau absurdități decât primul.

André Lamorte

TAMAH, THAMAKH, TEMA. Fondatorul unei fam. de netinieni (slujitori ai Templului). O parte dintre aceștia s-au întors cu Zorobabel din robia babilonică (Ezra 2.53; Nem. 7.55).

TAMAR, THAMAR.

1. Soția lui Er, fiul lui Iuda. În timpul văduviei sale, și prin întreținerea de relații intime cu socrul ei, Tamar a devenit mama lui Pereț și Zerah, fiii lui Iuda (Gen. 38.6-30). A fost străbunica mai multor clanuri (Num. 26.20-21).

2. Fiica lui David și sora lui Absalom. Amnon, fratele ei vitreg, a abuzat de ea (II Sam. 13; I Cr. 3.9).

3. Fiica lui Absalom; acesta i-a acordat numele sorei sale (II Sam. 14.27) (Cf. I Împ. 15.2; II Cr. 11.20-22). Roboam s-a căsătorit cu ea (II Cr. 13.2; Ant. 8.10.1) (V. *Maaca*, 9).

4. Localitate care figurează în partea estică a graniței sudice a Palestinei, în formula ideală din Ez. 47.19; 48.28. Deci Tamar se afla pe țărmul sudic al Mării Moarte. Identif. pos.: satul Thamara (unde a existat o garnizoană romană), pe drumul care lega Hebronul de Elat.

TAMARISC, TAMARIȘCĂ, TAMARIX. În arabă: 'atl; în aram.: 'atla; termenul ebr. înrudit, 'echel, indică, cu siguranță, tamariscul (*Tamarix articulata*). Avraam a sădit un tamarisc la Beer-Șeba (Gen. 21.33). La Ghibea, Saul a stat sub un tamarisc (I Sam. 22.6). Oasele acestui rege și ale fiilor săi au fost îngropate sub un tamarisc, la labeș în Galaad (I Sam. 31.13). Tamariscul este un arbust, cu lemn de esență tare, cu ramuri lungi și subțiri, cu frunze mărunte și dese. În Palestina, cresc 9 specii de tamarisc, cel mai răspândit fiind *Tamaris pallasii*, a cărui înălțime variază între 3 și 6 m. Cel mai înalt, *Tamarix articulata*, atinge 4,5 - 9 m. *Tamarix manifera* (3 - 4,5 m) se întâlnește în regiunile numite odinioară Moab, Edom și în Peninsula Sinai. Înțepat de o coșenilă, tamariscul pune în libertate o gemă (rășină) comestibilă. (V. *Mană*).

TAMBURINĂ. (V. *Țimpan*).

TAMUZ, THAMMUZ. Divinitate babiloniană. Tradițiile orale care se refereau la Tamuz au fost consemnate în sumeriană. Această divinitate era adorată în Babilonia, Asiria, Fenicia, Palestina. Numele său a fost împrumutat de luna a 4-a a anului semitic. (V. *An*). Tamuz era considerat dumnezeul protector al culturilor agricole și turmelor de animale. Era reprezentat murind în vara fiecărui an și revenind la viață, când pământul se acoperea cu verdeață ca urmare a creșterii nivelului apelor.

Profetul Ezechiel a avut o vedenie referitor la evreii care practica cultul lui Tamuz: niște femei, șezând la poarta de miazănoapte a Templului deplângeau moartea acestui zeu (Ez. 8.14). Chiril din Alexandria și Hieronymus l-au asimilat pe Tamuz cu Adonis al fenicienilor și sirienilor. În iunie, când arșița soarelui face să se usuce vegetația, femeile plâneau dispariția lui Adonis și porneau în căutarea lui. Acest cult comporta ritualuri imorale. (V. *Zeități păgâne*, 2).

TANEHUMET. (V. *Tanhumet*).

TANHUMET, TANEHUMET, TANHUMETH, THANHUMETH = *consolare, mângâiere*. Un bărbat din Netofa (II Împ. 25.23; Ier. 40.8).

TANIS. (V. *Toan*).

TAPANES. (V. *Tahpanes*).

TAPENES. (V. *Tahpenes*).

TAPHATH. (V. *Tafat*).

TAPUA. (V. *Tapua*).

TAPUAH, TAPUA, TAPPUACH, THAPPUAKH = *măr*. Termenul mai poate fi tradus prin *gutui* sau prin *caisă*.

1. Cetate din câmpia lui Iuda (Ios. 15.34). Identif. plauz.: Beit-Nettif, altădată Beth-Letepha, alterație a lui Beth-el-Taphus.

2. Cetate efraimită amplasată la V de Sihem și în zona de frontieră a lui Efraim (Ios. 16.8; 17.7-8); identif. prob.: Sheik Abu Zarad, la cca 13 km S de Sihem.

3. Fiul lui Hebron (I Cr. 2.43).

TAPPUACH. (V. *Tapuah*).

TARA. (V. *Terah*).

TARACH. (V. *Tarah*).

TARAH, TARACH, THAKHATH, TERA, TERAH. Un loc unde au poposit israeliții în timpul pribegiei lor prin pustie (Num. 33.27-28).

TARALA. (V. *Tareala*).

TAREA, TAEREA, TAHREA, THAEREA. Descendent al regelui Saul prin Ionatan (I Cr. 8.35; 9.41).

TAREALA, TARALA, THAREALA = *clătinare, cel ce se clătină*. Cetate beniamită (Ios. 18.27).

TARGUM. Cuv. asirian care înseamnă *a vorbi*. În lit. ebr., se numește *targum* o vers. aram. a V.T. Excepție făcând cărțile Daniel, Ezra și Neemia, care au fost scrise aproape în întregime în aram., aceste versiuni ale V.T., parafrazate și însoțite de scurte explicații intercalate, se justifică prin nevoile cultului sinagogal. După întoarcerea din robia babilonică, evreii din Palestina vorbeau aramaica. De aceea a fost necesară transcrierea textului ebr. al Torei în aramaică și însoțirea lui de explicații care să-i ajute pe cititorii și ascultătorii care erau străini de geografia, istoria și unele obiceiuri evreiești ale timpurilor vechi. Pe de altă parte, transcrierea în aram. nu pune o problemă gravă, această limbă fiind tocmai cea vorbită de patriarhi înainte de intrarea lor în Canaan și care a fost

folosită ici-colo în Pentateuh (Gen. 31.47), în cărțile profetice (Ier. 10.11), în Ezra (4.7; 6.18; 7.12-26) și în Daniel (2.4b -7.28).

Diversele targumuri

Sunt cunoscute un număr de 11 targumuri:

1. Targumul lui Onkelos, probabil și cea mai veche transcriere a Pentateuhului. Este o versiune fidelă a textului Torei. Doar câteva pasaje poetice au fost parafrazate: Gen. 49; Num. 24; Dt. 32-33. Anumiți termeni tradiționali au fost traduși prin cuv. moderne (de ex., ismaelit a fost transformat în *arab*). Onkelos a existat realmente? Anumite indicii par să militeze în favoarea anonimatului, în special afirmațiile contradictorii ale Talmudului babilonian și Talmudului de la Ierusalim. După Schiller-Szinessy, Onkelos ar fi fost un personaj istoric al cărui nume ar fi suferit o deformare și care ar fi trăit la începutul sec. II d.Cr. Dar problema nu a fost soluționată satisfăcător.

Scrisă în aramaica palestiniană, această lucrare pare să fi fost redactată în Babilonia prin sec. IV. S-a bucurat de o mare autoritate printre evrei, dovadă fiind frecvența cu care este citată în Talmud. Publicată pentru prima dată la Bologne în 1482; o ediție critică a apărut la Berlin în 1884, datorită contribuției desfășurate de A. Berliner.

2. Targumul lui Jonathan Ben Uziel conține cărțile profetice și cele istorice. Probabil mai vechi decât cel al lui Onkelos, acesta este atribuit celui mai bun dintre cei 80 de discipoli ai lui Hillel (Talmud). Totuși autenticitatea sa este foarte îndoielnică. Însă faptul că Talmudul folosește Targumul lui Onkelos de câte ori citează Pentateuhul, ar putea sugera că Targumul lui Jonathan a fost redactat pe la mijlocul sec. IV în Babilonia. Acesta s-a bucurat de o mare autoritate. A fost imprimat în anul 1517 în Biblia Rabinatului.

3. Un targum samaritean al Pentateuhului, în dialect aramaic samaritean, cu unele cuvinte străine și căruia îi lipsesc câteva capitole (sec. VI).

4. Targumul pseudo-Ionatan, conținând Pentateuhul, comportă două recenzii: *Targumul yeruchalmi I* (Ierusalim I) (Pentateuhul complet), datând probabil de prin sec. VII și *Targumul yeruchalmi II* (Ierusalim II) sau *Targumul fragmentar*, foarte incomplet. Imprimat la Veneția în anul 1591.

5. Targumul lui Iosif Orbul (sau Chiorul), cuprinzând *Hagiografele* (Iov, Psalmii, Proverbele); prob. o remaniere a textului siriac *Pechitto* pentru Proverbe, o traducere din ebr.

pentru unii Psalmi și o parafrazăre a altora. A fost scris la o dată relativ recentă.

6. Targumul celor 5 suluri (Megilloth), alcătuit din următoarele cărți: Rut, Estera, Ecclesiastul, Cântarea Cântărilor și Plângerile lui Ieremia. Există numeroase copii diferite ale acestui targum. Ele nu prezintă mare valoare. Targumul cărții Estera conține multe legende. Datăre probabilă: sec. XII-XIV. A fost tipărit pentru prima dată în Biblia Rabinatului din anul 1517.

7. Targumul Cronicilor, descoperit abia în sec. XVII de către Beck, în biblioteca din Erfurt, unde se strecurase într-un manuscris. A fost tipărit în anul 1680. Editat de Wilkins, la Cambridge, în anul 1715.

8, 9 și 10. Trei targumuri ale cărții Estera.

11. Un targum al proorocilor, provenit din Ierusalim. Cunoscut numai dintr-o notă marginală a Manuscrisului nr. 154 al lui Kennicott.

Valoarea literaturii targumice

În ciuda foarte marelor libertăți de interpretare, targumurile prezintă un real interes, îndeosebi cele mai vechi, în ceea ce privește cunoașterea problemelor teologice evreiești din sec. I î.Cr. și până în sec. II d.Cr.: preexistența Torei, angeologie, judecata viitoare, învierea morților și chestiuni de ordin mesianic. Targumul lui Jonathan Ben Uziel, fără îndoială cel mai mesianic dintre toate, nu-l prezintă pe Mesia numai sub trăsăturile unui conducător militar victorios, ci și-l închipuie, de asemenea, sub înfățișarea omului durerii, care va trebui să treacă prin moarte, și ca precursor al fiului slăvit al lui David.

Bazate pe o tradiție orală care, potrivit propriilor afirmații, datează dintr-o perioadă cuprinsă între sec. II î.Cr. și sec. II d.Cr., oare pot juca targumurile vreun rol în ceea ce privește critica textului masoretic? Probabil că nu, de vreme ce targumurile sunt versiuni aramaice al căror text, deseori defectuos, nu se prezintă decât, în câteva cazuri, ca o transcriere în sensul clasic al termenului. În general, targumurile sunt niște parafraze, excepție făcând cea mai mare parte a Targumului lui Onkelos. Așadar, cu greu le-am putea considera drept niște mărturii valabile ale exactității textului ebr. al V.T. (V. *Versiuni*, 1, 3).

André Lamorte

TARPEL, THARPELA, TARPELIȚI. Popor pe care asirienii l-au învins și l-au deportat în cetățile samaritene. Identif. incertă. Potrivit

altei opinii, Tarpel ar fi titlul anumitor oficialități persane din Samaria (Ezra 4.9).

TARPELIȚI. (V. *Tarpel*).

TARS. Capitala Ciliciei, în Asia orientală, amplasată pe ambele maluri ale râului Cydnus, la 19 km de Mediterana. Prin anul 833 î.Cr., Salmanasar, împ. Asiriei, deja menționează Tarsul. În anul 64 î.Cr., orașul a devenit localitatea de reședință a guvernatorului roman al noii provincii Cilicia. Marcus Antonius a acordat Tarsului privilegiile unui oraș liber și l-a scutit de impozite. Școlile din Tars rivalizau cu cele din Atena și Alexandria. Patria apostolului Pavel (F.A. 21.39; 22.3), unde el a revenit după convertirea sa la creștinism (9.30; 11.25) (V. planșa-color de la finele volumului intitulată *Lanțul munților Taurus, la N de Tars*).

TARSIS, TARSHISH, TARȘIȘ. Cuv. fenician, derivat din akkadiană Semnif. prob.: *rafinărie*.

1. Popor care a descins din lavan (Gen. 10.40) și teritoriul ocupat de el. Profetul Iona (Iona 1.3) s-a îmbarcat la lafo pentru a ajunge la Tars, într-o direcție opusă lui Ninive, deci spre V (cf. Is. 66.19). Evreii importau din Tars: argint bătut în foițe și plăci (Ier. 10.9), fier, cositor și plumb (Ez. 27.12). Identif. plauz.: Tartesus, în S Spaniei, aproape de strâmtoarea Gibraltar (Herod. 4.152). Fenicienii, atrași de bogățiile minerale ale regiunii, au fondat la Tarsis o colonie feniciană. Inițial, „*corăbiile din Tarsis*” indicau vasele care făceau naveta între Tars și țările îndepărtate. Mai târziu, ac. expresie a fost folosită referitor la corăbiile cu cel mai mare tonaj, indiferent de destinația lor (Ps. 48.7; Is. 2.16; 23.1, 14; 60.9; Ez. 27.25). Iosafat a construit asemenea corăbii pentru a putea ajunge la Ofir, însă ele au eșuat la Ețion-Gheber (II Împ. 22.48). Expresia „*corăbiile din Tarsis*” a fost interpretată prin „*corăbiile care mergeau la Tarsis*” (II Cr. 9.21; cf. I Împ. 10.22) sau „*corăbii destinate să meargă la Tarsis*” (II Cr. 20.36). S-ar putea, totuși, ca la origine cuv. Tarsis, aplicat flotei navale, să fi însemnat „*corăbiile rafinăriilor*”, numele vaselor de un anumit tip care au asigurat, la un moment dat, legătura între minele și rafinăriile din Sardinia și Fenicia. Mai târziu, corăbiile respective au stabilit și menținut legătura cu rafinăriile din S Spaniei. O inscripție feniciană din sec. IX î.Cr., descoperită la Nora, în Sardinia, vorbește despre un *tarsis* (sau rafinărie) pe această insulă. (V. *Solomon*, 3).

2. Beniamit, fiul lui Bilhan (I Cr. 7.10).

3. Unul dintre cei 7 domnitori ai Persiei (Est. 1.14).

TARȘIȘ. (V. *Tarsis*).

TARTAC, TARTAQ, THARTHAK. Idol pe care oamenii din Ava l-au ridicat în Samaria (II Împ. 17.31).

TARTAN, THARTHAN. Titlu al comandantului suprem al armatei asiriene (II Împ. 18.17; Is. 20.1). Arheologia a demonstrat că nu era vorba despre un nume propriu.

TATĂ

1. Ascendent imediat al unei persoane (Gen. 42.13); termenul mai este folosit pentru bunicul (28.13), precum și pentru o rudă mai îndepărtată (17.4) (V. *Părinți*).

2. Persoana care a exercitat, prima, o oarecare meserie sau s-a aflat în fruntea unui grup social (Gen. 4.20). Strămoș, conducător sau unul dintre conducătorii unui oraș (I Cr. 2.51; 4.14, 18).

3. Cel ce manifestă față de altcineva o atitudine părintească și înțeleaptă (Gen. 45.8; Jud. 17.10; 18.19). Titlu care exprimă respectul, onoarea. Îi era decernat bărbatului care avea dreptul de a învăța pe alții, mai ales când era vorba despre un bătrân (I Sam. 10.12; II Împ. 2.12), consilierilor unui rege sau primului-ministru (Gen. 45.8).

4. Dumnezeu, văzut în calitate de Creator al neamului omenesc (Mal. 2.10; Ant. 4.8.24; cf. F.A. 17.28), sau ca Acela Care îi naște și îi păzește cu dragoste părintească pe cei ce devin, prin nașterea din nou, copiii Săi spirituali (Rom. 8.15; Gal. 4.6), precum și Cel ce are cu Isus o legătură tainică și inexprimabilă de paternitate divină (Mt. 11.26; Lc. 22.42) (V. *Dumnezeu - Numele Lui*, 6; *Orațiune duminicală*).

TATĂL NOSTRU (rugăciunea) (V. *Orațiune duminicală*).

TATENAI. (V. *Tatnai*).

TATNAI, TATENAI, THATHNAI. Guvernator persan al unui teritoriu de pe malul vestic al Eufratului. El s-a opus reconstruirii Templului din Ierusalim (Ezra 5.3; 6.6).

TATUA, TATUAJ. Semn sau desen care rămâne pe corp, după tatuare, obținut cu

ajutorul unor împunsături cu materii colorante, la nivelul dermei. În Lv. 19.28, este interzisă categoric o asemenea practică asociată unor ritualuri păgâne.

TAUR. (V. *Bou*).

TAVEEL. (V. *Tabeel*¹; *Tabeel*²).

TAVEERA. (V. *Tabeera*).

TAVRIMMON. (V. *Tabrimon*).

TĂBĂCAR. Probabil că israeliții au învățat meșteșugul tăbăcirii pieilor (și vopsitul acestora) în timpul șederii lor în Egipt. Picturile de la Teba înfățișează tăbăcari egipteni îndeplinind diferite operațiuni în cadrul profesiei lor. La ieșirea lor din Egipt, copiii lui Israel au luat cu ei piei de berbec și de vițel-de-mare (Ex. 25.5).

Pielele mamiferelor putrezesc foarte repede; de aceea, spre a fi utilizabile, trebuie să fie tăbăcite. Pentru a le acorda suplețe, tăbăcarii antici procedau mai întâi la înmuierea lor. După aceea, le întindeau pe o capră (șevalet) și înlăturau grăsimea cu ajutorul unui cuțit sau a unei raclete. Ei terminau procesul de curățire a pieilor prin introducerea lor într-o baie de urină și înlăturau părul prin răzuire sau pilire. După o nouă spălare, pieile erau argăsite (macerate), adică puse la murat într-o groapă între două straturi de argăseală (scoarță de stejar pulverizată), de piatră acră sau alaun (sulfat de potasiu și de aluminiu provenit din Marea Moartă sau din Egipt). De asemenea, puteau fi impregnate cu ulei de pește pentru a deveni la fel de suple ca pielea de capră sălbatică. În sfârșit, urma baterea pieilor cu niște bastoane speciale.

Din cauza mirosurilor urâte pe care le răspândeau tăbăcăriile, meșteșugarii respectivi lucrau cel mai adesea în afara orașelor, în apropierea apelor curgătoare sau la marginea mării. Simon tăbăcarul locuia la Iaf, lângă mare. Cum meseria sa era tratată cu dispreț și considerată mai mult sau mai puțin necurată de către evrei (datorită contactului inevitabil cu dobitoacele moarte), Petru a trebuit să-și reprime reticențele, mergând să locuiască la Simon tăbăcarul (F.A. 10).

Tăbăcarii confecționau haine de piele (Lv. 13.48; Num. 31.20), sandale, brâie (II Împ. 1.8; Mt. 3.4), burdufuri din piele de oaie sau de capră. De asemenea, mai făceau căști, praștii,

scuturi, tolbe pentru săgeți, învelitori pentru scaune și divanuri, ornamente pentru carele oficiale, fâșii pentru îmbălsămarea mumiilor (în Egipt) și motive decorative pentru instrumentele muzicale. (V. *Piele*).

TĂCIUNE

1. Boală care atinge cerealele, îndeosebi grâul, fiind provocată de o ciupercă parazită aparținând ordinului *Nematoda* (anghila grâului sau *Tylenchus tritici*). Cei mai mulți traducători au redat prin *tăciune* cuv. ebr. *yeraqon* (I Împ. 8.37; Am. 4.9), însă în unele versiuni apare *rugină* (v. ac. cuv.).

2. Sub denumirea de *mălură*, *neghină*, *tăciune* sunt cunoscute niște plante ce aparțin unor familii diferite. Mai răspândite sunt: a) neghina grâului (*Agrostemma Githago*), din familia *cariofilacee*. Boabele sale sunt otrăvitoare. Fiind măcinate împreună cu boabele de grâu, există riscul obținerii unei făini toxice. b) Speciile din genul *Nigella*, din fam. *ranunculacee*. Mai importantă este cernușca, *Nigella sativa*. Despre această plantă cultivată pare să fie vorba în Is. 28.25, 27 (cf. Septuaginta, Vulgata, Textele masoretice). Boabele de cernușcă, aromatice, serveau drept condiment în alimentația orientalilor. În popor, i se spune *chimen negru*, *negrilică*, etc. c) Cuv. ebr. *qetsall* (Is. 28.25) a fost redat de către unii traducători prin *mărar* (anet). Într-o asemenea eventualitate, ar fi vorba despre mărarul dulce (anason), o plantă din familia *umbelifere*.

TĂGĂDUL. (V. *Renega*).

TĂIERE ÎMPREJUR, CIRCUMCIZIE. Ritual inițial care permitea intrarea în posesia privilegiilor familiei lui Dumnezeu, reprezentată prin Avraam și descendenții lui pe linia lui Isaac. Semn al legământului făcut cu Dumnezeu (Gen. 17.1-11, 21). Dumnezeu a instituit circumcizia, ritual religios al poporului Său, și i-a prescris-o lui Avraam, care a trebuit să fie el însuși tăiat împrejur; de asemenea, toți copiii și sclavii săi de parte bărbătească, născuți în casa lui sau cumpărați cu preț de argint. Circumcizia consta în tăierea de jur-împrejur a prepuțului unui băiețel, lucru pe care îl făcea capul familiei sau un alt israelit, iar uneori însăși mama copilului (Ex. 4.25; I Mac. 1.60). Acesta trebuia să fie circumcis când împlinea 8 zile, însă pentru bărbații născuți înainte de instituirea acestui ritual, tăierea împrejur a avut loc la vârste diferite: de ex. Avraam pe

când avea 99 de ani, iar Ismael 13 ani (Gen. 17.11, 27). Israelii s-au supus acestei porunci în timpul cât le-au fost robi egiptenilor, dar au neglijat-o în cursul celor 40 de ani de pribegie prin pustie. Înainte de a intra în Canaan, Iosua a făcut cuțite de silex și i-a tăiat împrejur pe copiii lui Israel (Ios. 5.2-9). La acea dată, metalele fuseseră descoperite, dar religiile având un caracter conservator, vechile dispoziții tind să subziste, chiar atunci când nu mai sunt necesare; deci au fost folosite cuțite de silex, și nu de metal, la sute de ani după ce piatra putea fi abandonată (cf. Ex. 4.25). Străinii doritori să aparțină adunării lui Israel trebuiau să se supună circumciziei, indiferent care ar fi fost vârsta lor (Gen. 34.14-17, 22; Ex. 12.48). Cu puțin timp înainte de începutul erei creștine, edomiții și iturienii învinși de israeliți au fost siliți să se alăture în acest fel națiunii evreiești (Ant. 13.9.1; 11.3).

În afară de evrei, mai practicau circumcizia și alte popoare, în special egiptenii (*con. Apion*, 2.14; Herod. 2.104). Aceștia practicau acest ritual deja cu 3 000 de ani î.Cr. Însă filistenii, fenicienii, moabiții, amoniții, sirienii, asirienii, babilonienii și diferite alte popoare cu care evreii au avut unele contacte nu erau obligați să se circumcidă. De aceea, termenul insultător de netăiat împrejur avea aproape aceeași semnificație (cel puțin practic, dacă nu etimologic) cu acela de păgân (Gen. 34.14; Jud. 14.3; 15.18; 1 Sam. 17.26, 36; 31.4; II Sam. 1.20; I Cr. 10.4; Ez. 28.10; 31.18; 32.19-32). Circumcizia a fost considerată un act de purificare sub aspect religios (Herod. 2.37). În sensul ei cel mai larg este semnul mortificării dorințelor carnale (al *dezbrăcării de trupul poftelor firii noastre pământești*, Cornilescu; al *dezbrăcării de trupul firii păcătoase*, GBV. N. Ed.). Pentru un israelit, a-și tăia împrejur inima echivala cu a accepta să-i fie regenerată, astfel încât el să nu se mai încăpățâneze a persista în rău (Dt. 10.16), ci să vrea și să poată să-L iubească pe Dumnezeu cu toată inima și cu tot sufletul său (30.6).

Musulmanii și evreii se supun circumciziei. (Pentru o comparație între tăierea împrejur și botez, v. art. *Botez*).

TĂIETOR ÎN PIATRĂ. (V. *Cioplitor în piatră*).

TĂIETURĂ ÎN PIELE. (V. *Incizie*).

TĂMÂIE. Un suc lăptos, o rășină parfumată provenită de la un anumit copac (Ecl. 50.8;

Cânt. 3.6); ea este albă, după cum o indică însuși numele ei în ebr.: *lebbonah*. Tămâia intra în compoziția parfumului sacru care se ardea înaintea Domnului (Ex. 30.34-36; Lv. 16.12-13) (V. *Tămâie mirositoare*). I se adăuga tămâie untdelemnului turnat peste darul de mâncare făcut din floarea făinii (Lv. 2.1-2, 15-16), însă folosirea tămâiei era interzisă în cazul jertfei de ispășire (Lv. 5.11) sau al darului de gelozie (Num. 5.15). Tămâie curată se turna și peste cele 12 pâini care erau puse înaintea Domnului (Lv. 24.7; cf. I Cr. 9.29; Nem. 13.5). Dromaderile din Madian, Efa și Seba aduceau în Palestina tămâie din Arabia (Is. 60.6; Ier. 6.20). *Dealul de tămâie* despre care se vorbește în Cânt. 4.6 era probabil un loc retras într-una din grădinile regale, înconjurat de copacii a căror scoarță pune în libertate această rășină parfumată (Ecl. 2.5; cf. Ant. 8.6.6; 9.1-2). Tămâia din vremurile străvechi, *olibanul* comercializat de către europeni, se obține din scoarța unui arbore, care crește în India, numit *Boswellia Floribunda*, aparținând familiei *burseraceae* sau a multor altor specii răspândite în India, pe Coasta Somaliei și în S. Arabiei. Tămâia este un suc lăptos care se prezintă sub formă de *lacrimi* de cca 2 cm. După solidificare, această gumă-rășină răspândește, prin ardere, un parfum foarte delicat. Tămâia de calitate inferioară are culoare roșiatică și se obține primăvara; cea de calitate superioară este albă și se recoltează mai târziu.

TĂMÂIE MIROSITOARE. În cultul mozaic, erau necesare un parfum sacru și un untdelemn sfânt pentru ungere. În acest scop, erau folosite din belșug substanțe aromatice (Ex. 25.6; 35.8, 28; 37.29). Acest parfum - tămâia mirositoare - era un amalgam alcătuit din stacte (sau opobalsamum), onice mirositoare, halvan (galbanum), tămâie curată, toate acestea fiind amestecate în părți egale și pisate cu sare. Utilizarea acestui parfum în alt scop decât pentru cultul Domnului era interzisă (Ex. 30.34-38; Lv. 10.1-7). Altarul tămâierii era lucrat din lemn de salcâm acoperit cu aur curat și aparținea sanctuarului (I Împ. 6.22), fiind amplasat în Locul sfânt, în fața perdelei care despărțea Sfânta de Sfânta Sfintelor. În fiecare dimineață, în timp ce pregătea candelile, marele preot ardea tămâie pe acest altar (Ex. 30.1-9; Lc. 1.8-10) (V. *Altar*). O dată pe an, în importanta zi a Ispășirii, marele preot ardea tămâie de cealaltă parte a perdelei, în Locul preasfânt, într-o cădelniță cu cărbuni aprinși. Un nor de

miresme învăluia atunci capacul ispășirii (Lv. 16.12-13). Cu prilejul dedicării altarului, fiecare căpetenie a donat o cupă de aur plină cu tămâie (Num. 7.14, 20 și urm.). Atât de multe animale erau sacrificate în curtea Cortului și apoi a Templului, încât mirosul sângelui lor umplea atmosfera înconjurătoare; însă tămâia care se ardea contribuia, cu siguranță, la asanarea aerului. Pe de altă parte, acest parfum avea și o valoare simbolică: fiind folosită în cadrul ceremonialului de ispășire (Num. 16.46-47), tămâia mirositoare reprezenta mijlocirea marelui preot titular iar din punct de vedere profetic îl prefigura pe Cristos, marele nostru Mijlocitor (Rom. 8.34; Evr. 9.24). Psalmistul dorește ca rugăciunea lui să se înalțe spre Domnul ca tămâia și ca jertfa de seară (Ps. 141.2).

Norodul se ruga afară, în timp ce Zaharia ardea tămâie în Templu (Lc. 1.10). Într-o vedenie pe care o are Ioan în Apocalipsa, un înger tămăiază pe altarul de aur de unde se înalță fumul împreună cu rugăciunile sfinților (Ap. 8.3-5). Adepții cultelor idolatre ardeau tămâie în cinstea dumnezeilor lor la fel ca cei ce-l adorau pe adevăratul Dumnezeu (II Cr. 34.25; Ier. 48.35). Se pare că stâlpii (stelele sau monumentele) consacrați soarelui (Lv. 26.30; II Cr. 14.4; 34.4, 7; Is. 17.8; 27.9; Ez. 6.4, 6) erau niște altare de piatră pe care se ardea tămâie. (V. *Tămâie*).

TĂRĂTOARE. (V. *Reptilă*).

TEAMĂ, FRICĂ. (În ebr.: *yir'ah* = respect; *pa'had* = teamă, frică; *phobos* = frică, spaimă, teroare, cuv. care apare de 47 de ori în N.T.).

1. Teamă, care este o consecință a păcatului, exprimă angoasa pe care o resimte un om confruntat cu un pericol real sau imaginar (Gen. 3.10; Num. 14.9; Pv. 28.1). Ea se poate traduce prin delir sau orbire (Dt. 28.28). Omul trăiește în permanență pe acest pământ sub imperiul fricii, pentru că viața sa, bunurile sale sau mediul său îi sunt amenințate. De asemenea, el se teme de moarte, de demoni sau de puterile nevăzute (Mt. 10.28; Lc. 12.5; Ef. 6.12; Evr. 2.15).

2. Teamă de Dumnezeu este respectul pe care îl are omul față de Dumnezeu (Iov 28.28; Ps. 111.10; Pv. 1.7; 9.10). În V.T., această atitudine este fundamentală. Teamă aceasta este inspirată de Dumnezeu însuși, pentru ca omul să asculte de poruncile Sale și să urască răul. Dumnezeu îi binecuvintează pe cei ce se tem de El (Ps. 34.11; Ier. 2.19). În Gen. 31.42, 53,

Dumnezeu este numit *Teroarea lui Isaac*, pentru că Isaac se temea de El și îl adora. Când evreii au intrat în Țara făgăduinței, Dumnezeu a trimis groaza Lui înaintea lor, distrugându-i pe canaaniti sau impresionându-i așa încât să-i silească să dea dosul din fața oștilor israelite (Ex. 23.27-28).

În N.T. (în special în Evangheliile sinoptice și Faptele Apostolilor), teama se aplică ucenicilor și primilor creștini care umblau „în frică de Dumnezeu.” (F.A. 10.2). Frica de Domnul stimulează sfințirea și dragostea frățască (II Cor. 7.1; Ef. 5.21). Necredincioșii sunt atrași de Dumnezeu prin teama de judecata divină (cf. Evr. 10.27 și Ap. 21.8). Ascultând cuvintele lui Pavel despre neprihănire, înfrânare și judecată, guvernatorul Felix a fost cuprins de frică (F.A. 24.25). Duhul Sfânt folosește deseori teama ca un mijloc pentru a-i determina pe oameni să se întoarcă la Dumnezeu (F.A. 16.29 și urm.).

În religia evreiască, persoanele *temătoare de Dumnezeu* erau neevrei care frecventau sinagoga, fără să se supună tuturor obiceiurilor iudaice (cf. F.A. 10.2 și Fil. 2.12) (V. *Temător de Dumnezeu*).

3. Teamă de aproapele este esențială pentru menținerea respectului individual și a spiritului de slujire (Ef. 5.21). Căpeteniile și autoritățile trebuie privite cu teamă respectuoasă (II Cor. 7.15; I Pet. 2.18). Dragostea pentru sufletele neîntoarse la Dumnezeu se traduce prin teama ca ele să nu se piardă (I Cor. 2.3; II Cor. 11.3; Col. 2.1).

Omul modern a pierdut temerea de Dumnezeu. El nu mai lasă loc unui Dumnezeu transcendent și are frică de neant. El trebuie să învețe temerea de Dumnezeu și dragostea pentru El (Dt. 10.12, 20; Mt. 10.28; Rom. 11.20-21). În N.T., poruncile Domnului trebuie să fie păzite de bunăvoie, cu bucurie și cu teama unui copil față de tatăl său (Ioan 14.15). Frica de Dumnezeu trebuie să fie sprijinul și nădejdea credinciosului (cf. Iov 4.6). Cu cât crește dragostea noastră pentru Dumnezeu, cu atât se micșorează teama noastră servilă față de El, pentru că „*dragostea desăvârșită izgoneste frica*” (I Ioan 4.18).

TEASC. (V. *Vin*).

TEATRU. La greci, un asemenea edificiu, construit pe o colină, era prevăzut cu niște trepte înalte (gradene) în semicerc, sprijinite, de regulă, pe creasta dealului. În partea de jos a hemiciclului, se afla orchestra, spațiu

prevăzut cu un planșeu unde evolua corul. Scena se găsea pe o platformă, în fața gradinelor. Jocurile, reprezentațiile dramatice sau comice, discursurile adresate poporului se desfășurau în aer liber, în incinta teatrului. Cel din Efes avea o capacitate de 24 500 de locuri (F.A. 19.29-40; cf. 12.21) (V. *Efes*). Romanii dispuneau, pe lângă teatrele acoperite, de imense circuri unde aveau loc cursele de cai și care, precum și de amfiteatre unde poporul asista la luptele de gladiatori.

Cu prilejul prigoanelor dezlănțuite contra lor, creștinii au fost martirizați pe arenele teatrelor. Amfiteatrul *Colosseum* din Roma antică putea adăposti 80 000 de spectatori. (V. I Cor. 9.24-27; II Tim. 4.7).

TEBA. (V. *No*).

TEBAH¹, THEBACH, TEBAKH, TEVAH, THIBHATH = *masacru*. Fiul lui Nahor și al concubinei sale Reuma (Gen. 22.24), precum și tribul al cărui strămoș a fost. Septuaginta și Siriaca veche asimilează acest nume cu Betah (II Sam. 8.8) și cu Tibhath sau Tibehat (I Cr. 18.8), care vizează un oraș sirian.

TEBAH². (V. *Betah*).

TEBAKH. (V. *Tebah*¹).

TEBALIA, TEBALYAHU, TEVALIA, THEVALYAHU = *Domnul a cufundat*, adică a purificat din punct de vedere ritual. Levit din fam. lui Merari; al 3-lea fiu al lui Hosa (I Cr. 26.11).

TEBALYAHU. (V. *Tebalia*).

TEBES. (V. *Tebet*).

TEBET. A 10-a lună a calendarului semitic. (V. *An*).

TEBET, TEBES, TEBETS, TEVETH. Cetate amplasată în apropiere de Sihem. Abimelec a fost omorât la Tebet pe când căuta să acapareze turnul cetății (Jud. 9.50-55; II Sam. 11.21). Identif.: întinsul sat Tubăs, așezat la 16 km NE de Sihem, pe drumul către Bet-Sean.

TECHEL. (V. *Mene*).

TECHINA, TEHINA, THEKHINNA = *milos-tivire, implorare*. Un bărbat din sem. lui Iuda; descendent al lui Chelub și strămoș al locuitorilor din Nahaș (I Cr. 4.12).

TECOA, THEKOA, TEQOA. Cetate a lui Iuda (I Cr. 2.24; 4.5), în pustie, nu departe de En-Ghedi (II Cr. 20.20; cf. v. 2, 16). Roboam a fortificat-o (II Cr. 20.20). Patria profetului Amos (Am. 1.1). Pe vremea lui Neemia, sărăcimea acestei cetăți a ajutat la repararea zidurilor Ierusalimului, în timp ce oficialitățile s-au arătat indiferente (Nem. 3.5, 27). Numele Tecoa a subzistat în acela de Taku'a, un sat așezat pe un deal, la cca 9 km S de Betleem.

TECOIT, THEKOIT, DIN TECOA. Persoană originară din Tecoa sau locuitor al acestei cetăți (I Cr. 27.9; Nem. 3.5).

TEGLATH-PHALASSAR. (V. *Tiglat-Pileser*).

TEHINA. (V. *Techina*).

TEL, TELL. În cele 5 pasaje biblice unde apare *tel*, (tell), care este echivalentul cuv. ebr. *tel*, este vorba despre *tellul* unei localități în sensul arheologic al cuvântului, de fiecare dată în contextul unei judecări divine survenite asupra așezării respective (Dt. 13.16; Ios. 8.28, etc.).

Arheologii folosesc cuv. *tell* pentru a indica toate colinele artificiale, alcătuite din straturi de ruine succesive și suprapuse, ale vechilor așezări omenești edificare pe acele locuri. Prin efectuarea unei secțiuni transversale într-un *tell*, sunt puse în evidență aceste ruine. În principiu, fiecare ruină succesivă a unei așezări este numită strat sau stratificare (v. *Arheologie: metode de lucru*, etc.). Explorarea *tell*-urilor de către arheologi este o sursă de cea mai mare valoare în ceea ce privește descoperirea și înțelegerea istoriei civilizațiilor antice.

Cuv. *tell* este deseori alipit unui alt nume, de ex. Tell Beisan (Bet-Sean). În Biblie, apar câteva localități în al căror nume *Tel* sau *Tell* este prima silabă, ceea ce înseamnă colină sau *tell*, însă este vorba despre niște dealuri încă locuite (Ez. 3.15; Ezra 2.59) (V. *Tel-Abib*; *Tel-Harșa*).

TELA. (V. *Telah*).

TEL-ABIB. (V. *Tel-Aviv*).

TELAH, TELA, THELAKH = *fractură*. Descendent al lui Efraim, prob. prin Beria (I Cr. 7.25).

TELAİM, TELEM, THELAİM = *mielușei*. Locul unde și-a adunat Saul oștile pentru a-i

ataka pe amaleciți (I Sam. 15.4). Probabil că este vorba despre cetatea Telem din Ios. 15.24.

TELASAR, THELASSAR. Semnif. prob.: *colina lui Assur*. Loc ocupat de către copiii lui Eden (II Împ. 19.12; Is. 37.12). Identif. plauz.: una dintre cetățile lui Bit-Adini, o mică împărăție de pe Eufratul de Sus.

TEL-AVIV, TEL-ABIB, THEL-ABIB = *colina spicelor*. O localitate din Babilonia, în apropierea fluviului Kebar, unde au locuit o parte din evreii strămutați din Palestina (Ez. 3.15).

TEL EL-AMARNA. (V. *Tell-el-Amarna*).

TELEM, THELEM.

1. Cetate din extremitatea sudică a teritoriului atribuit sem. lui Iuda (Ios. 15.24) (V. *Telaim*).

2. Ușier al Templului, convins de Ezra să repudieze străina pe care și-o luase de nevastă (Ezra 10.24).

TEL-HARSCHA. (V. *Tel-Harșa*).

TEL-HARȘA, TEL-HARSCHA, THEL-HARSHA. Nume ebr. și asirian care înseamnă *colina vrăjitorilor*. Localitate babiloniană. Niște oameni din Tel-Harșa, pretinzând a avea o origine evreiască, i s-au alăturat lui Zorobabel la întoarcerea sa în Ierusalim (Ezra 2.59; Nem. 7.61).

TELL. (V. *Tel*).

TELL-EL-AMARNA. Amenophis IV (Akhenaton), care a domnit, după toate probabilitățile, între anii 1387 și 1366 î.Cr., a construit o nouă capitală pe care a numit-o Akhetaton. Acest oraș fusese amplasat pe malul răsăritean al Nilului, în aval de Teba. Numele modern al localității este Tell-el-Amarna. Acolo au fost descoperite, în anul 1887, peste 350 de tablete de argilă, conținând niște inscripții în akkad., limba internațională a sec. XV și XIV î.Cr. Acestea reprezintă extrase din corespondența domnitorilor Siriei și Palestinei cu suzeranii lor: Amenophis III și IV. Tăblițele respective aruncă o vie lumină asupra Palestinei de pe atunci. Vasalii faraonului l-au rugat în special să le acorde ajutor pentru respingerea triburilor invadatoare de *Habiru*. Potrivit cronologiei textului masoretic, perioada în discuție ar corespunde epocii în cursul căreia a avut loc cucerirea Canaanului sub conducerea lui Iosua. (V. *Egipt*, II, 3, e; Ex. 2).

TEL-MELAKH. (V. *Tel-Melah*).

TEL-MELA, TEL-MELAH, TELL MELACH, THEL-MELAKH = *colina sării*. Localitate babiloniană. Unii locuitori ai săi, pretinzând că erau de origine evreiască, i s-au alăturat lui Zorobabel cu prilejul întoarcerii sale la Ierusalim (Ezra 2.59; Nem. 7.61).

TEMA¹, TEMAH. (V. *Tamah*).

TEMA², THEMA. Un trib ismaelit, teritoriul ocupat de el (Gen. 25.15; Is. 21.14), caravanele sale (Iov 6.19). Tema corespunde localității Teima din Arabia, la jumătatea drumului dintre Damasc și Mecca și la egală depărtare de Babilonia și Egipt. (V. *Belșafar*).

TEMAN, THEMAN. Trib care a descins din Esau, precum și teritoriul pe care îl ocupa în Edom (Gen. 36.11, 15, 34; Ier. 49.20; Am. 1.12), probabil în N țării (Ez. 25.13). Membrii acestui trib erau vestiți pentru înțelepciunea lor (Ier. 49.7). Probabil că Elifaz, unul dintre prietenii lui Iov, aparținea acestui trib (Iov 2.11).

TEMANIT. Membru fie al tribului lui Teman (Gen. 36.34), fie al tribului lui Tema.

TEMĂTOR DE DUMNEZEU. (În gr.: *sebomenos* sau *phoboumenos ton theon*). Persoana temătoare de Dumnezeu, care se deosebește de un prozelit (v. ac. cuv.), este un păgân pios, netăiat împrejur, care frecventează sinagoga, face milostenie, respectă sabatul și prescripțiile alimentare (de ex. Corneliu, F.A. 10.2). Cuv. *a se teme* are aici același sens ca în expresia *teamă* (frică, temere) *de Dumnezeu*, adică respect față de Domnul, ascultare de poruncile Sale. Spre deosebire de păgâni, care nu au nici un pic de respect față de Dumnezeul lui Israel, omul temător de Dumnezeu manifestă reverență față de Domnul. Ap. Pavel a întâlnit persoane temătoare de Dumnezeu la Antiohia Pisidiei, Filipi, Tesalonic, Atena și Corint (F.A. 13.16; 16.14; 17.4, 17; 18.7). La Roma, oamenii temători de Dumnezeu erau numiți *metuentes*. Aceștia au fost descriși în *Satirele* lui Horațiu și Juvenal.

TEMELIE, FUNDAMENT, FUNDAȚIE.

În Vechiul Testament

(În ebr.: *yasad* = a atașa ferm). Termenii aceștia sunt folosiți fie cu sens propriu pentru bazele unor clădiri (Iov 4.19), baza unui altar (Ex. 29.12, GBV), fie cu semnificație figurativă:

temeliile pământului (Ps. 24.2; Is. 24.18), ale lumii locuite (Ps. 18.15), ale bolții cerești (Am. 9.6). În același sens se spune că Israel va fi temelia popoarelor (Is. 54.11; cf. Pv. 10.25; Is. 14.32). Punerea temeliei unui imobil (în special edificarea unui templu: I Împ. 6.37; Ezra 5.16) făcea obiectul unei ceremonii religioase. Temeliile Templului lui Solomon au fost făcute din pietre mari și mărețe (I Împ. 5.17; 6.37; cf. 7.10 și I Cr. 22.2). În numeroase cazuri, temeliile sunt tot ce a mai rămas din edificii antice.

În N.T., expresia *întemeierea* (fundatia, în fr. *N. Ed.*) *lumii* (Lc. 11.50) se referă la începuturile universului. La propriu, cuv. gr. *themelios* (de la verbul *themelioō* = a pune, a așeza în poziție orizontală, a culca ceva) se aplică omului înțelept care pune temelia casei lui pe stâncă (Lc. 6.48). La fig., Isus Cristos este temelia Bisericii Sale, ceea ce înseamnă că adevărul și mântuirea pe care le-a adus El servesc ca fundament noului edificiu (I Cor. 3.11). El este Piatra din capul unghiului (Is. 28.16 citat în I Pet. 2.6 și Ef. 2.20). În acest ultim pasaj, apostolii și proorocii (Noului Legământ) sunt temelia pusă pe această piatră unghiulară, temelie pe care sunt zidiți ceilalți creștini. În Rom. 15.20 și I Cor. 3.10, prin temelie este indicată lucrarea de evanghelizare care așază primele pietre ale unei noi Biserici.

TEMENI, TEMNI, TIEMNI; TEMANIȚI, TIMNIȚI. Urmaș (i) al lui Așhur (I Cr. 4.5-6).

TEMERE DE DUMNEZEU. (V. *Teamă*; *Temător de Dumnezeu*).

TEMNICER. (V. *Călău*).

TEMPERANȚĂ. (V. *Stăpânire de sine*).

TEMNIȚĂ, ÎNCHISOARE, TURN.

Egiptenii îi țineau pe criminali într-un fel de fortăreață, sub supravegherea unui ofițer care locuia în aceeași clădire. Deseori, deținuții erau puși în lanțuri (Gen. 40.3-4; 42.16-17; Ps. 105.18). Și filistenii aveau închisori. Ei l-au luat prizonier pe Samson, i-au scos ochii, l-au pus în lanțuri și l-au silit să învârtă la râșniță în temniță (Jud. 16.21). Sub domnia lui Ahab, exista la Samaria o închisoare condusă de însuși guvernatorul cetății (I Împ. 22.27). Mai târziu, Biblia vorbește despre niște captivi care erau închiși la Ierusalim, în curtea gărzii (Ier. 37.21, GBV) sau în groapa fără apă

din aceeași curte (38.6). Și anumite case particulare erau folosite ca loc de detenție (37.15). Regimul deținuților se compunea din pâine și apă (I Împ. 22.27). Închisorile din epoca romană se aflau în palatul procuratorului, la Cezareea, pe litoralul mediteranean; la Ierusalim, în fortăreața Antonia și, de asemenea, în palatul lui Irod (F.A. 23.10, 35). O poartă de fier impunătoare avea închisoarea din Ierusalim, unde Irod Agripa I îl aruncase pe ap. Petru. Fiecare deținut important era legat de doi gardieni, în timp ce alți doi ostași făceau de gardă la ușa celei (F.A. 12.6, 10) (V. desenul de la art. *Petru*).

La Roma, pe coasta Capitoliului, nu departe de forum, se găsea închisoarea Mamertină, unde Jugurtha a murit de foame și unde, potrivit tradiției, ar fi fost încarcerat ap. Petru. Închisoarea aceasta, care este la fel de veche ca Roma, se compune din două carceri suprapuse. Cea de jos se află în întregime sub nivelul pământului și are următoarele dimensiuni: 5,80 m lungime, 3 m lățime și 2 m înălțime. Plafonul acesteia este boltit. Judecând după înclinația pereților, celula avea inițial cca 3 m înălțime, terminându-se printr-o boltă conică, curbată. În această celulă nu se putea pătrunde decât printr-un orificiu făcut în pardoseala celei superioare. Condamnații erau coborâți în temnița de jos prin această deschizătură. Temnița a fost săpată în stâncă, pereții sunt umezi datorită unui izvor aflat în apropiere.

TEMPLU. Sens general: clădire consacrată desfășurării unor acte de cult (Ioel 3.5; Ezra 5.14 și 1.7; F.A. 19.27). Sinonim cu Cortul întâlnirii în I Sam. 1.9; 3.3; II Sam. 22.7; cf. Ap. 15.5. Însă ac. cuv. se aplică de cele mai multe ori templelor ridicate succesiv la Ierusalim pentru cultul Domnului.

1. Templul lui Solomon. David a propus înlocuirea Cortului portativ cu o casă permanentă și a adunat cea mai mare parte a materialelor necesare (II Sam. 7; I Împ. 5.3-5; 8.17; I Cr. 22; 28.11 - 29.9). Astfel, el a colectat 100 000 de talanți de aur, 1 000 000 de talanți de argint (I Cr. 22.14) la care a adăugat 3 000 de talanți de aur și 7 000 de talanți de argint din averea sa personală. Căpeteniile au donat 5 000 de talanți de aur, 10 000 de darici de aur și 10 000 de talanți de argint (29.4, 7). În total, s-a atins cifra de 108 000 de talanți de aur, 10 000 de darici de aur și 1 017 000 de talanți de argint. David se îmbogățise de pe

urma cuceririlor militare; popoarele supuse îi plăteau un tribut. El a pus la dispoziția lui Solomon metale prețioase care s-au dovedit mai mult decât suficiente (I Împ. 7.51; II Cr. 5.1) (Referitor la bogăția extraordinară a acestui rege, v. *Solomon*). Edificiul, început în al 4-lea an al domniei lui Solomon, a fost terminat în 7 ani și 6 luni (I Împ. 6.1, 38). Legământul lui Solomon cu Hiram, regele Tyrului, i-a asigurat lui Israel lemn din Liban și meșteșugari fenicieni. Solomon a recrutat 30 000 de israeliți pe care i-a trimis să lucreze în Liban, respectiv câte 10 000 în fiecare lună (I Împ. 5.13). Dintre canaanii rămași în mijlocul copiilor lui Israel, Solomon a ales 150 000 de oameni pentru munci de corvoadă (I Împ. 5.15; 9.20-21; II Cr. 2.2, 17-18). Lucrătorii erau supravegheați de 550 de șefi care dispuneau de 3 300 de subordonați (I Împ. 5.16; 9.23); din totalul personalului de conducere, un număr de 3 600 erau canaanii și 250 israeliți (II Cr. 2.18; 8.10).

Templul a fost edificat pe colina Moria, în aria lui Ornan, iebusitul (II Cr. 3.1). Cortul întâlnirii și Templul au fost construite după același plan, numai că dimensiunile Templului erau duble iar decorațiile sale mai somptuoase. Interiorul său măsura 60 de coți în lungime, 20 de coți în lățime și 30 de coți în înălțime (I Împ. 6.2); înălțimea creștea în mod proporțional în comparație cu cea a Cortului. Zidurile au fost asamblate din pietrele fasonate în carieră (v. 7); acoperișul și plafoanele Templului au fost confecționate din lemn de cedru (v. 9). Pardoseala era îmbrăcată cu scânduri de chiparos, iar pereții au fost împodobiți cu lambriuri de cedru, de la dușumea și până la tavan (v. 15; II Cr. 3.5). Tot interiorul era acoperit cu aur curat (I Împ. 6.20, 22, 30; II Cr. 3.7, etc.). Chipuri de heruvimi, de finici și de flori deschise au fost sculptate pe pereți. Locul preasfânt (*debîr*) era un cub cu latura de 20 de coți (I Împ. 6.16, 20); spațiul dintre plafon și acoperiș, având o înălțime de cca 10 coți, era împărțit în camere poleite cu aur (I Cr. 28.11; II Cr. 3.9). Chivotul legământului era plasat în Locul preasfânt (I Împ. 8.6) sub aripile a doi heruvimi imenși, confecționați din lemn de măslin acoperit cu aur, stând în picioare de o parte și de cealaltă a chivotului. Fiecare heruvim avea o înălțime de 10 coți (cca 5,25 m), lungimea unei aripi atingea 5 coți. Aripile exterioare ale heruvimilor atingeau pereții laterali, iar celelalte două se întâlneau. Ochii lor erau îndreptați spre chivotul

mărturiei (I Împ. 6.23-28; II Cr. 3.10-13). Un perete despărțitor, confecționat din lemn de cedru și acoperit cu aur pe ambele părți separa Locul sfânt (*hekal*) de Locul preasfânt (*debîr*). O ușă cu doi batanți din lemn de măslin, ornată cu finici, flori deschise și heruvimi, acoperită cu aur, asigura legătura între Locul sfânt și Locul preasfânt. Ușa era fixată pe partea dinspre Locul sfânt cu ajutorul unor verigi de aur și era acoperită de o perdea asemănătoare cu cea din Cortul întâlnirii (I Împ. 6.16, 21, 31, 32; II Cr. 3.14; cf. Ant. 8.3.3 și 7).

Locul sfânt avea următoarele dimensiuni: lungimea, 40 de coți; lățimea, 20 de coți; și înălțimea, 30 de coți. Pereții erau străpunși de ferestre cu zăbrele, aflate probabil aproape de acoperiș (I Împ. 6.4). Dacă altarul tămâierii, în cazul Cortului, fusese făcut din lemn de salcâm, acela al Templului era din cedru acoperit cu aur (6.20, 22; 7.48). Acest altar ținea de Locul preasfânt (6.22; cf. Evr. 9.3-4), însă era plasat în Locul sfânt, în fața perdelei despărțitoare, pentru că marele preot trebuia să tămâieze zilnic, pe când în Locul preasfânt el nu intra decât o dată pe an. Apoi existau, nu unul, ci 10 sfeșnice de aur și 10 mese; pâinile pentru punerea înaintea Domnului erau așezate, fără îndoială, pe o singură masă (v. *Candelabru; Pâini pentru punerea înaintea Domnului*). Cei doi batanți ai ușii care asigurau accesul din curtea interioară spre Locul sfânt erau făcuți din lemn de chiparos (I Împ. 6.33-34).

A mai fost construită o clădire cu 3 nivele; 3 din zidurile acesteia erau lipite de perețele din spate al Templului și de alți doi pereți exteriori ai săi (6.5-10). Vestibulul care preceda intrarea principală a Templului avea următoarele dimensiuni: 10 coți lățime, 20 de coți lungime și 120 (sau mai curând 20) de coți înălțime (v. 3; II Cr. 3.4; cf. Septuaginta și Siriaca Veche). De cele două părți ale pridvorului se ridicau doi stâlpi de bronz - Boaz și Iachin - fiecare măsurând 18 coți și având o mulțime de motive decorative (I Împ. 7.15-22; II Cr. 3.15-17). Templul avea două curți: curtea interioară supraînălțată, rezervată preoților, și marea curte exterioară (II Împ. 23.12; II Cr. 4.9; Ier. 36.10). Cele două curți erau despărțite prin diferența de nivel și prin intermediul unui zid scund, făcut din 3 șiruri de pietre cioplite și un șir de dulapi de cedru (I Împ. 6.36; 7.12). Altarul de aramă, pentru arderile-de-tot, se afla în curtea preoților (8.64;

II Împ. 16.14; II Cr. 15.8); acesta era de vreo 4 ori mai mare decât cel de la Cortul Întâlnirii (4.1). În această curte interioară se mai găsea marea de bronz (marele lighean de aramă) și 10 bazine de aramă (I Împ. 7.23-39). Marea de aramă era destinată curățirii rituale a preoților, iar bazinele serveau la spălatul uneltelor folosite pentru arderile-de-tot (II Cr. 4.6) (V. *Altar; Lighean*). Poporul stătea în marea curte exterioară (cf. I Împ. 8.14), pavată (II Cr. 7.3) și înconjurată de un zid străpuns de mai multe porți (4.9; cf. Ez. 40.5).

În anul 587 î.Cr., babilonienii au cucerit Ierusalimul, au jefuit Templul și i-au dat foc (II Împ. 25.8-17) (V. *Rodie*).

2. **Templul lui Zorobabel.** Cyrus le-a permis israeliților să-și construiască un templu care avea 60 de coți în lățime și 60 de coți în înălțime (Ezra 6.3; Ant. 11.4.6). Lungimea sa nu este menționată. Construcția sa a început în anul 537 î.Cr., în al doilea an după întoarcerea din deportare, și a fost terminată în anul 515, al 6-lea an al domniei lui Darius, în ciuda opoziției manifestate de samariteni (Ezra 3.8; 6.15; *con. Apion*, 1.21). Dimensiunile secțiunilor acestui templu nu ne-au fost indicate. Noul edificiu era făcut după planul Templului lui Solomon, dar nu avea aceeași splendoare (Ezra 3.12). Și totuși el trebuia să aibă o destinație mai glorioasă decât primul templu, în perspectiva apropiatei veniri a lui Mesia (Hag. 2.3, 9). Pentru edificarea Templului lui Zorobabel, s-au folosit cedri din Liban (Ezra 3.7) și metale prețioase donate cu bucurie ca pe vremea călătoriilor israeliților prin pustie (1.6; 2.68-69). Numeroase unelte aparținând Templului lui Solomon le-au fost restituite israeliților (1.7-11). Pereții interiori erau acoperiți cu aur. Cel de-al doilea templu era împărțit, la fel ca primul, în Locul sfânt și Locul preasfânt, despărțite printr-o perdea (I Mac. 1.21-22; 4.48, 51).

Locul preasfânt era gol, deoarece chivotul legământului dispăruse (Cicero, *pro Flac.* 28; Tacit, *Ist.* 5.9). În Locul sfânt se găsea altarul tămâierii și, ca pe vremea Cortului Întâlnirii, un singur sfeșnic și o singură masă destinată pâinilor pentru punerea înaintea Domnului (I Mac. 1.21-22; 4.49). Niște camere exterioare erau anexate clădirii Templului (Nem. 10.37-39; 12.44; 13.4; I Mac. 4.38), înconjurată de curți (Nem. 8.16; 13.7; Ant. 14.16.2); existau, de asemenea, o mare de aramă (Eclesiastic 50.3) și un altar pentru arderi-de-tot (Ezra 7.17), făcut din piatră (I Mac. 4.44-47).

O balustradă de lemn despărțea curtea preoților de curtea exterioară (Ant. 13.13.5). Templul și curțile erau prevăzute cu porți (Nem. 6.10; I Mac. 4.38).

3. **Templul lui Irod** l-a întrecut pe cel precedent. Josephus, care îl cunoștea foarte bine, îl descrie în detaliu (Ant. 15.11; Răzb. 5.5); și Mishna (Middoth) vorbește despre el. Înainte de a demola vechiul sanctuar, Irod a adunat materialele necesare. Lucrările au început în al 18-lea an al domniei lui Irod, respectiv 20/19 î.Cr. Irod i-a însărcinat pe preoți să zidească ei înșiși încăperile unde numai ei aveau dreptul să pătrundă; lucrările respective au fost terminate într-un an și jumătate. Construirea pridvoarelor a necesitat 8 ani de muncă asiduă. Edificiul nu a fost terminat decât pe vremea procuratorului Albinus (62-64 d.Cr.; Ant. 15.11.5-6; 20.9.7; cf. Ioan 2.20). Ansamblul arhitectonic respectiv ocupa de două ori mai mult spațiu decât templul precedent (Răzb. 1.21.1). Fațada principală, din blocuri de piatră albă, fusese amplasată pe locul cel mai înalt. Interiorul avea lungimea și lățimea Templului lui Solomon, dar înălțimea măsura 40, în loc de 30 de coți, fără să mai luăm în calcul sala de la etaj. Edificiul conținea un *loc preasfânt* și un *loc sfânt*, asemănătoare celor existente în templele anterioare. O *perdea* despărțea Locul sfânt de Locul preasfânt, care era gol (Răzb. 5.5.5). La moartea lui Cristos, perdeaua aceasta s-a despîcat, ceea ce însemna că de acum încolo orice suflet sincer avea acces liber înaintea lui Dumnezeu (Mt. 27.51; Evr. 6.19; 10.20). În Locul sfânt era un altar de aur pe care se ardea tămâie, o masă de aur destinată pâinilor pentru punerea înaintea Domnului și un sfeșnic de aur. Un mare vestibul, în partea de răsărit, ducea către ușa Locului sfânt. Aceasta era făcută din lemn acoperit cu aur și se compunea din 4 canate; o perdea de în subțire, răsucit cu albastru, purpuriu și cărămiziu era întinsă înaintea ei. O viță de aur cu niște ciorchini uriași decora interiorul acestui vestibul. O *clădire suplimentară* cu 3 nivele și totalizând 38 de încăperi, înconjura Templul pe laturile de N, S și V, până la înălțimea de 40 de m. (Răzb. 6.4.7). La rândul ei, această anexă avea două aripi, una dintre ele încorporând o scară turnantă. Lungimea exterioară a acestei anexe era de 100 de coți, iar lățimea de 54 de coți. Împreună cu cele două aripi ale laturilor anterioare, lățimea atingea 70 de coți.



Această inscripție al cărei text a fost scris în grecește pe o placă de calcar (0,85 x 0,35 m) a fost descoperită în anul 1871 de către arheologul Clermont-Ganneau la Ierusalim, aparent sub esplanada unde se ridica altădată Templul lui Irod. Iată conținutul textului: «Nici un străin (neevreu) să nu pătrundă dincolo de balustrada care înconjoară sanctuarul. Contravenientul care va fi prins în flagrant nu va putea acuza pe altcineva de moartea pe care o va suferi.» Acest document de primă importanță ne ajută să înțelegem furia cu care s-au dezlănșuit iudeii contra lui Pavel în F.A. 21.27-36; căci ei credeau că apostolul îl introdusese pe Trofim (un neevreu) în interiorul acelei porțiuni a sanctuarului care le era interzisă Neamurilor.

Deasupra Locului sfânt și a Locului preasfânt se aflau niște *săli*. Un *portic* cu lungimea de 100 de coți și lățimea de 20 de coți, surmontat, la porunca lui Irod, de un vultur de aur (Ant. 7.6.2-3; Răzb. 1.33.2-3) curgea paralel cu fațada principală. O scară cu 12 trepte cobora din pridvorul Locului sfânt în *curtea preoților*, care înconjura edificiul sacru. În această curte se afla altarul arderilor-de-tot, înalt de 15 coți, a cărui bază era un pătrat cu latura de 50 de coți. Fusese prevăzut cu o rampă de acces. Un bazin înlocuia marea de aramă. Un zid gros de aproape un cot mărginea curtea preoților care, la rândul ei, era înconjurată de o alta, foarte mare, de două ori mai vastă decât curtea templului precedent și înconjurată de un zid înalt de 25 de coți. De peretele acesta erau lipite numeroase magazine de alimente (Răzb. 6.5.2). În fața acestor camere, a fost edificat un pridvor acoperit, orientat spre părțile laterale ale Templului. Partea de apus a acestei curți, despărțită printr-un zid de partea răsăriteană, includea

curtea lui Israel, unde puteau pătrunde numai bărbații. Partea de răsărit, respectiv *curtea femeilor*, ocupa planul inferior. O poartă mare, așezată la mijlocul zidului și o scară cu 15 trepte asigurau accesul din curtea bărbaților spre curtea femeilor, care le era interzisă străinilor. Alte ziduri despărțeau aceste curți de *curtea exterioară*, numită *curtea păgânilor* (Neamurilor), care era înconjurată de niște porticuri splendide.

Fortăreața Antonia era amplasată în colțul de NV al curții exterioare ale cărei pridvoare le întretăia. De la înălțimea turnurilor sale, puteau fi foarte ușor supravegheate edificiile sacre. Niște inscripții interziceau, sub amenințarea cu moartea, accesul păgânilor spre celelalte curți. Întreitul zid de despărțire (Ef. 2.14) era străbătut de 9 porți, acoperite cu aur și argint, și semănând cu porțile turnurilor (F.A. 3.2, 10). Diferența de nivel dintre vestibulul Locului sfânt și curtea Neamurilor era de 15 coți. Din acest pridvor, se cobora pe o scară cu 12 trepte în curtea preoților și pe o altă scară cu 15 trepte din curtea lui Israel în curtea femeilor; de acolo, o scară cu 5 trepte conducea către esplanada Templului de unde, coborând alte 14 trepte, se ajungea în curtea Neamurilor. Această curte înconjura de jur împrejur incinta sacră și avea forma unui pătrat (Răzb. 6.5.4). Potrivit afirmațiilor lui Josephus, perimetrul curții păgânilor avea 6 stadii (1 110 m) (Răzb. 5.5.2). Curtea Neamurilor era pavată cu dale, iar porticurile sale acoperite cu sculpturi de cedru (Ant. 7.10.2; cf. Răzb. 6.3.2). Porticul sudic dispunea de 162 de stâlpi, repartizați pe 4 rânduri și alcătuind 3 alei. Fiecare dintre stâlpii respectivi, tăiat dintr-un singur bloc de piatră albă avea 25 de coți înălțime. Porticul care mergea de-a lungul zidului de răsărit era considerat ca fiind o rămășiță a primului templu și era numit *přidvorul lui Solomon* (Ioan 10.23; F.A. 3.11; Ant. 20.9.7; Răzb. 5.5.1). În această curte a Neamurilor li se permitea să-și desfășoare activitatea schimbătorii de bani și negustorii (Mt. 21.12; Ioan 2.14). Niște ziduri de apărare, de dimensiuni monumentale, înconjurau întregul ansamblu. La V, 4 porți străpungeau aceste ziduri; primele două, în partea de NV, dădeau către periferiile orașului; a 3-a permitea traversarea văii Tyropoeonului, în punctul numit chivotul lui Wilson; cea de a 4-a, plasată în partea de SV, se deschidea spre vale (Ant. 15.11.5). Pe latura sudică, zidul era străpuns de două porți, numite Hulda. În zidul dinspre răsărit, fusese construită o singură poartă,

numită Susa. Josephus mai menționează existența unei porți în zidul dinspre miazănoapte (Răzb. 6.4.1).

Când romanii au asediat Ierusalimul, în anul 70 d.Cr., iudeii au incendiat o porțiune a porticului care comunica cu turnul Antonia. În ciuda ordinului lui Titus, care voia să cruțe Templul, un ostaș roman i-a dat foc (Răzb. 6.3.1; 4.5; cf. 5.1; 9.2). Oștile asediatoare au surpat zidurile de apărare ale orașului (7.1.1). În anul 136 d.Cr., sau ceva mai înainte, împăratul Adrian a ridicat un sanctuar în cinstea lui Jupiter Capitolin pe amplasamentul templului evreiesc. Iulian Apostatul a încercat, în anul 363, să reclădească templul, pentru a răsturna profeția lui Cristos (Mt. 24.1-2). Însă constructorii au declarat că niște flăcări țâșnind din pământ i-au împiedicat de câteva ori să pună temeliiile construcției. În anul 691, 'Abd-al-Malik a zidit, pe amplasamentul Templului lui Solomon, *Domul stâncii*, numit pe nedrept *Moscheea lui Omar*.

În Ez. 40-48, avem descrierea noului Templu, respectiv cel de pe vremea când va fi așezată pe pământ Împărăția lui Dumnezeu.

TEMPLU – STREAȘINA LUI. (V. *Streașina Templului*).

TENTAȚIE. (V. *Ispită*).

TEOCRAȚIE. Josephus Flavius a făurit ac. cuv. pentru a defini guvernarea instituită pe Sinai: „*Legislatorul nostru... a poruncit ca guvernarea noastră să fie ceea ce eu aș indica prin termenul sugestiv de teocrație: Dumnezeu exercitându-și autoritatea.*” (Con. Apion, 2.17). Domnul, Conducătorul națiunii, își avea reședința între heruvimi (Ex. 25.22). El deținea autoritatea legislativă, executivă și judiciară. El a transmis poporului legea fundamentală a Statului; apoi a ridicat oameni capabili să guverneze în Numele Lui. Astfel, niște judecători îndeplineau majoritatea funcțiilor judiciare și numai problemele cele mai dificile erau aduse în mod direct înaintea Domnului (Ex. 18.19) (V. *Urim și Tunim*). Dumnezeu a exercitat prin Moise și prin prooroci autoritatea legislativă (Dt. 18.15-19), însă Legea Sa, odată promulgată, rareori cerea modificări sau adăugiri. Cât privește funcțiile executive, acestea au fost încredințate unor căpetenii care s-au numit *judecători*. Ridicați de Dumnezeu, ori de câte ori li s-a simțit nevoia, acești oameni s-au dovedit a fi vrednici de încrederea poporului și au luat inițiativa soluționării

problemelor cu care se confruntau copiii lui Israel. (V. art. *Judecători*, 1 și 2).

Dumnezeu a pus ascultarea de El ca o condiție fundamentală a regimului teocratic care i-a fost propus lui Israel pe Sinai (Ex. 19.4-9). Bătrânii poporului au acceptat această condiție (v. 7-8). Domnul a făcut să răsunе cuvintele *Decalogului*, temelia legământului Său, în auzul israeliților (20.1, 19, 22; Dt. 4.12, 33, 36; 5.4, 22; Ex. 19.9). Copleșit de frică, poporul a cerut ca dispozițiile care decurgeau din cele 10 porunci să nu-i mai fie revelate direct, ci prin intermediul lui Moise (20.18-21). *Legământul* a fost ratificat. Moise scrie într-o carte toate cuvintele Domnului, zidește un altar, așază 12 pietre după numărul sem. israelite, poruncește aducerea unei jertfe și toarnă pe altar jumătate din sângele animalelor înjunghiate. Citește cartea legământului în auzul poporului, iar acesta se angajează să asculte de Domnul. Moise stropește atunci asupra israeliților cu sângele rămas și declară: „*Iată sângele legământului pe care l-a făcut Domnul cu voi pe temelul tuturor acestor cuvinte.*” (24.3-11) (V. *Legământ*). Așa a fost instaurată teocrația.

Decalogul, legea fundamentală a Statului, s-ar numi în zilele noastre Constituție. El era o convenție încheiată între Dumnezeu și adunarea lui Israel. Principiile fundamentale au fost gravate pe două table de piatră, depuse în chivotul mărturiei. Acestei constituții i s-a dat numele de *tablele legământului* (Dt. 4.13; 9.9, 11; 1 Împ. 8.9-21; cf. Num. 10.33; Jud. 20.27; 1 Sam. 4.3) sau *chivotul mărturiei* (Ex. 31.18; 32.15, etc.). Legile care au decurs din Decalog nu i-au fost niciodată contrare acestuia, căci ele au însemnat aplicarea celor 10 porunci vieții de fiecare zi. Aceste legi, grupate în ordine, îndeosebi câte 10 sau câte 5, formează un cod unde cuvântul *dacă* apare la începutul unei noi subdiviziuni.

Secțiuni esențiale:

1. Legile privitoare la altar și forma de închinare (Ex. 20.23-26).

2. Legile care apără drepturile omului: libertatea (21.2-11); omorul voluntar sau accidental (v. 12-32); lezarea dreptului de proprietate (21.33 - 22.15).

3. Legi referitoare la conduita individuală (22.16 - 23.9).

4. Ordonanțe privind anul sabatic și ziua de sabat, sărbătorile, jertfele (v. 10-19).

5. Promisiuni (v. 20-33). (Referitor la data, caracterul și codificarea acestor ordonanțe, v. *Hammurabi*; *Moise*; pentru modificări sau adăugiri ulterioare, v. *Teloftad*; *Deuteronom*).

Din momentul instaurării teocrației la Sinai, israeliții au știut că Dumnezeu guverna poporul prin intermediul lui Moise, însărcinat de Domnul să exercite puterea legislativă, judiciară și executivă. Un grup de judecători, subordonați lui Moise, îl asistau (Ex. 18.21-26). În preajma intrării în Țara făgăduinței, israeliților li s-a promis că Dumnezeu avea să le reveleze în continuare voia Sa (Dt. 18.15-19). Moise i-a anunțat că Dumnezeu însuși va avea grijă să-i ridice un succesor, însă a menționat că avea să vină vremea când poporul să-și dorească un rege la fel ca toate celelalte națiuni (17.14-20). Într-adevăr, menținerea teocrației depindea de atitudinea adoptată de Israel față de Dumnezeu și de legământul Său. Israelii erau o națiune alcătuită din 12 triburi (seminții) legate între ele prin origine, limbă și experiențe comune, precum și prin speranța de a se bucura cândva de libertate în propria lor țară; fără îndoială că toate acestea au contribuit la unirea lor, însă faptul de a fi grupați sub aceeași autoritate teocratică reprezenta pentru ei liantul cel mai puternic. De îndată ce Domnul a încetat să mai domnească în mod direct asupra lor, tendințele schismatice și-au făcut apariția (I Sam. 10.27; II Sam. 2.8-10; 3.1; 15.10; 17.24; 19.9-10, 41 pînă la 20.22; I Împ. 12.16-19). Totuși nu se poate ascunde faptul că, de-a lungul întregii perioade a Judecătorilor, unitatea celor 12 seminții n-a fost nici pe departe perfectă (cf. Jud. 5.16-17; 12; 15.9, 13; etc.).

Totuși când națiunea a cerut un împărat care să fie luat din mijlocul ei, Domnul i-a spus răspicat lui Samuel: *„Nu pe tine te leapădă, ci pe Mine Mă leapădă, ca să nu mai domnesc peste ei.”* (I Sam. 8.7; cf. 10.19; 12.12). Așa a luat sfârșit, în mod oficial, în Israel, adevărata teocrație. Însă Domnul nu a părăsit poporul pe care și-l alesese și nu a renunțat la planul pe care-l făcuse cu privire la el. Din pură condescendență, Dumnezeu a binevoit să-l desemneze inițial pe Saul ca rege (9. 15-17; 10.22-24; 12.13, 22), apoi pe David (16.1, 12-13), omul după inima Sa (13.14). A existat apoi, cel puțin sub domnia celor mai buni regi, un fel de regim semi-teocratic, dar aceasta nu era decât o formă de guvernare nesatisfăcătoare și provizorie. Prin profeții Săi (și chiar prin gura lui David) Domnul a anunțat venirea Regelui-Mesia, Care să instaureze teocrația perfectă, conform planului Său veșnic (Ps. 2; 45.6-7; 72.1-11; Is. 9. 5-6; 11.1-10, etc.). Glorioasa împărăție milenială va fi ultimul cuvânt al Domnului adresat pământului

(Ap. 20.1-10) și care va conduce la manifestarea împărăției Sale veșnice în ceruri. (V. *Revenirea lui Cristos; Mileniu; Împărăția lui Dumnezeu*).

TEOFANIE = *manifestarea vizibilă și/sau audibilă a lui Dumnezeu*. Dumnezeu Tatăl este nevăzut (Ioan 1.18; I Tim. 6.16). El S-a arătat oamenilor în persoana Îngerului Domnului (Gen. 16.7; Ex. 32.34; 33.14), a Solului legământului (Mal. 3.1) sau a lui Cristos.

Epoca patriarhilor este momentul principal al teofaniilor (v. *Îngerul Domnului*). Avraam, Isaac, Iacov și egipteanca Agar au avut parte de aceste întâlniri speciale cu Dumnezeu. Dar în Egipt, Iacov nu a fost vizitat de Dumnezeu și nu a adus jertfe Domnului. În Canaan, locul unde Se arăta Dumnezeu devenea deseori un loc unde I se aduceau jertfe. Începând cu Exodul, aceste manifestări trecătoare ale lui Dumnezeu au făcut loc îndeosebi unei permanente prezențe a Domnului, *Shekinah* locuind între heruvimi, în Cortul întâlnirii, apoi în Templu. După ieșirea lor din Egipt, Domnul a mers în fruntea israeliților într-un stâlp de nor și noaptea într-un stâlp de foc (Ex. 13.21-22). Pe Sinai, a apărut mai întâi un nor gros, apoi muntele a fost acoperit de fum, pentru că Domnul coborâse în mijlocul flăcărilor (19.16, 18). Mai târziu, norul slavei Domnului s-a așezat pe Sinai și a rămas acolo timp de 6 zile, iar în a șaptea zi Domnul l-a chemat pe Moise. Aspectul acestei glorii era ca un foc mistuitor (24.16-17). Când Moise intra în primul cort al întâlnirii, norul cobora și se oprea la intrarea cortului, unde Domnul vorbea cu Moise (Ex. 33.9-11; cf. Dt. 5.4). Odată ce Cortul întâlnirii a fost construit, Domnul și l-a luat în stăpânire: gloria Lui l-a umplut și norul stătea deasupra lui zi și noapte (Ex. 40.34-35; Num. 9.15-16). Moise auzea glasul Domnului, Care îi vorbea de la înălțimea capacului ispășirii (Num. 7.89; cf. Ex. 25.22; Lv. 16.2; Ex. 16.7, 10; Lv. 9.6, 23; Num. 14.10; 16.19, 42; 20.6). Cu prilejul dedicării Templului lui Solomon, slava Domnului a umplut edificiul (I Împ. 8.10-11) și a fost retrasă definitiv odată cu distrugerea Templului și a orașului Ierusalim (Ez. 9.3, 6; 10.4, 18-19; 11.22-23).

Aparițiile sporadice rezervate patriarhilor au condus la prezența permanentă a lui Dumnezeu în sanctuar; pasul următor a fost intruparea Domnului, Care a venit să locuiască în mijlocul oamenilor. Ei au văzut slava Lui, glorie cu mult mai mare decât aceea a primei Case a Domnului (Hag. 2.9), căci trupul de

carne al lui Cristos era cu adevărat un templu (Ioan 2.21), destinat să manifeste, într-un mod mult mai minunat, prezența lui Dumnezeu printre oameni. Ultima etapă va fi momentul revenirii lui Cristos, când noi vom fi introduși chiar în fața tronului lui Dumnezeu, revelat pe deplin. Atunci, nu va mai fi nevoie de nici o teofanie: Domnul va fi totul în toți, noi îl vom vedea față în față și îl vom cunoaște pe deplin cum și noi am fost cunoscuți pe deplin (I Cor. 13.12; Ap. 22.3).

TEOFIL, THEOPHILOS = *iubit de Dumnezeu*. Creștinul căruia îi adresează Luca Evanghelia sa (Lc. 1.3) și cartea Faptelor (F.A. 1.1) (V. *Faptele Apostolilor*).

TEQOA. (V. *Tecoă*).

TERA, TERAH. (V. *Tarah*).

TERACH. (V. *Terah*).

TERAFIM. Statuete ale dumnezeilor casnici; ele nu reprezentau o divinitate specială. Acești idoli aveau diferite mărimi (Gen. 31.19, 30, 34; I Sam. 19.13). Cei din vechime îi priveau ca purtători de noroc și aducători de fericire, sau îi consultau în situații critice (Ez. 21.26; Zah. 10.2). De regulă, în Biblie apare forma de pl., însă uneori este vorba despre un singur terafim (cf. I Sam. 19.13). Babilonienii practicau cultul terafimilor (Ez. 21.26). Rahela a luat pe ascuns terafimii tatălui ei (Gen. 31.19, 34), fără știrea lui Iacov (v. 32). După masacrul de la Sihem, patriarhul a adunat toți dumnezeii străini pe care îi dețineau membrii tribului său și i-a îngropat (35.2-4). Pe vremea Judecătorilor, Mica avea un sanctuar privat, cu preot, efod, terafimi (Jud. 17.5) și, fără îndoială, cu idoli de metal (4; 18.14). Niște oameni din sem. lui Dan au luat toate acestea pentru a le întrebuința în cetatea lor (18.17-20). Samuel a asociat cultul terafimilor cu vrăjitoria (I Sam. 15.23). Se pare că și Mical, nevasta lui David, practica cultul terafimilor (19.13); de asemenea, israeliții din Regatul de Nord (Os. 3.4). Regele Iosia a distrus terafimii și ceilalți idoli (II Împ. 23.24). După întoarcerea din robia babilonică, niște israeliți au continuat consultarea terafimilor (Zah. 10.2).

TERAH, TARA, TARAH, TERACH, THARE, THERAKH = *muflon*. Unele versiuni românești și străine au *Tara* la Lc. 3.34. Fiul lui Nahor. El a avut 3 fii: Haran, Nahor și Avraam (Gen. 11.24-27)

și a locuit în Ur din Chaldeea, unde s-a dedat la idolatrie (Ios. 24.2). Terah i-a însoțit pe Avraam și Lot în Canaan și a murit la Haran, în vârstă de 205 ani (Gen. 11.28-32).

TERASAMENT, METEREZ, RAMBLEU. Terasamentul se referă la lucrările constând din săpături și umpluturi de pământ, în special cele întreprinse de invadatori în preajma zidurilor de apărare ale cetății asediate (Ier. 6.6; Dan. 11.15; II Sam. 20.15). Pe terasamentul respectiv era apoi plasat berbecul, mașina de război (Ez. 26.8-9; Is. 29.3). Prin construirea acestor metereze, dușmanul urmărea, pe de o parte, să se apropie cât mai mult posibil de cetatea asediată, iar pe de alta să-și asigure un loc de refugiu în tranșee (Dt. 20.20; II Împ. 19.32; 25.1; Lc. 19.43). În felul acesta, era pregătit momentul decisiv al asaltului, când toate forțele disponibile erau organizate și puse în acțiune.

TEREBINT. (În ebr.: *'elah* = copac viguros). Acest termen figurează în Biblie de două ori asociat cuv. stejar (Is. 6.13; Os. 4.13; cf. Jud. 6.11, etc.). Probabil că *'elah* indică terebintul, un copac cu frunze căzătoare, în general de talie mijlocie, dar când are toate condițiile poate să ia proporții, așa cum este *Pistacia terebinthus*. Fructul, o drupă uscată, are mărimea unei boabe de mazăre. Inițial, are culoare roșie, apoi brună. Terebintul se întâlnește în S Europei, în Africa de Nord și Asia occidentală. Terebentina se obține prin incizii făcute în scoarța acestui arbore. *Pistacia palaestina* este o specie de terebint. Probabil că următorii termeni care se înrudesesc: *'elah*, *'el*, *'elon* indică 3 specii de terebinți. (V. *Stejar*).

TERESCH. (V. *Tereș*).

TEREȘ, TERESCH, THERESH. Șambelan (v. ac. cuv.) al împ. Ahașveros împotriva căruia a și uneltit. Complotul fiind descoperit, Tereș și complicele său, un alt famen, au fost executați (Est. 2.21, 23; 6.2).

TEROARE, GROAZĂ, SPAIMĂ. Teroarea este o teamă violentă, paralizantă (Ex. 15.14; Num. 22.3; Ios. 2.9; Est. 7.6; Iov 18.4). În general, aceasta este provocată prin apariția instantanee și nebănuită a unei cauze care să pună în joc siguranța sau viața cuiva. Omul, incapabil să găsească pe loc mijlocul de a reacționa față de provocare, este pur și simplu paralizat. Biblia vorbește adesea despre groaza

Domnului, adică despre teama pe care Dumnezeu o inspiră omului (în ebr.: *yare'*; în gr.: *phobeō*) (Gen. 35.5; Ex. 23.27; I Sam. 11.7; 14.15). Glasul lui Dumnezeu, aparițiile Sale sau viziunile pe care El le acordă omului îl fac pe acesta să tremure (Ex. 19.16-25; 20.19; Ps. 97.3-5; Dan. 7.15; Evr. 12.21). Intervențiile Domnului în natură (Ps. 83.15) și în istoria omenirii (Jud. 4.15; Is. 23.11) declanșează aceeași reacție. Și îngerii lui Dumnezeu pot să-i înspăimânte pe oameni (Lc. 1.12; Ap. 19.10). Dumnezeu „*trimite groaza Lui*”, adică îi terorizează pe vrăjmașii Lui când vrea să provoace înfrângerea celor răi (Ex. 23.27; Dt. 11.25). Când Domnul își revarsă mânia, cerul și pământul sunt bulversate, iar oamenii caută un loc unde să se ascundă de Fața Lui (Ap. 6.12-17). Groaza inspirată omului îl face să ia cunoștință despre slăbiciunea sa, despre păcatul lui (Lc. 5.4-9; Evr. 10.31). Însă credinciosul nu are de ce să tremure, căci Dumnezeu îl protejează și îl păzește de orice rău (Ps. 91.5). Una din cele mai mari temeri ale omului este să nu moară înainte de vreme: Saul a fost paralizat de frică în momentul când a auzit din gura lui Samuel că el și fiii săi aveau să moară în cursul bătăliei ce urma să se desfășoare a doua zi (I Sam. 28.21). Printre alte motive de spaimă, Biblia citează: cutremurele de pământ (Zah. 14.5); întunericul, pentru că la adăpostul lui se ascund cetele de tâlhari care vor să-i atace pe călători (II Cor. 11.26); pustia, din cauza scorpionilor și a șerpilor veninoși care mișună acolo. Dacă omul este o pricină de frică și teroare pentru animale (Gen. 9.2), la rândul lor, și animalele îi pot produce teamă omului; de ex., nechezatul calului și leviatanul îi înspăimântă pe oameni (Iov 39.20; 41.14, 22).

În altă ordine de idei, omul poate să-și terorizeze semenii. În Pv. 20.2, citim că regele, căruia Dumnezeu i-a încredințat o anumită autoritate, insuflă frică. Din Ez. 32.25 se poate deduce că armatele dușmane aveau obiceiul de a teroriza populația pentru a o demoraliza. În Gen. 45.3, frații lui Iosif au rămas încremeniți de spaimă când și-au dat seama că fratele lor Iosif era în viață.

Cuv. *groază* apare câteodată în paralelisme sinonimice alături de *laț* (cursă) (Is. 24.17) sau *groapă*, adică moartea (Pl. 3.47).

TERTUL, TERTULLUS. Orator roman pe care iudeii l-au însărcinat să-l acuze pe Pavel înaintea scaunului de judecată al lui Felix, procuratorul roman (F.A. 24.1-8).

TERTIU, TERTIUS = *al treilea*. Creștinul care a scris textul Epist. către Romani dictat de Pavel (Rom. 16.22).

TESALONIC. Oraș așezat în golful numit odinioară Thermaica, astăzi Golful Salonicului. Primul nume al Tesalonicului a fost Therma, izvor cald. Cassandru, unul dintre succesorii lui Alexandru cel Mare, și-a stabilit reședința la Therma și i-a schimbat numele în acela de Tesalonic (Thessaloniki), în cinstea soției sale și soră a lui Alexandru, Thessalonike. Romanii au împărțit Macedonia în 4 districte și au făcut din Tesalonic capitala celui de-al doilea dintre aceste ținuturi. Orașul și-a obținut libertatea în anul 42 î.Cr.; era un centru militar și comercial important pe via Ignatius. Magistratii săi se numeau în gr. *politarches* (mai-mari orașului); acest cuv. gr. folosit în F.A. 17.6 a fost confirmat de o inscripție de pe Arcul de triumf al Tesalonicului. (V. *Magistrat*). Pavel a predicat în sinagoga orașului și convertiții săi au pus bazele unei Biserici (v. 1-13; cf. Fil. 4.16) căreia apostolul i-a adresat două scrisori. Aristarh și Secund, tovarășii de lucru ai lui Pavel, au fost tesaloniceni (F.A. 20.4; 27.2). Numele actual al orașului este Salonic.

TESALONICENI – EPISTOLELE

PRIMA EPISTOLĂ A LUI PAVEL CĂTRE TESALONICENI

Autorul

Atât probele interne (1.1; 2.18), cât și cele externe îndreptătesc pe deplin atribuirea acestei Epistole ap. Pavel. Trăsăturile sale pauline sunt evidente (cf. 3.1-2, 8-11 cu F.A. 15.36; II Cor. 11.28). Aluziile istorice (2.14-16; 3.6) concordă cu cele din cartea Faptelor (F.A. 17.5 - 10.16). La rândul lor, probele externe sunt foarte puternice. Prima Epist. către Tesaloniceni a fost inclusă în vers. Latină Veche. Ea figurează în Fragmentul Muratorian. Ireneu o citează, o atribuie ap. Pavel și o desemnează ca fiind prima sa Epistolă adresată Bisericii din Tesalonic. De asemenea, o citează Clement de Alexandria, care o atribuie tot lui Pavel. Tertullian o numește *Epistola către Tesaloniceni*. „*Probele interne sunt la fel de convingătoare. Referințele personale devin inexplicabile dacă nu pot fi puse pe seama lui Pavel. Diferențele dintre I Tesaloniceni și Faptele Apostolilor se justifică tocmai prin existența celor doi autori ai documentelor respective, însă nu constituie nicidecum un motiv pentru a ne îndoii de autenticitatea Epistolei. Prin textul ei și prin niște mărturii*

de la prima mână, putem să ne dăm seama ce fel de om a fost Pavel și ce fel de scrisori scria el.” (cf. Manley, *Nouv. Manuel de la Bible*, p. 377).

Dacă nu se pune problema autorului, de asemenea nici autenticitatea acestei Epistole nu este contestată de nimeni.

Locul și data

Potrivit cu F.A. 18.5, Silvan și Timotei (I Tes. 1.1) i s-au alăturat lui Pavel la Corint. Epistola a fost scrisă acolo la începutul activității misionare a apostolului în acest oraș, deci în vara sau toamna anului 51 (sau 52).

Destinatarii

Importanța orașului Tesalonic se datora poziției sale strategice: era așezat pe țărmul mării, fiind unul din cele 3 porturi principale ale Mediteranei și, de asemenea, pe una din cele mai importante rute comerciale a Imperiului Roman, *Via Egnatia*, care lega Roma de Bizanț. Tesalonicul avea o populație de cca 200 000 de locuitori: greci, romani și evrei.

Unii exegeți consideră că cele 3 săptămâni care sunt menționate în F.A. 17 se referă numai la activitatea misionară a lui Pavel printre evrei și că șederea sa la Tesalonic ar fi durat mai mult (într-adevăr, trebuie să ținem seama de următoarele elemente: natura legăturilor stabilite între apostol și creștinii din Tesalonic: 2.8; munca desfășurată pe tărâm material: 2.9; II Tes. 3.8; numeroasele învățături pe care li le-a dat: 1.5; 2.2, 5, 12; 3.3-4; 4.2; 5.3; II Tes. 2.6, 9; nivelul organizatoric al Bisericii: 5.12; ajutoarele primite de două ori de la credincioșii din Filipi: Fil. 4.16).

Biserica pare să fie foarte numeroasă (cf. I Tes. 4.13; 5.12, 14; II Tes. 3.16). Printre membrii săi se numărau și câteva persoane cu vază (F.A. 17.4-5), însă majoritatea erau fie lucrători harnici (4.12; II Tes. 3.6-15), fie săraci (II Cor. 8.2). Cei mai mulți dintre tesaloniceni proveneau dintr-o păgână (I Tes. 1.9; 2.14-16; 4.1-5).

Conținutul

Cuvintele de mulțumire la adresa lui Dumnezeu cu care Pavel își începe, de obicei, Epistolele sale, se întind aici de-a lungul primelor 3 capitole. Apostolul îi mulțumește Domnului pentru că noii-converșiți au rămas statornici în mijlocul persecuțiilor prin care au trecut și pe care Pavel le anticipase (3.4, 7-9), precum și pentru faptul că, după ce au acceptat Evanghelia (1.3-5), au devenit modele pentru alți creștini (1.6-10).

În cap. 2, Pavel se justifică în legătură cu anumite acuzații care i-au fost aduse (v. 1-10 conțin o serie întreagă de negații), fără îndoială de către evreii din Tesalonic geloși să-și vadă prozeliții orientându-se spre credința creștină (2.14-16). De la 2.17 și până la 3.13, Pavel îi informează pe destinatarii Epistolei că dacă el nu le-a făcut încă o nouă vizită, aceasta nu se datora unei lipse de interes sau de curaj din partea lui; trimiterea lui Timotei trebuia să fie tocmai o dovadă despre grija pe care le-o purta.

În cap. 4, el trece la *îndemnuri* cu privire la umblarea în curăție (4.1-8), dragostea frățească (4.9-12), relațiile dintre membrii Bisericii (5.11-15), atitudinea față de darul proorociei (5.19-21). În sfârșit, Pavel îi cheamă pe creștini la veghere și rugăciune (5.6-10, 16-25).

În mijlocul acestor îndemnuri, găsim și o *învățătură* cu privire la a doua venire a Domnului Isus Cristos (4.13 - 5.11), menită să rectifice unele erori doctrinale care-și făcuseră loc în mintea unora dintre membrii Bisericii.

Data

Pavel și Sila au fost nevoiți să plece în grabă din Tesalonic (F.A. 17.5-10); Timotei a mai rămas acolo, dar li s-a alăturat la Bereea (17.14). Din Bereea, Pavel a fost silit să fugă în Atena, lăsându-i acolo pe cei doi însoțitori ai săi, însă foarte curând el le va trimite vorbă să vină la el (17.15). Timotei se reîntâlnește cu Pavel și este trimis la Tesalonic pentru a-i aduce apostolului vești despre tânăra Biserică și a-i întări pe creștinii persecutați (3.1-5). S-a presupus că în acest timp Sila s-ar fi deplasat la Filipi. După aceste lucruri, Pavel merge la Corint (F.A. 18.1), unde vor veni apoi Timotei și Sila (3.6; F.A. 18.5). Timotei îi aduce vești bune din Tesalonic: creștinii stau bine (1.3, 6, 8; 4.9), au rămas alipiți de Pavel (3.6). Primul scop al acestei scrisori este să exprime, în termeni entuziaști, recunoștința apostolului (1.3-4, 7-9; 2.19).

Însă Timotei l-a mai informat pe apostol despre calomniile răspândite la adresa lui (2.1-10), i-a adus la cunoștință unele lipsuri în credința tesalonicenilor (3.10), anumite ispite față de care aceștia erau foarte vulnerabili (4.3-8), o oarecare slăbire a dragostei frățești (4.10) și alte obiceiuri dăunătoare (4.11-12; 5.14). Noii-converșiți nu au înțeles destul de bine învățătura despre a doua venire a Domnului Isus Cristos; unii credeau că cei credincioși care au murit între timp nu vor participa la acest mare eveniment (4.13 - 5.10).

Din pricină că Pavel, în ciuda rugăciunilor sale insistente (3.10), nu s-a putut întoarce în Tesalonic pentru a împlini ceea ce lipsea credinței lor, el le scrie tesalonicenilor această scrisoare pentru a le pune la dispoziție argumentele cu care să răspundă detractorilor lui, pentru a clarifica anumite puncte din învățătura sa și a le da câteva sfaturi specifice dificultăților cu care se confruntau ei.

Planul

I. Pavel și creștinii din Tesalonic (1.2 - 3.13):

A. Mulțumiri adresate lui Dumnezeu pentru că i-a mântuit și i-a păstrat statornici în credință (1.2-10)

B. Activitatea desfășurată de Pavel în Tesalonic (2.1-16)

C. Relațiile lui Pavel cu tesalonicenii după ce s-a despărțit de ei (2.17 - 3.13).

II. Îndemnuri, învățături, recomandări (4.1 - 5.24)

A. Îndemnuri (4.1-12) privind trăirea unei vieți curate (v. 1-8), sporirea dragostei frățești (v. 9-10), desfășurarea unor activități utile, în liniște și cinste (v. 11-12)

B. Învățături despre a doua venire a Domnului Isus (4.13 - 5.11): doctrină (4.13-18), indemn la veghere (5.1-11)

C. Recomandări privitoare la viața Bisericii (5.12-24)

Concluzie (5.25-28).

A DOUA EPISTOLĂ CĂTRE TESALONICENI

Autorul

Toți Părinții Bisericii, primele liste ale cărților biblice (Marcion, Muratori) și vechile versiuni (siriace, latine) atribuie și această a doua Epistolă aceluiasi autor, adică ap. Pavel. Autenticitatea sa, negată în sec. XIX, admisă în prima jumătate a sec. XX, a fost din nou pusă în discuție de către unii critici, începând din anul 1958, pe de o parte din pricina pretențiilor deosebite de ordin eschatologic, de stil și ton față de prima, iar pe de altă parte pentru că cele două Epistole se aseamănă prea mult.

Cu toate acestea, mărturii ale autenticității se întâlnesc de la un capăt la celălalt (2.2, 5; 3.8, 10, 17; etc.) (Pentru mai multe detalii, v. A Kuen, *Lettres de Paul*, pp. 327-332).

Data și locul

Silvan (Sila) și Timotei, menționați în adresă (1.1), s-au aflat împreună cu Pavel abia

la Corint (F.A. 18.5), ceea ce dovedește că acesta a fost locul redactării Epistolei. El prevede apariția unor împotriviți (3.2); deci această Epistolă a fost scrisă înainte de a izbucni tulburările din F.A. 18.12-17, la câteva săptămâni sau cel mult câteva luni după I Tesaloniceni, către sfârșitul anului 51 (sau 52).

Conținutul

Apostolul continuă să-i elogieze pe creștinii din Tesalonic pentru înaintarea lor în credință (1.3) și statornicia în mijlocul persecuției (1.4), care va fi răsplătită la venirea Domnului (1.5-10). Pavel îi asigură pe tesaloniceni de sprijin deplin în rugăciunile sale de mijlocire (1.11-12).

În cap. 2, el corectează o altă eroare doctrinală cu privire la venirea lui Cristos: unii credincioși din Tesalonic au tras concluzia din persecuția pe care o îndurau că ziua Domnului ar fi și venit chiar. Și atunci apostolul le declară că această zi trebuie să fie precedată de apostazie și de apariția omului fărădelegii.

El îi îndeamnă pe destinatarii săi să stăruie în învățăturile pe care li le-a transmis (2.13-17; 3.3-5) și să se roage pentru el (3.1-2). Apoi, el adaugă, pe un ton imperativ, mențiunii generale date în I Tes. 4.11-12, niște directive foarte categorice cu privire la cei ce nu voiau să muncească; astfel, se pune chiar problema ruperii părtaşiei cu cei ce nesocotesc această poruncă (3.6-15).

Scopul

Persoana care le-a transmis destinatarilor prima Epistolă a lui Pavel (Timotei?) a trebuit să rămână câtva timp în Tesalonic. Când s-a înapoiat la Pavel, i-a furnizat informații despre progresul spiritual al noilor-converșiți, despre fermitatea lor în mijlocul persecuțiilor pe care le-au îndurat, dar și despre recente neclarități privind a doua venire a lui Cristos și încăpățânarea celor ce refuzau să muncească (pentru a aștepta mai bine venirea Domnului?).

Toate aceste informații au cerut din partea lui Pavel o a doua Epistolă prin care el să încurajeze Biserica, să corecteze erorile doctrinale și să dea, cu toată autoritatea sa apostolică, avertismentele pe care le cerea situația respectivă.

Planul

Epistola este structurată după modelul care se va impune din ce în ce mai mult în scrierile ulterioare ale apostolului: mulțumiri

la adresa lui Dumnezeu, corpul Epistolei, comunicări personale, comisioane (semn al autenticității).

I. Mulțumiri la adresa lui Dumnezeu și cuvinte de încurajare pentru destinatarii Epistolei (1.3-12):

A. Mulțumiri adresate Domnului pentru creșterea în credință și statornicia în încercări ale tesalonicenilor (1.3-4)

B. Rațiunea persecuțiilor (1.5-10)

C. Rugăciunea apostolului pentru creștinii din Tesalonic (1.11-12)

II. Învățăături cu privire la a doua venire a lui Cristos (2.1-12):

A. Revenirea lui Cristos nu era iminentă (2.1-3a)

B. Ea trebuia să fie precedată de apostazie și arătarea lui Anticrist, omul fărădelegii (2.3b-12)

III. Îmbărbătare și rugăciuni (2.13-17).

IV. Diferite îndemnuri (3.1-15):

A. Rugați-vă pentru noi! (3.1-2)

B. Domnul vă va întări (3.3-5)

C. Cum să procedăm cu leneșii (3.6-12)

Concluzie (3.16-18).

TESTAMENT. Termen echivalent pentru cuv. gr. *diathēkē* și lat. *testamentum*. Semnif.: ultima dorință (Evr. 9.16-17). În Evr. 8.6-10, 13 și 9.1, 4, cuv. *testament* este sinonim cu legământ. De aceea, expresiile *Vechiul Legământ* și *Noul Legământ* ar defini mai corect cele două părți ale Bibliei decât termenii de *Vechiul* și *Noul Testament*. (V. *Noul Testament*; *Moștenitor*; *Vechiul Testament*).

TETRARH. Inițial, ac. cuv. indica persoana care guverna un sfert dintr-un stat sau dintr-o provincie. Filip din Macedonia a împărțit Thesalia în 4 tetraarii. Mai târziu, titlul de tetrarh a fost atribuit subalternilor regelui, chiar dacă teritoriul regatului nu mai era repartizat către 4 căpetenii. Romanii numeau tetrarhi niște personaje mai puțin importante decât regii și etnarhii.

În N.T., sunt menționați 3 tetrarhi: *Irod*, tetrarh al Galileii; *Filip*, tetrarh al Ituriei și Trahonitei, și *Lisanias* (Lysanias), tetrarh al Abilenei (Lc. 3.1). Cezar August i-a acordat lui Arhelau titlul de etnarh și o jumătate din împărăția lui Irod cel Mare; cealaltă jumătate a împărțit-o în două tetraarii, pe care le-a atribuit lui Irod Antipa și lui Filip (Ant. 17.11.4; Răzb. 2.6.3). Uneori, din curtoazie, i se acorda

unui tetrarh titlul de rege (Mt. 14.1, cf. v. 9; Mc. 6.14).

TEUDA, THEUDAS. Adresându-se sine-driului (prin anul 32 d.Cr.), Gamaliel face aluzie la un anume *Theudas* care după ce a adunat 400 de oameni spre a-i susține pretențiile, a fost omorât. Apoi, acest fariseu foarte instruit și deosebit de influent vorbește despre un alt cap de rebeliune, *Iuda Galileanul*, care a avut o moarte rușinoasă (F.A. 5.36-37). Acest Iuda a fost identificat cu Iulian din Gamala, în Golanitida, numit de istoricul Josephus când Iulian Golanitul (Golonitul), când Iulian Galileanul (Ant. 18.1.1; Răzb. 2.8.1). Teuda despre care vorbește Gamaliel a apărut prin anul 6 d.Cr. Or, Josephus relatează istoria unui vrăjitor numit Teuda (Theudas), care, pe când Fadus era procurator al Iudeii (44-46 d.Cr.), dându-se drept prooroc, a convins o mare mulțime să i se alăture și a fost masacrat împreună cu ei din ordinul procuratorului (Ant. 20.5.1). Așadar, pare să fie vorba despre două persoane diferite, cu numele de Teuda, care au trăit la o distanță de 40 de ani. Rebelul la care face aluzie Gamaliel ar putea fi capul uneia dintre bandele care au inițiat acte de terorism la finele domniei lui Irod cel Mare.

TEVAH. (V. *Tebah*).

TEVALYAHU. (V. *Tebalia*).

TEVETH. (V. *Tebe*).

TEXTUL BIBLIEI. Vreme îndelungată, cel mai vechi manuscris biblic al V.T. cunoscut a fost papyrusul Nash. Acesta a fost găsit în anul 1902 în Egipt și datează, potrivit aprecierilor paleografului care l-a examinat, de prin sec. II î.Cr. - sec. II d.Cr. El se află în prezent la Biblioteca Universității din Cambridge, Anglia. Acest mic papyrus conține un text fragmentat, dar destul de lizibil, al Decalogului (v. *Papyrus*). În anul 1947, au fost descoperite la Qumran *Sulurile de la Marea Moartă*. Majoritatea lor datează din sec. I și II î.Cr. S-a crezut că unele fragmente din textele biblice care prezintă o scriitură în caractere paleo-ebraice ar data din sec. IV î.Cr., dar paleografii afirmă acum că toate aceste manuscrise datează din aceeași epocă: unii scribi de la Qumran ar fi folosit foarte simplu scrierea paleo-ebraică pentru copierea textului. La Qumran, au fost găsite textele biblice ale tuturor cărților V.T., cu excepția Esteri.

În anul 1989, două mici texte biblice foarte vechi au fost scoase la iveală dintr-un mormânt în zona Ketef Hinnom, lângă Valea lui Hinom, la V și S de orașul vechi al Ierusalimului. Textele acestea sunt scrise pe două foițe de argint, care au fost strânse sul și probabil puse de jur-împrejurul gâtului posesorului lor, ca un fel de filacteră. Unii israeliți pioși interpretau literal texte ca cele din Pv. 1.9; 6.21; etc.

După ce a fost inventat un procedeu chimic care să permită desfacerea foițelor de argint, munca de descifrare a textelor i-a fost încredințată de către Muzeul Evreiesc din Ierusalim lui Adan Yardeni, care a reușit să citească ceea ce fusese scris în urmă cu... 2 600 de ani, adică la o dată anterioară profetului Ieremia!



Desenul primei foițe de argint desfăcute

Prima foiță de argint, o dată derulată, măsoară 97 x 27 mm, iar a doua 39 x 11 mm. Este vorba despre niște mici lame de argint

(poate provenite din Tarsis, Ier. 10), iar inscripționarea textului a fost realizată cu o unealtă ascuțită (fier sau diamant? Cf. Ier. 17.1). Literele sunt foarte mici, măsurând între 1,7 și 5 mm. Se pare că cea mai mare dintre cele două foițe de argint a conținut un număr de 133 de caractere, dintre care 71, respectiv 53 %, sunt lizibile; a fost recunoscut textul binecuvântării preoțești a lui Aaron care figurează în Num. 6.24-26.

A doua lamă de argint prezintă același text, dar într-o versiune relativ diferită. El nu conține decât 10 cuvinte, față de cele 15 câte are textul ebr. din Num. 6.24-26.

Importanța acestei descoperiri este inegalabilă, cel puțin pentru două motive: în primul rând, ea confirmă vechimea textului din Num. 6.24-26, căci nimeni nu ar fi copiat un text biblic pe o foiță de argint dacă el nu ar fi fost deja bine cunoscut; în al doilea rând, descoperirea unui text al Pentateuhului care datează cu cca 650 de ani î.Cr. răstoarnă ipoteza exegeților liberali care au atribuit această parte a cărții Numeri sursei P, adică 500 de ani î.Cr.

Se pare că numele posesorului textului figurează pe primul rând al celor două lame de argint. (Pentru cel mai vechi manuscris al unui text biblic din N.T., v. *Manuscris*, vol. II, p. 297 a. Este vorba despre papyrusul Rylands p. 52 V. și art.: *Noul Testament; Manuscris; Papyrus; Vechiul Testament*).

TEZAUR. (V. *Comoară*).

THAANAC. (V. *Taanac*).

THAANATH-SILO. (V. *Taanat-Silo*).

THABBAOTH. (V. *Tabaot*).

THABEEL. (V. *Tabeel*²).

THABOR. (V. *Tabor*).

THABRIMMON. (V. *Tabrimon*).

THACHAN. (V. *Tahan*).

THACHATH. (V. *Tahath*).

THACHPENES. (V. *Tahpenes*).

THACHREA. (V. *Taera*).

THACHTHIM-HODSCHI. (V. *Tahtim-Hodși*).

THACMONIT. (V. *Tahchemonit*).THADEU. (V. *Tadeu*).THADMOR. (V. *Tadmor*).THAEREA. (V. *Tarea*).THAKHAN. (V. *Tahan*).THAKHASH. (V. *Tahaş*).THAKHATH. (V. *Tahat; Tarah*).THAKHPENES. (V. *Tahpenes*).THAMAKH. (V. *Tamah*).THAMMUZ. (V. *Tamuz*).THANHUMETH. (V. *Tanhumet*).THAPPUAKH. (V. *Tapuah*).THAPHATH. (V. *Tafat*).THARPELA. (V. *Tarpel*).THAREALA. (V. *Tareala*).THARTHAK. (V. *Tartac*).THARTHAN. (V. *Tartan*).THATHNAL. (V. *Tatnai*).THEBACH. (V. *Tebah*).THEKHINNA. (V. *Techina*).THEKOA. (V. *Tecoa*).THEL-ABIB. (V. *Tel-Aviv*).THELAKH. (V. *Telah*).THELAIM. (V. *Telaim*).THELASSAR. (V. *Telasar*).THEVALYAHU. (V. *Tebalia*).THERAKH. (V. *Terah*).THERESH. (V. *Tereş*).THEUDAS. (V. *Teuda*).THIBHATH. (V. *Tebah¹*).THILON. (V. *Tilon*).THIMNA. (V. *Timna*).THIMNATHA. (V. *Timna*).THIMNATH-SERAKH, TIMNATH-HERES.
(V. *Timnat-Sefer*).THIPHSAC. (V. *Tifsah*).THIPHSAKH. (V. *Tifsah*).THIRJA. (V. *Tiria*).THIRSHATHA. (V. *Guvernator; Tirşata*).THIR TSA. (V. *Tirşa*).THISCHBIT. (V. *Tişbit*).THITSIT. (V. *Tipit*).THOACH. (V. *Toah*).THOAKH. (V. *Toah*).THOHU. (V. *Toi; Tohu*).THOI. (V. *Toi*).THOKATH. (V. *Ticva*).THOKEHATH. (V. *Ticva.*).THOKEN. (V. *Tochen*).THOLA. (V. *Tola*).THOLAD. (V. *Eltolad*).THOMAS. (V. *Toma*).THOPHEL. (V. *Tofel*).

TIATIRA, THIYATIRA. Oraş din Asia Mică, în Lidia, lângă graniţa Mysiei, pe drumul care duce de la Pergam la Sardes. Între anii 301-281 î.Cr., Seleucos Nicator a stabilit acolo o colonie de macedoneni şi a numit-o Thyatira. Localitatea existase sub numele de Pelopia şi Euhippia (Pliniu, *Ist. Nat.*, 5.31). Locuitorii

Tiatirei erau foarte vestiți ca vopsitori în purpură. Lidia, vânzătoare de purpură, era originară din Tiatira (F.A. 16.14). Una dintre cele 7 Biserici ale Asiei a fost fondată în acest oraș (Ap. 1.11; 2.18-29). Localitatea Ak Hissar, construită pe amplasamentul Tiatirei, dispune de bucăți de stâlpi care au aparținut cetății antice.



Murex trunculus, scoică producătoare de purpură

TIBŞAT. (V. *Tebah*¹⁾).

TIBEHAT. (V. *Tebah*¹⁾).

TIBERIADA, TIBERIAS. Cetate construită pe malul occidental al lacului Galileii de tetrarhul Irod (Ioan 6.23). El i-a dat numele lui Tiberiu, pe atunci împărat (Ant. 18.2.3; Răzb. 2.9.1). Josephus a fortificat-o în timpul războiului iudaic (Josephus, *Viața*, 8; *Răzb.* 2.20.6; 3.10.1-10). După distrugerea Ierusalimului de către romani, niște evrei au obținut permisiunea să locuiască la Tiberiada. Pe la mijlocul sec. II d.Cr., Marele Sinedriu s-a instalat în acest oraș, devenit ulterior reședința unor rabini celebri. Școala rabinică din Tiberiada a produs, prin anii 190-220 d.Cr., *Mishna* (Mișna), culegere de comentarii asupra textelor biblice. Suplimentul său, *Gemara*, a fost codificat la Tiberiada prin sec. IV. *Massora*, adnotări alipite textului ebr. pentru a se evita eventualele erori de copiere sau pentru a se preveni interpretările eronate a fost elaborată, în cea mai mare parte, la Tiberiada între sec. VI-IX d.Cr.

Evangheliile nu ne spun dacă Isus a intrat vreodată în Tiberiada. Înainte de distrugerea Ierusalimului, evreii pioși considerau acest oraș ca necurat; el era reședința lui Irod, ucigașul lui Ioan Botezătorul (Ioan 6.1, 23; 21.1; cf. Lc. 23.6-8) (V. *Vechiul Testament; Mishna; Talmud; Masoreți*).

TIBERIU. (V. *Cezar*, 2).

TIBHAT. (V. *Tebah*¹⁾).

TIBNI, THIBNI, TIVNI. Fiul lui Ghinat. O jumătate dintre copiii lui Israel l-au solicitat să preia tronul, dar Omri și adepții săi l-au înlăturat (I Împ. 16.21-22).

TIBŞAT. (V. *Tebah*).

TICVA, THIKVA, THOKEHATH, TIQWA, TOCAT, TOCHEHAT = *speranță*.

1. Tatăl lui Şalum, care era soțul proorocii Hulda (II Împ. 22.14). În II Cr. 34.22, apare forma Tochehat, care ar putea fi o alterare a numelui Ticva.

2. Tatăl lui Iahzia (Ezra 10.15).

TIDAL. (V. *Tideal*).

TIDEAL, TIDAL, TIDHAL. Rege al Goiimului și unul dintre aliații lui Chedorlaomer (Gen. 14.1, 9). Probabil că acest nume corespunde cu acela al unui suveran hitit.

TIDHAL. (V. *Tideal*).

TIFSA. (V. *Tifsah*).

TIFSAH, TIFSA, THIPHSAC, THIPHSAKH, TIPHSAH = *trecătoare, vad*.

1. Cetate situată la marginea întinsei împărății a lui Solomon, spre Eufrat (I Împ. 4.24). Identif. pos.: Thapsacus, pe malul drept al Eufratului, moderna localitate Dibsi. Vadul cel mai important de pe cursul mijlociu al Eufratului. A fost folosit de armatele lui Cyrus cel Tânăr și Alexandru cel Mare.

2. Așezare ai cărei locuitori au fost măcelăriți la porunca lui Menahem, regele lui Israel (II Împ. 15.16). Conder a identificat-o cu ruinele satului Tafsach, la 10 km SV de Sihem. Numeroși exegeți au adoptat forma gr. a lui Lucian, *Taphoe*, și au identificat Tifsahul cu Tappuah. O altă opinie: Tippuah.

TIGLAT-PILESER, TEGLATH-PALASSAR, TILGATH-PILNESER = *tăria mea este dumnezeul Ninib sau: mi-am pus încrederea în fiul*

lui Esarra. Împărat al Asiriei, între anii 745-727 î.Cr.

În II Împ. 15.19, acest suveran este numit Pul, iar un text babilonian îi spune Pulu. Poate că acesta a fost numele său inițial, înlocuit ulterior cu Tiglat-Pileser, numele unui împărat care l-a precedat. A fost fiul lui Adad-nirari III.

Primele campanii militare ale lui Tiglat-Pileser III au fost îndreptate contra babilonienilor și perșilor. Instalându-și ulterior cartierul general la Arpad, în partea de NE a Siriei, după un asediu de 3 ani, Tiglat-Pileser s-a îndreptat spre vest. Probabil că atunci l-a înfruntat el în S Siriei pe *Azriyau de Yaudi* (Ozia - Azaria - al lui Iuda), însă Biblia nu vorbește despre asta. Tot pe vremea aceea, el primește tribut de la Carchemiș, Hamat, Tyr, Byblos și din partea lui Rețin, împ. Damascului. Un alt rege tributar menționat pe inscripția respectivă este Menahem (cf. II Împ. 15.17-20).

Mai târziu, Ahaz, regele lui Iuda, nepotul lui Ozia, a făcut apel la Tiglat-Pileser când s-a văzut amenințat de Pecah, regele Samariei și Rețin, regele Damascului (II Împ. 16.5-7; Is. 7.1). În anul 734, Tiglat-Pileser a invadat Regatul de Nord, cucerind numeroase cetăți și deportând locuitorii Galileii, Galaadului și Transiordaniei (II Împ. 15.29; I Cr. 5.26). Săpăturile arheologice întreprinse la Hațor au confirmat atacul lui Tiglat-Pileser III.

Ahaz nu a primit îndată ajutor din partea lui Tiglat-Pileser, așa cum o dovedesc și pasajele din II Cr. 28.20-21 și Is. 7.20, deși Damascul a fost luat în anul 732. Biblia mai relatează că în anul 730, Pecah, regele lui Israel, a fost asasinat de către Osea, fiul lui Ela (II Împ. 15.30) iar aceasta, potrivit analelor asiriene, cu sprijinul lui Tiglat-Pileser. Acesta din urmă, mai mult decât predecesorii săi, a procedat la strămutări sistematice de populații. În locul celor deportați, el instala colonii asiriene. Scopul lui era să distrugă sentimentul național al învinșilor săi, risipindu-i și izolându-i. A murit în anul 728/727, după ce a domnit 18 ani și a făcut din Asiria un imperiu mai puternic decât fusese vreodată. (V. *Ahaz; Menahem; Pecah; Osea*).

TIGRUL. (V. *Hidechel*).

TIHIC = *norocos, fericit*. Un creștin din provincia Asia. Împreună cu alte persoane, i-a luat-o înainte lui Pavel și l-a așteptat în Troa (F.A. 20.4). Apostolul l-a însărcinat pe Tihic, un ucenic preaiubit, să le ducă efesenilor și

colosenilor Epistolele scrise de el (Ef. 6.21; Col. 4.7). Probabil că el s-a întâlnit cu Tit în Creta (Tit 3.12). Întemnițat la Roma, desigur că acum pentru a doua oară, Pavel îi scrie lui Timotei că l-a trimis pe Tihic la Efes (II Tim. 4.12).

TIIN, LEMN MIROSITOR, THUYA, TUIA. Acest lemn figurează printre mărfurile scumpe cu care făcea negoț Babilonul mistic (Ap. 18.12). Este vorba despre *Callitris quadrivalvis*, un arbore din familia *Cupresacee*, cu lemn mirositor, având fibrele dense, de culoare roșu-brun spre inimă. Romanii îl apreciau mult (Pliniu, *Ist. Nat.* 13.29.30).

TILGAT-PILNESER. (V. *Tiglat-Pileser*).

TILON, THILON. Fiul unui oarecare Simon, înregistrat cu sem. lui Iuda (I Cr. 4.20).

TIMEU = *foarte apreciat*. Tatăl unui cerșetor orb din Ierihon (Mc. 10.46).

TIMNA¹, THIMNA = *piedică, obstacol*.

1. Fiica lui Seir și sora lui Lotan; a devenit concubina lui Elifaz, fiul cel mai mare al lui Esau și mama lui Amalec (Gen. 36.12, 22; I Cr. 1.39). Trebuie să nu uităm că numele proprii referitoare la rudeni indică adesea nu numai indivizi, dar și triburi. O cetate din S Arabiei se numește Timna.

2. Unul dintre capii Edomului (Gen. 36.40; I Cr. 1.51).

TIMNA², TIMNATA, THIMNATHA = *porțiune atribuită*.

1. Cetate de la frontiera lui Iuda, nu departe de Bet-Șemeș (Jos. 15.10). Atribuită ulterior lui Dan (19.43). Pe vremea lui Samson, era ocupată de filistenii (Jud. 14.2), care o pierd pentru o vreme, dar o recâștigă în timpul domniei lui Ahaz (II Cr. 28.18). Identif. prob.: Tibnah, la 5 km V-SV de Bet-Șemeș, la 25 km V-SV de Ierusalim și la 26 km E de Asdod.

2. Cetate din ținutul muntos al lui Iuda (Jos. 15.57); probabil localitatea menționată în Gen. 38.12-14. Era amplasată în apropierea unei localități numite Ghîbea; este citată împreună cu Adulan și Enaim. La 6,5 km E de Beit Netiff există o localitate numită Tibnah, pe o pantă orientată spre el-Khader, în apropiere, spre SE, se află Jeba', ceea ce confirmă datele biblice.

TIMNATA. (V. *Timna*).

TIMNAT-SERAH, THIMNATH-SERAKH, THIMNATH-HERES, TIMNAT-HERES = *porțiune suplimentară*. Un sat din ținutul

accidentat al lui Efraim, pe coasta nordică a muntelui Gaaș. A fost atribuit lui Iosua, care a fost și înmormântat acolo (Ios. 19.50; 24.30). Aceeași localitate cu Timnat-Heres din Jud. 2.9. Identif. plauz.: Tibnah, la cca 19 km NE de Lidda și la 13 km S-SV de Kefr Haris unde, potrivit tradiției samaritene, s-ar afla mormintele lui Iosua și al lui Caleb.

TIMNEAN, TIMNIT. Persoană care locuia la Timna, sau originară din această cetate (Jud. 15.6).

TIMNIT. (V. *Timnean*).

TIMNITIL. (V. *Temeni*).

TIMON = *demn, vrednic*. Unul dintre cei 7 diaconi ai Bisericii primare (F.A. 6.5).

TIMOTEI = *cel ce adoră pe Dumnezeu*. Ap. Pavel îl numește pe Timotei „*copilul meu preaiubit și credincios în Domnul*” (I Cor. 4.17) și „*adevăratul meu copil în credință*” (I Tim. 1.2), ceea ce indică faptul că Pavel a fost instrumentul folosit de Dumnezeu pentru convertirea lui Timotei. Cu prilejul primei sale călătorii misionare, Pavel a trecut prin Listra, în Licaonia, unde i-a adus la Cristos pe Eunice și Lois, mama și bunica lui Timotei. Tot pe vremea aceea, a fost câștigat pentru Domnul și Timotei. Mama lui era evreică, iar tatăl său grec (F.A. 16.1). Devenit creștin activ, Timotei a fost recomandat lui Pavel de către frații din Listra și Iconia, când apostolul a vizitat din nou Listra în cursul celui de-al doilea turneu misionar (16.2). Deși primise din copilărie învățătura V.T. (II Tim. 3.15), Timotei nu fusese tăiat împrejur (F.A. 16.3). Niște profeții făcute cu privire la el au revelat că Timotei fusese rânduit de Dumnezeu pentru o slujire specială (I Tim. 1.18; 4.14). Pavel și bătrânii Bisericii și-au pus mâinile peste el și l-au consacrat lucrării de evanghelizare (4.14; II Tim. 1.6). Pentru a nu-i ofensa pe evrei, Pavel l-a tăiat împrejur pe Timotei. Aceasta constituia o concesie făcută iudeilor tradiționaliști, din cauza împrejurărilor, însă nu implica nicidecum abandonarea principiului libertății.

Timotei l-a însoțit pe Pavel în Galatia, apoi la Troa, la Filipi, la Tesalonic și Berea, unde el a rămas cu Sila, în timp ce apostolul s-a dus la Atena (F.A. 17.14). Apoi, acești doi ucenici au fost chemați de urgență la Atena (v. 15). Timotei a sosit în scurt timp (se pare că fără Sila), și a fost trimis din Atena la Tesalonic

(I Tes. 3.1). Următoarea întâlnire a celor 3 slujitori ai Domnului a avut loc la Corint (F.A. 18.5; I Tes. 3.6), unde Timotei a rămas câtva timp împreună cu Pavel (I Tes. 1.1; II Tes. 1.1). Deși Biblia nu ne spune, înclinăm să credem că Timotei l-a însoțit pe Pavel la înapoiere. Mai târziu, Timotei este menționat în legătură cu lucrarea apostolului Pavel în Efes. În I Cor. 4.17, autorul ne confirmă că, înainte de a scrie această Epistolă, el îl trimisese pe Timotei la Corint pentru a restabili ordinea în Biserică. Nu știm totuși dacă Timotei a reușit să ajungă înaintea Epistolei (16.10). Oricum, se pare că el s-a întors la Efes, căci cu puțin timp înainte de a părăsi acest oraș, Pavel i-a trimis în Macedonia pe Timotei și Erast (F.A. 19.22), unde apostolul s-a reîntâlnit în curând cu tânărul său prieten (II Cor. 1.1). Apoi, ei au mers împreună la Corint (Rom. 16.21). Timotei figurează printre creștinii care l-au însoțit pe Pavel la întoarcerea sa în Ierusalim din cea de-a 3-a călătorie misionară (F.A. 20.4). Biblia nu precizează dacă Timotei s-a suit la Ierusalim împreună cu părintele lui spiritual. El nu este menționat în legătură cu înmormântarea apostolului la Cezareea sau cu călătoria lui Pavel la Roma, însă numele său este menționat în Epistolele redactate la Roma (Fil. 1.1; 2.19-22; Col. 1.1; Film. 1). Tânărul Timotei a lucrat împreună cu apostolul chiar și în capitala Imperiului Roman.

Când Pavel a fost din nou pus în libertate, el i-a încredințat lui Timotei sarcini importante. Prima Epistolă pe care i-a adresat-o revelează faptul că ucenicul conducea Biserica din Efes (I Tim. 4.12). El trebuia să combată falsa știință a unor învățători, să împartă sarcini, să organizeze și să disciplineze Biserica în numele lui Pavel care, cu puțin timp înainte de a muri, îi scrie lui Timotei o a doua Epistolă, considerată ca testamentul lui spiritual. Aflat pe punctul de a muri ca martir, Pavel încă aștepta vizita fiului său spiritual (4.9, 21). Nu știm dacă el și-a mai văzut sau nu împlinită această dorință.

Unica aluzie ulterioară la Timotei se găsește în Evr. 13.23, unde citim că Timotei a fost închis și că apoi i s-a dat drumul. Dacă Epist. către Evrei a fost scrisă de Pavel, înmormântarea lui Timotei ar fi trebuit să aibă loc între eliberarea lui Pavel și a doua arestare a sa. (V. *Pavel*). Însă dacă Pavel nu este autorul Epist. către Evrei, putem presupune că Timotei s-a întâlnit cu apostolul la Roma și a fost câtva timp tovarășul său de temniță. Nu știm nimic sigur despre ultimii ani ai vieții lui Timotei. Potrivit

unei tradiții foarte vechi, el ar fi continuat să conducă Biserica din Efes, murind apoi ca martir sub Domițian sau Nerva.

TIMOTEI – EPISTOLELE

PRIMA EPISTOLĂ A LUI PAVEL CĂTRE TIMOTEI

Autorul

Apostolul Pavel. (V. *Epistolele pastorale*). Epistola poartă semnele specifice vârstei sale înaintate: grija de a păstra ceea ce exista (6.14, 20; cf. II Tim. 2.2; 3.14); insistența asupra a ceea ce este esențial: rugăciunea (2.1), evlavia (4.8), credincioșia (4.14-16), cumpătarea în toate lucrurile (2.2, 9, 15; 3.2; 5.11-12, 22).

Data

După prima întemnițare a lui Pavel la Roma (v. *Epistolele pastorale*) și după călătoriile lui Timotei la Filipi, Colose, șederea sa la Efes (și în Creta), deci prin anii 65-66.

Locul

În Macedonia (1.3); mai precis, la Filipi.

Destinatarul

Timotei era ucenicul cel mai fidel al lui Pavel (1.2; I Cor. 4.17), colaboratorul său devotat (Rom. 16.21; I Tes. 3.2; Fil. 2.19-20; I Cor. 16.10).

El este încă *tânăr* (4.12), adică avea cel mult 35 de ani, sănătatea sa era fragilă (5.23) și avea nevoie să fie încurajat (1.3, 18).

Conținutul

Epistola conține avertismente contra pericolelor care amenințau Biserica (cap. 1), recomandări privitoare la organizarea serviciului divin (cult): (cap. 2), alegerea persoanelor cu munci de răspundere în Biserică (cap. 3), atitudinea care trebuie să fie adoptată față de pericolele care amenință Biserica (cap. 4), față de diferitele categorii de membri (adulți, văduve, bătrâni, sclavi: cap. 5) și față de falșii învățători (cap. 6).

Este cea mai puțin personală din cele 3 Epistole Pastorale, aceea care se aplică cel mai bine tuturor slujitorilor lui Dumnezeu din toate timpurile. Ea definește caracterul, echiparea, metodele și funcțiunile sau atribuțiile slujitorului lui Dumnezeu. Epistola aceasta ne permite să constatăm că numai în câțiva ani structura Bisericilor locale a evoluat: există din ce în ce mai mulți bătrâni (sau episcopi) în fiecare comunitate; aceștia sunt asistați de diaconi (ca în Fil. 1.1), dar condițiile numirii

lor, precum și atribuțiile lor sunt precizate (stagiul probator, calificările cerute, ordinarea cu punerea mâinilor: 4.14; 5.22) și specializate: episcopul sau bătrânul trebuie să fie „*în stare să învețe pe alții*” (3.2) „*în stare* (capabil) *să sfătuiască în învățătura sănătoasă și să înfrunte pe potrivnici*” (Tit 1.9). Poate că unii bătrâni se consacrau în special propovăduirii și instruirii altora (I Tim. 5.17), fiind chiar remunerați pentru activitatea lor spirituală.

Unele văduve au un statut oficial (5.3-16). Rugăciunea publică rămâne apanajul tuturor (2.1-2, 8). Pe lângă rugăciunea spontană, apar formulări mai elaborate și cântări cu cuvinte ritmate (1.17; 3.16; 6.15-16; II Tim. 2.11-13).

Propovăduirea Evangheliei și învățământul biblic au dobândit o mare însemnătate (numai în Pastorale, apare de 20 de ori *Cuvânt* și de 15 ori *învățătură*), pentru că trebuie nu numai să expunem doctrina sănătoasă, dar și să luptăm contra ereziilor care se multiplică (6.4; II Tim. 2.17; Tit 1.15).

Scopul

În cuvântarea adresată bătrânilor din Efes, Pavel a prezis ravagiile pe care aveau să le facă falșii învățători (F.A. 20.29-30) și, vai, profeția lui s-a împlinit. Imediat după punerea sa în libertate, apostolul s-a dus la Efes pentru a-i înfrunta pe cei erau factori de dezordine (I Tim. 1.19-20). Părăsind Efesul pentru a se deplasa în Macedonia, Pavel l-a lăsat acolo pe Timotei pentru a continua lupta contra ereticilor (1.3-4). El spera să se înapoieze în curând, dar ajuns în Macedonia, și-a dat seama că întoarcerea sa ar mai fi putut întârzia (3.14-15). Se pare că, la un moment dat, el întrezărea o călătorie spre V înainte de a reveni la Efes (Tit 3.12). Dar Timotei și Biserica din Efes trebuie să cunoască anumite lucruri. Și atunci, el va scrie această Epistolă:

a) pentru a-i da lui Timotei niște *instrucțiuni* precise, un fel de *descriere a funcțiilor*, care să-i permită să traseze linia sa de acțiune și să-și stabilească prioritățile. El îi spune „*cum trebuie să se poarte în Casa lui Dumnezeu*” (3.15), cum trebuie să-i învețe pe alții (4.11, 16; 6.2), să îndemne (4.13), să conducă un serviciu public (2.1-12) și să-și aleagă colaboratorii (3.1-13; 5.19-25). Aceste directive inspirate de Duhul Sfânt au servit de-a lungul veacurilor pentru precizarea diferitelor aspecte al lucrării slujitorilor lui Dumnezeu. Ele și-au păstrat pe deplin valabilitatea și în zilele noastre.

b) Timotei se confruntă cu o serie de oponenți, lucrarea și inițiativele sale sunt, în mod evident, contestate. El va avea nevoie deci de un *ordin de misiune* oficial din partea apostolului, pentru a-și justifica activitatea, îndeosebi intervențiile sale corective (1.3-4; 2.11-12; 4.6) sau chiar represive (5.20). Epistola aceasta îi va sluji ca *mandat apostolic*.

Planul

- I. Biserica lui Dumnezeu (cap. 1-3):
 - A. Pericolele care o amenință (cap. 1).
 - B. Slujba dumnezeiască (cultul): rugăciunea și condițiile sale (cap. 2).
 - C. Slujirile în Biserică: calitățile cerute din partea episcopilor și diaconilor (cap. 3).
- II. Slujitorul lui Dumnezeu (cap. 4-6):
 - A. Față în față cu pericolele care amenință Biserica (cap. 4).
 - B. Față în față cu diversele categorii de membri ai Bisericii (cap. 5) (adulți, femei, văduve, bătrâni, sclavi).
 - C. Față în față cu învățătorii falși (cap. 6).

A DOUA EPISTOLĂ A LUI PAVEL CĂTRE TIMOTEI

Autorul. (V. *Epistolele pastorale*).

Destinatarul. (V. *Prima Epistolă către Timotei*).

Locul

Pavel este din nou înmormântat la Roma (II Tim. 1.8, 16). El a fost arestat într-o provincie orientală, poate la Troa (4.13). Condițiile detenției sale sunt cu mult mai riguroase decât prima dată (2.9). Totuși Luca a putut rămâne cu el (4.11). El îi va servi, desigur, ca secretar pentru această Epistolă care va fi trimisă, probabil prin Tihic, la Efes (4.12 ar putea fi tradus și astfel: „*Sunt pe punctul de a-l trimite*”).

Data

Dacă I Timotei a fost trimisă în vara anului 65 sau 66 (înaintea Epist. către Tit) și dacă Pavel a petrecut iarna la Nicopolis în Epir, după cum prevăzuse (Tit 3.12), el s-ar fi putut înapoia la Efes, în primăvara lui 66 (sau 67), pe Via Ignatia, trecând prin Tesalonic, Filipi și Troa unde a trebuit să-și lase mantaua și cărțile de piele (4.13). Desigur că apostolul a fost arestat la Efes (sau Troa), la instigația lui Alexandru (4.14), lăsându-l pe Timotei cu ochii în lacrimi (1.4).

Numeroși colaboratori l-au însoțit (4.10-11). Doi dintre aceștia au rămas pe drum (4.20). Pavel este încarcerat la Roma. Ținând seama de toate aceste evenimente, suntem îndreptățiți să situăm redactarea acestei Epistole la finele anilor 66, 67 sau chiar 68.

Conținutul

Epistola conține:

1. *Îndemnuri personale pentru Timotei*: Nu te da bătut în fața încercărilor și suferințelor, fii statornic în credință, întărește-te în har, propovăduiește Evanghelia, suferă pentru ea!
2. *Directive privind conduita care trebuie să fie adoptată în Biserică*, în fața învățătorilor falși, a apostaziei generale: propovăduiește Cuvântul lui Dumnezeu!

3. *Instrucțiuni* referitoare la venirea lui Timotei la Roma și *informații* despre starea apostolului.

Fiind ultimul document scris al apostolului către Timotei (pe care nu știe sigur dacă îl va mai vedea vreodată pe pământ), această Epistolă este, în definitiv, testamentul său spiritual. Pavel privește deopotrivă spre trecut (1.5-6, 11; 2.2a; 3.10-11), spre situația prezentă (1.15-17; 2.17; 4.9-17) și către viitor (3.1-5, 9; 4.3-4, 6-8), adică spre apostazia vremurilor din urmă ale cărei semne premergătoare el le văzuse deja prin Biserici (2.16-18; 3.6-7). Ca orice testament, Epistola conține numeroase directive cu privire la ceea ce va trebui să facă Timotei după moartea apostolului, pentru a rămâne fidel gândirii sale, drumului trasat de el. De asemenea, II Timotei conține numele a 23 de persoane cărora Pavel le lasă ca moștenire aprecierea sau dezaprobarea lui: o moștenire care îi urmează pe acești oameni de peste 19 veacuri.

Scopul

Scopul imediat al Epistolei este să-i ceară lui Timotei să vină la Roma cât mai curând posibil (4.9) dar, în orice caz, înainte de închiderea sezonului de navigație maritimă (4.21). Pavel nu mai trage nici o nădejde să fie pus în libertate (4.6-8, 17), și el dorește fierbinte să revadă, pentru ultima oară, ucenicul care îi este un adevărat copil (1.2), desigur pentru a-i transmite ultimele sale dorințe.

Venind la Roma, Timotei trebuie să-l ia cu sine pe Marcu (4.11) și să-l aducă apostolului lucrurile lăsate în Troa (4.13). Însă cum Pavel nu este sigur dacă va apuca să-l vadă pe Timotei, îi transmite instrucțiunile și directivele cele mai urgente (v. *Conținutul*).

Planul

Adresa și cuvinte de mulțumire către Dumnezeu (1.1-5).

I. Timotei și Evanghelia (1.6 - 2.13):

A. Calitățile unui bun slujitor al Evangheliei (1.6-18): râvnă, curaj, perseverență.

B. Datoriile unui slujitor al Domnului (2.1-13): înainte de toate, suferă pentru Evanghelie! (3-13).

II. Timotei și Biserica (2.14 - 4.5):

A. Față în față cu falșii învățători (2.14-26).

B. Față în față cu apostazia vremurilor din urmă (3.1-17).

C. Propovăduiește Cuvântul lui Dumnezeu! (4.1-5).

III. Timotei și Pavel (4.6-18).

Concluzie (4.19-22).

TIMP, VREME. Vom examina mai întâi unitățile de timp în care se înserează evenimentele și circumstanțele relatate în Sf. Scriptură.

I. Zi

1. De obicei, se numește *zi* intervalul de timp cuprins între două răsărituri de soare consecutive. Dar evreii calculau timpul de la o seară la alta (Gen. 1; Lv. 23.32; Ex. 12.18; Răzb. 4.9.12). Unii specialiști au fost de părere că acest obicei provenea din împărțirea anului în luni lunare care începeau odată cu apariția lunii noi. În consecință, ziua *civilă* era indicată prin expresia *o seară și o dimineață* sau *o noapte și o zi* (Dan. 8.14; II Cor. 11.25). Însă, deși ea marca începutul unei noi zile, seara respectivă era deseori socotită împreună cu ziua care o preceda. Astfel, seara care începe ziua de 15 nisan este numită „*ziua a 14-a... seara*” (Ex. 12.18; cf. II Cr. 35.1). Zilele săptămânii erau numerotate (cf. Mt. 28.1; F.A. 20.7), dar nu aveau nume, cu excepția zilei a 7-a, careia i se spunea sabat; ziua dinaintea sabatului se numea „*ziua pregătirii*” (Mc. 15.42).

2. Intervalul de timp cuprins între revărsatul zorilor și lăsarea nopții (Gen. 1.5; 8.22). Acesta era împărțit în: dimineața, la amiază și seara (Ps. 55.17; Dan. 6.10). Pentru a indica diferitele momente ale zilei, se întrebuintau expresii ca: *răsăritul soarelui*, *zădusul zilei*, *răcoarea zilei*, *asfințit*, etc. După robia babilonică, evreii au început să folosească orele

și să împartă ziua, de la răsăritul la apusul soarelui, în 12 ceasuri (cf. Mt. 20.1-12; Ioan 11.9); ceasul al 6-lea corespundea amiezii (Ioan 4.6; F.A. 10.9), ceasul al 9-lea era *ceasul rugăciunii* (F.A. 3.1; Ant. 14.4.3).

3. O perioadă oarecare de timp în care se desfășoară o acțiune sau se menține o anumită stare de lucruri (Zah. 12.3 și urm.): ziua necazului (Ps. 20.1), ziua mâniei lui Dumnezeu (Iov 20.28), ziua Domnului (Is. 2.12; 13.6, 9); în N.T., *ziua Domnului* semnifică a doua venire a lui Cristos (I Cor. 5.5; I Tes. 5.2; II Pet. 3.10). Sensul perioadei de timp la care se referă cuv. ebr. respectiv este redat în rom. prin: *atunci când*, *în ziua în care*, *ziua de*, etc. (Gen. 2.4, 17; Lv. 14.2, 57; Num. 6.13; I Sam. 20.19; Ps. 20.9).

II. Noapte

Timp de întuneric (Gen. 1.5), împărțit în 3 străji a câte 4 ceasuri fiecare: de la asfințitul soarelui până la miezul nopții; de la miezul nopții până la cântatul cocoșilor; de la cântatul cocoșilor până la răsăritul soarelui (Ex. 14.24; Jud. 7.19; Pl. 2.19). Pe vremea N.T., evreii adoptaseră sistemul grecilor și romanilor, la aceștia, noaptea fiind alcătuită din 4 străji (Mc. 6.48; Lc. 12.38); la romani, noaptea avea 12 ceasuri, calculate de la apusul la răsăritul soarelui (cf. F.A. 23.23).

III. Săptămâna

Împărțirea timpului în perioade a câte 7 zile fiecare datează din vremuri străvechi. Cifra de 7 zile apare în relatarea creației (Gen. 2.1-3) și revine în istoria potopului (7.4, 10; 8.10, 12). Pe vremea lui Laban și a lui Iacov, la sirienii din Mesopotamia se vorbește despre sărbători nuptiale de câte 7 zile (29.27-28); la fel era în țara filistenilor, pe vremea lui Samson (Jud. 14.12, 17). De asemenea, funeraliile țineau 7 zile (Gen. 50.10; I Sam. 31.13).

Cu toate acestea, *săptămâna* propriu-zisă nu a fost stabilită de Dumnezeu decât în momentul ieșirii israeliților din Egipt. Astfel, săptămâna este menționată în legătură cu instituirea Paștelor și sărbătoarea Azimilor (Ex. 12.15; 13.6-17), însă ea va fi introdusă, în mod solemn, prin Decalog: „*Să lucrezi șase zile... dar ziua a șaptea este ziua de odihnă închinată Domnului, Dumnezeul tău.*” (20.9-10) (V. *Sabat*). De acum încolo, o perioadă de 7 zile apare mereu în textul poruncilor Legii (cf. 22.30; 29.30, 35, 37; Lv. 12.2, 5; 13.5; 14.8; 15.28; 23.15, 42; Num. 19.11; Dt. 16.9-10, 13, etc.). Se poate spune, totuși, că, de obicei,

timpul se măsura mai degrabă în zile, și nu în săptămâni, cum procedau grecii și romanii (cf. Lv. 12.4-5).

Săptămâna și numele zilelor au apărut destul de târziu la romani; la ei, săptămâna avea 8 zile. Grecii împărțeau luna în 3 decade. Pe vremea când au fost construite piramidele, egiptenii împărțeau timpul în perioade de câte 10 zile. Fiecare zi începea odată cu apariția uneia din cele 36 de constelații cunoscute de ei. Anul egiptean avea 360 de zile.

În sec. II d.Cr., *Dion Cassius*, un istoric celebru, declară că săptămâna de 7 zile, recent introdusă, a început să fie folosită pe întreg teritoriul Imperiului Roman. Creștinii sărbătoreau duminica, ziua întâi a săptămânii. Păgânii au dat celor 7 zile ale săptămânii ebraice numele planetelor, după obiceiul babilonian. Creștinii nu s-au putut dispensa de acest sistem, dar au înlocuit numele de *ziua soarelui* cu acela de *ziua Domnului* (duminica) (cf. *Sunday*, în engl.; *Sonntag*, în germ.).

Cuv. ebr. *chabhua'* = grup de 7 unități, săptămână, indica nu numai o perioadă de 7 zile, dar și un ciclu de 7 ani (cf. folosirea cuv. *duzină*, care nu indică, în mod exclusiv, un grup de 12 unități). Sărbătorirea anului sabatic tinde să extindă acest sistem de calcul și asupra anilor. Se admite, în general, că Daniel folosește cuv. *chabhua'* (săptămână) pentru o perioadă de 7 ani (Dan. 7.24-27; cf. Lv. 25.8). Cele 70 de săptămâni din Dan. 9.24 sunt săptămâni de ani, adică 490 de ani.

IV. Lună

În Egipt, israeliții s-au familiarizat cu împărțirea anului în 12 luni de câte 30 de zile fiecare, cărora li se adăugau încă 5 zile pentru a egala anul solar (365 zile; Herod. 2.4). În relatarea potopului, lunile au câte 30 de zile (Gen. 7.11, 24; 8.3-4). Se pare că mai târziu, evreii au adoptat sistemul *lunii lunare*, care corespunde timpului scurs de la o apariție a lunii noi la următoarea. Într-adevăr: 1. Din două cuvinte care înseamnă *lună*, unul indică faza de lună nouă, celălalt timpul dintre două faze identice ale Lunii (lunație). Or, inițial aceste două expresii serveau pentru măsurarea timpului. 2. Gen. 1.14; Ps. 104.19; Ecclesiastic 43.6-8 și alte pasaje asemănătoare vorbesc în același sens. 3. La luna nouă, israeliții îi aduceau Domnului niște ofrande speciale (Num. 10.10; 28.11-14; II Cr. 2.4). 4. Faza de lună plină coincidea cu Paștele, sărbătoare prăznuită de fiecare dată în seara zilei a 14-a

a lunii (Ps. 81.3-5; cf. Ant. 3.10.3 și 5; 4.4.6) (V. An). Lunația cere ceva mai mult de 29½ zile. Durata lunilor varia în medie între 29 și 30 de zile, dar referitor la luni, se vorbea în general de 30 de zile (cf. Num. 20.29; Dt. 34.8 și 21.13). Lunile se numerotau. Relatările biblice referitoare la perioada anterioară deportării evreilor în Babilon nu conțin decât numele a 4 luni: *abib* (luna întâi, Ex. 13.4, etc.); *ziv* (luna a doua, I Împ. 6.37); *etanim* (luna a 7-a, I Împ. 8.2); *bul* (luna a 8-a, I Împ. 6.38). După captivitate, evreii vor recurge la numele folosite de babilonieni și alți semiți.

V. An

Anul evreiesc era alcătuit din 12 luni lunare (I Împ. 4.7; I Cr. 27.1-15), care trebuia să cuprindă 354 de zile, 8 ore, 48 de minute și 34 de secunde. Sărbătorile anuale se aflau în strânsă legătură cu lucrările agricole și anotimpurile. Un calendar bazat numai pe sistemul lunar ar fi cauzat o întârziere constantă a acestor sărbători în raport cu sezoanele corespunzătoare. De aici nevoia de a face să corespundă anul lunar cu cel solar care însuma 365 de zile. Acest lucru s-a realizat adăugând, o dată la fiecare 2-3 ani, la cele 12 luni lunare, o a 13-a lună de 29 de zile. Acestei luni i se spunea *ve'adar*. Biblia nu menționează acest procedeu. Ciclu lunar număra 19 ani dintre care al 3-lea, al 6-lea, al 8-lea, al 11-lea, al 14-lea, al 17-lea și al 19-lea aveau câte o lună în plus. Anul religios începea cu luna *abib*, numită și *nisan* (Ex. 12.2; 23.15; Est. 3.7). Aceasta începea odată cu luna nouă, cu puțin timp înainte sau imediat după echinocliul de primăvară, când soarele se afla în semnul convențional al Berbecului (Ant. 3.8.4; 10.5). Însă din vremuri foarte îndepărtate, israeliții au ținut seama și de anul civil, bazat pe lucrările agricole și începând toamna (cf. Ex. 23.16; 34.22; Lv. 25.4, 9 și urm.). Acest popor de agricultori avea tot interesul să facă să coincidă începutul anului civil cu aratul și semănatul, iar sfârșitul său cu secerișul. Deseori israeliții indicau datele anuale pornind mai curând de la lucrările agricole în curs de desfășurare decât de la numărul sau numele lunii (cf. Num. 13.20; Rut 1.22). La câțiva timp după întoarcerea din robia babilonică, evreii au început să sărbătorească Anul Nou odată cu faza de lună nouă a lunii a 7-a, tisri. Probabil că nu pe baza acestui procedeu au fost datate evenimentele raportate în Ezra 3.6 și Nem. 8.2, însă ele ar fi putut contribui la introducerea lui.

TABLOUL ANULUI EBRAIC

<i>Luna</i>	<i>Correspondența aproximativă</i>	<i>Sărbătoarea</i>	<i>Sezonul</i>
1. Abib, sau nisan Ex. 23.15; Nem. 2.1; Ant. 1.3.3; 3.10.5 30 de zile	aprilie	1. Luna nouă. (În fiecare lună, luna nouă cade în 1-a zi a lunii.) 14. Seara Paștelor și începutul zilei a 15-a (Ex. 12.18,19; 13.3-10). 15-21. Sărbătoarea Azimilor (Lv. 23.6) 16. Snopul din cele dintâi roade (Lv. 23.10-14; cf. Ios. 5.11; Ant. 3.10.5)	Ploile de primăvară, zise târzii. Culesul inului la Ierihon (Ios. 2.6). Creșterea apelor Iordanului (Ios. 3.15; 1 Cr. 12.15; Eclesiastic 24.26) Secerișul orzurilor în câmpia maritimă. Maturizarea grâului în valea tropicală a Iordanului. Apariția păștilor de roșcov. Începutul sezonului secetos care va dura până la începutul lui octombrie. Predomină vântul care suflă din direcția NV.
2. Ziv sau jiar, jyar I Împ. 6.1, 37; Ant. 8.3.1 29 de zile	mai	14. Prăznuirea Paștelor de către cei ce nu au putut-o face o lună mai devreme (Num. 9.10, 11)	Seceratul orzurilor în regiunea de munte (cf. Rut 1.22). Seceratul grâului în câmpii.
3. Sivan Est. 8.9 30 de zile	iunie	6. Rusalile, sau sărbătoarea Săptămânilor, a Secerișului, a celor dintâi roade. Ofranda celor două pâini din recoltă (Ex. 23.16, 19; 34.22; Lv. 23.15-21; Num. 28.26; Dt. 16.9, 10)	Coacerea fructelor pe coasta maritimă. Maturizarea celor mai bune smochine și migdale. Înflorirea oleandruului. Căldura se face simțită (Răzb. 3.7.32).
4. Tamuz 29 de zile	iulie		Secerișul grâului în zona de munte. Primii struguri. Căldura în continuă creștere.
5. Ab. Ant. 4.4.7 30 de zile	august	9. Ziua postului ce comemora distrugerea Templului.	Coacerea măslinelor în câmpii. Culesul smochinelor și curmalelor de vară.
6. Elul Nem. 6.15 29 de zile	septembrie		Culesul viilor (cf. Lv. 26.5; Num. 13.23).
7. Etanim sau tisri I Împ. 8.2; Ant. 8.4.1 30 de zile	octombrie	1. Convocare cu ajutorul trâmbițelor (Num. 29.1). Anul Nou iudeu (Rosch Haschana). 10. Ziua Ispășirii (Yom Kippur) (Lv. 16. 29-31). 15-21. Sărbătoarea recoltei, sau a Corturilor. Pârga vinului și untdelemnului (Ex. 23.16; Lv. 23.34; Dt. 16.13). 22. Adunare sfântă (Lv. 23.36; Num. 29.35; Nem. 8.18; cf. Ioan 7.37).	Coacerea rodiilor. Apropierea iernii (Ant. 3.10.4), sau sezonul ploilor. Vântul suflă îndeosebi de la V și SV. Cele dintâi ploi din primul sezon ploios. Coacera roșcovelor. Începutul arăturilor.

<i>Luna</i>	<i>Correspondența aproximativă</i>	<i>Sărbătoarea</i>	<i>Sezonul</i>
8. Bul sau marhesvan I Împ. 6.38; Ant. 1.3.3 29 sau 30 de zile	noiembrie		Semănatul orzului și grâ- ului. Recoltarea măslinelor în Galileea de nord.
9. Chislev sau chisleu Zah. 7.1; cf. Ant. 12.5.4; 7.6; 29 zile în anii defl- citari și 30 în anii regulați și compleți	decembrie	25. Praznicul Înnoirii Tem- plului (I Mac. 4.52; In. 10.22).	Smochinele de iarnă de cali- tate inferioară, pe pomii desfrunziți. Întețirea ploilor (cf. Ezer. 10.9, 13).
10. Tebet Est. 2.16 Ant. 11.5.4 29 de zile	ianuarie		Grindină, ninge pe creste, ocasional și la Ierusalim; în câmpii, culturile de cereale și pășunile înverzesc. Înflo- resc florile.
11. Șebat Zah. 1.7; I Mac. 16.14 30 de zile	februarie		Înfloresc migdalii și înmu- guresc smochinii. Ici-colo apare câte o smochină nouă.
12. Adar Est. 3.7; Ant. 4.8.49 29 de zile, uneori 30	martie	14,15. Sărbătoarea Purim (Est. 9. 21-28).	Înfloresc roșcovii. În câmpii se coc portocalele și lămâiele. Înfloresc mirtul și rodiul. Seceratul orzurilor la Ierihon.
13. Ve'adar, lună intercalată de 29 de zile			

VI. Timpul și veșnicia

Precedând și depășind extrem de mult timpul omenesc cu toate diviziunile lui, veșnicia biblică este prezentată ca un atribut al lui Dumnezeu Însuși. „*Domnul este Împărat în veci de veci.*” (Ps. 10.16). „...*din veșnicie în veșnicie, Tu ești Dumnezeu... Tu ești din veșnicie.*” (Ps. 90.2; 93.2). De aceea, o mie de ani sunt pentru Domnul ca o zi, și o zi ca o mie de ani (II Pet. 3.8).

De asemenea, Dumnezeu stăpânește asupra timpului prin omniștiința Sa. În definitiv, trecutul, prezentul și viitorul nu există pentru Acela Care *este* veșnic și Care cunoaște toate lucrurile mai dinainte ca ele să se întâmple (Ex. 3.14; Ioan 8.58; Is. 48.5-7). Vorbind lui Israel, El folosește frecvent *trecutul profetic*, adică El consideră ca împlinite evenimente pe care un viitor îndepărtat încă le ascunde privirilor omenești; de altfel, timpurile

verbului, în ebraică, se pretează admirabil exprimării unor asemenea noțiuni.

Vorbind despre Dumnezeu cel veșnic, Creatorul universului, Alfa și Omega, Începutul și Sfârșitul tuturor lucrurilor, Biblia nu prezintă, în realitate, decât 3 epoci:

a) veșnicia anterioară creării Universului, „*mai înainte de veci*”, „*înainte de veșnicii*” (I Cor. 2.7; cf. Ef. 3.11; I Pet. 1.20; Col. 1.26; F.A. 15.18);

b) „*veacul* (în gr.: *aiôn*) *de acum*”, care ține de la Creație până la revenirea glorioasă a Domnului Isus (Gal. 1.14; Ef. 1.21; Tit 2.12). Prima venire a lui Cristos se înscrie în mijlocul acestei perioade și, prin urmare, în centrul tuturor timpurilor;

c) „*veacul viitor*”, adică veșnicia care stă în fața noastră (Ef. 1.21; 2.7; Evr. 6.5; Mt. 12.32; Mc. 10.30, etc.). Pentru V.T., ca și pentru N.T., diferența dintre timp și veșnicie nu vizează

calitatea, ci durată: veșnicia este un timp fără limite, a cărei scurgere infinită se suprapune, pentru o scurtă perioadă, cu istoria lumii noastre. O asemenea noțiune se opune concepției speculative grecești potrivit căreia timpul ar cunoaște o desfășurare circulară, unde totul se reia de la capăt fără încetare (cf. runda inexorabilă a reîncarnărilor hinduse).

„Expresia simbolică a timpului biblic este o concepție lineară ascendentă, căci linia care pleacă de la Creație își are celălalt capăt... în Dumnezeu.” (A. Lamorte, *Le Problème du Temps dans le Prophétisme bibl.*, Beatenberg, 1960, p. 108 și urm.). Capătul final al acestei linii *„imprimă ansamblului istoriei, care se desfășoară de-a lungul liniei respective, o mișcare de înălțare spre Dumnezeu.”* (O. Cullman, *Christ et le Temps*, Delachaux, 1947).

Dumnezeul cel veșnic, *„Împăratul veșnicilor”* (I Tim. 1.17; Ps. 145.13), creând omul după chipul și asemănarea Lui, i-a pus în inimă *„gândul veșniciei”* (Eccl. 3.11). Prin întruparea Sa, Fiul lui Dumnezeu S-a coborât până la noi, înscriindu-Se în istoria noastră, pentru a ne face părtași veșniciei Sale (Ps. 133.3) (V. *Viața veșnică*). Rugăciunea noastră este ca El să ne conducă astfel *„pe calea veșniciei”* (Ps. 139.24) și să ne primească, pe temelul harului Său, în *„Împărăția veșnică a Domnului și Mântuitorului nostru Isus Cristos”* (II Pet. 1.11).

TIMP ÎMPLINIT, SOROC ÎMPLINIT, VREME ÎMPLINITĂ, VREMURI ÎMPLINITE. În Biblie, expresia *timp împlinit* sau *vremuri împlinite* apare pentru prima dată în Gen. 29.21, unde ea se aplică sfârșitului timpului de slujire al lui Iacov la Laban. În Num. 6.13, se face referire la nazireat: *„În ziua când se va împlini vremea nazireatului...”*

În Noul Testament,

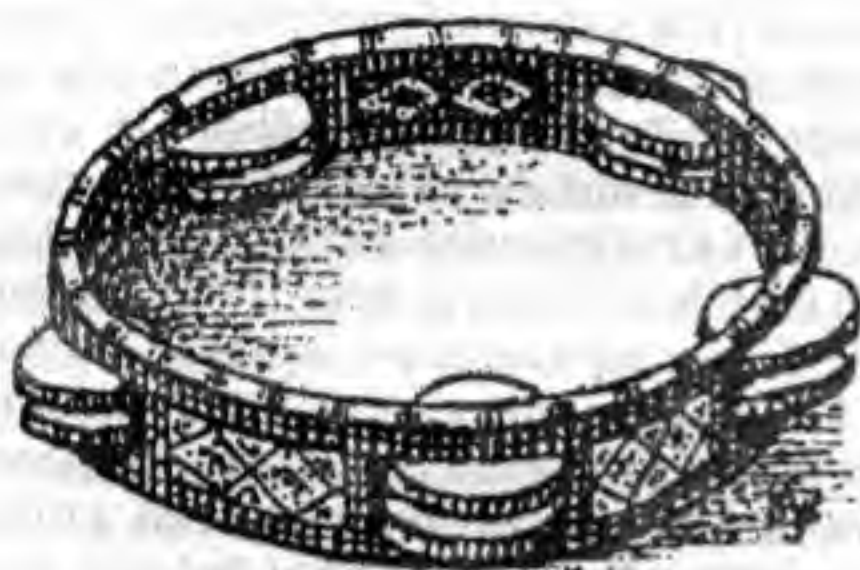
Domnul Isus vorbește, de asemenea, despre împlinirea vremii (vremurilor). În Mc. 1.15, El declară: *„S-a împlinit vremea, și Împărăția lui Dumnezeu este aproape.”* Aici, El Se referă la timpul de așteptare a Mesiei, Cel ce avea să aducă mântuirea lui Israel. În Lc. 21.24, El vestește nenorocirile care aveau să vină *„până se vor împlini vremurile Neamurilor.”* În ac. verset, *vremurile Neamurilor* reprezintă timpul stabilit de Dumnezeu, în îndurarea Lui, când El cheamă națiunile să primească mântuirea prin Evanghelia harului Său. Se pare că fiecare națiune are un timp al ei, când îi este oferită mântuirea; de aici pluralul *vremuri*.

În două pasaje din Epistolele captivității, Pavel folosește expresia *vremuri împlinite*

pentru *istoria mântuirii*. El spune: *„Dar când a venit împlinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său...”* (Gal. 4.4). În acest pasaj, Pavel vorbește, ca și Domnul Isus, despre perioada premesianică în cursul căreia israeliții așteptau venirea Mântuitorului. Evreii erau risipiți printre națiuni, imperiile persar și cel grec se prăbușiseră de mult, asupra seleucizilor luase sfârșit, iar puterea Romei era în floare. Și atunci – se întrebau iudeii – când avea să apară Mântuitorul lor? Pavel răspunde că Dumnezeu nu intervine decât atunci când toate condițiile sunt întrunite. În sens literal, expresia indică vârsta pe care trebuie s-o atingă un tânăr pentru a deveni major. Tot așa a trebuit să treacă un anumit timp în istoria omenirii, și ea să atingă un anumit nivel de maturitate înainte ca Dumnezeu să poată lucra. Aruncând o privire *a posteriori* asupra istoriei antice, putem discerne cu ușurință, printre factorii favorabili apariției lui Cristos în sec. I, următoarele elemente: unitatea limbii grecești și răspândirea ei în tot bazinul mediteranean, contextul cultural elenistic comun, pacea romană favorizând comunicațiile, sistemul rutier bine pus la punct și condițiile de securitate asigurate transportului maritim, declinul religiilor orientale antice și așteptarea generalizată a unui Mântuitor (v. A. Kuen, *Les lettres de Paul*, pp. 13-22). Dumnezeu așteaptă răbdător crearea condițiilor necesare (cf. Gen. 15-16), pentru ca să intervină în istoria lumii și s-o controleze (cf. Mt. 13.11, 16-17). El *„a binevoit să ne descopere taina voii Sale, după planul pe care-l alcătuiască în Sine Însuși, ca să-l aducă la îndeplinire la plinirea vremilor, spre a-și uni iarăși într-unul, în Cristos, toate lucrurile: cele din ceruri și cele de pe pământ.”* (Ef. 1.9-10). Aici Pavel privește lucrurile dintr-un alt punct de vedere. El știe că răscumpărarea noastră a fost dobândită pe cruce, dar că ea nu este decât un jalon în istoria mântuirii. Într-adevăr, *taina*, planul bunăvoinței divine (adică unirea tuturor lucrurilor în Isus Cristos) nu va fi pe deplin realizată decât la a doua venire a lui Cristos. Astfel, cu această expresie, ca de altfel cu întregul mesaj al Sf. Scripturi, noi ne pomenim așezați între un *deja* împlinit și un *încă nu* care așteaptă împlinirea deplină a planului lui Dumnezeu.

TIMPAN, TAMBURINĂ. Inițial, timpanul a fost un fel de tobă, probabil de formă pătrată, devenită mai târziu tamburina circulară pe

care o cunoaștem. Evreii îi spuneau *toph*, instrument de percuție. Cu prilejul sărbătorilor profane, cântărețele și dansatoarele se acompaniau cu tamburine. În cadrul serviciului divin (cult), pentru menținerea ritmului, se foloseau uneori numai timpane; alteori, acestea executau împreună cu alte instrumente (Gen. 31.27; Ex. 15.20; Jud. 11.34; I Sam. 10.5; 18.6; I Cr. 13.8; Iov 21.12; Ps. 81.2; Is. 5.12) (V. *Muzică*).



Tamburină (timpan)

TIP. (V. *Figură*; *Tip*; *Tipologie*).

TIPSAH. (V. *Tifsah*).

TIPOLOGIE. Biblia, Cartea în care abundă pildele și comparațiile, folosește foarte frecvent tipuri, simboluri, alegorii pentru a ilustra adevărurile abstracte sau insuficient de clare. Astfel, Pavel vede o alegorie în cele două neveste ale lui Avraam: Agar reprezintă Vechiul Legământ, Ierusalimul iudaic, ai cărei fii se aflau încă în stare de robie; Sara, din contră, este tipul Noului Legământ, al *Ierusalimului de sus*, ai cărei fii liberi suntem noi, cei născuți prin Duhul Sfânt (Gal. 4.22-31). Cortul întâlnirii, obiectele și practicile cultului mozaic, precum și preoția levitică erau destinate să reprezinte prin simboluri tot ceea ce Cristos, Marele nostru Preot, face pentru noi și pentru mântuirea noastră înaintea lui Dumnezeu. (V. *Cortul întâlnirii*). Așadar, ritualul instituit de Moise este „*chipul și umbra lucrurilor cerești*” (Evr. 8.4-5). Sanctuarul pământesc este, în realitate, „*chipul adevăratului locaș de închinare*”, o copie după modelul arătat de Dumnezeu lui Moise pe Sinai (9.11, 24; Ex. 25.40); el ne oferă *o imagine a lucrurilor care sunt în ceruri* (Evr. 9.23). Prin descrierea detaliată a Cortului întâlnirii, a uneltelor sale și a ceea ce se afla dincolo de perdeaua dinăuntru, „*Duhul Sfânt arăta că*

drumul în Locul preasfânt nu era încă deschis”, că adică Dumnezeu încă nu putea să-i primească pe păcătoși în prezența Lui; toate acestea erau „*o asemănare pentru vremurile de acum*”, adică o imagine pentru întreaga perioadă cât a fost respectat ritualul israelit (Evr. 9.8-9). Poruncile referitoare la alimente, sărbători, sabate erau, de asemenea, „*umbra lucrurilor viitoare*”, al căror corp se află în Cristos (Col. 2.16-17).

Prin urmare, este foarte corect să căutăm a descifra, cât mai bine cu putință, semnificația simbolică a cutărui sau cutărui pasaj biblic. Dar pentru a nu cădea în exagerări nefaste, ca o măsură preventivă este bine să remarcăm următoarele elemente:

- nu se poate da o interpretare dogmatică unui tip sau simbol decât atunci când aceasta este indicată explicit în N.T.;

- dacă o asemenea confirmare lipsește, tipul cu pricina nu poate fi utilizat decât ca o analogie sau ca o ilustrație;

- este bine să ne mai amintim că, dacă un tip din V.T. și-a găsit împlinirea în *antitipul* său din N.T., nu mai are nici o rațiune de a fi și cu atât mai puțin să fie introdus în Noul Legământ. De ex., sabatul evreiesc era *o umbră* a odihnei în Cristos (Col. 2.16-17; Evr. 4.9-11) (V. *Sabat*). Cum realitatea ne-a fost dată în Evanghelie, noi nu mai avem nevoie de *umbra* care era o poruncă a Legii. Tot așa veșmintele preoțești, abluțiunile ligheanului de aramă, jertfele de animale, pâinea pentru punerea înaintea Domnului pe care o mâncau preoții, toate aceste *asemănări* și-au găsit împlinirea în Cristos, astfel că rolul lor a fost terminat și ele nu mai pot fi reluate în Noul Legământ (Evr. 9.9-10).

Iată și alte câteva tipuri indicate în mod expres de Sf. Scriptură: Adam este o „*icoană preînchipuitoare a Celui ce avea să vină*”, adică Isus Cristos, al doilea Adam, fondator al noii omeniri (Rom. 5.14; I Cor. 15.45); sângele lui Abel este comparat cu sângele lui Cristos (Gen. 4.10; Evr. 12.24); potrivit spuselor lui Pavel, stâncă lovită la Horeb „*era Cristos*” (Ex. 17.6; I Cor. 10.4); *apele potopului*, care au aruncat în moarte lumea nelegiuită, sunt *o figură* (sau o icoană preînchipuitoare) a botezului, botez prin care noi suntem scufundați în moartea lui Cristos, pentru a învia împreună cu El, așa cum s-a întâmplat cu Noe prin credință (I Pet. 3.21; Rom. 6.3-4); *mana* este tipul lui Cristos, Pâinea vieții coborâtă din cer (Ex. 16; Ioan 6.32-33); *șarpele de aramă* a fost o imagine a lui Cristos înălțat

pe crucea de pe Golgota (Num. 21.4-9; Ioan 3.14); *perdeaua dinăuntru* a Sf. Locaş era un tip al trupului lui Cristos: amândouă au fost sfâşiate în momentul răstignirii Mântuitorului (Evr. 10.20; Mt. 27.51); *animalul adus ca jertfă de ispăşire şi ars în afara taberei lui Israel* îl reprezenta pe Cristos, Care „*a pătimit* (pentru noi) *dincolo de poartă*”; şi noi, la rândul nostru, suntem chemaţi să-L urmăm: „*să ieşim afară din tabără la El şi să suferim ocară Lui*” (Lv. 4.11-12; Evr. 13.11-13); *mielul pascal, fără cusur*, reprezenta cu anticipaţie pe sfântul Miel al lui Dumnezeu înjunghiat pentru răscumpărarea noastră (Ex. 12.5-7; I Pet. 1.19-20; Ioan 1.29), etc.

Dacă majoritatea tipurilor enumerate până aici au fost luate din Pentateuh, este uşor să găsim în Biblie şi alte exemple cu semnificaţie simbolică: brâul lui Ieremia (Ier. 13.1-11); vasul olarului (18.2-10); acţiunile simbolice ale lui Ezechiel care prefigurează, într-un mod atât de dureros, suferinţele lui Israel (2.1 - 3.3; 3.24-27; 4.1-17; 5.1-4, 12; 24.16-24). Fiecare din simbolurile acestea este interpretat în contextul său. (Pentru simbolurile Duhului Sfânt, v. *Duhul Sfânt*). Într-o carte cum este Apocalipsa, chiar o bună parte din limbajul ei este simbolic. Din fericire, majoritatea simbolurilor sunt explicate. Astfel, cele 7 sfeşnice din Ap. 1.12 reprezintă cele 7 Biserici din Asia (v. 20); sabia ascuţită care iese din gura lui Cristos este Cuvântul judecăţii Sale (v. 16; 19.15, 21; Is. 11.4; II Tes. 2.8); fumul miresmelor arse pe altarul de aur reprezintă rugăciunile sfinţilor care se înalţă spre Dumnezeu (Ap. 5.8; 8.4); inul subţire cu care este îmbrăcată Biserica „*sunt faptele neprihănite ale sfinţilor*” (19.8), ş.a.m.d.

Problema care se pune este doar să ştim cum să apreciem bogăţia de imagini şi de învăţături pe care ni le oferă tipurile şi simbolurile biblice, lăsându-ne controlaţi şi călăuziţi de analogia Scripturilor. Dar să ne ferim cu grijă de a *alegoriza* totul, aşa cum făceau, de ex., unii dintre Părinţii Bisericii, pentru că aceasta ar goli de semnificaţia lor reală şi definitivă faptele cele mai concrete din istoria mântuirii şi a lumii viitoare. (V. *Chip; Figură; Simbol*).

TIR, TYR = *stâncă*. Oraş fenician care datează din vremuri foarte îndepărtate (Is. 23.5-18; Ant. 8.3.1). Potrivit datelor biblice, Tyrul ar fi fost zidit în urma Sidonului, sau l-a întrecut (Is. 23.12). Un text rămas de la Herodot permite datarea fondării Tyrului în jurul anilor

2750 î.Cr. (Herod. 2.44). Istoricii şi geografil din antichitate atestă că cetatea primitivă a fost clădită pe continent. Pentru a evita un eventual asediu, *oraşul a fost mutat pe o insulă stâncoasă*, despărţită de vechea localitate printr-un braţ al mării. De acolo provine numele de Tyr = stâncă. Scriitorii vechi fac adesea aluzie la poziţia Tyrului: „*în mijlocul mării*” (Ez. 26.17; 27.32). Localitatea de pe continent s-a numit de atunci *Palaetyrus*, adică Tyrul vechi. Textele sacre menţionând împreună Tyrul şi Sidonul, plasează întotdeauna Tyrul înaintea rivalului său. Israel se afla mai aproape de Tyr decât de Sidon, iar Tyrul continua să devină din ce în ce mai important. În sec. XV î.Cr., Egiptul şi-a supus Tyrul, după cum o dovedesc tabletele de la Tell el-Amarna. Cetate foarte puternică pe vremea lui Iosua (Ios. 19.29), situată la graniţa lui Aşer, ea nu a fost atribuită nici uneia din sem. lui Israel. Hiram, numit şi Hiram, regele Tyrului, a întreţinut relaţii amicale cu David şi fiul său Solomon. Hiram a furnizat materialele pentru construirea palatului lui David (II Sam. 5.11; I Împ. 5.1; I Cr. 14.1); de asemenea, i-a asigurat o serie de materiale lui Solomon, pentru edificarea Templului şi a altor clădiri (I Împ. 9.10-14; II Cr. 2.3-16). Un muncitor, specialist în metalurgie, numit Hiram, fiul unei femei israelite şi al unui bărbat din Tyr, a executat lucrările de artă în Templul de la Ierusalim (I Împ. 7.13-14, 40, 45). Locuitorii Tyrului, oameni paşnici, fabricau purpură, obiecte de metal şi de sticlă; ei s-au îmbogăţit străbătând mările pentru a face comerţ cu popoarele cele mai îndepărtate (cf. I Împ. 9.28). Negustorii Tyrului erau la fel de bogaţi ca volevozii (Is. 23.8). În sec. IX î.Cr., o colonie de tirieni a fondat Cartagina, care a ajuns să rivalizeze cu Roma.

În ciuda spiritului lor paşnic, locuitorii Tyrului au trebuit adesea să facă faţă unor războaie pornite împotriva lor. Astfel, pe la anul 724 î.Cr., Salmanasar V, Împ. Asiriei, ia Tyrul continental care i se predă fără vărsare de sânge şi asediază Tyrul insular, însă moare în anul 722, fără a fi reuşit să pătrundă în cetate (Ant. 9.14.2; cf. Is. 23); Sargon, succesorul său reuşeşte să cucerească oraşul. La acea dată, relaţiile tradiţionale de prietenie între Tyr şi Israel încetaseră.

Nelegiuita Izabela, nevasta lui Ahab, era fiica lui Etbaal, regele Tyrului; ea a depus eforturi mari pentru a introduce în Israel păgânismul corupt al patriei sale (I Împ. 16.31-33; 18.4, 19). Pe de altă parte, profeţii îl acuză pe locuitorii Tyrului că au vândut nişte israeliţi

edomiților (Am. 1.9), i-au jefuit și i-au vândut pe niște israeliți ca sclavi grecilor (Ioel 3.5-6). Esar-Hadon a asediat Tyrul și i-a impus plata unui tribut. În anul 664 î.Cr., orașul s-a supus lui Assurbanipal. Un secol mai târziu, negustorii tirieni, în culmea prosperității, întrețineau relații comerciale cu locuitori ai tuturor ținuturilor cunoscute pe atunci (Ez. 27). Ieremia a prevestit că Nebucadnețar, împ. Babilonului, avea să cucerească Tyrul (Ier. 27.1-11). Profetul Ezechiel a rostit contra lui o profeție celebră (Ez. 26.1 - 28.19; 29.18-20). Aceste preziceri ale lui Ieremia și Ezechiel se raportează îndeosebi la asedierea Tyrului de către Nebucadnețar, asediu care a durat 12 ani, respectiv între anii 585-573 î.Cr. (Josephus, *Con. Apion* 1.21). Nu se știe dacă Nebucadnețar a pus realmente stăpânire pe ambele orașe (cf. Ez. 29.18-20), sau numai pe Tyrul continental (cf. Ez. 26.7-11, îndeosebi v. 12). Acest asediu nu i-a adus lui Nebucadnețar ceea ce ar fi dorit el, însă în final Tyrul insular l-a recunoscut suzeranitatea. În anul 332 î.Cr., după un asediu de numai 7 luni, orașul de pe insulă cade în mâinile lui Alexandru cel Mare, care a făcut un dig între coasta maritimă și insulă. Dar Tyrul a devenit din nou, în scurt timp, un oraș înfloritor (cf. Is. 23.15-18).

Domnul Isus S-a dus cel puțin o dată în părțile Tyrului și ale Sidonului (Mt. 15.21-28; Mc. 7.24-31), ai căror locuitori au căutat de mai multe ori să beneficieze de lucrarea Lui (Mc. 3.8; Lc. 6.17). Cristos a evidențiat faptul că cetățile păgâne erau mai puțin vinovate decât localitățile galileene care avuseseră numeroase prilejuri să asculte cuvintele Lui și să vadă minunile Sale (Mt. 11.21-22; Lc. 10.13-14).

O comunitate creștină a fost înființată la Tyr. Pavel a vizitat-o (F.A. 21.3-6). Origene, un exeget celebru decedat pe la anul 254 d.Cr., a fost îngropat în bazilica creștină din Tyr. Eusebiu, istoric al Bisericii și episcop de Cezareea, a pronunțat predica de consacrare a noii și marii bazilici pe care a edificat-o episcopul Paulin.

Musulmanii au cucerit Tyrul în anul 638, iar cruciații în anul 1124. Împăratul Barbarossa a fost îngropat acolo. Când cruciații au pierdut orașul, în anul 1291, nu mai rămăseseră din el decât niște pietre care au servit la edificarea unor construcții la Beirut, Acra (Akko), Iafo (Jaffa). Tyrul avea două porturi: unul, aflat în partea de NE a insulei, era numit *portul sidonian*, deoarece privea către Sidon; celălalt, amplasat în partea de S, se numea

portul egiptean. Digul construit de Alexandru cel Mare s-a menținut până în zilele noastre și are o lungime de cca 800 m. Cea mai mare parte a ruinelor Tyrului, inclusiv cele ale catedralei sale, datează de pe vremea Cruciaților. Un apeduct aducea de pe continent în Tyrul insular apa izvoarelor de la Ras-el-Ain. Profețiile rostite de Ieremia și Ezechiel asupra Tyrului s-au împlinit întocmai. Amplasamentul cetății de odinioară este în prezent nelocuit. Digul lui Alexandru și acumulările de nisip au transformat vechea insulă într-o peninsulă. O mică localitate purtând numele arab de Sur a fost edificată în punctul unde se întâlnește insula cu istmul. Palaetir, orașul continental, a dispărut aproape în întregime. Au dăinuit doar câteva hipogee (construcții subterane, alcătuite din mai multe camere și destinate să servească drept morminte. *N. Ed.*), precum și un monument care poartă numele de Hiram sau mai degrabă Ahiram. Specialiștii sunt de părere că nu este vorba despre mormântul acestui suveran, ci de sarcofagul unuia dintre strămoșii săi. (V. *Sarcofag; Hiram*).

TIRACA. (V. *Faraon*, 4).

TIRAN, TYRANUS, TYRANNOS. Tiran provine din numele gr. *tyrannos* și înseamnă stăpân aspru, crud, tiran. Retor sau filozof grec din Efes, dacă nu cumva un scrib (cărturar) evreu care îi instruia pe alții în domeniul Legii mozaice. Pavel a putut predica Evanghelia în școala lui Tiran (F.A. 19.9). Într-una din cărțile sale, F. F. Bruce se întreabă - cu umorul său specific - dacă Tiran era adevăratul nume al acestui învățat sau poate o poreclă dată de proprii săi elevi!

TIRANA. (V. *Tirhana*).

TIRAS. Un teritoriu și locuitorii săi, descendenți ai lui Iafet (Gen. 10.2). Bătrânii îl identificau cu Tracia (Ant. 1.6.1). S-a mai propus râul Tyras și poporul numit Tyritai (Herod. 4.51), însă identificarea cea mai plauzibilă ar fi Tyrrhenoi (tirenieni), populație care locuia pe insulele și coastele Mării Egee (Herod. 1.57.94). Unii geografi i-au identificat cu etruscii.

TIRATIȚI. (V. *Tireatiți*).

TIRCHANA. (V. *Tirhana*).

TIREATIȚI, TIRATIȚI, TIRHATIENI. O familie de scribi (cărturari) evrei (I Cr. 2.55).

TIRHACA, TIRHAKA, TIRHAQA. (V. *Faraon*, 4).

TIRHANA, TIRCHANA, TIRANA, TIRKHANA. Fiul lui Caleb (frate cu Ierahmeel) și al concubinei sale Maaca (I Cr. 2.48).

TIRHATA. (V. *Guvernator*).

TIRHATIENI. (V. *Tireatiți*).

TIRIA, THIRJA, TIRYA. Fiul lui Iehaleleel (I Cr. 4.16).

TIRKHANA. (V. *Tirhana*).

TIRȘATA. (V. *Guvernator*).

TIRȚA, THIRTSA, TIRSA, TIRTSA = *grădie, farmec*.

1. Cea mai tânără dintre cele 5 fiice ale lui Telofhad (Num. 26.33; 27.1; 36.11; Ios. 17.3).

2. Cetate canaanită devenită celebră din pricina frumuseții sale (Cânt. 6.4). Iosua a cucerit-o (Ios. 12.24). Ieroboam I și-a stabilit reședința la Tirța (I Împ. 14.17), ea devenind apoi capitala Regatului de Nord (15.21, 33; 16.6, 8-9, 15, 17), dar și-a pierdut această calitate atunci când Omri a clădit Samaria și a mutat acolo sediul împărăției (v. 23-24; II Împ. 15.14, 16). În principiu, Tirța a fost identificată cu Tell el-Farah, la cca 11 km NE de Nablus (Sihem) (Albright, R.-P. de Vaux), dar F. M. Abel a propus Beth-Bara (Jud. 7.24), iar alți specialiști opinează pentru Ofra (Jud. 6.11). Cu toate acestea, rezultatele excavațiilor întreprinse de R.-P. Vaux la el-Farah, începând din anul 1946, par să corespundă mai bine cu istoria biblică:

1. În Epoca bronzului târziu, o distrugere (săvârșită de către Iosua, Ios. 12.24?).

2. În prima etapă a Epocii fierului (F I), la nivelul III, o altă distrugere (operată de Omri, I Împ. 16.17-18?). Cum unele construcții datând din această perioadă nu au fost terminate, ar fi aceasta o dovadă că Omri și-a transferat capitala de la Tirța la Samaria, potrivit cu I Împ. 16.23-24?

3. În a doua etapă a Epocii fierului (F II), la nivelul II, se constată că două clase sociale trăiau alături. Numeroase case frumoase, un centru administrativ agreabil, precum și o impunătoare poartă montată în zidul cetății contrastau cu o mulțime de case mărunte și săracăcioase. Aceasta reflectă situația Samariei zugrăvită de Amos și Isaia (cf. Am. 5.11;

Is. 9.8-10). Această etapă a istoriei cetății s-a terminat printr-o distrugere săvârșită de asirieni în anii 723-721 î.Cr., odată cu luarea Samariei de către Sargon II (cf. II Împ. 17.5, unde se spune că Sargon „a străbătut toată țara”).

4. În a doua etapă a Epocii fierului (F II), la nivelul I, a mai avut loc o distrugere, către sfârșitul sec. VII, datorată probabil lui Nebucadnețar (în Ier. 50.17-20 se arată că babilonienii au nimicit Regatul de Nord).

TIRYA. (V. *Tiria*).

TIȘBIT, THISCHBITH, DIN TIȘBA. Membru al unei familii numite Tișba, sau o persoană din cetatea cu acest nume (I Împ. 17.1). Nu cunoaștem din Biblie o familie cu numele de Tișba, dar o localitate numită astfel apare în Apocrife (Tobie 1.1). Potrivit Septuagintei și lui Josephus, adj. *tișbit* ar fi o aluzie la o localitate amplasată la răsărit de Iordan, în Galaad (Ant. 8.13.2).

TTT. Ucenic al ap. Pavel; numele lui nu figurează în cartea Faptelor, dar este menționat mereu în Epistolele lui Pavel. Provenit dintre Neamuri, Tit făcea parte din delegația pe care creștinii din Antiohia au trimis-o la Ierusalim, sub conducerea lui Pavel și Barnaba (F.A. 15.2; Gal. 2.3). S-ar putea ca Tit să fi fost originar din Antiohia și copilul spiritual al lui Pavel (Tit 1.4). La Ierusalim, iudaizanții au cerut ca Tit să fie circumcis, însă Pavel nu a cedat cu nici un chip, iar Biserica, la rândul ei, s-a pronunțat în favoarea principiului libertății în privința tăierii împrejur a creștinilor proveniți dintre Neamuri (Gal. 2.3-5). Din II Cor. 2.13; 7.6, 13; 8.6, 16; 12.18, aflăm că Pavel l-a trimis pe Tit la Corint pentru a restabili ordinea, în urma unor abuzuri săvârșite de către anumiți membri ai Bisericii. Unii exegeți au considerat că Tit s-a numărat printre cei ce au adus la Corint prima Epistolă scrisă de Pavel Bisericii din acest oraș (I Cor. 16.12). Însă pare mai plauzibil ca Tit să fi fost trimis la Corint împreună cu un alt frate (II Cor. 12.18), după expedierea primei Epistole, dovadă în acest sens fiind informațiile primite de apostol cu privire la creștinii din Corint. Aceasta era o sarcină deosebit de delicată, astfel că Pavel așteptase cu nerăbdare întoarcerea lui Tit (II Cor. 2.13). Părăsind Efesul, apostolul nădăjduia să-l întâlnească la Troa (v. 12-13). Decepcionat din pricină că sperata întâlnire nu a avut loc, el se duce în Macedonia,

unde Tit îi aduce, în sfârșit, vești bune despre creștinii din Corint (7.6, 13-14). Atunci Pavel îi cere să se întoarcă imediat în Corint pentru ca să ducă cea de a doua Epistolă (8.6, 18, 23). Apoi nu se mai vorbește despre Tit decât după a doua înțemnițare a lui Pavel la Roma (v. *Pavel*). Din Epist. către Tit aflăm că el a organizat Bisericile din Creta, după care a fost invitat să i se alăture lui Pavel la Nicopolis (Tit 3.12). Numele lui Tit este menționat pentru ultima dată în II Tim. 4.10, referitor la călătoria sa în Dalmația.

TTT – EPISTOLA

Autorul

Apostolul Pavel (v. *Epistolele pastorale*).

Destinatarul

Tit. Potrivit unei ipoteze plauzibile, el ar fi fost frate cu Luca (v. A. Kuen, *Les Lettres de Paul*, p. 406).

Locul și data redactării

Epistola a fost scrisă după punerea în libertate a lui Pavel din prima sa detenție la Roma (v. *Epistolele pastorale – Data*). Evanghelizarea Cretei de către apostol nu s-a putut situa în cadrul cărții Faptelor. Pavel l-a lăsat pe Tit pe această insulă pentru a organiza Bisericile, iar el a trebuit să se întoarcă la Efes de unde s-a dus în Macedonia. Fără îndoială că în Macedonia, poate la Filipi, le-a scris el lui Timotei și Tit în vara sau toamna anului 65. Epistola îi va fi adusă lui Tit de către Zena și Apolo (3.13).

Conținutul

Epistola conține o serie de instrucțiuni privind numirea prezbiterilor în Bisericile de pe insulă (1.5-9), îndemnurile pe care Tit trebuia să le adreseze diferitelor categorii de membri (2.2-10) și caracteristicile unei propovăduiri care să se adapteze situației din Creta (2.11-15; 3.1-8). Pavel insistă mult asupra conduitei morale și a faptelor bune care trebuie să decurgă din credință. Aceasta ține, fără îndoială, de situația specifică a Bisericilor din Creta și de natura falselor doctrine care erau propagate acolo (1.14, 16; 3.9).

Scopul

Imediata ocazie pentru redactarea Epistolei a fost apropiata sosire în Creta a celor doi creștini: Apolo și Zena (3.13). Pavel prinde prilejul pentru a-i cere lui Tit să vină la el în

Nicopolis (Epir) de îndată ce îl va trimite pe Artema sau pe Tihic să-l înlocuiască (3.12). Totodată, el îi transmite o serie de indicații referitoare la lucrarea sa în Creta. Antetul oficial (1.1-4) îi va servi ca *ordin de misiune*, de care el va putea face caz când se va confrunta cu eventuali oponenți, înclinați să-i pună la îndoială autoritatea (1.5, 10; 2.15).

Planul

Adresă și salutări (1.1-4).

I. Viața ecleziastică (1.5-16):

- A. Slujitorii lui Dumnezeu – un model pentru trăirea Bisericii (calitățile solicitate din partea prezbiterilor) (1.5-9).
- B. Lupta dusă de către slujitorii Domnului contra falșilor învățători (1.10-16).

II. Viața de familie (cap. 2):

- A. Directive care trebuie să fie date diferitelor categorii de persoane (v. 1-10).
- B. Motivația acestor recomandări (v. 11-15).

III. Viața socială (3.1-11):

- A. Creștinul și atitudinea lui față de Stat și societatea civilă (3.1-2).
- B. Motive pentru trăirea unei vieți diferite (3.3-8).
- C. Atitudinea care trebuie să fie adoptată față de cei ce produc tulburări în Biserică (3.9-11).

Concluzie: Instrucțiuni, recomandări și salutări (3.12-15).

TTTIUS JUSTUS. (V. *Iust*).

TITSIT. (V. *Tițit*).

TIITTI, THITSIT, TITSIT, DIN TIS. Epitet care pare să indice locul natal al lui Ioha (I Cr. 11.45).

TIVNI. (V. *Tibni*).

TOA. (V. *Toah*).

TOAH, TOA, THOACH, THOAKH. Un levit care a descins din Chehat (I Cr. 6.34) (V. *Nahat*, 2).

TOATE ÎN COMUN, TOATE DE OBȘTE, COMUNITATE DE BUNURI MATERIALE. În N.T., comunitatea de bunuri este expresia voinței creștinilor de a asculta de Duhul Sfânt și

de a-i ajuta pe membrii Bisericii aflați în nevoi materiale (F.A. 2.42-47; 4.32-37; cf. Dt. 15.4-8). Primii creștini au început să-și pună bunurile în comun probabil pentru a putea susține pelerinii veniți la Ierusalim pentru sărbătoarea Cincizecimii și care au rămas acolo după convertire, pentru a fi instruiți și edificați în noua lor credință. De asemenea, faptul de a avea toate de obște le va permite credincioșilor să-i susțină pe cei ce își pierduseră, din pricina credinței, locul de muncă, sprijinul familiei și al societății. Nimeni nu era silit să-și vândă bunurile, fiecare dădea cât voia (F.A. 5.4). Prin aceasta se distinge comunitatea de bunuri de tip biblic de orice altă colectivitate rezultată ca urmare a unei măsuri de natură politică sau religioasă: nimeni nu-l deposează pe un altul de bunurile sale pentru a le administra în folosul comunității, ci proprietarii sunt aceia care le pun la dispoziția comunității (F.A. 4.34-35). Comunitatea de bunuri de tip biblic nu este un articol dintr-un anumit regulament căruia fiecare membru trebuie să i se supună. Noi nu o întâlnim decât în Biserica primară de la Ierusalim, și chiar acolo este liberă și voluntară. Ea constituia o expresie a recunoștinței arătate Domnului pentru bunurile spirituale primite, un semn al dedicării în serviciul lui Cristos, adică o dedicare pentru slujirea mădularelor Trupului Său, Biserica, și o dovadă a dragostei frățești. Punerea în comun a bunurilor materiale s-ar mai fi putut să decurgă din recomandările Domnului Isus cu privire la pericolul pe care-l constituie bogățiile materiale și, de asemenea, din exemplul grăitor oferit de apostolii Săi. Cu prilejul foametei care a bântuit pe vremea împăratului Claudiu, creștinii din Antiohia au trimis, în mod spontan, niște ajutoare credincioșilor din Ierusalim (F.A. 11.27-30). Pavel a mai făcut o colectă în Bisericile din Asia Mică, din Macedonia și Ahaia pentru a veni în sprijinul creștinilor din Ierusalim (Rom. 15.26; I Cor. 16.1; II Cor. 8.4; 9.1). Exercitând comunitatea bunurilor, creștinii urmau exemplul Învățătorului lor Isus Cristos și al apostolilor Săi. Ei nu și-au strâns comori pe pământ, unde le mănâncă moliile și rugina, ci și-au adunat o comoară în cer (Mt. 6.19-21; 19.23), dându-se pe ei și proprietățile lor lui Cristos și Trupului Său, care este Biserica (II Cor. 8.5).

TOB, TOV = *bun*. O regiune aflată la E de Iordan, unde a fugit Iefta alungat de frații săi (Jud. 11.3-5). După ce Hanun, împăratul amoniților, a stârnit mânia lui David, a angajat

ca mercenari niște ostași din Tob (II Sam. 10.6). Probabil că era vorba de o regiune din Galaad, numită *Tobias* în gr. (I Mac. 5.13; cf. II Mac. 12.17). Identif. plauz.: et-Taiyibeh, la 26 km S de Gadara (Mukeis sau Umm Keis).

TOB-ADONIA, TOV-ADONIYA = *bun este Domnul, Stăpânul meu*. Unul dintre leviții trimiși de Iosafat să-i instruiască în Legea Domnului pe locuitorii lui Iuda (II Cr. 17.8).

TOBIE. (V. *Apocrifă*, 3).

TOBIA, TOBIJA, TOBIYA, TOVIYA = *Domnul este bun*.

1. Fondatorul unei familii care s-a întors la Ierusalim după robia babilonică, dar fără a-și putea dovedi originea israelită (Ezra 2.60; Nem. 7.62).

2. Un amonit care și-a bătut joc de evreii ocupați cu restaurarea zidurilor de apărare ale Ierusalimului (Nem. 2.10; 4.3, 7).

3. Unul dintre leviții trimiși de împăratul Iosafat să-i instruiască în Legea Domnului pe locuitorii lui Iuda (II Cr. 17.8).

4. Un evreu care i-a adus profetului Zaharia, din partea fraților săi aflați în captivitate, aur și argint pentru confecționarea coroanei lui Iosua, marele preot (Zah. 6.10-11, 14).

TOBIJA. (V. *Tobia*).

TOBIYA. (V. *Tobia*).

TOCAT. (V. *Ticva*).

TOCHEHAT. (V. *Ticva*).

TOCHEN, TOKEN, THOKEN = *greutate, măsură*. Cetate aparținând sem. lui Simeon (I Cr. 4.32).

TOFEI, THOPHEL, TOPHEL. Probabil un loc unde au tăbărit israeliții în drum spre Țara făgăduinței (Dt. 1.1). Robinson și alți arheologi l-au identificat la Tafeleh, la 22 km SE de curba sud-estică a Mării Moarte.

TOFET, TOPHET. Nume cu o etimologie incertă. El ar putea proveni din rădăcina aram. *tpt*, care înseamnă *cămin, vatră pentru foc*. Înălțimi construite în valea lui Hinom. Pe vremea lui Isaia și Ieremia, locuitorii Ierusalimului își treceau copiii prin foc (Ier. 7.31), în cinstea lui Molok (II Împ. 23.10). Pentru a împiedica întoarcerea israeliților la aceste

urâciuni, Iosia a profanat Tofetul. Ieremia a proorocit că niște mulțimi de oameni vor pieri în acest loc, sub judecata Domnului (Ier. 7.32-33; 19.6; 32.35); un rug de același fel (Is. 30.33, în ebr. *topheth*) avea să-i fie pregătit și împăratului Asiriei (Is. 30.33) (V. *Hinom*).

TOGARMA, BET-TOGARMA. Un ținut din extremitatea nordică a pământului (Ez. 38.6), locuit de către un popor care a descins din Iafet și Gomer (Gen. 10.3). Locuitorii Togarmei făceau comerț cu cai și catări (Ez. 27.14). Identif. curentă: Armenia. Delitzsch crede totuși că Togarma trebuie să fie recunoscută în numele de Til-garim-mu, oraș situat la granița de răsărit a Capadociei și figurând pe inscripțiile asiriene.

TOHL. (V. *Tof*).

TOHU, THOHU. Fiul lui Țuf (I Sam. 1.1) (V. *Nahat*, 2).

TOI, THOI, THOHU, TOHI, TOU = *eroare*. Rege al Hamatului, probabil de origine hitită. El l-a felicitat pe David pentru a-l fi învins pe sirianul Hadadezer, regele Țobei (II Sam. 8.9-12; I Cr. 18.9-11).

TOIAG, BASTON, BĂȚ, NUIA, VARGĂ. (În ebr.: *matteh, maqqel, shebhet*). În antichitate, cu bățul se băteau animalele (Num. 22.27), se pedepseau oamenii: bărbați sau femei (Ex. 21.20; I Sam. 17.43). Bastoanele foloseau uneori la bătutul grâului (Jud. 6.11), a măzărichii, a chimenului (Is. 28.27). Bastonul era un mijloc de apărare pentru călători (Gen. 32.11; Ex. 12.11; II Împ. 4.29; Mt. 10.10), bătrâni și infirmi (Ex. 21.19; Zah. 8.4). În trecut, inelul și toiagul erau purtate de persoane de rang înalt (Gen. 38.18, 25). Un toiag a fost instrumentul lui Dumnezeu în mâna lui Moise (Ex. 4.2; Num. 20.8). Păstorii se sprijineau pe toiag pentru a urca pantele dealurilor sau pentru a salva oile rătăcite în locuri sălbatice unde mișunau șerpilor (Ps. 23.4) (V. *Bate; Nuia*).

TOIAG DE DOMNIE. (V. *Sceptru*).

TOLA, THOLA = *vierme*.

1. Fiul lui Isahar și fondatorul unui clan (Gen. 46.13; Num. 26.23; I Cr. 7.1).

2. Fiul lui Pua, din sem. lui Isahar. A fost judecător în Israel timp de 23 de ani și a trăit la Șamir, în muntele lui Efraim (Jud. 10.1-2).

TOLAD. (V. *Eltolad*).

TOLBĂ DE SĂGETI. (Is. 49.2; Pl. 3.13). Arcașii asirieni pedestrași purtau tolba de săgeți pe spate. Gura tolbei se afla, de obicei, la nivelul umărului drept. Arcașii care aruncau săgeți din carele de luptă își atârnau tolbele pe partea laterală a carului. Egiptenii purtau tolbele pe spate, în diagonală, dar și în poziție orizontală încât să poată apuca săgețile de sub brațul stâng.

TOMA, THOMAS. Nume provenit din aram *te'oma* = geamăn. Unul dintre cei 12 apostoli (Mt. 10.3); el purta și numele gr. *Didymos* (pronunțat deseori Didym) = *geamăn*. Auzind că Isus voia să Se întoarcă în Iudeea unde se încercase uciderea Lui cu pietre (Ioan 11.7-8), Toma a spus: „*Haideți să mergem și noi să murim cu El!*” (v. 16). Răspunzând unei întrebări adresată de acest apostol, Isus a zis: „*Eu sunt calea, adevărul și viața.*” (Ioan 14.6). Când Cristos li S-a arătat ucenicilor, Toma nu era prezent, și el n-a crezut că Domnul înviase decât în momentul când a atins cicatricele Mântuitorului (20.24-29). Împreună cu alți 6 ucenici, Toma a participat la o pescuire miraculoasă pe Lacul Galileii (21.1-8). După Înălțarea Domnului, Toma și ceilalți apostoli s-au retras în camera de sus (F.A. 1.13). Potrivit celei mai vechi tradiții (care datează din sec. IV), el le-a vestit Evanghelia parților și persilor și ar fi murit în Persia. Alte tradiții fac din Toma apostolul Indiei, unde ar fi fost și martirizat.

TOPAZ. (V. *Pietre scumpe*).

TOPHEL. (V. *Tofel*).

TOPHET. (V. *Tofet*).

TORA, TORAH. Învățătură, lege. Tora reprezintă prima parte a canonului evreiesc, alcătuit din 3 secțiuni: a) Tora; b) Nebiim (Profeții); c) Ketubim (Scrierile, sau ceea ce noi numim *cărțile poetice*, și alte câteva cărți). Tora cuprinde primele 5 cărți ale V.T., temelia iudaismului. Ea este Legea scrisă. Alături de aceasta se afla legea orală, tradiția, consemnată în scrierile rabinilor evrei și care expune situațiile concrete în care trebuia să fie aplicată Legea scrisă. Pe vremea Mântuitorului, această lege orală devenise atât de complicată, încât semnificația spirituală a Legii scrise dispăruse. În felul acesta, Legea scrisă era dată

la o parte, iar uneori chiar desființată (Mt. 15.2; Mc. 7.9, 18; Col. 2.8). În cultul sinagogal, se citea Tora într-un mod sistematic. În cursul perioadei intertestamentare (400-168 î.Cr.), textul Torei a fost împărțit în secțiuni (în ebr.: *parachot*) „deschise” (paragraf marcat cu un *p*) și „închise” (porțiuni de text precedate de un spațiu și marcate cu un *s*, samekh). Astfel, Pentateuhul a fost împărțit în 290 de secțiuni „deschise” și 379 de porțiuni „închise”. Mishna (200 d.Cr.) și Talmudul (500 d.Cr.) relevă existența acestor secțiuni. Pe vremea lui Cristos, în lecturile săptămânale din sinagogă erau incluse și scrierile profetice (Lc. 4.16-21) (V. *Lege*).

TORENT, ȘUVOI. (V. *Pârâu*).

TORS, FUS, FUIOR. În vechime, torsul era o ocupație rezervată femeilor (Ex. 35.25). Mașina de tors nefiind cunoscută pe atunci, se torcea cu mâna, folosind furca și fusul (Pv. 31.19). Inul sau lâna erau înfășurate pe furcă, aceasta fiind prinsă în brâu sau înfiptă în pământ. Cu o mână se trăgea câte puțin din caier, iar cealaltă mână răsucea fusul pentru a se depăna firul obținut. Fusul avea o bordură de formă circulară, menită să împiedice alunecarea sau încălcirea firului. (V. *Tesut*).

TORȚĂ. (V. *Făclie*).

TOU. (V. *Toi*).

TOV-ADONIYA. (V. *Tob-Adonia*).

TOVIYA. (V. *Tobia*).

TRACHONITIDA. (V. *Trahonita*).

TRADIȚIE, DATINĂ. Tradiția constituie transmiterea convingerilor și practicilor de la o generație la alta, îndeosebi pe cale orală. Tradiția a jucat un rol important în alcătuirea Sf. Scripturi, o bună parte din cărțile sale conținând materiale transmise inițial pe cale orală.

Diferiți termeni gr. au fost redați în rom. prin *datină* (GBV, NT al CLV. *N. Ed.*) sau *tradiție* (Cornilescu, etc.):

- *paradosis* indică atât acțiunea de a transmite cât și obiectul transmis (Mt. 15.2-3, 6; Mc. 7.3, 5, 8-9, 13; Gal. 1.14; Col. 2.8; II Tes. 3.6);

- *paradidōmi* (a transmite) se aplică, de ex., transiterii datinilor strămoșești (Mc. 7.13), obiceiurilor lăsate de Moise (F.A. 6.14), deciziilor luate de apostoli și transmise Bisericii (F.A. 16.4), învățăturilor date de Pavel (I Cor. 11.2);

- *paralambanō* se referă la ceea ce a fost primit ca o tradiție (de ex., obiceiurile tradiționale, Mc. 7.4; Evanghelia, I Cor. 15.1; o evanghelie diferită de cea adusă de Pavel, Gal. 1.9; etc.).

Membrii unei societăți nu se raportează numai la vremea sau la mediul în care trăiesc; ei sunt purtătorii unei bogate moșteniri care vine dintr-un trecut mai îndepărtat sau mai apropiat care poate fi numit tradiție. Convingerile, obiceiurile, mentalitățile tot așa de bine ca instituțiile, invențiile, comportamentul social, scrierile, evenimentele istorice... fac parte din această moștenire tradițională. Importanța ei este apreciată îndeosebi prin contactele întreținute cu popoare care au o altă tradiție. În general, se face distincție între tradiția orală și cea scrisă, deși această distincție nu este atât de tranșantă cum s-ar părea la prima vedere; într-adevăr, la popoarele fără o tradiție scrisă, tradiția orală are caracteristici de fixitate și fiabilitate deseori foarte apropiate celor specifice unui text scris.

1. Tradiția evreiască. Pentru a înțelege mai bine ce este vechea tradiție evreiască, trebuie să plecăm de la existența legământului încheiat între Dumnezeu și poporul Israel. Binecuvântările și îndatoririle specifice acestui legământ au fost transmise împreună, din tată în fiu, generațiilor care au urmat celei care a trăit în pustie. Pentru a moșteni promisiunile divine, trebuia ca israeliții să asculte de această Lege și să le transmită urmașilor lor poruncile divine (Gen. 18.19; Dt. 4.9-10; 6.6-7; Ps. 78.3-7). Datorită diferitelor atacuri, îndreptate contra religiei și culturii lor unice, pe care evreii au fost siliți să le sufere din partea popoarelor păgâne, a influenței tot mai pătrunzătoare a culturii popoarelor vecine, îndeosebi în cursul epocii eleniste, a eforturilor speciale depuse mai întâi de către Antiochus Epiphanes IV și după aceea de Imperiul Roman pentru alinierea culturii lor, israeliții au considerat întotdeauna că protejarea și apărarea tradiției părinților lor conținută în Tora era o componentă esențială a credincioșiei lor față de Domnul. În spatele autorității tradiției, ei vedeau însăși autoritatea lui Dumnezeu. Această râvnă înfocată față de Tora i-a împins

pe unii evrei tradiționaliști să apere valorile lor strămoșești prin forța armelor. Același zel a permis elaborarea unui material didactic centrat pe Legea lui Moise și instituirea unui sistem de instruire bazat pe metodele pedagogice din vremea aceea (imitație + memorare). Așa s-a reușit ca în sec. V î.Cr., sistemul educațional evreiesc, bazat pe transmiterea materialului didactic tradițional, să fie unul dintre cele mai dezvoltate sisteme de instruire ale lumii antice.

Însă rabinii au început să facă o distincție din ce în ce mai pronunțată între Tora scrisă și Tora orală, adică între V.T. și tradiția orală (=Talmud). Aceasta din urmă interpreta, completa și uneori chiar corecta Legea scrisă. În N.T., această tradiție orală este numită „*datina* (tradiția) *bătrânilor*” (Mt. 15.2; Mc. 7.3, 5).

2. Isus și tradiția. Evangheliile fac deseori aluzie la tradiția fariseilor și cărturarilor. În timp ce saducheii estimau că numai textul scris avea valoare normativă, fariseii elaboreseră o tradiție orală, foarte complexă, pentru interpretarea pasajelor dificile, ambigue sau, după opinia lor, eronate ale Cuvântului scris. Această tradiție orală avea pentru ei aceeași putere de lege ca Tora scrisă.

De ex., interdicția de a lucra și a călători în ziua sabatului cerea, după ei, o definiție a ceea ce este o lucrare și o călătorie, pentru a se evita ca cineva să încalce Legea prin necunoașterea cerințelor sale. Noile circumstanțe cereau o adaptare a vechilor porunci (de ex.: este permisă parcurgerea unei distanțe care depășește *un drum în ziua sabatului*, pentru a se deplasa, în ziua respectivă, la sinagogă?). Totalitatea acestor comentarii și precizări a fost adunată și codificată în Mishna. Interpretările și aplicațiile acestui text – care avea deplină autoritate – au condus la apariția Talmudurilor palestinienne și babiloniene. Descoperirea Sulurilor de la Marea Moartă a dovedit că sectanții de la Qumran aveau aceleași preocupări ca fariseii cu privire la respectarea tradițiilor, pentru a menține puritatea religiei evreiești.

Unele incidente consemnate în Evanghelii, ni-l arată pe Isus atacând, în anumite cazuri, aceste tradiții: spălarea mâinilor (Mc. 7.1-5), postul de două ori pe săptămână (2.18), definirea lucrărilor care puteau fi săvârșite în ziua sabatului (2.23 - 3.6; Lc. 13.10-16; Ioan 7.22-23), regula corbanului (Mc. 7.9-13). El a demonstrat

că respectarea tradițiilor conducea la o violare în fapt a intențiilor Legii (Mt. 5.21-22, 27-28, 38-39).

În perspectiva apropierei Împărăției lui Dumnezeu, esența Legii se rezuma în dragostea față de Dumnezeu și de aproapele. Cristos nu considera o asemenea formulare ca o inovație, ci ca o expresie a credincioșiei față de esența Legii lui Dumnezeu transmise prin Moise. Pentru Cristos, ca și pentru Biserica primară, dragostea constituia punctul focal al întregii Legi (Mt. 22.34-40; Rom. 13.8-10; Gal. 5.14). Sfintele Scripturi aveau un loc unic pentru Cristos, căci numai ele aveau deplină autoritate, dar El le interpreta, adică le acorda semnificația lor profundă în învățătura și trăirea Lui (cf. Lc. 4.16-21). Și rabinii erau conștienți de faptul că dragostea pentru Dumnezeu și semenii constituia rezumatul Torei, însă ei considerau necesar să fie respectate *toate* poruncile Legii scrise și ale tradiției. Isus recunoștea autoritatea fariseilor și cărturarilor (Mt. 23.3), dar îi critica pentru că ei nu puneau învățătura lor în practică și, de asemenea, pentru că făceau din Tora o sarcină apăsătoare pentru concetățenii lor. Cristos a fost nevoit să respingă tradiția orală (Mc. 7.1-23), căci El făcea o clară distincție între poruncile divine și *poruncile omenești ale părinților*, pe care le numea „*datina așezată de oameni*” (Mt. 15.3, 6, 9; Mc. 7.6-13).

3. Tradiția în Biserica primară. Atitudinea adoptată de Isus față de tradiție a jucat un rol important în separarea ulterioară a Bisericii de iudaism (v. Col. 2.6-23), căci pentru evrei, tradiția părinților juca un rol decisiv în privința interpretării Scripturilor și înțelegerea principiilor credinței. Apostolii vor continua să vorbească în termeni din ce în ce mai defavorabili la adresa „*felului deșert de viațuire pe care l-am moștenit de la părinții noștri*” (I Pet. 1.18). Pavel îi spune: „*datinile strămoșești*” (în textul fr.: *tradiția părinților mei*) (Gal. 1.14); „*obiceiurile părinților noștri*” (F.A. 28.17; cf. 6.14; 15.1; 21.21; 26.3); „*Legea părinților noștri*” (F.A. 22.3) și se distanțează în mod corespunzător de toate acestea.

4. Tradiția apostolică. Pentru primii creștini, Cristos era fondatorul unei noi tradiții. El este citat ca model în Epistolele lui Pavel (Rom. 15.1-7; I Cor. 10.33n - 11.2; II Cor. 8.9; Ef. 4.31 - 5.2, 25), în Epist. către Evrei (12.2-3), precum

și în Epistolele lui Petru și Ioan (I Pet. 2.18-25; I Ioan 2.3-11; 3.16-17; 4.7-11). Alături de El, se puneau bazele *tradiției apostolice*, reprezentată prin exemplul vieții apostolilor (I Cor. 4.16-17; 10.33 - 11.2; I Tes. 1.6; II Tes. 3.6-13). Această tradiție trebuie să fie menținută (II Tes. 2.15), primită și transmisă mai departe (I Cor. 11.2, 23; 15.3; Rom. 6.17; Fil. 4.9; Col. 2.6; I Tes. 2.13). Pavel, spre exemplu, a transmis Bisericii ceea ce El a primit de la Domnul (I Cor. 11.23; 15.3). Expresia: „*am primit de la Domnul*” nu vrea să spună că el a primit aceste lucruri într-o viziune, printr-o revelație directă, ci printr-o tradiție care conduce spre Domnul, pentru că *apo tou kuriou* poate fi tradus prin: *plecând de la Domnul*, adică ceea ce a primit el vine printr-un *lanț de transmisie* la capătul căruia Se afla Domnul Însuși. Așadar, această expresie nu exclude o transmitere istorică prin intermediul Bisericii primare.

Tradiția apostolică cuprinde, pe de o parte, niște reguli morale (Rom. 6.17; I Cor. 11.2; Fil. 4.9; Col. 2.6; II Tes. 3.6), iar pe de altă, un rezumat al mesajului creștin (I Cor. 15.3-4).

5. Tradiția în Biserica posterioară Bisericii primare. „*Biserica veche a făcut distincție între tradiția apostolică și tradițiile posterioare, numite tradiții ecleziastice. Însăși stabilirea Canonului Scripturilor Noului Testament de către Biserica din sec. II a demonstrat că Biserica dorea să se supună autorității tradiției apostolice fixată în scris.*” (O. Cullman, *La tradition*, p. 44) și – mai spunem noi – că numai ceea ce este scris trebuia să fie considerat ca normă apostolică. „*Stabilind principiul unui Canon, Biserica din primul veac a luat o decizie care avea să determine întreg viitorul Bisericii universale*” (idem, p. 45).

6. Tradiția orală și Evangheliile. Studiile recente ale savanților scandinavi au pus în valoare fiabilitatea tradițiilor orale la popoarele fără o tradiție scrisă. Studiile întreprinse de ei au repus în drepturi teoriile destinate să explice similitudinile Evangheliilor sinoptice prin intermediul tradiției orale. (V. *Evangheliile*).

TRAHONITA, TRACHIONITIDA = *stâncos, pietros*. La începutul lucrării lui Ioan Botezătorul, Trahonita și Ituria alcătuiau tetrarhia lui Filip, fratele lui Irod Antipas, tetrarhul Galileii (Lc. 3.1). Întinzându-se la S de Damasc (Strabon 16.2.20), Trahonita includea ținutul

cu roci vulcanice, numit în zilele noastre al-Laja'; la V, atingea Ulaitha și Paneas; la S, se mărginea cu Batanee și Djebel Hauran (Ant. 15.10.3; 17.2.1-2).

TRAISTĂ, TOLBĂ. Obiect în formă de sac în care călătorul își ducea merindele sau alte efecte necesare călătoriei (Mt. 10.10). Traista palestiniană era confecționată dintr-o singură piele de capră, tăbăcită, prevăzută cu o curea cu ajutorul căreia păstorii și țărani o purtau pe umăr. David a scos dintr-un asemenea săculeț piatra cu care l-a lovit pe Goliat (I Sam. 17.40-49).

TRANDAFIR. (V. *Narcisă*).

TRANSFIGURARE. (V. *Schimbare la față*).

TRANSFORMA, TRANSFORMARE. (V. *Schimba*).

TRANSGRESIUNE. (V. *Călcarea poruncii*).

TRÂMBIȚĂ, TROMPETĂ. Trâmbița este menționată de multe ori în Biblie (Num. 31.6; Ezra 3.10; Os. 8.1; Mt. 24.31; Evr. 12.19; Ap. 8.2, etc.). Preoții sunau din trâmbițe în timpul ceremoniilor sacrificiale (pentru a reaminti prezența lui Dumnezeu în mijlocul poporului Său, II Cr. 29.26-28) și în special pentru a vesti ziua Ispășirii sau Anul Nou evreiesc (Lv. 25.9). Datorită rolului important care le revenea în cadrul cultului Domnului, trâmbițele erau puse alături de ustensilele sacre ale Templului.

Trâmbițele erau confecționate din metal (în ebr.: *hatsotserah*, Num. 10.2-10), sau din os (în ebr.: *qeren*); măsurau cca 60 cm lungime și scoteau un sunet ascuțit. Cornul de berbec (în ebr.: *chophar*) servea, de asemenea, drept trâmbiță (Ios. 6.5; Os. 5.8). Curățirea și îndreptarea coarnelor de animale se făceau cu apă clocotită. Cornul era cel mai voluminos dintre instrumentele rituale. Mai rar se foloseau și coarnele de capră sălbatică.

Principalul rol al cornului de animal era să dea un semnal, de ex.: pentru mobilizarea oamenilor de război (Jud. 3.27), pentru ralierea trupelor pe câmpul de luptă (Ios. 6.4), pentru alarmarea populației civile (Ier. 6.1; Am. 3.6), pentru transmiterea ordinului de atac (Iov 39.24-25), pentru a ordona retragerea (II Sam. 18.16). Se suna din trâmbiță în caz de război (Jud. 7.8, 16-22; Ier. 4.19-21), după obținerea unei victorii militare (I Sam. 13.3),

la proclamarea unui nou rege (II Sam. 15.10), la lună nouă și început de sabbat (Ps. 81.3), pentru a semnală un pericol iminent sau moartea unui suveran. În Țef. 1.16, trâmbițele anunță distrugerile din ziua judecării; încetarea sunetului trâmbiței semnifică realizarea păcii (Ier. 42.14).

Trâmbițele mai erau folosite în cadrul ceremoniilor religioase, al actelor de cult (Ps. 98.6; 150.3). Trâmbița de metal (*hatsotserah*) era dreaptă, scurtă, terminându-se cu un pavilion evazat cum au clarinetele din zilele noastre. Sunetul lor trebuie să fi fost asemănător cu al acestor instrumente. Trâmbițele obișnuite erau făcute din bronz, dar cele din Templul lui Solomon erau de argint (Num. 10.2-10). Aproape întotdeauna se vorbește despre acestea la plural, ceea ce a dat de înțeles că cel puțin două erau folosite simultan. La dedicarea Templului lui Solomon, un număr de 120 de preoți s-au alăturat cântăreților leviți „*ca să mărească și să laude pe Domnul*” (II Cr. 5.12-13). Când Solomon a fost uns ca împărat, s-a sunat din trâmbiță (I Împ. 1.34); inaugurarea Templului a fost însoțită de sunetul trâmbițelor (II Cr. 5.12; 7.6); la fel și transferul chivotului legământului pe vremea lui David (II Sam. 6.15; I Cr. 15.28). Ceremoniile care au marcat pocăința lui Asa și înnoirea de către popor a legământului Domnului au fost însoțite de sunetul trâmbițelor și buciunelor (II Cr. 15.8-15).

TREI-CÂRCIUMI. Un loc de poposire pe via Appia, la cca 16 km de Forumul lui Appius și la 43 km de Roma. Mergând de la Puzole spre Roma, ap. Pavel s-a întâlnit cu niște creștini la *Trei-Cârciumi* (F.A. 28.15).

TREIMEA SFÂNTĂ. (V. *Trinitate*).

TREPT. Un cuvânt care figurează în titlul unui număr de 15 psalmi (Ps. 120-134), numiți *cântări ale treptelor*. (În ebr.: *ma'alot* = înălțare, suiș sau trepte; Ex. 20.26; I Împ. 10.19; II Împ. 20.9-11). Potrivit unei tradiții evreiești, cei 15 psalmi ai treptelor se cântau suind cele 15 trepte care duceau din curtea femeilor în aceea a bărbaților, opinie care astăzi nu se mai bucură de o acceptare unanimă. Se crede însă că aceste imnuri erau intonate de către pelerinii care se suiau la Ierusalim (cf. I Sam. 1.3; Ps. 42.4; 122.4; Is. 30.29).

TRESĂ, ÎMPLETTURĂ. (În gr. târzie, *trikhia* înseamnă: mănunchi de fire pentru împletit; din radicalul *thrîx* = fire de păr).

1. Tresa este o împletitură obținută din trei suvițe de păr lungi, întrețesute lejer și prinse cu o cordeluță (Jud. 16.13, 19). Coafura femeilor romane era alcătuită din trese subțiri, împletite cu multă iscusință și risipă de fantezie. Pentru a merge în pas cu cerințele modei, femeilor li se cerea să sacrifice foarte mult timp. De aceea, apostolii Pavel și Petru le recomandă femeilor din comunitățile creștine să renunțe la asemenea coafuri și podoaba lor să nu fie „*podoaba de afară care stă în împletitura părului... ci să fie omul ascuns al inimii, în curăția nepieritoare a unui duh blând și liniștit*” (în textul fr.: „*ci să fie podoaba ascunsă a inimii, podoaba personală inalterabilă a unui duh blând și liniștit.*” N. Ed.) (I Pet. 3.3; cf. I Tim. 2.9).

2. Tresa este, de asemenea, un cordon lat, făcut din niște fire împletite. Lănțișoarele de aur ale veșmântului marelui preot alcătuiau astfel de cordoane (Ex. 28.14, 22; 39.15).

3. Cununa care a fost pusă pe capul Domnului Isus Cristos, cu prilejul răstignirii Sale, a fost făcută dintr-o împletitură de spini.

TRESTIE.

1. Numele vulgar al unor diverse plante acvatice. În ebr., această graminee se numește *qaneh*, iar în gr., *kalamos* (cf. Is. 42.3 cu Mt. 12.20). În zilele noastre, trestia crește pe valea Nilului și în ținuturile mlăștinoase (cf. I Împ. 14.15; Is. 19.6; 35.7). Printre trestiile foarte dese, înalte de peste 3 m, se ascundeau hipopotamii (Iov 40.21). Vântul clatină trestiile (I Împ. 14.15); dacă cineva se sprijină pe o trestie, aceasta se frânge și-i înțeapă mâna (II Împ. 18.21; Is. 36.6; Ez. 29.6-7). Trestia a fost luată ca simbol al Egiptului care a înșelat, în vremuri de restriște, așteptările lui Israel. Călăii lui Isus l-au pus în mână o trestie, ca semn al autorității regale, de care s-au servit apoi pentru a-l bate în cap. Ostașii au înfipt în vârful unei trestii sau al unei prăjini un burete îmbibat cu oțet și l-au apropiat de buzele Sale (Mt. 27.29-30, 48).

Qaneh din ebr. ar putea fi *Arundo donax*, care crește pe valea Nilului și în Palestina. Tulpinile drepte ale trestiilor pot depăși 3 m înălțime; frunzele, lanceolate, plane, seamănă cu niște spade. Din tulpinile lungi, drepte și lucioase ale acestor graminee se confecționau: undițe de pescuit, săgeți, garduri, araci, prăjini pentru măsurat lungimile (trestia de măsurat avea o dimensiune fixă: 6 coți mari, Ez. 40.5; 41.8; și în Babilonia, trestia-etalon, numită *Kanu*, echivala cu 6 coți) (V. *Stuf; Papyrus*).

2. Echivalent al altui cuv. ebr.: *aHou* (Iov 8.11). În Gen. 41.2, trad. fr. și rom. au redat cuv. *Ahou* prin: *măștiți, trestii, smârc, prerie*. Este vorba despre o plantă acvatică, care crește pe valea Nilului și în alte locuri; desigur că aceasta nu este gladiola-de-baltă care are 3 petale, foarte viu colorate. Termenul utilizat în textul biblic pare să fie o expresie egipteană care indică toate plantele acvatice de pe valea Nilului: trestia, rogozul, papura.

3. Un alt cuv. ebr. este *suph*; el apare, de ex., în Ex. 2.3, 5; Is. 19.6 și indică o plantă care crește pe malurile Nilului și în regiunile cu apă sărată. Unele versiuni redau ac. cuv. în Iona 2.6-7 prin trestie, altele prin papură. În ebr., Marea Roșie se numea Marea Trestilor. Cuv. *suph* nu indică gladiola-de-baltă, o plantă de apă dulce, ci acest termen se referă la vegetația acvatică în ansamblu: algele marine, trestile de apă dulce, rogozurile.

TRESTIE MIROSITOARE. Expresia ebr. redată prin trestie mirositoare este *qaneh bhozem* = trestie parfumată; de asemenea, cuv. *qaneh* = trestie, poate indica o specie frumos mirositoare. Această plantă cu miros plăcut (Cânt. 4.14) intra în compoziția untdelemnului pentru ungere (Ex. 30.23); de asemenea, era folosită când se aduceau Domnului diferite jertfe (Is. 43.24; Ier. 6.20). Trestia mirositoare se importa dintr-o țară îndepărtată (Ier. 6.20). Poate că negustorii Tyrului o aduceau din Arabia, din S Asiei Mici și din Grecia (Ez. 27.19). Varietatea europeană ar putea fi *Acorus calamus*, căprișorul parfumat, plantă foarte cunoscută în Anglia; aparține familiei *aracee* sau *aroidae*, din genul *acorate*. Are inflorescența înspicată, învelită într-o pănușă, și rizomul parfumat. Dacă era vorba de o plantă din India, atunci calamusul ar putea fi *Andropogon calamus aromaticus*, o erbacee propriu-zisă, la fel de parfumată ca *Andropogon schoenathus*, specie cu care se înrudește îndeaproape.

TREZI, TREZIRE. Întrebuințați foarte mult în Biblie la propriu, acești termeni au și o semnificație figurativă, îndeosebi în V.T. Astfel, ei pot indica sfârșitul somnului moral, spiritual sau emoțional (Jud. 5.12; Cânt. 2.7; Is. 52.1), trezirea dintr-o moarte fizică sau spirituală (Is. 26.19; Dan. 12.2; Ef. 5.14), dintr-o stare de ebrietate (Ioel 1.5). Termenii *a trezi* și *trezire* mai servesc ca *apostrofa retorică* (instrumente muzicale: Ps. 57.8; 108.3; crivățul: Cânt. 4.16; sabia: Zah. 13.7) sau sunt folosiți

pentru a-l cere lui Dumnezeu să răspundă rugăciunilor: „... *trezește-Te ca să-mi ajuți*” (Ps. 7.6); „*Trezește-Te și scoală-Te să-mi faci dreptate*” (35.23; Is. 51.9).

Cuv. *trezire* nu este folosit în Biblie pentru a indica o trezire spectaculoasă și cvasi-generală a credincioșilor în sensul care i se dă acestui termen începând din sec. XVIII, însă sunt descrise câteva realități de felul acesta: trezirea care a avut loc sub domnia lui Ezechia (II Cr. 29) sau cea de pe vremea lui Ezra și Neemia (Ezra 10.9 și urm.; Nem. 9).

TRIB, SEMINȚIE. Împărțirea în triburi (seminții) se regăsește la multe dintre popoarele antice, cum ar fi: edomiții, ismaeliții, arabii, etc. (cf. Gen. 36.15, 19, 40). Cele 12 triburi ale lui Israel au fost fondate de cei 12 fii ai lui Iacov. O excepție de la această regulă o constituie cei doi fii ai lui Iosif, considerați de Iacov ca fiind proprii săi fii (Gen. 48.5) și plasați astfel la originea celor două seminții. Ar fi existat astfel 13 seminții, dar leviții au fost priviți ca un trib diferit de cele 12 seminții, deoarece Dumnezeu le-a încredințat preoția și un rol de mediere între El și copiii lui Israel. Chiar și pe vremea lui Iacov, expresia *cele douăsprezece seminții ale lui Israel* îl mai includea pe Levi, în timp ce Efraim și Manase erau luați împreună sub numele tatălui lor Iosif (Gen. 49.5, 22, 28; Num. 26.28, cf. v. 57). Dar, la împărțirea țării Canaanului, fiii lui Iosif au primit două teritorii distincte (Ios. 17.14, 17), în timp ce „*moștenirea lui Levi*” era Domnul Însuși (13.14, 33). Pe plan material, Levi a fost despăgubit prin acordarea unei părți din jertfele și zeciuile aduse de popor (Num. 18.20-21, 24; Dt. 18.1-5) precum și 48 de cetăți cu împrejurimile lor, repartizate inițial celorlalte seminții israelite (Ios. 21.1-2, 41) (V. art. de sub numele celor 12 fii ai lui Iacov).

Organizarea tribală era atât de profund înrădăcinată în societatea israelită încât a supraviețuit întregii epoci deosebit de tulburate a Judecătorilor (cf. Jud. 20.2; 21.3, 17) și s-a menținut până la instaurarea monarhiei. Bătrânii și șefii triburilor au exercitat o mare influență la alegerea unor regi (I Sam. 8.4; 10.20; II Sam. 3.17; 5.1); suveranii consultau căpeteniile semințiilor în probleme de interes național (I Împ. 8.1; 20.7; II Împ. 23.1). Schisma a fost, într-o oarecare măsură, o problemă de interes tribal, miza fiind, după toate aparențele, poziția lui Iuda și în același timp un afront contra unui rege fără popularitate (I Împ. 12.20-21). În momentul distrugerii

Regatului de Nord și apoi în timpul robiei babilonice, bătrânii lui Israel și ai lui Iuda au continuat să joace un rol important (Ier. 19.1; Ez. 8.1; 14.1; 20.1), deși însăși organizarea celor 12 seminții a fost zdruncinată prin distrugerea celor două împărății.

Semințiile lui Israel sunt menționate nominal în viziunea profetică din Ez. 48, precum și în Ap. 7.1-8 și 21.12. Pe de altă parte, Domnul Isus le-a promis apostolilor Săi că, la înnoirea tuturor lucrurilor, ei vor sta pe 12 tronuri pentru a judeca cele 12 semimții ale lui Israel (Mt. 19.28).

TRIBUNAL. (V. *Pretoriu*).

TRIBUT, BIR, DARE

1. *Argint, bunuri materiale sau corvezi* pe care le cerea un suveran străin de la un popor învins (Dt. 20.11; Jud. 1.28; Ezra 4.13; Nem. 5.4; Est. 10.1; Mt. 17.25) (V. *Iehu* și *Salmanasar III* ca exemplu pentru tributul plătit de către un rege israelit). Oponenții lui Isus I-au întrebat dacă era îngăduit sau nu a se plăti bir Cezarului (22.17). Un răspuns afirmativ ar fi lezat sentimentul religios și patriotismul evreilor. Fariseii și irodianii se așteptau ca El să declare acest tribut ilegal, ceea ce ar fi justificat acuzația de răzvrătire contra autorităților romane. Domnul a dat un răspuns admirabil. Arătându-le efigia împăratului pe un dinar, El i-a făcut pe iudei să înțeleagă că ei erau datori să acorde autorității civile ceea ce știau că i se cuvine și lui Dumnezeu ceea ce era al lui Dumnezeu. În felul acesta, Cristos recunoștea existența a două domenii de obligații total diferite.

2. *Didrahma* (două drahme sau dragma dublă) corespundea, pe vremea Mântuitorului, cu ½ de siclu evreiesc sau doi dinari romani. Acest impozit care era perceput de la fiecare evreu în parte echivala cu ½ de stater și se plătea pentru menținerea cultului mozaic (Mt. 17.24). Într-adevăr, Moise poruncise ca fiecare israelit, de la vârsta de 20 de ani în sus, să dea Domnului ½ de siclu de argint ca preț de răscumpărare pentru viața lui, cu prilejul unui recensământ (Ex. 30.11-16). Pe vremea lui Neemia, evreii și-au impus plata unei dări anuale de 1/3 de siclu pentru slujba Casei Domnului (Nem. 10.32-33). Mai târziu, toți evreii dela vârsta de 20 de ani în sus, chiar și cei din diasporă, au trebuit să plătească anual ½ de siclu (Ant. 18.9.1). Perceptorii din Capernaum l-au întrebat pe Petru dacă Învățătorul lui nu plătește această ½ de siclu

(Mt. 17.24-25). Cum Petru tocmai mărturisise că Isus era Cristosul, Fiul lui Dumnezeu, Învățătorul i-a precizat că această calitate de Fiul îl scutea de datoria de a plăti darea pentru Casa Tatălui Său; totuși pentru a nu-i ofensa pe evrei, El Se va supune acestei rînduieli. După luarea Ierusalimului, Vespasian le-a poruncit evreilor împrăștiați în Imperiul Roman să trimită la Roma, la Jupiter Capitolin, didrahma pe care ei o plăteau mai înainte pentru Templul Domnului (Răzb. 7.6.6).

TRIFENA, TRYPHENA = *rafinată*. O creștină din Roma care a lucrat mult pentru Domnul. Pavel îi adresează un salut (Rom. 16.12).

TRIFOSA, TRYPHOSA = *delicată*. Apariția numelui acestei creștine romane alături de acela al Trifenei ar putea fi un indiciu că ele erau rude sau diaconise. Pavel apreciază activitatea Trifosei și o salută (Rom. 16.12).

TRIMITE, TRIMIS, TRIMITERE, MESAGER, MESAJ, SOL, SOLIE. (În ebr.: *chalaH* = a trimite; în gr.: verbul *apostellō* = a trimite, care a dat *apostolos* = literal, trimisul; un alt termen gr. este *pempō* = a trimite).

Ideea specifică Bibliei (în comparație cu alte religii) de *trimitere* și *trimis* implică, pe de o parte, faptul că Dumnezeu Se preocupă de omul căruia vrea să-i comunice un mesaj, dar că, pe de altă parte, El este pe deplin suveran în raport cu creaturile Sale: El este Cel ce trimite, oamenii nu pot fi niciodată decât niște trimiși (mesageri, soli) ai Săi.

În Vechiul Testament

Semnificația generală a cuv. ebr. *chalaH* este: *a fi însărcinat să îndeplinească o misiune*. De ex., Dumnezeu Își trimite Îngerul cu misiunea expresă de a conduce și proteja poporul Său (Ex. 23.20; cf. Gen. 24.7). În general, un mesager trebuie să transmită un anumit mesaj (cf. I Împ. 5.2, 8), uneori o cerere precisă (I Împ. 20.7). În acest caz, *a trimite* este echivalent cu *a cere*, *a solicita*.

Începând cu vremea profetilor, Moise fiind primul prooroc al V.T., noțiunea de *trimitere* devine mai clară. Orice vocație profetică se bazează pe cuvântul divin: „*Eu te trimit...*” (Ex. 3.10; Is. 6.8-9; Ier. 1.7; Ez. 2.3-4; 3.4, etc.). Deosebirea între un prooroc adevărat și unul fals, mincinos este că acesta din urmă nu a fost trimis de Dumnezeu, deci nu a primit nici o misiune din partea Domnului (Ier. 14.14; 23.21, 32; 27.15; 28.15; 29.9). În general, în

ciuda obiecțiilor și reticențelor lor (Ex. 3.11-12; 4.13; 5.22; Ier. 1.6), toți proorocii – cu excepția lui Iona (Iona 1.1 și urm.) – ascultă de Cel ce i-a trimis. Dumnezeu, de asemenea, le cere să solicite ascultare din partea celor la care El îi trimite (Ier. 26.12-13), conferindu-le autoritatea necesară în acest scop. Așadar, profetul este purtătorul de cuvânt al lui Dumnezeu; dacă cei ce aud mesajul proorocului nu vor să-l asculte și să se conformeze mesajului auzit, Dumnezeu va zice: „*Dar ei (pe Mine) nu M-au ascultat...*” (Ier. 7.25-26). De asemenea, Dumnezeu Se folosește de Cuvântul Său ca de un mesager (Ps. 107.20; 147.15; Is. 55.11); apoi, El Își trimite Duhul Său pentru a înnoi fața pământului (Ps. 104.30; Ez. 37.9-10).

În general, trimișii Domnului sunt însărcinați să transmită vestea bună a mântuirii: „*Dumnezeu Își va trimite bunătatea și credincioșia*” (Ps. 57.3), El „*a trimis poporului Său izbăvirea*” (Ps. 111.9), „*M-a trimis să vindec pe cei cu inima zdrobită, să vestesc robilor slobozenia, și prinșilor de război izbăvirea*” (Is. 61.1-2). Însă realizarea acestei mântuiri are loc adesea prin intermediul unor judecăți, fie că este vorba despre niște pedepse care vizează curățirea poporului lui Dumnezeu (Is. 10.6), fie că sunt lovituri aplicate unei națiuni care ținuse poporul Domnului în robie (Is. 43.14; 48.14-15). În asemenea cazuri, Dumnezeu Se poate folosi de păgâni ca trimiși ai Săi.

Israel ca națiune a primit o misiune divină: să-l slujească Domnului (Ex. 19.5-6) și să transmită celorlalte popoare cunoștința de Dumnezeu (Is. 19.21-25; 43.10, 12; 44.8; 60). V.T. întrezărește clipa când păgânii convertiți vor putea comunica această cunoștință semenilor lor (Is. 66.18-19). N.T. va prezenta realizarea acestor proorocii.

În Noul Testament

După cum spusese (Mal. 4.5), înainte de venirea Fiului Său pe pământ, Dumnezeu avea să trimită un Precursor, respectiv Ioan Botezătorul, care să-l pregătească drumul (Ioan 1.6), noul Ilie (Mt. 11.9-14). „*Când a venit împlinirea vremii, Dumnezeu a trimis pe Fiul Său*” (Gal. 4.4). El este *Trimisul* prin excelență (Ioan 9.7). Epistola către Evrei îl va numi *Apostolul* (*apostolos*, în sensul de *trimis*) mărturisirii noastre de credință (Evr. 3.1). Isus nu a venit de capul Său, ci Tatăl L-a trimis (Ioan 7.29; 8.42). Lucrările Sale mărturisesc acest lucru (Ioan 5.36; 9.4). De aceea, El a căutat să facă nu propria Sa voie, ci voia

Celui ce L-a trimis (Ioan 7.16; 8.26; 14.24), și este conștient de autoritatea deplină a cuvintelor Sale: „*Căci Acela pe Care L-a trimis Dumnezeu, vorbește cuvintele lui Dumnezeu*” (Ioan 3.34). De asemenea, Cristos știe că judecata Lui este adevărată: „*Și chiar dacă judec, judecata Mea este adevărată, pentru că nu sunt singur, ci Tatăl, Care M-a trimis, este cu Mine.*” (Ioan 8.16).

Scopul trimiterii Fiului este mântuirea oamenilor: „*Dumnezeu, în adevăr, n-a trimis pe Fiul Său în lume ca să judece lumea, ci ca lumea să fie mântuită prin El.*” (Ioan 3.17; cf. Lc. 4.18). El „*a venit să caute și să mântuiască ce era pierdut.*” (Lc. 19.10), să cheme la pocăință nu pe cei neprihăniți, ci pe cei păcătoși (Mc. 2.17), „*să slujească și să-și dea viața răscumpărare pentru mulți*” (Mc. 10.45). Cine vrea să fie mântuit trebuie să creadă că Dumnezeu L-a trimis (Ioan 5.24; 11.42; 12.44-45; 17.3); cine îl respinge pe Cristos, îl respinge, de asemenea, pe Cel ce L-a trimis (Lc. 9.48; cf. 10.16; Ioan 5.23; 15.21-24).

Trimisul, la rândul Lui, îi trimite pe alții: „*Cum M-a trimis pe Mine Tatăl, așa vă trimiț și Eu pe voi.*” (Ioan 20.21). Deja în timpul lucrării Sale pământești, Domnul Isus Și-a trimis ucenicii, pe care i-a numit apostoli, adică *trimiși*, să proclame Împărăția lui Dumnezeu (Mc. 3.14). El i-a trimis doi câte doi, „*ca pe niște oi în mijlocul lupilor*” (Mt. 10.16; Lc. 10.3), mai întâi „*la oile pierdute ale casei lui Israel*” (Mt. 10.5-8; 15.24; Mc. 6.7; Lc. 9.2). Ei sunt ambasadorii Săi care îl reprezintă în fața mulțimilor: „*Cine vă ascultă pe voi, pe Mine Mă ascultă; și cine vă nesocotește pe voi, pe Mine Mă nesocotește.*” (Lc. 10.16; cf. Ioan 13.20). Isus nu le solicită oamenilor un angajament voluntar, ci le recomandă ucenicilor să-L roage pe „*Domnul secerișului să scoată*” (în textul fr.: *să trimită. N. Ed.*) *lucrători la secerișul Lui.*” (Mt. 9.38; Lc. 10.2). Lucrarea pământească a Domnului Isus a luat sfârșit odată cu trimiterea ucenicilor, îmbrăcați cu puterea Duhului Sfânt (Ioan 20.22), ca martori ai Săi, în lumea întreagă (F.A. 1.8). Pentru echiparea lor în vederea împlinirii Marii Însărcinări, El le-a trimis Mângâietorul (Ioan 16.7) și le-a conferit autoritatea de a ierta sau a reține păcatele oamenilor (Ioan 20.23). Fără trimitere, nu există nici propovăduitor, nici mântuire (Rom. 10.15). Limitele care le-au fost impuse trimișilor lui Cristos în timpul vieții Sale pământești: „*Să nu mergeți pe calea păgânilor și să nu intrați în vreo cetate a samaritenilor, ci să mergeți mai degrabă*

la oile pierdute ale casei lui Israel" (cf. Mt. 10.5-6; 15.24), au fost ulterior ridicate: „... și-Mi veți fi martori în Ierusalim, în toată Iudeea, în Samaria și până la marginile pământului.” (F.A. 1.8). Lui Pavel i s-a spus: „Du-te, căci te voi trimite departe, la Neamuri.” (F.A. 22.21).

Scopul trimiterii divine este de a face cunoscută slava lui Dumnezeu în lumea întreagă, de a mântui păcătoșii împăcându-i cu Dumnezeu, de a lupta contra forțelor demonice care stăpânesc asupra lumii și de a pregăti a doua venire a lui Cristos și întemeierea Împărăției lui Dumnezeu.

TRINITATE, SFÂNTA TREIME. Ac. cuv., folosit pentru prima dată de Tertulian (sec. II d.Cr.), exprimă un mare adevăr biblic. Dumnezeu Cel Unul ni Se revelează prin 3 Persoane. Dumnezeu-Tatăl, Dumnezeu-Fiul și Dumnezeu-Duhul Sfânt. Rămân de dovedit, pe baza Sf. Scripturi, două lucruri fundamentale: a) esența divină a Fiului și a Duhului Sfânt, cea a Tatălui înțelegându-se de la sine; b) faptul că cele 3 Persoane sunt una sau unul și același Dumnezeu.

1. Divinitatea lui Cristos. Aceasta este implicit prezentată și clar anunțată în V.T. Teofaniile Îngerului Domnului (v. ac. cuv.) trebuia să le dea de înțeles patriarhilor că Dumnezeu avea să facă pe pământ, într-o bună zi, o lucrare de mântuire, luând un chip de om (Gen. 16.7-13; 18.1-2, 10, 13, 17; 32.24-30; cf. Os. 12.4-5; Zah. 3.1-5). În V.T., se spunea lămurit că Mesia avea să fie Fiul lui Dumnezeu (Ps. 2.2-9; 110.1; cf. Mt. 22.44) și Dumnezeu Însuși (Ps. 45.7-8). Nașterea Sa miraculoasă a fost vestită, astfel că El putea să fie realmente Emanuel, adică Dumnezeu cu noi (Is. 7.14; Mt. 1.22-23). Mesiei I-au fost atribuite nume divine (Is. 9.6). Lucrarea și suferințele Sale sunt prezentate explicit ca fiind ale Domnului: Domnul este vândut cu 30 de arginți (Zah. 11.4, 13); Mântuitorul Ierusalimului Se va înfățișa deopotrivă ca Dumnezeu, Îngerul Domnului și Reprezentantul casei lui David (12.8); Domnul este Cel ce zice: „*Își vor întoarce privirile spre Mine, Cel pe Care L-au străpuns*” (v. 10). Păstorul lovit în locul oilor este numit „*tovarășul*” (în fr.: *compatriotul*. N. Ed.) *Domnului*” (13.7). Eternitatea Mesiei este clar exprimată (Mica 5.2).

Apoi, Cristos Însuși Își afirmă mereu divinitatea. El Își însușește acel inegalabil „*Eu sunt*” specific lui Yahve (Ioan 8.24 în gr.: „*Dacă voi nu credeți că EU sunt*”, cf. v. 58). Iudeii au înțeles imediat semnificația cuvin-

telor Sale care exprimau pretenția la Divinitate, și au vrut să-L ucidă cu pietre (v.59; cf. 5.18; 10.30-33). Isus declară că El este *Domnul* din V.T. (Mt. 22.42-45), fiind ca esență una cu Tatăl (Ioan 10.38; 14.9-11; 17.3, 11, 22). El posedă atributele divine: omniprezență (Mt. 18.20; Ioan 3.13), omniștiință (Ioan 2.24-25; 11.11-14; Mc. 11.1-8), atotputernicie (Mt. 28.18; Lc. 7.14; Ioan 5.21-23), eternitate (Ioan 8.58; 17.5), sfințenie (8.46), har mântuitor (Mc. 2.5-7; Lc. 7.48-49). Isus acceptă și aprobă ca oamenii să-L aducă închinare (Mt. 2.11; 14.33; 28.9; Lc. 24.52; Ioan 5.23; 20.28).

Și autorii N.T. Îi recunosc lui Cristos titlurile și atributele divine (Ioan 1.1, 3, 10; Rom. 9.5; Col. 1.16-17; Evr. 1.2, 8-12; 13.8; 1 Ioan 5.20). Ei ne învață că Fiului I se cuvine închinare la fel ca Tatălui (I Cor. 1.2; Fil. 2.10-11; Evr. 1.6; Ap. 5.12-13). Pentru ei, învierea lui Cristos a fost dovada glorioasă a divinității Sale (Rom. 1.4).

2. Dumnezeirea Duhului Sfânt. Și aceasta este la fel de clar exprimată. Duhul Sfânt este numit Duhul Dumnezeului cel veșnic, Duhul lui Dumnezeu, Duhul Domnului, Singurul Care cunoaște toată intimitatea și profunzimea naturii divine (cf. I Cor. 2.10-11). Domnul este Duhul (II Cor. 3.17). Dumnezeu este Duh (Ioan 4.24). Dumnezeu vorbește și acționează ca fiind Dumnezeu Însuși (F.A. 13.2); a minți pe Duhul Sfânt este echivalent cu a-L minți pe Dumnezeu (5.3-4). O serie de lucrări divine sunt atribuite Duhului Domnului (Iov 33.4; Ps. 104.29-30; Ioan 3.8; 6.63; Rom. 1.4; 8.11; II Cor. 3.18, etc.). Duhul Sfânt vine de la Tatăl; El este trimis atât de Tatăl, cât și de Fiul (Ioan 15.26; 14.16; 16.7; F.A. 2.33) (V. *Duhul Sfânt*).

3. Unitatea celor 3 Persoane divine. Revelându-ne fără încetare pe Dumnezeul unic, V.T. ne face totuși să presimțim existența unei pluralități în sânul Divinității. Gen. 1.1 spune realmente: „*La început, Dumnezeii*” (Elohim este pluralul pentru Dumnezeu) *a făcut*”, iar v. 2 menționează prezența Duhului lui Dumnezeu la facerea lumii. Dumnezeu zice după cădere: „*Iată, omul a ajuns ca Unul dintre Noi...*” (3.22). Printre profețiile referitoare la Mesia, se numără și a psalmistului care vorbește astfel despre Fiul și Tatăl: „*Dumnezeule, Dumnezeul Tău Te-a uns...*” (Ps. 45.7).

N.T. prezintă, în mod constant, cele 3 Persoane divine unite în lucrarea de mântuire, tot așa cum au fost la facerea lumii. Tatăl,

Fiul și Duhul Sfânt S-au manifestat la botezul lui Isus (Mt. 3.16-17). Cristos a poruncit ca ucenicii Lui să fie botezați în Numele (sing.) Tatălui, al Fiului și al Duhului Sfânt (28.19). Nașterea din nou este posibilă prin opera de regenerare săvârșită de Duhul Sfânt, prin dragostea Tatălui și prin dăruirea Fiului pe cruce (Ioan 3.5-6, 14-16). Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt vin să locuiască împreună în inima credinciosului (14.17, 23; cf. I Cor. 3.16-17; 6.19; Col. 1.27); Ei comunică împreună plinătatea vieții divine (Ef. 3.14, 16-19). Binecuvântarea apostolică este acordată în Numele Sf. Treimi (II Cor. 13.13). Învierea lui Cristos este atribuită Tatălui, lui Isus Însuși și Duhului Sfânt (F.A. 2.24; Ioan 2.19; 10.17-18; Rom. 8.11); la fel stau lucrurile cu propria noastră înviere (Ioan 5.21; 6.40; Rom. 8.11) (Pentru alte pasaje trinitare, v. F.A. 2.33; I Cor. 12.4-6; Ef. 4.4-6; I Pet. 1.2; Ap. 1.4-6, etc.). Cele 3 Persoane sunt unite de așa manieră încât manifestă plinătatea singurului Dumnezeu viu: Ele îndeplinesc aceleași lucrări și primesc aceeași adorare. Între cele 3 Persoane divine există o unitate totală, o dragoste infinită, o supunere perfectă față de Tatăl, o armonie incomparabilă. Strictul monoteism al V.T. nu este nicidecum compromis. Printr-o revelație progresivă, noi am dobândit o cunoaștere tot mai profundă a naturii glorioase a lui Dumnezeu. Astfel, în V.T., avem, înainte de toate, o revelație a Creatorului și Tatălui suveran, „Dumnezeu pentru noi”; apoi, în Evanghelii, Domnul S-a apropiat până la a deveni „Dumnezeu cu noi, adică Emanuel; după Rusalii, El a devenit, prin Duhul Sfânt, „Dumnezeu în noi.”

Dogma Trinității a suscitat numeroase controverse și încercări de elucidare a acestui mister, dar trebuie să recunoaștem că taina Persoanei divine va întrece întotdeauna capacitatea noastră de înțelegere, căci cine poate da de capăt unor asemenea profunzimi?

Referitor la ființa noastră, Pavel menționează duhul, sufletul și trupul nostru (I Tes. 5.23), însă noi nu știm nici cum sunt unite ele, nici nu putem arăta cu precizie unde începe unul și unde sfârșește celălalt. Și totuși această diversitate nu divizează ci, dimpotrivă, îmbogățește personalitatea noastră. Prin urmare, să admitem, cu reverența cuvenită - pentru că Biblia este aceea care prezintă lucrul acesta cu atâta claritate - că Tatăl, Fiul și Duhul Sfânt alcătuiesc împreună singurul Dumnezeu Căruia ne închinăm.

TRISTEȚE, ÎNTRISTARE. (În ebr.: *bakHah* = a plânge; *'atsabh* = a se mâhni, a se întrista profund; în gr.: *lypê*; *penthos*; *odynê*, etc.). Amărăciune, supărare, descurajare. Când Domnul Isus le-a spus ucenicilor că El avea să sufere și să părăsească lumea aceasta, întristarea le-a umplut inima (Ioan 16.6). Însă El le-a mai spus că au motive să se bucure pentru că, datorită plecării Sale, Mângâietorul va putea veni și îi va ajuta să trăiască o viață de credință. Când se află în durerile nașterii, femeia însărcinată se întristează (Ioan 16.21), dar această tristețe se prefăce în bucurie după nașterea pruncului. O altă sursă de întristare pentru om este păcatul: cine păcătuiește ar trebui să se întristeze (Iac. 4.9).

Într-o altă ordine de idei, deoarece Israel continua să manifeste o atitudine de respingere față de Evanghelie, Pavel era nespus de îndurerat. El zice: „...sînt o mare întristare, și am o durere necurmată în inimă.” (Rom. 9.2). Aproape că apostolul ar fi vrut să fie „*anathema, despărțit de Cristos*” pentru poporul evreu, numai ca acesta să fie mântuit, fapt care ar fi schimbat întristarea apostolului în bucurie.

Musturarea produce întristare (II Cor. 2.1, 4). Pavel s-a bucurat să constate că întristarea corintenilor, „o întristare după voia lui Dumnezeu”, i-a adus la pocăință și la o mai profundă consacrare (II Cor. 7.8-13). Epist. către Evrei ne învață că pedeapsa corectivă le „*aduce celor ce au trecut prin școala ei roada dătătoare de pace a neprihănirii*”, chiar dacă inițial „*pare o pricină de întristare*” (Evr. 12.11).

TRIUMF. (În ebr.: *'alaz* înseamnă a simți o mare bucurie, a fi extrem de bucuros; în gr.: *thriambeuô* = a triumfa, a conduce la triumf). În antichitate, popoarele păgâne își celebrau victoriile militare printr-un triumf, adică prin escortarea comandantului biruitor de către un cortegiu superb, prin expunerea ostentativă a prizonierilor și a prăzii de război și prin organizarea unei ceremonii religioase ca semn de recunoștință față de zei.

La egipteni, biruitorul era primit de o populație foarte numeroasă, cu aclamații și aplauze. Preoții și autoritățile civile din întreaga țară mășăluiau însoțiți de ghirlande și buchete de flori. Ostașii defilau pe străzi, urmați de o populație entuziastă care scotea strigăte puternice în onoarea divinităților protectoare, implorându-le să continue a binecuvânta Egiptul și pe faraonul său.

Israelii își celebrau victoriile militare prin desfășurarea unor cortegii triumfale, în care femeile și copiii dansau în sunetul instrumentelor (Jud. 11.34). De asemenea, ei îl laudau pe Dumnezeu [cf. imnul lui Miriam (Ex. 15.1-21) și acela al Deborei (Jud. 5.1-31)]. Cântece de triumf răsunau în cinstea învingătorilor (I Sam. 18.6-8; II Cr. 20.21-28) și elegii funebre se intonau pentru cei morți (II Sam. 1.17-27; II Cr. 35.25). Strigăte de bucurie răsunau de pe un deal pe altul (Is. 42.11). Pentru comemorarea victoriei, se dezveleau monumente. Armele celor învinși erau depuse și păstrate în locuri sfinte (I Sam. 21.9), așa cum era obiceiul la popoarele din jur (I Sam. 31.10; II Sam. 8.11; II Împ. 11.10).

La romani, triumful era cea mai mare onoare care se putea acorda unui cetățean roman. Acest privilegiu i se acorda o singură dată în viața sa. Generalul care câștigase o bătălie trebuia să participe la un cortegiu care pornea de la porțile Romei și ajungea la Capitoliu, străbătând cele mai importante puncte ale orașului. Străzile erau presărate cu flori și se ardea tămâie pe altarele păgâne. În fața cortegiului evolua un cor important, condus de o orchestră; apoi veneau boii care urmau să fie sacrificați, prizonierii și prada de război; capetele lictorilor erau împodobite cu lauri. Numeroși dansatori și cântăreți însoțeau procesiunea. Numeroși slujitori răspândeau tămâie și miresme. Generalul, îmbrăcat în purpură și aur, purta o coroană de lauri. El ținea o ramură de laur în mâna dreaptă și un sceptru în mâna stângă. Fața îi era machiată cu cinabru. La gât, purta un glob de aur. Stând în picioare în carul său tras de 4 cai albi, avea alături un sclav însărcinat să-i amintească din când în când că nu era decât un muritor de rând. În spatele său mergeau consuli, senatorii și alți magistrați. Armata victorioasă încheia cortegiul. După ceremonie, unii prizonieri erau executați, iar alții eliberați (v. II Cor. 2.15), în timp ce ostașii primeau daruri substanțiale.

Dacă o armată victorioasă își desemna generalul ca împărat, faptul acesta îi acorda dreptul de a revendica tronul, așezându-l astfel în concurență directă cu suveranul aflat la putere.

Într-un sens teologic, imaginea triumfului se aplică biruinței câștigate de Domnul Isus Cristos asupra puterilor și domniilor din lumea spirituală (Col. 2.15). Într-adevăr, El a venit ca să-i elibereze pe oameni din robia

păcatului și de sub puterea morții (Ioan 8.34-36; Rom. 7.6, 23; 8.21); El l-a învins pe Satan și a oferit daruri oamenilor pe care i-a pus în libertate (Ef. 4.7 și urm.). Ap. Pavel se vede pe sine însuși ca un om învins și totodată eliberat de Cristos, mergând în urma cortegiului Său triumfal (II Cor. 2.14-16). În acest pasaj, el face aluzie la mireasma (parfumuri sau tămâie) în care era scăldat întreg cortegiul triumfal. Pentru prizonierii care știau că vor fi executați, aceasta era „o mireasmă de moarte”; pentru cei ce urmau să fie eliberați, dimpotrivă, era „o mireasmă de viață.” Tot astfel, aceeași Evanghelie le aduce aceluia care o refuză moartea veșnică, iar celor ce o acceptă, viața veșnică.

TROA, TROAS. (În gr., Troada este regiunea care se învecinează cu Troia). Port al Asiei Mici, pe coasta de NV a Mării Mici. La Troa, Pavel a avut o vedenie în care un macedonean îi solicita ajutorul (F.A. 16.9-11; II Cor. 2.12). La întoarcerea sa din al 3-lea turneu misionar, apostolul a rămas la Troa 7 zile (F.A. 20.6). Cu prilejul altui popas la Troa, Pavel a lăsat o manta și niște cărți de piele (pergamente) la Carp (II Tim. 4.13). Troa, port maritim înfloritor, centru de comunicație între Macedonia și Asia Mică se afla la 24 de km SV de amplasamentul vechiului Ilion (Troia). Ruinele vechii localități Troa se găsesc la Eski-Stamboul.

TROFIM = hrănit, crescut. Creștin efesean, neevreu. L-a însoțit pe Pavel din Grecia până la Ierusalim (F.A. 20.4), unde iudeii din Asia l-au acuzat pe nedrept pe apostol că l-ar fi introdus în Templu, sfidând porunca Legii (F.A. 21.29). În ultima sa Epistolă, Pavel spune că l-a lăsat pe Trofim bolnav la Milet (II Tim. 4.20).

TROGHILION, TROGYLLION. (Unele manuscrise gr., siriace, etc. menționează acest port). O localitate și un promontoriu pe coasta de V a Asiei Mici, în fața insulei Samos. La întoarcerea din al 3-lea turneu misionar, în drum spre Ierusalim, Pavel, potrivit acestor manuscrise, s-ar fi oprit la Troghilion. Nu departe de acest cap (promontoriu) se poate vedea un loc potrivit pentru ancorarea unui vas, care se numește *Portul Sf. Pavel*.

TROGYLLION. (V. *Troghilion*).

TROMPETĂ. (V. *Trâmbiță*).

TRON, SCAUN DE DOMNIE. (În ebr.: *kisse*; în gr.: *thronos*). Scaun oficial al unui personaj important: mare preot, judecător, general, guvernator, rege (Gen. 41.40; II Sam. 3.10; Nem. 3.7; Ps. 122.5; Ier. 1.15; Mt. 19.28). Monarhii aveau tronuri portabile (I Împ. 22.10) (V. *Sanherib*). Tronul lui Solomon, prevăzut cu 6 trepte, era făcut din lemn de cedru, incrustat cu fildeş și poleit cu aur (I Împ. 10.18-20; II Cr. 9.17-19). Cronicarul biblic afirmă că un asemenea tron nu și-a făcut nici un suveran de pe vremea aceea.

Împăratul, în ținută de gală, ședea pe tron când acorda audiențe, când judeca pricinile poporului sau promulga legi (I Împ. 2.19; 7.7; 22.10; II Împ. 11.19; Iona 3.6).

Cuv. *tron* simboliza adesea atotputernicia și guvernarea divină (Ps. 9.4, 7; Ez. 1.26; Evr. 1.8; Ap. 1.4).

TRUDĂ, OSTENEALĂ. Truda îl caracterizează pe om de-a lungul întregii sale existențe (Gen. 3.17; Iov 11.16; Ps. 10.14; 25.18; 90.10): drumul său este plin de curse și lațuri, iar când se pare că și-a atins ținta, tot nu-și găsește liniștea și pacea (Ecl. 1.3, 8; 2.11; 4.8). Truda face parte din viață (Ecl. 2.2; 3.10); ea este rezultatul păcatului (Ecl. 2.26). Biblia vorbește despre trudă, dar și despre consolarea pe care o aduce Dumnezeu celui trudit.

În N.T., cuv. *trudă* traduce doi termeni gr.: *kopos* = muncă (cca 40 x) și *ponos* = oboseală. Pavel folosește mult cuv. *trudă*. El indică, în primul rând, o activitate manuală (I Cor. 4.12), iar în al doilea rând, angajamentul sau vocația misionară (II Cor. 11.27), precum și suferințele de ordin fizic și moral inerente unei asemenea slujiri (II Cor. 6.5) (În I Tim. 5.17, se vorbește despre niște prezbiteri care se ostenesc cu propovăduirea Evangheliei și instruirea sfinților). Truda noastră (sau altfel spus „*osteneala dragostei*”, I Tes. 1.3) nu rămâne zadarnică dacă cei pentru care ne-am ostenit se întorc la Domnul Isus Cristos. De altfel, osteneala aceasta va fi o pricină de bucurie și se va întoarce spre slava noastră în ziua Domnului Isus Cristos (Fil. 2.16). Chiar dacă „*chemarea la slujirea creștină*” este o *invitație la trudă* (pentru că lupta se dă pe terenul păcatului și al morții și ne confruntăm cu „*lupte din afară și temeri dinăuntru*”, II Cor. 7.5), nu trebuie să ne lăsăm doborâți de oboseală: Domnul Isus ne va da puterea necesară pentru a atinge ținta (Col. 1.29).

TRUP, CORP. (În ebr.: *basar*; în gr.: *sôma*).

În Vechiul Testament

Septuaginta traduce prin termenul gr. *sôma* diferite cuv. ebr., printre care se numără în special: *basar* = carne, care a fost redat și prin *sarx* (Lv. 6.3; Num. 8.7); *nebhelah* = cadavru (Ios. 8.29); *nephech* = suflet, persoană (Gen. 36.6). Cum în gândirea evreiască nu se făcea o diferențiere rigidă între materie și formă, între întreg și părțile sale componente, între trup și suflet, accentul nu este pus pe trup în ideea de a-l distinge de suflet sau de spirit. Trebuie notat faptul că psihologia modernă insistă din nou asupra deplinei unități dintre componentele ființei omenești.

În Noul Testament

Sensul în care folosește Noul Testament cuv. *sôma* diferă foarte puțin de semnificația echivalentului său în ebr. Pe de o parte, termenul respectiv indică trupul, totalitatea cărnii și oaselor (Mt. 5.29-30; 6.22-23), aspectul exterior și vizibil al omului (Rom. 6.12; 12.1) prin care el se exprimă, acționează, procrează (Rom. 4.19) și intră în legătură cu natura și cu semenii lui. Pe de altă parte, el evită să cadă în cursa filozofiei grecești care situa răul în materie, considerând trupul o închisoare a sufletului și a minții, o barieră între acestea și lumea spirituală, lumea divină. Totodată, deși N.T. face o distincție mai clară între trup, suflet și duh, el consideră trupul ca o expresie a întregii făpturi omenești, tot așa cum prin suflet sau duh se poate înțelege omul ca o entitate (Mt. 10.28; I Tes. 5.23; Iac. 2.26).

Fără a fi rău în sine, trupul omenesc este miza pentru care se dă o luptă înverșunată între cele două puteri potrivnice: carnea (firea pământească) și Duhul Sfânt (Gal. 5.19 și urm.). Trupul omului, subjugat de carnea (firea pământească) rea și coruptă, a devenit un „*trup al păcatului*”, destinat morții (Rom. 6.6 și urm.; 7.20 și urm.; 8.10 și urm.). Dar Cristos a luat un „*trup de carne*”: prin jertfirea pe cruce a acestui trup, El îndeplinește opera de răscumpărare și împăcare cu Dumnezeu (Col. 1.21), datorită căreia credinciosul își vede „*trupul păcatului dezbrăcat de puterea lui*” (Rom. 6.6), și el poate, de acum încolo, să proslăvească pe Dumnezeu în trupul său și să-și aducă trupul acesta ca o jertfă vie înaintea lui Dumnezeu (Rom. 12.1; I Cor. 6.20). Duhul Sfânt își așază locuința în trupul omului răscumpărat, devenit proprietatea lui Dumnezeu (I Cor. 6.19-20; II Pet. 1.13-14) și îl

ajută pe credincios să-și dea măduarele sale lui Dumnezeu ca unelte (sau arme) ale neprihănirii (Rom. 6.13). Prin înviere, acest trup *natural, firesc* va fi transformat într-un trup *spiritual*, eliberat de orice influență a păcatului, izbăvit din robia stricăciunii (putrezirii) și de sub puterea morții (I Cor. 15.44; Fil. 3.21).

În afară de corpul lui Isus menționat mai sus, expresia *Trupul lui Cristos* indică Biserica Sa, ca organism unit cu Cristos, fiecare membru al acestui Trup fiind chemat să se pună în slujba tuturor, potrivit cu slujirile și carismele (darurile harului) care i-au fost acordate. Pavel agreează această imagine și o dezvoltă în câteva Epistole, mai mult sau mai puțin detaliat (Rom. 12.4 și urm.; I Cor. 12.12 și urm.; Ef. 1.23; 2.15 și urm.; 4.12 și urm.; Col. 1.15 și urm.)

Biserica, adunată laolaltă pentru a celebra Eucharistia (Cina Domnului), își amintește, la repetarea cuvintelor pronunțate de Domnul Isus: „*Acesta este trupul Meu...*” de prețul răscumpărării Sale – suferințele și moartea Domnului Isus Cristos pe cruce – și de viața pe care ea a primit-o în consecință (Mt. 26.26 și textele paralele; I Cor. 11.24).

TRUPUL LUI CRISTOS. În Sf. Scriptură, cuv. *trup* indică lucruri la prima vedere foarte diferite: trupul fizic al Domnului (Mt. 26.12, 26; Ioan 2.21; Rom. 7.4; I Pet. 2.24, etc.) precum și trupul Său *mistic*, Biserica (Rom. 12.5; I Cor. 12; Ef. 4, etc.).

Trupul fizic și trupul mistic al lui Cristos

El a ieșit din poporul Israel și este descendentul lui David (Rom. 1.3; 9.5). În N.T., autorii care caută să combată tezele docetismului, subliniază umanitatea lui Isus Cristos: El S-a născut dintr-o femeie (Gal. 4.4), a îndurat foamea, setea și oboseala ca oricare alt om (Mt. 4.2; Ioan 4.6-7), a murit pe cruce (Biblia oferă 4 relatări despre suferințele și răstignirea Sa). El a purtat păcatele noastre în trupul Său.

Isus „*umbla din loc în loc, făcea bine și vindeca pe toți cei ce erau apăsați de Diavolul.*” (F.A. 10.38). Privirile Lui s-au oprit asupra celor nenorociți, infirmi și bolnavi; mâinile Sale le-au adus oamenilor vindecare, sprijin, binecuvântare; au înmulțit pâinile pentru a sătura gloatele, au deschis ochii orbilor și urechile surzilor; gura Lui a vestit harul lui Dumnezeu și le-a arătat păcătoșilor calea mântuirii, dar tot așa de bine i-a muștrat pe farisei și saducheii, dându-le pe față ipocrizia

și necredința. A 3-a zi după moartea Sa pe cruce, Cristos a înviat din morți, și trupul Său a dobândit o glorie mai mare decât înainte de a muri. Însă, după înălțarea Domnului Isus la cer, un alt trup, la fel de activ, un trup sub formă nouă, diversificată, multiplicată, amplificată – Biserica, adică totalitatea credincioșilor – preia sarcina de a continua lucrarea Domnului și a duce Evanghelia până la marginile pământului. Tot ce a făcut Domnul Isus cu trupul Său, Biserica va face prin măduarele ei.

Sf. Cină și trupul lui Cristos

În prima sa Epistolă către Corinteni, vorbind despre Frângerea pâinii, apostolul Pavel folosește expresia „*trupul lui Cristos*”. El zice: „*Pâinea, pe care o frângem, nu este ea împărtășirea cu trupul lui Cristos?*” (I Cor. 10.16). „*Cine mănâncă și bea, își mănâncă și bea osânda lui însuși, dacă nu deosebește trupul Domnului.*” (I Cor. 11.29). Primii creștini au tras o paralelă între pâinea de la Cina Domnului și Biserica Lui: „*Având în vedere că este o pâine, noi, care suntem mulți, suntem un trup; căci toți luăm o parte din aceeași pâine.*” (I Cor. 10.17). *Didahia* a reluat imaginea: „*După cum această pâine provine dintr-un mare număr de boabe de grâu, odinioară împrăștiate dar apoi zdrobite și amestecate pentru a deveni un întreg, tot astfel Biserica Ta să fie adunată de la marginile pământului în Împărăția Ta.*” (9.4-5).

Părerile sunt împărțite referitor la semnificația expresiei „*trupul lui Cristos*” în I Cor. 11.29. Anumiți interpreți o raportează la Biserică, împotriva căreia păcătuiau unii corinteni făcând abuz de mâncare, în timp ce alții erau flămânzi. Totuși datorită poziției sale în text (se află în apropierea expresiei „*trupul și sângele Domnului*” din v. 26), poate că ar fi mai indicat să punem această expresie în legătură cu trupul fizic al Domnului Isus. *Dokimazô* = a deosebi, a discerne este un cuvânt folosit pentru testarea purității metalelor. Talmudul îl folosește în sensul de a distinge ceea ce este sfânt de ceea ce este profan. Pâinea și vinul simbolizează trupul lui Isus pironit pe cruce și sângele Lui vărsat pentru noi. De aceea, nu putem trata aceste simboluri ca pe niște lucruri profane, mâncând cu lăcomie pâinea și îmbătându-ne cu vinul (v. 21). Așadar, înghițind pâinea și vinul ca pe niște alimente obișnuite, corintenii se făceau „*vinovați de trupul și sângele Domnului*” pe care le simbolizau, pentru că nu-l acordau respectul cuvenit Domnului Isus, Cel ce Și-a

dat trupul și sângele Lui pentru mântuirea noastră.

TSAANAN. (V. *Ṭaanan*).

TSAANANIM. (V. *Ṭaananim*).

TSAANAUM. (V. *Ṭaananim*).

TSADOC. (V. *Ṭadoc*).

TSAFNAT-PAHNEAKH. (V. *Ṭafnat-Paeneah*).

TSAFON, TSAPHON. (V. *Ṭafon*).

TSAIR. (V. *Ṭair*).

TSALAF. (V. *Ṭalaf*).

TSALMON. (V. *Ṭalmon*).

TSALMONA. (V. *Ṭalmona*).

TSALMUNA. (V. *Ṭalmuna*).

TSAPHNAT-PAENEAH. (V. *Ṭafnat-Paeneah*).

TSARTHAN. (V. *Ṭartan*).

TSEBOIM. (V. *Ṭeboim*).

TSEDAD. (V. *Ṭedad*).

TSEFAT, TSEPHATH. (V. *Ṣefat*).

TSEFATA, TSEPHATHA. (V. *Ṭefata*).

TSEFO, TSEPHI, TSEPHO. (V. *Ṭefo*).

TSEFON, TSEPHON. (V. *Ṭefon*).

TSELA. (V. *Ṭela*).

TSELEK, TSELEQ. (V. *Ṭelec*).

TSELOFHAD. (V. *Ṭelofhad*).

TSELOPHCHAD, TSELOPHKHAD. (V. *Ṭelofhad*).

TSELTSAH, TSELTSAKH. (V. *Ṭelṭah*).

TSEMARAIM. (V. *Ṭemaraim*).

TSEANAN. (V. *Ṭenan*).

TSER. (V. *Ṭer*).

TSEREDA. (V. *Ṭereda*).

TSERERA. (V. *Ṭerera*).

TSERETH. (V. *Ṭeret*).

TSERETH-HASCHACHAR. (V. *Ṭeret-Haṣahar*).

TSERI. (V. *Ṭeri*).

TSEROR. (V. *Ṭeror*).

TSERUA. (V. *Ṭerua*).

TSERUIA, TSERUJA, TSERUYA. (V. *Ṭeruia*).

TSIBA. (V. *Ṭiba*).

TSIBEON. (V. *Ṭibeon*).

TSIBIA, TSIBJA. (V. *Ṭibia*).

TSICLAG, TSIKLAG, TSIQLAG. (V. *Ṭiclag*).

TSIDIM. (V. *Ṭidim*).

TSIFON, TSIPHION. (V. *Ṭefon*).

TSIHA, TSIKHA. (V. *Ṭiha*).

TSIHOR, TSIOR. (V. *Ṭihor*).

TSILA, TSILLA. (V. *Ṭila*).

TSILTAI. (V. *Ṭiltai*).

TSIN. (V. *Ṭin*).

TSIPOR, TSIPPOR. (V. *Ṭipor*).

TSITS. (V. *Ḥaṭiṭ*).

TSOAN. (V. *Ṭoan*).

TSOAR. (V. *Ṭoar*).

TSOBA. (V. *Ṭoba*).

TSOBEBA. (V. *Ḥaṭobeba*).

TSOCHAR, TSOHAR, TSOKHAR. (V. *Ṭohar*).

TSOFAH, TSOPHACH, TSOPHAKH. (V. *Tofah*).

TSOFAI, TSOPHAI. (V. *Tuf*, 1).

TSOFAR, TSOPHAR. (V. *Tofar*).

TSOFIM, TSOPHIM. (V. *Tofim*).

TSOREA, TSORHA. (V. *Torea*).

TSUAR. (V. *Şuar*).

TSUF, TSUPH. (V. *Tuf*).

TSUR. (V. *Tur*).

TSURICHADDAI, TSURISADDAI, TSURISCHADDAI, TSURISHADAI. (V. *Turişadai*).

TUBAL. Un trib care a descins din Iafet (Gen. 10.2), menţionat împreună cu Iavan (Is. 66.19), sau cu Meşec (Ez. 32.26); membrii acestui trib comercializau sclavi şi diferite metale pe pieţele Tyrului (27.13). Gog era „domnul Roşului, Meşecului şi Tubalului” (38.2-3; 39.1). Tibarenii sau *Tibarenoi*, descendenţi ai lui Tubal, se ocupau cu prelucrarea fierului, desigur al fierului meteoric. (V. *Fier*). Ei sunt menţionaţi de către scriitorii clasici. (V. *Meşec*).

TUBAL-CAIN. Cain înseamnă fierar, forjor. Fiul lui Lameh (urmas al lui Cain). El făcea unelte de aramă şi fier (Gen. 4.22).

TUFIŞ. (V. *Rug*).

TUIA. (V. *Tiin*).

TUMIM. (V. *Urim*).

TUNET. Tunetele au făcut să sporească spaima pe care a produs-o cea de-a 7-a plagă cu care au fost loviţi egiptenii (Ex. 9.23). Cum tunetele erau foarte rare în Palestina pe vremea seceratului, cele care au fost auzite de israeliţi după rugăciunea lui Solomon au fost un semn din partea Domnului (I Sam. 12.17). Termenul corespondent pentru *tunet* în ebr. este *qol* = voce, sunet, zgomot. Uneori, poezii fac din tunet un simbol al glasului Domnului (Iov 37.2-5; 40.4; Ps. 29.3-9; Iov 28.26). Prezenţa înspăimântătoare a Domnului pe muntele Sinai a fost însoţită de tunete (Ex. 19.16; cf. Ap. 4.5). Tunetul este un

simbol al judecăţii divine (I Sam. 2.10; II Sam. 22.14-15; Ps. 77.17).

TURBAN. Este destul de dificil să facem o distincţie netă între cei 3 termeni: turban, mitră, diademă (v. ac. două cuv.). În Is. 62.3, trad. fr. folosesc toţi cei 3 termeni (în rom. Niţulescu şi GBV au *diademă împărătească*; Cornilescu, *legătură împărătească*, etc.). Realitatea este că fiecare din aceste piese era confecţionată dintr-o fâşie de pânză care se înfăşura de jur-împrejurul capului. Cuv. ebr. *mitsnepheth* din Ez. 21.31 înseamnă tocmai *înfăşurat de jur-împrejur*. Talmudul spune că turbanul preoţesc era făcut dintr-o lungă eşarfă de în subţire care măsura 16 coţi (cf. Ex. 28.39). În alte texte, este vorba despre legarea sau înfăşurarea turbanului (Ez. 24.17), despre turbane multicolore (23.15) pe care le purtau nu numai bărbaţii, dar şi femeile (Is. 3.23).

TURIEL, SURIEL, TSURIEL. (V. *Turiel*).

TURMĂ. Subst. colectiv folosit în V.T. pentru a indica animalele domestice, mari şi mici: cămilele, caii, oile, boii şi măgarii (Gen. 13.2; 26.13-14; 30.32; 31.8-9, 38, 41; 47.16-18).

TURN. De obicei, păzitorul unei vii avea o colibă (Is. 1.8), însă unii proprietari găseau cu cale să zidească un turn pentru a se apăra mai eficient de hoţi (5.2; Mt. 21.33; Mc. 12.1). Turnurile zidite la marginea pustiei erau adevărate fortăreţe care asigurau protecţia păstorilor (II Împ. 17.9; II Cr. 26.10). Zidurile de apărare ale cetăţilor erau prevăzute cu turnuri (II Cr. 14.6; Nem. 3.1), în special de o parte şi de cealaltă a porţilor (II Cr. 26.9). Aici se plasau santinele şi maşini de război (II Împ. 9.17; II Cr. 26.15). La apropierea duşmanului, oamenii se refugiau în aceste turnuri (Jud. 9.51-52; Ps. 61.3-4), de unde puteau arunca uşor cu pietre şi săgeţi. (V. *Migdol*).

TURNĂTOR, AFINOR. Persoana specializată în curăţirea aurului sau argintului prin înlăturarea zgurii cu ajutorul focului (Zah. 13.9; cf. Ps. 12.6). Se spune că procesul este considerat încheiat atunci când metalul pur oglindeşte chipul turnătorului. Dumnezeu este comparat cu un asemenea meseriaş care topeşte argintul. El îşi aruncă poporul în cuptorul suferinţei de unde îl scoate abia

atunci când acesta este capabil să reflecte prin conduita lui chipul lui Dumnezeu (Mal. 3.2-3).

TURTUREA, TURTURICĂ. Pasăre migratoare, care simbolizează blândețea și fragilitatea (Ps. 74.19; Ier.8.7); turturica vestește sosirea primăverii (Cânt. 2.12). Avraam a adus ca jertfă, printre altele, și o turturică în momentul când Domnul a încheiat un legământ cu el (Gen. 15.9). Legea mozaică permitea să fie aduse turturele ca ardere-de-tot (Lv. 1.14) și ca jertfă pentru păcat. Când un nevoiaș voia să aducă o jertfă pentru vină (sau pentru reparație), putea oferi două turturele. Aceeași jertfă aducea o femeie săracă după naștere, un bărbat sau o femeie deveniți necurați din

punct de vedere ritual, un nazireu, etc. (5.7; 12.6, 8; 15.14, 29, 30; Num. 6.10-11). În Palestina, turturelele abundau. Tristram descrie 3 specii palestinene, cea mai răspândită fiind turtureaua comună, *Turtur vulgaris*; apoi, turturica cu colier sau turtureaua răzătoare, *Turtur risorius*. A 3-a specie, turturica palmierilor, *Turtur senegalensis*, nu migrează ci rămâne în regiunea Mării Moarte, unde predomină un climat tropical.

TYATIRA. (V. *Tiatira*).

TYR. (V. *Tiran*).

TYRANUS, TYRANNOS. (V. *Tiran*).

T

ȚAANAN, SAANAN, SAANANIM = *amplasamentul turmelor*. Localitate evreiască (Mica 1.11). Identif. pos.: Tenan.

ȚAANANIM, SAANANIM, TSAANANIM, ȚAANAUM. În Jud. 4.11, această cetate figurează sub numele de Țaanaim. Era o localitate de frontieră a lui Neftali (Ios. 19.33), în apropiere de Chedeș (Jud. 4.11). Identif. plauz.: Khan et-Tujjar, la cca 5 km N-NE de Muntele Tabor, dar Conder propune o altă identificare: el se conformează Septuagintei care are Besemiin, nume rezultat din îmbinarea a două cuvinte (Ios. 19.33). Conder crede că această localitate se afla în apropiere de Bessum, în podișul de la V lacului Galileii, la vreo 5 km NE de Tabor și la vreo 8 km V de țărmul sudic al lacului.

ȚADOC, SADOQ, TSADOK = *just, drept*

1. Descendent al lui Eleazar, fiul lui Aaron (I Cr. 24.3). Fiul lui Ahitub (II Sam. 8.17). Este vorba despre tânărul valoros care i-a însoțit pe capii semințiilor israelite la Hebron, pentru transferul puterii de la Saul la David (I Cr. 12.27-28). La începutul domniei lui David, Țadoc a fost mare preot în același timp cu Abiatar (II Sam. 8.17). Cu prilejul răscoalei lui Absalom, Țadoc și Abiatar i s-au alăturat lui David care fugea de fiul său. Regele le-a poruncit să se întoarcă la Ierusalim, pentru a urmări acolo cursul evenimentelor (II Sam. 15.24-29). După moartea lui Absalom, David le-a trimis vorbă lui Țadoc și Abiatar să le sugereze bătrânilor poporului aducerea înapoi a regelui (II Sam. 19.11). Când Adonia a încercat să uzurpe tronul bătrânului rege, Țadoc i-a rămas fidel lui David, în timp ce Abiatar a trecut de partea rebelilor (I Împ. 1.7-8). Luând cunoștință despre existența complotului, regele le-a poruncit lui Țadoc și profetului Natan să-i confere ungerea împărătească

lui Solomon (v. 32-45). Acesta l-a destituit pe Abiatar din funcția de mare preot, slujbă pe care Țadoc a îndeplinit-o după aceea singur, până la moartea sa (2.26-27; cf. 4.4); în felul acesta, a fost reluat șirul marilor preoți din neamul lui Eleazar. (V. *Mare preot*).

2. Preot din neamul marilor preoți; tatăl lui Șalum (I Cr. 6.12). Era urmașul unui al doilea Ahitub (6.12; Ezra 7.2), prin al doilea Meraiot (I Cr. 9.11; Nem. 11.11).

3. Tatăl Ierusei, soția regelui Ozia și mama regelui Iotam (II Împ. 15.33; II Cr. 27.1).

4. Fiul lui Baana. El a restaurat un segment din zidurile Ierusalimului (Nem. 3.4). Poate că este cel ce și-a pus pecetea pe legământul Domnului (10.21).

5. Preot, fiul lui Imer; a reparat zidurile cetății în fața casei sale (Nem. 3.29); probabil scribul din care a făcut Neemia unul dintre principalii vistiernici ai Templului (Nem. 13.13).

ȚAFNAT-PAENEAH, TSAPHNATH-PA-NEACH, TSAPHNATH-PAHNEAKHCEL = *cel care, în timpul vieții sale, asigură aprovizionarea țării*. Numele pe care l-a dat faraonul egiptean lui Iosif (Gen. 41.45). Evreii, bazându-se pe pronunția acestui nume, au considerat că semnificația sa ar fi *descoperitor de taine* (*Targumul lui Onkelos*; Ant. 2.6.1).

ȚAFON, SAFON, TSAPHON = *nord*. Una dintre cetățile pe care Moise le-a acordat gadiților, pe valea Iordanului (Ios. 13.27; cf. Jud. 12.1). Talmudul îl identifică cu Amatho (Amathus) (Ant. 3.13.5; 14.5.4). Într-un asemenea caz, amplasamentul său ar fi la Tell 'Ammatah, pe valea Iordanului, pe malul răsăritean al fluviului, și la 13 km N-NE de punctul unde se varsă Iabocul. Însă poate că Glueck (1943) are dreptate să plaseze Țafonul la Tell el-Kos.

ȚAIR, SAIR, TSAIR = *mic*. Localitate situată fie pe teritoriul Edomului, fie în apropierea granițelor sale. Ioram, regele lui Iuda, a tăbărit acolo înainte de a declanșa un atac nocturn contra edomiților (II Împ. 8.21; II Cr. 21.9). Identif. prob.: Sa'ir, sau Si'ir, un sat amplasat la 8 km N-NE de Hebron. Aici se află pretinsul mormânt al lui Esau. (V. Țior).

ȚALAF, SALAF, TSALAPH. Tatăl unui anume Hanun (Nem. 3.30).

ȚALMON, SALMON, TSALMON = *umbră, întunecat*.

1. Unul dintre vitejii lui David (II Sam. 23.28); numit și Ilai (I Cr. 11.29).

2. Un munte acoperit de păduri din apropierea Sihemului; probabil o ramificație a muntelui Garizim (Jud. 9.48; cf. Ps. 68.15).

ȚALMONA, SALMONA, TSALMONA = *umbră*. Un loc de popas al israeliților (Num. 33.41-42), aflat prob. la E de Djebel Harun, respectiv la Bir Madhkur.

ȚALMUNA, SALMUNA, TSALMUNNA. Unul dintre cei doi regi ai Madianului uciși de Ghedeon (Jud. 8.4-28; Ps. 83.11).

ȚAP ISPĂȘITOR. (V. Azazel).

ȚAP SĂLBATIC. Cuv. ebr. *sa'ir* (păros, acoperit cu păr) a fost tradus de obicei prin *jap* și indică acest animal care, împreună cu fiarele sălbatice, va mișuna pe ruinele Babilonului (Is. 13.21) și ale cetăților edomite (34.14). Dar *japii* erau în același timp idoli cu care unii se prostituau aducându-le jertfe (Lv. 17.7). Această idolatrie josnică se asocia cultului vițelilor (II Cr. 11.15). Să ne aducem aminte că mitologia gr. și cea romană numărau printre zeii lor și satiri cu trup de jap. Or, Biblia ne învață întotdeauna că idolatria este, în realitate, un cult al demonilor (I Cor. 10.20). Unii comentatori și-au pus întrebarea dacă nu cumva Isaia, de ex. (precum și autorii pasajelor din Lv. 17.7 și II Cr. 11.15) s-au referit la demonii care și-au avut locuința în cetățile blestimate (Ap. 2.13) și care încă bântuiau ruinele lor. Sunt de notat 3 fapte curioase: Septuaginta, în aceste versete ale lui Isaia, nu traduce prin *japi*, ci prin *demoni*; de asemenea, textul din Ap. 18.2 care evocă aceste pasaje spune că Babilonul „a ajuns un locaș al dracilor, o închisoare a oricărui duh necurat”; în sfârșit, enumerarea din Is. 34.14

se termină cu *năluca nopții*, despre care comentatorii biblici ar fi dorit să știe dacă este animal sau demon. (V. *Năluca nopții*).

ȚAP SĂLBATIC, CAPRA NEAGRĂ, CAPRĂ SĂLBATICĂ, MUFLON. (În ebr. *ya'el*). Un animal remarcabil, care se adăpostește pe înălțimi (Ps. 104.18), pe stânci (Iov 39.4). În Palestina, acest mamifer rumegător trăia îndeosebi în regiunea En-Ghedi (I Sam. 24.1-3). Țapul sălbatic este o varietate de muflon (*ibex*), aparținând speciei *Capra beden*, pe care arabii au numit-o badan (*beden*). Blana sa este mai deschisă la culoare decât a ibexului european; coarnele sale sunt mai subțiri, încovoiate, răsucite la vârf și nu prezintă nodozități decât pe frunte. Această specie de muflon trăiește în Egipt, în Arabia, în Persia, în țara Moabului, în pustia Iudeii, în vecinătatea Mării Moarte. Tristram l-a întâlnit de două ori în En-Ghedi, patria sa favorită; el a descoperit dinți fosili în peșterile Libanului, regiune pe care acest animal n-o mai frecventează.

Și cuv. ebr. *'akko* (Dt. 14.5) a fost tradus prin capră sălbatică sau prin bou sălbatic. Probabil că aici este vorba tot despre muflon.

ȚARA DE MIAZĂZI. Regiunea numită actualmente Negheb sau Neghev, unde erau duse turmele la păscut, și care se găsea la câțiva km S de Hebron (cf. Gen. 20.1; Num. 13.22-23; Gen. 12.9). Relieful acestui teritoriu se deosebea mult de regiunea accidentată a țării, precum și de Araba (Ios. 10.40; 12.8). Partea nordică a Negheului a fost atribuită sem. lui Iuda și sem. lui Simeon (Ios. 15.21-32; 19.1-9). O serie de localități importante au fost construite în acest ținut: Cades-Barnea (Gen. 20.1); Lahai-Roi (24.62); Beer-Șeba (Ios. 15.28); Țiclag (Ios. 15.31); Arad (Num. 21.1).

ȚARC. (V. Pășune).

ȚARTA, SARTAN, ȘEREDA, TSARTHAN, TSEREDATHA, ȚEREDATA. Un sat situat mai jos de Izreel, lângă Bet-Șan și Adam (Ios. 3.16; I Împ. 4.12), pe teritoriul lui Manase. Într-un pământ argilos, între Sucot, care se afla la E de Iordan, și Țartan, de cealaltă parte a fluviului, au fost turnate obiectele de bronz lustruit ale Templului (I Împ. 7.46). În II Cr. 4.17, satul respectiv este numit Țereda. Este greu de precizat unde a fost așezată această localitate. Glueck (1943) situează Țartanul la Tell es-Sa'idiyeh, în timp ce Simon propune Qarn Sartaba.

ȚĂRÂNĂ. (V. *Praf*).

ȚĂRUȘ; PAR, CUI DE LEMN.

1. Un par ascuțit, de obicei din lemn, care era înfipt în pământ pentru a se menține stabilitatea cortului (Jud. 4.21; Is. 54.2). Țărușii Cortului întâlnirii au fost făcuți din aramă (Ex. 27.19).

2. Cui de metal care se bătea în lemn sau alte materiale, pentru asamblarea unor piese sau pentru atârnarea unor obiecte. Cuiele puteau fi de fier (I Cr. 22.3), de aur sau numai poleite cu aur (II Cr. 3.9). Uneori se băteau cuie între pietrele unui zid (Eclesiastic 27.2). Adesea idolii se prindeau în cuie (Is. 41.7; Ier. 10.4). Condamnații la moarte erau ținuiți pe cruce cu ajutorul unor piroane care le străpungeau mâinile și picioarele (Ioan 20.25).

3. *Parul sacru* de deasupra altarului lui Baal și tăiat de Ghedeon era unul dintre simulacrele idolatriei canaanite și se pare că avea de-a face cu stelele (așerele) Astartei (Jud. 6.25 și urm.) (V. *Așera*).

ȚÂNȚAR; MUSCULIȚĂ; PĂDUCHE.

1. Cuv. gr. *konops* înseamnă *mică insectă* (Mt. 23.24). Foarte răspândit în ținuturile mlăștinoase. Egiptenii, spre a evita înțepăturile dureroase ale acestor insecte, se culcau noaptea sub niște plase făcute special contra țânțarilor (Herod. 2.95). Termenul *țânțar* (care nu prezintă o mare rigoare sistematică) indică, în mod sigur, și specia *Culex*. Această insectă are o trompă, corpul în formă de fus, două aripi diafane și picioare lungi, și se hrănește cu sânge. A strecura cu mare grijă orice musculiță căzută în apa de băut și, în același timp, a înghiți o cămilă fără să se sinchisească, înseamnă, pe de o parte, să se acorde o importanță deosebită unor lucruri mărunte, nesemnificative, iar pe de altă să se violeze fără reticență și rușine Legea morală.

2. Termenul ebr. *kinnam* sau *kinnim* indică o insectă vătămătoare omului; a reprezentat cea de-a 3-a urgie care a lovit Egiptul (Ex. 8.17; Ps. 105.31). Josephus (Ant. 2.14.3) (Segond în fr.; Cornilescu și GBV în rom. *N. Ed.*) au redat cuv. ebr. *kinnam* prin păduche. (V. *Păduche*).

ȚEAPĂ. (V. *Țepușă*).

ȚEBOIM¹. (În ebr., *tsebhoyim* înseamnă *gazele, căprioare*). Una din cele 5 cetăți din Câmpie (Gen. 10.19). Chedorlaomer l-a învins pe regele ei (14.2, 8-10). Focul trimis din cer a distrus această localitate și alte cetăți vecine (Gen. 19.17-29; Dt. 29.23; Os. 11.8).

ȚEBOIM². (În ebr., *tsebho'im* înseamnă *hiene*). O vale aparținând sem. lui Benjamin, cuprinsă între Micmaș și pustiul estic (I Sam. 13.16-18). Acest nume evreiesc se regăsește în araba modernă: uedul Abu Diba' (*tatăl hienelor*) este un afluent sudic al pârâului el-Kelt, la N căruia o mică ramificație a văii poartă numele de Shakk ed-Diba' (*pârâul hienelor*).

2. Cetate pe care au ocupat-o beniaminiți întorși din captivitatea babilonică (Nem. 11.34). Localitatea respectivă se întindea pe niște dealuri de la marginea câmpiei Saronului, la N de Lydda.

ȚEDAD, SEDAD, TSEDAD. Un loc unde trebuie să fi fost construit un turn de control, pe granița nordică a Palestinei (Num. 34.8; Ez. 47.15). Identif. cu Sadad, la SE de Homs, pe drumul care duce de la Ribla la Palmyra.

ȚEFANIA = *Domnul a ascuns, protejat*.

1. Un levit din fam. lui Chehat, din casa lui Itehar (I Cr. 6.36, 38).

2. Preot, fiul lui Maaseia (Maaseyahu). Unul dintre cei ce i-au transmis lui Ieremia mesajele provenite de la Zedechia (Ier. 21.1; 37.3). Țefania i-a arătat lui Ieremia niște scrisori ale lui Șemaia, un prooroc fals care locuia la Babilon și care s-a străduit să convingă autoritățile să-l pedepsească pe Ieremia din pricină că recomanda supunere față de chaldei (29.24-32). Țefania, însărcinat cu supravegherea Templului, ocupa al doilea rang după marele preot Seraia. După căderea Ierusalimului, preotul Țefania a fost executat la Ribla (II Împ. 25.18-21; Ier. 52.24-27).

3. Un Israelit al cărui fiu, numit Iosia, a fost contemporan cu Zorobabel și profetul Zaharia (Zah. 6.10, 14).

4. Proorocul Țefania. Ascendența lui este indicată până la Ezechia, adică a 4-a generație (Țef. 1.1). Probabil că acest strămoș era însuși Ezechia, împ. lui Iuda. Argumente în favoarea acestei ipoteze:

- spre deosebire de alți profeți care, de obicei, nu menționează decât numele tatălui lor, Țefania merge până la a 4-a generație.

- tradiția rabinică declară că Țefania a descins din regele Ezechia;

- cartea lui Țefania dovedește că profetul cunoștea foarte bine Curtea și aristocrația evreiască. Țefania a trăit sub domnia lui Iosia cu care, de asemenea, era înrudit și pe care l-a asistat cu prilejul reformei vizând restaurarea cultului Domnului (II Cr. 34.3-8; Țef. 1.1).

TEFANIA - CARTEA

Autorul

Numele lui înseamnă: *Domnul a ascuns* sau *a protejat*. Oare să se fi născut el pe vremea masacrelor poruncite de regele Manase, supraviețuind acestor vremuri deosebit de critice? Genealogia sa este mai lungă decât a celorlalți profeți. Oare prin aceasta se urmărește să se scoată în evidență ascendența sa regală, pentru a compensa originea lui imediat africană (Cuși vrea să spună etiopian)?

Rabinii pretind că Ezechia care este menționat aici nu-i altul decât regele cu același nume, însă calculul generațiilor anterioare, intercalate între regele Ezechia și epoca lui Iosia, face ipoteza aceasta foarte improbabilă. (Cf. Archer, *Introd. A. T.*, p. 394).

Tefania a fost un locuitor al Ierusalimului; orașul îi era foarte familiar și cunoștea foarte bine diferitele sale cartiere (1.4, 11-12). Spre deosebire de profetul Amos, Tefania nu folosește niciodată imagini preluate din natură. Cartea lui face dovada unei bune cunoașteri a Curții și aristocrației Ierusalimului.

Data

Tefania își datează mesajul de pe vremea lui Iosia, fiul lui Amon, care a fost împărat peste Iuda între anii 640-609; Amon a început să domnească după doi ani de la moartea lui Manase. Câteva detalii exterioare confirmă această dată: Gatul, dăruit de Ozia (II Cr. 26.6) nu mai este menționat printre cetățile filistene (2.4); el lipsește din Ier. 25.20; Zah. 9.5 și din toate documentele posterioare, însă Ninive încă nu este distrusă (2.13).

Condițiile în care se află poporul sunt foarte asemănătoare celor de pe timpul lungii domnii a lui Manase: sincretism religios și idolatrie (1.1-4), practici corupte ale claselor conducătoare (1.8-9; 3.1-7). Reforma întreprinsă de Iosia după descoperirea cărții Legii (anul 621) va masca, în mod provizoriu, aceste dovezi ale degenerării poporului. Așadar, profetia lui Tefania trebuie să fie anterioară acestei reforme; probabil că ea datează de prin anii 626-625.

Pe la anul 630, sciții, călăreți nomazi plecați din Caucaz, au năvălit asupra Asiriei, Mediei și Siriei. După Herodot, ei ar fi constituit o amenințare chiar și pentru Egipt. Presiunea pe care au exercitat-o asupra Asiriei în momentul declinului puterii sale explică relativa libertate de care se va bucura Iosia pentru a duce la capăt reforma începută. Spectacolul oferit de acești războinici cruzi a servit drept

cadru descrierilor făcute de Tefania vizând Ziua Domnului (1.14-18)

Locul

În Împ. lui Iuda, mai precis la Ierusalim. Tefania este primul dintr-o serie de profeți (Ieremia, Habacuc, Obadia, Ezechiel) care îi avertizează pe copiii lui Iuda, pentru ca să nu aibă și ei aceeași soartă ca Samaria căzută în urmă cu un veac.

Scopul

Manase a domnit timp de 55 de ani peste Iuda (696-642). El a dus o politică deliberat pro-asiriană care implica, pe plan religios, adoptarea practicilor poporului suzeran: cultul lui Baal (1.4) și al oștirii cerurilor (1.5), ghicire, magie, prostituție sacră și chiar jertfe omenești (II Împ. 21.1-16; 23.4-7; Tef. 1.4-8). Peste o jumătate de veac de apostazie a lăsat urme adânci în viața și conștiința poporului: mulți oameni s-au abătut de la Calea Domnului (1.6), au adoptat obiceiuri străine (1.8-9) ori au devenit sceptici (1.12). Cei ce l-au rămas credincioși Domnului erau persecutați (II Împ. 21.6), fiind nevoiți să se ascundă. Luxul (1.8), corupția (3.7), asuprirea săracilor (3.1), încălcarea Legii Domnului și profanarea lucrurilor sfinte (3.4) - iată ce îi caracteriza pe mai-marii poporului.

Această situație, descrisă în II Împ. 21-23; II Cr. 33.1-11 și în primele discursuri ale lui Ieremia, era aidoma cu cea de pe vremea lui Tefania. Într-adevăr, Amon, fiul lui Manase, nu a domnit decât doi ani și a mers pe urmele tatălui său. Când el a fost asasinat, Iosia nu avea decât 8 ani. Înainte ca el să atingă vârsta majoratului, poporul a continuat să facă ce este rău înaintea Domnului. Or, tocmai pentru a-i avertiza și a-i aduce la pocăință le-a trimis Dumnezeu prooroci ca Tefania și Ieremia.

Conținutul

Tefania constată că poporul lui Dumnezeu a ajuns să trăiască la fel ca națiunile vecine. Și atunci el vestește judecata divină care va veni atât peste Israel, cât și peste lumea întreagă. În ciuda aparențelor, Dumnezeu este Suveranul, Împăratul universului. Oamenii vor vedea lămurit lucrul acesta când va veni Ziua Domnului, zi de pedeapsă pentru națiunile pământului, dar și de curățire alor Săi (3.12-13) și de mântuire a popoarelor (3.9-10). În această mare zi, Domnul va pedepsi toți oamenii nelegiuți (1.14-18). Acest ultim fragment a

inspirat celebrul imn latin : *Dies irae, dies illa*, cântat și în zilele noastre la parastase.

Țefania descrie mai detaliat decât alți profeti Ziua Domnului. El este primul prooroc al cărui mesaj are o *tentă apocaliptică*.

Planul

Mesajul lui Țefania s-ar putea rezuma în câteva cuvinte: *judecata lui Dumnezeu și roadele sale*.

1. Vestirea judecății (1.2-3, 8):

- ea va avea un caracter universal (1.2-3), dar va atinge mai întâi Ierusalimul (1.4-13)
- ea este iminentă (1.14-18)
- deci, pocăiți-vă! (2.1-3)
- ea va atinge toate națiunile (2.4-15):
- la V: țara filistenilor (4.7)
- la E: Moab și Amon (8.11)
- la S: Etiopia (12)
- la N: Asiria (13-15)
- dar și Ierusalimul (3.1-8).

2. Roadele judecății (3.9-20):

- rămășița lui Israel va fi curățită (3.9-13)
- Domnul va aduce bucurie poporului Său (3.14-17), strângându-l de pretutindeni (3.18-20).

TEFAT, SEFAT, TSEPHATH = *turn de control*. Cetate canaanită, la hotarele Edomului. A fost acordată lui Simeon care, ajutat de Iuda, a cucerit localitatea și i-a pus numele Horma (Jud. 1.17) (V. *Horma*).

TEFATA, SEFATA, TSEPHATHA = *turn de veghe*. O vale de lângă Mareșa, în ținutul lui Iuda (II Cr. 14.9). Identif.: Conder a propus wadi Safiyeh.

TEFI, SEFO, TSEFO, TSEPHI, TSEPHO, TEFO = *pândă, supraveghe*. Fiul lui Elifaz și nepotul lui Esau. A fost strămoșul unui trib (Gen. 36.11, 15; I Cr. 1.36). Explicația plauzibilă a diferenței de ortografie: un copist ar fi confundat litera *vav* (v) cu *yod* (y).

TEFO. (V. *Tefi*).

TEFON, SEFON, TSEPHON, TSIPHJON, TIFON, TIFION = *așteptare*. Fiul lui Gad și fondatorul unui clan (Num. 26.15). În Gen. 46.16 este numit Țifion (Tsiphyon).

ȚELA, SELA, TSELA = *coastă, flanc*. Cetate atribuită lui Benjamin (Ios. 18.28). Oasele lui

Saul și ale fiului său Ionatan, luate din labele în Galaad, au fost duse la Țela pentru a fi depuse în mormântul lui Chiș (II Sam. 21.14). Identif. plauz.: Khirbet Salah, la NV de Ierusalim.

TELEC, SELEC, TSELEQ = *despicătură, crăpătură*. Amonit; unul dintre vitejii lui David (II Sam. 23.37; I Cr. 11.39).

TELOFHAD, SELOFAD, TSELOPHKHAD, TELOFEHAD = *umbra fricii*, adică: *protecție contra fricii*. Un bărbat din sem. lui Manase, din fam. lui Machir, din neamul lui Galaad, din casa patriarhală a lui Hefer. El nu a avut fii, ci doar 5 fiice (Num. 26.33). Ca urmare a revendicării formulate de fetele lui Țelofhad, Moise a primit din partea Domnului porunca de a introduce în legislație o clauză pe temeiul căreia să se poată atribui fiicelor moștenirea tatălui care a decedat fără să lase fii (27.1-8). Ulterior, această lege a fost completată: moștenitoarea trebuia să se mărite cu un bărbat din seminția căreia îi aparținuse tatăl, pentru ca moștenirea lui să rămână în cadrul acesteia (36.1-12). Pământurile lui Țelofhad se găseau la răsărit de Iordan (Ios. 17.1-6).

TELTAH, SELSA, TSELTSAKH. Cetate de frontieră a lui Benjamin; în apropiere se afla mormântul Rahelei (I Sam. 10.2).

TEMARAIM, SEMARAIM, TSEMARAIM.

1. Cetate a lui Benjamin (Ios. 18.22), identif. de obicei cu Khirbet es-Samrah, la 5 km V de Iordan și la 6 km N de Ierihon; însă o altă identificare mai plauzibilă ar fi Ras ez-Zeimara, în regiunea muntoasă, între el-Taiyibeh și Rammun.

2. Un pisc din ținutul muntos al lui Efraim, de pe înălțimea căruia Abia, împăratul lui Iuda, le-a ținut o cuvântare celor 10 seminții înainte de a porni cu război contra lor (II Cr. 13.4). Poate că această înălțime se afla la S de Betel (v. 19), în apropierea cetății Temaraim, al cărei nume îl purta.

TEMARIȚI, SEMARIȚI, TEMARIENI. Un trib canaanit, menționat între arvadieni și hamatieni (Gen. 10.18; I Cr. 1.16); locuia pe teritoriul unde se află acum moderna așezare Sumra (altădată Sumur, Simirra, și în gr.: Simura), pe litoralul mediteranean, între Arvad și Tripoli.

TENAN, SENAN, TSENAN, TSAANAN, TAANAN = *locul turmelor, bogat în turme*.

Cetate situată fie în Câmpia lui Iuda, fie la V de ea (Ios. 15.37). Probabil aceeași localitate cu Țaanan din Mica 1.11. Identif. plauz.: 'Arak el Kharba.

ȚEPUȘ. Un baston lung, ascuțit la un capăt, sau prevăzut cu vârf de metal, de formă conică, folosit pentru a imboldi boii (I Sam. 13.21) sau alte animale domestice. Înarmat cu un asemenea țepuș, judecătorul Șamgar a ucis 600 de filistenii (Jud. 3.31) (Cornilescu și GBV au tradus termenul respectiv prin *otic de plug*. N. Ed.). Propoziția: „Ți-ar fi greu să arunci înapoi cu piciorul într-un țepuș” (F.A. 9.5) ne duce cu gândul la o vită reclacitrantă care se rănește singură lovind inutil cu piciorul țepușul cu care este imboldită. În Ecl. 12.11, cuvintele înțelepților sunt comparate cu niște țepușe (GBV; Cornilescu are *bolduri*. N. Ed.).

ȚEPUȘĂ, AȘCHIE, ȚEAPĂ. Cuv. *skolops* indică în gr. clasică un țăruș ascuțit, precum și durerea pricinuită de o țeapă, o așchie sau un spin intrat în carnea cuiva. Septuaginta îl folosește în al doilea sens (Num. 33.55; Ez. 28.24; Os. 2.8). O singură dată Pavel numește „un țepuș în carne” (II Cor. 12.7) o infirmitate fizică, ceva care îl tulbură și îl jenează în desfășurarea misiunii sale apostolice; el vede în aceasta „un înger al lui Satan” care îl pălmuește și îl împiedică să se umfle de mândrie. De 3 ori el L-a rugat pe Domnul să i-l ia, însă a primit de sus putere să-l suporte și chiar să se laude în Domnul din pricina slăbiciunii sale fizice (v. 8-10). În lipsa altor informații suplimentare, comentatorii Bibliei ezită în diagnosticarea acestei maladii. Unii au sugerat malaria, alții lepra, dar o supoziție mai verosimilă ar fi oftalmia; într-adevăr, Pavel nu-l recunoștea pe marele preot (F.A. 23.5). În cazul că el ar fi fost împiedicat să-și continue lucrarea de o infirmitate care ar fi trebuit să inspire dezgust, galatenii ar fi fost dispuși să-și scoată ochii pentru a-i da apostolului (Gal. 4.13-15); în sfârșit, apostolul care de obicei folosește un secretar căruia îi dictează Epistolele sale, face niște litere foarte mari când trebuie să scrie el însuși (6.11).

ȚER, SER, TSER = pietricică. Cetate fortificată a lui Neftali (Ios. 19.35).

TEREDA, SEREDA, TSEREDA. Satul de unde provenea Nebat, efraimitul, tatăl lui Ieroboam; desigur, locul natal al lui Ieroboam (I Împ. 11.26). Nu ar fi exclus ca această

localitate să se fi aflat în afara teritoriului sem. lui Efraim (cf. Ios. 16.9; 17.9). Echivalentul lui Țereda se regăsește în 'Ain Seredah, fântâna din Khirbeth Balatah, în muntele lui Efraim, la cca 24 km SV de Sihem, la o aruncătură de piatră de uedul Deir Ballut (potrivit identificării făcute de Albright). Septuaginta și Lucian numesc locul natal al lui Ieroboam Sabeira, adică Țereda. Ei situează acest sat în muntele lui Efraim; s-ar putea ca ei să confunde Țereda cu Tirța (I Împ. 14.17).

ȚERERA, SEREDA, TSERERA, ȚEREDA. O cetate de pe valea Iordanului (Jud. 7.22) (Tsereratah), aparent aceeași localitate cu Țartan (I Împ. 4.12); inițial distincte, cele două așezări au fuzionat.

ȚERET, SERET, TSERETH. Un bărbat din sem. lui Iuda. Fiul lui Așhur. Mamă-sa se numea Heleea (I Cr. 4.5-7).

ȚERET-HAȘAHAR, SERET-ȘAHAR, TSE-RETH-HASACHAR, TSERETH-SHAKHAR, ȚERET-ȘAKHAR = strălucirea zorilor. Cetate a lui Ruben, amplasată pe un munte care domina o depresiune, desigur aceea a Mării Moarte (Ios. 13.19). Amplasament neidentificat. În vecinătatea fortăreței Machaerus se găsesc niște izvoare termale, numite Hammat es-Sara, nume care ar putea proveni de la expresia ebr. *Teret-Hașahar*.

ȚERI, SERI, TSERI. Fiul lui Iedutun (I Cr. 25.3; la v. 11, este numit Ițeri).

ȚEROR, SEROR, TSEROR. Un beniamit; strămoș al lui Saul (I Sam. 9.1).

ȚERUA, SERUA, TSERUHA. ȚERUHA = pedepsită (de Dumnezeu), leproasă. Mama lui Ieroboam, rămasă văduvă (I Împ. 11.26).

ȚERUIA, SERUYA, TSERUJA, TSERUYA. Soră vitregă a lui David (I Cr. 2.16). Abigail și Țeruia nu erau fiicele lui Isai, ele proveneau dintr-o căsătorie anterioară a mamei lui David cu Nahaș (II Sam. 17.25). Țeruia a fost mama lui Ioab, Abișai și Asael (2.18; I Cr. 2.16).

ȚESUT. În Egipt, bărbații și femeile se îndeletniceau cu acest meșteșug încă înainte de sosirea casei lui Iacov (Gen. 41.42; Herod. 2.35). Pe vremea Exodului, și israeliții deja se specializaseră în acest domeniu: ei executau țesături simple dar și complicate (Ex. 35.35).

Din stofele obținute din păr de capră sau de cămilă, se confecționau corturi sau haine groase (Ex. 26.7; cf. Mt. 3.4); israeliții mai fabricau țesături de in subțire și de lână, de diferite culori și cu felurite modele (Ex. 26.1; cf. 28.39; Herod. 3.47); unele țesături încorporau și fire de aur (Ex. 39.3), se realizau broderii (27.16; 38.23). La evrei, de obicei femeile se îndeletniceau cu torsul și țesutul (II Împ. 23.7; cf. I Sam. 2.19; Pv. 31.22, 24; F.A. 9.39). Mantalele și tunicile fără nici o cusătură se făceau la războiul de țesut. Preoții purtau astfel de veșminte (Ex. 28.6, 8; Ant. 3.7.4). Și Domnul Isus a avut o asemenea haină dintr-o singură țesătură (Ioan 19.23). Războiul de țesut se compunea dintr-un cadru de lemn pe care erau plasate, unul deasupra și altul dedesubt, două suluri de urzeală. În Egipt, sulurile erau poziționate uneori și orizontal. Pe cele două suluri se întindeau niște fire paralele (urzeala). Cu ajutorul unei suveici, se trecea, de la stânga la dreapta, un alt fir (bătătura). Suveica era prevăzută cu un ax pe care se rula niște țevi, pe acestea fiind depănată bătătura (I Sam. 17.7; II Sam. 21.19; Iov 7.6; Jud. 16.13-14; Is. 38.12) (V. *Tors*).

ȚIBA, SIBA, SIVA, TSIBA. Servitor sau sclav al lui Saul. El a fost eliberat (Ant. 7.5.5), a devenit capul unei familii numeroase, a avut slujitori (II Sam. 9.10). La porunca lui David, Țiba, împreună cu fiii și slujitorii săi, i-au slujit lui Mefiboșet, nepotul lui Saul, și au cultivat terenurile agricole ale acestuia (v. 9-12). Când David a trebuit să ia drumul pribegiei din pricina răscoalei lui Absalom, Țiba a venit în întâmpinarea lui și i-a dăruit alimentele aduse cu doi măgari. El i-a spus regelui că Mefiboșet a rămas la Ierusalim în speranța de a recăpăta împărăția lui Saul. David a poruncit atunci ca bunurile lui Mefiboșet să treacă în proprietatea lui Țiba (16.1-4). După moartea lui Absalom, în momentul când David tocmai se pregătea să treacă Iordanul pentru a se întoarce la Ierusalim, Țiba și casa lui au ieșit în întâmpinarea regelui (19.17). Mefiboșet, în semn de durere, își neglijase părul și barba de la plecarea lui David. Acum, el se înfățișează înaintea lui și i se plânge de nedreptatea pe care i-o făcuse Țiba, calomniindu-l. Regele îi restituie jumătate din pământuri, lăsându-i cealaltă jumătate lui Țiba (25-30).

ȚIBEON, SIBEON, TSIBHON, TIBHON = *cel ce se vopsește*. Un hevrit (Gen. 36.2), dacă nu cumva ar trebui să figureze în text cuv. *horit*

(cf. v. 20, 24, 29; I Cr. 1.38, 40). Realitatea este că hevitul Țibeon și familia sa ar fi putut emigra în muntele Seir, fondând acolo un trib (Gen. 36.20, 24, 29). Țibeon a fost strămoșul uneia dintre soțiile lui Esau (v. 2, 25).

TIBHON. (V. *Țibeon*).

ȚIBIA, SIBIA, TSIBJA, TSIVIA = *gazelă*.

1. Beniamit, fiul lui Șaharaim și capul unei case patriarhale (I Cr. 8.9).

2. O femeie originară din Beer-Șeba. Soția lui Ahazia și mama lui Ioas, împ. lui Iuda (II Împ. 12.1).

ȚICLAG, SICLAG, TSIKLAG, TSIQLAG. Cetate din extremitatea sudică a lui Iuda (Ios. 15.31), atribuită simeoniților (19.5; I Cr. 4.30). Pe vremea lui Saul, Țiclagul aparținea filistenilor. Achiș, regele Gatului i l-a dat lui David, vasalul său (I Sam. 27.5-6; I Cr. 12.1-22). Amaleciții au capturat Țiclagul, l-au jefuit și i-au pus foc. David i-a urmărit, a luat înapoi toată prada de război și le-a trimis câte o parte din ea locuitorilor unor cetăți (I Sam. 30.1-31; II Sam. 1.1; 4.10). Țiclagul, desprins Filistiei, datorită lui David, devine proprietatea împăraților lui Iuda (I Sam. 27.6). După captivitatea babilonică, israeliții l-au locuit din nou (Nem. 11.28). Identif. prob.: Tell el-Khuweilfeh, la cca 16 km E de Tell esh-Sheri'a.

ȚIFION. (V. *Țefon*).

ȚIGLĂ. În Palestina se foloseau foarte rar țiglele pentru acoperirea imobilelor. Luca, familiarizat cu acoperișurile de țigle plate ale caselor grecești, spune: „*I-au coborât cu patul printre țigle*” (Lc. 5.19, în vers. fr. Darby; Cornilescu, GBV etc. au *cărămizi*. N. Ed.), în loc să zică: „*I-au coborât prin acoperiș*.” Iată și o altă explicație: poate că acoperișul în terase era accesibil, din interiorul casei, printr-o deschizătură care se astupa iarna folosind câteva cărămizi. (V. *Cărămidă*).

ȚIHA, SIHA, SIVA, TSIBA, TSICHA, ȚIBA, ȚIKHA = *secetă*.

1. Fondatorul (sau poate numai capul) unei familii de netinieni (slujitori ai Templului) dintre membrii căreia o parte s-au întors din captivitatea babilonică (Ezra 2.43; Nem. 7.46).

2. Unul dintre capii slujitorilor Templului (Nem. 11.21), după întoarcerea lor din Babilon.

ȚILA, SILLA, TSILLA = *umbră*, adică *protecție*. Nevasta lui Lameh și mama lui Tubal-Cain (Gen. 4.19-23).

ȚILTAI, SILETAI, SILTAI, TSILTHAI, TILETAI = (*Domnul este*) o umbră, o protecție.

1. Un beniamit; fiul lui Șimei (I Cr. 8.20).

2. Un bărbat din sem. lui Manase, căpetenie peste o mie de oameni. I s-a alăturat lui David la Țiclag (I Cr. 12.20).

ȚIN, TSIN = *palmier pitic*. Pustie pe care au străbătut-o israeliții în drum spre Canaan. Pustia Țin se găsea la hotarul de S al Canaanului (Num. 13.21). Cetatea Cades-Barnea era amplasată în interiorul pustiei Țin (Num. 20.1; 27.14; 33.36; Dt. 32.51). Deșertul Țin constituia hotarul Edomului la V și al lui Iuda la SE (Ios. 15.1-3). Pustia Țin fie făcea parte din Deșertul Paran, fie se întâlnea cu acesta în apropiere de Cades-Barnea. Pustia Țin nu trebuie să fie confundată cu Deșertul Sin, cele două nume fiind foarte diferite în ebr.

ȚINUT. (V. *Provincie*).

ȚIOR, SIOR, TSIHOR, ȚIHOR = *micime*. O cetate de lângă Hebron, în ținutul muntos al lui Iuda (Ios. 15.54). Identif. la Sa'ir (Si'ir), la 8 km N-NE de Hebron. (V. *Țair*).

TIPOR, SIPPOR, TSIPPOR = *pasăre, vrăbie*. Tatăl lui Balac, regele Moabului (Num. 22.4-5, 10).

ȚIT. (V. *Hațit*).

ȚOAN, SOAN, TSOAN, TANIS. Ruinele cetății biblice Țoan se află în imediata vecinătate a orașelului numit astăzi San el-Hagar, amplasat foarte aproape de lacul sărat numit Menzaleh, la NE de delta Nilului. Se pare că această localitate foarte veche (cf. Num. 13.22; ar fi important să știm și când a fost întemeiat Hebronul), exista deja în timpul dinastiei a VI-a (2423-2280 î.Cr.)

Săpăturile arheologice întreprinse de Marietta, apoi de către Petrie în anul 1880 au fost foarte fructuoase, fiind scoase la iveală statui, coloane, stele (monumente), obeliscuri, etc. Multe dintre acestea se referă la faraonul Ramses II. Aceasta i-a condus pe arheologi (Petrie, Montet) să creadă că Țoanul și Ramsesul erau una și aceeași localitate. De asemenea, ei au ajuns la concluzia că Țoan era un alt nume pentru Avaris, capitala faraonilor hyksoși, regii-păstori care au condus Egiptul între anii 1675-1567 î.Cr.

În prezent, egiptologul K. Kitchen propune o altă identificare:

1. Cetatea Țoan a fost numită mai târziu Tanis (în gr.). Țoanul și Tanisul sunt deci una și aceeași localitate.

2. Însă după unele texte egiptene, Tanisul nu ar fi localitatea Ramses menționată în Ex. 1.11.

3. Nu există nici o dovadă că Țoanul ar fi devenit Avaris, capitala faraonilor hyksoși.

4. Dimpotrivă, s-ar părea mai curând că Ramsesul, capitala faraonului Ramses II, era Avaris.

5. Localitatea modernă Ramses/Avaris ar trebui să fie identificată cu Qantir-Kataana-Tell Daba, la cca 30 km S de Țoan (San el-Hagar).

6. La Țoan, toate monumentele care se referă la Ramses II: a) nu au fundații de tip Ramses II; b) au fost construite din materiale deja utilizate. Deci ar fi vorba nu despre Ramses II, ci despre un alt faraon constructor, probabil Osorkon II (874-850 î.Cr.), care a ridicat aceste monumente cu materiale refolosibile, provenite probabil de la Qantir.

Între anii 1000-600 î.Cr., Țoanul a fost efectiv capitala Egiptului, de unde și referirile profeților la Țoan (Is. 19.11, 13; 30.4; Ez. 30.14).

Expresia „*câmpia Țoan*” folosită în Psalmi (Ps. 78.12, 43) este corectă, pentru că cele 10 urgii au devastat regiunea care includea cetățile Țoan și Ramses. De altfel, expresia „*câmpia Țoanului*” are corespondent în egipt.: *sekhet djâ*, adică *Preria Djânului* (Djâni = Șoan).

ȚOAR, SOAR, TSOAR = *micime*. Una din cetățile Câmpiei, aparent cea mai mică din cele 5 localități (Gen. 19.20, 22). Din vârful muntelui Nebo, se putea vedea câmpia până la Țoar (Dt. 34.3). Numele inițial al acestei localități a fost Bela. Regele său se număra printre cei ce au fost înfrânți de Chedorlaomer (Gen. 13.10; 14.2, 8). Când Sodoma și Gomora au fost nimicite, cetatea Țoar a fost cruțată la cererea lui Lot, care s-a refugiat acolo (19.20-23). În spatele cetății se afla un munte și în interiorul său o peșteră unde au locuit câțiva timp Lot și cele două fiice ale sale (v. 30). Țoarul mai exista pe vremea lui Isaia și a lui Ieremia (Is. 15.5; Ier. 48.34; cf. Gen. 19.37). Moabul și Țoarul sunt menționate împreună, ceea ce ne permite să admitem că cetatea Țoar a fost clădită pe țărmul răsăritean al Mării Moarte. Pe vremea Macabeilor, Țoarul aparținea unei împărății arabe a cărei capitală se numea Petra (Ant. 13.15.4; 14.1.4). După Josephus (Răz. 4.8.4), Țoarul era amplasat la extremitatea sudică a Mării Moarte. În Evul Mediu, acest oraș constituia un punct important pe drumul

de la Elat la Ierusalim. Următoarea identificare confirmă aceste date: la vreo 3 km de ţarmul sudic al mării (*Wetzstein*), pe ruinele el-Keryeh, în apropierea locului unde uedul el-'Ashy începe să traverseze munţii Moabului pentru a ajunge în Câmpie, adică tocmai acolo unde locuitorii Toarului şi-au stabilit ultima lor colonie, căreia ei i-au dat numele vechii lor cetăţi. Amplasamentul iniţial al Toarului se află desigur sub apele Mării Moarte.

TOBA, SOBA, SOVA, TSOBA. Principat al cărui teritoriu se afla între Eufrat şi Oronte, în munţii Anti-Liban. Regii săi au fost învinşi de către Saul şi, mai târziu, de David (II Sam. 10.6, 8) (v. *Aram*, 2, c). Descoperirile arheologice au permis precizarea amplasamentului Tobei la N şi nu la S de Damasc, dovedind totodată istoricitatea cap. 3-11 ale primei cărţi a Împăraţilor, consacrate descrierii puterii şi gloriei lui Solomon. (V. *Solomon*).

TOBEBA. (V. *Haṭobeba*).

TOCHAR. (V. *Tohar*).

TOFAH, SOFA, SOFAH, TSOPHAKH = *ur-cior pântecos*. Fiul lui Helem şi membru al seminţiei lui Aşer (I Cr. 7.35-36).

TOFAI. (V. *Tuf*, 1).

TOFAR, SOFAR, TSOPHAR = *cel ce gângureşte*. Unul dintre prietenii lui Iov, care venea din Naama (v. ac. cuv.) (Iov 2.11; 11.1; 20.1; 42.9).

TOFIM, SOFIM, TSOPHIM = *santinele*. Un platou de pe muntele Pisga, de unde a putut vedea Balaam o parte a taberei israelite instalată la Sitim (Num. 23.14). Conder situează acest loc la Tal'at es-Sufa, respectiv valea care despărţea Luhitul de coama sud-estică a muntelui Pisga.

TOHAR, SOHAR, TSOKHAR, TOCHAR.

1. Tatăl hetitului Efron (Gen. 23.8).
2. Fiul lui Simeon (Gen. 46.10), numit şi Zerah (Num. 26.13) (V. *Zerah*, 3).
3. Un bărbat din sem. lui Iuda (I Cr. 4.7).

TORA. (V. *Torea*).

TOREEA, SORA, TSORHA. O cetate din câmpia lui Iuda (Ios. 15.33) pe care, la un moment dat, au ocupat-o daniţii (19.41). Manoah, tatăl lui Samson, locuia la Torea (Jud. 13.2). Samson

a fost înmormântat în apropierea acestei localităţi (16.31). Unii dintre cei 5 viteji care au iscodit Laisul şi, de asemenea, dintre cei 600 de războinici care l-au cucerit după aceea, erau toreaţiţi (18.2, 8, 11). Roboam a fortificat Torea (II Cr. 11.10); localitatea a fost repopulată după întoarcerea evreilor din captivitatea babilonică (Nem. 11.29). Amplasamentul vechii cetăţi se găseşte la Sar'a, pe panta nordică a văii Sorek (uedul es-Sarar), la 22 km V de Ierusalim.

TOREATTI, TORHATTI. Persoane care locuiau în Torea sau erau originare din această localitate (I Cr. 2.53; 4.2).

TORETI, TORI, TORHIENI. Aceşti termeni sunt fie sinonimi cu toreaţiţi ş.c.l., fie locuitori ai unei cetăţi neidentificate (I Cr. 2.54).

TUAR, SUAR, TSUAR = *mic*. Tatăl celui Netaneel care era căpetenia sem. lui Isahar în timpul călătoriei israeliţilor spre Canaan (Num. 1.8; 2.5; 7.18, 23; 10.15).

TUF, SUF, TSUF, TSUPH, TSOPHAI, TOFAI = *lagure de miere*.

1. Levit care a descins din Chehat; strămoş al profetului Samuel (I Cr. 6.35). O variantă a ac. nume, cu aceeaşi semnificaţie, este *Tofai* (v. 26).

2. Teritoriu aflat în afara ţinutului lui Benjamin (I Sam. 9.5-6). Este posibil ca familia lui Tuf să fi colonizat această regiune, acordându-i numele ei. (V. *Rama*, 2).

TUR, SUR, TSUR = *stâncă*.

1. Prinţ madianit, aliat sau vasal lui Sihon, şi tatăl unei femei numite Cozbi (Num. 25.15). După ce madianiţii i-au antrenat pe israeliţi în dezmăţ şi idolatrie, Moise a dispus exterminarea lui Madian. Tur a fost ucis în acest război (Num. 25.15, 18; 31.8; Ios. 13.21).

2. Un beniamit; descendent al lui Ieiel (I Cr. 8.30; 9.35).

TURIEL, SURIEL, TSURIEL, TURIEL = *Dumnezeu este o stâncă*. Un levit; căpetenia merariţilor în timpul călătoriei israeliţilor prin pustie (Num. 3.35).

TURIŞADAI, SURICHADDAI, SURIŞADAI, TSURISHADDAI = *Cel Atotputernic este o stâncă*. Tatăl căpeteniei simeoniţilor în timpul călătoriei copiilor lui Israel spre Canaan (Num. 1.6; 2.12; 7.36, 41; 10.19).

U

UCAL, UKAL, UQAL. Unul din cele două personaje - fii, ucenici sau contemporani - cărora Agur le adresează cuvintele din cap. 30 al cărții Proverbelor (cf. Pv. 30.1, 4). Această interpretare corespunde punctuației ebr. tradiționale și se sprijină pe v. 4, care adresează câteva întrebări unui interlocutor. Potrivit altei interpretări, ceea ce a fost tradus prin cuvintele: „*pentru Itiel și pentru Ucal*” ar însemna: „*eu sunt obosit, Dumnezeuul meu, sunt epuizat.*”

UCENIC, DISCIPOL. În latinește, *discipulus* = elev, persoană care primește o instruire.

În Vechiul Testament

Cuv. ebr. *talmid* nu apare decât o singură dată în expresia „*învățători și ucenici*” (I Cr. 25.8); relația învățători - ucenici nu s-a dezvoltat decât la o dată mult mai târzie în iudaismul rabinic, probabil sub influența elenismului. Ucenicul (*talmid*) moștenește de la învățătorul (*rabbi*) său autoritatea divină de a interpreta Scripturile.

În Noul Testament

Cuv. gr. *mathētēs*, de la verbul *manthano* = a învăța, a studia, nu apare decât în Evanghelii și în Faptele Apostolilor. Influența rabinică se poate constata în aluziile la ucenicii lui Moise (Ioan 9.28), ai fariseilor (Mt. 22.16; Mc. 2.18; Lc. 5.23), ai lui Ioan Botezătorul (Mt. 9.14; 14.12; Mc. 2.18; 6.29; Lc. 5.33, etc.). Ucenicii lui Ioan erau atât de dependenți de învățătorul lor, încât practicau până și postul și rugăciunea potrivit instrucțiunilor sale (Lc. 11.1). Însă cuv. *ucenic* este folosit în special în legătură cu Isus Cristos (Mt. 5.1; 8.21; 10.1; Mc. 2.15 și urm.; Lc. 5.30; 6.1; Ioan 2.2 și urm.; 4.1 și urm.; etc.). Potrivit acestor texte, ucenicul este cel ce se leagă sufletește și de persoana învățătorului său, nu numai de învățătura lui, pentru a deveni adeptul său, a merge după el, a-i dovedi o credincioșie exclusivă, ajungând

în unele cazuri să-și părăsească familia, bunurile și situația sa pentru a fi părtaș soartei învățătorului său, fiind gata dacă trebuie să-și dea viața pentru el. Potrivit celor relatate de Luca, primii creștini purtau acest nume (F.A. 6.1 și urm.; etc.) și ofereau modelul relației dintre Cristos cel înviat și membrii Bisericii Sale, relație care avea să fie normativă pentru toți credincioșii. Autorii Noului Testament foloseau o varietate de termeni (credincioși, sfinți, frați, martori, aleși ai lui Dumnezeu, etc.) pentru a exprima într-un mod mai cuprinzător trăsăturile caracteristice ucenicilor lui Cristos după moartea și învierea Lui.

„*Ucenicul pe care îl iubea Isus*” (Ioan 13.23 și urm.; 20.2; 21.7 și urm.), „*un alt ucenic*” (Ioan 18.15-16; 20.3-4, 8) indică un personaj specific celei de a 4-a Evanghelii. Se pare că, folosind acești termeni, Ioan, fiul lui Zebedei, unul din cei 12 apostoli, autorul Evangheliei care îi poartă numele, vrea să-și păstreze anonimatul.

UCIDE, OMORÎ.

În Vechiul Testament

Următorii 3 termeni ebr., folosiți mai frecvent, au fost traduși în versiunile noastre prin *a omori* sau *a ucide*:

1. *Harag* = a lua viața (cuiva), a ucide (pe cineva) apare într-un context militar (de ex.: Num. 31.17; Ios. 8.24-26); apoi mai este aplicat: lui Cain, când l-a asasinat pe fratele său Abel (Gen. 4.8); lui Moise, când l-a omorât pe egipteanul care supraveghea oamenii de corvoadă israeliți (Ex. 2.14); lui Simeon și Levi (Gen. 34.25); unei persoane care intenționează să-și ucidă un rival (Gen. 27.41-42; 37.20); animalelor care provoacă uneori moartea omului (leul, II Împ. 17.25; cobra, Iov 20.16). Regii își elimină adversarii (I Sam. 22.21; I Împ. 18.13; II Cr. 22.8); cei răi fac să piară văduva și orfanul (Ps. 94.6). În altă ordine de idei,

Biblia spune: „*Nebunul piere ucis de mânia lui, prostul moare ucis de aprinderea lui.*” (Iov 5.2).

2. Verbul *mout*, în forma sa cauzală, înseamnă literal: a da la moarte (Lv. 20.4; II Sam. 21.4) și se aplică celui ce *intenționează să omoare* pe cineva sau care *comite un omor* (de ex.; frații lui Iosif, Gen. 37.18; faraonul care a poruncit să fie uciși nou-născuții de parte bărbătească ai evreilor, Ex. 1.16). *Mout* mai este folosit cu privire la asasinul unui rege (de ex.: Baeșa îl ucide pe Nadab, regele lui Israel, I Împ. 15.28; Zimri îl ucide pe Ela, împăratul lui Israel, I Împ. 16.10; etc.).

3. Verbul *nakhah* (în Septuaginta: *patassô*), de asemenea în forma sa cauzală, are semnificația de a lovi de moarte, a ataca, și este folosit pentru cazul când i se aplică cuiva o lovitură mortală (Ex. 2.12; I Sam. 21.9; II Sam. 21.12; I Împ. 15.27, 29). Acest termen poate indica: un omor (Lv. 24.17, 21; Num. 35.11), atacarea unui om de către un leu (I Împ. 20.36), executarea unor prizonieri de război (Ios. 9.18). Câteodată, *nakhah* este folosit împreună cu *mout*, fiind traduse în vers. noastre prin: „*a lovi și a omori*” (I Împ. 16.10; II Împ. 15.10).

În Noul Testament

Cuv. gr. *apokteinô* = a ucide, a omori apare de 74 de ori (de ex. în: Mt. 10.28; 21.38; 26.4; Ioan 5.18; Rom. 11.3). El este folosit îndeosebi cu privire la cei ce consideră că-l fac un serviciu lui Dumnezeu omorându-i pe creștini (Ioan 16.2). Acest termen mai poate însemna a condamna la moarte. În II Cor. 3.6, apare la figurat: „...*slova* (adică Legea lui Moise) *omoară* (provoacă moartea spirituală), *dar Duhul dă viață.*”

Verbul *anaireô*, care înseamnă a suprima pe cineva printr-un act violent, a fost tradus prin: a face să moară (cineva), sau a se omori. Astfel, în F.A. 9.24, iudeii voiau să-l omoare pe Pavel; în 16.27, temnicerul „*era să se omoare.*”

Cuv. *phoneuô* (a asasina) a fost tradus prin a ucide în Mt. 5.21 (Domnul Isus spune: „*Ați auzit că s-a zis celor din vechime: «Să nu uciți»*”) și în Rom. 13.9 unde sunt citate câteva din poruncile Decalogului.

Verbul *thuô* = a sacrifica, a înjunghia are o semnificație rituală. El indică pregătirea animalelor pentru jertfă. În Lc. 15.23, este vorba despre vițelul gras destinat să fie tăiat la sărbătoarea prilejuită de întoarcerea acasă a fiului risipitor; în Mt. 22.4, junci și vite îngrășate au fost tăiate pentru ospățul nunții.

Diacheirizomai înseamnă literal a brutaliza (pe cineva) și se aplică, într-un sens largit, răstignirii Domnului Isus (F.A. 5.30).

În sfârșit, cuv. *apothnêskô* = a muri apare în Evr. 11.37, unde a fost tradus prin a ucide: martirii au fost uciși cu sabia.

UCIDERE CU PIETRE, LAPIDARE. Legea lui Moise porunca să se aplice pedeapsa capitală prin uciderea cu pietre a celui condamnat la moarte (Lv. 20.2) (V. *Pedeapsă*). Macedonenii și perșii recurgeau și ei la acest supliciu. Execuția se desfășura în afara zidurilor cetății (Lv. 24.14; I Împ. 21.10, 13; F.A. 7.58). Martorii acuzării își puneau mâinile pe capul condamnatului în scopul declarării vinovăției sale (Lv. 24.14). Ei își dezbrăcau hainele care îi deranjau (F.A. 7.58). În cazul celui vinovat de idolatrie (probabil și alte infracțiuni asemănătoare), primii care aruncau cu piatra erau martorii (Dt. 13.9; 17.7; cf. Ioan 8.7). Tradiția rabinică ne oferă următoarele informații: dezbrăcat de hainele sale și rămânând doar în indispensabili sau în chiloți, vinovatul era dus pe un deal sau pus pe un eșafod înalt de peste 3 m. Primul martor al acuzării avea sarcina să-l arunce de pe înălțimea respectivă. Al doilea martor lua o piatră mare cu care căuta să lovească un punct vital: inima sau capul condamnatului. Dacă această lovitură nu era mortală, cei prezenți aruncau și ei cu pietre până când osânditul își dădea sfârșitul. Uneori, cadavrul celui lapidat era fie ars în foc, fie atârnat pe un stâlp și lăsat acolo până la asfințitul soarelui (Dt. 21.23; Ios. 7.25; Ant. 4.8.24). Un amendament al Legii mozaice interzicea depunerea trupului unei persoane lapidate, în mormântul familiei sale. De obicei, peste trupul sau peste cenușa celui lapidat, se ridica un mare morman de pietre (Ios. 7.25-26; 8.29; II Sam. 18.17).

UCIGAȘ. Imediat după potop, Dumnezeu a hotărât ca „*dacă varsă cineva sângele omului, și sângele lui să fie vărsat de om.*” (Gen. 9.6). „*Răzbunătorul sângelui*” avea dreptul să-l omoare pe ucigaș (Num. 35.19), însă dacă acesta din urmă reușea să fugă într-o cetate de scăpare, pentru o vreme viața îi era la adăpost. Cetățile de scăpare nu au fost instituite în folosul criminalilor, ci al celor ce comiteau un omor involuntar (v. 22-25). În cazul unui omor premeditat, criminalul era arestat și executat, chiar dacă s-ar fi prins de coarnele altarului (Ex. 21.14; cf. I Împ. 2.28-34). Ucigașul ajuns într-o cetate de scăpare era mai întâi

judecat, el nefiind condamnat la moarte decât pe mărturia a cel puțin doi martori (Num. 35.30; Dt. 17.6). Dacă se făcea vinovat de un omor voluntar, nici un preț de răscumpărare nu-l putea scăpa de la moarte (Num. 35.31), ci era dat în mâinile răzbunătorului sângelui care îl executa (v. 19; Dt. 19.12). Dacă era achitat, cetatea de scăpare îi acorda dreptul de azil, dar el trebuia să rămână acolo până la moartea marelui preot. (V. *Cetate de scăpare*).

UEL = *voia lui Dumnezeu*. Fiul lui Bani; Ezra l-a convins să renunțe la străina cu care se însurase (Ezra 10.34).

UFARSIN. (V. *Mene*).

UFAZ, OFIR. Țară de unde provenea un aur deosebit de fin (Ier. 10.9; Dan. 10.5). Deoarece nu se cunoaște nici o țară cu numele acesta, au fost emise mai multe ipoteze, dintre care menționăm două:

1. Ufaz ar trebui citit Ofir, care este numele unei regiuni aurifere.

2. Ufaz nu ar fi un subst. propriu, ci unul comun și ar însemna: *aur fin* (Ier. 10.9; Dan. 10.5).

UGARIT. (V. *Ras Shamra*).

ULA. Un bărbat din sem. lui Așer, prob. descendent al lui Helem (I Cr. 7.39, 35).

ULAI. Râu din Persia. Scriitorii antici îl numeau Eulaeus și Pasitigris. Pliniu (*Ist. Nat.* 6.27) spune că Ulaiul înconjura cetatea Susa. În prezent i se spune Karun. Cursul lui s-a modificat de-a lungul secolelor, iar debitul nu mai este același. Într-o vedenie dumnezeiască, profetului Daniel i se pare că se află la Susa, pe malul râului Ulai, unde vede un berbec și un țap (Dan. 8.2-3, 16) (V. *Susa*).

ULAM

1. Un bărbat din sem. lui Manase (I Cr. 7.16-17).

2. Un beniamit care a descins din Saul prin Ionatan. Tatăl său se numea Eșec (I Cr. 8.39-40).

ULEI, UNTDELEMN. Evreii foloseau în special uleiul de măsline, fructe care se recoltau toamna prin scuturatul sau bătutul măslinilor (Dt. 24.20; Is. 17.6; 24.13). Procesul de extragere a uleiului începea prin călcarea măslinilor cu picioarele (Dt. 33.24; Mica 6.15), deseori într-o cavitate nu prea adâncă, săpată în

stâncă. Un alt procedeu consta din zdrobirea măslinilor cu ajutorul unei roți într-un bazin circular. După aceea, pulpa fructelor era presată cu un teasc, făcând posibilă stoarcerea ultimelor picături de untdelemn. Lichidul obținut era depus într-un vas de piatră sau de lut unde, prin decantare, impuritățile se lăsau la fund. Cuv. ebr. *yitshar* indica untdelemnul proaspăt (cf. Ioel 2.24, text ebr.). Uleiul pur, obținut din măsline concasate, probabil într-un mojar, era mai fin (Ex. 27.20; 29.40). Măslinile zdrobite se puneau într-un coș, făcând astfel posibilă scurgerea uleiului curat, înainte de tescuirea pulpei măslinilor.

Untdelemnul, produs palestinian prin excelență, deseori menționat împreună cu mustul – uneori se mai adăuga și grâul – constituia principala sursă de venituri agricole (Num. 18.12; Dt. 7.13; Nem. 10.39; 13.5; etc.). Untdelemnul era folosit și pentru iluminat (Ex. 25.6; Mt. 25.3). Alimentat în permanență cu untdelemn curat de măsline, sfeșnicul trebuia să ardă zi și noapte în Casa Domnului (Ex. 27.20). Evreii foloseau untdelemn la prepararea hranei (I Cr. 12.40; Ez. 16.13). Făina era frământată cu untdelemn (I Împ. 17.12). Printre darurile de mâncare aduse Domnului se numărau turtele din floarea făinii amestecată cu untdelemn și plăcinte nedospite, stropite cu untdelemn (Lv. 2.1, 4-7). Se turna untdelemn pe răni (Is. 1.6; Mc. 6.13), adăugându-se câteodată vin (Lc. 10.34). Pentru a-și ușura suferințele, Irod a intrat într-o baie de ulei cald (Răzb. 1.33.5). Untdelemnul servea ca unguent, mai ales după baie (Ps. 23.5; 104.15; II Sam. 14.2). Ungerea împăraților se făcea cu ulei de măsline (I Sam. 10.1; 16.1, 13; I Împ. 1.39; II Împ. 9.1, 6); se numea *ungere sfântă* din pricină că era făcută în Numele lui Dumnezeu (Ps. 89.21). Preoții, Cortul întâlnirii, chivotul legământului, masa, sfeșnicul, altarul tămâierii, altarul arderilor-de-tot, ligheanul de aramă cu piciorul său și toate uneltele sacre au fost unse cu untdelemn de preț; pregătirea și utilizarea untdelemnului sfânt erau reglementate printr-o poruncă divină (Ex. 30.22-33).

Untdelemnul este unul dintre simbolurile Duhului Sfânt. Ungerea cu untdelemn a preotului, a profetului și a împăratului (Lv. 8.12; I Împ. 19.16) reprezenta ungerea Duhului acordată lui Cristos Domnul (Is. 11.2; Lc. 4.18; Evr. 1.9), precum și tuturor credincioșilor Lui care sunt împreună cu El preoți și împărați (I Pet. 2.9; I Ioan 2.20, 27). De asemenea, untdelemnul este simbolul luminii perfecte

pe care o răspândește Duhul Domnului înaintea lui Dumnezeu în Sf. Locaș (Ex. 27.20-21; Zah. 4.2-6, 11-14; Ap. 4.5), a iluminării duhului nostru prin revelarea gloriei Domnului Isus, lumina Duhului asigurând călăuzirea noastră în tot adevărul (Ioan 16.13-14) (V. *Ungere; Duhul Sfânt*).

ULIȚĂ, STRADĂ. Orașele Orientului antic aveau în general străduțe întortocheate și murdare (Ant. 20.5.3; Răzb. 2.14.9; 15.5). De regulă, dacă s-ar fi întâlnit două cămile încărcate, nu aveau loc să treacă una pe lângă cealaltă, însă două care ar fi încăput (Ier. 17.25; Naum 2.4). Una sau mai multe artere principale înfrumusețau anumite orașe, de ex.: Alexandria, Babilonul. La Damasc, două șiruri de stâlpi împărțeau în 3 benzi de circulație magnifica stradă căreia i se zicea Dreaptă, lată de 30 m. Ziduri fără ferestre, având numai porți la fațada exterioară, flancau numeroase străzi. Ferestrele caselor dădeau spre curtea interioară. Prăvălii cu vitrine deschise erau înșirate de o parte și de cealaltă a ulițelor comerciale; buticurile de pe o stradă desfăceau o singură categorie de mărfuri (Ier. 37.21; Răzb. 5.8.1). Locuitorii cetăților se întâlneau la răspântiile drumurilor (Pv. 1.21; Mt. 6.5; Lc. 13.26). Problemele importante se rezolvau în piețele publice care se aflau în apropierea porților cetății. Nu știm cât de devreme a început pavarea ulițelor. Josephus afirmă că Solomon ar fi pavat cu dale negre drumurile principale care duceau spre Ierusalim (Ant. 8.7.4). Sub domnia Irozilor, străzile erau pavate (16.5.3; 20.9.7) iar întreținerii curățeniei orașelor i se acorda o atenție deosebită (15.9.6).

ULIU. (V. *Șoim*).

ULM, PIN. Unii traducători fr. și rom. au redat prin ulm, alții prin pin, cuv. ebr. *tidhar*, care indică un copac din Liban (Is. 41.19; 60.13). Identif. incertă.

ULTRAJ, INSULTĂ, OCARĂ, OFENSĂ, OPROBRIU. (În ebr.: *herpâh*, etc.). Oamenii se pot lovi unul pe altul cu limba prin calomnie, denigrare, etc. (Ps. 35.15; Ier. 18.18). Ofensarea lui Dumnezeu sau a semenilor prin rostirea unor cuvinte insultătoare sau printr-o conduită necuviincioasă este un lucru vrednic de dispreț (Ps. 15.3; 74.22; 102.9; Is. 37.17).

În gr., există numeroase verbe care exprimă cele de mai sus. Astfel, *oneidizô* = a insulta;

empaizô = a ridiculiza; *loidoporeô* = a vorbi de rău (despre cineva sau ceva). Isus Cristos a suferit batjocuri fără să răspundă la rău cu rău (Mt. 27.44; Lc. 18.32; 23.34; Rom. 15.3; I Pet. 2.23). Ucenicii Lui trebuie să suporte, la rândul lor, insultele și batjocurile care li se adresează, pentru că la aceasta sunt ei chemați (Mt. 5.11; 10.24-25; Evr. 13.13; I Pet. 4.14). Ocara lui Cristos este pentru ei o mai mare bogăție decât toate comorile Egiptului, adică ale lumii acesteia (Evr. 11.26). Dar aceasta nu-i împiedică să dorească ziua când Dumnezeu va pune capăt oricărei batjocuri din partea celor răi (Ps. 74.10-11) și Se va arăta în gloria Lui la sfârșitul vremurilor (Is. 25.8; Ap. 21.4).

UMA, UMAH. Cetate a lui Așer (Is. 19.30); neidentificată. Thompson propune 'Alma, la 8 km de țărmul Mediteranei, la Ras en-Nakurah. Unii arheologi cred că Uma este Aco (Akko) (v. ac. cuv.).

UMĂR. Biblia vorbește despre umăr atât la propriu cât și la figurat. În Orientul antic, femeile duceau pe umăr ulciorul, burduful sau vadra cu apă. În Gen. 21.14, Avraam îi pune pe umăr Agarei un burduf cu apă înainte de a o trimite în pustie. În Gen. 24.15, 45-46, Rebeca duce pe umăr o vadră cu apă. Cu prilejul ceremoniei de consacrare a preoților, umărul (sau coapsa; în ebr.: *choq*) berbecului de investitură era ars pe altar în timp ce pieptul era dat preoților. Mai târziu, li s-a permis preoților să le mănânce pe amândouă (Lv. 7.34; 10.14-15).

La fig., persoanele cu *umărul rebel* sunt acelea care se încăpățânează și nu vor să asculte de Domnul (Nem. 9.29; Zah. 7.11; cf. vers. rom. *N. Ed.*). A străpunge umărul unei țări echivalează cu a o distruge (Ez. 29.7); a duce o povară pe umăr sau a-și încovoia umărul sub povară înseamnă a trăi în robie (Gen. 49.15; Is. 10.27); a descărca povara de pe umărul cuiva echivalează cu a-l elibera din starea de robie (Ps. 81.6). Domnia și autoritatea se odihnesc pe umărul celui ce este chemat de Dumnezeu (Mesia, Is. 9.6). Actul de a proteja pe cineva se exprimă prin „*a se odihni între umerii lui*” și se spune despre Dumnezeu care ocrotește sem. lui Beniamin (Dt. 33.12). O altă expresie cu aceeași semnificație este că *Dumnezeu tăbărăște pe colinele Ierusalimului*.

În N.T., cuv. gr. pentru umăr (*ômos*) nu apare decât de două ori: Domnul nostru spune despre farisei că „*leagă sarcini grele și cu anevoie de purtat și le pun pe umerii oamenilor*”, adică ei impun oamenilor prea

multe legi (Mt. 23.4). În pilda cu oaia rătăcită, Isus descrie bucuria păstorului care și-a găsit oaia pierdută: „*după ce a găsit-o, o pune cu bucurie pe umeri*” (Lc. 15.5) și o readuce în turmă.

UMBLA, UMBLARE. (În ebr., *halakh* = a merge, a umbla, a călători; în gr.: *peripateō* = a umbla, a circula; *poreyomai* = a merge, a se deplasa, a umbla). Cei 3 termeni se folosesc, de asemenea, cu sensul metaforic de a se conduce, a se comporta, a trăi (de ex.: „*Enoh a umblat cu Dumnezeu*”, Gen. 5.21).

În majoritatea cazurilor, cuv. *a umbla* este folosit în sensul său literal (Jud. 11.18; I Sam. 15.5; II Sam. 3.31; I Împ. 19.8; II Cr. 14.9; Is. 20.2; F.A. 14.10). La Betesda, Isus a vindecat un infirm care nu putea să umble (Ioan 5.9). În Evanghelii, Domnul Isus ne este prezentat deplasându-Se în condiții supranaturale (Mt. 14.25; Mc. 6.48). În cartea Faptelor, și apostolii repun pe picioare niște invalizi (F.A. 3.6; 14.8-10), această vindecare indicând că bolnavul a fost restabilit pentru orice activitate omenească. Vindecările săvârșite de Domnul Isus sunt însoțite de iertarea păcatelor (Mc. 2.9-11), ceea ce vrea să spună că paralticul care nu putea umbla mai înainte va avea de acum încolo forța necesară pentru a merge pe calea trasată de Dumnezeu.

Într-o altă ordine de idei, Biblia ni-l prezintă pe Dumnezeu umblând prin grădina Edenului în răcoarea serii (Gen. 3.8). La fig., „*luna înaintază mareașă*” sau radioasă (Iov 31.26); „*limba celor răi cutreieră pământul*” (Ps. 73.9); „*ciuma umblă în întuneric*” (Ps. 91.6). Uneori, cuv. *a umbla* sau sinonimele sale sunt folosite într-un sens aparte, referindu-se, de ex., la păzirea obiceiurilor. În unele vers. fr. (și rom.; v. GBV. N. Ed.), apare *a umbla după obiceiuri* (F.A. 21.21; cf. termenul ebr. *halakhah* = a se conduce, lit.: a umbla). În Ev. după Ioan, verbul *a umbla* descrie o activitate permanentă: a umbla în timpul zilei (Ioan 11.9). În Epistole, *a umbla* are sensul de a respecta cu mare grijă regulile vieții de credință (cf. II Cor. 5.7). Este ceea ce Ioan numește *a umbla în lumină* (I Ioan 1.7). Apostolii, în special Pavel, subliniază deseori contrastul dintre vechea umblare a păcătosului nenăscut din nou și noul mers al creștinului (Ef. 4.17). Botezul este actul public care marchează despărțirea celor două feluri de umblare (Rom. 6.4). Viața cea nouă este o *umblare prin Duhul* sau *după îndemnurile Duhului, cârmuiți de Duhul Sfânt* (Gal. 5.16), spre deosebire de

viața de altădată care era o *umblare după îndemnurile firii pământești* sau o *umblare în întuneric* (I Ioan 1.6).

UMBRĂ. (În ebr.: *tsele*; în gr.: *skia*; *episkiazō* = a acoperi cu umbra sa; *kataskiazō* = a produce umbră). Zona întunecoasă produsă de un corp opac care interceptează lumina (Jud. 9.36; Ier. 6.4). În Biblie, cuv. *umbră* este deseori folosit cu sens fig. Astfel, el se aplică în primul rând protecției pe care ne-o asigură Dumnezeu, și în special mântuirii Sale. Într-adevăr, dacă soarele dă lumină și căldură, el poate totuși să producă arsuri grave (mai ales în țările biblice) generatoare de suferințe (II Împ. 4.18-20; Iona 4.8; Is. 49.10; Ap. 7.16); dar umbra are un rol protector (Num. 14.9; Iov 7.2; Iona 4.5-6). Într-un mod asemănător, Dumnezeu îl ascunde pe om la umbra aripilor Sale (Ps. 17.8; 36.7; 57.1; 63.7). Domnul își acoperă slujitorul cu umbra mâinii Sale (Is. 49.2; 51.16), îl ocrotește pe „*cel ce se odihnește la umbra Celui Atotputernic*” (Ps. 91.1).

Într-un mod asemănător, puterea de vindecare conferită apostolilor se manifesta, de ex. la trecerea umbrei lui Petru peste cei bolnavi (F.A. 5.15). În Lc. 1.35, îngerul Domnului îi promite Mariei: „*puterea Celui Preaînalt te va umbră*”, adică va realiza în pântecul ei un act creator necunoscut legilor naturale. Cuv. *umbră* se mai poate aplica protecției asigurate de către un personaj influent sau ca urmare a unei alianțe militare încheiate cu o țară (Is. 30.3).

Pe de altă parte, când nu observăm decât umbra unui lucru nu ne putem face o idee precisă despre el. A vedea numai umbra unei anumite realități înseamnă a avea o cunoaștere parțială a acesteia, a ne forma o imagine incompletă, neclară despre ea. Practicile legale evreiești erau doar „*umbră lucrurilor viitoare*”, adică o imagine adevărată, dar incompletă și fără mare valoare dacă facem abstracție de realitatea încarnată în Domnul Isus Cristos (Col. 2.17; Evr. 8.5; 10.1). Umbra unui necunoscut este amenințătoare. Astfel, „*umbră morții*” (Is. 9.2; Ier. 13.16; Mt. 4.16; Lc. 1.79) planează asupra tuturor celor vii și le însuflă teamă. Expresia este des folosită în cartea lui Iov (3.5; 10.21; 12.22; 16.16; 24.17; 28.3; 34.22; 38.17) și în Psalmi (23.4; 44.19; 107.10, 14). Dar umbra se va retrage și va face loc aurorei, adică gloriei eterne (Cânt. 2.17) și lumina divină va străluci asupra celor ce locuiesc acum în țara umbrei morții (Is. 9.2; Mt. 4.16; Lc. 1.79).

Umbra mai simbolizează caracterul trecător al vieții omenești: omul este comparat cu o umbră care dispare fără să lase vreo urmă (I Cr. 29.15; Iov 8.9; 14.2; 17.7; Ps. 102.12; 144.4; Ecl. 6.12). Din contră, Dumnezeu este „*Tatăl luminilor*”, adică Creatorul astrelor strălucitoare. În El nu există, „*nici schimbare, nici umbră de mutare*” (Iac. 1.17), cum stau lucrurile cu astrele care nu răspândesc întotdeauna o lumină constantă. În Dumnezeu, nu există niciodată umbră, pentru că „*Dumnezeu este lumină, și în El nu este întuneric*.” (I Ioan 1.5).

UMIL. (V. *Smerenie*).

UMILINȚĂ. (V. *Smerenie*).

UMPLE. În V.T., cuv. *male'* apare de 249 de ori cu sens propriu (Gen. 1.22; Ios. 3.15) sau figurat: a umple de silnicie (Gen. 6.13); a se împlini, a sfârși, a ajunge la capăt (Gen. 25.24; Is. 40.2), a confirma cuvintele cuiva (I Împ. 1.14). Expr. ebr.: *a umple mâinile cuiva* era folosită cu sensul de a-i acorda niște daruri (Ex. 28.3), a consacra pe cineva în slujba de preot (Ex. 28.41; Jud. 17.5), a se pregăti pentru luptă (II Împ. 9.24; Ier. 51.11), a aduce daruri de bunăvoie (I Cr. 29.5). A fi umplut cu Duhul se spune despre cei ce au primit din partea lui Dumnezeu darurile și competența care le erau necesare pentru îndeplinirea anumitor sarcini (Ex. 31.3; 35.31; Dt. 34.9).

În N.T., au fost traduși prin *a umple* diferiți termeni, dintre care mai importanți sunt: *plêroō*, *pimplēni* și compuşii lor. Ac. cuv. se folosesc pentru lucruri: a se umple o corabie cu apă (Mc. 4.37 sau un năvod cu pești (Mt. 13.48; Lc. 5.7), un burete umplut cu ojet (Mt. 27.48), stomacul cu roșcove (Lc. 15.16), vase umplute cu apă (Ioan 2.7), coșuri cu firimituri (Ioan 6.13), o cădelniță umplută cu foc de pe altar (Ap. 8.5). O casă poate fi plină cu oaspeți (Lc. 14.23) sau de mirosul unui parfum (Ioan 12.3), sau de zgomot (F.A. 2.2; o odaie de ospaț se umple de invitați (Mt. 22.10). A se sătura înseamnă lit.: a se umple de hrană, fie trupește (Mt. 15.33; Ioan 6.12; Fil. 4.12), fie duhovnicește (Lc. 1.53; 6.25). În acest sens, N.T. spune că orice vale va fi umplută (astupată, Lc. 3.5); o cetate poate ajunge plină de confuzie, adică locuitorii săi să fie tulburați profund (F.A. 19.29). Oamenii care nu cred în Dumnezeu sunt „*plini de orice fel de nelegiuire, de curvie, de viclenie, de lăcomie, de răutate; plini de pizmă, de*

ucidere, de ceartă; de înșelăciune, de porniri răutăcioase” (Rom. 1.29), de minciună (F.A. 5.3), de gelozie (F.A. 5.17; 13.45), întrec orice măsură în ceea ce privește răul (Mt. 23.32). Cineva poate fi plin de uimire (F.A. 3.10), de întristare (Ioan 16.6), dar și de cunoștință (Rom. 15.14), de cunoștința voii lui Dumnezeu (Col. 1.9), de mângâiere (II Cor. 7.4), de bucurie (F.A. 13.52; II Tim. 1.4) și de pace (Rom. 15.13), de roada neprihănirii (Fil. 1.11), de Cristos (Ef. 1.23; 4.10; Col. 2.10), de Dumnezeu (Ef. 3.19), de Duhul Sfânt (Lc. 1.15, 41, 67; 4.28; Ef. 5.18). Cristos Însuși era plin de înțelepciune (Lc. 2.40), de bucurie (F.A. 2.28). Evanghelistului Luca îi place mult expresia *plin de* pe care o pune în legătură cu Duhul Sfânt și înțelepciunea (F.A. 6.3) sau cu credința (F.A. 6.5; 11.24).

Expresia *plin de Duhul* sau *plin de Duhul Sfânt* este aplicată de Luca unor persoane care au trăit înainte (Lc. 4.1) sau după Ziua Cincizecimii (F.A. 2.4; 4.8; 13.9...), câteodată unor grupuri întregi (F.A. 4.31; 13.52). Ioan Botezătorul a fost plin de Duhul Sfânt chiar din pântecul mamei sale (Lc. 1.15); noii convertiți erau plini de Duhul (F.A. 2.4; 4.31; 9.17; 13.52); dar, pe de altă parte, această expresie îi caracterizează pe *anumiți* oameni ai lui Dumnezeu (F.A. 6.8; 7.55; 11.24) în raport cu ceilalți creștini.

Luca folosește întotdeauna verbul *pimplēni* la aorist, timpul care indică o acțiune îndeplinită într-un moment precis. A fi plin de Duhul în acest sens precedă întotdeauna exercitarea unei slujiri cu Cuvântul Domnului: profeție (Lc. 1.15, 41, 67), vorbirea în limbi (F.A. 2.4, 11), sau rostirea unei judecăți din partea lui Dumnezeu (F.A. 13.8-10). Umplerea cu Duhul Sfânt nu este o experiență unică, petrecută o dată pentru totdeauna (cf. F.A. 2.4 și 4.8; 9.17 și 13.9). Verbul *plêroō* sau adj. *plêrēs* denotă o stare obișnuită: a fi plin de Duhul Sfânt (F.A. 6.3, 5; 7.55), înseamnă a fi controlat, însuflețit, stăpânit de Duhul lui Dumnezeu. Când apostolul Pavel le recomandă credincioșilor să fie „*plini de Duhul*” (Ef. 5.18), el folosește atât diateza pasivă cât și timpul prezent, ceea ce ne-ar permite să traducem astfel îndemnul său: *Lăsați-vă întotdeauna din nou umpluți cu Duhul*. Această plinătate se manifestă prin relații schimbate între noi și Dumnezeu pe de o parte, între noi și oameni pe de altă parte (Ef. 5.19-20).

UNCHI. Fratele tatălui (II Împ. 24.17). Cuv. ebr. *dod* are un sens mai larg decât acela de

unchi în rom., pentru că el indică orice rudă din partea tatălui (Lv. 10.4; Am. 6.10); de ex., un văr (Ier. 32.12; cf. v. 8-9) sau un membru al aceleiași seminții (Num. 36.11).

UNGE. A turna untdelemn pe capul cuiva sau a-l aplica indiferent cum unei persoane sau unui obiect. Evreii practicau, pe de o parte, ungerea obișnuită, sacră sau oficială, și ungerea medicală sau chirurgicală. Ungerea obișnuită era o problemă de îngrijire a trupului (II Sam. 12.20; Dan. 10.3; Mt. 6.17). Pe vremea Mântuitorului, ungerea cu untdelemn a capului unui oaspete era un gest de curtoazie (Lc. 7.46). Ungerea oficială era acordată profeților, preoților și regilor. Proorocul Ilie a primit porunca de a-l unge pe Elisei ca succesor al său (I Împ. 19.16). Aaron, marele preot, și cei ce i-au urmat în această slujbă, au fost puși deoparte și unși cu un untdelemn sfânt (Ex. 28.41; 29.7; 30.30; 40.13, 15). Saul (I Sam. 9.16; 10.1), David (16.1, 12-13; II Sam. 2.7; 3.39, etc.), Solomon (I Împ. 1.34), Hazael sirianul (19.15), Iehu (16), Ioas (II Împ. 11.12) au primit ungerea împărătească. *Mesia* (acest titlu provine dintr-un cuv. ebr. care înseamnă *Unsul*) și *Cristos* în gr. au același sens. Isus Cristos a fost uns de Duhul Sfânt pentru a deveni Prooroc, Preot și Împărat.

Altarul (Ex. 29.36; 40.10), Cortul întâlnirii (30.26; 40.9), ligheanul de aramă, etc. (40.9-11) au fost unse cu untdelemn sfânt. Ungerea medicală sau chirurgicală, nu neapărat cu untdelemn, era un remediu curent, aplicat bolnavilor sau răniților (Is. 1.6; Lc. 10.34). Creștinul nu-și pune încrederea în niște mijloace naturale, ci în Dumnezeu Însuși, Care Se folosește de ele și le face eficiente (Iac. 5.14-15) (V. *Ungere*).

UNGERE. Evreii obișnuiau, asemenea altor popoare antice, să-și ungă trupul cu untdelemn, act cu o semnificație profană (Ex. 30.32), însă de regulă ungerea avea un caracter sacru, deoarece ea indica punerea deoparte pentru slujire. Ungerea sfântă se aplica diferitelor obiecte de cult (Ex. 30.26-29); în cazul unui lepros, ea marca reintegrarea sa în comunitatea israelită (Lv. 14.17-18, 27-28). De ungerea sacră beneficiau mai ales următoarele 3 categorii de persoane:

1. **Preoții.** Untdelemnul cu care erau unși preoții avea o compoziție specială și nu putea fi folosit în scopuri profane (Ex. 30.22-25, 30). Untdelemnul era turnat pe capul preotului; de asemenea, i se stropeau hainele (Ex. 29.21;

Lv. 8.12, 30; Ps. 133.2). Marele preot primea o ungere specială care îl distingea de ceilalți preoți (Lv. 21.10).

2. **Regii.** Biblia nu dă indicații despre compoziția untdelemnului folosit pentru ungerea împărătească. Preotul sau profetul care îl consacra pe viitorul rege avea un corn plin cu untdelemn pe care îl turna pe trupul lui (I Sam. 10.1; 16.3, 13; I Împ. 1.39; 19.15-16; II Împ. 9.6; 11.12).

3. **Proorocii.** Este puțin probabil că ungerea ar fi marcat, de regulă, începutul activității lor. Avem, totuși, un exemplu de ungere profetică în cazul lui Elisei (I Împ. 19.16). Cei ce primeau ungerea erau numiți *unși* (în ebr. *Mesia*, al cărui echivalent gr. este *Cristos*). Titlul de *unsul Domnului* este aplicat, de ex., lui Saul (I Sam. 24.11; 26.9; II Sam. 1.16). În Psalmi, *unsul Domnului* este când un rege pământesc, când Mesia cel făgăduit (Ps. 2.2; 20.6; 28.8). În unele pasaje biblice, acest termen îl indică cu certitudine, chiar în gândirea autorilor, pe Răscumpărătorul promis să apară la sfârșitul vremurilor (Dan. 9.25-26).

În N.T., ungerea sfântă este pur și simplu privilegiul Domnului Isus Cristos (Lc. 4.18; F.A. 4.27; 10.38; Evr. 1.9). Ungerea aceasta nu a fost materială, ci era consecința intervenției directe a Duhului Sfânt (F.A. 10.38). Prin ungerea Duhului, Cristos era pus deoparte pentru întreita Sa slujire: ca Preot, Prooroc și Împărat. Titlul de Cristos (*Unsul*), care îi este aplicat de peste 550 de ori în N.T., subliniază însemnătatea acestei ungeri.

De asemenea, răscumpărării Domnului, fiind puși deoparte pentru Dumnezeu în calitate de împărați și preoți (I Pet. 2.5, 9; Ap. 1.6; 5.10), au primit o ungere exclusiv spirituală (II Cor. 1.21) prin însăși coborârea Duhului Sfânt în inimile lor. Ungerea aceasta rămâne asupra lor și le permite să deosebească adevărul de eroare (I Ioan 2.20, 27).

Un alt termen este folosit în gr., pentru a indica *ungerea cu untdelemn aplicată bolnavilor* căreia i se adaugă rugăciunea, în vederea vindecării lor (Mc. 6.13; Iac. 5.14). Acest untdelemn era fie semnul exterior al unei minuni divine, fie un medicament folosit datorită virtuții sale curative naturale (Lc. 10.34) (V. *Unge*).

Jean-Marcel Nicole

UNI

1. Un levit de rangul doi, sub domnia lui David; el cânta cu alăuta (I Cr. 15.18, 20). Poate că se număra printre ușierii Casei Domnului (v. 18).

2. Levit contemporan cu Zorobabel (Nem. 12.9).

UNIC. (V. *Singur*).

UNITATE. Domnul Isus S-a rugat stăruitor pentru unitatea alor Săi. „*ca toți să fie una, cum Tu, Tată, ești în Mine, și Eu în Tine; ca și ei să fie una în noi, pentru ca lumea să creadă că Tu M-ai trimis*” (Ioan 17.21-23). El definește prin aceste cuvinte unitatea pe care o dorește: o unire desăvârșită a tuturor credincioșilor care au aceeași natură spirituală, așa cum stau lucrurile cu Tatăl și Fiul, pentru ca lumea să fie convinsă de adevărul Evangheliei. Noi credem că această rugăciune a fost ascultată mai întâi prin întemeierea Bisericii, Trupul lui Cristos. Până atunci, copiii lui Dumnezeu erau risipiți (Ioan 11.52); prin cruce, Domnul Isus i-a apropiat pe cei ce fuseseră despărțiți, i-a împăcat cu Dumnezeu și pe unii cu alții, făcându-i de acum încolo mădulare ale unui singur trup (Ef. 2.13-16). În *Trupul lui Cristos*, care a luat ființă la Cincizecime, evrei și păgâni, sclavi și oameni liberi, bărbați și femei sunt una în Cristos (3.6; Gal. 3.28; Col. 3.11). Prin botezul Duhului Sfânt, fiecare credincios în parte este cufundat în Cristos, alipit Trupului, unit cu Capul și cu toate celelalte mădulare (I Cor. 12.13).

Această unitate:

1. Este o realitate deja înfăptuită în Cristos: „*toți sunteți una în Cristos Isus.*” (Gal. 3.28).

2. Este de natură spirituală, ea fiind „*unirea Duhului*” (Ef. 4.3) și nu un rezultat al organizării sau eforturilor omenești.

3. Este una pe care avem datoria s-o păstrăm (v. 3) și s-o manifestăm; asupra acestui punct, noi păcătuim foarte grav, căci nu este nimic mai trist decât să vedem cum mărturia depusă de creștini înaintea lumii este compromisă din pricina dezbinărilor și a lipsei lor de unitate.

4. Nu poate exista decât pe înșeptita bază indicată în Ef. 4.4-6: între copiii Aceluiași singur Dumnezeu și Tată, care se închină Aceluiași singur Domn - Isus Cristos -, care au primit același singur botez al Duhului Sfânt, care umblă sub călăuzirea Aceluiași singur Duh, care sunt mădulare ale același singur Trup, care au aceeași singură credință și aceeași singură nădejde a revenirii Domnului. Pe o asemenea bază, unitatea noastră este indestructibilă, dar ea este anulată atunci când lipsește unul singur din aceste 7 elemente menționate mai sus. Să mai subliniem că toate elementele acestea sunt de natură spirituală.

5. Este o unitate în diversitate, în *diversitatea* mădularelor și darurilor, și nu *unitate în uniformitate* (v. 11, 16; I Cor. 12.14-27). Nu numai ca indivizi, dar chiar și ca diferite grupuri de credincioși, ne aducem cu toții contribuția care provine tocmai din identitatea și vocația noastră aparte.

6. Ne determină să progresăm împreună, „*până vom ajunge toți la unirea credinței*” (Ef. 4.13). Aici avem de-a face cu unul din numeroasele paradoxuri ale Evangheliei: un text afirmă că *suntem* deja una în Cristos; altul ne recomandă *să fim* una în practica de toate zilele! Suntem una, dar să fim din ce în ce mai uniți!

Adevărata unitate merge mână în mână cu *despărțirea corespunzătoare*. Dacă unitatea spirituală nu înseamnă uniformizare, ea este cu atât mai puțin confuzie sau amestec. Domnul Isus și apostolii au poruncit ca în Biserică să se exercite o anumită disciplină și să se păstreze o distincție vizibilă între copiii lui Dumnezeu și lume. Un pretins frate care trăiește în păcat și refuză să se îndrepte va fi considerat „*ca un păgân și ca un vameș*” (Mt. 18.15-17). Ap. Pavel ne poruncește să nu avem nici o legătură cu cineva care, „*măcar că își zice «frate», totuși este curvar, sau lacom de bani, sau închinător la idoli, sau defăimător, sau bețiv, sau răpăreț; cu un astfel de om nu trebuie nici să mâncați.*” Este de datoria noastră să-i judecăm „*pe cei dinăuntru*” (din Biserică) și să dăm afară pe cel rău din mijlocul nostru (I Cor. 5.9-13). Apostolul mai spune: „*Nu vă înjuțați la un jug nepotrivit cu cei necredincioși... ce legătură are cel credincios cu cel necredincios?... De aceea: «Ieșiți din mijlocul lor, și despărțiți-vă de ei» zice Domnul.*” (II Cor. 6.14 - 7.1). Unii, ce-i drept, au abuzat de aceste cuvinte pentru a da naștere multor dezbinări orgolioase și inutile, dar acesta nu este un motiv temeinic pentru a le ignora în întregime și a-i judeca pe aceia care, din rațiuni de conștiință, vor să se conformeze poruncii Domnului cu umilință și blândețe.

Și pe plan doctrinal, N.T. stabilește o netă separație între adevăr și eroare. Pavel îl declară anatema - oricine ar fi el - pe cel ce propovăduiește „*o altă Evanghelie*” (Gal. 1.6-9). Or, unii le recomandau creștinilor din Galatia să adauge credinței în Cristos păzirea unei părți din Lege, în special circumcizia (6.12). Ioan declară că oricine neagă venirea în trup a lui Isus Cristos (dumnezeirea și încarnarea Sa) este însuflețit de duhul lui Anticrist;

credincioșii nu trebuie să-l primească în casa lor (Biserica) și nici să-i spună: „*Bun-venit!*” (adică să-l considere ca pe un frate de credință) (II Ioan 7, 11).

Potrivit profețiilor biblice, probabil că viitorul ne va rezerva manifestarea ultimă a două unități diametral opuse:

a) Lumea se îndreaptă spre o unificare integrală. Regimul totalitar al lui Anticrist se va impune pe întreg pământul, pe plan politic, ideologic și economic (Ap. 13.7-8, 16-17). Lumea religioasă, ajunsă la starea de apostazie despre care vorbeau Domnul Isus și ap. Pavel (Mt. 24.12; II Tes. 2.3) va fi pe deplin unificată în Babilonul cel mare (Ap. 17; 18), sub conducerea Proorocului mincinos (13. 12-17). Pentru a nu fi antrenați și ei, credincioșii vor avea nevoie să fie deosebit de veghetori (Mt. 24.4-5, 11, 24).

b) Pe de altă parte, Dumnezeu va face din ce în ce mai evidentă unitatea copiilor Săi născuți din nou și deveniți mădulare ale Trupului lui Cristos. Această unitate de esență spirituală trebuie să rămână nevăzută? Nicidecum! Prin pocăință și dragoste, ca și prin orice mijloc practic, trebuie s-o dovedim în familiile noastre, în adunările noastre și în lumea întreagă. Domnul Isus Își pregătește Biserica pentru a o răpi la cer. El dorește s-o sfințească și s-o unească. Fără îndoială că va trebui s-o treacă prin cuptorul încercării pentru a topi zgura și a muia inimile dure ale propriilor Săi copii (I Pet. 4.17). Noi am putea evita o asemenea judecată dacă am împlini voia lui Dumnezeu în această privință. De altfel, oricine acționează contra unității caută să nimicească Templul lui Dumnezeu, iar aceasta va atrage după sine o cumplită judecată (I Cor. 3.16-17). Dumnezeu Însuși dorește să ne ajute să umblăm întotdeauna în adevăr și în dragoste (Ef. 4.15) și să ne păstreze în unitatea pentru care S-a rugat Domnul Isus (Ioan 17.11).

UNIVERSALISM. Cuv. universalism are două sensuri diferite:

I. El indică o doctrină sau o religie universală (care se adresează tuturor oamenilor, fără deosebire de rasă sau popor). În acest sens, se poate vorbi despre caracterul universal al religiei creștine, căci ea oferă mântuire tuturor oamenilor. În plus, Dumnezeu este Creatorul universului, Isus Cristos Mântuitorul lumii și Duhul Sfânt Restauratorul creației la sfârșitul vremurilor.

II. Într-o accepțiune mai curentă, universalismul desemnează doctrina potrivit căreia

toți oamenii vor fi mântuiți la sfârșitul vremurilor. Cum s-a trecut de la prima semnificație a universalismului (adică de la universalitate) la doctrina nebiblică a universalismului? Pur și simplu pornind de la un raționament: dacă Dumnezeu lui Israel este cu adevărat Dumnezeu, atunci de ce nu ar fi El și Dumnezeu al lumii întregi, și aceasta în vecii vecilor? Dacă Dumnezeu este dragoste, ar trebui ca El să-i cuprindă în dragostea Lui pe toți oamenii, ceea ce L-ar determina să-l răscumpere pe toți.

Ideea aceasta a fost susținută pentru prima dată de către Origen (185-254 d.Cr.), care a recurs la F.A. 3.21, unde este vorba despre restabilirea tuturor lucrurilor (în gr.: *apokatastasis*, de unde și numele de apocatastază atribuit uneori acestei doctrine). Reprezentanții universalismului învață că voia lui Dumnezeu Mântuitorul (Care, în Isus Cristos, a împăcat lumea cu Sine) este să triumfe asupra oricărei împotriviri și a oricărei rezistențe omenești, așa încât, în cele din urmă, toți oamenii să fie mântuiți.

Printre cei ce au aderat la această doctrină sau la o interpretare asemănătoare a Scripturii se numără Grigorie din Nissa, Clement din Alexandria și Justinian. Alții ca Ambrozie, Ireneu și Augustin au vorbit despre universalism mai nuanțat, încuviințându-l sau combatându-l de pe vârful buzelor. Pe vremea Reformatoarelor, ca și la finele sec. XVIII, această concepție a fost apărută de câțiva teologi. Karl Barth, fără să o fi acceptat vreodată întru totul, înclina totuși foarte mult în favoarea ei căci, pentru el, toți oamenii sunt predestinați în Cristos mai întâi pentru pierzare, apoi pentru mântuire. Unii adepți ai lui Barth au făcut saltul de la care învățătorul lor s-a abținut. În plus, numeroși creștini, antrenați de propriile lor sentimente, nu pot admite pierzarea veșnică a sufletelor păcătoșilor și manifestă o mare simpatie pentru soluția pe care o oferă universalismul.

Argumentele biblice ale universalistilor se bazează pe 3 axe de raționament:

1. Planul lui Dumnezeu, care vizează restaurarea tuturor lucrurilor și aducerea lor la starea inițială de perfecțiune (F.A. 3.21).

2. Mijlocul restaurării: Isus Cristos (Rom. 5.18; Evr. 2.9).

3. Natura acestei restaurări: unirea fiecărui suflet omenesc cu Dumnezeu (I Cor. 15.24-28). Această interpretare se află în contradicție cu înțelegerea tradițională a Bisericii universale care vede, în aceste versete, nu orice om, ci *orice om unit cu Cristos*, și care aderă la

învățătura Sf. Scripturi unde se vede foarte lămurit distincția dintre destinul veșnic al celor neprihăniți și al celor păcătoși (Mt. 25.46; Ioan 3.16, 36; 5.29; Rom. 2.8-10; 9.22-23).

J.-M. Nicole examinează mai de aproape unele texte pe care se sprijină universalistii:

- cuv. *apokatastasis* folosit de ap. Petru (F.A. 3.21) anunță restabilirea tuturor lucrurilor despre care a vorbit Dumnezeu prin gura proorocilor. Or, aceștia în viziunile lor despre gloria viitoare au lăsat întotdeauna un loc pentru pedepsirea celor nelegiuți (Is. 66.21-24; Os. 14.10; Ioel 4.14-21; etc.).

„Dumnezeu vrea ca toți oamenii să fie mântuiți” (I Tim. 2.4). Ac. verset ne dezvăluie intențiile generoase ale Domnului, dar nu reiese de aici că toți oamenii vor fi mântuiți. Un alt pasaj biblic ne asigură că Domnul nu dorește moartea păcătosului (Ez. 18.33), însă, vai! aceasta nu-l împiedică pe cel rău să piară! În aceeași ordine de idei, pentru Ph. Schaff, cuv. *toți* din Rom. 11.32 („Dumnezeu a închis pe TOȚI oamenii în neascultare, ca să aibă îndurare de TOȚI”) semnifică nu că toți oamenii vor fi efectiv salvați - căci mulți sunt cei ce resping oferta divină și mor în necredință - ci faptul că Dumnezeu dorește sincer mântuirea tuturor oamenilor și a îngrijit ca aceasta să fie posibilă pentru fiecare om. Cel ce este mântuit, capătă mântuirea numai prin harul lui Dumnezeu; cel ce ajunge în pierzarea veșnică, se duce în iad numai din pricina propriei sale necredințe.

„Astfel dar, după cum printr-o singură greșală a venit o osândă, care a lovit pe toți oamenii, tot așa, printr-o singură hotărâre de iertare a venit pentru toți oamenii o hotărâre de neprihănire care dă viața.” (Rom. 5.18). Neprihănirea este oferită în dar fiecărui păcătos, dar pentru a beneficia de ea, trebuie ca el s-o accepte prin credință.

Avertismentele referitoare la pedeapsa veșnică sunt atât de clare, încât nu le putem ignora sau înlătura. Nu ne rămâne decât să cercetăm declarațiile Bibliei, comparându-le pe unele cu altele, așa încât să extragem din ele o doctrină coerentă. (V. și H. Blocher, *La doctrine du péché et de la rédemption*, vol. I, pp. 59-61; vol. II, pp. 189-202).

UNT, CREMĂ. În realitate, cuv. ebr. care a fost tradus prin unt indică laptele acru sau laptele încheat (Gen. 18.8; Dt. 32.14; Pv. 30.33; Is. 7.15, 22). Thomson afirmă că orientalii din antichitate nu făceau unt și nici cei din zilele noastre nu fac. Iael i-a dat lui Sisera

lapte acru, numit *leben* în arabă. În Orient, femeile mai umplu și astăzi cu lapte un burduf confecționat din pielea unei bivolițe tinere sau a unei capre. După ce agită îndelung sau masează burduful respectiv, golesc conținutul, fie pentru a-l fierbe, fie pentru a-l pune în alte burdufuri confecționate din piele de țap. Iarna, acest produs lactat seamănă cu mierea îngroșată, dar vara este mai fluid, putând fi comparat ca untdelemnul.



O femeie bate lapte într-un burduf pentru a obține unt

UNTARIȚĂ. (V. Rută - plantă).

URĂ, URÎ. (În ebr.: *sane'* = a urî; în gr.: *miseō* = a urî). Opusul dragostei. Omul stăpânit de ură ajunge să dorească nimicirea persoanei pe care o urăște. Ura este o roadă a firii pă-mânțești (Gal. 5.20), un fruct al păcatului; ea este de origine satanică (I Ioan 3.10, 12). Sf. Scriptură detestă omul care îl urăște pe Dumnezeu, rânduiește Sale sau pe robii Lui cei neprihăniți (Ps. 81.15; Pv. 6.16-19). Pe de altă parte, ne recomandă să urâm oamenii nehotărâți, necredincioși și idolatri (Ps. 31.6; 101.3; 119.113; 139.21-22). Dumnezeu urăște răul, mândria, nelegiuirea și idolatria (Dt. 12.31; 16.22; 32.41; Am. 6.8). Vrajmașii celor neprihăniți și ai poporului Său ales sunt vrajmașii lui Dumnezeu Însuși (Num. 10.35; Ps. 129.5; Ez. 23.28). Ura între frați este opera Vrajmașului

(Lv. 19.17) și dovada că el a pătruns în sufletele lor. „*Dacă cineva zice: «Eu îl iubesc pe Dumnezeu», și urăște pe fratele său, este un mincinos.*” (I Ioan 4.20). În Ex. 23.5, israelitul este chemat să se stăpânească înaintea celui ce-l urăște și, la nevoie, să-i acorde ajutor.

În N.T., Dumnezeu Tatăl, Domnul Isus și creștinii sunt ținta urii lumii (Mc. 13.13; Ioan 7.7; 15.18-24). Contra lui Cristos și a urmașilor Lui, această ură se manifestă prin prigonire. În scrierile iohanice, ura față de Isus Cristos se manifestă prin faptul că oamenii au urât lumina și au preferat întunericul (cf. Ioan 3.19, etc.). Credincioșii nu trebuie să-i urască nici pe frații, nici pe dușmanii lor, căci toți sunt obiectul dragostei lui Dumnezeu (Mt. 5.43-44; I Tim. 2.4).

Cum trebuie înțeles pasajul în care Domnul Isus ne cere să urâm pe tatăl nostru, pe mama noastră și însăși viața noastră (Ioan 12.25)? Pentru a întări o comparație, ebraica folosește deseori opusul unei acțiuni: în loc de: *a iubi* – *a iubi mai puțin*, evreul va spune: *a iubi* – *a urî*. De aceea, pentru o mai bună înțelegere, un asemenea text ar trebui tradus astfel: *Dacă cineva nu încetează să prefere: tatăl, mama sau însăși viața lui...*

URĂCIUNE. Un lucru sau o acțiune care lezează grav bunul simț, sentimentul religios sau gusturile naturale; ceva care provoacă dizgrație. Termenii ebr. care conțin această idee au fost redați în versiunile noastre prin: a urî, a-i fi scârbă, urăciune, lucru scârbos, urăcios, ticălos, ticăloșie, mișelie.

Tot ce are atingere cu idolatria este o urăciune în ochii lui Dumnezeu și ai poporului Său (Dt. 18.9-12; 20.18; 32.16-17; I Împ. 11.5, 7; 14.24; II Împ. 16.3; II Cr. 28.3-4; 32.2-3; Ier. 7.10; 44.4; Ez. 43.8; Ap. 17.4-5). Idolii înșiși sunt numiți urăciuni (Dt. 29.17; I Împ. 11.5, 7; II Împ. 23.13, 24; Is. 44.19). La fel și animalele necurate din punct de vedere ritual (Dt. 14.3; Is. 66.17). A mânca un aliment necurat era o urăciune în ochii evreilor (Is. 65.4); de asemenea, a sta la masă cu neevreii (Ioan 18.28; F.A. 10.28; 11.3).

Mai sunt privite de Dumnezeu ca o urăciune: nesinceritatea, înșelăciunea, ura (Ps. 5.6), mândria (Ps. 14.1; Pv. 16.5; Lc. 16.15), judecățile nedrepte (Pv. 17.15), rugăciunile fățarnice (Pv. 15.8; 28.9; Is. 1.13), cântarul mincinos (Pv. 11.1; 20.10, 23). La rândul său, cel neprihănit urăște minciuna (Ps. 119.163), nedreptatea (Pv. 29.27), necredincioșia (Pv. 3.32) și tot ce intră în contradicție cu poruncile

Domnului (Lv. 18.2-23; Pv. 29.17) (V. *Urăciunea pustirii*).

URĂCIUNEA PUSTIIRII. Idolatrie care corupe omul, golește de conținut concepția sa despre Dumnezeu și îl antrenează să se opună, pe față sau în ascuns, planului divin, Împărăției lui Dumnezeu. Iată ce i-a fost descoperit proorocului Daniel: „*El (Anticrist) va face un legământ trainic cu mulți, timp de o săptămână, dar la jumătatea săptămânii va face să înceteze jertfa și darul de mâncare, și pe aripa urăciunilor idolești va veni unul care pustiește, până va cădea asupra celui pustit prăpădul hotărât.*” (Dan. 9.27). Niște oști vor înainta sub comanda lui Anticrist; ele vor profana sanctuarul și fortăreața, vor face să înceteze jertfa necurmată și vor așeza urăciunea devastatorului (11.31). Din momentul când va înceta jertfa necurmată și se va așeza urăciunea pustirii vor trece 1290 de zile (12.11). Aceste profeții, valabile în toate timpurile sub forma lor simbolică, trasează liniile directoare ale evenimentelor care trebuie să preceadă instaurarea Împărăției lui Dumnezeu. Pasajul din Dan. 11.31 s-a împlinit de o manieră izbitoare, și evreii au putut vedea clar lucrul acesta. Astfel, în iunie 168 î.Cr., Antiochus Epiphanes, regele Siriei, a făcut să înceteze jertfa necurmată și a făcut din altarul de aramă un altar păgân unde i s-au adus jertfe lui Jupiter Olimpîcul (I Mac. 1.54; 6.7; II Mac. 6.2; Ant. 12.5.4; 7.6). Dar profeția despre urăciunea pustirii nu a fost împlinită în întregime la data respectivă. Într-adevăr, ea se referă la epoca mesianică și în special la timpul domniei lui Anticrist care va lua sfârșit prin triumful Împărăției lui Dumnezeu pe pământ (Dan. 9.27; 12.7, 11; 7.25-27; cf. 12.2). Domnul Isus a reluat această profeție, îndemnându-i să fugă în munți toți aceia care vor vedea, așezată în Locul sfânt, urăciunea pustirii despre care a vorbit profetul Daniel (Mt. 24.15, etc.).

URBAN = *políticos*. Un creștin din Roma căruia Pavel îi transmite salutări (Rom. 16.9).

URCIOR.

1. Vas de lut destinat păstrării apei (cf. Jud. 7.19). Unele urcioare orientale aveau o toartă, altele două (v. *Vas*), și se purtau pe cap sau pe umeri. În general, aprovizionarea cu apă a gospodăriei era lăsată pe seama femeilor.

2. Un mic vas sau recipient care servea fie pentru transportul apei în timpul unei călătorii

(I Sam. 26.11; I Împ. 19.6), fie pentru păstrarea untdelemnului (I Împ. 17.12; Iudita 10.5). Flacon (sticlă) care conținea unguente, de ex. un vas de alabastru (Mt. 26.7). Pentru vasul cu miere (I Împ. 14.3), evreii foloseau un alt cuvânt care s-ar putea traduce prin sticlă sau butelie. Probabil că vasul în care s-a pus sare (II Împ. 2.20) era o farfurie, și nu o solniță. (V. *Olar*).

URDINARE. (V. *Dizenterie*).

URECHE. [În ebr.: *'abib* (Ex. 9.31); *'azan*, *'ozen*, *karmel* (Lv. 2.14); *melila* (Dt. 23.25); *sama* (I Împ. 8.52; Ps. 55.19); *sibbolet*; în gr.: *akoē* = auzire, înțelegere; *akouō* = a asculta, a înțelege (Mt. 28.14); *enōtizomai* = a apleca urechea; *ous*, *ōtion* = ureche].

La om și animal, urechea este organul auzului (Ps. 49.4; Pv. 26.17). În Israel, robul evreu care ar fi dorit să rămână pentru toată viața în slujba stăpânului său trebuia să accepte ca acesta să-i străpungă urechea. Această ceremonie, bazată pe Legea mozaică, se desfășura la poarta cetății, unde slujbașul se angaja public să slujească până la moarte stăpânului său; lit.: *să asculte totdeauna de poruncile sale* (Ex. 21.6; Dt. 15.17). Cu prilejul investirii marelui preot (Lv. 8.23-24), i se puneau puțin sânge pe degetul cel mare al mâinii drepte, pe degetul cel mare al piciorului drept și pe marginea urechii drepte, ca semn al totalei sale supunerii față de Dumnezeu, în special al păzirii și împlinirii cu grijă a poruncilor Sale. La fel se proceda cu leprosul care se curăța de lepra lui (Lv. 14.14). După această ceremonie, leprosul curățit era acceptat din nou în adunarea lui Israel: simbol al păcătosului curățit în sângele lui Cristos și făcut capabil de acum încolo să asculte de glasul Stăpânului său (Ioan 10.16; F.A. 28.28) și să urmeze directivele Sale.

Dumnezeu are urechi și El aude apelurile pe care I le adresează poporul Său (I Sam. 8.21; Is. 59.1; Iac. 5.4). Altfel stau lucrurile cu idoli care, deși au urechi, nu aud (Ps. 115.6; 135.17). Aroganța omului ajunge la urechile lui Dumnezeu, Care, drept pedeapsă (II Împ. 19.28), nu-i mai ascultă rugăciunile (Ez. 8.18).

Urechea este considerată ca fiind organul cu care nu doar auzim, dar și *înțelegem* mesajele ce ni se adresează (Dt. 31.10; Iov 12.11; 13.1). Ea poate fi asimilată cu inima sau cu mintea (Pv. 2.2; 18.15). A-și apleca urechea este sinonim cu a primi favorabil un

mesaj (Ps. 31.3; Is. 1.10); a avea urechile netăiate împrejur înseamnă a refuza să asculte glasul Domnului (Is. 6.10; 43.8; Ier. 6.10; F.A. 7.51). Cel neprihănit *„își astupă urechea să nu audă cuvinte setoase de sânge”* (Is. 33.15), adică nu stă în compania oamenilor care fac proiecte criminale.

Dumnezeu este Cel ce a sădit urechea (Pv. 20.12), și de aceea omul este răspunzător să folosească bine acest mădular. Dumnezeu vrea să-i deschidă urechile pentru a-i da instruirea care are un rol decisiv asupra vieții sale (Iov 36.10). Cea mai mare provocare lansată de Dumnezeu la adresa lui Israel este aceasta: *„Ascultă, Israele...”* (Dt. 5.1; 6.3-4; Ier. 2.4).

Autorii N.T. recunosc și ei rolul urechii pentru primirea revelației, și leagă auzirea cuvintelor Domnului de ascultare: ce a fost înțeles trebuie să fie pus în practică. Așa se explică interpelarea des întâlnită în N.T.: *„Cine are urechi de auzit, să audă!”* (Mt. 11.15; Mc. 4.9; Lc. 14.35). Această interpelare devine și mai clară în Apocalipsa: *„Cine are urechi, să asculte ce zice Bisericii Duhul.”* (Ap. 2.7, 11, 17, 29; 3.6, 13, 22). Domnul Isus îl vindecă pe surdo-mut (Mc. 7.31-37), realizând astfel profeția din Is. 35.5, căci Împărăția lui Dumnezeu poate fi întemeiată numai dacă oamenii sunt capabili să asculte Evanghelia.

URECHEA ACULUI. Această expresie a fost folosită de Domnul Isus în Mt. 19.24; Mc. 10.25 (în gr.: *traphis* = *ac de cusut*) și în Lc. 18.25 (în gr.: *belone* = *ac chirurgical*, după Hobart) pentru a ilustra extrema dificultate pentru un om bogat de a ajunge la mântuire: *„Fiindcă mai lesne este să treacă o cămilă prin urechea acului, decât să intre un om bogat în Împărăția lui Dumnezeu.”* S-au dat multe explicații acestei expresii în dorința de a o face mai „acceptabilă”: urechea acului ar fi o poartă a Ierusalimului; cămila ar fi o coardă, etc. Dar nici una din aceste jonglerii exegetice nu beneficiază de vreun sprijin arheologic sau lingvistic solid. De aceea, este preferabil să i se lase acestei expresii toată valoarea sa hiperbolică: ne aflăm în fața unei figuri de stil destinate să frapeze ascultătorii și să-i facă să înțeleagă că este imposibil pentru omul care se încrede în bogățiile sale să ajungă la mântuire. Într-adevăr, mântuirea este pentru orice om un dar al lui Dumnezeu (Mt. 19.25-26). Mai notăm aici că Talmudul folosește de două ori imaginea unui elefant

care dă să treacă prin urechea acului și o dată aceea a unei cămile care încearcă să danseze într-o baniță de grâu, pentru a ilustra o imposibilitate absolută.

URGIE. (V. *Plagă*).

URL

1. Tatăl artistului Bețaleel (Ex. 31.2).
2. Tatăl unui intendent al lui Solomon (I Împ. 4.19).
3. Ușier; convins de Ezra să renunțe la străina pe care și-o luase de nevastă (Ezra 10.24).

URIAȘ, GIGANT. Individ cu o statură anormală, cum a fost, de ex., Og, regele Basanului, al cărui *pat de fier* măsura 9 coți obișnuiți în lungime și 4 coți în lățime (Dt. 3.11). Goliat din Gat era înalt de 6 coți și o palmă (I Sam. 17.4), iar bărbatul omorât de Benaia avea 5 coți (I Cr. 11.23). De asemenea, se număra printre uriași un neam de oameni viguroși, anachimii, și alte popoare primitive din țara Canaanului și ținuturile de la E de Iordan (Dt. 1.28; 2.10-11, 20-21; 9.2). Când evreii au luat Hebronul, anachimii care au supraviețuit s-au refugiat în cetățile filistenilor. Goliat din Gat, Ișbi-Benob și alți filistenii uriași aparțineau probabil acestei rase expulzate a anachimilor (I Sam. 17.4; II Sam. 21.15-22). Valea refaimiților sau a uriașilor, din apropierea Ierusalimului, și-ar fi putut datora numele rasei primitive de oameni viguroși care locuiseră acolo în vremuri îndepărtate (Ios. 15.8; 18.16; cf. 12.4; 13.12). Semnificația exactă a cuv. ebr. *nephilim* din Gen. 6.4 și Num. 13.33 care a fost tradus prin *uriași* este incertă, pentru că el provine din *naphal* = a cădea, ceea ce permite să-l redăm prin *cei căzuți*, ființe deosebit de rele și puternice provenite din căsătoriile vinovate menționate în Gen. 6.2, 4. Deoarece *nephilim* se regăsește în Num. 13.33 în raport cu copiii lui Anac, „*oameni de statură înaltă*” (v. 32), s-a tradus prin *uriași*. Dar în acest verset este vorba de o altă rasă, pentru că prima fusese nimicită prin potop. Și mitologia greacă vorbește despre giganti, titanii, creaturi care s-au răsculat contra zeilor. (V. *Fiul lui Dumnezeu*, 1; *Refaimiți*; *Anachimi*).

URIE = *lumina Domnului*.

1. Un bărbat de origine hitită, care se număra printre vitejii lui David (II Sam. 23.39;

I Cr. 11.41). După ce regele a comis un act de adulter cu soția lui, l-a făcut să piară ucis de sabia amoniților (II Sam. 11.1-27; Mt. 1.6). Deși neevreu, Urie adoptase religia lui Israel.

2. Un preot. Unul dintre cei doi martori aleși de Isaia pentru a constata data la care a scris el o profeție pe o tăbliță (Is. 8.2); probabil că este același Urie care apare în II Împ. 16.10-16.

3. Profet; fiul lui Șemaia. El a prezis distrugerea Împărăției lui Iuda. Pentru a scăpa de urmărirea lui Ioiachim care îl ura de moarte, profetul a fugit în Egipt, dar regele a trimis niște oameni care l-au căutat, l-au adus înapoi și l-au asasinat (Ier. 26.20-23).

4. Preot. Tatăl unui oarecare Meremot (Ezra 8.33; Nem. 3.4, 21).

5. Unul dintre israeliții evlavioși, probabil niște preoți, care l-au asistat pe Ezra când el s-a adresat poporului (Nem. 8.3-4).

URIEL = *El (Dumnezeu) este lumină*.

1. Levit din fam. lui Chehat, din casa lui Iițehar și descendent al lui Core, al lui Ebiasaf, al lui Tahat (I Cr. 6.24). Probabil că este un personaj diferit de Tefania, fiul lui Tahat din v. 36. Fără îndoială că acest Uriel aparținea liniei colaterale a lui Tahat și avem motive să credem că el a fost căpetenia chehatiților pe vremea regelui David (15.5, 11).

2. Un locuitor din Ghibea; fiica lui a fost mama lui Abiia, regele lui Iuda (II Cr. 13.2).

UR ÎN CHALDEEA. Cetate din Sumer, țara numită mai târziu Babilonia, ocupată pînă la urmă de chaldei. Locul natal al lui Avraam (Gen. 11.28, 31; 15.7; Nem. 9.7). Vechea așezare se numește în prezent al Mukayyar (nume arab care înseamnă: colina bitumului), în Babilonia de Jos, pe malul occidental al Eufratului. Nu departe de aici se aflau vechile cetăți Uruk, la NE, și Eridu la SV. Niște săpături arheologice au fost întreprinse în anul 1854 de către J.-E. Taylor; reluate în 1918 de H. R. Hall, au fost conduse, începând din 1922, de Sir Leonard Woolley. Cetatea a fost fondată în jurul anului 4000 î.Cr. Pe vremea când Avraam a plecat din Ur (Gen. 11.28; F.A. 7.3), către anul 2000 î.Cr., cetatea era foarte întinsă și prosperă. Vestitele morminte regale (aprox. 2500 î.Cr.) conțineau uriașe tezaururi constând din obiecte de argint și bijuterii. Podoabele care acoperiseră capul reginei Shubad și-au dobândit celebritatea. Faimosul coif de aur masiv (a se vedea schița de la p. 433) este caracteristic comorilor dezgropate la Ur.



Coif din aur masiv

În unele morminte, Woolley a constatat că, în timpul funeraliilor unui suveran, câteva zeci de curteni și curtezane se sinucideau în grup, desigur în dorința de a însoți defunctul și a-l servi în lumea cealaltă. Probabil că toți acești slujbași ai Curții mureau prin otrăvire, căci în mormântul cu numărul de cod PG 1237, lângă fiecare schelet a fost găsit câte un păhărel. Poate că otrăvirea avea loc în cursul unei ceremonii sau în timp ce se cânta la un instrument oarecare. Într-unul din cazuri, falangele unui tânăr cântăreț cu harpa încă mai atingeau coardele lirei sale. Este de la sine înțeles că Avraam a trebuit să se despartă de o asemenea cultură. Cetatea Ur a devenit una dintre localitățile cele mai cunoscute ale Babiloniei. Sir Wooley prezintă o descriere detaliată a cultului lui Nannar, zeul Lunii, patronul cetății, și al lui Ningal (*Abraham*, Payot, 1949; *Our en Chaldée*, idem.). După cronologia textului masoretic, viața lui Avraam s-a scurs, cel puțin în parte, în epoca Noului Imperiu Sumero-akkadian al lui Ur-Nammu, fondatorul celei de a 3-a puternică dinastie cu capitala la Ur (aprox. 2070-1960 î.Cr.). Acești vestiți regi și-au luat titlul de *rege al Sumerului și Akkadului*. Lucrarea cea mai importantă a lui Ur-Nammu a fost marele ziggurat de la Ur pe care Avraam l-a avut sub ochi, tot așa cum a putut vedea Iosif piramidele Egiptului. Zigguratul respectiv este exemplarul cel mai bine conservat al acestui tip de arhitectură al Babiloniei primitive (v. *Babel; Babilon*). Descoperirile arheologice din Ur sunt un excelent exemplu despre felul

în care poate arheologia să illustreze istoria biblică (M. F. U., *Unger's Bible Dict.*, pp. 1126-1127) (V. *Babilonia*). Unii geografi au încercat să identifice străvechiul Ur în Mesopotamia de Sud. (Pentru urmele potopului descoperite de către Woolley, v. *Potop*).

URIM ȘI TUMIM = lumini și perfecțiuni. Acești doi termeni apar deseori și în ordine inversă (de ex., în Dt. 33.8); Urim figurează de două ori singur (Num. 27.21; I Sam. 28.6). Aceste două cuvinte misterioase indică unul sau mai multe obiecte, de natură necunoscută, incluse în efodul marelui preot și plasate în pieptar, piesă de stofă răsfântă, alcătuind un pătrat de cca 24 cm, care se purta pe piept (Ex. 28.30; Lv. 8.8). În exterior, pieptarul judecării comporta numele celor 12 seminții, gravate pe 12 pietre prețioase diferite, dispuse în 4 șiruri de câte 3. În interiorul pieptarului, se aflau Urim și Tumim la care marele preot recurgea pentru a afla voia Domnului, în cazurile îndoielnice care vizau națiunea, și nu anumiți indivizi (Num. 27.21; cf. Ios. 9.14; Jud. 1.1; 20.18, 23, 27, 28; I Sam. 10.22; 14.36-42; 22.10, 15; 23.9-12; 28.6; 30.7-8; II Sam. 2.1; 5.19, 23, 24). Cu condiția de a-și fi pus efodul, marele preot avea dreptul să consulte Urim și Tumim nu numai în locul unde se afla chivotul mărturiei (Jud. 20.27-28; I Sam. 22.10). Răspunsul, de regulă foarte simplu și limpede, putea fi uneori mai nuanțat (I Sam. 10.22; II Sam. 5.23-24). În cazul unei interdicții, Urim și Tumim nu dădeau nici un răspuns (I Sam. 14.37; 28.6).

După moartea lui David, textele sacre nu dau nici un indiciu de unde să rezulte că Urim și Tumim ar mai fi fost folosite. La întoarcerea evreilor din Babilon, nu este menționat nici un preot căruia acestea să-i fi fost încredințate (Ezra 2.63; Nem. 7.65). Josephus pretinde că Urim și Tumim ar fi încetat să fie folosite doar cu 200 de ani înainte de nașterea lui (Ant. 3.8.9), dar rabinii afirmă că în al doilea templu evreiesc, Tumim și Urim n-au mai existat. Folosirea lor era o prerogativă a marelui preot, fapt care conferea un plus de autoritate sem. lui Levi (Dt. 33.8) (V. *Mare preot*).

Unii comentatori au încercat să tragă o paralelă între însemnul funcției sale, pe care îl purta marele preot egiptean când își exercita atribuțiile judecătorești, și acela al marelui preot israelit. Dar acest însemn egiptean nu are nimic comun cu Urim și Tumim care serveau doar pentru a determina voința divină. Alți comentatori amestecă Urim, Tumim și pieptarul

și își închipuie că strălucirea intermitentă a pietrelor prețioase, luminând literele gravate, i-ar fi permis marelui preot să formuleze răspunsul.

Iată și două interpretări care oricum par a fi verosimile:

1. Urim și Tumim ar fi fost niște obiecte detașabile de pieptar care erau aruncate asemenea unor zaruri, pentru a-l consulta pe Dumnezeu. Această opinie se sprijină pe două mențiuni referitoare la tragerea la sorți, în raport cu căutarea voii lui Dumnezeu prin Urim și Tumim (I Sam. 10.19-22; 14.37-42). Textul Septuagintei favorizează această interpretare.

2. Potrivit altor specialiști, Urim și Tumim nu ar avea decât o valoare simbolică. Îmbrăcat cu efodul, purtând Urim și Tumim – embleme ale luminii și adevărului, după cum o indică însuși numele lor – marele preot căuta să afle voia Domnului, așa cum poruncise Dumnezeu însuși. El aducea problema respectivă la cunoștința Domnului prin rugăciune, iar răspunsul îi era acordat minții sale. Marele preot considera just acest răspuns, pentru că cererea era prezentată lui Dumnezeu potrivit indicațiilor clare date de El (Ex. 28.30; Lv. 8.8). Promisiunile Lui garantau lumina și adevărul desăvârșite, iar credința conta pe împlinirea lor. Mai târziu, proorocii au fost aceia care aduceau la cunoștința poporului voia Domnului. Revelațiile lor au luat locul lui Urim și Tumim. (V. *Sorți*).

URMA, A MERGE DUPĂ CINEVA.

În Vechiul Testament

Termenii ebr. înrudiți au în general sensul de a merge pe urmele cuiva, a însoți pe cineva sau chiar a trăi în compania sa (Gen. 24.5; Ios. 3.3; Jud. 3.11; II Împ. 6.19). El implică o asociere intimă cu cineva, atașamentul unui ostaș față de un superior (Jud. 8.5; I Sam. 25.27; II Sam. 20.11), atitudinea omului care umblă pe calea neprihănirii (Dt. 16.20) sau chiar, la fig., legătura existentă între niște binecuvântări divine și o anumită persoană (Ps. 23.6: „*fericirea și îndurarea mă vor însoți în toate zilele vieții mele.*”) Pe plan religios, termenul respectiv exprimă atașamentul față de un dumnezeu străin sau față de adevăratul Dumnezeu (Num. 32.11; Dt. 1.36; 13.5; Ios. 14.8; I Împ. 14.8; Ier. 2.2; Os. 11.10), însă de cele mai multe ori are un sens negativ: a umbla după pornirile inimii sale, a se duce după idoli (probabil ca o referire la procesiunile organizate în templele

idolatre după ceremoniile dedicate idolilor). Așa se face că ac. cuv. a devenit un termen tehnic menit să indice apostazia: a merge după alți dumnezei (Dt. 18.9; I Împ. 18.21; Ier. 3.17; 18.12).

În iudaism, cuv. *a urma* vizează relația dintre ucenic și rabinul său: într-adevăr, cu prilejul unor deplasări, învățătorul mergea înainte (uneori călare pe un măgar), iar discipolul venea după el la o distanță care sugera respectul.

În Noul Testament

Diferiți termeni gr. au fost redați în rom. prin *a urma* sau *a merge după*:

1. *Akolouthēō*, care este folosit în sens lit. (Mt. 4.25), dar și fig. (Mc. 9.38). El se aplica, în gr. clasică, ostașilor care umblau potrivit ordinelor date de către superiorii lor, sclavilor aflați la dispoziția stăpânilor lor, cetățenilor care se supuneau legilor, unei persoane care împărtășea opinia alteia sau care își manifesta acordul cu argumentația unui discurs. Acest termen gr. viza, de asemenea, persoana care se asocia cu cineva pentru a obține o favoare. În N.T., Domnul Isus îi invită pe Matei, Filip, Petru ș.a. să-L urmeze (Mc. 2.14; 8.34; 10.21; Lc. 5.27; Ioan 1.43; 21.19). Ac. cuv. se mai aplică noroadelor care mergeau după Domnul Isus (Mt. 8.1; Mc. 3.7; Ioan 6.2). A-L urma pe Cristos poate fi motivat de recunoștință: în Mt. 20.34, cei doi orbi îl urmează pe Isus după ce au fost vindecați. În afara Evangheliilor, *a urma* sau *a merge după* nu înseamnă a fi ucenic decât în Ap. 14.4. Ac. cuv. implică acceptarea lui Cristos ca Domn și Învățător și părtășia la suferințele Lui (Mt. 8.19-22; Mc. 8.34; Ioan 12.25-26).

2. *Synakolouthēō* înseamnă a însoți pe cineva (Mc. 5.37; Ioan 13.36). În Lc. 23.49, cuv. *a însoți* ar putea să implice pentru aceste femei calitatea de ucenic al Domnului.

3. *Exakolouthēō* este folosit de Petru în a II-a Epistolă a lui, unde el afirmă că s-a ferit să urmeze „*niște basme meșteșugit alcătuite*”, pentru a face ca Evanghelia să fie mai bine cunoscută (II Pet. 1.16). În I Pet. 2.2, el prezice că mulți oameni îi vor urma în destrăbălările lor pe proorocii falși.

4. În sfârșit, *epakolouthēō* apare în I Pet. 2.21, unde iarăși este vorba despre a merge pe urmele Domnului Isus: „*Și la aceasta ați fost chemați... ca să călcați pe urmele Lui.*”

URS. Ursul sirian, *Ursus syriacus*, are culoarea părului brun-gălbui. În mod normal,

el se hrănește îndeosebi cu vegetale, rareori devenind carnivor. Toți urșii devin periculoși dacă sunt atinși (Is. 11.7; Am. 5.19), mai ales dacă li se răpesc puii (II Sam. 17.8; Pv. 17.12; Os. 13.8). Dacă în prezent ursul poate fi întâlnit în Liban, pe Hermon, în regiunile retrase ale Galaadului, Basanului și Moabului, la E de Iordan, altădată cutreiera toată Palestina (cf. Pv. 28.15). David a ucis un urs în apropiere de Betleem (I Sam. 17.34); doi urși ieșind dintr-o pădure aflată în vecinătatea Betelului au făcut bucăți 42 de băieți care își băteau joc de Elisei (II Împ. 2.24). În Dan. 7.5, ursul căruia i se cere să mănânce multă carne simbolizează împărăția medo-persană, una din cele 4 puteri care, în mod succesiv, au stăpânit lumea. Cele 4 fiare ale lui Daniel devin în Ap. 13.2 una singură și constituie un simbol al tuturor puterilor mondiale; picioarele acestei fiare sunt de urs.

URSA MARE. Constelație. (V. *Arcturus*).

URZICĂ

1. Echivalentul termenului ebr. *Harau*, plantă caustică, înțepătoare. (În Tef. 2.9, Cornilescu redă ac. cuv. prin *mărăcini*; Nițulescu prin *urzici*, iar Galaction și Radu prin *bălării*; în Pv. 24.31, unele vers. fr. au *urzică*, în timp ce majoritatea traducătorilor noștri au folosit cuv. *mărăcini*. N. Ed.). Împreună cu spinii, mărăcinii, scaieții..., urzica pătrunde în grădina leneșului (Pv. 24.30-31) și se extinde în terenurile lăsate în paragină. În definitiv, planta la care fac referire cele două texte biblice nu a fost identificată. Trebuie să amintim aici dificultatea cu care se confruntă specialiștii pentru a face distincție între numele biblice ale tuturor plantelor înțepătoare, pentru că în Palestina au fost identificate 50 de varietăți și 200 de specii. (V. *Spin*).

2. Echivalentul termenului ebr. *kinmoch* (Is. 34.13, Cornilescu și GBV; în Os. 9.6, unele vers. fr. au tot *urzici*, altele au *mărăcini*). Urzica romană (*Urtica pilulifera*) se întâlnește pretutindeni în Palestina. Probabil că termenul ebr. indică numeroase varietăți de ierburi sălbatice. Ac. cuv. figurează și sub forma de pl.: *kimmechonim* (Pv. 24.31), care se mai poate traduce prin mărăcini sau spini.

USTUROI. Plantă cu bulbi, înrudită cu ceapa, numită în ebr. *shum*. Usturoiul era foarte apreciat de egipteni (Herod. 2.125), ca și de evrei când acest popor a locuit în Egipt (Num. 11.5). Este vorba despre *Allium sativum*,

usturoiul comestibil, care aparține aceleiași familii cu ceapa, însă are gust mai pronunțat și miros mai neplăcut. El provine din Asia centrală și se cultivă pe suprafețe întinse în regiunile mediteraneene.

UȘIER. (V. *Portar*).

UTAI = *care poate fi ajutat*.

1. Un bărbat din sem. lui Iuda; fiul lui Amihud, descendent al lui Pereț. Căpetenia unei case patriarhale; el locuia la Ierusalim (I Cr. 9.4).

2. Descendent al lui Bigvai. S-a întors la Babilon împreună cu Ezra (Ezra 8.14).

UȚ. Trib de aramei (Gen. 10.23), descinzând din Nahor (22.21), înrudit sau legat printr-o alianță politică cu Dișan, horitul (36.28). Iov a locuit în țara UȚ, unde niște sabeeni și chaldei, triburi nomade, au pus stăpânire pe averile sale (Iov 1.15, 17). Pe vremea lui Ieremia, niște edomiți locuiau în acest ținut (Pl. 4.21). Potrivit relatărilor lui Josephus, UȚ a colonizat Trahonita și Damascul (Ant. 1.6.4). Opinia cea mai acreditată situează această țară între Damasc și Edom, în Havranul actual.

UZA = *forță, tărie*.

1. Beniamit, fiu sau descendent al lui Ehud (I Cr. 8.7).

2. Fondatorul unei familii de slujitori ai Templului. Unii dintre membrii acesteia s-au întors din captivitatea babilonică (Ezra 2.49; Nem. 7.51).

3. Proprietarul unei grădini vândute lui Manase, împ. lui Iuda. Manase și fiul său Amon au fost înmormântați în această grădină, care includea și palatul regal (II Împ. 21.18, 26; cf. I Cr. 33.20). Amplasamentul precis al grădinii este necunoscut. Se știe doar că aceasta se afla fie în Ierusalim, fie foarte aproape de oraș.

4. Fiul lui Abinadab. Nu se știe din ce seminție provenea. Cu prilejul transportului chivotului la Ierusalim, Uza a atins chivotul, care trebuia să fie dus exclusiv de către leviți (Num. 4.15). Moartea lui Uza trebuia să le aducă aminte copiilor lui Israel despre caracterul sacru al chivotului (II Sam. 6.3-11; I Cr. 13.7-14).

5. Fiul lui Merari (I Cr. 6.29).

UZAI. Tatăl unui bărbat care l-a asistat pe Neemia la repararea zidurilor Ierusalimului (Nem. 3.25).

UZAL. Popor din Arabia, descinzând din loctan (Gen. 10.27; I Cr. 1.21; Ez. 27.19). Potrivit unor autori arabi, ar fi vorba despre vechiul nume al cetății San'a, capitala Yemenului, numit Azal în antichitate. Unii comentatori consideră că Uzal din Ez. 27.19 ar fi o altă localitate, poate Izalla din NE Siriei, de unde Nebucadnețar își procura vin. (V. *Vedan*).

UZEN-ȘEERA, UZZEN-SCHEERA. Un sat construit de Șeera, fiica lui Efraim și sora lui Beria, sau nepoata lui Efraim și fiica lui Beria (I Cr. 7.24). Localitatea respectivă este menționată împreună cu Bet-Horonul de Sus și cel de jos. Identif. plauz.: Beit Sira, care se afla la 5 km V-SV de Bet-Horonul de jos și la 21 km V-NV de Ierusalim.

UZI = *Domnul este tăria*.

1. Un bărbat din sem. lui Isahar, din fam. lui Tola și căpetenia unei case patriarhale (I Cr. 7.2-3).

2. Preot. Fiul lui Buchi și tatăl lui Zerahia, din neamul lui Eleazar (I Cr. 6.5, 6, 51). Strămoș al lui Ezra (Ezra 7.4).

3. Un beniamit, din fam. lui Bela; căpetenia unei case patriarhale (I Cr. 7.7).

4. Un alt beniamit; fiul lui Micri și tatăl lui Ela (I Cr. 9.8).

5. Un levit, descendent al lui Asaf. Fiul lui Bani și supraveghetorul leviților din Ierusalim (Nem. 11.22).

6. Un preot, căpetenia casei patriarhale a lui Iedaia, pe vremea marelui preot Ioiachim (Nem. 12.19).

7. Unul dintre preoții care au asistat la dedicarea zidurilor reconstruite ale Ierusalimului (Nem. 12.42).

UZIA, UZIAHU. (V. *Ozia*).

UZIEL = *puterea lui Dumnezeu*.

1. Un levit, fiul lui Chehat; a fondat un clan (Ex. 6.18, 22; Num. 3.19, 27, 30); rudă cu Aaron, din partea tatălui (Lv. 10.4). David a încredințat o slujbă sacră lui Aminadab, descendent al lui Uziel, și altor 112 bărbați din neamul său (I Cr. 15.10).

2. Beniamit, fiul lui Bela (I Cr. 7.7).

3. Un levit pe care David l-a pus în numărul cântăreților sanctuarului (25.4). Numit Azareel la v. 18. (V. *Azareel*, 2).

4. Un levit, fiul lui Iedutun; l-a asistat pe regele Ezechia în aplicarea reformelor sale (II Cr. 29.14).

5. Una dintre căpeteniile simeonite care au condus o expediție victorioasă contra amaleciților din muntele Seir (I Cr. 4.41-43).

6. Argintar, fiul lui Harbaia. A participat la restaurarea zidurilor Ierusalimului (Nem. 3.8).

V

VACĂ. Acest animal a fost domesticit din cele mai vechi timpuri. Egiptul, Filistia și Palestina dispuneau de pășuni excelente, ceea ce permitea creșterea unui mare număr de animale (Gen. 41.2; Dt. 7.13; I Sam. 6.7). Avraam și urmașii lui aveau numeroase vaci în turmele lor (Gen. 12.16; 32.15). Laptele era un produs alimentar de bază (II Sam. 17.29). O junincă putea fi oferită ca jertfă: la ratificarea unui legământ (Gen. 15.9); pentru ceremonialul de profesare a nevinovăției, în cazul unui omor al cărui autor nu fusese descoperit (Dt. 21.3); pentru ritualul jertfei de mulțumire sau de prosperitate (Lv. 3.1). Cenușa unei vaci roșii servea la obținerea apei de curățire cu ajutorul căreia era îndepărtată necurăția produsă prin atingerea unui cadavru (Num. 19.2; Evr. 9.13). În mod excepțional, se aduceau vaci ca ardere-de-tot (I Sam. 6.14).

La egipteni, Hathor, zeița cerului, era reprezentată ca o femeie cu cap de vacă sau chiar ca o vacă. Ea poartă uneori, între coarnele sale, discul soarelui și două pene. Potrivit credinței egiptene, vaca a dat naștere lumii și ea este doica celor vii și a celor morți. (V. *Zeități păgâne*; Egipt, II, 4; *Vișel*).

VACĂ ROȘIE. (V. *Vacă*).

VAHEB, WAHEB. Un loc din apropierea văii Arnonului (Num. 21.14) (V. *Di-Zahab*).

VAI, NENOROCIRE.

În Vecniul Testament

Israelii se lamentau sau rosteau plângeri la adresa altora, zicând: „*Vai de mine...*” (în fr.: *Nenorocitul de mine. N. Ed.*) sau: „*Vai de cel ce...*” (În ebr.: *'oy* sau *hoy*) (I Sam. 4.8; Ps. 120.5; Ecl. 4.10). *Vai* și *nenorocit* sunt opusul cuv.: *ferice, fericit*, rostite la adresa celor ce fac voia lui Dumnezeu.

În gura proorocilor, această exclamație capătă o rezonanță gravă, Dumnezeu fiind Cel ce le cere solilor Lui s-o pronunțe. Profeții anunță judecata divină și se adresează unor popoare străine (Is. 10.5; Ier. 48.46; Tef. 2.5), Ierusalimului (Ier. 13.27) sau celui rău (Is. 3.11). Oamenii politici, păstorii (conducătorii) poporului, falșii profeți, scribii (cărturarii) sunt deseori vizati pentru îndeplinirea necorespunzătoare a îndatoririlor lor (Is. 10.1; Ier. 23.1; Ez. 13.3; 34.2).

În Noul Testament

Când Domnul Isus rostește această exclamație (în gr., *uai* înseamnă nenorocire!), El revine asupra judecății divine vestite în V.T., și chiar o amplifică. În Lc. 6.20-26, fericirile sunt „asortate” cu vaiurile care vizează oamenii bogați și sătui (v. 24-26). În Mt. 11.21 și Lc. 10.13, Domnul Isus rostește o judecată asupra cetăților împietrite care nu au primit Vestea cea Bună. În Mt. 23.13 și urm. și Lc. 11.42 și urm., Isus rostește vaiuri la adresa fariseilor înrăiți. În I Cor. 9.16, Pavel spune: „*Vai de mine, dacă nu vestesc Evanghelia!*” În perspectiva judecății finale care va lovi pământul (cf. Ap. 9.1-18; 11.13-14), lamentațiile vor fi reluate (Ap. 8.13; 12.12) la adresa celor ce se opun lui Dumnezeu. Un întreit vai (Ap. 9.12; 11.14) inaugurează faza finală a istoriei omenirii, când puterile demonice dezlanțuite (Ap. 9.1-18) se vor năpusti asupra unei lumi lăsate pradă mâniei lui Satan (Ap. 12.12).

VAIEZATA, VAJEZATHA, VAYEZATA, WAIZATA. Un fiu al lui Haman (Est. 9.9).

VALE.

1. Sefelah (Șefela), o regiune deluroasă cu altitudine redusă, cuprinsă între câmpia maritimă și partea de sus a Palestinei, era deseori numită vale. (V. *Câmpie*).

2. Valea Împăratului (II Sam. 18.18), vechea vale Șave (Gen. 14.17) din împrejurimile Ierusalimului. Absalom și-a ridicat un monument în valea respectivă. (V. Șave).

3. Valea vedeniilor. Unul din cartierele Ierusalimului de Jos (Is. 22.1, 5).

VALEA ÎMPĂRATULUI. (V. Șave).

VALEA LUCRĂTORILOR. O vale din ținutul lui Iuda (I Cr. 4.14), locuită de beniamini după întoarcerea lor din Babilon (cf. Nem. 11.35). Identif. pos.: Sarafand el-Kharab, la 8 km SV de Lydda (Lod), într-o văgăună care coboară până în valea Nahr Rubin.

VALEA MULȚIMII LUI GOG, HAMON-GOG. Nume care va fi dat unei anumite văi unde oștile pe care le va aduce Gog vor fi nimicite și îngropate (Ez. 39.11, 15).

VALEA PLĂNGERII. (V. Baca).

VALEA SĂRII. Valea unde oștile lui David au învins 18 000 de edomiți (II Sam. 8.13-14; I Cr. 18.12; cf. I Împ. 11.15-17; Ps. 60, titlu). Amataia, regele lui Iuda, a bătut 10 000 de edomiți în același loc și a luat sub control Sela, capitala lor (II Împ. 14.7; II Cr. 25.11). Cândva specialiștii au optat pentru situarea acestei văi la extremitatea sudică a Mării Moarte, în apropierea unui lanț de coline de sare gemă, lung de 8 km. Între acest lanț și țărmul mării se întinde o vale de cca 12 km. Astăzi părerea generală înclină spre Wadi el-Milh (sare), vale care se desfășoară la poalele lui Tell el-Milh, la E de Beer-Șeba. Fără îndoială că aici a avut loc înfrângerea edomiților. Alți geografi situează Valea Sării în Araba, exact în S Mării Moarte.

VAMEȘ. În Imperiul Roman, vameșul era funcționarul însărcinat cu perceperea impozitelor și taxelor vamale, care asigurau circulația mărfurilor. În loc să numească niște slujbași care să ridice niște sume de bani mai dinainte stabilite, romanii și dregătorii delegați de Roma, de ex. Irozii, vindeau la licitație, la prețuri exorbitante, dreptul de a percepe totalitatea impozitelor sau numai anumite taxe, în diferite provincii, orașe, târguri sau cartiere. Candidaților la aceastăarendă li se cerea să aibă o avere uriașă sau să reprezinte niște societăți foarte bogate, pentru a putea garanta suma pe care se angajau s-o verse în vistieria statului. Persoana care deținea

monopolul percepției impozitelor îi vindea uneori unui colector numai o parte din drepturile sale de percepție, sau își angaja niște agenți fiscali. Cei ce dețineau acest monopol erau în general cavaleri romani, însă subordonații lor nu aveau același titlu de noblete. Evanghelia îi numește pe acești subalterni vameși sau publicani. Pentru a-și asigura propriile venituri și spre a diminua riscul de neîncasare de la contribuabili, deținătorul monopolului percepției le pretindea acestora sume mai mari decât cele pe care le vărsa în vistieria statului. Această practică era autorizată de către organele de stat, iar cât despre contribuabili, nici o lege nu-i proteja contra abuzurilor și lăcomiei unor vameși. Cu rare excepții, vameșii erau oameni fără scrupule (cf. Lc. 3.12-13; 19.8). În provincii, oameni din toate categoriile sociale îi detestau, poate mai puțin guvernatorii romani care deseori intrau în complicitate cu ei pentru a stoarce banii contribuabililor. Colectorul dintr-un teritoriu cucerit de romani era uneori originar din acea țară; la fel și subalternii lui. Evreul Zacheu se pare că îndeplinea la Ierihon funcția de perceptor-șef (Lc. 19.1-2). Matei (Levi), evreu de asemenea, era însărcinat de perceptorul general să colecteze taxele la Capernaum (Mt. 9.9; Mc. 2.14; Lc. 5.27). Evreii nu admiteau ca unul dintre ai lor să fie agent al romanilor și să colecteze impozite pentru o guvernare străină. De asemenea, ei tratau cu dispreț evreul devenit perceptor general al unei localități oarecare. Vameșul iudeu era exclus din societatea compatrioților săi, soartă pe care o împărtășeau și prietenii acestuia. Isus a fost acuzat de iudei că mânca împreună cu vameșii și păcătoșii (Mt. 9.10-13; 11.19). Învățătorul le-a făcut vameșilor onoarea de a-l chema la apostolat și pe unul dintre ei (9.9; 10.3). Domnul Isus a recunoscut lipsa de valoare morală a vameșului obișnuit (5.46-47; 18.17); totuși îl invită să intre în Împărăția lui Dumnezeu. Bunătatea Domnului Isus i-a mișcat pe vameși, astfel că mulți dintre ei au cerut să fie botezați (21.31-32; Lc. 3.12; 7.29; 15.1; 18.13-14). Pilda fariseului și a vameșului scoate în evidență pocăința și mântuirea acestuia din urmă (v. 9-14). Nici un text al N.T. nu asimilează pe vameși cu cărciumarii.

VANIA, VANYA, WANYA. Fiul lui Bani; convins de Ezra să renunțe la străina cu care se însurase (Ezra 10.36).

VANITATE. (V. Deșertăciune).

VAR. Substanța obținută prin calcinarea pietrei de calcar, a scoicilor și altor materiale care conțin calcar (Is. 33.12; Am. 2.1). Varul servea la obținerea mortarului, la zugrăveli, etc. (Dt. 27.2; Mt. 23.27) (V. *Ghips*).

VARGĂ. (V. *Nuia*).

VAS (navă). (V. *Barcă*).

VAS (menaj), VAS DE PIATRĂ (Ioan 2.6; cf. Homer, *Odissea*, 3.105). Urcior de gresie sau dintr-un alt material, folosit deopotrivă pentru corpuri solide și lichide. Un vas de lut, prevăzut cu o toartă sau cu două, servea la scoaterea apei și la transportul ei de la fântână sau din puț până acasă (cf. Ecl. 12.8). De obicei, femeile asigurau apa necesară în gospodărie; ele duceau urciorul pe cap sau pe umăr (Gen. 24.13, 15, 16; Ioan 4.28); bărbații făceau foarte rar lucrul acesta (Mc. 14.13). Vinul se păstra în vase de lut (Herod. 3.6; Xen. *Anabasis* 6.1.15), unele dintre acestea fiind foarte mari (Homer, *Odissea* 2.340). Urcioarele mai erau folosite pentru depozitarea untdelemnului sau a făinii (I Împ. 17.12) (V. *Urcior*; *Olărie*).

VAS DE ARAMĂ. (V. *Cortul întâlnirii*)

VASE DE LUT, AMFORE. În ebr. *nebhel*; recipient destinat lichidelor (Is. 22.24).

VASHNI. (V. *Vașni*).

VASTI, VASTHI. Nume care, în persana veche, însemna *cea preaiubită* (cf. *avesta* = cea mai bună). Soția lui Ahașveroș, împăratul Persiei, care a repudiat-o din pricina refuzului de a se prezenta la un ospăț (Est. 1.3, 9; 2.1) (V. *Estera*). Amestris, fiica lui Otanes, era soția lui Xerxes (Herod. 7.61.114). Dacă ea a fost una și aceeași persoană cu Vasthi, este sigur că a reintrat în grațiile lui Xerxes, deoarece, potrivit relatărilor lui Herodot, regina se afla lângă rege după bătălia de la Mykale, din anul 497 î.Cr. (Herod. 9.109).

VAȘNI, VASCHNI, VASHNI, IOEL. Fiul cel mai mare al profetului Samuel (I Cr. 6.28); numit Ioel în v. 33 și în I Sam. 8.2.

VĂDUVĂ. În vechime, femeia rămasă văduvă, purta o îmbrăcăminte specială (Gen. 38.14). După ce își scotea bijuteriile, se încingea cu un sac, își dezvelea capul și nu-l mai ungea cu untdelemn (Iudita 10.3-4; 16.7-8).

Dumnezeu le recomanda israeliților să manifeste compasiune față de cei nenorociți, categorie în care intrau și văduvele (Dt. 10.18; Ps. 68.5; 146.9; Pv. 15.25; Ier. 49.11). Legea lui Moise, apoi profeții, îi îndemneau pe copiii lui Israel să se poarte cu dreptate față de văduve, menționând că Dumnezeu avea să pedepsească pe cei ce aduc o atingere drepturilor lor (Ex. 22.22; Dt. 14.29; 16.11, 14; 24.17-21; 26.12-13; Is. 1.17; Ier. 7.6; 22.3; Zah. 7.10; Mal. 3.5). Domnul Isus are cuvinte aspre la adresa celor ce aduc atingere drepturilor văduvelor (Mc. 12.40). Primii creștini aveau grijă de văduvele Bisericii (F.A. 6.1; Iac. 1.27; I Tim. 5.3, 16), cu condiția ca ele să fi împlinit 60 de ani și să fi fost vrednice de ajutorul oferit (v. 9-10). De la finele sec. II și până în sec. IV, scriitorii eclesiastici menționează existența unor confrerii, alcătuite din văduvele înaintate în vârstă, care aveau sarcina de a se ocupa de femeile Bisericii, îndeosebi de văduvele tinere și de orfani. În anul 364 d.Cr., Sinodul din Laodiceea a abolit această funcție. (Referitor la recăsătorirea unei văduve cu un frate al fostului ei soț, v. *Căsătorie*).

VĂL (GBV), MARAMĂ, MĂHRAMĂ (Cornilescu), VOAL. O serie întreagă de cuv. ebr. și gr. au fost redată în rom. prin termenii de mai sus. Este dificil să-i definim foarte exact, dar cuv. ebr. *tsa'iph* (țaiț) indică o bucată de țesătură fină, de obicei transparentă, cu care femeile își înveleau capul când apăreau în public (Gen. 24.66). *Tsammah* din Cânt. 4.1, 3; 6.7 este sinonim cu *tsa'iph*. De regulă, o tânără trebuia să aibă capul acoperit când era prezentată viitorului ei logodnic.

De asemenea, o femeie îndoliată își punea un voal. Termenul ebr. utilizat în ac. caz este *massekHah* (folosit la fig. în Is. 25.7). În Is. 3.23, profetul vorbește despre mantiile fine (în ebr.: *redid*) („măhrane ușoare”, Cornilescu; „văluri ușoare”, GBV. N. Ed.) ale femeilor orgolioase din Ierusalim. Și Moise purta un voal (în ebr.: *masveh*; în gr. *kalumma*) pentru a-și ascunde strălucirea feței sale; Pavel precizează că scopul urmărit prin aceasta era ascunderea faptului că strălucirea respectivă se diminuea din ce în ce mai mult (II Cor. 3.13-16).

În N.T., Pavel le recomandă femeilor să poarte un voal în adunare (I Cor. 11.4-6). Prin acoperirea capului, ele manifestă condiția de femei onorabile, precum și supunerea față de soții lor. În Orient (Is. 47.2) și în Grecia, o femeie cinstită își acoperea capul ori de câte ori ieșea în public. Numai prostituatele se

plimbau cu capul descoperit pentru a da de înțeles că ele nu se aflau sub autoritatea nimănui, deci disponibile pentru oricine. Deseori chiar își rădeau capul, asemenea bărbaților. De aceea Pavel le spune corintenilor care voiau să renunțe la voal, adică la semnul distinctiv al unei femei cinstite și supuse soțului ei: „*Orice femeie, care se roagă sau proorocește cu capul descoperit își necinstește capul* (capul ei fizic și soțul), *pentru că este ca una care ar fi rasă.*” (v. 5). „*Bărbatul nu este dator să-și acopere capul*” (v. 7): în Grecia (și în alte țări, în zilele noastre), bărbații își descopereau capul în timpul ceremoniilor religioase, spre deosebire de evrei care se rugau întotdeauna cu capul acoperit. Pavel se referă la contextul cultural al destinatarilor săi pentru a le da niște directive referitor la o ținută corespunzătoare în cadrul serviciilor cultice. Pentru a-i motiva pe corinteni să adopte o atitudine care, în contextul lor cultural, să poată fi considerată conformă cu cea pe care i-a prescris-o Dumnezeu femeii în raport cu bărbatul, Pavel face apel la ordinea stabilită la începutul creației, așa cum este ea definită în cartea Genezei.

VĂZĂTOR. (V. *Prooroc*).

VÂNAT. (V. *Vânătoare*).

VÂNĂTOARE, VÂNAT, VÂNĂTOR. Nimrod a fost un viteaz vânător (Gen. 10.9); la fel și Esau (25.27; 27.3). Vânătoarea era distracția preferată a suveranilor din antichitate: împărații Babilonului, Asiriei și Egiptului se complăceau în acest divertisment. Ei se făleau cu trofee obținute, le menționau pe diferite inscripții și immortalizau scene de vânătoare prin intermediul basoreliefurilor și picturilor cu care își împodobeau pereții palatelor. Întreaga perioadă biblică a fost caracterizată prin prezența din abundență a vânatului în anumite locuri din Palestina, cum ar fi: pustia lui Iuda, desișurile de pe valea Iordanului, codrii cei mai vestiți și regiunile din S țării (Gen. 25.27; Ant. 16.10.3). Numeroase specii de animale sălbatice, considerate curate din punct de vedere ritual și indicate pentru alimentația omului erau ținta vânătorilor. Sângele animalului ucis trebuia să fie lăsat să curgă pe pământ, consumul lui fiind interzis de Legea mozaică. Dintr-un cuib, nu putea fi luată mama împreună cu puii săi (Dt. 22.6). Vânătoarea se practica pentru distrugerea

animalelor feroce și dăunătoare (Ex. 23.29; I Împ. 13.24), pentru procurarea hranei (Gen. 27.3; Ecl. 36.19), pentru divertisment (Răzb. 1.21.13). Vânătorii vâneau de unul singur sau în grup (Ier. 16.16), mergând pe jos sau călare (Răzb. 1.21.13), iar unde terenul permitea se vâna din car. Vânătorii foloseau arcu și săgețile (Is. 7.24), lancea (Ant. 16.10.3), fluier pentru momirea păsărilor, lațuri și plase (Ier. 5.26-27), capcane cu basculă (trape) (Iov 18.10; Ecclesiastic 27.20), puțuri și gropi (II Sam. 23.20; Ez. 19.4, 8). Babilonienii, asirienii, persii și alte popoare dresau câini de vânătoare.

VÂNĂTOR. (V. *Vânătoare*).

VÂNT. E/reii vorbesc, fără a face precizările necesare, despre vânturi care suflau din 4 puncte cardinale (Ier. 49.36; Ez. 37.9; Ap. 7.1). Dumnezeu a creat vânturile: ele se află sub controlul Lui (Iov 28.25; Ps. 78.26; 107.25; 135.7; 148.8; Mt. 8.26). În Palestina, vânturile care suflau din V, SV și NV aduceau ploaie și furtună (I Împ. 18.43-45; Ps. 147.18; Pv. 25.23; Ez. 13.13). Deseori vânturile constituiau o amenințare pentru case și corăbii (Iov 1.19; Ps. 48.7; Mt. 7.27). Vânturile calde și uscate aveau ca efect secarea cursurilor de apă și ofilirea plantelor (Gen. 41.6; Is. 11.15; Ez. 19.12; Iona 4.8) (V. *Vântul de răsărit*). Vânturile care suflau din S și SE, venind din deșertul Arabiei, aduceau secetă și valuri mari de căldură (Iov 37.17; Lc. 12.55). Vântul care sufla din N, fiind mai răcoros (Ecclesiastic 43.20), era benefic pentru vegetație (Cânt. 4.16). Vântul contribuia la vânturatul cerealelor, îndepărtând paie și pleava (Iov 21.18; Ps. 1.4) (V. *Bateria grâului*). Corăbierii beneficiau de anumite vânturi (F.A. 27.40). Cei din vechime au remarcat regularitatea cu care se întorc vânturile, după ce au suflat într-o anumită direcție, reluându-și același circuit (Ecl. 1.6).

La figurat, vântul poate exprima rapiditatea (Ps. 55.8), distrugerea (Ier. 51.1) sau zădărnicia unor eforturi (Is. 26.18; Iov 15.2). Acțiunea vântului mai reprezintă lucrarea lui Dumnezeu și slujirea îngerilor (Evr. 1.7).

VÂNTUL DE RĂSĂRIT. Un vânt care suflă, în general, din E. Pe teritoriul egiptean, acesta arde spicele (Gen. 41.23, 27); în Palestina, compromite vegetația, îndeosebi vița-de-vie (Ez. 17.7-10; 19.10-12). În aceste regiuni, vântul de răsărit este arzător, înăbușitor, distruge orice verdeață, pentru că el vine din

Arabia sau din deșertul siro-arab (Os. 13.15). Desigur că despre vântul acesta este vorba în Iona 4.8, deși se pare că locuitorii Ninivei nu-i spuneau astfel.

VÂNTURAT. (V. *Baterea grâului*).

VÂNTURĂTOARE. (În ebr.: *mizreh*). Unealtă folosită pentru a separa grâul de pleavă, respectiv o furcă cu 6 coarne, cu ajutorul căreia, după ce fusese bătut, grâul era aruncat în bătaia vântului (Is. 30.24; Ier. 15.7). Uneori, se mai folosea în acest scop o lopată. (V. *Baterea grâului*).

VÂNZARE. (V. *Cumpărare*).

VÂRSTĂ, EPOCĂ, PERIOADĂ, VREME.

1. Timpul calculat în ani, sau mai exact în ani, luni și zile pe care le petrecem pe acest pământ. O vârstă foarte lungă este atribuită oamenilor pe listele din Gen. 5 și 11. Ea scade pe măsură ce genealogiile se apropie de Avraam și devin mai detaliate. (V. *Cronologie*). Avraam a murit în vârstă de 175 de ani (Gen. 25.7), iar Sara, soția lui, la 127 de ani (Gen. 23.1); Isaac la 180 de ani (35.28), Iacov la 147 de ani (47.28), Iosif la 110 (50.26), Moise la 120 de ani (Dt. 34.7) și Iosua la 110 ani (Ios. 24.29). Psalmistul evaluează durata obișnuită a vieții la 70 de ani, iar pentru cei mai robuști la 80 de ani. (V. rugăciunea lui Moise, respectiv Ps. 90.10). David, considerat un om înaintat în vârstă, a murit la 70 de ani (II Sam. 5.4; I Împ. 2.11). Biblia recomandă respectarea persoanelor în vârstă (Lv. 19.32; Pv. 20.29). În Sf. Scriptură, viața lungă este privită ca o binecuvântare (Ex. 20.12; Dt. 5.16).

2. Cuv. *vârstă* corespunde frecvent, în N.T., termenului gr. *aiôn*, din care a rezultat *aeon* în latinește.

a) O perioadă determinată, trecută sau viitoare, din istoria lumii (I Cor. 10.11; Ef. 2.7; 3.9; Col. 1.26; Evr. 6.5). Dar ac. cuv. semnifică cel mai adesea un interval de timp de o lungime nedeterminată, un infinit în trecut sau în viitor. Expresia „*în vecii vecilor*” este sinonimă cu „*pentru totdeauna*” (Lc. 1.33; Rom. 1.25; 9.5; 11.36; Evr. 13.8) sau cu „*în eternitate*” (II Cor. 11.31). „*În vecii vecilor*” înseamnă *din neam în neam, perpetuu, pentru toată veșnicia*. (Cf. Ef. 3.21). Regăsim aceste expresii în Gal. 1.5; Fil. 4.20; Ap. 1.18, etc.

b) Cuvântul *veac*, tradus uneori prin *lume*, poate avea fie sens propriu (Evr. 1.2), fie fig. (Mt. 13.22; Lc. 16.8; 20.34; Rom. 12.2; I Cor. 1.20;

2.6, 7, 8; II Cor. 4.4; Gal. 1.4; II Tîm. 4.10; Tit 2.12). Legătura dintre a) și b) apare atunci când cuv. *veac* (sau *lume*) semnifică desfășurarea în continuare a lumii de acum (Mt. 12.32; 13.40; 24.3) și perpetuitatea lumii viitoare (Mc. 10.30; Lc. 18.30; Evr. 2.5).

c) Mersul lumii acesteia (Ef. 2.2).

VEAC, SECOL. În Biblie, cuv. *veac* prin care a fost tradus termenul gr. *aiôn* reprezintă o eră sau o perioadă de timp determinată în cursul căreia se desfășoară un oarecare număr de evenimente. De ex., tot timpul pe care-l include Vechiul Legământ este considerat ca o înșiruire de veacuri ajunse la capăt (Evr. 9.26).

N.T. contrapune adesea veacul de acum celui viitor, adică epoca actuală unei ere viitoare (cf. Mt. 12.32). Acest contrast este subînțeles în expresia „*acest veac*” (I Cor. 1.20; II Cor. 4.4). Expresia „*sfârșitul veacului*” (Mt. 13.40) se traduce prin „*sfârșitul lumii*”. De altfel, cuv. *veac* este sinonim cu *lume*, de data aceasta contrastul fiind mai curând spațial decât temporal (aici jos, pe acest pământ, în lumea aceasta și: acolo sus, dincolo, pe lumea cealaltă). În opinia lui Pavel, Satan este „*dumnezeul veacului (lumii) acestuia*” (II Cor. 4.4). Dar veacul (lumea) viitor îi va aparține lui Isus Cristos și va fi caracterizat prin domnia Sa veșnică (II Pet. 1.11), domnia neprihănirii (cf. Evr. 5.6). Această structură a celor două epoci succesive se regăsește la Pavel (Ef. 1.21), însă cele două lumi se întrepătrund (Lc. 17.21); deja de la prima venire a lui Isus Cristos putem avea parte de „*puterile veacului viitor*” (Evr. 6.5). Astfel, viața veșnică ne este dată încă de pe acum. Pentru că bazele noii creații deja au fost puse (II Cor. 5.17), Domnul Isus ne poate izbăvi „*din acest veac rău*” (Gal. 1.4; cf. II Cor. 6.2). Cristos deja domnește, însă împărăția Lui este încă ascunsă și incompletă. El le-a dat alor Săi Duhul Sfânt ca o arvună a bunurilor care le sunt păstrate în lumea viitoare (II Cor. 1.22; Ef. 1.13-14; 4.30), ceea ce le permite să nu se conformeze lumii actuale (Rom. 12.2), ci să fie transformați, prin lucrarea Duhului, după chipul omului care aparține lumii viitoare.

Expresia „*în vecii vecilor*” înseamnă *din veșnicie în veșnicie* (Ap. 1.18; 4.9-10; 10.6). Împărăția lui Dumnezeu este o împărăție a tuturor veacurilor (Ps. 145.13; Dan. 4.3). Domnul este „*Stânca veacurilor*” (Is. 26.4).

Cuv. *aiôn* se regăsește în numeroase pasaje, unde este tradus prin *veșnic* (adică

ceva care continuă să existe și în lumea viitoare). De ex.: Cristos a încheiat un legământ veșnic (Evr. 13.20), asigurându-ne o locuință veșnică (Lc. 16.9; II Cor. 5.1), o glorie eternă (II Cor. 4.17; II Tim. 2.10; I Pet. 5.10) și o moștenire veșnică prin răscumpărarea Sa veșnică (Evr. 9.15), adică pe temelul mântuirii veșnice (II Tim. 2.10; Tit 3.7) pe care a dobândit-o pentru noi. Această mântuire este neschimbătoare, la fel ca lumea viitoare; este imuabilă, asemenea lui Dumnezeu Însuși.

Însă același cuvânt care descrie cele mai mari binecuvântări ale creștinului este folosit pentru a caracteriza blestemele care îi așteaptă pe cei ce refuză aceste binecuvântări: focul veșnic (Mt. 18.8; 25.41; Iuda 7), o pedeapsă veșnică (Mt. 25.46), judecata veșnică (Evr. 6.2), o pierzare veșnică (II Tes. 1.9). În toate aceste formulări, cuv. gr. *aiôn* pune în contrast durata infinită cu timpul finit, Dumnezeirea cu omenirea, semnificând că „*ceea ce vor primi credincioșii și ceea ce vor suferi necredincioșii este în conformitate cu natura și caracterul lui Dumnezeu de a răsplăti după faptele fiecăruia, respectiv binecuvântări sau pedepse; și ca oameni mărginiți, noi nu putem face mai mult decât să ne reamintim că această natură și acest caracter sunt întruparea dragostei perfecte.*” (O. Barclay, *N.T. Words*, p. 37) (V. *Veșnicie*).

VECHIUL TESTAMENT. Prima din cele două părți care alcătuiesc Sf. Scriptură. Ap. Pavel folosește acest titlu în II Cor. 3.14: „...*până în ziua de astăzi, la citirea Vechiului Testament* (Vechiul Legământ), *această măbramă rămâne neridicată.*” *Vechiul Testament conține 39 de cărți:* de la Geneza la Estera, 17 cărți istorice; de la Iov la Cântarea Cântărilor, 5 cărți poetice; de la Isaia la Maleahi, 27 de cărți profetice. Dar există poeme și fragmente poetice în cărțile istorice (Gen. 4.23-24; 9.25-27; 49.2-27; Ex. 15.1-19; Jud. 5; profeții în cărțile istorice (Gen. 3.15; 9.11-16; II Sam. 7); istorie în cărțile profetice (Is. 7; Ier. 26; 37.11 - 39.14; 40.7 - 43.7); poezia abundă în cărțile profetice. Biblia ebr. are același număr de cărți ca a noastră, dar acestea sunt prezentate și clasificate într-un mod diferit (v. *Canon*). Vechiul Testament a fost scris în ebr., cu excepția câtorva pasaje redactate în aram. (Ezra 4.8 - 6.18; 7.12-26; Ier. 10.11; Dan. 2.4 - 7.28). Alfabetul aramaic (aramaica și ebraica sunt limbi înrudite) seamănă cu cel ebraic. O formă primitivă a caracterelor ebr. și aram. se folosea deja în jurul anului 1500 î.Cr., în Fenicia. Piatra

Moabului, inscripția de la Siloam, monedele Macabeilor etc. prezintă caractere de tip arhaic, care au suferit diverse modificări înainte de a se adopta aspectul pătrat pe care-l prezintă în manuscrisele ebraice care au ajuns până la noi și în edițiile imprimare ale Bibliei ebraice. Transformarea caracterelor vechi în simboluri pătrate s-a produs în mod treptat, odată cu efectuarea de noi și noi copii.

Ebraica primitivă nu prezenta decât consoane, cititorului revenindu-i sarcina de a adăuga vocalele. Însă niște erudiți evrei (majoritatea dintre aceștia locuind la Tiberiada, în Palestina) au introdus în text punctele-vocale, indicând vocalizarea potrivit cu pronunțarea tradițională. Aceste puncte au contribuit la fixarea textului; ele au apărut între sec. VII și X d.Cr. Învățații evrei care s-au servit de punctele-vocale și s-au străduit să facă textul inteligibil se numesc *masoreți* sau *massoreți* (de la *masorah* sau mai corect *massorah* = tradiție). Textul stabilit de masoreți s-a numit *masoretic*. De asemenea, ei au mai inventat un sistem de accente și modul de a uni sau de a separa cuvintele. Școlile iudaice din Babilonia au adoptat o altă notație a vocalelor, dar care a condus la aceeași pronunție. Semnele de punctuație folosite de Școala babiloniană se puneau deasupra cuvintelor. Deja la o dată foarte îndepărtată, cuvintele se delimitau cu ajutorul unui punct sau al unui interval (cf., pentru punct, *Piatra Moabului, Inscripția Siloamului*; pentru interval: *Stela de la Carpentras*, datând prob. din sec. IV î.Cr.). Au existat și manuscrise ebr. ale căror cuvinte au fost delimitate de o manieră asemănătoare. Regulile talmudice referitoare la copierea manuscriselor cereau să se lase între fiecare două cuvinte un spațiu de mărimea unei litere.

Evreii au împărțit textul ebr. al cărților lui Moise în 54 de secțiuni sau *pericope sabatice* care se citeau în cadrul slujbei sinagogale pe parcursul unui an. De ex., secțiunea I includea Gen. 1.1 - 6.8; a II-a, 6.9 - 11.32, etc. La rândul lor, aceste secțiuni destul de lungi, erau divizate și ele în fragmente. Astfel, relatarea potopului (6.9 - 9.17) a fost împărțită după cum urmează: 6.9-12, introducere; 6.13 - 8.14; corabia, potopul: 8.15 - 9.7; Noe părăsește corabia, aduce Domnului ardere-de-tot, primește binecuvântări și porunci din partea Lui; 9.8-17: pecetluirea legământului prin apariția curcubeului.

Numerotarea versetelor se întâlnește, pentru prima dată, în Biblia ebraică a lui *Bomberg* (1547), care indică pe margine

fiecare al 5-lea verset, cu ajutorul literelor alfabetului ebr. folosite numeric.

Arias Montanus a publicat la Anvers, în anul 1571, o Biblie ebr. cu o trad. latină interlinară. El a introdus, în această ediție, *împărțirea textului ebr. în capitole*. Arias Montanus a mai adăugat pe margine numerotarea versetelor cu cifre arabe. (V. *Biblia*).

Textul ebr. al V.T. ne-a fost transmis intact, astfel încât îl putem verifica cel puțin până în sec. II al erei creștine. Scribi (cărțurari) de profesie, având ca sarcină reproducerea textului, indicarea modului de pronunțare și interpretarea, au urmat cu scrupulozitate niște reguli extrem de stricte, evitându-se greșelile de copiere și făcând posibilă reperarea oricărei erori. Datorită acestor scribi, ne-a fost păstrat și transmis textul clasic integral. Aaron ben Moses ben Aser, care a trăit în prima jumătate a sec. X d.Cr., a pregătit, potrivit tradiției minuțioase a acestor scribi, o ediție conformă cu originalul. Toate manuscrisele occidentale au provenit din această lucrare, a cărei exactitate s-a bucurat de o largă apreciere. Însă unele variante asemănătoare celor din Gen. 10.4 și I Cr. 1.7; sau II Împ. 8.26 și II Cr. 22.2 arată că ocazional s-au strecurat și anumite greșeli în textul clasic, anterior sec. II î.Cr. Afectând mai degrabă cifre și nume proprii decât relatări, ele provin îndeosebi de la cei care, transcriind textul, au confundat unele caractere ebr. (cf. beth, daleth), au legat sau au despărțit nejustificat anumite termeni. (V. *Rat*, 2). Uneori, o inițială a fost alipită cuv. precedent; a fost repetată sau omisă o literă, un cuvânt. Aceste variante nu sunt întotdeauna erori, de ex., Ps. 53, aproape identic cu Ps. 14, derivat dintr-o revizuire făcută de către autor sau de alte persoane, care au dorit să adapteze psalmul unui alt scop. Dată fiind libertatea de a cita dintr-o altă sursă, Mica 4.1-3 reproduce Is. 2.2-4. La fel ca în cazul N.T., criticii, urmărind eliminarea erorilor comise de copiiști și restabilirea textului original, au dispus de 3 metode: 1. Compararea manuscriselor ebr.; au fost colaționate pasaje provenite din 1 500-2 000 de manuscrise. 2. Examinarea primelor traduceri din ebr., produse înaintea stabilirii Textului masoretic. 3. Studiarea citatelor și aluziilor, figurând în Apocrife, N.T. sau alte locuri. Fără îndoială că manuscrisele originale ale V.T. au fost confecționate din piei cusute cap la cap (v. *Carte*). Pasaje cum ar fi Ps. 40.7 și Ier. 36.14, 23 o atestă. Manuscrisele care au ajuns până la noi au fost scrise de obicei pe pergament, iar cele provenite din Orient

pe piei de animale. British Museum dispune de un manuscris al Legii mozaice, pe foaie velină, care se presupune că ar fi fost scris înainte de anul 850 d.Cr. Sinagoga karaților din Cairo posedă un Codex al primilor și ultimilor profeți; el a fost redactat fără vocale, în anul 895 d.Cr., dacă data înscrisă pe el este corectă. Cel mai vechi manuscris a cărui dată este absolut sigură, conține ultimele scrieri ale Marilor și Micilor Prooroci. Marcat cu semne de punctuație după sistemul babilonian, datat din anul 916 d.Cr., adus din Crimeea, acesta este păstrat la St. Petersburg. Cel mai vechi întreg manuscris al V.T. se află la St. Petersburg și este datat din anul 1010 d.Cr. *Absența manuscriselor ebr. vechi se datorează, în mare măsură, obiceiului practicat de evrei care este menționat în Talmud: ei îngropau toate manuscrisele ebr. sacre uzate sau care prezentau greșeli de copiere*. Cartea Psalmilor a fost tipărită și publicată în anul 1477. Biblia ebr. completă a ieșit în anul 1488 de sub tiparul unei imprimerii din Soncino, în ducatul Milano. Bomberg a făcut să apară, în anul 1517, prima ediție format mic. Daniel Bomberg a publicat la Veneția în 1524-1525 voluminoasa Biblie rabinică a lui Iacob ben Hayyim, în 4 volume; aceasta se bazează pe o examinare minuțioasă a manuscriselor și reproduce fidel textul clasic al scribilor de la Tiberiada. Ediția lui van der Hooght a apărut pentru prima dată la Amsterdam, în anul 1705; ea a subzistat datorită preciziei sale. Aug. Hahn a retipărit-o în anul 1831, cu o serie de corecții minore. C. G. G. Theile a republicat-o în anul 1849. Ediția respectivă prezintă cca 1 000 de note marginale, extrem de vechi. Însă S. Baer și Franz Delitzsch au prezentat o ediție și mai importantă: Textul Masoretic, însoțit de apendicele critice ale masoreților. Geneza a fost publicată în anul 1869, urmată de celelalte cărți biblice. Această ediție și cea a lui Ginsburg (Londra, 1894) sunt niște revizii ale textului lui Iacob ben Hayyim, și urmăresc conformarea textului învățaturii Massorei. Ediția lui Kittel (Leipzig, 1906) reproduce textul Iacob ben Hayyim; niște note de subsol indică variantele cele mai importante ale manuscriselor și versiunilor. Pentru traducerea V.T., traducătorii fr. contemporani folosesc versiunea *Hebraica* a lui R. Kittel (La Colombe) sau Biblia *Hebraica Stuttgartensia* editată de K. Elliger și W. Rudolph, 1968-1978 (BFC, adică Biblia în franceza curentă) (V. *Biblia; Manuscrisele de la Marea Moartă; Noul Testament; Versiunile Bibliei*).

VEDAN, DAN, WEDAN. O localitate cu care Tyrul întreținea relații comerciale (Ez. 27.19). Identif. plauz.: Adin sau Wedan, între Mecca și Medina (dacă textul nu a fost alterat, pentru că Septuaginta omite prima parte a versetului) (V. Uzal).

VEDEA. (În ebr.: *ra'ah, nabhat*; în gr.: *blepō, horaō*, etc.). În Sf. Scriptură, verbul *a vedea* este folosit fie cu sens propriu, fie la fig. La propriu, este menționat, de ex., în Gen. 37.18; Dt. 3.25; Is. 7.21; I Cr. 31.15; Ecl. 11.7; Is. 29.18; Mt. 8.24-25; 22.11; Ioan 1.49; F.A. 9.9, etc. La fig., a vedea lumina înseamnă a se naște (Iov 3.16; Ps. 49.19); omul poate vedea fericirea (Ps. 34.12), nenorocirea (Ps. 90.15), sabia și foametea (Ier. 5.12). A vedea moartea și putrezirea (Ps. 89.48; Lc. 2.26; F.A. 13.3) înseamnă a experimenta aceste nenorociri. Dumnezeu vede gândurile oamenilor (Mt. 9.4; Lc. 9.47), păcatele lor (Ps. 94.9), suferințele lor (Ex. 3.7). A vedea mai înseamnă a se informa: în Gen. 37.14, Israel îi cere lui Iosif să se ducă să vadă dacă frații săi sunt sănătoși, și dacă vitelor le merge bine. Dumnezeu vede totul, pentru că „*Cel ce a întocmit ochiul, s-ar putea să nu vadă?*” (Ps. 94.9). Omul nu vede perfect nici ceea ce are în fața ochilor, în timp ce „*Domnul Se uită la inimă*” (I Sam. 16.7). El „*vede în ascuns*” (Mt. 6.4). Și Domnul Isus, când Se afla pe pământ, vedea gândurile inimii (Mt. 9.4; Lc. 9.47).

A vedea este întrebuințat și cu sensul de a înțelege. Astfel, în I Sam. 12.17, Samuel îi mustără pe israeliți și îi provoacă să vadă (recunoască) răul pe care l-au făcut înaintea Domnului, cerându-l un rege care să domnească peste ei. În Ioan 4.19, femeia samariteancă vede (realizează) că Isus este un prooroc (cf. I Împ. 20.7; Iov 34.32). Cei ce înțeleg mântuirea, o văd (Ex. 14.13), sau văd bunătatea divină (Ps. 34.8); ei vor vedea Împărăția lui Dumnezeu (Lc. 9.27) sau adevărata viață (Ioan 3.36). Deschizând ochii unui orb din naștere, Domnul Isus a subliniat și faptul că cei credincioși vor vedea realitățile eschatologice (Ioan 9); dimpotrivă, cei lipsiți de sensibilitate față de realitățile divine, sunt orbi spiritualicește, pentru că nu văd lucrarea mâinilor lui Dumnezeu (Is. 5.12; 6.10; Mt. 15.14; 23.16-19; II Pet. 1.9). Israelii de pe vremea Exodului deși au văzut intervenția lui Dumnezeu în favoarea lor, au rămas insensibili la cele ce se petreceau cu ei. Vorbind despre ei, Moise a spus că oamenii aceștia deși aveau ochi, nu vedeau (Dt. 29. 2-4; cf. Is. 6.9; Mc. 4.12). Mai târziu,

Ieremia și Ezechiel au condamnat atitudinea de răzvrătire a poporului Israel (Ier. 5.21; Ez. 12.2; cf. Mc. 8.18).

În II Cor. 5.7, Pavel face diferența între vedere și credință (cf. Evr. 11.1): „*noi umblăm prin credință, nu prin vedere.*”

Verbul *a vedea* se mai aplică viziunilor profetice. Unii oameni ai lui Dumnezeu au avut vedenii care erau revelații din partea Lui. În Templu, Isaia L-a văzut pe Domnul oștirilor (Is. 6.1-5). Ezechiel a văzut de două ori slava Domnului (Ez. 1-3; 8-11). La Patmos, Ioan a avut o vedenie asemănătoare (Ap. 4.). Aceasta explică de ce uneori israeliții îl numeau pe un prooroc *văzătorul* (I Sam. 9.9; Is. 30.10).

Toți credincioșii doresc să-L vadă pe Dumnezeu (Iov 19.26-27; Ps. 11.7; 17.15; Mt. 5.8). Dar dacă îngerii văd Fața Lui (Mt. 18.10), oamenilor încă nu le este permis lucrul acesta (numai Omul Isus Cristos L-a văzut pe Dumnezeu) (Ioan 1.18; 5.37; 6.46; I Tim. 6.16; I Ioan 4.12). Cine L-a văzut pe Cristos, L-a văzut pe Tatăl (Ioan 12.45; 14.9). Nimeni nu poate să-L vadă pe Dumnezeu și să mai trăiască (Ex. 19.21; 33.20; Jud. 13.22). În Cortul întâlnirii, leviților nu le era îngăduit să-și oprească privirile asupra lucrurilor sfinte (Num. 4.20; I Sam. 6.19). În viitor, numai slujitorii Domnului vor vedea Fața Lui (Ap. 22.4). Cei ce au inima curată îl vor vedea pe Dumnezeu așa cum este El (Mt. 5.8; I Ioan 3.2). Ei îl vor vedea „*față în față*” (I Cor. 13.12). Fără sfîntire, nimeni nu va vedea pe Domnul (Evr. 12.14).

Cu toate că Dumnezeu „*locuiește într-o lumină de care nu poți să te apropii*” (inaccesibilă) (I Tim. 6.16), El le-a permis unor oameni să-L vadă Fața. Moise, Aaron și bătrânii lui Israel L-au văzut pe Dumnezeu pe munte (Ex. 24.10-11). Moise a văzut o imagine a Domnului (Num. 12.8), însă el dorea fierbinte să vadă slava Lui (Ex. 33.18-23). La Betel, Iacov L-a văzut pe Domnul în vis (Gen. 28.12-15). După lupta sa cu Îngerul Domnului la Iaboc, el declară: „*...am văzut pe Dumnezeu față în față.*” (Gen. 32.30). Totuși, este vorba mai degrabă despre o întâlnire lăuntrică, decât despre un contact vizual (cf. Iov 42.5). Pentru a trasa o paralelă, Iacov i-a spus lui Esau: „*...m-am uitat la fața ta cum se uită cineva la Fața lui Dumnezeu.*” (Gen. 33.10).

VEDENIE, VIZIUNE. Prin vedenie, se înțelege ceea ce arată Dumnezeu, de o manieră supranaturală, minții sau ochilor trupești ai unui om. Biblia nu face întotdeauna o delimitare

precisă între vedenie și vis, însă semnalează marea diferență dintre vedeniile înșelătoare (Iov 20.8; Is. 29.7) și viziunile proorocilor Domnului. O vedenie se poate adresa simțurilor prin intermediul unui obiect exterior: Moise a văzut rugul aprins (Ex. 3.3); dar poate viza numai imaginația, fără să apeleze la concursul simțurilor fizice: Ezechiel vede 4 făpturi vii (Ez. 1.4-28). Vedeniile se pot adresa uneori numai intelectului: revelația săptămânilor (Dan. 9.20-27). Cele 3 tipuri de vedenii se pot combina (F.A. 10.9-20). Aceste fenomene supranaturale se pot produce ziua sau noaptea, cu sau fără o stare extatică, uneori numai în vis (F.A. 16.9; 18.9; II Cor. 12.1-4; Lc. 1.22; Mt. 17.9; Lc. 24.23; F.A. 26.19). Vedeniile nu le sunt rezervate în exclusivitate sfinților: și anumiți păgâni au avut vedenii (Gen. 41.1-36; Num. 24.4, 16; Dan. 2.3-23). Cei răi sunt de cele mai multe ori incapabili să priceapă sensul unei vedenii (Is. 29.10-14). Cel ce primește o vedenie este convins că Dumnezeu este Cel ce i Se adresează prin ea. Sf. Scriptură ne avertizează cu privire la vedeniile false și oferă indicii pentru recunoașterea fragilității acestor manifestări (Ier. 23.13-27; cf. Is. 8.19-20; Dt. 18.10-14).

Vedeniile care vin din partea Domnului poartă amprenta Duhului Său: înțelepciune, curăție, adevăr, neprihănire. Mesajul lor, întotdeauna moral, urmărește un scop didactic, deseori având de-a face cu evenimente apropiate sau viitoare. Numeroase vedenii cu caracter profetic deja s-au realizat, altele urmând să se împlinească în viitor. Biblia stigmatizează și condamnă falșii prooroci (Ier. 14.14-15; Ez. 13.8-10; Mt. 7.15-20; I Ioan 4.1) (V. *Vis*).

VEGHEA.

În Vechiul Testament

Verbul ebr. *chagad* (șacad) are sensul de a rămâne treaz, a sta de veghe (Ps. 102.7), a sta la pândă (Is. 29.20), a face de strajă (Is. 21.5) sau a asculta de Dumnezeu (Pv. 8.34).

În Noul Testament

Verbele gr.: *grêgoreô* și *agrypneô*, (care derivă din *egeirô* = a scula, a stârni, a resuscita, a trezi din nou) au fost redată în rom. prin a fi veghetor sau a veghea (Mt. 25.13; 26.38; Mc. 13.33; Lc. 21.36; F.A. 20.31; Ef. 6.18; Evr. 13.17; etc.).

Biblia îl prezintă pe Dumnezeu ca Unul Care veghează asupra oamenilor, ocrotindu-i și purtându-le de grijă (Iov 29.2; Ps. 127.1;

146.9; Pv. 24.12). Când Iacov a făcut legământ cu Laban, acesta din urmă a zis: „*Domnul să vegheze asupra mea și asupra ta, când ne vom pierde din vedere unul pe altul*” (adică: *Însuși Domnul să vegheze asupra noastră pentru a ne respecta angajamentul pe care ni l-am asumat*) (Gen. 31.49-50). În Ps. 141.3, psalmistul îl roagă pe Domnul să pună o strajă înaintea gurii sale, pentru că se teme să nu rostească niște cuvinte rele. În Ps. 50, Dumnezeu îi promite omului care veghează asupra căilor sale că-l va face să vadă mântuirea divină (v. 23). În cartea lui Ieremia, Dumnezeu, Care are grijă de Cuvântul Său, veghează ca nimic să nu i se pună împotrivă (Ier. 31.28): El recunoaște păcatul omului și îl pedepsește (Ier. 44.27).

Cuv. *a veghea* se mai poate aplica și apărării pe tărâm militar. Această sarcină le revine în special santinelelor, adică soldaților care stau de strajă (I Sam. 14.15-16; II Sam. 18.24; II Împ. 9.17; Ez. 33.2, 6).

În Ghetsimani, Domnul Isus le-a cerut ucenicilor Săi să vegheze împreună cu El (Mt. 26.38), însă ei au adormit (v. 40-41). În diferite alte pasaje, Isus i-a îndemnat pe ucenicii Lui să fie veghetori, să dea dovadă de vigilență (Mt. 24.42; 25.13) și a ilustrat acest lucru în două parabole (pilda robului credincios și înțelept, Mt. 24.45-51, și pilda celor 10 fecioare, Mt. 25.1-13). Apostolii Domnului le-au amintit mereu credincioșilor că au datoria să vegheze în permanență (F.A. 20.31; I Cor. 16.13; Ef. 5.15; Col. 4.2; I Tes. 5.6; Evr. 13.17; I Pet. 5.8). Vegherea merge mână în mână cu rugăciunea (Mt. 26.41; Mc. 14.38; Col. 4.2). În Lc. 21.36, *grêgoreô* este înlocuit prin *agrypneô* (a nu dormi, a sta treaz), termen pe care Pavel îl folosește pentru a indica vegherile impuse de misiunea sa apostolică (II Cor. 6.5; 11.27) și vigilența necesară menținerii obiceiului de a se ruga (Ef. 6.18; cf. Evr. 13.17: liderii veghează asupra sufletelor credincioșilor). În opinia lui J. Ellul, vegherea și rugăciunea sunt indisolubile: „*Rugăciunea este o dovadă a vegherii, iar vegherea o consecință directă a rugăciunii*.” În I Tim. 4.16: „*Veghează (în alte vers.: fii cu luare aminte. N. Ed.) asupra ta însuși și asupra învățăturii pe care o dai altora*”, Pavel folosește cuv. *epechô*, relativ rar în N.T. Este unul din numeroșii compuși ai lui *echô* = a avea, și lit. înseamnă: *a avea pe* sau *a ține pe*. Plutarh îl utilizează cu sensul de *a-și ține gândirea concentrată asupra (unui anumit lucru)*. În Septuaginta are sensul de *a-și focaliza atenția pe, a lua seama (la ceva sau*

cineva). Întrebuințări ale ac. cuv. în N.T., unde sensul este mai apropiat de cel din I Tim. 4.16, sunt: Lc. 14.7 (Isus *a observat cu atenție*) și F.A. 3.5 [ologul de la Poarta Frumoasă *se uita cu luare aminte* (Cornilescu) (în fr.: *avea ochii pironiți spre. N. Ed.*) la Petru și Ioan]. *A veghea* s-ar putea traduce aici prin: *ia seama, fii cu luare aminte asupra ta însuși* (cf. Cornilescu și GBV. N. Ed.), *observă, examinează cu un ochi critic*. Concentrarea atenției este caracteristica esențială a vegherii. Faptul de a veghea necesită multă stăpânire de sine și o voință puternică (Bergson spunea că „*a veghea și a vrea sunt unul și același lucru*”). De altfel, cuv. *a veghea* este derivat dintr-o rădăcină indo-europeană care conține ideea de forță, iar termenul lat. *vigere* a dat naștere cuv. *veghețor* și *vigilent*, precum și cuv. *viguros* și *vigoare*.

Sf. Scriptură ne recomandă să veghem:

1. Pentru că orice om resimte în ființa sa tendințe care îl împing la rău (Ef. 2.1-8). De altfel, Biblia ne oferă numeroase exemple de bărbați și femei care au căzut într-un păcat sau altul din pricina nevegherii (nevesta lui Lot, Mirlam, Samson, Saul, David, Solomon, Ghehazi, Iuda, Anania și Safira, Dima, Alexandru și Imeneu).

2. Pentru că noi avem un Vrajmaș care vrea să ne cauzeze căderea (I Pet. 5.8), prin exploatarea punctelor noastre vulnerabile: iubirea de bani, senzualitatea, setea de putere. (V. *Păzi: Timp, II; Noapte*).

VEHEMENȚĂ. (V. *Violență*).

VENERA. (V. *Reverență*).

VENI, VENIRE. Subst. *eleusis* (venire, sosire) este rareori folosit, atât de clasicii greci cât și de autorii N.T. Martirul Ștefan îl folosește referitor la prima *venire a Celui Neprihănit* (F.A. 7.52), iar evanghelistul Luca pentru a doua venire a lui Cristos în glorie (Lc. 21.7; 23.42). Verbul *erchomai* este utilizat adesea în Septuaginta (vers. gr. a V.T.) în legătură cu venirea lui Dumnezeu pentru a judeca pământul (Os. 9.7) sau pentru a-i izbăvi pe ai Săi (Is. 35.4; Ps. 50.3 și urm.; Zah. 14.5). Profeții și Psalmii vorbesc despre venirea Zilei Domnului (Ioel 2.31; Zah. 14.1; Mal. 4.5; Ps. 96.13; 98.9). Mesia va veni ca Împărat al păcii (cf. Zah. 9.9), ca Cel ce este binecuvântat în Numele Domnului (Ps. 118.26). Daniel descrie venirea Fiului omului (Dan. 7.13). În textele de la Qumran, venirea lui Mesia face obiectul unei

așteptări înfrigurate (IQS 9.11; IQM 9.7 și urm.; CD 12.23; 20.1).

Autorii N.T. au preluat verbul *erchomai*, folosindu-l în legătură cu venirea pe nori a Fiului omului, pentru a-i strânge pe ai Săi (Mt. 24.30, 42, 46) sau pentru a judeca lumea (Mt. 16.27; 25.31).

Biserica se roagă: „*Maranatha! Domnul nostru vine!*” De altfel, rugăciunea prin care solicităm venirea Domnului se află într-o strânsă legătură cu cea privitoare la venirea împărăției Sale (Mt. 6.10; Lc. 11.2). Venirea lui Mesia nu poate fi despărțită de întemeierea împărăției mesianice (Mt. 16.28).

VENIN. (V. *Otravă*).

VENIRE. (V. *Veni*).

VENIREA DOMNULUI, VENIREA ÎMPĂRĂTULUI.

În Vechiul Testament

Aici este vestită venirea lui Dumnezeu în mijlocul lui Israel și în lume. Mesia va fi Eliberatorul și Împăratul vremurilor din urmă (Dan. 7.13-14), Moștenitorul promisiunilor făcute lui Iuda (Gen. 49.10) și lui David (II Sam. 7.16; Ier. 23.5-6), Robul Domnului (Is. 42.1-9). El va judeca pe cei răi și le va face dreptate celor smeriți (Is. 46.9-13; 52.7-8; Zah. 1.3, 16; 2.9-13; 8.2-3). Venirea Sa coincide cu „*Ziua Domnului*” (Ier. 1.14-16; 3.14-16).

În Noul Testament

Subst. *parousia*, derivat din verbul *pareimi* (a fi prezent), indica în greaca elenistă vizita oficială a unui împărat, a unui prinț sau a unui guvernator într-un oraș sau într-o provincie. Era vorba despre un eveniment important care solicita câteva luni de pregătire și colectarea unor taxe speciale. Uneori, autoritățile provinciale hotărau începutul unei noi ere de la *parousia* suveranului. Astfel la Tegeea (Arcadia), se poate citi textul unei inscripții care sună astfel: „*În anul 69 de la prima parousie a zeului Adrian în Grecia*”; aici cuv. *parousia* pare să indice zeificarea împăratului. *Parousia* corespundea termenului latin *adventus*. Se bătea monedă pentru a comemora evenimentul. Astfel, s-au găsit la Corint și Patras monede cu următoarea inscripție: „*Adventus Augusti Corinthi*” care se refereau la vizita lui Nero în aceste orașe pe vremea când Pavel le scria creștinilor din Corint. „*Lucrurile se prezentau așa ca și cum, cu prilejul acestei vizite, și-ar fi făcut apariția o serie întreagă*

de noi valori." (W. Barclay). Alteori, cuv. gr. *parousia* a fost folosit în legătură cu intrarea triumfătoare a unui general într-o țară.

Autorii N.T. utilizează diferiți termeni pentru a vorbi despre Revenirea lui Cristos:

1. Venirea (*eleusis*) și verbul *a veni* (*erchomai*) (V. *Veni*).

2. Arătarea sau manifestarea (*epiphaneia*) (V. *Manifestare*).

3. Revelația sau descoperirea (*apokalypsis*) (V. *Revelație*).

Cei 4 termeni: *parousia*, *epiphaneia*, *eleusis* și *apokalypsis* par a fi, ca semnificație, foarte apropiați unul de celălalt: primul și ultimul vorbesc despre sosirea unui om, ceilalți doi despre manifestarea unui lucru sau a unei persoane, până atunci ascunse. Ideea de arătare glorioasă este redată îndeosebi prin *epiphaneia* și *parousia*. Ultimul dintre ac. cuv. comportă noțiunea unei turnuri importante, a unei schimbări notabile. Nici unul din cei 4 termeni nu evocă ideea unei venituri secrete care ar putea trece neobservată de ochii unora dintre contemporanii evenimentului.

În plus, toate aceste diferite cuvinte sunt folosite la singular în Sf. Scriptură: Cristos *Se va arăta* a doua oară (Evr. 9.28); este vorba despre *venirea* Sa (nu despre venirile Sale) (Mt. 24.27, 37; II Tes. 2.1, 8), despre *descoperirea* Sa (I Cor. 1.7; II Tes. 1.7), despre *arătarea* Lui (I Tim. 6.14; II Tim. 1.4, 8).

Fiecare dintre acești 4 termeni poate fi folosit cu privire la aceleași evenimente viitoare:

(i) *Venire* și *arătare* au fost utilizate pentru același cuvânt al Domnului Isus (Mt. 24.37 are *venire*, iar Lc. 17.30 *arătare*).

(ii) *Descoperire* și *arătare* sunt folosite ca termeni echivalenți de către Pavel (Rom. 1.17 și 3.21; Ef. 3.5 și Col. 1.26; Rom. 8.19 și Col. 3.14) și Petru (I Pet. 5.1, 4).

(iii) *Manifestare* și *venire* (II Tes. 2.8; lit., textul sună astfel: *prin epiphaneia parousiei Sale*; cf. I Tes. 3.13; 5.23 cu I Tim. 6.14; I Ioan 2.28; 3.2).

(iv) *Descoperire* și *venire* (Mt. 24.27, 30, 37, 39, 44, 46; I Cor. 4.5; I Tes. 2.19; 3.13; II Tes. 1.10).

Prin urmare, cei 4 termeni sunt echivalenți și interschimbabili.

Semnele venirii Domnului

A doua venire a Domnului Isus va fi precedată de un mare număr de evenimente-semne: Cristoși falși vor seduce un mare număr de oameni (Mt. 24.5), se vor purta numeroase

războaie între diferite popoare, foametea va face ravagii și cutremurele se vor semna în diverse puncte de pe glob (Mt. 24.6-7). Creștinii vor fi persecutați pentru credința lor (Mt. 24.9), mulți se vor trăda sau se vor urî unii pe alții (Mt. 24.10). Evanghelia va fi proclamată în lumea întreagă (Mt. 24.14). După aceea, „*soarele se va întuneca, luna nu-și va mai da lumina ei, stelele vor cădea din cer*” (Mt. 24.29-30; Mc. 13.24-25; cf. Ioel 2.10; 3.3-4; 4.15). Marea se va dezlănțui cu furie (Lc. 21.25-26). Domnul Isus va veni „*pe norii cerului cu putere și cu o mare slavă*” (Mt. 24.30; 25.31) pentru a face judecată (Mt. 16.27; 25.31 și urm.). El va veni „*pe nori*” (expresie asociată întotdeauna gloriei lui Dumnezeu; Mt. 24.30; 26.64 cf. Dan. 7.13), însoțit de îngeri (Mt. 16.27; 24.31; 25.31) și „*El va răsplăti fiecăruia după faptele lui*.” Judecata aceasta aducătoare de pedeapsă nu-i vizează și pe credincioși (Ioan 5.24), care vor fi uniți cu Domnul lor (Mc. 13.27; Ioan 14.3) și răsplătiți pentru credința și devotamentul lor.

Timpul venirii Domnului Isus Cristos

Momentul revenirii Domnului nu ne este cunoscut. Numai Tatăl știe clipa aceea (Mt. 24.36; Mc. 13.32), dar această zi va veni, prin surprindere, ca un hoj noaptea, se va manifesta ca fulgerul care străbate cerul de la răsărit până la apus (Mt. 24.27, 42-43; Lc. 12.39-40; F.A. 1.6-7). Atunci va fi prea târziu ca cineva să se mai poată pocăi, de unde nevoia de a veghea și a ne pregăti pentru întâmpinarea lui Isus Cristos (Mt. 24.42; 25.1-13).

Așteptarea venirii Domnului

Ucenicii lui Isus așteptau cu nerăbdare venirea Împărăției lui Dumnezeu, căci Cristos afirmase că ei nu vor gusta moartea înainte de a vedea venind cu mare putere Împărăția lui Dumnezeu (Mt. 16.28; Mc. 9.1 cf. Mt. 10.23; 24.34; Mc. 13.30). Ei au raportat această promisiune la venirea glorioasă a Domnului Isus. Or, ea se referea, cu siguranță, la ziua Cincizecimii, care avea să inaugureze epoca marcată de lucrarea cu deosebită putere a Duhului Sfânt. De altfel, Sf. Scriptură lasă să se înțeleagă că revenirea Domnului Isus Cristos ar putea lua timp: în unele pilde, stăpânul (sau mirele) se lasă așteptat (Mt. 24.48; 25.5-19; Lc. 12.38 cf. Lc. 19.11-27). Alte pasaje anunță că venirea lui Isus Cristos nu va avea loc înainte ca Evanghelia să fi fost propovăduită în lumea întreagă (Mt. 24.14; Mc. 16.15 cf. Mt. 26.13; 28.19; Lc. 24.47). Toți membrii Bisericii

universale trăiesc în perspectiva venirii Domnului lor (I Cor. 11.26; Fil. 3.20; Tit 2.13). Îngerii au vestit întoarcerea lui Cristos: „*Acest Isus, Care S-a înălțat la cer din mijlocul vostru, va veni în același fel cum L-ați văzut mergând la cer.*” (F.A. 1.11). Apostolii au vorbit despre lucrul acesta în predicile lor (F.A. 3.20-21; 17.31) și în scrierile lor (I Cor. 1.8; 4.5; 11.26; 15.23; 16.22; I Tes. 2.19; 3.13; 4.13 - 5.11; II Tes. 2.1 și urm.; II Pet. 3.12; Iac. 5.7). Declarațiile lor repetă sau completează afirmațiile Domnului Isus: un arhanghel va anunța venirea Domnului (I Tes. 4.16), se va auzi sunetul trâmbiței lui Dumnezeu (I Cor. 15.52; I Tes. 4.16 cf. Ps. 47.5; Ioel 2.1). Unele texte insistă asupra iminenței revenirii lui Isus Cristos: sfârșitul tuturor lucrurilor este aproape (I Cor. 10.11; I Pet. 4.7); ceasul din urmă a sosit (I Ioan 2.18); ziua mântuirii s-a apropiat (Rom. 13.11); Domnul este aproape (Fil. 4.5). El nu va zăbovi (Evr. 10.37); Judecătorul este chiar la ușă (Iac. 5.9). Dar ap. Pavel îi avertizează pe creștini că ziua aceasta încă nu a venit (pentru Dumnezeu o mie de ani sunt ca o zi, Ps. 90.4). Trebuie să rezistăm tentației de a nu mai întreprinde nimic (II Tes. 2.2; 3.10-13).

Ce se va întâmpla la venirea Domnului

Cu prilejul venirii Sale neașteptate, Domnul va aduna și va răpi toți credincioșii Săi (Mt. 24.31; I Tes. 4.15), care îl vor vedea (I Ioan 3.2) și vor fi transformați după chipul Lui (Rom. 8.19; I Ioan 3.2). Cei ce au adormit în Cristos vor învia (I Tes. 4.16; I Cor. 15.23) și vor primi viața veșnică (Rom. 2.5) și mântuirea completă și definitivă (I Pet. 1.5). Ei se vor arăta împreună cu Cristos în slavă (Col. 3.4), în timp ce toți necredincioșii vor fi judecați (Mt. 25.31; II Tes. 1.7; I Tim. 4.1; Iac. 5.8-9; II Pet. 3.4, 7).

Satan va fi nimicit (II Tes. 2.8) și fiecare va recunoaște pe Isus Cristos ca Domn (Fil. 2.10-11). În ziua aceea, Biserica va intra în odihna veșnică, dar ea trebuie să fie fără cusur și fără prihană (I Cor. 1.8; I Tes. 3.13; 5.23; Ef. 5.27). Pentru a ajunge în starea aceasta, i se cere să rămână în Cuvântul lui Dumnezeu; de asemenea, trebuie să suporte necazurile și suferințele (Evr. 10.36 și urm.; Iac. 5.7 și urm.).

VENIREA ÎMPĂRATULUI. (V. *Venirea Domnului*).

VERIGĂ. Unele versiuni rom. și străine au redat cuv. ebr. prin *inel*, altele prin *verigă*.

Articol de podoabă, confecționat dintr-un metal sau din sticlă, care se purta la glezne și semăna cu o brățară. În Orient, astfel de verigi purtau femeile și, ceva mai rar, băieții (Is. 3.18) (V. *Pecete; Lănțișor; Podoabe; Sigiliu*).

VERSIUNI ALE BIBLIEI

O versiune este o traducere într-o limbă vulgară a întregii Biblii, sau numai a unei părți din ea. În principiu, o versiune este făcută direct după textele originale, ebraic și grecesc, însă unii traducători au lucrat, la rândul lor, după alte traduceri. Vreme îndelungată, traducerea catolică au fost produse după versiunea latină Vulgata.

1. Pentru V.T., există îndeosebi 5 tipuri de traduceri vechi: o vers. samariteană și numeroase vers. grecești, aramaice, siriace (siriene) și latine. Toate acestea au o valoare deosebită: ele au fost realizate înainte de fixarea TM (textul ebr. al masoreților) (v. *Manuscris*, art. în care sunt prezentate o bună parte din ac. vers.; *Manuscrisele de la Marea Moartă*).

1. Versiunea samariteană. Pentateuhul samaritean este o *transcriere* a Torei ebr. în caractere samaritene și se deosebește, în câteva puncte, de TM. *Versiunea samariteană* este o traducere a acestei transcrieri a Pentateuhului samaritean în dialect samaritean.

2. Versiuni grecești

a) Septuaginta (LXX). Cea mai veche și mai celebră traducere a întreg Vechiului Testament în gr. vulgară (*koinē*). Ptolemeu Filadelful (285-247 î.Cr.) ar fi însărcinat 72 de învățați evrei să facă această lucrare. Vers. Septuaginta, începută la Alexandria, își trage numele din această tradiție. Se pare că Pentateuhul a fost terminat în timpul domniei lui Ptolemeu Filadelful. Au urmat și celelalte cărți ale V.T., astfel că lucrarea a fost finalizată prin anul 150 î.Cr. Stilul și metodele folosite dovedesc prezența mai multor traducători. Convinși de conformitatea Septuagintei cu textul ebr., Philon spune: „*Când niște evrei care au învățat greaca sau niște greci care au învățat ebraica citesc cele două texte, ei admit aceste două ediții, le respectă și le consideră ca fiind două surori, sau mai degrabă le socotesc a fi o singură persoană.*” (Philon, *Viața lui Moise*). Septuaginta a fost adoptată de către Biserica creștină ca text al V.T., și majoritatea citatelor biblice conținute în N.T. au fost preluate din această versiune.

Se pare că au avut loc 3 revizii principale ale textului Septuagintei. Prima recenzie a apărut pe la anul 245 d.Cr., iar celelalte două

sunt anterioare anului 311 d.Cr. Cea dintâi îi aparține lui *Origen* (Palestina), a doua lui *Lucian* (Asia Mică), a treia lui *Hesychius* (Egipt). Cei trei bărbați au murit ca martiri.

Manuscrisele Septuagintei sunt foarte numeroase, dar, din nefericire, foarte puține conțin întregul text. Cele mai celebre sunt:

1. Codex Vaticanus (se află la Roma și datează din sec. IV);

2. Codex Sinaiticus (este la Londra și provine din sec. IV);

3. Codex Alexandrinus (se găsește la Londra, datează din sec. V). Aceste 3 MS conțin aproape tot textul Bibliei, Vechiul și Noul Testament.

4. Codicele lui Ephrem Sirianul (aflat la Paris și datând din sec. V) este un palimpsest, nu conține decât 64 de pagini din V.T. și 145 de pagini din N.T. (V. *Sinai; Vechiul Testament; Noul Testament*).

b) Versiuni grecești mai puțin importante. După cucerirea Ierusalimului în anul 70 d.Cr., Septuaginta a început să-și piardă popularitatea printre iudei, deoarece creștinii se serveau de ea doar ca text al V.T., precum și pentru a dovedi că Isus era Mesia. De aceea, evreii au produs, în sec. II, trei noi versiuni ale canonului ebr., din care au ajuns până la noi doar câteva fragmente și citate:

(i) Trad. lui *Acuila* (Aquila), un prozelit evreu. Aceasta datează de prin anul 128 d.Cr. Contemporan cu împ. rom. Adrian, el a făcut o traducere excesiv de literală a Scripturilor, aproape neinteligibilă pentru un cititor care nu cunoștea perfect atât ebraica, cât și greaca. Acuila dorea să combată doctrinele creștine și se opunea utilizării Septuagintei de către Biserică.

(ii) O recenzie a Septuagintei, făcută de către *Theodotion*, probabil în primele 3 decenii ale sec. II d.Cr. Irenaeus îl declară pe acest Theodotion prozelit iudeu din Efes, Eusebiu îi zice iudeu ebionit. Traducerea lui se bazează pe cea făcută de Acuila și pe originalul ebraic.

(iii) Versiunea elegantă, dar parafrazată, a lui *Symmachus*, creștin iudaizant, apărută la finele sec. II d.Cr. Origen mai cunoștea alte 3 vers. gr. anonime.

Origen (aprox. 185-254 d.Cr.) a prezentat textul ebr. și 4 versiuni în 6 coloane paralele pentru a face posibilă compararea lor. Iată care era aranjamentul: prima coloană, textul ebr.; a doua coloană, textul ebr. scris cu caractere gr.; a 3-a coloană, vers. lui Acuila; a 4-a coloană, vers. lui Symmachus; a 5-a,

versiunea Septuaginta; a 6-a, vers. reviz. a lui Theodotion. Numele *Hexapala*, acordat acestei lucrări, se datorează aranjării textului pe 6 coloane. Ea a fost terminată prin anul 245 d.Cr. și urmată de o ediție căreia îi lipseau două coloane ebr. În sec. IV, Hieronymus a consultat aceste două lucrări care fuseseră depuse în biblioteca din Cezareea (Palestina). Acestea încă existau în sec. VI și au fost distruse, fără îndoială, în anul 638 d.Cr., când arabii au cucerit orașul. O serie de citate din lucrarea lui Origen figurează în scrierile patristice, iar o secțiune din Hexapala, conținând Psalmii, a fost găsită în anul 1896 la Milano.

3. Versiuni aramaice (sau targumuri).

La întoarcerea lor din robia babilonică, israeliții nu mai vorbeau ebraica, ci aramaica, limbă numită pe nedrept chaldeeană. Când Ezra și persoanele care-l asistau le-au citit israeliților Legea Domnului, a fost nevoie să le-o traducă (Nem. 8.8). Inițial, această interpretare nu a fost decât o parafrază orală în aramaica iudaică. Ulterior, traducerea a fost fixată în scris și ea a dobândit autoritate. Aceste targumuri, versiuni aramaice ale V.T., permit determinarea textului citit în cele mai vechi sinagogi și descoperirea sensului dat de iudei pasajelor dificile. Dispunem astăzi de *Targumul lui Onkelos*, o traducere a Pentateuhului. Uneori, Onkelos este identificat cu *Acuila* (v. paragraful precedent), dar se pare că acest targum a fost stabilit, în forma sa actuală, în sec. III d.Cr. Este o traducere absolut literală. *Jonathan ben Uzziel* a redactat un targum al Profeților; acesta este posterior Targumului lui Onkelos și este o parafrază. Se mai cunosc alte 9 targumuri. (V. *Targum*).

4. Versiuni siriace (siriaca este însăși aramaica).

a) Diatessaronul. Tatian (Tatianos) (aprox. 160-180) a fost discipol al lui Iustin Martirul la Roma. El a redactat o *Armonie a celor 4 Evanghelii* în siriacă, lucrare care sub titlul gr. de *Diatessaron* a circulat în Bisericiile din Siria, începând din anul 175 d.Cr. și până prin sec. IV-V. Ne-au parvenit traduceri în arabă și latină ale acestei lucrări. De asemenea, suntem în posesia unei traduceri în armeană a comentariului Sf. Ephrem Sirianul asupra acestei *Armonii a celor 4 Evanghelii*. În anul 1933, a fost descoperit un fragment în gr. al Diatessaronului, în ruinele unei fortărețe romane, la Dura-Europos, pe malul vestic al Eufratului de Sus. Tatian era originar din Mesopotamia.

b) **Evangeliiile în siriaca veche.** La finele sec. II, cele 4 Evanghelii circulau separat și în Siria; două MS ale ac. vers. au ajuns până la noi. Unul a fost descoperit de către William Cureton, în anul 1842, într-o mănăstire siriană, în partea de SV a deltei Nilului, iar celălalt a fost găsit de către două surori Agnes Smith Lewis și Margaret Gibson, în anul 1892, la mănăstirea Sf. Catherina, la poalele Muntelui Sinai.

c) **Peshitta** (termen care înseamnă: versiune siriacă *simplă*). V.T. a fost tradus direct din ebr., probabil în sec. II sau III d.Cr. Textul respectiv a fost revizuit mai târziu, prin comparație cu cel grecesc. Rabbula, episcop de Edessa (411-435), a stabilit textul N.T. Următoarele 5 cărți: II Petru, II și III Ioan, Iuda și Apocalipsa lipsesc din vers. Peshitta, deoarece Biserica siriană încă nu le recunoscuse autenticitatea.

d) **Versiunile philoxeniană și heracleiană ale N.T.** Prin anul 508, *Philoxenus din Mabburg*, episcop de Ierapole (Siria orientală) a tradus întreg N.T. în limba siriacă. În anul 616, *Thomas de Heracleea* a revizuit această versiune, folosindu-se de câteva MS gr. din Alexandria. Versiunea heracleiană este absolut literală. Cărțile N.T. care lipsesc din Peshitta sunt prezente în vers. lui Philoxenus.

e) **Versiunile siro-palestiniene ale Vechiului și Noului Testament.** Probabil că acestea datează de la finele sec. V sau începutul sec. VI. Majoritatea MS de care dispunem se află sub formă de lecționare, adică niște cărți destinate lecturii publice în Biserici.

5. Versiuni latine

a) **Vechea Latină**, numită și Nord-Africană. Către sfârșitul sec. II, o trad. latină a Bibliei circula în Africa de Nord. Tertullian, Ciprian, Augustin au folosit texte africane. V.T. nu fusese tradus direct din ebr., ci se baza pe textul gr. al Septuagintei.

b) **Versiunea italiană**, supranumită *Itala*. Considerând că limba vers. nord-africane era lipsită de puritate, latinii din Italia au revizuit aceste texte. *Itala* este o recenzie făcută în Italia, în sec. IV.

c) **Vulgata.** Diferite revizii mai puțin satisfăcătoare ale *Italei* au evidențiat nevoia unei vers. lat. Damasc, episcop de Roma, i-a cerut lui *Hieronymus* (Jerôme), cel mai mare exeget creștin al vremii, să întreprindă o revizie a N.T. latin. În anul 383, el a terminat revizuirea Evangheliilor, servindu-se de textul gr. original. În anul 387, exegetul s-a instalat

într-o mănăstire din Betleem și a revizuit V.T. după textul ebr. Noua versiune a întregii Biblii a fost terminată în anul 405. Ac. trad., numită *Vulgata*, a fost în cursul Evului Mediu, Biblia tuturor Bisericilor occidentale. În anul 802, Charlemagne l-a însărcinat pe Alcuin să procedeze la o revizuire a textului. *Vulgata* a fost prima carte imprimată în anul 1455, la scurt timp după inventarea tiparului. Începând din 1590, Biserica Romano-catolică a scos numeroase ediții revizuite ale *Vulgatei*. Așa cum se întâmplă cu noile versiuni de astăzi, *Vulgata* nu a fost acceptată imediat, ci abia în sec. IX s-a bucurat de o recunoaștere unanimă!

II. Alte versiuni vechi

1. **Versiunile copte ale Bibliei.** Acestea au apărut în numeroasele dialecte ale creștinilor egipteni. Cele mai importante aparțin dialectelor *boharic* și *saidic*. Probabil că porțiuni din N.T. au fost traduse în aceste două dialecte înainte de sfârșitul sec. II. Se crede că Biblia saidică a fost terminată în sec. III, iar cea boharică în sec. VI.

2. **Versiunea etiopiană.** Potrivit tradiției, creștinismul a fost introdus în Etiopia pe vremea lui Constantin cel Mare (324-337). Traducerea Bibliei se pare că a început în a doua jumătate a sec. IV, pornind de la textul gr. Biblia etiopiană a fost revizuită în sec. XIV și după aceea, cu ajutorul unor vers. arabe.

3. **Versiunea gotică.** Aceasta a fost produsă pe la anul 350 de către Ulphilas, episcopul goților din Occident. Cea mai mare parte a N.T. și câteva fragmente din V.T. s-au păstrat până în zilele noastre. Acestea din urmă au la bază textul gr. revizuit de Lucian pentru V.T. și cel gr. bizantin pentru N.T.

4. **Versiunile arabe.** În anul 724, Ioan, episcop de Sevilla, a produs în Spania o versiune destinată creștinilor și maurilor. Alte traduceri i s-au adăugat de-a lungul veacurilor.

5. **Versiunile armeană și georgiană.** Un scriitor armean din sec. V afirmă că prima trad. a Bibliei în *armeană* s-a făcut în sec. IV, după o vers. siriacă. La începutul sec. V a apărut o traducere a întregii Biblii, la baza căreia a stat textul grecesc. Au urmat și alte traduceri. Limba armeană redă foarte bine textele gr. originale. *Biblia georgiană*, înrudită cu armeană, terminată la sfârșitul sec. VI, a fost rezultatul muncii mai multor traducători.

6. **Versiunea slavonă.** Cu excepția câtorva fragmente, originalul, care a apărut în sec. IX, nu a ajuns până la noi. Se pare că trad. V.T.

s-a bazat pe un text al lui Lucian. Unele cărți ale Bibliei rusești actuale au fost traduse din ebr. sau din Vulgata. Este interesant de știut că, după toate probabilitățile, alfabetele armean, georgian, gotic și slavon au fost inventate special pentru traducerea Bibliei.

III. Versiuni ale timpurilor moderne

Odată cu inventarea tiparului și Reforma, au început să apară numeroase versiuni ale Bibliei într-un număr tot mai mare de limbi.

Începând din sec. XIX, ca urmare a extinderii activității misionare evanghelice și grație eforturilor depuse de către societățile biblice care au luat ființă în numeroase țări occidentale, numărul traducerilor Bibliei în alte limbi a cunoscut o creștere rapidă. Astfel, în anul 1900, Biblia a fost tradusă în 118 limbi și dialecte.

Dar mai ales după al doilea război mondial, misiuni ca cea a lui Wycliffe s-au lansat în traducerea Bibliei. Scopul declarat al acestor misiuni era ca fiecare bărbat și fiecare femeie de pe fața pământului să poată citi, în limba sa maternă, cel puțin o parte din Sf. Scriptură. Astăzi, acest lucru este valabil pentru mai mult de 2 000 de națiuni, triburi și etnii diferite, respectiv pentru 97% din populația lumii. Cu toate acestea, se estimează că ar mai exista vreo 3 000 de limbi (vorbite de un mic număr de persoane) în care încă nu a fost tradusă nici o părticică din Biblie, cea mai mare parte dintre limbile acestea neavând încă alfabet. Așadar, aici totul trebuie început de la capăt.

Biblia întreagă există în peste 300 de limbi, N.T. în 700, și cel puțin o parte a Sf. Scripturi în vreo 2 000 de limbi. Difuzarea întregii Biblie cunoaște o creștere rapidă. La începutul sec. XX, societățile biblice au anunțat că, de la întemeierea lor în urmă cu 100 de ani, se distribuise un total de peste 200 de milioane de Biblie, Noi-Testamente și porțiuni ale Sf. Scripturi. În prezent, această cifră este depășită anual de trei ori! Spre exemplu, în anul 1988, un total de 692 754 925 de porțiuni, Noi-Testamente și Biblie au fost difuzate numai prin intermediul Societăților Biblice Unite, ca să nu mai vorbim despre cele răspândite de către toate celelalte societăți biblice autonome. (V. *Vechiul Testament; Noul Testament*).

VERSIUNI FRANCEZE ALE BIBLIEI

(Notă. Am tradus acest articol, nu numai din respect față de autorii NDB și în dorința să asigurăm conformitatea cu lucrarea originală, dar și

pentru informarea cititorilor români dornici de a cunoaște istoricul Bibliei franceze. Pe de altă parte, am considerat necesară și utilă introducerea unui articol despre *versiuni românești ale Bibliei*. El aparține dr. Alexa Popovici și a fost încorporat în *Biblia cu explicații*, fiind intitulat *Traduceri moderne ale Bibliei în limba română*. Editura Stephanus).

Lucrarea care a stat la baza acestui articol este *Histoire de la Bible française* a lui Lortsch, adusă la zi de J.-M. Nicole (deuxième éd., Emmaüs, 1984). Lortsch declară că probabil nu există nici o altă limbă în care Biblia să fi fost tradusă atât de des ca în franceză.

Înainte de descoperirea tiparului

Primele versiuni cunoscute sunt o traducere a Psalmilor, la începutul sec. XII, și aceea a unor cărți ale Vechiului și Noului Testament, efectuate de Săracii Lyonului, aceasta din urmă în dialect provensal. Biblioteca Națională din Paris dispune de 60 de traduceri ale întregii Biblie sau numai a unor părți ale ei, în proză sau în versuri, și care datează din sec. XIII și XIV.

Traduceri protestante

Prima trad. protestantă este cea aparținând lui *Robert Olivétan*, vărul lui Calvin. Aceasta a fost realizată la cererea și cu sprijinul financiar al locuitorilor cantonului Vaud (Alpi), pe care Farel i-a întâlnit la Sinodul de la Chanforans în anul 1532. Odată terminată, ea a fost tipărită la Neuchâtel în anul 1535. Olivétan a beneficiat de eforturile predecesorilor săi, în special de trad. aparținând lui Lefèvre d'Etaples, însă chiar de la început el s-a sprijinit pe textele ebr. și gr., și nu pe Vulgata. Traducerea sa a fost revizuită deja în sec. XVI de către Calvin în 1560 și de Théodore de Bèze în 1588; de acum încolo, ea se va numi Biblia de la Geneva.

La finele sec. XVII și începutul sec. XVIII, stilul ei fiind depășit, au avut loc două noi revizui, una făcută în Olanda de către *Martin* (1696-1707), cealaltă în Elveția, aparținând lui *Osterwald* (1744). Aceasta din urmă s-a bucurat de un mare succes, poate datorită introducerilor și reflecțiilor care i-au fost adăugate și care i-au înlesnit înțelegerea.

În sec. XIX, s-a făcut simțită nevoia unei noi traduceri care să corespundă întineririi limbii franceze și descoperirii unor vechi manuscrise care au permis stabilirea unui text

mai exact, îndeosebi pentru N.T. Așa au luat naștere:

a) Versiunea de la Lausanne (N.T., 1839; toată Biblia, 1872), rezultată din colaborarea unor diferiți teologi și care a încercat, pe cât posibil, să redea întotdeauna un cuv. ebr. sau gr. prin același cuv. fr.

b) Versiunea Segond (1873), rezultatul unei munci de 7 ani. În gen., V.T. este tradus mai corect decât N.T. Această versiune a fost revizuită discret în 1910, apoi din nou destul de discret, începând din 1975 (Biblia cu note explicative a lui C. Scofield și noua ediție a Societății Biblice din Geneva). Este versiunea care a obținut cea mai largă difuzare printre protestanții francofoni.

c) Versiunea Darby (1885) este o traducere literală. Ea redă textul original cu deosebită fidelitate, fiindu-le astfel foarte utilă celor ce doresc să pătrundă semnificația textului.

d) Versiunea Sinodală (N.T., 1903; Biblia, 1910), rod al colaborării unor diferiți teologi din Franța, la cererea Sinoadelor reformate. Traducătorii au urmărit să redea textul într-un limbaj corect și ușor de înțeles. Variantele manuscriselor și diversele posibilități de traducere apar în note de subsol.

e) La Bible du Centenaire (Biblia centenarului), terminată în anul 1949 și publicată de către Societatea Biblică din Franța, sub conducerea prof. H. Monnier, A. Lods și M. Goguel. Este o operă erudită, cu foarte multe note în care se manifestă tendințele teologice liberale ale traducătorilor care au mai și corectat uneori textul ebr. al V.T. după Septuaginta sau chiar bazându-se pe unele supoziții.

f) La Bible à la Colombe (în fr. *colombe* înseamnă porumbiță) (N.T., 1962; Biblia, 1978) reprezintă o revizuire importantă a vers. Segond (Biblia de la Geneva [Scofield]). Această versiune caută să dea poporului lui Dumnezeu „posibilitatea de a prinde mai bine semnificația textului original”. Ea conține numeroase note, indicând traducerea cea mai literală, diferite posibilități de traducere sau sensul unor termeni. Notele nu au un caracter de critică negativistă. Biblia Colombe își datorează numele faptului că pe copertă apare o porumbiță în zbor. Această versiune este rezultatul unei munci de 25 de ani, efectuată la cererea Alianței Biblice Franceze.

Textul Bibliei Colombe, cu notele sale textuale și tehnice complete, este reluat într-o importantă Biblie de studiu, *La Bible*

Thompson avec chaînes de références, editată în 1990.

g) Foarte diferită, dar apreciată ca text complementar, este vers. lui Alfred Kuen: *Parole Vivante*, (Cuvântul Viu sau Biblia Vie) (N.T., 1976; V.T., parțial: *Louanges pour notre temps* = *Psaumes*, 1980) (Laude pentru vremurile noastre = Psalmii); *Sagesse et poésie pour notre temps*, 1982 (Înțelepciune și poezie pentru vremurile noastre, Iov – Cântarea Cântărilor); *Prophètes pour notre temps*, 1987 (Profeții pentru vremurile noastre, Isaia – Maleahi)]. Este o transcriere neliterală, într-o fr. modernă și curentă, *amplificată*, îndeosebi pentru Epistolele N.T. (unele expresii fiind traduse succesiv în două sau mai multe moduri complementare). Introduceri și note importante.

h) La Bible en français courant, (Biblia în franceza curentă), editată în anul 1982 (N.T.: *Bonnes nouvelles aujourd'hui*, 1971) utilizează sistematic așa-numitul principiu al echivalenței dinamice, în contrast cu echivalența literală sau traducerea cuvânt cu cuvânt. Această versiune cuprinde numeroase note și introduceri foarte simple; este marcată de o oarecare critică negativistă, însă în general aceasta este foarte subtilă. În definitiv, această versiune este „rodul unei foarte largi colaborări interconfesionale”. Originea sa este protestantă, dar o parte din activitatea de traducere și recitare a textului le-a fost încredințată catolicilor. Ea respectă ordinea evreiască a cărților V.T.

i) Traduction œcuménique de la Bible (TOB) (traducerea ecumenică a Bibliei) este rodul activității a 126 de lideri și colaboratori catolici și protestanți. Ediție cu note integrale; N.T., 1972; V.T., 1975. Ediția integrală revizuită într-un volum (Vechiul și Noul Testament), 1988. Note și introduceri copioase, printre care teoriile critice negativiste ocupă un loc important. TOB conține și cărțile apocrife, considerate canonice de către catolici, dar ele sunt plasate după cele 39 de cărți ale V.T. iudaic și protestant. Cele 39 de cărți sunt clasificate în ordinea adoptată de Bibliile ebr. În ce privește traducerea, aceasta este făcută cu multă seriozitate și urmează îndeaproape textul original, îndeosebi cel masoretic pentru V.T.

j) La Bible du Semeur (Biblia Semănătorului), o versiune nouă pentru vremurile noastre, reprezintă o nouă traducere a Bibliei publicată în anul 1990. Traducerea a avut loc sub îndrumarea lui Alfred Kuen, asistat de o echipă de

specialiști. Este vorba despre o traducere într-o franceză curentă, net distinctă de *Parole Vivante* (Cuvântul Viu), lipsindu-i mai ales caracterul *amplificat* și parafrazat al acestuia. O ediție prevăzută cu introduceri și note de studiu bine puse la punct.

Am mai putea menționa aici:

- V.T. al lui *Perret-Gentil* (1866);

- N.T. al lui *Rilliet* (1858), bazat pe Vaticanus;

- N.T. al lui *Oltramare* (1872), remarcabil prin stil, dar viciat de ideile liberale ale traducătorului;

- N.T. al lui *Stapfer* (1889), care s-a îndepărtat de literalismul care caracterizează majoritatea versiunilor și s-a străduit ca, înainte de toate, să redea cu fidelitate sensul textului.

Să mai notăm că numeroși comentatori au adăugat, odată cu comentariile lor, o traducere a Bibliei. Așa s-a întâmplat cu Calvin, Reuss, *La Bible Annotée* a lui Bonnet, ca să nu mai vorbim despre numeroasele comentarii asupra unor cărți izolate ale Bibliei.

Traduceri catolice

Lucru curios, acestea au fost mai numeroase decât trad. protestante, numai că ele nu au cunoscut aceeași răspândire. Lortsch citează 14 pentru întreaga Biblie, una pentru V.T. și 12 pentru N.T. Ulterior, au mai apărut 3 traduceri ale Bibliei. Le vom menționa doar pe cele mai importante:

a) Trad. lui *Lefèvre d'Étaples* (N.T., 1523-1524; Biblia, 1528), făcută după Vulgata, însă cu corecții bazate pe textul original. A jucat un rol important pentru pregătirea Reformei în Franța.

b) Trad. lui *Lemaître de Sacy* (N.T., 1667; Biblia, 1696). Remarcabilă prin virtuțile sale literare și semnificativă pentru interesul janseniștilor față de Sf. Scriptură.

c) Trad. *Crampon* (1894-1904), prima vers. cat. în fr, realizată direct după originalele ebr. și grec. Ea se confundă adesea cu vers. Segond. A fost revizuită în 1952 și 1960.

d) Biblia *cardinalului Liénard* (1950), care urmărește o redare foarte literală a textului original.

e) Biblia călugărilor din *Maredsous* (1952, rev. în 1968), caracterizată printr-un limbaj viguros dar și prin traducerea liberă a unor pasaje.

f) *La Bible de Jérusalem* (1956, rev. 1973), apărută inițial în fascicule; ea face dovada unor serioase eforturi de traducere, dar notele sale sunt de inspirație foarte modernistă.

g) *Votre Bible*, tradusă de F. Amiot, a apărut în 1972. Este interesantă și se apropie mult de textul original, dar notele sale nu sunt evanghelice.

h) Biblia lui *E. Osty*, asistat de *J. Trinquet*, a fost editată în anul 1973. Urmărește îndeaproape originalul, însă comportă numeroase note negative, în special pentru N.T.

i) Biblia prezentată în 1981 de către *Pierre de Beaumont* se caracterizează printr-un limbaj simplificat și actualizat (vocabular de bază redus). Comportă elemente de critică negativistă, precum și un lexic important.

j) *La Bible de la Pléiade* este o trad. literală (cu o anumită participare protestantă). V.T. 2 vol., 1957-1959; N.T. un vol., 1961. Note neevangelice.

k) *En ce temps-là la Bible*, editată în fascicule între anii 1969-1972, sub îndrumarea lui André Frossard și A. M. Gérard, este o trad. care se referă la Vulgata. Totuși, ea ține seama de lucrările cele mai recente și de manuscrisele cele mai sigure. Comentarii neevangelice.

Traduceri israelite

a) *La Bible du Rabbinate français* (Biblia Rabinatului francez) (1989, rev. în 1965), sub îndrumarea lui Zadok Kahn. Această versiune este foarte exactă și foarte literară, însă pasajele mesianice sunt rău traduse (de ex.: Is. 53.8b este redat în fr. prin „păcatele popoarelor”, în loc de „păcatele poporului meu”), sau însoțite de note tendențioase.

b) Biblia lui *André Chouraqui*, care conține și N.T., a apărut într-un singur volum în anul 1985. Este o traducere aparte, total diferită de franceza curentă și modernistă, absolut literală și caută să păstreze atmosfera și vocabularul evreiesc ale Bibliei.

VERSIUNI ROMÂNEȘTI ALE BIBLIEI

Istoria traducerilor Bibliei în limba română este una dintre cele mai interesante dovezi ale inspirației Duhului Sfânt în lucrarea pentru iluminarea unui popor, pentru apropierea lui de Dumnezeu și pentru mântuirea urmașilor lui Traian și Decebal - a poporului român. Cuvântul revelației scrise a lui Dumnezeu a fost gustat ca o pâine, ca o mană cerească, de orice suflet însetat după lumina de sus, care să-i dea imboldul și călăuzirea vieții.

Cum limba română a fost o limbă în continuă dezvoltare și prefacere, era natural ca și Biblia să fie tradusă din când în când în limbajul comun, care a evoluat odată cu

scurgerea vremii și trecerea generațiilor. Din această cauză, avem foarte multe traduceri în limba română.

Înainte de 1858, adică până la domnitorul Alexandru I. Cuza, alfabetul folosit pentru scrierea limbii române era cel chirilic. Așadar, și traducерile Bibliei realizate până la acea dată au fost scrise cu litere chirilice. După anul 1858, Biblia a fost tipărită cu alfabetul latin.

Redăm în mod cronologic și pe scurt traducерile Bibliei sau numai ale unor părți ale ei.

1. Prima este *traducerea din greacă a lui Coresi*, un diacon din Târgoviște, care avea o tipografie la Brașov. El a tradus și a tipărit Evangheliile Noului Testament. Traducerea lui a fost numită *Evangheliarul*, și aceasta a fost a doua carte tipărită în limba română. Prima tipăritură românească a fost *Catehismul*, care a văzut lumina tiparului probabil în anul 1544 la Sibiu, iar în 1859, Coresi a tipărit un alt Catehism la Brașov. *Evangheliarul* a fost una din cele mai importante lucrări ale lui Coresi. Unii dintre istoricii de mai târziu explică zelul său pentru *Evangheliar* prin faptul că acesta ar fi fost o lucrare pentru introducerea protestantismului între români.

2. *Evangheliarul* din vremea lui Neagoe Basarab, tipărit, după unii istorici, prin anul 1512, din care ni s-au păstrat doar câteva exemplare. Se știe că acest *Evangheliar* a servit ca model pentru *Evangheliarul* sârbesc. Dacă acest *Evangheliar* a fost tipărit cu adevărat în anul 1512, atunci el este primul, și nu acela al lui Coresi.

3. *Faptele Apostolilor*, carte tradusă tot de Coresi din greacă, a fost tipărită la Brașov, probabil în anul 1563. Un exemplar din această traducere se află în păstrare la Muzeul Național de Antichități din București.

4. *Psaltirea*, o altă carte tradusă de Coresi și tipărită, de asemenea, la Brașov. Un exemplar al acesteia s-a păstrat la Biblioteca Academiei Române din București.

5. *Geneza* și *Exodul*. Traducerea din greacă a fost făcută de Șerban, fiul lui Coresi, ajutat de studentul Marian și tipărită la Orăștie prin anul 1582. Probabil că traducătorii își propuseseră să traducă tot Vechiul Testament.

6. *Noul Testament* a fost tradus în întregime în limba română de către călugărul Silvestru, iar după moartea lui a fost completat de alții. Traducerea conține o dedicație adresată domnitorului George Rakoczy de către Ștefan, arhiepiscop de Bălgrad. A fost

tipărit în anul 1684 la Bălgrad și este păstrat la Biblioteca Academiei Române din București.

8. *Evangheliile*, tipărite de către Teodosie, mitropolitul Valahiei în anul 1682 la București, poartă o dedicație adresată lui Ioan Șerban Cantacuzino, prințul Țării Românești.

9. *Faptele Apostolilor* și *Epistolele*, tipărite tot de Teodosie în anul 1683 la București. Traducerea poartă o dedicație adresată aceleiași Ioan Șerban Cantacuzino.

10. *Sfintele Scripturi*, traduse de Nicolae Milescu împreună cu alți colaboratori. Tipărită în 1688 la București, traducerea aceasta este însoțită de o dedicație pentru Șerban Cantacuzino. (Din aceasta au fost luate cele patru Evanghelii și tipărite la Mănăstirea Snagov, de lângă București, în 1697. Tot din lucrarea aceasta au fost luați Psalmii, fiind tipăriți separat sub titlul *Psaltirea*, în 1701 și 1703, la Buzău).

11. *Noul Testament* tipărit de Antim Ivireanul, episcop, apoi mitropolit. A fost tipărit în anul 1703 la București, după care s-a reeditat: tot la București, în anii 1723, 1742, 1750, 1760, 1775; la Râmnic, în 1784; la Iași, în 1762, 1794; la Blaj, în 1765, 1776. Din același Nou Testament s-au mai tipărit *Faptele Apostolilor* și *Epistolele* separat, la București, în anii 1743, 1764, 1774, 1784; la Iași, în 1756, 1791; la Blaj, în 1767.

12. *Sfintele Scripturi*, ediție tipărită de Samuil Micu Clain la Blaj, în anul 1795. Au fost introduse titlurile pe acțiuni, o adresă către cititori, o introducere și o erată. Acestei ediții i s-au adăugat Apocrifele. (Din această lucrare, au mai apărut între anii 1795 și 1817 următoarele ediții: *Evangheliile*, la Budapesta în anii 1799 și 1812, iar în 1816, la Blaj; *Faptele Apostolilor* și *Epistolele*, la Blaj, în 1802; *Psaltirea*, tipărită după cum urmează: la București, în 1796; la Movilău, în 1796; la Sibiu, în 1799, 1801, 1804, 1805, 1811; la Iași, în 1802; la Brașov, în 1807, 1810, 1812; la Budapesta, în 1808; la Blaj, în 1809).

13. *Noul Testament*, tipărit la St. Petersburg, în Rusia, în anul 1817. Nu se cunoaște traducătorul; se știe doar că a fost tipărit în 5 000 de exemplare și că a costat 300 £. (Începând din anul 1817, această traducere a fost tipărită parțial în mai multe ediții; unele dintre acestea au conținut *Evangheliile* și au apărut la Mănăstirea Neamț din Moldova, în anii 1821, 1845 și 1858; la Iași, în anii 1841, 1854, 1859 și 1862; alte ediții au inclus și *Psaltirea*, și au fost tipărite: la Mănăstirea Neamț, în 1817 și 1873; la Iași, în anii 1817, 1818, 1831, 1835,

1842 și 1850; la București, în anii 1820, 1852, 1853 și 1856; la Sibiu, în anii 1826, 1837, 1841 și 1847; la Brașov, în anii 1827 și 1833; la Buzău, în anii 1832, 1835, 1856 și 1860; la Blaj, în 1835; la Chișinău, în Basarabia, în 1857; la Paris, în Franța, în 1859). O altă ediție a întreg Noului Testament a fost tipărită în anul 1818 la Mănăstirea Neamț.

14. *Sfintele Scripturi* au fost tipărite la St. Petersburg în 1819, într-un tiraj de 500 de exemplare, fără a se indica numele traducătorului. În vremea aceea, un exemplar costa 10 ruble. Noul Testament a fost tipărit și separat. Astfel, în anul 1824, Veniamin Costache a tipărit la Iași o ediție a acestui Nou Testament în 3 volume.

15. *Evangeliiile* au apărut la Buzău în anul 1834, într-un tiraj de 6 000 de exemplare și coperta frumos ornamentată. Nu este indicat numele traducătorului.

16. *Noul Testament*, tipărit la Smirna, într-o tipografie a unei misiuni americane, într-un tiraj de 5 000 de exemplare. Se menționează doar că a fost tipărit la dorința episcopilor Valahiei, în anul 1838, după un exemplar oferit de aceștia.

17. *Vechiul Testament*, tipărit tot la Smirna, în anul 1839, de către un preot numit Ioan.

18. *Noul Testament*, tipărit, de asemenea, la Smirna, în anul 1846, traducere care a mai apărut la Iași în anii 1847, 1854 și 1857, precum și la București în 1859.

19. *Sfânta Scriptură*, tipărită la Sibiu, în anul 1858, cu corp de literă mare, numărând 920 de pagini. Această traducere a mai apărut într-o altă ediție la Paris, în același an, fiind tipărită de J. Heliade.

20. *Noul Testament*, ediția a VI-a (după traducerea tipărită la Smirna, în anul 1838). A fost tipărit la București, în anul 1859, în 5 000 de exemplare.

(Notă. Deoarece, în administrația de stat, grafia latină i-a luat locul celei chirilice, această ediție a fost și ea tipărită cu caractere latine. Este prima ediție a Noului Testament care a utilizat alfabetul latin, căci, până la acea dată, toate edițiile Bibliei sau ale unor părți ale ei au fost scrise cu caractere chirilice).

21. *Geneza*, tipărită la București, în anul 1859, ca o nouă traducere, efectuată de către Constantin Aristia. Tiraj: 1 000 de exemplare.

22. *Biblia Sacră* și *Psalmii*. Aceasta a fost făcută după textul ultimei ediții elenice, re-corectată pe baza unor termeni ebraici originali (arhetipuri). Traducerea a fost făcută de către Constantin Aristia, în 1859, la București.

23. *Isaia*, într-o traducere specială a lui Constantin Aristia. A apărut la București, în anul 1860, într-un tiraj foarte redus, deoarece era destinată unui grup de etimologi.

24. *Noul Testament*, ediția a șaptea, după textul Noului Testament tipărit la Smirna. A fost o ediție tipărită în anul 1863, la București, cu grafie latină și textul aranjat pe paragrafe.

25. *Psalmii*, traduși întocmai după textul original, lucrare tipărită în anul 1863 la București. Traducători: Keller, un evreu creștin, angajat de Societatea Biblică pentru Britania și Străinătate, și Ștefanides, un grec românizat. Lucrarea avea 253 de pagini.

26. *Psaltirea*, tipărită tot la București, în anul 1863. Nu ne este cunoscut traducătorul. Știm doar că formatul era de 18 x 11,5 cm.

27. *Psaltirea*. O traducere făcută de Ierome, un profesor la Seminarul Ortodox din Iași, tipărită la București, în anul 1866. Format: 15,5 x 11 cm. Comporta note marginale.

28. *Noul Testament*. Tipărit la București, în anul 1867, de Societatea Biblică pentru Britania și Străinătate. Format: 15,5 x 11 cm.

29. *Cartea Psalmilor*. O traducere după textul original; o ediție revizuită de către William Mayer din Iași. S-a tipărit la Iași în anul 1867; formatul era 15,5 x 11 cm și însuma 157 pag.

30. *Cartea Psalmilor*. O nouă ediție într-un format mai mic, 12 x 8 cm, a apărut în anul 1868, cu textul dispus pe două coloane (probabil prima ediție cu un asemenea aranjament).

31. *Evangelia Populară* sau *Sacra Scriptură a Noului Testament*. Tradusă de către Ghenadie, episcop de Argeș, după originalul grecesc și însoțită de „Argumente și reflexiuni morale”. A fost tipărită la București, în anul 1868, având un format de 19,5 x 12,5 cm. În această ediție, notele se găsesc la finele fiecărui capitol.

32. *Sfânta Scriptură a Vechiului Testament*. Este o traducere începută de N. Bălășescu, un profesor de la București, care a reușit să traducă după un text grecesc. De la Geneza la II Samuel, traducerea a fost făcută de către Ierome, după textul ebraic. Ghenadie a tradus Ieremia și Plângerile, iar celelalte cărți au fost traduse de către F. Dubău și C. Erbiceanu, după textele grecești și latinești. Cărțile de la I Samuel la Maleahi au fost revizuite, înainte de a fi tipărite, de către W. Mayer. Toată ortografia s-a bazat pe principiile emise de N. Bălășescu. Lucrarea a fost tipărită în 3 volume: primul, Geneza-Rut, terminat în anul 1865, avea 417 pag.; vol. II, I Samuel-Psalmii,

terminat în anul 1867, număra 534 pag.; vol. III, Proverbele-Maleahi, terminat în anul 1869, avea 434 pag.

33. *Noul Testament*, o ediție revizuită de W. Mayer și tipărită după noile norme ortografice. A apărut la Iași în anul 1871 și avea un format mare: 21 x 14,5 cm. Tipărirea s-a făcut pe cheltuiala Societății Biblice pentru Britania și Străinătate.

34. *Sânta Scriptură*, ediție nouă, revăzută după textele originale, pregătită de W. Mayer, iar secțiunea Geneza-Rut a lucrat-o împreună cu Vasile Pallade, un profesor din Iași. Ediția respectivă nu conținea Apocrifele și textul era dispus pe două coloane.

35. *Sânta Scriptură*, tipărită la Iași, în 1874, fără cărțile apocrife, având textul însoțit de titluri și repartizat pe două coloane, cu referințe la subsolul paginii.

36. *Sânta Scriptură*, tipărită la Iași, tot în 1874, dar fără referințele de la subsolul paginii. Această ediție însuma 916 pagini, într-un format de 27 x 19 cm. Ea a fost cunoscută ca *Biblia de Iași* sau *traducerea Nițulescu* și a fost folosită de credincioșii bapțiști până în anul 1923. Credem că a fost cea mai răspândită ediție de Biblie românească. Lucrarea a fost întreprinsă de Societatea Biblică pentru Britania și Străinătate și este prima ediție care are titluri pe secțiuni. Textul era identic cu acela al Bibliei de Iași din anul 1874.

37. *Psaltirea*, tipărită la Viena în anul 1875 de Societatea Biblică pentru Britania și Străinătate.

38. *Noul Testament*. A fost tipărit la București, în anul 1875, după textul celui tipărit la Viena, în același an. (Alte ediții care au folosit același text au apărut în 1897 și 1905). Unele părți ale Noului Testament, respectiv Evanghelia lui Matei a apărut în anul 1903; Evanghelia lui Marcu, în 1902; Evanghelia lui Ioan în 1904 și 1906.

39. *Psaltirea*. O retipărire a Psaltirii pe care o publicase în românește, în anul 1577, diacnul Coresi. Lucrarea a fost reprodusă; îngloba un studiu bibliografic și un glosar comparativ făcut de către Bogdan Petriceicu-Hașdeu, Editura Academiei Române, tomul I. Această *Psaltire* a fost tipărită în anul 1881, la București. Textul conținea și Psalmul 151, urmat de câteva poeme. (Titlurile și prefața au fost date: București, 26 dec. 1880, urmând ortografia din cartea *Cuvente den bătrâni*).

40. *Cartea Psalmilor*. O ediție tipărită la București, în anul 1881, după textul ediției

de la Viena. Avea 103 pag., iar formatul era de 12,5 x 7,5 cm.

41. *Noul Testament*. A fost tipărit cu aprobarea și binecuvântarea Sântului Sinod al Sântei Biserici Autocefale Ortodoxe Române, la București, în anul 1887. În „Cuvânt înainte” se spune: „Întru mărirea lui Dumnezeu, celui în treime lăudat și în zilele Majestății Sale iubitorului de Cristos, regele României, Carol I, sub Arhipăstoria Î.P.S. Arhiepiscop și Mitropolit al Ungro-Vlahiei, primat al României și Președintele S-lui, D. D. Calinic Miclescu.”

42. *Noul Testament*. A fost tipărit în același an, 1887, sub un alt format, tot la București.

43. *Psaltirea în versuri* de Dosoftei, mitropolitul Moldovei (1671-1686), tipărită la București în anul 1887. Această psaltire a fost publicată după manuscrisul original și după ediția din 1673, sub îngrijirea prof. I. Bianu, de la Editura Academiei Române. Toți psalmii erau versificați de factură clasică, iar Psalmul 151 a fost redat în proză.

44. *Psaltirea Scheiană*. Tipărită la București, în anul 1889, după manuscrisul din anul 1842, sub îngrijirea prof. I. Bianu, bibliotecarul Academiei Române. (Denumirea de *scheiană* i-a fost atribuită deoarece a fost găsită în Biblioteca de la Scheia). Această ediție se deosebește de celelalte prin faptul că, pe o pagină are textul scris cu caractere chirilice, iar pe pagina opusă cu caractere latine, astfel că a rezultat o lucrare de 530 pag.

45. *Tetravanghelul Diaconului Coresi*. Lucrarea a fost retipărită la București, în anul 1889, după prima ediție apărută în anii 1560-1561, sub îngrijirea arhiereului dr. Gherasim Timuș Piteșteanu, cu o prefață de C. Erbiceanu. Lucrarea avea 232 pag., iar textul n-a fost împărțit în capitole și versete.

46. *Cele Patru Evanghelii, Matei, Marcu, Luca, Ioan, pentru uzul școlilor primare urbane și rurale de ambele sexe*. Pe coperta interioară, se afla următoarea specificație: „Ediția conformă textului aprobat de Sântul Sinod al Sântei Biserici Autocefale Ortodoxe Române”. Lucrarea a fost tipărită la București, în anul 1893, pe două coloane.

47. *Sânta Evanghelie* tradusă din limba originală greacă de dr. N. Nitzulescu. Tipărirea s-a făcut la București, în anul 1895, sub îndrumarea Societății Biblice pentru Britania și Străinătate. Lucrarea cuprindea doar cele 4 Evanghelii și însuma 185 de pagini, cu textul dispus pe două coloane.

48. *Noul Testament*. Revizuit integral de dr. N. Nitzulescu și tipărit la București, în anul 1898, sub îndrumarea Societății Biblice pentru Britania și Străinătate. Această traducere s-a bucurat de cea mai largă răspândire până în anul 1923.

49. *Cartea Psalmilor*. O nouă traducere după textul original. Nu se cunoaște numele traducătorului; se știe doar că el a lucrat după textul ebraic. Lucrarea avea 133 de pagini, textul fusese repartizat pe două coloane, formatul era de 17,5 x 12,5 cm, iar tipărirea s-a făcut sub îndrumarea Societății Biblice pentru Britania și Străinătate.

50. *Sânta Scriptură*, cu titluri, textul dispus pe două coloane și fără cărțile apocrife. A fost tipărită la București, în anul 1908. La sfârșitul cărții, au fost adăugate câteva hărți biblice. Lucrarea a fost realizată sub îndrumarea Societății Biblice pentru Britania și Străinătate. Textul era identic cu cel de la Iași, iar formatul măsura 21,5 x 14 cm.

51. *Sânta Evanghelie scrisă de Sf. Matei*. Textul cuprindea 78 de pagini, era dispus pe două coloane, avea titluri și era împărțit pe capitole și versete. (În anul 1910, au apărut ediții uniforme: din Marcu, pe 78 de pagini; din Luca, pe 85 de pagini, și din Ioan, pe 64 de pagini). Și această lucrare este opera Societății Biblice pentru Britania și Străinătate.

52. *Sfânta Scriptură*, într-o traducere nouă făcută de Dumitru Cornilescu, la București în anul 1923. Constatându-se din ce în ce mai mult că Biblia de Iași din anul 1874 nu mai corespundea evoluției limbii literare, prințesa Calimachi l-a angajat pe Dumitru Cornilescu, un tânăr teolog care abia își terminase studiile la Facultatea de Teologie din București, să facă o nouă traducere, care să țină seama de stadiul în care se afla atunci limba română. Traducerea a fost terminată și, în anul 1923, a văzut lumina tiparului, cheltuielile fiind suportate de Societatea Biblică pentru Britania și Străinătate. Versiunea respectivă a fost adoptată de toate confesiunile evanghelice, fiind folosită și în prezent. Textul aparținând traducerii Cornilescu a fost tipărit în numeroase ediții, fie ca Biblie întreagă, fie ca părți ale ei, adică separat Noul Testament sau Psalmii, etc. Limba traducerii a fost și este cea literară, astfel că Biblia respectivă încă poate fi folosită.

dr. Alexa Popovici

(Notă. Ulterior, au apărut și alte traduceri ale Noului Testament sau ale întregii Biblii. Ocazional, *Dicționarul* face trimitere, cu titlu

comparativ, la unele dintre acestea, dar versiunea de bază rămâne cea a lui Dumitru Cornilescu, aceasta bucurându-se de o apreciere unanimă în cercurile evanghelice. *Editura Stephanus*).

VESTE. (V. *Vesti*).

VESTI, VESTE, VESTIRE, VESTITOR. Termenul folosit pentru verbul *a vesti* semnifică: a se afla în fața cuiva, sub privirile sale, și a-i împărtăși o veste pe care nu o cunoaște (Gen. 3.11; 31.22; 32.30; Ex. 14.5; Jud. 14.12; I Sam. 3.15...). Uneori, ideea de anterioritate în timp este conținută în verbul respectiv (Gen. 41.54; I Sam. 25.30; 28.17; II Împ. 23.16...). Adesea, Dumnezeu este Cel ce vestește un har (II Sam. 7.28; I Împ. 8.20; Ps. 105.19; Is. 43.12), o judecată (Ier. 39.16; 40.2; Mica 7.4) sau alte evenimente (Is. 43.9; 44.8; 48.5, 14; 53.1; Dan. 9.25), pentru că numai El cunoaște viitorul și, în suveranitatea Lui, ori de câte ori I se pare oportun, îl descoperă oamenilor. Proorocii, în special Isaia, insistă asupra vestirii unui Mântuitor promis lui Israel (Is. 40.21; 41.26; 42.9; 43.12; 44.8; 45.21; 46.10; 48.5, 14).

Septuaginta folosește cuvintele din familia lui *aggellō*, pentru a vesti puterea lui Dumnezeu, proclamată în fața întregii lumi (Ex. 9.16; Ps. 64.9). Psalmii vorbesc despre vestirea dreptății lui Dumnezeu (22.31), credincioșia Lui (30.9), minunile Sale (71.17), bunătatea Lui (92.2), lucruri pe care idolii popoarelor sunt incapabili să le facă (Is. 44.7-8). Din pricină că transmit o solie sau o veste din partea Domnului, unii profeți sunt numiți *aggelloi* = vestitori (soli) (Hag. 1.13; Mal. 3.1).

Autorii N.T. folosesc verbul *aggellō* = a comunica, a transmite, a raporta un fapt, a duce vești, a vesti (Ioan 20.18), substantivul *aggelia* = veste, vestire, poruncă (I Ioan 1.5; 3.11) și îndeosebi numeroșii săi compuși:

- *anaggellō*, (termen provenit din *ana* = la întoarcere și *aggellō* = a aduce vești, uneori fiind subînțeleasă ideea de a le aduce direct de la Dumnezeu: Ioan 4.25; 16.13, 14, 15... F.A. 15.4). Este folosit de 13 ori în N.T. (II Cor. 7.7; I Pet. 1.12; I Ioan 5.9...);

- *apaggellō* (termen provenit din *apo* = de la și *aggellō* = a vesti), care înseamnă: a vesti ceva din partea cuiva (Lc. 8.47; Evr. 2.12; I Ioan 1.3), este utilizat de 46 de ori, îndeosebi în Evanghelii și Faptele Apostolilor, fie cu privire la diferite anunțuri (Mt. 2.8; 8.33; 14.12; 28.11...), fie referitor la o veste bună despre credința creștină (Mt. 12.18; 28.8; Mc. 16.10;

Lc. 7.22...). A devenit termenul consacrat pentru vestirea învierii Domnului (Mt. 28.8, 10; Mc. 16.13; Lc. 24.9; Ioan 20.18);

- *diaggellō* (termen provenit din *dia* = dincolo de, completamente și *aggellō* = a vesti) înseamnă a vesti pretutindeni, a da publicității (Lc. 9.60; F.A. 21.26; Rom. 9.17);

- *paraggelia* înseamnă proclamație, poruncă, ordin primit din partea unui superior, rețetă medicală (F.A. 16.24; I Tes. 4.2; I Tim. 1.5);

- *kataggellō* intensifică acțiunea verbului *aggellō* și are sensul de a declara oficial, a afirma de o manieră solemnă, uneori fiind sinonim cu a predica. Este folosit de 18 ori (de 11 ori în cartea Faptelor: 3.24; 4.2; 13.5, 38; 15.36; 16.17, 21; 17.3, 13; 26.23; de 7 ori în Epistolele lui Pavel: I Cor. 9.14; Fil. 1.17-18; Col. 1.28, uneori cu nuanța de vestire liturgică: I Cor. 11.26). Compusul său *prokataggellō* (termen provenit din *pro* = înainte, dinainte, cu anticipație și *aggellō* = a vesti) se referă de două ori la vestirea mai dinainte a venirii lui Cristos și a suferințelor Sale (F.A. 3.18; 7.52);

- *exaggellō* (termen provenit din *ex* = în afara și *aggellō* = a vesti) are sensul de a vesti ceva ascuns, tainic, necunoscut până atunci (I Pet. 2.9).

Toate aceste cuvinte au devenit cu timpul mai mult sau mai puțin echivalente, pierzându-și în cea mai mare parte nuanța lor etimologică specifică. *Grosso modo*, se poate spune că *anaggellō* era termenul curent pentru a vesti, *apaggello* avea un caracter mai distins, mai oficial, dar ambele se pot traduce simplu prin a spune, a povesti, totul depinzând de context. Folosirea lor ține și de preferințele literare ale autorului. Astfel, din cele 88 de întrebări ale acestor termeni în N.T., 48 se regăsesc la Luca, 12 la Pavel, 12 la Ioan care nu utilizează niciodată cuv. *kēryssō* = a proclama (v. ac. cuv.) sau *euaggelizomai* (a evangheliza, a duce Vestea Bună) și pentru care *anaggellō* adoptă sensurile specifice ale acestor cuvinte (cf. Ioan 4.25; 16.13-14; I Ioan 1.2, 3, 5). Pentru Luca și Pavel, ac. cuv. poate semnifica la fel de bine: a porunci sau a comunica (F.A. 17.30), a mărturisi (I Cor. 14.25), a vesti sau a proclama (F.A. 4.2; 13.5; 26.20...), a raporta sau a istorisi (în sensul teologic al termenului: F.A. 14.27; 15.4). Ideea comună tuturor acestor termeni este aceea a unui mesaj nou pentru interlocutor (F.A. 4.2; 16.17; I Cor. 9.14), transmis fie oral, fie în scris. În lumea greacă, se credea că mesagerul se află sub protecția zeilor, iar mesajului său i se

atribuia deseori un caracter sacral. Întotdeauna, solul era privit ca înlocuitorul celui ce-l trimisese.

Acestor cuvinte ar trebui să li se adauge cele ce aparțin familiei lui *hēgeomai*, care includ mai degrabă ideea de a povesti, a expune, a istorisi sau, și mai simplu, a spune, a vorbi:

- *diēgeomai* (*dia* = dincolo de) înseamnă a duce o povestire până la capăt;

- *exēgeomai* (*ex* = afară din) (Lc. 24.35; Ioan 1.18; F.A. 10.8; 15.14);

- *ekdiēgeomai* (F.A. 13.41; 15.3);

- *phtheggomai* și *apophtheggomai* = a se exprima, a rosti discursuri, a ține cuvântări (F.A. 2.4, 14; 4.18; Rom. 10.18; II Pet. 2.16, 18).

O serie întreagă de alte cuvinte grecești au fost folosite pentru *a vesti* în sensul de *a istorisi*:

- *legō* (Mt. 2.23) și cele cca 20 de derivate ale sale;

- *laleō* (Mt. 26.13; Lc. 1.45) și cele 10 derivate ale sale;

- *diasapheō* = a clarifica, a relata cu lux de amănunte (Mt. 18.31);

- *mēnyō* = a arăta, a da de știre (F.A. 23.30);

- *dēmégoreō* = a vorbi în public (F.A. 12.21)... Ar trebui să cităm câteva sute de întrebări (peste 300 pentru *laleō* și compuşii săi, aproape 3 000 pentru *legō* și compuşii lui). Aceste diferite cuvinte sunt întrebate pentru comunicarea veștilor de tot felul (Mt. 2.8; 8.33; 28.10; Lc. 8.20; 14.21; F.A. 4.23...), precum și pentru transmiterea unor fapte privitoare la mântuire (Mt. 11.4, 10; 12.18; 28.8; Ioan 4.25; 16.13, 14, 15; F.A. 3.18, 24; 4.2; 7.52...). În legătură cu vestirea Evangheliei, N.T. folosește verbul *euaggelizomai* (54 x), *proeuaggelizomai* (foarte rar) și subst. *euaggelion* (76 x), toți termenii aceștia având sensul de a aduce o veste bună (v. *Evanghelie*, primul paragraf), însă uneori și cuvintele din familia lui *aggellō* sunt folosite cu privire la vestirea Evangheliei (I Cor. 9.14; II Tim. 4.5), la conținutul sau sinonimele sale: Cuvântul lui Dumnezeu (F.A. 17.13), Cuvântul Domnului (F.A. 15.36), mărturia sau taina lui Dumnezeu (I Cor. 2.1), Isus (F.A. 17.3), venirea Celui Neprihănit (F.A. 7.52), Cristosul (Rom. 15.21; Fil. 1.17-18; Col. 1.28), Numele lui Dumnezeu (Rom. 9.17; Evr. 2.12), lumina (F.A. 26.23), voia sau planul lui Dumnezeu (F.A. 20.27), pocăința (F.A. 17.30), calea mântuirii (F.A. 16.17), învierea morților (F.A. 4.2), puterile minunate sau lucrările mărețe ale lui Dumnezeu

(I Pet. 2.9), viața veșnică (I Ioan 1.2), vestea sau mesajul primit din partea lui Dumnezeu (I Ioan 1.5; 3.11).

În Biblie se vorbește foarte mult, și tocmai de aceea Sf. Scriptură este indicată uneori, simplu, prin „Cuvântul” (prescurtare de la „Cuvântul lui Dumnezeu”). Această abundență covârșitoare de termeni referitori la comunicarea orală scot în evidență faptul că mântuirea depinde îndeosebi de un mesaj care trebuie să fie comunicat. Or, Dumnezeu a revelat acest mesaj slujitorilor Săi care l-au transmis mai departe. „La început era Cuvântul.” (Ioan 1.1). Cuvântul – și nu fapta – rămâne prioritar în dobândirea și transmiterea mântuirii. Modul în care se desfășoară vestirea Evangheliei este foarte variabil, în funcție de timp și loc (discursuri, dialoguri, convorbiri ocazionale, discuții publice...). În zilele noastre, Evanghelia se transmite atât prin literatură și mijloacele audio-vizuale cât și prin propovăduirea clasică, însă aceasta din urmă se adresează unor grupuri tot mai restrânse de oameni care au fost deja câștigați pentru Domnul. Recurgerea, pentru vestirea Evangheliei, la diferitele mijloace moderne de comunicare este echivalentul a ceea ce au făcut primii creștini când, pentru atingerea aceluiași scop, s-au adaptat condițiilor specifice vremii lor și au folosit mijloacele pe care le aveau la îndemână. (V. *Proclama*).

VESTITOR. (V. *Vestii*).

VEȘMÂNT. (V. *Haine; Îmbrăca*).

VEȘNICIE, ETERNITATE. Termenii ebr. 'ad și 'olam indică de ex. o viață de om (I Sam. 1.28) sau o perioadă mai lungă, cum o sugerează „dealurile veșnice” în Gen. 49.26. Însă mai presus de toate, ac. cuv. se aplică lui Dumnezeu, Care există „din veșnicie în veșnicie” (cf. Ps. 90.2) și Care iubește omul „cu o iubire veșnică” (Ier. 31.3; 32.40). Termenul gr. *aiôn* = eternitate este tradus deseori, în rom., prin expresia *în veci*. Cuv. ebr. și gr. care se referă la eternitate pot desemna fie o perioadă de timp foarte lungă, fie o durată infinită care nu are nici început nici sfârșit. Numai contextul permite să se constate care dintre aceste două sensuri se aplică textului în discuție (de ex., formula: „Veșnic să trăiești, împărate!”, Nem. 2.3; Dan. 2.4; 3.9...).

Termenul ebr. 'olam implică ideea de sta-tornicie, fermitate, deci durată. Cuv. gr. *aiôn*

provine de la *aei* = totdeauna, și are următoarea semnificație: atât de departe cât ajunge mintea omenească. Deseori, el are sensul de timp nedefinit, durată nelimitată, fie că este vorba despre trecut (Lc. 1.70; Ioan 9.32; I Cor. 2.7; II Tim. 1.9; Tit 1.2), fie că ne referim la viitor (Ioan 4.14). Pluralul este utilizat în limbajul liturgic pentru a accentua ideea de durată infinită: „în veci” (Mt. 6.13; Lc. 1.33; Rom. 9.5; 11.36; II Cor. 11.31; Evr. 13.8), amplificată și mai mult în reductabila expresie: „în vecii vecilor” (Ef. 3.21; Evr. 13.21; I Pet. 4.11). Uneori, timpul și veșnicia se suprapun (Rom. 16.25; II Tim. 1.9; Tit 1.2). Expresia „vremurile veșnice”, care este, de fapt, o asociere de termeni contradictorii, indică o durată foarte lungă, dar limitată.

Cuvintele traduse prin veșnic au strict sensul de durată infinită când se raportează la Dumnezeu: Domnul (Gen. 21.33; Is. 40.28; Rom. 16.26), Cel ce este (Ex. 3.14) „din veșnicie în veșnicie” (Ps. 90.2), „Cel dintâi și Cel de pe urmă” (Is. 44.6; cf. Ap. 1.8). El era deja prezent înainte de întemeierea lumii (Ps. 90.2). Dumnezeu și Cuvântul Lui vor dăinui chiar și atunci când cerurile și pământul de acum vor fi dispărut (Is. 40.8; Ps. 92.9; 119.89; Mt. 5.18; Lc. 21.33; I Pet. 1.25). Toate aceste adevăruri se aplică și Domnului Isus Cristos (Evr. 1.10; cf. toate formulările cu „Eu sunt” din Evanghelia după Ioan). În Persoana lui Cristos, veșnicia se revarsă (face irupție) în timp: obârșia Lui „se suie până în vremuri străvechi, până în zilele veșniciei” (Mica 5.2), scaunul Lui de domnie este veșnic (Evr. 1.8), El este Dumnezeu și Preot din veșnicie (Rom. 9.5; Evr. 5.6), El este „viu în vecii vecilor” (Ap. 1.18), El „rămâne pururea” (Ioan 8.35) și „va împărăți în vecii vecilor” (Ap. 11.15). Toate atributele lui Dumnezeu și ale Cristosului Lui sunt incluse în această eternitate: Numele lui Dumnezeu (Ps. 135.13), gloria Lui (Ps. 104.31) dreptatea Sa (Ps. 119.142; II Cor. 9.9), bunătatea Sa (Ps. 100.5; 118.1), harul Său (Ps. 103.17; 117.2; Is. 54.8), legământul Său (Is. 55.3; Ez. 16.60).

Acest legământ conceput cu omul mărginit și schimbător (Gen. 9.16; 17.7) include o mântuire veșnică (Is. 45.17; Evr. 9.12), care a fost descoperită în Isus Cristos, Marele nostru Preot, Care trăiește pururea (Evr. 7.17, 25). Pe cei ce cred în Fiul Său, Dumnezeu îi face părtași veșniciei Sale (Ioan 5.24; 6.51; I Ioan 2.17), adică plinătății vieții Lui, gloriei Lui, perfecțiunii Lui: aceasta este rațiunea credinței noastre, a laudelor noastre, a

mulțumirilor noastre în vecii vecilor (Ps. 41.13; 113.2; 115.18; Is. 26.4; Rom. 11.36; 16.27; Gal. 1.5; Ef. 3.21...).

Lucrarea lui Cristos are o dimensiune eternă (Evr. 10.12, 14): celui ce bea din apa pe care i-o dă El „în veac nu-i va fi sete” (Ioan 4.13-14), va trăi pururea (Ioan 3.36; 6.51), va avea parte de o bucurie (Is. 35.10; Ioan 16.22), o mângâiere (II Tes. 2.16) și o slavă fără sfârșit (II Cor. 4.17). Cei ce refuză să creadă în jertfa Lui nu vor avea în veci parte de iertare (Mc. 3.29), partea lor va fi focul veșnic (Mt. 3.12; 25.41) și chinurile veșnice (Ap. 14.11; 20.10).

Deseori N.T. pune în contrast „*veacul de acum*” (eonul actual), adică lumea în care trăim caracterizată de spațiu și timp, păcat și moarte, cu „*veacul viitor*” (eonul viitor), adică împărăția lui Dumnezeu, vremea desăvârșirii, cerurile noi și pământul cel nou (Mt. 12.32; 13.22, 39-40; Mc. 10.30; Lc. 16.8; 18.30; 20.34-35; Rom. 12.2; I Cor. 1.20; 2.6, 8; II Cor. 4.4; Gal. 1.4; Ef. 1.21; I Tim. 6.17; Tit 2.12; Evr. 6.5).

Credincioșii care, fiind părtași firii dumnezeiești, beneficiază de viața divină (II Pet. 1.4), „*sînt luminii*” (Lc. 16.8) „*vor fi găsiți vrednici să aibă parte de veacul (eonul) viitor și de învierea dintre cei morți*” (Lc. 20.35). Acest eon nu este numai viitor: încă de pe acum, credinciosul este „*smuls din acest veac (eon) rău*” (Gal 1.4) și gustă „*puterile veacului (eonului) viitor*” (Evr. 6.5), căci „*eonul nou*” a început odată cu învierea lui Cristos (I Cor. 15.20, 23).

VIATĂ

În Vechiul Testament

a) Termenii ebraici:

- verbul *Hayah* = a trăi, a avea viața, a continua să trăiască sau a trăi în prosperitate;
- subst. comun *Hayyim* = viața, adică principiul vital cu energiile și activitățile sale;
- subst. *nephech* = semnifică adesea suflet viu, creatură; uneori, sediul sentimentelor, al personalității, al emoțiilor și pasiunilor; în mod curent, viața sau sediul vieții la om și la animal;
- *ruah* = vânt sau suflare, principiul sau sursa vitalității, nu este folosit niciodată în sensul de viață propriu-zisă.

b) Învățătura V.T. cu privire la viață:

În rezumat, este vorba despre viața trupului, despre existența și activitățile omului, despre manifestarea plină, conștientă și activă a unei persoane. Domeniul material este

necesar pentru ca omul să poată trăi și acționa în lumina bunătății lui Dumnezeu. A întreține bune relații spirituale cu Dumnezeu și a cunoaște comuniunea cu El - iată care sunt izvorul și secretul vieții adevărate. Prin urmare, centrul de gravitație al vieții este situat în partea morală și religioasă a naturii umane.

Văzută în detaliu, noțiunea de viață este foarte complexă. Aceasta poate să semnifice:

1) principiul vital încă nemanifestat (Gen. 2.7); suflarea de viață care emană de la Dumnezeu și face din om un *nephech* sau un suflet viu (Gen. 1.30; 6.17; etc.);

2) perioada sau durata existenței unui om (Gen. 23.1; 15.7; etc.);

3) viața văzută ca un dar venit direct de la Dumnezeu care, din pricina duratei lui, depinde în mod absolut de El (Gen. 1.11-27; 2.7; etc.).

4) suma totală a relațiilor și activităților unui om care, luate în ansamblu, constituie viața lui (Dt. 32.47; I Sam. 25.29; etc.);

5) un sinonim pentru mijloacele de subzistență (Dt. 24.6; Pv. 27.27);

6) un sinonim pentru fericire sau bunăstare (Dt. 30.15, 19; Ps. 16.11; etc.).

În tot Vechiul Testament, viața este prezentată ca un dar prețios a cărui valoare este pusă în evidență numai printr-o relație vitală cu Dumnezeu. Când Dumnezeu își trimite Duhul, cele ce nu erau sunt chemate la viață; când și-L retrage, orice viețuitoare piere (Ps. 104.29-30). Orice prejudiciu adus vieții trebuie să fie aspru pedepsit (Gen. 9.4-5; Lv. 17.14; etc.).

În Noul Testament

a) Termenii grecești:

- *bios* este echivalentul cuv. ebr. *Hayyim*, adică durata existenței și mijloacele necesare menținerii vieții;
- *psychê* este uneori echivalentul lui *Hayyim*, alteori al lui *nephech* și câteodată al lui *ruah*, adică: principiu vital, suflet viu, partea imaterială a omului, sediul sentimentelor și dorințelor, etc.;
- *zôê* este un corespondent fidel al cuv. ebr. *Hayyim* și semnifică starea celui ce este în suflețit, plinătatea activităților și relațiilor, fie în domeniul material, fie în cel spiritual. Cuv. *zôê* reprezintă tema principală a N.T.: viața divină care le este transmisă credincioșilor prin intermediul lui Isus Cristos. În felul acesta, ideile subînțelese în V.T. sunt dezvoltate și amplificate în Persoana și învățătura

lui Cristos - revelația supremă a lui Dumnezeu.

Ap. Ioan dezvoltă atât de mult, în scrierile sale, învățătura despre *zōē* încât, la un moment dat, toate celelalte teme abordate de el gravitează în jurul acesteia. Ioan a scris Evanghelia cu scopul declarat: „*pentru ca voi să credeți... și crezând, să aveți viața*” (Ioan 20.31). În calitate de *Logos*, Isus este izvorul vieții, sursa oricărei vieți, Cel ce susține orice formă de viață (1.4). El a venit în lume tocmai pentru a da viață (6.33-34, 51; etc.). Dar cuv. *zōē* se referă îndeosebi la activitățile care constituie o expresie a comuniunii cu Dumnezeu și cu Fiul Său: acestor relații li se spune „*viață veșnică*” (3.15-16, 36; 4.14; etc.). Definiția pe care Cristos însuși o dă vieții veșnice este următoarea: „*Și viața veșnică este aceasta: să Te cunoască pe Tine* (printr-o relație personală, printr-o părtășie), *singurul Dumnezeu adevărat, și pe Isus Cristos pe Care L-ai trimis Tu.*” (17.3). Viața aceasta este deopotrivă o posesiune actuală și o speranță minunată pentru viitor: creștinul intră chiar de pe acum prin credință într-o relație vitală cu Dumnezeu, primește o nouă putere și desfășoară noi activități. Ioan insistă cu privire la această realitate actuală și vorbește mai puțin despre răsplătirea glorioasă care-l așteaptă pe cel credincios în lumea cealaltă (4.36; 5.29; etc.). În Epistolele sale, el reia, confirmă și dezvoltă aceleași teme. În Apocalipsa, apostolul evocă cununa vieții promisă celor ce vor rămâne credincioși până la moarte (2.10), apa vieții oferită gratuit celor însetați (21.6), râul apei vieții care iese din tronul lui Dumnezeu (22.1) și pomul vieții (22.2, 14).

VIE. (V. *Viță-de-vie*).

VIERME, VIERMIȘOR

1. Denumirea, în ebr., a oricărui mic animal nevertebrat care se deplasează târându-se: *tole'ah* și *tola'at*; în gr.: *skōlēx*. Viermii atacau plante ca vița-de-vie, ricinul, etc. (Dt. 28.39; Iona 4.7); mana, în timpul nopții (Ex. 16.20); cadavrele (Is. 14.11; cf. 66.24 și Mc. 9.48); intestinele omului, putându-i pricinui moartea (F.A. 12.23). Deoarece omul este o ființă foarte fragilă, Biblia îl compară cu un vierme (Iov 25.6; Is. 41.14).

2. Cuv. ebr. *rimmah* este un termen colectiv care implică atât putrefacția, cât și viermii care mișună pe ceea ce a început să putrezească

(Iov 21.26; 24.20; Is. 14.11; Ex. 16.24). În Iov 25.6, ac. cuv. este folosit metaforic pentru om.

VIESPE BONDĂREASCĂ. În ebr. *tsir'ah*. Viespea bondărească (*Vespa crabo*) aparține aceleiași specii cu viespea comună, însă este mai mare și mai de temut decât aceasta. Viespea bondărească obișnuită, sau o altă insectă înrudită cu aceasta, se întâlnește frecvent în Palestina. Dumnezeu le promisese israeliților că asemenea insecte aveau să meargă înaintea lor pentru a-i alunga pe canaaniti din țară (Ex. 23.28; Dt. 7.20; Ios. 24.12; Înțelepciunea lui Solomon 12.8). Nu se știe dacă, în aceste pasaje, termenul respectiv este folosit la propriu sau la figurat. Deoarece viespea era unul dintre simbolurile Egiptului de Jos, unii exegeți s-au întrebat dacă nu cumva „*viespile bondărești*” trimise înaintea poporului Israel aveau să fie tocmai egiptenii care, sub conducerea faraonului Thutmes III, au pătruns în Palestina și i-au bătut pe conducătorii canaanitiilor, după care s-au retras din pricina invaziei triburilor *habiru* și a hitiților. Potrivit acestei interpretări, egiptenii ar fi înlesnit cucerirea Canaanului de către israeliții conduși de Iosua.

VIEZURE. (V. *Bursuc*).

VIITOR. (În gr.: *to mellon*, la pl.: *ta mella* = lucrurile viitoare; *mellōn* = viitor, de la verbul *mellō* = a fi pe punctul să). Prin viitorul unui om, se înțelege destinul sau soarta lui (Pv. 23.18; 24.14; Ier. 29.11; cel ce se încrede în Domnul râde de viitor: Pv. 31.25). Întotdeauna viitorul a ridicat semne de întrebare pentru om. El îi aparține lui Dumnezeu și, în consecință, Biblia respinge orice practică menită să prezică viitorul (I Sam. 28.3, 8-9; II Împ. 21.6; 23.24; II Cr. 33.6; Is. 8.19; 19.3). Și totuși Dumnezeu ne revelează o anumită direcție în care merge lumea aceasta: o înmulțire temporară a nelegiurii și o creștere a puterii lui Satan, urmată de triumful final al Domnului Isus Cristos (Is. 21.12: „*Vine dimineața, și este tot noapte...*”). Fericita nădejde a creștinilor este venirea glorioasă a lui Isus Cristos. Ei vor moșteni viața veșnică (I Tim. 4.8), în Ierusalimul ceresc (Evr. 13.14), lumea viitoare (Evr. 2.5) și slava lui Dumnezeu (Rom. 5.2). Ei au privirile orientate spre acest viitor promițător ale cărui puteri lucrează deja în viața lor (Evr. 6.5).

VIN. Strugurii copleșiți, adunați în coșuri, erau goliți în teasc, o cuvă adâncă, săpată în piatră,

sau un mare vas de piatră așezat la suprafața pământului (Is. 5.2). Niște orificii făcute pe fundul acestei cuve permiteau scurgerea lichidului într-un alt vas, care de cele mai multe ori era, de asemenea, săpat în stâncă (Ier. 6.9; Is. 5.2). Un bărbat sau doi, dacă teascul era mare, călcau strugurii (Nem. 13.15; Iov 24.11). În Egipt, probabil și în Palestina, persoanele care călcau în teasc se țineau de frânghii fixate deasupra lor, pentru a nu aluneca. Lucrul se desfășura în ritmul cântecelor de veselie (Is. 16.10; Ier. 25.30; 48.33). Mustul obținut din struguri negri le înroșea pielea, le stropea hainele (Is. 63.1-3). Zeama de struguri era golită în burdufuri sau în vase de lut (Iov 32.19; Mt. 9.17). După ce fermentația atingea nivelul dorit, vinul era turnat în alte vase (Ier. 48.11-12).

Israelii consumau zeama de struguri fie sub formă de must, imediat după tescuire, fie ca vin fermentat. De asemenea, foloseau oțetul obținut printr-o fermentație prelungită a vinului (v. *Oțet*). În antichitate, uneori se fierbea mustul pentru a-l transforma în sirop sau în miere de struguri (v. *Miere*). Scriitorii latini menționează diferite metode folosite pentru conservarea strugurilor și chiar a mustului. Prin împiedicarea fermentației se urmărea obținerea unei băuturi bogate în zahăr. Romanii își îndulceau alimentele cu miere sau cu suc de struguri concentrat, obținut prin fierberea mustului.

La israeliți, numeroase băuturi obținute din struguri purtau nume specifice: *tiroch* (în gr.: *gleykos*) indica zeama proaspătă și vinul nou. Josephus folosește cuv. gr. *gleykos* când vorbește despre suc obținut din presarea strugurilor în cupa faraonului (Ant. 2.5.2; Gen. 40.11). Cei din vechime făceau distincție între suc preparat astfel și lichidul obținut în teasc prin presarea strugurilor. Când mustul începea să se acrească, devenea îmbătător (Os. 4.11). La pogorârea Duhului Sfânt în ziua Cincizecimii, li s-a reproșat apostolilor că ar fi fost „plini de must” (F.A. 2.13). Unii exegeți au pretins că *tiroch* n-ar însemna nici must, nici vin nou, ci pur și simplu struguri, dar numeroase texte biblice permit combaterea acestei ipoteze (de ex. Ioel 2.24; cf. 3.13; Num. 18.12; Nem. 10.37; Os. 4.11; Is. 62.8-9; 65.8; Mica 6.15; Dt. 7.13; 11.14; 12.17; Os. 2.7, 24; Ioel 1.10; 2.19).

Termenul ebr. *'asis*, derivat dintr-un cuv. care înseamnă *călcător în teasc*, indica zeama de struguri sau suc al altor fructe, îndeosebi zeama nefermentată. Dar *'asis* se aplica și băuturilor fermentate (Is. 49.26; Am. 9.13).

Uneori, Biblia vorbește despre must de rodii (Cânt. 8.2). Israelii consumau cu plăcere mustul, dar îi preferau vinul vechi (Lc. 5.39; Ecl. 9.10).

Cuv. ebr. *yayin* se înrudește cu termenul semit din care au derivat, în gr., *oinos* și, în lat., *vinum*. Cuv. aram. *hamar* sau *hemer* indica aceeași băutură; primul pasaj biblic care conține termenul *yayin* se află la Gen. 9.21, unde are sensul de „suc de struguri fermentat”. Nu avem motive să-i atribuim acestui termen, în alte pasaje, un sens diferit. Termenul gr. *oinos* are același sens cu *yayin*, însă dacă adj. *nou* însoțește subst. *oinos*, expresia respectivă indică mustul, fermentat sau nu. Unii exegeți au avansat ipoteza că expresia *novus oinos* este sinonimă cu băutură nefermentată. Ei se sprijină pe faptul că, la o dată tardivă, iudeii obișnuiau să bea *yayin* la sărbătoarea Paștelui, deși li se interzisese cu desăvârșire să mănânce aluat în timpul celor 7 zile ale praznicului respectiv. Dar acest argument nu este probatoriu, deoarece drojdia rezultată din fermentarea vinului nu era privită ca aluat. De altfel, *Mishna* spune că evreii consumau vin la praznicul Paștelor (*Pessahim* X), dar era interzis să se introducă, în timpul acestei sărbători, făină în *Haroset*, un sos obținut din boabe de grâu și fructe amestecate cu vin sau oțet. Fără îndoială că interdicția se datora faptului că acest amestec era asimilat cu acțiunea aluatului într-o plămădeală (*Mishna, Pessahim* 2).

Palestina era o regiune foarte bogată în vinuri, renumite fiind cele ale Libanului. Locuitorii Tyrului cumpărau vin de Helbon (v. ac. cuv.).

Cu prilejul instituirii Mesei Domnului, Mântuitorul vorbește despre „rodul viței” (Mt. 26.29), expresie folosită de evrei din vremuri străvechi, la sărbătoarea Paștelui și în seara sabatului (*Mishna, Berakhot* 6.1) (V. *Paște*). Și grecii foloseau această locuțiune în sensul de băutură fermentată (Herod. 1.211). Biblia menționează de obicei suc de struguri negri (Is. 63.2; Ap. 14.18-20) pe care îl numește „sângele strugurilor” (Gen. 49.11; Dt. 32.14; cf. I Mac. 6.34; Eclesiastic 50.15). Cuv. ebr. *mesekh* = amestec, indică un vin tăiat cu apă sau aromatizat (Ps. 75.8; Herod. 6.84). Probabil că sensul ac. cuv. era peiorativ, pentru că se aplica îndeosebi vinurilor amestecate cu droguri stupefiante sau excitante. Vinurile aromatizate purtau nume care indicau buchetul lor: *mimsakh* (Pv. 23.30; Is. 65.11); *mezeg* (Cânt. 7.3; 8.2; Pliniu, *Ist. Nat.* 4.19.5).

Șecarul (chekhar) era o băutură tare, preparată nu din struguri, ci din diferite sucuri de fructe. Se mai obținea șecar prin fermentarea boabelor de orz, a mierii, curmalelor, rodiilor, vinului de palmier, sucului de mere (Herod. 2.77; 1.193; Hieronymus, *Epist. ad Nepotianum*), precum și a florilor de lotus (Herod. 4.177). Șecarul producea amețeală (Is. 28.7; 29.9). Cuv. ebr. *chekhar* este folosit o singură dată pentru a indica jertfa de băutură (libația) de vin curat (Num. 28.7).

Iată și alte nume de vinuri: *sobhe'*, termen derivat dintr-o rădăcină care înseamnă a bea fără măsură (Is. 1.22; Os. 4.18; Naum 1.10); *chemarim* indică drojdii, dar și vinurile vechi, de calitate superioară, deoarece au stat vreme îndelungată pe drojdii.

Întrebuințări ale vinului:

- ca medicament (Pv. 31.6; Lc. 10.34; I Tim. 5.23);

- în cadrul ritualului mozaic (Ex. 29.39-41; Lv. 23.13);

- în alimentație. În Palestina, la fel ca în toate celelalte țări mediteraneene, vinul sărac în alcool a fost dintotdeauna un produs alimentar apreciat (Num. 6.20; Dt. 14.26; II Cr. 2.15; Nem. 5.18; Mt. 11.19; I Tim. 3.8). Pâinea și vinul, alimente de bază, erau un simbol pentru hrană (Ps. 104.14-15; Pv. 4.17). Se oferea vin unui musafir (Gen. 14.18); vinul nu lipsea de la opețe (Iov 1.13, 18; Ioan 2.3). Israelii, de altfel un popor cu moravuri simple, erau totuși expuși abuzului de vin, mai ales cu prilejul sărbătorilor. Consumul de vin sau alte băuturi alcoolice le era interzis preoților înainte de intrarea lor în Cortul întâlnirii (Lv. 10.9). Judecătorilor li se recomanda să nu bea vin (Pv. 31.4-5; cf. Ecl. 10.17; Is. 28.7).

Excese de băutură erau prevenite în diferite moduri:

1. Se tăia vinul cu apă (II Mac. 15.40; cf. Herod. 6.84). Se amesteca cu apă caldă vinul servit la Paști (v. *Paște*). *Mishna* vorbește despre aceasta (*Pessahim* 7.13; 10.2.4, 7). De aceea Biserica primară folosea la Cina Domnului vin amestecat cu apă (Justin Martirul, *Apol.* 1.65).

2. Opețele erau supravegheate de către un ordonator (Eclesiastic 32.1-2; Ioan 2.9-10). Una dintre îndatoririle sale consta (cel puțin acolo unde erau respectate obiceiurile eleniste) în a determina proporția de apă care trebuia să fie amestecată cu vin (acesta era păstrat nediluat până în momentul când urma să fie

consumat) și cât putea să bea fiecare invitat. (V. *Masă*).

3. O serie întreagă de avertismente severe îi puneau în gardă pe israeliți contra pericolului de a degusta, de a întârzia în fața paharelor cu vin care face mărgăritare în pahar, de a amesteca băuturile tari. Biblia descrie degradarea celui ce nu știe să se controleze (Gen. 9.21; Pv. 23.29-35; Is. 5.22).

4. Pe lângă literatura religioasă, și o serie de proverbe și zicători stigmatizau nebunia lipsei de moderație (Pv. 20.1; 21.17; 23.20-21; Hab. 2.5; Ecl. 31.25-31).

5. Beția (israeliții știau foarte bine lucrul acesta) este un păcat grav pe care Dumnezeu îl condamnă și îl pedepsește (I Sam. 1.14-16; Is. 5.11, 22; I Cor. 5.11; 6.9-10; Gal. 5.21; Ef. 5.18; I Pet. 4.3). (V. la finele volumului planșa-color care înfățișează un teasc la Capernaum).

VINĂ, VINOVAȚIE, VINOVĂȚIE. (V. *Păcat*).

În Vechiul Testament

(În ebr.: *'āshām*, *'āwōn*). Condiția legală și morală care rezultă din comiterea unei greșeli; responsabilitatea care incumbă persoanei care a greșit; muștrările de conștiință pentru săvârșirea unui lucru rău și regretele pe care le generează (Lv. 4.3; Ezra 9.6, 13, 15). Uneori V.T. dă exemple de vinovăție, fără a utiliza acest cuvânt: Adam și Eva (Gen. 3.7-8), Cain (Gen. 4.8-9), David (II Sam. 11; Ps. 51). Numeroși termeni ebr. sunt folosiți pentru a exprima acest concept, toți aceștia incluzându-l în noțiunile de păcat și judecată. Astfel, *'āshām* exprimă atât fărădelegea comisă, cât și vina specifică faptei. A deveni cineva conștient de un gest care îl întinează, de o atingere care îl face necurat înseamnă a se face vinovat (Lv. 5.3). Calomnia îl face vinovat pe cel ce o săvârșește (Pv. 30.10). Samaria, răzvrătită contra lui Dumnezeu, va fi tratată ca vinovată (Os. 14.1). Termenul *'āwōn* exprimă conceptele de greșală, vinovăția care o însoțește și pedeapsa spre care conduce (Ex. 28.38, 43; I Sam. 20.8). Luarea la cunoștință a unei greșeli grave poate produce un sentiment de culpabilitate cu consecințe psihosomatice (Ps. 32.3-5).

În Noul Testament

(Unul dintre puținii termeni grecești care exprimă vina este *enochos*). Utilizat într-un sens legal, *enochos* implică o sancțiune și-l identifică pe cel ce se află „sub osânda lui Dumnezeu” și este pasibil de judecată și condamnare (Mt. 5.21-22). „*Oricine va huli împotriva Duhului Sfânt... este vinovat de*

un păcat veșnic” (Mc. 3.29). Oricine mănâncă din pâinea sau bea din paharul Cinei Domnului, „în chip nevrednic, va fi vinovat de trupul și sângele Domnului.” (I Cor. 11.27). Cine „greșește într-o singură poruncă, se face vinovat de toate” (Iac. 2.10). Domnul Isus a recurs la cuv. *hamartia*, termenul grecesc cel mai folosit pentru păcat, pentru a indica vinovăția care decurge din păcatul fariseilor (Ioan 9.41). În Rom. 1.18 - 3.20, Pavel dezvoltă tema omului care nu se poate dezvinovăți [*anapologētos* (2.1)], ajuns, în consecință, sub condamnarea lui Dumnezeu, din cauza păcătoșeniei și împietririi sale (1.18)].

În Lc. 23.14, Pilat declară că nu l-a găsit pe Isus vinovat (în gr.: *aitios*) de nici unul de care îl acuzaseră adversarii Lui.

VINOVĂȚIE. (V. *Vină*).

VIOLENȚĂ, ASUPRIRE, CONSTRÂNGERE, OPRESIUNE, SILNICIE, VEHEMENȚĂ. Cuv. *violenta* (Gen. 6.11, GBV) sau *silnicie* (Cornilescu) implică ideea unei forțe intense și impetuoase de care omul abuzează ușor în detrimentul celor slabi. Noțiunea de silnicie sau violență este evocată în termeni ca: brutalitate, vehemență, impetuoșitate, înflăcărare, exces. În V.T., termenul ebr. principal pentru violență este *Hamas*. El se poate aplica și forțelor naturii (vânt, cutremur de pământ: Ex. 19.18; Is. 11.15), dar sensul său obișnuit este acela de nedreptate sau asuprire socială, acestea fiind acțiuni ale omului care se opune ordinii stabilite de Dumnezeu și comite lucruri rele, nelegiuite, nedrepte, păcătoase (Gen. 6.11, 13; II Sam. 22.3; Ps. 7.16; Pv. 4.17; Is. 53.9; Mica 6.12; Mal. 2.16...), uzând de forță, recurgând la intimidare (Gen. 19.9; Lv. 19.13; Est. 7.8), comportându-se brutal (Jud. 4.3; 9.24; Ezra 4.23; Ecl. 4.1; Is. 28.2) sau chiar folosind instrumente anume făurite: „*unelte ale silniciei*” (Gen. 49.5). Expresia franceză: *se faire violence* (care se traduce prin: a se constrânge, a se sili, și este redată de Cornilescu și GBV prin a îndrăzni. N. Ed.) are sensul de a-și impune o atitudine contrară celei adoptate în condiții normale (cf. I Sam. 13.12). Biblia mai folosește expresia *a apuca (pe cineva) cu sila* (a folosi violența, GBV. N. Ed.) ca un sinonim pentru a viola (Dt. 22.25, 28; Jud. 20.5; II Sam. 13.14; Ez. 22.10).

Omul violent încalcă fără scrupule drepturile semenului său; în general, violența se materializează în folosirea forței brutale. Cu excepția textului din Iov 19.7, unde Iov pare

să-L acuze pe Dumnezeu de silnicie, întotdeauna ființa omenească (în special bărbatul) este aceea care adoptă o conduită violentă (II Sam. 22.49; Ps. 18.48; 140.2, 5, 12; Pv. 3.31; 16.29). Violența se poate exprima prin cuvinte (II Sam. 19.43; Pv. 10.6) sau prin fapte (Gen. 19.9; Ps. 55.9; Is. 42.25). Victimele sunt ființe omenești, excepție făcând pasajele din Ez. 22.26 și Ief. 3.4, unde preoții forțează Legea, adică o exploatează în scopuri egoiste. „*Cei silnici*” sau *violenți* sunt oamenii răi, păcătoși (Iov 24.22; Is. 29.20; Ier. 15.21), care „*iubesc silnicia*” (Ps. 11.5), o doresc (Pv. 13.2), se încred în ea pentru a-și realiza planurile lor nelegiuite (Is. 30.12).

Cartea Genezei arată deslușit că violența omenească este unul din rezultatele căderii (cf. crimele comise de Cain, 4.8, și Lameh, v. 23). Pe vremea lui Noe, pământul era plin de silnicie (6.11, 13), ceea ce l-a determinat pe Dumnezeu să trimită peste oameni apele potopului. Însă violența a luat iarăși o mare amploare și a constituit întotdeauna unul dintre păcatele fundamentale ale omului față de care Dumnezeu a luat mereu atitudine. Popoare întregi pot fi caracterizate prin violență (Ier. 51.35, 46; Ez. 7.23; 12.19; Ob. 10; Hab. 1.9; 2.8, 17). În Am. 6.3, se vorbește despre „*domnia silniciei*”.

Cuv. ebr. *Hamas* este asociat de obicei cu lăcomia (Am. 3.10), cu ura (Ps. 25.19), cu certurile (Ps. 55.10), cu răpirile (Ez. 45.9). Ura poate conduce la crimă (Gen. 49.5; Jud. 9.24). Adeseori, potrivit paralelismului sinonimic specific poeziei ebraice, cuvântului *Hamas* i se alătură expr. redată prin *sânge vărsat* (Ps. 72.14; Ier. 51.35; Ez. 7.23). În gen., nu este vorba numai despre moartea provocată de un alt om, dar și despre moartea unor ființe nevinovate (Is. 59.6-7; Ioel 3.19). În numeroși Psalmi, oamenii violenți sunt menționați împreună cu mincinoșii și cu asupritorii celor nevinovați (Ps. 58.2-3; 140.1-5). Autorul cărții Proverbelor este de părere că „*gura celor răi ascunde silnicia*” (în fr.: „*violența acoperă gura celor răi.*” N. Ed.), ceea ce vrea să spună că ei ascund silnicia în cuvintele lor. Violența este o crimă contra lui Dumnezeu. Victimele ei apelează la ajutorul Domnului, căci lumea nu respiră decât violență, „*nu suflă decât asuprire*” (Ps. 27.12; 55.10; 74.20; Hab. 1.1-3). Profeții denunță acest păcat (Ier. 6.7; 20.8; Hab. 1.3).

În N.T., principalele cuv. gr. folosite pentru violență sunt subst. *bia*, verbul *biazomai* și adj. *biastēs*. Subst. *bia* nu apare decât în F.A.

5.26; 21.35; 24.7, unde pericolul morții este iminent. În F.A. 27.41, furia mării dezlănțuite smulge pupa unei coăbii. În Apocalipsa, Babilonul este aruncat cu mare furie (Ap. 18.21).

În Mt. 11.12, Domnul Isus afirmă că „*împărăția cerurilor se ia cu năvală*” (în fr.: „*este supusă violenței*.” N. Ed.). Ideea centrală a acestui verset este că o nouă eră a început cu Ioan Botezătorul. De la venirea lui, împărăția cerurilor este prezentată ca o veste bună (în Lc. 16.16, autorul folosește unul din cuvintele sale preferate: verbul a evangheliza).

Și acum o întrebare: care este atitudinea lui Cristos față de violență? Așadar, am vrea să știm dacă Domnul Isus apreciază sau condamnă violența: trebuie să dăm ac. cuv. o interpretare pozitivă sau una negativă?

Cei ce privesc violența ca un lucru bun se sprijină pe Mt. 7.13 și urm. și pe Lc. 13.24: „*Nevolți-vă (sforțați-vă) să intrați pe ușa cea strâmtă. Căci vă spun că mulți vor căuta să intre, și nu vor putea.*” Pentru adepții acestei interpretări, o asemenea formulare s-ar raporta deci la eforturile pe care ar trebui să le facă oamenii pentru a înfrunta obstacolele din inima lor care îi împiedică să accepte Evanghelia. Ceea ce li se cere este *să se anevoiască* (în fr.: *se faire violence*.” N. Ed.). Acest sens se potrivește îndeosebi cuvintelor rediate în Lc. 16.16, unde expresia „*pas eis autên biazetai*” (fiecare uzează de violență) este pusă în paralel cu: „*Evanghelia împărăției lui Dumnezeu se propovăduiește*” (în fr.: „*Împărăția lui Dumnezeu este vestită sau evanghelizată*.” N. Ed.).

Majoritatea exegeților înclină mai mult spre o semnificație negativă în Ev. după Matei. Tema dominantă a acestei Evanghelii pare să fie persecuția. Contextul imediat (întemnițarea lui Ioan Botezătorul) punctează în același sens. Pare deci preferabil să interpretăm cuv. *biazomai* ca un pasiv (împărăția lui Dumnezeu suferă violență), deci negativ. Pentru adoptarea unui asemenea sens, a fost menționată identificarea Împărăției lui Dumnezeu cu Împăratul ei. Astfel, în timpul lucrării pământești a Domnului Isus, prezența Împărăției a fost legată de aceea a lui Mesia, Care, în mod evident, S-a confruntat cu multă violență din partea oamenilor. Immediat după naștere a fost pusă la cale moartea Sa (Mt. 2.13); când Ioan Botezătorul a fost aruncat în temniță, Isus a trebuit să Se retragă în Galileea (Mt. 4.12). Nu a găsit nicăieri liniște și odihnă (8.20). Violența a atins culmea cu săptămâna Patimilor și moartea Sa pe cruce (27.38).

Cristos a suferit o mare împotrivire nu numai din partea capilor iudaismului, dar și-a atras și ostilitatea conducătorilor politici. Iar după învierea și înălțarea Sa la cer, Împărăția lui Dumnezeu, reprezentată prin cetățenii Împărăției, adică creștinii din Biserica primară, va fi ținta multor acte de violență (F.A. 4.5 și urm.; 6.8 și urm.; 7.1-59; 8.1-4; 12.1 și urm...).

În Ioan 10, Domnul Isus vorbește despre hoții care pătrund în staul. Începând de pe vremea lui Ioan Botezătorul, mulți au încercat să instaureze Împărăția lui Dumnezeu prin violență. Răzvrătirea evreilor contra Romei a început pe vremea recensământului care, potrivit cu Lc. 3.2 și urm., corespundea nașterii lui Ioan Botezătorul și a lui Isus. Nu puțini dintre capii acestor mișcări de eliberare se credeau chemați să joace un rol mesianic, de ex. Teuda și *egipteanul* (F.A. 5.36 și urm.; 21.38). Majoritatea versiunilor biblice merg pe linia acestei interpretări negative a cuv. violență: Împărăția cerurilor suferă violență, este luată prin violență, brutalizată, forțată, oprimată, asaltată cu violență, supusă violenței, s-a încercat întemeierea ei prin forță, se apropie cu putere, vine în grabă. Cei ce folosesc violența o răpesc, se bat pentru ea, pun mâna pe ea, o apucă.

În consecință, este foarte greu să decidem între sensul pozitiv și negativ. Poate că ar fi mai bine să renunțăm la încercarea de a armoniza cele două texte. „*Pentru puține cuvinte din Evangheliile interpretarea este atât de nesigură ca în acest caz.*” (I. H. Marshall, *The Gospel of Luke*, p. 630).

VIPERĂ. Echivalentul, în rom., a două cuv. ebr. și unul gr., care indică probabil două specii de șerpi veninoși, respectiv în ebr.: *chephiphon* (șefifon) și *'eph'eh* (efe) și în gr.: *echidna*.

1. *Chephiphon* (șefifon) înseamnă: cel ce se târăște. Probabil vipera-cu-coarne, șarpele-cu-coarne care trăiește în regiunile nisipoase ale Arabiei și Egiptului. Egiptenii din Teba considerau vipera un animal sacru (cf. Herodot 2.74). Este un șarpe foarte veninos, de 0,90 - 1,80 m lungime, cenușiu; are câte un corn deasupra fiecărui ochi; se ascunde sub nisip. Ar putea fi șarpele care, mușcând călcâiul unui cal, face să cadă călărețul pe spate (Gen. 49.17).

2. *'Eph'eh* (efe) înseamnă: cel ce șuieră. Un șarpe veninos, care trăiește în ținuturile sudice (Neghev) (Is. 30.6; Iov 20.16). Nu se știe

exact cu ce specie de șarpe ar trebui să fie identificat acest animal.

În Is. 11.8, Cornilescu și GBV traduc cuv. ebr. *pethen* prin *năpârcă*, dar Nițulescu și Sinod. Radu-Galaction (asemenea lui Segond în fr.) au *viperă*. (V. *Șarpe*). În Pv. 23.32; Is. 14.29; Ier. 8.17, Cornilescu traduce *tsiph'oni* (țifoni), *tsepha'* (țefa) prin *basilic*; Nițulescu are *viperă* în Pv. 23.32 și *basilic* în Is. 14.29; Ier. 8.17; Sinod. Radu-Galaction are *viperă* în Pv. 23.32, *năpârcă* în Is. 14.29 și *șarpe otrăvitor* în Ier. 8.17; GBV traduce prin *viperă* în Pv. 23.32 și Ier. 8.17 și prin *șarpe zburător* în Is. 14.29. (V. *Basilic*).

VIRGINĂ. (V. *Fecioară*).

VIRTUTE. Ac. cuv. redă termenul gr. *aretē* care se referă la ceva care stârnește admirația, de ex.: măreția, suveranitatea, bunătatea, etc. *Aretē* este folosit cu privire la Dumnezeu în I Pet. 2.9 și a fost tradus astfel: „*puterile minunate ale lui Dumnezeu*” (Cornilescu); „*însușirile desăvârșite*” (NT al CLV); „*virtuțile*” (GBV). În II Pet. 1.3, apostolul spune că Dumnezeu ne-a chemat „*prin slava și virtutea Sa*” (Segond, GBV și NT al CLV), adică prin manifestarea puterii Sale divine (Cornilescu: „*prin slava și puterea Lui*”). Acest sens pare să fi fost foarte curent în gr. familiară (*koinē*), lucru dovedit cu prisosință de textul papyrușurilor care au ajuns până la noi. Virtutea mai indică frumusețea morală, trăsăturile de caracter excelente (Fil. 4.8; cuv. *aretē* din orig. gr. a fost tradus prin *virtute* în vers.: GBV, NT al CLV, Nițulescu, etc. și prin *faptă bună* în Cornilescu. *N. Ed.*). În II Pet. 1.5, apostolul le recomandă creștinilor să adauge credinței virtutea, deoarece ea este o trăsătură esențială a vieții de credință. (Dacă Segond a redat cuv. gr. *aretē* prin *virtute*, alte vers. fr. au: „*o bună conduită*”, „*tăria morală*”, „*tăria de caracter*”; în rom., GBV, Nițulescu, NT al CLV, etc. au tradus prin *virtute*, Cornilescu prin *faptă*. *N. Ed.*).

Cuv. *virtute* mai apare în expresia „*în virtutea...*” care înseamnă: *în baza...*, *pe temelul...* (în gr.: *kata*): „*Dumnezeu ne-a mântuit, nu pentru faptele făcute de noi în neprihănire... ci pentru (în virtutea) îndurarea Lui...*” (Tit 3.5).

VIS. Idei care apar în timpul somnului și care se pot clasifica astfel:

1. Visuri fără semnificație spirituală (Iov 20.8; Ps. 73.20; Is. 29.8).

2. Visuri pe care Dumnezeu le folosește potrivit planului Său. Suscitându-le, El lucrează

după legile rațiunii și Se poate servi de cauze secundare. Aceste visuri au drept scop influențarea vieții spirituale a indivizilor. Visul unui madianit i-a deprimat pe vrăjmașii israeliților și l-a încurajat pe Ghedeon care a luat cunoștință despre el în mod providențial (Jud. 7.13). Și visul soției lui Pilat a fost frapant (Mt. 27.19). Deseori visuri providențiale le-au fost acordate oamenilor și în timpurile moderne. Astfel, John Newton, îngrijorat de mântuirea sufletului său, a avut un vis care i-a revelat calea mântuirii.

Când Revelația era încă incompletă, Dumnezeu le-a acordat uneori prin visuri copiilor Săi călăuzirea necesară sau le-a transmis mesaje profetice. Elihu era convins de lucrul acesta (Iov 33.14-18). Se pare că asemenea visuri au avut unele caracteristici care trădau originea lor divină. Dumnezeu le-a vorbit în felul acesta lui Abimelec (Gen. 20.3); lui Iacov (28.12; 31.10); lui Laban (31.24); lui Iosif (37.5, 9, 10, 20); paharnicului și pitarului faraonului egiptean (40.5); faraonului însuși (41.7, 15, 25, 26); lui Solomon (I Împ. 3.5); lui Nebucadnețar (Dan. 2.1, 4, 36; 4.4-5); lui Daniel (7.1); lui Iosif, logodnicul Mariei (Mt. 1.20); magilor din Orient (2.12). Capacitatea de a interpreta cu precizie visurile profetice a fost un privilegiu acordat unor credincioși ca Iosif (Gen. 41.15-16), Daniel (Dan. 2.25-28, 47). Visurile care conțineau revelații divine erau supuse unor teste menite să le definească natura. Dacă aceste visuri aveau un caracter imoral, erau declarate false. Dacă cineva ar fi încercat, cu ajutorul unor visuri, să-l abată pe Israel de la cultul (calea) Domnului, trebuia să fie omorât (Dt. 13.1-5; cf. Ier. 23.25-32; 29.8; Zah. 10.2). Popoare ca: egiptenii, asirienii, babilonienii, etc. acordau visurilor o importanță deosebită. Interpretarea visurilor era o profesie (Gen. 41.8; Dan. 2.2, 7); au fost găsite manuale care ofereau *cheia* interpretării. (V. *Vedenie*).

VIȚA-DE-VIE. Ac. cuv. indică, de regulă, adevărata viță (*Vitis vinifera*), originară din Asia occidentală (S Mării Caspice) (cf. Gen. 9.20-21). Egiptenii o cultivau (40.9-11; Ps. 78.47). Sculpturi datând de pe vremea vechiului imperiu egiptean reprezintă butuci de viță, ciorchini, teascuri, manutanța vinului. Solul și clima Palestinei fiind foarte favorabile culturii viței-de-vie, această activitate a fost practică de timpuriu în Canaan (Gen. 14.18). Vița-de-vie creștea în câmpiile Filistiei, Izreelului, Ghenezaretului (I Împ. 21.1; Răzb. 3.10.8) și era deosebit de roditoare în regiunile

accidentate din apropiere de Hebron, Silo, Sihem (Num. 13.23; Jud. 9.27; 21.20; Ier. 31.5), En-Ghedî (Cânt. 1.14), Heşbon, Eleale, Sibma, la răsărit de Iordan (Is. 16.8-10; Ier. 48.32) și în Liban (Os. 14.7). Este o mare diferență între vițele cultivate și cele sălbatice sau lăsate în paragină (Is. 5.2; Ier. 2.21). Israel este comparat cu o vie mănoasă (Ps. 80.9-16). Domnul Isus Se compară cu o viță ale cărei mlădițe sunt ucenicii (Ioan 15.1-8).

Viile creșteau pe coastele sau pe vârful dealurilor, uneori pe terase (Is. 5.1; Ioel 3.18). Erau împrejmuite cu garduri vii sau cu ziduri (Num. 22.24; Ps. 80.8-13; Pv. 24.30-31; Cânt. 2.15; Is. 5.5). Viticultorii îndepărtau din vii pietrele, construiă colibi sau cabane și turnuri pentru păzitori, săpau teascuri în stâncă (Is. 1.8; 5.1-7; Mt. 21.33-41). Multe din teascurile de altădată pot fi văzute și acum în Palestina. Dintre toate plantele cultivate, vița-de-vie necesita cea mai mare îngrijire (Mt. 20.1-16; Lv. 25.3; Pv. 24.30-31; Is. 5.6; Ioan 15.2). În general, vițele erau lăsate să se târască pe pământ, suspendându-se doar mlădițele care aveau struguri (Is. 16.8; Ez. 17.6), însă uneori erau lăsate să se agațe de copaci sau li se puneau araci înalți (I Împ. 4.25; Mica 4.4).

În general, solurile cultivate în Palestina produceau struguri roșii (Is. 63.2; Ap. 14.19-20). În locurile cele mai avantajate, strugurii se maturizau înainte de luna august. Se consumau struguri proaspeți sau uscați (Num. 6.3; Dt. 23.24); aliment foarte apreciat, strugurii erau conservați și sub formă de turte de stafide (I Sam. 25.18; I Cr. 16.3). Sucul de struguri se consuma proaspăt sau fermentat (v. *Vin*). Culesul viilor începea pe la mijlocul lunii septembrie și se continua în octombrie. Cântecul și veselie marcau recoltatul și călcatul strugurilor în teasc (Jud. 9.27; Is. 16.10; Ier. 25.30; 48.33).

VIȚEA. (V. *Vițel*).

VIȚEL, VIȚEA; TĂURAȘ, JUNINCĂ. Animalele aparținând speciei *Bos taurus*. Vițelii erau tăiați atât pentru consum (Gen. 18.7), cât și pentru a fi oferiți Domnului ca jertfă (Evr. 9.12, 19). Aaron a făcut un vițel de aur pentru ca, sub forma aceasta, poporul „să se poată închina Domnului” (Ex. 32.4; Ps. 106.19-20; cf. Nem. 9.18). Fără îndoială că Aaron a ales vițelul din pricină că acest animal simboliza vigoarea, forța și răbdarea (cf. Num. 23.22). Oare această alegere să se fi datorat unor influențe egiptene sau mesopotamiene?

Este cunoscut faptul că la Memphis, în Egipt, taurul era adorat deoarece îl reprezenta pe zeul Apis, el însuși întruparea zeului Ptah. Dar Memphisul era departe de Gosen, ținutul locuit de copiii lui Israel. Taurul a fost mai mult sau mai puțin venerat în tot Orientul Apropiat. În anul 1990, la Askalon, una dintre cetățile pentapolei filistene, L. Stager a descoperit, într-un vas de lut, un tăuraș de bronz de numai 125 mm lungime. Această figurină datează de prin anul 1550 î.Cr., deci este anterioară ieșirii israeliților din Egipt. S-ar putea ca vițelul de aur al lui Aaron să fi fost mai mic decât se crezuse.

Cu prilejul dezbinării împărăției, Ieroboam a reintrodus cultul vițelilor, ridicând unul la Betel și un altul la Dan (I Împ. 12.28-29). În timpul șederii sale în Egipt, la curtea lui Șişac unde se refugiase, probabil că Ieroboam a remarcat practicarea cultului zeului Apis (I Împ. 11.40), însă el a fost influențat mai ales de vechiul exemplu al israeliților în pustie: cuvintele citate de el cu prilejul reintroducerii acestui cult sunt o dovadă în această privință (I Împ. 12.28; cf. Ex. 32.4) (V. *Betel; Dan; Vacă*).

VIZITA, VIZITĂ. În V.T., cuv. ebr. *paqad* tradus, în unele versiuni fr. și rom. prin *a vizita, a-și aduce aminte, a cerceta, a se duce să* (Jud. 15.1) exprimă ideea generală a unei intervenții active, fie în favoarea cuiva spre a-l mântui (Ier. 29.10), fie împotriva sa pentru a-l pedepsi (Ps. 89.32-33) (Pentru *paqad* tradus prin *a cerceta, a-și aduce aminte, a căuta, a vizita* cu semnificația de *a interveni în favoarea cuiva*, cf. Gen. 21.1; 50.24; I Sam. 2.21; Ier. 15.15; 27.22; pentru o intervenție defavorabilă, cf. Ps. 59.5). Ac. cuv. este folosit îndeosebi pentru Dumnezeu, Care vine în ajutorul poporului Său, sau Care îl judecă din pricina păcatului (Ex. 13.19; Iov 7.18; Is. 29.6). În Ps. 65.9, Dumnezeu vizitează (cercetează) pământul, dându-i ploaia de care are nevoie.

Autorii Septuagintei au tradus termenul ebr. *paqad* prin verbul gr. *episkeptomai* și derivatele sale. În N.T., ac. verb este folosit pentru a vesti intervenția lui Dumnezeu în timpurile mesianice (Lc. 1.68, 78; 7.16; 19.44; Evr. 2.6; I Pet. 2.12). El se mai aplică unui om care se duce să-l viziteze pe altul (F.A. 7.23). Pavel și tovarășii săi au vizitat mereu diferitele comunități ale credincioșilor (F.A. 15.36). Creștinii trebuie să-i viziteze pe cei aflați în suferință, de ex. văduvele, orfanii, etc. (Mt. 25.36, 43; Iac. 1.27). Cuv. gr. *episkeptomai* a

dat naștere termenului *episcop* sau *supraveghetor*, adică cel ce vizitează sau supraveghează.

VIZIUNE. (V. *Vedenie*).

VOCATIE. (V. *Chemare*).

VOCE. (V. *Glas*).

VOFSI, VOPSHI, VOPSI, WOFSI. Tatăl lui Nahbi, participant la explorarea Canaanului din partea sem. lui Neftali (Num. 13.14).

VOIAJ. (V. *Călătorie*).

VOIE, VOINȚĂ

În Vechiul Testament

La drept vorbind, în ebr. nu există nici un termen pentru cuv. *voință*. Termeni apropiați ca sens ar fi:

1. *Haphets* (hafet) = a-și găsi plăcerea în ceva sau cineva. Acest termen se aplică voinței suverane a lui Dumnezeu față de oameni (I Sam. 2.25; Is. 53.10). În Rut 3.13, *Haphets* implică o nuanță de libertate: „*Dacă el vrea să te răscumpere...*”

2. *Ratson* = a fi mulțumit, plăcere, bunăvoință. Termenul se aplică unei persoane care caută să facă voia lui Dumnezeu (Ps. 143.10) sau care își găsește plăcerea în voia Domnului (Ps. 40.8).

3. *'Abhah* = a fi dornic să, a consimți. Acest termen apare, de ex., în Ex. 10.27; Dt. 29.19; I Sam. 22.17; II Sam. 6.10; II Împ. 8.19; I Cr. 19.19; Ez. 3.7.

4. Verbul *nadabh* indică angajarea voinței (de ex.: Jud. 5.9; I Cr. 29.5) și se aplică îndeosebi darurilor de bunăvoie aduse de israeliți (Ex. 35.21; I Cr. 29.9).

Sub Vechiul Legământ, se aștepta din partea poporului Israel să facă voia lui Dumnezeu (de ex.: Ps. 40.8; 143.10).

V.T. afirmă că Dumnezeu își exercită voința. El încheie un legământ cu oamenii pentru că le dorește binele și fericirea. „*Domnul face tot ce vrea în ceruri și pe pământ, în mări și în toate adâncurile*” (Ps. 135.6). El a creat universul și a luat inițiativa mântuirii neamului omenesc. Omul cu care Dumnezeu a făcut legământ este chemat să trăiască după voia Lui, păzind Legea Sa. A-și găsi plăcerea în împlinirea voii lui Dumnezeu echivalează cu a avea Legea Lui în adâncul inimii (Ps. 40.8). Numai nebunii (Ecl. 8.3) și împărații (Dan. 11.3, 16, 36) fac tot ce voiesc.

În Noul Testament

Două familii de sinonime grecești exprimă ideea de voință: *thelô* și *boulomai* (cf. Rom. 2.18; Gal. 1.4; Col. 4.12). Alți termeni înrudiți ca sens: subst. *eudokia* (bunăvoință sau favoare: Mt. 11.26) și verbul său *eudokeô* (Gal. 1.15); *prothesis* = plan, proiect (Rom. 8.28); *arestos* = ceea ce este plăcut (I Ioan 3.22) și compuşii săi: *euarestos* (Ef. 5.10) și *euprosdektos* = plăcut, acceptabil (I Pet. 2.5). În câteva texte ale N.T., sunt combinați o bună parte din acești termeni mai mult sau mai puțin echivalenți (Rom. 12.1-2; Ef. 1.5, 11; Evr. 13.21).

Voia lui Dumnezeu este una din temele fundamentale ale învățaturii Domnului Isus (cf. Lc. 7.30; F.A. 2.23; 4.28; Ef. 1.11; Evr. 6.17). El însuși a fost preocupat întotdeauna să facă nu voia Lui, ci voia Tatălui (Ioan 5.30; 6.38). Măncarea Sa era să facă voia Celui ce L-a trimis (Ioan 4.34). Luca a confirmat aceasta, redând cuvintele rostite de Cristos în Ghetsimani: „*Tată, dacă voiești, depărtează paharul acesta de la Mine! Totuși, facă-se nu voia Mea, ci a Ta!*” (Lc. 22.42). În cartea Faptelor, apostolii afirmă că Isus a fost crucificat potrivit voii lui Dumnezeu (F.A. 2.23; 4.28), așa cum și David, la vremea lui, a îndeplinit această voie (13.36). În Evr. 10.5-10 se precizează că această împlinire a voii lui Dumnezeu a pus capăt o dată pentru totdeauna jertfelor aduse după Legea mozaică.

În zilele vieții Sale pământești, Domnul Isus nu numai că făcea voia lui Dumnezeu, dar îi învăța și pe alții s-o facă, pentru că toți oamenii sunt datori să asculte de voia Tatălui Său. Predica de pe Munte se termină cu avertismentul că numai cel ce va face voia Tatălui Său va intra în Împărăția cerurilor (Mt. 7.21).

În Epistolele sale, Pavel se prezintă de nenumărate ori ca fiind apostol al lui Isus Cristos „*prin voia lui Dumnezeu*” (I Cor. 1.1; II Cor. 1.1; Ef. 1.1; Col. 1.1; II Tim. 1.1), pentru că el își consideră lucrarea ca o continuare a activității lui Isus. Pe de altă parte, el dorește să vestească tot planul (sau toată voia: *boulê*) lui Dumnezeu (F.A. 20.27) pe care El i l-a comunicat (F.A. 22.14).

Toți răscumpărații Domnului au fost predestinați de Isus Cristos să fie înfiați „*după buna plăcere a voii Sale*” (Ef. 1.5; cf. v.11). Ei au fost născuți din nou pe baza voii lui Dumnezeu (Iac. 1.18; cf. Ioan 1.13, unde această naștere este prezentată în contrast cu voia vreunui om), căci „*nu este voia Tatălui vostru cel din ceruri să piară măcar unul din acești*

micuți" (Mt. 18.14). A trăi potrivit voii lui Dumnezeu (I Pet. 4.2) înseamnă pentru creștin să-și aducă trupul ca o jertfă vie și să se lase a fi transformat prin înnoirea minții sale (Rom. 12.1-2; cf. 6.13, 19), să lucreze la sfințirea sa, să se ferească de curvie (I Tes. 4.3), să facă binele (I Pet. 2.15), să aducă mulțumiri întotdeauna și pentru toate lucrurile (I Tes. 5.18). Orice rugăciune făcută după voia lui Dumnezeu va fi împlinită cu siguranță (I Ioan 5.14).

Creștinii sunt oamenii care „*fac din inimă voia lui Dumnezeu*" (Ef. 6.6) și perseverează, fiind convinși că, după ce au împlinit voia lui Dumnezeu, vor căpăta ce le-a fost făgăduit (Evr. 10.36) și vor rămâne în veac (I Ioan 2.17). „*Cei ce sufăr după voia lui Dumnezeu*" pot fi siguri de protecția Creatorului lor, Credinciosul Ziditor (I Pet. 4.19; cf. 3.17). Această voie a lui Dumnezeu este contrară „*voii firii noastre pământești*", adică vechii naturi corupte (Ef. 2.3; cf. I Pet. 4.3), care, în realitate, face voia Diavolului (II Tim. 2.26).

Pentru a face voia lui Dumnezeu, trebuie mai întâi s-o cunoaștem. Voia aceasta, descoperită altădată israeliților, este adusă acum la cunoștința neevreilor (Rom. 1.5). Noi putem ajunge *plini* de cunoștința voii Lui, pentru a ne putea purta astfel într-un chip vrednic de Domnul și a-I fi plăcuți în orice lucru (Col. 1.9-10). Dacă ne lăsăm mereu umpluți de Duhul Sfânt, putem înțelege „*care este voia lui Dumnezeu*" (Ef. 5.17-19) (V. *Plan; Sfat*).

VOPSEA, FARD. În Egiptul antic și în Asiria, femeile își fardau ochii. În Israel, numai prostituatele se fardau; era un lucru pe care femeile serioase îl priveau cu dispreț (II Împ. 9.30; Ier. 4.30; Ez. 23.40; Răzb. 4.9.10). Printre fardurile folosite se numărau: antimoniul, carbonizat și apoi pulverizat, precum și plumbul, utilizat și astăzi de femeile iraniene. Un produs egiptean numit *khôl* (kohol) se obținea prin pulverizarea cojilor de migdale sau carbonizând o anumită rășină parfumată. Acest produs care se păstra în niște flacoane speciale, era aplicat fie uscat, fie amestecat cu untdelemn, cu ajutorul unei spatule de lemn, de argint sau de fildeș. (Pentru alte cosmetice, v. *Cipru*; pentru coloranți, tincturi, etc. v. *Culoare*).

VOPSITOR, VOPSITOR DE PIEI. În Biblie, nu este menționată explicit această meserie, dar cartea Exodului relevă existența unor piei de animale vopsite (25.5) și a unor pânzeturi

colorate (26.1, 31; 36.8). S-ar părea deci că vopsitoria era cunoscută la data ieșirii israeliților din Egipt (aprox. 1400 î.Cr.). Totuși în sec. X î.Cr., Solomon a trebuit să apeleze la niște vopsitori din Tyr pentru vopsirea pânzelor necesare Templului (II Cr. 2.6).

În N.T., la F.A. 16.14 este menționată o creștină, numită Lidia, care făcea comerț cu purpură la Tiatira, în Macedonia.

Vopsitorii vopseau pânzeturi, stofe sau piei de animale folosind purpura, cărmăzul (v. ac. cuv.) și galbenul (obținut din rodiu, cartham sau curcumă, o varietate de șofran). Indigo-tierul, un arbust originar din India, dar care creștea în Siria și Egipt, servea la obținerea colorantului bleu; abia în sec. III d.Cr. a fost descoperit drobușorul sau pastelul, plantă din care, de asemenea, avea să se extragă acest colorant.

Ogorul nălbitorului, punct de reper bine cunoscut pe vremea împăraților, se afla în afara zidurilor Ierusalimului. Pe lângă acest ogor trecea un drum, precum și apeductul iazului de sus (Is. 7.3; 36.2). Era atât de aproape de cetate încât locuitorii săi, masați pe zidurile de apărare, i-au auzit și înțeles pe solii asirieni care vorbeau din locul acela (II Împ. 18.17). Potrivit unei vechi opinii, *Ogorul nălbitorului* s-ar fi aflat ceva mai spre V, lângă actuala poartă Iafo (Jaffa), deoarece pe acolo pătrundea în Ierusalim un apeduct care venea de la Birket Mamilla, situată în partea de sus a văii Hinomului. Alți comentatori opinează pentru latura nordică, deoarece de cele mai multe ori dușmanul ataca Ierusalimul din N. Astfel, Josephus (Răzb. 5.4.2) situează un Monument al Vopsitorului în colțul de NE. Însă ni se pare mai plauzibil ca apeductul în discuție să fi fost tocmai canalul subteran care unea actuala Fântână a Fecioarei cu bazinul Siloamului; dacă aceasta este realitatea, atunci *Ogorul nălbitorului* se afla pe valea Chedronului.

VORBITOR. (V. *Orator*).

VRABIE. (V. *Păsărică*).

VRĂJITOR. (V. *Magician*).

VRĂJITORIE. (V. *Magician*).

VRĂJMAȘ, ADVERSAR. Dintre numeroasele cuv. ebr. utilizate în Vechiul Testament, menționăm: *tsar* (inamic, ostil, Num. 10.9), *tsorer* (cu același sens, Ps. 23.5), *'oyev* (vrăjmaș,

potrivnic, Iov 27.7, foarte frecvent în Biblie) sau *satan* (vrăjmaș, adversar, potrivnic, pârâș, reclamant, I Împ. 11.14, 23, 25; Ps. 109.6). Termenii gr. corespunzători semnifică: cel ce urmărește (pe cineva) în justiție, cel ce acuză în fața autorităților (Mt. 5.25; Lc. 12.58; 18.3) sau care se opune, este potrivnic (Gal. 5.17; I Tim. 1.10). Satan este Vrajmașul prin excelență în aceste diferite sensuri (Iov 1.6; Zah. 3.1; II Tes. 2.4; I Tim. 5.14; Tit 2.8; I Pet. 5.8). Unii oameni (F.A. 17.7; 28.17; I Tes. 2.15; Evr. 10.27), forțe ale naturii (Mt. 14.24) sau alte lucruri (F.A. 26.9; Col. 2.14) pot acționa împotriva celor credincioși. (V. *Pârâș*).

VRĂJMAȘ AL LUI CRISTOS. (V. *Anticrist*).

VRĂJMĂȘIE. (V. *Inamiciție*).

VREME ÎMPLINITĂ. (V. *Timp împlinit*).

VULGATA. (V. *Versiuni ale Bibliei*).

VULPE. Animal sălbatic care se adăpostește în vizuini (Mt. 8.20) sau pe ruine izolate (Pl. 5.18, Nițulescu, GBV, etc. Cornilescu a tradus prin *șacali*. N. Ed.). Vulpea este vicleană și foarte vigilentă (Ez. 13.4; Lc. 13.32). Tristram menționează două specii de vulpi care se întâlnesc în Palestina, *Vulpes nilotica*, vulpea egipteană, și *Vulpes flavescens*, vulpea roșcată. Prima specie este foarte răspândită în Palestina centrală și sudică, precum și la răsărit de Iordan; vulpea roșcată, ceva mai mare decât vulpea egipteană, ar putea fi o varietate a vulpii comune, *Vulpes vulgaris*; trăiește în regiunile împădurite ale țării.

Se pare că sub termenul general de vulpe, *chou'al* (șual), evreii au inclus și șacalul, animal care aparține canidelor, însă ei aveau și un cuvânt special pentru a indica șacalul. Poate că în Jud. 15.4 ar trebui să se citească *șacal*, pentru că acest animal era foarte răspândit în câmpiile care aparțineau odinioară filistenilor. Noaptea, șacalii cutreieră în haite, iar ziua se adăpostesc prin peșteri. Ei pot fi prinși destul de ușor în comparație cu vulpea,

care este un animal solitar și, prin urmare, mai greu de capturat. Apoi, șacalul devorează cadavrele intrate în descompunere, lucru pe care vulpea nu-l face niciodată. În sfârșit, cum șacalul este nu numai carnivor, dar și frugivor, s-ar putea ca în Cânt. 2.15 să fie vorba despre șacali și nu despre vulpi, deși călcând viile în picioare, și vulpile produc pagube însemnate.

VULTUR, ERETE, GAIE, ȘOIM. Ac. cuv. redau diferiți termeni ebr. care denumesc păsări răpitoare în Iov 28.7; Lv. 11.4; Dt. 14.13; Is. 34.15; Hab. 1.8. Vulturul auriu, *Gyps fulvus*, are gâtul și capul golașe. Penajul său este de un brun moderat; aceste păsări ating 1,20 m înălțime. Tristram afirmă că ele sunt foarte răspândite în Palestina. (V. *Acvilă*; *Erete*; *Gale*; *Șoim*).

VULTUR BĂRBOS. Cuv. lat. *ossifraga* înseamnă: cel ce sfărâmă oase; cuv. ebr. *peres* are aceeași semnificație: cel ce sfărâmă, cel ce zdrobește. Este vorba despre o pasăre necurată din punct de vedere ritual (Lv. 11.13; Dt. 14.12). Unii au presupus că ar putea fi vorba despre *vulturul bărbos*. Denumirea în ebr. a acestei păsări se datorează faptului că ea se delectează cu oase, șerpi, broaște țestoase. Uneori, pentru a le sfărâma, se ridică cu ele în zbor și le aruncă de la mare înălțime, izbindu-le de stânci. Vulturul bărbos are mărimea și greutatea unui curcan, iar anvergura aripilor depășește 2,70 m. Conformarea ghearelor nu-i permite transportul prăzii vii. Este o pasăre fricoasă, în Palestina pe cale de dispariție. Frecventează îndeosebi văgăunile Arnonului, la E de Marea Moartă.

VULTUR-DE-MARE. Echivalentul cuv. ebr. *'ozniyyah* (Lv. 11.13; Dt. 14.12). Pasăre necurată. Ac. cuv. indică o specie de vulturi sau, mai vag, genul vulturide. Septuaginta îl redă prin *haliaetos*, respectiv *Pandion haliaetus*, vulturul cafeniu-închis, care este foarte răspândit pe coastele maritime și se hrănește cu pești. În Palestina, poate fi văzut pe țărmurile mediteraneene, în special în lagunele de la vărsarea Chisonului.

W-X

WAHEB. (V. *Vaheb*).

WAIZATA. (V. *Vaiezata*).

WANYA. (V. *Vania*).

WEDAN. (V. *Vedan*).

WOFSI. (V. *Vofsi*).

XERXE, XERXES. (V. *Ahaşveroş*).

Y

YAAKAN. (V. *laacan*).
 YAAQOBA, YAAKOVA. (V. *laacoba*).
 YAKOBA. (V. *laacoba*).
 YAALA. (V. *laala*).
 YAAR. (V. *laar*).
 YAARESCHIA. (V. *laaresia*).
 YAASAI. (V. *laasai*).
 YAASIEL. (V. *laasiel*).
 YAAZIAHU, YAAZIYYAHU. (V. *laazia*).
 YAAZANIA. (V. *laazania*).
 YABAL. (V. *labal*).
 YABBOQ. (V. *laboc*).
 YABESH, YAVESH. (V. *labes*).
 YABIN, YAVIN. (V. *labin*).
 YABNE, YAVNE. (V. *labne*).
 YABNEEL, YAVNEEL. (V. *labneel*).
 YACHOBEAM, YASHOBEAM, YASHOVEAM.
 (V. *laşobeam*).
 YACHUBI-LECHEM. (V. *laşubi-Lehem*).
 YADA. (V. *lada*).
 YADDAL. (V. *ladai*).
 YADDUA. (V. *ladua*).

YADIEL. (V. *lahdiel*).
 YADO. (V. *lahdo*).
 YADON. (V. *ladon*).
 YAEBETS. (V. *laebet*).
 YAEKAN. (V. *laecan*).
 YAEL. (V. *lael*).
 YAELAM. (V. *laelam*).
 YAENAI. (V. *laenai*).
 YAKAN. (V. *laekan*).
 YAERA. (V. *laera*).
 YAEZER. (V. *laezer*).
 YAFIA. (V. *lafia*).
 YAFLET, YAPHLETH. (V. *laflet*).
 YAGUR. (V. *lagur*).

YAH, IAH, JAH. (Darby, *Segond* și *Synodale*, în fr., iar Cornilescu, GBV ș.a., în rom., au tradus acest termen prin *Domnul*; Bible de Jerusalem are *Yahvé*, iar vers. Nițulescu, 1920, l-a redat prin *Iahú*). Această formă a numelui lui Dumnezeu este frecventă în poezia ebr. (Ps. 68.4; 89.8). Lb. ebr. folosește uneori *yah*, iar alteori forma completă *Yahweh*. Forma prescurtată *yah* exprimă absolutul existenței lui Dumnezeu. *Yahweh*, care înseamnă: *El este*, se referă la Dumnezeu în esența Lui și îl distinge de falșii dumnezei (Is. 12.2; 26.4).

YAHALLEL, YEHALLEL. (V. *Jehaleleel*).YAHAS. (V. *Iaha*).YAHAT. (V. *Iahat*).YHAZIEL. (V. *Iahaziel*).YAHDAI. (V. *Iahdai*).YAHDIEL. (V. *Iahdiel*).YAHDO. (V. *Iahdo*).YAHLEEL. (V. *Iahleel*).YAHMAI. (V. *Iahmai*).YAHTSA. (V. *Iahsa*).YAHTSEEL. (V. *Iahseel*).YAHVE-NISSI. (V. *Jehova-Nisi*).YAHVE-SHALOM. (V. *Jehova-Şalom*).

YAHVE-TSIDKENU, YAHWEH-ȚIDKENU, IEHOVA-ȚIDECHENU = *Domnul, Neprihă-nirea noastră*. Numele lui Israel și al Ierusalimului în vremurile mesianice. (V. *Dumnezeu - Numele*).

YAHZERA. (V. *Iahzera*).YAHZEYA. (V. *Iahzia*).YAHZIA. (V. *Iahzia*).YAIR. (V. *Iair*).YAKAN. (V. *Iaekan*).YAKIN. (V. *Iachin*).YAKOBA. (V. *Iacov*).YALA. (V. *Iaala*).YALAM. (V. *Iaelam*).YALEEL. (V. *Iahleel*).YALON. (V. *Ialon*).YAMAI. (V. *Iahmai*).YAMIN. (V. *Iamin*).YAMLEK. (V. *Iamlec*).YANAI. (V. *Iaenai*).YANNAI. (V. *Iana*).YANOAH, YANOAH. (V. *Ianoah*).YANUM. (V. *Ianum*).YAE. (V. *Iache*).YAQIM. (V. *Iachim*).YARA. (V. *Iaera*).YARCON, YARKON, YARQON. (V. *Me-larcon*).YAREB. (V. *Iareb*).YARECHIA. (V. *Iaarechia*).YARED. (V. *Iared*).YARHA. (V. *Iarha*).YARIB, YARIV. (V. *Iarib*).YARMUTH. (V. *Iarmut*).YAROACH, YAROAH. (V. *Iaroah*).YASHEN. (V. *Bene-Iaşen*).YASHUB, YASHUV. (V. *Iaşub*).YASSAI. (V. *Iaasai*).YASSIEL. (V. *Iaasiel; Iahiel*).YATHNIEL. (V. *Iatniel*).YATTIR. (V. *Iatir*).YAVAN. (V. *Iavan*).YAVESH. (V. *Iabes*).YAVIN. (V. *Iabin*).YAZANIA. (V. *Iaazania*).YAZER. (V. *Iaezer*).YAZERA. (V. *Iahzera*).YAZIA. (V. *Iaazia*).

- YAZIEL. (V. *laaziel*).
- YAZIZ. (V. *laziz*).
- YE-ABARIM. (V. *lie-Abarim*).
- YEARIM. (V. *learim*).
- YEBUS. (V. *Iebus*).
- YECABSEEL. (V. *Cabteel*).
- YECAMEAM, YEQAMEAM. (V. *Iecameam*).
- YECAMIA, YEKAMIA, YEQAMYA. (V. *Iecamia*).
- YECHANA, YESHANA. (V. *Iesana*).
- YECHEBEAB, YESHEBAB, YESHEVEAV. (V. *Iešebeab*).
- YECIHCHAI, YESHISHAI. (V. *Iešišai*).
- YECOHAYA, YESHOHAYA. (V. *Iešohaia*).
- YECHUA, YESHUA. (V. *Iešua*).
- YECHURUN, YESHURUN. (V. *Iesurun*).
- YECOLJA, YEKOLJA, YEKOLYAHU. (V. *Iecolia*).
- YECONIA, YEKONYA. (V. *Ieconia*).
- YECUTIEL, YEKUTHIEL. (V. *Iecutiel*).
- YEDAYA, BEN-YEDAYA. (V. *Iedaia*).
- YEDIA, YEHDEYAHU. (V. *Iehdia*).
- YEDIAEL. (V. *Iediael*).
- YEDIDA. (V. *Iedida*).
- YEDIDYA. (V. *Iedidia*).
- YEDO, YEEDO. (V. *Ieedo*).
- YEDUTUN. (V. *Iedutun*).
- YEFUNE, YEPHUNE. (V. *Iefune*).
- YEGAR-SAHADUTA, YEGAR-SACHADUTHA. (V. *Iegar-Sahaduta*).
- YEHIA, YEHIYA. (V. *Iehia*).
- YEHIEL. (V. *laaziel*).
- YEHOADDAN, YOADDAN. (V. *Iehoadan*).
- YEHOCHEBA. (V. *Iošeba*).
- YEHOCHEBA. (V. *Iošeba*).
- YEHONATHAN. (V. *Ionatan*).
- YEHOSADAQ, YEHOTSADAQ. (V. *Iošadac*).
- YEHOSHABAT, YEHOSHAVATH. (V. *Iehošeba*).
- YEHOSHAPHAT. (V. *Iosafat*).
- YEHOSHEBA, YEHOSHEVA. (V. *Iošeba*).
- YEHOTYADA, YOYADA. (V. *Iehoiada*).
- YEHOTYAKIM, YEHOTYAQIM. (V. *Ioiachim*).
- YEHOTYAKIN, YEHOTYAQIN. (V. *Ioiachim*).
- YEHOTYARIB, YEHOTYARIV, YOYARIB. (V. *Ioiarib*).
- YEHOTZABAD. (V. *Iozabad*).
- YEHUD, YEHUDI. (V. *Iehudi*).
- YEHUDITH. (V. *Iudita*).
- YEHUKAL. (V. *Iucal*).
- YEIEL. (V. *Ieiel; laaziel*).
- YELEC. (V. *Lăcustă*).
- YEMIMA. (V. *Iemima*).
- YEMUEL. (V. *Iemuel*).
- YERACH, YERAH. (V. *Ierah*).
- YERAHMEEL, YERAMEEL. (V. *Ierahmeel*).
- YERED. (V. *Iered*).
- YEREMAI. (V. *Ieremai*).
- YEREMOTH. (V. *Ieremot*).
- YERIA, YERIYYA, YERIYYAHU. (V. *Ieria*).

- YERIBAI, YERIVAI. (V. *Ieribai*).
- YERIEL. (V. *Ieriel*).
- YERIOTH, YERYOTH. (V. *Ieriot*).
- YERIMOT. (V. *Ierimot*).
- YEROCHAM, YEROHAM. (V. *Ieroham*).
- YERUBBAAL. (V. *Ierubaal*).
- YERUEL. (V. *Ieruel*).
- YERUSHA. (V. *Ieruša*).
- YESHURUN. (V. *Iesurun*).
- YESIMIEL. (V. *Iesimiel*).
- YESSER, YETSER. (V. *Ieŧer*).
- YETET. (V. *Ietet*).
- YETUR. (V. *Ietur*).
- YEUEL. (V. *Ieuel*).
- YEUSH. (V. *Ieuš*).
- YEUŠ, YEUTS. (V. *Ieuf*).
- YEZANYAHU. (V. *Iaazania*).
- YEZIEL. (V. *Ieziel*).
- YIBCHAR, YIBHAR. (V. *Ibhar*).
- YIBLEAM. (V. *Ibleam*).
- YIBNEIA, YIBNEJA, YIBNEYA. (V. *Ibnia*).
- YIBNIYA, YIVNIYA. (V. *Ibnia*).
- YIBSAM. (V. *Ibsam*).
- YICHBAH, YISHBA. (V. *Iiŧbah*).
- YICHMA, YISHMA. (V. *Iiŧma*).
- YICHMAEYA, YISHMAYA. (V. *Iiŧmaia*).
- YICHMERAI, YISHMERAI. (V. *Iiŧmerai*).
- YICHPAN, YISHPAN. (V. *Iiŧpan*).
- YICHVA, YISHWA. (V. *Iiŧva*).
- YIDBACH, YIDBASH. (V. *Idbaš*).
- YIDDO. (V. *Ido*).
- YIDEALA. (V. *Iideala*).
- YIDLAF, YIDLAPH. (V. *Iidlaf*).
- YIFDEYA, YIPHDEYA. (V. *Ifdeia*).
- YIFTAH, YIPHTACH. (V. *Iiftah*).
- YIFTAH-EL. (V. *Iiftah-El*).
- YIGAL, YIGEAL. (V. *Igual*).
- YIGDALYAHU. (V. *Igdalia*).
- YIGUEAL. (V. *Igual*).
- YIREON. (V. *Iireon*).
- YIRIYA. (V. *Iiria*).
- YIRMEYA. (V. *Ieremia*).
- YIRPEEL. (V. *Iirpeel*).
- YISECHAR, YITSEHAR. (V. *Iiŧehar*).
- YISHABAQ. (V. *Iiŧbac*).
- YICHBI-BENOB, YISHI-BE-NOV. (V. *Iiŧbi-Benob*).
- YISHIYA. (V. *Iiŧia*).
- YIMLA. (V. *Imla*).
- YIMMA, YIMNA. (V. *Imna*).
- YIMRA. (V. *Imra*).
- YISHPA, YISHPHA. (V. *Iiŧfa*).
- YISHVI, YISHWL. (V. *Iiŧvi*).
- YISMAKYAHU. (V. *Iŧmachia*).
- YITLA. (V. *Iitla*).
- YITMA. (V. *Iitma*).
- YITRA. (V. *Iitra*).
- YTTRAN. (V. *Iitran*).

YITREAM. (V. *Iream*).
 YITSECHAR, YITSEHAR. (V. *Iiŋehar*).
 YITSERI. (V. *Iiferi*).
 YIZRAHYA. (V. *Iizrahia*).
 YIZREEL. (V. *Iizreel*).
 YIZZIYA. (V. *Izia*).
 YOA, YOACH, YOAĦ. (V. *Ioah*).
 YOACH, YOASH. (V. *Ioaş*).
 YOADA, YOADDA, YEHOADDA. (V. *Iehoada*).
 YOAHAZ, YOAKHAZ. (V. *Ioahaz*).
 YOANAN. (V. *Ioanan*).
 YOBAB, YOVAV. (V. *Iobab*).
 YOCDEAM, YOKDEAM, YOQDEAM. (V. *Iocdeam*).
 YOCHIBIA, YOSHIBYA. (V. *Iošibia*).
 YOCMEAM, YOQMEAM. (V. *Iocmeam*).
 YOCNEAM, YOQNEAM. (V. *Iocneam*).
 YOCTAN, YOQTAN. (V. *Ioctan*).
 YOCTEEL, YOQTEEL. (V. *Iocteel*).
 YODA. (V. *Ioda*).
 YOED. (V. *Ioed*).
 YOEL. (V. *Ioel*).
 YOELA. (V. *Ioela*).
 YOEZER. (V. *Ioezer*).
 YOGBAHA, YOGBEHA. (V. *Iogbeha*).
 YOHA. (V. *Ioha*).
 YOHANAN. (V. *Iohanan*).
 YOKEBED, YOKEVED. (V. *Iochebed*).
 YONADAB, YONADAV. (V. *Ionadab*).
 YONAM. (V. *Ionam*).

YONATHAN. (V. *Ionatan*).
 YOQCHAN, YOXAN. (V. *Iocšan*).
 YOQIM. (V. *Iochim*).
 YORAI. (V. *Iorai*).
 YORAM. (V. *Ioram*).
 YORIM. (V. *Iorim*).
 YORKEAM, YORQEAM. (V. *Iorcheam*).
 YOSADAQ, YOTSADAQ. (V. *Ioşadac*).
 YOSEH. (V. *Ioseh*).
 YOSEN. (V. *Iosen*).
 YOSHA. (V. *Ioşa*).
 YOSHAVYA. (V. *Ioşavia*).
 YOSHBEQASHA. (V. *Ioşbecaş*).
 YOSHIVYA. (V. *Iošibia*).
 YOSHIYYA. (V. *Iosia*).
 YOSSIFIA, YOSSIPHIA. (V. *Iosifia*).
 YOTAM, YOTHAM. (V. *Iotam*).
 YOTBA, YOTVA. (V. *Iotba*).
 YOTBATA, YOTVATHA. (V. *Iotbata*).
 YOYADA. (V. *Iojada*).
 YOYAQIM. (V. *Ioiachim*).
 YOYAQIN. (V. *Ioiachin*).
 YOYARIB. (V. *Ioiarib*).
 YOZABAD. (V. *Iozabad*).
 YOZAKAR. (V. *Iozacar*).
 YR-HAHERES. (V. *Ir-ha-heres*).
 YUCHAB-HESSED. (V. *Iuşab-Hesed*).
 YUKAL. (V. *Iucal*).
 YUTTA. (V. *Iuta*).

Z

ZAAVAN, ZAVAN, ZAAWAN. Fiul lui Eter, horitul (Gen. 36.27; I Cr. 1.42).

ZABAD, ZAVAD = *El a dat, a dotat.*

1. Descendent al lui Efraim, din fam. lui Șutelah (I Cr. 7.21).

2. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Hețron, din casa lui Ierahmeel. Urmaș al lui Șeșan (I Cr. 2.31, 34-37). Probabil că a fost una și aceeași persoană cu unul dintre vitejii lui David menționați în 11.41.

3. O formă denaturată a numelui lui Iozabad (II Cr. 24.26) (V. *Iozabad*).

4, 5, 6. Trei israeliți pe care Ezra i-a convins să renunțe la femeile străine pe care și le luaseră de neveste (Ezra 10.27, 33, 43).

ZABAI, ZABBAI = *hoinar*. Fiul lui Bebai. Ezra l-a convins să repudieze străina cu care se însurase (Ezra 10.28). Tatăl unui oarecare Baruc (Nem. 3.20).

ZABBUD, ZACUR = *dat de Dumnezeu*. Capul unei familii provenite din Bigvai; el s-a întors din Babilon împreună cu Ezra (Ezra 8.14).

ZABDI, ZAVDI = *El (Dumnezeu) a dat.*

1. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Zerah și fondator al unei case patriarhale (Jos. 7.1). În I Cr. 2.6, apare sub numele de Zimri.

2. Un beniamit (I Cr. 8.19).

3. Un bărbat din Șefam care administra, pe vremea regelui David, depozitele de vin din podgorii (I Cr. 27.27).

4. Un levit; fiul lui Asaf (Nem. 11.17) (V. *Zicri*, 5).

ZABDIEL, ZAVDIEL = *darul lui Dumnezeu*.

1. Tatăl lui Iașobeam (I Cr. 27.2).

2. Fiul lui Ghedolim și unul din capi israeliților (Nem. 11.14).

ZABUD, ZAVUD. Fiul lui Natan; prim-ministru sub domnia lui Solomon (I Împ. 4.5).

ZABULON = *locuință*.

1. Al 10-lea fiu al lui Iacov și al 6-lea al Leii (Gen. 30.19-20). A coborât în Egipt împreună cu tatăl său (Ex. 1.3). Zabulon a avut 3 fii: Sered, Elon și Iahleel (Gen. 46.14). În binecuvântarea profetică acordată lui Zabulon, Iacov vede această seminție locuind pe coasta maritimă unde acostează corăbiile și întinzându-și hotarele până aproape de Sidon (49.13). Această proorocie s-a realizat parțial. I s-a atribuit lui Zabulon un teritoriu care se învecina cu marea, astfel că zabuloniții și-au putut amenaja porturi maritime. Dar Neftali și Isahar îl separa pe Zabulon de marea Galileii (Lacul Ghenezaret), în timp ce Sidonul și sem. lui Așer se aflau între Zabulon și Mediterana. Ușoara deosebire dintre cuvintele lui Iacov și poziția lui Zabulon în Palestina dovedește autenticitatea acestui discurs profetic, arătând totodată că el nu a fost posterior instalării semințiilor în Țara promisă.

2. Seminția al cărei strămoș a fost Zabulon. Trei familii principale au provenit din cei 3 fii ai săi (Num. 26.26-27). La începutul călătoriei prin pustie, Eliab, fiul lui Elon, era șeful tribului (1.9; 10.16), fiind urmat mai târziu de către Elișafan, fiul lui Parnac (34.25). Reprezentantul acestei seminții pentru explorarea Canaanului a fost Gadiel, fiul lui Sodi (13.10). La primul recensământ, Zabulon dispunea de 57 400 de oameni în stare să poarte armele (1.30-31), iar la al doilea au fost înregistrați 60 500 de inși (26.27). Zabulon a fost una dintre cele 6 seminții ai cărei reprezentanți s-au suit pe muntele Ebal pentru a

rosti blestemele (Dt. 27.13; cf. Ios. 8.32-35). În cadrul binecuvântării acordate înainte de a muri, Moise asociază pe Zabulon cu Isahar, fiul cel mai mic al Leii. Reamintind proorocia lui Iacov, Moise evocă destinul acestor două seminții: „*Bucură-te, Zabuloane, de alergările tale, și tu, Isahar, de corturile tale! Ei vor chema popoarele pe munte; acolo vor aduce jertfe de dreptate, căci vor suge bogăția mării și comorile ascunse în nisip.*” (Dt. 33.18-19). Zabulon și Isahar au putut aduce Domnului daruri bogate „*pe muntele moștenirii Lui*” (Ex. 15.17). După cucerirea Canaanului, Zabulon a primit o porțiune din teritoriul nordic al țării, la N de Isahar, la E de Așer, la S și la V de Neftali (Ios. 19.27, 34). Hotarul sudic al lui Zabulon trecea prin Dabrat, care se afla pe partea vestică a muntelui Tabor, și prin Chislot-Tabor. Apoi, după ce mergea de-a lungul câmpiei Ezdrelonului, frontiera lui Zabulon atingea, în fața locneamului (v. 10-12), pârâul care a fost identificat cu wadi el-Milh, un afluent al Chisonului în partea de apus. Hotarul răsăritean atingea localitatea Ghita-Hefer, situată, după toate probabilitățile, la 5 km N-NE de Nazaret, și Rimon la cca 9 km imediat la N de Nazaret (v. 13). În partea de NV a teritoriului lui Zabulon se afla valea Iftah-El (v. 14), probabil la cca 14 km N-NV de Nazaret. Câmpia fertilă el-Buttauf făcea parte din teritoriul lui Zabulon. De vreme ce Betleemul, situat la cca 11 km V-NV de Nazaret, îi aparținea lui Zabulon (v. 15), valea el-Khalladiyeh va fi constituit, probabil, o porțiune a limitei occidentale. Zabulon stăpânea o regiune fertilă care includea o parte a ținutului muntos al Galileii de Jos, precum și porțiunea de NV a câmpiei Ezdrelonului. Oamenii lui Zabulon au alcătuit un contingent important al oștirii lui Barac care se ridicase contra lui Sisera (Jud. 4.6-10; 5.14, 18), precum și al trupelor lui Ghedeon îndreptate contra lui Madian (6.35). Cântarea Deborei menționează că sem. lui Zabulon a furnizat comandanți (5.14), cuvânt care poate fi tradus prin secretari ai comandantului suprem, persoane însărcinate cu înrolarea și mobilizarea combatanților (II Împ. 25.19). Judecătorul Elon era zabulonit. El și-a exercitat funcția la Aialon, în teritoriul lui Zabulon, unde a și murit (Jud. 12.12). Această seminție a furnizat 50 000 de luptători de elită, aflați sub comanda unor ofițeri foarte serioși, care s-au deplasat la Hebron pentru a-l proclama rege pe David (I Cr. 12.33, 40). Sub domnia lui, căpetenia lui Zabulon era Ișemaia (Yichmaeya)

(27.19). În cursul invaziilor asiriene, zabuloniții, la fel ca ceilalți locuitori din ținutul Galileii, au avut mult de suferit. Isaia a prezis că, în timpurile mesianice, Zabulon va primi, în schimb, imense binecuvântări (Is. 8.23; 9.1; Mt. 4.12-16). Pe vremea lui Ezechia, niște zabuloniți au acceptat invitația regelui, s-au smerit și s-au dus la Ierusalim pentru a prăznui Paștele (II Cr. 30.10-11, 18). Ezechiel atribuie sem. lui Zabulon una din porțile noului templu (Ez. 48.33). În Apocalipsa, 12 000 de urmași ai lui Zabulon primesc pecetea lui Dumnezeu (Ap. 7.8).

ZABULONTI. Persoană care aparținea sem. lui Zabulon sau locuia pe teritoriul acesteia (Num. 26.27; Jud. 12.11-12).

ZACAI, ZAKKAI = *curat, nevinovat*. Fondatorul unei familii dintre membrii căreia o parte l-au însoțit pe Zorobabel la întoarcerea acestuia din robia babilonică (Ezra 2.9; Nem. 7.14).

ZACHEU (nume gr. și probabil o prescurtare a numelui ebr. Zaharia). Un om bogat din Ierihon, investit de romani ca șef al percepătorilor de taxe și impozite. Zacheu a devenit ucenic al lui Cristos (Lc. 19.1-10).

ZACUR, ZACCUR, ZAKUR, ZAKKUR.

1. Un bărbat din sem. lui Ruben (Num. 13.4).
2. Un descendent al lui Simeon, prin Mișma (I Cr. 4.26).
3. Un levit; urmaș al lui Merari și fiul lui Iaazia (I Cr. 24.27).
4. Un levit; descendent al lui Gherșom și fiul lui Asaf. Membru al unei cete de cântăreți pe vremea regelui David (I Cr. 25.2, 10; Nem. 12.35) (V. *Zicri*, 5).
5. Fiul lui Imri; a dat ajutor la refacerea zidurilor de apărare ale Ierusalimului (Nem. 3.2).
6. Un levit; și-a pus pecetea pe legământul Domnului formulat de Neemia (Nem. 10.12).
7. Fiul lui Matania și tatăl lui Hanan (Nem. 13.13).

ZAHAM. Unul dintre fiii lui Roboam (II Cr. 11.19).

ZAHARIA = *Domnul și-a adus aminte*.

1. Un beniamit care provenea din fam. lui Ieiel din Gabaon (I Cr. 9.35, 37); numit Zecher în I Cr. 8.31. Dacă vocalizarea tradițională este corectă, Zecher este un sinonim care înseamnă

memorie. Dar Zecher ar putea fi și o prescurtare a lui Zaharia așa cum Ahaz este o abreviere a lui Ahazia. Probabil că Zecher se pronunța Zakar, ceea ce semnifică: *el și-a amintit*.

2. Un levit din fam. lui Chehat, din casa lui Itehar, urmaș al lui Ebiasaf (Asaf). Acest Zaharia, fiul cel mai mare al lui Meșelemia, era ușier al Cortului Domnului pe vremea regelui David (I Cr. 9.19, 21, 22; 6.2) și un sfetnic înțelept (26.14).

3. Un levit de rangul al doilea: el cânta cu psalterionul în cortegiul care a participat la aducerea chivotului la Ierusalim. David i-a încredințat o misiune permanentă în cortul ridicat pentru adăpostirea chivotului (I Cr. 15.18, 20; 16.5). Probabil că termenul *ușier* din 15.18 nu se aplică acestui levit.

4. Un preot care a sunat din trâmbiță când chivotul legământului a fost mutat din casa lui Obed-Edom la Ierusalim (I Cr. 15.24).

5. Un levit din fam. lui Chehat, din casa lui Uziel. Fiu al lui Ișia, el a fost contemporan cu regele David (I Cr. 24.25).

6. Un levit din fam. lui Merari; al 4-lea fiu al lui Hosa și ușier al Cortului Domnului pe vremea lui David (I Cr. 26.10-11).

7. Un bărbat din jumătatea sem. lui Manase care deținea Galaadul; tatăl lui Ido și contemporan cu David (I Cr. 27.21).

8. Un levit; fiul lui Asaf și descendent al lui Gherșom (II Cr. 20.14).

9. Una dintre căpeteniile trimise de Iosafat să instruiască în Legea Domnului pe copiii lui Iuda (II Cr. 17.7).

10. Al 4-lea dintre fiii lui Iosafat (II Cr. 21.2).

11. Fiul marelui preot Iehoiada, integru ca și tatăl său. Zaharia a trăit sub domnia lui Ioas, regele lui Iuda. Sub inspirația Duhului Sfânt, el i-a muștrat pe copiii lui Iuda pentru că se depărtaseră de Domnul, după moartea lui Iehoiada. Drept urmare, Zaharia a fost atunci ucis cu pietre în curtea Templului, din porunca împăratului (II Cr. 24.20-22). Se crede că la acest martir a făcut aluzie Cristos când vorbea de sângele martirilor vărsat pe pământ (Lc. 11.51). Într-adevăr, Zaharia, fiul lui Iehoiada, este singurul personaj din Sf. Scriptură care a fost asasinat între altar și Templu. Amintirea acestei morți atât de tragice s-a transmis din generație în generație. Cronicile fiind ultima carte a Canonului ebraic, Zaharia, fiul lui Iehoiada, figurează acolo ca ultimul martir, Abel fiind primul. Textul din Mt. 23.35 pune o problemă pentru exegeți, deoarece Zaharia despre care se vorbește aici este

prezentat ca fiind „fiul lui Barachia”, care era profetul bine cunoscut după exilul babilonian. Acest pasaj al lui Matei, diferit de textul paralel din Lc. 11.51, conține probabil o explicație scrisă de către un cititor pe marginea unui manuscris (glosă) și care a fost apoi recopiată împreună cu textul.

12. Un bărbat care avea capacitatea descifrării vedeniilor lui Dumnezeu; el i-a dat sfaturi înțelepte regelui Ozia, care le-a respectat câțva timp (II Cr. 26.5).

13. Rege al lui Israel și ultimul suveran al dinastiei lui Iehu. El s-a suit pe tronul Samariei în al 38-lea an al lui Azaria, împăratul lui Iuda, și a domnit 6 luni (v. *Cronologie*, IV). Fiu al lui Ieroboam II, el a fost ucis la Iibleam de către Șalum, care a domnit în locul lui (II Împ. 14.29; 15.8, textul gr. al lui Lucian). Prezicerea potrivit căreia Iehu urma să aibă succesori la domnie până în a 4-a generație s-a împlinit când Zaharia a preluat puterea (10.30).

14. O căpetenie rubenită (I Cr. 5.7).

15. Fiul lui Berechia. El constatare că Isaia scrisese o serie de cuvinte enigmatice cu vreun an înainte de a le descifra semnificația printr-o altă profeție (Is. 8.2).

16. Bunicul lui Ezechia, din partea mamei (II Împ. 18.1-2).

17. Un levit care a descins din Asaf. El a participat la curățirea Templului, pe vremea regelui Ezechia (II Cr. 29.13).

18. Un levit; descendent al lui Chehat; supraveghetorul lucrătorilor care au întreprins repararea zidurilor Templului pe vremea regelui Iosia (II Cr. 34.12).

19. Unul dintre capii Templului, sub domnia lui Iosia; desigur, un preot (II Cr. 35.8).

20. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Șela (Nem. 11.5).

21. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Pereț (11.4).

22. Preot, urmaș al lui Pașhur, din casa patriarhală a lui Malchia (11.12).

23. Un descendent al lui Pareoș. S-a întors din Babilon, împreună cu alți israeliți, sub conducerea lui Ezra (Ezra 8.3).

24. Fiul lui Bebai, întors din robie cu Ezra (Ezra 8.11).

25. Una dintre căpeteniile însărcinate de Ezra să caute leviți și slujitori ai Templului care să-i însoțească pe copiii lui Israel întorși din robia babilonică (Ezra 8.16).

26. Unul dintre bărbații care – probabil în calitate de preoți – l-au asistat pe Ezra când el citea, în auzul poporului, din Legea Domnului (Nem. 8.4).

27. Fiul lui Elam; sfătuit de Ezra, el a renunțat la străina cu care se căsătorise (Ezra 10.26).

28. Levit, fiul lui Ionatan, urmaș al lui Asaf. A condus leviții care cântau din instrumente cu prilejul dedicării zidurilor restaurate ale Ierusalimului (Nem. 12.35-36).

29. Un preot care a sunat din trâmbiță cu ocazia consacrării zidurilor restaurate ale Ierusalimului (12.41).

30. Preot și căpetenie a casei patriarhale a lui Ido, pe vremea marelui preot Ioiachim (12.16; v. pct. următor).

31. Zaharia, proorocul (Zah. 1.1) (V. art. următor).

32. Tatăl lui Ioan Botezătorul. Preot din ceata lui Abia (Lc. 1.5) (V. *Abia*, 8). Elisaveta, soția lui, era rudă cu Maria din Nazaret (v. 5, 36). Acest cuplu evlavios locuia în ținutul muntos al lui Iuda (v. 39-40). Când preoții din ceata lui Abia s-au adunat la Ierusalim, Zaharia a fost desemnat prin tragere la sorț să ardă miresme, înaintea Domnului, pe altarul tămâierii. În timp ce el făcea lucrul acesta, în clipa când poporul se ruga afară, un înger i-a vestit bătrânului preot că Dumnezeu îi va acorda un fiu (v. 18) care va pregăti calea lui Mesia (v. 13-17). Îndoindu-se, Zaharia a cerut un semn: i s-a dat sub forma mușeniei sale, pedeapsă care a luat sfârșit când s-a împlinit profeția (v. 18-22, 62-64). Zaharia a fost atunci umplut cu Duhul Sfânt, a proorocit și a lăudat pe Domnul (v. 67-69).

ZAHARIA - PROOROCUL. Fiul lui Barachia (Berechia) și nepotul lui Ido (Zah. 1.1). Prima din profețiile lui Zaharia care ne-a fost transmisă a fost enunțată în al doilea an al lui Darius Hystaspe, în anul 520 î.Cr. (Zah. 1.1; Ezra 4.24; 5.1). Acest profet era contemporan cu Zorobabel, guvernatorul, cu Iosua, marele preot, și cu Hagai, profetul (Zah. 3.1; 4.6; 6.11; Ezra 5.1-2). El s-a unit cu Hagai pentru a-i îndemna pe evreii întorși de la Babilon să reia lucrările de restaurare a Templului. Nu poate fi contestată nașterea sa la Babilon, deoarece vechii deportați nu s-au întors în Palestina după mai puțin de 18 ani de robie, iar Zaharia nu a început să proorocească înainte de a fi împlinit vârsta de 18 ani. Aparținând, desigur, sem. lui Levi, el era preot și profet totodată, asemenea lui Ieremia și Ezechiel. Într-adevăr, potrivit cu Nem. 12.1, 4, 7, Ido, căpetenia unei familii de preoți, s-a întors din Babilon împreună cu Zorobabel. Zaharia este numit „fiul lui Ido” în Ezra 5.1; 6.14, probabil din pricină că el preluase slujba

sacerdotală a bunicului său, ca urmare a morții tatălui său.

ZAHARIA - CARTEA

Autorul

Zacharyah înseamnă: *Yah* (adică Domnul) *Își aduce aminte* sau *Și-a adus aminte* (poate de rugăciunea părinților care așteptau un copil). Treizeci de persoane purtând acest nume sunt menționate în V.T. Profetul Zaharia este fiul lui Berechiah și nepotul lui Ido. În Ezra 5.1 și Nem. 12.16, el este numit „fiul lui Ido”. Oare din pricină că Ido, căpetenia uneia din cele 12 cete de preoți întorși din Babilon cu Zorobabel în anul 536, era mai cunoscut, sau pentru că Zaharia și-a pierdut tatăl în copilărie, fiind astfel crescut de bunicul său? Oricum, se pare că el s-a născut în Babilon și a intrat în Palestina o dată cu primul contingent de repatriați și, bineînțeles, cu marele preot Iosua (Nem. 12.12, 16).

În anul 520, când a început să proorocească, trebuie să fi fost încă tânăr (pentru că în Zah. 2.4 el este numit *na'ar*, care înseamnă bărbat tânăr). Dacă, așa după cum cred exegeții evanghelici, cap. 9-14 au fost scrise de Zaharia, înseamnă că el a trebuit să-și desfășoare activitatea profetică până la adânci bătrânețe (70-80 de ani, dacă nu și mai mult). Majoritatea interpreților consideră că nu la el se referea Cristos când a evocat un Zaharia care a murit ca martir (Mt. 23.35), ci la cel din II Cr. 24.22 (probabil că Domnul a menționat prima și ultima carte a Canonului ebr., respectiv pe Abel în Geneza și pe acest Zaharia în Cronici).

Profetul era totodată și preot (asemenea lui Ieremia și Ezra), ceea ce explică profunda sa cunoaștere a altor cărți biblice anterioare lui din care citează frecvent.

Unii exegeți, pornind de la faptul că Mt. 27.9 atribuie pasajul din Zah. 11.12 lui Ieremia, și-au pus întrebarea dacă nu cumva ultimele capitole ale cărții sale provin de la un alt autor. O explicație a prezenței numelui lui Ieremia în pasajul respectiv ar fi că o eroare comisă de un copist ar fi fost introdusă foarte devreme în textul lui Matei. Potrivit unei alte opinii, ar trebui să remarcăm că, la un moment dat, că profeția lui Ieremia figura, în Biblia ebr., la începutul secțiunii profețiilor posterioare, prezentați în ordinea următoare: Ieremia, Ezechiel, Isaia, și nu după ordinea actuală: Isaia, Ieremia, Ezechiel. (V. *Canon*). De aceea, această secțiune profetică purta uneori numele lui Ieremia, așa cum Psalmii

sunt numiți Psalmii lui David, iar Proverbelor li se spune Proverbele lui Solomon, măcar că David nu a fost singurul autor al Psalmilor și nici Solomon nu a enunțat toate proverbele din cartea respectivă.

Data

Primul mesaj al lui Zaharia a fost datat din luna a 8-a a anului al doilea al lui Darius (Hystaspe), adică noiembrie 520. Începutul activității sale profetice se înserează între al doilea și al treilea mesaj al colegului și contemporanului său Hagai. Pentru o mai bună cunoaștere a cadrului istoric în care și-au desfășurat activitatea acești doi purtători de cuvânt ai lui Dumnezeu, v. *Hagai - Data redactării cărții*. Cf., de asemenea: Zah. 3.1; 4.6; 6.11; Ezra 4.24 - 5.2.

Cap. 9-14 se deosebesc foarte mult de primele 8 cap. Într-adevăr, stilul, contextul, natura profețiilor, mesajul: totul s-a schimbat! În plus, numele lui Zaharia nu mai apare nici o dată acolo. De aceea, toți autorii critici atribuie, începând cu două secole înainte de Cristos, aceste capitole unui Deutero-Zaharia, care ar fi trăit prin sec. IV î.Cr. Cât despre autorii evanghelici, aceștia nu văd o dificultate insurmontabilă în atribuirea acestor capitole tot lui Zaharia: diferențele de subiecte și de vârstă sunt suficiente pentru a explica deosebiriile existente între cele două părți ale cărții.

Dar se pot constata și o serie întreagă de trăsături comune între cele două secțiuni. Expresia „*a se duce și a veni*” apare tot așa de bine în Zah. 7.14 ca și în 9.8. Cuvintele: „*Așa vorbește Domnul*” se întâlnesc de vreo 14 ori în cap. 1-8 și în pasajele următoare: 10.12; 12.1; 13.2, 7, 8. Expresia „*Domnul oștirilor*” este caracteristică întregii cărți. Stilul poetic din cap. 9-14 diferă de proza cap. 1-8, dar aceasta nu justifică nevoia unui alt autor. În orice caz, manuscrisul lui Zaharia găsit la Qumran și provenit din perioada Macabeilor nu ne permite câtuși de puțin să trecem dincolo de anul 450, dată la care Zaharia încă se putea afla în viață. Așadar, este foarte improbabil să se fi adăugat, în această epocă, opera cutărui profet anonim la textul celebrului purtător de cuvânt al lui Dumnezeu. (V. tratarea detaliată a chestiunii pro sau contra unității cărții lui Zaharia în G. Archer, *Introduction à l'A.T.*, Emmaüs, p. 472-477; NCB p. 823-824; J. G. Baldwin: *Haggai, Zachariah, Malachi*, Tyndale O.T.C. London, p. 62-70).

Locul

La Ierusalim. Orașul era pe punctul de a fi reconstruit, dar lucrările avansau lent din pricina ostilității manifestate de către vechii locuitori ai țării, precum și datorită lipsei resurselor materiale. Probabil că majoritatea evreilor bogați rămăseseră în Babilon. Repatriații erau săraci; ei veneau într-o țară devastată și abandonată, într-un oraș aflat în ruine. Într-un asemenea cadru și-au adus Hagai și Zaharia primele lor mesaje profetice.

Conținutul

Locuitorii Ierusalimului sunt descurajați: ei se confruntă cu o lipsă acută de mijloace materiale, sunt ținta atacurilor dușmane, lucrările de reconstrucție stau pe loc. Uriașul imperiu persan sub autoritatea căruia gem locuitorii Ierusalimului se află „*în pace și liniștit*” (Zah. 1.11): nici o posibilitate de răsturnare prin violență a puterii despotice nu se întrezărește la orizont. Israelii suspină: „*Doamne al oștirilor, până când nu vei avea milă de Ierusalim și de cetățile lui Iuda...?*” (1.12). Este o întrebare care motivează vedeniile prin care Dumnezeu îi răspunde profetului Său (1.7 - 6.8):

- prima vedenie: Dumnezeu nu uită poporul Său; Îngerul Domnului Se află în mijlocul lui. Dumnezeu va consola și va binecuvânta Sionul.
- a doua vedenie: Vrajmașii poporului lui Dumnezeu vor fi judecați.
- a 3-a vedenie: Ierusalimul va fi reconstruit.
- a 4-a vedenie: Preoția va fi curățită și restaurată; Marele Preot Suprem va înlătura nelegiuirea întregului pământ.
- a 5-a vedenie: Domnia va fi înnoită prin lucrarea Duhului Sfânt.
- a 6-a și a 7-a vedenie: Dacă poporul se dedă iarăși păcatului, va fi din nou împrăștiat pe fața pământului.
- a 8-a vedenie: Dumnezeu va judeca Babilonul care a abuzat de puterea sa. Actul simbolic care urmează (6.9-15) țintește spre apariția Mesiei, Regele-Preot.

Întrebărilor formulate de către delegații veniți din Betel, Dumnezeu le răspunde astfel:

1. El cere din partea oamenilor pocăință și o ascultare adevărată, nu un post formal (7.4-14).

2. El vrea să-și binecuvânteze poporul, să-l strângă din toate țările unde a fost risipit și să restaureze Ierusalimul (8.1-17).

3. Dacă poporul Său își schimbă conduita, postul și întristarea vor face loc bucuriei și

națiunile vor veni la Ierusalim să caute pe Domnul și să capete binecuvântarea Lui (8.18-23).

Cap. 9-14 vorbesc despre venirea Mesiei. Mai întâi, în umilință (9-11), apoi în glorie (12-14). Prima dată, El va fi respins de către Israel, dar a doua oară va fi acceptat. Prima parte a cărții aduce un mesaj foarte asemănător cu al profetului Hagai, dar sub o formă diferită: reconstruirea Templului condiționează începutul noului epoci mesianice. Casa lui Dumnezeu va juca un rol important în împărăția glorioasă care va veni. Viziunea lui Zaharia îmbrățișează orizonturi mai vaste decât cea a lui Hagai: binecuvântarea lui Dumnezeu va depăși granițele lui Israel și va atinge toate națiunile.

A doua parte conține o serie de profeții foarte precise cu privire la Mesia, Care va fi Îngerul Domnului (1.11; 3.1-5; 12.8), Robul Domnului (3.8), Odrasla (3.8; 6.12), Piatra cea mai însemnată a Templului (4.7 cf. 3.9), Marele Preot-Rege (6.11-13), Împăratul păcii (9.9-10; 14.9), Fiul lui David (12.8), Domnul atotbiruitor (14.3-5, 9, 16). Zaharia a prezis:

- intrarea lui Mesia în Ierusalim călare pe mănzul unei măgărițe (9.9-10; cf. Mt. 21.5);
- trădarea lui Iuda, care îl va vinde pe 30 de arginți (11.12-13; cf. Mt. 26.15);
- destinația dată acestor bani (11.13; cf. Mt. 27.9-10);
- respingerea Bunului Păstor (11.4-17; 13.7; cf. Ioan 10.11-18);
- arestarea lui Isus și risipirea ucenicilor (13.7; cf. Mt. 26.31);
- coasta Lui străpunsă (12.10; cf. Ioan 19.37);
- întoarcerea Lui în glorie (14.4; cf. F.A. 1.12) împreună cu sfinții Săi (14.5; cf. Iuda 14).

Nu-i de mirare că, după Isaia, Zaharia este profetul cel mai citat în N.T. (71 de citate, dintre care 27 în Evanghelii și 31 în Apocalipsa). El a fost numit „*Isaia II, profetul întoarcerii din deportarea babilonică*”, iar cartea sa „*Apocalipsa Vechiului Testament*”.

Scopul

Zaharia primește din partea Domnului primul său mesaj, la două luni după ce profetul Hagai începuse să îndemne poporul, și la câteva săptămâni după reluarea lucrărilor de reconstrucție, pentru a confirma și a completa activitatea profetică a colegului său. El vrea să zguduie apatia concetățenilor săi, să combată

laxismul, atitudinea tolerantă a preoților, să prevină descurajarea credincioșilor simpli, să biciuiască decăderea morală. Purificarea condiționează revărsarea binecuvântării divine. Ea va fi săvârșită de către Duhul Sfânt (4.6). Mai târziu, profetul orientează privirea generală spre apariția Celui ce va aduce împlinirea tuturor așteptărilor și lărgeste orizontul limitat al evreilor pentru a atinge dimensiunea universală.

Asemenea tuturor cărților profetice ale V.T., proorocia lui Zaharia este deopotrivă o invitație la pocăință și speranță, motiv pentru care Luther a numit-o „*esențialul profețiilor*”.

Planul

Toți exegeții care au propus diferite planuri pentru cartea lui Zaharia fac o distincție între mesajele pronunțate înainte de reconstruirea Templului (1-8) și cele rostite după terminarea lucrărilor respective (9-14). Primele vizează îndeosebi prezentul, celelalte viitorul. Exegetul P. Lamarche a fost primul care a propus o structură în care aceleași elemente se regăsesc în ambele secțiuni ale cărții. El a fost urmat de J. G. Baldwin, care a reformulat opiniile sale (cf. P. Lamarche, *Zacharie IX-XIV: Structure littéraire et messianisme*, Gabalda, Paris, 1961; J. G. Baldwin, *Haggai, Zachariah, Malachi*, London 1972, p. 74-86).

Structura cărții este calchiată pe modelul chiasmului, cea mai răspândită formă a gândirii ebraice (adică: *a, b, b, a*). Astfel, prima parte a cărții conține două chiasme: cele 8 vedenii construite după planul: *a, b, b, c, c, b, b*, și mesajele care răspund întrebărilor delegaților de la Betel: *a, b, c, b, a* și încadrate între o introducere (1.1-6) și o concluzie (8.20-23). A doua parte este mai complexă, dar se sprijină, de asemenea, pe repetarea simetrică a unor teme:

- a. judecata și mântuirea națiunilor (9.1-8 și 14.16-21);
- b. Regele-Păstor (9.9-10; 11.4-17; 12.10 - 13.1; 13.7-9);
- c. luptele și biruințele lui Israel (9.11 - 10.1; 10.3b - 11.3; 12.1-9; 14.1-15);
- d. judecata idolilor (10.2-3a; 13.2-6).

Repartiția acestor teme în cea de a doua secțiune a cărții are loc după următoarea schemă: *a, b, c, d, c, d* (9.1 - 11.17); *c, b, d, b, c, a* (12.1 - 14.21).

După cum au remarcat numeroși comentatori, dispunerea textului de o asemenea manieră îl ia ca atare fără să fie necesară o modificare a formei. Prin urmare, se poate

propune următorul plan (urmându-l îndeosebi pe Baldwin, op. cit. p. 78-79 și 85-86):

Prima parte

I. Introducere: legământul rămâne stabilit (1.1-6)

II. Opt vedenii și comentariile care le însoțesc: (1.7 - 6.15)

a (1) O patrulă străbate pământul (1.7 - 6.1)

b (2) Națiunile vor fi pedepsite (1.18-21)

b (3) Ierusalimul este cruțat (2.1-13)

c (4) Marele preot este curățit (3.1-10)

c (5) Marele preot și regele sunt curățiți și însuflețiți de Duhul Sfânt (4.1-14)

b (6) Răul este pedepsit (5.1-4)

b (7) Ierusalimul este curățit (5.5-11)

a (8) Patrula lui Dumnezeu străbate pământul (6.1-15)

III. Întrebări referitoare la post (7.1 - 8.19)

a. Întrebarea (7.1-13)

b Primul mesaj (7.4-14)

c Cinci cuvinte izolate (8.1-8)

b Al doilea mesaj (8.9-17)

a Răspuns la întrebare (8.18-19)

IV. Concluzie: Națiunile aspiră să intre în legământul Domnului (8.20-23)

A doua parte

V. Împăratul respins (9.1 - 11.17)

a Judecata și mântuirea popoarelor vecine (9.1-8)

b Venirea Împăratului (9.9-10)

c Explozie de bucurie și prosperitate (9.11 - 10.1)

d Judecata idolilor (10.2-3a)

c Explozie de bucurie și restaurare (10.3b - 11.3)

b Destinul Bunului Păstor (11.4-17)

VI. Triumful final al Împăratului (12.1 - 14.21)

c Explozie de bucurie la Ierusalim (12.1-9)

b Jale și curățire (12.10 - 13.1)

d Judecata închinătorilor la idoli (13.2-6)

b Păstorul lovit: curățirea sufletelor și întoarcerea la Dumnezeu (13.7-9)

c Cataclism la Ierusalim (14.1-15)

a Judecata și mântuirea tuturor popoarelor (14.16-21)

ZALE. (V. *Platoșă*).

ZAMZUMIM, ZAMZUMIMI, ZAMZUMIȚI = *gălăgioși, cârtitori*. Un trib al refaimiților care, la o dată foarte îndepărtată, locuia la răsărit de Iordan un teritoriu ocupat ulterior de amoniți (Dt. 2.20) (V. *Refaim*). Identif. plauz. cu zuzimii (V. *Zuzimi*).

ZANOA, ZANOACH, ZANOAH, ZANOAKH.

1. Cetate din Câmpia lui Iuda (Ios. 15.34). A fost locuită din nou de niște israeliți care s-au întors din robia babilonică (Nem. 11.30); probabil că aceștia au reparat la Ierusalim Poarta Văii (3.13). Identif.: Khirbet Zanu' sau Zanuh, la 5 km SE-S de Bet-Șemeș.

2. Localitate din regiunea accidentată a lui Iuda (Ios. 15.56 și probabil I Cr. 4.18). Identif. plauz.: la 2 km NV de Yatta, într-un punct numit Khirbet Beit'-Amra.

ZARA. (V. *Zerah*).

ZARCHIT. (V. *Zerahit*).

ZARZAVATURI. (V. *Legume*).

ZATU, ZATTHU. Fondatorul unei familii dintre membrii căreia o parte s-au întors din robia babilonică (Ezra 2.8; Nem. 7.13). Unii dintre aceștia și-au repudiat soțiile străine pe care și le aleseseră (Ezra 10.27). Reprezentantul acestei familii și-a pus pecetea pe legământul formulat de Neemia (Nem. 10.14).

ZAZA. Un bărbat din sem. lui Iuda, din fam. lui Hebron, din casa patriarhală a lui Ierahmeel (I Cr. 2.33).

ZĂBREA, ZĂBRELE. Gratii de fier care barează o fereastră (Jud. 5.28; Pv. 7.6; II Împ. 1.2; Cânt. 2.9). Uneori, zăbrelele erau fixate pe un cadru prevăzut cu balamale, ceea ce permitea deschiderea unui singur canat al ferestrei.

ZĂLOG. (V. *Arvună*).

ZĂPADĂ. Ninge în regiunile muntoase ale Palestinei, pe dealurile Galileii, la Nazaret, la Ierusalim, la Hebron (I Mac. 13.22; Răzb. 1.16.2; 4.8.3). De obicei, zăpada este așteptată prin ianuarie-februarie, dar există și ierni când nu ninge deloc. Atingând câteodată 30 cm grosime, rareori ține mai mult de o zi. La sfârșitul verii, se mai pot vedea petece de

zăpadă pe munții Libanului și în văgăuni, însă Hermonul rămâne acoperit tot anul. În Biblie, zăpada este menționată ca simbol al curăției (Ps. 51.7; Is. 1.18; Pl. 4.7; Mt. 28.3) și se numără printre comorile lui Dumnezeu (Iov 38.22) care îi poruncește când să cadă pe pământ (37.6). Privind fulgii de zăpadă, gândul ne zbărară la lâna oilor, la păsări, la lăcuste (Ps. 147.16; Eclesiastic 43.18). Valoarea zăpezii ca rezervă de apă pentru pământ este unanim recunoscută (Is. 55.10). Vara, zăpada era folosită pe alocuri pentru răcirea băuturilor (cf. Pv. 25.13), sau chiar pentru spălat (Iov 9.30).

ZĂVOR. Porțile caselor vechilor evrei erau închise, în general, cu ajutorul unor drugi de lemn, dar pentru asigurarea porților fortărețelor, închisorilor sau cetăților se foloseau niște bare uriașe de fier (cf. Is. 45.2). Zăvoarele de lemn ale porților exterioare măsurau de obicei 30-60 cm și cca 15-20 cm cele ce închideau porțile interioare. Zăvorul se mișca înainte și înapoi într-un lăcaș găurit, pe partea superioară, în 4-9 puncte. Orificiile respective permiteau fixarea zăvorului cu ajutorul unor cepuri de lemn (Jud. 3.23; Nem. 3.3, 6, 13-15). Cheia prezenta același număr de proeminente câte orificii avea zăvorul. Așezată dedesubtul cepurilor, ea le ridica și permitea mișcarea zăvorului (cf. Cânt. 5.5). Lungimea cheilor varia între 15 și 60 cm, acestea fiind uneori atât de grele încât erau duse pe umăr. Despre o asemenea cheie spune Isaia: „*Voi pune pe umărul lui cheia casei lui David.*” (22.22) (V. *Cheie*).

ZBURĂTOARE. Orice pasăre care zboară. (Gen. 1.26; Lv. 11.13-19).

ZEB. (V. *Zeeb*).

ZEBADIA, ZEBADJA, ZEBADYA = Domnul a dat.

1. Un beniamit, aparținând casei patriarhale a lui Beria (I Cr. 8.15-16).

2. Un alt beniamit; descendent al lui Elpaal (I Cr. 8.17-18).

3. Fiul lui Ieroham, din Ghedor; i s-a alăturat lui David la Ticlăg (I Cr. 12.7).

4. Fiul lui Asael, fratele lui Ioab (I Cr. 27.7).

5. Levit, descendent al lui Core și fiu al lui Meșelemia (I Cr. 26.1-2).

6. Unul dintre leviții însărcinați de Iosafat să instruiască poporul în Legea Domnului (II Cr. 17.8).

7. Căpetenia casei lui Iuda; numit de regele Iosafat în funcția de judecător principal al

tribunalului civil pe care l-a instituit la Ierusalim (II Cr. 19.11).

8. Urmaș al lui Șefatia; se număra printre israeliții care l-au însoțit pe Ezra cu prilejul întoarcerii sale din Babilon (Ezra 8.8).

9. Preot și urmaș al lui Imer. Ezra l-a înduplecat să renunțe la străina pe care și-o alesese de nevastă (Ezra 10.20).

ZEBA, ZEBACH, ZEBAH, ZEBAKH, ZEVAH, ZEVAKH = sacrificiu, jertfă. Unul din cei doi regi madianiți urmăriți și apoi uciși de Ghedeon (Jud. 8.4-28; Ps. 83.11).

ZEBEDEI (forma gr. a numelui ebr. *Zebhadyah = Domnul a dat*). Soțul Salomeii; tatăl apostolilor Iacov și Ioan. Zebedei și fiii săi erau pescari și exercitau această profesie pe lacul Galileii (Mt. 4.21-22). Zebedei era un om înstărit; el avea servitori (Mc. 1.19-20). El nu s-a opus deloc când fiii săi au acceptat invitația lui Isus și au mers după El.

ZEBINA, ZEVINA = dobândit, răscumpărat. Descendent al lui Nebo. El a consimțit să renunțe la străina cu care se însurase (Ezra 10.43).

ZEBUDA, ZEBIDA, ZEVIDDA = dată, acordată. Fiica lui Pedaia și mama regelui Ioiachim (II Împ. 23.36).

ZEBUL, ZEVUL = locuință. Guvernatorul Sihemului pe vremea lui Abimelec, căruia i-a rămas fidel (Jud. 9.28, 36-39).

(CELE) ZECE PORUNCI. (V. *Decalog*).

ZECHER. (V. *Zaharia*, 1).

ZECIUIALĂ, DIJMĂ. A zecea parte din venituri sau din prada de război pe care israeliții o închinau lui Dumnezeu. Lydienii (Herod. 1.89), fenicienii, cartaginezii și alte popoare ale antichității colectau zeciuieli pentru dumnezeii lor. Egiptenilor li s-a impus să acorde faraonului 1/5 din recoltele lor (Gen. 47.24). Avraam, întorcându-se biruitor de la urmărirea împăraților, îi dă zeciuială din toată prada de război lui Melhisedec, împăratul Salemului și preot al adevăratului Dumnezeu (14.20). Iacov l-a promis lui Dumnezeu 1/10 din ceea ce El avea să-i acorde (28.22). Legea lui Moise supunea zeciuielii roadele câmpului și vitele (Lv. 27.30-32). Donatorul putea răscumpăra partea de zeciuială constând din recolte sau fructe, cu condiția să-i adauge în

argint 1/5 din valoarea lor (v. 31), însă zeciuiala din cirezi și din turme (v. 32-33), adică vite de talie mare și mică, nu putea fi răscumpărată. Îi era închinată Domnului fiecare al 10-lea animal, fără cusur, care trecea pe sub toiag; Dumnezeu avea dreptul să aleagă (v. 32-33), iar vita aleasă de El nu putea fi nici răscumpărată nici schimbată. Cât privește produsele agricole, zeciuiala era luată din grâu treierat, must, untdelemn de măsline (Num. 18.27). Toate aceste zeciuieli prezentate înaintea Domnului prin ridicare erau încredințate leviților (v. 21, 24), ca o compensație pentru slujbele îndeplinite de ei în sanctuar și, de asemenea, pentru că ei nu erau proprietari de pământ. La rândul lor, leviții aveau datoria să ridice pentru Domnul 1/10 din ceea ce primiseră (zeciuiala zeciuielilor) și s-o dea preoților (v. 26-27). Leviții consumau partea rămasă în locul pe care și-l alegeau (v. 31). Mai târziu, Moise va declara poporului aflat pe punctul de a trece la viața sedentară că, în Canaan, arderile-de-tot, darurile de bunăvoie și zeciuielile vor fi aduse la sanctuarul unic, în locul pe care-l va alege Domnul (Dt. 12.5, 6, 11). Israelitiilor nu le era permis să consume în casele lor zeciuiala din cereale, must, untdelemn și nici o altă ofrandă (v. 17-18), ci trebuiau s-o mănânce numai în prezența Domnului. Cei ce locuiau foarte departe de Sf. Locaș puteau aduce acolo echivalentul în argint al zeciuielii lor sau să cumpere acolo orice ar fi dorit pentru masa sfântă (14.23-27). La sfârșitul fiecărui al 3-lea an, orice israelit trebuia să pună deoparte toată zeciuiala recoltei sale din anul respectiv și s-o dea levițului, străinului, orfanului, văduvei ca s-o mănânce în cetatea binefăcătorului lor (14.28-29). Acest al 3-lea an se numea *anul zeciuielii* (26.12), și se repeta în al 6-lea an. Nu se dădea zeciuială în anul al 7-lea, anul sabatic. În timpul șederii israeliților în pustie și după instalarea lor în Canaan, zeciuielile au fost aduse la Cortul întâlnirii (Num. 18.24; Dt. 12.6). Donatorul și leviții mâncau o parte din zeciuială cu prilejul mesei sacre, restul fiind încredințat leviților. În perspectiva instalării poporului în Canaan și a stabilirii reședinței leviților și donatorilor departe de Cortul întâlnirii, legea zeciuielii a suferit anumite modificări formale. În fiecare al 3-lea an, masa sfântă în fața Cortului întâlnirii era înlocuită prin acordarea zeciuielii leviților și săracilor. Donatorul trebuia să afirme, înaintea lui Dumnezeu, că nu reținuse nimic din această zeciuială (Dt. 26.12-15). Declarația

respectivă se făcea în cetatea donatorului sau în fața Cortului întâlnirii, cu prilejul uneia dintre sărbătorile anuale. Nu exista astfel nici un punct contradictoriu cu privire la zeciuială între ordonanțele deuteronomice și cele menționate în alte cărți ale Bibliei. S-a relevat că Deuteronomul menționează în special ca zeciuieli roadele câmpului (12.17; 14.22-23), în timp ce vitele mari și mici sunt menționate în legătură cu darurile de bunăvoie din întâi-născuți ai turmelor și cirezilor (12.6, 17; 14.23). Aceasta nu implică nici o modificare a ordonanței din Lv. 27.32. Într-adevăr, se poate observa, pe de o parte, că, la o dată foarte târzie, zeciuiala din vite este din nou menționată în II Cr. 31.6; iar pe de altă parte, că, într-un moment când Legea este repusă riguros în vigoare, nu se specifică în legătură cu zeciuiala decât roadele câmpului (Nem. 10.37; 12.44; 13.12). Un punct mai greu de lămurit este următorul: *Josephus* pretinde că au existat 3 feluri de zeciuială: a) cea care se dădea leviților și preoților; b) o a doua, care se punea deoparte în fiecare an, pentru sărbătorile Domnului; c) o a 3-a zeciuială care se dădea săracilor din 3 în 3 ani (*Ant.* 4.8.8 și 22; cf. *Tob.* 1.7-8). Din contră, *Maimonide* (Mosheh ben Maimon) afirmă că a doua zeciuială din al 3-lea și al 6-lea an era împărțită între săraci și leviți, astfel că nu a existat o a 3-a zeciuială. S-ar părea că această opinie este mai plauzibilă decât precedentă.

În perioadele de declin spiritual, israeliții au neglijat aducerea zeciuielilor. În cadrul reformelor pe care le-a întreprins, regele Ezechia a luat măsurile convenite pentru reintroducerea lor (II Cr. 31.5, 12, 19). Directive asemănătoare au fost date și de Neemia după întoarcerea evreilor din robia babilonică (10.37-38; 12.44; 13.10-14); o contribuție importantă în acest sens și-a adus profetul Maleahi (3.7-12). În ambele cazuri, au fost desemnați niște supravaghetori care aveau sarcina de a controla primirea și depozitarea produselor. Evreii au continuat să dea zeciuială (Eclesiastic 35.8; I Mac. 3.49) chiar și pe vremea Domnului Isus, când fariseii legalisti o aplicau până și unor zarzavaturi ca: mărarul, izma, chimenul (Mt. 23.23; Lc. 11.42; 18.12).

Prin a da lui Dumnezeu zeciuială și daruri de bunăvoie din cele dintâi roade sau din întâi-născuți ai turmelor și cirezilor, israeliții își exprimau mulțumirea și recunoștința față de Dumnezeu pentru faptul că se bucurau de bunurile și ogoarele al căror adevărat proprietar era El însuși.

În Noul Legământ, deși noi nu mai suntem sub Lege, ci sub har (Rom. 6.14; Evr. 7.18-19; 8.10), unii creștini se străduiesc să dea și ei zeciuală pentru sprijinirea lucrării lui Dumnezeu. Desigur că nu este vorba decât despre un act voluntar și, în multe cazuri, se dorește ca zeciuală să reprezinte doar punctul de plecare a ceea ce I se dă Domnului. În realitate, potrivit Evangheliei, nu numai a zecea parte, dar totalitatea bunurilor și veniturilor noastre îi aparțin lui Dumnezeu (Lc. 14.33; 5.11; 21.4); El însuși ne va spune cum și în ce proporție trebuie să le folosim. O, dacă am fi și noi printre aceia care seamănă mult pentru a secera mult! (II Cor. 8.2-5; 9.6-11).

ZEDECHIA = dreptatea Domnului.

1. Fiul lui Chenaana. Împreună cu alți falși prooroci, el l-a încurajat pe Ahab să atace Ramotul din Galaad. Zedechia l-a pălmuit pe Mica din pricină că acesta proorocise, în Numele Domnului, înfrângerea lui Ahab. Atunci, omul lui Dumnezeu a vestit judecata divină care avea să vină peste Zedechia (I Împ. 22.11-25).

2. Profet mincinos și imoral; fiul lui Maaseia. Ieremia a prezis arderea lui de viu de către Nebucadnețar (Ier. 29.21-23).

3. Fiul lui Hanania; căpetenie a lui Iuda sub domnia lui Ioiachim (Ier. 36.12).

4. Ultimul rege al lui Iuda. Fiul lui Iosia. Acest Zedechia s-a numit inițial Matania. Nebucadnețar l-a făcut împărat în locul lui Ioiachim, nepotul lui Matania (II Împ. 24.17; I Cr. 3.15). În II Cr. 36.9-10, Zedechia este numit fratele lui Ioiachim, ceea ce vrea să spună: rudă pe aceeași linie (v. *Frater*). Era cel mai mic din cei doi fii care i s-au născut lui Iosia prin Hamutal (II Împ. 23.31; cf. 24.18). Zedechia, ajuns rege la vârsta de 21 de ani, a domnit 11 ani, respectiv în perioada 598-587 î.Cr. Nici el, nici poporul său n-au ascultat de Ieremia care vorbea din partea Domnului (II Cr. 36.12; Ier. 37.1-2). Idolatria pângărise Templul (II Cr. 36.14), dreptatea era călcată în picioare (Ier. 21.11-12). Un partid influent, susținut de falșii profeti, îl împingea pe rege să respingă dominația străină (27.12-22). La începutul domniei sale, Zedechia a primit la Ierusalim niște soli ai Edomului, Moabului, copiilor lui Amon, Tyrului și Sidonului. Aceștia i-au propus regelui lui Iuda să intre în alianță inițiată pentru a se opune dominației babiloniene. Domnul i-a poruncit lui Ieremia să condamne acest proiect (v. 2-11). Zedechia i-a trimis o ambasadă lui Nebucadnețar,

desigur pentru a-l asigura de fidelitatea sa (29.3), iar în al 4-lea an al domniei sale, Zedechia s-a deplasat personal la Babilon (51.59); însă, în cele din urmă, el s-a răsculat. În ziua a 10-a a lunii a 10-a a anului al 9-lea al domniei lui Zedechia, împăratul Babilonului a tăbărit în fața Ierusalimului și a poruncit să se ridice fortificații de jur-împrejurul orașului. Neputând să ia Ierusalimul cu asalt, babilonienii l-au asediat. Intrarea egiptenilor în război i-a silit pe babilonieni să se retragă (Ier. 37.5), însă, peste puțin timp, ei au revenit. În ziua a 9-a a lunii a 4-a (anul al 11-lea al domniei lui Zedechia), rezervele alimentare ale capitalei asediate s-au epuizat; în noaptea respectivă, Zedechia, împreună cu oastea sa, a părăsit orașul pe ascuns. Furișându-se printre fortificațiile babiloniene, el a fugit spre E, către Iordan. Armata babiloniană l-a urmărit și l-a prins în câmpia Ierihonului. Zedechia a fost dus înaintea lui Nebucadnețar, care se afla la Ribla, în N Palestinei. După ce l-a judecat și l-a condamnat, Nebucadnețar l-a constrâns să asiste la execuția fiilor săi; apoi a poruncit să i se scoată ochii (II Împ. 24.17-20; 25.1-7; II Cr. 36.11-21; Ier. 39.1-10). Chaldeii l-au dus la Babilon, unde a zăcut în închisoare până în clipa morții sale (Ier. 52.11). Ieremia a continuat să proorocească de-a lungul întregii domnii a lui Zedechia.

5. Fiul lui Ieconia (I Cr. 3.16). Unii comentatori consideră că aici cuvântul *flu* are sensul de *succesor*.

6. Una dintre căpeteniile preoților care și-au pus pecetea pe legământul formulat de Neemia înaintea Domnului (Nem. 10.2).

ZEEB, ZEB, ZEEV = lup. Un prinț madianit. Ghedeon l-a ucis în apropierea unui teasc numit ulterior *teasca lui Zeeb* (Jud. 7.25) (V. *Oreb*).

ZEITĂȚI PĂGÂNE, DIVINITĂȚI PĂGÂNE, DUMNEZEI STRĂINI. Biblia, și în special V.T., conține numeroase aluzii la dumnezeii străini cărora li se închinau vecinii lui Israel și alte popoare ale antichității. Pe de altă parte, numeroase texte găsite de arheologi ne furnizează o serie întreagă de informații extra-biblice.

1. **Pantheonul canaanit.** Canaanitii îl adorau ca dumnezeu suprem pe *El* sau *il*, tatăl tuturor celorlalți; el era numit uneori *El-Elyôn* (Dumnezeu Cel Preaînalt) și, fără îndoială, *Tsedek* (Neprihănire) și *Shalem* (Pace). Soția lui se numea *Asherah* (Așera, Astarteea), „Doamna mării”, al cărei simbol era un țăruș

sacru (Ex. 34.13; Jud. 3.7; 6.25-28; I Împ. 15.13; 18.19; II Împ. 21.7; 23.6). Dar un mare zeu canaanit era *Baal* (Stăpânul sau Domnul), „Cel ce merge călare pe nori”, dumnezeul tunetului, care moare lovit de vrăjmașul său *Môt* (Moartea), jelit de sora și soția sa *Anath*, zeița războiului, care îl readuce la viață. Numeroase localități poartă numele său (Baal-Peor, Baal-Hermon, etc.) și el însuși are o serie întreagă de nume speciale: Baal-Țefon (Baalul Nordului, Ex. 14.2); Baal-Berit (Baalul legământului, Jud. 8.33); Baal-Zebul (Baal-Prințul, II Împ. 1.2). Baal era simbolizat printr-un taur. Probabil că Hadad (I Împ. 15.18) este unul din numele sale, deși *Hadad* ar fi mai degrabă un dumnezeu sirian.

Pentru a se evita citirea numelui blestemat al lui Baal în cultul public israelit, evreii l-au substituit cu *Boșet* (Bocheth), care înseamnă rușine, deșertăciune, mizerie; așa se citea, de ex., *Iș-Boșet*, în loc de *Eșbaal* (I Cr. 8.33; II Sam. 2.8). Tatăl lui Baal era *Dagon*, zeul semănăturilor și inventatorul căruței. Reprezentarea lui sub chipul unui om cu trup de pește se pare că nu are un fundament solid, pentru că divinitatea prezentată pe unele monede din argint, descoperite la Askalon, este legată de Atargatis, zeița Iștar a sirienilor. Era venerat în țara filistenilor (Jud. 16.23; I Sam. 5.2-7; cf. Ios. 15.41) și la Bet-Șean. Marea zeiță este *Asherah* (*Așera*, *Ashtoreth* sau *Astarteea*), zeița fecundității, al cărei cult cu caracter sexual era o sursă de imoralitate degradantă, deoarece preotesele sale practicau prostituția sacră (Jud. 2.13; 10.6; I Împ. 11.5, 33; II Împ. 23.13; cf. și I Împ. 14.24; 15.12; 22.46, care vorbesc despre perversiune sexuală). Cultul său, probabil, a fost adus din Mesopotamia, unde Astarteea era adorată sub numele de *Ishtar*. Este asociată cu Venus, luceafărul de seară. Ishtar din Mesopotamia a devenit Astarteea la canaaniti, iar mai târziu Afrodita la greci și Venus la romani.

Moloc (*Molok*) (în ebr.: *Molekh*, *Melekh* = rege), divinitatea amoniților, pretindea monstruoase jertfe de copii, care erau arși de vii în cinstea lui. Uneori, a fost identificat cu *Milcom* (I Împ. 11.5, 33) sau *Malkom* (Ier. 49.1, 3). *Molokh* era înrudit cu Baal (al cărui nume înseamnă, la fel, Domnul; cf. Ier. 32.35). Cultul lui Moloc era interzis în Israel sub pedeapsa cu moartea (Lv. 18.21; 20.1-5). Și totuși, poporul evreu și regii săi aluneceau adesea în această oribilă idolatrie (II Împ. 17.17; II Cr. 28.3; 33.6) pe care proorocii Domnului au denunțat-o în

termeni foarte severi (Ier. 7.29-34; Ez. 16.20-22, etc.). Săpăturile arheologice, în special cele întreprinse în Palestina, au dat la iveală grămezi de schelete de copii calcinate, în vecinătatea sanctuarelor lui Moloc.

Pantheonul canaanit include încă un mare număr de alte divinități a căror listă este greu de stabilit. Menționăm pe *Šemeș* (Schemesch), zeul-soare, *Yarikh*, zeița-lună, *Horon* și *Ashimah*. Canaanitiilor adorau, de asemenea, o mulțime de zei ai familiei: *terafimii* (Gen. 31.19). Principalul zeu al moabiților era *Chemoș* (*Kemoch*) (I Împ. 11.7), pe care îl adorau și amoniții (Jud. 11.24). Lucru foarte interesant din punct de vedere religios, *Piatra Moabului* (v. ac. cuv.) atribuie mănii lui Chemoș dominația lui Israel asupra Moabului.

2. Divinități babiloniene. *Bel* (în akkad.: *Belu*, termen apropiat cuv. ebr. *bə'al*, Domnul), în final identificat cu *Marduk*, era principala divinitate a Babilonului (Ier. 51.44). Evreii îi spuneau *Merodac* (Ier. 50.2; cf. Is. 39.1). Era un zeu al Soarelui, razelor lui atribuindu-li-se trezirea la viață a naturii la începutul primăverii, moment când aveau loc numeroase festivități organizate în cinstea acestui zeu. În jurul anului 2000 î.Cr., babilonienii l-au plasat pe Marduk în fruntea pantheonului lor. Potrivit celor relatate în *Enuma elish* (epopeea babiloniană a facerii lumii), Marduk a cucerit această poziție ucigând-o pe *Tiamat*, zeița abisului. Cultul acestei divinități era celebrat în special la *Esagil*, faimosul templu al Babilonului.

Zeița *Ishtar* era echivalentul babilonian al Astarteei, zeița reproducerii și fecundității a întregii Asii occidentale. De asemenea, era considerată zeița bățăliilor, pentru că asirienii o dăduseră de nevastă lui *Assur*, care era la ei zeul războiului. O altă divinitate asociată zeiței Ishtar era *Tamuz* (Ez. 8.14), zeul vegetației și al turmelor; el corespundea lui *Adonis* al grecilor și, într-un anumit sens, lui *Osiris* al egiptenilor. În fiecare toamnă, pretinsa lui moarte o lăsa nemângăiată pe zeița Ishtar, care îl readucea din infern primăvara, în mijlocul unei veselii frenetice. Acest cult al fertilității, la fel ca altele cu care se aseamănă, era însoțit de hierogamie, adică unirea rituală dintre rege și o preoteasă a zeului Tamuz. Byblos (cunoscut în Biblie sub numele de Ghebal, Ez. 27.9) era un centru foarte vestit al acestui cult idolatru.

Nebo, zeul înțelepciunii și literaturii (Is. 46.1), era adorat îndeosebi la Borsippa, lângă Babilon. Asurbanipal, un mare protector al

științelor și învățământului, declară pe o inscripție: „*Eu, Asurbanipal, îi învăț pe oameni înțelepciunea lui Nabu* (Nebo, în akkad.), *tot ce reprezintă arta de a scrie pe tăblițe de lut.*” *Nergal*, un alt zeu al Soarelui, considerat din perspectiva acțiunii sale arzătoare și devastatoare (II Împ. 17.30), își avea centrul cultului său la Cut (Kuth). El domnea peste abisurile infernale, războaie și epidemii. În sfârșit, să-l mai amintim pe *Sin*, zeul Lunii, venerat îndeosebi în Ur.

3. Divinități grecești și romane. *Jupiter* (forma lat. a numelui gr. *Zeus Pater*) era supremul zeu al cerului. Tatăl multor altor zei, el controla forțele naturii, trimitea ploile și tunetul; el decidea soarta băătăliilor și administra dreptatea și adevărul. Însă toate acestea nu-l împiedicau să fie total imoral și să constituie un exemplu de adulter, fraudă și violență. La Lystra, mulțimea a fost convinsă că Jupiter își făcuse apariția în persoana lui Barnaba (F.A. 14.11-13). Templul zeului era amplasat, ca de obicei, la intrarea în oraș. *Mercur* (Hermes, în gr.), fiul lui Jupiter, era zeul comerțului, patronul oratorilor, dar și al hoților. La Listra, Pavel a fost luat drept Mercur, desigur din pricina elocvenței sale. *Diana* (Artemis în gr.) avea un templu celebru la Efes. (V. *Diana*). Grecii și romanii mai aveau o mulțime de alți zei (cf. F.A. 17.16, 23), dar N.T. nu mai menționează decât *Dioscurii*, în F.A. 28.11. Este vorba despre doi eroi mitologici, *Castor* și *Pollux*, fiii Ledei, tații lor fiind, Tyndar, regele Spartei, și, respectiv, Jupiter. Marinarii îi invocau, deoarece erau priviți ca salvatori ai celor aflați în primejdie pe mare. Cele două mai mari stele ale celei de a 3-a constelație a Zodiacului, *Gemenii*, poartă numele lor. (V. *Castor și Pollux*).

4. Divinități egiptene. (V. *Egipt*, II, 4) (V., la finele volumului, planșa cu Templul lui Apollo din Delphi).

5. Divinități asiriene. (V. *Asiria*)

(Nota bene: pentru mai multe detalii, v. art. care poartă numele zeului respectiv).

6. Concluzie.

Această sumară trecere în revistă a diferitelor pantheoane ale antichității lasă o impresie lamentabilă. Iată cum arătau sărmanii zei pe care cele mai civilizate popoare au fost în stare să și-i imagineze (Rom. 1.22-23). Erau, într-adevăr, dumnezei făcuți după chipul și asemănarea omului: imorali, cruzi, contradictorii, fără putere și viață. Incredibil de numeroși (cf. Ier. 11.13), erau înfățișați întotdeauna luptând unii contra altora.

Adorați sub forma unor idoli muți și inerti, cum ar fi fost ei capabili să vestească adevărul și să mântuiască vreun suflet omenesc? (Is. 44.6-20; 46.1-8, etc.). Și totuși, ce atracție nefastă au exercitat ei mereu asupra copiilor lui Israel!

Ap. Pavel declară cu privire la asemenea dumnezei că un idol este egal cu zero, dar precizează că, în realitate, idolatria se adresează demonilor (I Cor. 10.19-20). Evident că acest lucru este valabil și cu privire la venerarea, sub orice formă, a chipurilor cioplite și a idolilor moderni. În contrast cu toate acestea, ce suflu dătător de viață ne oferă revelația biblică a adevăratului Dumnezeu, Care este Duh, unic, atotputernic, sfânt, veșnic, omniștient, plin de dragoste și singurul în stare să mântuiască păcătoșii! (Is. 45.20-25, etc.).

ZEL, RĂVNĂ.

În Vechiul Testament

Verbul ebr. *qana'* și subst. *qin'ah* indică zelul, inflăcărarea, pasiunea puternică, fervoarea, atașamentul unui om față de poporul său (II Sam. 21.2) sau față de Dumnezeu (I Împ. 19.10, 14; II Împ. 10.16; Ps. 119.139). Deseori, de ex. în Num. 25.11, această rădăcină exprimă gelozia (v. *Gelozie*). De asemenea, *qin'ah* se aplică lui Dumnezeu, Care manifestă un interes special pentru mântuirea și bunăstarea poporului Său (II Împ. 19.31; Is. 9.7; 26.11; 37.32).

În Noul Testament

În sensul său general, subst. gr. *zēlos* apare în II Cor. 7.11; 9.2 și Fil. 3.6, dar el se mai aplică și lui Isus, Care a fost plin de răvnă pentru Dumnezeu (Ioan 2.17), iudeilor (Rom. 10.2) și corintenilor care se entuziasmau pentru Pavel (II Cor. 7.7).

Adj. *zēlôtēs* este menționat în F.A. 22.3, unde se referă la Pavel care, înainte de a se converti, a fost „plin de răvnă” pentru Dumnezeu însă i-a prigonit mult pe creștini. În Gal. 1.14, el recunoaște că altădată manifestase un zel excesiv pentru tradițiile părinților săi. În Tit 2.14, apostolul recomandă ucenicului său să fie „plin de răvnă pentru fapte bune.”

În sfârșit, acest termen gr. se referă la zelot (v. ac. cuv.), extremist evreu și vrăjmaș de moarte al romanilor în prima jumătate a sec. I d.Cr.

Verbul *zēloō* din care a rezultat cuv. rom. *zel* era foarte frecvent în gr. profană. Pavel nu-l întrebuintează decât accidental și, în general, dându-i o semnificație defavorabilă: „Să trăim frumos... nu în certuri și în pizmă

(în gr.: *zēlos*)" (Rom. 13.13). „*Mă tem să nu gădesc gâlceavă, pizmă* (în gr.: *zēlos*)". În I Corinteni, sensul acestui termen este întotdeauna peiorativ: „*În adevăr, când între voi sunt zavistii* (în gr.: *zēlos*, zel, aspirații) *certuri și dezbinări, nu sunteți voi lumești și nu trăiți voi în felul celorlalți oameni?*" (3.3). „*Dragostea nu pizmuiește*" (lit.: *nu este zeloasă*) (13.4) nici chiar darurile altora. De fiecare dată când apostolul vorbește despre acțiunea de a aspira (*zēloō*) după anumite daruri spirituale, el adaugă o restricție (12.31; 14.1, 12, 39).

ZELOT, ZILOT = *cel care este zelos*. Transcrierea în gr. a cuv. aram. *kan'ân*, zel. Membru al unui partid de patrioți evrei (Răzb. 4.3.9; 7.8.1). Datorită epitetului *zelot*, apostolul Simon nu era suspect de a fi confundat cu alte persoane cu același nume (Lc. 6.15; F.A. 1.13). Iuda, galileanul, a fondat acest partid pe vremea lui Quirinius, pentru a se opune romanilor, dar el a degenerat într-o organizație teroristă (Ant. 18.1.1, 6; Răzb. 2.8.1; 17.8; 4.3.9 și urm.). Fanatismul zeloților a contribuit la declanșarea războiului dintre iudei și romani. (Vezi, la finele volumului, planșa care înfățișează vestigiile taberei romane de la Massada).

ZEMIRA = *melodie, cântec*. Un beniamit, din fam. lui Becher (I Cr. 7.8).

ZENA, ZENAS (contracția numelui gr. *Zēnodoros*, *darul lui Zeus*). Învățător al Legii. El s-a dus pe insula Creta cu Apolo. Ap. Pavel l-a recomandat lui Tit să îngrijească de călătoria lor (Tit 3.13).

ZERA, ZARA, ZARACH, ZARACH, ZERAKH, ZERATH = *lumină scânteietoare, aurora*.

1. Căpetenie edomită; descendent al lui Esau și al lui Ismael (Gen. 36.3, 4, 13, 17; I Cr. 1.37 și, poate, 44).

2. Unul din gemenii născuți lui Iuda de către Tamar; fondatorul unui clan (Num. 26.20; Ios. 7.1, 17). Numit Zerah în Gen. 46.12.

3. Fiul lui Simeon și fondatorul unui clan (Num. 26.13). În Gen. 46.10 și Ex. 6.15, el poartă numele de Tohar, care înseamnă *albeață orbitoare*.

4. Un levit din fam. lui Gherșon (I Cr. 6.22, 41).

5. Un etiopian; comandantul armatei care l-a atacat pe regele Asa; el a fost zdrobit definitiv la Marea (II Cr. 14.8-14) (V. *Faraon*, 2).

ZERAHIA, ZERACHIA, ZERACHJA, ZERAHYA, ZERAKHIA, ZERAYA = *Domnul S-a sculat* (cf. Is. 60.1-2).

1. Un preot, fiul lui Uzi și descendent al lui Fineas (I Cr. 6.6, 51; Ezra 7.4).

2. Unul dintre fiii lui Pahat-Moab (Ezra 8.4).

ZERAHIT, ZARCHIT. Membru al fam. lui Zerah. În Biblie, sunt menționate două familii cu acest nume: una aparține sem. lui Simeon, cealaltă sem. lui Iuda (Num. 26.13, 20; Ios. 7.17; cf. 7.1; I Cr. 27.11, 13).

ZERED = *exuberant*. Vale și pârâu pe care israeliții le-au traversat la finele celor 38 de ani petrecuți în pustie. Zered a marcat finalul peregrinărilor poporului (Num. 21.12; Dt. 2.13-14). Valea Zered se afla la S de Armon. Probabil că trebuie să fie identificată cu uedul el-Hesa (la 22 km S de uedul el-Kerak), care comunică cu Marea Moartă.

ZERES, ZERESCH, ZERESH, ZEREȘ. Soția lui Haman (Est. 5.10; 6.13).

ZESTRE, DOTĂ. În antichitate, foarte rar se întâmpla ca mireasa să aducă o zestre în noua familie. În Israel și la popoarele vecine, mai degrabă mirele sau tatăl său era acela care plătea un preț tatălui tinerei fete pentru a consimți la căsătoria ei (Gen. 29.15-20; 34.12; Ex. 22.17; I Sam. 18.25). Suma cea mai scăzută care se putea plăti, potrivit Legii mozaice, pare să fi fost 50 de sicli de argint (Dt. 22.29). În anumite cazuri, tatăl miresei îi acorda un dar de nuntă (Ios. 15.19; I Împ. 9.16) (V. *Căsătorie*).

ZETAM, ZETHAM = *măslin*. Un levit; fiul lui leiel, din casa patriarhală a lui Laedan și din neamul lui Gherșon (I Cr. 23.8; 26.22).

ZETAN, ZETHAN = *măslin*. Un beniamit, din fam. lui Iediel (I Cr. 7.10).

ZETAR, ZETHAR. Șambelan de la Curtea lui Ahașveroș (Est. 1.10).

ZEUS. (V. *Jupiter*).

ZGÂRCENIE. (V. *Avariție*).

ZI. (V. *Timp*).

ZIA = *teroare, spaimă*. Urmas al lui Gad și, probabil, căpetenia unei case patriarhale (I Cr. 5.13).

ZICRI, ZIKRI = *grijuliu, meticulos*.

1. Un levit, din fam. lui Chehat, din casa patriarhală a lui Itehar (Ex. 6.21).

2. Un beniamit; fiul lui Șimei (I Cr. 8.19).

3. Un alt beniamit; fiul lui Șașac (v. 23).

4. Un al treilea beniamit; fiul lui Ieroham (v. 27).

5. Un levit; fiul lui Asaf (I Cr. 9.15). După toate probabilitățile, acest Zicri este Zacur (aceeași rădăcină) din I Cr. 25.2, 10; Nem. 12.35. Figurează sub numele de Zabdi în 11.17.

6. Un alt levit; descendent al lui Eliezer, fiul lui Moise (I Cr. 26.25).

7. Un bărbat din sem. lui Ruben (27.16).

8. Un bărbat din sem. lui Iuda și tatăl lui Amasia. Acesta din urmă a fost unul dintre comandanții armatei lui Iosafat (II Cr. 17.16). Este foarte plauzibil ca acest Zicri să fi fost tatăl lui Elișafat, care l-a ajutat pe Iehoiada s-o detroneze pe Atalia (II Cr. 23.1).

9. Un efraimit, înrolat în armata regelui Pecah. El i-a ucis pe Maaseia, un tânăr de neam împărătesc, și pe doi ofițeri superiori ai regelui Ahaz (28.7).

10. Un beniamit (Nem. 11.9).

11. Un preot și căpetenie a casei patriarhale a lui Abia. Contemporan cu marele preot Ioiachim (12.17).

12. Un levit; fiul lui Itehar (Ex. 6.21).

ZIDAR. [În ebr.: *goder*. Zidarii mai erau numiți și *gibhlîm*, „oameni din Ghebal“, o cetate de pe coasta feniciană, pentru că locuitorii acestei așezări erau, nu numai marinari iscusiți (Ez. 27.9), dar și zidari pricepuți]. Printre uneltele folosite de zidari, se numărau: fierăstrăul de tăiat piatră (*negerah*, I Împ. 7.9), trestia de măsurat (*qaneh*, Ez. 40.3, 5; unele trestii atingeau 3 m lungime), diferite ciocane de lemn și de fier. Pentru tencuieli, se întrebuințau varul (Is. 33.12) și ipsosul (în ebr.: *taphel*) (Ez. 13.10; cf. Mt. 23.27). Pietrele de construcție utilizate în Egipt erau: granitul, molasa, cuarțitul și calcarul, dar în Palestina zidarii nu dispuneau decât de calcar. În Orientul Mijlociu, blocurile de piatră pentru fațade, fiind un material foarte costisitor, nu prea se foloseau pentru edificarea caselor particulare (Am. 5.11), ci aproape exclusiv pentru ziduri de apărare, palate, temple, etc. (V. *Piatră*).

Blocurile de piatră erau extrase din cariere, bătându-se cu ciocanele, până când piatra ceda, în niște pene de lemn introduse în in-

terstițiile blocului respectiv. Pentru a se tăia roci foarte dure, erau folosite niște ciocane mari de fier, numite în ebr., *pattich*. Cuvântul lui Dumnezeu este comparat cu un ciocan: Dumnezeu Se folosește de el pentru a contracara duritatea inimii împietrite tot așa cum ciocanul sfărâmă stânca (Ier. 23.29). Pe de altă parte, Imperiul Babilonian este asemănat cu un ciocan la care a recurs Dumnezeu pentru pedepsirea poporului Său, obținând astfel aceleași rezultate pe care le-ar fi avut apelând la Cuvântul Lui (Ier. 50.23).

Zidarii foloseau peșterile din regiunile deluroase, pentru a scobi morminte în pereții lor. Alteori, din același motiv, se recurgea la defrișări (Is. 22.16). Asemenea morminte, datând din sec. VIII și I î.Cr., precum și din sec. II d.Cr., au fost identificate la Bet-Şemeş și în vecinătatea Ierusalimului. Săpatul puțurilor, iazurilor și apeductelor necesita eforturi fizice considerabile. Încă se mai pot distinge urme ale dălților folosite de zidari la Lachis, Meghido și Gabaon.

În timpul domniei lui David (sec. XI-X î.Cr.), niște zidari au edificat stâlpi de piatră pentru palatul regal. De asemenea, zidari fenicieni s-au asociat meseriașilor evrei pentru construirea Templului lui Solomon. Zidarii care au executat construcțiile lui Irod din Ierusalim, Macpela și alte locuri, au ajustat pietrele cu atâta grijă, încât nu a fost nevoie de ciment. Lucrări de aceeași calitate au fost executate la Meghido în sec. IX î.Cr. La Capernaum, scările de piatră ale sinagogii prezintă semne evidente ale muncii zidarilor care se mai ocupau cu executarea de inscripții în pereții stâncilor (mormântul lui Şebna, tunelul Siloamului) sau cu gravarea de sigilii.

ZIF, ZIPH.

1. Cetate de la extremitatea sudică a teritoriului atribuit lui Iuda (Ios. 15.24). Identif.: ez-Zeifeh, la SV de Kurnub.

2. Localitate din ținutul muntos al lui Iuda (Ios. 15.55), la marginea pustiei și în apropierea unei întinse păduri (I Sam. 23.14-15). Roboam a fortificat-o (II Cr. 11.8). Identif. la Tell Zif, o ridicătură de teren vizibilă de departe, având altitudinea de 878 m, la 6 km S-SE de Hebron. La Lachis, au fost scoase la iveală niște torți de urcior pe care a fost inscripționat numele de Zif. Se crede că orașul fusese un centru administrativ important pe vremea regelui Ezechia.

3. Un bărbat din sem. lui Iuda, din casa lui Iehaleleel (I Cr. 4.16).

ZIFA, ZIPHA. Membru al sem. lui Iuda, din casa patriarhală a lui Iehaleleel (I Cr. 4.16).

ZIFIȚI. Persoane originare din Zif (2), sau locuitori ai acestui oraș (I Sam. 23.19; 26.1; Ps. 54, titlul).

ZIFRON, ZIPHRON = *parfum*. Un loc de la hotarul de miazănoapte al Țării făgăduinței (Num. 34.9). Identif. prob.: Za'feraneh, la SE de Restan.

ZILE (DIFERITE). În V.T., este deseori vorba despre *Ziua Domnului* (*yom yhv*), fie ca zi de bucurie (Is. 24.21-23; 25.8-9; Zah. 14.7), fie ca zi de judecată (Ioel 1.15; 2.2; Am. 5.18, 20).

Numeroase zile sunt menționate și în N.T.: „ziua Fiului omului” (Lc. 17.24), „ziua Domnului” (F.A. 2.20; I Tes. 5.2; II Tes. 2.2; II Pet. 3.10), „ziua Domnului nostru Isus” (II Cor. 1.14), „ziua Domnului nostru Isus Cristos” (I Cor. 1.8), „ziua lui Cristos Isus” (Fil. 1.6), „ziua lui Cristos” (Fil. 1.10; 2.16) sau „ziua lui Dumnezeu” (II Pet. 3.12), „ziua cea mare a lui Dumnezeu” (Ap. 16.14), „ziua cea mare” (Evr. 10.25), „ziua veșniciei” (II Pet. 3.18), „ziua de apoi” (Ioan 6.40), „ziua răscumpărării” (Ef. 4.30), „ziua mâniei” (Rom. 2.5), „ziua cea mare a mâniei Lui” (Ap. 6.17), „ziua judecății” (Mt. 10.15; 12.36; II Pet. 2.9) sau, simplu, „ziua aceea” (Mt. 7.22; Lc. 21.34; II Tim. 1.12, 18; 4.8) sau „zilele acelea” (Mc. 13.24), „o zi” (F.A. 17.31) sau „ziua” (Rom. 13.12; I Cor. 3.13; II Pet. 1.19) (V. *Mânia lui Dumnezeu; Ziua Domnului*¹; *Ziua Domnului*²; *Ziua lui Cristos; Judecată*).

ZILOT. (V. *Zelot*).

ZILPA. Roaba pe care a primit-o Leea de la Laban, cu prilejul căsătoriei sale cu Iacov (Gen. 29.24). Mai târziu, Leea i-a dat-o pe Zilpa de nevastă lui Iacov, unire din care au rezultat doi fii: Gad și Așer (30.9-13).

ZIMA = *intenție*. Levit care a descins din Gherșom (Gherșon în cartea Numerilor); fiul lui Șimei și nepotul lui Iahat (I Cr. 6.20, 42-43). Poate același personaj cu cel din II Cr. 29.12.

ZIMRAN. Semnificație probabilă: *antilopă*. Un fiu sau un trib care a descins din Avraam și Chetura (Gen. 25.2; I Cr. 1.32). Identificări conjecturale: Zabram, un oraș situat la V de Mecca, pe Marea Roșie (Ptol. 6.7.5); sau Zamareni,

un trib arab (Pliniu, *Ist. Nat.* 6.32.5). Cele două nume se aseamănă cu Zimran.

ZIMRI = *care aparține unei antilope*.

1. Fiul lui Zerah și nepotul lui Iuda (I Cr. 2.6); figurează sub numele de Zabdi în Ios. 7.1, 17-18.

2. Căpetenie a sem. lui Simeon. Făcându-se vinovat de dezmăț și idolatrie în complicitate cu madianiții, a fost omorât (Num. 25.14; I Mac. 2.26).

3. Un beniamit; urmaș al lui Ionatan, fiul lui Saul (I Cr. 8.36; 9.42).

4. Comandant al unei jumătăți din carele de război ale lui Ela, regele lui Israel. El l-a asasinat pe împărat și a nimicit, potrivit profeției Domnului, toată casa lui Bașa; apoi, s-a autoproclamat rege la Tirța. Însă Zimri nu a domnit decât 7 zile. Poporul l-a înscăunat pe Omri, care a pornit contra uzurpatorului și a cucerit Tirța. Văzând că i-a fost luată capitala, Zimri și-a incendiat palatul, pierind înghițit de flăcări. Aceste evenimente au survenit pe la anul 885 î.Cr. (I Împ. 16.8-20). S-a presupus că acest Zimri ar fi fost un urmaș al regelui Saul (I Cr. 8.36), motiv pentru care a încercat să obțină tronul.

5. Un popor care nu este menționat în Biblie decât în Ier. 25.25; poate că descindea din Zimran.

ZINA. (V. *Ziza*²).

ZIUA ÎNTÂI A SĂPTĂMÂNII. Duminica (în lat.: *dominicus dies*, ziua Domnului), ziua comemorativă a învierii lui Isus Cristos, a doua zi după sabatul care urmasse răstignirii Sale (Mt. 28.1). Duminica evocă noua creație care a fost săvârșită prin Cristos și marchează intrarea în dispensațiunea harului. Tot în ziua întâi a săptămânii S-a arătat din nou Domnul cel înviat ucenicilor Lui (Ioan 20.19); în aceeași zi, după o săptămână, i S-a arătat lui Toma (v. 26) și în ziua Cincizecimii, tot duminica, a întemeiat Cristos Biserica prin pogorârea Duhului Sfânt (F.A. 2.1; era, așadar, ziua a 50-a, după cele 7 sabate ale sărbătorii săptămânii, Lv. 23.15-16). În ziua întâi a săptămânii, creștinii din Troa se strâneau laolaltă ca să frângă pâinea (F.A. 20.7); credincioșilor din Corint li s-a recomandat să pună deoparte, duminica, darurile lor de bunăvoie (I Cor. 16.2).

Păzirea duminicii s-a răspândit foarte rapid printre primii creștini, deoarece Sf. Ignatie scrie: „...nemaipăzind sabatul, dar trăind după ziua Domnului, când și Lumina noastră a

răsărit" (Ad Mag. IX, 1). În *Epistola lui Barnaba* 15.9 este scris: „*Noi păzim cu bucurie ziua a 8-a, în care Isus a înviat din morți.*" Apoi, *Justin Martirul* declară că păgânii convertiți la Evanghelie vor moșteni viața veșnică împreună cu patriarhii și profeții, „*deși ei nu au păzit nici sabatul, nici tăierea împrejur, nici sărbătorile evreiești*". Chiar și iudeo-creștinii au încetat să țină sabatul după distrugerea Ierusalimului în anul 70 d.Cr.

Cum s-a produs trecerea de la sabatul evreiesc la ziua de duminică?

Sabatul avea de-a face cu vechea creație, cu Legea și cu Israel (Ex. 20.8-11; 31.12-17; Evr. 4.4). Sub Lege, omul trebuia să dea 6 zile de trudă și eforturi pentru a ajunge la odihna zilei a 7-a; sub har, dimpotrivă, noi plecăm chiar din prima zi, de la odihna pe care am aflat-o în Cristos pe temeiul lucrării Sale desăvârșite; apoi, noi facem zi de zi, în puterea învierii Domnului Isus, faptele bune pregătite mai dinainte pentru noi (Ef. 2.5-6, 10). Odihna care contează pentru noi nu este aceea a zilei a 7-a (și nici chiar aceea a zilei întâi a săptămânii), ci odihna pe care noi o avem în Cristos prin credință. Remarcați, în privința aceasta, cele 3 tipuri de odihnă la care fac aluzie cap. 3-4 ale Epist. către Evrei: 1. Odihna lui Dumnezeu în ziua a 7-a după facerea lumii, reprodusă în sabatul evreiesc (Evr. 4.4; Ex. 20.11); 2. Odihna din Țara făgăduinței de care israeliții ieșiți din Egipt nu s-au putut bucura datorită necredinței lor (Evr. 3.7-11, 17-19); 3. Odihna spirituală, rezervată poporului lui Dumnezeu din dispensațiunea harului (potrivit profeției lui David) și în care intrăm prin credința în Domnul Isus (4.7-11). După ce Domnul nostru și-a adus la îndeplinire lucrarea Sa desăvârșită, noi ne putem odihni în El în ceea ce privește mântuirea noastră și faptele pe care El ne va ajuta să le facem. De acum încolo, păzirea preferențială a unei zile nu mai prezintă nici o importanță mântuitoare, ci, asemenea primilor creștini, noi punem de bunăvoie deoparte ziua întâi a săptămânii, dar nu într-un spirit legalist ca și cum duminica ar înlocui vechiul sabbat. Printre lucrurile care le-au fost cerute creștinilor proveniți dintre națiuni, potrivit cu F.A. 15.28-29, nu este menționată nici o zi specială. Pavel declară categoric: „*Nimeni dar să nu vă judece cu privire la mâncare sau băutură, sau cu privire la o zi de sărbătoare, cu privire la o lună nouă, sau cu privire la o zi de sabbat, care sunt umbra lucrurilor viitoare, dar trupul este al lui Cristos.*" (Col. 2.16-17). Apostolul este cuprins de îngrijorare cu

privire la creștinii din Galatia care, după ce începuseră prin credință, s-au supus din nou autorității Legii mozaice: „*Voi păziți zile, luni, vremi și ani. Mă tem să nu mă fi ostenit degeaba pentru voi.*" (Gal. 4.10-11). Așadar, creștinul este absolut liber față de sabbat evreiesc, iar duminica nu reprezintă pentru el o nouă lege. Numai cei slabi în credință se mai opresc la asemenea lucruri: „*Unul socotește o zi mai presus decât alta; pentru altul, toate zilele sunt la fel. Fiecare să fie deplin încredințat în mintea lui.* (Rom. 14.5) (V. *Sabat; Lege*).

ZIUA DOMNULUI¹. Această expresie foarte familiară profeților V.T. indică perioada care curge de la venirea glorioasă a lui Cristos până la crearea cerurilor noi și a pământului nou. Ea se aplică, mai întâi, teribilelor judecăți de la sfârșitul vremurilor: după „*anul de îndurare al Domnului*" va veni „*ziua de răzbunare a Dumnezeului nostru*" (Is. 61.1-2). Observați toate amenințările care sunt legate de această „*zi a Domnului*", în următoarele pasaje: Is. 2.12, 17-19; 13.6, 9-13; Ez. 30.2-3; Ioel 1.15; 2.1-2, 11; Am. 5.18, 20; Țef. 1.14-18). Și totuși în secțiunea următoare a *zilei Domnului* (interval de timp căruia i se mai spune: „*ziua aceea*", „*zilele acelea*", „*vremile acelea*"), va avea loc instaurarea domniei Sale de pace și fericire (Is. 24.21-23; 25.8-9; 29.17-19; Ier. 33.15-16; Ioel 3.18; Am. 9.11; Mica 4.6; Zah. 14.1, 6-7, 8-9, etc.). În sfârșit, această *zi* se va termina prin distrugerea pământului și a cerurilor actuale (II Pet. 3.10-13).

ZIUA DOMNULUI². Ce semnificație are această expresie, folosită, în Sf. Scriptură, o singură dată, respectiv în Ap. 1.10: „*În ziua Domnului eram în Duhul?*" În legătură cu ceea ce s-a spus în art. *Ziua întâi a săptămânii*, unii specialiști sunt de părere că Ioan a avut vedenia sa într-o duminică, ziua când primii creștini se gândeau într-un mod special la învierea triumfală a lui Isus Cristos. Foarte posibil, însă nouă ni se pare mai plauzibilă ipoteza potrivit căreia Ioan ar fi fost „*transportat în duh în ziua Domnului*", adică introdus în atmosfera zilei grozave și înfricoșate, atât de des menționată de profeții V.T., zi în care Domnul, descoperindu-Se în toată măreția gloriei Sale, va judeca lumea și Își va stabili definitiv împărăția (cf. Is. 13.9-13; Ez. 30.1-2; Ioel 2.31; Am. 5.18; Țef. 1.14-18; Zah. 14.1; remarcați în acest ultim capitol, ca și în alte pasaje biblice, repetarea expresiei „*în ziua*

aceea"). Plasat astfel în afara timpului și văzându-le cu anticipație, profetul a putut prooroci despre evenimentele principale care aveau să se producă până la triumful deplin și definitiv al Domnului Isus.

ZIUA ISPĂȘIRII. (V. *Sărbătoarea Ispășirii*).

ZIUA LUI CRISTOS. În Sf. Scriptură, această zi este pusă în legătură, cu răsplătirea și proslăvirea credincioșilor la a doua venire a Domnului Isus. Expresia respectivă apare în: I Cor. 1.8; 5.5; II Cor. 1.14; Fil. 1.6, 10; 2.16. Ferice de cel ce va fi mântuit, pus într-o stare fără prihană, glorificat, răsplătit și unit pentru vecii vecilor cu Mântuitorul său în *ziua lui Cristos!*

ZIUA PREGĂTIRII SABATULUI. (V. *Pregătirea sabbatului*).

ZIV, ZIF, ZIW = *splendoarea florilor desfăcute*. A doua lună a anului evreiesc (I Împ. 6.1, 37); corespunde aprox. lunii mai în calendarul nostru. Numele canaanit *ziv* a fost înlocuit după întoarcerea evreilor din Babilon cu *iyar*, denumire care aparținea calendarului de la Nippur (Babilonia) (V. *Timp*).

ZIZA¹ = *abundență, rodnicie*.

1. Un bărbat din sem. lui Simeon, descendent al lui Șemaia (I Cr. 4.37).

2. Fiul lui Roboam și al Maacai (II Cr. 11.20).

ZIZA², ZINA. Un levit din casa patriarhală a lui Șimei (I Cr. 23.11).

ZOCHET. (V. *Zohet*).

ZODIAC. Semnele zodiacului se referă la 12 constelații învecinate, care se pot vedea în zona circulară a sferei cerești, prin fața căreia trece drumul aparent al soarelui (Iov 38.32). Zodiac este corespondentul cuv. ebr. *mazzaloth* (II Împ. 23.5). Un pasaj paralel (Iov 9.9) conține, în ebr., expresia „camerele Sudului” (Cornilescu și GBV au tradus prin: „stelele din ținuturile de miazăzi”; Biblia Sinod., Edit. IBM al BOR, București, 1982 are: „cămările stelelor de miazăzi.” N. Ed.), care evocă una sau mai multe constelații sudice (V. *Astrolog; Stea*).

ZOHELET, ZOKHELETH = *șarpele sau cel ce se târăște pe pământ*. O piatră care se afla în apropiere de En-Roguel (I Împ. 1.9). Clermont-Ganneau a semnalat că brâna (cornișă)

stâncii pe care este amplasat satul Silwan poartă numele arab de Zehwele sau Zahweileh, analog unei forme alterate a numelui Zohelet.

ZOHET, ZOHETH. (V. *Ben-Zohet*¹).

ZOHET, ZOCHETH, ZOKHETH. Fiul lui lișei, înregistrat cu sem. lui Iuda (I Cr. 4.20).

ZOKHELETH. (V. *Zohelet*).

ZOROBABEL (nume ebr. derivat din akkad. *zeru babil*, care înseamnă *lăstarul* sau *să-mânța Babilonului*). Prezentat ca fiu al lui Șealtiel sau Salatiel (în gr.) în Ezra 3.2.8; Nem. 12.1; Hag. 1.1, 12, 14; 2.2, 23; Mt. 1.12-13; Lc. 3.27. În I Cr. 3.17-19, Zorobabel este numit fiul lui Pedaia. Cum se explică aceasta?

a) Dacă Pedaia s-a căsătorit cu nevasta lui Șealtiel, rămasă văduvă, atunci Zorobabel, din perspectiva Legii mozaice, este fiul lui Șealtiel.

b) Dacă Șealtiel s-a căsătorit cu văduva lui Pedaia, atunci Zorobabel, deși fiul lui Pedaia, conform Legii mozaice, este totuși, din punct de vedere biologic, fiul lui Șealtiel. În cele două cazuri, legea leviratului ar fi funcționat (v. *Căsătorie*).

c) De asemenea, s-ar mai putea ca Zorobabel, nepotul lui Șealtiel, să fi devenit, foarte simplu, printr-un act de adopțiune, moștenitorul legal al lui Șealtiel.

După cucerirea Babilonului, Cyrus le-a permis evreilor să se reîntoarcă în patria lor și l-a numit pe Zorobabel guvernatorul coloniei evreiești. Aparent, acest prinț al lui Iuda se mai numea Șeșbațar, nume pe care, fără îndoială, i l-au dat babilonienii. Poate că Zorobabel îl folosea în calitate de reprezentant al lui Cyrus (Ezra 1.8, 11; 5.14). Totuși toți exegeții biblici nu cred că Șeșbațar ar fi fost realmente Zorobabel, deoarece din scrisoarea lui Tatnai către Darius I s-ar putea deduce că Șeșbațar deja murise (Ezra 5.14, 16). Gleason Archer sugerează că Șeșbațar ar putea fi numele babilonian al lui Șealtiel, și astfel, Șealtiel și Zorobabel ar fi lucrat împreună, imediat după sosirea primului val de repatriați, iar la moartea lui Șealtiel, Zorobabel ar fi ajuns guvernator în locul lui. Șeșbațar este numit „voievodul (sau căpetenia) lui Iuda” (Ezra 1.8), pentru că el era fiul fostului rege Ioiachin, născut la Babilon. Alți exegeți sunt de părere că Șeșbațar ar fi fost conducătorul oficial al valului de evrei repatriați, iar Zorobabel liderul spiritual și oficios. În felul acesta, ambii au fost prezenți și responsabili pentru

a fi pus temelile noului templu (cf. Ezra 3.8-10 cu 5.16).

În sfârșit, conduși de Zorobabel, de marele preot Iosua și de alte căpetenii (2.1-64; Nem. 7.5-7; 12.1-9), evreii s-au reîntors la Ierusalim în anul 538 î.Cr. Iosua, căpetenie religioasă, și Zorobabel, conducător politic, *„s-au sculat și au zidit altarul Dumnezeului lui Israel,... Au așezat din nou altarul pe temelile lui”* (Ezra 3.1-9) și astfel au restabilit cultul Domnului. Șeșbațar și/sau Zorobabel, guvernatorul, acționând în numele lui Cyrus, a pus temelile Templului (1.2; 5.16; 3.6-10, 13). Adversarii iudeilor au stăruit pe lângă regii succesivi ai Persiei, reușind să obțină încetarea lucrărilor până în anul 520 î.Cr. (anul al doilea al domniei lui Darius Hystaspes) (Ezra 4). În acest an, profeții Hagai și Zaharia

i-au îndemnat pe Iosua și Zorobabel, guvernator sub domnia lui Darius, să reia lucrările, astfel că Templul a fost terminat în primăvara anului 515 î.Cr. (Ezra 6.14-15; Hag. 1-2; Zah. 4). Cel de al doilea templu de la Ierusalim a fost adesea numit Templul lui Zorobabel. Acest prinț a guvernat ținutul lui Iuda cel puțin până în anul 515. Zorobabel reprezenta linia regală a lui David (Hag. 2.20-23). El figurează printre strămoșii direcți ai lui Cristos (Mt. 1.12-13; Lc. 3.27).

ZUZIM, ZUZIMI, ZUZIȚI. Populație care ocupa un teritoriu numit Ham, la E de Iordan. Chedorlaomer i-a învins pe zuzimi (Gen. 14.5). Probabil că erau unul și același popor cu zamzumimii.

ZUZIȚI. (V. *Zuzim*).

Culegere text: CONSTANTIN MOISA

*

Bun de tipar: 21.11.1997. Apărut 1998.
Coli de tipar: 31 + 1, 25 coli planșe.

*

Tiparul executat sub comanda nr. 17/1997
la Tipografia STEPHANUS, str. Bibescu Vodă, nr. 1,
BUCUREȘTI - ROMÂNIA



Howard Vos

*Bijuterii sumeriene descoperite la Ur, confecționate în jurul anilor 2500 î.Cr.
 Aur, lapislazuli și sardonix.*

Gustav Jeeninga

Pârâul Hasbany din nordul Palestinei. În ultimul plan, se observă Muntele Hermon acoperit de zăpadă.





Howard Vos
Câmpiile și oazele Ierihonului, la nord de Marea Moartă.



Gustav Jeeninga
Turmă de oi în Iudeea. Domnul Isus folosea deseori imagini culese din viața cotidiană pentru a ilustra adevărurile spirituale ca, de ex., în pilda cu oaia rătăcită (Mt. 18. 12-14)

Howard Vos – *Puzole (Pozzuoli).*





University of Michigan

Papyrus care conține pasaje, în grecește, din Epistolele către Efeseni și Galateni. Sec. III d.Cr.



Howard Vos

Un preot samaritean prezintă un sul al Pentateuhului.

Gustav Jeeninga

O piatră descoperită într-un templu antic din Corint, pe care este gravat numele Erast. Ar putea fi vorba despre vistiernicul cetății care adresează salutări creștinilor din Roma în Epistola scrisă de Pavel (Rom. 16.23).





Howard Vos

Arcaș persan. Friza arcașilor, făcută din cărămizi emailate de culoare turcoaz, a fost exhumată la Susa (v. Susa). Actualmente se află la Muzeul Luvru.

Gustav Jeeninga

Pecete babiloniană și amprenta sa.

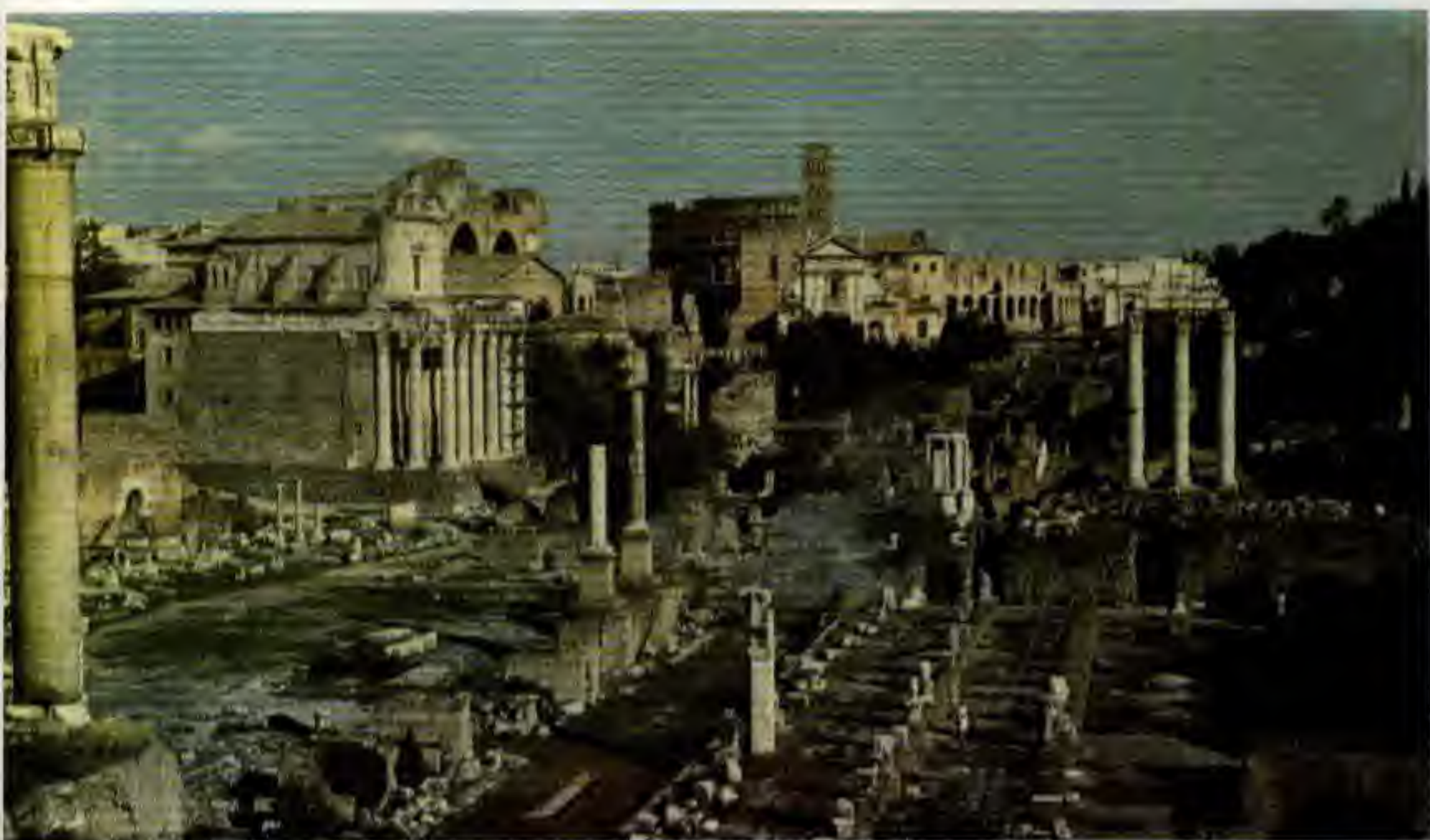




Howard Vos
Portul Sf. Pavel de pe insula Rodos (F.A. 21.1).

Howard Vos
Tableta babiloniană care descrie un mare potop.





Gustav Jeeninga

Ruinele Forumului de la Roma. El constituia centrul religios și politic al capitalei Imperiului Roman.

Gustav Jeeninga

Colloseum, amfiteatru în Roma antică.





B. Trovillion

Roșcove, fructe pe care le mănâncă animalele și oamenii săraci (cf. Lc. 15.16).

Muzeul Maritim de la Haifa
Macheta unei corăbii militare romane.





Gustav Jeeninga
Flori de rodiu.

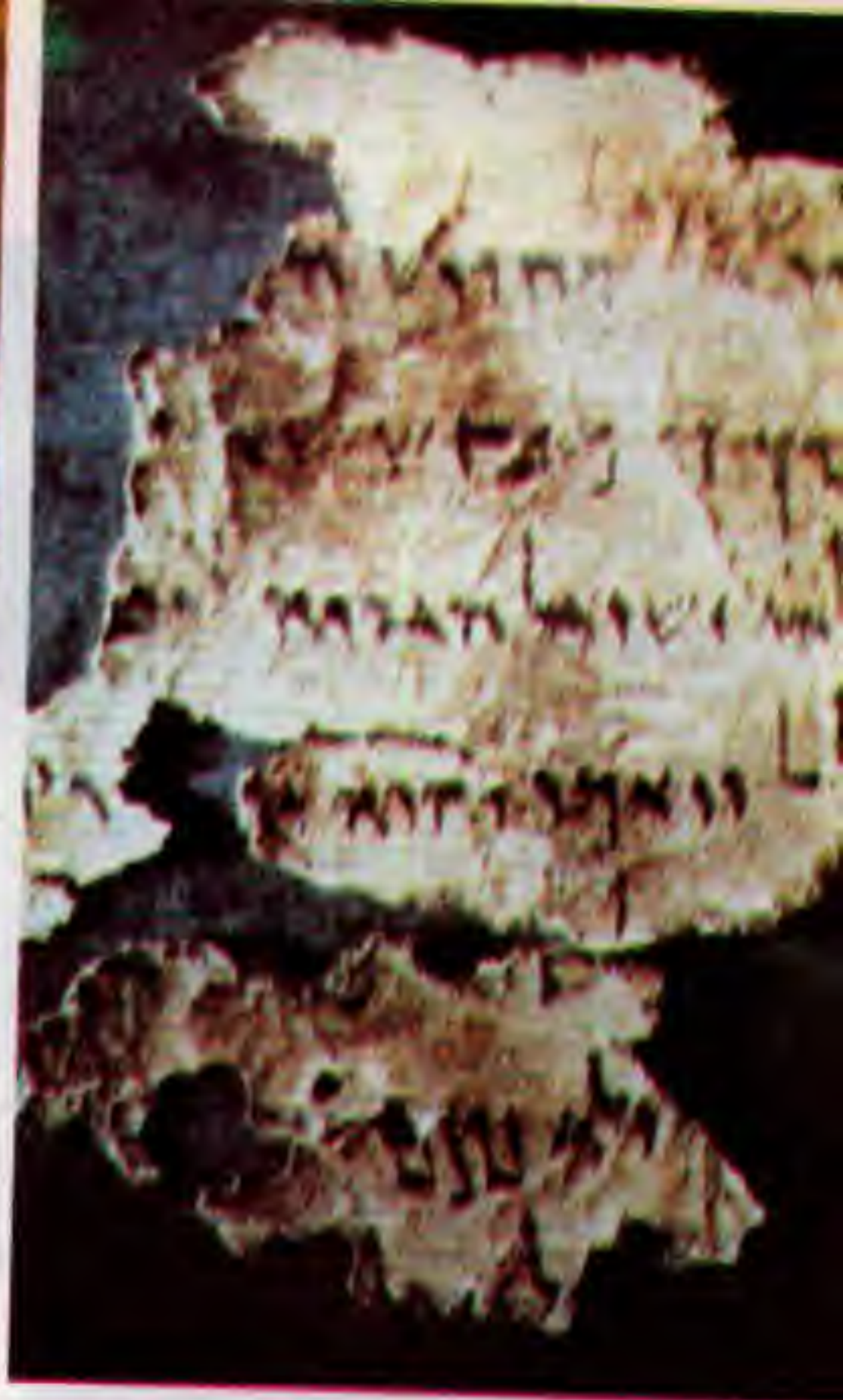
Ben Chapman
Piscina Siloe (Scăldătoarea Siloarmului).



Gustav Jeeninga
Obeliscul lui Salmanasar. Regele Asiriei rezumă victoriile repurtate și realizările obținute în timpul celor 31 de ani de domnie.

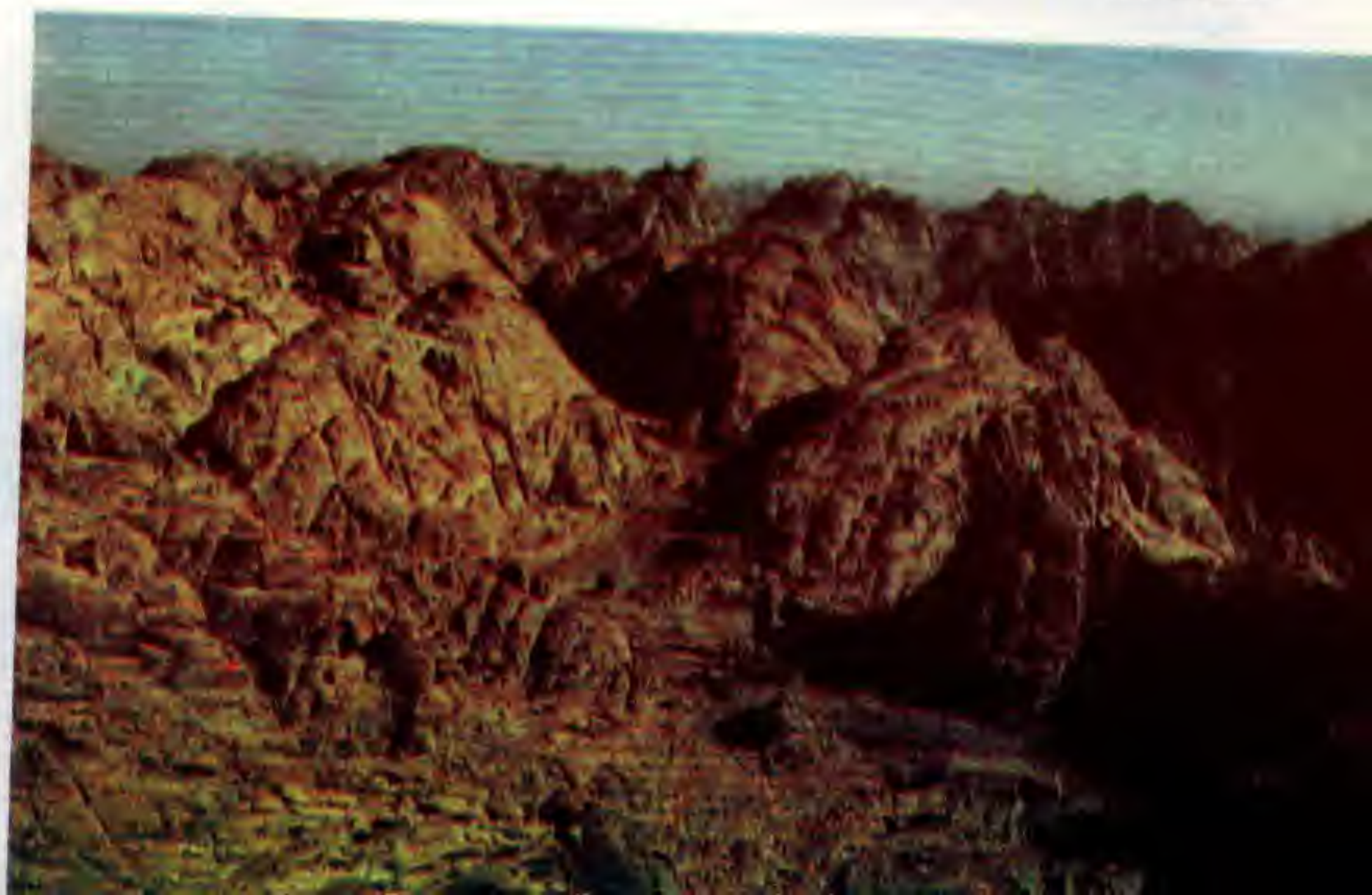


Howard Vos
*Prisma lui Sargon II. Conține o listă a victoriilor militare
 obținute de rege și menționează căderea Samariei.*



Howard Vos
*Fragment dintr-un pergament care conține pasajul
 din I Sam. 23.9-16, descoperit la Qumran
 și care datează din sec. III î.Cr.*

Ben Chapman
Pustiul Sinai.





Howard Vos
Ruinele Templului lui Bel de la Palmyra, Tadmorul antic.

Howard Vos
Lanțul munților Taurus, la nord de Tars.



Gustav Jeeninga
*Templul lui Apollo din Delphi, în Grecia
antică.*



Howard Vos
Ruinele cetății Tyr.



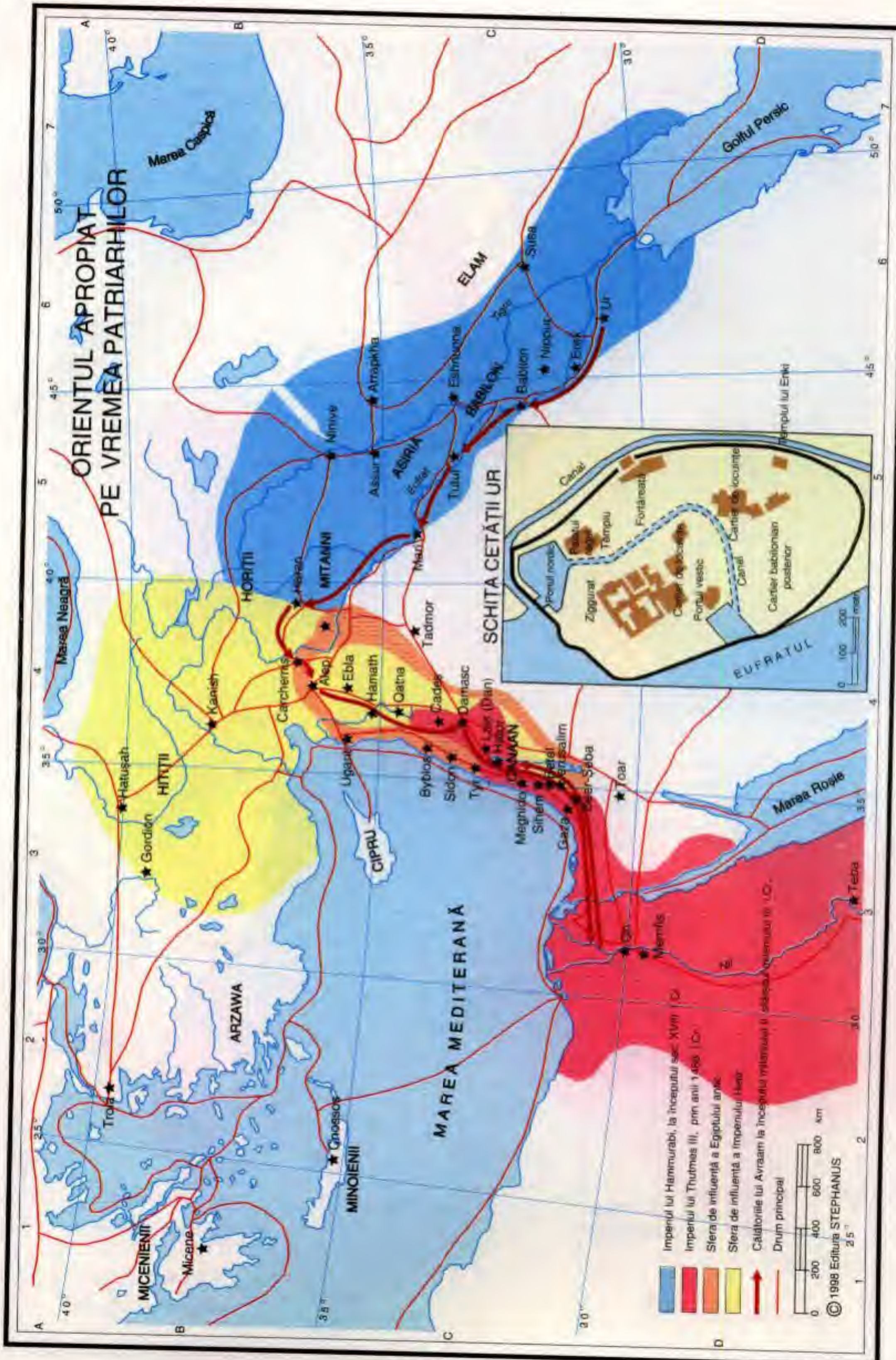


Gustav Jeeninga
Teasc descoperit la Capernaum.

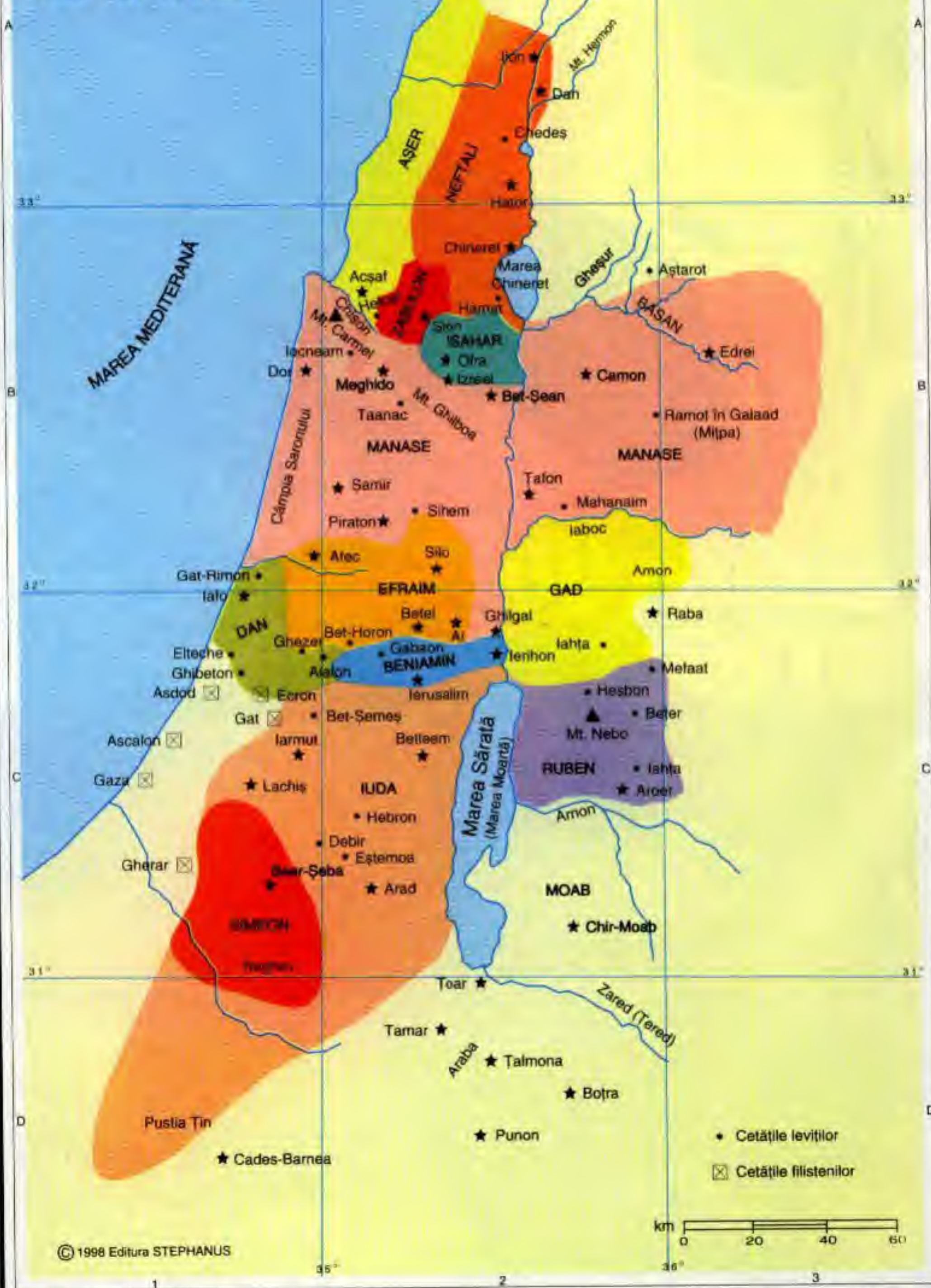
William White Jr.
Vestigiile taberei romane de la Massada, de unde au declanșat romanii asaltul contra fortăreței în care se adăpostiseră zeloții iudei.



ORIENTUL APROPIAT PE VREMEA PATRIARHILOR

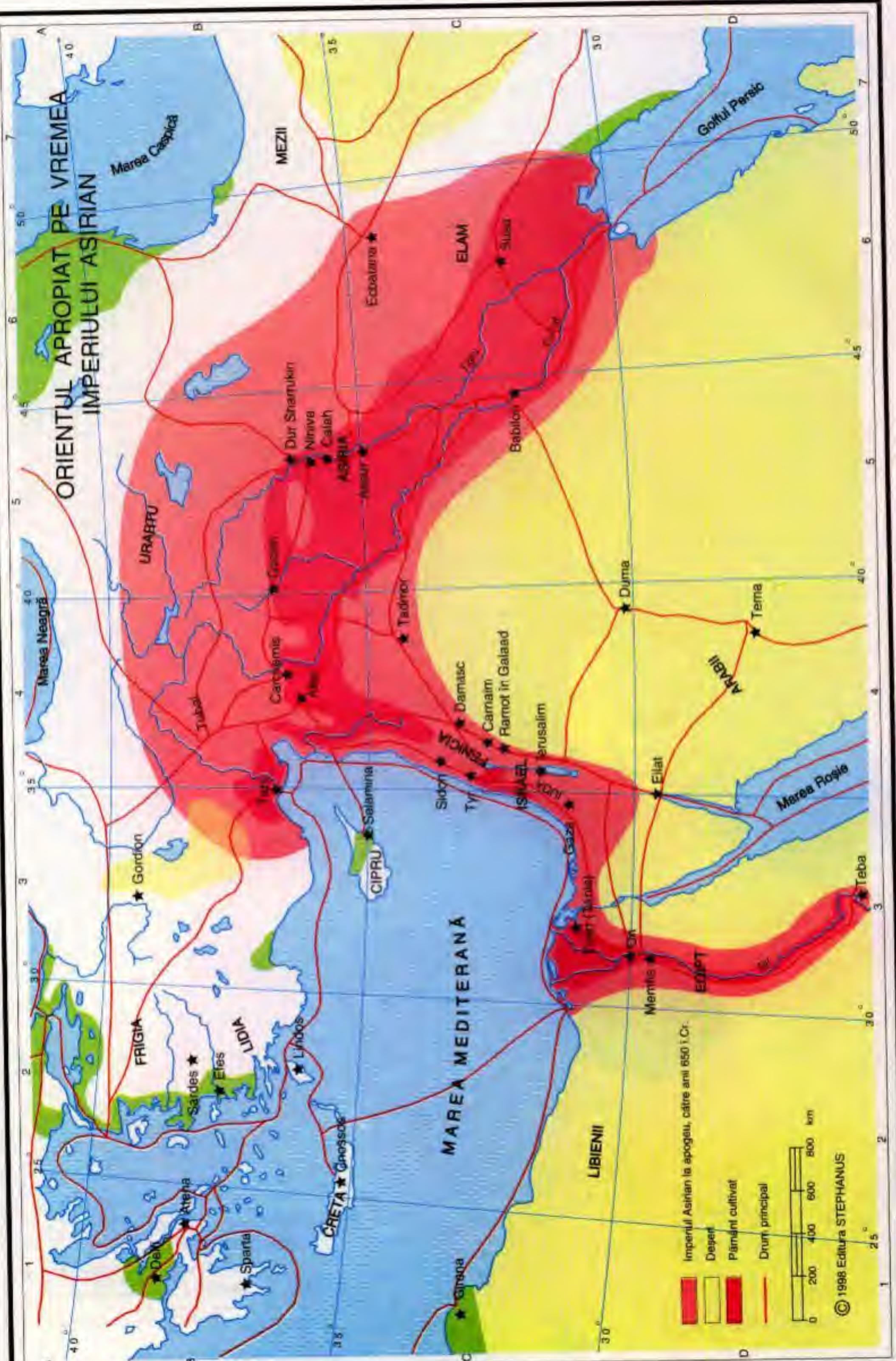


CANAANUL ÎMPĂRȚIT ÎNTRE CELE 12 SEMINȚII ALE LUI ISRAEL





ORIENTUL APROPIAT PE VREMEA IMPERIULUI ASIRIAN

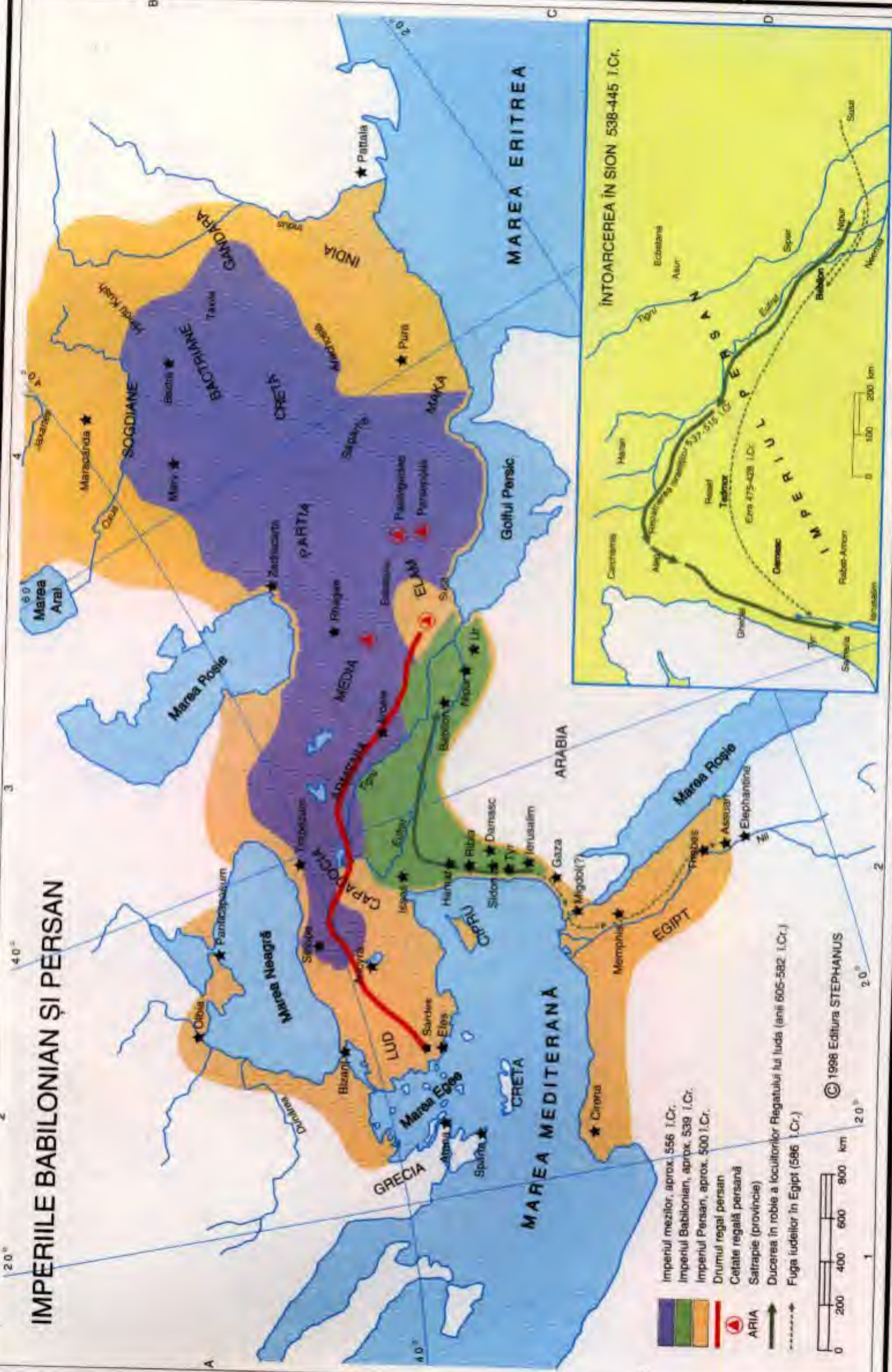


- Imperiul Asirian la apogeu, către anul 650 î.Cr.
- Deșert
- Pământ cultivat
- Drum principal



© 1998 Editura STEPHANUS

IMPERIILE BABILONIAN ȘI PERSAN



Imperiul mezilor, aprox. 556 î.Cr.
 Imperiul Babilonian, aprox. 539 î.Cr.
 Imperiul Persan, aprox. 500 î.Cr.

Dreptul regal persan
 Cetate regală persană
 Satrapie (provincie)

Ducerea în robie a locuitorilor Regatului lui Iuda (anii 505-582 î.Cr.)
 Fuga iudeilor în Egipt (586 î.Cr.)

ARIA

0 200 400 600 800 km

© 1998 Editura STEPHANUS

VIATA ȘI LUCRAREA DOMNULUI ISUS CRISTOS



[illegible]

SHMUS ARABICUS
(MAREA ROSIET)

HARTA FIZICĂ A PALESTINEI

Geographical features and locations labeled on the map include:

- Water Bodies:** MAREA MEDITERANĂ, Marea Sărata (Marea Moartă), Marea Galileii.
- Mountains and Hills:** Mt. Hermon (2813 m), Mt. Tabor (567 m), Mt. Zamboua (536 m), Mt. Nebo (820 m), Mt. Sion (297 m), Mt. Maslâ (49 m), Mt. Garizim (438 m), Mt. Sion (297 m).
- Valleys and Plains:** Valea Hula, Galilee de Sus, Galilee de Jos, Valea Iordanului, Valea Yarmouk, Campia Filistină, Valea Iordanului (Dealurile Iordanului), Valea Yarmouk (Dealurile Iordanului), Valea Iordanului (Dealurile Iordanului).
- Cities and Towns:** Tyr, Dan, Ancyra, Haifa, Nazareth, Tiberiada, Sinem, Tel Aviv, Iafa (Jaffa), Yarmouk, Ierusalim, Betleem, Hebron, Gaza, Beer-Seba, Raba (Amman), Jericho, En-Gedi, Pustia, Maslâ, Arafat, Edom, Moab, Neghev.
- Other Features:** Basan (800 m), Golan, Galad, Iaboc, Ammon, Amnon, Moab, Edom, Neghev.

Elevation Scale (metri):

- 2500
- 1600
- 500
- 250
- 0
- sub nivelul mării

Scale Bar: 0, 20, 40, 60 km

Copyright: © 1988 Editura STEPHANUS